

*Asztalospatyki ref. főiskola könyvtárával
hálás emlékezőssel
a 1925°*

A MAGYAR BÜNTETŐ PERJOG TANKÖNYVE

IRTA

DR. FINKEY FERENCZ

EGYETEMI NY. R. TANÁR
A MAGYAR TUD. AKADÉMIA LEV. TAGJA

XX. 2365.

TELJESEN ÁTDOLGOZOTT NEGYEDIK KIADÁS.

BUDAPEST, 1916.

GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

IV., VERES PÁLNÉ-UTCA 3.

... ..

Előszó a negyedik kiadáshoz.

A magyar büntető perjogi tudomány nevezetes határközhöz ért el az 1912-ik évben. A jogi oktatás részleges reformjáról szóló 1911. évi 128.000. sz. vallás- és közokt. min. szabályrendelet, mely az 1912/13. iskolai évvel lépett hatályba, a *büntető perjogot* az anyagi büntető joggal szemben önálló tudomány gyanánt igtatja be a jogi tanulmányi rendbe, előírván annak *külön főkollégiumban* előadását s a harmadik alapvizsgán *külön tárgy* gyanánt kérdezését.

A büntető perjog tudományos művelőinek régi óhaját teljesíti ez a miniszteri rendelet. Benső örömmel és megelégedéssel töltött el különösen engem, aki tizenöt éven át sürgettem ezt a reformot csekély erőmtől telhető módon. (L. Jogtudományi Közöny 1897. évi f. 113. l., 1911. évi f. 53. l. és a jelen tankönyv III. kiadásának előszavát.)

A büntető perjog a hivatkozott rendelet életbelépte óta többé nem melléktantárgy, nem special kollégium, melyet a jogtanuló ifjuság tetszése szerint hallgat vagy mellőz, hanem kötelező főkollégium, sőt alapvizsgái tárgy, mely utóbbi mozzanat különösen kidomborítja jelentőségét. Gyakorlati hordereje pedig a reformnak, hogy most már nem lehet senki jogvégzett anélkül, hogy ezt a tudományt ne hallgatta és annak elemeiből vizsgát nem tett volna. S így nemcsak az igazságügyi, de a közigazgatási pályára készülő ifjaink sem kerülhetik el többé e tudomány elemeinek elsajátítását. (L. Jogt. Közl. 1913. évi f. 63. l.)

Ez a nagyjelentőségű esemény — amelynek értelmi szerzője büntető perjogi tudományunk elismert mestere: *Balogh Jenő* volt — kétségtelenül jótékony hatással lesz tudományunk behatóbb irodalmi művelésére, fejlesztésére és gazdagítására is. Hiszen kézzelfogható, hogy büntető perjogi irodalmunknak a polgári perjogéval szemben elfogulatlanul megállapítható kisebb fejlettségét és szegényesebb voltát elsősorban arra lehet visszavezetni, hogy az előbbi jogi tanul-

mányi rend nem ismerte a büntető perjogot önálló tudomány gyanánt s ennek folytán se a büntetőjog előadói, se a joghallgató ifjuság nem fektettek illő súlyt a büntetőjog ezen ágára. Jogosan remélhetjük ezért, hogy az immár hivatalosan is önállósított új tudományág irodalmi művelésével úgy a büntetőjog tanárai, mint a büntetőjogi szemináriumok tagjai nagyobb buzgalommal fognak foglalkozni s így tudományunk az eddiginél nagyobb kifejlődés elé nézhet.

Büntető perjogi tudományunk eme szebb jövőjét óhajtottam részemről is elősegíteni azzal, hogy tankönyvem utolsó (1908-iki) kiadását valóban *gyökeresen* átdolgoztam. S ez az átdolgozás főleg arra irányult, hogy a büntető perjog *tudományos rendszerének* kiépítésére, alapvető kérdéseinek tudományos feldolgozására, megkedvelésére igyekezzem reáterelni a büntetőjog hallgatóinak s leendő tudományos vagy gyakorlati művelőinek figyelmét. Ezért mellőztem ezuttal a Bp. és melléktörvényeinek betűszerinti felvételét, amit a III. kiadásba gyakorlati szakemberek óhajára tettem bele, ami azonban — mint utólag beismerem — a tudományos kifejtések rovására növelte a tankönyv terjedelmét. A törvények fontosabb, *elvi jelentőségű* kitételeit most is felvettem, de a kevésbé fontos részletkérdésekre vonatkozó szabályokat egészen mellőztem, vagy csak összevonva ismertettem.

Tankönyvem így egészen új képet nyert. A büntető perjog anyagát, a jogszabályok rengeteg szövegét igyekeztem tudományos rendszerbe önteni, ezért osztottam azt *általános* és *különös* részre s behatóbban dolgoztam fel az általános részt, mely az alapvető elvi kérdéseket tartalmazza. Behatóbban és részletesebben dolgoztam ki a bevezető történeti és jogforrástani részeket is, felkelteni óhajtván büntetőjogunk jövőendő tudományos művelőinek figyelmét a büntető perjog rendkívül érdekes és alkotmányjogilag s kulturtörténetileg is annyira fontos kifejlődési mozzanataira. A német szakirodalom a legutóbbi időkben seregszámra termeli a büntető perjog történetére vonatkozó monografiákat, nálunk — sajnos — eddigelé egy-két derék kezdeményezésen kívül (Hajnik I., Komáromi A., Dombovári G.) nagyobb érdeklődést egyáltalán nem tapasztalunk. Pedig a magyar jogélet újabbkori fejlődése a büntető perjog terén is nagyszámu érdekes tárgyakkal (az istenítéletek, a tortura története, a boszorkányperek, az ezek elleni küzdelem, a rendkívüli bíróságok, az uri székek,

a vádhatóság, a védelem kifejlődése, a feltételes ítéletek stb. stb.) kínálkozik.

Ugyanily célból, az egyetemi büntetőjogi szemináriumok munkásainak utbaigazítására és a dogmaticus perjogi kérdések iránti buzgalom felkeltésére igyekeztem a vitásabb elméleti kérdéseket behatóbban bemutatni s az azokra vonatkozó alapvető irodalmi művekre a figyelmet reáirányítani. Az irodalmi repertoriumok összeállításánál is azért mellőztem a tan- és kézikönyvek idézését, hanem főként a fontosabb újabb monografiákat és értékesebb cikkeket állítottam össze.

Bármennyire szerettem volna tankönyvem terjedelmét a lehető legrövidebbre szorítani — a Rosenfeld és Dolma legújabb tankönyvei mintájára — az említett szempontok, főleg a dogmaticus kérdések bővebb kifejtése és a sok új anyag: fiatalokúak bírósága, az esküdtbíráskodás, a sajtóeljárás, a semmiségi panasz reformja, az új katonai bünvádi perrendtartás megalkotása, a rendőri büntető bíráskodás új szabályozása, amiknek beható ismertetésére szükségszerűen ki kellett terjeszkednem, lehetetlenné tették a tankönyv megrövidítését.

A harmadik alapvizsgára készülők tájékoztatásául, úgy mint az anyagi jogi tankönyvemben, csak a fontosabb — az alapvizsgázóktól is megkívánt — részeket szedtettem nagyobb betűkkel.

E helyütt is szíves köszönetet mondok mindazoknak, akik tankönyvem előző kiadásának bírálatával vagy levélbeli figyelmeztetéseikkel, megjegyzéseikkel a mostani átdolgozásnál segítségemre voltak. Nagyon kérem ezuttal is a szakférfiakat és a könyvből készülő ifjúságot, szíveskedjenek szigorú bírálataikkal vagy megjegyzéseikkel könyvem hiányaira és tévedéseire figyelmemet felhívni.

Kolozsvár, 1914 november 16.

Miként az Előszó dátuma bizonyítja, tankönyvem ezen új kiadásának kézírata már régóta készen volt a kinyomtatásra. A világháború kitörése vetette vissza annak a kiadását is immár másfél évre. E nagy időhatalékokat annyiban használtam fel, hogy beillesztettem könyvembe a háborus idő új fejleményeit: a gyorsított és a rögtönbírósi eljárás szabályait, továbbá függetlenül bevettlem a jövődéki b. eljárás új szabályzatát, bemutatom a Kuria legújabb gyakorlatát a Bpn. tekintetében és a szakirodalom legutolsó termékeit is. Ez utóbbiak közül — nagy sajnálatomra — már nem használhattam fel *Angyal Pál* kollégámnak Büntető eljárás jogát, melynek első része az én

tankönyvem ezen kiadásának első 20 ívét tartalmazó füzetével egyidőben jelent meg. Örömmel állapítom meg azonban, hogy Angyal Pál barátom a büntető perjogi tudomány rendszerére, kidolgozási módjára és legfőbb vitás kérdéseire nézve velem egy nézeten van.

Végül kedves kötelességemnek tekintem, hogy e helyen is köszönetet mondjak *Zchery Lajos* jogszigorló urnak, kolozsvári volt kitűnő hallgatónak, a tárgymutató és a törvényszakaszmutató szives elkészítéseért.

Pozsony, 1915. december.

TARTALOM.

BEVEZETÉS.

A büntető per jog fogalma, története és a magyar büntető per jog külfői.

I. FEJEZET.

A büntető per jog és a büntető per jogi tudomány.

	Lap
1. §. A büntető per jog fogalma, célja és jelentősége	1
2. §. A büntető per közjogi jellege és viszonya a rokon jogágakhoz . .	6
3. §. A büntető per jog tárgya és köre	8
4. §. A büntető per jog tudománya és a bünygyi melléktudományok . .	11

II. FEJEZET.

Jogtörténeti és összehasonlító jogi áttekintés.

5. §. A büntető per jog egyetemes jogtörténeti kifejlődésének főbb alaku- latai	15
6. §. Az ókori kezdetleges vádrendszer. A római questio perpetua előtti eljárás	16
7. §. A középkori Rüge eljárás és az angol esküdttörvény kialakulása . .	19
8. §. A hivatalnok bíróság, a közvádoló hatóság és a nyomozó rendszer kifejlődése	23
9. §. A büntető per jog reformja a XVIII. században és a jelenkori egyes rendszer kialakulása	31
10. §. A büntető per jog jelenlegi külföldi codificatiója	36
11. §. A büntető per jog külföldi irodalma	42

III. FEJEZET.

A magyar büntető per jog története, forrásai és irodalma.

12. §. A magyar büntető bírósági szervezet és büntető per jog kifejlődésé- nek vázlata	45
13. §. A magyar büntető eljárás codificatiója	53

	Lap
14. §. A magyar büntető perjog forrásai	61
15. §. A jogforrások értelmezése. A döntvényi jog	64
16. §. A jogforrások területi hatálya. Nemzetközi jogsegély	69
17. §. A jogforrások hatálya a személyek tekintetében	74
18. §. A katonai Bünvádi Perrendtartás és annak hatálya	77
19. §. A jogforrások időbeli hatálya	83
20. §. A magyar büntető perjog irodalma	84

ÁLTALÁNOS RÉSZ.

ELSŐ SZAKASZ.

A büntető perjog mai elmélete (dogmatikája).

Rendszer és vezéreszmék.

21. §. A vádelv és a nyomozó elv. A vádrendszer és a nyomozó rendszer	88
22. §. A vegyes rendszer	91
23. §. A büntető per fogalma és lényege a vegyes rendszer alapján	94
24. §. A büntető per alkatelei és előfeltételei. Rokonvonások és különbségek a büntető és a polgári per közt	101
25. §. A büntető per sajátos vezéreszméi. Hivatalból eljárás, törvényesség és anyagi igazság	105
26. §. A nyilvánosság	109
27. §. A szóbeliség és a közvetlenség	113

MÁSODIK SZAKASZ.

A büntető per alanyai.

ELSŐ CIM.

A büntető bíróságok.

I. FEJEZET.

A büntető joghatóság és a bíróságok külső szervezete.

28. §. A büntető joghatóság és a büntető bírászkodás	116
29. §. A laikus elem részvétele a büntető bírászkodásban	118
30. §. Az európai büntető bírósági szervezet összehasonlítójogi bemutatása	128
31. §. A magyar büntető bíróságok külső szervezete. I. A királyi bíróságok	135
32. §. 2. Az esküdtbíróságok	139
33. §. 3. A közigazgatósági hatóságok mint rendőri büntetőbíróságok	142
34. §. 4. A fiatalkoruak bírósága	145
35. §. 5. A consuli bíróságok	149

II. FEJEZET.

A büntető bíróságok belső szervezete.

	Lap
36. §. A bírói személyek általában	151
37. §. A hivatalnok bírói képesség	152
38. §. Az esküdtképesség	154
39. §. A tényleges bíráskodás akadályai, kizáró és mellőzési okok	159
40. §. A bírói működés és a bíróságok belső rendtartása	163
41. §. A bírósági hivatalnokok, a bírósági segédszervek és segédszemélyek	166

III. FEJEZET.

A büntető bíróságok hatásköre és illetékessége.

42. §. A hatáskör és illetékesség általában	168
43. §. A büntető bíróságok hatásköre	170
44. §. A fiatalkorúak bíróságának hatásköre	178
45. §. A rendes illetékesség	181
46. §. A rendkívüli illetékesség. Bíróküldés	187
47. §. Hatásköri és illetékességi összeütközés	189

MÁSDIK CIM.

A felek és a per mellékszemélyei.

48. §. A felek fogalma és köre általában	191
--	-----

I. FEJEZET.

A vádló.

49. §. A vádképviselőt különböző alakjai	199
1. A kir. ügyészség.	
50. §. A kir. ügyészség külső és belső szervezete, hatásköre és illetékessége	205
51. §. A kir. ügyészség működési köre általánosságban	210
52. §. A kir. ügyészség viszonya a rendőri hatóságokhoz és közigazgatáshoz	216
2. A magánvádló.	
53. §. A magánvád fogalma és alakjai	218
54. §. A főmagánvád esetei és a főmagánvádló jogköre	223
55. §. A pótmagánvád esetei és a pótmagánvádló jogköre	226
56. §. A csatlakozók	230
57. §. A sértett és a magánvádló képviselése	231
58. §. A magánvádlói jog megszerzése és megszűnése	232
59. §. A magánfél perjogi hatásköre	234

II. FEJEZET.

A terhelt és a védő.

	Lap
60. §. A terhelt helyzete a büntető eljárásban általában	235
61. §. A védelem szükségessége és a védőhatóság	240
62. §. A védelem rendszere. A kötelező védelem esetei	243
63. §. A védői személyek	247
64. §. A védő választása és kirendelése. A közvédő	250
65. §. A védői hivatás. A terhelt és a védő viszonya	253

HARMADIK CIM.

A katonai igazságügyi szervezet.

66. §. A katonai büntető bíróságok. A vádképviselőt és a védelem a katonai bíróságok előtt	258
--	-----

HARMADIK SZAKASZ.

A perbeli cselekmények.

ELSŐ CIM.

A büntető perbeli cselekményekről általában.

67. §. A perbeli és az eljárási cselekmények fogalma és osztályai	267
68. §. Perelőfeltételek és perakadályok	270
69. §. A perbeli cselekmények ideje és helye	271
70. §. A perbeli cselekmények teljesítésének biztosítása	273
71. §. A perbeli cselekmények alakjai. A bírói határozatok	274

MÁSODIK CIM.

A bizonyítás.

I. FEJEZET.

A bizonyítási jog dogmatikája.

72. §. A bizonyítás fogalma és lényege	277
73. §. A bizonyítási rendszerek történeti kifejlődése	281
74. §. A bizonyítási jog mai vezérelve és rendszere	284
75. §. A bizonyítás tárgya	287
76. §. A bizonyítás módjai és a bizonyítékok	289
77. §. A bizonyítási köteleesség	292
78. §. A bizonyító eljárás	296

II. FEJEZET.

Az egyes bizonyítékok.

1. <i>A terhelt nyilatkozata.</i>	Lap
79. §. A terhelt nyilatkozata. A beismerés	299
2. <i>A tanuvallomás.</i>	
80. §. A tanuvallomás fogalma. A tanuzási kötelesség	304
81. §. A tanuvallomás felvétele	309
3. <i>A szemletárgyak. A bírói szemle és a szakértői vélemény.</i>	
82. §. A szemletárgy fogalma. A bírói szemle és a szakértői vélemény vi- szonya	316
83. §. A bírói szemle	318
84. §. A szakértői működés	319
85. §. A szakértői szemle	322
86. §. Bűnjelek (okmányok, okiratok) és jelenségek	326

III. FEJEZET.

A bizonyítás anyagának biztosítására szolgáló kényszerintézkedések.

87. §. A bizonyítási jog kényszereszközei	329
88. §. A lefoglalás	331
89. §. A házkutatás	334
90. §. A személymotoszás	336

KÜLÖNÖS RÉSZ.

A büntető per előkészítése, folyamata és a befejezése utáni eljárás részletesen.

ELSŐ SZAKASZ.

A törvényszék és az esküdtbíróság előtti rendes büntető per.

91. §. A törvényszéki rendes büntető per szerkezete	338
---	-----

ELSŐ CIM.

Az előkészítő eljárás.

92. §. Az előkészítő eljárás jelentősége, szakai és ezek viszonya	340
---	-----

I. FEJEZET.

A nyomozás.

93. §. A nyomozás célja és elrendelése	342
94. §. A nyomozás menete	346
95. §. A nyomozás megszüntetése és befejezése	348

II. FEJEZET.

A vizsgálat.

	Lap
96. §. A vizsgálat szükségessége, célja és rendszere	349
97. §. A vizsgálat elrendelése	354
98. §. A vizsgálatot teljesítő bírák és a vádtanács	358
99. §. A vizsgálat menete. Az ügyfényilvánosság	360
100. §. A vizsgálat megszüntetése és befejezése	363

III. FEJEZET.

A terhelt helyzete az előkészítő eljárásban.

101. §. A terhelt ellen az előkészítő eljárás alatti kényszerintézkedések ki- fejlődése	364
102. §. A terheltnek hatóság elé rendelése és kihallgatása	368
103. §. Az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság általános jellemvonásai és a köztük levő különbségek	373
104. §. Az előzetes letartóztatás okai, elrendelése és tartama	376
105. §. A vizsgálati fogság okai, elrendelése és tartama	376
106. §. Az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság foganatosítása és meg- szüntetése	383
107. §. A biztosíték mellett való szabadlábrahelyezés	386

MÁSODIK CIM.

A közbenső eljárás. (Vád alá helyezés és a főtárgyalásra közvetlen idézés.)

108. §. A közbenső eljárás jelentősége és különböző alakjai	389
---	-----

I. FEJEZET.

A vád alá helyezési eljárás.

109. §. A Bp. vád alá helyezési rendszere	392
110. §. A vádirat és a kifogások	394
111. §. A vádtanács előtti eljárás a kir. ügyészség vádképviselője esetében	398
112. §. A vád alá helyezési eljárás a magánvádoló vádképviselője esetében	406

II. FEJEZET.

Közvetlen idézés a főtárgyalásra.

113. §. A közvetlen idézés jelentősége és szabályai	408
---	-----

HARMADIK CIM.

A főtárgyalás.

Lap

114. §. A főtárgyalás jelentősége és két főtípusa	412
---	-----

I. FEJEZET.

115. §. A főtárgyalás előkészítése	415
--	-----

II. FEJEZET.

A törvényszék előtti főtárgyalás.

116. §. A főtárgyalás általános menete és vezetése. Nyilvánosság és rendfentartás	419
117. §. A főtárgyalás megnyitása. A vád és a védelem tárgyának megállapítása	424
118. §. A bizonyító eljárás	427
119. §. A perbeszéddek	433
120. §. A határozathozatal	438
121. §. Az ítélet	444
122. §. Eljárás a főtárgyaláson elkövetett büncselekmény esetén. A főtárgyalás elnapolása és félbeszakítása	449

III. FEJEZET.

Az esküdtbíróóság előtti főtárgyalás.

123. §. Az esküdtbíróóság előtti főtárgyalás sajátos jellemvonásai és legújabb reformja	452
124. §. Az esküdtbíróóság előtti főtárgyalás előkészítése és általános menete. Az esküdtbíróósági elnök jogköre	457
125. §. Az esküdtszék megalakítása. Az esküdtek perjogi kötelességei és jogai	460
126. §. A bizonyító eljárás. Határozathozatal az esküdtek megkérdezése nélkül	469
127. §. Az esküdtekhez intézendő kérdések. 1. A kérdések indítványozása és feltevése	471
128. §. 2. A kérdések szorkosztása	477
129. §. 3. A főkérdés és a kisegítő főkérdés	487
130. §. 4. A mellékkérdések	483
131. §. A perbeszéddek és az elnöki fejtogotás	499
132. §. Az esküdtek tanácskozása és határozathozatala	501
133. §. A határozat kihirdetése. A helyesbitő eljárás és az ítélethozatal függesztése	507
134. §. A további eljárás. Az ítélethozatal	515

NEGYEDIK CIM.

A perorvoslatok és a felsőbb bíróságok előtti eljárás.

	Lap
135. §. A perorvoslatok fogalma és jelentősége	521
136. §. A magyar büntető perjog perorvoslati rendszere	528

I. FEJEZET.

A rendes perorvoslatok.

1. A felfolyamodás.

137. §. A felfolyamodás szabályai	531
---	-----

2. A felebbezés.

138. §. A felebbezés fogalma és jogosultsága	535
139. §. A felebbezés általános szabályai	540
140. §. A felebbezés elintézése a kir. ítélőtáblán	547

3. A semmiségi panasz.

141. §. A semmiségi panasz fogalma és alapelvei	563
142. §. A semmiségi panasz használatának szabályai	568
143. §. A semmiségi panasz elintézése a kir. Kurián és a kir. táblán	575

II. FEJEZET.

A rendkívüli perorvoslatok.

144. §. Perorvoslat a jogegység érdekében	588
145. §. Az újrafelvétel. Fogalma, esetei és feltételei	591
146. §. Folytatás. Az újrafelvételi eljárás. Az új per	598

III. FEJEZET.

Kijavítás és igazolás.

147. §. A kijavítás	603
148. §. Az igazolás	604

MÁSODIK SZAKASZ.

A társas bíróságok előtti eljárás különleges és rendkívüli alakjai.

149. §. A sajtóper	606
150. §. A nyomtatvány elkobzása iránti eljárás	618
151. §. Az ismeretlenek, távollévők és szökevények elleni eljárás	620

	Lap
152. §. A kiadatási eljárás	625
153. §. Eljárás a jövedéki kihágási ügyekben	628
154. §. A gyorsított hüvvádi eljárás és a rögtönbíráskodás	629

HARMADIK SZAKASZ.

Az egyesbíróóságok előtti eljárás.

I. FEJEZET.

A kir. járásbíróóságok előtti büntető per.

155. §. A járásbíróósági eljárás általános jellemzése	639
156. §. Az eljárás megindítása	642
157. §. A büntető parancs	646
158. §. A terhelt személyére vonatkozó intézkedések	650
159. §. A tárgyalás	651
160. §. Perorvoslatok	656
161. §. Kiadatási eljárás	665

II. FEJEZET.

A közigazgatási hatóságok előtti rendőri büntető eljárás.

162. §. A rendőri büntető eljárás vázlatja	666
--	-----

NEGYEDIK SZAKASZ.

Eljárás a fiatalok büntetőügyeiben.

163. §. A fiatalok büntetőügyeiben követendő eljárás általános szabályai	668
164. §. A fiatalok büntetőügyeiben előtti eljárás	673
165. §. Folytatás. A perorvoslatok	685
166. §. A rendes bíróság előtti eljárás a fiatalok büntetőügyeiben	689

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A magánjogi igény és a büntetőügy költségei.

I. FEJEZET.

A magánjogi igény és az előleges kérdések.

167. §. A magánjogi igény érvényesítése és biztosítása a büntető perben	692
168. §. Az előleges kérdések	696

II. FEJEZET.

A bünygyi költségek.

169. §. A bünygyi költségek megállapítása	Lap 69 .
---	-------------

HATODIK SZAKASZ.

A büntető per befejezése utáni eljárás.

Végrehajtás és kártalanítás.

I. FEJEZET.

A büntető bíróságok határozatainak végrehajtása.

170. §. A végrehajtás általános szabályai	701
171. §. A halálbüntetés végrehajtása és az azt megelőző eljárás	705
172. §. A szabadságvesztés-büntetések végrehajtása	708
173. §. Több szabadságvesztés-büntetés egyesítése	713
174. §. A pénzbüntetés, a magánjogi igény és a bünygyi költségek végrehajtása	715
175. §. A járásbíróóság és a rendőri büntető bíróságok ítéleteinek végrehajtása	715
176. §. A fiatalokru bünelkövetőkre kimondott intézkedések és büntetések fogantatosítása	716
177. §. A kegyelmezési eljárás	719

II. FEJEZET.

Kártalanítás az ártatlanul szenvedett előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság és büntetés miatt.

178. §. A kártalanítás esetei és feltételei	720
179. §. A kártalanítás iránti eljárás	726
180. §. A rehabilitáció iránti eljárás	729

HETEDIK SZAKASZ.

A katonai büntető eljárás.

181. §. A katonai büntető eljárás vázlata	732
<i>Tárgymutató</i>	741
<i>Törvényszakaszmutató</i>	747
<i>Döntvények mutatója</i>	751
<i>Javítások és toldások.</i>	
182. §. A jövedéki kihágások eseteiben követendő b. bírósági eljárás új szabályai	752

A gyakrabban idézett törvények, javaslatok, folyóiratok, esetgyűjtemények és forrásművek rövidítése :

a) *Törvények, javaslatok, kuriai határozatok:*

- Bp.** = Bünvádi Perrendtartás (1896: XX XIII. t.-c.)
Ebt. = Esküdtbírószági törvény (1897: XX XIII. t.-c.)
Bpé. = A Bp-t életbeléptető törvény (1897: XX XIV. t.-c.)
IBpn. = A Bp. első Novellája (1907: XVIII. t.-c.)
II. Bpn. vagy Bpn. = A Bp. második novellája (1914: XIII. t.-c.)
Pp. = Polgári perrendtartás (1911: I. t.-c.)
Ppé. = A Pp.-t életbeléptető törvény (1912: LIV. t.-c.)
Fb. = Fiaalkorúak bíróságáról szóló törvény (1913: VII. t.-c.)
Bn. = Büntető novella (1908: XX XVI. t.-c.)
Kbp. = Katonai büntető perrendtartás (1912: XX XII. t.-c.)
Btk. = Büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878: V. t.-c.)
Kbtk. = Kihágási Büntető Törvénykönyv (1879: XI. t.-c.)
Btké. = A Btk-et életbeléptető törvény (1880: 37. t.-c.)
1843. és 1844-iki jav. = Az 1843. és 1844-iki magyar büntető eljárási törvényjavaslatok.
Min. Ind. = A BP. miniszteri indokolása.
Code d'instr. crim. = Az 1808-iki francia Code d'instruction criminelle.
HK. = Werbőczy Hármaskönyve.
St. = Sajtótörvény (1914: XIV. t.-c.)
Gybe. = Gyorsított bünvádi eljárás (1915. évi 9550. sz. ig. min. rend.)
Ü. T. = Ügyvédi Törvény (1874: 34. t.-c.)
EH. = Kuriai elvi jelentőségű határozat.
JE. = Jogegységi határozat.
TH. = Kuriai teljesülési határozat.
Rbsz. = Rendőri büntető eljárási szabályzat.
Jbr. = Jövedéki bünvádi eljárási rendelet.

b) *Folyóiratok, esetgyűjtemények:*

- Ak. Ért.** = Akadémiai Értesítő.
Archiv. = A. für Strafrecht und Strafprozess.
BHT. = Büntetőjogi Határozatok Tára.

- BDtár.** = Büntetőjogi Döntvénytár. Kiadja a Jogtud. Közlöny szerkesztősége I—VII. köt. 1903—1906.
- Balogh BDtár.** = Az előbbi gyűjtemény folytatása Balogh Jenő szerkesztésével. I—IV. köt. 1907—1911.
- Vargha—Lengyei BDtár.** = Az előbbi folytatása Vargha Ferenc és Lengyel Aurél szerkesztésében. V—VIII. köt. 1912—1914.
- BSz.** = Bűnügyi Szemle. Szerkeszti Angyal Pál.
- J. Á.** = Jogállam. Szerk. Baumgarten Nándor és Gyomai Zsigmond.
- Gross Archiv** = Archiv für Kriminalanthropologie und Kriminalistik. Szerk. Hans Gross. Leipzig.
- Ig. Közl.** = Igazságügyi Közlöny. Szerkeszti Tóry Gusztáv.
- BJT.** = Büntető Jog Tára. Szerkeszti Németh Pótor, 1912. óta Angyal Pál.
- Ger.** = Gerichtssaal. Szerk. Oetker és Finger.
- Gold. A.** = Goldammer's Archiv.
- Jogt. K.** = Jogtudományi Közlöny.
- M. Ig.** = Magyar Igazságügy.
- Bulletin** = Bulletin de l'Union internationale de droit penal. Szerk. Rosenfeld.
- Monatsschrift** = M. für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform. Szerk. Aschaffenburg G.
- Öst. Zeitsch.** = Österreichische Zeitschrift für Strafrecht. Szerk. Löffler A.
- J. E. É.** = Magyar Jogász Egyleti Értekezések.
- Ü. L.** = Ügyvédek Lapja.
- Zeitschrift** = Z. für die gesammte Strafrechtswissenschaft.
- Riv. pen.** = Rivista penale.
- D. Str. Z.** = Deutsche Strafrechts-Zeitung. 1914-től.

c) *Tudományos művek:*

- Alimena** = Bernardino A.: Studi di procedura penale. Torino 1906.
- Archbold** = Pleading and evidence in criminal cases. 1886.
- Aschrott** = Paul F. A.: Reform des Strafprozesses. Kritische Besprechungen der Kommission Vorschläge 1905—6. Berlin 1906.
- Balogh** = Balogh Jenő: Magyar bünvádi eljárási jog. I. Rész. Általános tanok. 1901.
- Balogh : Tank.** = B. Jenő: A büntető perjog tankönyve Budapest. 1906.
- Balogh—Illés—Vargha** = Balogh Jenő, E. Illés Károly, Vargha Ferenc: A BP. magyarázata. II. kiadás 1910. I—III. kötet.
- Bennecke** = Hans B., Lehrbuch des deutschen Strafprozessrechts. 1895.
- Bennecke—Beling** = Az előbbinek II. kiadása Beling által. Breslau, 1900.
- Birkmeyer** = Karl B., Deutsches Strafprozessrecht. Berlin. 1898.

- Binding** = Karl B. Grundriss des deutschen Strafprozessrechts. V. Aufl. Leipzig 1904.
- Borsani e Casorati** = Codice di procedura penale commentato. I—VI. 1874—1883.
- Buccellati** = Antonio B.: Istituzioni di diritto e procedura penale. 1887.
- Carrara** = C. Ferenc: A büntető jogtudomány programja. Fordította Boksics Gusztáv. I—II. kötet. 1879.
- Degré: Esk.** = D. Miklós: Főtárgyalás az esküdtbírótság előtt. Bpest 1912.
- Degré: Com.** = D. Miklós: Az 1914: XIII. t.-c. magyarázata. Pécs. 1914.
- Dohna** = Aloxandor gr. zu D.: Das Strafverfahren. Berlin, 1913.
- Dochow** = Adolf D.: Der Reichsstrafprozess. 1880.
- Esmein** = A. E.: Histoire de la procedure criminelle en France. Paris, 1882.
- Fayer** = F. László: A magyar BP. vezérfonala. IV. kiadás. 1905.
- Frérejouan** = G. Frérejouan du Saint: Traité theor. et prat. de la Cour d'assises. Paris, 1896.
- Franqueville** = Le system judiciaire de la Grand Bretagne. I—II. tome. Paris, 1893.
- Garsonnet** = E. G.: Traité theoretique et pratique de proceduro. II. kiad. Paris, 1899.
- Gneist** = Rudolf G.: Vier Fragen zur deutschen Strafprozessordnung. 1874.
- Garraud** = R. G.: Précis du droit criminel. 7. kiadás. 1901.
- Garraud Traité** = R. G.: Traité theoretique et pratique d'instruction criminelle et de proceduro pénale. I—III. köt. Paris 1907—1912.
- Glaser** = Julius G.: Handbuch des Strafprozessrechts. I—II. kötet. 1885.
- Gerland** = Heinrich B. G.: Die englische Gerichtsverfassung. I—II. Bd. Leipzig, 1910.
- Gross** = Hans G.: Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik. V. Aufl. München, 1908.
- Hajnik** = H. Imro: A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád és vegyesházbeli királyok alatt. 1899.
- Hélie** = Faustin H.: Traité de l'instruction criminelle. I—VIII. köt. 2. kiadás. Paris, 1866—7.
- Holtzendorff** = Franz v. H.: Handbuch des deutschen Strafprozessrechts. I—II. kötet. Berlin 1877—1879.
- John** = Richard Ed. J.: Strafprozessordnung für d. deutsche Reich. I—III. köt. 1884—9.
- J. Vargha** = Julius V.: Das Strafprozessrecht. 1885.
- Kenny** = Courtney Stanhope K.: Outlines of criminal law. Cambridge. 1902.
- Kries** = August K.: Lehrbuch des deutschen Strafprozessrechts. Freiburg i. B., 1902.
- Laborde** = A. L.: Cours élémentaire du droit criminel. 1896.

- Lanza** = Vincenzo L.: Principii di diritto processuale penale. Róma, 1914.
- Lohsing** = Ernst L.: Österreichisches Strafprozessrecht. Graz—Wien, 1912.
- Luochini** = Luigi L.: Elementi di procedura penale. Firenze, 1899.
- Lilienthal** = Karl von L.: Das Strafprozessrecht. Birkmeyer Encyklopädie der Rechtswissenschaft. II. kiad. 1904. 1233—1307 l.
- Lukács A.** = L. Adolf: A bünvádi per előkészítő része. Kolozsvár, 1904. II. A vádalahelyezés, közvetlen idézés és főtárgyalás. 1905. III. Az esküdt-bíróság. III. kiadás. 1910.
- Löwe-Hellweg** = Die Strafprozessordnung für d. deutsche Reich. XIII. Aufl. Berlin, 1914.
- Magyary** = M. Géza: Magyar polgári perjog. Bpest, 1913.
- Manzini** = Vincenzo M.: Manuale di procedura penale. Torino, 1915.
- Mayer S.** = Handbuch des österreichischen Strafprozessrechtes. 1876.
- Mittermaier—Liepmann** = Schwurgerichte und Schöffengerichte. I—II. Bd. Heidelberg, 1908—1913.
- Normand** = A. N.: Traité élémentaire du droit crim. Paris, 1896.
- Ötker** = Friedrich O.: Das Verfahren vor den Schwur- und den Schöffengerichten. Leipzig, 1907.
- Pauler** = Büntetőjogtan. 1864.
- Parwelee** = Maurice P.: Anthropology and Sociology in relation to criminal procedure. New-York, 1908.
- Poittevin** = G. P.: Code d'instruction criminelle. Paris, 1911.
- Pessina** = Manuale di diritto penale. 1893.
- Planck** = Julius Wilh. Planck: Systematische Darstellung des deutschen Strafverfahrens. 1857.
- Rulf—Gleispach** = Friedrich R.: Der österreichische Strafprozess. IV. Aufl. gr. W. Gleispach-tól Wien—Leipzig, 1913.
- Rács B.** = R. Béla: Reformkérdések az esküdtszéki eljárásban. Máramaroszi get, 1912.
- Rosenfeld** = Der Reichsstrafprozess. IV—V. Aufl. Berlin, 1912.
- Saluto** = Commento al codice di procedura penale del Regno d' Italia. 3 kötet. III. kiad. Torino, 1885.
- Stephen** = James F. and Herbert St.: A digest of the law of criminal procedure. London, VI. ed. 1904.
- Stephen—Evid.** = A digest of the law of evidence. VII. ed. 1904.
- Stenglein** = Lehrbuch des deutschen Strafprozessrechtes. 1887.
- Székács** = Sz. Ferenc: A magyar büntető eljárás kézikönyve. 2. kiad. 1897.
- Ullmann** = Emanuel U.: Lehrbuch des deutschen Strafprozessrechtes. 1893.
- Vaikó** = V. Pál: A sajtóról szóló törvény magyarázata. Bpest, 1914.
- Vámbéry** = V. Rusztem: A Bp. rövid tankönyve. Bpest, 1909.

BEVEZETÉS.

A BÜNTETŐ PERJOG FOGALMA, TÖRTÉNETE ÉS A MAGYAR BÜNTETŐ PERJOG KÜTFÖI.

I. FEJEZET.

A büntető perjog és a büntető perjogi tudomány.

1. §. A büntető perjog fogalma, célja és jelentősége.

I. A *büntető perjog*, a törvény által u. n. *bűnvádi perrendtartás*, az állam büntető igazságszolgáltatási feladatának egyes felmerült esetekben birói megállapítására s a büntető per előkészítésében és annak folyamán eljáró különböző hatóságokat és magánembereket megillető jogokra és kötelességekre vonatkozó jogszabályok összessége.

A jog uralmának fentartása a modern kulturállamok legelső feladata. E feladat egyik fontos része az egyeseket, a társadalmat vagy egyenesen magát az államot sértő vagy veszélyeztető cselekmények eltiltása s amennyiben ily cselekményeket egyesek mégis elkövetnek, ezek elkövetőinek megfelelő kényszerintézkedések alá helyezése. Az állam ezen, u. n. *büntető igazságszolgáltatási jogának és köteletségének* gyakorlása hármias irányú törvények, illetőleg jogszabályok alkotását teszi szükségessé. Meg kell állapítania először, melyek az u. n. büntetendő cselekmények s mik azok jogkövetkezmenyei, ezt tartalmazza a *Büntetőtörvénykönyv*, az u. n. *anyagai büntetőjog*. A további teendő ezen anyagi jogszabályok alkalmazására, a büntető törvényeknek a felmerült konkrét esetekben való érvényesítésére vonatkozó szabályok megállapítása. Ez ismét két törvénykönyvet, vagyis két irányú jogszabályok létesítését kívánja: egyfelől a *büntető perjogi* vagy *büntető perrendtartási* törvény megalkotását, mely előírja, miképen kell eljárniok az állami hatóságoknak vagy az érdekelt egyéneknek valamely megtörtént vagy állított büntetendő cselekmény tényálladékának,

a tettesek és részesek büntetőjogi felelősségének vagy ártatlanságának s előbbi esetben a reájuk alkalmazandó kényszerintézkedések minőségének és mennyiségének megállapítása körül; másfelől a *büntetés végrehajtási jog* szabályozását, vagyis a törvényes eljárás során bíróilag megállapított kényszerintézkedések (büntetések vagy biztonsági rendszabályok) tényleges foganatosításának módzatait és részleteit.

A büntető perjog így a tág értelemben vett *büntetőjog* egyik önálló része, egyik sajátos feladattal bíró ága, mely a büntető perek előkészítésére és elintézésére hivatott állami hatóságok és magánszemélyek *eljárásának*, u. n. *perbeli cselekményeinek* szabályait állapítja meg. Ezért nevezik a büntetőjog ezen ágát *büntető eljárási jognak* vagy büntető, illetőleg „bűnvádi“ *perrendtartásnak* is.

Szorosan és szabatosan véve azonban a „büntető eljárási jog“ és a „bűnvádi perrendtartás“ vagy „büntető perjog“ kifejezések nem fedik egymást teljesen. A büntető *eljárási jog* ugyanis tágabbkörű fogalom, magában foglalja a büntető törvénykezés egész körére, a bűnvádi per előkészítésére, annak lefolytatására s a jogerős ítéletek foganatosítására, tehát a végrehajtásra vonatkozó joganyagot is, míg a büntető *perjog* vagy bűnvádi *perrendtartás* tulajdonképpen csak a bűnvádi per létrejöttét és folyamatát tárgyazó szabályokat öleli fel. Az irodalomban és a gyakorlatban azonban e fogalmakat rendszerint azonosaknak tekintik s az említett kifejezéseket felváltva használják.

Részemről a büntető *perjog* kifejezést ezuttal azért fogadtam el az eddig általam is használt „büntető *eljárási jog*“ helyett, mert elvi álláspontom, hogy a végrehajtást nem lehet a perjog keretébe szorítani s arról mint a büntetőjog harmadik önálló ágáról külön törvénykönyv alkotandó, amint az 1843-iki javaslat készítői tervezték s amint a polgári törvénykezés terén ez az elkülönítés már rég meg is történt. (1881: 60. és 1908: 41. t.e.). Ezenkívül a „perjog“ szó jobban kidomborítja, hogy a büntető eljárás gerince a büntető per, vagyis a modern állam csak azt az egyént bünteti, akinek tárgyi és alanyi bűnössége per útján bebizonyosodott. A mai büntető eljárás főszaka nem a nyomozás és a vizsgálat, mint a régi „nyomozó rendszer“-ben volt; a mai „nyomozás“ és „vizsgálat“ csak előkészítő, tájékoztató szakaszai a büntető pernek, amely a mai tudományosan kiéptett perjogi elvek szerint folyik le a különböző bíróságok előtt. A *perjog* elnevezés juttatja kifejezésre a ma uralkodó dogmaticus felfogást, mely az állam és az egyén (a büntetett) közötti közjogi viszonyt tekinti a büntető peres eljárást s ebből folyólag a vádlott (terhelt) egyént nem vizsgálati tárgynak, hanem ügyfélnek minősíti, akinek nemcsak kötelességei, de jogai is vannak a perben.

Helytelen a büntető perjogot, sőt a büntető eljárási jogot is *alaki* büntető jognak nevezni, mert a büntető per nemcsak „alaki“ szabályokból áll, ha-

nem az állam *igazságügyi felségjogának* egyik ágát, a büntető hatalom érvényesítésének, illetőleg a gyanúsított (terhelt, vádolt) ártatlan ember egyéni szabadságának, a hatósági zaklatástól megmentésének törvényes módozatait, rendszerét adja elő. Igaz ugyan, hogy a perelőkészítő és a perbeli cselekmények épen rendszerint szigorúan előírt alakban teljesítendők s egyes alakiságok meg nem tartása (pl. hogy az ítélet „Ő Felsege a király nevében“ szóljon s az írásba foglalt ítéletet az elnök és a jegyző aláírják) semmissé teszi az illető perbeli cselekményt, de a lényeg sohasem ezen alakiságokban, hanem azok tartalmában, a felek és a bíróság valódi akaratában van. Éppen a büntető perjog az, mely a polgári perjogot megelőzve, az *anyag*i (történeti) *igazságot*, a *való tényeket* kutatja s ezeket tekinti s bírói ítélet anyagául és alapjául.

Éppúgy helytelen vagy legalább is nem szabatos a büntető perjogot *bünnvádi* jelzővel használni. A „bünnvádi“ szó szűkebb fogalmat jelent, mint a „büntető“ s amaz csak a perre magára illik, mely tényleg *vád* alapján keletkezik. A büntető perjog azonban, ha nem azonosítjuk is azt az eljárási joggal, többet tartalmaz a per *folymatánál*. Felöleli a gyanu felőli tájékozódást, nyomozást is, ahol még nincs vád. A helyes kifejezések tehát: *büntető perjog*, *büntető eljárás*, *büntetőjogi*, vagy *bünnvádi per*. Régibb jogunk (a 43-iki javaslat) és irodalmunk (Székács) is a „büntető eljárás“ kifejezést használta. Legujabban Balogh Jenő is a „büntető perjog“ és büntető eljárás kifejezéseket használja. (Büntető perjog tankönyve 1906. 5. l.); előbbi műveiben (Bünnvádi eljárási jog. 1901., Balogh—Illés—Vargha: Kommentár) ő is rendszeren „bünnvádi“ eljárásról, „bünnvádi“ perjogról beszélt. Az új jogi tanulmányi rend (1911. évi 128.000 sz. Vallás- és közokt. min. rendelet) hivatalosan is a *büntető perjog* elnevezést fogadta el.

Szintén nem azonos a büntető perjoggal és kevésbé használatos is a büntető *törvénykezés* vagy *jogszolgáltatás elnevezés*. E két utóbbi kifejezés synonym a büntető eljárással, de annál is többet akar kifejezni, t. i. az állam összes feladatainak összefoglalását a büntetőjogi repressio és praeventio terén. Így a büntettek megelőzésére irányuló *rendészeti igazgatás* és *felderítő tevékenység* (csendőrségi, rendőrségi tevékenység), valamint az ártatlanul elítéltek vagy üldözöttek *kártalanítása körüli eljárás* is ily tág értelemben hozzátartozik a büntető eljárási vagy törvénykezési joghoz. Mindezek kívül fekszenek a „büntető perjog“ fogalmán, azonban gyakorlati szempontból s a büntető perrel való összefüggésük miatt a B. P.-ok rendszerint ezeket a büntető „perenkivüli“ cselekményeket is felölelik. Így a magyar B. P. is.

A büntető eljárási jog a modern államokban külön van szabályozva a *polgári* és a *katonai* személyekre nézve. Vagyis a fegyveres erőhöz tartozó tényleges állományu egyének által elkövetett büntetendő cselekmények miatti eljárás az általános polgári eljárási szabályokkal szemben kivételes, illetőleg különös (speciális) jogszabályok, az u. n. „Katonai Bünnvádi perrendtartás“ szerint történik. (l. alább a 18. §.) A jelző nélküli „büntető perjog“, vagy „bünnvádi perrendtartás“ alatt mindig csak a polgári személyekre vonatkozó, vagyis az általános szabályokat kell érteni.

II. A büntető perjog, mint az állami büntetőjog egyik ága, az állam jogfentartó és jogvédelmi tevékenységének egy része lévén,

ugyanazt a célt szolgálja, amit a büntetőjog általában. Ily értelemben igaz az a közkeletű tétel, hogy a büntető perjognak önálló, sajátos célja nincs, mert a büntető perjog létesítése és gyakorlása, egy büntetőper megindítása és lefolytatása nem öncél, hanem eszköz az anyagi büntetőjog céljának: a jogrend biztosításának, a jogvédelemnek megvalósítására. Helyesebb azonban azt mondani, hogy a *jogrend biztosítása, az egyén és az állam alanyi jogainak védelme* a legfőbb (eszményi) közös cél, mely az egész büntetőjognak s így a büntető perjognak is végső, általános feladatát kénezi.

Mint önálló jogágnak, mint külön törvénykönyvbe (Bp.) foglalt jogszabályok rendszerének, a büntető perjognak kettős közvetlen (concret) célja van: 1. *az anyagi igazság érvényesítése* a büntetőjogszolgáltatásban, 2. *az ártatlan ember egyéni szabadságának oltalma* az alaptalan zaklatás és jogfosztás ellen. A büntető perjogban egyenlően fontos két szempont: a *valódi* bűnös megbüntetésének és az *ártatlan* ember megmentésének biztosítása. A büntető perjog valódi célja nem az, hogy a büntettest „minden áron“, minden körülmények közt büntessük, hanem az, hogy *csak a valóban bűnöst* érje büntetés s ezt is csak *az emberi igazság és a szükségesség határáig*, viszont az *ártatlan* polgár mielőbb megszabadíttassék az alaptalan gyanúsítástól és zaklatástól. A büntető perjognak is kettős arca van: üldözi és érdeme szerint sújtja a *valódi* büntettest, de védi és biztosítja az *ártatlanok* szabadságát és jogos érdekeit.

A büntető perjog e kettős feladatához képest:

1. a büntető igazságszolgáltatás gépezete (gyakorlati büntető jog); —
2. a bűnvádi perek elintézésének módja (perrendtartás), —
3. az egyéni szabadságjogok palladiuma (alkotmánybiztosíték), —
4. a közbiztonság egyik fegyvere (közigazgatás).

III. A büntető perjog jelentőségét a fentebbiekhez képest két szempontból lehet és kell méltatni: *igazságszolgáltatási*, vagy jogvédelmi és *alkotmányjogi*, illetőleg politikai szempontból.

Igazságszolgáltatási szempontból a büntető perjog az alanyi jogoknak, az államilag elismert és biztosított egyéni és társadalmi és állami érdekeknek a védelmét, tiszteletben tartását igyekszik *gyakorlatilag* lehetővé tenni és foganatosítani vagyis ez gondoskodik az egyeseket vagy az államot naponta érő súlyosabb jogsér-

téseknek törvényes megtorlásáról, a BTK. gyakorlati érvényesítéséről. A büntető perjog azonban habár így az anyagi büntetőjoggal szemben alárendelt, járulékos természetűnek látszik, a valóságban nem egyszerű végrehajtója annak, hanem épen ez juttatja *közvetlenül* kifejezésre a nemzetnek a büntető igazságról való felfogását, a bűncselekményekről táplált erkölcsi értékeit.

E jogvédelmi és igazságszolgáltatási jelentőségével egyenlő, sőt horderejére nézve még nagyobb a büntető perjognak *alkotmányjogi*, illetőleg *politikai* jelentősége. A büntető perjog az *egyéni szabadság* leggyakorlatiasabb biztosítója az államban, ennek szabályai képezik a fokmérőjét annak, minő tiszteletben s jogvédelemben részesül az államban az egyéni szabadság és a törvény előtti egyenlőség. A büntető perjog ugyanis rendeltetésénél fogva lépten-nyomon az egyéni szabadságjogok korlátozásával foglalkozik. Ez határozza meg, mikor lehet az államban valakit letartóztatni, megmotozni, valakinek házáat átkutatni, leveleit, küldeményeit, sajtótermékeit lefoglalni, tehát személyes szabadságjogaitól megfosztani, még mielőtt törvényesen elítéltetett volna. Alkotmányos állam azért, melyben a személyes és politikai szabadság s a jogegyenlőség eszméi uralkodnak, természetesen úgy állapítja meg a büntető eljárás szabályait, hogy az egyéni szabadságjogokat *előzetesen* minél *ritkábban*, csak *fontos okból*, *szigorú formák mellett*, kellő *ellenőrzéssel* és *felelősség terhe alatt* lehessen felfüggeszteniök az állam illetékes hatóságainak; a kényuralomnak ellenben legelső teendője a büntető eljárást úgy szabályozni, hogy azzal hatalmát megszilárdíthassa, az egyéni-, a sajtó- és a politikai szabadságot kénye szerint megszoríthassa s tönkreteltesse azokat, akik útjában állanak. Ezért tekintik a modern jogállamokban a BP.-t — szemben a *büntettesek* Magna Chartájának nevezett BTK.-vel — „*a becsületes emberek salva guardiájának*“ (Carrara) vagyis „*az ártatlanok codexének*“ (Ferri).

A büntető eljárási jog e kettős jelentősége folytán annak bölcs, körültekintő s főleg szabadelvű codificálása elsörendű állami és társadalmi érdek. Bármennyire elismerjük és hangsúlyozzuk az anyagi büntetőjog fontosságát, jogbiztosító- és társadalompolitikai jelentőségét, a büntető eljárási jogot *gyakorlati szempontból*, alkotmányjogi és politikai jelentősége miatt alighanem fontosabbnak kell tekintetünk. Helyesen jegyzi meg *Gurraud*, hogy míg egy jó igazságügyi szervezet és perjog képez az anyagi BTK. fogvatkozásait kijavítani (például rá *Ausztria*, melynek 1873-iki kitűnő BP.-a pótolta az elavult 1852-iki BTK. gyarlóságait), addig az ellenkezőre nincs példa. (Traité I. 4.) Ugyanezen okból mondta *Szalay László* is 1840-ben, hogy „a bírói eljárás a büntető igazság kiszolgáltatásában a legesleglényegesebb.“ (Publicistai dolgozatok 1847. I. k. 64.)

2. §. A büntető perjog közjogi jellege és viszonya a rokon-jogágakhoz.

I. A büntető perjog, épúgy mint az egész büntetőjog, minden kétségen felül a *közjog* körébe tartozik. A „büntető hatalom“ vagy büntető igazságszolgáltatás a kulturállamokban évszázadok óta *az állam* kizárólagos joga gyanánt tekintetik s így az ennek gyakorlását megállapító jogszabályok közjogi jellegűek. A büntető perjognak ez a közjogi jellege sokkal korábban felismertetik és uralkodó felfogássá lesz, mint a polgári perjogé. Míg a polgári perjog még az ujkorban is, egész a XIX. század utolsó negyedéig általában a magánjog egy részének, alaki magánjognak tekintett. sőt sokan ma is annak tekintik s annak közjogi természete csak a legújabb időben emelkedett uralkodó nézetté, addig a büntető perjog közjogi felfogása az ujkori államok megalakulása óta, a XVI. század elejétől általánosan elfogadott és uralkodó elmélet. Az ujkori államok megszilárdulásának egyik nem legutolsó tényezője volt a büntető perjognak az államhatalom képviselői által vagy azok befolyásával gyakorlása (a királyi ügyészség, rendkívüli törvényszékek, királyi utasítások a per miként intézésére, fenyítő rendtartások). Az államhatalom képviselőinek a büntető igazságszolgáltatás terén elkövetett tulkapásai, önkénykedései idézték elő ellenhatásul az újabb időkben a büntető perjog szabad-elvű codificálását (esküdtszék, vádrendszer, a védelem szabadsága).

II. A büntető perjognak ebből az általánosan elismert közjogi természetéből folyik, hogy az szoros és szerves összefüggésben van a közjog többi ágaival, így különösen az anyagi büntetőjoggal, a polgári perjoggal, az alkotmányjoggal és a közigazgatási joggal.

1. A legbensőbb, valósággal ikertestvéri viszonyban van a büntető perjog *az anyagi büntetőjoggal*. Egyik sem élhet meg, nem töltheti be hivatását a másik nélkül. Az anyagi jog magában holt anyag, az eljárás önt bele életet, ez valósítja meg, ez érvényesíti annak szabályait. A perjog pedig magában üres gép lenne az anyagi jog nélkül, ez ad neki tárgyat, anyagot. Mommsen szerint az anyagi büntetőjog a büntető eljárás nélkül egy késnyél penge nélkül, a büntető eljárás pedig anyagi büntetőjog nélkül: késpenge nyél nélkül (Römisches Strafrecht. 1899. Vorwort.) *Garraud* szerint az anyagi jog: a büntetés joga *statikai* állapotában, a büntető eljárás: ugyanaz *dynamikai* állapotában (Traité I. 4.) Ez magyarázza meg, hogy a két jog szabályai sokszor egybe-

fonódnak s egymást kölcsönösen kiegészítik. Így az anyagi BTK. több helyt rendelkezik részben vagy egészen eljárási kérdésekről, pl. a bűnvádi eljárás megindítását kizáró okokról, a magánindítványról, felhatalmazásról, viszont pl. a sértett fél fogalmát, az elkövetési hely kérdését a BP. határozza meg.

2. A *polgári perjog* (polgári perrendtartás) és a büntető perjog szintén testvéri viszonyban állnak, amennyiben mindkettő az *állami jogvédelem* egy-egy önálló oldala, mindkettő az alanyi jogok védelmével, azok érvényesítésének módozataival foglalkozik. Tulajdonképen csak tárgyukra nézve különböznek egymástól. A polgári perjog tárgya a *magánjogi jogviszonyok*, vagy *magánjogi vonatkozású tények* körül felmerült jogviták elintézése, a *magánjogi érdekek védelme* állami jogsegélylyel; a büntető perjog pedig *bűnügyekkel*, az egyesek által elkövetett bűncselekmények jogi következményeinek megállapításával foglalkozik. Amaz a polgári perek, emez a büntető perek (l. alább a 23—24. §§-at) törvényes elintézésének módja, illetőleg rendszere. Mindkettő tehát tartalmilag „perrendtartás“ s ez a benső rokonság teszi érthetővé, hogy sok helyen s kivált amíg a rendszeres codificatio hiányzott, a két jogág közt nem tettek éles különbséget, így nálunk is a XIX. század közepéig a nemesek elleni büntető eljárás a polgári írásbeli per mintája szerint alakult. Ma a két jogág teljesen el van különítve, külön törvénykönyvekbe (Bp. és Pp.) foglalva, de hasonló, sőt azonos szabályok ma is bőven fordulnak elő közöttük, így a döntvények hozatalára, a birói szervezetre, egyes bizonyítékokra, a perorvoslatokra stb. Kétségtelen, hogy amint annak idején a Bp. (1896 : 33. t.-c.) merített az akkori polgári perjogi törvényeinkből (1868 : 54., 1893 : 18. t.-c.), úgy az új Pp. (1911 : 1. t.-c.) több tételt átvett a Bp.-ből. Így különösen örvendetes, hogy az új Pp. is jelentékeny lépéseket tesz az anyagi igazság érvényesítésére (való tények kutatása, hivatalból bizonyítás felvétel, a bizonyítékok szabad mérlegelése.)

3. Az *alkotmányjoggal* szemben a büntető eljárási jog kiegészítő, hégzagpótló szerepet tölt be, vagyis kiegészítő részét képezi az állam alkotmányának, kivált oly államban, melynek írott alkotmánya nincs. A büntető eljárási szabályok tartalmazzák a büntetőhatalom szervezetére, a büntetőbiróságok, a kir. ügyészség, a védelem külső és belső berendezésére, továbbá a személyes szabadság, a házbékejog, a levéltitok korlátozására vonatkozó közjogi szabályokat. Így hazánkban is, — mint *Balogh Jenő* helyesen

mondja — „hol ezeréves alkotmányunk sok tétele nincs írásba foglalva, a BP. tulajdonképen egyik közjogi alaptörvényünk, mely ezekben a vonatkozásaiban pótolja, illetőleg kiegészíti alkotmányunkat“ (B. elj. jog 232. l.).

4. A büntető eljárási jog és a *közigazgatási* jog, ha ez utóbbi alatt *Concha* meghatározása szerint (Politika II. köt. 8. l.) az állami feladatoknak részletekben való megoldását, „a közszükségletek konkrét kielégítését“ tekintjük, tulajdonképen a rész és az egész szerves viszonyában állnak. Ha a „jogszolgáltatás“, vagyis a fennálló jogszabályok tényleges érvényesítése általában a „közigazgatás“ fogalma alá sorozandó, a büntető eljárás, mint a jogszolgáltatás egyik fontos ága, szintén oda tartozik, amennyiben a jogsértő cselekmények közvetlen vagy közvetett megakadályozása (a megtorlás általi megelőzés) egyik legjelentékenyebb eszköze a *közbiztonság*, mint egyik állami közszükséglet kielégítésének. Hosszu ideig a közigazgatás és a jogszolgáltatás (s ennek bíraskodási funkciója is) egybe volt olvadva, ugyanazon szervek által végeztettek. A mai fejlett jogrendszerekben a büntető perjog a közigazgatási joggal szemben is önálló jogágat képez s annak különösen bíraskodási része („birói eljárás“) alaptörvényileg is (1869 : IV. t.-c. 1. §.) el van különítve a közigazgatástól. Az összefüggést és rokonságot azonban ma is mutatja, hogy a bünvádi per egyik előkészítő szaka, a nyomozás, épen a rendes közigazgatási (rendészeti) szervek által végeztetik. Ugyancsak a hivatalos vádemelés és képviselő, s a büntetések végrehajtása a királyi ügyészség, mint az igazságügyi igazgatás szerve által eszközöltetik, sőt a büntető eljárás egyik nemében (kihágások miatti eljárás) a közigazgatási tisztviselők ma is bíraskodnak. (L. alább a 33. §-t).

A *pénzügyi* közigazgatási joggal való szoros összefüggését mutatja, hogy a jövedéki kihágások miatti büntető eljárás a *pénzügyi közigazgatás* szerveinek (pénzügyigazgatóság, pénzügyőrség) közreműködésével történik.

3. §. A büntető perjog tárgya és köre.

I. A büntető perjog szabályozásának tárgya szorosan véve a *büntetőper*, melyet a vádelvre vonatkoztatással *bünvádi pernek* is szoktak nevezni. A büntető per megindításának nélkülözhetlen előfeltétele valamely *bűncselekmény* elkövetése vagy legalább ennek a nyomatékos gyanuja, amely alapot és indítékot szolgáltat az erre jogosított u. n. *vádló* félnek valaki, az u. n. *terhelt* ellen a büntető per indítványozására s a *bíróságnak* a per megindítá-

sára és a *birói eljárás* lefolytatására. A „büntető per” e szerint a vádló indítványára egy bűncselekmény elkövetésével terhelt egyén ellen indított birói eljárás a vád tárgyát képező bűncselekmény elkövetésének, tényálladéknak, a terhelt egyén büntetőjogi felelősségének vagy ártatlanságának tisztázására s a terhelt felelősségrevonása esetén a bűncselekmény jogi következményeinek megállapítására.

A büntető perjog a büntető per megindításának és folyamatának részletes szabályait, a feleknek és a bíróságnak a per indítása és lefolytatása körül teljesítendő eljárását, az u. n. *perbeli cselekményeit* állapítja meg. Azonban a büntető perjog, habár így az egész *büntető perbeli eljárást* tárgyalja, szabatosan beszélve, nem öleli fel az egész *büntető eljárást*. A „büntető eljárás” ugyanis több, tágabb terjedelmű, mint a büntető per. A büntető per *megindítása előtti* eljárás cselekmények, az u. n. „nyomozás”, melyet a vádló végez a bűncselekmény gyanújának megalapozására, viszont a per *befejezése utáni* eljárás, vagyis a jogerős birói ítélet foganatosítása, végrehajtása: „büntető eljárási” cselekmények ugyan, de szorosán véve nem tartoznak a „büntető per” fogalmához és köréhez. A *büntető eljárás* és a *büntető per* vagy u. n. *birói eljárás* azért szorosán és szabatosan véve megkülönböztethetők és megkülönböztetendők egymástól. „Büntető eljárás” = a bűncselekmény felderítésére irányuló első nyomozati cselekménytől a jogerős ítélet tényleges foganatosításának befejezéséig terjedő büntető joghatósági tevékenység; *büntetőper* vagy büntető *birói* eljárás pedig = a büntető eljárásnak a vádemeléstől a jogerős ítélet meghozataláig terjedő része.

A tételes büntető perjogok azonban, így a magyar Bp. is a büntető perjog, az u. n. bűnvádi perrendtartás körébe vonják rendszerint az egész büntető eljárást, sőt egyes a büntető eljárással összefüggő, de annak teljes befejezése (végrehajtás) után indítható különleges eljárást is felölelnek, így az u. n. kártalanítási eljárást, az ártatlanul elítéltek vagy előzetesen letartóztatottak kártalanítási vagy rehabilitatio iránti igényének elintézését.

A „bűnvádi per” fogalma és terjedelme iránt eltérő nézetek vannak a tudományban és gyakorlatban. Egyes német írók (Bennecke, Binding, Kries) valamint Carrara és Fayer (227. l.) az egész büntető eljárást értik a bűnvádi per (Strafprocess) alatt. *Birkmeyer* már helyesen különbséget tesz a tágabb és szűkebb értelemben vett bűnvádi per közt. Tágabb értelemben vett bűnvádi per az egész bűnvádi eljárás, szűkebb értelemben csak a fő tárgyalás megnyitása iránti határozattól a fő tárgyalás befejezéséig terjedő eljárási rész (7—8. l.). Az 1843-iki javaslatunk „büntető per”-nek csak a fő tárgyalást nevezi. Leghelyesebb szerintem a *Glaser* és *Balogh J.* felfogása (17. l.), akik szerint a

büntető eljárás a vádemeléssel lép a „bünper“ stádiumába s végét éri a vádnak érdemleges elbírálása által (jogerős megszüntetés vagy ítélet). A „vizsgálat“ a modern vádrendszer értelmében már a „per“ körébe tartozik, mert már itt is két fél áll egymással szemben, a perorvoslatok pedig még oda tartoznak, mert az érdemleges döntés még csak ebben a szakban történik. A nyomozás még nem, a végrehajtás pedig már nem peres eljárás. A büntető per fogalmát, lényegét, jogi természetét, a büntető és polgári per közti különbségeket, mint dogmaticus kérdéseket bővebben az Általános tanok I. fejezetében (23., 24. §§.) fejtjük ki.

II. A „büntető eljárás“ s annak főrésze, a bűnvádi per által az állam valamely büntetendő cselekmény elkövetése folytán előállott *büntetési igényét* akarja törvényes eljárás és pártatlan bírói ítélet által megállapítani. Nema a büntető hatalom, a büntetési jogosultság általában, mert az itt vitán felül áll, hanem valamely tényleg elkövetett, illetőleg elkövetni állított („vád tárgyává tett“) *büntetendő cselekmény* tettesének, vagy részesének a megbüntetésére, a büntetés tényleges alkalmazásának a joga képezi a jogi vita és a bírói döntés tárgyát. A büntető eljárás megindításának és folytatásának *anyagi* előfeltétele eszerint valamely büntetendő cselekmény tényleges elkövetése. Miután ez gyakran, sőt a legtöbbször vitás, (a felek esetleg egészen ellenkező *tényállításokat* tesznek,) a büntető eljárás elsősorban a *valódi tényállás* kiderítésével, aztán az illető valóban elkövetett bűncselekmény *elkövetőjének, vagy elkövetőinek* s ezek *bűnösségének* megállapításával foglalkozik s ha ezek megállapíthatók, csak azután következik a tett *jogi megítélése* s a büntetés vagy más jogi következmény megállapítása, illetőleg a vádlott felmentése, vagy az eljárás megszüntetése. Végül marasztaló ítélet (büntetés kiszabás) esetén jön a *végrehajtás*.

A „végrehajtás“ tulajdonképen egészen külön álló ága a büntetőjognak, amely leghelyesebben önálló törvényben (büntönügyi törvény) lenne szabályozandó. Ez a felfogás régi óhaja a büntetőjog s főleg a büntönügy művelőinek, ami sajnos, nálunk még mindig nem teljesült. A végrehajtásra vonatkozó anyagi jogszabályok egyrészt a Btk., perjogi szabályait (az ügyészre és bíróságokra vonatkozólag) a Bp. egy külön fejezete tartalmazza. A végrehajtást eszközölő tisztviselők és közegek eljárását pedig miniszteri rendeletek szabályozzák. Az 1843-iki büntető javaslatok szerzőinek helyes felfogását mutatja, hogy „a büntönrendszerről“, mint a büntetőjog külön ágáról külön törvénykönyvet kívántak alkotni. (L. még alább a 170. §-t.)

III. A büntető perjog így csak büntetendő cselekményekkel, az u. n. *bűnüggyekkel*, ezeknek is csak *büntetőjogi vonatkozásaival* (büntetés vagy felmentés) foglalkozik. A büntetendő cselekményekkel összefüggő *magánjogi következmények* (obligatio ex

delicto), valamint a büntetendő cselekmény esetleges *előfeltételét* képező magánjogi vagy közjogi (praejudicialis) kérdések eldöntése elvileg nem tartozik a büntető eljárás körébe. Célszerűségi tekinteteből azonban a büntető perrendtartási törvények (a magyar Bp. 5—7. §§-ai is) az ily *összfüggő és előleges magánjogi kérdések* elintézését is a büntetőbíróóságokra bizzák s így ezek is a büntető perrel kapcsolatban oldatnak meg. (L. az *adhaesioról* és a *praejudicialis kérdésekről* alább 168., 169. §.)

Ezenkívül a BP. értelmében a *bűnügyi költségek* megállapítása s annak eldöntése, ki vagy kik viselik azokat, szintén a büntető eljáráshoz tartozik. A magánjogi igény és a bűnügyi költség felőli intézkedés a bűnvádi per *mellékkérdései*.

Balogh J. még mellékkérdésnek veszi a büntető eljárás általános és különös feltételei, illetve egyes eljárási cselekmények előfeltételei feletti döntést is.

Nem tartozik ellenben a büntető perjog körébe a *fegyelmi eljárás*, annak semmiféle alakja, miután a „fegyelmi vétségek” nem tekinthetők büntetendő cselekményeknek. A *fegyelmi eljárás* a közigazgatási jog tárgya. Ellenben a *kihágási* ügyek, habár azokban a rendőri közigazgatási hatóságok járnak is el, éppugy a *jövedéki kihágási* ügyek, valamint a közjogi törvények által a rendes bíróságok hatásköréből kivett, de büntetőjogi természetű ügyekben való eljárás, így a *miniszterek jogi felelősségre vonása* (1848:III. t.-c. 32. és 34. §§-ai) a büntető perjog körébe tartoznak. Az a körülmény, hogy ezekben az ügyekben nem a BP. (1896:XXXIII. t.-c.), hanem különböző speciális jogforrások tartalmazzák az eljárási szabályokat, ezen ügyek büntető perjogi jellegén nem változtat.

4. §. A büntető perjog tudománya és a bűnügyi melléktudományok.

1. Amily régi, nem századokra, de évezredekre visszavezethető a tételes büntető perjog, épp oly fiatal, mondhatni csak az utolsó évtizedekben fejlett ki a valódi büntető perjogi tudomány. Igaz, hogy Olaszországban már a XIII. század elején (sőt a XII. század végén: *Pilius*) megindul a büntető perjog irodalmi művelése (*Tancredus* 1214., *Albertus Gandinus* 1202., *Durantis* 1271.), sőt a XVI. század második felében már — a renaissance befolyása alatt — figyelemreméltó művek látnak napvilágot (*Clarus* 1563., *Farinacius* 1613., *Dániában Damhouder* 1551), a XVII., s főleg a XVIII. században pedig Német- és Franciaországban megindul a büntető perjog *rendszeres*, legtöbbször a polgári perjoggal összekötött feldolgozása is (*Carpzow* 1635., *Jousse* 1671., *Stryk* 1697) is. Mindezek az írók azonban kizárólag *gyakorlati célból* és *gyakorlati módon* művelik a perjogot, eleinte a római, a canoni jog és a fennálló szokásjog összevegyítését, az uralkodó nyomozó rendszer leírását, a tételes BP-ok. Ordon-

nance-ok, Malefizordnung-ok, Haltgericht-sordnung-ok kifejtését tekintik föladatokul. A büntető perjog tudományának ez a kezdetleges korszaka. (Az egyes írók műveit l. alább a 11. §.)

A XVIII. század második felének felvilágosodott irodalma lesz a tulajdonképeni melegágya, mint az anyagi büntetőjogi, ugy a büntető perjogi tudomány megszületésének is. A nyomozó rendszer tökéletlenségei, a rettenetes tortura, az annak fölhasználásával tűzött hatalmi tulkapások, a felháborító bírói gyilkosságok, a képtelen boszorkányperek teremtették meg azt a hatalmas *reformirodalmat*, mely a büntető perjognak emberissé és valóban igazságossá tételeét tűzi ki föladatul, s mely föl is veti csaknem az összes modern büntető perjogi elveket és vezéreszméket. Így *Stryk S.*, *Thomasius*, *Bekker*, *Nicolas A.* indítják meg a harcot a boszorkányperek ellen, *Montesquieu* teszi népszerűvé az esküdtzséket és a „vád-perk“, *Voltaire*, *Beccaria*, *Filangieri* szállnak sikra a tortura, a titkos és írásbeli eljárás ellen s állítják fel követelményül a védelem szabadságát, a nyilvánosságot, szóbeliséget, közvetlenséget.

E nagyszabású irodalmi agitálás eredménye az első modern „Bűnvádi Perrendtartás“ megszületése, az 1791-iki, majd az 1808-iki francia *Code d'instruction criminelle*, mely szakít a „nyomozó rendszer“-rel s behozza az esküdtzséket, a vádelvet, az ügyfél-egyenlőséget s az összes modern vezéreszméket a continentális b. perjogokba. Ez a korszakalkotó esemény indítja meg a büntető perjog igazi tudományos művelését is. A XIX. század első felében már az összes kulturállamok szakirodalma öntudatosan és céltudatosan hirdeti a mai büntető perjogi elveket, a modern „vegyes rendszer“ tudományos feldolgozása, kifejtése is megkezdődik (*Carnot* 1812., *Stübel* 1811., *Mittermaier* 1810—1812., *Henke* 1838., *Planck* 1857., *Zachariae* 1861—1868.), azonban mindezek a különben kiváló s még ma is haszonnal forgatható művek még mindig nem mélyednek bele a perjogi elvek kifejtésébe, tisztán tudományos boncolásába. Vitatkoznak, harcolnak a vád- és a vegyes rendszer egyes elvi tételei felett, de az igazi büntető perjogi tudomány még mindig csak az előkészítés, a kiforrás állapotában van.

A modern „büntető per“ mai *elméletének* megteremtése a perjogi elveknek igazi tudományos rendszerbe öntése csak a XIX. század második felében következik be s a büntető perjog legújabb francia, olasz és német művelőinek érdeme. A francia irodalomban *Faustin Hélie*, *Garsonnet*, *Garraud*, — az olaszban *Borsani* és *Casorati*, *Carrara*, *Saluto*, — a németben *Glaser*, *John*, *Kries*, *Binding*, *Bennecke-Beling* stb. művei építik ki a büntetőper legújabb s ma általában uralkodó elméletét. Hazai irodalmunkban *Pauler Tivadar* (1864.), *Székács Ferenc* (1887.) és *Fayer László* (1885.) összefoglaló gyakorlati célzatu művei az első kísérletek a b. perjog tudományos földolgozására is. de csak *Balogh Jenő*nek 1901-ben megjelent „Magyar bűnvádi eljárási jog“-a az első és máig páratlanul álló munka, mely a büntető perjog alapvető kérdéseit mely tudományossággal kifejti s a magyar büntető perjogi tudományt megteremti.

A büntető perjog tanításának hazai történetét s régibb hazai bp. irodalmunkat részletesen ismerteti *Balogh*: *Tank.* 141—147. l. A külföldi irodalom összeállítását l. alább a 11. §-ban, a hazai irodalmat a 20. §-ban.

II. A mai büntető perjogi tudomány, a két testvér-tudománynak: az anyagi büntetőjogi és a polgári perjogi tudománynak mintájára, nem pusztán a tételes szabályok bemutatását vagy feldolgozását tekinti feladatául, mint a régi b. perjogi irodalom, hanem mindenekelőtt a tételes jog *alapelveinek és vezéreszméinek* elméleti, dogmaticus kifejtését, ezzel a büntető per mai „elméletének“ kiépítését kísérli meg s aztán *tudományos rendszerbe* önti a büntető per jog szabályait s így mutatja be a tételes b. per jog mai rendszerét, vagyis főbb intézményeit és tételeit. Ezenkívül a tételes jog *kritikájával*, az elméletileg vagy a gyakorlatban kimutatott hiányok, hézagok, ferdeségek eltüntetésével a fennálló tételes szabályok helyes és kívánatos reformjára irányuló új eszmék, javaslatok felvetésével és kifejtésével (b. perjogi politika) igyekszik a büntető per jog javítását, tökéletesítését munkálni, a jobb, helyesebb jogot előkészíteni.

A büntető per jog három főrendszerének: a vád, a nyomozó és a vegyes rendszernek felépítése, a ma uralkodó „vezérelvek“ formulázása, kétségtelenül a b. perjogi tudomány érdeme. Léppugy a tételes jog számos intézménye: az esküdtbíróóság, a vádtanács, a pótmagánvád, a facultativ vádáláshelyezés, a felelőviteli tárgyalások meghonosítása, más államokból áttöltetése a tudományos szakirodalom agitálásának eredménye. Legújabbán a *fiatalkorúak bíróságának* új intézményére mutathatunk rá, mint a b. perjogi tudomány egy nagy jelentőségű vívmányára.

III. A büntető per jog, épp úgy, mint az anyagi büntetőjogi tudománya, jelentékeny támasztékot és segítséget nyert a legutóbbi időkben az u. n. *bűnügyi melléktudományokban*, melyek részint a bűncselekmények előállításával (genezisével), a kriminalitás okai-vaival, tényezőivel foglalkoznak közelebbről, aminők a *bűnügyi kóroktan* (kriminal aetiologia) s ennek részei: a *bűnügyi embertan*, *b. lélektan*, a *törvénytiszteki orvostan* és *elmekórtan* és *bűnügyi sociológia*, részint a büntetőjog egyes ágainak gyakorlati megvalósítását igyekeznek rendszerbe önteni, minők a *börtönügy* (poenologia) és a *kriminalisztika*, részint a tételes jog reformját munkálják, mint a *bűnügyi politika*. (L. ezeknek a büntetőjogi tudományokhoz való viszonyát *Finkey*: Magy. büntetőjog tankönyve IV. kiad. 1914. 5—14. l.)

E melléktudományok közül a büntetőperjogot közvetlenül főleg négy érdekli, melyek legfontosabb segéd-, illetőleg rész tudományai: 1. a kriminalisztika, 2. a bűnügyi lélektan, 3. a törvénytiszteki orvostan és elmekórtan, 4. a börtönügy, illetőleg poenológia.

1. A *kriminalisztika* néven kialakult új tudomány a bűn-

cselekmények tényálladékaiknak gyakorlati megállapításával, a bűnügyi nyomozás és vizsgálat módszereivel és technikájával foglalkozik. A nyomozás tudományának (Polizeiwissenschaft, Polizia scientifica) is nevezik, mely a régi nyomozó rendszer torturája helyett a modern természettudományi ismeretek (embertani mérések, ujjlenyomatok, vérvizsgálatok, röntgenezés stb.) felhasználásával igyekeznek a gyakorlati büntetőjogászt kiképezni, miként lehet a különböző nyomokból, jelenségekből, reáliákból és lélektani megfigyelésekből (tolvajnyelv, Kerker Palimpsest) egy bűncselekményt s valamely egyén bűnösségét megállapítani. A leendő gyakorlati büntetőjogászokra, elsősorban a nyomozó és vizsgáló hatóságok (igazságügyi rendőrség, kir. ügyészség, vizsgálóbírák) tagjaira ez az új tudomány rendkívül becses és szükséges anyagot nyújt s ezért ennek rendszeres előadása (esetleg speciális tanfolyamok tartása) a büntető perjogi ismeretek gazdagítása és mélyesítése érdekében felette kívánatos.

Ez új tudomány kialakulásában Hans Gross gráci tanár szerzett legtöbb érdemet, kinek *Handbuch für Untersuchungsrichter* c. műve (VI. 1914.), valamint az NBE. 1895-iki linzi kongresszusán tett javaslata s azóta fáradságtalan agitálása az általa alapított *Archiv für Kriminalanthropologie u. Kriminalistik* c. folyóiratában tette népszerűvé ez új ismeretágot. Ő létesített ugyane célból a gráci egyetemen már 1896-ban *bűnügyi muzeumot*, majd 1912-ben *egyetemi kriminálisztikai intézetet*, mely a bíróságok részére véleményeket dolgoz ki nyomozási ügyekben. Az ő javaslatára sikerült 1913-ban Berlinben is egy országos kriminálisztikai intézetet felállítani. (L. a Gross krim. intézetének részletes leírását és méltatását 'Kármán Elemér: Jogtud. Közl. 1913. 289., 296., 303. és 323. l.) A kriminálisztika irodalmát l. alább a 94. §-ban.

2. A *bűnügyi lélektan*, vagyis az általános lélektani elveknek, kutatásoknak alkalmazása a büntetőjogi kérdésekre, a büntető perjog szempontjából is a legbecsesebb melléktudomány. A terhettek, tanúk kihallgatása, s a vádlott lelki állapotának, a tényálladék belső elemeinek megállapítása s ebből folyólag az ítélet hozatala nem képzelhető a modern lélektani ismeretek nélkül.

3. A *törvényszéki orvostan és a bűnügyi elmekörtan* orvosi szaktudományok, melyeknek művelése az orvosok részéről elsősorban a büntető eljárás céljait mozditja elő. A terhelt egyén kétes elmeállapotát, testsértés, halálokozás esetén a sértések mibenlétét, okozati összefüggését az orvosi ismeretek nélkül a bíróság képtelen lenne megállapítani és megítélni. E két szaktudomány elemeinek elsajátítása, legalább elméleti ismerete a büntető perjog gyakorlati művelőjére szintén elengedhetetlen. (Ezek irodalmát l. alább 84., 85. §§-ban.)

4. A *börtönügy*, illetőleg az egész *büntetéstan* (poenologia,

science pénitenciaire), mint a tág értelemben vett büntetőjogi tudomány egyik önálló ága, természetesen szerves összeköttetésben áll a büntető perjoggal s mintegy folytatása és befejezése a büntető perjogi tudománynak. A büntetéstán, az ennek főrésztét tevő börtönügy, valamint az ujabban nagy buzgalommal felkarolt patronage-ügy teljes ismerete a büntető perjognak ugy elméleti, mint gyakorlati művelőjére nélkülözhetetlen.

IV. Tankönyvünk a büntető perjog tudományának rövidre fogott előadása kíván lenni. Nem a tételes bűnvádi perrendtartás commentálása, hanem a büntető perjog anyagának tudományos rendszerbe öntése, az egyes intézmények elvi alapjainak, céljának, jelentőségének, összefüggésének kidomborítása képezi főfeladatunkat. Evégből nem követjük a Bp. fejezeteinek sorrendjét, hanem a jogtörténeti és összehasonlító jogi áttekintést s a hazai jog külföldinek tanát tartalmazó *bevezetés* után az egész anyagot két főrészsre: 1. *általános tanokra* és 2. *különös részre* osztjuk.

Az *általános tanok* c. első rész tartalmazza a b. perjog általános dogmatikáját, a ma uralkodó vegyes rendszer alapelveit és általános jellegű tételeit. És pedig külön szakaszokban a büntető per *rendszerét és vezérelveit*, a per alanyaira, a büntető bíróságra, a felekre és a per többi főszemélyeire, a *perbeli cselekményekre*, különösen a bizonyítási jogra és a bizonyítási anyag biztosítására szolgáló kényszerintézkedésekre vonatkozó kifejtéseket.

A *különös részben* pedig a büntető per előkészítésének és folyamatának bemutatását adjuk, külön-külön a Bp. által megkülönböztetett eljárási típusokat: a *társasbíróvági*, a *járásbíróvági előtti* és a *közigazgatási (rendőri) büntető per* fő szabályait. Tekintettel a Bp. rendelkezéseire felöleljük a végrehajtásra és a kártalanítási eljárásra vonatkozó tételeket is. Másfelől a Bp. által nem szabályozott büntető eljárási alakzatokat is, így a *fiatalkorúak bűnügyeiben való eljárást*, a *jövedéki kihágási*, a *gyorsított* és a *rögtönbíróvági* eljárást. végül általános tájékoztatásul a *katonai büntető perjogra* vonatkozó szabályokat is legalább vázlatosan bemutatjuk.

II. FEJEZET.

Jogtörténeti és összehasonlító jogi áttekintés.

5. §. A büntető perjog egyetemes jogtörténelmi kifejlődésének főbb alakulatai.

A büntető perjog történelmi kifejlődésének részletes bemutatása a jogtörténeti tudomány feladata s annak rendszerint egyik kedvenc tárgya. Részünkről ugy az egyetemes, mint a hazai jogfejlődésnek csak azokat a *legnevezetesebb* alakulásait mutatjuk be, melyek a mai tételes büntető perjogi intézmények létrejöttének, az európai tételes büntető perjogok közt ma is meglévő eltéréseknek megértésére szükségesek. Ezek pedig: 1. *az ókori kezdetleges rúd-*

rendszer s ennek legkimagaslóbb fejleménye: a római *questio perpetua* előtti eljárás, 2. a középkori *Rüge-eljárás* s az ebből kialakult *angol esküdtbírótság* és az az előtti eljárás, 3. az óiasz praktikusok által formulázott s a kánoni jogban, majd a XVI—XVIII. század continentalis államaiban uralkodóvá lett *nyamozó rendszer*, 4. a XVIII. század legvégén s a XIX-ik elején *reformált francia perjog* s az ez által megteremtett *vegyes rendszer*, mely több-kevesebb eltéréssel és jelentékeny javításokkal ma is uralkodó a legtöbb kulturállam tételes b. perjogában.

A büntető perjog történetének ily hézagos és vázlatos bemutatását is megnehezíti az a körülmény, hogy a büntető perjog története elválaszthatatlan a büntető joghatóságot gyakorló *bíróságok* és más szervezetek történetétől, ez pedig mindig és mindenütt az uralkodó alkotmány szervezetével függ össze s ennek módosulásai-
val együtt alakul és fejlődik. Miután pedig a szervesen összetartozó két kérdést, a szorosán *eljárás*i és a *szervezeti* fejlődést és alakulásokat külön tárgyalni lehetetlen vagy céltalan lenne, az egyes kiemelkedő fejleményeknél azok ily kettős oldalára és jelentőségére mindig figyelemmel kell lenni.

Az egyetemes jogtörténeti és összehasonlító jogi vázlat bemutatása után külön szólunk a magyar büntető joghatósági szervezet és perjog történeti alakulásairól és a hazai codificatio történetéről.

6. §. Az ókori kezdetleges vádrendszer. A római *questio perpetua* előtti eljárás.

IRODALOM: Bloch Mózes: A Mózes-talmudikus bűnvádi eljárás. Orsz. rabbiképző int. Értesítője 1900—1901; Mommsen: Zum ältesten Strafrecht der Culturvölker 1905; Kohler u. Peiser: Hammurabi's Gesetz. 1904; Maine Sumner: A jog őskora. ford. Pulszky Á. 1885.; Pekete: A büntető eljárás kézikönyve 1886.; Du Boys: Histoire du droit criminel des peuples anciens. 1845.; Thonissen: Etude sur l'hist. de droit crim. 1869.

A római b. perjogra: Mommsen: Römischer Strafrecht 1899.; Zumpt: Der crim. Prozess der röm. Republik. 1871.; Geib: Geschichte des röm. Criminalprozesses. 1842.; Laboulaye: Essai sur les lois criminelles des Romains. 1845.; Binding: De natura inquisitionis processus criminalis Romanorum. 1863; Hitzig: Schweizer Zeitschrift f. Str. r. XIII. f. 192—209. és Die Herkunft der Schwurgerichte im röm. Strafproz. 1909.; J. Leigh Strachan—Davidson: Problems of the Roman criminal law. Edinburgh 1912.

I. Az őskori kezdetleges társadalmakban, épp úgy mint a mai civilizálatlan embercsoportokban, a mai közjogi értelemben vett büntetésről és jogilag rendezett büntető eljárásról nem lehet beszélni. Aki embertársától sérelmet szenvedett, az maga szerez

elégítelt magának úgy, ahogy tud, amint erre a bosszú nyers ösztöne készteti. A *magánbosszúnak* ebben a tökéletlen korában a fejlődés legelső csirája abban található, hogy oly sértések miatt, melyek a sértett egyén halálával jártak, a bosszút a meghaltak legközelebbi vérrokonai vagy az egész törzs gyakorolják s így születik meg a *vérbosszu* szintén tökéletlen, de már a megtorlás közjellegének, a büntetés kötelességszerű voltának sejtelméről tanuskodó eszméje.

Ebből a legkezdetlegesebb állapotból a büntetés és a büntető-eljárás kialakulása ott és akkor indul meg, ahol és amikor az értelmi fejlődés bizonyos fokára eljutott törzsek az együttműködés és szervezkedés első formáit megteremtik, s midőn a törzs főnöke (vezér, próféta) oly tekintélyre tesz szert, hogy az egyesek sérelmeiket, panaszait elébe hozzák döntés végett, aki azután vagy maga, vagy a főbb emberekkel (papok, vének, nemzetségfők) együtt vagy az egész törzs gyűlésének részvételével elintézi a sérelmes esetet. Ez a *törzsfői* és a *népgyűlési bráskodás* kora, mely a fejlettebb (félkultur-) ókori társadalmakban hosszú ideig gyakorlatban van. Ennek legmagasabb fejleménye az ókori egyiptomi, babyloniai, ind, chinai, izraelita társadalmakban s főleg a classicus kulturájú görög és római államokban a társadalom felsőbb osztályainak (szabadok, polgárok) tagjaira kifejlődött *kezdetleges vádrend-szerű büntető eljárás*.

Igy az *egyiptomi* jogban egyes hatalmasabb faraók alatt s a papuralmi államszervezet kifejlődése után szabályként van előírva, hogy bármely büntett tanujának joga van vádló gyanánt fellépni. A magánbosszú tiltva van. A feljelentések elfogadására több helyen külön hivatalok vannak föllállítva.

Indiában, a hierarchikus kasztrendszer első mintaházájában, a brahminok zsarnokuralma a nyomozó rendszer első tételét, a hivatalból nyomozást (titkos rendőrség) teremti meg.

A *babyloniai* jogban Hammurabi királynak (Kr. e. 2250.) nemrég fölfedezett törvénye szerint, a vérbosszu és védíj nem létezik, a király kegyelmi joga föl van említve, az istenítéletek (vérpróba), a vádlott *tisztító esküje*, a panaszos bizonyító esküje, az ítéletek írásbafoglalása magasabb fejlődési fokról tesznek tanuságot.

A *Mózes-talmudi* jogban vád nélkül bűnvádi eljárást nem lehetett megindítani, a vádemelés a sértett joga, vallási büntetteknel a tanuk kötelessége volt. Fontosabb ügyekben Mózes előtt a nép vénei, az egyes családok fejei ítéltek. Mózes törvényei szerint a nép vénei (törvényismerők) közül választott bírák (71, 23 és 3 tagu bíróság) gyakorolják a bíraskodást, később a papi bíróságokat kiszorítják a polgári bíróságok, melyekben csak két törvénytudónak kellett lenni.

A *görög* városi államokban már törvényileg rendezett alakban látjuk a *népbíraskodást* és a *vádrendszert*. Athénben a népgyűlések vagy az ezek által választott bíróságok (Areiopagos, Helieia) ítélnek. A bíróság előtt minden

polgár vádat emelhet, a vádlott védheti magát nemcsak személyesen, de védő által is. A bíróság, esküdtszék módjára, meggyőződése szerint ítél s szavazattöbbséggel dönt az elítélés vagy fölmentés kérdésében. Szavazategyenlőség esetén a vádlott felmentetik. (Votum Minervae.)

II. *A római büntető eljárás.* Rómában a büntető eljárás története lépést tart az alkotmány fejlődésével és átalakulásával. A királyság és köztársaság korában a nép (a királlyal, majd a nélkül) ítél a comitiákon, a comitiák később egyes állandó bizottságokra (*questiones perpetuae*) ruházzák e jogukat, majd a császárság korában egyenesen és kizárólag a császárok ragadják magukhoz a büntető biráskodást s az általuk kinevezett bírák vagy a titkos tanács által gyakorolják azt. A büntető jog és eljárás közjogi jellege Rómában nagyon korán elismerésre jut. A proditio (árulás) és perduellio miatt már a királyok alatt *hivatalból* indul meg az eljárás. A questores parricidii és a duumviri perduellionis az összes hozzájuk utalt bűnesetekben hivatalból nyomoznak és emelnek vádat.

A római büntető eljárás fénykora az u. n. *questiók* kora. A Lex Calpurnia de repetundis (149. Kr. e.) küld ki először egy állandó bizottságot a senatus kebeléből a tartományok lakosai által a helytartók zsarolásai miatt emelt panaszok elbirálására. Büntető pernek ez az eljárás a *Lex Acilia* (Kr. e. 123/122) és a *Lex Servilia* (Kr. e. 111) óta mondható, melyek büntetés kimondására is felhatalmazták a „bizottság“-ot. Ettől kezdve a *szabadok* által elkövetett fontosabb bűntettek elbirálása, vagyis a közbűntettek feletti büntető biráskodás teljesen külön bizottságok (Leges Corneliae, Juliae) kezébe megy át. A *questiók* előtti eljárás *vádrendszerű* s hasonlít a mai esküdtszéki eljáráshoz. A rendes per szabályait Augustus idejéből a Lex Julia iudiciorum publicorum állítja össze. Ez eljárás főelvei: 1. *a népvád* (actio popularis), mely szerint minden polgár felléphet vádló gyanánt, 2. az *ügyfélegyenlőség*, a vádló és a vádlott a magánjogi felperes és alperes mintájára egyenlő perjogi hatáskörrel bírnak, a bizonyítási anyag összegyűjtése egyenlő kötelességük, 3. *a rendelkezési elv*, mely szerint a vádló elejtheti a vádat (az alaptalanul vádoló calumnia miatt megbüntethető), a vádlott (reus) pedig önkéntes száműzetésbe menés által beszüntetheti a pert, 4. *a szabad védelem*, védők által is, 5. a bizonyítékok szabad mérlegelése. A *questiók* tagjait (iudices questionis) a praetor sorsolja ki. Egy tárgyalásra 32, 60, majd 75 bíró hivatott be, akiknek neveit táblára előre kiirták s azok közül a vádlott és a vádló egyenlő számúat törölhetett. A nem kifogásolt bírák a tárgyalás megkezdése előtt esküt tettek (jurati). A tár-

gyalás nyilvános volt, azon történt a bizonyítás. A határozat hozatala A. (absolvo), C. (condemno) vagy N. L. (non liquet, elhatalasztás) feliratu táblácskák beadásával történt. Az eredményt az elnöklő praetor hirdette ki: „fecisse non videtur“, „fecisse videtur“ vagy „amplius“ (halasztás esetén) szavakkal. A büntetés külön kiszabására nem volt szükség, mert a törvények abszolút büntetési tételeket tartalmaztak.

A büntető *birói* eljárás (judicatio) mellett a római classicus jog ismeri még a *közigazgatási* biráskodást (cognitio, coertitio), midőn a hatóság (magistratus) maga hivatalból rendel és teljesít nyomozást és perbeli formák nélkül itél. Az u. n. „magánvétségek“ (delicta privata) miatt pedig nem büntető, hanem polgári per (actio) indítandó.

A császárok alatt is hosszú ideig működnek a questiók, de lassankint a császári hivatalnokok, akik előbb csak vezetői a questioknak, magukhoz ragadják az ítékezés jogát, a „bizottságokat“ mellőzik. A nyilvánosság megszorittatik. Behozzák a torturát, eleinte csak a rabszolgákra, később a szabadokra s nemcsak a vádlottra, de a tanukra is. Rendszerré lesz a császárhoz (majd egy középső fórumhoz) *felebbezés*. Az eljárás ugyan külsőleg most is a vádrendszerre mutat, de a titkosság, írásbeliség s főleg a tortura felvételével a császári kor későbbi eljárása az ujkori *nyomozó rendszer* elődjévé, a császári önkényuralom eszközévé növi ki magát.

A római jog tehát megteremti a *vádalakú* büntető perbeli eljárást (a később u. n. *tiszta vádrendszer*), az *esküdtbiráskodás* és a *nyomozó rendszer* első *kezdellejes* alakjait, azonban *közvetlen befolyással* ezen intézmények ujkori és legujabbkori alakulataira *egyáltalán nem volt*. Sem az angol esküdszék (jury), sem az olasz, német és francia nyomozó rendszer nem folytatása, nem fejleménye a római jog hasonló jellegű intézményeinek, ezekről teljesen önálló, független jogképződmények.

7. §. A középkori Rüge eljárás és az angol esküdtbiróság kialakulása.

IRODALOM: Brunner: Deutsche Rechtsgeschichte. I—II. 1892; Kries Beweis im St. proz. der Mittelalter. 1878.; Knapp: Das alte Nürnberg. Krim. Verfahren bis z. Einf. d. Karolina 1892.: u. a. Zeuten des Hofstifts Würzburg I—II. 1907.; u. a. Alt-Regensburgs Gerichtsverfassung, Strafverfahren u. Strafrecht bis zur Karolina. 1914.; Zallinger: Das Verfahren gegen die ländlichen Leute in Sud-Deutschland. 1895.; Coulin: Gerichtliche Zweikampf in altfranzös. Prozess. 1906.; Scherer: Klage gegen den toten Mann. 1900.

Az angol esküdtszékre: *Brunner*: Entstehung der Schwurgerichte. 1872.; *Pollock and Maitland*: History of English Law. 1898.; *Lee*: Historical jurisprudence.; *I. F. Stephen*: History of the Criminal Law. of. England. 3. köt. 1883. *C. Güterbock*: Studien und Skizzen zum englischen Strafprozess des 13. Jahrhunderts. Berlin 1914.; *H. Bracton*: Tractatus de legibus et consuetudinibus Angliae. 1879.; *Commentarius juris Anglicani*. London 1865.

A *Fehmgerichte*kre: *Wächter*: Beiträge zur deutschen Geschichte 1843. és Die Vemgerichte in Deutschland 1882.; *Lindner*: Die Veme. 1888.; *Tudichum*: Fehmgericht und Inquisition 1890.; *Wert*: Die Veme. 1897.; *K. O. Müller*: Zur Geschichte des peñnl. Prozesses in Schwaben im spät. Mittelalter 1910.

I. *A germán és frank népjogok*. A népvándorlás lezajlása után kialakult európai államokban a büntető eljárásnak is új korszaka kezdődik. A középkori u. n. *népjogok* (*Leges Barbarorum*), majd egyes kiemelkedő uralkodók, első sorban *Nagy Károly* frank király rendeletei (*capitulárei*) teremtik meg a büntető eljárás első kezdetleges alakjait, melyekből aztán sok százados vajudás és kísérletezések után a mai büntető perjogi intézmények közvetlen elődei: az angol *esküdtbiróság*, a francia *ügyészség* és az ujkori *nyomozó rendszer* kialakulnak.

A germán és frank népjogokból (*Lex Salica* az V-ik századból) a büntető eljárás szempontjából nagyjelentőségű a *compositio* (megváltás) rendszere, mely a vérbosszu mérséklésnek, kikerülésének eszköze s egyuttal a magánjogi jellegű „tisztá” vádrendszernek megteremtője lett. A sértett, a bosszu jogáról lemond a sértő által fizetendő egy bizonyos pénzösszegért (*Wergeld*), az egyezkedés megejtése végett a sértett a bíró (törzsfő, népgyűlés) elé áll panaszával, kényszeríti a sértőt a bíró előtti megjelenésre s a bírót az ítéletmondásra. Ez a magánjogias rendszer vezet aztán öntudatlanul a büntetés és a büntető eljárás *közjogi felfogásának* kialakulásához is, amennyiben a váltásösszeg egy részét lassankint a bíró mint a béke árát (*fredus*) megtartja, illetőleg a fejedelem részére lefoglalja s így „ez a fiscalitási szempont ébreszti fel az állami érdeklődést a per iránt s ezért igyekeznek az állam mind több és több befolyást biztosítani magának a b. perre.” (*Rosenfeld* 7.)

A közönséges bűncselekmények (emberölés, testi sértés, lopás) miatt az ítélkezésre így lassankint *bíróságok* alakulnak ki. A bírói hatalom a germán és frank felfogás szerint a király és a nép közös joga. A király hivatalnokai vagy kiküldöttei (*tribunus*, *Schultheiss*, *missi comitis*) az, aki vezeti a pert és végrehajtja az ítéletet, a tulajdonképeni ítélkezést pedig a nép, annak értelme, törvényekben jártas tagjai (a *rachinburgii*, később a *scabini* vagy a *Schöffen*) gyakorolják.

A *scabini* vagy *Schöffenbíróságokat* Nagy Károly, a hatalmas frank király (771—814) szervezi a rachinburgii helyett, aki a büntető eljárás reformálásával (*missusok*, *inquisitio*) is nagy érdemeket szerzett az európai jog fejlesztése terén. A jogtudó schöffeket eleinte a gróf nevezi ki a község hozzájárulásával élethossziglanra, később ezek állása örökölhetővé lett. A schöffek a király kiküldöttei (*missus*) mellett működnek, ennek felhívására, előzetes tanácskozás után, javaslatba hozzák az ítéletet, mely aztán a község jóváhagyása alá bocsáttatik s jóváhagyás után a királyi hivatalnok hajtja végre.

A bizonyító eszközök: tisztító eskü, eskütársak (1—72), ezek nem létben *istenítéletek* (tüzes vas, forró víz, kereszt, hulla-próba, párviadal). A tettenkapott bűnöst bárki a bíró elé állíthatja s ily esetben a bíró, a tanács (a rachinburgii) megkérdezése nélkül hivatalból jár el s elrendeli a halálbüntetést.

II. *A Rüge-eljárás. A meroving és karoling fejedelmek alatt* alakul ki a frank birodalomban, főleg Normandiában, az u. n. Rüge-eljárás, mely az esküdtszéknek és pedig az angol vádesküdt-széki intézménynek lett a bölcsője. Már a Merovingok, majd főleg Nagy Károly rendszeresíti ugyanis a *közismert bűntevők* (homines criminosi) ellenében azt az eljárást, hogy külön *királyi kiküldöttek* (missi dominici) mennek ki az illető vidékre, ahol notórius tolvajok, rablók, vadorzók garázdálkodnak (később az egyház befolyására nemi erőszakoskodások és varázslás, boszorkányság miatt is). A királyi kiküldöttek (egy egyházi és egy világi férfi) összegyűjtik az illető vidék (kerület, megye) szavahihető, értelmes férfiai s megesketik őket, hogy kérdéseikre *az igazságot* fogják előadni, vagyis felfedezik a bűnösöket. Az így feljelentettek, mint gyanúsítottak (famosi, clamodici) kötelesek magukat tisztázni, s ha nem tudják, a kiküldött alkalmazza rájuk a törvényt. Ez a Rüge-eljárás tartalmazza tehát kétségtelenül a *vádjury* eszméjét, viszont ez szilárdítja meg később a súlyosabb büntetések *hivatalból üldözésének* elvét, az u. n. „nyomozást“ (*inquisitio*) s így ez az eljárás lett a XV. század végétől a középeurópai államokban uralkodóvá vált „nyomozó rendszer“-nek is a közvetlen előképe.

A Rüge-eljárás, a hivatalosan u. n. *inquisitio* (Befragen von Amts wegen), habár eleinte népszerűtlen volt s a frank királyok idejében csak mint kivételes eljárás alkalmaztatik és csupán az egyházi synodalis törvényszékek előtt volt állandó gyakorlatban, lassanként sokfelé elterjed, így Hollandiában, Flandriában, Ausztriában, Bajorországban, északi Olaszországban (Rosenfeld 10.) A középkor vége felé azonban, a 14—15. században, a középeurópai államokban ily alakjában kimegy a gyakorlatból (csupán mezőrendőri kihágásoknál maradnak nyomai Rosenfeld szerint Kurhessenben, Darmstadtban, Hennebergben a 18. századig, egyes anhalti falvakban 1879-ig, id. m. 10), azonban rendes bírói szervezetté és eljárási móddá csak Angliában alakul át (l. a köv. IV.).

III. A nagy frank birodalom szétomlása után az állami büntetőjog fejlődése a középeurópai államokban pár évszázadra megakad. A hűbéri korban az állandó harcok és villongások közt a hűbérurak teljesen önkényesen és a legeltérőbb módon, legtöbb helyt zsarnoki kegyetlenséggel gyakorolják a büntetőhatalmat. Ebből a zürzavaros korból mint érdekes különleges intézmény érdemel említést a Westfáliában kialakult *Fehmgericht*, a titkos polgári vértörvényszék (később u. n. Stillgerichte). A központi hatalom hiányában vagy tehetetlensége miatt maguk a szabad polgárok (Frei-

schöffen) alakítanak szövetséget a közbiztonság oltalmára s a feljelentett és megidézett büntettek felett röglönösen (titokzatosan, rendszerint éjjel, erdőben) ítélnének.

Az eljárás némileg a Rüge-eljáráshoz hasonlított (eskütársak által bizonyítás, a párba és istenítélet kizárva, rendszerint halálítélet). A Fehmgericht-ek később oly hatalmasok lettek s oly visszaélésekre ragadtatták magukat, hogy a 15. század végén erőszakosan kellett azokat megszüntetni.

Münsterben még 1582-ben is történt kivégzés a Veme által. *Lindner* id. m. 26., 605., *Rosenfeld* 11.

Ugyancsak a Rüge-eljárásból alakul ki a közveszélyes „országháborító“ emberek (landschädliche Leute), csavargók, rablólovagok elleni különleges eljárás egyes délnémet tartományokban. Az ily egyének elfogatása esetén csak azt kell igazolni, hogy ezek egy gonosz tett által jognélküliekké lettek (Friedlos). Ez volt az u. n. *Klage mit Gerüste*, ami *Rosenfeld* szerint (12) a *hivatalból eljárás* elvének az eredete.

IV. Az angol esküdtbiróság, a jury eredete és kialakulása.

A frank inquisitio és a normann Rüge eljárás legértékesebb és legmaradandóbb fejleménye az *esküdtszéki intézmény* kialakulása Angliában. *Brunnernek* alapvető jogtörténeti kutatásai alapján ma általánosan elfogadott nézet, hogy az Angliában ma is működő „nagy esküdtszék“ (grand jury), mely a vádalá helyezés kérdésében dönt, egyenesen a normann Rüge-eljárásból ered, míg a bünyösség felett ítélnéző „kis esküdtszék“ (petty jury) a frank inquisitionnak a polgári perekben bizonyító eszköz gyanánt alkalmazásából fejlett ki több évszázados különböző változások, alakulatok után.

Az inquisitiot és a Rüge-eljárást a normann hóditók (1066) hozták be Angliába. I. Vilmos óta a sheriff, majd az „utazó főbírák“ (justitiarum itinerantes) kötelessége a kerületükbe tartozó városokban időnként megjelenni s ott a büntettek felett tudakozódni. Ez a „tudakozódás“ a 12. században a lovagoknak vagy az ezek által választott 12 szabad férfinak *eskü alatti* kihallgatásából áll (*Rüge-esküdték*). A 14-ik században 24 esküdt (*grand enquest*) képezi a vádoló testületet, amely előtt a feljelentő (prosecutor) eleinte élőszóval, majd a XV. századtól kezdve vádlevéljavaslattal (*bill of indictment*) lép fel a gyanúsított ellen. Ettől kezdve jó gyakorlatba, hogy elítélni csak az oly gyanúsítottat lehet, akire nézve a 12 esküdt (*jurata*) igaznak mondta a vádat (*true bill*).

Az *ítélő* (kis) *esküdtszék* kialakulása a bizonyítási joggal áll összefüggésben. A Rüge-esküdték által vádlottnak, a frank és germán felfogásnak megfelelően kötelessége magát tisztázni. Ez eleinte istenítélet (párba), majd ennek elkerülése végett a szomszédok (*jurata patriae*) mint *eskütársak* felhívása s ezeknek a vádlott es-

küjét igazoló ünnepélyes bizonytsága által történik. Az eskütársak általi bizonyítás s az evégből tartott *inquisitio* (enquête, recognitio) eleinte egyes magánjogi perek eldöntésénél volt divatban, majd a király különös engedélyével büntetőügyekben is tért hódít. A *Magna Charta* (1215) óta az eskütársak, a jurata patriae általi bizonyításhoz az engedély díj nélkül megadatik, sőt 1219 óta, amikor az istenitéletek (a párbaj kivételével) eltöröltetnek, külön engedély kérése egyáltalán nem szükséges. Így válik uralkodó elvvé, hogy a vádlottnak a rüge eljárásban is joga van védekezésül a jurata patriae igazmondására hivatkozni (Güterbock 33.). Az eskütársak tehát eleinte nem bírák, hanem *tamuk*, akik a saját tudomásukat adják elő. Csak 1530 óta, amikortól a beidézett 12 esküdt előtt történik a bizonyítás (evidence), tekinthető a „kis esküdtszék“ ítélőbiróságnak. 1650 óta pedig egyenesen meg van tiltva, hogy az esküdtek a saját egyéni tudomásukat figyelembe vegyék.

Az angol esküdtszék elötti eljárás örzi meg s majd fejlesztí tovább a *vádrendszer* elveit, a büntető perbeli feleknek (vádló és vádlott) magánjogi ügyfelek gyanánt tekintését, a nyilvánosságot, közvetlenséget, a bizonyítékok szabad mérlegelését, a védelem szabadságát. Ennek a magánjogias felfogásnak eredménye lett a vádlott beismerésének perdöntő erővel felruházása (ez esetben az esküdteket nem is kell megkérdezni), viszont a vádat el nem ismerő vádlottnak kifejezett tagadásra kényszerítése s utóbbi esetben az esküdtek igazmondása (vere dictum) alá rendelése.

A vádlottnak hallgatnia nem szabad, vagy beismeri a bűnösségét (*plea of guilty*) vagy tagadnia kell és az esküdtekre hivatkoznia, ez utóbbinak elmulasztása, illetőleg a bíró kérdésére a szokásos válasz (by God and my country) megtagadása 1274. óta „kemény büntetéssel“ (*peine forte et dure*) sújtatik.

Ez a „kemény büntetés“ (sötét zárkában éheztetés, míg „vagy meghal vagy felel“) csak 1771-ben töröltetett el. (Rosenfeld 21. l.) Ennek a bizonyítási rendszernek lett folyománya, hogy minden súlyosabb bűneset Angliában — kivéve a rendőri sommás eljárás alá eső kihágásokat — az esküdtszék elött kerül elő s ez megakasztotta a hivatalnok-bíróságok rendjének kifejlődését.

8. §. A hivatalnok-bíróság, a közvádoló hatóság és a nyomozó rendszer kifejlődése.

IRODALOM: A kánoni büntető perjogra: Hinschius: Das Kirchenrecht der Kat. u. Prot. in Deutschland IV—VI. köt. 1893—1897.; Bicner: Beiträge zur Geschichte des Inquisit. Proz. 1827.; R. Schmidt: Die Herkunft des Inquisitionsprozesses 1902.; Ballagi A.: A spanyol inquisitio. Akad. Értesítő 1904. dec. f.; Voltolini: Zeitschrift der Savigny Stiftung f. Rechtsgesch. XXV. 348.; Balogh: Tank. 41—46., C. Gross: Das Beweisverfahren im

Kanonischen Prozess. 2. köt. 1867. 1880. *Flade*: Das römische Inquisitionsverfahren in Deutschland bis zu den Hexenproz. 1902.

Az olasz gyakorlatra: *Kohler*: Studien II—VI.; *Kautorowitz*: A Gandinus u. das Strafrecht der Scholastik I. 1907.; *Zeehbauer*: Das mittelalterliche Strafrecht Siziliens 1908.

A *Carolinára*: *Güterbock*: Entstehung der Carolina. 1876.; *Brunnenmeister*: Die Quellen des Bambergensis. 1879.; *Kohler és Schell*: Die Carolina u. ihre Vorgängerinnen 1900—4.; *Schoetensack*: Der Strafprozess der Carolina 1904.; *Planck*: Das Deutsche Gerichtsverfahren im Mittelalter. 1879.

A *francia jogra*: *Rauchon*: La justice criminelle du Magistrat de Valenciennes au Moyen age. 1905.; *Herz E.*: Voltaire und die französische Strafrechtspflege. 1887.; *Esmein*: Histoire de la procedure crim. en France. 1882.

A *boszorkányperekre és a torturára*: *Hansen*: Zauberwahn, Inquisition és Hexenprozess. 1900. és Quellen und Untersuchungen zur Geschichte des Hexenwahns u. der. Hexenverfolgungen im Mittelalter. Bonn 1901.; *Th. Ebner*: Friedrich v. Spee und die Hexenprozesse seiner Zeit. Hamburg. 1898.; *N. Paulus*: Hexenwahn u. prozesse vorn. in 16. Jahrhundert. 1910.; *L. Humborg*: Die Hexenprozesse in der Stadt Münster. 1914.; *Makay Dezső*: M. Jogi Lex. II. 275—8.; *Sprenger* u. *Institoris*: Der Hexenhammer. (1489.) ford. I. W. Schmidt 1906.; *Soldau u. Hepp*: Geschichte der Hexenproz. 2. köt. München 1913.; *Helbing*: Die Tortur 1910.; *Lea*: History of the Inquisition of the Middle Ages. 3 kötet. 1888. német ford. Wüeck-től. 1905.

A frank inquisitio, mely Angliában az esküdtszék intézményének és a vádrendszernek a kialakulására vezetett, a középeurópai államokban a 13—15. századok folyamán különböző tényezők hatása alatt egy ettől egészen eltérő bírói szervezetnek és eljárási rendszernek ad létet, a *hivatalnok-bíróságnak*, a *közvédlő hatóságnak* és az u. n. *nyomozó rendszernek*, mely utóbbi aztán a 16-ik században teljesen megszilárdulva, a 18. század végéig uralkodó rendszere lett az (Anglián kívüli) európai b. perjognak. Ezt az érdekes jelenséget, mely szerint az annyira ellentétes két szervezet és eljárási rendszer (az angol esküdtszék és vádeljárás s az olasz—francia—német bürokratikus bíróság és a titkos, írásbeli nyomozó rendszer) ugyanazon közös forrásra vezethető vissza, *R. Schmidt* mutatta ki alaposan (id. m.). Igazolja ezt különben az is, hogy épen ott, ahol a nyomozó rendszer legkorábban kialakul, a kánoni jogban és Siciliában, az eljárás eleinte egyenesen vádrendszerű; utóbbi helyen a normann Rüge-eljárás jó ideig teljesen gyakorlatban van és csak később, a változott viszonyok hatása alatt fejlődik ki az igazi nyomozórendszer.

A „nyomozó-rendszer“ csiráit — eltekintve annak ókori előzményeitől — és első kialakulását már a kánoni jogban föltalálhatjuk. Első határozott rendszerezői (leírói) az u. n. olasz praktikusok, a világi jogok közül az olasz particularis államokban (Milánó, Bologna, Sicilia) alakul ki legvilágosabban. A 15. század végén s a 16. század elején azután a német particularis álla-

mokban (Bamberg, Brandenburg) és Franciaországban fejlődik ki véglegesen, melynek legtipikusabb codificatioi a német Carolina (1532.) és a francia 1670-iki Ordonnance criminelle.

I. *A kánoni büntető eljárás.* A ker. kath. egyház saját külön büntető perjogának kialakulása hosszú, lassu fejlődés eredménye. Nem is merőben eredeti alkotás, mert ugy a római jogból, mint a germán jogokból vett át tételeket, illetőleg azokat alakítja át. A kezdetleges kánoni b. eljárás még a Merovingek idejében is határozottan vádalaku. Egyenesen átveszi és rendszeresíti a Rüge-eljárást. A püspöknek kötelessége a bérnálási körutja alkalmával a hívőket kihallgatni s a bünösökre egyházi fenyítéket alkalmazni. Így jönnek divatba és alakulnak ki a *synodalis* (zsinati) törvényszékek (*Sendgericht*), melyek a IX. században a frank birodalomban rendszeresen működnek.

Az egyházi hatalom megszilárdulásával, a XIII—XIV. században fejlődik aztán ki a sajátképeni kánoni perjog, melynek alapjait III. Ince pápa reformjai (1198., 1199., 1216-ban kiadott decretales) vetik meg, melyeket a IV. laterani zsinat (1215) is szentesített. Az eljárás megindításának egyik rendes módja még akkor is a vád (*accusatio*), azonban emellett a *modus procedendi ordinarius* mellett megindulhat az eljárás *per notorium* (közismert gonosztevők ellen), *per exceptionem* (kivételesen, nem büntetésre irányulva), *per infamiam*, többször ismételt feljelentés (*clamosa insinuatio*), egyházi személyről elterjedt rosz hír (*infamatio*) alapján, vagy *per denunciationem*, hitelt érdemlő feljelentés alapján. Különösen e két utóbbi módozata az eljárás megindításának volt az, ami a vádell mellőzésére s a „nyomozó eljárás“ (*per inquisitionem*) kialakulására vezetett. *Diffamatio* esetén nem volt vádló, hanem a híró *hivatalból* szerzi be a bizonyító anyagot, nincs kötve a felek indítványához, „meggyőződése szerint“ határoz. *Denunciatio* esetén a feljelentőnek szabadságában áll bizonyítani a feljelentése tartalmát „anélkül, hogy a vádló kötelességeit magára kellett volna vállalnia“.. (Balogh 44. l.) Kétségtelen tehát, hogy a kánoni jog már felismeri a *hivatalból eljárás* elvét s eleinte ugyan csak bizonyos esetekben (clericusok ügyeiben), később azonban rendszerré emeli a nyomozó eljárást s annak azt a helytelen elvét, hogy a nyomozó híró maga hozza az ítéletet is. Az *íráshelyiséget*, az írásbeli felelőzéseket, a felsőbb bíróság által az íratok alapján felülvizsgálását az ügynek szintén III. Ince honosítja meg. Az eljárás *nyilvánosságának korlátozása* is eleinte a clericusokra, majd általában gyakorlatba jön.

A bizonyítási jog tekintetében nagy érdeme a kánoni jognak a germán jog tökéletlen bizonyítási rendszerének, az istenitétek kiküszöbölése s a törvényes bizonyítási rendszer kialakulásának elősegítése. Sajnos, a kánoni jog is sokáig megengedi a tisztító esküt (ha az inquisitio nem vezetett eredményre), később pedig — eleinte kivételesen, majd rendszer gyanánt — divatba jön a *tortura*, a kínzó vallatás a római jog *crimen laesae majestatis* analogiájára, főleg az eretnekek bűnügyeiben (inquisitio *hereticae pravitatis*) s ezzel a titkos — írásbeli — kínvallatásos nyomozó per minden tipikus ismérve kialakul s a kánoni perjog is, részint a világi jogokat követve, részint azoknak példát mutatva, hozzájárul a „nyomozó rendszer“ teljes uralomra juttatásához.

Érdekes vita van a német perjogi irodalomban afelett, hogy a II. Frigyes császár, mint szicíliai király által kiadott „*Constitutiones Regni Siculi*“ s az ebben foglalt büntető perjog, mely először emeli érvényre a nyomozó rendszert s először tesz különbséget az inquisitio *generalis* és *specialis* közt, a kánoni b. perjog utánzata-e, vagyis II. Frigyes volt-e, aki a kánonjogi nyomozó rendszert a világi büntető perjogba átvitte (ez az általános nézet, újabban *Voltelini* és *Zechbauer* által támogatva); avagy ellenkezőleg III. Ince éppen a szicíliai királyságban gyakorlatban levő normann-rüge eljárásból merítette perjogi reformjait, tehát a normann-szicíliai Rüge-eljárás az ősforrása éppen a kánonjogi nyomozó eljárásnak is (R. *Schmidt* és *Rosenfeld*.) A két hypothesis mindenkében van részigazság. R. *Schmidt*től teljesen alapos, hogy ugy a kánoni, mint a szicíliai nyomozó-rendszer *credeti* (6s) forrása a frank inquisitio, a *Sendgerichte* és a normann Rüge elj.; *Zechbauer* és *Voltelini* ellenben helyesen mutatják ki, hogy a II. Frigyes perjogi rendelkezései (1231) éppen a III. Ince perjogi reformjainak (4 eljárású mód) öntudatos recipiálását árulják el.

Alaposan mutatja ki *Ballagi Aladár* a M. Tud. Akadémiában tartott felolvasásában (Akad. Írt. XV. k. 1904. dec.), hogy a „spanyol inquisitio“, vagyis a *Ferdinand* és *Izabella* által 1481-ben felállított „hitnyomozó“ törvényszék nem egyházi, hanem lényegileg világi (királyi) bíróság volt, melynek világos célja a politikai abszolutizmus megszilárdítása (az arab és a zsidó uralom megtörése) volt s ennyiben az a modern állam kezdetét, a modern állami rend kibontakozását jelenti. A spanyol (helyesebben castíliai és aragoniai) inquisitio rendszabályai a leggondosabban kidolgozott perrendtartást képezik. (A védelem kötelező.)

II. *Az olasz praktikusok nyomozó rendszere.* Miként az egész büntetőjogi tudománynak megteremtői, ugy a büntető perjog első rendszerezői is az u. n. „olasz praktikusok“, a 13—16. századbéli olasz büntetőjogászok, akik részint a római és a kánoni jog glossálásával (*Tancredus* † 1234., *Durantis* † 1296.) részint az olasz városi vagy tartomány jogok, a longobard-jog leírásával, majd rendszerbeöntésével (*Roffredus* † 1250., *Albertus Gandinus* † 1290., *Jacobus de Belvisio* † 1335., *Bartolus* † 1357., *Julius Clarus* † 1575.) a nyomozó rendszer első irodalmi művelői lesz-

nek. Ők állítják fel kizárólagos *modus procedendi* gyanánt a hivatalból való nyomozást s ezzel a vád alapján való eljárást teljesen kiszorítják. Ők teszik szabállyá az *általános*, a bűncselekmény kinyomozására irányuló előnyomozást (*inquisitio generalis praeparatoria*) s annak befejeztével a „libellus inquisitionis“ alapján megindítandó részletes *vizsgálatot* (*inqu. specialis*), mely a tettesek kinyomozásával és a bizonyítás anyagának teljes összegyűjtésével foglalkozik. Ők dolgozzák ki a *törvényes bizonyítás* rendszerét, a tisztító eskü helyett a kínvallatást teszik a beismerés (*regina probationum*) megszerzésének törvényes eszközévé, amelynek ismétlését (ujabb gyanúkok alapján) is el lehet rendelni. Ők állítják fel a „bizonyíték elégtelensége miatt“ felmentés (*absolutio ab instantia*) s teljes bizonyíték hiánya esetén a „rendkívüli“, a halálnál enyhébb büntetések kiszabhatását.

A hivatalból eljárás, az összes bűncselekményeknek az állami hatóságok által hivatalból üldözése s evégből a birói nyomozás rendszere s az egész eljárásnak erre építése tehát egyenesen az említett olasz gyakorlati írók műve, ami azonban nem maradt elmélet, hanem az olasz városokban (Bologna, Padua, Milano, Como) élő joggá is lett már a XIII. századtól kezdve. Érdekes, hogy a hivatalból üldözés elvének folyamányaként egyes felsőolaszországi városok közvádoló hatóságot (*advocatus de parte publica*) is szerveznek, amelyek azonban a birói mindenhatóság kifejlődésével csakhamar eltűnnek.

Az olasz praktikusok irodalmi művei, különösen *Gandinus*, *Arretinus* s a legértékesebb elme; *J. Clarus* könyvei s ezek révén az olasz büntető perjog nagy és közvetlen hatással volt a 15–16. század német perjogára. Az 1425-iki *Klagspiegel*, az 1499-iki tirolai az 1506-iki rudolfzelli *Halsgerichtsordnung* egyenesen az olasz jog recipiálását mutatják.

III. *A Carolina és a német gyakorlat.* A nyomozó rendszer uralomra jutását legfényesebben igazolja *V. Károly* német-római császár alatt az 1532-iki regensburgi birod. gyűlésen megalkotott híres „*Peinliche Gerichtsordnung*“ (röviden: *Carolina*), egyben ez a törvénykönyv az, mely a nyomozó rendszer uralmát a német tartományokban (a *clausula salvatoria* dacára) három évszázadra megszilárdította.

A *Carolina*, melynek tervezetét *Schwarzenberg J.* készítette, voltaképen csak átdolgozása az ugyancsak *Schwarzenberg* által szerkesztett bambergi (*Bambergensis* 1507.) és brandenburgi (*Brandenburgica* 1516) törvényeknek, teljesen az írásbeli, titkos nyomozó eljárásra van felépítve. A vádelv ugyan kifejezetten el

van ismerve, azonban a magánvádló „lényegileg semmi tekintetre nincs méltatva“ (Rosenfeld 16.), sőt lehetőleg mellőzve. Az eljárás főrése a *birói nyomozás*, illetőleg a kínvallatás, mely „elegendő“ gyanuokokra elrendelhető. A *rendes büntetésre* (halál) elítéltetéshez vagy *beismerés* vagy 2, esetleg 3 *classicus tanu* vallomása szükséges. Az eljárás célja kifejezetten „az igazság kutatása.“ Perorvoslatok nincsenek, azonban a bíróság hivatalból felterjeszheti az iratokat „véleményezés végett“ (különösen tortura, vagy véghatározat kérdéseiben) a felső bírósághoz, vagy az egyetemi jogi facultáshoz. Kivánságra nyilvános *végfárgyalás* (*endlicher Rechttag*) tartandó, ez azonban rendszerint csak az ítélet kihirdetéséből áll.

A Carolina képezte alapját a német „közös jog“-nak közel 3 évszázadon át. Még a XVIII. század második felében és a 19. század elején hozott egyes particularis német törvények (Bajorország 1751., Theresiana 1768., Josefina 1787.) is teljesen ennek a hatása alatt állanak. A Carolina elveinek kiépítéséhez és meggyökereztetéséhez rendkívül nagy mértékben hozzájárult *Carpzow* Benedek († 1666.) lipcsei egyetemi tanár híres műve, a „*Practica nova Imperialis Saxonica rerum criminalium*“ 1635), mely közvetlenül ugyan az 1572-iki szászországi „Constitutiók“ alapján kifejlett szász gyakorlatot, közvetve azonban a Carolina rendszerét mutatja be és fejt ki s annak alapján „a német nyomozó eljárás legszélsőbb alakját“ dolgozza ki (Balogh 53.).

Carpzow művének legfontosabb s a gyakorlatban legrettentőbb határu része az, amely a bizonyítási jogról, vagyis a tortura alkalmazásáról szól. E részben különbséget tesz az enyhébb és súlyosabb bünteselekmények közt. Enyhébb eselekmények miatt torturának nincs helye, súlyos gyanuokok (Indicien) esetén „rendkívüli büntetésnek“ van helye, csekély gyanuokok esetén a vádlott tisztító esküre bocsátandó, amit ha letesz, fölmentik, ha nem, rendkívüli büntetés alá esik. Súlyosabb büntettek miatt, ha „elegendő“ gyanuokok nincsenek, a tisztító-eskü följárultatik a vádlottnak, ha leteszi, esetleg felmentik, ha nem, úgy a tortura rendeltetik el. Ha „elegendő gyanuokok“ vannak, a tortura azonnal elrendelendő s ha ez után a vádlott beismerő nyilatkozatot tett s azt azután is „szabaddon“ föntartotta, a rendes büntetés (halál) alkalmazandó, ha visszavonta a beismerést, vagy újabb gyanuokok merültek föl, a tortura ismételtetik, „legsúlyosabb“ büntetteknel kétszer is (igy lett rendszerre a *háromszori* torturázás!) Ha a beismerést így sem lehetett kicsikarni, vagyis a vádlott a háromszori tortura után (kivételesen) életben maradt, a rendkívüli (enyhébb) büntetésnek van helye. Boszorkány-perekben még könnyebb és sürűbb a tortura alkalmazása. Távoli, a legesekélyebb gyanuokra, „állítólagos“ büntársak vallomásaira is elrendelhető és újabb gyanuokok nélkül is akárhánszor ismételtető.

E képtelen, embertelen bizonyítási rendszer, a kínvallatás eredménye lett az ártatlanok ezreinek birói legvilkolása (Justizmord) s a „törvényes bizonyi-

tás", mely a *vádolt vádlmc* (az alaptalan elítéltetés ellen) s az *igazság fel-derítésének* eszköze akart lenni, így lett a tortura segélyével a későbbi kor gyűlöletének és megvetésének méltó tárgya.

A Carpazow óriási tekintélye (hazai bíróságaink is hivatkoznak rá ítéleteikben), mint *Balogh J.* helyesen megjegyzi, szomoruan jellemzi a kort, amelyben élt. „A kegyetlenséget, a sötét, babonás hitet, mellyel munkáját irta és birói teendőit végezte“ (dicsekedve említi, hogy 20.000 halálos ítéletet irt alá), nem lehet menteni. „Teljesen meg van győződve a boszorkányság s az ördöggel kötött szövetségek valóságáról“. Egy egyetemi tanár és főbíró ily elvakultsága mellett nincs mit csodálkoznunk a boszorkányhit elterjedtségén s a birói gyilkosságokon.

A *boszorkányperck* kifejlődése és története nem annyira büntető per-jogi, mint főleg kulturtörténeti szempontból fontos és érdekfeszítő tárgya az irodalmi buvárlatoknak. A babona, tudatlanság, félműveltség voltak meleg-ágyai a varázslókban, bűbájosokban, majd az u. n. boszorkányokban való hitnek, mely már az ókori keleti népeknél, majd a régibb középkorban buk-kan fel, végül a 16—17. században kél újból életre s lesz előidézője tény-leg a nyomozó rendszer leghirhedtebb peralakjának: a boszorkánypereknek. Különösen a középeurópai államok (Németország, Franciaország, hazánk) nyújtanak szomorú képet a boszorkányüldözésekről. *Sprenger* és *Institutoris dominicanus inquisitorok* „*Malleus maleficarum*“ (Köln, 1486.) c. könyve valódi codexe a boszorkányüldözésnek, jeléül, hogy ez időben a papság is osztozott e hitben. A Carolina is tüzhalállal bünteti a varázslást (CIX. straff der zauberey) s külön szól a varázslás miatti feljelentésről (XLIV.). A tortura válogatott kegyetlen alakjai jönnek divatba (Münsterben 1611-ig az istenítéletserű vizpróba is alkalmaztatik. *Humborg* id. m. 82. l.), amik-nek segélyével a szerencsétlen, rendszerint a legelső néposztályhoz tartozó nők („rossz hírű“ családból származók) ezrei jutnak ártatlanul a máglyára.

IV. A *francia Ordonnance criminelle és gyakorlat*. A nyo-mozó rendszer legtökéletesebb fejleménye, igazi prototypusa a 16—18-ik század francia büntető perjoga, mely már a *XII. Lajos* 1498-iki, még szabatosabban az *I. Ferenc* 1539. Ordonnance-ában (azonban még mint „rendkívüli“ eljárás), legnyiltabban és követ-kezetesebben pedig a *XIV. Lajos* 1670-iki Ordonnance criminelle-jében lett összefoglalva s a nagy forradalomig (1791) érvényben állott.

A büntető perjog önálló szervezeti fejleménye, a *kir. ügyész-ség* ugyan már ebben a korban kialakul s a XVI. század derekán (1553.) már minden bíróság mellett működik a „király ügyvi-vője“, *procureur du roy*, a később u. n. minisztere public, akinek „szorgalmazására“ indítandó meg a büntető per s aki mint a köz-vád képviselője szerepel a perben, ennek dacára a francia jog a vádrendszert egyáltalán nem ismeri, sőt annak teljes ellentétét, a birói teljhatalmú nyomozást, a tortura teljes rendszerét honosítja meg és építi ki mind következetesebben. A „*procureur du roy*“

ugyanis, mely már a XIV. században egyes bíróságokhoz küldött „királyi emberek“ (gens du roy) intézményéből fejlődik ki, első sorban nem mint közvádló, hanem mint a király, illetve a királyi kincstár érdekeinek képviselője jelentkezik, aki a vagyonkobzások és a pénzbírságok behajtását ellenőrzi. A bíróság tehát nem az ügyész indítványára, hanem hivatalból rendeli el a nyomozást s később is, midőn az ügyészség perjogi szerepet nyer (1586-iki rendelettel) s az 1670-iki Ordonnance szerint is a bíróság az ügyészi indítványtól teljesen függetlenül jár el, se a nyomozás elrendelésében, se az eljárás egyik szakában nincs kötve az ügyész nyilatkozatához, miután az uralkodó jogi felfogás szerint a bírói hatáskör az ügyészségét is magában foglalja, „mindenik bíró egy-egy főügyész“ (Balogh 50.).

A francia nyomozó rendszer természetes folytatása és fejleménye a karoling korban uralkodott „inquisitio“-nak. A bíróság ugyanis már a „száflongó hír“ (mala fama) alapján jogosítva érezte magát a gyanúsított letartóztatására (prise par sospeçon) s egy évig vizsgálati fogságban tartására, amely idő alatt, ha vádló lépett fel ellene, vagy anélkül is a Rüge-esküdtek nyilatkozatának (loial enquête) legyen alávethető. Miután a vádlói szerepet, az azzal járó súlyos következmények (párba, hamis vád miatti büntetés) miatt ritkán vállalta valaki, a bíróság a XIII. század második felétől kezdve hivatali hatalmánál fogva, tekintet nélkül arra, hogy van-e vádló, vagy a gyanúsított önként aláveti-e magát az enquête-nek, hivatalból elrendelte azt s így lett a loial enquête-ből *enquête d'office* (köznyelven *aprise*, miután az ítélő bíró ez uton értesült az ügyről). A bíróságnak erre a mindenhatóságára építik fel a különböző Ordonnance-ok a nyomozó rendszert.

Az 1670-iki Ord. crim. megkülönbözteti a *nyomozást*, melyet alsóbbrendű kir. hivatalnokok és a *vizsgálatot*, melyet a vizsgálóbíró végez. Mindkét szak titkosan, zárt helyiségekben, hivatalból történik. Az ügyész a törvény megtartása érdekében *kivételesen* beleszólhat a vizsgálat teljesítésébe, de nyilatkozata nem köti a bírót. A vádlott előtt felolvassák a tanúk vallomásait, amelyekre kifogást tehet, de csak *rögtön* az illető tanu nevének felmentése után. A vádlott eskü alatt hallgattatik ki s mihelyt a beismerést megtagadja, alkalmaztatik a tortura, az u. n. „igazságügyi kihallgatás“ (*question judiciaire*). A kihallgatás eszerint háromszori: a tortura előtt, annak tartama alatt és azután. Az ítélet tárgyalás nélkül az iratok alapján (védelem csak bonyolult jogi kérdésekben van megengedve) rögtön meghozatik s abban részt vesz maga a vizsgálóbíró (*lieutenant criminel*) is. (L. Balogh: 50—51. 1.)

Az 1670-iki Ordonnance tervezetét Colbert eszméi szerint *Pussort* készítette. A tervezetet egy 39 tagból álló szaktanácskozmány vitatta meg, amely-

ben mint *Esmein* írja, többen (Lamoignon, Harlay, Bignon) bátran fölszólat-
tak a tervezet szigora ellen. L. *Esmein* id. m. 206—211.

Az *ügyészség* intézményén kívül, mely mint a közvádoló ható-
ság előhírnöke, a modern büntetőper kialakulásához is kétségtelen-
ül hozzájárult és a mai tételes büntető perjogokba is átvétetett, a
francia jog még a hivatalnok birói szervezet megteremtésével ha-
tott közre a büntető perjog fejlesztésére. A királyi hatalom növe-
kedésével a bíróságok Franciaországban teljesen a királynak, az
állam képviselőjének befolyása alá kerülnek. Már a XIII. század
végétől a király nevezi ki a bíróságok, az u. n. parlement-ek tag-
jait. Az önkénykedő királyok aztán fel is használják azokat ha-
talmi tulkapásaik eszközéül. Titkos parancsok (*lettres de cachet*),
utasítások jönnek divatba, melyeknek a szolgálalkü birák (akik
később pénzért veszik vagy családi privilégium folytán öröklik álla-
sukat) vakon engedelmeskednek. Így súlyod le a hivatalnok biró-
ság a politikai és vallási üldözések eszközévé s így jönnek létre a
képtelen „birói gyilkosságok“, melyek jelentős tényezői lettek a ki-
ráltság meggyűlöltetésének s ezzel előkészítői az 1789-iki forra-
dalomnak.

9. §. A büntető perjog reformja a 18-ik században s a jelen- kori vegyes rendszer kialakulása.

IRODALOM: *Desjardins*: Les cahiers des Etats généraux en 1789. et la
legislation criminelle. 1883.; *Esmein*: Histoire de la procedure crim. en France;
Daubricourt: La criminalité et la repression au Parlement de Flandre au
XVIII. siècle. 1912.; *Seligman*: La justice criminelle pendant le revolution,
1913.; *Herz E.*: Voltaire und die französische Strafrechtspflege. 1887.; *Wein-
rich*: Beamtete u. nicht beamtete Strafrichter. Zeitschrift XV. 505—558. l.

I. Az a hatalmas alkotmányjogi és társadalmi változás, mely
a 18. század utolsó évtizedében Franciaországban végbement, az
egyéni szabadságjogoknak, a törvény előtti egyenlőségnek és a hu-
manismus eszméinek proklamálása, nem hagyhatta érintetlenül a
büntető eljárást, annak ezen eszmékkel teljes ellentétben álló intéz-
ményeit, tökéletlen és emberietlen rendszerét sem. Sőt épen a bü-
ntető perjog kézzelfogható alkotmányjogi jelentősége folytán az al-
kotmányozó francia nemzetgyűlés (1791) legelső teendőjének is-
merte fel a büntető eljárás rendszeresen üzött visszaélések,
politikai önkénykedések, a naponta elkövetett emberkinzás és a
birói gyilkolások megszüntetését. Az alkotmányozó nemzetgyűlés
egyik legnagyobb jelentőségű alkotása volt azért a *büntető perjog
gyökeres reformja*, vagyis egy teljesen új alapokra, a *jogegyenlő-*

ség és az *emberiesség elvére* fektetett büntető perrendtartás kidolgozása, mely valóban biztosítsa az ártatlanul vádlottat az önkényes üldözés és az alaptalan elítélés ellen. Így jön létre az 1791. aug. 16-iki törvény, mely behozza az *esküdtszéket* s az ugyanez évi szept. 29-iki törvény, mely az első modern „bűnvádi perrendtartást“ (*Code d'instruction criminelle*) tartalmazza az angol *vádeljárás* alapul vételével, azonban annak jelentékeny módosításával.

Az így *reformált francia bírói szervezet* és *perjog*, mely az I. Napoleon által (1808) kiadott gyökeresen átdolgozott alakjában s számos újabb módosítással ma is életben van, lett alapja, közvetlen forrása és mintája a legtöbb európai BP-nak s megteremtője a ma uralkodó u. n. *vegyes rendszernek*, mely a vád és a nyomozó rendszerek tulhajtott részeit és ferdeségeit mellözve, azok helyes elveinek és intézményeinek összeolvasztására törekszik.

II. Az 1791-iki francia Code d'instruction criminelle létrejöttének, a büntető perjog gyökeres reformjának előzményei és tényezői összesnek a nagy francia forradalom általános tényezőivel. A *rendi kiváltságok* által előidézett lényeges különbségek a bírói szervezet és az eljárás tekintetében, a *kormány önkényes beavatkozása* a büntető bíróságok ítélkezésébe, a nem engedelmeskedő bíróság feloszlatása (lets de justice), a *kivételes bíróságok* kiküldése a névtelen elfogató parancsok (lettres de cachet), az önkényes perujítások (lettres de revision), politikai és vallási üldözésből teljesen *ártatlanok kivégzése*, különösen a leghíresebbé vált *Calas eset* (Calas János toulouse-i kereskedő kerékbe-törtetése minden bizonyíték nélkül 1762.) a francia közönség legszélesebb rétegeit meggyőzték a teljes rendszerváltoztatás szükségéről.

Hatalmasan elősegítette ezt s egyúttal a reform utját is kimutatta a felvilágosodás irodalma. *Montesquieu* (*L'esprit de lois* 1748.) hívja fel a figyelmet a büntető törvények társadalmi s a büntető perjognak különös politikai jelentőségére, (a politikai szabadság biztosítéka) s az alkotmányos állam elengedhetetlen kellékeül állítja föl (Anglia mintájára) az esküdtszéket és a szabad védelmet. *Voltaire* (a Calas rehabilitációja érdekében közzétett nagyhatalású röpirataiban) maró gunnyal ostromozza a törvényes bizonyítási rendszer hibáit s meggyőző erővel mutatja ki a tortura jogtalanságát. Az ő röpiratainak visszhangja Olaszországban a *Beccaria* műve (*Dei delitti et delle pene* 1764.), mely a halálbüntetés és a tortura eltörlésére Európaszerte a legnagyobb és legközvetlenebb hatást gyakorolta.

A *tortura eltörlése* iránt a 18. század elejétől kezdve a többi nyugat-európai államokban is a szakírók, bölcsészek, államférfiak egész serege nemes hévvel száll sikkra. Németországban *Thomasius* († 1728.), *Hommel* († 1781.), Ausztriában különösen *Sonnenfels* († 1817.) bécsi tanár (*Über die Abschaffung der Tortur*. Zürich, 1775.), Olaszországban *Beccaria* mellett főleg *Filangieri* († 1808) lesznek apostolai az *emberiességnek*, amelynek fogalmával a tortura össze nem egyeztethető.

A tortura elleni küzdelemmel kapcsolatos, részben azt meg is előzi a *boszorkányperek eltörlése* iránt megindított hasonló harc. Már a XVII. században *Nicolas A.* dijoni felsőbb bírósági elnök külön könyvből (1682) ajánlja

a fejedelmek és a zsinat figyelmébe a boszorkányperek és a kivallatás megszüntetését embericsségi szempontból. Majd *Struk* Sámuel hallei egyetemi tanár igyekszik kimutatni, hogy a bűbájosságot nem lehet bizonyítani (a boszorkányok létezését ő se meri kétségbe vonni) s az ő befolyására foglal állást *Thomasius* 1694-től kezdve a boszorkányok üldözése ellen. (Jellemző, hogy eleinte maga *Thomasius* is elfogadta a boszorkányok létezését, de 1701-ben „a bűbájosságról“ s 1712-ben „a boszorkányok elleni nyomozó eljárás eredetéről és fejlődéséről“ írt tanulmányaiban határozottan kétségbe vonja a boszorkányság büntetnének lehetőségét. kimutatja a „boszorkányperek“ ben elkövetett visszaéléseket, (a titkos feljelentésekre elrendelt titkos vizsgálatokat, a kivallatás ismétlését.) Ugyancsak a boszorkányperek eltörlését sürgeti *Bekker* amsterdami ref. pap (1691). A boszorkányperek elleni küzdelmet l. Balogh: Tank. 61—63., a boszorkányperek irodalmát fent a 8. §-ban.

A büntető perjog gyökeres reformjához, a modern büntető eljárás kialakulásához az utat a kivallatás és a boszorkányperek megszüntetése készítette elő. Nagy Frigyes porosz király 1740-iki rendeletével általában (mint *rendes perbeli eszközt*) eltiltja a kivallatást, csak felségsértés, hűtlenség és több emberen elkövetett gyilkosság esetében engedi meg, 1754-ben pedig ily esetekre is megszünteti. Ausztriában Mária Terézia 1776-ban törli el a kivallatást (fia II. József határozott fellépésére). Franciaországban XVI. Lajos 1780-ban szünteti meg a *question préparatoire*-t, majd 1788-ban eltörlti az u. n. *question préalable*-t is, mely a halálra ítéltéken a bűntársak megnevezése végett a kivégzés előtt volt gyakorlatban.

III. A büntető eljárás reformja iránti kívánalmakat leghivebben tüntetik fel a francia alkotmányozó nemzetgyűlésre (Assemblée Constituante) küldött követeknek adott Utasítások (*Cahiers*), melyek közül a legfontosabbak:

- az egész eljárás (ide értve a vizsgálatot) nyilvánossága;
- a védelem szabadsága. (egyres *Cahiers*-ek az ingyenes védelmet sürgetik, mások csak a védő szereplését a tárgyalásokon);
- a vádlott esküjének eltörlése;
- a vizsgálóbírák teljhatalmának megszorítása;
- az ítéletek indokolása és nyilvános kihirdetése;
- a *lettres de cachet* eltörlése, a személyes szabadság korlátozása eseteinek pontos megállapítása;

egyértelemmel sürgetik az összes *Cahiers*-k a *tortura* eltörlését, az önkényes ítélkezés, a kivételes bíróságok megszüntetését és az *esküdtörök* behozatalát. L. ezeket *Desjardins* id. m.

Az 1789-iki alkotmányozó nemzetgyűlés ezeket az óhajokat még nem tette magáévá teljes mértékben, de több jelentékeny reformot mindjárt a legelső napokban keresztülvitt. Így már az aug. 4—5-iki ülés eltörlti a bírói állások vásárolhatóságát, majd az okt. 8—9-iki ülésen elfogadott Décret kimondja az eljárás nyilvánosságát és a védelem szabadságát s az utóbbit oly radicalis szabadelvűséggel, amintre a későbbi reformtörvények sem mertek helyezkedni. Ez utóbbi törvény szerint ugyanis, ha a vádlott megjelent vagy letartóztatott, azonnal választhat védőt s ha ő maga nem választ, a bíróság köteles hivatalból védőt rendelni és a kihallgatás ily esetben csak a következő napon kezd.

hető meg. A vádlott kívánhatja az összes iratok hivatalos másolatát, a védő bármikor megtekintheti az iratokat és kívánhat bizonyítás felvételét. A tanuk kihallgatása és a szembesítés a védő jelenlétében és nyilvánosan eszközendő.

E néhány jelentékeny reform mellett azonban az 1789-iki Décret érvényben hagyja az 1670-iki Ordonnance-t, nem fogadja el az esküdtszéket, s így csak részleges és óvatos lépéseket tesz a reformok terén. A gyökeres újítást az 1791. szept. 16—20-én megalkotott első rendszeres büntető eljárási törvény (*Décret concernant la police de sûreté, la justice criminelle et l'établissement des jurés*) tartalmazza, mely hatályon kívül helyezi az 1670-iki Ordonnance-t, behozza a legsúlyosabb cselekményekre az esküdttörvényt és pedig úgy a vádmint az ítélő-juryt, (a vád-jury 8 tagu), az ügyészséget régi alakjában megszünteti s annak eddigi hatáskörét két új hivatalra: a közvádlóra (választott tisztviselő) és a kir. biztosra ruházza, elfogadja a szóbeliséget, közvetlenséget és a szabad bizonyítás elvét.

Az 1791-iki radicalis BP., mely világosan és célzatosan az angol bírósági szervezetet és az ottani vádrendszert kívánta átültetni (elfogadta az állampolgári vádjog intézményét is), éppen azért, mert nem számolt a francia és az angol társadalmi viszonyok közötti különbségekkel, nem tudott teljesen meggyökerezni a francia talajon s már a forradalmi törvényhozás (a IV. évi brumaire 3-án hozott *Code des délits et des peines*, szerkesztette Merlin, 3 részben: de la justice, de la police, des peines) több lényeges pontban módosította az 1791-iki Décret-t és visszatért a régi francia nyomozó eljáráshoz. Így megszünteti az állampolgári vádjogot, az ügyészség régi hatáskörét és a vizsgálóbírói intézményt visszaállítja, a vizsgálat nyilvánosságát elejti, a terhelt jogait megszorítja. Ugyanily szememben revidálja a napoleoni törvényhozás 1808-ban a IV. brumaire 3-iki Code-ot.

Az 1808. dec. 16-án kihirdetett *Code d'instruction criminelle* (életbelépett 1811. január 1-én a Code Pénállal és az 1810. április 20-iki bírói szervezeti törvénnyel egyszerre), Garraud jellemzése szerint (I. 90.) összegegyeztetése a XIV. Lajos despoticus Ordonnance-ának és a forradalmi radicalis törvényeknek. Első részében (De la police judiciaire et des officiers de police, qui l'exercent) megtartja az 1670-iki Ordonnance írásbeli titkos, tárgyalás nélküli „előzetes eljárást“ (*instruction préalable*), mindazáltal a tortura elhagyásával, — második részében (*De la justice*) átveszi az 1791-iki Code nyilvános, szóbeli, ellenbeszédés tárgyalását, fenntartja az ítélő juryt is (de elejti a vádjuryt, Napoleon óhajára). Ismeri a kivételes bíróságokat is, a közveszélyes csavargók (les vagabondes ou gens sans aveu), a becstelenítő büntetésre már elítéltek, a zendülés, fegyveres lázadás, pénzhamisítás és fegyveres csoport által elkövetett gyilkosság eseteiben 5 polgári tisztviselőből és 3 katonából alakított rendkívüli bíróság ítél az esküdttörvényi eljárás szabályai szerint.

Sok hiánya decára az 1808-iki Code d'instruction criminelle

lett az európai continentalis perjogok anyacodexe. Belgiumban, Hollandiában, egyes német államokban a napoleoni hódítások során több-kevesebb ideig hatályban is volt, majd átvétetett, illetőleg utánoztatott. Lényegében átvették a francia igazságügyi szervezetet és perjogot *Olaszország, Ausztria, a német birodalom* is, úgy hogy a közép-európai államokban tényleg a francia jog lett uralkodóvá s a mai büntető perjog is csak annak módosítása és tökéletesítése.

IV. A francia Code d'instruction criminelle alapján építette ki a XIX. század b. perjogi tudománya az u. n. *vegyes rendszert*, mely a ma érvényben levő B. P.-okban is található. A tudomány mai tanítása szerint ugyanis se magában a *vádrendszer*, amelyet legjobban Anglia őrzött meg és tart fenn ma is, se a *nyomozó rendszer*, amely a francia forradalomig uralkodott, nem elégíti ki a gyakorlati élet igényeit. Az előbbi túlságosan magánjogi jellegű (állampolgári vádjog, a vádlott beismerésének döntő jelentősége), az utóbbi pedig az igazság hivatalos keresésével a zsarnoki hajlamokra, hatósági túlkapásokra vezet. Ugy elméletileg, mint gyakorlatilag leghelyesebbnek látszik azért a két ellentétes rendszer összhangbahozatala, összeegyeztetése. A két rendszer alapelvei és vezéreszméi nem is kibékíthetlenné, kölcsönös mérsékléssel sikeresen egyesíthetők (l. alább 21—22., 25—28. §§.)

De nem zárják ki egymást a vád- és a nyomozó-rendszerek *intézményei* sem. A mai vegyes rendszer egyaránt szükségesnek tartja az *esküdtszéki* intézményt, a külön *közvádló-hatóságot*, a külön *védői személyzetet*, mint a vizsgálatok pontos vitele érdekében a *vizsgálóbírói* intézményt, a *vádtanácsot*, a *szakbírói tanácsot*, a *felebbviteli bíróságokat*. (L. mindezekről alább a megfelelő helyeken.)

Maga az eljárás a vegyes rendszer szerint két főrésze oszlik: az *előkészítő* részre (nyomozás, vizsgálat, vádaláthelyezés) és az *ítélőhatalom* szakra (főtárgyalás, felebbviteli tárgyalás). Az *előkészítő részben* még legtöbb helyt ma is csak erős korlátozásokkal érvényesülnek az új elvek: különösen a szóbeliség és a védelem szabadsága. A *terhelt* ellen különböző *kényszerintézkedések* (letartóztatás, megmotozás, házkutatás) tehetők, melyek alkalmazásánál azonban a visszaélések meggátlása iránt intézményes biztosítékok (vádtanács, felebbvitel) szerveztettek. A *per döntő szakai* a mai jogok szerint a főtárgyalás, melyen már teljesen érvényesülnek a modern elvek: a szóbeliség, közvetlenség, az ügyfélegyenlőség, a bizonyítékok szabad mérlegelése. A vádlott érdekében az alaptalan elítéltetés elleni biztosítékokról minden BP. a legkörrültekintőbben igyekszik gondoskodni. Ezt szolgálják első sorban a *perorvoslatok* is, amelyek lehetőleg szintén az új elvek (szóbeliség) szerint vannak szervezve. Bár legtöbb helyen ebben a perszakban uralkodik még mindig legerősebben az *írásbeliség*.

10. §. A büntető perjog jelenlegi külföldi codificatiója és irodalma.

Irodalom: Garrand I. 99—134. Balogh J.: M. Jogi Lex. II. 465—468.

Az idegen kulturállamok legtöbbje az újabb időben külön rendszeres törvénykönyvet alkotott a büntető perjogról, melyeket az igazságügyi szervezeti vagy egyes részletkérdésekre vonatkozó kisebb törvények egészítenek ki. *Anglia* képez e tétel alól kivételt, mely a rendszeres codificatiót még mindig nem kísérelte meg, hanem részint egyes speciális törvényekkel, részint szokásjogi szabályokkal él ma is.

1914-ben Fitz Gerald ügyvéd az esküdtbírószági eljárást szabályozó codex tervezetének elkészítésével bízott meg (Jogt. K. 1914. 134.) 1914. május 21-én pedig egy büntető igazságszolgáltatási Bill terjesztetett a parlament elé, u. o. 327. l.

I. A nevezetesebb mai B. P.-ok és uj törvények:

1. *Franciaországban* egészben véve az 1808. dec. 16-iki Code d'instr. crim. van életben ma is.

Az újabb módosító és kiegészítő törvények közül, amelyek mondhatni megficialitották a több mint száz éves Code-ot, fontosabbak a következők:

az 1832. ápril 28-iki törvény, mely új átszövegezése (reviziója) az egész Code-nak. Ez jogosítja föl a juryt az enyhítő körülmények megállapítására;

az 1830-iki alkotmány charta (53, 54. Art.), mely a kivételes bíróságokat eltörli;

az 1856. jul. 17-iki, — mely a vádtanács intézményét reformálja;

az 1863. március 20-iki a tettenkapott büntetettek elleni eljárásról;

az 1865. július 14-iki az előzetes letartóztatásról;

az 1872. november 21-iki az esküdtbírószágok előtti eljárásról (loi sur le jury);

az 1881. június 19-iki, az elnöki rsumé eltörléséről;

az 1883. augusztus 30-iki, az igazságügyi szervezet reformjáról (loi sur la reform de l'organisation judiciaire);

az 1895. június 8-iki, az újrafelvételről;

az 1897. december 8-iki az *előkészítő eljárás* reformjáról (loi sur l'instruction préalable), mely a vizsgálat alatt a védelem szabadsága és az ügyfél nyilvánosság tekintetében tesz gyökeres ujitásokat.

A francia büntető perjog, éppen mert az 1808-iki Code eredeti hiányait a sok új törvénnyel igyekeztek fokonkint pótolni, ma is egyik legkiválóbb megtestesítője a vegyes rendszernek a több részében (a vizsgálat, a főtárgyalás, közvetlen idézés), valamint egyes intézményeivel (vádtanács, államügyész-ség) ma is mintája az európai continentális perjogoknak.

2. Legközelebb áll a francia joghoz *Belgium* büntető perjoga. 1814-ig teljesen, majd 1830 óta (Belgium önállósítása után) részleges módosításokkal a francia Code volt életben 1878-ig, amidőn az áprillisi 17-iki törvény formailag új Code-ot (egészben a franciának átdolgozása) ad *Belgiumnak*.

Ujabb törvények

az 1894. jun. 18-iki a revision új szabályozásáról;

az 1912. május 15-iki *gyermekvédelmi* törvény (Code de la protection de l'enfance), mely a fiatalokúak bíróságát mintaszerűen szervezi.

3. Ugyancsak teljesen a francia Code-ot követi *Hollandia* B. P.-a, azzal az eltéréssel, hogy az *esküdtszéket nem ismeri s a törvényes bizonyítékok* rendszerét tartja fenn. Több módosítást tett a B. P.-on az 1886. január 15-iki törvény. A magánvádat nem engedi meg, csak a feljelentési jogot. Új Bp. javaslat 1914-ből.

4. Jelentékenyen fejlesztette az európai büntető perjogot *Ausztriának* 1873. május 20-án kelt új BP.-a.

Ezt megelőzőleg félszázadig az 1803-iki (az 1787-iki Josefine új kiadása) BP. volt életben, mely még a nyomozó rendszer hatása alatt áll. 1850-ben egy egészen szabadelvű új BP. lép életbe, lényegében a francia Code nyomán, mely behozza az államügyészséget, az esküdtszéket, a szóbeliséget és nyilvánosságot. E szabadelvű törvény azonban csak három évig volt életben. 1853. július 29-én új törvény decretáltatik (az esküdtszék hatályon kívül helyeztetik), mely a legújabb BP. életbelépteig 1874. jan. 1-ig hatályban volt.

Az 1873-iki BP., mely Glaser volt bécsi tanár majd igazságügyminiszter műve, a francia „vegyes“ rendszert jelentékenyen tökéletesíti, az angol vádrendszer helyes elveit (szóbeliség, nyilvánosság, szabad bizonyítás) igyekszik összekötni a nyomozó elvvel. Sok részében (fakultatív vád alá helyezés, az ügyészség jogköre, a semmiségi panasz terjedelme) kétségtelenül felette áll a francia jognak. *Carrara* a legjelesebb európai BP.-nak tekinti. Nagy elismeréssel szól róla *Garraud* is.

Ujabb törvények:

1877. dec. 31-iki, a semmiségi panaszra vonatkozó §-ok módosításáról;

1892. márc. 16-iki, az ártatlanul elítéltek kártalanításáról;

1894. július 9-iki, a sajtótörvény módosításáról;

1896. nov. 27., a bírósági szervezeti törvény;

1907. febr. 24-iki, a felső bíróságok és a legfelsőbb törvényszék előtti eljárásról;

1907. február 27-iki, becsületsértési ügyekben a kiengesztelésről;

1912. július 20-iki, a BP. egyes tételeinek módosításáról.

Az osztrák BP.-nak általában elismert jelessége magyarázza meg, hogy annak revíziója vagy lényegesebb átalakítása iránt is a legújabb ideig alig emelkedett hang. Mindössze a vizsgálat eltörlése, a védelem jogának kiterjesztése s legutóbb a fiatalokúak bíróságának meghonosítása iránt merültek fel irodalmi chajok. Ez utóbbi iránt 1907-ben készült is javaslat (a fiatalokúak teljes büntetőjogáról), a törvényhozás azonban máig sem tárgyalta a javaslatot. 1912. júliusban terjesztett elő Hochenburger igazságügyminiszter négy javaslatot a BP., ennek életbeléptetési törvénye és az esküdtszékstrómokról szóló szabályok módosítása tárgyában. Legfontosabb e javaslatok közül az, amely az új *Btk. javaslata* (1909. és 1912.) által felöltet *biztonsági rendszabályok*

(a közveszélyes büntetések letartóztatása) alkalmazása iránt a szükséges eljárási szabályokat tartalmazza, vagyis a BP.-t az új Btk.-höz kívánja megfelelően idomítani. L. e javaslatok felől *Rulf-Gleispach*: 19. és *Hoegel*: Vierzig Jahre Strafverf. Öst. Z. VI. 1915. 1—16.

5. Erősebben követi a francia mintát az 1877. február 1-én kelt *német birodalmi* BP. (életbelépett 1879. október 1-én), mely az addigi particularis BP.-okat (Baden 1845., majd 1863.; Bajorország 1813., 1861.; Poroszország 1849., 1851.; Szászország 1855., 1868.) helyettesíti, illetőleg a német büntető perjogot egységesíti. (Az első tervezetet *Friedberg* főbíró készítette 1873-ban.) Ugyancsak 1877-ből való (jan. 27.) az igazságügyi szervezeti törvény, mely elfogadja az esküdtszéket, de emellett a legcsekélyebb ügyekre a schöffengerichtet is. A „vegyes rendszer“ tekintetében a német BP. a francia jog több fogyatkozásában osztozik (az ügyészi vádelejtés nem kötelezi a bíróságot, a vád alá helyezés kötelező), némely pontokban azonban tökéletesíti azt (felebbvitel).

Ujabb törvények:

1886. március 17-iki törvény a BP. 137. §-ának módosításáról;

1898. május 17-iki, törvény a szervezeti törvény és a BP. több szakaszának módosításáról;

1902. jun. 13-iki, a BP. 7. §-ának módosításáról (a sajtóbírók illetékessége iránt);

1904. júli 14-iki, az ártatlanul szenvedett vizsgálati fogság miatti kártalanításról;

1898. május 20-iki, az újrafelvétel útján fölmentettek kártalanításáról;

1905. június 5-iki (Lex Hagemann) a schöffengerichtek hatáskörének kibővítéséről;

1888. április 15-iki a BP. 173., 195. §-ainak módosításairól.

L. ez új törvényeket *Binding*: 30—32. és *Löwe—Hellweg*: XX—XXI.

A BP. *revíziója* régóta foglalkoztatja a német szakköröket. Az elővizsgálat reformja (eltörlése), a felebbezés korlátozása (esetleg eltörlése), az esküdtszék kizorítása a schöffengericht által a szakirodalomban, a jogászyűléseken állandóan napirenden voltak. A birodalmi kormány 1903-ban széleskörű szaktanácskozmányt hívott össze a revízió tárgyában, melynek eredménye lett az 1908. majd az 1909-iki *Tervezet* az új BP.-ről. A birodalmi gyűlés 1910-ben tárgyalás alá is vette a javaslatot, mely a mai BP.-t igen sok tekintetben tökéletesítette volna; sajnos, 1911-ben a tárgyalás félbeszakítottá s az új anyagi Btk. elkészülte utánra halasztatott.

A német BP. reformja iránt l. Protokolle der Kommission für die Reform des St.-proz. 2 kötet 1905; *Aschrott*: Reform des St.-proz. Kritische Besprechungen der Vorschläge. 1906.; *Adickes*, *Aschrott*, *Lilienthal*, *Liszt*: Beiträge zur Reform der St.-proz. 2 köt. 1908. Továbbiakat: *Rosenfeld* 26. L. még *Lukáts* A.: Jogállam. 1908. 10. és 1909. 1—5. füz.; *Degré* M.: u. o. 1911. évi 3—4. füz.; *Kohlrausch*: Zeitschrift 29. k. 1909. 669. *Lengyel* A.: Jegt. K. 1908. 290, 298. *Lilienthal*, *Birkmeier*: Zeitschr. 29. k. 1909.; *Lucas* u. o. 35. k. 155., 397.

A volt particularis BP.-ok részletes felsorolását, l. *Binding*: 19—26.

6. *Spanyolországnak* 1882. szept. 14-éről van új BP.-a, mely a védelvet, a szóbeliséget s a terhelt jogainak biztosítását igyekszik megvalósítani. Az 1875-ben eltörölt esküdtiszteket az 1888. április 20-iki törvény állította vissza.

7. *Norvégia* 1887. július 1-én alkotta meg BP.-át (életbelépett 1890. jan. 1.) Az új BP. honosítja meg Norvégiában az addig nem ismert esküdtiszteket.

8. *Svédországnak* új codexé máig sincs. Lényegében az 1734-iki törvény áll fenn, számos új törvény által kiegészítve és módosítva.

9. A balkán államok közül *Bulgáriának* van új és jeles BP.-a 1897-ből. A német és osztrák BP.-okat követi. Több módosító törvény 1900., 1901. és 1902-ből.

10. *Szerbiának* 1865-iki BP.-a (az 1853. osztrák BP. utánzata), 1880-ban lett gyökeresen módosítva.

11. *Romániának* 1864-iki BP.-a teljesen a francia Code-ot és az újabb francia törvényeket követi.

12. Legújabb BP.-a van ez idő szerint *Olaszországnak* 1913-ból.

Az olasz egység létesítése előtt az egyes részállamoknak saját BP.-ai voltak, így Toscanának, Nápolyinak, Sardinianak. A szárd BP. lett 1865-ben az egységes olasz állam BP.-ává s életben volt 1913. dec. 31-ig. Az 1865-iki BP. teljesen a francia mintát követi, úgy az igazságügyi szervezet, mint a rendszer tekintetében. Új BP. létesítése iránt már 1866. óta megindultak az előmunkálatok, melyek csak 1912-ben vezettek eredményre.

Az új BP., mely 1913. febr. 27-én hirdettetett ki s 1914. jan. 1-én lépett életbe, egészben véve jeles alkotás. A vegyes rendszert igyekszik tökéletesíteni s a modern perjogi eszméket megvalósítani. Nevezetesebb reformja az esküdtbirósági főtárgyalás új rendje: az esküdtek tanácskozásának az elnök által vezetése, az esküdtekhez intézendő kérdések szétválasztása tény-, jogi- és bünyösségi kérdésekre.

Az új törvény a tudományos követelményeknek is megfelel, midőn négy részre oszlik: 1. általános határozatok (a vád, hatáskör, illetékesség, a felek és a védő, periratok), 2. a vizsgálat, 3. a per, 4. a végrehajtás és egyes különös eljárási alakzatok. Szerkezete, szövegezése azonban meglehetősen nehézkes, a különböző társas és egyes bíróságok előtti eljárás szabályainak összeolvasztása az áttekintést nehezíti. Már 1915-ben novellaris módosításra szorult (az egyes bíróság korlátozása). L. Zeitschrift 36. 1. 1915. 780. 1.

13. A többi európai államok közül:

Oroszországnak 1864. nov. 20-áról van BP.-a, mely II. Sándor szabadelvű kormányzásának megfelelően elkülöníti a bírói és közigazgatási hatalmat, behozza a juryt, a választott békebírákat, legfőbb semmisítő székét szervez, elfogadja a szóbeli nyilvános eljárást. Egy 1889-iki törvény e szabadelvű intézményeket megszorítja, a békebírák választását elejti, a bírói és közigazgatási hatalmat újból összezavarja ez utóbbinak az előnyére.

Finnországnak codificált BP.-a nincs. Egyes külön törvények (1868., 1873.) szabályozzák az eljárást.

Dániában az 1845-iki régi BP. áll fenn sok módosítással. Esküdt-szék nincs.

Luzeburg nagyhercegségben az 1808. francia Code van életben.

Svájc egyes kantonainak külön BP.-uk van. Legjelesebbek: az appenzeli 1880. ápr. 25., a genfi 1884. okt. 25., a neuchâteli 1893. szept. 25., a tessini 1895. május 4., a schwyz-i 1908. febr. 18.

Monaconak 1873. dec. 31-ről van a francia Code-dal megegyező BP.-a.

Törökországnak 1879. juni 25-én kelt a BP.-a.

Egyiptomnak 1883. nov. 3-án kiadott. — 1889-ben módosított, — *Soudan*-nak 1899. okt. 2-án kelt BP.-ai szintén a francia Code utánzatai.

14. Az ázsiai államok közül *Japánnak* van modern BP.-a. 1880-ban hozott a Btk.-vel egyidejűleg.

II. Az angol büntető perjog mai napig nem lévén codificálva, forrásainak összeállítására meglehetősen nehézséggel jár. Nehezíti az áttekintést az is, hogy az anyaországtól Skóciának és Írországnak jogrendszere is sokban eltér.

a) Az anyaországban két főforrás különböztetendő meg: a szokásjog jellegű *common law*, mely a *bírói gyakorlat* (az u. n. *case law*) által fejlesztetik tovább és a törvényi jog: *statute law*.

Az újabb törvények közül, melyek a büntető perjog egyes részeit érintik, nevezetesebbek:

1879. jul. 3. Victoria 42. évi 22. sz. a központi vádló hatóságról;

1884. Victoria 47/48. évi 58. sz. az előbbi módosításáról;

1908-iki Prosecutions of Offences Act, mely helyreállítja a központi közbírói hatóságot (Director of public prosecutions), sőt azt helyettesek ki-nevezésére is följogosítja:

1879. Victoria 42/43. és 49. sz. a sommás eljárásról. (*Summary Jurisdiction Act*), ennek új átdolgozása az 1899-iki (Vict. 62/63. évi 22. sz.) sommás törvény;

1898-iki Criminal Evidence Act (Vict. 61/62. évi 36. sz.) a vádlott eskü alatti kihallgatásáról;

1907-iki (aug. 28.) *Criminal Appeal Act*, mely az esküdtbírók ítéletei elleni perorvoslat gyanánt engedi meg a felelősséget.

1914-iki Criminal Justice Administration Act, mely a sommás bíróságok hatáskörét kibővíti.

Az angol büntető perjog főbb jellemvonásai e források alapján: a) a *népvád* intézménye, vagyis a francia ügyészséghez hasonló hivatalos vádhatóság nincs (csak egy központi vádhatóság s ennek helyettesei), b) nincs rendes *vizsgálóbíró* sem, a vizsgálatot a rendőrség végzi s a békébiró előtt csak a vizsgálati adatok biztosítása érdekében tartatik nyilvános és szóbeli tárgyalás; c) az összes nem „sommás” eljárás alá tartozó ügyekben (az u. n. indictables offences) *esküdtbíró* ítélt; d) esküdtbírók kettő van: *nagy esküdtzék* (grand jury), mely a vád alá helyezés felett dönt és *kis esküdtzék* (petty jury), mely a vád alá helyezett felett

ítéletet mond; e) a tárgyalásokat (trial) nem a bíró vezeti, hanem a felek, illetőleg az ügyvédek az u. n. keresztkérdezés (crossexamination) útján; f) a beismerésnek (plea of guilty) ügydöntő ereje van, ily esetben a vádlott az esküdtek megkérdezése nélkül elítélte-tik. A vádelv, a védelem teljes szabadsága, a nyilvánosság, az ügyfélegyenlőség a lehető legteljesebben érvényesülnek.

A skót büntető perjog szintén a szokás jogon és egyes újabb törvénye-ken nyugszik. Bár egészben véve hasonlatos az anyaország jogához, több lé-nyeges eltérés is van köztük úgy a szervezetre, mint az eljárásra nézve. Szer-vezeti eltérés az *ügyészség* intézménye, mely a közvád rendszerinti képviselője (Lord Advocate és procureurs fiscaux), aki mellett a sértett mint *pótma-gánvádoló* léphet föl. *Vádjury nincs*, csak felségsértési esetben. Az ítélő esküdtszék 15 tagból áll és szótöbbséggel dönt (az anyaországban egyhangu határo-zat szükséges). A Lord Advocate javaslatára bármely büntett első (és utolsó) fokban a főtörvényszék elé vihető. Jelentékeny bírói szerepe van a sherifek-nek. juryvel 2 évig, jury nélkül 60 napig terjedő fogházbüntetést szabhat ki. Az eljárás („sommás“ és rendes) vegyülése a continentalis és az angol rend-szernek (Wilson). Az előkészítés nyomozórendszerű, a tárgyalás teljesen a vádrendszernek felel meg. Jellemző erre, hogy ha a terhelt nem ismerte be bűnösségét, csak igen rövid büntetést kaphat, kivéve, ha a jury mondja ki bűnösnek.

Az ír eljárás fontosabb eltérést nem mutat az anyaországtól.

Az angol gyarmatokon az angol jog mellett a helyi szokásjog is figye-lembe vétetik (Garraud I. 115.). Az angol India részére 1898. márc. 22-én codificált BP. adatott ki.

Az angol jog részletes bemutatását l. *Glaser*: Das englischschottische Strafverfahren 1850; *Franqueville*: Le système judiciaire de la Grand Bre-tagne. 2. köt. 1893.; *Gerland*: Die englische Gerichtsverfassung. Leipzig. 1910. *Prias*: Etude comparative sur la procedure penale a Londres et en Belgique. 1879; *Liepmann u. Mannhardi*: Summarisches Strafverfahren in England u. Strafverfahren in Schottland 1908; *Bromberg*: Rechtsmittelwesen in England u. Schottland. 1908.; *Weidlich*: Die Polizei als Grundlage u. Organe der Straf-rechtspflege in England, Schottland u. Irland. 1908., u. a. Die englische Straf-prozesspraxis. 1906.; *Harris*: Principii di diritto e procedura penale inglese. 1898.; *Guerin*: Procédure criminelle en Angleterre et en Ecosse. 1890.; *Liepmann*: Das Vorverfahren im engl. Strafprozesse. Zeitschrift VI.413—495. *Gorba Ferenc*: Az angol büntető eljárás. 1885.

A skót jogra különösen: *Dove Wilson*: De la procedure criminelle en Ecosse. Bulletin XI. (1903.) 71—82.

III. Az angol büntető perjoggal áll vérszerinti rokonsághan az *északamerikai* büntető perjog is. A közönséges büntető perek tekintetében az utóbbi időben több állam codificált BP.-t alkotott, így Newyork 1881-ben (új átdolgozása 1911-ből.)

Lényegesebb *szervezeti* eltérés az angol perjogtól, hogy a legtöbb állam átvette a francia *ügyési* intézményt. Az *esküdtszék* azonban az *angol minta szerint* áll fenn (nagy és kis esküdtszék, utóbbinál egyhangu verdikt.)

Az eljárás általában kevésbé formalistieus, mint Angliában (vádlevél-

tervezet egyszerűbb), a terhelt személyes szabadsága még több biztosítékkal van körülvéve (a vizsgálati fogság a lehető legrövidebb tartamu, a letartóztatott szabadon értekezhet védőjével.)

Az északamerikai b. perjog legnagyobb vívmánya és eredetisége a *fiatalkoruak külön bíróságának* (juvenile court) megteremtése. Először Illinois állam alkotó törvényt e tárgyban (1899.).

A *délamerikai* államok büntető perjoga legnagyobb részt a spanyol jog átdolgozása. Újabb codexek: Bolivia 1888., Argentína 1888., Équador 1890., Mexico 1894, új átdolgozás 1908., Venezuela 1897.

Az amerikai büntető perjog részletes ismertetését l. *Hartmann A.*: Die Strafrechtspflege in Amerika 1896.

11. §. A büntető perjog külföldi irodalma.

IRODALOM: *Balogh*: M. Jogi Lex. II. 484—486.; *Magyary*: 83—84.; *Binding*: 35—43.; *Garraud* I. 134—144.

A büntető perjog igazi tudományos feldolgozása ugyan, mint fentebb előadtuk, csak a XIX. század folyamán, ennek is főleg a második felében következik be, azonban a büntető perjog önálló irodalmi művelése sok századra visszanyúlik.

I. Már a XIII. századtól kezdve, részint a polgári perjoggal összefonódva, részint egészen külön foglalkoznak egyesek, főleg a bolognai s más északolaszországi egyetemek tanárai vagy más „gyakorlati“ jogtudósok (az u. n. *olasz praktikusok*) a fennálló b. perjog *leírásával*, a római jog, a kánonjog glosszálásával, vagy a szokásjog *összeállításával* (compilerok).

A *glossatorok* és *canonisták* művei közül, melyek a büntető perjoggal különösebben foglalkoznak, nevezetesebbek:

Roffredus († 1242.): *Libelli de jure pontificio* 1237. E munka nagyjelentőségű lett, mert ez állítja föl *doctrina* gyanánt, hogy az inquisitorius rendszer a római jogból ered, amivel nagy népszerűséget szerzett a nyomozó rendszernek.

Tancredus: *Ordo judiciarius*. 1214 körül.

Durantis: *Speculum judiciale* 1271 körül. Egyházi és világi bíróságok körében sokáig nagy tekintélynek örvendett mű, mely négy részből állt, a III. rész egyenesen a büntető eljárásról. Újabb jegyzetekkel ellátta *Andreae* 1346.

A „praktikusok“ közül legjelentékenyebb írók voltak:

Gandinus műve: *Libellus de maleficiis* 1260 körül. Nyomtatva: 1491. Venezia.

Belvisio, műve: *Practica judiciaria in materiis eriminalibus*. Lyon, 1515.

Az első francia b. perjogi író (*Garraud* szerint I. 137): *Philippe de Beaumanoir*. Műve: *Les contumes de Beauvaisis*, a XIII. századból.

II. *Értékesebbek* már a XVI. század végén, majd a XVII—XVIII. században létrejött egyes rendszeres perjogi művek, melyek a kifejlett nyomozó-rendszert dolgozzák fel. Ilyenek:

Julius Clarus: *Sententiarum receptarum libri V.* 1563. után. Alexandria. Több kiadást ért. Ismerős és nagytekintélyű volt Németországban is.

Farinacius: Praxis et teoria criminalis. Francof. 1623. 7. kötet. Clarusnál csekélyebb szellemű s nehézkes nyelvezetű író.

Damhouder, németalföldi jogász: Praxis rerum criminalium Bruges 1551. (Franciaul 1574. Anvers.) Sokaig használt jeles munka.

A XVII—XVIII. században a Carolina feldolgozóinak sorában legnagyobb tekintélyre tett szert *Carpzow* Benedek, szász jogásznak (lipcsei egyetemi tanár és a Schöffentstuhl bírója) híres műve: Practica nova imperialia Saxonica rerum criminalium. Württemberg, 1635. Eredetiség és szellem nélküli munka, az olasz praktikusok és *Behrlich* művéből (Conclusiones practicae Lipsiae 1517.) összeírva. (*Binding szerint*: „schr ungeniert“ *ausgeschrieben* 36.)

Justus Oldekop: Observationes criminales practicae. Bremen 1654.

Brunnemann: Tractatus de inquisitionis process. 1657.; *Ludovici*: Einleitung zur. peinl. Prozess. Halle 1707.

A francia irodalomból a XVII. században *Jousse*: Traité de la justice criminelle de France. 4 kötet 1671.; a XVIII. században *Muyart de Vouglans*: Lois criminelles de la France dans leur ordre naturel, 1780. és *Institutes au droit criminel*, 1780. művei a nagyobb összefoglaló munkák.

III. A XVII—XVIII. század reformirodalmából kiválóbbak:

Pierre Ayrault: L'ordre, formalité et instruction judiciaire dont les Grecs et les Romains ont usés en accusations publiques. (1587—1591. közt) különösen a titkosságot ostorozza;

August Nicolas: Si la torture est un moyen sur a vérifier les crimes secretes. 1682.

Théodore Spée: Cautio criminalis contra sagas liber. Rhiertel 1631;

Beccaria: Dei delitti e delle pene. 1764.;

Voltaire: Memoires pour les Calas, — Prix de la justice et de l'humanité, — Traité de la tolerance.

Samuel Stryk: Anleitung zu vorsichtiger Anstellung des Inquisitionsprozesses. 1697.

IV. A XIX. század első felének irodalma, a vegyes rendszer elméleti kiépítői:

Carnot: De l'instruction eriminelle 2 köt. Paris, 1812.;

Graverend: Traité de la legislation criminelle en France III. kiad. 1830.;

Faustin Hélie: Traité de l'instruction criminelle. 9. kötet. Paris, 1845—1860. Legjelesebb és legnépszerűbb commentárja a Code-nak. II. kiadás 8. köt. 1866.; belga kiadása Nypels et Haussens-től 3 köt. 1863—9.

Bérenger: De la justice criminelle en France, 1818.

Trébutien: Cours élémentaire du droit crim. 2 köt. 1854.;

Bauer: Grundsätze des peinl. oder Criminalprozesses. Marburg, 1805.;

Stübel: Das Criminalverfahren in den Deutschen Gerichten, 5 köt. 1881.;

Mittermaier: Handbuch des peinl. Prozesses, 2 köt. Heidelberg, 1810—1812.; és Das deutsche Strafverfahren. IV. kiad. 1845—6.

Feuerbach: Betrachtungen über Öffentlichkeit u. Mittdlichkeit in der Gerichtsbarkeit 2 köt. Giessen, 1821—25.;

Abegg: Lehrbuch des gem. Crim. proz., Königsberg, 1833.; *Zachariae*: Grundlinien d. gem. dent. Crim. proz. Göttingen, 1837.. u. a. Handbuch des

deutschen Strafprozesses 2 köt. Göttingen, 1861—68.; *Planck*: Systemat. Darstellung d. d. Strafverfahrens auf Grundlage der neueren Str.-proz. Ordn. seit 1848. Göttingen 1857. (a reformált b. perjog „classicus“ összeállításá.)

Tomlins: Digest of the criminal statute law of England. 2 köt. 1819.;

Hawkins: Treatise of the pleas of the crown. 8-ik kiad. 1824, London.;

Gebbett: Treatise of the crim. law 2 köt. Dublin, 1835—43.; *Russell*: Treatise on crimes and misdemeanors. V. kiad. 1877.

V. A mai tudományos irodalomból a kiválóbb rendszeres művek:

1. *Francia* irod. *Garraud*: Traité theor. et prat. d'instruction criminelle et de procedure pénale. Eddig 3 kötet, Paris, 1907—1912.

Laborde: Cours de droit criminel. 1898.;

Poittevin: Code d'inst. crim. 1911.

Frérejouan du Saint: Traité theor. et prat. de la Cour d'Assises. Paris, 1896.

Garsonnet: Cours de procedure. I. Organisation judiciaire. Paris, 1881.

2. *Német* irod. *J. Glaser*: Handbuch des Strafprozesses I—II. köt. 1883., 1886., III. kötet *Oetker*-től: Das Verfahren vor den Schwur- und Schöffengerichten. Leipzig, 1907.; *John*: Das deutsche Strafprozessrecht. II. kiad. Leipzig, 1892.; *Stenglein*: Lehrbuch des d. Str. proz. r. 1887.; *Bennecke-Beling*: Lehrbuch d. Reichs st. pr. II. kiad. Breslau, 1900.; *Kries*: Lehrbuch d. d. Str. pr. Freiburg, 1892.; *Ullmann*: Lehrbuch d. d. St. pr. München, 1893.; *Birkmeyer*: Deutsches Str. pr. Berlin, 1898.; *E. H. Rosenfeld*: Der Reichsstrafprozess. 4—5. kiad. Berlin, 1912.; *Dohna*: Das Strafverfahren. Berlin, 1913. — *Kommentárok*: *Schwarze*: Kommentar zu d. d. Str. pr. Ordnung. 1878.; *Löwe*—*Hellweg*: XII. kiad. 1907.; *John*: Str. pr. Ordnung für d. d. Reich. I—III. köt. 1884—91. (A III. kötet. Lilienthal-tól.)

3. *Osztrák* irod. *Ullmann*: Lehrbuch des öst. Str. pr. II. kiad. 1882.; *J. Vargha*: Das Strafprozessrecht. II. kiad. 1907.; *Rulf*—*Gleispach*: Der öst. Strafprozess. Leipzig—Wien, IV. kiad. 1913.; *Lohsing*: Öst. Strafprozessrecht in system. Darstellung, 1912. — *Kommentárok*: *Rulf*, *Mitterbacher*, *S. Mayer*, *Riehl*, *Warhanek*-től. L. Rulf—Gleispach 34.

4. *Olasz* irod. *Borsani e Casorati*: Codice di procedura penale commandato, 6. kötet, Milano, 1873—1884.; *Tolomei*: Diritto e proc. penale. III. kiad. Padova, 1875.; *Canonico*: Introduzione allo studio di dir. penale: Del giudicio penale, Torino, 1871.; *Perotta*: Il processo penale. Parma, 1873.; *Saluto*: Commento al codice di proc. penale. 8. köt. III. kiad. Torino, 1885.; *Lucchini*: Elementi di proc. pen. II. kiad., Firenze, 1900.; *Longo*: Il processo penale giudiziario. Napoli, 1897.; *Alimena*: Studi di procedura penale. Torino, 1906.; u. a. *Principii di proc. pen.* 1914.; *V. Manzini*: Manuale di procedura penale. Torino, 1914.; *Tuozi*: Principii del procedimento pen. ít. Napoli 1910.; *Lanza*: Principi di dir. processuale penale. Roma 1914.

5. *Angol* irod. I. F. és H. *Stephen*: Digest of the law of criminal procedure. London, 6. kiad. 1904.; u. a. A general view of the crim. law of England 1890.; u. a. A Digest of the law of evidence, VII. kiad. 1904.; *Harris*: Principles of criminal law. VIII. kiad. London, 1899.; *Archbold*: Practice of the court of Quarter Sessions. IV. kiad. 1885.; u. a. Pleading and evidence in criminal cases. XX. kiad. 1886.; *Paley*: Law and practice of summary convictions. VII. kiad. 1893.; *Elliot*: Criminal procedure in England and Scotland. 1878.;

Best: Treatise on the principles of evidence. IX. kiad. 1902.; *Macdonald*: A practical treatise on the crim. law of Scotland. III. kiad. London, 1894.; *Kenny*: Outlines of crim. law. 1902.

6. *Amerikai irod. Gillett*: A practical treatise on crim. law and procedure in crim. cases. II. kiad. Chicago, 1896.; *Bishop*: New criminal procedure IV. kiad. Chicago, 1896.; *Maxwell*: A practical treatise on crim. procedure. II. kiad. Chicago, 1896.; *Parmelee*: Principles of anthropology and sociology in their relations to criminal procedure. Newyork, 1908.

III. FEJEZET.

A magyar büntetőperjog története, forrásai és irodalma.

12. §. A magyar büntető bírósági szervezet és büntető perjog kifejlődésének vázlata.

IRODALOM. Altalában: *Balogh*: 36—45., 81—101., 411—444., Tank. 82—123.; *Fayer*: 77—142.; *Min. Ind.* 1—33. l.

A régi jogra: *Kitonich*: Directio methodica in processum judicarium. 1619.; *Werbőczy*: Tripartitum; *Székkács F.*: B. elj.; *Hajnik I.*: A m. bírósági szervezet és perjog az Árpád- és vegyesházbeli királyok alatt. 1898.; *Timon Á.*: M. alkotmány és jogtörténet. 1903. 437—469.; *Makay Dezső*: Visszapillantások hazánk régi ig. szolg. viszonyaira. 1887.; ifj. *Dombóváry Géza*: Fenyítő eljárás és büntető rendszer Pestmegyében a XIX. század első felében. 1906. Az 1843-iki javaalatokra: *Fayer*: A 43. jav. anyaggyűjteménye, I—IV. k. A BP. codificatiojára; *Balogh*: M. Jogi Lexicon, II. 475—481. és Tank. 118—123.

I. Büntetőbírói szervezetünk kifejlődésének főbb korszakai.

Állami életünk legelső, kezdetleges időszakában, a vezérok korában, mint más törzsszervezeti alkotmányban, nálunk is magát a nemzet egészét illette a bírászkodás, amely azt elsőfokon az erre kirendelt *birák*, a gyulák és barkák (karchas) által, másodfokon, illetőleg a nemzet ellen elkövetett árusítás eseteiben közvetlenül a *nemzetgyűlésen* gyakorolta. A *királyság* megalakulásával a bírói hatalom a királyra száll, aki kezdetben maga *személyesen* gyakorolta azt és pedig vagy a királyi udvarban (in *curia regia*), vagy a megyékbe eljárva (még Kálmán is megtette) az ott tartott *törvénynapokon*. A XII. század elejétől kezdve a vidéken való személyes ítélkezés egészen elmarad, sőt később *curiájában* is csak a nemesek főbenjáró pereiben ítél személyesen, vagy egyes kiváltságos testületek és a főbb emberek ügyeiben. 1526 óta pedig a személyes bírászkodás teljesen megszűnik.

A király személyes bírói hatalma ettől fogva átszáll más személyekre, akiknek e szerepköréből fejlődik ki a későbbi bírói szervezet. Legelső ezek között a *nádorispán*, aki a XIII. század elején önálló u. n. nádori bírászkodást gyakorol a az aranybulla szerint a királynak fentartott ügyeken kívül minden más

ügyben ítélt. A bűnösök üldözése végett az országban különböző helyeken bírói széket (*judicium generale*) tart s külön curiája és segédzemelete lesz. A XIV. században a nádor külön curiája megszűnik s 1342 óta ismét a kir. curia egyik rendes bírója lesz. Másik bírói személy az országbíró, aki eleinte a nádor helyettese, majd a nádornak a kir. curiából kiválása után a király curiájának vezetője lesz. Úgyoncsak a kir. curia tagja a tárnokmester (a városok főbírája), valamint később az udvari kancellár, mint a kir. pecsét őre, akinek helyére később az u. n. személynök (*personalis praesentiae regiae in iudiciis locumtenens*) lép s ő lesz a király távolléte esetén az u. n. „királyi különös jelenlét bíróságának“ elnöke. E négy főméltóságot nevezik az ország nagy bíráinak vagy rendes bíráinak (1492: XLII. t.-c.)

A vidéki bíróságok kifejlődése kapcsolatos a megyék kifejlődésével. A vármegyék élére már I. István által állított várispánok eleinte csak a várbágyok, várnép és alsóbb rendű szabadok felett bírnak hatósággal. A nemesek felett saját nemzetségük bírái, illetőleg a király (másodfokon) bíraskodik. A XIII. századtól kezdve a nemesség beleilleszkedik a vármegyei szervezetbe s az ország lakosai ez időtől három rendre különülnek: nemesség, polgárság, parasztság. E tényezők hozzák magukkal a vidéki bírói szervezet kialakulását.

a) A nemesség rendes országos bírósága a XII. századtól a nádor, illetve a nádori szék. Minthogy pedig a nádor a vidéken nem lehetett mindenütt és állandóan jelen, a nemesség jogot nyer arra, hogy (kivált kisebb ügyeiben) önmaga által választott bírák által intézze el ügyeit. Így jön létre a szolgabírói állás (1298: XXVI. t.-c.), majd a fő- és alispánból és a megyei szolgabírákból a megyei törvényszék, mint a nemesség elsőfoku bíróságai.

b) A bírói hatalomban részt kapnak a királyi városok is, melyek kiváltságok által kivételnek a megye hatósága alól s a bíraskodást is maguk kezelik választott főbíráik és rendszerint 12 esküdt polgárból (jurati cives) álló városi törvényszékeik által.

c) A földesuri bíraskodás. A XIII. századig a jobbság a várszerkezetben a várispán hatósága alatt áll. Ez időtől kapnak az egyházi és világi nemesek s a szabad városok kiváltságot, hogy a földbirtokaikon lakók ki legyenek véve a várispán hatósága alól s ez lassankint állandó szokássá válik. Eleinte a földesur bíraskodása (személyesen vagy tisztjei által) bűnügyekre nem terjedt ki, de később, külön kiváltság alapján, egyes földesuraknak, kivált főpapoknak azt is megadják a királyok, sőt kivételesen pallosjogot is.

d) Egyházi bíróságok. A XIII. századtól egyes királyaink a róm. kath. egyház szentszékeinek is kiváltság által jogot adnak nemesek az egyházi büncselekmények, hanem egyes világi büntettek (uzsora, hamis eskü, hitszegés) elkövetői felett való bíraskodásra.

2. E bírósági szervezetben lényegesebb változás I. Mátyás (1486. évi decretum maius), II. Ulászló s főleg III. Károly alatt (1723) történik és pedig különösen a felsőbb bíróságok tekintetében. Az 1723: XXIV. és XXV. törvénycikkek szervezik a királyi ítélőtáblát és a hétszemélyes táblát, mint legfőbb bírói testületeket, melyek a mai felsőbb bírói szervezetünk alapjait képezik.

3. A XIX. század első felében, a rendi alkotmány utolsó évtizedeiben, bírói szervezetünk a következő képet mutatta:

1. Elsőfoku bíróságok voltak: a megyei törvényszékek, városi törvényszékek, földesuri bíróságok, szentszékek s egyes kiváltságos kerületek külön bíróságai.

2. Felsőbb foku bíróságok: a kir. ítélőtábla és a kir. hétszemélyes tábla. A kir. tábla ugyan rendszert másodfoku bíróság volt, azonban a felségsértés, hűtlenség s az 1723: VII. t.-c.-ben felsorolt más bűntettek nézve az egész országra elsőfokilag ítél.

A *megyei törvényszék* elnöke az alispán (másodalispán), tagjai az u. n. táblabírák, szolgabírák és esküdtek voltak. Főbenjáró ügyekben s a nemesek ügyeiben az elnökön kívül 12, más ügyekben 4 tagból állott a törvényszék.

Kihágások felett a *szolgabíró* mint egyes bíró ítél.

A *városi törvényszék* az évenként választott bíró elnöke alatt 12 esküdtpolgárból állott.

A földesuri bíróság, az u. n. *uri szék*, a földesurból vagy megbizott tisztjéből s két megyei táblabíróból állt. Ezenkívül a szolgabíró és esküdt törvényes bizonyosság gyanánt jelen volt.

A *kir. tábla* elnöke volt a személynök, tagjai: két főpap, két világi főnemes, az alnádor, alországbíró, négy ítélőmester, a rendes és számfelletti ítélőbírák. Egy tanács 9, kisebb ügyekben 5 tagból állt.

A *hétszemélyes tábla* elnöke a nádor (helyettese az országbíró), tagjai a primás, tárnokmester s a világi és egyházi bírák voltak. Egy tanács 11 (illetőleg 7) tagból állott.

4. A bírói szervezeten az 1848-iki törvényhozás a jobbágyság eltörléséből s a jogegyenlőség elvének elfogadásából folyólag azt a nevezetes változtatást tette, hogy a földesuri bíráskodást, az uri székelt eltörölte s a megyei törvényszékek hatáskörét, a szabad kir. városok polgárainak kivételével, a megye összes lakosaira kiterjesztette. Egyébként a bírói szervezeten lényegesebb változtatás 1848-ban nem történt. Az abszolutizmus is (1850—1861) meghagyta a megyei törvényszékeket, hanem másodfoku bíróságnak 6 országos főtörvényszéket szervezett, harmadfoku bíróság pedig a *bécsi* legfőbb törvényszék magyar osztálya lett.

5. Az *országbírói* értekezlet 1861-ben helyreállítván a régi magyar jogot, az 1848-iki bírói szervezet újra életrekel, azzal a változtatással, hogy a királyi táblán kívül négy *kerületi tábla* szervezetett (Debrecen, Eperjes, Kőszeg, Nagyszombat).

E bírói szervezetet, mely egy modern jogállam igényeit többé nem elégithette ki s szakadozottságánál és kivált az alsófokon az állandóság hiányánál fogva az igazságszolgáltatás rendes működését hátráltatta, 1871-ben váltja fel az *állami bíróságok* mai szervezete, melyet a tételes jogi részben fogunk ismertetni. Betetözik végre a büntető bírósági szervezet fejlődését az új bünvádi eljárás törvények (1896: 33, 1897: 33, 34. t.-c.), melyek az esküdtbírói intézményt a rendes büntető bíróságok közé illesztik.

II. Büntetőperjogunk fejlődésének főbb szakai.

Eltelkintve a vezérek korára eső első századtól, mely alatt nemzetünk ősi jellemét, intézményeit, szokásait valószínűleg hiven, érintetlenül megőrizte, büntető perjogunk nem fejlődhetett elszigetelten, a többi európai nemzetek jogától függetlenül. I. Istvántól kezdve királyaink céltudatosan arra törekedtek, hogy a szomszédos s általában az európai nemzetekkel, mindenkor lépést tartunk az intézményekben. Büntető perjogi gyakorlatunkra azért a nyugati nemzetek perjoga koronként észrevehető befolyást gyakorolt. Így, miként Hajnik,

bebizonyította, Árpád-házi királyaink alatt az a *germán* peres eljárás, mely a karolingek korában a frank birodalomban kifejlődött, a vegyesházbeli királyaink alatt pedig a *normann* perjog, melyet Anjou királyaink a sicíliai királyi királyságból hoztak át, gyakorolt jelentékeny befolyást büntető eljárásunkra. A XVII. századtól kezdve pedig az azonkori *német* és *osztrák* nyomozó eljárás (az 1656-iki *Praxis criminalis*) volt, habár az előbbieknél csekélyebb befolyással perjogunkra. Végül a XIX. század második felének perjoga a 8 évig tényleg érvényben volt *osztrák* jog kétségtelen nyomait tünteti fel. E befolyás dacára nem lehet mondani, hogy büntető perjogunk egyszerű utánképzése lett volna idegen jogoknak, azoktól a fejlődés egyes szakain sokszor és sokban eltért.

1. A vezérek korának büntető eljárásáról semmi megbízható adat nem maradt ránk. Első királyaink (I. István, I. László, Kálmán) koráról azonban már nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy e korbéli büntető eljárásunk vádrendszerü, közvetlen, szóbeli s nyilvános volt, természetesen egyszerű, kezdetleges alakúságokkal. Az eljárás a legtöbb esetben magánvádra indíttatik meg, a hivatalból való eljárás kivételes, így kivált a tolvajok ellen (I. László, III. k. 1. f.). A magán és vérbosszú s az ennek korlátozására szolgáló compositionalis rendszer I. István (II. k. 13, 15, 25.), I. László (III. k. 18. f.) törvényei szerint nálunk is hatályban volt, a sértő az eljárás alatt bármikor megváltotta magát a büntetés alól, csupán ismételt lopás esetén volt kizárva a megváltás. A védelem teljesen szabad. A vádlott eleinte mentő tanukkal, később tisztító eskü, eskütársak (3—12), istenitélet (leggyakrabban a vaspróba) vagy perdöntő bajjvívás („baj”) által tisztázhatja magát, ami nyilván a germán befolyás eredménye. A védelem szabadságát az Aranybulla II. cikke is kifejezetten biztosítja a nemesség részére. Az eljárás voltaképen az idézésből (eleinte a bíró pecsétjének megküldése, III. Béla óta írott idézőlevél) s a szóbeli tárgyalásból állt, melyen a bizonyítás felvétellett. Tüzesvas-próba esetén a próba eredménye 3—4 nappal később állapítottatott meg s az ítélet akkor mondatott ki. Kálmán király az istenitéleteket azáltal korlátozza, hogy a próbák felvételét csak a püspöki székhelyeken engedi meg.

2. A vegyesházbeli királyok alatt az eljárás külsőleg és rendszerint még mindig vádalaku, a legtöbb büntett miatt csak a sértett vádjára indíttatik meg az eljárás, azonban ebben a korban már a nyomozó elv világos elismerésével is találkozunk. A lopáson kívül hivatalból üldöztetik a rablás, rablógyilkosság, gyujtogtatás, pénz- és okirathamisítás. Az 1486-iki decretum maius rendeli, hogyha valamely vidéken a gonosztevők nagyon elszaporodnak, a várispán nyomozza és irtsa ki azokat, az 1514: VII. decr. pedig a megyei törvényszéket bizza meg az összes gonosztevők kinyomozásával és megbüntetésével. A védelem most is teljesen szabad. A nemesség szabad védekezési jogát, személyes szabadságát a Hármaskönyv (I: 9. „*primae nonus*”) újra világosan kifejezésre juttatja. De ugyancsak a Hármaskönyvből tűnik ki (III: 20.), hogy a nem nemes vádlottal szemben rablás, emberölés, gyujtogtatás és más közbűntett esetében a kivallatás már szokásban van. A megváltás (*compositio*) még mindig meg van engedve. Világosan kitűnik ez Nagy Lajos 1361: IX., X. és XXIV. törvénycikkeiből, melyek kimondják, hogy a bíró a feleket az egyezkedéstől el sem tilthatja. Az 1435. évi V. t.-c. is mint régi szokást rendeli, hogy a felek a bíró engedélye nélkül is egyezkedhessenek, sőt még Mátyás alatt az 1486: V. t.-c. is megengedi az egyezséget, ha az emberölés nem előre feltett szándékból történt.

Legnevezetesebb mozzanat e kor büntető eljárásában a frank, illetőleg a *normann inquisitio* („tudományvétel“, „köztudomány“) meghonosítása I. Lajos által. A király, nádor vagy országbíró levelére ugyanis a kiküldött kir. bíró a megyében vagy kerületben összegyűjtötte a nemeseket s ezektől „tudakozódott“. A tudományvétel (inquisitio) eleinte inkább polgári ügyekben, később emberölések, károsítások kiderítésére is használtatott. A tanuságtételre felhívottakat a bírósági közgyűlés vezetője (a nádor, főispán) előzetesen megeskette, hogy a való tényállást fogják előadni (rei veritatem inquirere) s így kétségtelen, hogy a *Rügc-eljárás*, az esküdszéki bizonyítás, vagyis a *bizonyítási jury* nálunk is ismeretes volt és az esküdszék kifejlődését hazánkban csak a XVI. századbeli bel- és külháborúk akadályozták meg.

Bizonyítási eszközök a tanukon kívül e korban is az eskü és a tisztító eskü. A tüzesvas- és forróvíz-próba a XIV. század folyamán megszűnik, a bajvivást pedig az 1486: XVIII. t.-c. törli el s csak minden más bizonyíték hiányában hagyja meg, de csak a hadbírótság előtt.

Az eljárás az idézésből, a szóbeli tárgyalásból áll. Külön előkészítő eljárás most sincs.

3. A mohácsi vésztől III. Károlyig terjedő két századon át hazánk mondhatni állandóan háborúk, pártharcok, belvillongások (török hódítás, vallási és szabadságharcok) színtere volt, minek folytán a büntető bírászkodás gyakran szünetelt vagy rendszertelenül, szakadozottan működött. A törvényhozás gyakran arról kénytelen intézkedni, hogy a rablás és hatalmaskodás miatt háboru idején is bírászkodni kell (1636: XIV., 1552: XXVI. t.-c. stb.), máskor egyes esetekben maga az országgyűlés rendeli el vagy sürgeti a nyomozást és büntetést. (L. Balogh: 9. l. érdekes eseteket.) E zavaros kor büntető eljárása a legzsiláltabb és szomorubb képet nyújtja. Gyakran ítélkeznek idegen, törvénytelen bíróságok (német katonai bíróságok). A földesuri bírászkodás is sokszor a legnagyobb önkénykedéssé fajul. Amit biztosan megállapíthatunk, az a *nyomozó elv* mind szélesebb terjedése, illetőleg az, hogy a védeljárás s főleg a védelem szabadsága a tettesek rendi állása és a cselekmények sulya szerint változott.

A nemes ember az aranybullára és Werbőczyre támaszkodva, szabadon védhette magát s csak tettenérés vagy folytonos üldözésben való elfogatás és felségsértés esetén volt előzetesen letartóztatható, e mellett mindig igénybe vehette a hosszadalmas polgári per mintájára berendezett írásbeli pert s az egész eljárás vele szemben vádalaku volt, a nem nemes és különösen a jobbágy pedig, mihelyt gyanúsítva volt, azonnal letartóztatott s csak felségsértés, hűtlenség, hatalmaskodás, álarc stb. esetén vehette igénybe az írásbeli pert, közbüntettek (gyilkosság, lopás, gyujtogatás stb.) esetén ellenben a gyors lefolyású, szóbeli, u. n. *criminalis procedurának* volt alávetve s ellene *nyomozó vizsgáltnak* (inquisitio, rendszerint *kinvallatással*) volt helye.

E rendi különbségeknek azonban az a jótékony hatásuk volt a büntető eljárásra, hogy ezek akadályozták meg a nyomozó rendszernek hazánkban való teljes megszilárdulását. Igaz, hogy a nyomozó rendszer nálunk is bizonyos mértékben befogadásra talált, nevezetesen a városok s kivált az Ausztriával szomszédosak, a nyomozó rendszerre fektették b. eljárásukat, sőt e példát egyes megyei törvényszékek is követték s a III. Ferdinánd alsó-ausztriai „Praxis criminalis“-a, mely a nyomozó rendszer tipikus codexe, a Corpus juris-hoz esatol-

Finkey: Büntető Perjog.

tatott, illetőleg abba „becsempésztetett“, de mindez még nem jelenti a nyomozó rendszer diadalát és uralmát nálunk.

A nemessekkel s a nemességhez hasonló osztályokkal (honoratior) szemben nyomozó eljárásnak nem lehetett helye, mert ezeket a szabad védekezés joga illette meg, tortura a nemesek ellen ritkán s tulajdonképen csak visszafelé alkalmazzatott, de egyenesen ellene szól a nyomozó rendszernek hazánkban az a körülmény, hogy a *közbírói* intézmény, amely rendszerint csak a vádrendszerrel ismeretes, nálunk e korszakban kezd kifejlődni. Nevezetesen a *közbüntetések* elleni eljárásban a megyei alispán, a városbíró s később a XVIII. században a vármegyei *tiszti ügyész*, mint hivatalos nyomozó hatóság, illetve mint az eljárás kezdeményezője, mint *közbíró* szerepel. Az írásbeli büntető pernél pedig helye van az *ügyvéd* általi védelemnek is. Kétségtelen azonban, hogy a nyomozó rendszerből is vett át egyes részeket e kor bünvádi eljárása. Így az előkészítő eljárás (inquisitio generalis), mely mind hosszabbá válik, a rendes vizsgálat (inquis. specialis) lassanként állandóvá lesz, a *kinvallatás* erősebb elterjedése, a *boszorkányperek*, az írásbeliség, a kötött bizonyítás elterjedése mind az ujkori európai nyomozó rendszer s a „Praxis criminalis“ tekintélyének szüleményei. A tárgyalás ugyan *Kitonich* szerint, a XVII. században még szóbeli, a terhelt jelen lehet az ügy elbírálásánál, de a polgári per formájában tárgyalat súlyosabb esetekben ez is kimegy a szokásból s dívatba jön a percsomó alapján való ítélkezés. A perorvoslati rendszer pedig tisztán írásbeli.

A hazai gyakorlatunkban is elég sűrűn előfordult *boszorkányperekről*, I. Komáromi Andor: Magyarországi boszorkányperek oklevéltára. Kolozsvár, 1910. c. művét, melyben a szerző 430 per adatait dolgozza fel. Komáromi szerint a magyarországi boszorkányperek lényegesen különböztek volna a külföldiektől, amennyiben nálunk nem tekintették a boszorkányokat valami különleges lényeknek s éppen azért, valamint mert a beismerést nem tartották feltétlenül szükségesnek az elítéltetéshez, a tortura nálunk nem lett volna oly rettentő, mint másutt. E nézetből csak annyi fogadható el, hogy a boszorkányhit nálunk nem vert oly erős gyökeret, mint egyes nyugati államokban, s a tortura sem volt oly rendszeres, de hogy a boszorkányperek *lényegesen* különböztek volna a külföldiektől, azt sok per okmánytára éppen megcáfolja, I. Komáromi művében is a jegyzőkönyveket, valamint a Jogt. Közl. 1902. 221—2 1. közölt esetet, hol a külföldiekhez hasonló tipikus leírása olvasható a torturázott „boszorkányok“ szájába adott képtelen meséknek. Leghíresebbé vált az 1728-iki szegedi per, melynek eredményeül egyszerre 13 „boszorkányt“ égettek meg. Az utolsó égetés 1756-ban történt. A boszorkányperek korlátozására nálunk már III. Károly 1728. okt. 28-iki rendelete (Szeged városához) teszi meg az első lépést, majd Mária Terézia 1756. jan. 29-én és 1758. jun. 15. rendeletei írják elő a vizsgálatnál a „nagy óvatosságot“ s az ítélet felterjesztését a kihirdetés előtt, végül az 1768. május 28-iki rendelet csak a legkétségtelenebb bizonyítékok alapján s akkor is csak más kapcsolatos büntettek esetében engedi meg a vizsgálat indítást, úgy hogy ettől kezdve a boszorkányperek meg is szűnnek. L. *Makay Dezsdő*: M. Jogi. Lex. II. 277. 1.

III. Károly uralkodásától kezdve a büntető bíraskodás végre — a belbéke és közbiztonság helyreállításával — állandóvá és rendszeressé lesz, amit elősegít a két legfelső bírói testület kifejlődése és megszilárdítása is (1723). Az eljárásban magában azonban nevezetesebb változás nem történik. A rendiség,

a hivatalból eljárás elve, az írásbeliség, kötött bizonyítás jellemzik a magyar bűnvádi pert egész 1848-ig.

A rendes büntető pernek e korban két formája volt: a polgári per módjára folytatott, hosszadalmas, *írásbeli* per és a rövid, vagy *szóbeli* per, az u. n. criminalis procedura. Az előbbi a nemesekkel szemben a szabályt képezte, nem nemesekkel szemben csak súlyosabb büntettek esetében volt alkalmazandó, az utóbbi a nem nemesek elleni eljárás rendszerinti módja volt, nemesek ellen csak *beleegyezésükkel* volt igénybe vehető. A rendes írásbeli per ugy nemessel, mint nem nemessel szemben némileg módosult *közbüntettek* esetén.

a) A rendes írásbeli per, mely a nemesek ellen a per rendes formája volt, periratok váltása által indult meg. A *vádoló fél* — hivatalból üldözendő cselekményeknél a törvényhatósági tisztí ügyész, a királyi tábla előtt indított perekben a királyi jogügyek igazgatója (causarum regalium director), különben a sértett — rendes *keresetlevelet* tartozott benyújtani a bírósághoz. A kereset folytán a vádlott és a felperes *perfelvételre* idéztettek meg, ahol a felperes, vagy ha ő nem jelent meg, az alperes megnyitotta a perfelvételi jegyzőkönyvet. Ha mindkét fél megjelent s nem kellett előbb az elmaradás miatt beadott igazolásokkal és betiltásokkal végezni, jöttek az alperes alaki kifogásai, melyek megvitatására a perfelvételi jegyzőkönyvben három perbeszéd váltásának volt helye. Erre következett a bíróság határozata a kifogások tárgyában s ha ezeket elvetette a bíróság, akkor kezdődött meg az *érdemleges szóváltás*, melynek során a felek perbeszédei a jegyzőkönyvbe irattak. Szabály szerint négy perbeszédváltásnak volt helye, de a gyakorlat tultette magát a számbeli korláton és sokszor csak ugy szakadt vége a kölcsönös feleseléseknek, ha a bíróság közbeneszlő végzéssel véget vetett a tárgyalásnak s ítéletre kívánta be a peresomót. Az érdemleges tárgyalás után jött a per *előadása* a bíróság előtt, erre a bizonyítás s végre az ítélet.

b) *Közbüntettek* (felségsértés, hűtlenség, rablás, gyujtogatás stb.) esetén az eljárás mindig hivatalból indított meg, ugy nemessel, mint nem nemessel szemben. A *vizsgálat* (mely általános és különös vizsgálatból állt) után jött a *hitelesítési tárgyalás*, t. i. a vizsgálat során tett összes vallomásoknak a vádlott és tanuk előtt felolvasása, a hiteleseknek vélt tanuk megeskötése s ezután lett megvitatva a kérdés, írásbeli vagy szóbeli sommás után tárgyalatasság-e a per.

c) Nem nemesekkel szemben szabály a *sommás tárgyalás*, mely abban állt, hogy a tisztí ügyész előadta vádbeszédét, melyre a vádlott védekezhetett, ha volt védője, ez is meghallgattatott s erre következett az ítélet. Csak súlyosabb esetekben engedtetett meg nem nemeseknek az írásbeli eljárás, melynél a hitelesítési tárgyalás után a bíróság perbefogó határozatot hozott. Erre a tisztí ügyész beadta a vádlevelet s aztán jöttek az írásbeli per egyes szakai: a perfelvétel, a feleselések, bizonyítás és ítélet. Betiltással, ellenállással s visszaüzeuésseel azonban a nem nemes nem élhetett s rendszeren „ex vinculis“ idéztetett a bíróság elé.

Nemessel szemben a közbüntettek esetén is csak beleegyezésével volt sommás eljárásnak helye.

d) Mint kivételes eljárási módot a gyakorlat és helytartótanácsí intézvények s királyi leiratok (1813 jan. 29.) létrehozták és kifejlesztették a *rögtönbiráskodási* vagy statarialis eljárást (processus statarius). A súlyosabb bűncselekmények nagyobb mérvű elhurapózása esetén eleinte a király, 1800-tól

egy helytartótanácsi intézkedés szerint a nádor vagy a királyi helytartó engedték meg valamely törvényhatóságnak azt a rendkívüli jogot, hogy az illető büncselekmény tettesével a legegyszerűbb eljárási formák mellett, rövid uton, rögtönösen végezhessenek.

A XIX. század első felének büntető eljárásáról részletes és eleven képet nyújt ifj. *Dombóváry Géza* „Fenyítő eljárás és büntetési rendszer Pestmegyében“ (1906) c. műve, mely bár csak Pestmegye eljárását tárgyalja, de megközelítőleg ilyen lehetett a többi megyében is az eljárás. Helyesen mutatja ki *Dombóváry*, hogy ugy Pestmegyében, mint a többi megyékben a vádelv követelményei közül csupán a személy- és tettazonosság elve érvényesült (csak oly személy és csak oly tett miatt büntethető, aki ellen s amely miatt a vádló vádat emelt), a többi elvek ellenben, így a perbeli hatáskörök szétválasztása, a vádló függetlensége nem érvényesültek s így a XIX. század első felének büntető eljárását tiszta vádrendszerűnek mondani nem lehet.

5. Az abszolutizmus alatt az 1849 december 28-iki és 1850 július 24-iki rendeletek egyelőre érvényben hagyják az írásbeli pert, csak az *államügyesség* felállítása változtat a büntető per színezetén. 1854 október 28-án az 1853-iki osztrák büntető perrendtartás lép életbe. Az *Indokolás* szavai szerint „ez a perrendtartás tudatos ellentétbe helyezkedett a kor elméleti vívmányaival.“ Külsőleg a vádrendszert követi, fenntartja az államügyességet, vád- és védbeszédék mellett tartandó végtárgyalást ismer, de lényegében fenntartja a nyomozó rendszert. A bíróság ügyészi indítvány nélkül is eljárhat, sőt köteles is eljárni, mielőtt tudomást szerez valamely büntetendő cselekményről, a vizsgálat titkos és írásbeli, a bizonyítási rendszer kötött; a felső foku eljárás tisztán az iratesomó alapján történik.

Az osztrák BP. 1861-ig maradt életben. Az *Országbírói Értekezlet* javaslatai folytán 1861 július 23-án a régi magyar b. eljárás újra életre kél, de csak a szoros értelemben vett Magyarország területén. Erdélyben, Fiumében és Horvát-Szlavon-Dalmátországokban továbbra is marad az 1853-iki osztrák eljárás. Az Országbírói Értekezlet azonban, habár a régi büntető eljárást állítja vissza, egy nagy reformot visz keresztül az eljárásban, t. i. a *jogegyenlőség* nagy elvét a 48-iki törvényhozás szellemében érvényre juttatja, kimondván (II. r. 3. §.), hogy „a nemesek vagy nem nemesek által elkövetett büntettek iránti eljárás tekintetében, a régi magyar törvények szerint fennállott különbség jövőre — megszüntettetik, még pedig nem a nemes joga csonkításával, de a nem nemesnek a nemeshez emelésével“. Énnélfogva a büntető perben eddig csak a nemesek által élvezett szabadságok, a letartóztatásra, kezeség melletti szabadon bocsátásra, a védelem és a perorvoslatokra fennálló szabályok mindenki által, rendi különbség nélkül, igénybevehetők. Perrendtartási szempontból pedig a 4. §. a *sommás büntető eljárást* rendeli szabályszerűleg minden bűnvádi keresetre alkalmazni, csak a főbenjáró és a bonyolódottabb perekben hagyja meg az *írott* pert, de a felelővel használatát megszorítás nélkül megengedi sommás perben is. Ezenkívül kivételt enged a sommás eljárás szabálya alól akkor is, ha a vádlott maga kívánja az írásbeli tárgyalást s e kívánalmat a bíróság alaposnak találja.

A régi jog visszaállítása, vegyítve az osztrák jogból átvett új szabályokkal, valóságos chaotikus állapotot teremt a büntető eljárás terén. Ugyanez a helyzet 1867-ben, az alkotmányos élet visszaállítása után. „Rendszer és egyöntetűség hiánya, az alapelvek a rég elavult és már alig ismert hazai gyakorlatból, a részletekre nézve követett szabályok egy más, kevésbé szabadelvű

törvényhozásból meritve és a helyi gyakorlat fejleményei által kiegészítve, sok irányban önkény és a legkirívóbb anomáliák. — ezek az állapotnak jellemző vonásai!“ (Min. Indokolás 21. l.).

Az 1872. év aztán az, mely több nevezetes reformot hoz büntető eljárásunkba. Ez év január 1-én lépnek életbe a kir. törvényszékek és járásbíróságok, valamint a kir. ügyészségek. Az új, modern büntető hatóságok számára az igazságügyminiszter 1872 május 1-én kelt körrendelettel egy „ideiglenes eljárási szabályzatot“ (a Csemegi K. által készített első törvényjavaslatot) ajánl egyöntetű eljárás, illetve zsinórmérték gyanánt. E „szabályzat“ lassanként (itt-ott változtatva, módosítva) átment a bíróságok gyakorlatába s így büntető perjogunknak a BP.-t megelőző utolsó fejlődési szakára kétségtelenül irányadó befolyást gyakorolt.

A Szabályzat, az u. n. „sárga könyv“ alapján, a kir. Curia irányítása mellett, melyre jöideig a Szabályzat szerzője, Csemegi Károly, mint 1882—1893-ig a Curia második büntetőtanácsának vezetője volt döntő befolyással, büntető eljárásunk képe az utolsó 28 év alatt a következőleg alakult:

a) A törvényszék előtti rendes büntető per állott: 1. az elnyomozásból, 2. a rendes vizsgálatból, 3. a vádalahelyezésből, 4. végtárgyalásból. A nyomozást és vizsgálatot egyaránt a vizsgálóbíró végezte. A vizsgálat kötelező, a szóbeliség és nyilvánosság ki volt zárva. A vádalahelyezés, esetleg megszüntetés vagy közvetlen idézés iránt az akták alapján a törvényszék egy tanácsa határoz. Külön váditanács nincs. A végtárgyalás az, ahol a vádely, a közvetlenség, a szóbeliség, nyilvánosság érvényesül. A vádelvet a 80-as évek gyakorlata (Csemegi befolyására) tul is hajtja, az ügyész vádja a büntetés mennyiségére is irányadó, a bíróság nem mehet tul az ügyési indítványban foglalt büntetés maximumán. A bizonyítási rendszerre nézve a szabad mérlegelés elve hosszabb ingadozás után diadalmaskodik. A felsőbb bíróságok előtti eljárás teljesen az írásbeliségre van fektetve.

b) A sajtóvétségek felett 1867 óta esküdtbíróság ítél. Az eljárás a francia mintát követi. Az esküdtbíróság előtti végtárgyalást az elnök vezeti, ő teszi fel a kérdéseket, ő ad rsumét, ő menti fel a nem vétkesnek talált vádlottat.

c) A járásbíróság előtti perben a vádely ismeretlen. A bíró maga a vádló és ítélő hatóság. Az eljárás a tárgyalás kitüzéséből, esetleg nyomozásból és a szóbeli nyilvános tárgyalásból áll. A perorvoslat írásbeli. Az 1883: VI. t.-c. némileg korlátozza a felebbezést s részben a törvényszéket, részben a kir. táblát teszi másodfoku hatósággá. Még kevesebb garantiákkal van körülvéve a közigazgatási hatóságok előtti büntető eljárás.

d) A rendkívüli eljárási alakok közül a rögtönítélő bíráskodás a 70-es években és a 80-as évek elején még gyakorlatban van. Az utolsó statárium 1882-ben volt kihirdetve Zalamegyében.

13. §. A magyar büntető eljárás codificatiója.

A büntető eljárásnak s az egész büntető jognak rendszeres törvénybe foglalása, codificálása több mint egy évszázadon át (1791—1896) meg-megújulólag foglalkoztatta a magyar törvényhozást, mely idő alatt 7 törvényjavaslat (1792., 1827., 1843. és 1844., 1872., 1888., 1895) és két tervezet (1882. és 1886.) készült.

I. *Régebbi kísérletek.* A codificatióknak még távolabbi előzményei is vannak. Nem ugyan tisztán a büntető eljárásnak, de az egész magyar jognak törvénybe foglalását már az 1498: VI. t.-c. célba veszi s ez és több ezenkori törvény eredménye a Werbőczy István Hármaskönyve (1514), mely pusztán alaki okok miatt nem lett törvényt, de mint szokásjogi kútő évszázadokon át alkalmaztatott, sőt Erdélyben törvény gyanánt tekintetett. A Hármaskönyv a büntető eljárásról külön részben nem intézkedik, de az azonkori eljárás hű képe kivehető belőle. (II. r. 18—86., III. r. 20., 24., 26., 32. c.) Két századdal később, 1715-ben, a XXIV. és CXXIV. törvénycikkek egy „systematica commissio“-t küldenek ki „a törvényeknek s a törvényes eljárásnak javítása iránt“, ez a bizottság 1717-ben Pozsonyban össze is ült, de munkálata nem került az országgyűlés elé. Majd III. Károly 1726 május 11-iki leiratában az ország törvényhatóságait hívja föl, hogy a jövő országgyűlésen tárgyalás alá veendő büntető törvénykezési rendtartást dolgozzanak ki. Mária Terézia pedig 1752 július 11-én a helytartó tanácsot bizza meg a magyar büntetőjog kidolgozásával, mely munkára a helytartó tanács külön bizottságot küld ki. E rendeleteknek nem lett eredményük.

II. *Az 1792-iki javaslat.* Büntető eljárási jogunk *codificatiójának* történetét az 1790—91-iki országgyűléstől számíthatjuk. E reform-országgyűlés a II. József absolutisticus intézkedéseinek visszahatásául a codificatio gondolatát teljes erővel karolja fel és a LXVII. t.-c.-ben kilenc küldöttséget biz meg az ország összes jogi, közigazgatási, pénzügyi rendszerének rendszeres törvényekbe való foglalásával. A hatodik küldöttség (deputatio juridica) programjába van felvéve „az ország és csatolt részek birói székeinek s minden törvényszékeinek rendezése, a perlekedési rend javítása, a büntető törvény kidolgozása“.

A küldöttség gróf Zichy Károly országbiró elnöke alatt, 1791 augusztustól 1795 február 28-ára (138 ülésen készítette el munkálatait. A büntető törvénykönyv előadói tervezetét Szirmay Antal, Reviczky József és Szentiványi Ferenc (az eljárási részt főleg Szirmay) készítették. (L. Fayer: Az 1843-iki jav. anyaggyűjt. I. k. 141. l. Fayer szerint a büntetőjogi javaslat már 1792-ben készen volt, ezért nevezi azt 1792-iki javaslatnak. Balogh 1795-ikének nevezi. 441. l.).

E bizottság által kidolgozott büntetőjogi javaslat „*Codex de delictis eorumque poenis*“ cím alatt két részre oszlik. Az első szól a büntető eljárásról (de forma proceduræ), a második az anyagi büntető jogról. Az *eljárási* javaslat a II. József 1788-iki perrendtartását veszi alapul, de nem utánozta azt szolgálilag, sőt sokban javította s határozottan felül is multa. Különös érdeme, hogy nem veszi át teljesen a nyomozó rendszert, hanem a vádalaku magyar gyakorlatot igyekszik beilleszteni az eljárásba s ecélből a nyomozó jellegű előkészítő eljárás után az *írásbeli* magyar *vádper* következik, periratok váltásával, ezután jön a per előadása és az ítélethozatal. A védelemről külön intézkedik, t. i. ha a vádlott ügy-

védet nem vall, a tisztí ügyészt rendeli védőül. A védő szabadon érintkezhetik a vádlottal és a bíróság iratait megtekintheti. Fontos intézkedése a javaslatnak a *kinvallatás* vagy azt helyettesítő kényszereszközök *határozott és feltétlen kizárása és a tisztító eskü eltörlése*. A bizonyítási rész azonban teljesen a II. József perrendtartásának törvényes bizonyítási rendszerét követi. Legnevezetesebb reform a javaslatban a jogegyenlőség eszméjének egyengetése, amennyiben az eljárás tekintetében nemes és nem nemes közt nincs különbség téve s a szabad védekezés rendi különbség nélkül van megengedve minden gyanúsítottnak.

Az 1792-iki javaslat tehát ugy perjogi, mint alkotmányi és politikai szempontból, a kor viszonyaihoz képest, kiváló alkotásnak tekinthető. A javaslat készítőire a Beccaria, Filangieri és Sonnenfels szabadelvű eszméi voltak kétségtelen befolyással. (Filangieri tanainak befolyását érdekesen bizonyítja *Fayer*: A kinvallatás elleni küzdelem Magyarországon. Akad. Értesítő 1902. XIII. k. 52. l.) A politikai események miatt azonban a javaslatból nem lett törvény. Az országos küldöttség munkálata csak 1807-ben adatott ki s az 1807: IX. t.-c. kívánatosnak jelezte a javaslat tárgyalását, de a reactionarius kormány két évtizedig óvatosan elodázta azt.

III. Az 1827-iki javaslat. Az 1827-iki országgyűlés ismét felveszi a codificatio fonalát s a VIII. törvénycikkkel országos küldöttségeket rendel ki az 1792-iki javaslatok átdolgozására. A küldöttség jogi albizottsága egészen új javaslatot készít, ugyancsak Codex de delictis eorumque poenis címmel. Az 1827-iki javaslat azonban, ha törvény-technikai tekintetben felette áll is, de lényegileg határozott visszaesés az 1792-ikihez képest.

A szabadelvű eszméktől való elzárkózás, a *reactio szelleme* vonul végig a javaslaton, a jogegyenlőségi alap gondolat helyett itt éppen a rendi különbségek fenntartásával, sőt erősítésével találkozunk. Nemessel és jobbágygal szemben más az eljárás. A jobbágyok személyes szabadsága nincs biztosítva. Az 1803-iki osztrák büntető perrendtartást veszi mintául s ezzel a nyomozó rendszert emeli tulsúlyra. A vizsgálat rendőri közegekre van bízva, a főljárás teljesen írásbeli, a közvádlo minden fontos ügyben köteles felelbeznii, sőt főbenjáró ügyek az ítélet végrehajtása előtt mindig legfelsőbb helyre terjesztendőek jóváhagyás végett. Az 1832—36-iki országgyűlés nem vette tárgyalás alá a javaslatot.

IV. Az 1843. és 44-iki javaslatok. A 30—40-es évek nagy államférfiai, politikusai, felismerve a büntető eljárás alkotmányjogi fontosságát, a szabadelvű, demokratikus alkotmányreform egyik előkészítőjéül s uttörőjéül tekintik a büntető eljárás codificálását.

Széchenyi a „Stadium“-ban (1833) egész büntetőjogi programot ad „a törvény előtti egyenlőség“ alapján. (Széchenyi Istvánnak a magyar büntető eljárás fejlődésére gyakorolt befolyását részletesen fejtegeti *Balogh J.*:

Akad. Értesítő 1902. XIII. köt. 105. l.) Az országgyűlésen pedig *Deák Ferenc* lép fel a jobbágyok viszonyának a földesurral szemben való szabályozása, az uri székek eltörlése ügyében. A rendek conservatív része azonban nem hajlandó a demokratikus eszméket elfogadni s az 1832—6. országgyűlésen a liberálisok vereségét szenvednek. Az ellenzék az országgyűlés befejeztével átviszi a küzdelmet a vármegyei gyűléstermekbe. *Deák Ferenc* követjelentésében a jövő legelső teendője gyanánt a büntető jog és eljárás teljes codificatióját emeli ki. Az új országgyűlés összehívásakor, 1839-ben már a követek többsége világos tudatával van annak, hogy a büntető jog rendezése fontosabb a magánjogénál. mert „ha a földesur elzárthatja a jobbágyot, a magánjogi codificationak nincs értéke, mert a büntető hatalommal minden engedményt kiesikarhat belőle.“ A büntetőjogi codificatio szükségét kézzelfoghatóvá tette a *Wesselényi Miklós*, az országgyűlési ifjak és *Kossuth Lajos* ellen indított politikai perek önkényes befolyásolása a kormány által. Nagy és üdvös hatással volt a büntetőjogi kérdések iránt a vélemények tisztázására *Szalay Lászlónak* és *Kossuth Pesti Hirlapjának* működése. *Szalay* mindjárt, az 1840: V. t.-c. meghozatala után a Budapesti Szemle márciusi füzetében közrebocsátja „Codificatio“, 1841 novemberében pedig „A Bünvádi Eljárásról, különös tekintettel az esküdtszékekre“ című dolgozatait, melyekben egész részletes programot dolgoz ki az országos küldöttség számára. A nyilvánosság és az alaki (kötelező) védelem körüli vitákat és harcokat, valamint Pest megye reformtörekvéseit (*Nyáry Pál*: „Büntetőtörvényszolgálatási eljárása“ 1842.) érdekesen rajzolja ifj. *Dombóváry G.* fent id. műve.

Az 1840: V. cikkel „a büntető és javító rendszer kidolgozására“ újból országos választmány küldetik ki. A választmány 45 tagból állt, köztük volt akkori politikai életünk csaknem valamennyi kitünősége: *Majláth György*, gróf *Teleky József*, gróf *Dessewffy Aurél*, báró *Vay Miklós*, báró *Eötvös József*, *Deák Ferenc*, *Bezerédj István*, *Pulszky Ferenc*, *Klauzál Gábor*, *Beöthy Ödön*, *Fábry István* stb. A választmány 3 albizottságra (anyagi jogi, büntető eljárási és büntetőügyei) oszolva, közel másfél évig (1841. nov. 28—1843. márc. 19.) dolgozott javaslatain.

A bünvádi eljárási albizottság tagjai voltak: gróf *Dessewffy Aurél* elnök, *Andrássy József*, *Beöthy Lajos*, *Gönczy Sámuel*, *Klobucharich Károly*, báró *Kulmer Ferenc*, *Pázmándy Dénes*, *Zsedényi Ede*, *Szuchich Károly*, *Zoltán János*. Jegyző *Zarka János* ítélemester. Segédjegyzőül felkérte az albizottság *Szalay Lászlót*. A javaslat érdekfeszítő történelmét kimerítően l. *Fayer L.*: Az 1843-iki bünt. jav. anyaggyűjteménye. 1—4. kötet. 1896—1902. A Tud. Akadémia kiadása.

Az országos bizottságban s az eljárási albizottságban is egyhangu volt a vélemény arra nézve, hogy az eljárást a *vádrendszerre* kell fektetni, azonban annál nagyobb véleményeltérés volt az *esküdtszék behozatalára* nézve. Az országos bizottság többsége nagy vita után az esküdtszék ellen nyilatkozván, az albizottság az esküdtszék mellőzésével készítette el a javaslat tervezetét, melyet az országos bizottság el is fogadott.

Ez az első javaslat, melyet 1843-iki javaslatnak szoktak nevezni, a törvényhatóságokra bizza a büntető joghatóságot, az uri székeket eltörli. A vádlottak közt rendiség, polgári állapot szerint nem tesz különbséget, az eljárás mindenkiel szemben egyenlő. Világosan a *vádrendszert* akarja codificálni. Magánvádat nem ismer. A közvádloi teendőket a kir. tábla elé tartozó ügyekben a koronaügyész, egyebütt a tiszti ügyész teljesíti. A közvádló azonban csak a vizsgálat után, az u. n. *perbefogási* stádiumban (vád alá helyezés) léphet fel. A vizsgálat nyomozó rendszerű, melyet a vizsgálóbíró vezet. Ha a perbefogás kimondatott, a közvádló beadja a vádllevelet s erre következik a nyilvános szóbeli főtárgyalás, melyet a javaslat *büntető pernek* nevez. *A védelem kötelező*, ha a vádlott maga nem gondoskodott a tárgyalásra védőről, a törvényszék hivatalból rendel számára. A felelbitel egy- vagy kétfoku a szerint, amint a kir. tábla vagy a megyei törvényszék volt az első fórum. A felelbiteli bíróságok tárgyalása nyilvános, de nem szóbeli.

A javaslat ellen a választmány ama tagjai, kik az esküdtszék hívei voltak (Deák, Bezerédj, Eötvös, Klauzál, Pulszky), különvéleményt adtak be az alsó tábla elé, azt ajánlván, hogy a büntető eljárási rész ez alapon újra dolgoztassék át. Ugyanesek egy tekintélyes kisebbség (14 tag), élén Deákkal, különvéleményt adott be „a felségsértésnek, hűtlenségnek és a király személye elleni szóbeli sértéseknek bírósága iránt“. A választmány többsége ugyanis a politikai bűnpereket elsőfokulag a *kir. tábla* elé kívánta utasítani, a kisebbség ezzel szemben azt indítványozta, hogy a perbefogás és a bűnösség kérdésének megállapítására egy külön 40 tagu *állambiróság* („*articularis*“ bíróság) választassék a törvényhozás mindkét táblája által, az országgyűlés egész tartamára.

Az alsótáblán hosszú vita fejlődött ki az esküdtszék kérdése felett s végre is a többség az esküdtszék mellett nyilatkozván, a javaslat átdolgozás végett visszaadott az országos választmány alsótáblai tagjainak. Ez a választmány a kisebbségi különvélemény szellemében el is készítette a II. javaslatot (az átdolgozást Szemere Bertalan végezte), melyet a Karok és Rendek országos ülése 1844. augusztus 26-án vett tárgyalás alá s el is fogadott. Ez az 1844-iki vagy alsótáblai javaslat főleg a szervezeti kérdésekben tesz változtatást az 1843-iki javaslaton, *vádesküldtszékre* bizzván a perbefogás s *ítélő esküdtszékre* a bűnösség kérdésének eldöntését. A szabad bizonyítás elvét diadalra juttatja. A *felelbitést*, a ténykérdésben való perorvoslatot *kizárja*, csupán alakí sérelmek miatt enged folyamodást a *fügazítószékhez*. Politikai perekben a II. különvéleményben ajánlott *állambiróságra* bizza az ítékezést.

Az 1844-iki javaslat tehát nemesak a francia Code-ot, hanem az eredeti angol perjogot is szem előtt tartotta, igyekezett azonban az idegen mintákat

hazai viszonyaikkal összhangba hozni s mindenesetre a continentalis perjogok közt a legjelesebbek közé tartozott volna, ha törvényté válik. A hazai jogfejlődés nagy kárára azonban nem lett törvényté. A főrendi tábla nem volt rávehető az esküdtszék elfogadására s miután az alsótábla kötötte magát az esküdtszékhez, ezzel a javaslat hajtója zátonyra jutott.

V. *Az 1872-iki ideiglenes szabályzat.* 1872. január 1-én az újonnan szervezett kir. bíróságok és kir. ügyészségek megkezdvén működésüket, valóban égető szükség volt, hogy ezek eljárása törvényhozásilag szabályoztassék. Az igazságügyminiszter *Csemegi* Károlyt bizta meg egy ideiglenes javaslat gyors megszerkesztésével. *Csemegi* meg is felelt a feladatnak s *Bittó* igazságügyminiszter már 1872. március 6-án betérjesztette a képviselőháznak a javaslatot: „a törvényszékek illetékességéhez tartozó bűnvádi eljárás ideiglenes szabályozásáról“, amelyből azonban nem lett törvény.

A javaslat sürgős megvitatása végett egy ad hoc bizottság elé utasított. E bizottság gyorsan letárgyalta a javaslatot s április 12-én jelentést tesz a háznak és azt elfogadásra ajánlja. A javaslatot azonban az országgyűlés nem ért rá tárgyalni, mert nemskára föloszlattatott. Ezt az ideiglenes javaslatot küldte szét azután *Pauler* igazságügyminiszter köriratilag a bíróságoknak s ajánlotta nekik, hogy az egyöntetű eljárás létesítése végett fogadják el azt ideiglenes zsinórmértékül. 1873 januárban *Pauler* újra benyújtotta javaslatát az alsóháznak, de ezuttal sem került tárgyalás alá s a kormány egyelőre el is ejtette a Bp. sürgős codificatiójának tervét s az anyagi büntetőjogot tüzte napirendre.

VI. *Az 1882-iki és 1886-iki tervezetek.* Az anyagi büntetőjog codificatiójának (1878—1880.) befejezése után *Csemegi* újból megbízást nyert, hogy egy rendszeres büntető eljárási javaslatot készítsen. *Csemegi* megfelelt a megbízatásnak s 1882 végén jelent meg az első *tervezet* nyomtatásban: „Magyar bűnvádi eljárás a törvényszékek előtt“ címmel, általános indokolással együtt. 1885—1886-ban *Csemegi* újból átdolgozta a tervezetet, melyet a minisztérium 1886-ban tett közzé.

Az első tervezet *mellőzi az esküdtszék*et s tisztán hivatásos állami bíróságokra bizza a bíraskodást. A *vádrendszer*t egész következetességgel és szigoruan viszi keresztül, úgy hogy a bíróság az ügyész által indítványozott büntetésnél súlyosabbat nem szabhat ki. A védelem a nyomozás alatt is meg van engedve. A vádalahelyezést a *vádtanács* mondja ki s ez ügyel fel az elővizsgálat vezetésére. A bíróság szabadon mérlegeli a bizonyítékokat. Jogorvoslatok: a semmiségi panasz és a ténykérdésre szorított felelkezés.

A szakirodalomban élénk vita indult meg a tervezet felett. Főleg az esküdtszék mellőzése s a vádelv tulhajtása miatt részesült erős támadásokban. A magyar Jogászegyletben (1883 márc—jul.) magas színvonalu viták folytak a tervezet alapvető kérdései felett. A VIII. s IX. magyar jogászegyűlés is tárgyalta a vádrendszer kérdéseit. A budapesti ügyvédi kamara megbízásából

Fayer készített fölterjesztést az esküdtzék mellett. Pauler igazságügyminiszter 1885-ben 21 tagu szaktanácskozmányt hívott össze s e tanácskozmány, az esküdtzék kérdésének kivételével, melyet a miniszter nem is bocsátott vita alá, minden fontos kérdésre véleményt mondott és sok tekintetben lényeges módosításokat ajánlott.

Az irodalmi viták és a szaktanácskozmány módosításainak figyelembe vételével készítette el *Csemegi* a második (1886) tervezetet, mely elejti a vádtanács intézményét, a bíróságot nem köti a vádló indítványához sem a minősítés, sem a kiszabandó büntetés tekintetében. A jogorvoslati rendszer is változott. A miniszter újból összehívta a szaktanácskozmányt s ez most 5 tagu bizottságra bízta a javaslat részletes átvizsgálását, majd *Csemegi* visszalépven a javaslat átdolgozásától, az új miniszter, *Fabiny*, egy három tagu bizottságot (*Schedius Lajos*, *Wlassics Gyula*, *Tornai János*) bízott meg a „büntető perrendtartás“ új javaslatának elkészítésével.

VII. Az 1868-iki javaslat. A hármás bizottság által készített munkálatot 1888. évi dec. 10-én terjesztette a miniszter a képviselőház elé mint „a magyar bünvádi eljárásról“ szóló javaslatot.

A javaslat nem új munka. Lényegileg a *Csemegi* két tervezetének átdolgozása, különösen az 1885-iki enquete megállapodásai szerint. Kiváló érdeme a codificaló bizottságnak, több lényeges újításon kívül, a két kötetre terjedő s nagy irodalmi becsel bíró „Indokolás“.

VIII. Az 1895-iki javaslat. Az 1888-iki javaslatot *Szilágyi Dezső* ig.-miniszter az esküdtzék mellőzése miatt visszavonta.

Az ő megbízásából *Schedius Lajos* az esküdtbíróági eljárásról 1890-ben új tervezetet készített. 1892-ben pedig *Balogh Jenő*, akkori miniszteri titkárt és egyetemi magántanárt megbízta *Szilágyi*, hogy a beérkezett vélemények felhasználásával készítse el a teljes bünvádi perrendtartás új előadói tervezetét. *Balogh* még ez év folyamán megfelelt a megbízatásnak s az új előadói tervezet szaktanácskozmány elé terjesztetett. A tanácskozmány befejeztével egy hat tagu szövegező bizottságot alakított *Szilágyi* (*Balogh Jenő*, *Battlay Imre*, *Chorin Ferenc*, *Schedius Lajos*, *Vargha Ferenc* és *Wlassics Gyula*), mely a végleges szöveget 1893. áprilisra elkészítette. Az új javaslat szövegezését *Balogh Jenő* (s egyes részekenél *Battlay Imre*) végezte és *Schedius Lajos* vizsgálta felül. Majd átdolgoztatta a miniszter a javaslat indokolását, illetve az új részletekhez új indokolást dolgoztatott ki (ezt a munkálatot *Balogh*, *Schedius*, *Battlay* és *Vargha F.* végezték.)

Az 1895 elején elkészült végleges javaslatot a „bünvádi perrendtartással“ *Erdély Sándor* miniszter 1895. évi május hó 4-én terjesztette be a képviselőházhoz, mely aztán törvényerőre is emelkedett, min: 1896. évi XXXIII. t.-c.

A képviselőház igazságügyi bizottsága (1895 nov. 16-tól 1896 febr. 4-ig) több jelentékeny módosítást tett a javaslaton, így megszorította az előzetes letartóztatás és a tettenkapás eseteit, a rendőrség letartóztatási jogát korlátozta, az előzetes letartóztatás idejét megrövidítette, a felebbezésnek szélesebb tért engedett. 1896 ápril 23-án terjesztette be a jelentést és az átdolgozott javaslatot *Chorin Ferenc* előadó a képviselőháznak, mely azt szeptember 3—12-ig letárgyalta s némi módosításokkal elfogadta. A főrendiház szeptember

19-én vita nélkül, en bloc, elfogadta a javaslatot, melyet a király 1896 december 4-én szentesített s 1896 december 22-én jelent meg az Országos Törvénytarban az 1896 évi XXXIII. törvényeikk a „bűnvádi perrendtartásról“.

IX. Az esküdtbiróságokról és a BP. életbeléptetéséről szóló törvények. A BP., mely az esküdtbiróságok, a törvényszékek és járásbiróság előtti eljárás minden részletét codificálja, két fontos kérdést megoldatlanul hagyott, t. i. a *biróságok hatáskörének megállapítását és az esküdtbiróságok szervezését.* E két kérdés megoldása két külön törvénynek lett fentartva.

A két kis törvény tervezetét az igazságügyminiszter megbízásából *Battlay Imre* még 1894-ben elkészítette. 1895-ben a minisztériumban újból szövegeztettek, majd 1896-ban (május és december) két szaktanácskozmányon megvitattattak s újból szövegeztettek. Az esküdtbiróságok szervezéséről szóló javaslat átdolgozását, új szövegezését és indokolását *Vargha Ferenc*, a BP. életbeléptetéséről szólót *Balogh Jenő* végezte. 1897 március 20-án nyújtotta be a miniszter a képviselőházhoz a két javaslatot: „az esküdtbiróságokról“ és „a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről“, melyeket az alsó- és felsőház még ez évben elfogadott, a király aug. 25-én szentesített s az Orsz. Törvénytarban mint 1897; XXXIII. és XXXIV. t.-cikkek jelentek meg augusztus 29-én.

Az 1897: XXXIII. t.-c. „Az esküdtbiróságokról“ tartalmazza az esküdtbiróságok szervezetére, az esküdtképessegre, az esküdtek összeírására vonatkozó szabályokat, az 1897: XXXIV. t.-c. („A BP. életbeléptetéséről“) pedig a büntető bíróságok hatáskörét az életbeléptetési és átmeneti intézkedéseket állapítja meg.

A Bpé. felhatalmazása alapján az E. B. törvény az igazságügyi és belügyi minisztereknek 1898. évi 3300. sz. rendeletével 1899. január 1-én, a BP. pedig az igazságügyminiszter 1899. évi aug. 15-iki 3200. sz. rendeletével 1900. január 1-én lépett életbe.

X. Az újabb büntető perjogi törvények. A BP. a gyakorlatban beváltotta a hozzá fűzött jó reménységet. A jelenkori vegyes rendszerű európai BP.-oknak egyik legjelesebbje ma is, mely élő b.-perjogunkat magas színvonalra emelte. Gyökeres átdolgozása, revíziója iránt nem is merült fel óhaj. Egyes részletek, így különösen a *perorvoslati rész* reformja azonban sokfelől sürgettetett, az 1911-iki magyar jogászgyűlés is több óhajt fejezett ki ez iránt. Ugyancsak általános közóhajjává nőtt az északamerikai fiatalokruak bíróságának meghonosítása, valamint az esküdtbirósági főtárgyalás új szabályozása, az esküdtek tévedéseinek meggátlása s a Curia revisionalis jogának kiterjesztése iránti törvényhozási intézkedés. Ezeket az óhajokat teljesítette a három új büntető perjogi törvényünk:

1. Az 1907. évi XVIII. t.-c. „a BP. módosítása és kiegészítése tárgyában“, mely a BP. két §-át (400. és 426. §.) módosítja, t. i. a

felebbezést bizonyos esetekben (rendkívüli enyhítés) megszorítja), a kir. járásbírók ítéletei ellen beadott semmiségi panaszok legfelső fórumává a kir. ítélőtáblákat teszi, ezenkívül a Curia döntvényalkotási jogát szabályozza. Ez az első Bpn. 1907 május 1-én lépett életbe (15600/907. sz. I. M. rendelettel);

2. az 1913: VII. t.-c. „a fiatalkorúak bíróságáról“, mely a világszerte népszerűvé vált nálunk is már 1909. óta rendeleti uton kipróbált új intézményt codificálja, vagyis erre nézve új szervezeti és eljárási szabályokat állít fel. A Fb. 1914. jan. 1-én lépett életbe (az 56000/1913. sz. I. M. rendelettel);

3. az 1914: XIII. t.-c. „az esküdtbíróági eljárásra és a semmiségi panaszra vonatkozó rendelkezések módosításáról“, a második Bpn., mely 1914. április 12-én lépett életbe.

A Bp. az E. B. és a Bpé egyes szakaszait módosították, illetőleg kiegészítették végül az újabb törvények közül:

az 1908: XXXVI. t.-c. (a Büntető novella, Bn.),

az 1900: XVII. t.-c. (az állatorvosi közszolgálat államosításáról),

az 1913: XXI. t.-c. (a közveszélyes munkakerülőkről),

az 1913: XXXIV. t.-c. (a király elleni sértésről és a királyság intézményének megtámadásáról),

az 1914: XIV. t.-c. (a sajtóról),

az 1914: XLI. t.-c. (a becsület védelméről).

14. §. A magyar büntető perjog forrásai.

Büntető perjogunk forrásait két főcsoportban kell felsorolnunk, aszerint amint a büntető *igazságügyi szervezetre* vagy magára a büntető *eljárásra* vonatkoznak. Ugy a szervezeti, mint az eljárási szabályok főforrása a *törvény*. Különösen szervezeti tekintetben az tekinthető *kizárólagos* jogforrásnak; miniszteri rendelet vagy szokás (bírói gyakorlat) új igazságügyi szervezetet nem alkothatnak, csak a szervezeti törvények által felállított intézmények működésének *részleteit* szabályozhatják, (bírói vagy ügyészi ügyviteli szabályok, utasítások, esküdt-lajstromok összeállítására vonatkozó vagy végrehajtási rendeletek). Az *eljárás* tekintetében, habár e részben is fő- és az eljárás legtöbb részében egyedüli forrás a törvény (a BP.), de jelentékeny szerepe van a rendeleteknek és szokásjognak is. Egyes különös eljárási módok (közigazgatási hatóságok előtti, jövedéki kihágási, kiadatási, rögtönbíróági eljárás) ma sincsenek törvényekkel szabályozva, hanem rendeletekkel vagy szokásjogilag.

I. Az igazságügyi szervezetre vonatkozó jogszabályok ez idő szerint *egységes törvényben* nincsenek összefoglalva. hanem számos kisebb külön törvényben vagy magukban az eljárási törvényekben találhatók. E szétszórt szabályok összefoglalása, az igazságügyi szervezet *codificatioja* iránt azonban az 1914. májusban közzétett törvényjavaslat által a döntő lépés megtörtént. E javaslat törvényerőre emelkedésével az alább összeállított egyes törvények hatályukat veszítik.

a) A *büntető bíróságok* külső és belső szervezetére vonatkozólag ez idő szerint a következő törvények állanak fenn:

1. az 1869: IV., 1871: VIII., IX. t.-c. a birói hatalomról, a birák felelősségéről;
2. az 1871: XXXI. t.-c. az első folyamodásu bíróságok rendezéséről (a kir. törvényszékek és járásbíróságok alaptörvénye);
3. az 1871: XXXII. t.-c. az első folyamodásu bíróságok életbeléptetéséről;
4. az 1875: XXXVI. t.-c. az elsőfoku kir. bíróságok újabb szervezéséről;
5. az 1881: LIX. t.-c. (2. §.) a kir. Curiáról;
6. az 1890: XXV. t.-c. a kir. ítéltáblák és kir. főügyészségek szervezetéről;
7. az 1890: XXIX. t.-c. a kir. törvényszékek és járásbíróságok székhelyeiről és területéről;
8. az 1891: XVII. t.-c. a birói és ügyészi szervezet módosításáról;
9. az 1895: XLIV. t.-c. a budapesti kir. büntető törvényszék föllállításáról;
10. az 1897: XXXIII. t.-c. az esküdtbíróságokról;
11. az 1897: XXXIV. t.-c. 8. §-a a vádtanács felállításáról;
12. az 1912: VII. t.-c. az egyes igazságügyi szervezeti és eljárási szabályok módosításáról;
13. az 1912: LIV. t.-c. a Polgári Perrendtartásról szóló 1911: I. t.-c. életbeléptetéséről;
14. az 1913: XXV. t.-c. a budapesti központi kir. járásbíróság föllállításáról és egyéb szervezeti szabályokról;
15. az 1913: VII. t.-c. a fiatalkorúak bíróságáról;
16. az 1913: LIII. t.-c. az egységes birói és ügyvédi vizsgáról;
17. az 1914: XXXV. t.-c. az 1912: 7. és 54. t.-c-ikkek kiegészítéséről.

Miniszteri rendeletek közül ide vonatkozik az esküdtek lajstromának készítéséről az 1898 szept. 1-én 3300 sz. a. kiadott igazság- és belügyminiszteri rendelet.

b) A *vádhatóság* szervezetének forrásai:

1. az 1871: XXXIII. t.-c. a kir. ügyészségről (az ügyészségi alaptörvény);
2. az 1890: XXV. t.-c. a főügyészségek szervezetéről;
3. az 1891: XVII. t.-c. az ügyészségek belső szervezetéről;
4. az 1897: XXXIV. t.-c. 9—13. §-ai az ügyészségi megbízottakról;
5. az 1912: VII. t.-c. az egyes igazságügyi szervezeti és eljárási szabályok módosításáról.

c) A védelem szervezetére nézve:

1. az 1874: XXXIV. t.-c. az ügyvédségről („ügyvédi rendtartás“, az ügyvédség alaptörvénye);

2. az 1887: XXVIII. t.-c. az előbbi módosításáról;

3. az 1896: XXXIII. t.-c. 410—411. §-ai a közvédőkről;

4. az 1897: XXXIV. t.-c. 24. §-a a védelem képviselőjében eljáró jogtanárokról;

5. 1907: XXIV. t.-c. az ügyvédi rendtartás és az ügyvédi vizsga módosításáról;

6. az 1912: VII. t.-c. az egyes igazságügyi, szervezeti és eljárási szabályok módosításáról;

7. az 1913: LIII. t.-c. az egységes bírói és ügyvédi vizsgáról.

A bírói és ügyvédi vizsgát részletesen szabályozza legújabbán az 1913. évi 67.300 I. M. E. sz. rendelet.

8. az 1914: XXXV. t.-c. az 1912: 7. t.-c. kiegészítéséről.

II. A tulajdonképeni büntető eljárási források:

1. az 1896: XXXIII. t.-c. „a bünvádi perrendtartásról“;

2. az 1897: XXXIII. t.-c. „az esküdtbiróságokról“;

3. az 1897: XXXIV. t.-c. „a bünvádi perrendtartás életbe léptetéséről“;

4. az 1907: XVIII. t.-c. „a bünvádi perrendtartásról szóló 1896: XXXIII. t.-c. módosítása és kiegészítése tárgyában“;

az 1912: LXIII. t.-cz. a háboru esetére szóló kivételes intézkedésekről (11., 12., 31. §§.);

az 1913: VII. t.-c. a fiatalokúak bíróságáról,

az 1913: XXI. t.-c. a közveszélyes munkakerülőkről (17. §.),

az 1914: XIII. t.-c. az esküdtbirósági eljárásra és a semmi-ségi panaszra vonatkozó rendelkezések módosításáról,

az 1914: XIV. t.-c. a sajtóról (45—56. §§.);

az 1914: L. t.-c. a háboru esetére szóló kivételes intézkedések (1912: 63. és 1912: 68. t.-c.) kiegészítéséről;

5. a Bpé. által életben hagyott *régibb törvények* és rendeletek:

az 1890: XLIII. t.-c. a kir. bíróságok előtt felmerült bünyügyi költségek behajtásáról és elszámolásáról;

a kiadatási eljárást szabályozó rendeletek és törvények (lásd alább a 152. §-t).

6. Az anyagi *Büntető Törvénykönyveknek* (1878: V., az 1879: XL. és az 1880: XXXVII. t.-c.) s az azokat módosító új törvényeknek azok a szakaszai, melyek a büntető eljárást is érintik, így az 1878: V. t.-c. 11., 15—18., 83., 105—116. §§. a Bn. (1908: XXXVI. t.-c.) 9—14., 34., 35. §§-ai, az 1914: XLI. t.-c. 6—16., 19., 21., 23., 26—31., 33. §§-ai.

7. A belügyminiszternek és az igazságügyminiszternek 1909. szept. 26-án kelt 65000. sz. közös rendelete a *rendőri büntető eljárás* egységes szabályozása tárgyában.

A Bpé. 28. §-a s az újabb perjogi törvények végrehajtási szakaszai értelmében kibocsátott vagy kibocsátandó végrehajtási rendeletek, utasítások s a bírói és ügyészi ügyviteli szabályok közül legjelentékenyebbek:

1. az 1899. aug. 15-én kelt 3200. IME. sz. rendelet a BP. életbeléptetéséről;

2. az 1899. nov. 15-én kelt 4600. IME. sz. ügyészségi utasítás;

3. az 1899. okt. 20-án kelt 4700. IME. sz. utasítás az ügyészségi megbizottak részére;

4. az 1899. dec. 22-én kelt belügyi és honvédelmi min. 130.000. BM. sz. a. utasítás a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére;

5. az 1900. ápr. 25-én kelt 2100. IME. sz. körirat a kir. ügyészségek részére a BP. alkalmazásánál szem előtt tartandó vezérszempontokról;

6. az 1909. dec. 28-án kelt 105.000. BM. sz. rendőri büntető ügyviteli szabályok;

7. az 1913. dec. 12-én kelt 56.000. sz. IM. rendelet a Fb. életbeléptetéséről és végrehajtásáról;

8. az 1913. dec. 16-án kelt 212.000. sz. BM. rendelet az Fb. végrehajtásáról;

9. az új Ügyviteli szabályok: a) az 1914. jul. 25-én kelt 42.200/1914. sz. a törvényszéki ügyvitelről (Tűsz.), b) az ugyanekkor kelt 42.100/1914. sz. a járásbírói ügyvitelről (Jűsz.); c) az 1914. aug. 25-én kelt 42.400/1914. sz. a felsőbírói ügyvitelről (Fűsz.);

10. az 1914. jul. 25-én kelt 42.300/1914. sz. a bírósági iratok kézbesítéséről;

11. az 1914. évi 12.002. sz. IMR. „a gyorsított bűnvádi eljárás“ szabályozásáról;

12. az 1915. évi 9550. sz. IMR. az előbbi rendelet módosításáról és kiegészítéséről.

15. §. A jogforrások értelmezése. A döntvényi jog.

1. A jogforrások értelmezésének két általános módja: a törvénymagyarázat és az analogia a büntetőperjogi források értelmezésénél is az *általános jogtani* szabályok szerint alkalmazandó.

1. A *törvénymagyarázatnál* első sorban mindig a törvény szavaiból, annak szövegéből kell kiindulni, ezért még a magyarázat előtt hitelesen megállapítandó a törvény valódi és helyes *szövege* (szöveg kritika) s ez alapon magyarázandó annak *nyelvtani értelme*, de figyelemmel kell lenni arra is, hogy a törvény csak *okszerű* és más rendelkezéseivel *összhangzásban álló* rendelkezést tehet, ezért a törvénymagyarázatnak sohasem szabad egyszerű szómagyarázatnak lennie, hanem a szavakkal kifejezett rendelkezés *logikai értelmét* kell mindig megállapítani, vagyis a

V. az igazságügyminiszternek 1914. évi 800. sz. rendelete a jövő évi bírósági életben köztudó büntetőeljárási szabályozás tárgyában.

nyelvtani és logikai magyarázat mindig összekötendő. Ezenkívül tekintettel kell lenni a törvény létrejöttének a körülményeire (*történeti* magyarázat) és a törvény egész rendszerére (*rendszeres* magyarázat). Szóval a nyelvtani, logikai, a rendszeres és történeti magyarázat összevetése, kölcsönös próbája fog a helyes eredményre vezetni.

Ugy a BP.-ban, mint az újabb b. perjogi törvényekben nem ritkán fordulnak elő szöveghibák, helytelen mondatfűzések, homályos, kétértelmű kifejezések, többféleként érthető rendelkezések, amelyekre nézve csak helyes magyarázat útján állapíthatjuk meg, mi a törvény valódi értelme, mit jelent a törvény szövege? Így Balogh J. mutat rá, hogy a BP. 5. §-ának két utolsó bekezdéséből (egy képviselő által benyújtott módosítás felületes szövegezése folytán) csak a *történeti* magyarázat segítségével lehet biztosan megállapítani, hogy nem a *polgári* bíróság, hanem azon *büntető* bíróság határozata ellen nincs helye perorvoslatnak, mely a magánjogi igényt polgári peruttra utasította. A BP. 368. §-ának értelmét már a *logikai* magyarázat segítségével oldotta meg (helyesen) a Curia, midőn a 86. számú döntvényben kijelenti, hogy az esküdtek ama határozatához is, mely a beszámíthatóságot kizáró okot nem állapítja meg, 8 szavazat szükséges, mert a vádlott „bűnösnek“ kimondását ez a határozat tartalmazza (itt a törvény szavai ellentétben voltak azok logikai értelmével). Az új törvények köréből az 1914: XIII. t.-c. 29. §-ának azt az állítólagos lapsus calami-ját, hogy a BP. 426. §-ára hivatkozik, holott ezt a §-t az 1907: XVIII. t.-c. 2. §-a hatályon kívül helyezte, a történeti és a rendszeres magyarázat alapján könnyen megoldhatjuk, mert az illető §. számát (426) az utóbb említett törvényszakasz világosan meghagyta, *szövegét* azonban ujonnan állapította meg, így a „BP. 426. §-a“ alatt ma az 1907. XVIII. t.-c. 2. §-ában foglalt új szöveg értendő. Tényleg szöveghiba az 1914: XIV. t.-c. 54. §-ának második bekezdésében a „meg nem jelölt bizonyítékok“ kifejezés a *megjelölt* helyett.

Mik a törvényt magyarázó fajtái, segédeszközei, ezen, az általános jogtanba tartozó kérdésekre nézve, l. Balogh részletes fejtegetéseit 438—444.

2. Helye lehet a BP. körében az *analogiának* is, vagyis annak a törvény alkalmazási műveletnek is, midőn a törvény valamely *hézagának* betöltése végett ugyanazon vagy más törvény hasonló szerű rendelkezését alkalmazzuk. Ennél azonban szem előtt tartandó, hogy a *kivételes* rendelkezések hasonló szerűség útján nem alkalmazhatók, valamint ki van zárva a hasonló szerű alkalmazás a BP. vezérelveitől *eltérő*, vagy a *rendbüntetést* (engedetlenségi büntetést) vagy éppen *büntetendő cselekményt* (Bpé. 20. §.) megállapító rendelkezésekre nézve.

Az analógiára jó példa a mentelmi jog tekintetében a büntett vagy véttség elkövetésén tettenért országgyűlési tag letartóztatásának esete. Az országgyűlés tagjaira nézve ezt a kérdést se törvény, se házszabály nem érinti ellenben a delegáció tagjaira nézve az 1807: XII. t.-c. 47. §-a világosan kimondja, hogy a delegáció tagja ily esetben a mentelmi jog felfüggesztése nélkül is letartóztatható. Ez a szabály per analogiam alkalmazható a nem delegátus országgyűlési tagokra is.

Halogh J. helyesen mutatja ki, hogy nem tartozik az analógia körébe, midőn a törvény maga előírja, hogy bizonyos szabályok „megfelelően alkalmazandók“, pl. a BP. 380. §-a szerint a felfolyamodásra nézve a felebbezésről szóló 386., 387. stb. §§. megfelelően alkalmazandók. Itt a törvény nem hagyott fenn hézagot, csak kényelmi szempontból nem ismétli többször az azonos rendelkezéseket. Persze az ily „megfelelő“ alkalmazás nem ritkán vitákra ad alkalmat, pl. a koronátgyésznek a semmisségi panasz visszavonására vonatkozó joga (BP. 439. és 396. §§.) felett éles harc folyt le a BP. életének első éveiben. Ily esetben a „megfelelő alkalmazás“ logikai és rendszeri magyarázatára lesz szükség.

3. Ugy a törvényt magyarázatot, mint a törvény valamely hézagának analógia útján való betöltését a tudomány és a bírói gyakorlat vannak hivatva teljesíteni, gyakorlati jelentőséggel azonban első sorban az utóbbi bír, mert a bíróság a maga felfogását élő joggá teheti. Magyarázhatja a törvényt a miniszterium is (rendelettel), de ily rendeletek a bíróságokra nem kötelezők. *Hiteles* törvényt magyarázó ugyan egyedül a törvényhozás, ez azonban törvényt magyarázattal rendszerint nem foglalkozik s különben is az ily magyarázat lényegileg nem a kútfő értelmezése, hanem új törvényalkotás lenne.

A miniszteri rendelettel történő törvényt magyarázatra példa az 1897: XXXV. t.-c. 4. §-ának magyarázata a sajtótörvény végrehajtási rendelete (2500—1914. M. E. rend. 13. §-a) által. Ugyanezen rendelet 66. §-a a nyilvánosság kizárásával tartott bírói vagy más hatósági tárgyalások vagy beadványok közzétételének tilalmát tartalmazó törvényhelyek (1897: XXXIV. t.-c. 20. §., 1912: LIV. t.-c. 96. §., 1913: VII. t.-c. 13. §.) értelmét magyarázza, illetőleg részletezi. A *bíróság* azonban ettől eltérőleg értelmezheti az illető törvényhelyeket.

II. A jogforrások értelmezése az azok alkalmazásával foglalkozó bíróságoknak mindennapos feladata. A bíróságoknak a jogforrások homályos, kétes rendelkezései vagy hézagai esetén is ítélniük kell, így különösen ily esetekben van szükségük egységes *elvi megállapodásra*, egyöntetű gyakorlatra s ezzel az élő jog egységességének megóvására. A bírói gyakorlatnak, különösen az annak irányítására hivatott felső bíróságoknak ily *elvi megállapításai*, a közönségesen u. n. *döntvények* ugyan csak szokásjogi erővel bírnak vagyis nincs oly általánosan kötelező erejük, mint a törvénynek vagy rendeletnek, azonban az élő jognak kétségtelenül gyakorlatilag igen jelentékeny megismerési (külső) kútfői.

1. Sajátképeni értelemben „döntvények“ alatt a legújabb jogszabályaink szerint csupán a *bír. Curia*nak teljesülési és *jogegységi határozatait* kell érteni. A büntető ügyekben hozott teljesülési határozatok ismét kétfélék: a) büntető teljesülési és b) vegyes

teljes ülési határozatok, előbbieket a kir. Curiának csupán büntető, utóbbiakat az összes (polgári és büntető) tanácsaiból álló ülés alkotja. A jogegységi határozatokat a BP. által meghonosított „a jogegység érdekében használt perorvoslat“ alapján a Curiának egy rendes héttagu, — 1913. január 1. óta (az 1912: LIV. t.-c. 70. §-a értelmében) egy külön 11 tagu *jogegységi tanácsa* hozza. A teljes ülési (TH.) és jogegységi (JE.) határozatokról 1907 óta (az 1907: XVIII. t.-c. 4. §-a alapján) *Büntetőjogi Határozatok Tára* (BHT.) című hivatalos gyűjtemény adatik ki, melyet a kir. Curiának e célra alakított büntetőjogi bizottsága szerkeszt.

Ugy a teljesülési, mint a jogegységi határozatokat az 1912: LIV. t.-c. 75. §-a értelmében *az összes bíróságok mindaddig követelni kötelesek, míg a kir. Curia teljes ülése az illető határozatot meg nem változtatja.*

1. A döntvényalkotási jogot büntető ügyekben a kir. Curiára nézve újabb időben az 1881: LIX. t.-c. 4. §-ának analógiájára, (mely csak a polgári ügyekre vonatkozott), a büntető Ügyviteli Szabályok 32. és 372. §-ai, a kir. ítélőtáblákra vonatkozólag pedig az 1890: XXV. t.-c. 13. §-a szabályozták. Majd az 1907: XVIII. t.-c. 3. és 4. §§-ai állapították meg — az 1890: XXV. t.-c. 13. §-ának épségben hagyásával — a curiai döntvények hozatalának és közzétételének részletes szabályait.

E három törvényszakaszt hatályon kívül helyezik s a döntvényalkotási jogot gyökeresen reformálják (polgári és büntető ügyekben egységesen) a Pp. életbeléptetéséről szóló 1912: LIV. t.-c. 70—79. §§-ai, melyek 1913. jan. 1-én léptek életbe. Ez a ma érvényben levő törvény: 1. *megszünteti a kir. ítélőtáblák döntvényalkotási jogát*, miáltal megszűnik a kir. Curiának az ellentétes kir. táblai döntvények tárgyában való döntvényalkotási joga és kötelessége is, amit az 1890: XXV. t.-c. 13. §-a állapított meg, — 2. a jogegységi határozatokat, melyek eddig csupán büntető ügyekben voltak ismerősek, kiterjeszti a közpolgári, telekkönyvi, váltó kereskedelmi ügyekre is s azok hozatalát külön e célra alakítandó 11 tagu *jogegységi tanácsokra* bizza, — 3. a legfontosabb újítás pedig, hogy *ugy a teljesülési, mint a jogegységi határozatokat az összes bíróságokra kötelezőknek* jelenti ki.

2. A döntvényalkotás esetei és módozatai:

a) *Jogegységi határozatot* kell hozni az igazságszolgáltatás egyöntetűségének megővése végett valamely vitás elvi kérdésben: 1. ha a kir. Curia valamelyik tanácsa elvi kérdésben el kíván térni a Curiának az elvi kérdést eldöntő oly határozatától, mely a hivatalos gyűjteménybe fel lett véve, 2. ha a kir. Curia ellentétes elvi alapon nyugvó határozatokat hozott, vagy ha a kir. ítélőtáblák, a kir. törvényszékek vagy a kir. járásbíróságok elvi kérdésben ellentétes gyakorlatot folytatnak, és a kir. Curia elnöke vagy az igazságügy-miniszter a vitás elvi kérdés egyöntetű eldöntésének biztosítását jövőre szükségesnek tartja,

Ily vitás elvi kérdések eldöntésére a Curián négy jogegységi tanács alakíttatik, mindenik a Curia elnökének, másodelnökének vagy helyettesüknek elnöklete alatt 10 tagból áll, akiket az elnök oszt be. „Bűnvádi ügyben“ a jog-

egység érdekében használt perorvoslatot a kir. Curiának ez a jogegys. tanácsa intézi el. Egyebekben a BP.-nak a j. e. é. h. perorvoslatra vonatkozó rendelkezései érintetlenül maradtak. (Pp. é. 70. §.).

b) A kir. Curia *teljes ülésében* kell eldönteni a vitás elvi kérdést: 1. ha a Curia valamelyik tanácsa el kíván térni a Curiának valamely jogegységi vagy teljes ülési határozatától, 2. ha a Curia elnöke vagy az igazságügyminiszter valamely jogegységi vagy teljes ülési határozat megváltoztatását szükségesnek tartja. A *teljes ülés* „büntetőjogi természetű“ vitás elvi kérdés esetében a büntető tanácsok tagjaiból, ha pedig a felmerült vitás elvi kérdés „nem csupán büntetőjogi természetű“, a *vegyes teljes* ülés a Curia polgári és büntető összes tanácsainak tagjaiból alakul (Pp. é. 71. §.).

c) Bármelyik kir. *ítélőtábla* teljes ülése a jelenlévők szavazatának legalább kétharmadrészével hozott határozat alapján a kir. Curia jogegységi vagy teljes ülési határozatának megváltoztatása céljából indokolt fölterjesztést tehet, mely esetben a kérdést a kir. Curia megfelelő teljes ülése újból eldönti. Az ügy elintézését azonban ebből az okból nem szabad felfüggeszteni. (Pp. é. 76. §.).

A jogegységi tanács csak akkor határozatképes, ha az elnökön kívül mind a tíz tag jelen van; a teljes ülés pedig, ha tagjainak legalább kétharmada jelen van. Előbb a bírák, azután pedig a tanácselnökök szavaznak; a szavazást a rangban legifjabb kezdi; az elnök utóljára szavaz. A határozat a jelenlévők szavazatának többségével hozatik. Teljes ülésben a szavazatok egyenlősége esetében az a javaslat emelkedik határozattá, amelyhez szavazatával az elnök járult. Teljes ülési határozat *megváltoztatásához* a teljes ülés jelenlévő tagjai kétharmadrészének szavazata szükséges. A jogegységi tanács, valamint a teljes ülés elé terjesztett minden kérdésben a *koronaügyészt* vagy helyettesét meg kell hallgatni. (Pp. é. 74. §.).

A jogegységi és a teljes ülési határozat kötelező hatálya a hivatalos lapban közzétételének napjától számított tizenötödik nappal kezdődik. (Pp. é. 75. §. második bek.).

A döntvények hozatalának és közzétételének további részleteit az 1912. dec. 12-én kelt 59.200—1912. sz. a. ig. min. rendelet szabályozza (Pp. é. 77. §.).

A Curia *büntetőjogi bizottsága*, mely az T. H.-okból, a J. E.-okból és *egyéb elvi* határozatokból álló hivatalos gyűjteményt, az u. n. *Büntetőjogi Határozatok Tárát* szerkeszti, áll a Curia büntető szakosztályának vezetőjéből, mint elnökből, a Curia büntető tanácsainak vezetőiből és a koronaügyészből vagy helyetteséből. A gyűjteményt, mint a kir. Curia hivatalos kiadványát az igazságügyminiszter teszi közzé. A kiválasztásnál és a közzétételnél kövendő eljárást ujabbán az 1912. évi 59.200. sz. ig. min. rendelet szabályozza. (Pp. é. 78. §.).

A *Büntetőjogi Határozatok Tárába* felvételnek: 1. a Curia *büntető* teljes ülésének és *vegyes teljes* ülésének határozatai; 2. a büntető jogegységi tanács határozatai; 3. a Curiának büntető ügyekben hozott oly elvi határozatai, melyeknek felvételét a büntetőjogi bizottság elrendeli.

A Büntetőjogi Határozatok Tárának két első kötete 1907. októberben jelent meg. E két kötet az 1907. előtt hozott és a b. bizottság által hatályban levőknek talált *teljes ülési* határozatokat és a *jogegységi határozatok* közül az elvi jelentőségeket tartalmazza.

A III. kötet (1911.) az 1907—10-ben hozott T. H. és J. E. határozatokat s az 1882—1909. alatt hozott *egyéb elvi* határozatok (E. H.) közül a hatályban levőket foglalta össze. A IV. kötet az 1911. óta hozott összes elvi határozatokat hozza időnkénti füzetekben.

1882. jan. 1-től a Curia 92 büntetőjogi *teljes ülési* határozatot, az 1890: XXV. t.-c. 13. §-a alapján VI. döntvényt hozott. Ezek közül a BP. életbelépte óta hoztattak a 79—92. és a IV—VI. számúak. A BP. *előtt* hozott büntető *eljárási* döntvények a BP. életbeléptével legnagyobbrészt hatálytalanokká lettek, (ezek a Bünt. Hat. Tárába nem is vétettek fel) azonban azok, amelyek a BP. által nem szabályozott kérdésre vonatkoznak s annak szellemével ellentétben nem állanak, így a 4., 14., 24. számúak továbbra is hatályban maradtak. (L. Sántha E.: B. J. T. XXXIX. k. 338. és B. J. T. LV. 3. l.)

A döntvények alkotásáról hozott újabb törvények és rendeletek sem orvosolták az ügyvédi, illetőleg védői karnak azt a régi sérelmét, melyre ifj. Domborváry Géza figyelmeztetett (Favor defensionis, J. E. É. 23. l.), hogy míg a curiai teljes ülésekre a koronaügyészség meghivandó, addig a védői személyzet a döntvények hozatalánál egyáltalán nem nyer meghallgatást.

2. A kir. ítélőtáblák, kir. törvényszékek, kir. járásbiróságok sajátképeni értelemben döntvényeket (TH. vagy JE.) nem alkothatnak, azonban ha valamely elvi s különösen a jogegység megővése szempontjából is fontos kérdésben határoztak, az ily „*elvi*“ határozataikat saját külön *határozattárukba* bevezethetik. A kir. ítélőtábla elnöke, ha arról győződik meg, hogy a kir. tábla határozattárába felvett valamely ily elvi határozat ellenkezik egy korábbi (táblai) elvi határozattal vagy a Curia elvi jelentőségű határozatával (nem döntvényvel), vagy ha azt látja, hogy a vezetése vagy felügyelete alatt álló bíróságnál ellentétes vagy más bíróságétól eltérő gyakorlat fejlődik ki oly ügyben, mely felett utolsó fokban határoz, erről a Curia elnökének és az ig. miniszternek jelentést tesz, annak kinyilatkoztatásával, hogy a vitás elvi kérdés egyöntetű eldöntésének biztosítását nem tartja-e szükségesnek. Ugyanily értelmű jelentést tesz a törvényszéki elnök a táblai elnöknek, a járásbiróság vezetője az illetékes törvényszéki elnöknek.

A kir. ítélőtáblák, törvényszékek és járásbiróságok elvi jelentőségű határozatairól, ezek határozat-tárainak vezetéséről részletesen az 1912. évi 59.200. sz. ig. min. rendelet 56—64. §-ai intézkednek.

16. §. A jogforrások területi hatálya. Nemzetközi jogsegély.

IRODALOM: Balogh: 428—437., Tank. 124—133. A *horvát b. perjogra: Ogorelica* M. (ford. Margalits E.): M. Jogi Lexicon IV. 218—223. s az ott idézett cikkeket a *Silovic* által szerkesztett Mjesoénik-ből.

A *bosnyák b. perjogra: Eichler: Das Justizwesen Bosniens u. der Herzegovina*. Wien, 1889.; *Szalay* László: M. Jogi Lexicon II. 272—4.

Schiffer A.: M. Jog. Lex. V. 558—584.; *Martitz: Internationale Rechts-hilfe in Strafsachen* 1888—1897.

I. A büntető perjog kútfői nem egységesek a magyar állam egész területén. A Bp., az Eb. a Bpé. és az újabb büntető perjogi törvények és rendeletek hatálya csak az *anyaországra* (beleértve Erdélyt és Fiumét) terjed ki, a *Horvát-Szlavon-Dalmát társországoknak és Bosznia-Hercegovina* tartományoknak ellenben külön particularis forrásaik vannak. Azzal a szakadozottsággal szemben azonban, mely 1900 előtt a büntető perjogi források tekintetében az anyaország egyes részei (Erdély, a határőrvidék, Fiume) közt is fennállott, a Bpé 2. §-ának az a tétele, hogy a perjogi főforrások (Bp., Eb., Bpé.), hatálya „a magyar állam egész területére kiterjed, Horvát- és Szlavonországek kivételével,“ felette nagy horderejü volt, mert ez szüntette meg Erdélyben és Fiumében az 1853-iki osztrák BP., a bekebelezett magyar határőrvidéken pedig az 1872-ik Szabályzat (az 1873: XXVII. t.-c. által kötelezővé téve) érvényét s ezzel ezeket a területeket beolvasztotta a büntető perjog anyaterületébe.

Ma tehát külön jogvidéket csupán az igazságügyi autonómiával bíró *Horvát-Szlavon-Dalmát társországok* és az 1908-ban annectált *Bosznia-Hercegovina* tartomány képeznek a magyar állam területén.

1. *A társországok*, melyeknek igazságügyi autonómiája az 1868: XXX. t.-cikkben nyugszik, 1875-ig az 1853-iki osztrák BP.-t. használták. 1875-ben (május 17) hozott a tartománygyűlés egy önálló büntető eljárási törvényt, mely kevés eltéréssel egyezik az 1873-iki osztrák BP.-sal. Ugyanekkor 1875. május 17-én kelt az esküdtbíróági és a sajtóeljárási külön törvényük.

Főkülönbség, hogy a horvát BP. közönséges büntügyekben *mellözte az esküdtbíróágot*, hanem a legsúlyosabb büntettek felett a törvényszékek 6 tagu tanácsban ítélték, a járásbíró ellenben két schöfflével, mint *Schöffnenbíróág* ítélt. Az 1888. jul. 6-iki törvény azonban mellözi a schöffnenbíróágot, a törvényszéki tanács tagjainak számát 3-ra leszállítja, egyszerűsíti a semmisségi panasz feletti eljárást, behozza a jogegység érdekében való perorvoslatot. Kisebb módosításokat tartalmaz az 1894. március 13-iki törvény. A sajtóeljárás szintén módosított az 1889. december 28-iki, majd az 1897. március 17-iki törvénnyel, az utóbbi értelmében a nem hivatalból üldözendő sajtóvétségek kivételtek az esküdtbíróágok hatásköréből. A bírói szervezetről az 1874. február 28-iki törvény szól (módosítva 1884., 1891.), eszerint vannak járásbíróágaik, 8 elsőfoku kir. törvényszékük, ezek felett a báni tábla s e felett a hétszemélyes tábla. Az államügyesség szervezetről az 1891. december 31-iki törvény rendelkezik (hasonlóan a magyar ügyészégi törvényekhez).

Hangsúlyoznunk kell azonban büntető eljárási szempontból

is, hogy a társországok területe semmi esetre sem tekinthető külföldnek, ennek folytán az anyaország és tartománya közt a bűnösökre nézve nincs helye kiadatásnak, hanem az 1878. évi V. t.-c. 5. §-ának második bekezdésében kimondott territorialitási elvnel fogva magyar állampolgárookra, legyenek akár anyaországi, akár társországi illetőségűek, mindig az elkövetési hely dönt úgy az alkalmazandó anyagi törvény, mint a birói illetékesség és az eljárás tekintetében.

Ennélfogva, ha egy zágrábi illetőségű állampolgár Budapesten követett el valamely büntetendő cselekményt, vele szemben nem a horvát, hanem a magyar BP. szerint kell eljárni. Megfordítva, egy miskolci illetőségi polgárral szemben a horvát eljárás vétetik alkalmazásba, ha Horvátország területén követett el büntetendő cselekményt. E szabály keresztülvitele végett az állam e két területe között a bűnösök *átkisérítésének* (s nem kiadatásnak) lesz helye, ha az elkövetés területéről illetőségi helyükre jöttek vissza, ahol más büntető törvény van életben. (L. ez iránt az 1896. június 1-én kelt igazságügyminiszteri és báni rendeletet. Ugyaníly értelemben döntött a Curia 1002/1901. sz. J. E. határozatában. BJT. BJT. XLI. 385. l.)

2. *Bosznia-Hercegovina* tartomány az 1908. okt. 5-iki *annexio* óta külföldnek többé jogilag sem tekinthető. Tényleg már az 1878-iki *occupatio* óta sem tekintetett annak s ennek megfelelően a gyakorlat nem ismerte a megszállott tartományokból vagy oda való kiadatást, innen is csak visszaszállításnak, illetőleg átkisérésnek adott helyet. Az *annexio* óta ugyan Ausztria és Magyarország még mindig nem tudtak megegyezni a bosnyák tartomány belső közjogi hovatartozására nézve, annyi azonban kétségtelen, hogy az egyelőre *condominium* gyanánt kezelt tartomány területe Magyarországgal szemben nem képez külföldet, ami az Ő Felseége, mint osztrák császár és magyar király által 1910. febr. 17-én kiadott alkotmány-rendeletből is kétségtelen.

A büntető perjogra nézve Boszniában előbb az 1880. aug. 30-án kiadott rendelet volt életben, mely a régi moszlim jogban ugyan ismeretlen, de az 1869-iki ottomán törvény által meghonosított nyomozó rendszert (feljelentés nélkül hivatalból eljárás, vád és védelem nélkül) egyelőre átvette. Azonban az 1891. jan. 30-án kelt s 1892. jan. 1-én életbelépett új, rendszeres BP. mellözi a nyomozó rendszert s az osztrák és magyar büntető perjoghoz hasonló szabályokat (államügyész, facultativ védelem, vizsgálat, főtárgyalás) állít fel.

Féltérés itt is, mint a társországokban, hogy *csküdtzék* nincs, ellenben a járási hatóság, valamint a kerületi törvényszék (3 szakbíró) is két, a lakosság köréből választott *ülökkel Schöffensbíró*ság módjára ítél. A járási

hatóság felelbiteli foruma s büntettek s vétségek tekintetében első forum: a kerületi törvényszék, végső forum a sarajevo-i főtörvényszék.

II. Magyar honos által *külföldön* elkövetett bűncselekmény miatt a magyar bíróság mindig a magyar BP. szerint jár el, a mennyiben az eljárás megindításának az 1878: V. t.-cz. 11. §-a ellent nem áll.

Magyar honos által külföldön elkövetett közönséges cselekményeknél a BTK. 11. §-a szerint nem indítatik meg bűnvádi eljárás, ha a cselekmény az elkövetés helyén fennáll, vagy a magyar törvény szerint nem büntethető, vagy azok egyike szerint megszűnt büntethető lenni, vagy ha a büntetést az illetékes külföldi hatóság elengedte. Politikai büntettek külföldön elkövetése esetén azonban a BTK. 7. §-a első bekezdése értelmében az eljárás mindig megindítandó s természetesen a magyar BP. szerint.

Külföldiek által akár nálunk, akár külföldön elkövetett cselekmények esetében is mindig az 1896: XXXIII. t.-c. értelmében kell eljárni, ha az anyagi BTK. (7. és 9 §.) értelmében az eljárás megindításának helye van.

Kivételt nem tűrő szabály eszerint, hogy a magyar állam területén mindig a magyar BP. alkalmazandó úgy az itt vétkező, mint a külföldről ide menekült vagy itt elfogott bűnösrel szemben és pedig az anyaterületen az 1896: XXXIII. t.-c., a horvát autonóm területen pedig az 1875-iki horvát, Bosznia-Hercegovinában az 1891-iki bosnyák B. P. A büntető eljárásban tehát nem érvényes az anyagi jog (BTK. 12. §.) azon szabálya, hogy a hazai és külföldi jog találkozása esetén az enyhébb alkalmazandó. Ebből folyik az a szabály is, hogy más állam hatósága által hozott büntető ítélet a magyar állam területén nem hajtható végre. (BTK. 18. §.)

III. A BP. hatálya alól kivett területek. A büntető igazságügyi és rendőri hatóságok joghatósága alól ki vannak véve: a) a kir. udvari épületek; b) a kir. ház tagjainak lakása; c) a területen-kivüliség és személyes mentesség jogával bíró személyek hivatali helyiségei és magánlakása; d) a hazai kikötőben levő idegen hadihajók. E helyeken területen-kivüliség vagy személyes mentességgel nem bíró egyén ellenében is nyomozási vagy bírói cselekményeket végezni csak az illető épület, lakás, vagy hajó felett rendelkező személy engedélyével lehet.

A *katonai* vagy a katonaság által *használt*, illetve katonailag *megszállott* épületekben, melyek a községi törvény (1886: XXII. t.-c. 4. §. c) p.) szerint ki vannak véve a község hatósága alól, polgári személyekkel szemben büntető eljárási cselekmények az 1881: XXI. t.-c. 24., 25. §-ai és a Bpé. 22. §-a értelmében végezhetők. Ez utóbbi szerint a polgári bíróságok hatósága alá tartozó egyénrel szemben *házkeresés, személymozgás vagy lefoglalás* ily épületekben is teljesíthető, de csak az *épület parancsnokának értesítése után s az általa kirendelt katonai személy jelenlétében.*

IV. A valódi büntettek üldözését az összes kulturállamok

a jogrend fentartására irányuló hivatásukból kifolyólag általános kötelességüknek tekintik, amelynek gyakorlása is fővonalaiban rendszerint azonos elvek szerint történik. S tekintettel arra a gyakorlati körülményre is, hogy éppen a legveszélyesebb büntetéseket gyakran nem egy, de több állam területén is folytatják merényleteiket (innen a *nemzetközi büntetéseket* közismert elnevezés), vagy a büntetés elkerülése végett igyekeznek az elkövetési hely államát elhagyni, a büntető perjogi szabályoknak ki kell terjedniök az u. n. *nemzetközi jogsegélyre*, az államnak más állam részére teljesítendő vagy más államtól igényelt bizonyos büntető perjogi eseményekre is.

A büntető perjognak ilyen nemzetközi jogi vonatkozású kérdése a *kiadatási jog*, melynek anyagi jogi oldalát a BTK., perjogi részleteit pedig a BP. (XXIV. fejezet) tartalmazza. A büntetéseket kiadatása iránt a magyar állam önállóan, Ausztriától függetlenül köt nemzetközi szerződéseket (L. alább a 152. §-ban), ennek hiányában pedig a viszonyosság alapján jár el, így különösen Ausztriával és a Német birodalommal szemben.

Ausztriával szemben. habár reánk nézve külföldet képez, a BTK. több tekintetben nagyobb előékenységet tanusít, így osztrák állampolgár csak saját állami hatóságának adható ki (BTK. 17. §.), pénzhamisításért és a BTK. különös részének II. fejezetébe ütköző cselekményért. ha saját államukban amiatt meg lettek büntetve vagy ott kegyelmet kaptak, csak az esetben indítható ellenük büntető eljárás, ha azt az igazságügyminiszter elrendeli (BTK. 7. §.). A BP. a kiadatási eljárás tekintetében nem tesz különbséget a külföldiek közt, azonban a gyakorlat szerint a hazai bíróságaink az osztrák bíróságokkal a kiadás kérdésében *közvetlenül* érintkeznek egymással. Az osztrák hatóságokkal való végrehajtási jogsegély (polgári jogi) tárgyában legutóbb szerződés jött létre, mely az 1914. évi 42. t.-e.-be lett becikkelyezve.

Külföldi hatóságok megkeresése valamely eljárási esemény teljesítése iránt, rendszerint az igazságügyminiszter közvetítésével történik.

A BP. 203. §-a szerint tanukihallgatás végett az osztrák (éppúgy mint a horvát) „illetékes bíróság“ közvetlenül keresendő meg: ha a tanu az osztrák-magyar monarchián kívül tartózkodik, a kihallgatása végett szükséges megkeresésre nézve „a fennálló jogszabályok irányadóak.“ Ha ily tanunak a magyar bíróság előtti megjelenése szükséges, ennek kieszközlése végett az igazságügyminiszterhez kell jelentést tenni.

Külföldön teljesítendő *kézbesítésre* nézve a BP. 82. §-a szerint a nemzetközi szerződések és az e tekintetben fennálló szabályok irányadóak.

Külföldön tartózkodó terhelt letartóztatása, illetőleg „a további teendők iránt“ az igazságügyminiszter utasítása kérendő ki (BP. 471. §.). A kiadási eljárás szabályait l. a BP. 474—476. §§-ban.

17. §. *A jogforrások hatálya a személyek tekintetében.*

Mai büntető perjogunk a jogegyenlőség elvére van fektetve. A BP. egyaránt érvényes s egyenlő szabályokat tartalmaz ugy az összes magyar honosokra, mint a külföldiekre. Rendi vagy társadalmi osztálykülönbséget a BP. nem ismer sem a bíróság, sem az eljárás szempontjából.

A fiatalkoruak külön bírósága s a velük szemben követendő eljárás *különlegessége* sem ellenkezik ezzel az elvvel, mert bármely fiatalkoru, társadalmi helyzetére való tekintet nélkül, a külön bíróság és eljárás alá tartozik. Egyetlen eltérés ez elvtől a katonaság részére ma is fennálló teljesen külön BP., aminek azonban fontos célszerűségi okai vannak (L. a köv. §-t.)

A büntető perjogi források ezen általános érvénye alól azonban *államjogi, nemzetközjogi és célszerűségi* okokból több *személyi kivétel* áll fenn, vagyis bizonyos egyének egészen vagy részben kiesnek a büntető perjogi szabályok hatálya alól. E személyi kivételek a következők:

1. Teljesen ki van véve a b. perjogi szabályok alól ő Felsége *a király*, aki alkotmányjogi törvényeink szerint személyére nézve jogilag felelősségre nem vonható, így ellene bünvádi eljárás nem indítható, sem más ellen indított bűnügyben (tanu gyanánt) a bíróság elé nem idézhető.

2. *A kir. ház tagjai*, ugyancsak alkotmányjogi tekintetekből, kivételes előjogokat élveznek a büntető eljárás terén, így:

tanuzásra nem kényszeríthetők, a BP. 201. §-a szerint ~~az~~ ~~előkészítő eljárás alatt~~ lakásukon hallgatandók ki és pedig mindig az illető helyen levő legmagasabb birói testület elnöke által; ily tanuvallomásokról felvett jegyzőkönyv a főtárgyaláson felolvasható. (BP. 313. §.) A közös haderő és a honvédség katonái BP.-ai (1912: XXXII. és XXXIII. t.-c. 15. §.) értelmében a királyi ház tagjai *teljesen ki vannak véve* a hadseregi, illetőleg a honvéd büntetőbíráskodás alól.

3. Azok, akiket a *területenkivüliség* (exterritorialitás) joga illet, rendszerint teljesen ki vannak véve a belföldi bíróságok joghatósága alól, így ellenük semmiféle eljárás nem indítható. tanuknak nem idézhető. (BP. 200. §.) a BP. kényszerintézkedései velük szemben nem foganatosíthatók. A BP. 31. §-a szerint ily esetben, t. i. ha a terheltet a *területenkivüliség* kedvezménye illeti, vagy ha e tekintetben kétség merül fel: az esetről a bünvádi eljárás megindítása előtt, vagy ha ez már meg volt indítva, ennek felfüggesz-

tése mellett, az *igazságügyminiszterhez nyomban jelentés teendő*. A területenkivüliség *fennállása és terjedelme* fölött a nemzetközi szerződések és a gyakorlat alapján *az igazságügyi miniszter dönt*. Halaszthatatlan szükség esetén az utóbbi cselekmények iránt a belföldi hatóság *átiratban* kérhet felvilágosítást vagy bizonyos eljárás cselekmények megengedését a területenkivüliséggel bíró egyéntől. (L. Balogh 432. és Tank. 129.)

A területenkivüliség általában az idegen államföket és diplomáciai képviselőket a nemzetközi jog (szerződés vagy gyakorlat) értelmében megillető kiváltság. E kiváltság terjedelme és tartalma különböző. Szabályként lehet mondani, hogy megilleti ez a jog az idegen államföket, velük utazó családtagjaikat és kíséretüket, az idegen államok diplomáciai képviselőit s velük közös háztartásban élő családtagjaikat, a diplomáciai hivatalnoki személyzetet s ezek családtagjait, a diplomáciai képviselők házi és szolgaszemélyzetét, amennyiben az illető idegen állam polgárai. A diplomáciai képviselő oldalrokonainak, valamint a követségi hivatalnokoknak házi és szolgaszemélyzetét a területenkivüliség nem illeti.

4. Kivételes jogokat élveznek a büntető perjog terén, habár teljesen nincsenek kivéve a hazai jogszabályok alól azok, akik *személyes mentesség* jogával bírnak. A „személyes mentesség“ az idegen államok *consulait* a consuli egyezmények vagy nemzetközjogi gyakorlat alapján megillető, a területenkivüliségnél szűkebb körű kiváltság. A személyes mentesség szabály szerint csak a consulsági személyzet tagjait illeti meg (a családtagokat, kíséretet, szolgaszemélyzetet nem) s lényege a büntető eljárás szempontjából abban áll, hogyha az illető consul az őt kinevező állam polgára, csak súlyosabb büncselekmények (rendszerint csak *büntettek*) miatt és *bizonyos feltételek* alatt vonható a belföldi bíróságok ítélkezése alá. A consul tehát csak kisebb cselekményekre van kivéve a belföldi hatóságok alól. Rendszerint le nem tartóztatható, tanúzás végett nem köteles a belföldi hatóságok előtt megjelenni (vagy a lakásán hallgatandó ki, vagy írásbeli nyilatkozatot kell kérni tőle).

Mindezek azonban rendszerint csak a valóságos consulokat illetik, az u. n. választott vagy tiszteletbeli consulok, kiket a belföldi állam polgárai közül szoktak kinevezni, a BP. rendes szabályai alá tartoznak. Kétség esetén a személyes mentesség fennállása és terjedelme felett is az igazságügyminiszter dönt a nemzetközi szerződések és a gyakorlat alapján, evégből a BP. 31. §-a értelmében ily esetben is (ha a terheltet ez a jog illeti, vagy ez iránt kétség merül fel) már az eljárás megindítása előtt, vagy ha már megindítatott, annak felfüggesztésével az igazságügyminiszterhez nyomban jelentés teendő.

5. *A m. kir. miniszterek az állami számverőszék elnöke*, nem különben a *közös miniszterek* alkotmányjogi törvényeink értelmében (1848: III. t.-c. 32. §., 1867: XII. t.-c., 1870: XVIII. t.-c.) hi-

vatalos minőségben elkövetett bizonyos alkotmány sértő tetteikért vagy mulasztásaikért különleges jogi felelősség alatt állván, ilyen tetteik miatt nem a rendes perjogi szabályok, hanem az illető törvényekben előirt különleges eljárás (parlamentari, illetőleg delegacionalis bíraskodás) alá tartoznak. L. az 1848: III. t.-c. 32—35., 1867: XII. t.-c. 50—51., 1870: XVIII. t.-c. 9—10. §§-ait.

Nem hivatalos minőségükben elkövetett, illetőleg a fentebbi törvények alá nem eső cselekményeikért azonban az említett személyek is a rendes b-perjogi szabályok alá tartoznak.

6. Bizonyos mértékig kivételes állásban vannak a büntető eljárás tekintetében az országgyűlés és a delegatiók tagjai is, az őket megillető mentelmi jog (sértetlenség) folytán.

A mentelmi jog hatálya a büntető eljárás terén abban áll, hogy ellenük csak az esetben lehet a büntető eljárást megindítani, ha az országgyűlés illető háza a terhelt képviselő vagy főrendiházi tag mentelmi jogát felfüggesztette. Nyomozást vagy vizsgálatot elrendelni, valamint a személyük ellen irányuló hatósági intézkedéseket (terheltként megidézés, elővezetés, letartóztatás, házkutatás, személymotosás) foganatosítani a mentelmi jog felfüggesztése előtt nem lehet, kivéve a büntett vagy vétség elkövetésén tettenérés esetét, amikor az országgyűlési tag a mentelmi jog felfüggesztése előtt is letartóztatható. E letartóztatás fentartása vagy megszüntetése kérdésében azonban ez utóbbi esetben is az illető ház vagy országos bizottság határoz. (1867: XII. t.-c. 47. §.)

Oly nyomozati és vizsgálati cselekményeket, melyek az országgy. tag megidézése, kihallgatása vagy letartóztatása nélkül eszközölhetők (pl. feljelentés elfogadása, tanuk, szakértők kihallgatása), a mentelmi jog felfüggesztése előtt is lehet teljesíteni. Más (nem az országgyűlési tag) ellen indított bűntényben az országgyűlési tagok tanuk vagy szakértők gyanánt a mentelmi jog felfüggesztése nélkül is megidézhetők és kihallgathatók, de kényszerítő intézkedések e végből sem tehetők ellenük a mentelmi jog felfüggesztése nélkül.

Fegyelmi vagy katonai becsületügyi eljárás az országgyűlési tag ellen a mentelmi jogra való tekintet nélkül indítható, miután ily ügyek nem tartoznak a büntető eljárás körébe.

A mentelmi jog felfüggesztése végett a megkeresést a BP. előtt maga az illető bíróság intézte az országgyűlés illető házához, a BP. 40. §-a értelmében azonban a megkeresést az illető bíróság a főügyész útján terjeszti az illető ház vagy bíróság elé.

A mentelmi jog csupán a delegatio tagjaira van törvényileg (1867: XII. t.-c. 47. §.) szabályozva, az országgyűlési tagok mentelmi jogára a házszabály

lyok s az országgyűlés illető házainak egyes határozatai és a gyakorlat irányadók. Ezt fejezi ki a BP. 32. §-ának az a kijelentése, hogy „az országgyűlés, ugyszintén a közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság tagjainak mentelmi jogát a jelen törvény nem érinti“.

A mentelmi jog codificatiojának ez a hiánya, illetőleg hézagossága érthetővé teszi a vitákat (nem ritkán parlamenti hareokat), melyek a kérdés részletei körül felmerülnek. Így sokáig vitás volt, vajjon a jogerős bírói ítélet *végrehajtása végett* kell-e kérni a m. j. felfüggesztését, míg végre a kérdés igenlőleg oldatott meg. (Ugyanigy az 1890. évi 18457. I. M. rendelet is.) 1902-ben a katonai becsületügyi eljárás és a mentelmi jog viszonya körül volt nagy vita (l. *Balogh* Artur: Jogállam 1902. 770. l.). 1912-ben pedig a tettenérés esetén való letartóztatás kérdésében. (l. br. *Horváth* Emil: Jogállam 1912. 579—585.; *Buza* László: Jogt. Közl. 1912. 379—380. l.), előbbi csak a személyazonosság megállapításáig való letartóztatást helyesli a m. j. felfüggesztése előtt, utóbbi a BP. 141. §-ának összes eseteiben helytállónak tartja; a két nézet ellenkező értelemben tulzott és egyoldalú. A tettenérés esetén való letartóztatásra nem áll a BP. 141. §. 1. pontjában foglalt korlátozás („ha kiléte azonnal meg nem állapítható“), mert ily esetben, éppen ha a terhelt országgyűlési tagsága megállapított, kell kérni a Ház határozatát a letartóztatás fentartása vagy megszüntetése iránt; ellenben szokás, összeajztás, bűnméltléssel fenyegetőzés (BP. 141. §. 2., 3., 4., 5. p.) miatt a m. j. felfüggesztése nélküli letartóztatásnak nincs törvényes alapja. Egyedül a „tettenérés“ ad erre címet, aminek értelmezésére pedig a BP. 142. §-a az irányadó.

A mentelmi jog fogalmának, terjedelmének tárgyalása az államjogi tudomány körébe tartozik. Ez iránt az államjogi kézikönyveken felül l. *Jelinek* A.: A mentelmi jog, 1890; *Nagy* Ernő: A mentelmi jog. (Budapesti Szemle, 1899. aug.); *Balogh* A.: A parlamenti tagok szólásszabadságának határai. 1899. JEE. 160. sz. és Jogállam 1902. 770. l.; br. *Horváth* Emil: A mentelmi jog határai. Jogállam 1912. 399. és 569. s köv. l.

18. §. A Katonai Bünvádi Perrendtartás és annak hatálya.

Irodalom: *Pap* Kálmán: A katonai büntető és fegyelmi fenytőjog kézikönyve, 1888; *Szilágyi* A. K.: Értekezések a katonai jog köréből, 1896; A katonai becsületbüntetések joghatálya Magyarországon. Jogt. K. 1915. 107. és A katonai bíróságok hatásköre. Jogt. K. 1914. 365., 371.

Gábor Gyula: Tanulmányok a kat. bünt. jog köréből 1901. és M. Jogi Lex. IV. 560—564. (kimerítő irod. repertóriummal).

Fabinyi Gusztáv: Katonai bírásokodás. M. Jogi Lex. IV. 540—560.

Weise: Das Mil. Strafverfahren in Russland, Frankreich und Deutschland. Wien 1894.

Dangelmeier: Geschichte des Militär-Strafrechts, 1891; *Lelewer:* Grundriss des Mil. Strafrechts. 1909.

Novak: Der Strafprocess der gemeinsamer Wehrmacht. Wien u. Leipzig 1914.

Schager: Das Militärstrafverfahren. Wien 1914; *Szűlősy* G.: Das Militärstrafrecht. Wien 1914; *Steidle:* Militär Strafprocess und Reichs Strafproc. reform. Heidelberg 1908; *Julien:* La procedure militaire. Paris 1913.

Schager: Das Geltungsgebiet der neuen Mil. Str. proc. ordn. Öst. Zentralblatt für jur. Praxis. 31. köt.; *Lohsing*: Beziehungen zwischen Zivilstraf- und Militärgerichtsbarkeit. Jurist. Blätter 1914. 25. sz.

I. A „tényleges katonai egyének“, mint az összes kultur-államokban, úgy nálunk is külön u. n. *katonai BP.* alá tartoznak, (1912: XXX. t.-c. 50. §.), vagyis a büntető perjog fentebbi általános forrásai csak a polgári társadalom tagjaira hatályosak. És pedig a közös hadsereg magyarországi tagjaira ez idő szerint az 1912: XXXII. t.-c. „a közös haderő katonai bünvádi perrendtartásáról“, a m. kir. honvédség részére az 1912: XXXIII. t.-c. „a honvédség katonai bünvádi perrendtartásáról“ áll fenn, mely két törvény 1914. július 1-én lépett életbe.

Hogy a polgári és a katonai társadalom tagjai a jogegyenlőség elvének a törvényhozás vezérelvül elfogadása dacára a büntető perjog terén ma is ily élesen meg vannak különböztetve, ennek természetes magyarázata a *két társadalmi osztály belső életében ma is uralkodó vezéreszmék különbözőségében* keresendő. Míg a polgári társadalomban mindinkább az *egyéni szabadság, az egyén függetlensége, önállósága, az osztály különbségek elsímitása* a vezérelvek, a katonai társadalom rendeltetésénél fogva a *szigorú fegyelmet, a rangfokozati elkülönítést, a feljebbvalók iránti feltétlen engedelmességet* tekinti elengedhetetlen vezérelveknek. Ez utóbbi elvek, melyek a hadsereg *harcéhszégének*, mint a katonaságra legfőbb célnak, természetes és elengedhetetlen előfeltételei, kívánják meg, hogy a tényleges katonai egyének a polgárinál szigorubb fegyelmi és büntetőjogi szabályok alatt álljanak. Ez tette szükségessé, hogy a „*katonai állományu egyének*“ részére századok óta az európai államok külön BTK-eket és BP-okat alkottak és alkotnak ma is. Különösen elengedhetetlennek látszik még mindig a különálló BP., (több helyen külön anyagi katonai BTK. nincs), mert a polgári igazságügyi hatóságok és bíróságok kevésbé lennének alkalmasak a katonai egyének ügyeiben való eljárásra és ítélkezésre, mint a külön e célra szervezett külön katonai igazságügyi hatóságok.

Az új magyar katonai BP. azonban, habár alakilag teljesen külön álló codex, *rendszere, s a perjogi vezérelvek tekintetében teljes összhangban áll a polgári BP-sal.* A vegyes rendszer legfőbb elvei: a *hivatalból eljárás, az ügyészségi vádképviselet, a védelem megengedése, a közvetlenség, a szóbeliség, nyilvánosság, az anyagi igazság, a bizonyítékok szabad mérlegelése* stb., ha bizonyos, a polgári b. perjogénál erősebb korlátozásokkal is, de érvé-

nyesülnek a katonai BP.-unkban is, úgy, hogy a katonai büntető perjog mai szabályai lényegileg legtöbb pontban megegyeznek a polgári BP.-sal. Az eltérések, illetőleg a különleges szabályok a *katonai fegyelem fenntartásának és az eljárás gyorsaságának* elveiből származnak.

A „közös haderő“ BP-a és a honvédség BP-a csak alakilag különböznek s az eljárás (ügykezelés, tárgyalás) *nyelve* tekintetében térnek el egymástól; a 80. §-t kivéve a két codex szövege teljesen megegyezik; viszont mindkettő a véderő közösségéből folyólag lényegileg azonos az Ausztriában 1912. jul. 5-én szentesített katonai BP.-sal.

1. A katonaság részére külön „hadicikkek“, majd BP.-ok alkotása — eltekintve a középkori kísérletektől (I. Frigyes császár 1158-iki törvénye, a különböző „Spiessrecht“-ek) — már a 16—17. században megkezdődik. Németországban az 1508-iki Kriegsartikeln für Landesknechte, az 1570-iki Reichsgesetz, majd az I. Frigyes porosz király által 1712-ben kiadott „Kriegsgerichtsordnung und Auditeur Instruction“ és az 1723-ban kelt „Bestallung eines Malefiz-Gerichtes in der kaiserlichen Armee“, — Svédországban a *Gustav Adolf* 1621-iki törvénye, — *Franciaországban* I. Ferenc. IV. Henrik, majd XIV. Lajos 1651-iki *Ordonnance*-ei (I. ezeket: *Chanan*: Ordonnances militaires touchant l'ordre, reglement, discipline, police et devoir de l'infanterie française 1533—1600. és *Chevalier de Sparre*: Code militaire ou compilation des réglemens et Ordonnances de Louis XIV. faites pour les Gens de Guerre depuis 1651.), — *Oroszországban* az 1647. majd az 1706-iki és 1716-iki rendeletek képezik az első kísérleteket a katonai BP. codificatiojához.

A tulajdonképeni rendszeres codificatio, a polgári büntető perjogok modern elveinek és rendszerének kisebb-nagyobb mérvű átvétele azonban csak a 19. század folyamán következik be. A ma fennálló nevezetesebb katonai BP.-ok a következők:

Franciaországban az 1857-iki Code de justice militaire (az alaki és anyagi jog együtt); új modernebb javaslatok 1901. és 1906-ból.

A *Németbirodalomban* az 1898-iki Militär Strafgerichtsordnung (életbelépett 1901. január 1.). Ezt megelőzőleg az egyes német tagállamoknak saját particularis kat. BP.-aik voltak.

Angliában az 1881. augusztus 27-iki Army Act (csak perrendtartás).

Oroszországban az 1879., 1883., 1884., 1885-iki törvények.

Dániában 1881. május 7.

Svédországban 1881. október 7.

Norvégiában az 1902. május 22.

Romániában 1894. április 9.

Szerbiában az 1901-iki.

Hollandiában 1903. április 27.

Belgiumban 1899. június 15-iki törvények tartalmazzák a katonai b. perjogot.

Az északamerikai *Egyesült-Államoknak* angol mintára 1881. február 17-ről,

Japánnak 1898-ból van külön katonai BP.-a (német mintára).

2. *Hazánkban* az állandó hadsereg felállítása óta (1715: VIII. t.-c.) a haderőnek az osztrák csapatokkal közös vezérlés alatt álló magyar részeire nézve is a Mária Terézia által 1768-ban kiadott „*Peinliche Halsgerichtsordnung*“ (Constitutio criminalis Theresiana) és az azután kibocsátott rendeleteken alapuló osztrák katonai BP. (legutolsó kiadása 1884. április 13. és 24., a bírói szervezetre az 1881. február 28. és március 17. közös hadügyminiszteri rend.) volt életben. E jogforrások érvénye az új alkotmányos korszakban az 1868: XL. t.-c. 54. §-án, majd az ezt pótló 1889: VI. t.-c. 62. §-án nyugodott. A m. kir. honvédség részére 1868. óta ugyanezek a szabályok alkalmaztattak, azonban a honvéd hadbíróóságok által (a honvéd hadbíróóságok szervezetéről legutóbb az 1894. november 1-én kelt 6024. sz., a „katonai bűnperrendtartásról“ az 1884. július 12-én kelt 1063. sz. min. rendelet szövege).

Az 1912: 32. és 33. t.-cikkben codificált magyar katonai BP. *hozzá* tárgyalások eredménye. Az absolutismus idejéből fenmaradt, a titkos, írásbeli nyomozó rendszerre épült KBP. korszerű reformja a közös hadügyi, a két honvédelmi és az igazságügyminisztériumokban rég elhatározott és előkészített dolog volt. A nehézséget főleg a közös haderő magyar részénél a nyelvkérdés képezte, míg végre ezt az akadályt is sikerült elhárítani s a Magyarország területén felállított dandár- és hadosztálybíróóságok előtt a magyar állam nyelvének uralma biztosítva lett (fokozatos életbeléptetéssel). A KBP. kidolgozásánál az 1873-iki osztrák és az 1896-iki magyar BP. véte-
tett alapul s azok szövege sokszor teljesen át lett véve.

II. A „katonai büntetőbiráskodás“ terjedelmét a KBp. és a Hkbp. II. fejezetei (10—17. §§.) részletesen megállapítják. A *katonai* biráskodás fogalma magába foglalja: 1. a *hadseregi* és 2. a *honvédségi* büntetőbiráskodást, előbbi a közös hadsereg és a hadi tengerészet, utóbbi a honvédség, népfelkelés és csendőrség tagjaira vonatkozó büntető joghatóságot jelenti.

A katonai büntetőbiráskodás *tárgyi* tekintetben nemcsak a szorosan vett *katonai* bűncselekményekre, hanem a tényleges katonai egyének által elkövetett *valamennyi bűncselekményre* kiterjed. Folyománya ez a katonai BTK. rendszerének, mely az összes a tényleges katonák által elkövetett bűncselekményeket tartalmazza. Egyedül a *jövedéki kihágások* nem tartoznak a hadbíróóságok elé, ezekre a polgári hatóságok jurisdictioja fentartatott.

a) *Személyi* tekintetben a katonai b. biráskodás alatt állanak:

1. a közös haderő, illetőleg a honvédség és a csendőrség *tényleges egyénéi*;

2. azok, akik *tartós szolgálati alkalmazásban* vannak vagy *próbaszolgálatot* teljesítenek;

3. a *népfelkelésnek* a hadsereg hadi létszám kiegészítésére *behívott* egyénei;

4. a rangosztályba nem sorozott *nem tényleges* katonai egyének, akik e minőségükben a közös hadseregnél, honvédségnél, népfelkelésnél vagy a csendőrségnél bármiféle *szolgálati alkalmazásban* vannak;

5. a haderőnek katonai rokkantházakban elhelyezett rokkantjai;

6. a szolgálatot befejezett *hadihajó* vagy a haditengerészetbe bekebelezett *jármű személyzetéhez* tartozók (ezek csak a *hadseregi* bíráskodás alá);

7. mindazok, akik a hadbíróságoknál megindított bűnvádi eljárás folytán *előzetes letartóztatásban* vagy *vizsgálati fogságban* vannak, vagy a haderő valamely letartóztató intézetében *szabadságvesztés büntetésüket* töltik, a honvédségi b. bíráskodás alá még azok is, akik a honvéd hadbíróságok által kiszabott szab. veszt. büntetést polgári letart. intézetben hajtanak végre, ha az illetők csapatuk állományában maradtak;

8. a tényleges szolgálatból eltávozott *szökevények*, akik eltávozásuk idején katonai bünt. bíráskodás alatt állottak;

9. a haderő *mozgósított* vagy az osztrák-magyar monarchián *kívül* levő csapatainak kíséretéhez tartozók;

10. a hadifoglyok és tűzok. (KBp. és Hkbp. 11. §.)

A most felsorolt egyénekkal szemben is a katonai b. bíráskodás csak azokra a bűncselekményekre terjed ki, amelyeket azok *e bíráskodást megalapító viszony tartama alatt* követtek el. A tényleges szolgálatra kötelezett egyéneknek *a tényleges szolgálat megkezdése előtt* elkövetett bűncselekményei tehát nem a katonai, hanem a polgári b. bíráskodás alá tartoznak (ugyanaz áll a fegyvergyakorlatra vagy más katonai szolgálattételre behívott tartalékosoknak, póttartalékosoknak a szolgálattétel megkezdése *előtt* elkövetett cselekményeire (u. o. 12. §.)

A katonai b. bíráskodás hatályának *megszüntére* nézve már különbség van a *közönséges* és a *katonai* bűncselekmények tekintetében. *Közönséges* bűncselekményekre nézve a katonai b. bíráskodás *az ezt megalapító viszony megszűntével* (a tényleges szolgálatból elbocsátással) véget ér, amennyiben az illetékes parancsnok vagy bíróság a szolgálat alatt elkövetett bűncselekmény miatt e viszony megszűnte előtt nem tett intézkedést a bűnvádi eljárás előkészítésére vagy megindítására. *Katonai* bűncselekményekre vagy *nem tényleges* tiszte. által katonai egyenruhában *elkövetett*

katonai bűncselekményekre nézve a katonai b. biráskodás megszűnik, ha e viszony megszűntét vagy a katonai szolgálati kötelezettségből kilépést követő *egy év alatt* nem történt intézkedés a bűnvádi eljárás előkészítése vagy megindítása iránt. (U. o. 16. §.)

1. A katonai büntető biráskodás hatálya, mint a polgári perjog általános uralma alóli kivétel, ezek szerint *szorosan* magyarázandó. Csak a *tényleges* katonákra áll fenn és ezekre is csak a *tényleges* szolgálat alatt elkövetett bűncselekményekre nézve. A *tényleges* szolgálat megkezdése *előtt* és annak megszűnte *után* elkövetett b. cselekményekre nem terjed ki, sőt e viszony fennállása *alatt* elkövetett b. cselekmény miatt sem esik vissza a tartalékba lépett egyén a kat. jurisdictio alá, csak ha amiatt közönséges b. cselekményt illetően még a viszony megszűnte előtt, katonai b. cselekmény miatt e viszony megszűntét követő egy év alatt a katonai hatóság előtt az eljárás megindított.

2. Alávethetők-e a hadifoglyok a fogságbajutást *megelőzően* elkövetett bűncselekményeik miatt az illető idegen állam joghatóságának, erre nézve *Arndt* (Berliner Tagblatt 1914. november 20.), *Buza L.* (B. Sz. 1915. márc.), *Ambrózy Gy.* (Jogt. K. 1915) tagadólag, *Heilfronn* (D. Juristen Z. 1915. 1—2. sz.) és *Csiky Aladár* (Jogt. K. 1915. 22—23. sz.) igenlőleg felelnek. A két nézet közül a KBP.-nak az első felel meg s érdemileg is ez a helyesebb álláspont. Az utóbbi nézet odavezetne, hogy a háboru alatt idegen területen katonák által elkövetett erőszakoskodások az idegen állam *polgári* büntetőbíróságai elé kerüljenek, ami a polgári és katonai joghatóság összezavarása lenne.

b) *Mikor és mi miatt* esnek a *nem tényleges* katonai egyének (tartalékosok, népfölkelők) is a katonai b. biráskodás alá, a KBp. eziránt is biztos utmutatást nyújt. Ugyanis katonai b. biráskodás alá tartoznak:

1. a közös-hadsereg és a honvédség *nem tényleges* (tartalékos) egyénei a katonai behívó parancs iránt tanusított engedetlenség büntette vagy vétsége (1890: XXI. t.-c.) vagy az ez által elkövetett még súlyosabb bűncselekmény miatt;

2. a népfelkelés behívott egyénei ugyanazon cselekmény miatt;

3. a közös-hadsereg és a honvédség *nem tényleges* egyénei az *ellenőrzési szemle* vagy a *tiszti* bemutatás alatt elkövetett *katonai* bűncselekmény miatt;

4. a közös-hadsereg és a honvédség *nem tényleges* *tisztjei* katonai *egyenruhában elkövetett katonai* bűncselekmények vagy a fölé- és alárendeltségi viszony ellen elkövetett kihágások miatt. (U. o. 13. §.) L. még az 1912: XXX. t.-c. 51. §-át.

Mozgósítás vagy háboru tartama alatt vagy ennek veszélye miatt a minisztérium elrendelheti (1912: LXIII. t.-c. 12. §.), hogy a *polgári büntető-biráskodás alá tartozó egyének* is a jogosulatlan toborzás, szolgálati köteleesség megszegésére csábítás, kémkedés, katonai behívó parancs iránti engedetlenségre csábítás miatt a *honvéd* büntető biráskodás alá helyeztessenek. Ki-

vételkedően a honvéd b. bíraskodás helyére a hadseregi b. bíraskodás lép, ha a hadi események következtében honvéd bíraskodást egyes esetben nem lehet gyakorolni (u. o. 14. §.).

E kivételes rendelkezés alkalmazására hamarosan sor került az 1914. nyarán kitört világháború alatt. L. az 1914. évi 5491. M. E. sz. és az 1914. augusztus 1-én kelt 5735. sz. M. E. rendeleteket. Ig. ügyi Közl. 1914. 473. és 468. l.

c) *Bünhalmazat* esetén, ha az ugyanazon tettes által elkövetett bűncselekmények részint a *hadseregi*, részint a *honvéd* vagy a *polgári* büntető bíraskodás alá tartoznak, *mindenik bíróság önállóan jár el*. Az a bíróság, mely ily esetben később hozott ítéletet, a büntetés megállapításánál köteles figyelembe venni a korábbi ítélettel kiszabott büntetést. Ha a halmazatban levő bűncselekmények valamelyikére halálbüntetés vagy életfogytig tartó fegyházbüntetés szabható ki, az ezen cselekményre vonatkozó eljárás megelőzi a többi enyhébb cselekmény miatti eljárást. Több jogerősen megállapított büntetés közül *rendszerint* azt kell előbb végrehajtani, amely *korábban* lett megállapítva. (U. o. 17. §.)

III. A m. kir. *csendőrség* tisztjei és legénysége az 1883: III. t.-c. 8. §-a szerint, a m. kir. *népfelkelésnek* szolgálattételre behívott tagjai az 1886: XX. t.-c. 1—2. §§-ai szerint a honvéd b. bíraskodás alatt állanak. A H. k. bp. szabályai azért ezekre a személyekre megfelelően alkalmazandók. (KBp. 8. §.)

A cs. és kir. *bosnyák-hercegovinai* csendőrségre a KBp. irányadó.

A *közös hadsereg* kifejezés alatt a *haditengerészet* hatóságai és egyénei is mindig oda értendők.

IV. Az állományba nem vett *ujoncok*, *póttartalékosok* és a nem tényleges katonai egyének minden *polgári* viszonyaikra nézve, valamint *bűnvádi* és *rendőri ügyekben* is polgári bíróságok és hatóságok alatt állanak és csak azoknak a korlátozásoknak vannak alávetve, melyek a véderőtörvényen alapulnak. (1912: XXX. t.-c. 51. §.)

19. §. A jogforrások időbeli hatálya.

I. A büntető perjogi források időbeli hatálya az általános szabályok (1880: LXVI. t.-c., 1880. XXXVII. t.-c.) szerint állapítandó meg. Ennek folyománya, hogy az új b. perjogi források rendszerint nemcsak azokra az ügyekre alkalmaztatnak, *amelyek az új jogforrás életbelépte után indultak meg*, hanem az illető jogforrás életbelépte idején *már folyamatban* levő ügyekre is. Ennek

indoka az, mert az új eljárási szabályok előreláthatólag igazságosabb és célszerűbb rendelkezéseket tartalmaznak a régiéknél. A Bpé. 3. §-a világosan ki is mondja, hogy a BP. életbelépésének napjától (1900. jan.) kezdve, a kir. bíróságok hatáskörébe utasított büntettek, vétségek és kihágások miatt *megindítandó* bünvádi eljárásban a BP. szabályait kell alkalmazni és a már megindított eljárást is az új hatásköri szabályokban meghatározott bíróságok előtt és a BP. szabályai szerint kell folytatni. A 6. §. szerint pedig a büntetéseket a BP. életbelépésének napjától kezdve a BP. szabályai szerint kell végrehajtani.

E szabály alól azonban néhány kivételt mégis tett a törvény. Ugyanis: Az eddig illetékes bíróságok előtt és az eddigi eljárási szabályok szerint kell eljárni azokban az ügyekben, amelyekben a BP. életbelépése napját megelőzőleg a főtárgyalás, illetőleg a járásbírósnál a tárgyalás már ki volt tűzve. A BP. életbelépése előtt még jogerőre nem emelkedett *közvetlen idézést* vagy *vád alá helyezést* rendelő végzés ellen a *felelbbvitel* és annak elintézése az eddigi szabályok szerint történik. A további eljárásban azonban a BP. szabályait kell alkalmazni. (Bpé. 4. §.)

Ha valamely *ujrafelvételi* ügyben a főtárgyalás, illetőleg a járásbírósnál a tárgyalás a BP. életbe lépése napján már ki volt tűzve, az eljárást az eddigi illetékes bíróságok előtt és az eddigi eljárási szabályok szerint kell befejezni. Az eddigi jogszabályok szerint befejezett ügyekben az *ujrafelvétel megengedhetőségének feltételeit* a BP. rendelkezései szerint, *ha pedig a korábbi jogszabályok a terhelte nézve kedvezőbbek*, az utóbbiak szerint kell megítélni. (u. o. 5. §.)

II. A Fb. életbeléptével (1914. január 1.) szükséges *átmeneti* szabályokat a Fb. 76. §-ának felhatalmazása alapján a végrehajtási rendelet (56000—1913. I. M.) 1—4. §§-ai állapították meg.

III. A St. 62. §-a a Bpé. 4. §-ához hasonló kivételt állapít meg. E szakasz harmadik bekezdése ugyanis szabály gyanánt kimondja, hogy a sajtótörvény perjogi rendelkezései a törvény hatályaba lépte előtt elkövetett cselekményekre is alkalmazandók. A negyedik bek. szerint azonban, ha a bünvádi eljárás e törvény hatálybalépte (1914. április 12.) előtt már megindult és a *vizsgálatot már befejezték*, az ügyben az eddigi perjogi szabályok szerint kell eljárni.

20. §. A magyar büntető perjogi irodalma.

Irodalom: Balogh: Tank. 141—153.

I. A régi irodalom. A XVII. századból egyetlen perjogi munka, mely azonban a polgári és büntető perjogot összefoglalva tárgyalja; *Kitonich* János-tól: Directio methodica Processus judiciarii juris consuetudinarii incl. Regni Hung. Nagyszombat 1619. Ezen időbeli perjogunkra legbecsesebb tájékoztató forrás. A XVIII. században három rendszeres büntető perjogi munka jelent meg, u. m.: *Huszthy* István egri jogtanárnak: Jurisprudentia practica

stb. (Eger, 1745.) c. műve, melynek III. kötete szól a büntetés jogról és eljárásról; 2. *Gochetz* Gábertól: *Praxis criminalis inelyti Regni Hungaricæ* (Buda, 1746.); 3. *Bodó* Mátyástól: *Jurisprudentia criminalis secundum praxim et Constitutiones Hungaricas.* (Pozsony, 1751.) Mindenik a törvények és bírói gyakorlat ismertetése, legértékesebb a Bodó műve (a kinvaltatást nem helyesli).

Nagyobb tudományos készültséggel dolgozzák fel a tételes jogot a XIX. század első felében megjelent művek, u. m.: *Szlemenics* Pál pozsonyi jogtanártól: *Elementa juris criminalis Hungarici* (Pozsony, 1817.), majd magyarul: *Fenyítőtörvényszéki magyar törvény* (Buda, 1836., ez az első magyar nyelven megjelent büntetés perjog, ötödik kiadása 1872.); *Fabricsy* Samu ügyvédtől: *Elementa juris criminalis Hungarici* (Lőcse, 1819., az „újabb eszmék“ első hirdetője). Legjelesebb pedig *Vuchetich* Mátyás budapesti egyetemi tanár műve: *Institutiones juris criminalis hungarici.* (Buda, 1819.), melynek második könyve (318—536. l.) szól a b. eljárásról.

A 40-es évekből nagybecsű reformdolgozatok *Szalay* László értekezései A codificatióról 1840., A büntetés eljárásról, különös tekintettel az esküdtzékre (1841) és A büntetés eljárásról (1845—1846.); együtt *Publicisticai* dolgozatok Pest. 1847. I—II. köt.); ugyancsak becsesek *Kossuth* Lajos vezércikkei a Pesti Hirlapban és *Szemere* Bertalan: *Utazás külföldön* (2. köt. 1840.) c. művének az angol és francia eljárásra vonatkozó részei.

Az abszolút korszakban az életbeléptetett osztrák büntetés eljárást fel dolgozták, illetve commentálták: *Csacskó* Imre és *Szokolay* István (Pest, 1854.), továbbá *Bausern*: A bűnvádi eljárás gyakorlati tana. (Pest 1856.) Az erdélyi büntetésjogot (főleg az anyagi jogot) *Dósa* Elek: Erdélyhoni jogtudomány (Kolozsvár, 1861.) c. műve dolgozza fel (518—850. l.)

II. *Ujabb irodalmunkból* (1864—1896.) legelső s legbecsesebb munka *Pauler* Tivadar budapesti egyetemi tanár, később igazságügyminiszter „Büntetésjogtan“-a, mely rövid időn három kiadást ért (1864, 1868, 1872.) s két évtizeden át jogi tanintézeteinkben tankönyvvül, bróságaink által pedig mint egy codex gyanánt használtatott. Az „alaki büntetés jog“-ot a II. kötet 518—706. §. tartalmazza, mesterileg egyeztetve össze régi szokásjogunkat az 1843-iki javaslattal, az osztrák joggal és az újabb gyakorlattal.

Rendszeres tan- és kézikönyvek még e korból: *Kautz* Gusztáv győri jogtanár: A magyar büntetés jog és eljárás tankönyve. (Pest 1873.); *Székaós* Ferenc curiai bíró: A m. büntetés eljárás kézikönyve (Budapest 1881., II. kiad. 1887., a leghasználatosabb kézikönyv a 80-as évekből); *Flye* László budapesti egyetemi tanár: „Bűnvádi eljárás a törvényeszek előtt.“ (Budapest, 1885., II. kiad. 1888.) Kézikönyvnek indult *Fekete* Ödön, főügyési helyettes „A büntetés eljárás kézikönyve“ c. műve, melyből azonban csak két füzet jelent meg, a büntetés jog és eljárás régi történetéről (a XVI. századig).

Monografia irodalmunk is csak ebben a korban indul meg. Az esküdtzék intézményről jelenik meg először két tanulmány; egyik *Rész* *Ensel* Sándortól: „Az esküdtzék Magyarországon“ (Pest, 1867.), másik *Friedmann* Bernáttól: „A népbírák és esküdtzések intézménye“ (Budapest, 1876.), utóbbi a M. Tud. Akadémia által jutalmazott pályamű.

A 80-as években megjelent bűnvádi eljárási javaslatok és tervezetek felett megindult viták élénk és gazdag reformirodalmat teremtenek meg.

Részint folyóiratokban, részint önálló füzetekben sok oly becses értekezés jelenik meg, melyek ma is actualis értékűek. Ilyenek: *Wlassics* Gyulától „A bűnvádi eljárás alapelvei“ (1885.); *Fayer* Lászlótól: „Bűnvádi eljárásunk reformjához (1884.)”; *Lukács* Adolftól: Az ártatlanul letartóztatottak kártalanításáról (M. Ig-ügy. 32. k.), Az angol büntető eljárás elővizsgálati része (u. o. 33. k.), A vádalfelhelyezés Angliában (u. o. 35. k.), A nyilvánosság a bünt. elj. elővizsgálati részében (Jog. 1889. és 1890.); *Baumgarten* Izidortól: Esküdtszéki tanulmányok (M. Ig-ügy 20., 22. köt.), Az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogságról (u. o. 6. k.), A vádhatározatról (u. o. 12. k.); *Balogh* Jenőtől: Bűnvádi eljárásunk lassúsága (J. K. 1887.), Bűnügyi védelem (u. o. 1885.), A bűnvádi eljárás újrafelvételéről, valamint az ártatlanul elítéltek kártalanításáról (u. o. 1895.); *Vargha* Ferentől: Ne bis im idem. (M. Ig-ügy 31. k.), A bűnvádi eljárás megindításának és folytatásának akadályai (u. o. 38—39. k.); *Tarnai* Jánostól: A tettazonosságról. (M. Ig-ügy 34. k.) stb.

III. A *BP. irodalma*. A BP. meghozatala és életbelépte, örvedetesen fellendítette bűnvádi eljárási irodalmunkat. Maga a BP. miniszteri indoklása, mely többek műve (Csemegi, Schédius, Tarnai, Wlassics, Balogh J., Varga F., Battlay), egyik legbecesebb terméke eddigi büntető eljárási irodalmunknak. A BP. mindenik fejezete valóban monografia-szerűen van kidolgozva az indokolásban.

A rendszeres tudományos művek közül, melyek a BP. alapján dolgozzák fel bűnvádi eljárási jogunkat, a legértékesebb munka *Balogh* Jenő budapesti egyetemi tanár „Magyar bűnvádi eljárási jog“ c. műve (Első rész. Állános tanok. Budapest, 1901.). Rendkívül nagy szolgálatot tett a gyakorlatnak az életbeléptetés első éveiben s maradandó tudományos értékű munka a *Balogh* Jenő, *E. IVés* Károly és *Vargha* Ferenc által irt 4 kötetes commentar: „A BP. magyarázata“ (Budapest, 1898—1900.). II. kiadás 3. kötet 1910.

Rendszeres tan- és kézikönyvek: *Balogh* Jenő: A büntető perjog tankönyve. (I. füzet, 1906.); *Fayer* László: A bűnvádi perrendtartás vezérfonala (a szerző régebbi kézikönyvének 3-ik, illetőleg 1905-ből 4-ik kiadása); *Finkey* Ferenc: A magyar büntető eljárás tankönyve (Budapest, 1899., 2-ik kiadás 1903., 3. k. 1907.); *Lukács* Adolf kolozsvári egyetemi tanártól: A bűnvádi per előkészítő része. (Kolozsvár, 1904.); *Vámbéry* Ruzstem: A BP. rövid tankönyve. Budapest, 1909.

Monografiák, illetve értekezések: *Lukács* Adolf: A főtárgyalás (1900.), Az esküdtbírótság (1902.); A cassationalis eljárás a szakbírószági és az esküdtbírószági ítéletekben 1914.; *Ödönfi* Miksa: Sajtóeljárásunk és annak fejlődése. (1904.); *Kármán* Elemér: A kir. ügyészség és az előzetes eljárás (1906.); ifj. *Dombóváry* Géza: A favor defensionis elve és a kir. Curia (1903.); u. a. Tény és jogkérdés a b. gyakorlatban (1912.); *Degré* Miklós: Főtárgyalás az esküdtbírószág előtt (1912.); A Bpn. magyarázata (1914.); *Rácz* Béla: Reformkérdések az esküdtbírószági eljárásban (1912.); *Heller* Erik: BP. a fiatalok bünygyében figyelemmel a törvényhozás feladataira (1912.); *Tarnai* János: Sajtójogi tanulmányok Budapest, (1914.); *Angyal* Pál: A biztosíték mellett való szabadlábra helyezés (1903.); *Székely* Aladár: Perorvoslat a jogegység érdekében (1903.); *Vargha* Ferenc: A BP. perorvoslati rendszere (1900.); A semmisségi panasz (1901.), Sajtószabadság

(1906.), *Ügyészség és politika* (1907.), *Az esküdtbírótság tévedése* (1915.); *Baumgarten* Izidor: *Esküdtszéki tanulmányok 1883. M. ig.-ügy XX. és XXII. Felelbbvitel a ténykérdésben* (1899.); *Finkey* F.: *Az esküdtszék az új bűnvádi eljárásban* (1899.); *Zehery* Lajos: *A vádalahelyezés a büntetőperjog alapvető elveinek szolgálatában*. Kolozsvár 1915. Nagyszámu értetkezés jelent meg a BP. egyes részeiről a M. Jogászegylet füzetek között s különönböző jogi lapokban.

Bűnvádi perjogunk történetére nézve becses és alapos tanulmány íj. *Dombováry* Gézának: „Fenyítő eljárás és büntetési rendszer Pestmegyében a XIX. század első felében.“ (Budapest 1906.) c. terjedelmes műve.

ÁLTALÁNOS RÉSZ.

ELSŐ SZAKASZ.

A büntető per jog mai elmélete (dogmatikája).

Rendszer. Alapelvek és vezéreszmék.

21. §. A vádelv és a nyomozó elv. A vádrendszer és a nyomozó rendszer.

Irodalom: Balogh: 102—162. (kimerítő irod. repert-mal) és Tank. 154—190; *Min. Ind.* 38—56; *Wlassics:* A bünvádi eljárás alapelvei 1885; *Garraud:* *Traité* I. 149—159; *Glaser:* I. 18—275. és *Kleinere Schr.* I. 521; *Wach:* *Struktur des Strafprocesses* 1915; *Orloff:* *Das Strafverfahren in seinen leitenden Grundsätzen und Hauptformen* 1858; *Friedman:* *Zur Theorie des Anklageprozesses* 1890. *Grünhut Z.* XVII—41.

I. A büntető per jog részletes szabályozása mindig azoktól az *alapelvektől* és *vezéreszméktől* függ, melyek az illető korban a büntető igazságszolgáltatás gyakorlására nézve a társadalomban, illetőleg valamely államban uralkodnak, vagy uralomra törnek. A büntető eljárásnak több ezeréves története előbb zavarosan, homályos körvonalakban, majd a XVIII. század végétől tisztábban és határozottan három *rendszer*t mutat fel, mint a büntető eljárás részletes szabályozásának megkülönböztethető alakjait. E három rendszer: a *nyomozó*, a *vád-* és a *vegyes* rendszer, melyek közül a két előbbit az irodalom mint egymást kizáró rendszert, a harmadikat pedig, mint a két előbbinek összeolvasztását, kiegyenlítését szokott feltüntetni.

A nyomozó és a vádrendszer közötti különbség élesebb kidomborítása végett állította fel ugyancsak az újabb irodalom a *nyomozóelv* és a *vádelv* fogalmait, előbbit mint a nyomozó, utóbbit mint a vádrendszer legfőbb alapelvét. Így teremtette meg aztán az *irodalom* a „tisztá vádrendszer“-t, mely a vádelvre lenne építve s azt teljesen és szigorúan keresztülvinné és a tisztá, nyomozó rendszert, mely a nyomozó elvre lett volna építve.

1. A „vádelv“ a mai irodalmi közfelfogás szerint abban áll, hogy a *biróság csak vád alapján járhat el*, csak a bevádolt sze-

mélyre és a vád tárgyává tett *cselekményre* indítja meg a bírói eljárást, csak az előtte emelt vád alapján hozhat ítéletet, vagyis vád nélkül senkit el nem ítéltet. A vád és az ítéltetés tehát el van különítve s a vádló és a bíró egymástól függetlenek.

2. A „nyomozó elv“ ezzel szemben azt jelenti, hogy a bíróság hivatalból indítja meg a büntetőperthi hivatalból maga kutat, nyomoz a bűncselekmény és annak tettese után s maga gyűjti össze a bizonyítás anyagát. Külön vádlóra és vádindítványra eszerint nincs szükség, a bíróság hivatalból keresi és érvényesíti az igazságot.

3. A vádelvre épített, u. n. „tisztá vádrendszer“ eszerint a következő lenne: A bíró az elébe hozott b. perrel szemben szenvedőlegesen viseli magát, nem avatkozik a vádló és a vádlott vitáiba, a bizonyítást a felek végzik, a bíróság csak felügyel a felek vitáira és bizonyítására, felvilágosításokat, kiegészítéseket kíván tőlük s az így elébe hozott anyag szerint ítélt a vád helyessége, vagy alaptalansága felett. E rendszer a vádlói, védői és ítélő functiókat külön hatóságokra, illetőleg személyekre bizza, a vádlót a vád urának, a terheltet a vádlóval egyenjogu perbeli félnek tekinti; vezéreszméi: a közvetlenség, szóbeliség, a szabad védekezés és a szabad bizonyítás, a nyilvánosság, az egyéni szabadság biztosítása a bírói önkény ellen.

4. A tisztá „nyomozó rendszer“, ezzel ellentétben, a bíróság tulsulyát, sőt mindenhatóságát mutatja. E rendszer nem ismer ügyfeleket a büntető eljárásban. A bíróság vád (külön vádló) nélkül is hivatalból megindítja az eljárást, vagyis saját akaratóból (feljelentés, hír, gyanu alapján keletkezett véleménye szerint) elrendelt a nyomozást és vizsgálatot s azt a bíróság egy vagy több tagja fogatosítja. A vizsgálóbíró vagy vizsgálóbírák a lehetőségig legrészletesebben összegyűjtik a bizonyítékokat s az ítélő bíróság azok jelentése, u. n. vizsgálati iratok alapján ítélt. A vádlottnak perbeli jogai nincsenek, csak annyiban védekezhettek, amennyiben a bíróság megengedi. A nyomozó rendszer vezéreszméi: az igazság hivatalból kutatása, az írásbeliség, az eljárás titkossága, a kötött bizonyítás.

A vádelv és nyomozó elv, valamint a tisztá vádrendszer és a tisztá nyomozó rendszer azonban csak irodalmi alkotások, illetőleg követelmények. A XVI—XVIII. századokban a büntető eljárással Európászerte üzött visszaélések, melyek főleg az absolut monarchiákban a nyomozó elv tulságbavitele (tortura, titkosság, kötött

bizonyítás) folytán álltak elő, tették oly ellenszenvessé, sőt gyülöltté a „nyomozó rendszer“-t, hogy azzal szemben a *vádrendszer* (a „vádper“) mint a szabad államok eszményképe tűnt fel. Így állította fel az egyéni szabadság és a jogegyenlőség eszméinek hatása alatt a büntető perjogi irodalom a „vádrendszer“-t, mint a szabadelvűség, az alkotmányosság követelményét a XIX. század első felében az összes kulturállamokban.

II. Történelmileg ugyan a „vádrendszer“ vagyis a *vádló* panasza, keresete alapján meginduló s a vádló és vádlott ügyféli szereplése mellett lefolytatott büntetőper megelőzi a nyomozó rendszert. A régi görög államok, a római köztársaság és a középkori germán államok mutatják fel a „tisztá“, helyesebben *kezdetleges* vádeljárás mintáit, illetőleg a *büntetőper magánjogi felfogását*. A büntető eljárás itt rendszerint, a sértett vagy valamely polgár *magánvádjá* alapján indul meg s a vádló a per korlátlan ura, ki szabadon egyezkedhetik a sértővel s bármikor elállhat a vádtól. A terhelt szabadon védekezhetik teljesen egyenrangú ügyfél, akinek *beismerése* megszüntetheti a jogvitát. A bizonyítást a felek végzik nyilvánosan s a bíróság előtt közvetlenül. A bizonyítási rendszer azonban tökéletlen, complicált és mysticus (istenitéletek).

A „tisztá“ vádrendszer ez ősi alakjában csak abban a korban állhattott fenn, midőn az államhatalom még nem erősödött meg annyira, hogy a jogrend védelmét minden tekintetben s így a büntettesek ellen is magára vállalhatta volna. Mihelyt és ahol az államhatalom megszilárdul s kivált ahol központosítatik, a központi hatalom kezelője nem tartja többé megengedhetőnek, hogy a bűnösök üldözése a polgárok magánügye legyen, hanem maga veszi kezébe a büntető eljárás irányítását.

Igy jön létre már a római császárok idejében, majd a későbbi középkor és az ujkor absolut államaiban a *nyomozó* (inquisitorius) *rendszer*, amit tényleg helyesen lehet így nevezni. Az inquisitorius elnevezés Carrara (II. 327.) szerint a római quaesitores-ból származott, kik már a köztársaság idejében kiküldettek egyes súlyosabb büntettek kinyomozására, pl. a quaestores parricidii. A nyomozó rendszer azonban éppen teljes kifejlődésében képtelennek bizonyult fennenn hangoztatott főelvének, az *igazságnak*, a megvalósítására s különösen *járulékos intézményei* és szabályai (*kinpad, titko vizsgálat*) miatt a legszörnyűbb visszaélésekre, embertelenségekre, ártatlanok rendszeres gyilkolására vezetett. A nyomozó rendszer ugyanis a bíróság kézben összpontosítván a vád, védelem és ítélkezés teendőit, természetesen elfogulttá s valódi *bűnüldöző hatósággá tette a bíróságot*. Ez a hatalmi központosítás tette évszázadokon át uralkodóvá a nyomozó rendszer szörny-szülöttét, a kinzást, ez vezetett oly absurd tanokra, hogy a terhelt egyszerű *vizsgálati tárgy*, akinek kötelessége a beismerés.

III. A modern vádrendszer mintája s a nagy francia forradalom óta a szabadelvű írók és politikusok magasztalásának és törekvéseinek tárgya az *ujkori* (XVII—XVIII. század) *angol bűnvádi eljárás lett*. A francia alkotmányozó gyűlés által 1791-ben alkotott új bűnvádi eljárási codex egyenesen és céltudatosan az

angol vádeljárást akarja átvenni, sőt azt épen a vádelv biztosítása érdekében igyekszik *tökéletesíteni* (államügyészség beillesztése, vádmonopolium). Mig azonban az angol eljárás tényleg megérdemli a vádrendszer nevet, habár épen az angol jog mutatja be kézzelfoghatóan a vádrendszer egyoldalúságát s abból eredő hibáit (a beismerés értékének tulbecsülése, a vádlevél formalismusa, a vádaláhelyezési tárgyalás ferdesége, a bíró passivitása), addig annak francia átdolgozása s az annak mintájára készült európai új bünvádi perrendtartások (belga, olasz, osztrák, német, magyar) rendszere csak külsőleg, alakilag nevezhető vádrendszernek, lényegileg azonban összeolvasztása a vád és a nyomozó rendszernek, ez utóbbinak tulzásai és ferdeségei nélkül. Így születik meg a harmadik rendszer, a XIX. század tulajdonképeni, sajátos büntetőperjogi rendszere, az irodalom által u. n. *vegyes rendszer*, mely a *vádelvnek* és a *nyomozó elvnek* eleinte szinte öntudatlan, később pedig öntudatos combinációján épül fel, mellőzi mindkét elv tulzásait, értékes részüket azonban felhasználja. Vagyis a mai vegyes rendszernek két egyenlően fontos *alapelve*: a vádelv és a nyomozóelv.

A „vegyes rendszer“, elnevezése szerint is, nem új, nem eredeti alkotás. A XVIII. század nyomozó rendszerének ferdeségeit és az angol vádrendszer specialitásait, különösen magánjogias vonásait egyaránt mellőző, viszont azok egészséges elveit és intézményeit összekötő, *egyesítő rendszer*. Megfelel annak a higgadt körültekintő classicus büntetőjogi felfogásnak, mely az anyagi jogban az „összetett elméletet“ teremtette meg. Szerencsére a büntető perjogok vegyes rendszere nem merevedett úgy meg, mint az anyagi büntetőjog összetett elmélete s felszívta magába az újabb és újabb reformeszméket, folyton tökéletesítette és tökéletesíti a „rendszer“-t s így a ma is uralkodó vegyes rendszer előreláthatólag hosszú ideig életképes marad.

22. §. A vegyes rendszer.

Irodalom: Hélic I. 435—449; Planck: 26. és 203.

I. A „vegyes rendszer“, mely a francia büntető perjog hatása alatt álló (u. n. *continentalis*) európai Bp.-ok mai uralkodó rendszere, elfogadja úgy a vádelvet, mint a nyomozó elvet, azonban mindkét elvet megtisztítja a ferde túlhatásoktól s csak azok egészséges magvát veszi át. A két elv beható és elfogulatlan dogmaticai vizsgálata a legújabb, valóban tudományos b. perjogi irodalom által meggyőzte a törvényhozásokat afelől, hogy a *vádelv* teljes keresztülvitele, a modern államok igényeit nem elégitené ki, sőt úgy a jogrend, mint a terhelt érdekére hátrányos és veszedelmes

lenne. A vádelv ugyanis, ha azt szigorúan és következetesen keresztül vinnők, a vádlót tenné a per urává, mert ez elv logikai folyománya az lenne, hogy a bíróság minden tekintetben, így a minősítés és a büntetés tekintetében is a vádló indítványához legyen kötve. Ez elv folyománya lenne másfelől a terhelt részére is a *rendelkezési elv* biztosítása, ami sokszor éppen a terhelt kárára válnék, mert beismerés, a védelemről lemondás esetén el kellene ítélni, még ha ártatlansága világos lenne is. Továbbá a bíróság *teljesen szenvedőleges* magatartása az anyagi igazság megvalósítását, vagy megközelítését a legtöbb esetben kétségessé, sőt lehetlenné tenné, mert ha a bíróság nem avatkozhatik a bizonyításba, csak a felek által előadott anyagot veheti figyelembe, az anyagi igazság, a felek mulasztása vagy rosszakarata folytán sokszor nem lesz kideríthető. A *nyomozó elvet* tehát, vagyis a bíróság azon jogát, hogy hivatalból rendelhessen el bizonyításkiegészítést s ő legyen a per vezetője, aki a felek fölött állva, pártatlanul igyekezzék az anyagi igazság megvalósítására, okvetlenül el kell fogadni és érvényesíteni a büntető perben.

A vádelv mélyreható dogmaticai fejtegetését adja Balogh (id. h. hol a kérdés irodalmi állása is bőven és gondosan ismertette van.) Balogh is csatlakozik a John és Heinze ama felfogásához, hogy a „vádelv“-et nem szabad öncélnak tekinteni; a jelszavak kedvéért, „az elméleti következetesség csillogtatásért, nem szabad megfélekedezni a büntető eljárás igazi céljáról: az állampolgárok *egyéni szabadságának* lehető megóvásáról s a *tiszta igazság* eléréséről vagy megközelítéséről, ezért ahol az anyagi BTK. megvalósítása a vádrendszer mellett lehetlenné válnék, a tiszta vádelven csorbát kell ütni, annak végső következményeit nem szabad levonni. (123—124. l.) A „tiszta vádrendszer“ mellett hazai irodalmunkban főleg Friedmann B. és Csemegi harcoltak s Csemegi 1882-iki tervezete arra volt felépítve. A helyes mérsékelt álláspontot védtek Kozma Sándor, Szegheő Ignác s ma legfényesebben Balogh Jenő. Találékon jellemzi a vegyes rendszert Lukács Adolf. (Fő-tárgyalás 9.). Szerinte a vegyes rendszer célja, hogy megakadályozza azt, hogy mindent a bíró és csak a bíró tegyen és megátolja, hogy a bíró semmit se tegyen az igazság érdekében, vagyis, hogy ne engedje elfajulni a nyomozó rendszert a bírói hatalom tultengése által, a vádrendszert pedig a bíróság tétlensége által.

A mai vegyes rendszer elfogadja ugyan kiindulási pontul a *vádrendszer* alap gondolatát, t. i. a vád, az ítékezés és a védelem teendőit külön választja, mindeniket *külön organumokra* bizza, a terheltet *ügyfélnek* ismeri el s biztosítja számára a *védelem szabadságát*, de a nyomozó rendszer két alapelvét, t. i., hogy a büntető eljárás rendszerint hivatalból indítandó meg és hogy a büntető eljárás célja az anyagi igazság kiderítése s e célra kell töre-

kednie minden perbeli tényezőnek, e két helyes elvet nem áldozza fel a tiszta vádrendszer kedvéért, sőt egyenesen beilleszti az eljárás keretébe.

A vegyes rendszer értelmében a büntető per szerkezete vázlatosan a következő: A bírói eljárás csak *vád alapján* indítható meg. A vád szabály szerint *közvád*, melyet egy külön, a bíróságtól független *állami hatóság* hivatalból köteles emelni, aki e feladatából kifolyólag jogosítva van már a bírói eljárás elrendelése *előtt* nyomozni, hogy tájékozódjék, van-e *nyomatékos gyanu* valaki ellen s csak ez utóbbi esetben *köteles* (legalitus) vádat emelni az illető ellen. A közvádló mellett bizonyos feltételek mellett a sértett fél is felléphet (együttes vagy pótmagánvád). A bírói eljárás első része, a *vizsgálat*, nyomozó jellegű, melyet a bíróság egy tagja (vizsgálóbíró) teljesít, egy bíró tanács (vádtanács) felügyelete alatt, a nyilvánosság kizárásával, legfeljebb ügyfélnyilvánosság mellett. A *főtárgyalás* teljesen a vádelv és annak kísérő elvei (szóbeliség, közvetlenség, nyilvánosság) szerint folyik le. A bíróság csak vád, illetőleg a felek indítványai alapján hoz határozatot vagy ítéletet, a minősítés és a büntetés kiszabása tekintetében azonban a vádló indítványa nem köti a bíróságot. Perorvoslatoknak csak a felek kérelmére van helyük s azok elintézése szintén szóbelileg s részben a közvetlenség elvei mellett történik (felebbviteli főtárgyalás).

A „vegyes rendszer“ elnevezést, melyet az irodalomban először *Henke* használ (Darstellung des gerichtlichen Verfahrens in Strafsachen 1817. 63—67. §§.), *Balogh J.* sem tartja szabatosnak s a dogmatikai tárgyalás hibájául röjja fel, hogy a vegyes rendszer fogalma aránylag későn jutott kifejezésre, holott jogtörténetileg már századokon át létezett (j. d. m. 144.). *Carrara* pedig egyenesen kifejezi, (Programma II. 325. l.) hogy a jelen nemzedék feladata az új és a régi nyomozó eljárásból fenmaradt veszélyes alakiságok kiküszöbölésével a vegyes eljárást odafejleszteni, hogy az *lehetőleg meközelítse a vádeljárást*.

A német BP. s a német irodalom egyenesen *vádalakunak* nevezi a német bűnvádi perrendtartást. L. *Birkmeyer* 292.; *Rosenfeld* 50.

II. A BP. rendszere. A vád- és nyomozó elv a BP.-ban. A magyar BP. szintén a „vegyes rendszert“ fogadta el, azaz „felhasználja mind a nyomozó, mind a vádrendszer javarészét, azonban határozott tulsulyt enged a vádrendszernek“. (Min. Ind. 41. l.) Ennyiben tehát jogosan lett az eljárási codex *bűnvádi* perrendtartásnak nevezve, mert az 1896:XXXIII. t.-c. rendszere tényleg sokkal közelebb áll a vádrendszerhez, mint az európai continentalis bűnvádi perrendtartások bármelyike s a nyomozó rendszerből

csak épen annyit vett át, amennyit az igazság kiderítésének érdeke megkívánt s a terhelt érdeke, az egyéni szabadság biztosítása és a védelem szabadsága megengedett.

a) A nyomozó rendszerből merítette a BP.: 1. hogy a bűnvádi eljárást rendszerint *nyomozás* előzi meg, melyet a kir. ügyészség mint igazságügyi hatóság *hivatalból* rendel el; 2. a fontosabb esetekben a főtárgyalás előtt *vizsgálat* tartandó a valódi tényállás birói kiderítése és megállapítása céljából; 3. a főtárgyalás folyamán úgy a főtárgyalási elnök, mint az ítélő bíróság és a másodfoku bíróság hivatalból elrendelhetik új bizonyítékok felvételét vagy megszerzését, az esküdteknek pedig jogukban áll a bizonyító eljárás kiegészítése iránt indítványt tenni.

b) A vádrendszerből vette a BP.: 1. hogy az érdemleges eljárás mindig csak vád alapján indítható meg; 2. hogy a vádat rendszerint a kir. ügyészség képviseli, vagyis a vád emelése és annak képviselése szabály szerint egy önálló s a bíróságtól független hatóság feladatát képezi, kivételesen pedig a sértett, mint fő- vagy pótmagánvádló képviseli azt, szóval a bíróság vagy annak bármely tagja sohasem végezhet vádlói teendőket s az ügyészséget a bíróság nem utasíthatja vádemelésre vagy fentartásra; 3. hogy a terhelt minden bűntügyben s az eljárás bármely szakában élhet védő közreműködésével, vagyis hogy a védelem egészen szabad s így a terhelt, illetőleg vádlott ügyfélnek tekintetik; 4. a vizsgálat csak a vádló indítványában megjelölt tette nézve és csak az ezzel terhelt egyén ellen rendelhető el (106. §.); 5. az ítélő bíróság semmisség terhe alatt nem tehet ítélet tárgyává oly tettet, mely miatt a vádló vádat nem emelt (325. §.) A minősítés és a büntetés kiszabása tekintetében azonban a vádló indítványa nem köti a bíróságot (325. §.), sőt a vádlónak a kiszabandó büntetés mennyisége iránt nem is szabad nyilatkoznia (315. §.); 6. a vád elejtése, amennyiben az arra jogosítottak egyike sem veszi át annak képviselését, az eljárás megszüntetését vonja maga után.

23. §. A büntető per fogalma és lényege a vegyes rendszer alapján.

Irodalom: Balogh: 13—21. és Tank. 7—8. és 12—18.; Plósz Sándor: A keresetjogról M. Ig. V. és XI. k.; Lukács: 7—11.; Magyary Géza: Magyar polgári peres elj. 1898. 1—18. és M. polg. perjog 1913. 1—12.; Bacsó Jenő: A jogvédelem előfeltételei a polgári perben 1910. 1—34.; Tóth Károly: Polgári törvénykezési jog 1910; Boér Elek: A per alanyai a m. közigazgatási perünkben. Farkas L. eml. k. 1914. 45—70.; Finkey F.: A felek fogalma a büntető perjog mai elméletében. 1914. (Balogh emlékkönyv 56—143.); H. Meyer: Die Mitwirkung der Parteien im Strafprozess. 1873.; Bierling: Strafrechtsverhältniss und Strafprozessverh. Zeitschrift X. k. 251—318.; Kohler: Der Process als Rechtsverhältniss. 1888.; Bornhak: Zur Reform des Strafprozesses. Zeitschrift. XIX. 64—84.; Glaser: I. 1—18. és II. 191.; Rosenfeld: 45.; Garraud: Traité I. 6—7. Wach A.: Struktur des Strafprocesses 1914.

I. Hogy az állam büntető hatalmának az egyes esetekben való érvényesítését s ennek lefolyását büntető *pernek* nevezzük, ez egyfelől a *büntető jog közjogi felfogásának*, másfelől a vádrendszer alapgondolatának, a *vádelvnek* és az *egyéni szabadság tiszteletének*

folyománya. A büntetés joga, a mai közfelfogás szerint, egyedül az államot illeti meg, mert minden bűncselekmény az állam jogrendje ellen elkövetett sérelmet vagy veszélyeztetést tartalmaz, a jogrend biztosítása és védelme pedig az állam kötelessége. Az állam e joga és kötelessége azonban szabad államban összhangba hozandó az egyéni szabadság elvével, mely szerint az egyént csak akkor szabad elítélni s szabadságától megfosztani, ha oly cselekményt követett el, melyet a törvény büntetés terhe alatt tiltott. Ez összhangot a mai alkotmányos állam úgy létesíti, hogy rendes vádhatóságot állít fel, melynek hivatalos kötelessége hivatalból üldözendő büntetendő cselekmények elkövetése esetében, mielőtt erről hivatalosan értesült s az általa elrendelt nyomozás folytán valaki ellen alapos gyanuja van, az illetékes bíróság előtt vádat emelni az illető egyén ellen s annak megbüntetését szorgalmazni, a terhelt vagy vádolt egyénnek pedig joga van magát úgy személyesen, mint külön védő által is védelmezni, ártatlanságát bizonyítani vagy mentségeit, enyhítő bizonyítékait felhozni a bíróság előtt s a bíróság csak az előtte emelt vád és a felek között e felett lefolyt perrendszerű vita alapján hozhat ítéletet.

A büntető vagy a közönségesen u. n. *bűnvádi per*, a vádló indítványára egy bűncselekmény elkövetésével terhelt egyén ellen indított bírói eljárás a vád tárgyát képező bűncselekmény elkövetésének, ténykörülményeinek, a terhelt egyén büntetőjogi felelősségének vagy ártatlanságának tisztázására s a terhelt felelősségre vonása esetén a bűncselekmény jogi következményeinek megállapítására.

Büntető per e szerint nem keletkezhetik és nem létezik *bűncselekmény gyanuja*, illetőleg *vádja* és *felek*, t. i. *vádló* és *terhelt* nélkül. A *vádló fél* az általa beszerzett tájékoztató adatok alapján indítványozza a bírói eljárás megindítását az elkövetettnek állított bűncselekmény és az annak elkövetésével terhelt vádolt személy vagy személyek ellen. A bíróság, ha az indítvány arra jogosított személy által törvényes formában tétetett és az eljárás megindításának törvényes akadálya nincs, elrendeli a bírói eljárást (törvényszéki ügyben a *vizsgálatot*, esetleg a főtárgyalásra *közvetlen idézést*, járásbírói ügyben a *nyomozást* vagy egyenesen a *tárgyalást*). Az eljárás aztán a bíróság vezetése mellett, de a felek tevékeny közreműködésével (elsősorban mindig a *felek indítványai alapján*) folyik mindaddig, míg a törvény által előírt perszakokon jogerős *bírói határozat* nem hozatik az állított bűncselekmény tényálladéka és a terhelt bűnössége vagy ártatlansága tárgyában.

A büntető per így külsőleg *a perbeli cselekmények láncolata*, melyeket *a felek és a bíróság* a törvény által előírt rendben és módon kötelesek végezni a per céljainak keresztülvitele végett, ami nem egyéb, mint a felmerült bűnügyben a való tények és a tényleg elkövetett bűncselekmény miatt a terhelt büntetőjogi felelőségének s marasztalás esetén a bűncselekmény jogkövetkezményeinek a BTK. alapján pártatlan, igazságos bírói megállapítása.

Lényegében, belső tartalma szerint pedig a büntető per *az állam és a terhelt* közötti harc, jogvita, melyben az állam a jogrend fentartására irányuló feladatából folyó büntető igazságszolgáltatási *jogát és kötelességét* akarja egy felmerült konkrét esetben törvényes módon megállapítani, a terhelt pedig, ha nem ő követte el a vádbeli cselekményt, *egyéni szabadságjogait* igyekszik megvédeni és biztosítani a hatósági zaklatás és a fenyegető hátrányos jogkövetkezmények ellen, bűnössége esetén pedig cselekményének igazságos és méltányos megítélését, mentő vagy enyhítő körülményeinek figyelembe vételét igyekszik kieszközölni. (I. fent 1. §.) A jogvita, a harc végső, eszményi célja mindkét részről *az igazság megvalósítása*, illetőleg *megközelítése*, de míg az állam részéről ennek rugója a jogrend fentartása s az anyagi büntető törvényeknek érvényesítése, a terhelt a maga egyéni szabadságjogait védi az alaptalan megrövidítés ellen.

A büntető per tehát, éppugy, mint a polgári és a közigazgatási per, kettős irányu, *kétoldalu jogvédelmi eszköz*. Eszköz az állam kezében *a jogrend fentartására*, amennyiben ez uton érvényesíti a jogrendet legsúlyosabban sértő vagy fenyegető egyénnel szemben a büntető hatalmát, mi által ugy általában, mint az elítéltekre nézve különösen is biztosítékot teremt a jövő büntettek kevesbitésére: (általános és különös megelőzés). De eszköz az egyén kezében is éppen az állammal, illetőleg az állami hatóságokkal szemben *az alanyi jogok oltalmára*, az alaptalan gyanusítások, az egyén személyes szabadságát, becsületét, vagyonát veszélyeztető hatósági üldözés, önkénykedés megszüntetésére, az ártatlanság bírói megállapítására s bűnösség esetén is a bűncselekmény jogkövetkezményeinek méltányos és emberies alkalmazására.

II. A büntető per tartalmát, lényegét e szerint kettős szempontból lehet és kell felfogni és mérlegelni.

Anyagi, jogi értelemben, tárgyát és célját illetőleg, a büntető per *az állam és a terhelt* közt *egy bűncselekmény gyanuja folytán keletkezett sajátos közjogi viszony*, melynél fogva a terhelt az ellene törvényes formában emelt vádra megindított hivatalos bírói

eljárás során köteles az illetékes hatóságok idézésére azok előtt megjelenni, az azok által törvényesen elrendelt kényszerintézkedéseknek magát alávetni, elmarasztalás esetén a bíróság által jogerősen megállapított jogkövetkezményeket elviselni. Az állam és a terhelt közötti ez a speciális közjogi viszony azonban *nem merő kötelezettségi viszony* a terheltre vonatkozólag, mert éppen a modern büntető per világosan ügyfélnek nevezi és tekinti a terheltet s részére a perbeli kötelességei mellett *perbeli jogokat* is biztosít, így a passzív viselkedés, az élőszóval, írásban, külön védő által védekezés, a bizonyításban való részvétel, az indítványozás, hozzászólás jogát.

Perjogi értelemben azonban a felmerült konkrét esetekben nem az állam, mint ilyen és a terhelt állnak, mint ügyfelek egymással szemben. A per fogalmának, alapelveinek helyesebb átértéke juttatta érvényre a modern büntető perben azt a felfogást, hogy *a vád, a védelem és az ítélkezés létezői* okvetlenül *külön kezekbe adandók*, ha a büntető per célját érvényesíteni s a valódi anyagi igazságot megközelíteni, a helyes büntető igazságszolgáltatást biztosítani akarjuk. Az állam azért, mely a büntető hatalom tulajdonosa, e fontos jogának és kötelességének helyes, megnyugtató gyakorlása végett *külön hatóságokat* állít fel *a vád emelésére és képviselésére*, vagy bizonyos esetekben *a sértettet* jogosítja fel a vád emelésére és képviselésére, a büntető bíróságok feladatát és hatáskörét pedig kizárólag *az ítélkezésre*, illetőleg *a per eldöntésére* korlátozza, a *terheltnak* pedig perbeli jogainak biztosítása és szakszerű érvényesíthetése végett nemcsak megengedi a *védelmet*, de ennek gyakorlását is, mint közérdekű funkciót, vagy *közhatóságra* (közvédő) vagy legalább a súlyosabb esetekben *hatóságilag kirendelt személyek* bízta.

Mi a *per* s különösen a *büntetőper*, jogviszony-e az, ha igen, kik közötti, s hány oldalú jogviszony, a büntető perjogi tudománynak erre a legelső alapvető kérdésére még mindig nincs egyöntetű megállapodás a b. perjogi irodalomban. Akik a büntető perjognak a polgári perjoggal való belső rokonságára súlyt fektetnek, erre nézve átveszik, (esetleg módosítva) a polgári perjogi tudomány tételeit, az u. n. *jogviszony elméletet*, míg azok, akik a büntető per jog önállóságát és sajátos jellemvonásait akarják erősebben hangsúlyozni, elvetik vagy feleslegesnek ítélik a b. per jogban ezt az elméletet. A jogviszony-elmélet különben a *polgári* perjogi irodalomban is eléggé vitás, illetőleg felette eltérők a nézetek az iránt, hány oldalú s kik közötti jogviszony a polgári per. (L. eziránt Magyary és Finkey id. m.) Az egyik főfelfogás, hogy a per háromoldalú jogviszony *a bíróság* és a két fél között (Plész, Degenkolb), e három peralany előrehaladó, egymásra következő cselekményeinek láncolata a per. A másik nézet szerint a

per csak kétoldalú viszony, de nem egységes, hanem két ily viszony összetétele, amennyiben a felek nincsenek egymással jogviszonyban, csak külön a felperes az állammal és külön az alperes az állammal (Wach. Hellwig, Magyary).

A büntető perjogászok közül átveszik a háromoldalú jogviszony elméletet: *Kries, Binding, Bennecke-Beling, Birkmeyer, Rosenfeld*, akik szerint a büntetőper is lényegében egy fokozatosan kifejlődő jogviszony a bíró, mint a büntető joghatóság organuma és a két fél közt. *Dohna* már nagyon helyesen megkülönbözteti az anyagi büntetőjogi és az alakai, vagyis a perjogi viszonyt. Az előbbit megalapítja a büntéselekmény, mellyel előáll az állam büntetési jogositvány a terhelttel szemben, ez a jogviszony megszűnik a büntetés elszenvedésével, a megkegyelmezéssel vagy az elévüléssel. Az alakai jogviszony, a perviszony, független az anyagi büntető jogviszony fennállásától, megalapítatik a bíróság egy perbeli cselekményével, a főtárgyalást elrendelő határozattal (Eröffnungsbeschluss) s végződik az ítélet jogerőre emelkedésével. A büntető perjogi viszony tehát szerinte is a vádló, a vádlott és a bíróság közt áll fenn, csak ők tekinthetők peralanyoknak.

Ezzel a polgári perjogászias felfogással szemben *Glaser, Garraud, Carrara, Balogh* mellőzik vagy kifejezetten helytelenítik a büntető pernek jogviszonynyá minősítését, e helyett éppen rámutatnak a büntető per alanyainak egymástól teljesen különböző helyzetére és jogállására. *Glaser* szerint a per általában egy folyamat (Vorgang), melynél fogva az egyes esetekben bírói határozat hozatala és végrehajtása által a jogszabályoknak megfelelő állapot helyreállítatik. A perben tehát két feladatot kell megoldani, az eset tényálladékát világosan helyreállítani és ennek bizonyos jogszabály feltételeivel összehangzását vitán felül helyezni. A büntető per ennek megfelelőleg az a folyamat, melynél fogva a felmerült esetben egy bírói határozat hozatala és végrehajtása által a büntető jogszabálynak megfelelő állapot helyreállítatik. A büntető per feladata a büntetőjog jellegéből, annak természetéből és céljából folyik. A büntetés az államnak a jogrend fenntartására irányuló joga és kötelessége, amennyiben a jogrend megsértőjét kényszeríti a jogszabályoknak meghódolásra s ezzel ellensúlyozza a jogsérelem további káros hatását. Az állam e büntetési jogának megfelel a BTK. megsértőjének az a kötelessége, hogy megbüntetését elszenvedje. A büntető perben nincs meg az egyensúly a két ellentétes érdek közt mint a polgári perben. Egyik oldalon áll egy fizikai személy, akinek léte, becsülete, szabadsága függ az elítéltetéstől, másik oldalon egy teljhatalmu összszemély, aki a közérdeket akarja érvényesíteni. A terheltnek feltétlen érdeke a felmentés, az államnak csak akkor és annyiban érdeke a büntetés, ha az valóban és jogilag igazolt, tárgyilag és alakilag jogszerű. Innen a természetszerű hajlam kétes esetben a vádlott kedvezményezésére (favor defensionis). *Garraud* szintén nem ismeri a jogviszony elméletet. A büntetés joga egyúttal kötelesség az államra s társadalmi jellegű, vagyis az összeség nevében és érdekében gyakoroltatik. A büntetőper az egyén ellen irányul (subjectiv jellegű), lényegileg a bűnösség vizsgálatára irányul, miért is a büntető bírónak rendszerint psychologusnak és sociologusnak kell lennie. Ez a subjectiv jelleg (coté subjectiv) a legjellemzőbb vonása a büntető pernek, mely azt a polgári pertől megkülönbözteti. A polgári per objectiv jellegű, miúdig a jogi és a ténykérdések bizonyos

fajaival foglalkozik s egész szerkezete magánérdekek szolgálatában áll, miért is a polgári bíróra legtöbbször elég, ha jó törvénytudó. A kétféle per ezen eltérő jellege kitünik a végrehajtásnál is. A polgári perben hozott ítélet végrehajtása annak a félnek a kötelessége s joga, aki a pert megnyerte, ez teljesen az ő dominiuma. A büntető ítélet végrehajtása ellenben az állam joga és kötelessége s a büntető jogban épen a végrehajtás a domináló. Maga a per is csak egy előkészítő lépés a végrehajtáshoz.

Hazai irodalmunkban *Balogh Jenő* egyenesen szembehelyezkedik a polgári perjogi jogviszony elmélettel, mely a büntető per jog szempontjából szerinte el nem fogadható, mert a büntető per nem két ügyfél között folyik le, hanem az államhatalom által, annak a jogrend fenntartására irányuló feladatából indíttatik a terhelt ellen. A büntető perben nem lehet szó valódi értelemben vett ügyfelekről, még a magánvádló is az állam által reá ruházott vádképviselési jogot gyakorolja, tehát ügyfélnek ő sem tekinthető. Ha a felekről szóló tant átvisszük a büntető igazságszolgáltatás terére, egyik félnek az államot, másikkak a terheltet kell tekintenünk. A háromoldalú jogviszonyról szóló tannak a büntető per jog szempontjából nincs gyakorlati hasznavehetősége sem.

Ez utóbbi íróknak, akik a jogviszony elméletet a büntető per jogban mellőzik vagy hasznavehetetlennek vélik, kétségtelenül a büntetőper sajátos jellemvonásainak és önállóságának kiemelése a céljuk s ily szempontból teljesen helyes Balognak az a tanítása, hogy a polgári perrel szóló tanok az eltérő jellegű büntető perre hasonlóságot utján *egyszerűen át nem vihetők*. Részemről azonban a büntetőper önállóságának és sajátos jellegének teljes elismerése és hangoztatása mellett sem tartom mellőzendőnek vagy épen elvetendőnek a jogviszony elméletet, a büntető per jog szempontjából, sőt épen a büntetőper elméletének felépítésénél mi is hasznát vehetjük annak. Különösen a kétféle per közös alapfogalmainak, viszont a köztük levő eltéréseknek megértésére és kidomborítására a jogviszony elmélet igen alkalmas.

A büntetőper megindítása által tényleg *egy különös jogviszony* jő létre az állam és a terhelt közt, melyből mindkettőre kölcsönös jogok és kötelességek hárulnak. Az államra a büntetés vagy más megfelelő törvényes kényszerintézkedés joga és kötelessége, a terheltre a védelem joga és a törvényesen elrendelt büntetés vagy kényszerintézkedés elszenvedésének kötelessége. Az állam és a terhelt a büntetőper megindítása előtt nem voltak ily különös jogviszonyban, mert ha az államnak megvolt is az abstract büntetési joga a terhelttel, mint állandó vagy ideiglenes alattvalójával szemben, de addig, míg az illető egy büntetendő cselekményt nem követett el vagy annak alapos gyanújába nem keveredett, az államnak nem volt jogcíme az illető egyénnel szemben a büntetésre, sem a büntető eljárás megindítására. Épen a büntetőjog erősebb közjogi jellegéből, alkotmánybiztosító szerepéből folyik, hogy *concret büntetési igénye* az államnak egy egyén ellen, csak büntetendő cselekmény elkövetése miatt keletkezik, s addig, míg valaki ellen ily cselekmény nyomatékos gyanúja bíróság meg nem állapított, senkit személy szabadságában háborítani, attól megfosztani nem szabad. Ezt a sarkalatos elvet a BTK. és a BP. 1. §-ai mintegy jelige gyanánt állítják a törvény élére.

Az állam és a terhelt közötti büntetőjogi jogviszony tehát tényleg csak egy, állítólag a terhelt által elkövetett bűncselekmény nyomatékos

gyanuja esetén keletkezik, amely gyanut a vádló köteles a bíróság (vizsgálóbíró, járásbíró) előtt igazolni s csak a bíróság határozatával (vizsgálat elrendelése, a tárgyalás kitűzése) indul meg a büntetőper. A büntetőper *megindításával* áll elő az állami büntető joghatóságot képviselő bíróság joga és kötelessége a per szabályszerű lefolytatására s csak a bíróság jogerős marasztaló ítélete alapján lehet az illető elítélt egyénnel szemben a megállapított büntetést vagy másféle jogkövetkezmenyt foganatosítani. Ugyancsak a büntetőper megindítása állapítja meg a terheltre a különböző perbeli kötelességeket, a hatóságok előtti megjelenés, nyilatkozattétel, az előzetes kényszerintézkedések türéseire irányuló kötelezettséget, valamint a védelemre (esetleg a hivatalos védő kirendelésére) való jogát.

Az tehát, hogy a büntetőperben az állam és a terhelt egy különös jogviszonyba lépnek, tényleg igaz s így mint a polgári vagy a közigazgatási per, a büntetőper is helyesen nevezhető jogviszonynak. A büntetőper legelső kardinális eltérése azonban a polgáritól, hogy a büntetőper mint jogviszony elvileg *nem a felek és a bíróság* kettős vagy hármas jogviszonya, hanem — amint *Balogh Jenő* nagyon helyesen rámutat — csupán *az állam és a terhelt* közötti különös jogviszony. Se a bíróság és a felek, se a vádló és a terhelt közt különös jogviszony, melyből kölcsönös jogok és kötelességek erednének, nem létezik. A vádló és az állam vagy az ennek joghatóságát gyakorló bíróság közt ily jogviszony nem is lehetséges, mert a vádló is végelemzésben maga az állam s in concreto is a vádat legtöbbször az állami vádhatóság képviseli. A bíróság és a kir. ügyészség a BP. értelmében egymás mellé rendelt hatóságok, egyik a másik hatáskörébe nem avatkozhatik, az ügyészség indítványoz, a bíróság határoz, a konkrét eset nem az ő saját ügyük, annak miként elintézése, eredménye nem érinti őket közvetlenül.

De nincs különös jogviszony *a vádló és a terhelt* között sem. Nekik sincsenek egymással szemben különös jogaik és kötelességeik. A vádló perbeli jogai és kötelességei teljesen függetlenek a terheltétől. Ha kivételesen a késedelemmel járó veszély elhárítása végett a kir. ügyészség egyes kényszerintézkedéseket jogosítva van is elrendelni (lefoglalás, letartóztatás), ezt nem mint vádló, hanem mint közhatóság rendeli el s az ily intézkedés mindig csak ideiglenes jellegű, melyet a bíróságnak kell helyben hagynia. Viszont a terhelt jogállása és szerepe, habár az ügyfélegyenlőség elvéből folyólag perjogi szempontból azonos, illetőleg hasonló is a vádlóéhoz, lényegileg teljesen különbözik ettől s az ő jogai és kötelességei egészen mástermészetűek mint a vádlóié. A vádló vádol, büntetést szorgalmaz, mindig *a közérdeket* tartja szem előtt, a terhelt védekezik, menekülni törekszik a meg nem érdemelt vagy a megérdemelt joghátrányok alól, őt épen *a legszembélyesebb magánérdek* vezeti. Az ügyészség és a terhelt csak a per befejezése után jutnak egymással különös jogviszonyba, amikor a BP. rendelkezése szerint a marasztaló ítélet végrehajtását az ügyészség vezeti. Ez azonban már *kivül esik* a peren s itt már se az ügyész, se a terhelt *nem ügyfelek*.

Kétségtelen azonban, hogy a jogviszonyelmélet csak a büntetőper *anyag* jogi oldalára, a pernek az alapjára és céljára ad felvilágosítást, de a pernek *mint perviszonynak* a lényegéről, perjogi oldaláról nem nyújt megfelelő magyarázatot. A jogviszony elmélet tehát kiegészítésre szorul, hogy a büntetőper helyes elméletét felépíthessük. Ennél a kiegészítésnél a polgári

perjog szintén nyújt segítséget, illetőleg analogiát. A pernek az a közkeletű meghatározása, hogy az a felek közötti jogvita, perjogi vonatkozásban a büntető perre is áll. A büntető eljárásnak a bíróság előtt folyó részét épen azért nevezzük pernek, mert az — épügy, mint a polgári vagy a közigazgatási per — lényegében egy jogi vitának a bíróság előtt lefolytatásában áll. Igaz, hogy legújabban *Magyary s Hellwig* azt tanítják, hogy a polgári perben nem szükséges, hogy az alperes valamit vitasson, a per fogalmához elég a két fél meghallgatása: mikor a bíróság az alperes beismerése alapján ítél, akkor is ugyanazt a funkciót végzi, mint amikor az alperes vitat. Ez a nézet azonban csak egyes kivételes esetekre tartalmaz igazat, de az esetek nagy többségében nem áll. A büntetőperben is megtörténik, hogy a terhelt beismeri bűnösségét s maga segíti elő a tényállás felderítését és a saját elmarasztalását. Ilyen kivételt képező esetektől eltekintve azonban a büntető perben is rendszerint harc és pedig komolyabb és élesebb harc folyik a vádló és a terhelt közt. A vádló vitatja a cselekmény elkövetését, a terhelt bűnösségét, a büntetés vagy más kényszerintézkedés szükségét. — a terhelt ellenben a cselekmény meg nem történetét, vagy a saját ártatlanságát, mentő vagy legalább is enyhítő körülményeit. Perjogilag, gyakorlatilag ennek a harcnak, a tény és jogkérdések feletti vitának tagozata, rendszerbe öntése a büntetőper.

A büntetőpernek ez a vitás, harcoss jellege képezi épen a mai vegyes rendszerű BP.-ok szerint annak egyik lényeges vonását és *perjogi értelemben vett tartalmát*. A nyomozó rendszer uralma alatt nem volt igazi harc, jogvita a felek közt, mert a terhelt nem is ismertetett el perbeli félnek, így a büntető eljárás nem is volt per, hanem a mindenható büntetőbíróságnak eljárási rendje (büntető törvényszéki rendtartás).

A jogvita, a büntető perbeli harc azonban *in concreto* már nem az állam és a terhelt, nem is a bíróság és a terhelt, hanem a felek: a vádló és a terhelt (vádlott) között folyik le. Vagyis a *concret büntetőperben*, a tényleg megalapított *perviszonyban* a vádló (tehát a kir. ügyész vagy a magánvádló és a terhelt állanak szemben és harcban egymással. (A felek fogalmáról az e körüli elméleti vitákról l. alább a 49. §-t.)

A büntetőper lényegére, tartalmára nézve tehát abban állapodhatunk meg, hogy elméletileg az állam és a bünescelekmény elkövetésével terhelt egyén közötti sajátos közjogi viszony, mindkettőre megfelelő jogokkal és köteleességekkel, *gyakorlatilag*, az egyes *concret* esetekben pedig a vádló és a terhelt, illetőleg ennek védője közt a bíróság előtt lefolytatott jogvita.

24. §. A büntető per alkatelei és előfeltételei. Rokonvonások és különbségek a büntető- és a polgári per közt.

I. Miként a Btk. (1. §.) elvi éllel (axioma gyanánt) állítja fel a tételt, hogy büntettet vagy vétséget csak az a cselekmény képez, melyet a törvény annak nyilvánít (*nullum crimen sine lege*), és senki sem büntethető más büntetéssel, mint amit a törvény megállapít (*nulla poena sine lege*), úgy a Bp. is (1. §.) kiinduláspontul jelenti ki, hogy:

„Bűnvádi ügyben bírói eljárás csak a törvény értelmében, vád alapján és csak az ellen indítható, akit büntett, vétség vagy kihágás nyomatékos gyanuja terhel.

Bűncselekmény miatt nem alkalmazható más büntetés, mint amelyet bírói hatalommal törvényesen felruházott hatóság törvényesen eljárva kimondott.“

Ez a kijelentés egyrészt az *eljárás törvényességének* (csak „a törvény értelmében“ eljárás), mint a büntető per felöli alkotmányos államjogi felfogásnak törvénybeiktatása, másrészt a büntető per *alkatelemeinek* és *előfeltételeinek* a vegyes rendszer alapján felsorolása.

A büntető per alkatelei e szerint:

1. *törvényes bíróság*, vagyis „bírói hatalommal törvényesen felruházott hatóság“;
2. *vádló*, akinek vádja alapján a bírói eljárás megindult;
3. *terhelt*, aki ellen „büntett, vétség vagy kihágás nyomatékos gyanuja“ forog fenn.

A törvényes *bíróság*, a külön *vádló* személy és a bűncselekmény nyomatékos gyanujával *terhelt* egyén a büntetőper élő, törvényes alkatelei. Bíró, vádló és terhelt nélkül nincs büntetőper, ez a három személy a büntetőper elengedhetetlen három főszemélye, alanya, akiknek törvény szerinti eljárása, különböző perbeli cselekményei alkotják a büntetőper tartalmát, szerkezetét. E három peralany létezését tekinthetjük a büntetőper fizikai erőfeltételének.

A büntető per tartalmi (szerkezeti) elemei, vagyis a tulajdonképpeni jogi előfeltételei pedig:

- a) *bűncselekmény* elkövetése;
- b) *valaki ellen* a bűncselekmény elkövetésének *nyomatékos gyanuja*;
- c) *a vádindítvány* valaki ellen a bűncselekmény miatt.

A vád-, illetőleg vegyes rendszerű perrendtartás értelmében büntető eljárásnak egyáltalán csak *bűncselekmény* (büntett, vétség vagy kihágás) miatt lehet helye, a büntetőper pedig éppen a bűncselekmény tényálladékanak, az azt elkövető tettesek, vagy részesek megállapítására s az elkövetők bűnösségének és a törvény szerinti jogkövetkezményeknek bírói meghatározására irányul. Csak büntetendő cselekmény valóságos elkövetésével áll elő az állam büntetési igénye, ez az anyagi büntetőjogi viszony első előfeltétele. A bűncselekmény elkövetésének *nyomatékos gyanuja* valaki ellen, a másik lényeges perjogi előfeltétel a bírói

eljárás (vizsgálat, tárgyalás) megindítására. Az egyszerű gyanu, feltevés, besugás még nem elég, csak a tényekre épített nyomatékos gyanu, amelyet a vádló köteles indítványában formulázni, indokolni és valószínűsíteni. A törvényes formában benyújtott *vádindítvány* a harmadik elengedhetetlen perjogi előfeltétel.

(A perjogi előfeltételekről s azoknak a büntetethetőségi feltételektől való megkülönböztetéséről bővebben alább a 68. §-ban.)

II. A büntető- és a polgári per ugy alapelveikre, mint szerkezetükre, s egyes vezéreszméikre nézve számos rokonvonást, hasonlóságot mutatnak. Mindkettő állami jogvédelmi intézmény lévén, végső (eszményi) célja mindkettőnek az igazság érvényesítése bizonyos vitás jogi kérdésben s ezzel a jog uralmának biztosítása az államban. E végből először mindenik bizonyos megtörtént tények biztos megállapítására (veritas), majd a tények alapján az anyagi törvény vagy más jogforrás pártatlan igazságos (justitia) alkalmazására törekszik. Mindkettőhöz elengedhetetlen három főszemély: két vitázó fél s a vitát eldöntő bíróság létezése. A per szerkezete is fővonalaiban megegyezik: a per megindítása, az érdemleges döntés elintézése bizonyos perszakokon, a bizonyítás, majd az ítélő bíróság előtti tárgyalás, a határozathozatal, perorvoslatok, fővonalaikban hasonló folyamatot mutatnak. Mindkettő a felek és a bíróság perbeli cselekményeinek fokozatos sorozata. Az uralkodó vagy sürgetett vezéreszmék közül is, mint régen, ugy ma is több elv teljesen azonos. Mint régen az írásbeliség, titkosság, a kötött bizonyítás, ugy ma a *szóbeliség*, *közvetlenség*, *nyilvánosság*, a felek *kölcsönös meghallgatása*, a *bizonyítékok szabad mérlegelése* közös vezéreszméi vagy törekvései mindkét per berendezésének.

Érdekes jelenség, hogy míg a kezdetleges perjogi codificatio a két-féle pert egyszerűen összeolvasztotta s a büntetőpert is polgári per mintájára (a legszükségesebb eltérésekkel) szabályozta, a XIX. század folyamán a két per önállósítása szinte tulságba vitetett. Így közkeletű lett, hogy a polgári per csak az *alaki* igazságra törekszik, míg a büntetőper az *anyagi* igazságot valósítja meg, a polgári perben a bizonyítás tisztán a felek dolga, a bíróság hivatalból nem avatkozik bele a bizonyítás kiegészítésébe, a büntetőperben a bíróság hivatalból gyűjti a bizonyítékokat. A legujabb időben végre a helyes középutra tért e részben is a közvélemény. A polgári perjogban, így a mi Bp.-unkban is világosan kifejezésre jut, hogy a polgári per főcélja is az *anyagi* igazság, ezért a való tények hiteles megállapítása, a bíróság beavatkozása a bizonyítékok összeállításába (hivatalból bizonyításkiegészítés), a kötött bizonyítás kiszorítása, a bizonyítékok szabad mérlegelése, mind erősebben és világosabban érvényesíttetnek. A polgári per mind határozottabban átveszi a büntetőper közjogi jellegét s az anyagi igazság minél biztosabb megkülönböztetésére szolgáló tétéleit.

III. A polgári és a büntető per közötti *eltérések* a következők:

a) Legelső s leglényegesebb különbség van közöttük *tárgyukra* nézve.

A büntető per tárgya egy *közjogi* viszony, az állam büntetési igényének valamely felmerült esetben tisztázása, amiből folyik, hogy a büntető perben *az összeség* érdeke, a *közérdek* játszik vezető szerepet; a polgári per ellenben mindig valamely *magánjogi* viszony felett a magánszemélyek közt előállt és bírói döntés alá bocsátott jogvitát kíván eldönteni, illetőleg *magánjogi vonatkozású tényeket* megállapítani, amelyben tehát rendszerint s túlnyomólag a *magánérdek* és a felek *rendelkezési joga* az uralkodó.

b) Különbség van a kétféle per *főszemélyei*, különösen *a két ügyfél jogköre* tekintetében is. A büntetőper két „pervivő alany”-a (Lukács): a *vádló* és a *terhelt* (vádolt) lényegesen különböznek a polgári perben szereplő *felperestől* és *alperestől*. A polgári per felperese ugyanis saját ügyében jár el és ezért ura a pernek, nincs kötelezve a per megindítására s jogositva van a per letételére tetézése szerint, a büntető per vádlója ellenben nem a saját, hanem *az állam ügyében* tevékenykedik s ezért a vád rendszerinti képviselője, az ügyészség nem önkényesen, nem tetszése szerint kezdi meg, folytatja vagy teszi le a pert, hanem az államnak erre vonatkozólag kifejezett akarata (törvény vagy rendelet) szerint. Az ügyész egyáltalán nem ura a pernek, sőt nem korlátlan ura a vádnak sem, mert lényegileg kötve van működésében. Ez az u. n. legalitás elve. (L. alább 52. §.) A „magánvádló” ugyan, valamint a magánindítványra jogositott sértett fél, a vádemelés, átvétel vagy elejtés, illetőleg a magánindítvány megtevése vagy visszavonása tekintetében teljesen a saját akarata szerint járnak el, de a *magánvád* és a *magánindítvány* csak kivétel a szabály, az u. n. hivatalból eljárás elve alól, s a vádelejtés vagy magánindítvány visszavonása velük szemben is bizonyos időponthoz van kötve (az első bíróság előtt tartott zárt ülés kezdetéig, illetőleg az elsőfoku ítélet kihirdetéséig).

Továbbá míg a polgári per alperese teljesen egyenjogu fél a felperessel, aki perdöntő kifogással élhet, viszonykeresetet támaszthat, tehát megfordíthatja a per célját s szintén ura a pernek, mert beismerésével beszüntetheti azt, még ha a bíró meg lenne is győződve a beismerés helytelenségéről, a büntető perbeli terhelt — *az ügyfél-egyenlőség* elvi hangsúlyozása dacára — tényleg nem

teljesen egyenlő jogu a vádlóval, s beismerésével nem szüntetheti be a pert.

c) A kétféle per *szerkezetében* is vannak lényeges különbségek. A büntető perben a döntő perszakot a *főtárgyalás* képezi, az előző perszakok (nyomozás, vizsgálat, vádaláthelyezés) csak előkészítő jellegűek; a polgári perben ezzel szemben döntő sulyu a *peralapítás* (a per caesurája).

d) Jelentékeny különbség van a két per *megindítása* és *egyes vezérelvei* tekintetében is.

A *polgári per* megindítása teljesen a felperes tetszésétől függ, tehát itt nincs helye az u. n. *hivatalból eljárásnak*, míg a büntető perben az képezi a szabályt, a rendőrség és az ügyészség *hivatalból* kötelesek nyomozni s az utóbbi vádat emelni. Általában a büntető per sajátos vezérelve a *hivatalból eljárás* (a bíróság is hivatalból beavatkozhat a bizonyító eljárásba), míg a polgári per sajátos vezérelve a *rendelkezési elv*, vagyis a feleknek sokkal szélesebb rendelkezési hatalmuk van (kölcsönös megállapodás).

Ebből folyik az is, hogy a polgári perben a felek kiegyezhetnek s a bírónak kötelessége is az egyességet megkísérteni, addig a büntető perben efféle *egyességnek* egyáltalán nincs helye.

e) További különbség, hogy a polgári perben mindkét félre nézve *jogutódlásnak* is helye van, azaz fel- és alperes jogutódai is folytathatják a pert, míg a büntető perben csak a *vád* örökölheto. a terhelt örökösei, jogutódai nem vonhatók a perbe.

f) A polgári perben a *nyilvánosság* egyáltalán nincs korlátozva, a büntető perben ellenben az előkészítő eljárásban a nyilvánosság szabály szerint ki van zárva s csak u. n. ügyfélnyilvánoságnak van helye, sőt a főeljárásban is a tárgyalás nyilvánossága a közérdekek és közrend érdekében korlátozható.

25. §. A büntető-per sajátos vezéreszméi. Hivatalból eljárás. törvényesség és anyagi igazság.

Irodalom: Glaser: Das Prinzip der Strafverfolgung. Kleinere Schriften I. 521.; Heinze: Dispositionsprinzip u. Officialprinzip. Goldt. A. 1876. 265.; Tarnai J.: A büntető elj. garanciái M. Ig.-ügy. 31. k. 267 és 449.

I. A büntető-per sajátos vezéreszméi, melyek a mai vegyes rendszer értelmében a büntető eljárás egész folyamatát uralják s melyek a büntető-per egyes szakainál mint az eljáró hatóságokat irányító sarktételek folyton szem előtt tartandók: a *hivatalból eljárás*, a *törvényesség* (legalitas) és az *anyagi igazság*.

A büntető-per és a büntető perjog többi vezéreszméi: a *nyilvánosság, a szóbeliség, közvetlenség, a védelem szabadsága, a bizonyítékok szabad mérlegelése* nemcsak a büntető, hanem a polgári s részben a közigazgatási perben is uralkodó vagy megvalósítani kívánt elvek, melyek tehát *közös* vezéreszméi a mai perjognak.

A „laikusok részvétele a bíraskodásban“, amit sokan (Rosenfeld, Rulf, Gleispach) a büntetőper sajátos vezérelvei közé soroznak, nézetem szerint nem tekinthető alapelvnek, mert habár a legtöbb kulturállamban elismert bírói szervezeti tétel, de viszont több kulturállam ma is teljesen mellőzi azt, s a büntetőper mai rendszerében nem tekinthető nélkülözhetlen sarktételeknek. Rosenfeld szerint (43.) ugyan általában óvakodni kell attól, hogy a vezérelveket mint a büntetőper fogalmából szükségszerűen folyó s azzal elválatlan összefüggésben álló követelményeket tekintsük, mert büntetőeljárás el lehet ezek nélkül is, úgy de nem szabad felednünk, hogy mindig a ma *uralkodó* vegyes rendszer elveiről beszélünk. A vegyes rendszernek pedig amint kiindulás pontja, két alaposzlópa a vádelv és nyomozó elv, amelyet azért mint kétségtelen *alapelveket* kell tekintenünk a mai büntetőper rendszerében, úgy az említett „vezéreszmék“ is, mint e két alapelvet kísérő és kiegészítő eszmék a mai vegyes rendszer épületében elengedhetlenek.

A *védelem szabadságának* elvéről alább a védelemről szóló fejezetben (62. §.), a *bizonyítékok szabad mérlegelésének* elvéről pedig a bizonyítási jogot tárgyzó fejezetben (74. §.) szólunk.

II. A *hivatalból való eljárás* elve abban áll, hogy az állam a bűncselekmények üldözését, illetőleg a büntetettek megbüntetését nem hagyja a sértett magánszemélyek önkényére, hanem kötelességének tekinti, hogy a valódi büntetettek felfedezéséről és az anyagi BTK. értelmében leendő rendszeres meghűntetéséről erre hivatott *állami szervek* által gondoskodják.

A hivatalból eljárás elve a büntetőjog közjogi jellegének folyamánya, mely az ujabbkori jogfejlődés egyik legfontosabb vivmánya. Míg azonban az ujkori abszolút államok a nyomozó rendszerü Bp.-aikban e feladatról a *bíróságnak* „bünüldöző“ hatósággá fejlesztése által gondoskodtak, a mai kulturállamok a *vádelv* elfogadása mellett az által valósítják meg a fentebbi kötelességüket, hogy *állami vádhatóságot* állítanak fel, melynek hivatalos kötelessége minden (vagy a legtöbb) bűncselekmény elkövetésének gyanuja esetén *hivatalból* tájékozódni a gyanu alaposságáról, e végből nyomozást tartani s a tettes kipuhatólása esetén ellene a büntető bíróság előtt vádat emelni s a vádat a bírói eljárás folyamán *hivatalból* képviselni. A hivatalból való eljárás elve alól csak az u. n. magánindítványi és felhatalmazási cselekmények, valamint a magánvád esetei képeznek kivételt. Vagyis a bűncselekmények *szabály szerint* „hivatalból üldözendők“ s csak azok a cselekmények

vagy esetek, melyeknél az anyagi Btk. kifejezetten megemlíti, üldöztetnek a sértett fél „indítványára“, vagy valamely hatóság „felhatalmazására“, illetőleg bizonyos kisebb cselekmények első sorban a sértett „főmagánvádlói“ fellépésére.

A magyar büntető perjogban is a hivatalból való üldözés, illetőleg eljárás képezi a szabályt s a BP. evégből 1. a *rendőri hatóságoknak és közegeknek* hivatalos kötelességükké teszi, hogy a nem magánindítványra üldözendő cselekményeket *külön felhívás nélkül is* hivatalból nyomozzák s a bizonyító anyag biztosítása iránt a szükséges lépéseket megtegyék (94. §.), 2. a *vizsgálóbíró és járásbíró*ság is a náluk tett feljelentés vagy magánindítvány alapján a halaszthatatlan nyomozási cselekményeket vád nélkül is megtegyék (95. és 528. §.), 3. a *kir. ügyészségnek* pedig hivatali kötelessége a tudomására jutott nem magánindítványra üldözendő cselekményeket nyomoztatni. (33. és 93. §.)

III. A *törvényesség* (legalitas) elve jelenti a kir. ügyészségnek azt a kötelességét, mely szerint a hivatalból üldözendő és a felhatalmazási cselekmény feljelentése esetén (magánindítványi cselekmény miatt pedig a magánindítvány megtétele után) *köteles a nyomozást elrendelni* s a följelentés alaposága esetén *köteles vádat emelni* és azt *képviseelni*. A „törvényesség“ elve csak a kir. ügyészségre, mint állami „bünyldöző“ hatóságra kötelező, a sértett fél nem köteles „indítványt“ tenni, nem köteles az ügyész által esetleg elejtett vádat átvenni. Sőt a törvényesség elve az ügyészségre sem azt jelenti, hogy minden feljelentés esetén *feltétlenül*, minden bírálathoz, tehát meggyőződése ellenére is köteles lenne a nyomozást elrendelni és vádat emelni. A BP. csak annyiban ismeri el a törvényesség elvét, hogy az ügyész köteles vádat emelni, ha: a) a tudomására jutott cselekmény büntetendő, b) az eljárás megindításának és folytatásának általános és különös feltételei fenforognak, c) a terhelt ellen nyomatékony gyanu forog fenn, d) az eljárás sikeréhez szükséges bizonyíték megszerelhető. Ha tehát a királyi ügyészség jogászai meggyőződése szerint e feltételek valamelyike hiányzik s azt a nyomozás sem igazolta, joga van a vádképviseletet megtagadni. Ennyiben, de viszont csakis ennyiben fogadta el a Bp. az u. n. *opportunitas* elvét, azonban pusztán célszerűségi, kényelmi, politikai okokból az ügyészségnek nincs joga megtagadni a vádemelést vagy elejteni a vádat.

A hivatalból eljárás és a legalitas elvének keresztülviteletét nagy alapotással és kimerítően tárgyalja Balogh: (149—158.) aki helyesen mutat rá, hogy bármily határozottan írja elő a törvény a legalitas elvét, annak gyakorlati érvényesítése nagyon kétséges mindaddig, míg a kir. ügyészség a kormánynak van alárendelve. A kormányra (az igazságügyminiszterre) ugyanis a legalitas elve nem kötelező s így az ig. miniszter utasíthatja az

ügyészt, hogy ne emeljen vádat ott, ahol a törvény szerint emelnie kellene (165.). Viszont kétségtelenül sok *gyakorlati* igazság van *Glaser* ama megjegyzésében, hogy az „állami érdek“, a „minden áron“ büntetés forszírozása visszássággal járna, ezért nem szabad teljesen mellőzni a bűntüldözésnél sem a méltányosság, célszerűség (opportunitas) és a *kivételes* állami tekinteteket.

IV. Az anyagi igazság a büntető eljárásban azt jelenti, hogy a bíróságnak csak akkor szabad marasztaló ítéletet hoznia, vagyis az állam büntető hatalmát akkor szabad alkalmazásba vennie, ha a terhelt, illetőleg vádlott *valósággal*, tényleg elkövette a vádbeli bűncselekményt s annak elkövetésében őt kétségtelenül *alanyi bűnösség* terheli. Ha a terhelt által történt elkövetés és az ő alanyi bűnössége emberi bizonyossággal meg nem állapítható, a terhelt felmentendő, illetőleg csak abban a bűncselekményben marasztalható, amit valóban elkövetett s amire nézve az ő alanyi bűnössége igazolva van.

Igaz, hogy az eszményi, az u. n. absolut (feltétlen) igazság megvalósítása emberek közt alig képzelhető, de a büntető eljárásban minden eljáró hatóságnak és személynek kötelessége az *emberileg megközelíthető* igazságnak a felmerült konkrét esetben való megvalósításához hozzájárulni. E célból kötelessége a bíróságnak 1. úgy vezetni az eljárást, hogy az *igazi tényállás*, a tárgyi és alanyi bűnösség „történeti bizonyossággal“ megállapíttassék, 2. a bűnösség, a beszámítás és a büntetés kiszabás kérdéseit az emberileg elképzelhető *legigazságosabban*, vagyis az anyagi büntetőjog modern vezéreszméinek (emberiesség, egyénítés, méltányosság) megfelelően eldönteni.

Az anyagi igazság elvének megvalósíthatására szolgáló biztosítékok a BP. szerint:

1. a nyomozás, a vizsgálat, a vádképviselőt, a vád alá helyezés és az ítélethozatal teendőinek szétválasztása és külön hatóságokra bizása;

2. a bírói függetlenség biztosítása;

3. az u. n. laikus elem igénybevétele a bűnösség kérdésének eldöntésénél;

4. a védelem szabadsága;

5. az, hogy a beismerés maga nem elegendő az elítélésre, hanem emellett mindig meg kell szerezni a terhelt bűnösségének egyéb bizonyítékait (Bp. 139. §.);

6. a bizonyításnak a bíróság előtt való felvétele s a bíróságnak az a joga, hogy a bizonyítás kiegészítése végett a felek

által előterjesztettekén túl hivatalból új bizonyítékok felvételét rendelkezesse el s a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve:

7. a bizonyítás anyagának biztosítására szolgáló kény-szereszközök (lefoglalás, házkutatás, motozás);

8. a szóbeliség, közvetlenség, a contradictorius tárgyalás; a fictiók, praesumptiók kizárása;

9. a perorvoslatok.

(L. mindezekről behatóan: Balogh 158—162.)

Hogy mind e biztosítékok dacára a büntető eljárás nem mindig képes az anyagi igazságot megtalálni s a bírói tévedések a legjobb b. p. mellett sincsenek kizárva, ezt sajnosan kell elismernünk, ami azonban nem ok arra, hogy annak megküzelítése felé fokozott erélylyel ne törekedjünk.

26. §. A nyilvánosság.

Wlassics: Jogt. Közl. 1891. 401; *Gneist*: Vier Fragen. 1874. 58. l.; *Friedmann*: Die Öffentlichkeit der Gerichtsverhandlungen, ihre Vorzüge und Schäden. Breslau, 1887; *Prins et Pergament*: Reforme de l. instr. prépar. en Belgique 1871.; *Garofalo e Curelli*: Riforma della proc. pen. in Italia. Torino 1889.

I. *Nyilvánosság* alatt a büntető eljárásban értjük egyrészt azt, hogy a bírói tárgyalások a közönség előtt nincsenek elzárva, hanem azokon bárki akadály nélkül megjelenhet, mint hallgató és szemlélő (ez az u. n. *teljes nyilvánosság*), másrészt az u. n. *ügyfél* nyilvánosságot, mely szerint az eljárási cselekményeknél a felek és képviselőik jelen lehetnek.

1. A *teljes nyilvánosság*, a szóbeliség és közvetlenség elveivel kapcsolatban, a nyomozó rendszer ferdeségei ellenében lett a modern b. eljárás egyik vezéreszméje gyanánt felállítva. A nyomozó rendszer főhibájának méltán tekintetett az eljárás titkossága, a zárt ajtók megetti tárgyalás, amely lehetővé tette s elősegítette a bírói hatalommal való visszaéléseket és törvénytelenéseket.

A tiszta (ősi) vádper korában az egyszerűbb viszonyoknak megfelelően a bírói tárgyalások a szabad ég alatt (forum, piac) tartattak s így az igazi általános vagy népnyilvánosság itt volt meg. A kánoni eljárás korlátozza először a klerikusok és az egyház érdekében a nyilvánosságot, majd a XVI.—XVIII. századbeli tipikus nyomozó rendszer teszi szabálylyá a titkosságot úgy az előkészítő, mint a főeljárás alatt. A titkosság volt a törvénytelenések, visszaélések legfőbb forrása, ezért a nagy francia forradalom idején, a XVIII. század utolsó évtizedeiben, főleg Franciaországban, ez volt a leg-

élesebb támadások tárgya s az 1789-iki (okt. 8—9.) francia törvény e részben tett először radicalis ujitásokat.

A teljes nyilvánosság perjogi előnye abban áll, hogy ezáltal a bíróság mintegy a közönség ellenőrzése mellett működik s az eljárás szabályszerűsége és a törvény megtartása biztosítva van. Továbbá a bírói tárgyalások nyilvánossága mellett válhatnak a bírói termek a *törvénytisztelet* iskoláivá. A nyilvános tárgyalásokból úgy a közönség, mint a gyakorlati jogászság közvetlenül ismeri és tanulja meg az anyagi és alaki törvényt. Ezenkívül a tárgyalások nyilvánossága úgy a *vád*, mint a *védelem képviselőit* is hathatósan serkenti, hogy feladatukat buzgón és lelkiismeretesen teljesítsék. Végül a nyilvánosság sokszor maga is *bizonyítékokat produkál* (Fayer-Vezérfonal 16.), amennyiben megeshetik, hogy a közönség köréből valaki új, döntő bizonyítékot ad a bíróság kezébe, amire az eljárás titkossága esetében nem lenne alkalom.

A teljes nyilvánosság elve is azonban, mint minden elv, szigoruan, illetőleg absolut módon végrehajtva, ferdeséget szül és hátrányokkal jár, úgy hogy ez elv alól is — épen az eljárás és a terhelt érdekében *kivételeket* kell tenni. Így: 1. az *előkészítő eljárás* (nyomozás, vizsgálat) gyors és erélyes keresztülvitele kívánja meg, hogy ez az eljárási rész, ha nem is titkosan, de a nagyközönség kizárásával folytattassék, mert különben a terheltnek nagyon könnyen módjában állana az eljárást meg-hiusítani, a bizonyítékokat előre megsemmisíteni; 2. ha a *közszemérmét sértő bűncselekmény* miatt folyik az eljárás, ilyenkor pedig a közerkölesiség követeli a nyilvánosság kizárását még a fő tárgyalásról is; 3. a *fiatalokorú* terhelték elleni eljárásban a fiatalokorúak jövőjére, azok erkölesi megmentésére való tekintet követeli az eljárás nyilvánosságának korlátozását.

A *vizsgálat* nyilvánossága vitás kérdés az irodalomban. Sokan óhajtják, legtöbben azonban helytelenitlik. (L. alább 99. §.) A vizsgálat nyilvánosságának hívei *Angliára* szoktak hivatkozni, mintha ott a vizsgálat nyilvános és contradictorius lenne. Azonban Angliában is a nyomozás alatt a bizonyítás anyagát a rendörség a nyilvánosság teljes kizárásával gyűjti össze s csak afelett van nyilvános szóbeli tárgyalásnak helye a békebiró előtt, hogy a békebiró döntse-e el az ügyet vagy esküdttöróság elé utasítsa, illetőleg megszüntesse az eljárást. Franciaországban az 1897. évi november 12. törvény kísérli meg az elővizsgálat gyökeres reformját s megengedi, hogy a védő jelen lehessen a terhelt kihallgatásán s a vizsgálóbíró engedélyével fel is szólalhasson és a periratokat a kihallgatás előtti napon megtekinthesse. E törvény is azonban még az ügyfél nyilvánosságot sem valósítja meg teljesen. (L. bővebben e kérdésről a 99. §-t.)

A *főtárgyalások* tekintetében nem alaptalan az az ellenvetés, hogy a teljes nyilvánosság azt a veszedelmet rejti magában, miszerint a hivatás-szerű gonosztevők, kivált nagyobb városokban, valósággal tanulmányozzák a büntető törvények és a BP. fogyatkozásait, hogy azokat újabb gonosztetteik-nél hasznukra fordítsák. (Balogh 349. l.) Ezenfelül a helyes erkölcsi érzés durvítására is vezet a teljes nyilvánosság s valóban visszás látvány, midőn előkelő hölgyközönség a karzatról nevetgélve hallgatja a gyilkossági, rablási ügyek tárgyalását s színháznak tekinti az igazság csarnokát. A teljes nyilvánosság korlátozása (nők, gyanus alakok, gyermek- vagy serdülő korban levők kizárása) ez okból is kívánatos. *Nőket és fiatalkorukat* büntető tárgyalásokra *egyáltalán nem lenne szabad* beengedni.

2. Az *ügyfélnyilvánosság* megengedése akkor is, midőn a teljes nyilvánosság ki lett zárva, úgy az előkészítő, mint a főeljárásban nemcsak kívánatos, de szükséges is. Épen oly esetekben, midőn a nagyközönség kizárandó a bírói teremből, az eljárás törvényessége és alapossága érdekében, a *feleknek*, illetőleg *képviselőiknek* meg kell engedni, hogy az eljárás bármely mozzanatánál jelen lehessenek, hogy tájékozódhassanak az eljárás miként állásáról. E jelenlétel azonban az előkészítő és közbenső eljárás alatt nem kötelező, mert ez sokszor nagy teher lenne úgy a terheltre, mint a védőre. Ezért az ügyfélnyilvánosság is az előkészítő eljárás alatt csak jog, de nem kötelesség.

II. A BP. a teljes nyilvánosság elvét csak a *főeljárásban* (főtárgyalás, fellebbviteli tárgyalások) viszi keresztül. A *vizsgálat* alatt szabály az ügyfélnyilvánosság, a *nyomozásnál* pedig rendszerint ez is ki van zárva.

A *fiatalkorúak* ügyeinek tárgyalásánál pedig az új Fb. teljesen a bíró belátására bizza a nyilvánosság kizárását.

1. A törvényszék, az esküdtbírótság előtti *főtárgyalás*, az esküdtszék megalakítása, a járásbírótság előtti tárgyalás, a törvény világos kifejezései szerint, *rendszerint* nyilvános (Bp. 293. §.). A határozatok, ítéletek, mindig nyilvánosan hirdetendők (Bp. 329. §.) kivéve, ha az *egész főtárgyalásra* ki lett zárva a nyilvánosság. A bíróság a nyilvánosság kizárását az egész főtárgyalásra vagy egy részére nézve csak akkor rendelheti el, ha a tárgyalás nyilvánossága a *közrendet*, vagy a *közérkölcsiséget* veszélyeztetné. A nyilvánosság kizárása esetében is a főtárgyaláson mindenik vádlott és a sértett részéről kijelölt *két-két bizalmi férfi* lehet jelen. (294. §.) Ugyanezek a szabályok megfelelően alkalmazandók a járásbírótság előtti tárgyalásnál. azzal a *toldással*, hogy ha az eljárás *rágalmazás* vagy *becsületsértés* vétsége miatt folyik, a feleknek egyező kérelme alapján a nyilvánosság kizárása mindig elrendelendő. (Bp. 542. §.)

A kir. ítélőtábla előtti *tanácsülésen* és *fellebbviteli főtárgyaláson*. a sem-

miségi panasznak a kir. Curia előtti tárgyalásán és a törvényszék előtti *felbbiteli tárgyaláson* szintén a nyilvánosság képezi a szabályt s az csak a közrend és közérdekeség érdekében zárható ki.

A teljes nyilvánosság azonban a följárásban sem feltétlen, illetve nem vonatkozik mindenkire; így *fel nem nőttek*, továbbá akik *nem a hely méltóságának megfelelően* jelennek meg, a BP. szerint nem bocsátandók a tárgyalási terembe. Ép úgy *bottal* vagy *fegyverrel* senki sem jelenhet meg. (295. §.)

2. Az *előkészítő* eljárásban (a nyomozásnál és vizsgálatnál) a BP. csak az *ügyfélnyilvánosságot* ismeri s azt sem teljesen és mindenütt. A *nyomozati cselekményeknél* még az ügyfélnyilvánosság sines megengedve. Házkutatás, személymotozás és lefoglalás foganatosításánál azonban annak, aki ellen e cselekmények elrendelve vannak, vagy megbizottjának és ezenkívül legalább *két tanúnak* mindig jelen lennie. A *vizsgálat* alatt már szabály az ügyfélnyilvánosság. Így a vádtanács üléseiből ugyan a közönség ki van zárva, de a kir. ügyészség a vádtanács meghívása esetében, a zárt ülésen tartozik jelen lenni, a tanácskozásban azonban részt nem vehet. Ép úgy a vádirat elleni *kifogások tárgyalása* (vád alá helyezési eljárás) nem nyilvános, de a felek jelen lehetnek s ott szóbeli előterjesztéseket tehetnek. A vizsgálat alatt még a *határozatok kihirdetése is* mindig a közönség kizárásával történik, mert jelentékenyen sértene a terhelt érdekeit, ha mindjárt az eljárás legkezdetén köztudomásra kerülne az ellene irányuló, sokszor alaptalan gyanu.

Az ügyfélnyilvánosság folyománya, hogy oly vizsgálati cselekményeknél, melyeknek célja a büncselekmény tárgyi mozzanatainak megállapítása (bírói szemle, házkutatás, lefoglalás, iratok átkutatása, szakértők kihallgatása), valamint oly tanúk vagy szakértők kihallgatásánál, kik a főtárgyaláson előreláthatólag nem jelenhetnek meg, a *felek és képviselőik* jelen lehetnek, sőt kérdéseket, indítványokat, észrevételeket tehetnek, még ha nem lettek volna is megidézve, vagyis ahol bizonyításfelvételtől van szó, ott az ügyfélnyilvánosság joga feltétlenül biztosítva van.

3. *Feltétlenül ki van zárva* egy a teljes, mint az ügyfélnyilvánosság a bíróságok és az esküdtek *tanácskozására* és *határozathozatalára*. (BP. 293., 367. §.)

4. *Fiatalkoruak* bűntügyeiben a fiatalkoruak bírósága, de az esetleg eljáró rendes bíróság is a nyilvánosságot *belátása szerint kizárhatja*. Sőt ha a bíróság nem zárta is ki a nyilvánosságot, ily *tárgyalásokon* mint hallgatók csak hatóságoknak, gyermekvédő és patronázs egyesületeknek tagjai, ügyvédek, ügyvédhelyettesek, ügyvédjelöltek és joggyakornokok lehetnek jelen vagy oly a tárgyalás iránt jogosan érdeklődő más *felnőtt* egyének, akiknek ezt a bíró megengedi (Fb. 26., 38. §.).

5. A nyilvánosság kizárásával tartott tárgyalásokról *nyilvános* (hirlapi) *tudósítást közzétenni* csak az illető hatóság engedélyével szabad. Ezt a büntető tárgyalásokra az 1897: 34. t.-c. 28., a polgári tárgyalásokra az 1912: 54. t.-c. 96., fiatalkoruak ügyeire vonatkozólag az Fb. 13. §-ai mondták ki, melyek az ily tiltott közlést vétséggé minősítik. L. még a Sajtótörvény végrehajtási röndeletének 66—71. §§-ait.

27. §. A szóbeliség és a közvetlenség.

Irodalom: Tóth Lőrinc: A szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság rendszere magyar szempontból 1876; Balogh: 324—337.; Leuc: Der mündliche öffentliche Anklageprozess und der geheime schriftl. Untersuchungsprozess in Deutschland. Aachen 1840; John: Das Prinzip der Unmittelbarkeit im Strafprozess und seine Anwendung. Erlangen 1903; S. Maas: Der Grundsatz der Unmittelb. in der R. strp.. Breslau 1907.

I. A *szóbeliség* elve azt jelenti, hogy a büntető perben a felek és más közreműködő egyének (magánfél, tanúk, szakértők) a hatóságok s az ítélő bíróság előtt *élőszóval* adhatják elő kérelmeiket, megjegyzéseiket, észrevételeiket s a határozathozatal előtt a felek és képviselőik s a magánfél *perbeszédben* hívhatják fel a bíróság figyelmét az ügy miként leendő megítélésére. A *közvetlenség* elve abban áll, hogy a bizonyító eljárás közvetlenül a felek és az ítélkező bíróság előtt folyik le és a bíróság csak az általa érzékileg észleltekre (a hallottakra vagy látottakra) alapíthatja ítéletét. A két elv kapcsolatos, illetőleg a közvetlenség tulajdonképen magában foglalja a szóbeliséget, de annál többre terjed (látás, tapintás).

Az ősi tiszta vádrendszerben az egész eljárás tulajdonképen a tárgyalásból állván, a szóbeliség és közvetlenség természetesen a legteljesebben megvalósult. A nyomozó rendszer fejleszti ki az *írásbeliséget* s teszi szabályyá: quod non est in actis, non est in mundo. Ugyancsak a nyomozó rendszer teremti meg a *közvetettséget*, amennyiben az eljárás döntő szakává a vizsgálatot tette, amelynek során felvett bizonyító adatok az ítélőbíróság előtt csupán „előadattak“ (referada), a felsőbb bíróság pedig csupán az alsóbb forum aktacsomójából értesült az ügyről.

Az ítélő bíróság tehát a nyomozórendszer uralma alatt alig vagy csak pár percre (az eskü kivétele vagy az ítélet kihirdetése alatt) látta a vádlottat és a tanukat, védelmüket, vallomásaikat nem hallotta közvetlenül (esetleg a vádlott *írásbeli* védelme felolvastatott), a bíróság ítélete így a kettős vagy hármas *közvetítés* folytán természetesen ritkán közelíthette meg az igazságot.

A szóbeliség és közvetlenség *perjogi* előnyei ma vitán felül állanak. Ugy az eljárás alapossága, mint az anyagi igazság megközelítése hasonlíthatatlanul jobban van biztosítva, ha a felek és a bíró *szóbelileg* érintkezhetnek egymással, ha a felek a bíróság előtt élőszóval kifejtethetik, megvitathatják álláspontjukat (*contradictorius* tárgyalás) s ha a bíró a közvetlen *személyes érzéki tapasztalat* alapján győződhet meg a valódi tényállásról, a vád, a védelem, a tanuvallomás értékéről, midőn látja a terhelt, a tanúk arckifejezését, magatartását, hallja beszédüket, hanghordozásukat. A nyomozó rendszer elvetésével azért, mint annak egyik ferde hajtását vetették el

egyértelművel az újabb prtsok az írásbeliséget s tették az eljárás alapelveivé a szóbeliséget és közvetlenséget. A *közvetlenség* elvének elfogadása idézte elő azt is, hogy a vizsgálat megszünt a per döntő szaka lenni s a per súlypontja a főtárgyalásra ment át s ezzel a per szakainak természetes egyensúlya helyreállt.

A szóbeliség azonban korántsem jelenti az *írásbeliség* teljes kizárását. Nemcsak a szóbeli tárgyalások megörökítése, az ítéletek feljegyzése kívánja meg az írásbeliséget, hanem az eljárás gyorsasága s az anyagi igazság keresésének érdeke is szükségessé teszi az írásbeliség bizonyos mérvű megtartását. Különösen a még ma is jórészt nyomozó jellegű *előkészítő eljárásban* sokszor kell mellőzni a szóbeliség és közvetlenség elveinek alkalmazását. A nyomozás és vizsgálat alatt sokszor, sőt rendszeren gyors és erélyes intézkedés szükséges épen a bizonyítékok megszerzése, megőrzése végett, itt tehát a hosszadalmas szóbeli vitatkozások lehetetlenné tennék az eljáró hatóságok működését s veszélyeztetnék az egész eljárás sikerét. A *főeljárás* csupán az, ahol a szóbeliség és közvetlenség teljesen megvalósítható, valamint az oly kisebb ügyek, melyeknél előkészítő eljárásra nincs szükség, hanem egy tárgyaláson az egész per elejétől lefolyik.

II. A BP. a lehetőségig megvalósítja a szóbeliség és közvetlenség elveit. A nyomozás és vizsgálat alatt ugyan ez elvek alól nevezetes kivételeket tett, de az előkészítő eljárásban is mindenütt, ahol *bizonyításfelvételtől* van szó, megengedi a szóbeli (contradictorius) és közvetlen eljárást, pl. a vizsgálóbíró intézkedései ellen tett panaszok és felfolyamodások tárgyalásánál, a vádalahelyezési eljárásban a kifogások tárgyalásánál, valamint a főtárgyaláson nem ismételtető cselekmények teljesítésénél.

Az elsőfolyamodásu bíróságok előtti *főtárgyalás* teljesen a szóbeliség és közvetlenség elvei szerint folyik le. A vádlott és a védő nélkül csupán a járásbírószági eljárásban lehet megtartani a tárgyalást oly esetben, midőn a terhelt csak kihágás vagy pénzbüntetéssel sujtott vétség miatt volt idézve. BP. 540. §. Valamint természetesen a BTK. 62. §-a szerinti eljárásban. (BP. XXV. feje.) A felek vagy képviselőik élőszóval adják elő indítványukat, nyilatkozataikat, vagy perbeszédeiket, a *bíróság*, illetőleg annak elnöke szintén élőszóval közli velük határozatait. A *bizonyítás* szintén a *felek és a bíróság jelenlétében* történik s úgy a feleknek, mint a bíróság tagjainak (így az esküdteknek is) szabad a tanukhoz vagy szakértőkhöz *kérdéseket intézniük*. A bíróság ítéletét csak a főtárgyaláson fenforgott bizo-

nyitökra alapithatja s az ítélet a tárgyalás befejezése után rendszerint azonnal, tehát „a közvetlen benyomás alapján“ meghozandó és előszóval kihirdetendő.

A felsőfoku bíróság előtti, vagyis az u. n. *felebbviteli eljárásban* 1900. előtti gyakorlatunk egyáltalán nem ismerte a szóbeliséget, hanem úgy a kir. ítélőtáblák, mint a Curia csak a peresomó alapján hoztak érdemleges ítéletet. A nyomozó rendszernek ezen jogosan kifogásolt maradványával szemben a BP. a felsőbíróságok előtti eljárásnál, illetőleg a *perorvoslatok elintézésénél is* meghonosítja a *szóbeliséget*. A felek vagy képviselőik a felebbezések és semmiségi panaszok felülvizsgálásánál jelen lehetnek, indítványokat tehetnek és *perbeszédet* tarthatnak. Csupán a felfolyamodás elintézésénél s az u. n. ülésen kívüli és tanácsülésen való elintézésnél van kizárva a szóbeliség. A *közvetlenség* elvét azonban a felsőbíróságok előtti eljárásban a BP. sem valósította meg teljesen, miután ez a perorvoslati rendszer teljes átalakításával (a felebbezés eltörlésével) járt volna, amire a BP. nem mert vállalkozni (l. alább). De e tekintetben is lényeges javítást eszközölt eddigi gyakorlatunkkal szemben, amennyiben megengedi a *közvetlen bizonyítást* a másodfoku bíróság előtt is, ha a másodfoku bíróság a tényállás helyes megállapítása iránti kételyét másként nem tudja eloszlatni, továbbá a kir. tábla a vádlottat *közvetlen kihallgatás* végett a főtárgyalásra megidézheti vagy előállíttathatja, sőt a vádlott jelenléte mellőzhetően a felebbviteli főtárgyaláson, ha azon bizonyítás vétetik fel. (Bp. 414. §.)

A közvetlenség elvének folyománya az a szabály is, hogy a főtárgyalás lehetőleg egyhuzamban fejezendő be s az mindig ugyanazon bírák előtt s azok szakadatlan jelenlétében menjen végbe.

Általában a BP. úgy az eddigi gyakorlatunkkal, mint a külföldi tétéles bűnvádi perrendtartásokkal szemben sokkal szélesebb mérvben ad tért úgy a szóbeliségnek, mint a közvetlenségnek s több jeles reformjával megelőzi a külföldi perjogokat. (Ugyanigy *Balogh*: 330. 331. l.)

III. Az *írásbeliség* maradványai a BP.-ban. Részint az eljárás sikere, az ügynek a főeljárásban és a perorvoslati szakban való alapos elbírállhatása, részint épen a felek érdekében nem mellőzhetette a BP. az írásbeliség megengedését, illetőleg megkivánását. Így: 1. *felek* bizonyos nyilatkozatokat *írásban* tehetnek (perorvoslatok), illetve kötelesek megtenni (vizsgálat elrendelése iránti indítvány, vádirat, kifogás); 2. a feleken kívül *más magánszemélyek* (magánindítványtevő, magánfél) is tehetnek *írásbeli nyilatkozatokat*, bejelentéseket (feljelentés, magánindítvány, bizonyítékok bejelentése stb.); 3. a *hatóságok* egyes intézkedései vagy csak *írásban* tehetők meg (idézőlevél, elfogatóparancs, házkutatást, személymotosztást elrendelő határozat), vagy a határozatok mielőbb írásba foglalandók (nyomozás, vizsgálat elrendelése, vád alá helyezés, ítélet, felsőbb bírói határozatok); 4. a hatóságok előtt lefolyt tárgyalások általában írásba, *jegyzőkönyvbe* foglalandók.

MÁSODIK SZAKASZ.

A büntető per alanyai.

ELSŐ CIM.

A büntető bíróságok.

I. FEJEZET.

A büntető joghatóság és a bíróságok külső szervezete.

28. §. A büntető joghatóság és a büntető bíraskodás.

Irodalom: Balogh: M. Jogi Lex. II. 403—4.; Balogh, Illés, Vargha: I. 102—115; Magyary: Korunk igazságszolgáltatásának vezéreszméi. 1914; Planck: 1—116; Glaser: II. 101—132; Aug. Hegler: Zur Stellung der Gerichte im Strafverfahren. Binding's Festschrift 1911. II. 199—272; Garsonnet: I. 3—278; Kenny: 409—427.

I. *Büntető joghatóság* vagy büntető hatalom (jurisdictio criminális, Strafgerichtsbarkeit, compétence) tágabb értelemben jelenti az *államnak* azt a jogát és kötelességét, hogy a bűncselekmények elkövetőit kinyomozhatja s megbüntetheti. Ennek a joghatóságnak a gyakorlása a büntető *bíraskodás* vagy igazságszolgáltatás. Az állam ugyanis a büntető joghatóságot bizonyos, e célból létesített szervek, az u. n. *büntető bíróságok* által gyakorolja, innen a büntető joghatóság alatt szoros értelemben a büntető *bíróságoknak* azt a jogát és kötelességét értjük, mely szerint bizonyos területen elkövetett bizonyos bűncselekmények tekintetében az állam büntető joghatóságát gyakorolják, illetőleg gyakorolni kötelesek.

A büntető bíróságok e szerint a büntető perek elintézésére hivatott, az állam büntető joghatóságának gyakorlása végett szervezett állami szervek (közhatalóságok). A büntető pernek egyik elengedhetetlen főszemélye, alanya a bíróság, mely a vádló által előterjesztett kérelemre a bírói eljárást elrendeli, az így megindult pert vezeti és a törvény értelmében elintézi. A bíróság a perben az állami büntető joghatóság képviselője, ennyiben a felek felett áll, ő nincs vitában, harcban a felekkel, hanem a felek indítványai, vitái felett határoz.

I. A büntető bíraskodás az államhatalom egyik fő működési irányának, az igazságszolgáltatásnak képezi egyik részét, melyre nézve tehát általában ugyanazok a közjogi (alkotmányjogi) tételek állanak, mint az állami igazságszolgáltatás többi ágaira, t. i. a *polgári* és a *közigazgatási* bíraskodásra. A modern alkotmányos államokban, általában el van ismerve az a tétel, hogy a büntető joghatóság az állam *igazságügyi felségjogához* tartozik, vagyis *egyedül az államot* illeti. A büntető bíraskodás gyakorlására tehát egyedül az államnak van joga *büntető bíróságokat szervezni*, ezek *külső és belső szervezetét*, hatáskörét, illetékességét megállapítani, szabályozni s felügyelni arra, hogy a bíróságok a rájuk ruházott joghatóságot a törvények értelmében gyakorolják. (Főfelügyeleti és igazgatási felségjog.)

A büntető bíróságok a mai alkotmányos felfogás szerint nem az államfő, sem nem a nép bíróságai, hanem a nemzetnek, azaz magának az *államnak* a bíróságai, melyek csak az *állam akaratára*, a törvények szerint járhatnak el és mondhatnak ítéletet. Vagyis a bíróságok az eljárás és ítélkezés tekintetében nem állanak az államfő rendelkezése alatt, az ítélethozatalban az államfőnek sincs joga utasítani vagy befolyásolni azokat, az államfő sem maga személyesen nem bíraskodik, sem kivételes bíróságokat fel nem állíthat. Viszont a bíraskodást nem a *nép* gyakorolja népgyűléseken, hanem az a törvény által szervezett bírói testületek vagy erre feljogosított egyes bírák által történik. A másik fontos alkotmányjogi tétel, hogy a joghatóság, a bíraskodás, el van választva a közigazgatástól, aminek legnagyobb jelentősége a *bírói függetlenség*, vagyis hogy a bírákat a közigazgatás legfőbb szerve, a kormány sem befolyásolhatja eljárásukban és ítélkezésükben. Végül a bürokratizmus (a kasztszerű ítélkezés) megátalása végett a hivatalnok-bírák mellett a társadalom értelmes osztályainak közvetlen közreműködése is igénybe vétetik (esküdtbírótság, schöffenbírótság).

A büntető bíróságok *külső és belső szervezetének* megállapítása a fentebbiekből kifolyólag egy nagy horderejű *igazságszolgáltatási* s egyszersmind *alkotmányjogi* kérdés. Az anyagi igazság érvényesítése, a jogrend fentartása, mint igazságszolgáltatási, az egyéni szabadság biztosítása, az önkénykedés és bürokratizmus megátalása, mint alkotmányjogi, politikai érdekek hozandók összhangba és érvényesítendők a büntető joghatóság szabályozásánál.

II. Hazai büntető bíróságaink épügy, mint a nyugat-európai államok büntető bíróságai, kivétel nélkül *állami* bíróságok s szervezetüket a *törvény* állapítja meg. A bírói hatalom (mint felségjog) ugyan a királyság megalapítása óta, alkotmányunk értelmében a királyt illette, az újabb alkotmányos felfogás szerint azonban a király ezt a felségjogát is a nemzettel együtt és alkotmányosan, a *törvények értelmében* gyakorolhatja. Vagyis a királyt illeti meg a hivatalnok-bírák *kinevezésének* (bírói hatalommal felruházás), a bíróságokra való *legfőbb felügyeletnek* a joga, megilleti őt büntető ügyekben a *kegyelmezési* jog, az összes bíróságok az ő nevében hozzák határozataikat, azonban a király többé személyesen nem vesz részt a bíraskodásban. A törvényben megállapított bíró-

ságok számát szaporítani, a bíróságok törvényes ítéletét megváltoztatni, vagy felülvizsgálat alá vonni senkinek, a királynak vagy a törvényhozásnak sem szabad (1791: XII. t.-c.). A törvényben meghatározott bíróságokat megszüntetni, vagy azokon kívül más bíróságot felállítani, a bíróságoknak a törvényben megállapított illetőségén, a bírák számán változtatni a törvényhozás útján kívül nem szabad. (1869: IV. t.-c. 20., 21. §.).

Az igazságszolgáltatás elvileg nálunk is el van különítve a közigazgatástól, egyik a másiknak hatáskörébe nem avatkozhat. (1869: IV. t.-c. 1. §.). Biztosítva van továbbá alkotmány törvényekben részletesen a bírói függetlenség és elmozdíthatatlanság. (1848: XXIX., 1869: IV., 1871: IX. t.-c.).

Büntető bíróságaink külső és belső szervezete általában összesik a polgári bíróságokéval, vagyis a legtöbb bíróságunk és pedig a királyi (hivatalnok-) bíróságok kivétel nélkül nemcsak büntető, de polgári ügyekben is gyakorolják az államjoghatóságot. Egyedül az esküdthíróságok és a budapesti kir. büntetőtörvényszék kizárólagos büntető bíróságok.

III. A büntető joghatóság gyakorlása végett az államnak különböző büntető bíróságokat kell szerveznie, ami három fő teendőből áll:

1. Meg kell alapítani a büntetőbíróságok külső szervezetét, vagyis meghatározni, minő bírói testületekre vagy mily egyes személyekre ruházza a büntető bíraskodást, meg kell alapítani a különböző bíróságok rendjét, fokozatait, azok igazgatását, felügyeletét.

2. Szabályozni kell a büntető bíróságok belső szervezetét, vagyis meghatározni a bírói személyek képesítését, azok szolgálati viszonyait, a bírói működés részleteit, a bírák felelősségre vonását.

3. Szabatosan meg kell alapítani a különböző bíróságok hatáskörét s a hasonló hatáskörű bíróságok illetékességét.

29. §. A laikus elem részvétele a büntető bíraskodásban.

Irodalom: Baumgarten I.: Esküdtszéki tanulmányok. 1883. M. I. XX., XXII. k. és Jogállam 1905. 140.; R. Ensel Sándor: Az esküdtszék Magyarországon 1869.; Friedmann Bernát: Népbírák és esküdtszék. 1976.; Fayer: Büntető eljárásunk reformja 1884. 34—122.; Min. Ud. 57—88.; Lukács Adolf: Az esküdthíróságok 1902. és M. J. Lex IV. köt. 386—392.; Vargha Ferenc: Jogt. Közl. 1905. 105—134.; Balás Elemér: J. E. É. 203.; Wlassics:

A bünt eljárás alapelvei 5—15.; Gerő Ernő: Az esküdtszék reformja az ált. választói jog alapján. 1906.; Kácz Béla: Reformkérdések az esk. eljárásban. 1912.; Moór J.: Reform des ung. Schwurgerichtes. Stuttgart 1914. (Rechtsgang II.); Zsoldos Benő: Az esk. bir. problémája a külföldi államokban. Jogt. K. 1913., 384.

Carrara: II. 249.; Balogh: 34.; Balogh, Illés, Vargha: II. 478—495.; Birkmeyer: 215—226.; Rogge: Des Gerichtswesen der Germanen 1820.; Gundermann: Geschichte der Entstehung der Jury. 1847.; Brunner H.: Entstehung der Schwurgerichte 1872.; Gneist: Bildung der Geschworenengerichte 1849. és Vier Fragen zur d. Strafpr. 1874. 142—185.; Glaser: I. 259—266. és Zur Juryfrage 1864.; Binding: Drei Grundfragen der Organisation des Strafger. 1876.; S. Mayer: Geschworenengerichte und Schöffengerichte 1872.; Forsyth: History of trial by Jury. 1852. (régebbi angol műveket l. Lukácsnál); Oehler: Schwurger u. Schöffenger 1896.; Ferri: Das Verbrechen als sociale Erscheinung 1896. 386—401.; Doleschall A.: Die ung. Strafprozessordnung 1898.; Mittermaier W. és Liepmann M.: Schwurgerichte und Schöffengerichte. I—II. kötet. 1906—1910. (kül. Aschaffenburg I. 107.; Delbrück: I. 29.; Dolenz: I. 424. és II. 467.; Friedrich: I. 94.; Hoegel: I. 49.; Kahl: I. 7.; Kronecker: I. 321.; Liepmann M. I. 35. és II. 153.; Pfister: I. 655.; Schwärer: I. 74.; Weidlich: II. 290.; H. Kraus: II. 450.); Bar: Zur Frage der Laiengerichte im Str. pr. Zeitschr. 26. 218.; Liszt: Reform des Strafverf. 1906.; Steidle: Zukunft des Schwurger. Z. 32. k. 718.

I. A büntető bíróságok szervezésének legelső alapvető kérdése: kizárólag szakképzett hivatalnok bíróságokra bizza-e az állam a büntetőbíráskodást avagy a szakképzett hivatalnok-bírák mellett a társadalom más értelmes és független (nem hivatalnok) elemeinek bevonásával szervezzen egyes büntető bíróságokat? A nem-hivatalnok, u. n. *laikus elem* bevonásával szervezett bíróságok két fő alakja: a) az *esküdt-bíróság*, amelyben a laikusok, az u. n. *esküdtek*, a szakbíráktól különváltan — mint *esküdtszék* (jury) — oldják meg a rájuk bízott feladatot; b) a *schöffebíróság*, amelyben a szakképzett hivatalnok-bírák és a laikusok, az u. n. *schöffék*, egy testületté olvadva közösen döntenek minden, a bíróság elé tartozó kérdésben.

A szakképzett hivatalnok-bírói rendszer kizárólagossága mellett a bírói eljárás és az ítélkezés *törvényességének*, *szakszerűségének* és a bírói gyakorlat, ezzel a *büntető igazságszolgáltatás egyöntetűségének* és *biztosságának* a szempontjai szólnak. Kétségtelen, hogyha a büntető joghatóság gyakorlása kizárólag szakképzett hivatalnok-bíróságokra van bízva, az említett fontos szempontok jobban és biztosabban érvényesülnek, mintha bizonyos bűnügyek elintézését, illetőleg a büntető per egyes kérdéseinek eldöntését laikusokra bizzuk, akik legtöbbször nem ismerik a jogforrásokat, vagy ha ismerik is azokat (pl. jogtanárok, ügyvédek), de nincs bírói gyakorlatuk az ítélkezésben. A szakképzett hivatalnok-bírákat a modern kül-

turállamok a helyes igazságszolgáltatás érdekében nem nélkülözhetik s ott is, ahol azok *mellett* egyes bírói testületekben a laikusok is igénybevétnak, mindenütt gondoskodnak arról, hogy a jogszolgáltatás egységének biztosítása, a törvénysértések meggátlása vagy orvoslása végett legalább egy (vagy több) tetszőleg, tisztán szakképzett hivatalnok-bírákból alkotott bírói testület álljon a egyes összetételű bíróságok felett s a laikus elemmel szemben a szakkbírák döntő szerepe a jogi kérdések elintézésében biztosítva legyen.

A szakképzett hivatalnok-bíróságok létjogosultsága és szükségessége ma nem is vitás. A tulajdonképeni vitás kérdés a büntető bíróságok szervezésénél csak az, vajjon nem kívánatos-e a szakkbírók ítélezésének még *alaposabbá és megnyugtatóbbá tétele* s a kizárólag *hivatalnok-bíróságok* általi ítélezés *esetleges egyoldalúságának meggátlása végett* a szakképzett hivatalnok-bírák *mellett* a laikus, független polgárokat is bevonni bizonyos bírói testületekbe? A laikusok igénybevétele eszerint nem azt jelenti, mintha az állam a büntető bíraskodást kizárólag laikusokra akarná bízni, sem azt, hogy bizonyos bűnügyeket (a súlyosabbakat vagy a politikai és sajtópereket) kizárólag laikusok ítélezése alá kívánja bocsátani, — a laikusok bevonása mindig csak a hivatalnok-szakkbírák nehéz feladatának *megkönnyítésére, elősegítésére* s ezzel a helyes büntető bíraskodás előmozdítására irányul.

A kérdés azonban ily alakjában is, t. i. a laikusok ily kiegészítő, járulékos részvétele a büntető bíraskodásban, ugy a tudományos irodalomban, mint a gyakorlati szakemberek és a törvényhozások körében egyike a büntető perjog legvitásabb kérdéseinek.

A laikusok igénybevételenek, különösen az u. n. *esküdt-bíraskodásnak* (részben a schöffnenbíraskodásnak) jogosultsága és szükségessége mellett a következőket szokták felhozni:

1. az esküdtbíraskodás *az alkotmányosság elvének* folyománya. Az államhatalom valódi tulajdonosa, a nemzet, ez uton vehet részt *közvetlenül* az államhatalom egyik főágának, a bírói hatalomnak a gyakorlásában. Az esküdtszéki intézmény útján gátolhatja meg az állam a *bürokratizmus* kifejlődését, a hivatalnok-bíróságoknak esetleg egyoldalú, a hivatalnoki elszigeteltségből eredő szűklátkörű gyakorlatát és főleg azoknak a kormány által való befolyásolását (Kabinetjustiz). Az

esküdtbíráskodás ily szempontból a bíróságok nyilvános ellenőrzésének legbiztosabb módja (*Carrara*) s a politikai szabadság és a jogegyenlőség elveinek gyakorlati biztosítéka. A közönség, a társadalom zöme, nagyobb bizalommal és tisztelettel fogadja az esküdtbíráóság ítéletét, melynek hozatalában a független polgárok is közreműködtek, mint a tisztán kinevezett szakembereket. Ezek az esküdtbíráskodás politikai, illetőleg alkotmányjogi vonásai, illetőleg előnyei, amit főleg a franciák (*Montesquieu*) hegyeztek ki, akik az esküdtszéket 1791-ben elsősorban politikai intézmény (alkotmánybiztosíték) gyanánt fogták fel és mint ilyet fogadták el az abszolutizmus századai alatt uralkodott bürokrata bírói mindenhatóság ellenszeréül;

2. az esküdtbíráskodás a büntető perjog legfőbb (eszményi) céljának, az anyagi igazság megközelítésének egyik eszköze. Az angol felfogás az esküdtszéket első sorban mint célszerű igazságszolgáltatási intézményt tekinti mellőzhetetlennek. Az esküdtbíráóság épen mert két elemből: jogászilag képzett, gyakorlott szakbírákból és a jogi formáságoctól és praediciumoktól ment, valóban független polgárokból van összetéve, e kettős mérlegelés folytán rendszerint alaposabban és megnyugtatóbban dönti el a büntető per érdemét, mint a magában működő tiszta hivatalnok-bíráóság. (*Glaser*). Az esküdtbíráóság az ügyet kettős szempontból mérlegeli: jogászai és társadalmi szempontból, illetőleg a szakbírák az ő kifinomított jogászai felfogásukat összemérik, kipróbálják az esküdtek természetes jogi felfogásán vagyis meggyőződnek afelől, találkozik-e az ő meggyőződésük a társadalom felfogásával;

3. az esküdtbíráóság intézménye teszi könnyebbé a motívumok méltatását, a büntettes cselekményének emberies, méltányos, ha pedig szükséges, szigorú, kérlelhetetlen megítélését. Ezt szokták az esküdtszék társadalom-erkölcsi (socialethikai) jelentőségének tekinteni, amennyiben az esküdtek, illetőleg sehöffék által érvényesül közvetlenül a büntető bíróságban a társadalom lelkiismerete, az ő felmentő verdictjük juttatja kifejezésre a szakbírák előtt, hogy adott esetben a tettes bűncselekménye méltánylandó, mert az esküdtek nem helytelenítik azt, viszont másik esetben a kiméletnek, lágyszívűségnek nincs helye, a társadalom a legszigorubb büntetést kívánja. Ennyiben az esküdtszéki verdictetek mutatnak rá gyakran a Btk. hibáira vagy szögletelességeire;

4. *perjogi* jelentősége és előnye az esküdtbíráskodásnak, hogy lehetővé teszi a *közvetlenség* elvének teljes érvényesítését s ezzel a ténykérdésben való fellebbvitel esetleges eltörlését. Az esküdtbírószágban nagyobb számu s kétféle elemből összetett bíróság előtt történvén a bizonyítás, ennek ítéletét a ténykérdésben rendszerint döntőnek tekintik s a felek és a közönség is megszokják, hogy az esküdtbírószág ítélete ellen középső forumhoz nincs fellebbvitel, csak a legfőbb bírósághoz lehet folyamodni a netaláni törvénysértés (semmisségi ok) miatt.

Az uralkodó közfelfogással szemben, mely a fentebbieket általában elismeri, az esküdtbíráskodás *hátrányai, árnyoldalai* gyanánt szokták felhozni: az esküdtbírószági főtárgyalások *hosszadalmasságát, nehézkességét* (főleg a kérdésfeltevés francia rendszere mellett), az esküdteknek *gyakori* tévedését, különösen lágyszivűségét (alaptalan felmentések, amit a védők szinpadias szónoklatokkal sokkal könnyebben elérhetnek, mint a szakbírószágnál), főleg pedig azt, hogy az esküdtek *nem indokolván határozatukat*, a felelősség sulya nélkül, nem ritkán *hangulat szerint* döntenek az élet és halál kérdésében is.

E hátrányok és árnyoldalak dacára, melyeknek részbeni igazságát el kell ismerni, a mai *perjogi* irodalom, valamint a törvényhozások tulnyomó többsége nagyobb sulyt tulajdonít az esküdtbírószág előnyeinek s különösen mint a *közszabadságok* (politikai, sajtószabadság) nagyobb biztosítására szolgáló intézményt mellőzhetetlennek, de igazságszolgáltatási tekintetében is üdvös hatásúnak tekintik. Ez magyarázza meg, hogy egy néhány kisebb állam (Hollandia, Dánia, Svédország) kivételével az összes kulturállamok kisebb-nagyobb terjedelemben helyet adnak a laikusok közreműködésének a büntető bíráskodásban, részint az esküdtbírószág, részint a schöffebírószág alakjában.

Az *esküdtbírószág* létjogosultsága egy század óta a legelénkebb vita-kérdése a büntetőperjogi irodalomnak. Amennyire népszerű s általános lelkesedés tárgya volt az esküdtszék a XIX. század első felében, a század utolsó s a jelen század első évtizedeiben mind erősebben szaporodnak annak elvi ellenségei. E jelenség magyarázata egyfelől kétségtelenül az esküdttek gyakori tévedése, az indokolatlan felmentések, melyeket az esküdtszék ellenségei igyekeznek kihasználni, másfelől a szakbírószágok színvonalának, függetlenségének fokozatos emelkedése és erősödése s ebből folyólag a hivatalnokbírószág iránti bizalom növekvése is.

Az esküdtbírószág *elvi* ellenségei közül kiválóbbak:

Carmignani, ki kádi-bíráskodásnak nevezi az esküdtbíráskodást, képtelenségnek nyilvánítva, hogy a bűnösség, a beszámítás kérdésében indokolás nélkül egy „igen” vagy „nem” szöcskával lehessen dönteni: a belső meggyőződés szerinti, okszerű indokolás nélküli ítélkezés ellenmondás és veszélyes a közrendre; *Binding* szerint az ítélkezés kettéválasztása a döntést nehezebbé teszi, az esküdtek esetleg félreértik a kérdéseket, a két bírói testület esetleg épen ellentétes véleményben lehet a bűnösség vagy büntethetőség kérdésében s így a közös ítélet logikai ellentmondást fog tartalmazni; fő kifogás pedig, hogy a bűnösség kérdésének megítélése jogászai szakismeretet és gyakorlatot kíván. *Ferri* és *Tarde* szerint a jury egyrészt a bírói felelősség elvének feladása, másrészt a fejlődés természetes törvényével ellenkezik, mert ez abban áll, hogy mindenki azt a hivatást végezze a társadalomban, amireh legjobban ért, már pedig az ítélkezéshez a képzett jogász jobban ért, mint a laikus esküdt s így a jury visszafejlődés. Ugyanezeket hangoztatják nálunk *Baumgarten I.*, *Vargha F.* és *Balás Elemér*. A jury, *Vargha F.* szerint, a kultur-ember minden alkotásával s társadalmi berendezkedésével, annak pszichológiájával homlokegyenest ellenkezik; *Baumgarten I.* szerint a francia jury doktrínájának alkotás, az ösztönszerű ítélkezés megengedése, csak a tudomány és művészet megvetése, a tájékozatlanság, tapasztalatlanság honosította meg középeurópában az esküdttszéket. *Doleschall A.* szerint is az esküdttszéket a népsouverainitás eszméje teremtette meg, ami üres frázis.

Az esküdttszéki intézmény elvi ellenségei még az olasz írók közül: *Giuliani*, *Lombroso*, *Garofalo*; a németek közül: *Schwarz*, *Hye-Glunek*, *Wach A.*, *Gross H.*, *Olshausen*, *Steuglein*, *Kroecker*, *Görres*, *Aschaffenburg*.

Az esküdtszék elvi barátai közül, kik e kifogásokat, illetve támadásokat tulzattaknak s legnagyobb részben igazságtalanoknak tartják, kiválóbbak: *Filangieri*, *Pisanelli*, *Carrara*, *Glaser*, *Ancist*, *Mittermaier*, *Heinz*, *Wahlberg*, *John*, *Liszt F.*, *Birkmeyer*, *Prins*; nálunk: *Deák*, *Kossuth*, *Szemere B.*, *Ensel S.*, *Friedman B.*, *Fayer*, *Balogh*, *Wlassics*, *Kenedi G.*, *Zsitvay*, *Pollák J.*

Az esküdtszék védelmére felhozott főbb érvek: Elvitázhatatlan, hogy a politikai és sajtóperekben az esküdtszék szabadabban, függetlenebbül s így igazságosabban is ítél, mint a kormányhatalommal szemben rendszerint loyálisabb hivatalnok bíróság. Nem a nép-szuverénitás, hanem a politikai szabadelvűség és a jogegyenlőség elvei azok, amik Franciaországban és a többi középeurópai államokban az esküdttszéket népszerűvé tették és maig fenntartják, amely alkotmányos elveknek a jury jelentős biztosítéka. Maga *Binding* elismeri, hogy ahol a nép bizalma megrendült a szakbírók iránt, azt csak a népies elemek bevonása által lehet helyreállítani.

Mint igazságszolgáltatási intézmény a jury megkönnyíti a szakbíró-ság helyzetét, különösen a kényesebb és lélektanilag különbözően értékelhető nagyobb bűnesetek (családi drámák, rajongásból, felháborodásból elkövetett súlyos bűntettek) eldöntésénél. Hogy ily kritikus esetekben a jury gyakran hoz felmentő verdiktet, ez nem bizonyítéka a felmentés alaptalanságának, hiszen a felmentést ily rendkívüli esetekben a Btk. (70. §.) is megengedi s maga a szakbíró is akárhányszor hoz ily esetekben felmentő ítéletet. Alaposabb az a kifogás, hogy az esküdtek nem indokolják verdiktjüket s így a felsőbíró nem tudja mindig jól ellenőrizni és felülbírni az esküdtbíró ítéletét. Ugyde az indokolás még nem biztosítja minden körül-

mények közt az ítélet alaposágát és igazságosságát. Hányszor téved ma is a hivatalnok-bíróság és hány fényes alsóbírói indokolást nyilvánít a legfőbb bíróság helytelennek?

Az esküdttbíróóság igazságszolgáltatási főelőnye azonban éppen az, hogy lehetővé teszi, hogy a szakbíróóság a legnehezebb esetekben *ne a törvény rideg betűje*, hanem annak *szelleme szerint* ítélhessen, vagyis felmenthesse azt, akit merő *jogász*i felfogással el kellett volna ítélnie, viszont marasztaló ítéletet hozhasson akkor is, mikor *jogász*i szemmel talán aggályai volnának az elítélés (bizonyítási nehézségek) iránt. Az esküdttbíróóság valódi *alappondolata*, amint azt az angol felfogás tartja, éppen az, hogy a hivatalnok és nem hivatalnok, a szakember és a laikus *kezelő*gva, egymás képességeit kiegészítve, *közös erővel igyekezzenek* a büntetőper eszményi célját, az *anyag*i igazságot megközelíteni. Az esküdttbíróóság két elemének, a szakbíróknak és a laikus esküdteknek nem szabad egymás iránt bizalmatlansággal, vagy éppen ellenséges érzélemmel lenniük. A bírói székbe bekerült esküdtek nem ellenőrei, nem felülbírállói a szakbíróknak, hanem ezeknek kiegészítő, az anyagi igazság megállapításában segédkező polgárok, viszont végzetes hiba a szakbírók részéről az esküdtek lenézése, vagy éppen kigunyolása. Kölesönös bizalommal a két különböző elem csak jó eredményre juthat, az egymás iránti bizalmatlanság, féltékenykedés, viszont természetesen csak rossz eredményre, az ügy kárára vezet.

De szem előtt kell tartani az esküdttbíróóság megítélésénél azt is, hogy az esküdttbíróóságban a jogász elem, a szakbíróóság nincs néma szerepre, passivitásra szorítva, sőt éppen az angol felfogás régóta érvényesíti azt a helyes elvet, hogy az esküdtszék elkövetett hibáiért, törvénysértéseieért a törvénytudó elemet, a szakbírókat terheli a felelősség. Nekik tehát nemcsak joguk, de kötelességük az esküdtek tévedéseit minden törvényes eszközzel meggátolni, vagy orvosolni. Az esküdteket így jóakaratu támogatásban kell részesíteniük, a törvények helyes értelmezése és alkalmazása iránt ki kell tanítaniuk s ha az esküdtek ennek dacára is tévedtek, a törvényt nyel ellenkező, jogilag „képtelen“ verdietet hoztak, a szakbíróknak jogot kell adni az ily jogi tévedések orvoslására (a verdiet felfüggesztése, új esküdtszék alakítása). A *szakbírók*, különösen a *legfelső bíróság főelőnyét*, a perjogi és anyagi büntetőjogi törvény helyes alkalmazása tekintetében *feltétlenül biztosítani kell*, vagyis oda kell nevelni az esküdteket és a laikus közönséget, hogy értsék meg és tartsák mindig szem előtt, miszerint az *esküdtek sem állnak a törvény felett*, nekik is abból kell kiindulniuk, hogy „az államnak érdekében áll, hogy a törvény tiszteletben tartassék, hogy az ártatlan méltatlanul ne szenvedjen, a bűnös pedig büntetlenül ne maradjon . . .“ (1844-iki javaslat 363. §.)

II. A laikus elem igénybevételének a büntető bíraskodás terén két fő alakja ismeretes: az *esküdttbíróóság* és a *schöff*en-bíróság. Az esküdttbíróóságnak pedig ez idő szerint ismét két főtypusa van: az *angol* és a *francia* esküdttbíróóság.

Az *angol esküdttbíróóság* (Court of assizes) több százados büntető perjogi fejlemény (eredetét l. fent a 7. §-ban), mely egyenesen mint igazságszolgáltatási intézmény alakult ki.

Angliában az esküdtek részint a vád alá helyezésnél, részint az ítélezésnél vétetnek igénybe, ehhez képest itt két külön esküdtszék szerepel: a *vád esküdtszék*, az u. n. *nagy esküdtszék* (grand jury), mely a vád alá helyezés kérdésében dönt és az ítélő esküdtszék, u. n. *kis esküdtszék* (petty jury), mely a bűnösség felett határoz azokban az ügyekben, melyekben a vádjury a vádat alaposnak nyilvánította. A „grand jury“ legalább 12, legfeljebb 23 tagból áll. A tagokat a megyékben a sheriff hívja be a birtokos osztályból. A nagy juryt fontosabb ügyekben egy kiküldött koronabiztos (a főtörvényszék bírójának), kisebb ügyekben a kerületi békebíró (court of quarter session) 3 tagu albizottsága vezeti. Londonban a „central criminal court“ állandóan működik s a vezető mindig egy bíró (judge). A megyékben, illetve vidéki városokban a jury évenként 4-szer hivatik össze. A vádjury előtt tárgyalás tartatik, a jury maga kihallgatja a vád tanuit, azokat megesketti s erre szótöbbséggel határoz.

A „petty jury“ 12 (Skóciában 15) kisorsolt esküdthöz áll, akik mellett egy bíró (judge) működik, mint a tárgyalás vezetője. Sem az esküdtek, sem a bíró nem működhetnek oly ügyben, melyre nézve a grand juryben résztvettek. A petty jury a vádlevél elfogadása vagy elvetése felett dönt, határozata mindig csak egyhangu lehet. (Az angol vád alá helyezés és főtárgyalás menetét l. alább részletesen).

A *vádjury*nak magában Angliában is sok ellensége van. 1849-ben az alsóház elé törvényjavaslat lett beterjesztve annak eltörlése iránt, de a közvélemény nagy többsége nem akart megválni az ősi intézménytől s így az ma is fennáll. 1914-ben újból javaslat terjesztett elő az eltörlés iránt.

A *francia esküdthíroság* (Cour d' assises) az eredeti angol mintától több tekintetben eltér. Így ez idő szerint csak *ítélő jury* szerepel a bűnvádi eljárásban. Az 1791-iki Code elfogadta ugyan a vádjuryt is, de már az 1808-iki Code eltörölte. Az esküdthíroság Franciaországban két megkülönböztethető s csak külsőleg összetartozó testületből, a 3 tagu *szakbírói tanácsból* és a 12 tagu *esküdtszékből* áll. A szakbírói tanács elnöke az egész esküdthíroság elnöke (président du jury). Leglényegesebb eltérés azonban, hogy a francia jury nem a vádlevél, hanem az elnök által írásban eléje adott *kérdések* felett dönt. A törvényeket az elnök nem magyarázza meg az esküdteknek, mert azok csak lelkiismeretük (belső meggyőződés) szerint kötelesek ítélni. 1881-ig a ténykörményeket összegezte

az elnök, 1881-ben ez a „résumé“ is eltöröltetett, nehogy az esküdtek befolyásoltassanak. A verdicthez elég a szótöbbség. A bírói tanács a marasztaló verdictet egyizben felfüggesztheti s az ügyet új esküdtszék elé bocsáthatja, mely végérvényesen dönt.

A francia és az angol *főtárgyalás* különbségeit l. alább részletesen a 123. §-t. A módosítások általában kevésbé sikerültek s általános vélemény, hogy a francia esküdtszék, mint igazságszolgáltatási intézmény jelentékenyebben mögötte marad az angolnak. 1808-ban a napoleoni Cod. d'instr. crim. tárgyalásakor erős harc folyt le a jury eltörlése iránt, maga Napoleon törölni óhajtott, de éppen *politikai tekintetéből* tartatott fenn az ítélő esküdtszék (L. ez iránt *Garrand* I. 88. l. és *Baumgarten* id. h.)

A *schöffengericht* ezidőszerint főleg a német birodalomban népszerű, mint a laikus elem igénybevételének sajátos alakja. Az 1877-i birodalmi Bp. értelmében a legenyhébb cselekmények (kihágások, némely vétségek) egy csoportja felett ítél. A schöffengericht áll egy szakbíróból (Amtsrichter) és két polgárból (schöffe), akik hárman egy testületet alkotnak s együtt döntenek az eléjük utalt bűnügyek minden kérdése felett.

A schöffengerichtot állítólag már a középkori germán jog ismerte. (L. *Frauenstädt*: Zeitschr. 26. k. 50—92.). A helyesebb nézet szerint azonban a középkori schöffek éppen nem laikusok, nem esküdtek. hanem jogtudó polgárok (rachimburgii, scabini) voltak. Mai alakjában a schöffengericht csak a XIX. század közepétől (Hannoverben 1850.) működik. Így Württembergben 3 szakbíróból, 4 schöfféből. Szászországban 4 bíróból, 3 schöfféből alakított schöffengerichtok ítéltek az új egységes német BP. megalkotásáig a közép-súlyú cselekmények felett.

A német irodalomban a XIX. század második felében, az egységes BP. előkészítése alatt, nagy vita indult meg a schöffengericht és az esküdtszék kérdésében, a nemzeti bülszkeség sok büntető jogászt (*Schwarze, Zachariae, Hye, Binding* és *Schütze*) a schöffengericht lelkes híveivé tett, ki akarván szoritani e nemzeti intézménnyel az angol és francia juryt. A birodalmi BP. első javaslata csakugyan teljesen a schöffengerichti intézményre volt fektetve; a cselekmények sulya szerint lettek volna nagy, közép és kis schöffengerichtok, de az 1874-i javaslat már mellőzi a nagy és közép schöffengerichtot s az 1877-i BP. is csak a kis schöffengerichtot fogadja el. A birodalmi BP. revíziójának alkalmával (1906—1908.) felújult a vita. Az 1905-i 21-es bizottság javaslata szerint lennének: 1. a legkisebb bűnügyekre, úgy mint eddig, kis schöffengerichtok a járásbírósnál (1 bíró, 2 schöffe), ezektől menne a felelősség a kis felelősségi schöffengerichtokhoz (1 bíró, 2 schöffe); 2. a közép-súlyú cselekményekre közép schöffengerichtok a törvényszékeknél (3 bíró, 4 schöffe), ezektől lenne felelősség a szintén a törvényszékeknél összeállított nagy schöffengerichtokhoz (3 bíró, 6 schöffe); 3. a legsúlyosabb bűnügyekre nagy schöffengerichtok (3 bíró, 6 schöffe), ahonnan menne a felelősség a nagy felelősségi schöffengerichtokhoz (3 bíró, 8 schöffe).

Mint az 1876-iki, úgy az új (1905-iki) schöffengerichtsági javaslatnak azonban magában a német irodalomban hatalmas ellenzéke volt és van. A régebbi írók közül *Mittermaier*, *Gneist*, *Glaser*, a maiak közt *Birkmeyer*, *Bar*, *Liszt*, *Aschrott*, *Kahl*, *Liepmann M.*, *Mittermaier W.* stb. alapos érvekkel cáfolták és cáfolják a schöffengerichtsági állítólagos előnyeit s kimutatták, hogy ha kis cselekményekre a ma fennálló kis schöffengerichtság bevált is, ez nem jelenti azt, hogy a középsúlyú s a legsúlyosabb ügyekre is be fog válni és sikerrel fogja pótolni a Németországban is félszázad óta meggyökeresített esküdtszékrendszerét. (L. *Aschrott*: Reform des Strafprozesses. Kritische Besprechungen der von der Kommission für die Reform des Strafprozesses gemachten Vorschläge. 1906., *Liszt*: Die Reform des Strafverfahrens. 1906. és a *Mittermaier W.* és *Liepmann M.* által „Schwurgerichte und Schöffengerichte“ cím alatt 1906-ban egyenesen e kérdés megvitatására megindított gyűjteményes munka füzeteit.)

A schöffengerichtsági Németországon kívül nem tudott népszerűsége szert tenni. Elfogadta, de csak a kis schöffengerichtságot, Dánia, Svéd- és Finnország. Egy ideig életben volt Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában is (1880). A magyar BP. készítése alkalmával két ízben merült fel a schöffengerichtsági hazánkba való behozatalának gondolata. Az 1885-iki enquete-en *Wlassics Gy.* (I. Bünt. elj. alapelvei 5—15. és 73—84. l.), az 1895-iki javaslatnak a képviselőház igazságügyi bizottsága általi tárgyalásain pedig *Komjáthy Béla*, *Mandel Pál*, *Haviár Dániel* indítványozták ez intézmény behozatalát a járásbírósági eljárásban. Az eszme azonban sem 1885-ben, sem 1895-ben egyáltalán nem talált visszhangra. Az esküdtszékrendszeri főtárgyalás reformjáról szóló 1914: XIII. t. c. anyyiban érvényesíti a schöffengerichtsági gondolatát, hogy *marasztaló* verdiet hozatala esetén az esküdtek maguk közül két tagot választanak, akik a bírói tanácsban részt vesznek s a szakbírákkal egyenlő jogokat gyakorolnak a bűnösség és a büntetés megállapításában. (L. alább a 134. §-t.)

A laikus elem igénybevételenek alakjai közül igazságszolgáltatási szempontból kétségtelenül az *angol ítélő jury* tekinthető legtökéletesebbnek és legeredményesebbnek. A schöffengerichtsági legalább a mai németbirodalmi minta szerint anyyiban feleslegesnek látszik, mert a minimális súlyú bűncselekményeknél sem a terhelt, sem az igazságszolgáltatás érdeke nem kívánja az ily kétoldalu elbírálást, — nagyobb ügyekre nézve pedig aggályos lehet a laikusoknak a főtárgyalás minden kérdésére (bizonyítás, megszüntetés) a szakbírákkal egyenlő jogokkal felruházása, ami vagy felesleges akadékoskodásra vagy arra vezethet, hogy a schöffengerichtsági meghajlanak a szakbírák véleménye előtt, így közreműködésük csak névleges lesz. Az esküdtszékrendszer két alakja közül a *francia* típus ellen szintén igen alapos kifogások tehetőek, az eredeti angol mintán tett módosítások (különösen a kérdés-rendszer) általában nem váltak be, ez az oka, hogy újabban mind erősebb a törekvés

a francia típusu esküdtbíróóság reformja s az angol típus hűvebb utánzása iránt.

Az esküdtbíróóság elleni kifogások és támadások legnagyobb része épen a francia típus hibái, különösen a kérdésfeltevési rendszer és a főtárgyalás egyéb ferdeségei miatt születtek meg. Több állam, így Genf, Olaszország és hazánk a legújabb időben gyökeres reformokat léptettek életbe a főtárgyalás részletkérdései tekintetében. (L. ezeket s a német irodalomban felmerült reformeszméket alább a 123. §-ban). Az esküdtbíróóság teljes eltörlésére azonban, dacára az ez iránti elméleti óhajoknak, egy állam sem mert vállalkozni, így a mi II. Bp. novellánk indokolása is határozottan az esküdtbíráskodás fenntartása mellett foglal állást, mert „azok az okok, amelyek az intézmény behozatalát indokolták, ma is irányadók, a polgárok *nagyobb bizalommal* vannak az oly bíróság iránt, melyben független polgártársaik is résztvesznek, az együttműködés *közelebb hozza egymáshoz a bírakat és az esküdtteket*, megszünteti az előbbieket hivatalos elszigeteltségét, megismerteti az utóbbiakkal a bírói hivatás nehéz, de magasztos kötelezettségeit; előmozdítja a törvények ismeretét, a törvény és a bíróságok tekintélyét; az esküdtbíróóság *ítélkezésének fogyatkozásait nem az intézmény lényegében kell kercsní.*“ (Min. ind. 29. l.). Általánosabb jelentőségű volt az 1905-ben Budapesten tartott VII. nemzetközi büntetőügyi kongresszus állásfoglalása is, mely kifejezte, hogy a laikus elemnek a büntető igazságszolgáltatásban való *minél szélesebb-körű részvétele* kívánatos.

Esküdtbíróóság működik ez idő szerint: Angliában, Északamerikában (angol mintára), Franciaországban, Belgiumban (1810, illetve 1830. óta), a Német birodalomban (a XIX. század második tizedétől), Ausztriában (1850., 1873.). Olaszországban, Svájcban, Spanyolországban (1872. óta, 1875-ben eltöröltetett, 1888-ban visszaállítatott), Portugáliában, Norvégiában (1887. óta), Oroszországban (1864. óta), Romániában, Szerbiában, Görögországban, Bulgáriában a francia mintára.

Nem ismerik az esküdtbíróóságot: Hollandia, Dánia, Svédország, Luxemburg, Monaco, Törökország.

30. §. Az európai büntetőbíróósági szervezet összehasonlító jogi bemutatása.

Irodalom: Az angol jogra: *Mittermaier*: Das englische, schottische und amerikanische Strafverfahren. 1851.

Franqueville: Le système judiciaire de la grande Bretagne. Paris 1893.

Gerland: Die englische Gerichtsverfassung. Leipzig 1910.

Seelmann: Die Londoner Polizeigerichte. Bulletin 19. k., 1912. 304.

Az északamerikai jogra: *A. Hartmann*: Die Strafrechtspflege in Amerika. Berlin 1906. és *Mittermaier-Liepmann*: Schwurger. I. 674.;

A francia jogra: *Flourens*: Organisation judiciaire et administrative de la France et de la Belgique. 1875.; *Glasson*: Histoire du droit et des institutions de France. 1903.; *Le Sellyer*: Traité de la compétence et de l'organisation des tribunaux. 1875.; *Garsonnet*. I. 86—175.;

Wilhelm E.: Die französische Gerichtsorganisation. 1911.

A német jogra: Laband: Deutsches Reichs-Staatsrecht, 4 Aufl. 1904.;
Az osztrák jogra: M. Dolenz: Die Verfassung der öst. Straferichte und
das Laicrichtertum. 1910. (Mittermaier-Liepmann II. 4. füzet).

A norvég jogra: Salomonsen: Das norw. Schwurgericht. Mittern.
Liepmann. I. 707.

Az orosz jogra: Schdanoff: Gerichtsreform in Russland, Bulletin XV.
1908. 201.

A jelenlegi európai büntetőbíróvási szervezet képe nagyban és egészben meglehetősen hasonló vonásokat mutat. Angliát kivéve, mely a többi európai államokétól alapjában eltérő, sajátos ősi bírói szervezetét maig megőrizte, a többi államok a XIX. század folyamán átvették — kisebb-nagyobb módosításokkal — a francia bírósági szervezetet, úgy hogy ma ez tekinthető uralkodónak s a tipikus európai büntetőbíróvási szervezetnek. Az angol bírósági szervezet azonban azonkívül, hogy Északamerikában és Ausztráliában hódított nagy tért magának, jelentékeny befolyással volt a mai európai bírói szervezet kifejlődésére is, amennyiben az esküdtbíróvási intézményt Franciaország s utána a legtöbb európai állam egyenesen Angliától vette át bírói szervezetébe. Ugy hogy a jelenlegi európai büntető bírósági szervezet volta-képen az angol és a francia jog intézményeinek összehasonlítása, illetőleg az angol esküdtbíróvási és a francia hivatalnok-bírói szervezetnek kombinált és többé-kevésbé módosított kiadása.

Az alábbi összehasonlító jogi bemutatásnál azért csak a két vezérállam bírói szervezetét kell kissé részletesebben tárgyalnunk, a többi államoknál elég a tényleges szervezet rövid leírása.

1. Anglia büntetőbíróvási szervezete két fő csoportba különíthető: felső- és alsó bíróságokra.

a) A felső bíróság alatt büntetőügyekben — eltekintve a királynak és Lordok házának (High Court of the King in Parliament és the Court of the Lord High Steward of the United Kingdom) kivételes és alig gyakorolt büntető joghatóságától — a legfőbb bíróság büntető osztálya, az u. n. King's Bench Division of the High Court of Justice értendő, melynek mai szervezetét az 1873-iki Judicature Act. és az 1907-iki (aug. 28.) Criminal Appeal Act. állapítják meg. A legfőbb bíróság rendszerint felebbviteli forum, mely három. (esetleg 2) tagú tanácsban ítél; az 1907-ben a King's Bench kebelében (annak 8, e célból kinevezett bírájából) alakított Court of criminal Appeal legalább 3. de mindig páratlan számú tagokból álló tanácsban ítél. Régi törvények által előírt négy kivételes esetben a King's Bench mint elsőfokú bíróság is ítélhet.

A King's Bench „bírái“ (judge, amely elnevezés Angliában csak a King's Bench tagjait illeti) mint egyes bírák vezetik a vidéki nagyobb városokban (56) az esküdtbíróvási ülésszakait.

Az alsó bíróságok büntető ügyekben: az esküdtbíróvási, a békebírák negyedévi ülései és a rendőri bíróságok. Az esküdtbíróvási és a békebírák negyedévi ülései elé tartoznak első fokban az összes súlyos és közép súlyú bűncselekmények, az u. n. vádiratos cselekmények (indictable offences), amelyekben t. i. írásbeli vádlevelet (bill of indictment, ejtsd indájtment) kell beadnia a vádlónak. Ezek képezik a „rendes eljárás“ (ordinary jurisdiction) eseteit. A rendőri bíróság az u. n. „sommás eljárás“ (summary jurisdiction)

alá tartozó kisebb vétségek és kihágások (non indictable vagy summary offences) felett ítél.

b) Az esküdtbíróóság, az u. n. *Court of assizes*, vagy Assize Court, régi jogi műnyelven: *Court of Oyer Terminer and General Gaol Delivery* (a büntetéseket kihallgató, felettük határozó s tőlük a börtönöket megszabadító bíróság) egy vagy több kinevezett bíróból, illetőleg a békebírák negyedévi ülésének 3 tagu albizottságából és az esküdtekből összeállított testület. Londonban az esküdtbíróóság „központi büntető bíróság“ (Central criminal Court) néven *állandóan* (minden hónapban ülésezik s itt a King's Bench egy bírása vagy egy királyi tanácsosi (king's counsel) vagy „sergeant“ rangot viselő ügyvéd a bíróság vezetője. A vidék, a grófságok területe, utazási körökre van felosztva, melyekben időszakonként (évenként legalább kétszer, de rendszerint 3—4-szer) a King's Bench egy-egy bírása leutazik az esküdtbíróósági ülésszak megtartására. Es pedig a vád alá helyezés tárgyában a bíró mellett a 12—23 tagu nagy esküdtszék (grand jury), a bűnösség kérdésében a 12, Skóciában 15 tagu kis esküdtszék (petty jury) állítatik össze. (A visszavetési jogot ritkán veszik igénybe, a clerk felolvas 12 nevet az egyik, másik 12-öt a másik ügyre, ezek lesznek az esküdtek.)

c) A középsúlyú cselekmények felett, amelyek nem tartoznak esküdtbíróóság alá, a *békebírák* bíráskodnak. A békebírói (justice of the peace) állás Angliának specialis ősi intézménye. III. Edward idejétől (1360) mint állandó kinevezett közigazgatási és bírói szervek intézik a helyi, az önkormányzati ügyeket. Legutóbbi ideig a békebíróóság a jobb módu (gentry) birtokos vagy legalább 100 font jövedelmű osztály nobile officiuma volt.

Az 1906-iki törvény (Justices of the Peace Act) demokratikus alapra fekteti, elég a kinevezéshez az állandó lakás. Jogi képzettség nem szükséges. A békebírák kétféle üléseket tartanak: *kis* üléseket (petty sessions), melyeken legalább 2 bíró vesz részt és *negyedévi* üléseket (quarter sessions), melyekre (néhol gyakrabban is) a grófság összes békebírái (10—20) összejönnek. A *kis* üléseken (petty sessions) a sommás eljárás (1879. és 1899. évi Summary jurisdiction Act) szerint intézik el a kisebb vétségi eseteket. Több száz ily cselekmény van ide utasítva, legtöbb pénzbüntetéssel (100, egy esetben 500 font is) sújtva. A „negyedévi ülések“ három tagu albizottsága intézi el az esküdtbíróóság elé nem tartozó büntetetteket, melyekre legfeljebb 7 évig szabadságvesztés szabható. Azonban a békebírói bizottság is rendszerint *esküdtek közreműködésével* ítél, mely esetben a bíróság egyik tagja, mint elnök (chairman) vezeti a tárgyalást.

108 városban a békebírák rendes *törvényszékeket* alakítanak (u. n. Court of Borough Sessions), melynek elnöke egy szakképzett (kinevezett) jogász: a Recorder, aki legalább öt éve mint ügyvéd működött, a törvényszék többi tagjai laikusok. A Recorder rendszerint maga ítél. de ha akar, bírótársakat vesz maga mellé.

A büntető ügyek számbeli többségét a békebírák negyedévi ülései és a városi törvényszékek *intézik* el. (1905-ben a Quarter sessions 8640 egynél felett ítél, míg a Court of Assizes és a King's Bench összesen 3682 felett. Kenny 425.) A Quarter Sessions ezenfelül mint felelővitali bíróság ítél a kis ülésen (petty sessions) elintéztett egyes kisebb ügyekben.

Mint ősi bíróság ma is fennáll, de csak ritkán vétetik gyakorlatba, a

Coroner bírósága (Court of Coroner). Ha a coroner (a grófságokba kinevezett hivatalnok) értesülése szerint hirtelen meghalt, a coroner juryt hívhat maga mellé a vizsgálat megejtésére és a terhelt vádaláthelyezésére. A coroner bíróság határozata egyenlő jelentőségű a nagy jury által való vádaláthelyezéssel.

d) A rendőri bíróság (Police court) alatt a kihágások és a legkisebb vétségek felett ítélkező hatóságok értendőek. Londonban és több nagyobb városban külön célra szervezett fizetéses tisztviselők, a grófságokban a *békebírák* mint egyes bírák látják el a rendőrbírói tiszteket. A rendőri bíróság azonban nemcsak a sommás, de a rendes büntetéseket is bír bizonyos szereppel. Ugyanis minden bűnügy első sorban a rendőri bíróság előtt tárgyalatik. A rendőrbíró háromféle intézkedést tehet: 1. ha a további intézkedésre nem lát alapot, megszünteti az eljárást. 2. ellenkező esetben, ha az ügyet saját hatáskörébe tartozónak találja, a tárgyalás alapján nyomban ítéletet hoz. 3. ha az ügyet esküdtbírósnak, vagy a békebírák negyedévi íllése elé tartozónak látja, a felek meghallgatása után az ügyet átteszi az illetékes bírósághoz. (Az angol eljárás menetének bő vázlatát l. Balogh J.: Tank. 68—76.)

Az angol bírói szervezet, szemmel látható nehézkessége, komplikáltsága dacára — ami miatt nem is talált közvetlen utánzásra Európában — két nagy és követésre méltó tanulságot rejt magában: 1. az önkormányzat elvének keresztülvételését a büntető bíráskodásban, ami az esküdtbírósnak, mint igazságszolgáltatási intézménynek kifejlesztésében és sok századra visszamenő eredményes működésében nyilvánult. 2. a bírói hatalom önállóságának, a kormányhatalomtól való függetlenségének határozott és következetes keresztülvételét. Találón mutat rá Franqueville, hogy Északamerika és Franciaország között, melyek közül az előbbi a függetlenség maximumát, utóbbi annak minimumát adta meg a bírói hatalomnak, Anglia képviseli a helyes középutat a bírói hatalom önállóságának és függetlenségének megőrzésében (l. 12. l.). Az angol bíróság nem áll a törvény felett (mint az északamerikai legfőbb bíróság), de nem áll a kormány alatt sem (mint a hierarchikusan szervezett francia hivatalnokbírósnak), az angol bíróság valóban az, aminek lennie kell: a törvény (a jogrend) őre.

A fentebb vázolt angol bírói szervezettől több pontban eltér Skócia bírói szervezete. Itt ugyanis háromféle bíróság működik: a legfőbb bíróság (High Court of justice), a sherif bírósága és a nem fizetett tisztviselők. A legfőbb bíróság nemcsak felelbiteli fórum, de gyilkosság, hazafeladás esetében első fokú ítélet, valamint más büntettek miatt is, ha a koronagyűlés (Lord advocat) indítványozza. Mint felelbiteli bíróság 3 tagú tanácsban, mint elsőfokú fórum egy bíró által vezetett esküdtszékekkel. Vádelsküdtszék (grand jury) Skóciában nincs, az ítélet esküdtszék pedig 15 tagból áll (5 külön és 10 közönséges esküdt). Az esküdtteket választják. A jury egyszerű szótöbbséggel határoz. A sherif (63) vagy esküdtszékekkel ítélet (2 évnél nem magasabb fogságra), vagy mint egyes bíró (legfeljebb 60 napi fogságra, vagy 1 hónapra). A sherifek testületileg sohasem határoznak. Nem fizetett tisztviselők városokban a választott hatósági tagok, vidéken a békebírák.

2. Franciaország bírói szervezete egészen véve ma is az 1790. és 1808-iki reform törvényeken s az akkor elfogadott alapelveken nyugszik. A

ekkor felállított négyes fokozatu hivatalnok bíróságok és az azok közé beillesztett esküdtbíróság állanak fenn ma is. Részleteiben azonban a bírói szervezeten sok kisebb-nagyobb módosítás történt. Legjelentékenyebb újabb törvények az esküdtbíróságokról szóló 1872. nov. 21-iki törvény (Loi sur le jury), a bírói szervezet reformját tárgyazó 1883-iki (aug. 30.) törvény (Loi sur la reforme de l'organisation judiciaire), az 1905. július 12—13-iki törvény a békebírák hatásköréről, az 1908. febr. 13—18-iki a bírói képesítéséről és a bírák elsőléptetéséről.

A hivatalnok (kinevezett szakképzett egyénekből álló) bíróságok:

1. az egyszerű rendőri törvényszék, *tribunal de simple police*;
2. a kerületi (correctionalis) törvényszék, *tribunal correctionnel*;
3. a felebbviteli törvényszék, *cour d'appel*;
4. a semmitőszék, *cour de cassation*.

a) Az „egyszerű rendőri“ bíróság (*tribunal de simple police*) minden *canton* (jelenleg 2881) székhelyén a békebíró (*juge de paix*), aki mindig mint egyes bíró jár el. Nagyobb városok több *canton*ra vannak osztva, így Páris 20 *canton*ra, mindenikben külön rendőrbírósággal. A rendőrbíróság hatásköre általában a kihágásokra terjed ki (a büncselekmények hármas felosztása képezi alapját az elsőfoku bíróságok hatáskörének; vétségek felett a kerületi törvényszék, bűntettek felett az esküdtbíróság ítél).

A békebírói intézményt az 1790. aug. 16—24-iki törvény honosította meg. Az 1905. jul. 12—13-iki törvény előtt a békebíróshoz jogi képzettség nem kívántatott, bármikor elmozdítható volt. Az új törvény értelmében a békebíró vagy jogvégezett (licenciat vagy bachelier en droit, vagy 2 évi jogi tanfolyamot elvégzett és vizsgázott) illetőleg bizonyos ideig jogi gyakorlatot folytatott, vagy közigazgatási gyakorlattal (10 évig polgármester vagy departement-bizottsági tag, békebírói helyettes, jegyző stb.) bíró egyén lehet. Minden *canton*nak egy békebírója van, mellette két helyettes (*suppléant*) és a jegyző. A békebíró a kormány által kinevezett fizetéses államhivatalnok, az új törvény értelmében csak egy bizottság véleménye alapján mozdítható el. Korminimium 27 év.

b) Kerületi törvényszék (*tribunal correctionnel*) minden *arrondissement* (jelenleg 362) székhelyén van szervezve. Kivételesen az egész Szajna-departementnak vagyis Párisnak csak egy elsőfoku törvényszéke van, az u. n. *Tribunal de la Seine*, mely azonban 11 tanácsból áll. A törvényszékek első fokban általában a középsúlyú cselekmények (vétségek) felett ítélnek, amellett felebbviteli fórumai a rendőri bíróságoknak. Egy törvényszéki tanács legalább 3 bíróból áll.

A „bíró“ (*juge*) elnevezés alatt szoros értelemben csak az elsőfoku törvényszék tagjait értik, a felsőbbbíróságok tagjai hivatalosan tanácsosoknak (*conseiller à la cour d'appel, à la Cour de cassation*) nevezetnek. Általában azonban az összes bíróságok tagjait, a békebírák kivételével, bíráknak nevezik. „Hatóság“ (*magistrat*) alatt értetnek pedig az összes igazságügyi tisztviselők, a bírák, békebírák, az államügyészség tagjai. (Wilhelm, 52.).

c) A felebbviteli törvényszékek (*Cour d'appel*) több *département*-ra bírnak hatáskörrel. Jelenleg 26 *Cour d'appel* van az anyaországban (a gyarmatok részére még 3). A felebbviteli törvényszéken büntetőügyekben kétféle tanács működik: 1. a felebbviteli tanács (*chambre des appels correctionnels*)

az elsőfoku törvényszékektől felebbezett ügyek elintézésére, 2. *vádtanács* (chambre de mise en accusation röviden: chambre d'accusation), a vád alá helyezés feletti határozatra. Ugy a felebbviteli, mint a vádtanács legalább 5 bíróból alakítandó („ünnepeles ülésen“ vagy fontos ügyben, ha a főügyész indítványozza, legalább 9 bírónak kell jelen lennie).

d) A *semmitőszék* (Cour de cassation) az egész államra kiterjedő legfőbb bíróság, mely nevéhez képest csak semmiségi panaszokkal foglalkozik, érdemleges változtatási (reformatorius) joga nincs, csak helybenhagy vagy megsemmisít. A 49 tagból (elnök, 3 tanácselnök, 45 bíró) álló legfőbb bíróságnak három osztálya van (section des requêtes, section civil és *section criminelle*). mindenik 16 tagból. Egy tanács 11 tagból alakul.

e) Az *esküdtbíró*ság rendszerint a departement-ok székhelyén (az 1810. ápr. 28-iki törvény által megállapított városokban) alakítandó, szabály szerint minden 3 hónapban (esetleg gyakrabban). Az esküdtbíró>ság elnöke (président du jury) az illető *Cour d'appel* egyik bírója, a bírói tanács két tagja az illető Cour d'appel bírója vagy a bíróság székhelyén levő elsőfoku törvényszék elnöke vagy bírója lehet. Az elnököt az igazságügyminiszter nevezi ki egy ülősszakra (ha 6 az ülősszak alatt a kinevezést elmulasztja, a Cour d'appel elnökét illeti meg a kinevezés joga).

A 12 tagból álló esküdtszék a főtárgyalás megnyitása előtt alakíttatik meg a *felek* jelenlétében nem a tárgyaló, hanem a tanácskozó teremben. Az esküdtök *főnöke* az, akit elsőnek húztak ki a sorsoló urnából (az esküdtök azonban ehelyett másat választhatnak, ha az elsőnek kisorsolt ehöz hozzájárul). Esküdt lehet az a 30 éves francia állampolgár, aki polgári és politikai jogainak birtokában van (kizárva: az írni olvasni nem tudók, eselések, esőd, ítélet, büntetés eljárás alatt állók). Az esküdti szolgálat az 1872-iki törvény szerint nem jog, hanem hivatal. Az évi lajstromokat egy vegyesbizottság állítja össze választás után, a szolgálati lajstromot a Cour d'appel (illetőleg ha a tárgyalás nem ennek székhelyén tartatik, az elsőfoku törvényszék) elnöke által vezetett nyilvános ülésen sorsolás után (36 rendes, 4 helyettes esküdt sorsoltatik ki.).

Az esküdtbíró>ságok az összes *büntettek* felett ítélnék.

A francia bírói szervezetet a hivatalnokbíró>ságnak hierarchikus rendje, a szabatos összeállítás jellemzi előnyösen. Ez a könnyű áttekinthetőség, a szabatosság, a hivatali fellépés és ellenőrzés biztossága tette azt oly rendkívül népszerűvé a többi európai állam előtt, hogy igen csekély eltéréssel a középeurópai államok kivétel nélkül átvették és máig követik.

3. Belgiumnak az 1869 jan. 8-iki alaptörvénye szerint („loi sur l'organisation judiciaire“) büntető bíróságai következők: 1. bekebíró>ságok (*justices de paix*) minden cantonban egy, 2. törvényszékek (*tribunaux de première instance*) minden arrondissementben, 3. a háromhavonként minden tartomány (province) székhelyén összeülő esküdtbíró>ságok (*Cour d'assises*), 4. felebbviteli bíróságok *Cour d'appel* (Brüssel, Gand, Liège) és 5. a *Cour de Cassation*.

4. Az *olasz* büntető bíróságok szintén a francia mintát követik: 1. egyes bíróság (*pretore*), aki a király által kinevezett, szakképzett és elmozdithatatlan bíró. 2. büntető törvényszékek (*tribunali correzionali* vagy penali), 3. felebbviteli bíróság (*Corte d'appello*), melynek egy része a vádtanács (*sezione d'accusa*), 4. az esküdtbíró>ságok (*Corte d'assise*), 5. a semmitőszék (*Corte di Cassazione*).

5. A *németbirodalom* büntető bíróságai az 1877 január 27-iki „Gerichtsverfassungsgesetz“ s az azóta hozott több módosító törvény (1898, az 1905 június 5-iki Lex Hagemann szerint):

a) Az *Amtsgericht*, mely rendszerint mint *Schöffengericht* ítél (1 Amtsrichter, 2 Schöffe), ha azonban a terhelt beismerésben van, az Amtsrichter Schöffek nélkül, mint egyes bíró jár el (ez idő szerint a birodalomban van 1948. Amtsgericht). A főtárgyaláson kívüli teendőket, a kizárási, mellőzési esetek eldöntését minden esetben maga az Amtsrichter végzi. A *schöfféket* egy vegyesbizottság választja ki az általános jegyzékből (Urliste) egy évre, az esküdtektől abban különböznek, hogy az egyes tárgyalásokra nem külön sorolhatnák ki, hanem egy-egy napra rendelhetnek be szolgáltatételre s az illető napon tárgyalat összes ügyekben résztvesznek. Az évi lajstromok úgy állítandók össze, hogy egy esküdt egy évben legfeljebb 5 napon teljesítsen szolgálatot.

A *Schöffengericht* hatáskörét ujabban jelentékenyen kibővítette az 1905 jun. 5-iki törvény. Mint addig, úgy az új törvény szerint is a Schöffengericht részint saját hatáskörében (unmittelbar), részint az elsőfoku törvényszék (Landgericht) átruházása folytán (mittelbar) jár el. *Saját hatáskörében* ítél az összes *kihágások*, a magánvádas ügyek (rágalmazás, becsület-sértés, ha magánindítványiak, unlautere Wettbewerb) s oly *vétségek* felett, melyek büntetése 3 havi fogházat és 600 márka pénzbüntetést meg nem halad s több nagyobb vétségek felett is azoknak bizonyos csekély sulyu eseteiben (25 márkát meg nem haladó lopás, sikkasztás stb.), *közvetve* ítélkezik pedig számos más *vétség* felett is, melyek közvetlenül a Landgericht elé tartoznak, ha ennek büntető tanácsa mint vizsgálóbíró, az államügyész indítványára az ügyet a helyileg illetékes Schöffengericht elé utalja, amennyiben az ügy körülményeiből az tehető fel, hogy 6 havi fogháznál és 1500 márkánál nagyobb büntetés nem lesz kiszabandó. (A Schöffengericht azonban a Strafkammer ezen előzetes elbírálásához nincs kötve s az említettnél nagyobb büntetést is szabhat ki). L. *Binding*: 1—3. l.

b) A *Landgericht* (törvényszék, összesen 176), melynek büntető tanácsa (*Strafkammer*, 5 tagu tanács) első fokban ítél a középsúlyu cselekmények felett, felügyel a vizsgálatokra s felelbbviteli forum a vizsgálóbíró, az Amtsrichter és a *Schöffengericht* határozataira nézve. (Kihágási és magánvádas ügyekben a felelbbviteli tanács 3 tagból áll).

c) Az *esküdtbíróságok* (Schwurgerichte) a *Landgericht*-ek mellett vannak szervezve francia mintára (12 tagu esküdtszék s a 3 tagu bírói tanács).

Az esküdtbíróságok hatásköre kiterjed az összes *büntöttekre*, amelyek ninesenek kifejezetten a Strafkammerek vagy a Reichsgericht elé utalva (A birodalomban ez idő szerint 144 esküdtbíróági kerület van, miután néhol több Landgericht képez egy esk. bir. kerületet).

d) Az *Oberlandsgerichte* az egyes tagállamok fővárosaiban (29) szervezett felelbbviteli bíróságok. A berlini Oberland. ger. megtartotta a régi Kammergericht nevet. Mindig 5 tagu büntető tanácsokban határoznak. (*Strafkammer*).

e) A *Reichsgericht* a birodalmi legfőbb törvényszék (székhelye Leipzig) 7 tagu büntető tanácsokkal. E legfelső bírói testület egyesített (II. és III.)

büntető tanácsa a császár, a birodalom ellen elkövetett felségsértés és lázadás és hadititok elárulása eseteiben első és utolsó forum.

6. Ausztriában az 1867., 1868. és az 1896 nov. 27-iki törvények (utóbbi az alsóbiróságok szervezetét rendszeresen összefoglalja „Gerichtsorganisationsgesetz“) szerint a következő büntető bíróságok vannak:

- a) *Bezirksgerichte* (járásbíróságok), mint egyes bíróságok.
- b) Első folyamodású törvényszékek (*Landesgerichte* a tartományi székvárosokban, *Kreisgerichte* más városokban), melyek 3 tagu tanácsban ítélnek a közepsúlyu cselekmények felett.
- c) Főtörvényszékek (*Oberlandesgerichte* 9), ötös tanácsu felebbviteli bíróságok.
- d) A legfőbb törvényszék és semmitőszék (*Oberster Gerichts- und Kassationshof*).
- e) Az esküdtbíróságok (*Schwurgerichte*) az első folyamodású törvényszékek mellett szervezve.

31. §. A magyar büntető bíróságok külső szervezete.

1. A királyi bíróságok.

1. Fennálló szervezeti törvényeink értelmében hazánkban a büntető bíraskodást gyakorolják: 1. a büntető joghatósággal felruházott közigazgatási tisztviselők, mint rendőri büntető bíróságok, 2. a kir. járásbíróságok, 3. a kir. törvényszékek, 4. az esküdtbíróságok, 5. a kir. ítélőtáblák, 6. a kir. Curia.

E bíróságok közül sajátos, kizárólagosan büntetőbíróság csak az esküdtbíróság, amely más ügyben mint épen büntetőügyben nem bír joghatósággal. Az u. n. királyi bíróságok, melyek t. i. tisztán a király által kinevezett bírákból állanak, nem csupán büntető, hanem polgári ügyekben is bíraskodnak. Ezeknek külső és belső szervezete azért egészben véve összeszik a hasonló polgári bíróságokéval. Egyedül kivétel ez alól a budapesti büntető törvényszék, mely kizárólag büntető ügyekre bír joghatósággal. A közigazgatási hatóságok csupán rendészeti kihágási ügyekben bírnak büntető joghatósággal, miért is nem neveztetnek rendes büntetőbíróságoknak, hanem rendőri büntető bíróságoknak (a büntető bíró kifejezés az ily ügyekben eljáró közigazgatási tisztviselőkre szabatosan nem alkalmazható).

A büntető bíróságok külső berendezés tekintetében egyes és társas bíróságok. Egyes bíróságok, amelyeknél egy bírói személy, illetőleg a bírói személyek külön-külön, önállóan gya-

korolják a büntető joghatóságot: 1. a bírói hatósággal felruházott közigazgatási tisztviselők és 2. a kir. járásbíróóságok. Társas bíróságok, ahol különböző számú tagokból (3—5—15) álló *testület* dönt a felmerülő esetekben: 1. a kir. törvényszékek, 2. esküdthíróóságok, 3. kir. ítélőtáblák, 4. a kir. Curia.

A joghatóságban való részesedés tekintetéből a bíróságok *első folyamodásuak* és *fellebbezések* (másod- és harmadfolyamodásuak).

Tisztán első folyamodásuak az elsőfoku közigazgatási tisztviselők, a járásbíróóságok és az esküdthíróóságok, *tisztán fellebbezési bíróság* csak a Curia, a többiek *vegyes* folyamodásuak, t. i. bizonyos esetekben első, másokban másod, esetleg harmadfolyamodásuak.

Első folyamodásuak lehetnek: a közig. tisztviselők, járásbíróóságok, törvényszékek, esküdthíróóságok és egy esetben a kir. táblák. (BP. 333., 418. §.) *Másod* folyamodásuak lehetnek a kir. törvényszékek, a kir. ítélőtáblák, a kir. Curia és a másodfoku közigazgatási hatóságok. *Harmadfolyamodásuak*: a kir. Curia és kir. ítélőtáblák, (BP. 151. §. és az 1907: XVIII. t.-c. 2. §.) valamint a harmadfoku közigazgatási hatóságok. (Részletesen a perorvoslatokról szóló részben.)

A különböző bíróságok közül az esküdthíróóságok *időszakosan* (*ülésszakokra* összehíva), a többiek állandóan működnek.

II. A királyi büntető bíróságok külső berendezése a következő:

1. A kir. járásbírák kizárólag mint *egyes bírák* működnek. Ha egy járásbíróóság — mint rendesen — több bírói személyből (járásbírák s albírák) áll is, mindenik bírói személy a neki kiosztott ügyekben önállóan és egyedül jár el. Igazgatási szempontból a járásbíróóság élén egy *vezető járásbíró* áll. Nagyobb ügykörű járásbíróóságoknál, melyek nem a kir. törvényszék székhelyén vannak, a járásbíróóság egy bírói tagja van megbízva azon *vizsgálatok*, illetve vizsgálati cselekmények foganatosításával, melyek a BP. értelmében a járásbíróóságokra ruháztatnak.

Az igazságügyminiszter egyes járásbíróóságoknál a fiatalok terheltek nagyobb száma miatt vagy más fontos okból *fiatalkorúak bíróságát* alakíthat, mely esetben a járásbíróóság egyik bíróját ő jelöli ki a fiatalkorúak bírójává 3 évi tartamra.

Az ily fiatalkoruak bíróságának hatóságát a miniszter ugyanazon törvényszék kerületébe tartozó egy vagy több szomszédos járásbíróság területére is kiterjesztheti. (Fb. 1., 2. §§.).

A járásbíróságok száma 380-nál kevesebb, 400-nál több nem lehet. (Bsz. jav. 12. §.).

Albírót a járásbíróságnál csak kivételesen lehet alkalmazni. 1912: VII. t.-c. 3. §.

Az igazságügyminiszter egy járásbírósági területnek két vagy több körre osztását rendelheti el. Mindenik kör főhelyén a járásbíróság egyik bírói tagja előre meghatározott és közzétett időben törvénynapokat tart. (1912: LIV. t.-c. 87. §.; Bsz. jav. 18. §.)

2. A kir. törvényszékek kebelén belül a büntető bírászkodás szempontjából meg kell különböztetni a büntető tanácsot, a vádtanácsot, a vizsgálóbírót, a fiatalkoruak bíróját és a fiatalkoruak törvényszéki tanácsát.

a) A kir. törvényszék hatáskörébe utalt büntetendő események feletti eljárásra, az ezen ügyekben hozandó határozatokra, végzésekre s ítéletekre a törvényszék büntető tanácsa vagy tanácsai vannak hivatva. Egy büntető tanács áll az elnökből és két bíróból. Az elnök lehet a törvényszéki elnök, vagy a tanácselnök vagy tanács vezetési joggal felruházott bíró. Az ítélobírák egyike lehet albíró is. (1891: XVII. t.-c. 37. §.) A büntető tanácsokat az év elején a törvényszéki elnök állítja össze.

b) A vádtanács a törvényszéki elnök által egy évre (még az előző év novemberében) kijelölt egy elnökből és két bíróból áll. (Bpé. 8. §.).

A vádtanács nem ítéelő bíróság, hanem a vizsgálóbíró működésére felügyelő hatóság s annak fellebbviteli bírósága, egyszersmind a vizsgálatok teljesítését ellenőrzi és irányítja, valamint a vádalahelyezés kérdésében határoz.

Aki a vádtanács ülésén valamely ügynek eladója volt, azon ügy főtárgyalási tanácsában bíróként nem lehet jelen. A vádhatározat hozatalában résztvevő többi bírák is azon ügy főtárgyalási tanácsában lehetőleg mellőzöndök (Bp. 65. §.).

c) A vizsgálóbíró a kir. törvényszék egyik bírójája, aki mint egyes bíró jár el. Az 1891: XVII. t.-c. 23. §-a (Bsz. jav. 26. §.) szerint minden törvényszékhez az igazságügyminiszter nevez ki az illető kir. törvényszék bírái közül egy, esetleg a szükséghez képest több vizsgálóbírót és egy állandó helyettest két évi tartamra.

d) A fiatalkoruak bíróját az igazságügyminiszter jelöli

ki a törvényszék bírái közül 3 évre. Ahol az ügyek nagy száma szükségessé teszi, több bíró is jelölhető ki. Helyettesüket a bíróság vezetője jelöli ki. (Fb. 2. §.). A fiatakoruak bírójára mindig mint egyes bíró jár el. (Fb. 1. §.).

e) A *fiatakoruak törvényszéki tanácsa*, mely a fiatakoruak egyes bíróságának fellebbviteli foruma s a fiatakoruaknak *rendes* bíróság elé tartozó ügyeit elsőfokon elintézi, a kir. ítélőtábla elnöke által erre kijelölt állandó 3 tagu tanács (Fb. 35., 56. §§.).

Ez idő szerint 65 kir. törvényszékünk itel büntető ügyekben. Budapesten külön büntető törvényszék működik (az 1895: XLIV. t.-c. alapján), a többi törvényszékek (így a pestvidéki is) polgári ügyekben is itélnek.

3. A *kir. ítélőtáblákon* a büntető ügyeket 3 tagu büntető tanácsok intézik. (1912: VII. t.-c. 14. §.). A büntető tanácsok elnökei és tagjai a kir. ítélőtábla elnöke által minden év végén osztatnak be a következő évre a tanácsokba.

A kir. ítélőtáblát (*Tabula Regia Judiciaria*), mint az ország második főbíróságát, III. Károly alatt az 1723: XXV. t.-c. szabályozta először részletesen. Ezen törvény szerint a kir. tábla felségsértés, hűtlenség és az 1715: VII. t.-cikkben felsorolt más büntettek esetében is *elsőfokon* ítél. a többi bünvádi ügyekben *másodfokban* ítélkezett. Elnöke volt 1868-ig a személynök, tagjai: két főpap, két főúr, az alnádor, alországbiró, négy ítélőmester, több rendes és számfelletti táblabíró. Egy ítélőtanács 9 tagból állott. A gyakorlatban, majd egyes törvényekben is (1729: XXX., 1791: XXXIX.) a kir. tábla a kir. Kuria egyik része gyanánt tekintetett. (L. *Magyary* G. 121. l.) Az 1868: LIV. t.-c. 3. §. állapítja meg a kir. táblák (*pesti és marosvásárhelyi*) újabb szervezetét. majd az 1890: XXV. t.-c. viszi keresztül a budapesti tábla decentralisatíóját s a *kir. ítélőtáblák* mai szervezetét megszabja.

Az 1890: XXV. t.-c. életbelépte óta 11 kir. ítélőtáblánk van: Budapesten, Debrecenben, Győrött, Kassán, Kolozsvártt, Marosvásárhelyen, Nagyváradon, Pécselt, Pozsonyban, Szegeden, Temesvárott.

4. A *kir. Curia*. A kir. Curia öt tagu *büntető tanácsokban* ítél bűnügyekben. (1912: VII. t.-c. 14. §.) Jelenleg 4 büntető tanács működik. A büntető tanácsok a Kuria elnöke által minden év végével alakíttatnak meg a következő évre. Egy külön tanácsa a Kuriának büntetőügyekben a *jogegységi tanács*, mely vitás elvi kérdéseket dönt el. Ez a tanács a Kuria elnökének, másodelnökének vagy helyettesüknek elnöklése alatt az elnökön kívül tíz tagból áll. (1912: VII. t.-c. 70. §.).

A kir. Kuria a régi, már a XIII. század óta működő legfelső bíróságunk (*Curia Regis*) leszármazottja. Szervezetét először az 1723: XXIV. t.-c. állapítja meg szabatosan és részletesen; *Tabula Septemvivalis*, „Hétzemélyes tábla“ néven, miután századokon át hét bíróból állt. Tagjainak száma 1723. óta 23-ra emeltetett. Elnöke volt a nádor, ennek akadályoztatása esetén

az országbíró, tagjai a primás, a főtárnokmester, egyházi és világi ülnökök. Az 1868: LIV. t.-c. 4. §-a a m. kir. Kuriának két osztályát különbözteti meg: a *semmitőséket* és legfőbb (harmadfolyamodásu) *ítélőszéket*. E kettéválasztást az 1881: LIX. t.-c. 101. §-a szüntet meg (L. *Magyary*: 121—122.) Azóta a Kurián csak a polgári és büntető *osztályt* kell megkülönböztetni. A Kuria elnöke az 1881: LIX. t.-c. értelmében az országbíró lett, az 1884: XXXVIII. t.-c. azonban ezt a méltóságot elválasztotta a kuriai elnökségtől. A *büntető osztálynak*, mely ma 4 tanácsból áll, vezetője a kuriai másodelnök.

A Kuriának jelenleg az elnökön és másodelnökön kívül 10 tanácselnöke és 82 bírója van, közülök 61 a polgári, 21 a büntető osztályban működik.

A kir. törvényszékek, ítélőtáblák és a Kuria *teljes üléseiről* az itt hozott *elvi* megállapodásokról, illetőleg döntvényekről l. fent a 15. §-t.

III. *Horvát-Szlavon-Dalmátországok* kir. bíróságai: 1. a járásbíróságok, 2. a kir. törvényszékek (8), 3. a kir. báni tábla (Zágráb), 4. a hétszemélyes tábla (Zágráb).

Bosznia Hercegovina kir. bíróságai: 1. a kir. járásbíróságok, 2. a kerületi törvényszékek, 3. a főtvényszék (Sarajevo).

32. §. 2. Az esküdtbíróságok.

I. Az esküdtbíróságokat hazai törvényeink (E. b.) a *francia* minta után — részben az osztrák és német törvények figyelembevételével — szervezték. Az esküdtbíróság nálunk is csak mint *ítélő* (főtárgyalás tartására szervezett) s *ülésszakokra* egybehívott (időszakos) bíróság működik bűnügyekben. *Vádesküdtszéket* a magyar jog nem ismer, az esküdtek közreműködését csak az ügydöntő kérdésre (a tényálladék megállapítása) és a büntetés kiszabásnál veszi igénybe.

Külső szerkezetére nézve az esküdtbíróság *összetett* bíróság, mely két megkülönböztethető részből áll: a *bírói tanácsból* és az *esküdtszékből*. A két rész összetartozását külsőleg az elnök személye fejezi ki, aki az egész esküdtbíróság elnöke, de elnöke a bírói tanácsnak, *vezetője* az esküdtek tanácskozásának, valamint elnöke a marasztaló ítélet megállapítása végett alakított vegyes (2 szakbíró, 2 esküdt) tanácsnak.

Esküdtbíróság szerveztetik (az Eb. 34. §-a értelmében) *minden törvényszéknél*, melynek büntető hatásköre van. Az „esküdtbíróság“ az elnökkel együtt *három bírói tagból* és *tizenkét esküdtből* áll.

Arra az eshetőségre való tekintettel, ha valamely törvényszéknél az esküdtek csekély száma miatt esküdtbíróság nehezen lenne összeállítható, a

törvény (Eb. 34. §.) felhatalmazza az igazságügyminisztert, hogy ugyanazon kir. tábla területén levő több határos kir. törvényszék területét egy esküdtbíróvási kerületté csatolhasson össze. Ez esetben a miniszter kijelöli azt a törvényszéket, melynél az esküdtbíróvási üléseit tartja. Királyi ítélőtábla székhelyén levő törvényszék más esküdtbíróvásihoz nem csatolható. Az igazságügyminiszter ily intézkedéséről az országgyűlésnek évenként indokolt jelentést köteles tenni. Ez ideig az igazságügyminiszter nem élt e jogával s így ma mind a 65 törvényszéknél működik az esküdtbíróvási.

Az esküdtbíróvási *elnökét* és ennek helyettesét a kir. ítélőtábla elnöke jelöli ki egy évre, a kijelölés legkésőbb december 31-ig a hivatalos lapban és a kir. törvényszék hirdetményi tábláján közzéteendő.

Elnökké rendszerint a *kir. törvényszék elnökét* kell kijelölni; de kijelölhetők a *kir. ítélőtábla bírái*, valamint ama *törvényszék bírái* is, melynél az esküdtbíróvási alakíttatik. Az esküdtbíróvási elnök helyettesét a törvényszék bírái közül kell kijelölni.

Az elnöknek és helyettesének akadályoztatása esetében, a helyettesítés iránt, ha annak sürgős szüksége forog fenn, esetről-esetre a törvényszék elnöke intézkedik. (E. b. 2. §.).

A bírói tanácsból az elnök mellé két bírót és két helyettes bírót, szintén egy évre, a kir. törvényszék elnöke jelöl ki a vezetése alatt lévő kir. törvényszék bírái, vagy a törvényszék székhelyén működő kir. járásbírák sorából. (E. b. 3. §.).

A szavazóbírák egyike törvényszéki *albíró* is lehet. (1912: VII. t.-c. 3. §.).

Az Eb. 3. §-ának utolsó bekezdése szerint albíró nem lehetett tagja a bírói tanácsnak. Az 1912: VII. t.-c. 3. §-a ezt a tilalmat megszüntette s az Eb. idézett *bekezdését* törölte.

Az *esküdtszékek* előre választott vagy kijelölt főnöke rendszerint nincs. Csupán *sajtó útján* elkövetett bűncselekmények esetében, ha a vádat a *kir. ügyészség* képviseli, választanak az esküdtek, midőn tanácskozással visszavonulnak, maguk közül egyszerű szótöbbséggel egy főnököt, aki az esküdtbíróvási elnöke által átadott kérdéseket felolvassa, a megállapodás eredményét az illető kérdések mellé feljegyzi s a tárgyalási terembe visszajöve, az esküdtek verdiktjét nyilvánosan és élő szóval kijelenti. (1914: XIII. t.-c. 1. cikk. bevezetés).

A BP. 365. §-a értelmében az esküdtek visszavonulásuk után minden esetben választottak *főnököt*. Az 1914: XIII. t.-c. azonban az esküdtbíróvási elnökét tette az esküdtek tanács-

kozásának rendszerinti vezetőjévé, csupán a kir. ügyész által képviselt sajtóperekben hagyta meg a BP. eddigi szabályait (l. alább a 132. §-t).

Ülésszakok. Az esküdtbíróóságok rendes ülészeit számát és idejét a miniszter állapítja meg.

Az ügyeket úgy kell beosztani, hogy az ülészet *lehetőleg 15 napnál tovább ne tartson*. Ha azonban valamely főtárgyalás az esküdtek közreműködésével már kezdetét vette, a szolgálatot tevő esküdtek és helyettes esküdtek az ügy letárgyalásáig közreműködni kötelesek, még abban az esetben is, ha a tárgyalás a szolgálati éven túlterjed. (E. b. 29., 30. §§.).

A tárgyalandó ügyek száma, fontossága vagy nagy terjedelme okából a kir. ítélőtábla büntető tanácsa, a kir. főügyész indítványára, *rendkívüli ülészet* tartását rendelheti el. (E. b. 32. §.).

Az esküdtbíróóság rendszerint a megállapított székhelyén tartja üléseit. A BP. azonban (291. §.) felhatalmazza az igazságügyminisztert, hogy a „bizonyítás jelentékeny megkönnyítése végett“ más helyen is megengedhesse a főtárgyalás megtartását. Ez esetben a törvényszéknek új *helyettes lajstromot* kell összeállítania s abba a helyettes esküdteket lehetőleg azok közül kell kisorsolni, kik azon helyen laknak, ahol a főtárgyalás tartatni fog. (Eb. 33. §.)

II. A magyar büntető eljárásba először az 1848: XVIII. t.-c. hozza be az esküdtszéket. Az Anjouk korában a szicíliai jog révén divatba hozott inquisitio (a tudományvetel), ami a vádjury kialakítására vezetett Angliában, hazai jogunkban nyomtalanul eltűnt. A jury mint a politikai szabadság és a jogegyenlőség követelménye a XIX. század 30–40-es éveiben lesz ismerős és népszerű hazánkban is, első sorban a szabadelvűek körében. Az 1843-iki javaslat készítése alkalmával az országos bizottságban nagy harc folyt le az esküdtszék meghonosítása tárgyában (l. *Szalay L.* és *Réső Emil S.* id. m. fentebb a 13. §-ban). Az alsó tábla többsége el is fogadta az intézményt, így jött létre az 1844-iki javaslat, mely vádesküdszéket (13 tagból) és ítélő-esküdszéket szervezett. A főrendi tábla azonban nem fogadta el a javaslatot. 1848-ban az esküdtszék intézménye mégis diadalmaskodott, annyiban hogy a *sajtótörvény* (XVIII. t.-c.) 17. §-a kimondja, hogy: „a sajtóvétségek felett nyilvános esküdtszék ítél s a miniszterium felhatalmaztatik, hogy szorosan a büntető eljárásról szóló mult országgyűlési javaslatnak elvei szerint esküdtbíróóságok alakítását rendelet által eszközölje, megjegyeztetvén a 39. §-ra, hogy esküdtszéki képességre 200 frt évi jövedelem kívántatik meg, a VIII. fejezetre pedig hogy a főigazítószerk hatóságával ideiglenesen a hétszemélyes tábla ruháztatik fel“. Az esküdtszék szervezése azonban a bekövetkezett politikai események miatt ekkor nem történhetett meg.

Deák Ferenc igazságügyi miniszter ugyan április 29-ikén kelt rendeletével (108. §.) az életbeléptetést elrendelte s állítólag pár esetben ítélkeztek is az esküdtszék (Ferenzy Z.: Deák F. élete II. 191. l.), tényleg azonban csak 1867-ben léphetett életbe rendszeresen az esküdtbíráskodás a sajtóvétségekre. 1867-ben 5, 1871-ben 10, majd 1875 óta 9 s végül 1892 óta 11

városban lett felállítva a jury. Az 1844-iki javaslatnak s így az 1848. és 1867-iki min. rendeleteknek is a francia jury szolgált mintául, melynek hiányai és hibái a 30 éves gyakorlatban alaposan ki is tüntek. Az esküdtzék kiterjesztését közönséges bűnügyekre s ezzel rendes bírói szervezetté emelését főleg az ügyvédi kar sürgette ez időben is (I. R. Ensel S., Friedmann B., Fayer id. m.).

Az 1872., 1882., 1886. és 1888-iki prtsi javaslatok mint rendes bírói szervezetet mellőzik a juryt s csak a sajtóvétségekre adnak annak helyet továbbra is. *Csemegi* ugyan, az első javaslat és a két tervezet szerzője, nem volt elvi ellensége az esküdtzéknek, de hazánk nemzetiségi viszonyai miatt legyőzhetetlennek látta az esküdtzék akadályait. E javaslatok és tervezetek juryellenes álláspontjával teljesen szakít az 1895. *javaslat*, amidőn előbb elvileg tör lándsát a jury mellett, kimondva, hogy a jogtörténet nem ismer intézményt, mely oly kevés idő alatt annyi országot hódított volna meg, mint a jury, amely Keletindiában épp úgy, mint Amerikában s immár majdnem egész Európában működik s ezzel életrealitásának tagadhatlan bizonyosságát adta. Kimutatta, hogy az előző javaslatok által emlegetett „juryellenes áramlat“ Európában épen nem létezik, úgy Olaszország, mint Németország megszokták már a juryt s a szakemberek legnagyobb és legtekintélyesebb csoportja foglal állást mellette. Az 1890-iki statisztikai adatok alapján megdönthetetlen adatokkal és érvekkel mutatja ki a javaslat, hogy hazánknak sem ethnografiai, sem műveltségi viszonyai nem oly eljlesztők, hogy e miatt nemzetünket az esküdtzékre éretlennek vagy képtelennek lehetne mondanunk, sőt éppen ellenkezőleg, az esküdtzék nálunk sokkal könnyebben és jobban szervezhető, mint sok más államban s különösen Ausztriában, hol pedig — a kirivőbb és áthidalatlanabb nemzetiségi és nyelvi nehézségek dacára — az esküdtzék 1873 óta virágzik. Lásd a részletes adatokat a Min. Ind. 63—86. l. A legujabb adatokat pedig az E. B. T. indokolásában 12—38. l., hol kézzelfoghatóan van kimutatva, hogy minden esküdtbírói területen a kellő számú esküdtképes polgárok bőven találhatók.

Az 1914: XIII. t.-c., mely az esküdtbírói *eljárás* (a főtárgyalás) tekintetében lényeges reformokat teremt, az esküdtzék *külső szervezetére* vonatkozólag semmi módosítást nem tett s az E. b. összes szabályait életben hagyta.

33. §. 3. *Közigazgatási hatóságok, mint rendőri büntető bíróságok.*

Az 1880: XXXVII. t.-c. 42. §-a, majd a Bpé. 28. §-a értelmében a kihágási BTK. bizonyos szakaszaiba, valamint egyes más törvényekbe vagy rendeletekbe ütköző kihágások felett egyes közigazgatási tisztviselők mint *rendőri büntető bíróságok* bírászkodnak.

A belügyi és igazságügyi miniszterek 1909. évi 65.000 sz. (BM.) rendelete szerint (1. §.) ezek a tisztviselők:

I. *Elsőfokon:*

1. kis- és nagyközségekben a *főszolgabíró*, illetőleg a *szolgabíró*;

2. rendezett tanácsu és törvényhatósági joggal felruházott városokban a *rendőrkapitány*, illetőleg helyettese, ezek akadályoztatása esetén a tanács által e részben megbízott tisztviselő;

3. Budapest székesfővárosban és azon a területen, amelyre a székesfővárosi m. kir. *államrendőrség* hatósága ezen felül kiterjed:

a) azokban a kihágási ügyekben, amelyeknek elsőfoku elbírálása a fennálló törvények, rendeletek és szabályrendeletek szerint jelenleg a székesfővárosi m. kir. *államrendőrség* hatáskörébe tartozik, az illetékes *kerületi kapitányság* vezetője, ennek akadályoztatása esetében a belügyminiszter által megbízott rendőrségi tisztviselő;

b) a közigazgatási hatóságok hatáskörébe utalt összes többi kihágási ügyekben Budapest székesfővárosban a *kerületi elöljáróság*, a székesfővárosi államrendőrségnek Budapesten kívül eső hatósági területén pedig az I. 1. és 2. pont szerint jogosult hatóság;

4. a *határrendőrség* működési területén azokban a kihágási ügyekben, melyek a fennálló törvények szerint a *határrendőrség* hatáskörébe tartoznak, a *határszéli rendőrkapitány*, illetőleg a belügyminiszter által felhatalmazott tisztviselő.

Az I. 3. a) pontban megjelölt ügyek közül a *fiatalkoru terhettek* kihágási ügyeiben, ugyszintén a csavargásnak, koldulásnak, a kitiltó intézkedés megszegésének, valamint a kéjnökre vonatkozó hatósági szabályok meg nem tartásának eseteiben a belügyminiszter által kijelölt *kerületi kapitányságok vezetői*, akadályoztatásuk esetében a belügyminiszter által megbízott *rendőrségi tisztviselők* járnak el.

II. *Másodfokon:*

1. kis- és nagyközségben és rendezett tanácsu városokban az *alispán*;

2. törvényhatósági joggal felruházott városokban a *tanács*;

3. a székesfővárosi m. kir. *államrendőrség* hatósági területén:

a) az I. 3. a) pont alatt megjelölt ügyekben a székesfővárosi m. kir. *államrendőrség főkapitánya* vagy helyettese;

b) az I. 3. b) pont alatt megjelölt ügyekben Budapest

székesfővárosban a *tanács*, a székesfővárosi államrendőrségnek *Budapesten kívül* eső hatósági területén pedig az *alispán*;

4. a határrendőrségnek a kihágási ügyekben hozott határozatai ellen kis- és nagyközségekben és rendezett tanácsu városokban az *alispán*, törvényhatósági joggal felruházott városokban a *tanács*.

III. Harmadfokon:

az *illető miniszter*, akinek hatáskörébe a kihágási ügynek végső fokon való elbírálását törvény vagy törvényben nyert felhatalmazás alapján kiadott miniszteri rendelet utalja. Azokban a kihágási ügyekben, amelyeknek harmadfoku elbírálása kifejezetten más miniszterhez utalva nincs, harmadfokon a *belügyminiszter* bíraskodik.

Az elsőfokon eljáró összes tisztviselők mindig *mint egyes bírák ítélkeznek* (id. rendelet 59. §.). A másodfoku hatóságok közül az alispán és az államrendőrségi főkapitány szintén mint egyes bírák járnak el, a *városi tanács ellenben* a fellebbvitt ügyet *tanácsülésben* intézi el. (Budapest és a törvényhatósági jogu városok e részben saját szervezeti szabályaik szerint járnak el). A miniszter, mint harmadfoku hatóság, eljárását saját hatáskörében szabályozza s a felülvizsgálat céljára a vezetése alatt álló minisztérium kebelében „*büntető tanács*“-ot is állíthat fel. (id. rend. 206—208. §§.).

A közig. hatóságok rendőri büntetőbíraskodását először az 1880 aug. 15-én kiadott 38547. sz. belügyminiszteri rendelet szabályozta. Ennek helyére lépett az 1909. szept. 26-án kiadott 65.000. sz. BM. rendelet, mely a közigazgatási hatóságok előtti eljárást teljesen a modern büntető perjogi elvek szerint rendezti, egészben véve a Bp.-nak a járásbírói eljárással szembe fordított szabályai nyomán (l. alább a 162. §-t.).

Az új rendelet figyelemmel volt a *közigazgatási eljárás egyszerűsítéséről* szóló 1901: XX. és a *határrendőrségről* szóló 1903: VIII. t.-cikkekre is.

A közigazgatási tisztviselők büntető bíraskodása kétségtelenül ellentétben áll az 1869: IV. t.-c. által kimondott elvvel, mely szerint a bíraskodás és a közigazgatás egymástól elválaszthatnak s egyik a másiknak a hatáskörébe nem avatkozhatik. Irodalmunk (*Balogh*: 291. l., *E. Illés* K.: Jogállam I. 8. l., *Fayer*: 443. l.), élesen el is ítélte ez állapotot s különösen azt, hogy a közigazgatásnak, tehát a kormány tagjainak is bírói hatalommal való felruházása nem hogy korlátozhatnék, de újabb törvényekkel (több mint 40 törvény van 1880 óta, mely új kihágásokat utasít a közig. tisztviselők elé!) állandóan kiejebb terjesztetik.

Elméletileg ezek a kifogások teljesen jogosultak, *gyakorlatilag* azonban — tekintve, hogy a *rendészeti* kihágások legtöbbször csak *közigazgatási* parancsok vagy tilalmak áthágásai — teljesen érthető, hogy törvényhozásunk az ily minimalis sulyu büncselekményekkel nem kívánja a rendes bíróságok

kat (az amugy is tulterhelt járásbíróságokat) összeroppantani. 1910-ben a közigazgatási hatóságok 627.791 egyént ítéltek el! Azt a nagyon alapos *gyakorlati* kifogást, hogy a közigazgatási tisztviselők a mai jogi tanulmányi rend értelmében büntetőjogból és büntető perjogból semminemű vizsgára nem voltak kötelezve, a III. alapvizsgát rendszeresítő 1911. évi 128.000. sz. kultuszminiszteri rendelet némileg orvosolta. A jogi oktatás végleges reformja és a közigazgatás államosítása a kifogásokat remélhetőleg gyökeresen is orvosolni fogja.

34. §. 4. A fiatalok bírósága.

Irodalom: Balogh: Jogt. K. 1905., 51—52. sz.; Balogh, Illés, Vargha: I. 92—95. Vámbéry R.: A Fb-ra vonatkozó külföldi törvények 1911.: A Fb. min. ind.; Finkey: A fiatalok büntetőjoga Északamerikában 1912.; Lindsey: The Colorado juvenile Court 1905.; Hartmann: Die Strafrechtspflege in Amerika, 1906.; Baernreither: Jugendfürsorge u. Jugendstrafrecht in Amerika 1903.; Stammer G.: Amerikanische Jugendgerichte 1908.; Julhiet: Les tribunaux speciaux pour les enfants. Paris, 1906.; Barrows: Children Courts in the United States, 1904.; Nast et Kleine: Code manuel des trib. pour enfants. Paris, 1913.

I. A *fiatalok bírósága*, mint önálló s külön eljárási szabályok szerint működő bírói szervezet, a büntetőjog és b. perjog legújabb fejleménye. Az intézményt egyfelől az anyagi büntetőjogi és a börtönügyi tudomány új vezéreszméi, az *egyéniesség* és az *emberiség* gondolatai, másfelől a bűnelkövetők különböző osztályaival való különböző (megfelelő) elbánnás, így a bűnelkövető gyermekkel és fiatalokkal szemben jogilag is igazolt gyámolító, gondozó (profilaktikus) eljárás igazsága és szükségessége, — másfelől a modern *kriminologiai* bűvárlatok és követelések teremtették meg, melyek reámutattak a gyermekek és a fiatalok *testi és erkölcsi züllésének okaira*, a teméntelen közvetlen és közvetett tényezőre, melyek az *elhagyatott, elhanyagolt* gyermekeket kérlelhetetlen bizonyossággal a bűnelkövetés útjára kényszerítik, ha csak idejekorán megfelelő *védő és nevelési intézkedésekkel* meg nem mentjük őket.

Különösen ezek az utóbbi *gyakorlati igazságok*, a közbiztonsági, közegészségi és közgazdasági tekintetek voltak azok, melyek először az *északamerikai* államokban létrehozták a *fiatalok külön bíróságát* (legelőször Chicagóban, Illinois állam 1899 jul. 1-én kelt törvényével), azon célból, hogy az elhagyatott és bűnelkövető fiatalok ügyei ne a felnőtt büntettesekre megállapított szigorú anyagi jogi és a merev per-

jogi szabályok szerint intéztesse, hanem egyes, e célra kiszemelt bírák a *perjogi formák lehető mellőzésével* igyekezzenek a még megmenthető ifjakat a további romlás útján megállítani. A fiatakoruak bírása mintegy kiselejtezi a gyermekek és fiatakoruak bűnügyeit, a csekélyebb súlyokat *tárgyalás nélkül* elintézi, a legsúlyosabbakat a rendes bíróság elé utasítja, az erkölcsileg veszélyeztetett környezetben vagy züllés útján levő ifjakra a szükséges védelmi és nevelési (javító intézet) intézkedéseket elrendeli s így az északamerikai „fiatalbíróság“ (*juvenile court*) valóságos központi szerve lett a tulajdonképeni *gyermekvédelmi* (értve itt a serdültebb ifjakat) mozgalomnak is.

Az északamerikaiak juttatják diadalra így azt a gondolatot, hogy a fiatakorut, ha büntettet követett is el, rendszerint *nem mint büntettest* kell kezelni, velük szemben — kivéve a teljes romlottság esetét — *nem a megtorlásra*, hanem az erkölcsi megmentésre, a *javító nevelésre* kell fektetni a főszólyt.

Az északamerikaiak jogos büszkeséggel hivatkoznak arra, hogy alig van jogintézmény, mely oly bámulatos gyorsasággal meghódította volna a művelt világot, mint a fiatakoruak bírósága. Északamerikában alig egy év-tized alatt 41 állam léptette életbe, Európában is 1905 óta egymás után iktatják törvénybe, vagy rendeleti úton léptetik életbe az egyes államok. Legtöbb helyen a fiatakoru bűnelkövetőkre vonatkozó *anyagi jogi és a gyermekvédelmi* szabályokkal kapcsolatban állítják fel az új intézményt.

Törvényileg intézkednek a fiatakoruak bíróságáról: Svédország (1902 június 27.), Dánia (1905 április 14.), Anglia (1906 december 21-iki Children Act.), Belgium (1912 május 15-iki Code de la protection de l'enfance), Franciaország (1912 július 22.), több svájci kanton (az 1912 január 1-én kelt polgári törvénykönyv alapján).

Rendeletileg léptették életbe: egyes német államok (Poroszország, Bajorország 1908), Ausztria (1908), Oroszország, Spanyolország stb.

Törvényjavaslatok vannak róla: Olaszországban (1910), Ausztriában (1907, 1912), a német birodalomban (1912), Spanyolországban (1912).

L. ezekről különösen a Fb. miniszteri indokolását, továbbá: Vámbéry: id. m.; Finkey: A Fb. Északamerikában és Európában. Kolozsvár, 1914.; Köttig a D. Str. Z. 1914. 215. l.

✱ II. Hazánkban az 1908: XXXVI. t.-c. (Büntető Novella) II. fejezete rakta le a gyermekek és fiatakoruak modern szellemű büntetőjogi kezelésének alapjait. Ez a törvény csak az ily bűnelkövetőkkel szemben alkalmazható intézkedéseket tárgyalja, azonban még ennek életbeléptetése előtt az 1908. aug. 27-iki 20,003. sz. ig. min. rendelet 1909 jan. 1-től kezdve élet-

beléptette a fiatalokruak bűnügyeinek *elkülönített* s külön kijelölt bírák, illetőleg tanácsok által intézését mindazon járásbíróságoknál és törvényszékeknél, amelyeknél a bűnügyeket állandóan két vagy több bíró, illetőleg főtárgyalási tanács látja el. E rendeletet felváltotta a B. N. életbeléptetéséről szóló 1909 évi 27.100 sz. rendelet, mely a bűnelkövető fiatalokruakkal és gyermekekkel szemben való *eljárást* részletesen szabályozza s a fiatalokruak bíráinak, az ily ügyekben eljáró ügyészeknek és vizsgálóbírának kijelöléséről, a *pártfogók és pártfogó-tisztviselők* kirendeléséről is nagy körültekintéssel gondoskodik.

Végre az 1913: VII. t.-c. megalkotásával és életbelépté-
vel (1914. jan. 1.) a *fiatalokruak bírósága* mint önálló szervezet illesztetett be *rendes* bíróságaink sorába.

A fiatalokruak bíróságának külső szervezete a Fb. 1—7. §-ai értelmében a következő:

1. Fiatalokruak bíróságát kell alakítani *minden kir. törvényszéknél*, amelynek büntető hatásköre van.

Az ig. miniszter ily bíróságot alakíthat a kir. törvényszék székhelyén *kivül* levő egyes *kir. járásbíróságoknál* is, amelyeknél arra a fiatalokru terheltek nagyobb száma miatt vagy más fontos okból szükség van. A kir. járásbíróságoknál alakított bíróság hatósága csak az illető járásbíróság területére terjed ki. Az igazságügyminiszter azonban e bíróság hatóságát ugyanazon kir. törvényszék kerületébe tartozó egy vagy több más kir. járásbíróság területére is kiterjesztheti.

A kir. törvényszéknél alakított bíróság hatósága kiterjed a *kir. törvényszék egész területére*, annak a területnek kivételével, amelyre az előbbi bekezdés alapján külön bíróság van alakítva.

A fiatalokruak bírósága ugy a kir. törvényszéknél, mint a kir. járásbírósnál azonos hatáskörben *mint egyesbíróság* jár el.

A fiatalokruak bírósága határozatait hovatarozása szerint a kir. törvényszék vagy a kir. járásbíróság „*mint a fiatalokruak bírósága*“ megjelöléssel adja ki. (F. b. 1. §.)

2. A fiatalokruak mindegyik bíróságához az ig. miniszter egy-egy bírót jelöl ki (*fiatalokruak bírása*), annak a bíróságnak ítélobírái közül, amelynél a fiatalokruak bírósága alakítva van. A kijelölés *három évre* szól, de ismételhető. Ahol az ügyek nagyobb számánál fogva szükséges, több bíró is kijelölhető.

A fiataalkoruaak bírájának akadályoztatása esetében helyettesét annak a bíróságnak vezetője jelöli ki, amelynél a fiataalkoruaak bírósága alakitva van. Halaszthatatlan tennivalókat elkerülhetetlen szükség esetében a rendes bíróságnak más tagja is végezhet. (Fb. 2. §.)

3. A fiataalkoruaak bírósága mellé a közvád képviselőtére a kir. ügyészség vezetője a kir. ügyészség egyik tagját jelöli ki (*fiataalkoruaak ügyésze*).

A fiataalkoruaaknak kir. járásbíróságnál alakított bíróságához fiataalkoruaak ügyésztől *kivételesen*, ha azt a körülmények indokolják, arra alkalmas *ügyészségi megbizott* is kijelölhető.

4. Az ig. miniszter a fiataalkoruaak bírósága mellé, a pártfogói tennivalókban jártas férfiak vagy nők között a szükséghez képest egy vagy több *pártfogó tisztviselőt* nevezhet ki, aki a bíró utasítása szerint jár el.

A fiataalkoruaak bíróságánál jelentkező gyermekvédő és patronázs egyesületek oly működő tagjait, vagy más oly egyéneket, akik pártfogói tennivalókat teljesítenek, amennyiben a bíróságtól nyert megbízás teljesítésében járnak el (*pártfogók*), ugyanazok a jogok illetik meg és ugyanazok a kötelezettségek terhelik, mint a pártfogó tisztviselőt.

A pártfogó tisztviselőt és a pártfogót megbízatása körében *hatósági közegnek* kell tekinteni.

A pártfogó tisztviselők szolgálati viszonyait és működési körük részleteit az 1913. évi 56,000 sz. ig. miniszteri rendelet szabályozza.

5. Fiataalkoruaak által elkövetett oly *kihágások* felett, melyek a fennálló hatásköri szabályok szerint a közigazgatási hatóságok hatáskörébe tartoznak (kivéve a csavargást és koldulást) a *közigazgatási hatóság* mint rendőri büntetőbíróság jár el (Fb. 62. §.). Oly rendőri büntető bíróságoknál, melyeknél a fiataalkoruaak kihágásai nagy számuaak, ezek elintézésére *külön bírót* kell kijelölni (Fb. 64. §.).

1. A Fb. törvény lényeges szervezeti újítása az 1914 előtti rendeletekkel szemben, hogy a fiataalkoruaak ügyeinek rendszerinti intézőjévé a *törvényszékek*nél is *egyics bírói* állást szervez s ezekhez utalja a fiataalkoruaak büntügyeinek legnagyobb részét (*rendes eljárásra* csak a 15 évesnél idősebbek által elkövetett s halállal vagy fegyházzal sújtott cselekmények és sajtóvétségek tartoznak) s a fiataalkoruaak bírájának hatóságát nemcsak a fiataalkoruaak *bűnügyeire*, de a *gyermek*ek által elkövetett bűncselekményekre és az erkölcsi romlásnak kitett, de *bűnelkövetéssel nem gyanusított* kiskoruaak sürgős megmentésére is kiterjesztette. A fiataalkoruaak bíróját a vizsgálóbíró jogkörével is felruházza (külön vizsgálóbírót *nem* is ismer a Fb. elé tartozó esetekben) s messzemenő *védő és óvó intézkedések* megtételére jogosítja fel. Rendkívül fontos továbbá a *pártfogó tisztviselői* és *pártfogói* intézmény rend-

szeresítése, amivel a fiat. bíróságának sikeres működése leghatályosabban biztosított.

2. A *pártfogó tisztviselői* (probation officer) intézmény kialakulása Északamerikában (először Bostonban, Massachusetts állam 1878 április 25-iki törvényével) volt előfutára a Fb. kifejlődésének. A pártfogó tisztviselő előkészíti a bíró részére a tárgyalandó ügyeket (környezettanulmányt végez), javaslatot tesz a fiatalok érdekében teendő intézkedés iránt s amennyiben a fiatal próbárbocsátott, ő veszi pártfogása alá az illetőt. A f. b. sikere jórészt a pártfogó tisztviselői intézmény kiépítésén fordul meg.

3. Igazságügyi kormányunk szerencsés gyakorlati érzékkel a Fb. életbelépte előtt 6 hetes *tanfolyamot* rendezett 1913 május-junius havában a fiatalokurak bírái, ügyészei és a pártfogó tisztviselők részére, (az itt tartott főleg gyakorlati irányú *Előadások* 3 vastkos kötetben jelentek meg 1914-ben), majd 1914-ben külön 2 hetes tanfolyamot tisztán a pártfogói tisztviselők részére.

4. A Fb. végrehajtásáról az 1913. évi 56000. sz. ig. min. rendelet intézkedik részletesen. „A fiatalokurak bíróságainak alakítása tárgyában“ kiadott külön (1913. évi 68800. sz.) rendelet értelmében a 65 törvényszéken kívül 13 *járásbíróságnál* szerveztetett fiatalokurak bírósága, u. m. Gyöngyös, Ujpest, Erzsébetfalva, Pápa, Munkács, Ungvár, Sztropkó, Rosnyó, Késmárk, Körösbánya, Belényes, Léva, Versec székhelyeken.

35. §. 5. *A consuli bíróságok.*

Irodalom. *Marschalko* János: Consuli bírászkodás és c. főtörvényszék. M. J. Lexicon II. köt.; *Malfatti*: Handbuch des öst. ungarischen Konsularwesens 1870—83.; *König*: Handbuch des deutschen Konsularwesens IV. kiad. 1888.; *Beach Lawrence*: Étude sur la juridiction consulaire. 1880.; *Liszt F.*: Völkerrecht. 10. kiad. 1915.

I Diplomáciai gyakorlat, majd nemzetközi szerződések alapján az osztrák és magyar állam (Autriche-Hongrie) büntető-bírói hatósága részben kiterjed egyes idegen keleti államok területére is, a gyűjtőszóval u. n. Levantére. Ezen a területen ugyanis, ahova tartozik jelenleg Bulgária, China, Egyptom (részben), Korea, Marokko, az ozmán birodalom, Persia, Sziam és Zanzibár, a consuli bírászkodást a magyar és osztrák honosok, valamint a *védencek* (a magukat az osztrák-magyar consularatus védelme alá helyezett idegenek) felett első fokban a *consuli hivatalok*, második és utolsó fokon pedig a magyar 1891: XXXI. t.-c. és az osztrák 1891 aug. 30-án kelt törvény alapján Konstantinápolyban felállított *consuli főtörvényszék* gyakorolják.

1. Az osztrák-magyar consuli hivatalok, mint elsőfoku büntető bíróságok, *egyes bíróságok* s hatáskörük csupán a

kisebb sulyu büncselekményekre (kihágás) terjed ki. Sulyosabb cselekmények (büntettek, vétségek) eseteiben csupán a nyomozást teljesítik s azután átteszik az ügyet az illető büntettesnek honossága szerint illetékes bíróságához.

2. A „consuli főtörvényszék“, mely a consuli hivatalok által elsőfokban elintézett ügyekre nézve az egyetlen felebbezési forumot képezi, áll egy elnökből (felváltva magyar és osztrák honos), a szükséges számú főbírákból, kiknek fele magyar, fele osztrák honos (jelenleg van 2 főbíró és 2 helyettes főbíró) és a segédszemélyzetből. Az elnöki és főbírói állásokat ő felsége, mint Ausztria császára és Magyarország ap. királya tölti be és pedig a magyar honosságukat a magyar miniszteriumnak (a közös külügyminiszterrel egyetértve) előterjesztése és ellenjegyzése mellett. A főtörvényszék személyzete azonban nem kinevezés útján jut a hivatalába, hanem az egyes állások magyar és osztrák államhivatalnokok s külügyminisztériumi hivatalnokok beosztása által töltenek be.

A consuli főtörvényszék mindig teljes tanácsülésben hozza határozatait s teszi meg intézkedéseit. Itéleteit „Ő felsége, Ausztria császára és Magyarország apostoli királya nevében“ hozza. Hivatalos nyelve a német, de nem kizárólagosan, így a magyar hatóságokkal magyar nyelven (s közvetlenül) levelez, a magyar honosok részére az elintézés magyar nyelven is kiadandó, a magyar honosok közvetlen beadványait a magyar állami hivatalos nyelven kell elintézni.

A consuli főtörvényszék 1898 jan. 1-én kezdte meg működését. (L. a m. kir. minisztériumnak 1897 jul. 30-án 12970. sz. rendeletét, ugyanekkor adta ki a közös külügyminiszter a két állam minisztériumával egyetértve a consuli főtörvényszék szervezeti és ügyviteli szabályzatát, melyet a törvény 18. §-a értelmében a m. kir. igazságügyminiszter 1897 jul. 30-án 43504 sz. a., a horvát bán 1897 szept. 23-iki rendeletével hirdetett ki. Igazs. Közl. VI. évf. 297. l.)

Az 1891: XXXI. t.-c. e törvény 20. §-a értelmében hatályba léptétől 10 évig maradt hatályban. Meghosszabbított az 1907: LVII., majd az 1912: VI. t.-c., legutóbb (1917 dec. 31-ig szóló hatállyal) az 1913: LIV. t.-c. által.

II. E törvény életbelépte előtt a consuli bíraskodás tekintetében a magyar közjoggal ellenkező gyakorlat volt hatályban, amennyiben a consulozok tisztán az osztrák büntetőjogot alkalmazták s a felebbezés itéleteiktől az osztrák főtörvényszékekhez s legfelső fokon a bécsi cs. kir. legfőbb törvényszékhez ment. Az 1891: XXXI. t.-c. e közjogi visszasságot legnagyobb részben megszüntette (legalább a consuli főtörvényszék szervezete megfelel a paritas elvének), de az összes sérelmeket nem orvosolta, mert a consulok ma is az osztrák BTK. alapján ítélnék. (L. Finkey F.: A magyar büntetőjog tan-könyve. IV. kiad. 111. l.)

II. FEJEZET.

A büntető bíróságok belső szervezete.

36. §. *A bírói személyek általában.*

I. Az államban működő különböző büntető bírói testületek kisebb-nagyobb számu és különböző képesítésű *ítélőbírákból* és *bírósági hivatalnokokból* vannak összeállítva. Ezenkívül a bíróságok működésének elősegítésére, könnyítésére vagy kiegészítésére különböző *segédszemélyek* szerepelhetnek a perben, akik lehetnek magánszemélyek vagy hatóságok, testületek, intézetek tagjai.

A bíróság *tagjai* kifejezés alatt csak az *ítélőbírák* és a *jegyzőkönyvvezetők* értendők.

Ítélobírák: 1. a *hivatalnok-bírák*, a kir. járásbírák, kir. törvényszéki bírák és albírák, a kir. ítélőtáblai és kir. kuriai bírák, akik államhivatalnokok és királyi kinevezés útján nyerik el állásukat; 2. a *nem hivatalnok bírák*, az u. n. *esküdtek*, akik nem állandóan, nem hivatásszerűleg foglalkoznak bírászkodással, hanem a sors kijelölése szerint jutnak adandó alkalommal a bírói székbe. Az „ítélőbírák“ fogalma alá szorosan véve nem tartoznak, de tényleg ítélőbírói funkciót gyakorolnak a bírói hatósággal felruházott *közigazgatási tisztviselők*, akik mint hivatalnokok nem a bírósági, hanem a közigazgatási szervezethez tartoznak.

Jegyzőkönyvvezetők a járásbíróságoknál, a törvényszékeknél és esküdthíróságoknál a jegyzők és joggyakornokok; a kir. ítélőtábláknál és a Kuriánál ugyanezek és albírák, esetleg törvényszéki bírák is. A közigazgatási hatóságoknál rendszerint közigazgatási gyakornokok, jegyzők vagy hasonló állásu fogalmazói személyek végzik a jegyzői teendőket. A jegyzőkönyvvezető a társasbíróságok kiegészítő tagja, azonban rendszerint nem vesz részt a határozathozatalban. Kivételesen az ig. miniszter által *önálló működési körrel felruházott jegyző* azonban maga is hozhat határozatot (l. alább a 121. §-t).

A *bírósági hivatalnokok* gyűjtőneve alá tartoznak a jegyzőkön és joggyakornokokon kívül az elnöki titkárok (a tábláknál és a Kuriánál) és a kezelő személyzet tisztviselői: igtatók, kiadók, irattárnokok.

A *büntetések végrehajtását* eszközlő hivatalnokok, a börtönőri- és a halálbüntetést foganatosító személyzet nem tar-

toznak a *bírósági* hivatalnokok közé, hanem a közigazgatási szervezethez.

II. Az *ítélőbírák* ugy egyenként, mint maga az egész bírói szervezet, *függetlenek* (fentebb 28. §.), vagyis *hivatásuk teljesítésében* senki másnak nincsenek alávetve, csak a törvénynek. E függetlenség biztosítására szolgál a közönséggel szemben, hogy a hivatalnokbírákat *élet-hossziglanra* az államfő *nevezi ki*, fizetésüket az állampénztárból kapják, az esküdteket pedig *sorshuzás útján* jelölik ki minden egyes ügy elbírálására, a kormánnyal szemben pedig a bírói *elmozdithatatlanság*, (1848: XXIX. t.-c.), mely szerint a bírót akarata ellenére *áthelyezni, előléptetni* s a törvényben előirt eseteken kívül *nyugdíjazni* nem lehet.

Saját beleegyezésével azonban a bíró az igazságügyminiszter által más bírósághoz áthelyezhető. (1912: VII. t.-c. 4. §.). Átmenetileg a polgári perrendtartás (1911: I. t.-c.) életbelépését megelőző és követő egy-egy, összesen tehát két évi időtartamra (1914—1915) a törvény felhatalmazza az igazságügyminisztert, hogy a bírákat (esetleg akarata ellenére is) más bírósághoz áthelyezhesse. (1912: LIV. t.-c. 83. §.).

Az áthelyezhetetlenség elve alól kivételt állapított meg már az 1891: XVII. t.-c. is, nevezetesen a kir. Kuriához vagy táblához saját kérelmükre berendelt törvényszéki bírákat vagy albírákat az igazságügyminiszter akarata ellenére is áthelyezheti a korábbi működésük helye szerinti ítélő tábla bármely bíróságához: a törvényszéki albírákat pedig az illető törvényszék székhelyén levő bármelyik járásbírószághoz mint végleges székhelyükre rendelheti ki.

A bíróság tagjai működésükben alkotmányos értelemben *felelősek*, vagyis a rájuk ruházott joghatóságot nem önkényesen, hanem a *törvény* és a *törvényerejű más jogforrások* szerint kötelesek gyakorolni. A bírói felelősség egyfelől *büntetőjogi* (BTK. 461—481. §.), másfelől *fegyelmi* és *vagyonjogi* felelősség.

A bírói függetlenség és felelősség részletes tárgyalása az államjog körébe tartozik.

37. §. *A hivatalnokbírói képesség.*

I. A hivatalnokbírák mint állami hivatalnokok, állásuk elnyeréséhez mindenkélt kötelesek azokat az *általános* feltételeket kimutatni, melyek az államszolgálatra alkalmazás általános kellei (állampolgárság, feddhetlen jellem, esőd, gondnokság alatt nem állás, az államnyelv bírása), emellett a bírói

működés fontosságára való tekintettel egyes különös, más államhivatalnokoknál magasabb képességekkel (nagyobb életkor, magasabb tudományos és gyakorlati képzettség) is bírniok kell.

Az 1869: IV., az 1881: I., az 1891: XVII., az 1912: VII. és az 1913: LIII. t.-c.-ek szerint ítélőbíróvá csak az nevezhető ki, aki

magyar állampolgár,
 életének 26-ik évét betöltötte,
 feddhetlen jellemű,
 csőd vagy gondnokság alatt nem áll,
 magyarul beszél és ír,
 az ügyvédi vagy a gyakorlati bírói vizsgát, illetőleg 1914. jan. 1. óta *az egységes bírói és ügyvédi vizsgát letette.*

Kir. ítélőtáblai bíróvá csak az nevezhető ki, aki bírói, ügyvédi, ügyészi vagy jogtanári minőségben, vagy az igazságügyminisztériumnál, illetőleg a jogügyi igazgatóságnál legalább 5 éven át, — *kuriai* bíróvá pedig az, aki ugyanezen állásokban már 10 éven át működött.

A bíró kineveztetése után legkésőbb 3 hó alatt, de mindenesetre hivatalának elfoglalása előtt, köteles a *bírói esküt* az illető bíróság teljes ülésében letenni. Ha ezt elmlasztja, úgy tekintetik, mintha a kinevezést visszautasította volna.

A bírói tanácsok elnökeitől, a *tanácselnököktől*, magasabb qualificatio nem kivántatik. A tanácselnök nem áll felette a bíróság bírói tagjainak, ő csak szavazategyenlőség esetén dönt s azon eseteken kívül, melyeket a törvény az elnök jogkörébe utal, köteles a bíróság határozatát kikérni s aszerint intézkedni. A tárgyalást vezető elnöknek ugy a tárgyalásokon és tanácskozásokon, melyeket szintén ő vezet, mint az üléseken kívül, nagy és fontos szerepe van a büntető ügyekben s a végből tekintélyes fegyelmi (rendfentartó) hatalma is van, különösen a tárgyalásokon a felek, a tanúk s más szereplő személyek és a közönség felett. Az egyes bíróságoknál ezek a jogok és köteleességek a büntetőpert vezető, illetőleg a tárgyaló bírót illeti meg.

Külön kinevezett *tanácselnökök* a legutóbbi ideig csak a tábláknál és a Kuriánál voltak. Az 1912: LIV. t.-c. (81. §) szervezi a tanácselnöki állást a *törvényszékeknél* is a Pp. életbelépte alkalmából.

II. A bírói képesség vagyis az ítélőbíróvá kineveztetésnek vagy az elnyert állás megtartásának további alkotmányjogi akadályja az *összeférhetetlenség* hiánya. Összeférhetlen ugyanis a bírói állás más oly foglalkozásokkal vagy állásokkal, melyek a bíróra nézve lehetetlenné vagy kétségessé tennék bírói hivatásának pontos és elfogulatlan teljesítését.

Az *összeférhetetlenség* eseteit a bírákra nézve az 1869: IV., az 1871:

IX., az 1874: XXXV., az 1891: XVII. t.-c. állapítják meg részletesen. Így nem lehet a bíró egyszersemind országgyűlési képviselő, gyakorló ügyvéd, közjegyző, ügynök; nem viselhet más valóságos vagy tiszteleti közhivatalt (kivéve a honvédelmi kötelezettségből folyót), egyházi tisztséget; nem lehet tanár, tanító, kereskedő, iparos, politikai folyóirat tulajdonosa, szerkesztője stb. Ugyanazon bírói testületben (vagy ugyanazon bíróság székhelyén működő ügyészségnél) nem alkalmazhatók együtt fel- és lemenő ágbeli rokonok és sógorok s oldalrokonok unokatestvérekig bezárólag stb. L. ezeket behatóan az alkotmányjogi kézikönyvekben.

A közigazgatási tisztviselők minősítéséről és egyéb viszonyairól az 1883: I. és az 1886: XXI. t.-c. szólnak.

III. A *hadbírák* képesítéséről l. alább a 66. §-t.

38. §. *Az esküdtképeség.*

I. Az esküdtek ugyan épen úgy ítélőbírák, vagyis bírói személyek, mint a hivatalnokbírák, de miután lényegesen más szerepet töltenek be a büntető igazságszolgáltatásban, minth ezek, ennek megfelelően más az u. n. *esküdtképeség* is. Az esküdtképeség feltételei sokkal egyszerűbbek, mint a hivatalnokbíráké, s még ha valamelyik esküdt bírna is a rendes bírói qualificatióval, esküdti minőségének megítélésénél nem ez, hanem az esküdtképeség feltételei az irányadók. Az esküdtképeség feltételeinek megállapítása úgy alkotmányjogi mint igazságszolgáltatási szempontból felette nagy fontossággal bír, mert egyrészt ezen fordul meg, hogy a polgárság mely rétegei részesülnek az esküdtbíráskodásban, *mint közjogi jogosítványban*, másrészt ettől függ, mily elemeknek, a társadalom mely tagjainak szolgálatát és képességét veszi igénybe az állam az *esküdtbírói tisztt* betöltésénél.

Az esküdtképeség feltételeit az esküdtbíróóságok szervezetéről szóló törvény (1897: XXXIII. t.-c. 4. §.) állapítja meg. E szerint esküdt csak az lehet:

- a) aki magyar honos férfi,
- b) aki az alaplajstrom egybeállításának évében életkorának 26. évét betöltötte,
- c) aki az állam hivatalos nyelvét, Fiumében pedig az olasz nyelvet érti, azon írni és olvasni tud,
- d) aki évenként legalább 20 korona egyenes állami adót köteles fizetni, amennyiben pedig időleges adómentességet élvez, 20 korona egyenes állami adónak megfelelő értékű vagyonnal bír.

Ez utolsó feltétel (a vagyoni census) nem kívántatik meg attól, aki köztisztviselő, lelkész, a magyar tudományos akadémia tagja, tudor, okleveles tanár, ügyvéd, mérnök, építész, hajóskapitány, gazdász, gyógyszerész, vegyész, erdész, bányász, tanító, sebész, állatorvos, továbbá az, aki a felsőbb művészeti vagy más felsőbb szakiskolát elvégezte, végül aki a középiskolai záróvizsgát letette.

A fentebbi négy feltétel együttvéve tesz valakit képessé az esküdti tisztségre. A negyedik feltétel azonban alternatív: elég akár a vagyoni akár az értelmi census.

II. Kizáró okok. Az esküdtképeség feltételeinek fenfor-gása esetén is bizonyos személyeket a törvény *kizár* az esküdti tisztségből vagy azért, mert az illetők *méltatlanok* e fontos alkotmányos jog gyakorlására, vagy azért, mert állásuk, hivataluk *összeférhetetlen* azzal.

a.) Az első okból ki van zárva az esküdtképeségből, tehát az esküdtek névjegyzékébe sem vehető fel:

1. aki nyereségvágányból eredő büntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztés-büntetésre volt elítélve;

2. aki hivatalvesztésre vagy politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésére van ítélve (1878: V. t.-c. 56. §.), az ítéletben megállapított időtartam alatt;

3. aki szabadságvesztés-büntetés végrehajtása alatt áll, vagy feltételes szabadságon van;

4. aki ellen büntett vagy fogházzal büntetendő vétség miatt vizsgálat, közvetlen idézés vagy főtárgyalás (bűnvádi perrendtartás 268. §.) van elrendelve, vagy aki vád alá van helyezve;

5. aki eső alatt áll, gondnokság alá van helyezve, vagy akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;

6. aki testi vagy szellemi fogyatkozás miatt az esküdt kötelességeit teljesíteni nem képes.

b.) A második okból (összeférhetlenség miatt) ki van zárva, tehát szintén nem vehető fel az esküdtek jegyzékébe:

1. a miniszter, a fumei kormányzó, a főispán s Budapesten a főpolgármester;

2. a tényleges szolgálatban levő bíró vagy ügyész;

3. a fegyveres erőnek tartós tényleges szolgálatban álló tagja (1912: 30. t.-c. 2. §.); a szabadságolt havidíjas és az ideiglenes szabadságolt le-génység;

4. a rendőri hatóság tagja vagy közege (BP. 85. §.);

5. a pénzügyőrség tagja;

6. a napszámos vagy a szolgáló.

III. *Mentesség*. Oly személyeknek, kiknek állása ugyan nem összeférhetetlen az esküdti működéssel, de foglalkozásuk természete olyan, hogy azt bármikor félbe nem szakíthatják,

a törvény mentességet biztosít, vagyis ha az illetők a *törvényileg megszabott időn belül* felmentésüket *kérik* az esküdti szolgálat alól, az esküdtek névjegyzékébe nem vétetnek fel.

Ily mentességgel bír az E. b. 7. §-a értelmében:

1. az országgyűlés képviselőházának, a főrendiháznak vagy a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottságnak tagja, az ülészak tartamára;

2. a lelkész;

3. a fegyveres erőnek az esküdtek névjegyzékébe felvett az a tagja, aki ideiglenes tényleges szolgálatot teljesít, a behívás tartama alatt;

4. a gyakorló orvos;

5. a gyógyszerész, akinek segítéje nincs;

6. a néptanító;

7. a postánál, a távirvánál, a vasutnál és a gőzhajózásnál alkalmazott egyén;

8. aki életkorának hetvenedik évét betöltötte;

9. aki az év folyamán valamely ülészakban szolgálatot teljesített, a folyó és a következő évben;

10. az 1900: XVII. t.-c. (az állatorvosi közszolgálat államosításáról) 32. §-a értelmében: a járási, városi és törvényhatósági állatorvosi, az állategészségügyi felügyelői teendőkkel, a belépő állományok és állategészségügyi hivatalok vezetésével megbízott és mindezek mellé szolgálattételre beosztott m. kir. állatorvos.

A 9-ik pontból kitetszőleg a törvény azt célozta, hogy a polgárok tulságosan meg ne terheltessenek az esküdti szolgálattal, s amennyiben önként nem vállalkoznak mindenik ülészakban való részvételre, lehetőleg csak *minden második évben* kerülhessen rájuk a szolgálat. E végből az esküdtbíróság elnöke minden ülészak végén, az utolsó ügy felvétele előtt kérdést intéz az esküdtekhez és a helyettes esküdtekhez, vajjon a 7. §. 9. pontja szerint őket megillető mentességet igénybe kívánják-e venni. A tett nyilatkozatokat a szolgálatot teljesített esküdtek névjegyzékével együtt a kir. törvényszék elnökével közölni kell. Hogy azonban ez a mentesség oly helyeken, hol az esküdtek nem nagy számmal vannak, az esküdtbíróság működésére zavart ne idézzen elő, az E. b. 8. §-a szerint az igazságügyi miniszter évről-évre elrendelheti, hogy a 7. §. 9. pontja alapján mentesség igénybe vehető ne legyen oly törvényszék területén, amelynél másképp esküdtbíróság nem szervezhető.

Bárminő mentességi okot az u. u. *szolgálati lajstrom összeállításának megkezdéséig* (l. alább) kell érvényesíteni a törvényszék előtt, az elkésztett előterjesztett kérelem csak akkor vétetik figyelembe, ha az illető mentességi ok ezen időpont után merült fel.

Az 1844-iki javaslat és 1900 előtti sajtó-eljárásunk a *papokat* egyenesen kizárta az esküdtképeségből. Természetesen nem más okból, mint hogy a lelkész állásánál fogva vallási tekintetben a kellő elfogulatlanságot nehezen tudja megőrizni. E helyes szempontot kár is volt figyelmen kívül hagyni. Épügy megfontolandó, hogy gyakorló-ügyvédek — mint rendszerint hivatásos védők — nem lennének-e kizárandók?

IV. *Az esküdtek összeírása és a névjegyzékek.* Minden esküdtbíróság területén az esküdtképeséggel bíró polgárokról

névjegyzékek készítendők. Nevezetesen készítendő mindenekelőtt egy *alaplajstrom*, mely az illető esküdtbíróság területén esküdtképesseggel bíró összes polgárok neveit tartalmazza. Az *alaplajstromból* állíttatnak össze minden év végén a következő évre érvényes *évi lajstromok* és pedig kettő, u. m. a *fő- és a helyettes lajstrom*. Ezekből fog azután minden ülőszakra a *szolgálati lajstrom* egybeállíttatni.

Az *alaplajstrom* előkészítését a törvény a *községi képviselőre* bizta, végleges megállapításukat, valamint az *évi lajstromok* összeállítását egy *vegyes* (bírói és önkormányzati elemekből álló) *bizottságra*, a *szolgálati lajstrom* egybeállítását pedig a *törvényszékre*. Az *alaplajstromok* egyszerű *összeírás*, az *évi lajstromok* *kiválasztás* (selectio), a *szolgálati lajstromok* pedig *sorshuzás* útján állíttatnak össze.

Az egyes lajstromok összeállítására nézve az Eb. részletesen a következőket rendeli:

1. Az *alaplajstrom*.

Városokban a polgármester, községekben a bíró. Budapesten a kerületi előljáró, a városi törvényhatósági bizottságnak, illetőleg városi vagy községi képviselőtestületnek, a székesfővárosban pedig a kerületi választmányának (1893: XXXIII. t.-e. 29. §-a) két kiküldöttjével — akiknek egyike községekben mindig a községi, illetőleg körjegyző — mint *összeíró bizottság* köteles minden év *május havában* egybeállítani azoknak a városokban, illetőleg községükben, kerületükben lakó összes férfiaknak *névjegyzékét*, akik az Eb. 4. §. értelmében esküdtek lehetnek és az 5. és 6. §-ok kizáró rendelkezési alá nem esnek.

A *névjegyzéknek* tartalmaznia kell folyó szám alatt és betűrendben a neveket, a bejegyzett egyén korának, végzett iskoláinak, polgári állásának vagy foglalkozásának, lakóhelyének tüzetes adatait; azt, hogy mennyi egyenes állami adót köteles fizetni, hogy az országban használatban levő nyelvek közül melyiket beszéli, melyiket használja tulnyomóan, melyik az anyanyelve, továbbá lehetőleg azt is, hogy a *névjegyzékben* előforduló egyének melyikéhez áll a 19. §-ban meghatározott viszonyban. E *névjegyzéket*, az esküdtek u. n. *alaplajstromát*, melyet két példányban kell kiállítani, a *bizottság elnöke és jegyzője* aláírja. (Eb. 9. §.)

A polgármester, a községi bíró, illetőleg a kerületi előljáró *junius hó első napja előtt* a helyi szokás szerint közhírré teszi, hogy az *alaplajstromot* a helyhatóság hivatalos helyiségében *junius első napjától* kezdve 15 napon át bárki megtekintheti, továbbá, hogy akár alkalmas egyénnek kihagyása, akár nem alkalmasnak bejegyzése miatt e 15 nap alatt bárki *felszólalhat* és hogy e *felszólalásokra*, melyek a hivatalos helyiségben közszemlére lesznek kitéve, 8 nap alatt bárki *észrevételeket* tehet. A *felszólalásokat* és az *észrevételeket* a polgármesternél, a községi bírónál, illetőleg a kerületi előljárónál írásban kell beadni, vagy szóval kell előterjeszteni. A szóval tett *felszólalásokat* és *észrevételeket* *jegyzőkönyvbe* kell foglalni. (Eb. 10. §.)

A községi bíró az alaplajstrom mindkét példányát, a felszólalásokkal és észrevételekkel együtt, szükségesnek mutatkozó megjegyzései kíséretében, *julius hó 15-ik napjáig* a községre nézve illetékes *főszolgabíróhoz* terjeszti be.

A főszolgabíró, polgármester és kerületi előjáró az alaplajstrom egyik példányát saját levéltárában megőrzi. másik példányát pedig a felszólalásokkal, észrevételekkel és azok mellékleteivel együtt *szeptember 1-ső napjáig* annak a *kir. törvényszéknek elnökéhez* küldi be, melynél az esküdttörvényszék szervezve van. Együttal *felvilágosító nyilatkozatot* tesz a felszólalásokban és észrevételekben felhozott oly adatokra is, melyeknek valódisága vagy valótansága az iratokból nem tűnik ki. (Eb. 12. §.)

Ha az alaplajstrom szeptember hó első napjáig be nem érkezett, a törvényszék elnöke az igazságügyminiszternek jelentést tesz, aki a lajstrom összeállítását saját hatáskörében intézkedik, esetleg elrendelheti, hogy a késedelmes tisztviselő költségére álltassék össze. (Eb. 13. §.)

2. Az évi lajstromok.

A felszólalások és észrevételek feletti határozatot s ez által az alaplajstromok végleges megállapítását, valamint ezekből az évi lajstromok végleges megállapítását, valamint ezekből az évi lajstromok elkészítését a törvény egy *vegyes bizottságra* bizza, melynek elnöke a törvényszéki elnök, tagjai egy bíró és három (a törvényhatósági közgyűlés által választott) bizalmi férfi, akiket az elnök a törvényhatóság által megválasztott 12 bizalmi férfi közül hív meg. Ezeken kívül a törvényszéki elnök, ha szükségesnek találja, a kerület, a város vagy járás közigazgatási főtisztviselőjét felvilágosító nyilatkozattétel végett a bizottság ülésére meghívja.

A bizottság minden év *november* havában ül össze s mindenekelőtt vizsgálat alá veszi a felszólalásokat és az ezekre tett észrevételeket. E tárgyban hozott határozata alapján az alaplajstromokra záradékot vezet, melyben felsorolja azokat, akiknek felvételét vagy kihagyását elhatározta. (Eb. 14. §.)

A felszólalások elintézése után a bizottság az alaplajstromokból *kiválasztja* az esküdttörvényszékhez a következők évre szükséges esküdteket és helyettes esküdteket. Ezek számát mindenik esküdttörvényszék kerületére nézve az igazságügyminiszter rendeletben állapítja meg.

A kiválasztást a törvény a bizottság belátására bizza, egyedül annyit mond vezérelvül, hogy az esküdteket *első sorban* azok közül kell kiválasztani, kik *nem köztisztviselők*. A helyettes esküdteket pedig a helyben vagy a közel vidéken lakó egyének közül kell kiválasztani. (Eb. 15. §.)

A kiválasztott esküdtek betélsoros rendben külön lajstromba (*fő-lajstrom*), a helyettes esküdtek szintén külön lajstromba (*helyettes lajstrom*) irandók.

A polgármesterek, a községi bírák és a kerületi előjárók kötelesek a felmerült halálesetekről, lakóhely-változtatásokról és azokról a körülményekről, melyek miatt az évi lajstromokba felvett egyének valamelyike az esküdtek jegyzékébe fel nem vehető (4., 5. és 6. §-ok), a kir. törvényszék elnökének haladék nélkül jelentést tenni. Az évi lajstromok helyesbítése iránt a kir. törvényszék elnöke végérvényesen határoz s a helyesbítéseket az aláírásával és hivatalos pecsétjével ellátandó záradékokban részletesen felsorolja.

3. A szolgálati lajstromok.

Az évi lajstromokból minden esküdttörvényszéki *ülésszakra* külön állit-

tatik össze az u. n. szolgálati lajstrom, mely azok nevét tartalmazza, akik az illető ülészakban szolgálatot teljesíteni kötelesek és akik közül fog a tényleg ítélkezésre hivatott esküdtszék az egyes főtárgyalásokon megalakíttatni.

Minden ülészak megkezdése előtt legalább 15, de legfeljebb 30 nappal a kir. törvényszék nyilvános ülést tart, melyben az elnökön kívül két bíró vesz részt. Erre az ülésre a kir. ügyészséget meg kell hívni, az ügyvédi kamarát pedig az ülés határnapjáról azzal kell értesíteni, hogy magát megbízott által képviseltheti. A törvényszék ez ülésben az évi lajstromból *harminc esküdtet* és *tíz helyettes esküdtet* sorsol ki. E célból az elnök által kijelölt bíró a főlajstromba bejegyezve levő mindenik esküdtnék külön papírszeletre irt nevét felolvassa és a törvényszék asztalán urnába helyezi; a szolgálatot teendő esküdteknek kisorsolása után pedig ugyanaz a bíró a helyettes lajstromba bejegyezve levő mindenik helyettes esküdtnék szintén külön papírszeletre irt nevét olvassa fel és helyezi az urnába. A sorsot az elnök huzza. A kisorsolt esküdtek jegyzéke a szolgálati lajstrom. A kisorsolás nem terjed ki azokra az esküdtekre és helyettes esküdtekre, akik az őket megillető *mentességet* a sorsolás megkezdéseig érvényesítették. Az elkésztett előterjesztett kérelem alapján az esküdtszéki szolgálat alól csak akkor adható felmentés, ha a mentességi ok az említett időpont után merült fel.

Ugyanabba a szolgálati lajstromba együttesen fel nem vehetők:

1. a fel- vagy lemenő ágban rokonok vagy sógorok;
2. az oldalrokonok unokatestvérig bezárólag;
3. azok, akik egymással örökbefogadó szülői és örökbefogadott gyermeki viszonyban állanak;
4. akiknek egyike a másik nejeének fítestvére vagy nőtestvéreének férje.

Az e pontok alá eső egyének közül az, akinek nevét az elnök előbb huzta ki az urnából, a szolgálati lajstromba felveendő, a folytatólag kisorsolt másik vagy több, ki nem sorsoltnak tekintendő. (E. b. 19. §.)

Ha a későbbi ülészak szolgálati lajstromjának egybeállítása idejében az évi lajstromokban már oly kevés név maradt fenn, hogy a főlajstromban *ötvennél*, a helyettes lajstromban *tizenöttnél* kevesebb név fordul elő: a kir. törvényszék az évi lajstromokat, mielőtt a szolgálati lajstrom egybeállításához fogna, az alaplajstromokból az említett számokig kiegészíti. (Eb. 20. §.)

A kir. törvényszék a *szolgálati lajstromot az esküdttörvényszék elnökének* megküldi, aki az ülészak megkezdéseig felmerült, illetőleg érvényesített kizáró és mentő okok fölött végérvényesen határoz s ha a kisorsolt harminc esküdt közül valamelyik kizáratik vagy a szolgálat alól felmentetik: a szolgálati lajstromot a helyettes esküdtek szolgálati lajstromából a sorshuzás rendje szerint kiegészíti. (Eb. 21. §.)

39. §. *A tényleges bíráskodás akadályai. Kizáró és mellőzési okok.*

I. A bírói működés legelső követelménye, hogy a bíró az előtte felmerült ügyben s az előtte vitázó felekkel szemben *elfogulatlan* és *pártatlan* legyen. Ez a pártatlanság pedig ki van zárva, ha a bírói személy maga is *érdekelt* valami módon

az eléje került bűnügyben s kétséges, ha a felek valamelyikének szemében a bíró elfogultnak, *részrehajlónak* tűnik fel. A bírói *in abstracto* képességétől azért, (ami általában csak a bírói *állásra* való képesítettséget jelenti) meg kell különböztetni a bírónak *tényleges bíráskodási képességét*, t. i. azt, hogy *in concreto*, valamely felmerült esetben valamely egyénnel vagy egyénekkal szemben lehet-e eljárnia, közreműködnie az illető ügy elintézésében.

A régibb prtsok is különbséget tettek *judex inhabilis* és *judex suspectus* közt. *Inhabilis* (alkalmatlan) volt a bíró, amidőn saját ügyéről volt szó és *suspectus*, (gyanus) ha a felek szemében *részrehajlónak* tűnt fel. Min. Ind. 203—216. l., Balogh-Illés-Vargha: I. 532—555.

A BP. két csoportra osztja azokat az okokat, melyek valamely ügyben a *tényleges bíráskodást* meggátolják, t. i. megkülönbözteti a *kizárási* és a *mellőzési* vagy kifogásolási okokat. *Kizárási* okoknak tekinti azokat a körülményeket, melyek a bírót, akár magánszemélyére, akár bírói működésére nézve érdekeltnek tüntetik fel. *Mellőzési* okoknak pedig ama körülményeket, melyek a bírónak esetleges *részrehajlására* engednek következtetést.

A *kizárási* és a *mellőzési* okokat a törvény először (Bp. VI. fejezet) általában, az összes ítélelbírákra (esküdtekre is) és jegyzőkönyvvezetőkre állapítja meg. Az esküdtekre vonatkozólag később (Bp. 343. §.) még külön is felsorolja azokat a *különös* okokat, melyek miatt valamely esküdt egy felmerült ügy főtárgyalásában nem vehet részt. (l. alább a 125. §-t.) Ezenkívül már a szolgálati lajstrom egybeállításánál (Eb. 19. §.) ügyelni kell a rokonsági okokból összeférhetlen esküdtek kizáráására (l. az előző §.).

II. A *kizárási* okok a BP. szerint (64. §.) a következők:

A bűnvádi ügy elintézéséből ki van zárva és abban sem mint bíró, sem mint jegyzőkönyvvezető nem vehet részt:

1. a *sértett*, illetőleg aki a bűncselekményt *feljelentette* (89. §.);

2. az, aki a terheltnek vagy a sértettnek *férje*, vagy aki az volt, továbbá *jegyese*;

3. aki a vádlónak, a terheltnek, a sértettnek vagy képviselőjüknek, illetőleg a védőnek *egyenes ágban rokona* vagy *sógora*, oldalágban rokona *unokatestvérig* bezárólag, nejének fivére vagy nővérének férje;

4. aki a terhelttel, a vádlóval, a sértettel vagy képviselőjükkel, illetőleg a védővel *örökbefogadó* vagy *nevelőszülői* viszonyban van, ki valamelyiköknek *gyámja*, *gondnoka*, vagy aki az volt;

5. aki az ügyben mint *a kir. ügyészség tagja*, mint *védő* vagy mint a magánvádlónak, illetőleg a sértettnek *képviselője*, vagy mint *rendőri közeg* közreműködött;

6. aki az ügyben mint *tanu* vagy *szakértő* ki van hallgatva, amennyiben vallomása nem egyedül hivatalos uton tudomására jutott tényeknek előadásából áll.

E hat ok bármelyike *az egész eljárásból* kizárja az illető bírót (vagy jegyzőt), mert itt a bíró vagy a maga saját ügyében vagy legközelebbi rokonai ügyében vagy oly ügyben járna el, melynek eddigi intézésében már valamely, a bírói functióval ellenkező szerepben része volt s így elfogulatlansága objective nem képzelhető. A Bp. ezenfelül ismer oly okokat, melyek csak az eljárás valamelyik *részből* zárják ki a bírót vagy a jegyzőt.

Igy: az, aki valamely ügyben *nyomozó* vagy *vizsgálati* cselekményt teljesített, a *vádhatározat* hozásánál és a *főtárgyaláson* sem mint bíró, sem mint jegyzőkönyvvezető nem járhat el.

Az, aki az ügyet a vádtanács ülésén *előadta*, a főtárgyaláson *bíróként* nem lehet jelen.

A vádhatározat hozásánál közreműködött többi bírák az ugyanannak az ügynek főtárgyalásán eljáró tanács egybeállításánál *lehetőleg* mellőzendők. (Bp. 65. §.)

A per *felsőbbfoku* elintézéséből ki van zárva az a bíró, aki az ügy *alsóbbfoku* elintézésénél mint vizsgálóbíró, mint a vádtanács tagja vagy mint ítélőbíró közreműködött. (Bp. 66. §.)

Mindezek az okok, kivéve a 65. §. harmadik bekezdésében foglalt esetet (a vádtanács elnökének és szavazó tagjának a főtárgyaláson való „lehető” mellőzését) *abszolút kizáró okok*, melyek tehát hivatalból veendő figyelembe s ezért az ítélőbíró és a jegyzőkönyvvezető, mihelyt a 64. és 66. §-okban vagy a 65. §. első és második bekezdésében meghatározott kizáró esetek valamelyike tudomására jut, köteles azt hivatali főnökének azonnal bejelenteni és abban az ügyben minden hivatalos tevékenységtől tartózkodni. (Rp. 67. §.).

III. A *mellőzési* okokat a törvény nem sorolja fel taxative, mert az elfogultság okai, melyek valamely bírót a részrehajlás gyanujában büntetnek fel, tüzetesen nehezen lennének meghatározhatók. Ezek az okok épen ezért nem is vétetnek figyelembe hivatalból, hanem a *vádló*, a *terhelt* vagy a *magánfél kérelmére*. Azonban maga az illető bíró is kérheti a saját mellőzését a bíróság főnökétől, ha saját elfogulatlansága iránt aggodalma van. (Bp. 70. §.). A Bp. azonban nem helyez

kedhetett arra a tulzó (hyperliberalis) álláspontra, hogy a bíró vagy jegyzőkönyvvezető a felek valamelyike által minden okadatolás nélkül visszavethető legyen. Ezért kimondja, hogy a mellőzés szintén csak vagy a fentebbi *kizáró okok* vagy valamely, a bíró (vagy jegyzőkönyvvezető) elfogulatlansága ellen felhozott más *alapos ok* alapján kérhető, amelynek való-ságos fennforgását azonban a bíróság fogja mérlegelni.

Egy további korlátozása a mellőzésnek, hogy a *főtárgya-lás*, illetőleg a felsőbbíróság elé kitűzött tárgyalás *megkezdése után* az ezeknél eljáró bíróval vagy jegyzőkönyvvezetővel szemben csak a *kizáró okok* érvényesíthetők. (Bp. 68. §.).

1. Mellőzési okul tehát felhozható bármely törvényes kizárási ok, melyet az illető bíró maga, vagy a bíróság nem vett hivatalból figyelembe. Természetes ugyanis, hogyha a bíró vagy jegyzőkönyvvezető bejelentési kötelességüket elmulasztották, a feleknek joguk legyen azokat az okokat érvényesíteni, melyek ugys magát az eljárást megtámadhatóvá tennék. Felhozható azonban mellőzési okul az elfogultságra alapított bárminő, határozatlan megjelölt és elfogadható ok. Így a kizáró okot nem képező rokonság, meghitt barátság, ellenségeskedés stb.

2. A törvény ezenkívül néhány negatív szabályt állít fel az *elfogultságra* épített mellőzési okok tekintetében. Így:

A bíróság vagy egyes tagja vagy tanácsa ellen hivatali kötelességükre vonatkozólag elkövetett *becsületsértés* vagy *rágalmazás*, vagy ugyanazok ellen a bünvádi eljárás megindítása után tett *bünvádi* vagy *fegyelmi feljelentés*, az ezektől különálló ügynek elintézésénél mellőzés okul nem szolgálhatnak. Az sem ok a mellőzésre, ha valaki a bíróra *mint tanura* hivatkozik, ő azonban kihallgatása alkalmával kijelenti, hogy az úgyről kizáró okul nem szolgáló hivatalos eljárása alkalmával szerzett tudomást. (Bp. 71. §.)

Abban az esetben, midőn tanuk gyanánt a bíróság valamennyi tagjára hivatkoznak, az elnök teljesíti a kihallgatást. Nem akadály az sem, ha az *elnökre* is mint tanura hivatkoztak. Ez esetben az elnök a rangsorban első bírót s azután ez az elnököt hallgatja ki. (Bp. 72. §.)

3. A mellőzés iránti *eljárás* a BP. (69. §.) szerint a következő:

A mellőzés járásbíróság bírójára és hivatalnokára nézve a törvényszéknél, egyébként pedig rendszerint annál a bíróságnál kérendő, melynél a kifogásolt bíró vagy jegyzőkönyvvezető működik. A vizsgálóbíró, valamint a járásbíróság és a törvényszék bírójára vagy hivatalnokára vonatkozó kérelem felett zárt ülésben a törvényszék dönt. A törvényszék elnökének, egész tanácsának, vagy tagjai többségének mellőzése iránt előterjesztett kérelem felett, a főügyész meghallgatása után, zárt ülésben a kir. ítélőtábla: a kir. ítélőtábla elnökének, egész tanácsának vagy tagjai többségének mellőzése tekintetében, a koronatyűész meghallgatása után, zárt ülésben a kir. Curia; a kir. Curia elnökének, egész tanácsának vagy tagjai többségének mellőzése kérdésében a kir. Curia polgári és büntető osztályának bírói tagjaiból alakított teljes ülésben határoz.

A határozat mindig a *kifogásolt bíró* vagy jegyzőkönyvvezető meghall-

gatása után, de bizonyítás-felvétel nélkül hozandó. Csak elutasító határozattal szemben és ez ellen is csak az ítélet ellen használható perorvoslattal lehet orvoslást keresni.

A mellőzés megtagadása esetében ugyanannak a bírónak vagy bírósági hivatalnoknak mellőzése ugyanabban az ügyben csak olyan körülmény alapján kérhető, mely az előbbi kérelem előterjesztése után merült fel. (Bp. 69. §.)

A bíró, (jegyzőkönyvvezető) aki maga kérte mellőzését, kérelme elintézéséig nem járhat el. Ha ellenben nevezettek mellőzését más erre jogosult kérte, a kérelem elintézéséig tovább is eljárhatnak. Abban az esetben, mindazáltal, ha a mellőzés törvényes kizáró ok alapján (64. §., 65. §. első és második bekezdés, 66. §.) van kérve: a bíró az ítélethozásban a kérelem elintézéséig részt nem vehet. (Bp. 76. §.)

A mellőzés iránti kérelmet akár írásban, akár szóval elő lehet terjeszteni. Kizáró ok miatt az eljárás bármely szakában lehet a mellőzést kérni, az elfogultság alapján való mellőzés iránti kérelem azonban csak az első bírósági főtárgyalásnak, illetőleg a felsőbíróság elé kitűzött tárgyalásnak megkezdéséig terjeszthető elő.

Ha a jogosítottak valamelyike az egész törvényszék vagy az egész kir. tábla mellőzését kérte, ez esetben a bírókiállítás (delegatio) szüksége áll be, vagyis ilyenkor a kir. Curia a koronaügyész meghallgatása után, az illetékes bíróság helyett hasonló hatáskörű más bíróságot küld ki. Bírókiállást elrendelhet a Curia nemcsak akkor, ha az illetékes bíróság részreghajlatlansága miatti aggály okából, hanem akkor is, ha valamely törvényes kizáró okból maga a bíróság kérte azt. (Bp. 29. §. 1. alább a 47. §-t).

A mellőzés okának perrendszerű bizonyítása nem szükséges. Elég, ha a mellőzést kérő fél a bejelentett okot valószínűvé teszi s az érdekelt bíró nyilatkozata azt nem cáfolja meg.

A bíróságnak a mellőzés kérdésében hozott határozata ellen külön felfolyamodásnak nincs helye. Csak az ítélet elleni felebezésben vagy semmisségi panaszban lehet az elutasító határozat ellen panaszt tenni.

A bírák mellőzésénél követendő eljárásra nézve l. Perjéssy Mihály cikket: BJT. XLVII. 17.

Az esküdtekre nézve a törvényes kizáró és mellőzési (visszavetési) okok érvényesítése az esküdtbir. főtárgyaláson az esküdtszék megalakítása alkalmával történik. (L. erről alább a 125. §-ban.)

40. §. A bírói működés és a bíróságok belső rendtartása.

Irodalom: Baumgarten J.: A bíró. JÉÉ. 1911.; Balogh Arnold: Törvény és bíró. 1905.; Rumpf: Der Strafrichter. I—II. köt. Berlin 1912/3.; Hegler A.: Zur Stellung der Gerichte im Strafverfahren. Binding Festschr. II. 199—272.

I. A büntető eljárás célja, a jogrend védelme és fentartása megkívánja, hogy a büntető bíróságok az államban állandóan és mindig a törvények értelmében működjenek. Ez állandó és törvényes működés biztosítása végett a szervezeti törvények, a bíróság jogkörének (hatáskör, illetékesség) szabályozásán kívül, előírják a bírák kötelességeit, megállapítják

az ügyvezetést, szabályozzák a felügyeletet a különböző foku és berendezésű bíróságok felett (bírói hierarchia), a törvénykezési szünidőket, a bírák fizetését, nyugdíját stb. Mindezeket a kérdéseket, a bíróságok *belső rendtartását*, vagy az u. n. *szolgálati pragmatikát*, a közigazgatási jog feladata részletelesen tárgyalni, mi itt csak a legfontosabbakat emeljük ki.

1. A *bírói tevékenység* nem pusztán az *ítélkezéseben* áll, a bíróság nemcsak ítéleteket hoz, hanem a büntető eljárás során különböző jellegű más tevékenységeket is végez. Így a büntető bírói eljárás megindítása, a gyanúsított vagy a terhelt előzetes letartóztatása, a bizonyítás anyagának összegyűjtése, a vádalahelyezés, a főtárgyalás előkészítése iránti intézkedések, illetőleg határozatok, bármily élesen belevágnak az egyéni szabadságjogokba, az ítékezés előtt rendszerint elkerülhetlen bírói teendők. Tételes törvényeink is megkülönböztetik az „eljárást“ és az „ítélkezést.“ Az 1869: IV. t.-c. 19. §-a szerint: „a bíró a törvények, a törvény alapján keletkezett s kihirdetett rendeletek s a törvényerejű szokás szerint tartozik *eljárni* és *ítélni*.“

Az *eljárás* jelenti mindazokat a cselekményeket, melyeket valamely bűnvádi per előkészítése, lefolytatása s a hozott ítélet foganatosítása végett a büntető eljárási törvények s egyéb érvényes kútfők szerint az illető bíróságoknak végezniök kell, például feljelentés elfogadása, az eljárás megindítása, idézés, tárgyalás vagy bizonyító eljárás (bírói szemle, tanukihallgatás) kitűzése és megtartása, megkeresés más bíróságokhoz, vagy más hatóságokhoz, utasítás az alantas közegekhez stb. Az *ítélkezés* pedig magában foglalja a bírói *határozatok* (végzések, ítéletek) hozatalát és kihirdetését.

A királyi bíróságok körében a működési kör alapján meg kell különböztetni az eljárást *előkészítő*, vagy a *közbenső szakban* határozó és a szoros értelemben vett *ítélő* bíróságokat. Az előbbiekhöz tartoznak a vizsgálóbíró és a vádtanács. A *vizsgálóbíró* bizonyos esetekben nyomozó tevékenységet is fejt ki, a mi nem bírói teendő, legtöbbször azonban *bírói* teendőket végez (határoz a vizsgálat elrendelése, az elfogatás vagy lefoglalás felett stb.) A *vádtanács* felügyelő tisztül a vizsgálóbíró működése felett s általában az előkészítő eljárásban és határozó testület a közbenső eljárás (vád alá helyezés) alatt. A többi bíróságok *ítélő* bíróságok. *Hegler* szerint (id. h.) az elfogatás, vizsgálati, vádalahelyezési eljárás nem „jogvédelmi“ tevékenység, csak jogvédelem keresés, illetőleg biztosítás; az igazi jogvédelmi functio az ítékezés, vagyis csak a főtárgyalási tanács és a felsőbb bíróságok tekintendők *jogvédelmi organumoknak*.

A bíróságok eljárásukban és ítélezésükben csak a tör-

vény, a *törvény alapján* keletkezett *rendeletek* és a *törvényerejű szokás* alapján járhatnak el. A szabályszerűen kihirdetett törvény megbírálása az alkalmazás előtt nincs jogában a bíróságnak, ellenben „a *rendeletek törvényessége felett* egyes esetekben a bíró ítél“ (1869: IV. t.-c. 19. §.). A „*törvényerejű szokás*“ alatt ma csak a bíróságoknak a törvény alkalmazása tekintetében kifejtett gyakorlata érthető.

2. Az *ügyvezetés* a különböző bíróságok élén álló vezető személy (ügyvezető járásbíró, törvényszéki, táblai, curiai elnök) joga és kötelessége. A bírói testület elnöke s az ügyvezető járásbíró *igazgatólag* felette áll a testület vagy a járásbíró többi tagjainak, ő osztja be őket a különböző tanácsokba, vagy ő jelöli ki ügykörüket (járásbíróknál). A vizsgálóbíró, valamint állandó helyettesének és a fiatalkorúak bírójának kijelölése azonban az igazságügyminiszter joga. A tanácsokba való beosztás, az ügykörkijelölés rendszerint az év elején történik, újonnan kinevezetteknel az állás elfoglalása után.

3. A bíróságok feletti *főfelügyeletet*, a király legfőbb felügyeleti joga alapján, az 1871: VIII., az 1891: XVII. t.-c. értelmében az *igazságügyminiszter* gyakorolja. E főfelügyelet csak a bírói kötelességek pontos teljesítésének, a törvények és törvényes rendeletek pontos megtartásának ellenőrzésére terjed, de nem vonatkozik az eljárás és az ítékezés mikéntjére. Valamely ügyben való így vagy amúgy eljárásra, az ítékezésre sem a miniszter, sem senki más nem utasíthatja a bírót.

A főfelügyeleten kívül mindenik bíróság saját főnökének (elnök, járásbíró) közvetlen felügyelete alatt áll. Ezenfelül a *kir. ítélőtáblák elnökei* a vezetésük alatt álló kir. tábla kerületében levő összes kir. bíróságokra felügyeleti joggal bírnak. A felügyelet kiterjed az ügyvitel szabályszerűségére, a hivatalos működés és arra való őrködésre, hogy a bírák, hivatalnokok magaviselete hivatali állásuknak megfelelő legyen, továbbá a szabálytalan vagy késedelmes ügyvitel miatti panaszok megvizsgálására s a tapasztalt rendetlenség, késedelem vagy visszaélés megszüntetése iránti intézkedésre. (1891. évi XVII. t.-c. 4. §.). A kir. törvényszékeknél a felettes táblai elnök, *minden két évben*, a járásbíróknál a felettes kir. törvényszéki elnök *évenként egyszer* köteles az ügyvitelt megvizsgálni (u. o. 8. §.). Csekélyebb rendetlenségek esetében a törvényszéki és táblai elnök a felügyeletük alatt álló személyekkel szemben a *megintés* jogát gyakorolják, fegyelmi vétségek (1871: VIII. t.-c. 20. §.) esetén az illető bírói hivatalnok ellen a *fegyelmi eljárás* (1871: VIII. t.-c. IV. fejezete), hivatali büntett vagy vétség (1878: V. t.-c. XLII. fejezet) miatt a *büntető eljárás* indítandó meg.

4. Általános *törvénykezési szünetet* a szervezeti törvé-

nyek nem ismernek. A kir. Kurián és a kir. ítélőtáblákon ugyan minden évben július első vasárnapjától számítva 8 heti törvénykezési szünet van, azonban ez idő alatt is u. n. *szüneti tanácsok* (1—1) működnek a halaszthatatlan fontos teendők végzésére. Törvényszéki bírák, járásbírák és albírák 6 heti szabadságidőt vehetnek igénybe. (1877: XXX. és 1892: XII.t.-c.).

5. A hivatalnokbírák államhivatalnokok lévén, fizetésüket, nyugdíjukat az államhivatalnokok ellátásáról szóló törvények (1885: XI., 1893: IV. és 1904. I. t.-c.) szabályozzák. A közigazgatási tisztviselők ellátásáról az 1886: XXI. t.-c. szól.

II. Az esküdttbíróságok *esküdt* tagjaira a fentebbi szabályok természetesen megfelelő módosításokkal érvényesek.

1. Az esküdtek kötelességei az ülőszakokra való megidézés esetén a pontos *megjelenés*, kisorsolás esetén *az eskü* vagy fogadalom *letétele*, az esküdtszókben való *jelenlétel* és az ottani *közreműködés* (l. alább a főtárgyalásnál). E kötelességek teljesítésének biztosítása végett az Eb. (23—26. §.) különböző nagyságu *pénzbírságokat* és az okozott *költségekben elmarasztalást* ír elő a mulasztást elkövető esküdtekre.

2. Az esküdti szolgálat tiszteleti állás (tisztség) s egyuttal állampolgári kötelesség lévén, az esküdtek rendes fizetésre vagy fizetésátalányra vagy tiszteletdíjra igénnyel nem bírnak. Azonban a munka és idővesztéség kárpótlásául *minden* esküdtnak megfelelő *napidíj* s a nem *helyben* lakóknak *utiköltéség* is állapítandó meg az állami bűnügyi átalány terhére. (Eb. 22. §.).

41. §. *A bírósági hivatalnokok, a bírósági segédszervek és segédszemélyek.*

I. Minden bírói testületnek kiegészítő személyei az u. n. *bírósági hivatalnokok*, akik alatt érteni kell: a) az *elnöki titkárokat*, b) a *fogalmazói* (jegyzői) személyeket és c) a bírósági *kezelő tisztviselőket*.

Az elnöki titkárok a kir. ítélőtábláknál és a kir. Kuriánál vannak alkalmazva. Feladatuk az illető felső bírói testület elnökeinek *igazgatási* teendőit (felterjesztések a Minisztériumhoz, bíróságok felülvizsgálata) megkönnyíteni, illetőleg előkészíteni. Az ítélezésben és eljárásban egyáltalán nem vesznek részt. A Kuria mellé a Bsz. jav. 6 Felsőge által kinevezendő *elnöki tanácsosi* állás szervezését veszi tervébe.

A *fogalmazói*, illetőleg *jegyzői* személyzet (l. fent a 31. §-ban) mindenik eljáró és ítélező bíróságnak szerves alkatrésze.

Törvényszéki, táblai, kuriái vagy esküdttbíróági tanács mellett mindig *külön jegyzőkönyvezetű* alkalmazandó. A vizsgálóbíró is minden ese-

lekményénél külön jegyzőkönyvvezetőt köteles alkalmazni. Az „egyes” bírák (járásbírák, közig. tisztviselők) maguk is felvehetik a jegyzőkönyvet, de rendszerint itt is külön jegyzőkönyvvezető szerepel az itélőbíró mellett.

A jegyzőkönyvvezetőket *törvényszékeknél* a törvényszéki elnök osztja be az egyes tanácsokhoz, *járásbíróságoknál* a vezető járásbíró az illető bírói testülethez kinevezett jegyzők és joggyakornokok közül, — a kir. *táblához* és a *Kuriához* az igazságügyminiszter rendel be *tanácsjegyzőket* (az illetők kérelmére) és pedig jegyzőket, albirákat, esetleg törvényszéki vagy járásbírákat.

A jegyzői személyzetből az 1912: VII. t.-c. (6. §.) különösen kiemelte azokat, akiket az ig. miniszter *önálló működési körrel* ruház fel. Az ilyen jegyzők *nem peres* ügyben *bírói határozatot hozhatnak*, polgári vagy büntető ügyben megkeresés vagy kiküldetés alapján foganatosítandó *bírói cselekményeket* (pl. tanukihallgatás, bírói szemle, szakértő meghallgatása) *önállóan* végezhetnek. E működési körükben az ily jegyzőkre is a bírákra megállapított szabályok alkalmazandók. Az 1912. évi 13100. sz. ig. min. rendelet (10. §.) értelmében a vizsgálóbíró mellé is ily önálló műk. k. felr. jegyző beosztható, akire etekintetben az ügyviteli szabályokban az albiróra megállapított rendelkezések irányadók. E rendelet értelmében az ily jegyző működése körébe tartoznak az *ügy befejezése után* előforduló bírói tennivalók, amennyiben nem tanácsi elintézését igényelnek és büntető *vegyes* ügyek is.

A joggyakornokok és jegyzők képzéséről ujabban az 1912: VII., az ezt kiegészítő 1914: 35. t.-c. szólnak. Az egységes bírói és ügyvédi vizsgáról az 1913: 53. t.-c. ennek végrehajtásáról az 1913. évi 67.300 sz. ig. min. rendelet szól.

II. *Bíróági kezelő személyzet* alatt a „bíróági irodák” tisztviselő tagjait (igatók, kiadók, irattárnokok) kell érteni, akiknek teendőit az ügyviteli szabályok állapítják meg. Az 1912: VII. t.-c. 7. §-a értelmében az ig. miniszter általános rendelkezéssel a *bíróági irodák önálló hatáskörébe* utalhat oly elintézéseket, melyek bírói döntést nem tartalmaznak. Az ennek végrehajtásáról szóló 1912. évi 13.100. sz. ig. min. rendelet 12. §-a értelmében ide lettek utasítva az eddig odatartozókon kívül a végleg irattárba helyezett iratokra vonatkozó felvilágosítások, iratok áttételére irányuló megkeresések stb.

III. A büntető bíróságok *segédszervei*, illetőleg *segédszemélyei*: a *tolmácsok*, a *törvényszéki orvosok*, a bírósági *szakértők*, az *országos bírósági vegyész* és az *igazságügyi orvosi tanács*.

1. A *tolmácsok* a szükséghez képest alkalmaztatnak bármely bíróságnál vagy állandóan vagy csak esetenként.

2. A *törvényszéki orvosokat*, mint állandó bírósági szakértőket (egyet vagy kettőt minden törvényszék mellé,) az igazságügyminiszter nevezi ki oly orvosok közül (1895 május 1-től), kik a törvényszéki orvosi vizsgát letették. (E vizsgáról az 1894. május 1-én kelt 16.379. sz. ig. min. szabályrendelet intézkedik.)

3. Az *országos bírósági vegyész* és annak segédei (3) egyik fontos segédszerve a büntetőbíróságoknak főleg mérgezési, magzatelhajtási stb. ügyekben, mint az ország összes bíróságainak hivatalos szakértője. Az orsz. bir. vegyész és segédei az igazságügyi tisztviselők közé tartoznak.

4. Legfontosabb külső segédszerve a büntetőbíróságoknak az *igazságügyi orvosi tanács*, mely épen az igazságszolgáltatás érdekeinek előmozdítására lett felállítva az 1890. XI. t.-c. által az igazságügyminisztérium kebelében. Az igazságügyi orvosi tanács elnökét ő Felsége, alelnökét és husz rendes tagját az igazságügyminiszter nevezi ki 3 évre.

A tanács szakvéleményt ad az igazságügyi kormányzat és törvénykezés terén felmerülő kérdésekben, emellett felülvizsgáló foruma az orvosi szakvéleményeknek, véleményt ad az orvosok által elkövetett műhibák felett, közreműködik a törvényszéki orvosi vizsgákon stb. (id. t.-c. 2. §.)

5. Gyakorlatilag legjelentősebb segédszerve a büntetőbíróságoknak a *rendőrség* és a m. kir. *csendőrség*, melyek különösen a nyomozás és vizsgálat alatt ezen eljárás szakok vezetőinek a legfontosabb szolgálatot teljesítik.

A rendőrség és a m. kir. csendőrség szervezetéről szóló törvényeket és rendeleteket a közigazgatási jogi kézikönyvek ismertetik. A „*rendőri hatóságok és közegek*“ fogalmát s azoknak a nyomozás és vizsgálat alatti teendőit l. alább a 94. §-ban.

6. A büntetés végrehajtását eszközölő tisztviselők és közegek (az országos büntető és javító intézetek tisztviselői, a fogházgondnokok, fogházfelügyelők) átvitt értelemben szintén segédszervei a büntetőbíróságoknak, amennyiben az ítéletileg megállapított büntetések tényleges foganatosítását eszközlik. Ezért ezek a tisztviselők is az *igazságügyi igazgatás szerveihez* számítanak. (Belső szervezetüket l. a közigazgatási kézikönyvekben.)

HARMADIK FEJEZET.

A büntető bíróságok hatásköre és illetékessége.

42. §. *Hatáskör és illetékesség általában.*

Irodalom. Balogh-Ilés-Vargha: I. 66—188.; Min. Ind. 114—144.; Garsonnet: I. 477—650.; Hélie: V. 493—663.

I. A büntető bíraskodás, a szoros értelemben vett „büntető joghatóság“, három vonatkozásban fogható fel: u. m.: 1. *tárgyi* vonatkozásban, mely értelemben jelenti a bíróságnak azt a jogát, hogy *bizonyos nemű* bűnügyekben a bűncselekmények bizonyos csoportjaira nézve eljárhat és határozhat, ez a *hatáskör* vagy u. n. *tárgyi illetékesség*; 2. *helyi* vagy *személyi* vonatkozásban, mely azt jelenti, hogy valamely bíróság *bizonyos területen* vagy *bizonyos személyek felett* más hasonló jogkörű bíróságok kizárásával jogosítva és kötelezve van eljárni és ítélni, ez az u. n. *személyi illetékesség*; 3. időbeli vonatkozásban, mely szerint valamely bíróság *bizonyos időn át* van hivatva eljárni (pl. a rögtönbíróság).

Az időbeli vonatkozás ritkán és kivételesen jön figye-

lembe, ellenben a tárgyi és helyi vagy személyi joghatóság döntő arra nézve, hogy valamely konkrét jogesetben a vád tárgyában melyik bíróság van hivatva eljárni. Az előbbit nevezük közönségesen a bíróságok *hatáskörének*, utóbbit azok *illetékességének*. A bíróságok hatásköre és az illetékesség pontos és biztos megállapítása a bíróságok külső és belső szervezetének legfontosabb közös kérdése.

1. A hatáskör és illetékesség oly viszonyban állanak egymáshoz, hogy az *illetékesség* fogalma feltételezi a *hatáskört*, tehát csak akkor lehet szó valamely bíróság illetékességéről, ha az illető bíróság a fenforgó bűnügyben való eljárásra törvényes hatáskörrel bír. Ugy a hatáskörré, mint az illetékességre vonatkozó törvényes szabályok az *elsőfokon* eljáró bíróságokra vonatkoznak közvetlenül, a másod- és harmadfoku bíróságok hatásköre és illetékessége az első fokuak után igazodik.

2. A bíróság azon *jogának*, hogy bizonyos konkrét bűnügyben eljárhat, megfelel a terheltnek az a *kötelessége*, hogy magát az illetékes bíróságnak alá tartozik vetni. Viszont megfordítva: a bíróságnak nemesak joga, de kötelessége is elintézni az ő illetőségi területén elkövetett s hatáskörébe tartozó bűneseteket, a terheltnek pedig, amint kötelessége magát az illetékes bíróság eljárásának alávetni, úgy joga is van arra, hogy őt azon ügy miatt más bíróság felelősségre ne vonja.

A büntető bírói hatáskör és illetékesség tehát *közjogi* s kényszerítő jellegű tettek, azokat egyezkedéssel, magánszerződéssel, úgy mint a magánjogi perben, nem lehet megváltoztatni. „Választott” bíróság a büntető eljárásban nincs. E szabály azonban csak a *hatáskör* tekintetében kivétel nélküli. Az *illetékességre* nézve bizonyos esetben a felek akarata is lehet befolyással. Ugyanis a BP. egyes illetékességi okokra (lakhely. elfogatás) nézve a másod- vagy harmadrendű illetékességi okot megelőzés esetén érvényesnek (vagyis elsőrendű oknak) tekinti, ha a felek e miatt bizonyos időpontig kifogást nem tesznek. Ily esetben tehát, ha a felek *illetékességi kifogást* tesznek, a különben illetékes bíróság elveszti illetékességét. Ebből látható, hogy a hatáskör nagyobb jelentőségű s szigorubb (merevebb) szabályokkal van megállapítva, mint az illetékesség, aminek oka az, hogy a *hatáskör* garanciális és *alkotmányjogi szempontok* alapján állapítatik meg, míg az *illetékesség* szabályozásánál első sorban *célszerűségi szempontok* az irányadók.

II. A bírói hatáskör és illetékesség közjogi jellegének fontos következménye az, hogy a bíróság köteles hatáskörét és illetékességét mindig hivatalból megvizsgálni. (Bp. 15. §.).

Ha a bíróság oly ügyben járt el, melyben hatásköre nem volt, vagy pedig valamely hatáskörébe tartozó ügyet hatáskö-

rén kívül állónak nyilvánított: ez *hivatalból figyelembe veendő semmiségi okot* képez. (BP. 384. §. 4. p.). A magasabb hatáskörű bíróságnak azonban, ha a főtárgyalás alatt derül ki, hogy az illető cselekmény egy alsóbb bíróság hatáskörébe tartozik, joga, sőt kötelessége lesz eljárni és ítélni.

A vádlott itt nem hozhatja fel sérelem gyanánt azt, hogy hatáskörrel nem bíró bíróság járt el, mert ügye alaposabban és több garanciával lett elintézve, mint szükséges lett volna.

A Kuria szerint a hatáskör hiánya akkor is hivatalból figyelembe veendő, ha ebből a felekre hátrány nem származott. (BJT. XLVII. 332.)

A hatáskör megállapítása után az illetékességet vizsgálja és állapítja meg a bíróság. Ha az illetékesség nem volt is megállapítható, nehogy a bűnvádi eljárás célja az ügy áttételével veszélyeztetve legyen, a *nem illetékes bíróság is teljesítheti a halaszthatatlan nyomozási cselekményeket*, sőt a nem illetékes bíróság által teljesített *vizsgálati cselekmények* is, ha az eljárás más ok miatt nem semmis, megtartják érvényüket, sőt az eljárás felesleges késleltetésének megakadályozása végett az *illetékességi kifogásnak* és az illetéktelenség miatti *áttételnek* a törvény csak az eljárás bizonyos szakáig ad helyet. Nevezetesen a *vád alá helyezés* jogerőre emelkedése vagy a *főtárgyalás elrendelése* után többé sem a bíróság, sem a felek az illetékesség kérdését fel nem vehetik, tehát a bíróság illetéktelensége miatt az ügy áttételének nincs helye. (BP. 274. §.)

43. §. A büntető bíróságok hatásköre.

1. A büntető bírói szervezet egyik legfontosabb, de egyzersmind legnehezebb kérdése a büntető bíróságok hatáskörének helyes szabályozása, vagyis a különböző büncselekmények beosztása az egyes bíróságok tevékenységi körébe. A francia Code (l. fent 30. §.) e részben a büncselekmények hármasszoros felosztását (*büntett, vétség, kihágás*) vette alapul, a mi BP.-sunk azonban, illetőleg a Bp., mely az egyes büntető bíróságok hatáskörét részletesen meghatározza, ezt nem követte, mert tisztán a büncselekmények *súlyát* nem találta elegendőnek e fontos kérdés megoldására. Ugy *esküdtbíróságaink*, mint *törvényszékeink* egyaránt ítélnék *büntettek, vétségek*, sőt *kihágások* felett is, *járásbíróságaink* pedig *vétségek és kihágások* felett. A büntetési tételek nagysága is csak annyiban volt irányadó a hatáskör szabályozásánál, hogy az *esküdtbíróságokhoz*

általában csak oly *büntettek* utasítottak, melyekre a törvény 5 éven felüli szabadságvesztés-büntetést állapít meg, a *járásbíróóságokhoz* pedig általában csak oly vétségek tétettek, melyek *egy évnél* nem magasabb fogházbüntetéssel sujtandók.

A Bpé. ezért a büntetési tételek nagysága mellett főleg a cselekmények *minőségét* (pl. a szemérem elleni cselekményeket, pénz- és okirathamisításokat, kényes, illetőleg bonyolult természetük miatt nem bizta az esküdttbíróóságokra), az *elkövetés* (nyomtatvány útján) és a *bűnüldözés módját* (hivatalból vagy magánindítványra) véve tekintetbe, részletesen (taxative) állapítja meg mindenik elsőfoku bíróság hatáskörét. (15—19. §.).

Az *esküdttbíróóságok* és *kir. törvényszékek* közül a Bpé. a tizenegy *kir. tábla székhelyén levőket* (Budapesten a kir. büntető törvényszéket) *kivételes* hatáskörrel ruházta fel, amennyiben bizonyos cselekményeket csak ezek bírálhatnak el. Ehez képest az esküdttbíróóságok és törvényszékek közt különbség teendő *teljes* vagy *kivételes* és *nem teljes* vagy *közönséges* hatáskörrel bíró esküdttbíróóságok és törvényszékek között.

A hatáskör kérdésének szabályozása egyik legnehezebb kérdése a bírói szervezeti törvényeknek. Különösen az *esküdttbíróóságok hatáskörének* elvi alapon megállapítása állandó vita tárgya az esküdtszék hívei és ellenségei körében. Politikai és sajtóperekre sokan olyanok is hajlandók elfogadni az esküdttbíróóságot, akik különben elvi ellenségei annak. Viszont az esküdtszék *összinté* hívei közül is sokan kifogásolják a *közönséges* bírséteknek ideutalását. Sok helyen hosszabb ideig, sőt ma is az esküdttbíróóságok csak sajtóügyekben, esetleg még politikai perekben bírnak hatáskörrel. Angliában az összes súlyos bírsétek (indictables offences), Franciaországban és Belgiumban az összes büntettek (crimes) és a sajtóvétségek, Ausztriában 24 közönséges büntett (illetőleg vétség) és a sajtóvétségek, a Németbirodalomban az összes *büntettek*, amennyiben nincsenek a Strafkammer elé utalva, Olaszországban az 5 évnél magasabb szabadságvesztéssel sujtott büntettek tartoznak az esküdttbíróóság elé.

Hazánkban 1848. illetőleg 1867-től 1900-ig az esküdttbíróóságok hatásköre csak sajtóügyekre terjedt ki. Az új Bpé. midőn a politikai és közönséges b. pereket is ide utasította, egyrészt figyelemmel volt arra, hogy a laikus közönséget tulságosan meg ne terhelje, másfelől arra, hogy oly cselekmények, melyek tényálladéka bonyolodottabb, vagy ahol a nagyobb nyilvánosság káros hatása lenne, ne utaltassanak az esküdtek elé. Ez okból nem utalta esküdttbíróóság elé a pénzhamisítást, a hamis tanuzást, hamis vádat, közokirathamisítást, hivatali sikkasztást és a szemérem elleni cselekményeket, jöllehet ezek a BTK.-ben 5 éven felüli szabadságbüntetéssel is sujthatók.

A törvényhozó testületben nagy harc volt a sajtó útján elkövetett rágalmazás és becsületsértés hova utalása felett. A min. javaslat ezeket a sajtó-

vétségeket teljesen ki akarta venni az esküdtbíróóságok hatásköréből, ami ellen a sajtószabadság védelme címén az ellenzék erős akciót indított. Végre Szilágyi Dezső közbelépésére a kérdés azzal a compromissummal oldatott meg, hogy a törvényes testületek, hatóságok tagjai s közhivatalnokok ellen elkövetett ily vétségek maradtak az esküdtbíróóságoknál, ellenben a magánszemélyek ellen elkövetett hasonló vétségek a törvényszékek elé utaltattak. (I. alább.)

II. *Az esküdtbíróóságok hatásköre* (a Bp. 15. §-a értelmében kiterjed általában *a) a politikai, b) a közönséges bűncselekmények* legsúlyosabb eseteire és *c) az összes sajtóvétségekre.*

a) A politikai bűncselekmények közül csak a felségsértés, a királybántalmazás, hűtlenség és lázadás egyes, pontonként megjelölt (15. §. 4. p.) esetei tartoznak ide.

A király elleni sértés, a lázítás, legujabban akkor is, ha sajtó útján követtetett el (1913: XXXIV. t.-c. 4. §.), a királyság intézményének megtámadása, valamint a szintén politikai jellegűnek tekintett pénzhamisítás nem az esküdtbíróóság, hanem a törvényszékek hatáskörébe tartoznak.

b) A közönséges bűncselekmények közül az esküdtbíróóságok elé tartoznak a gyilkosság, a szándékos emberölés, kitétel, halált okozó súlyos testi sértés, közegészség elleni büntett, gyermekrablás, személyes szabadság megsértésének büntette, a rablás, a gyujtogatás, vizáradás okozás, közveszélyű rongálás, megvesztegetés, büntetltre vagy vétségre való nyilvános felhívás büntetteinek azok az egyes, pontonként felsorolt esetei (15. §. 5—18. p.), melyek legalább öt évi (vagy annál magasabb) szabadságvesztéssel sújthatók.

c) A sajtóvétségek, tekintettel a sajtószabadság elvére, melynek az esküdtbíráskodás a közvélemény szerint egyik fontos biztosítékát képezi, általában és elvileg az esküdtbíróóság elé vannak utasítva és pedig a sajtó útján elkövetett összes büntettek, vétségek, valamint a törvényben megállapított és nyomtatvány útján elkövetett kihágások (Bp. 15. §. II.), amennyiben mindezek valóságos sajtóvétséget képeznek, t. i. amennyiben azok tényálladékát a sajtótermék tartalma foglalja magában (St. 32. §.).

Ez elv, illetőleg szabály alól azonban már maga a Bp. tett néhány kivételt s azóta is két újabb törvény (az 1913: XXXIV., 1914: XIV.) további kivételeket állapított meg. E kivételek:

1. A Bp. 16. §. (első bek.) értelmében nem tartoznak az esküdtbíróóság, hanem a *kir. törvényszékek* hatásköréhez a

magánszemélyek ellen nyomtatvány útján elkövetett *rágalmazás és becsületsértés* vétségei.

Nem terjed ki ez a kivétel a rágalmazás és becsületsértés azon eseteire, vagyis az *esküdtbíró*ság íté: ha a rágalmazás vagy becsületsértés *törvény által alkotott testület*, annak bizottsága vagy tagja, *hatóság* (1914: 40. t.-c. 1. §.), *közhivatalnok* (Btk. 461. §.), törvényesen bevett vagy elismert vallásfelekezet lelkésze, vagy nyilvános számadásra kötelezett vállalat igazgatója és tisztviselője ellen, avagy *közmegebiztatásban eljáró* ellen és pedig a *legutóbb említettnek hivatalos tetteire* vonatkozólag volt elkövetve. (Bpé. 16. §. második bek.).

Viszont azokban az esetekben, melyekben *a valódiság bizonyítása ki van zárva*, a nyomtatvány útján elkövetett rágalmazás vagy becsületsértés *mindig a kir. törvényszék* hatáskörébe tartozik. (Bpé. 16. §. harmadik bek.).

1. Helyesen mutatta ki *Fabinyi* Gusztáv (BJT. XLI. k. 167. l.), hogy az ÉLT. 16. §-a egészben véve kivétel az alól a szabály alól, hogy a *nyomtatvány* útján elkövetett vétségek az *esküdtbíró*ság elé tartoznak. Miután pedig a kivétel mindig szorosán magyarázandó, a 16. §. is kétes esetekben nem a törvényszék, hanem az *esküdtbíró*ság *javára magyarázandó*, vagyis a közhivatalnok, a törvény által alkotott testület tagja, közmegebiztatásban stb. eljáró személyek körét nem megszorítólag, de kiterjesztőleg kell értelmezni. Így a pozsonyi tábla és a Kuria helyesen utasította az esküdtbíró>ság hatáskörébe egy állami tanintézetben tanító izraelita lelkész, illetve hitoktató főmagánvadját, miután az illető e minőségben „közmegebiztatásban eljárónak“ tekintendő. (BJT. XLI. k. 111. l. és XLIII. k. 93. l. Ellenkezőleg Zsitvay: BJT. XL. k. 248. l.).

2. A legutóbbi ideig vitás volt a gyakorlatban, vajjon a Bpé. 16. §. 2. bek.-ben felsorolt személyeknek csak hivatalos minőségben elkövetett tettekre vonatkozó állítások tartoznak-e az esküdtbíró>ság elé, vagy a magánéleti tevékenységükre vonatkozó támadások is? Legutóbb végül a Kuria *elvi jelentőségének* nyilvánította azt a határozatát (EH.) 1906 nov. 27. 10465. sz.), mely szerint: „A Bpé. 16. §-a *csak a közmegebiztatásban eljáró egyénre* állítja fel azt a megszorítást, hogy a sértésnek *hivatalos tetteire* kell vonatkoznia; az ugyanazon §-ban felsorolt *többi személyek ellen* a nyomtatvány útján elkövetett rágalmazás és becsületsértés *mindig az esküdtbíró*ság *hatáskörébe tartozik*“. (L. BHT. IV. 449. sz.) Ezzel e kérdés feletti vita el lett intézve s az in dubio mitius elvöböl folyólag helyesen.

A Kuria *elvi határozatai* még idevonatkozólag: Országgyűlési képviselővel szemben nyomtatvány útján elkövetett rág. vagy becs. sértés csak akkor tartozik az esküdtbíró>sághoz, ha a sértett a sajtóközlemény megjelenésekor már képviselő volt. (E. H. 1904 okt. 11. 8310. BHT. IV. 447. sz.); községi képviselőtestület tagja ellen ny. u. elkövetett rág. vagy becs. s. az esküdtbíró>ság elé tartozik. (EH. 1905. évi 9369. sz. BHT. IV. 448. sz.): esküdtbíró>ság jár el, ha a sajtóközleményben oly rágalmazó állítások melle-

melyeknek valósága bizonyítható, oly tények is állítottak, melyeknek bizonyítása ki van zárva. (EH. 1908. évi 3265. sz. BHT. IV. 450. sz.)

3. A Bp. előtt vitás volt, hogy a sajtó útján elkövetett *kihágások* az esküdtbírótság elé tartoznak-e? A Bpé. 15. §-a (II.) e vitát eldöntötte, midőn *a törvényben megállapított* sajtókihágásokat kifejezetten az esküdtbíróságok elé utalja. *Dolenschall* A. felvetette, hogy lehet-e egyáltalán más tényezőnek, mint a törvénynek sajtókihágást alkotnia? (B. Sz. I. 31—36.) Szerinte ki van zárva, hogy a törvényen kívül más jogforrás (így rendelet, szabályrendelet) sajtókihágást teremthessen. Ebből helyes az, hogy rendelet vagy szabályrendelet sajtóképeni sajtóvétséget nem alkothat, mert ezek csak valamely rendőri tilalomnak vagy rendelkezésnek megszegését minősíthetik kihágássá (Kbtk. 1. §.), amint ezt a képviselőházi igazságügyi bizottsága is világosan kifejezte, azonban épen ez mutatja viszont, hogy *sajtórendészeti* kihágást a törvényen kívül rendelet is állapíthat meg.

Törvényben megállapított sajtókihágások: a Kbtk. 33., 39., 48., 51., az 1897: XXXIV. t.-c. 20. §.

A „törvény által alkotott testület tagjainak“, illetőleg „közhivatalnoknak“ tekinti a bírói gyakorlat: a községi tisztviselőket (községi orvos: BJT. XLVII. 240.), szabályrendeletileg alkalmazott községi segédjegyzőt, (L. 76.), megyei tiszteletbeli orvost (BJT. L. 76.), a törvényhatósági bizottság tagjait (BJT. L. 77.), az államvasuti hivatalnokokat (XLVII. 379. LIII. 303.), az ügyészrségi megbízottat (BJT. XLVIII. 137.), takarékpénztári igazgatót (BJT. I. 75., LIII. 36.), katonai karmestert (LII. 199.), felekezeti népiskolai tanítót, felekezeti intézeti tanárt, BJT. LI. 24—28. (ezeket ugyan néha még nem veszi ide. u. o.).

2. Másik kivétel pedig a Bpé 17. §-ának 2. pontja értelmében, hogy *az esküdtbírósnak bűnösséget megállapító ítéletével már sajtótt elmemű ugraközlése vagy árulása által elkövetett bűntettek, vétségek vagy kihágások sohasem az esküdtbíróságok, hanem mindig a törvényszékek hatáskörébe tartoznak.*

3. Harmadik kivétel (az 1913: XXXIV. t.-c. 4. §. értelmében, hogy a *lázítás* (Btk. 173. §.), a *királlysértés* és a *királyság intézményének megtámadása* (1913: XXXIV. t.-c. 2., 3. §§.) sajtó útján elkövetve is a kir. törvényszék hatáskörébe tartoznak.

Ezek a cselekmények is politikai delictumok lévén, nem a közönséges, hanem a kir. ítélőtáblák székhelyein működő kir. törvényszékek kivételösen hatáskörébe vannak utasítva.

4. Végül az új sajtótörvény (1914: XIV. t.-c. 47. §-a) értelmében *a szemérem elleni vétség* (Btk. 248. §.) szintén nem az esküdtbírótság, hanem a kir. törvényszék hatáskörébe tartozik.

E vétség felett a St. életbelépte óta az összes (közönséges) törvényszékek ítélnek.

Az esküdtbíróóságok között a hatáskör tekintetében az Bpé 15. §-a (II. p. azt a megkülönböztetést tette, hogy a *felségsértés, király bántalmazás, hűtlenség, lázadás* (id. §. I. 1—4. p.), valamint a *sajtó utján* elkövetett *büntettek* és *vétségek* eseteiben csak a *kir. ítélőtáblák székhelyein működő* esküdtbíróóságok járhatnak el, melyeknek ez a *kivételes, illetőleg sajtóbíróági területköre* a székhelyükön levő *kir. ítélőtábla egész kerületére* kiterjed, vagyis az esküdtbíróóságok hatáskörébe tartozó *összes* büntettek, vétségek és kihágások felett csak a kir. táblai székhelyen működő esküdtbíróóságok bírnak hatáskörrel.

A *nem táblai székhelyen* levő törvényszékek mellett szervezett (közönséges) esküdtbíróóságok hatáskörébe e szerint csak: *a)* a közönséges bűncselekmények (Bpé 15. §. I. 5—18. p.), *b)* a sajtó utján elkövetett törvényben megállapított *kihágások*, *c)* a sajtó utján a törvény által alkotott testületek, hatóságok, közhivatalnokok stb. ellen elkövetett rágalmazás és becsületsértés tartoznak. Ez nevezhető a *közönséges* (nem teljes) esküdtbíróági hatáskörnek.

A sajtóvétségek tekintetében a táblai székhelyen levő esküdtbíróóságok „sajtóbíróági“ hatáskörét az új Sajtótörvény (46. §.) csorbitotta meg annyiban, hogy a „sajtó utján elkövetett rágalmazás és becsületsértés“ esetében, ha az eljárásra a Bpé. 16. §-ának 2. bek. értelmében esküdtbíróóság van hivatva, a kir. ítélőtábla székhelyén működő esküdtbíróóság illetékességének kizárólagosságáról foglalt rendelkezés nem nyer alkalmazást, hanem ilyen esetben az az esküdtbíróóság jár el, amely a (Bp.) 502. és 563. §-a szerint illetékes.“

„Az illetékes esküdtbíróóság mellett működő vádtanács azonban a kir. ügyészség indítványára az ily ügyet *közérdekből* a kir. ítélőtábla székhelyén működő esküdtbíróósághoz teheti át. E tárgyban csupán az áttételt elrendelő végzés ellen van helye felfolyamodásnak. A kir. ítélőtábla székhelyén működő esküdtbíróóság a hozzá így áttett ügyet illetékesség okából a kir. ítélőtábla kerületében levő más esküdtbíróósághoz nem teheti át.“

III. A *kir. törvényszékek hatáskörét* a törvény (Bpé 17. §.) voltaképen negative határozza meg. A kir. törvényszékek hatásköréhez tartoznak ugyanis

1. azok a *büntettek*, melyek az esküdtbíróóságok hatásköréhez utasítva nincsenek;

2. azok a *vétségek*, melyek a 18. §. szerint a királyi járásbíróóságok hatásköréhez utasítva nincsenek;

Positive ide vannak azonban utalva:

3. az esküdtbíróóságnak bűnösséget megállapító ítéletével már sujtott elmeműnek újra közlése vagy árulása által elkövetett büntettek, vétségek és kihágások;

4. a rágalmazás és becsületsértés azon esetei, melyekben az eljárás hivatalból, de csupán *felhatalmazás alapján* vagy a sértettnek diplomáciai uton kijelentett *kívánatára* indítandó meg.

Ezen utolsó pontban felsorolt esetek természetesen csak akkor esnek ide, ha *nem sajtó útján* követték el. Sajtó útján elkövetve az ily felhatalmazási vétség is az esküdtbiróság elé tartozik.

5. A becsület védelméről szóló 1914: 41. t.-c. 31. §-a értelmében a miniszterek vagy a legfőbb állami számvevőségek elnöke ellen elkövetett rágalmazás és becsületsértés (id. t.-c. 9. §. 1. p.) elbírálása, amennyiben magánindítványra üldöztetik (id. t.-c. 10. §.) szintén a kir. törvényszék hatáskörébe tartozik.

Természetesen *sajtó útján* elkövetve (Bpé. 16. §. 2. bek.) ez az eset is esküdtbiróság elé tartozik. Viszont, ha a valóság bizonyítása ki van zárva, sajtóvétség esetén is a törvényszék bír hatáskörrel. L. Heller Erik: Az 1914: 41. t.-c. magyarázata. 1914. 80. l.

Ezenfelül 6. mint fentebb láttuk, a törvényszékek hatáskörébe tartoznak a *törvényes testületek, hatóságok, közhivatalnokok* stb. ellen nyomtatvány útján elkövetett rágalmazás és becsületsértés, valamint általában a rágalmazás és becsületsértés azon esetei, midőn *a valódiság bizonyítása* ki van zárva. (Bpé 16. §. 2. és 3. bek.).

7. Az új sajtótörvény (1914: XIV. t.-c. 31. §.) értelmében az ennek 24. §-ába ütköző *sajtórendészeti vétségek* (s természetesen a 25. §. szerint minősített büntett) is a törvényszékek hatáskörébe tartoznak.

8. Végül a kir. törvényszékek hatáskörébe tartoznak az 1915. évi 19. t.-c. által megállapított, *a hadviselés érdekei ellen* elkövetett, különösen a *hadiszállítások körül* elkövetett büntettek és vétségek. (1915: 19. t.-c. 15. §.).

A kir. törvényszékek közül a kir. *táblai székhelyeken* levők (Budapesten a budapesti kir. büntető törvényszék) szintén *kivételes* hatáskörrel bírnak, amennyiben kizárólag ezek járhatnak el *felsősértés, királybántalmazás* és *sértés, hüllenség, lázadás* és *pénzhamisítás* (BTK. II. rész 1—4. és 11. fej.) cselekményeinek a törvényszékek elé utasított eseteiben (egyedül a BTK. 209. §-ba ütköző hamis pénz kiadás vétsége tartozik a járáshíroságok elé), valamint „a hadviselés érdekei ellen elkövetett hűncselekmények“ (1915: 19. t.-c. eseteiben.

Az osztrák-magyar bank bankjegykibocsátási privilégiuma ellen elkövetett *vétség* (1887: XXVI. t.-c. 4. §., 1889: XXXVII. t.-c. 7. §., ill. 1911: XVIII. t.-c. 4. §.) tekintetében a *budapesti kir. büntető törvényszék* bir az ország egész területére kiterjedő *kizárólagos* hatáskörrel (1887: XXVI. t.-c. 4. §., 1895: XLIV. t.-c. 1. §., Bpé. 17. §. ut. bek.)

IV. *A kir. járásbíróságok hatásköre* a Bpé. 18. §-ában van pontonként meghatározva. *Altalában* ide tartoznak: 1. a kevésbé súlyos *vétségek* (id. §. I. 1—10. pont), melyekre a Btk. *legfeljebb egy évi szabadságvesztést* tartalmaz, vagy ha a törvényes büntetési tétel magasabb is (Btk. 18. §.), de a bíró egy évnél többet nem tart alkalmazhatónak (összesen 55 vétség);

2. a nevezetesebb *sajtórendészeti vétségek és kihágások* (St. 26., 27., 28., 30. §§.), l. a St. 31. §-át;

3. azok a *vétségek*, amelyeket *más törvények* a kir. járásbíróságok hatáskörébe utasítanak;

4. azok a *kihágások*, melyek a Bpé. 19. §-a szerint a közigazgatási hatóságok elé utasítva nincsenek.

Idegen ingó dolog rongálásának vétsége (Bpé. 18. §. I. 9. p.) esetében, amennyiben egy évi időtartamot meghaladó fogházbüntetés mutatkozik kiszabandónak: a járásbíróság az iratokat további eljárás végett az illetékes kir. törvényszékhez teszi át. Az áttétel miatt perorvoslat nem használható és a kir. törvényszék — anélkül, hogy a büntetés kiszabása tekintetében korlátozva lenne — az ügyben eljárni köteles. (Bpé. 18. §. ut. bek., illetőleg ehelyett a BN. 35. §-a. Ez utóbbi szakasznak a fiatalkorúakra vonatkozó részét l. a VII. p. alatt).

A kir. járásbíróságok hatáskörét a Bpé. jelentékenyen kibővítette. Azelőtt a járásbíróságok csak oly vétségek felett ítélték, melyek maximális büntetése fél évi fogház volt.

V. *A közigazgatási tisztviselők hatásköre* kiterjed:

1. a Bpé. 19. §-ában felsorolt 58 kihágásra, melyek a Kbtk-be ütköznek;

2. azokra a *kihágásokra*, melyeket *más törvények* a közigazgatási hatóságok hatásköréhez utasítanak;

3. a *miniszteri rendeletben* megállapított *kihágásokra*, amennyiben kifejezetten a kir. járásbíróságok hatásköréhez utasítva nincsenek;

4. a *törvényhatósági* vagy *városi szabályrendeletben* megállapított *kihágásokra*.

VI. *A hatáskör megállapítása* a bíró részéről az eljárás megindításakor első sorban mindig a vádbeli hűnccselekmény *törvényes minősítésétől* függ. (Bp. 8. §.).

A correctionalisatio, a *részések*, a *kisérő* büntetésének

megállapítása csak a tárgyalás, a vádbeli cselekmény részletes elbírálása után történik meg, az eljárás megindításakor a bíró nem nézheti azt, hogy mi lenne vagy lehetne a konkrét büntetés, hanem a vádbeli cselekmény *törvényes büntetési tételeit*, illetőleg *minősítését* kell követnie.

Egyedüli kivétel e szabály alól a *fiatalkorúak* által elkövetett bűncselekmény, melynél a BN. és Fb. értelmében nem a cselekmény törvényes minősítése az irányadó. (L. a köv. §-t.).

44. §. *A fiatalkorúak bíróságának hatásköre.*

I. Azok az okok, melyek a fiatalkorúak bűnügyeinek a felnőttektétől elkülönítését szükségessé tették s a *fiatalkorúak bíróságának* intézményét létrehozták, elkerülhetlenül magukkal hozták, hogy a fiatalkorúak külön bíróságának hatásköre is különlegesen állapittassék meg. E részben nálunk már a BN. abból indult ki, hogy a fiatalkorú által elkövetett bűncselekmény legfeljebb *vétségnek* minősíthető (ha öt évnél magasabb fogházal sújtatott is az illető), a fiatalkorú által elkövetett vétségekre pedig azt az általános szabályt alkalmazta, hogy amennyiben a fiatalkorú ellen indított eljárás folyamán egy évet meghaladó fogház vagy államfogház látszik kiszabandónak, a járásbíróság az iratokat átteszi az illetékes törvényszékhez (BN. 35. §.).

Gyökeresebben oldja meg a kérdést a Fb., mely a BN. 35. §-ának ezt a szabályát a fiatalkorúak ügyeiben hatályon kívül helyezve (Fb. 70. §.), a *fiatalkorúak bíróságának*, mint önálló bírói szervezetnek hatáskörét egészen különlegesen állapítja meg s világosan és elvi alapon körvonalazza azokat az eseteket is, melyekben a *rendes bíróságok* járnak el.

A fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményekre nézve a hatáskör ily pontos megállapítása annál fontosabb, mert ez az irányadó az eljárás mikéntjére is. Azokban az esetekben ugyanis, amikor a fiatalkorúak bírója jár el, az eljárás teljesen a Fb. szabályai szerint folytatandó, ha ellenben az ügy a *rendes bíróság* elé tartozik, a rendes bíróság a fiatalkorúval szemben is elvileg a Bp. szabályait alkalmazza bizonyos, a Fb.-ból folyó eltérésekkel (Fb. 57. §.).

II. A fiatalkorúak bíróságának hatáskörét a törvény a lehető legtágabban állapította meg. Kivéve a *15 évesnél idősebbek* által elkövetett legsúlyosabb (*halállal vagy fegyházzal* sújtott) bűntetteket, valamint ilykoru (15—18 éves) fiatalok által elkövetett *sajtvétségeket* és a 18-ik éven felül elkövetett cselekményeket (ha ezek összefüggenek az illetőnek 18 éven aluli korban elkövetett cselekményével), minden más bűncselekmény, melyet gyermek vagy fiatalkorú követ el, elvileg a fiatalkorúak bírója elé tartozik. További kivétel még, hogyha a fiatalkorú bűncselekménye felnőttekével függ össze, és az ügyek elkülönítése az eljárás lényeges hátránya nélkül nem lehetséges, az ügyész indítványára a fiat. bírója hozzájárulhat ahhoz, hogy a fiatalkorú ügyét is a felnőtt terheltével együtt a rendes bíróság intézze el. (Fb. 9. §.). Ebben a négy kivételes esetben jár el a *rendes bíróság* fiatalok ügyében, de a rendes hatásköri szabályoktól azzal a lényeges eltéréssel, hogy ily esetekben is esküdtbíróság csak a sajtóvétség miatt (Fb. 56. §. 1. pont) és a felnőttekével összefüggő egyesített ügyben (Fb. 9. §.) jár el; halállal vagy fegyházzal sújtott cselekmény miatt a „*fiatalkorúak törvényszéki tanácsa*“, 18 éven felüli és 18 éven aluli korban elkövetett cselekmények halmazata és egyesítése esetén pedig a legsúlyosabb cselekmény bírósága.

További különlegesség a fiat. bíróságának hatáskörénél, hogy a fiat. egyes bírója nemcsak bűncselekménnyel terhelt fiatalkorúak, hanem: a) gyermekek által elkövetett bűncselekmények esetén, b) züllésnek indult, de *bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított kiskorúak* (gyermek vagy fiatalkorúak) ügyeiben (Fb. 65. §.), c) szülők, gyámok, felügyelők által elkövetett egyes kihágások és a gyermek vagy fiatalkorú személye ellen elkövetett vétségek és kihágások miatt is (Fb. 3. §. 4. p.) eljár.

III. A fiatalkorúak bűnügyeiben a fentiek szerint a következő bíróságok bírnak hatáskörrel:

1. a *fiatalkorúak bírósága*, amely alatt a fiatalkorúak törvényszéki és járásbíróági egyes bírója értendő, 2. a *fiatalkorúak törvényszéki tanácsa*, 3. a *rendes bíróság*, 4. a *közigazgatási hatóság* mint rendőri bíróság.

1. A *fiatalkorúak bíróságának* hatáskörébe tartoznak a Fb. 3. §-a értelmében:

1. azoknak a fiatalkorúaknak bűnügyei, akik oly bűncselekményt követtek el, amely (a Bp. 15—18. §-ai értelmében) a *kir. bíróság hatáskörébe* tartozik;

2. a fiatalkorúak által elkövetett csavargás és *koldulás kihágásai* (Kbtk. 62., 63., 66—68. §-ai);

3. azoknak a fiatalkorúaknak kihágási ügyei, akiket a rendőri büntető-bíróság javítónevelő intézetbe elhelyezés végett (a Fb. 63. §. értelmében) átad;

4. a *szülőknek, gyámoknak, gondnokoknak és felügyelőknél* a Kbtk. 64. és 66. §-a szerint büntetendő kihágásai (ha a fiatalot csavarogni vagy koldulni engedik), ugyszintén a gondozásuk vagy felügyeletük alatt álló gyermekek és fiatalkorúak *személye ellen* elkövetett vétségei és kihágásai.

5. A fiatalkorúak bírái teszik meg rendszerint az oly *gyermekek* (BN. 15. §.) érdekében szükséges intézkedéseket is, akik életük 12. évének betöltése előtt büntető jogszabályba ütköző cselekményt követtek el.

6. A fiatalkorúak bírái továbbá sürgős esetekben *védő- és óvintézkedéseket* tehetnek *egyéb kiskorúak* érdekében is, ha környezetükben az *erkölcsi romlás veszélyének* vannak kitéve vagy *züllésnek indultak* és életük *tízennyolcadik évét* még be nem töltötték.

Azok a jogszabályok, amelyek egyes kir. törvényszékek és esküdtbíró-ságok *kivételes* vagy *kizárólagos* hatáskörét állapítják meg (Bp. 15. §. ut. bek., 17. §. ut. el. és ut. bek.) a fiatalkorúak bíróságának hatáskörére nem irányadók.

2. Az általános hatásköri jogszabályok szerint hivatott *rendes bíróságok* a fiatalkorúak ügyeiben voltaképen csak *kivételesen* járnak el, u. m.

1. ha a terhelt a cselekményt nyomtatvány útján élete 15-dik évének betöltése után követte el, (ez az eset az esküdtbíró-ság elé tartozik);

2. ha a terhelt a fiatalkorúak bíróságának hatáskörébe tartozó cselekményén felül 18 évének betöltése után elkövetett oly cselekménnyel is van terhelve, amely miatt az eljárás a kir. bíróság hatáskörébe tartozik s az egyesítés a Bp. szabályai szerint helyt foghat. (Fb. 56. §. 1. és 2. p.).

Ha a *rendes bíróság* a jelen §-ban meghatározott eseteken kívül jár el oly ügyben, amely a jelen törvény szerint a fiatalkorúak bíróságának hatáskörébe tartozott volna, ez a körülmény az eljárás érvényét nem érinti.

3. Ugyancsak a *rendes bíróság* jár el, ha a fiatalkorú ügye *felöltt* terhelt bűnügyével áll összefüggésben s az elkülönítés az eljárás hátránya nélkül nem lehetséges s az a bíróság, amely elé egyébként a fiatalkorú ügye tartoznék, az ügyész indítványára hozzájárult ahhoz, hogy a fiatalkorú ügyét a *felöltt* terhelt ügyével a *rendes bíróság* együttesen intézze el. (Fb. 9. §.)

A 2. és 3. pont eseteiben az *általános hatásköri szabályok* érvényesülnek, tehát a fiatalkorú ügye jöhet esküdtbíró-ság, törvényszék, járásbíró-ság elé a *rendes szabályok* szerint.

3. A *fiatalkorúak törvényszéki tanácsa* jár el elsőfokulag akkor, ha a fiatalkorú oly bűncselekménnyel van terhelve,

amelyre a törvény halál- vagy fegyházbüntetést állapít meg és a cselekmény elkövetésekor életének tizenötödik évét már betöltötte. (Fb. 56. §. 3. p.).

4. A *közigazgatási hatóság* mint rendőri bíróság jár el (a Fb. 62. §-a értelmében) a fiatalkorúaknak oly *kihágási* ügyeiben (Bn. 33. §.), amelyek a fennálló hatásköri jogszabályok szerint a közigazgatási hatóság hatáskörébe tartoznak 3. (kivéve a csavargás és koldulás fentemlitett eseteit). (Fb. 3. §. 2. p.).

45. §. *A rendes illetékesség.*

I. Az illetékességi okoknak, amelyek valamely bíróság helyi, illetőleg személyi joghatóságának egy felmerült konkrét esetben való megállapításánál irányadók, két fő csoportját kell megkülönböztetni: *rendes* és *kivételes* okokat, mihez képest maga a bírói illetékesség is kétféle: *rendes* és *kivételes*. A *rendes illetékességi okokat* a törvény (Bp. II. fejezet) általánosságban előre meghatározza s amennyiben az illetékesség megállapítása a törvény ezen általános szabályai szerint történik, a bíróság *rendes illetékességi körében* jár el. A törvény azonban bizonyos esetekben megengedi, hogy a legfelső bíróság *rendkívüli okokból* kivételt tehessen az általános szabályok alól s valamely ügy elintézését az általa meghatározott bíróságra bízassa. Ily esetben tehát, ha t. i. valamely bíróság nem a törvény által előírt *rendes* szabályok, hanem a legfelső bíróság kijelölése alapján jár el, az illetékesség *rendkívüli* vagy *kivételes*.

II. *A rendes illetékesség szabályai.* A rendes illetékesség tekintetében a BP. mindenekelőtt különbséget tesz a *belföldön* vagy *külföldön* elkövetett bűncselekmények közt.

A) A *belföldön* elkövetett bűncselekmények esetén ismét különbség teendő *általános* és *különös* illetékességi okok közt. *Általános* illetékességi okok, amelyek első sorban irányadók az illetékesség megállapítására: 1. *az elkövetési hely* (forum delicti comissi), ami a rendszerinti és döntő jelentőségű ok, 2. *a terhelt lakása* (forum domicilii), ami concurráló, részben kiegészítő ok az előbbi mellett; 3. a két előbbivel szemben általános kiegészítő ok, kétes esetekben egyesesen döntő sulyu: a *megelőzés* elve. *Különös* illetékességi

okok: a) az *összefüggés* (forum connexitatis) és b) a *viszonzád*, melyek csak bizonyos különös esetekre (bűnhalmazat, részesség, viszonzás) jönnek alkalmazásba.

1. Az illetékesség első szabálya a BP. értelmében, hogy a „bűnvádi eljárásra *rendszerint* az a bíróság illetékes, *amelynek területén a bűncselekmény elkövetve volt, habár az eredmény máshol következett is be.*“ (Bp. 16. §. 1. bek.).

Az „elkövetés helye“ alatt a törvény szavai szerint a *tevékenység*, a véghezviteli cselekvés helye s *nem az eredmény beálltának helye* értendő. Így emberölés esetén nem a halál bekövetkeztének helye, hanem a sértés (a lövés, a mérge beadás) helye az irányadó. Kétségtelen, hogy gyakorlati, célszerűségi szempontból mindenestre helyes volt, hogy a törvény az elkövetés helye iránt fenforgó elméleti vitában állást foglalt és pedig a tevékenységi hely mellett, mert az *eredmény beálltának helye* igen gyakran vitás vagy bizonytalan, különösen az u. n. *távolsági bűncselekményeknél*, melyeknél a tényálladáki tevékenység és az eredmény más-más helyen következtek be s így az „elkövetési hely“ osztottnak tekintendő. Egyébiránt a gyakran előfordulható viták megelőzésére s a felmerülhető nehézségek megoldására a törvény épen több kisegítő szabályt is állít fel.

„Ha a bűncselekmény *több bíróság területén* vagy több bíróság területének *határán* volt elkövetve, vagy *bizonytalan*, hogy melyik bíróság területén volt elkövetve: akkor e bíróságok közül az lesz illetékes, *amelyik a másikat megelőzte.*“

Megelőzés akkor forog fenn, ha az illető ügyben egyik bíróság a másiknál korábban hozott valamely határozatot, vagy tett valamely intézkedést.

Ha az elkövetés helye még a *vádirat benyújtása előtt* bizonyossá vált: az eljárás az *elkövetés helye szerint* illetékes bíróságnál folytatandó.“ (Bp. 16. §. 2., 3., 4. bek.)

1. A „forum delicti comissi“ már a *classicus római jogban* s a *kánóni jogban* mint fő illetékességi ok szerepel s az újabb prtsok is ezt tekintik irányadónak. Ezt fogadta el az 1843-iki javaslatunk és régebbi gyakorlatunk is. Az elkövetési hely illetékessége mellett ugyanis nagyszámu gyakorlati előnyök szólnak, úgy a vizsgálat könnyebb és célszerűbb vezetése, mint az egész eljárás keresztülvitele szempontjából. (Min. Ind. 117.)

2. Az elkövetési hely kérdése azonban, bármily világcsnak látszik, az irodalomban és a gyakorlatban egyike a legvitásabb kérdéseknek. (L. az idevonatkozó irodalmat: *Balogh, Illés, Vargha* I. 127—128. és *Finkegy F.*: A magyar büntetőjog tankönyve. IV. kiad. 245.) Így a mi gyakorlatunkban is, dacára a BP. 16. §-a részletes kisegítő szabályainak máig sok vita van egyik-másik cselekmény, különösen a *távolsági cselekmények esetében*, melyik bíróság illetékes az elkövetési hely címén? A legelénkebb vita e részben a

levél útján elkövetett becsületsértés tekintetében volt, vajjon a *levélírás*, a *feladás*, vagy a *levél megérkeztenek*, illetőleg *kézbesítésének* helye tekinthető-e igazi elkövetési helynek? Heil Fausztin (BJT. XXXI. 65.), Illés (I. 371.) és Binding szerint az ily cselekmények úgy az elkövetés, mint az eredmény beálltának helynek el vannak követve s így mindkét bíróság *eggyaránt* illetékes, melyek közt tehát a megelőzés dönt. Hälshner, Bar, Birkmeyer, az olasz bírói gyakorlat (Fioretti: Codice di proc. pen. 1890. 20—21. l.) szerint ellenben a levél feladás helye az igazi elkövetési hely, mert a becsületsértő tevékenység a tettes részéről ezzel be lett fejezve. Legutóbb a német Reichsgericht is ezt az álláspontot fogadta el. Jogt. K. 1915. 256. l. A mi bírói gyakorlatunk régebben majd a feladás (BJT. IX. k. 80.), majd a megérkezés helyét (XXX. 194.) vette irányadónak, a BP. alatt eleinte úgy a feladás, mint a megérkezés helyét *eggyaránt* illetékesnek ismerte el, melyek közt tehát a megelőzés dönt (BJT. XLII. 111.), legújában azonban *állandóan* a megérkezés, illetőleg a *kézbesítés* helyének illetékessége mellett foglal állást (BJT. XLIV. 64., XLIX. 255., L. 13., LIII. 96., LXVI. 151.), miután a Kuria szerint „a zárt levélben elkövetett becsületsértés akkor mondható befejezettnak, amikor a levél tartalma a sértettnak, esetleg másoknak tudomására jutott“ (1913 dec. 2-án 7533. sz. a. kelt ítélet BIT. LXVI. k. 10. sz. 1914 febr. 15.). Szerintem a BP. értelmében az ily cselekmény a levél feladása helyén van elkövetve. A „becstelentő kifejezés“, vagy „cselekmény“ ugyanis a levél megírásával és postára adásával elkövetett, illetőleg véghezvitett, a levél megérkezése helyén csak az értelmi eredmény (a sértett megszégyenülése, felháborodása) áll be s így a 16. §. első bekezdése lenne alkalmazandó épúgy, mintha átkiáltás vagy telefon útján történt a szóbeli becsületsértés, a Bp. 16. §. első bek. szerint nem a hallás, a sértett tartózkodási helye, hanem a tettes tartózkodási helye az elkövetési helye.

3. A Kuriaának idevonatkozó *elvi* határozatai: Levélben elkövetett *zsarolás* esetében az a bíróság illetékes, amelynek területén a levél a sértettnak *kézbesítetett*; ha a fenyegetés több levélben történt s ezek különböző helyen kézbesítettek, a megelőzés dönt (EH. 1905 július 26-án 6592. sz. BIIT. IV. 454. sz.); beadványban elkövetett hatóság előtti rágalmazás a *hatóság székhelyén* követtetett el. (EH. 1908. évi 2823. sz. BHT. IV. 453. sz.); a magánokirathamisítás büntette esetében az a bíróság illetékes, amelynek területén a hamis okirat felhasználtatott (EH. 1905. évi 8463. sz., BIIT. IV. 455. sz.); bejelentés elmulasztása által elkövetett anyakönyvi kihágás esetén elkövetési helyül annak az anyakönyvvezetőnek a székhelye tekintendő, akinél a bejelentést teljesíteni kellett volna (EH. 1903. évi 4816. sz. BHT. IV. 452. sz.).

2. A *lakhely illetékessége* alatt a *terhelt lakó*- vagy *tartózkodó-helye* szerint illetékes bíróságnak a *joghatósága* értendő, ami azonban csak megelőzés esetén áll be.

A Bp. 17. §-a szerint:

„az a bíróság, amelynek területén a terhelt lakik vagy tartózkodik, illetékes lesz akkor, ha az elkövetés helyének bíróságát megelőzte. Azonban ily esetben is átteendő az ügy az elkövetés helye szerint illetékes bírósághoz, ha a kir. ügyészség a *vádirat benyújtása előtt* indítványozza. A magánvádlónak vagy a terheltnek a fentebb megjelölt időpontig előterjesztett kérelmére a terhelt lakó- vagy tartózkodó helye szerint illetékes törvényszéknek vádta-

nácsa elrendelheti az ügynek áttételét. Az elkövetés helye szerint illetékes bíróság a hozzá áttett ügyet nem utasíthatja vissza.“

3. Az *összefüggés* miatti különös illetékességnek két esete van, u. m. a *tárgyi* és az *alanyi* összefüggés esete. A „tárgyi“ összefüggés abban áll, hogy valamely cselekménynél a *részesség* szabályait kell alkalmazni, mert több tettes vagy részes működött közre, vagy mert az alapcselekmény tettesei vagy részesei mellett orgazdák és bűnpártolók is terhelve vannak. Az „alanyi“ összefüggés pedig akkor áll elő, midőn a terhelttel szemben a *bűnhalmazat* szabályai alkalmazandók, mert az illető különböző bűncselekményeket követett el s azok egyikeért sem lett még büntetve. De a két eset együtt is merülhet fel, midőn a részesek mindenike nemcsak egy, hanem több különböző cselekményt követett el, avagy csak a részesek egyike van más delictumokkal is terhelve. Ez utóbbi esetet azonban a törvény egyöntetűség és célszerűség szempontjából a tárgyi összefüggés esetei közé sorozza s azzal egyenlően dönti el reá az illetékesség kérdését.

Mind a két főesetre a törvény általában az összefüggő ügyek *egyesítését* teszi szabállyá s a „*lehetőleg egy ítélettel*“ elintézését írja elő, vagyis tárgyi összefüggés esetén a *tettes*, — alanyi összefüggés esetén a *legsúlyosabb* cselekmény bírósága egyesíti az ügyeket. Az egyesítés gyakorlati szempontból rendszerint sok előnnyel jár. Ez azonban csak „lehetőség“, ha a gyakorlati szempontok (nagy helyi távolság, költség) épen a szétválasztást, az elkülönített elintézését ajánlják, a bíróságnak fontos okból erre is joga van. Sőt bizonyos esetekben az egyesítés egyenesen ki is van zárva, így:

1. ha valamelyik ügyben már *elsőfoku bírói ítélet* vagy *megszüntető végzés* hozatott, 2. az egyes törvényszékekhez, *mint kivételes bírósághoz* tartozó (felségsértés, királybántalmazás, hűtlenség, lázadás és pénzhamisítás, BTK. különös rész. I—IV. és XI. fejezet), 3. a *nyomtatvány útján elkövetett* és az *esküdtbíróság* elé utalt, 4. a *jövedéki kihágási* ügyekben.

1. A *tárgyi* összefüggés részletes szabályai a BP. szerint:

„A *tettes* bírósága illetékes a *részésre*, az *orgazdára* és a *bűnpártolóra*, valamint ezeknek külön vagy másokkal együtt elkövetett más bűncselekményeire nézve is. Ha a részes, az orgazda vagy a bűnpártoló bűncselekménye oly súlyos, hogy reá a tettes bíróságának hatásköre ki nem terjed, az a bíróság fog eljárni, mely illetékességgel bírna, ha a tettes bűncselekménye hasonló súlyosságú volna. Az így összefüggő ügyek *lehetőleg egyesítendők* és *együttes ítélettel intézendők el.*“ (Bp. 18. §.)

2. Az *alanyi összefüggés* esetén, vagyis:

„ha ugyanazt az egyént *több bűncselekmény* terheli, a külön folytatott ügyek *rendszerint egyesítendők* s azokban *lehetőleg együttes ítélet* hozandó.

Az egyesítésre és a további eljárásra több illetékes bíróság közül az van hivatva, melynek hatáskörét a bűncselekmények egyike sem haladja meg. Ha több ilyen bíróság volna, ezek közül a *legsúlyosabb bűncselekmény* tekintetében illetékes bíróság; kétség esetén pedig az a bíróság jár el, mely a többit *mevelőzte*.

Ha azonban valakit esküdtbíróság elé tartozó és egyéb bűncselekmény terhel, mindez ügyek tekintetében az egyesítés kimondására és a további eljárásra az *esküdtbíróság* illetékes. E szabály nem alkalmazható, ha az összefüggő bűncselekmények közül az, mely esküdtbíróság elé tartozik, nyomtatvány útján volt elkövetve. *Nyomtatvány útján* elkövetett több bűncselekmény esetében ezen ügyek egyesítése kimondható.“ (Bp. 19. §.)

3. Más bűnvádi ügyekkel *nem egyesíthetők* azok, amelyekben az *elsőfoku bíróság* már *ítéletet* vagy *megszüntető végzést* hozott.

Az egyes törvényszékhez, mint *kivételes bírósághoz* tartozó ügyek, a *nyomtatvány útján elkövetett* és az esküdtbíróság elé utalt ügyek, továbbá a *jövedéki kihágási* ügyek, az illetékes hatóságtól összefüggés okából (18—19. §.) nem vonhatók el. (Bp. 20. §.)

4. A 18. vagy 19. §. alapján eljáró bíróság *fontos okból* az ügyek egyesítését és együttes elintézését mellőzheti, illetőleg megszüntetheti s az eljárást egyes ügyekben vagy egyes terheltek ellen elkülönítve folytathatja, esetleg más illetékes hatóságnak engedheti át. Az illetékes hatóság a hozzá áttett ügyet vissza nem utasíthatja. (Bp. 20. §.)

5. Ha az a bíróság, amely egyébként kisebb hatáskörű bíróság elé tartozó bűncselekmény tárgyában az ügyek összefüggése alapján vagy azért jár el, mert a vádló a cselekményt súlyosabban minősítette, az illetékességet megállapító bűncselekmény tekintetében az eljárást a fő tárgyalás elrendelése előtt szüntette meg: a kisebb hatáskörű hatóság elé tartozó bűncselekményre nézve a további eljárást az egyébként illetékes hatóságnak engedi át. (Bp. 22. §.)

4. A *viszonvád* csupán *kölcsönös becsületsértés, rágalmazás* vagy *testi sértés* esetében lehet a bírói illetékesség megállapításának különös oka.

„Kölcsönös becsületsértés, rágalmazás vagy testi sértés esetében az a bíróság, amely az egyik vád alapján az eljárást megindította, mindaddig, míg az eljárást ítélettel vagy megszüntető végzéssel be nem fejezte, illetékes a másik vád alapján való eljárásra is, amennyiben hatáskörét az utóbbi vád elbírálása meg nem haladja. A bíróság ezeket az ügyeket *egyesítheti*, együttesen tárgyalhatja és *egy ítélettel* intézheti el.

Nyomban viszonzott kölcsönös becsületsértés miatt emelt viszonvád esetében mindazáltal ezeket az ügyeket együttesen kell tárgyalni és egy ítélettel elintézni.

Az egyik vád elejtése nem gátolja a másik vád alapján indított eljárás folytatását.“ (Bp. 23. §.)

5. Külön szabályozza végül a törvény az illetékességet a BTK. 62. §-ának esetére, t. i. ha valamely *nyomtatvány* által elkövetett bűncselekmény miatt — amennyiben a bűnvádi eljárás senki ellen sem indítható meg — a *nyomtatványok elkobzása és megsemmisítése* iránt kell a bíróságnak *intézkednie*. Ez esetben ugyanis az elkobzásnak és megsemmisítésnek bírói kimondására az a *törvényszék* illetékes, amelynek vizsgálóbírája a nyomtatvány, irat vagy képes ábrázolat, illetőleg a minták vagy lemezek lefoglalását *legelőbb rendelte el*. (Bp. 24. §.).

B) *A külföldön elkövetett bűncselekmények* miatti illetékességre nézve különbség teendő: 1. a *szárazföldön*, 2. a *nyílt tengeren* vagy *külföldi kikötőben* levő magyar hajón elkövetett cselekmények közt.

A szárazföldön elkövetett cselekményekre nézve első sorban az a magyar bíróság illetékes, amelynek területén *a terhelt lakik* vagy *tartózkodik*. Lakó- vagy tartózkodóhely hiányában az a bíróság illetékes, amelynek területén a terhelt *a magyar hatóság hatalmába került*.

Ha a bűncselekmény *magyar hajón*, de külföldön vagy nyílt tengeren volt elkövetve: akkor egyenlően illetékes az a magyar bíróság, melynek területén *a kiindulás kikötője* (anyakikötő), továbbá az, melynek területén az a *magyar kikötő* fekszik, hová a hajó *először érkezett*, végre az a magyar bíróság, amelynek területén *a terhelt kézre került*. E bíróságok közt a *megelőzés* dönt. (Bp. 25. §. 1., 2., 3. bek.).

1. Kiindulási kikötő kereskedelmi hajóknál mindig az a kikötő, amelynél a hajó a hajórajstromba bevezetve van, hadihajóknál az a kikötő, ahonnan a tengeri utazás kezdetét vette.

2. A magyar kereskedelmi hajón elkövetett cselekmény, míg a hajó a nyílt tengeren volt, a nemzetközi szabályok szerint, belföldön elkövetett cselekménynek tekintendő, de ha már külföldi kikötőben történt a cselekmény, az külföldön elkövetettnek tekintendő.

3. A külföldön *területenkivüliséget* vagy *személyes mentességet* élvező magyar honosnak ott elkövetett bűncselekménye tekintetében az a magyar bíróság illetékes, amelynek területén a terhelt *legutóbb lakott* s ha ily lakóhely nem állapítható meg, a *budapesti bíróság*. (Bp. 26. §. ut. bek.)

4. Ha *külföldi hatóság kért kiadást*: a szükséges eljárásra az a *törvényszék* illetékes, amelynek területén a kiadatni kért egyén *lakik* vagy *tartózkodik*; ha pedig ez nem volna megállapítható: az a *törvényszék*, amelynek területén *kézre került*. (Bp. 27. §.)

46. §. *A rendkívüli illetékesség. Bíróküldés.*

A rendkívüli illetékességnek, amidőn az illetékességet a törvény rendes szabályai helyett a Kuria állapítja meg, két esete van, t. i. a *külföldön vétkező magyar honos* illetékessége, ha az illető külföldön van s kiadatása felajánltatott vagy azt kérni kell; 2. a *bíróküldés* (delegatio) esete.

1. Az első esetre, vagyis ha külföldi hatóság magyar hatóságot valamely bűneselekménnyel terhelt egyénnek kiadásával kínál meg, vagy ha e nélkül is ily egyénnek kiadatását kérni kell és az illetékesség kétséges, az illetékességet a koronaügyész meghallgatása után a kir. Kuria határozza meg.

Ha azonban a főtárgyalás elrendelése előtt a rendes illetékesség kétségtelenné vált: a kir. Kuria által kijelölt bíróság tartozik az ügyet a rendes szabályok szerint illetékesnek átengedni. (Bp. 26. §.)

A régi gyakorlat szerint ily esetekben az igazságügyminiszter állapította meg az illetékességet, illetve bizott meg valamely törvényszéket a kiadatás kérésével vagy annak elfogadásával.

2. A *bíróküldés* (delegatio) a legfelső bíróságnak az a joga, hogy bizonyos fontos okokból a rendes szabályok szerint illetékes bíróság helyett, valamely konkrét ügy elintézésével más, hasonló hatáskörű bíróságot bizhat meg. A Bp. szerint (29. §.) a bíróküldésnek három esete van:

1. ha az illetékes bíróság *kizárás okából* (64—66. §.) nem járhat el, vagy

2. ha az illetékes bíróságtól, vagy az emellett közreműködésre hivatott esküdtektől *részrehajlatlan eljárás és határozat* nem várható. E két esetben *a felek bármelyikének* indítványa alapján, vagy a *bíróság előterjesztésére*, a koronaügyész meghallgatása után a Kuria az illetékes helyett hasonló hatáskörű más bíróságot küld ki;

3. más bíróságot küldhet ki a kir. Kuria *a koronaügyész indítványa alapján* akkor is, ha ezt *a közbéke* vagy *a közbiztonság érdekében* szükségesnek látja.

4. A bíróküldéssel hasonszerű negyedik esetet állapít meg az esküdtbírósági eljárás reformjáról szóló 1914: XIII. t.-e. (a Bp. novella), melynek 22. §-a feljogosítja az esküdtbíróság bírói tanácsát, hogy az esküdtek *tévedése esetén* (akár a vádlott terhére, akár annak javára) az esküdtek határozza-

tát felfüggeszthesse és indokolt előterjesztést tegyen a Kuriának a Bp. 29. §-a alapján *más esküdtbíróság kiküldése iránt*. A Kuria ily felterjesztésre, valamint *hivatalból* is, ha arról győződött meg, hogy az esküdtek az ügy *lényegében tévedtek*, új eljárást rendelhet el s azt az eljárt vagy más esküdtbíróságra bízhatja. (id. t. 35. §.).

A Kuriát egyébként eddigelé is a Bp. 437. §-ának 5. bek. alapján megillette az a jog, hogy ha a semmisségi panasz felülvizsgálatánál arról győződött meg, hogy az alsóbiróság (akár esküdtbíróság, akár törvényszék vagy tábla) valamely lényeges körülmény megállapítását mellőzte, az eljárást megsemmisítse s az új eljárást *más bíróságra bizza*. Az 1914: XIII. t.-c. 35. §-a szintén megengedi ezt. (L. alább a 142. §-t.)

1. Kit illet meg a bíróküldés joga, ez egy fontos alkotmányjogi kérdés, mert az erre jogosított hatóság azon alkotmányos elv alól van jogosítva kivételt tenni, hogy *senkit illetékes bíróságától elvonni nem szabad*. A bírói hatalom önállósága és tekintélye azt kívánja, hogy ez a jog a legfelső bírói testületet illesse az államban, mert ez ítélheti meg pártatlanul és igazságosan, mikor van helye ezen fontos kivételes intézkedésnek s ne ruháztassék a közigazgatásra (minisztérium), mely azzal könnyen vissza élhetne. Angliában, Francia-, Németországban, Ausztriában a legfőbb bírói testület, esetleg a másodfolyamodású bíróságok gyakorolják a bíróküldést. (L. Min. Indokolás 133. és köv. l.)

Hazánkban az 1715: XVII. t.-c. alapján a bíróküldést a király gyakorolta a cancellaria útján egészen az osztrák b. prts életbeléptéig, amely a főtörvényszéket, illetve a törvényszékeket ruházta fel e joggal. Az Ország-bírói Értekezlet a polgári ügyekben a hétszemélyes táblát jogosította fel a bíróküldésre s per analogiam a büntető ügyekben is az gyakorolta e jogot 1869-ig. Az 1868: LIV. t.-c. (polgári prts) azonban az igazságügyminiszterre ruházta a delegatio jogát, szintén csak polgári ügyekben ugyan, de e szabály alkalmaztatott büntető ügyekben is a BP. életbeléptéig.

2. A bíróküldés mindig *kivételes* intézkedés, ezért csak a törvényben említett esetekben lehet helye. És pedig a két első esetben *a felek* bármelyike, tehát akár a *kir. ügyész*, akár a *terhelt* indítványozhatja, sőt maga a bíróság *hivatalból* is tehet az iránt előterjesztést. A harmadik esetben *csak a korona-ügyész* indítványozhatja, aminek indoka az, hogy csak ezen magasabb látókörrrel bíró s az ország politikai viszonyait és állapotát is mérlegelő közhatalóság ítélheti meg alaposan, mikor lenne a közbéke vagy a közbiztonság veszélyeztetve, ha valamely felmerült ügyben a rendes szabályok szerint illetékes bíróság járna el.

A bíróküldés terjedelmét, valamint azt, hogy az eljárás minő szakágig lehet azt kérni, a törvény nem határozza meg. A Kuria gyakorlata helyet adott a kérelemnek: midőn a főmagánvélő a kir. ügyész volt, akinek kerületében volt az illetékes járásbíróság (BJT. XLI. k. 170. l.), midőn az illetékes járásbíró volt a terhelt (XLII. k. 114., LIII. 141.). Helyesen mondta ki a Kuria, hogy bíróküldésnek *csak a bírói eljárás alatt* van helye, a nyomozás alatt vagy az előtt még nincs. BJT. LI. 368.

Helyesen mutat rá *Magyary G.* (200. l.) az új Pp. (1911: 1. t.-c.) ama hibájára, hogy a bíróküldést polgári ügyekben nem szabályozza egységesen (a bírói „kiküldetés“ esetét is ide látszik érteni) s a „bíróküldés“ helyes elnevezése helyett a „más bíróság kijelölése“ kifejezést használja. A Bp. e részben szabatosabb s elnevezése is helyesebb.

47. §. Hatásköri és illetékességi összeütközés.

Irodalom: Balog-Illés-Vargha, I. 157—175.; Wlassics: Hatásköri összeütk. ügye. 1880., u. n. Bírói szervezeti és hatásköri kérdések. Jogállam VIII. 1909. 1—16.; Kmetz K.: Hatásköri összeütk. bírósága. 1895.; Concha: Politika II. 135.; Boér Elek: Közigazgatási jog. I. 1912. 70.

I. Ugy hatásköri, mint illetékességi összeütközés két irányban állhat elő: *negatív* és *pozitív* irányban. Negatív irányu a *hatásköri* összeütközés, midőn valamely bíróság vagy más hatóság a feljelentés, indítvány vagy áttétel folytán eléje került bűnügyben nem tartja magát jogosítottnak az eljárásra s az ügyet más bírósághoz vagy hatósághoz teszi át, vagy az áttevőhöz visszaküldi, e másik bíróság vagy hatóság azonban szintén nem látja hatáskörébe tartozónak az ügyet. *Positív* irányu hatásköri összeütközés pedig az az eset, midőn két bíróság vagy hatóság egyaránt a magáénak tartozónak tekinti ugyanazon ügyet.

Negatív irányu *illetékességi* összeütközés akkor áll elő, ha két vagy több bíróság vagy hatóság egyike sem tartja magát illetékesnek, pozitív irányu pedig ha több bíróság vagy hatóság mindenike kizárólag vagy első sorban magának igényli az illetékességet.

A különböző joghatósági körök tekintetében *hatásköri* összeütközés létrejöhet bűnügyekben: a) *bíróság* és *bíróság* (rendes és kivételes, — büntető és polgári bíróságok), — b) *bíróság* és *közigazgatási hatóság*, c) *polgári* és *katonai* büntetőbíróság, d) *anyaországi* és *társországi*, e) *hazai* és *külföldi* bíróságok vagy más hatóságok közt. *Illetékességi* összeütközés rendszerint csak *azonos hatáskörű* bíróságok vagy más hatóságok közt jön elő.

A Bp. csak a bíróságok körében egymásközt felmerült hatásköri és illetékességi összeütközések elintézési módjáról gondoskodott, oly formán, hogy mindig a külső szervezeti szabályok szerint az összeütköző bíróságok felettes forumait bizza meg az ily viták eldöntésével. Ugyanis:

A hatáskörré és az illetékességre nézve felmerült összeütközések fölött *végérvényesen* határoz: a kir. ügyész meghallgatása után a *kir. törvényszék*, ha az összeütközés a területén levő kir. járásbíróóságok között merült fel, — egyéb esetekben a kir. főügyész meghallgatása után a *kir. ítélőtábla*, ha az összeütközés a területén levő kir. bíróságok közt merült fel s a koronaügyész meghallgatása után a *kir. Kuria*, ha az összeütközés különböző kir. ítélőtáblák területén levő kir. bíróságok vagy több kir. ítélőtábla között merült fel. (Bp. 28. §.).

Ugy a királyi törvényszékek, mint az ítélőtáblák és a Kuria végérvényesen, tehát fellebbvitel kizárásával döntenek az eléjük utalt összeütközések felett, de mindenik a melette levő *vádhatalóság meghallgatása* után.

Miután a bíróság hivatalból tartozik egy a hatáskörét, mint illetékességét megállapítani, az összeütközés kiegyenlítése iránti eljárást úgy a felek mint a bíróság maga kezdeményezhetik.

II. A „rendes bíróság“ és a *közigazgatási hatóság* között felmerült *hatásköri* összeütközéseket az 1907: LXI. t.-c. által felállított *hatásköri bíróság* intézi el.

„Hatásköri összeütközés“ forog fenn ezen törvény 7. §-a értelmében, ha: 1. mind a bíróság, mind a közigazgatási hatóság, melyek közül az eljárás az egyiknek hatáskörébe tartozik, jogerősen kimondták, hogy az eljárás az egyiknek hatáskörébe tartozik; 2. ha mindkettő jogerősen az ellenkezőt (t. i. az eljárás hatáskörökhöz nem tartozik) mondta ki; 3. ha a bíróság — akár jogerősen akár nem — az ügy érdemében határozott; 4. ha a bíróság még nem jogerősen és a közigazgatási hatóság — akár nem jogerősen, akár jogerősen — az ügy érdemében határozott; 5. ha a bíróság vagy közig. hatóság egyike a maga hatáskörét (a 2. pont értelmében) megállapította, a másik pedig (a 3. vagy 4. pont értelmében) az ügy érdemében határozott. Ha azonban a *bíróság határozata az ügy érdemében* már jogerőre emelkedett, többé azon az alapon, hogy az ügy a közig. hatóság hatáskörébe tartozik, eljárásnak nincs helye, mert a *bíróság jogerős érdemi határozata a közigazgatási hatósággal szemben irányadó.* (id. t.-c. 7. §. 2. bek.).

A bíróság vagy a közig. hatóság, amelynek határozata következtében a hatásköri összeütközés felmerült, köteles a vonatkozó iratokat *haladéktalanul* (15 nap alatt) *hivatalból* felterjeszteni a hatásköri bírósághoz. A hatásköri bíróság az összeütközés kérdésében tárgyalást tart, melyen bűnvádi ügyben az ügyfeleken és az illető miniszter képviselőin kívül a *koronaügyész* lehet jelen, akik (írásbeli nyilatkozat beadásán kívül) a tárgyaláson felszólalhatnak. A hatásköri bíróság csak afelől határoz, hogy a) az ügyben az eljárás a bíróság vagy a közig. hatóság hatásköréhez tartozik, vagy hogy b)

az ügy egyiküknek hatáskörébe sem tartozik vagy hogy c) hatásköri összeütközés esete nem merült fel. Arra nézve, hogy melyik bírói vagy közig. bíróságnak kell eljárnia, a határozat nem terjeszkedhetik ki. (id. tv. 19. §.) A hatásköri bíróság határozata végérvényes s az eldöntött ügyben *ugy a bíróságot, mint a közig. hatóságot kötelezi.* (id. t.-c. 19. §.)

A gyakorlatban igen sűrűn jönnek elő hatásköri összeütközések a járásbíróságok és közig. hatóságok közt. 1908 május 7-ig ezeket a gyakorlatilag fontos vitákat a *minisztertanács* döntötte el (az 1869: IV. t.-c. 25. §-a alapján). Az 1907: LXI. t.-c. a „jogállam“ egy nevezetes követelményét valósította meg a hatásköri bíróság szervezésével. A hat. bíróság külső és belső szervezetét l. a közjogi és közigazgatásjogi kézikönyvekben.

III. Májig sincs rendezve a katonai és polgári bíróságok, az anyaország és társországok, a hazai és külföldi bíróságok vagy más hatóságok közti hatásköri összeütközéseknek ki által és mi módon elintézése. Ez idő szerint az ily esetek az igazságügyminiszternek haladéktalanul bejelentendők s ő indít tárgyalásokat azok elintézése iránt.

MÁSODIK CIM.

A felek és a per mellékszemélyei.

48. §. A felek fogalma és köre általában.

Irodalom: Balogh: 13. Tank. 12—17.; *Finkey:* A felek fogalma és köre a b. per mai elméletében. Balogh ünn. köt. 1914. 103—148.; *Boér Elek:* A per alanyai m. közigazgatási perünkben. Farkas L. eml. k. 1914. 45—70.; *Mayer H.:* Die Parteien im Strafproz. 1889.; *Süss:* Die Stellung der Parteien in mod. Strafproz. 1898.; *Orloff:* Gerichtssaal XLVII. k. 282. és Staats u. Gesellschaftsvertretung im Strafverfahren 1892.; *W. Frach:* Beitrag zur Lehre von dem Parteibegriff etc. 1905.; *Glaser:* I. 237—246. s II. 191—194.; *J. Vargha:* 105—122.; *Planck:* 146—185.; *Wach:* Struktur des Strafprozesses. 1914.; *Nagler:* Der Parteibegriff im Zivil u. Strafverfahren. Rechtsgang I. 56—143.; *Hegler A.:* Zur Stellung der Gerichte im Strafverf. Binding Festschrift. II. 199—272.

I. A bíróságon kívül a büntető pernek másik két fő személye, a *büntető pernek* tulajdonképeni szereplő (activ) *alanyai:* a *vádló*, aki a pert kezdeményezi és a *terhelt*, aki ellen a büntető eljárás folyik. A vádlót és a terheltet összefogva s a bírósággal szembeállítva nevezzük *feleknek*.

Kiket lehet és kell azonban büntető „perbeli feleknek“ tekinteni, különösen arra nézve, hogy ki a *vádló* fél, a büntető per fogalmára felállított elmélet értelmében különbséget kell tenni az anyagi jogi és a perjogi értelemben vett felek közt.

Anyagi jogi értelemben, vagyis a tulajdonképeni per alapját és tárgyát képező közjogi viszonyban, melynek tárgya az állam büntető igazságszolgáltatási igényének egy bűnelkö-

vetés gyanújával terhelt egyén ellenében bírói megállapítása, illetőleg az ártatlan, alaptalanul gyanúsított személyes szabadságának biztosítása, az *állam* és a *terhelt* tekintendők feleknek. Ők az alanyai, tulajdonosai egyfelől a büntetési igénynek, a büntető joghatóságnak, másfelől a bűnhődési (a büntetés elszenvedési) kötelezettségének. Az állam azonban mint jogi személy, csak in abstracto, elvi szempontból nevezhető ügyfélnek, csak elméletileg mondjuk, hogy közte és a terhelt közt folyik a büntetőjogi per. Ennek a hangoztatása azonban fontos és szükséges, hogy a büntető pernek teljes és feltétlen közjogi jellegét kiemeljük és fenntartsuk.

Perjogi értelemben, az egyes felmerült (concrét) bűnügyi perekben pedig a felek alatt a *vádlót* és a *terheltet* kell érteni. Vádló lehet a Bp. (13. §.) szerint a *kir. ügyészség* és a *sértett*, mint *fő-*, vagy *pótmagánvádló*. A concret perben ezek a tényleges, *valóságos* ügyfelek s nem az állam. A *terhelt* a maga személyében a *perbeli ügyfél*, aki azonban perbeli jogait és érdekét külön személy, a védő által is gyakorolhatja, sőt bizonyos esetekben hivatalból kirendelt, vagy közvédő is áll oldala mellett. A *védő* nem egyszerű jogi képviselője vagy tanácsadója (Beistand) a vádlottnak, hanem a per *főszemélyei* közé tartozik, akinek *önálló perbeli jogai* vannak.

A mai összes kulturállamokban érvényben levő vád-, illetőleg vegyes rendszer alapelveiből, lényegéből folyik, hogy *perbeli ügyfeleknek* az egyes concrét esetekben a tényleg szereplő vádlót, a *kir. ügyészséget* vagy a *magánvádlót* és *terheltet* (a per későbbi szakában u. n. vádlottat) tekintjük. Ő közöttük folyik tényleg a harc, a jogvita, míg a bíróság mint a harcon kívül álló pártatlan döntő hatóság, csak a per külső rendjére ügyel, a feleket perbeli jogaik és kötelességeik teljesítésére felhívja, esetleg ezeknek a való tényállás és az ügy eldöntésére lényeges más körülmények tisztázása körül elkövetett mulasztásait kiegészíti s az egyes perszakokban a szükséges határozatokat meghozza.

Az *ügyészség* azonban, sőt a *magánvádló* (akár fő- akár pótmagánvádló) is *csak perjogi értelemben* tekintendők ügyfeleknek, mint a bűnüldözésre irányuló *állami feladat* képviselői, illetőleg erre jogosítottak. A büntető per egyik jellemző vonása, mely a polgári pertől megkülönbözteti, épen az, hogy a per rendszerinti kezdeményezője, az *ügyészség*, az u. n. köz-

vádló, nem önkényesen, nem tetszése szerint lép fel, hanem rendszerint *hivatalból*, „a törvény értelmében“ köteles a büntető per megindítását indítványozni (legalitas elve), mihelyt hivatalból üldözendő bűncselekmény elkövetéséről nyomatékos gyanuja van. *Valóságos*, anyagi jogi értelemben vett *ügyfélnek* elvileg a magánvádló sem tekinthető, mert ő is csak a törvényben meghatározott esetekben és az ott előírt feltételek mellett (rendszerint rövid záros határidő alatt) veheti át a vád képviselőt s tőle a kir. ügyészség az ügy bármely stádiumában át-, illetőleg visszaveheti a vádképviselőt.

Teljes jogu, ugy anyagi jogi, mint perjogi értelemben vett *ügyfélnek* a büntető perben *egyedül a terhelt* tekinthető, aki maga személyesen van érdekelve a perben s aki tetszése szerint élhet perbeli jogaival. Azonban a terhelt helyzete sem teljesen azonos a polgári per alperesével, egyrészt mert *sokkal több és szigorubb perbeli köteleességeknek van alávetve*, másrészt mert tekintettel az egyéni szabadság védelmére, mint a büntető per egyik céljára s az ártatlanul elítéltetés nagy társadalmi és egyéni káros következményeire, *a terhelt védelme oly fontos közérdeknek* van elismerve, melynek hathatós és szakszerű ellátásáról súlyosabb ügyekben a törvény értelmében hivatalosan kell gondoskodni. Ezenfelül a védő nincs kötve a terhelt akaratához a védelem teljesítése tekintetében és ennek akaratára ellenére is jogérvényes lépéseket tehet.

1. A büntetőper elméletének legmélyebbre ható s épen ezért maig legvitásabb kérdése: lehet-e ügyfelekről beszélni a büntető perben s ha igen, kik tekintendők ezeknek?

Érdekes, hogy a polgári per jogirodalmában ez a kérdés fel sem vetődik. A legkülönbözőbb perelméletek valóságos axiómának tekintik, hogy a perben két ügyfélnek kell léteznie s ezek a felperes és az alperes. *Felek nélkül nincs per*. A büntető perjogi irodalomban ellenben a felek fogalma, a fogalom létjogosultsága s különösen a *vádló fél* meghatározása körül még mindig heves viták folynak.

Sokan (*John* és *H. Meyer*) nyíltan elvetik a felek kifejezés használatát a büntető perben, mert itt minden tényezőnek közérdekből kell eljárnia. Különösen Meyer indokolja részletesen és elég tetszetősen e nézetét, kimutatva, hogy a büntető perben megkülönböztethető három tevékenységi kör mindenike: a *bűnüldözés*, a *védelem* és a *határozás* egyaránt állami funkció, ami kizárja ezek bármelyikének egyoldalú, ügyfél módjára gyakorlását. Ez okból javasolja, hogy a védelmet is mindig *hivatalból* alkalmazott védőknek kellene ellátniok. *Orloff* szerint a büntető perben az állam és a társadalom állnak harcban egymással, a vádlott mögött tulajdonképpen a társadalom ül a vádlottak padján. Ügyfelekről s ügyfélegyenlőségről a büntető perben csak akkor lehetne szó, ha az ügyész által képviselt állammal szemben a vádlott,

illetőleg védője mint a társadalom képviselője állana szemben teljesen egyenlő jogokkal. Ezért ő a védelmet külön, u. n. társadalmi ügyészségre bizná. *Bierling* szerint a büntető perben a polgári per felpereséhez és alpereséhez hasonló felek egyáltalán nincsenek. Az államot, mely a büntető hatalom tulajdonosa és a határozatot végzi, lehetetlen egyuttal ügyfélnek is minősíteni. A felek kifejezés a büntető perben csak egy helytelen sablonos beszédmód, hogy a különböző perbeli funkciókat könnyebben megjelöljék.

Legszabatosabban formulézza ezt a felfogást *Bornhak* s egyuttal le is vonja annak következményeit. Se a vádpernek a jogtörténet kezdetleges korában gyökerező magánjogi eredete, se a polgári perből vett analogia nem igazolja, hogy a mai büntető perben felekről beszéljünk, akik önálló jogok és köteleességek alanyai lennének. Az anyagi értelemben vett ügyfelek fogalma ellenmondás a modern büntető per és büntető jog lényegével. Ügyfelekről itt csak *alaki értelemben* lehet beszélni. A büntető eljárás feladata az állam büntető igazságszolgáltatási jogának és köteletségének érvényesítése, amelynek legbiztosabb s a jövőre kívánatos módja a szóbeli és nyilvános nyomozó per. *Bornhak*hoz csatlakozik lényegében *Fraeb*, azzal az eltéréssel, hogy a jövőre való következtetését nem helyesli. A felek fogalma *Fraeb* szerint a büntető perben pusztán *perjogi jelentőségű*, mert a perbeli jogok és köteleességek elosztása a BP. által történik.

Elismerik a felek fogalmát, de az általános felfogástól eltérően értelmezik azok körét *Geyer*, *Wach*, *Löwe*. *Geyer* és *Wach* szerint a felek szó csak a *magánvádlóra* és a *terheltre* alkalmazható. *Löwe* szerint pedig a *terhelt* nem tekinthető valóságos ügyfélnek a közjogi perben. Ezért említi őt a törvény kifejezetten a felek közt. *Löwe* azért a „felek“ kifejezés helyett a „per részeseiről“ (Prozessbeteiligten) beszél.

Nem foglal határozott állást e kérdésben *Glaser*, aki lehetőleg mellőzi a felek szó használatát, s csak fő- és mellékszemélyekről beszél. Azonban az *ügyészségre* nézve elismeri, hogy *perjogi értelemben* az is ügyfél. Főszemélyek alatt szoros értelemben csak a *terheltet* és a *magánvádló* gyanánt szereplő sértettet tekinti. (Id. m. II. köt., 91. és 144. lap.)

Hazai irodalmunkban *Balogh* szintén helyteleníti a büntető perben az anyagi (valódi) értelemben vett felek fogalmának használatát. A felek kifejezést szerinte a *vádrendszer* fogalma tette szükségessé. A nyomozó rendszerrel tett kedvezőtlen tapasztalatok folytán a mai törvényhozások célszerűnek látták a büntető eljárást úgy szabályozni, hogy az eljárásban a *védelv* legyen tulsulyban. Ezért volt szükség *külön vádlóra*. Valódi értelemben vett ügyfelekről azonban a büntető perben nem is lehet szó. Különösen nem helyes *az államot* tekinteni ügyfélnek, mert az állam a büntető hatalom birtokosa, ki- nek a vádemelés, az ítékezés és a büntetés igazságügyi felségjogai közé tartozik. De téves az a feltevés is, mintha az ügyészség egyoldalú ügyféli teendőket végezne. Az ügyészség mindenütt *mint közhatalóság* van szervezve, mely minden irányban, így a védelem javára is köteles megtenni mindazt, ami az anyagi igazság érvényesítésére szükséges. A büntető perben tehát csak *alaki értelemben* vett ügyfelekről lehet beszélni, mert egy részről a vád *képviselőinek*, az ügyészségnek és a magánvádlnak, mint „a bünper cselekvőleg fellépő alanyainak“, másik részről a terheltnek jogukban s részben köteleességükben áll bizonyos perbeli cselekményeket végezni és a bíróság elé vitt jogi vitá-

juk felett a bíróság határoz. „Ezenfelül“ a terhelt annyiban is ügyfélnek tekintendő, mert a BP. értelmében önálló perjogi alany, aki védelmét minden irányban szabadon kifejtheti s perbeli cselekményeivel az esetek tulajdonos többségében egyoldalulag, saját érdekeit szokta előmozdítani. Végső conclusioja tehát Baloghnak, hogy a felek gyűjtőnév használata a BP.-ban *kizárólag törvényszerkesztési előnyökre* vezethető vissza s törvényünk azzal, hogy 13. §-ában felsorolja a feleket (kir. ügyész, a fő- és pótmagánvádoló és a terhelt) egyáltalán nem akarta eldönteni azt a kérdést, kik tekintendők a büntető perben ügyfeleknek. (Tankönyv 12—15. l.)

Vargha F. szerint a büntetőperben az egyik fél a közvádoló által képviselt állam, a másik a *terhelt*. Balogh-Illés-Vargha: A BP. magyarázata II. kiad. 1910. I. k. 443.

Az uralkodó felfogás azonban a mai b. perjogi irodalomban is (Binding, Birkmeyer, Rosenfeld, Mittermaier W., Nagler, Hegler) még mindig az, hogy a b. perben a felek fogalma nélkülözhetetlen.

2. Ha a felek fogalmára, helyesen e kifejezésnek a büntető perjogban való elméleti és gyakorlati létjogosultságára és használhatóságára biztos és nyugodt feleletet akarunk adni, nézetem szerint először arra nézve kell megállapodnunk, mit értünk a felek kifejezés alatt?

Feleknek, ügyfeleknek, úgy az anyagi jogban, mint a perjogban azokat a személyeket nevezjük, akik a köztük létesült jogviszonynak alanyai, vagyis akikre e jogviszonyból jogok vagy köteleességek származnak. Alkalmazva e fogalmat a büntetőjogra és a büntető perjogra, a nehézséget és vitákat nem az okozza, mintha az anyagi büntetőjogban más lenne a felek fogalma, mint a büntető perjogban, hanem az, hogy más az *anyagi büntetőjogi* viszony, mint a *büntető perjogi* viszony. Az anyagi büntetőjogi viszony előáll egy büntettesnek azon cselekménye által, hogy megsérti a büntetőtörvényt, illetőleg a büntetőtörvény által tiltott cselekményt követ el. *Ebben a jogviszonyban* szereplő felek vagyis annak alanyai: az állam és a terhelt; az állam mint a büntető hatalom birtokosa, akire a büntetés (a megtorlás és megelőzés) gyakorlása jog és kötelesség, a terhelt, mint aki büncselekményének általánosságban előre megállapított és a büntető perben in concreto megállapítandó jogkövetkezményeit elviselni köteles. Ezt az anyagi büntetőjogi viszonyt nevezhetjük *elméleti (abstract) büntető perjogi viszony*nak, mert a büncselekmény elkövetésével már az állam büntetési igénye megszületett, de egyelőre csak mint virtualis jog, mint *perindítási* alap a büncselekmény elkövetője ellenében. Ez az anyagi jog² (abstract büntető perbeli) jogviszony az alapja és érvényesítendő tárgya a konkrét büntető pernek.

A *concreti büntető perben* ellenben, mely az illető büncselekmény tényálladékának, a terhelt büntethetőségének és a jogkövetkezményeknek megállapítása végett az erre rendelt bíróság előtt megindítatik, perbeli feleknek tekintendők: a *vádoló* és a *terhelt* (a per későbbi szakában u. n. *vádlott*). A vádló, mint a pernek cselekvőleg fellépő alanya, aki lehet valamely *közhatóság* (a kir. ügyész) tagja, vagy a sértett *magánaszemély* (fő- vagy pótmagánvádoló), vagy esetleg bármely polgár (állampolgár vádjog). A terhelt, mint aki ellen a büntető eljárás folyik, aki azonban nem merőben passiv alanya a pernek, hanem a vádlóval elvileg *egyenjogu ügyfél*, aki ártatlanságának, mentő vagy enyhítő körülményeinek bizonyítására és megállapítására széleskörű perbeli jogkörrel bír.

Az anyagi büntetőjogi és a büntető perbeli jogviszony ily megkülönböztetésével tehát semmi okunk nincs arra, hogy a felek fogalmát a büntető perjogban elvesztik, illetőleg a büntetőper elméletét ennek mellőzésével próbáljuk meg felépíteni s nem találunk igazoltnak és ajánlatosnak, hogy az egész büntető eljárást visszatereljük a nyomozó rendszerbe, mint azt Bornhak javasolja.

A nyomozó *elv* helyes és értékes oldalát a vegyes rendszerű BP-ok eléggé érvényesítik a hivatalból eljárás, a legalitás és az anyagi igazság keresztülvitelével. Elképzelhető és helyeselhető ez elvek továbbfejlesztése is, így a fiatalokúak bíróságánál világszerte divatbajött környezettanulmány beszerzése, a terhelt egyéniségének teljes megvilágítása végett, előreláthatólag a felnőttek ügyeiben is utat fog törni magának s különösen az anyagi büntetőjogban mind erősebben tért foglaló biztonsági intézkedések a büntettek egyes csoportjaival szemben maguk után fogják vonni a nyomozó elv más irányu és szélesebb alkalmazását. Azonban mindezek dacára a felnőtt büntettek zömére az ügyfélharccal járó büntetőper fenntartását, az egyéni szabadság védelmének szempontja még mindig és valószínűleg még hosszú időre kívánatos és elkerülhetetlenül teszi. Különösen politikai és sajtóperekben, de közönséges bűnügyekben is a hivatali tulbuzgóság, a Kabinetjustiz elleni biztosítékul s az emberiség és méltányosság biztosabb érvényesítése végett is a büntetőpernek *pernek* kell maradnia, ez pedig nélkülözhetetlenül teszi a *felek* fogalmának fenntartását, vagyis a perbeli teendő megosztását.

II. A büntető perben szereplő *perbeli felek* jogállása és szerepe *általánosságban* a következő:

1. A *kir. ügyészség*, amennyiben valamely perben tényleg ő képviseli a vádat, a büntető *per megindulása után* s annak *egész folyamata alatt* ügyfélnek tekintendő. Hangsúlyozni kell azonban, hogy az ügyészség *nem egyoldalú* ügyfél. Tekintettel ugyanis arra, hogy az ügyészség mai szervezetében (l. a köv. §§.) *közhatóság*, melynek a szorosán vett ügyféli teendőin kívül a per *előtt* és a per *után is* különböző igazságügyi feladatai vannak, a törvény kötelességévé tette az ügyészségnek, hogy *ügyféli szerepében is* igyekezzék a *pártatlan igazságot* szolgálni s ezért nemcsak a terhelt ellen, de a mellette szóló körülményeket is figyelembe venni s *esetleg a vádlott javára* szóló perbeli cselekményeket is végezni. Ez a körülmény azonban egyáltalában nem rontja le az ügyészség ügyféli minőségét, hiszen a terheltnek, vagy a védőnek sem kell okvetlenül egyoldalúan (pártos szempontból) eljárniok. Ha a terhelt beismeri is a cselekményt s maga siet a tényállás tisztába-hozására és a saját elítéltetésére közreműködni, ezért senkinek sem jut eszébe kétségbevonni az ő ügyféli minőségét.

Ez általános nézetrel szemben Geyer (Lehrbuch 416. l.) és ujabban Suess (Die Stellung der Parteien im modernen Strafprozess. 1898. 9. l.)

hangoztatják, hogy az ügyészség *csak ügyfél*, különben a „pártatlan ügyészség” feleslegessé tenné a bíróságot. Ez a különleges nézet figyelmen kívül hagyja az ügyészség hatósági jellegét. *Wach* szerint az ügyészség nem ügyfél, csak a magánvádló az (és a vádlott).

Az ügyészség ügyféli minőségét rendszerint azzal igyekeznek cáfolni, hogy az nem tulajdonosa, csak *képviselője a vádnak*. Az igazi vádló tehát az állam, az ügyész csak mint az államnak erre rendelt hivatalnok a „képviseli a közvádat.” Ez ellenvetésből igaz annyi, hogy az ügyész az állam hivatalnok a s az állam rendelkezése (a törvény) folytán és annak érdekében (közérdekből) köteles eljárni tisztében, ez azonban szintén nem alterálja az ügyféli minőségét. A bíróság is az állam nevében, mint annak képviselője jár el s mégis kétségtelenül helyes az a tétel, hogy *in concreto* a bíróság ítél. Vagyis az államé a bírói hatalom, de azt a bíróság által gyakorolja s így az egyes esetekben a bíróság hozza a határozatot, nem az állam. Ugyanez az eset az ügyészségre nézve. A büntülőzés joga is, mint a büntető igazságszolgáltatás egy része, in abstracto, mint anyagi felségjog, az államot illeti, ezt a jogát azonban az állam az ügyészség által gyakorolja. A concret esetekben az ügyész emeli a vádat, ő tesz indítványokat s így ő gyakorolja a közvád jogát. Neki azonosítania kell magát a megsértett állami renddel, a törvényhozó akaratával, köteles a törvény értelmében eljárni (legalitás elve), a concret esetekben ő az, akinek joga s egyuttal hivatalos kötelessége a vád gyakorlása és perrendszeri érvényesítése.

Helyesen mutatja ki *Hegler* (id. h. 210. és 269. l.), hogy a kir. ügyészség ügyféli szerepét nem rontja le az, hogy ő hatóság. Sőt éppen szerinte az ügyészség ügyféli minősége az ő hivatalos állásából; a „jogvédelem keresésének” (Rechtsschutzsuchender) természetétől folyik. *Binding* pedig de lege ferenda egyenest azt javasolja, hogy az ügyészség szabadittassék fel minden valódi „jogvédelmi” teendőtől (így a végrehajtástól) és tisztán „a bíróság előtt ügyfél gyanánt szereplő közigazgatási hatósággá” alakíttassék át. *Gerichtssaal*. 74. k. 44.

2. A fő- vagy *pót*magánvádló gyanánt szereplő *sértett*, — épügy mint a kir. ügyészség, — szintén valóságos perbeli ügyfél, sőt magánindítványi cselekményeknél, ha az indítványra jogosított egyszersmind magánvádló is lett, bizonyos mérvben erősebb jogu vádló az ügyészségnél, mert ez esetben az ő „indítványa” nélkül a büntető eljárás meg sem indítható s joga van az elsőfoku ítélet kihirdetése előtt indítványát visszavonni s ezzel a tettet elvonni a büntetés elől. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a *sértett* eo ipso *mint sértett, nem ügyfél* a büntető perben és pedig sem anyagi jogi, sem perjogi értelemben. A büntetőjog közjogi jellegének uralomra jutása óta ugyanis axioma a büntetőjogban, hogy minden bűncselekmény, még ha közvetlenül egyeseket sértett is, elvileg *az állam* (a jogrend, a törvény) *megsértésének* tekintendő. A tulajdonképeni sértett, akit a büntülőzés joga és kötelessége illet, e szerint az állam; a magán-sértett, a BTK. által u. n. *sértett fél*, csak kivételesen,

amennyiben ezt az állam megengedi, gyakorolhatja a *magánindítvány* és a *magánvád* jogát. S ott, ahol a BTK. a sértett magánszemélynek a bűnüldözés iránti indítványozás jogát, az u. n. magánindítványi jogot megadta, ez a jog egyáltalán nem jelenti a vádképviselési jogot, vagyis azt, mintha a sértett így esetekben a concret perben eo ipso perbeli ügyfél lenne.

A perbeli fél, a vád képviselője, magánindítványi cselekményeknél is rendszerint és első sorban az állami vádhatóság, a kir. ügyészség s ismét csak a törvény és pedig a BP. engedi meg kivételesen, hogy bizonyos esetekben az ügyész mellett vagy helyett a sértett magánszemély, mint magánvádoló léphessen fel a perben. (l. alább az 54. §-t).

Helyes-e, hogy a sértett magánszemély a közjogi jellegű büntető perben személyesen léphessen fel mint vádló, ehhez természetesen sok szó férhet. Különösen a pótmagánvád, amely súlyos, hivatalból üldözendő cselekmények miatt is a sértett magánszemély közvetlen vádképviselője mellett engedi meg a büntetőper folytatását, perjogi szempontból erős kifogás alá eshetik. (l. erről az 56. §-t).

3. Legkönnyebb és legegyszerűbb a *terhelt* ügyféli minőségének kimutatása. Könnyűvé teszi a megoldást, hogy a terhelt maga személyesen, úgy az anyagi büntetőjogi viszonyoknak, mint a büntető perbeli viszonyoknak alanya, vagyis úgy elméletileg, in abstracto, mint tényleg in concreto is ő a fél.

A terheltre nézve más irányban merül fel vita és nehézség, t. i. a *védő* és a *terhelt* viszonyára nézve. Ha a terhelt maga teljesíti védelmét, vagyis ha védő nem szerepel a perben, nincs semmi elméleti nehézség. Ha azonban akár választott, akár kirendelt, vagy közvédő van a terhelt oldala mellett, felvethető a kérdés, vajjon nem analog-e a terhelt és védő helyzete az állam és ügyészség helyzetével, illetőleg viszonyával. Ha a *védelmet* mint a b. perben elengedhetetlen harmadik lényeges funkciót fogjuk fel. (l. alább a 62. §-t.) nem képtelenség az a felfogás, mely szerint a terheltet, mint az anyagi büntetőjogi viszony alanyát, tehát mint anyagi jogi értelemben vett ügyfelet, a védőt pedig, mint egy önálló perjogi funkció képviselőjét, tehát mint perbeli felet tekintjük. A közvédői intézmény felállításával, mely a legújabb BP.-okban, így a mi BP.-unkban is legalább bizonyos esetekre vagy bizonyos bíróság előtti tárgyalásokhoz, mint nélkülözhetetlen perbeli személy szervezetett, (l. alább a 65. §-t) e merésznek látszó eszme megvalósítása felé az első lépés megtétetett.

Ma azonban még általában a védő (legalább is a *választott* védő) ügyfélnek semmiesetre sem tekinthető.

Behatóan foglalkozik a védő jogállásával legújabbban *Wach*, s arra az eredményre jut, hogy a védő nem minősíthető ügyfélnek, de a b. perben *önálló jogköre* van, ami abból folyik, hogy nem képviselője a félnek, hanem jogi támasza. (id. m. 26. l.)

III. A vádlón és terheltén, mint sajátképeni *perbeli felelő* kívül a büntető perben még több *mellékszemély* szerepelhet, akiknek különböző perjogi hatáskörük van; így: a *magánfél*,

a csatlakozók, a nem csatlakozott sértett, a sértett jogutóda, a védő, a terhelt hozzátartozói, a vádlott örököse. Ezek a személyek a „felek“ fogalma alá nem vonhatók, de a vádló vagy a terhelt érdekeinek előmozdítása, esetleg saját külön érdekük megvédése végett (a magánfél) bizonyos perjogi jogkörrel bírnak, amit a Bp. mindenik részére pontosan megállapít. A védői tisztelet teljesítő személyek között azonban a *kirendelt* és *közvédő* kivételképen már ma is a per *főszemélyei* közé tartoznak, amennyiben az ő jelenlétük és közreműködésük nélkül épen a legfontosabb szakok, (fő tárgyalás, fellebbviteli tárgyalások) nem tarthatók meg. (L. alább a 117. és 140. §§-at).

I. FEJEZET.

A vádló.

49. §. A vádképviselő különböző alakjai.

Irodalom. Balogh: 239—296.; Balogh-Illés-Vargha: I. 33—67.; Lukács A.: 74—108.; Min. Ind.: 148—190.; Gneist: Vier Fragen 16—57.; Glaser: I. 214—233. és II. 3—76.; Garsonnet: I. 279—358.; Garrand Traité: I. 149—470.; John: II. 1—100.; Frey L.: Die Staatsanwaltschaft in Deutschland und Frankreich. Erlangen 1850.; Keller G.: Die Staatsanwaltschaft in Deutschland. Wien 1866.; Orloff: Der fiskalische Strafprozess. Leipzig 1891.; Mittermaier W.: Die Parteistellung der Staatsanwaltschaft. Stuttgart 1897.; Otto: Die preussische Staatsanwaltschaft. Berlin 1899.; Elling K.: Einführung der Staatsanwaltschaft in Deutschland 1911.; R. Schmidt: Staatsanwaltschaft u. Privatkläger. 1891.; Delpon: Essai sur l'histoire de l'action publique et du ministère public. 2 kötet. 1830.; Ortolan et Ledcan: Le ministère public en France. 2 kötet. 1830.; Leloir: Code des parkets. 1889.; M. Jamaoka: Die Rechtsstellung der Staatsanwaltschaft. Borna-Leipzig 1909.; M. Oudinot: Les droits de la ministère de la justice sur l'exercice de l'action publique. 1910.

I. Kit, vagy kiket illet a vádemelés és vádképviselő joga, erre nézve az összehasonlító jogi bemutatás megkönnyítése végett tanulmányos egy pillantást vetni a vádképviselő történetére.

1. A fejlődés első fokán, a tiszta vádper korában (héber, görög, római jogban) a sértett, illetve hozzátartozói vagy a vele társadalmi közösségben élők emelhetnek vádat, a vádló tehát mindig *magánszemély*, vádhatóság ismeretlen. Ez a *tiszta magánvád* kora, midőn egyedül a *sértett* magánszemély a vádló, aki teljesen a maga tetszése szerint, a magánjogi felperest megillető rendelkezési joggal jár el, a vádnak s ezzel a pernek is feltétlen ura (*dominus litis*).

2. A fejlődés második foka az u. n. *állampolgári vádjog*, mely a büntetőjog közjogi jellegének legalább a cselekmények bizonyos csoportjára (közbüntettek) való felismerése folytán áll elő. Az állampolgári vádjog, vagy u. n. *népvád* (*actio popularis*) intézménye legtisztábban az *athéni* és *római* jogokban fejlett ki s abban állt, hogy közbüntettek (*delicta publica*) esetében

minden állampolgár *hivatva és kötelezve volt* vádló gyanánt fellépni, ha ily büntettről tudomást szerzett. A népvád alap gondolata az, hogy a közösséget, az államot sértő cselekmények megtorlása iránt minden állampolgár, mint az államhatalom részese, köteles közreműködni. Miután a vádlói szerep ily fontos jog és kötelezés, a római jog csak a felnőtt (17 éven felüli) s erkölcsileg kifogástalan polgároknak adta meg e jogot, sőt a comitiák előtt csak a főbb hivatalnokok léphettek fel vádló gyanánt. A népvád mellett fennállt a római jogban állandóan a magánvád is, amennyiben a *magánvétségek* (furtum, rapina, damnum, injuria) miatt csak a *sértett* léphetett fel vádló gyanánt s itt ő volt a vád ura, itt egyezkedhetett a sértővel.

Ez az állampolgári vádjog vagy népvád intézménye fejlett ki és áll fenn lényegileg ma is Angliában. (l. alább II. 1.).

3. Az állampolgári vádjog helyére a *középkor* és az *ujkor* büntető eljárása a *compositio* rendszerének befolyása alatt kifejleszti a *hivataltól eljárási* elvét és a *vádhatóság* szervezetét. A *compositio* egy része (a birság, fredus, Busse), később az egész váltságösszeg, az államfőnek vagy hűbérnak jutván, az államfők és hűbéruak vagyoni érdekből gondoskodtak a bünvádi eljárás megindításáról, s a váltság, a vagyonkobzás szorgalmazásáról. Egyes felsőolaszországi városokban és Németországban már a XIV. században vannak „közügyvédek“ (*advocatus de parte publica*) Németországban *Fiscal*), itt azonban hamarosan eltűnnek s igazi vádhatósággá nem tudnak kifejlődni. A francia absolut királyság az, amely a *királyi*, majd az *állami ügyesség* intézményét rendes igazságügyi szervezetté fejleszti ki. A francia királyok hozzák dívatba a XIV. század elejétől, hogy a bíróságokhoz királyi megbizottakat (*gens du roi*) küldenek, akik a király érdekét (vagyonkobzás) ott képviselik. Így lesz rendes hivatallá a *procureur*-i és az *avocat du roi* állás, előbbi a per előkészítésében (írásbeli munkákkal), utóbbi a szóbeli tárgyalásokon vesz részt mint a király képviselője. A XVI. században ez a kettéválasztás megszűnik s *procureur du roy* néven (1586-iki rendelet) minden bíróság mellé szervezetik a kir. ügyészi állás.

Az 1670-iki Ordonnance criminelle szerint már „a bűnperek szorgalmazója“ a kir. ügyész, a *ministère public*, aki azonban nem igazi közvádlo, mert a bíróság ügyészi *indítvány nélkül* is hivatalból elrendelheti a nyomozást s a bíróság a per egyik szakában *sincs* köteve az *ügyész indítványához*. Jellemző az ezenkori közmondás, hogy *minden bíró egy-egy főügyész* (Balogh Tk. 50.).

A tulajdonképeni *közvádlói* (államügyészi) hatóság Franciaországban is csak a XVIII. század végén a forradalmi, majd a napoleoni törvényhozás alatt alakul ki. Az 1790. és 1791-iki törvények újból szétválasztják az ügyészi intézményt a *királyi* biztosi (*commissaire du roi*) és *közvádlói* (*accusateur public*) állásra. A kir. biztos kinevezett hivatalnok, aki az eljárás törvényességére ügyel fel, a „közvádlo“ a törvényhatóság polgárai által választott tisztviselő, aki a vádjury által elfogadott vádat képviseli az ítélet esküdtszék előtt. A IV. évi brumaire 3-iki törvény a közvádlot már kinevezett s a kormány által elmozdítható hivatalnokká (*commissaire du pouvoir exécutif*) s az ügyészséget az igazságügyi rendőség fejévé teszi. A napoleoni törvényhozás az 1808-iki Code d' instr. crim. végre ismét egyesíti a kir. biztosi és közvádlo állást s a *ministère public*-et mint az egész igazság-

szolgáltatás ellenőrzésére hivatott közigazgatási hatóságot szervezi, mely a végrehajtó hatalom képviselője lévén, a kormány rendelkezése alatt áll. (L. a III. alatt).

II. Összehasonlító jogi szempontból az *államügyészség*, illetőleg a *közvádlóhatóság* tekintetében ez idő szerint a mai kulturállamok két főcsoportba oszthatók. *Anglia* és az angol jog hatása alatt álló *egyed* északamerikai államok az államügyészséget mint rendes vádhatóságot nem ismerik, vagyis itt *elvileg* ma is az *állampolgári vádjog* áll fenn s a közvádlói intézmény csak kivételes. A többi európai államok ellenben, mondhatni kivétel nélkül a *francia államügyészség intézményét* követik, kisebb-nagyobb módosításokkal, vagyis a *közvád rendes képviselője* gyanánt erre hivatott *állami vádhatóságot* szerveznek.

A francia ügyészségi szervezetnek a *vádmonopólium* elvéből (kizárólagos ügyészi vádképviselés) és a kormány utasítási jogából eredhető veszélyei (pártpolitika érvényesítése) elhárítása végett, egyes államok az ügyész mint hivatalos és rendszerinti vádképviselő mellett a *sértettnek* is jelentékeny befolyást biztosítanak a vád *együttes* vagy *kisegítő* képviselőtére, sőt egyes esetekben a vád *első sorban* leendő képviselőjét is átengedik a sértettnek. Így jöttek létre a közvádlóhatóság mellett a *magánvád* különböző alakjai, az *együttes*, *mellék-*, *pót-* és *főmagánvád*.

1. *Anglia* conservativismusát, az ősi intézményekhez való ragaszkodását tipikusan jellemzi a *népvád* intézményének fentartása. Angliában ma is elvileg és szabályként minden állampolgárnak (*quivis ex populo*) joga van bárminő, habár nem ő ellene irányult bűncselekmény (köz- vagy magán delictum) miatt vádat emelni. A „magánvádló“ (*private prosecutor*) perjogi szerepe azonban (aki mindig a „király nevében“ (Rex versus X. Y.) emeli a vádat, csak a vádjury előtti tárgyalásig tart, a vádiratot ugyanis még ő köteles megkészíteni s beadni, de a grand jury előtti tárgyaláson csak jelen van, esetleg tanu („első koronatanu“) gyanánt kihallgattatik, de perbeszédet nem tart. Az ítélő jury előtti tárgyaláson pedig a vád igazi képviselője az ügyvéd, aki nem a magánvádló meghatalmazottjának, hanem *köz megbizottnak* tekintendő. Ugy, hogy *Balogh* (251.) szerint az angol népvád lényegileg a feljelentés jogával és az általános tanuzási kötelességgel esik egybe.

A „népvád“ *elve* azonban Angliában több korlátozásnak van alávetve

s ezenkívül *gyakorlatilag* rendszerint nem is a magánberek, hanem a rendőrség vagy bizonyos hatóságok emelik a vádat, vagyis mint *Gerland* (II. 850—887. l.) részletesen kimutatja, több átmeneti alakja van a hatósági vádnak, sőt van tényleg hivatalból emelendő közvád is. A népvád korlátozása, hogy bizonyos esetekben *csak a sértett* van jogosítva a vádemelésre (ez a valódi magánvád), bizonyos esetekben pedig bárki csak a koronaügyész (Attorney General) engedélyével emelhet vádat. Átmeneti alakzatok a hivatalos vádra: bizonyos *egyesületek* vádjoga, a *rendőrség* vádjja, ami a leggyakoribb alakzat; azonban a rendőrség *nem mint hatóság*, hanem mint „*quivis ex populo*“ emeli a vádat, egyedüli eltérés, hogy ily esetben a főtárgyalásra, ha a rendőrség maga nem küld, a bírő hivatalból rendel ügyvédet. Ugyaníly átmeneti alakzat a bírósági vád, amennyiben a *vádjury* (presentement) a *Coroner bírósága* és az *alsóház* mint parlamenti bíróság (impeachment) is emelhet vádat. Ez utóbbi három vádemelési mód azonban felette ritkán fordul elő a gyakorlatban.

E nehézkes és gyakorlatiatlan vádképviselési rendszer hiányainak és visszasságainak (alaptalan vádaskodások, zsarolások, egyezkedések, amiknek eltiltása és büntetése iránt több törvényt kellett hozni) orvoslása végett a XIX. század folyamán több kísérlet történt a közvád és a francia ügyészségi intézmény meghonosítása iránt. Így már az 1856-ban kiküldött parlamenti bizottság javasolta az államügyészség felállítását. Először azonban csak a Viktoria 42. évi 22. sz. törvénnyel (1879. jul. 3.) sikerült egy *központi* vádló hatóság (Director of Public Prosecutions) szervezése. Alig 5 év múlva ennek a hivatalnak a külön főnökségét, az „igazgatói“ állást azonban a Vict. 47/48. évi (1884.) 58. sz. törvény megszüntette s annak teendőit a *Solicitor to the Treasury* hivatalra (a miniszteriumok jogi képviselője) ruházta. Legújában azonban az 1908. évi „bűnüldözési“ törvénnyel (*Prosecutions of Offences Act.*) visszaállított a központi vádhatóság (Director of public prosecutions), sőt a „közvád igazgatója“ *helyettcekek* kinevezésére is felhatalmaztatott (a költségvetési törvény által engedett létszámig), miáltal *lényegében* Anglia is behódolt a *közvád* intézménynek, aminek természetes fejlődése a francia ügyészségi szervezet teljes meghonosítása lesz. Az Angliában így szintén ismerős közvád és államügyészség azonban két lényeges pontban eltér a francia rendszertől. Először is Angliában a közvád (*public prosecution*) mindig *kivételes* eset, elv és szabály a „magánüldözés“ (*privat prosecution*), másodsor a közvád mellett, ha az Attorney General azzal nem élt, mindig és korlátozás nélkül fennáll a népvád. Ugy hogy a legújabb törvény dacára a régi népvád nehézkes rendszere fennmaradt s az Attorney General és annak helyettesei felette csekély számu esetben vesznek részt a vádképviselésben. (1907-ben 548.)

A közvádlo hatóság feje az *Attorney General* (koronaügyész), aki politikai hivatalnok, csak parlamenti tag lehet. Helyettese a *Solicitor-General* (a kettő együtt: Law officers of the Crown. a korona jogi tanácsadói). Az Attorney General b. perjogi szerepe hármass irányu, amellet hogy egyes esetekben csak ő adhat engedélyt a népvád emelésére s kötelező utasításokat ad a Director of public prosecutions-nak, közvetlenül beleavatkozik valamely büntetőperbe, egyfelől a vádtól elállás (*nolle prosequi*) bejelentésével, ami a bíróságra is kötelező (az eljárás ez esetben megszüntetendő), másfelől

a vádképviselőt közvetlen átvételével (pl. 1896-ban a dr. Jameson ügyben), mely esetben a perben ugyanaz a szerepe lesz, mint a közönséges magánvád-lónak (egyedüli eltérés, hogy ily esetben a főtárgyaláson, ha személyesen képviselte a vádat, őt illeti az utolsó szó).

A *Director of public prosecutions*-t és az *Assistant Director*-okat, akik a tulajdonképeni ügyészi személyek, a belfügymiszter nevezi ki az ügyvédi karból (a megbízás visszavonható). Bizonyos ügyekben (halálbüntetéssel sújtott, választási delictumok) kötelezi őket a legalitas elve, más esetekben tet-szés szerint avatkozhatnak be (opportunitas elve); ha a népvád visszavonott vagy nem szabályszerűen vitetik, átvehetik a vádképviselőt.

Skóciában, melynek büntető igazságügyi szervezete e részben előnyösen eltér az anyaországtól, az ügyészség intézménye rég fennáll. Az ügyészség feje a *Lord Advocate*, aki az alsóbb ügyészi hatóságoknak kötelező utasítá-sokat ad. A *Lord Advocate* az ügyvédi karból neveztetik ki, állása bizalmi jellegű (kormányválság esetén köteles benyújtani lemondását); mellette van a *procureur general* és több helyettes. Minden grófságban van egy *procurcur fiscal*, aki a francia államügyész szerepét teljesíti. A grófsági ügyészek azonban *elmozdithatlanok*, állásukra „ad vitam aut culpam“ alkalmaztatnak. Mintaszerűen oldotta meg a skót jog az ügyészi vádmonopálium veszélyé-nek elhárítását is, a *pótmagánvád*lói intézmény létesítése által (l. alább az 56. §-t).

2. A francia államügyészi szervezet lényegében ma is az 1808-iki Code-on nyugszik. Az államügyészség fő jellemvoná-sai az egység, a hierarhikus függőségi berendezés, az egyes ügyészi tagokra az elmozdithatóság.

Az egész ügyészség a végrehajtó hatalom egy szerve. Mindenik tagja az ig. miniszter előterjesztésére neveztetik ki, de az ügyészi megbízás bár-mikor indokolás nélkül visszavonható. Az ig. miniszter gyakorolja ezenfelül az összes ügyészségi tagok felett a legfőbb fegyelmi joghatóságot, (elsőfoku fegyelmi hatóság az alsófoku ügyészekre a főügyész; a Cour d'appel melletti procureur général; a semmitűszék melletti procureur de la republique a fe-gyelmi hatósággal nem bír).

Minden büntetőbírótság mellett a megfelelő fokozatu ügyészi szervezet elengedhetetlen. Ehez képest:

1. a semmitűszék mellett van a „*köztársaság főügyésze*“ (*procureur général de la Republique*), aki mellett mint az 5 helyettesei 6 főügyvéd (*avocats généraux*, minden tanácshoz 2) és a főtítkár (*secrétaire général*) alkotja a legfőbb ügyészi testületet (*parquet*);

2. a felelbiteli törvényszék (Cour d'appel) mellett van a *főügyész* (*procureur général de la Republique*), aki mellé ügyvédek (*avocats généraux*) és főügyészi helyettesek (*substituts du procureur général*) vannak beosztva (minden tanácshoz egy avocat général);

3. az elsőfoku törvényszék (*tribunal d'arrondissement*) mellett a *köztársasági ügyész* (*procureur de la Republique*) és helyettesei (közönsége-sen *avocats de la Republique*-nek nevezve) alkotják az ügyészi *parquet*. A köztársasági ügyész kettős minőségben jár el; a vizsgálóbíró és a tribunal correctionnel előtt saját hatáskörében mint a törvény közvetlen felhatalma-zottja, az esküdtbírótság előtt ellenben mint a főügyész kiküldöttje szerepel;

4. a rendőri bíróság előtti tárgyaláson a *ministère public* jelenléte semmiség terhe alatt szintén kötelező.

Az ügyészség mindig (minden tagja) az állam képviselője a bíróság előtt, bármely tag végezheti a főnökre ruházott összes perjogi teendőket, egyik tag helyettesíti a másikat, mint *Garrand* (I. 186.) kifejti: az egyes ügyészségi tagok személyisége eltűnik, megsemmisül az egységes intézményben. Mint az állam, a társadalom képviselőjét, a *közvád* (action publique) emelés joga és kötelessége csak az ügyészséget illeti (vádmonopolium és legalitas elve), az ügyészségnek nincs joga egyezkedni a terhelttel, nem szabad elnéznie a bűncselekményt (elengednie a büntetést), nem szabad lemondania a felelővételről. A bírósággal szemben független, az ügyész által emelt közvád el nem utasítható. Azonban a bíróság az ügyész vádelejtése esetén is folytathatja az eljárást, vagyis ilyenkor az ügyészség meggyőződése ellenére is köteles a vádat képviselni.

3. Teljesen a francia mintát követik az ügyészség szervezetére nézve, Belgium, Hollandia, a Németbirodalom, Olaszország, Ausztria. Olaszországban azonban az ig. miniszter nem utasíthatja az ügyészséget vádemelésre, Ausztriában pedig az ügyész fel van mentve a bíróság utasításától. A német Bp. a sértettnek általában *mellékvádloi*, az osztrák pedig pótmagánvádloi, bizonyos esetekben pedig főmagánvádloi jogot biztosít (I. alább az 54. §-t).

III. Hazánkban részben a központi hatalom gyengesége, részben a több százados háboruskodás miatt a francia ügyészi intézményhez hasonló hivatalos bűnüldöző hatóság nem tudott kialakulni. A XVI. század végétől ugyan hűtlenségi perekben a „*szent korona ügyésze*“ a kir. tábla előtt mint a király képviselője szerepel, a XVIII. század elejétől pedig a vármegyei *tiszti ügyész* mint vádló is szerepel (*vádkeresetet* szerkeszt), azonban rendes vádhatóságnak egyik sem tekinthető (a tiszti ügyész vizsgálóbíró, sőt szegények ügyeiben védő is volt). A büntető perek rendszerint a *sértett* vádja alapján indultak meg.

Az 1843-iki javaslat a törvényszékek mellett a megyei *tiszti ügyészeket* kívánja *közvádlok* gyanánt alkalmazni. Az absolutizmus alatt az államügyészség intézménye a hazai bíróságok mellett is (az osztrák 1850., majd 1853-iki Bp. octroyálásával) életbelép. 1861-től azonban ismét a megyei tiszti ügyészek és a fiskus lesznek a vád rendszerinti képviselői.

A modern közvádlo-hatóságot, a kir. ügyészséget aztán az 1871: XXXIII. t.-c. állítja fel (I. a köv. §-t).

A *magánvád* kérdését ez a törvény nem szabályozta s csak a Kuria gyakorlata volt az, mely 1900 előtt — sok ingadozás után — a modern elveknek megfelelően meghonosította a *sértett fél* magánvádloi jogát. A BP. szervezte aztán öntuda-

tosan a vádmonopolium correctivuma gyanánt a *potmagánvád* és a *főmagánvád* intézményeit.

A BP. ugyanis nem fogadta el sem az *állampolgári vádjog*, sem a *vádmonopolium* elvét, mint amelyek a két ellenkező szélsőséget képviselik, hanem a két rendszerben rejlő helyes alapeszmét igyekszik összeegyeztetni. Ennélfogva a vád *rendszerinti* képviselője gyanánt a kir. ügyészséget, mint vádhatóságot szervezi s mellette a sértettet általában *pótmagánvádloi* joggal ruházza fel; néhány apróbb cselekményre pedig egyenesen a sértettet tekinti a vád rendes (első) képviselőjének, u. n. *főmagánvádlnak*.

1. A kir. ügyészség.

50. §. *A kir. ügyészség külső és belső szervezete, hatásköre és illetékessége.*

I. A kir. ügyészség „az igazságszolgáltatás körül az állam közérdekeit — képviseli“ (1871: XXXIII. t.-c. 1. §.). A büntető perekben a kir. ügyészség van hivatva a főmagánvád eseteinek kivételével minden büncselekmény miatt a bíróságok előtt *vádat emelni* és a *vád képviselő*tében az egész bűnvádi per folyama alatt eljárni. A kir. ügyészség joghatósága azonban a szorosan vett büntető per határain túlterjed, amennyiben a vád emelésén és képviselőtén kívül hivatali kötelessége a *nyomozás elrendelése* és foganatosíttatása, valamint a per befejezése után a jogerős marasztaló ítélet *végrehajtása, illetőleg* annak elrendelése és foganatosítására való felügyelet.

A kir. ügyészség a maga egészében a) a *bíróságtól független*, b) közvetlenül az *igazságügyminiszternek alárendelt* c) *egységes* szervezet.

I. Dacára, hogy az ügyészség, illetőleg az egyes ügyészségi tagok a büntető per folyamán mint ügyfelek szerepelnek, az ügyészség, mint *igazságügyi szervezet*, mint *vádhatóság*, a maga egészében a *bírósággal egyenrangú*, nem alá, hanem *mellérendelt* hatóságnak tekintendő. E mellérendeltségi viszonyt a közös célon, t. i. az igazság helyes kiszolgáltatásán, az anyagi BTK. gyakorlati alkalmazásán kívül, főleg az mutatja, hogy a bíróságnak az ügyészséggel szemben *utasítási joga* egyáltalán nincs.

Ha az ügyészség *nem tesz indítványt* valamely elkövetett büncselekmény miatt (és a sértett sem lép fel vagy magánsértett nincs), vagy ha az ügyészség *elejtette a vádat* (és más arra jogosított nem vette át), a bíróság hivatalból soha, semmi körülmények nem indíthatja meg, vagy nem folytathatja az

eljárást, sem az ügyészséget nem utasíthatja a vádemelésre vagy a vádképviselőt fenntartására.

2. Mint igazságügyi szervezetnek másik lényeges vonása az ügyészségnek, amiben már lényegesen különbözik a bíróságtól, hogy az ügyészség *nem független*. Az ügyészség ugyanis „közvetlenül az igazságügyminiszternek van alárendelve“, (1871: XXXIII. t. c. 5. §.), vagyis nemcsak közigazgatási (szolgálati köteleességek) tekintetben, de *működésére nézve* is a miniszter rendelkezése alatt áll. Az igazságügyminiszter bármely ügyésznek egy konkrét ügyben is *utasításokat* adhat, tehát azt működésében irányíthatja, s a nem engedelmeskedő ügyészeket *áthelyezheti* vagy tőlük az ügyészi megbízatást bármikor (fegyelmi eljárás indítása nélkül) *elvonhatja*.

A m. kir. ügyészségi szervezet is teljesen a francia minta után készült. Innen vette át az 1871: XXXIII. az ügyészségnek az ig. miniszter alárendelését, aminek helyessége perjogi szempontból mindenestre vitatható. A miniszternek az ügyészséggel szemben fennálló utasítási, áthelyezési és elvonási (degradálási) joga nemcsak az ügyészség önérzetének árt, de kárára van az igazságszolgáltatásnak, mert lehetővé teszi a politikai befolyás, a pártszempontok érvényesülését a büntető igazságszolgáltatásban. Amint szükséges és elengedhetetlen jogállamban a független bíróság és a független védői kar, ép ugy kívánatos az anyagi igazság érdekében a mindenkori kormánytól független ügyészség. Az ügyészi alaptörvény (1871: XXXIII. t. c.) képviselőházi tárgyalásakor nagy vita volt e kérdés felett s tekintélyes pártja volt az *ügyészi függetlenségnek*.

Az ügyészi függetlenséget védi Vargha Ferenc (Ügyészség és politika. M. I. üg. 1907. évi 3—4. sz.), aki a tétéles jog alapján kétségbe is vonja az igazságügyminiszternek az ügyészséggel szemben fennállónak hirdetett *utasítási jogát*, miután az ügyészségi alaptörvény csak az ügyészség „alárendeltségéről“ szól, de nem beszél a miniszter „utasítási jogáról“. Az alárendeltség pedig csupán a felügyeleti viszonyt jelenti, de az utasítás jogát nem foglalja magában. (?) Sőt a miniszter utasítási joga szerinte ellenkezik a BP. sal is, mely szerint (33. §.) az ügyészség megtagadhatja a vád képviselőtét, ha „meggyőződése szerint“ a feljelentett cselekmény nem büntethető stb. Élesen elítéli aztán az utasítási s főleg a megvonási jogot *jogpolitikai okokból* (de lege ferenda), mert egy alkotmányos államhoz nem illik meghallgatás és határozat nélkül elmozdítani egy állami hivatalnokot s ezenfelül ez a miniszteri abszolútizmus veszélyezteti a polgári szabadságjogokat, különösen a sajtószabadságot. Vargha fejtegetései érdemileg teljesen alaposak s részünkről is a bíróságtól és a kormánytól egyaránt független ügyészséget tekintjük az ügyészség ideáljának.

3. Harmadik általános jellemvonása az ügyészségi szervezetnek az *egységesség* vagy oszthatatlanság, mely szerint az egész ügyészség az egyes hivatalnoki rendszer alapján szervezett, szorosan összetartozó hivatalnok-testület, melyben az egyes fokozatok alá tartozó tagok (a koronaügyészség, egy

főügyészség, egy törvényszék mellett levő kir. ügyészség) mint ugyanazon hivatal egyenlő organumai, egymást bármikor (ugyanazon konkrét ügyben is) helyettesíthetik. Ebből a szoros összetartozásból folyik a felettes ügyészi fokozatok vezetőinek utasítási és helyettesítési joga a hivatali kerületükbe tartozó összes alsóbrangu ügyészekkel szemben. (Ez elv alól a koronaügyész képez kivételt, aki csak a saját helyetteseire nézve bír ezzel a joggal. l. alább).

II. A kir. ügyészség külső szervezete a következő:

1. a kir. Kuria mellett van a *koronaügyészség*,
2. minden kir. ítélőtábla mellett a *kir. főügyészség*,
3. minden kir. törvényszék mellett a *kir. ügyészség*.

A kir. járásbírótság mellett működő *ügyészi megbizottak*, valamint a közigazgatási hatóság, mint rendőri büntető bíróság mellett a *törvényhatósági tiszti ügyész, városi ügyész*, illetőleg *ügyészi megbizottak* (1909: 65000 BM. rend. 20. §-a) az *ügyészség szervezetéhez* nem tartoznak, ezek csak ügyészségi segédzemélyek, akik az elsőfoku kir. ügyészségek munkájának megkönnyítése végett vannak rendszeresítve az egyes bíróságok mellett.

Az 1890: XXV. t.-e. életbeléptéig csak két főügyészségünk volt a két kir. ítélőtábla (Budapest, Maros-Vásárhely) mellett. Ez a törvény rendeli, hogy minden (tizenegy) kir. ítélőtábla mellé kir. főügyészség szerveztessék. Azonban a BP. életbeléptéig csak öt főügyészség volt felállítva, u. m. Budapesten, Kassán, Kolozsvárt, Debrecenben és Szegeden s így mindenik kir. főügyészség illetékessége két, a budapestié pedig három kir. ítélőtábla területére terjedt ki. A BP. életbeléptekor lett tényleg felállítva mind a 11 főügyészség.

Az 1871: XXXIII. t.-e. 9. §-a szerint rendszerint minden kir. törvényszéknél alkalmaztatik kir. ügyész. Azonban az igazságügyminiszter jogosítva van több törvényszékhez egy kir. ügyészt rendelni s a kisebb törvényszékek mellett a kir. ügyészt allügyész által helyettesíteni.

A feladatnál fogva, melyet az egyes ügyészségi szervezeteknek a különböző fokozatu bíróságok mellett kell betölteniök, azok az *egyes hivatalnoki* rendszer szerint vannak be rendezve. Ebből kifolyólag:

1. egy egy kir. ügyészség, mint egy kir. főügyészség és a koronaügyészség több ügyészi hivatalnokból áll ugyan, nevezetesen egy *kir. ügyészség* a vezető kir. ügyészből, egy vagy több kir. ügyészből és az alügyészből (természetesen a megfelelő fogalmazó személyzettel és ügyészségi hivatalnokokkal): egy *kir. főügyészség* a kir. főügyészből, egy vagy több főügyészi helyettes-ből; a *koronaügyészség* pedig a korona-

ügyész-ből és a koronaügyési helyettesek-ből, de az ugyanazon hivatalnál működő több ügyési személyek közül az összes hivatali teendőket az illető *hivatali főnök* (a vezető kir. ügyész, főügyész vagy koronaügyész) végzi. A többi ügyészségi tagok (alügyészek, főügyési és koronaügyési helyettesek) csak a hivatali főnök képviselőjében, mint annak helyettesei szerepelnek;

2. a *vezető kir. ügyészt* és *kir. főügyészt* megilleti az a jog, hogy mindenik a saját kerületében levő alsóbbfoku ügyészségi tag teendőjét attól elveheti s vagy maga személyesen láthatja el, vagy valamely helyettesével láttathatja el. A koronaügyészt ily *elvonási* jog csak a saját helyettesével szemben illeti, de a főügyészségek tagjaival szemben nem;

3. a különböző fokozatu ügyési hivatalok működésük tekintetében nem önállóak, amennyiben az összes ügyészségek (a koronaügyész is) az igazságügyminiszternek vannak alárendelve s az ő *rendeleteit* és *utasításait* követni tartoznak. A kir. ítélőtábla területén alkalmazott összes ügyészségi tagok pedig a *főügyésznek* vannak alárendelve s az ő *utasításainak* engedelmeskedni kötelesek.

A Fb. 5. §-a értelmében a *fiatalkorúak bírósága* mellé a közvád képviselőjére a kir. ügyészség vezetője az ügyészség egyik tagját jelöli ki a *fiatalkorúak ügyészeül*. Járásbíróságoknál a fiat. bírónak mellé *kivételesen* arra alkalmas ügyészségi megbízott is kijelölhető.

III. Ami az ügyészség belső szervezetét, az ügyészségi hivatalnokok képesítését, kineveztetésük módját és állásuk függetlenségét illeti, e tekintetben lényegileg a bírói hivatalnokokra fennálló szabályok érvényesek reájuk is, azonban bizonyos változtatásokkal.

Igy: a) Királyi ügyészsé vagy alügyészsé csak az nevezhető ki, aki *bírói képesítéssel* bír. Királyi főügyési vagy koronaügyési állás elnyeréséhez az 1891: XVII. t.-c. szerint öt, illetve tíz évi bírói, vagy azzal egyenjogu más jogi pályán való működés szükséges.

b) A kir. ügyészség tagjait az igazságügyminiszter ellenjegyzése mellett a király nevezi ki; a kinevezettek a hivatalos esküt azon bíróság teljes ülésében teszik le, amely mellé kinevezettek.

c) A törvényesen kinevezett *ügyész* a törvényben meghatározott eseteken és módokon kívül hivatalából el nem mozdítható és nem nyugdíjazható. Azonban az *ügyészi megbízatást* az igazságügyminiszter bármely ügyésztől *megvonhatja*, de ilyenkor az illető ügyészségi tag, fizetésének épségben tartása mellett, rangjának megfelelő ítélőbírói állásra nevezendő ki (1891: XVII. t.-c. 54. §.). Továbbá az igazságügyminiszter a koronaügyési helyettesét kir. főügyési, főügyészt koronaügyési helyettesi, vagy más főügyési állásra, a főügyési helyetteseket, kir. ügyészeket és alügyészeket pedig ezen minőségükben áthelyezteti. (1891: XVII. t.-c. 53. §.)

d) Az ügyészek szolgálati viszonyaira (felügyelet, fizetés, felelősségre-vonás és nyugdíjazás) teljesen a bírói szervezeti törvények érvényesek. A bírói felelősségről szóló törvények szerint a társasbírósgok elnökét megillető *fegyelmi jog* a kir. *főügyészeket* illeti még a kerületükbe tartozó ügyészégi tagokra s az ügyészégi segéd- és kezelőszemélyzetre nézve.

IV. Az *ügyészégi megbizottak* intézményét a BP. (522. §.) teremtette meg, miáltal a járásbíróság előtti eljárást is külsőleg vádalakuvá tette. Az ügyészégi megbizottak jogviszonyait a Bpé. 9—14. §§-ai szabályozzák.

Ügyészégi megbizott az lehet, aki az 1883: I. t.-cikk 1. §-ának a) és b) pontjaiban meghatározott általános minősítéssel bír, a *jogi tanfolyamot* valamely hazai jogi tanintézetben bevégezte s az állam nyelvét szóban és írásban bírja. Ügyészégi megbizottul a fenti minősítéssel bíró *köztisztviselő*, továbbá *gyakorló ügyvéd* is kirendelhető. Az ügy. megbizottat az igazságügyi miniszter *rendeli ki* és tőle a *megbizást bármikor elvonhatja*.

Az ügy. megbizott ebben a minőségében közvetlenül annak a kir. ügyésznek van alárendelve, akinek kerületébe kirendelése szól. Az ügy. megbizottak teendőit a kir. főügyész és helyettese, kir. ügyész és kir. alügyész is végezhetik.

A közigazgatási hatóságok előtti eljárásban a közvád hivatalos képviselőtéről először az 1900. évi 65000. sz. BM. rendelet (20—29. §§.) gondoskodik. Addig a közig. hatóságok előtt ügyészi vádképviselet teljesen ismeretlen volt. Az id. rendelet szerint a *közvád* a rendőri büntető-bírószágok előtt a *törvényhatósági tiszti ügyészek* és a *városi ügyészek*, a m. kir. *államrendőrség* előtt pedig a *belügyminiszter* által kinevezett ügyészi megbizottak képviselik. A törvényhatósági ügyészeknek a közvád képviselőre vonatkozó szolgálati beosztását a tiszti főügyész meghallgatásával a *törvényhatósági bizottság* állapítja meg. Ideiglenesen a törvényhatóság első tisztviselője intézkedik.

Rendezett tanácsu városban a közvád képviselőjében eljáró *ügyészt* a *városi hatóság* jelöli ki.

A közvád képviselőjére a belügyminiszter engedélyével *ügyészi megbizottakat* is szabad alkalmazni.

A *határrendőrség* hatáskörébe utalt kihágási ügyekben a közvád képviselőjében eljáró törvényhatósági vagy városi ügyészeket a *belügyminiszter* jelöli ki vagy a közvád képviselőjére ügyészi megbizottakat rendel ki.

Az ügyészi megbizottaktól és a tiszteletbeli ügyészekről a közvád képviselőjére vonatkozó *megbízás bármikor visszavonható*. (20. §.)

Ügyészi megbizott csak ügyvéd, ügyvédjelölt, jogi- vagy államtudományi doktor, avagy közigazgatási közszolgálatban álló vagy a közszolgálatból kilépett oly tisztviselő lehet, aki legalább a jog- vagy államtudományi államvizagát letette és egy éven át rendőri, közigazgatási vagy bírósági szolgálatban volt. (21. §.)

A tiszti ügyészek — a m. kir. államrendőrség és a határrendőrség mellé a belügyminiszter által kirendelt ügyészi megbizottakat kivéve — a törvényhatósági *tiszti főügyész* felügyelete és ellenőrzése alatt állanak, aki részükre kötelező utasításokat adhat és a közvád képviselőjében helyettük eljárhat. Az *államrendőrségi* és *határrendőrségi* ügy. megbizottakkal szemben ezt a jogkört a belügyminiszter által vezetőként kijelölt ügyészi megbizott gyakorolja. (22. §.)

V. *Kizárás, mellőzés.* Tekintettel arra, hogy a kir. ügyészség tagjai, hatósági személyek, akiknek pártatlanságát, részrehajlatlanságát az igazságszolgáltatás és a terhelt érdeke ép úgy megkívánják, mint a bírákét, a BP. 73. §-a ugyanazokat a *kizáró okokat* veszi fel a kir. ügyészség tagjai ellen, melyeket a bíróság tagjai ellen a 64. §. megállapított, kivéve természetesen a 64. §. 5. pontját, mely a kir. ügyész pártatlanságát nem alterálhatja. Ezenkívül még egy külön kizárási oknak veszi fel a 73. §. azt az esetet, ha az illető ügyészszégi tag az ügyben korábban mint *bíró, védő*, vagy mint a *magánvádlnak*, vagy a *sértettnek képviselője* járt el.

Ezenkívül a *sértett* és a *terhelt* a 73. §-ban meghatározott eseteken kívül is kérheti a kir. ügyészség valamely tagjának *mellőzését*, ha teljes elfogulatlansága ellen alapos okot hoz fel. (Bp. 74. §.) A kizárási okok *hivatalból* veendő figyelembe és pedig nem a bíróság, hanem maga az ügyészség, illetve a *felettes ügyészi hatóságok* (főügyész, koronaügyész) által.

VI. Az ügyészségi hivatalok *hatásköre* és *illetékessége* általában megfelel annak a bíróság hatáskörének és illetékességének, amely mellett fel vannak állítva. (Bp. 36. §.) A kir. törvényszékek mellett szervezett kir. ügyészségek hatásköre kiterjed úgy a kir. törvényszék, mint az illető törvényszék mellett szervezett *esküdtbíró*ság hatáskörébe utalt cselekményekre.

Sürgősség esetén a nem illetékes kir. ügyészség is köteles a területén felmerülő közvádloi teendőket végezni. Ezeknek teljesítéséről az illetékes kir. ügyészség mielőbb értesítendő. (Bp. 36. §. 2. bek.)

Kir. ügyészségek közt felmerült *illetékességi összeütközés* kérdésében a kir. főügyész dönt. Ha az összeütközés több főügyészség közt vagy több főügyészség kerületéhez tartozó kir. ügyészségek közt merül fel, az *igazságügyi miniszter* határoz. (Bp. 37. §.)

51. §. *A kir. ügyészség működési köre általánosságban.*

Irodalom: Vargha F.: A kir. ügyész jogköre a nyomozás folyamán 1896.; Balogh-Ilés-Vargha: I. 213—246.; Caulet: Des fonctions du procureur de la republique et de ses auxiliaires. 1909.; Wulffen: Staatsanwaltschaft u. Kriminalpolizei in Deutschland. 1908.

I. A kir. ügyészség működési körének, feladatának, teendőinek vizsgálatánál különbséget kell tenni a kir. ügyészség *hatósági* és *ügyféli* minősége és szerepe között.

Mint az *állami közérdek képviselőjére* rendelt *hatóságnak*, a kir. ügyészségnek a büntető *eljárásra* vonatkozólag két főteendője van: 1. a *nyomozás teljesítése*. 2. a *jogerősen*

megállapított büntetések végrehajtásáról való gondoskodás és arra felügyelet. Ezenkívül azonban ugy a büntető per folyama alatt, mint annak befejezése után számos oly teendőre van jogosítva, illetőleg kötelezve, melyek nem ügyféli, hanem hatósági jellegéből folynak.

Mint ügyfélnek, mint u. n. *közvádlónak* feladatát és működési körét a törvény abban foglalja össze, hogy „a bűnvádi eljárásban a *közvédat képviselő*.” (Bp. 33. §.). Perbeli „fél“ az ügyészség a büntető per egész folyama alatt, tehát a bírói eljárás megindításától a végérvényes (jogerős) bírói határozat meghozataláig. Természetesen miután az ügyészség a büntető per folyama alatt sem veszti el hatósági jellegét, a per tartama alatt végzett cselekményeinél e kettős (ügyféli és hatósági) minősége ugy összeolvad, hogy egyik-másik cselekmény jellegének szabatos meghatározása nem csekély nehézséggel jár. Sőt helyesebb az a fölfogás, hogy a kir. ügyészség tagja, amidőn mint ügyfél működik, akkor sem tagadhatja meg magától a hatósági minőségéből folyó bizonyos tulajdonságát, így különösen az elfogulatlanságot, a *pártatlanságot*. (Bp. 9., 315., 383. §§.) s ezért ügyféli minőségében sem szabad egyoldalunak lennie, hanem a pártatlan igazságot, az állam és a társadalom valódi, igazi érdekeit kell szolgálnia.

II. A kir. ügyészség hatósági teendői.

1. Legelső s legnevezetesebb *perelőkészítő* teendője az ügyészségnek a *nyomozás elrendelése, teljesítettése és befejezése vagy megszüntetése*. A nyomozás elrendelése tekintetében a Bp. 33., 93. §§.) az u. n. *legalitás* (törvényesség) *elvét* emeli érvényre, vagyis a kir. ügyészség minden *hivatalból* vagy *felhatalmazásra* üldözendő büncselekmény miatt, mihelyt arról hivatalosan tudomást szerzett, valamint magánindítvány tételére esetén a magánindítványi cselekmények miatt is (kivéve a főmagánvád eseteit), *köteles* a nyomozást *hivatalból elrendelni és foganatosítani*.

Ez a nyomozási, illetőleg nyomoztatási kötelesség azonban nem feltétlen. Ugyanis a kir. ügyészség „*megtagadhatja, a vád képviselést*”: 1. ha meggyőződése szerint a feljelentett cselekmény *nem büntethető*, vagy 2. ha az eljárás sikeréhez *szükséges bizonyíték nem szerzhető meg*.” (Bp. 34. §. 1. bek.).

Ennyiben enged tért a Bp. az *opportunitas* elvének, habár azt elvileg (t. i. hogy a kir. ügyészség *célszerűségi* vagy

politikai okokból is megtagadhassa a vád képviselőjét), nem fogadta el. A Bp. *elvé*, vagyis a *főszabály* a legalitás, míg az *opportunitas* csak *kivétel*.

Ez a két eset azonban — mint a Min. Indokolás (156. l.) mondja — nem is tekinthető kivételnek a legalitás szabálya alól, mert a legalitás *elvé* is csak oly cselekmények üldözését kívánja, melyeknél a *büntetendőség* és *büntethetőség jogi feltételei* fenforognak. A kir. ügyészségnek tehát nemcsak joga, de kötelessége elutasítani az oly cselekmény miatti feljelentést, melynél a büntető eljárás jogi feltételei hiányzanak (pl. a BTK. által nem tiltott, vagy elévült cselekmény miatt) s ezzel megszünteti a bíróságot egy felesleges eljárás terhétől. Viszont az *opportunitas* elv alaptalan alkalmazása elleni biztosítékul elrendeli a törvény, hogy a kir. ügyészség köteles a *sértettet*, aki *feljelentést* (89. §.) vagy *magánindítványt* (90. §.) tett, esetleg a szükséges nyomozás teljesítése után, a vád képviselőjének megtagadásáról indokolt írásbeli határozattal mielőbb értesíteni. (Bp. 34. §. 2. bek.) A *sértett* ugyanis ily esetben *átveheti a vádképviselőt* (1. alább).

A kir. ügyészség azonban, habár a vád képviselőjét megtagadta vagy a vádat az eljárás folyamán elejtette, az iratokat a magánvád alapján megindított büntető eljárás alatt is megtekintheti, vagy rövid időre hozzá leendő áttételeket kívánhatja és a *közvád képviselőjét bármikor átveheti*. (Bp. 35. §.)

Mik a kir. ügyészség nyomozási teendői erről l. alább a 94. §-t.

2. A másik nagyjelentőségű *hatósági* teendője a kir. ügyészségnek a *jogerős bírói határozatok végrehajtásáról* gondoskodás, illetőleg a végrehajtás *ellenőrzése*. Ezzel a feladattal a törvény a kir. ügyészséget, mint igazságügyi közigazgatási szervezetet bízta meg. Azonban csak a *társas bíróságok* által megállapított büntetések foganatosíttatása terheli az ügyészséget (Bp. 494. §. 5. bek.). A járásbírói hatáskörébe utalt cselekmények miatt kiszabott büntetéseket maga a járásbírói hatóság foganatosítja (Bp. 559. §.), azonban a kir. ügyészség ellenőrzése mellett. (L. erről a 175. §-t.)

3. A kir. ügyészség *egyéb* hatósági teendői közül *fontosabbak még*: ügyészségi illetékességi összeköttetések elintézése (Bp. 37. §.); bíróküldés indítványozása (Bp. 29. §.);

a jogegység érdekében perorvoslással élni (Bp. 441. §.) és a Kuria jogegységi tanácsában és döntvényt alkotó teljes ülésben, végül a Kurianak a BHT.-át szerkesztő büntetőjogi bizottságában résztvenni (1912: LIV. t.-c. 74. és 78. §§.);

az esküdtek szolgálati lajstromát összeállító tanácsban résztvenni (Eb. 1897: XXXIII. t.-c. 19. §.);

ujrafelvétel indítványozása (Bp. 445. és köv. §§.);

a gyanúsított vagy terhelt letartóztatása iránt indítványtétel, esetleg intézkedés, Bp. 142., 144., 147., 153., 158., 255., 418., 470., 538. §§.;

biztosíték elfogadhatása iránt nyilatkozattétel (Bp. 164. §.);

az ártatlanul szenvedett letartóztatás, vizsgálati fogság vagy büntetés miatti kártalanítási eljárásnál vélemény nyilvánítás (Bp. 586. §.).

L. az egyes ügyészi szervezetek hatósági teendőinek részletes felsorolását: *Balogh-Varga-III* I. 223—227. §.

III. *A kir. ügyészség vádképviselési jogköre.* A Bp. (2. §-a) értelmében „*a vádat rendszerint a kir. ügyészség képviseli.*“ A kir. ügyészség e szerint a vádnak csak *rendszerinti, de nem kizárólagos* képviselője, vagyis Bp.-unk nem fogadta el a „*vádmonopolium*“ rendszerét, melynél fogva minden büntendő cselekmény elkövetése esetén csakis az ügyészségnek lenne joga és kötelessége vádat emelni. A kir. ügyészség vádképviselési jogköre első sorban és minden feltétel nélkül csak az u. n. *hivatalból üldözendő* büncselekményekre terjed ki, azonban az eljárás megindításához szükséges „*magánindítvány*“ vagy „*felhatalmazás*“ megtörténte esetén kiterjed a *magánindítványi* és *felhatalmazási* cselekményekre is, azon delictumok kivételével, amelyekre a törvény „*első sorban és rendszerint*“ a sértettre mint főmagánvádlóra ruházza a vádjogot (Bp. 2. §. 4. bek.).

A vádmonopoliumot a Bp. csupán a felhatalmazási cselekmények tekintetében ismeri el *kivételesen*, amennyiben „*felhatalmazásra* vagy kívánatra üldözhető büncselekmény tekintetében, a vád képviselőtére *kizárólag a kir. ügyészség* jogosult“ (Bp. 2. §. 3. bek.).

Mig tehát más cselekmények esetén az ügyész védelejtése, vagy a vád nem emelése esetén a sértettnek u. n. pótmagánvádlói joga van, e cselekményeknél a pótmagánvád ki van zárva. Ilyen cselekmények miatt a nyomozást is hivatalból (a felhatalmazás előtt) teljesítheti az ügyészség, csak a további eljárási lépések megtétele (vádemelés) függ a felhatalmazástól.

A kir. ügyészségnek a *vádképviselés körüli teendőit* csak a büntető per részleteinek tárgyalása során lehet bemutatnunk. Három nevezetes *általános* jogát azonban, melyeket a Bp. is itt a szervezeti kérdések során körvonalazott, már most meg kell említenünk. Ezek: 1. a *meghallgatás*, 2. a *vádváltoztatás* és 3. a *védelejtés joga*.

1. *A meghallgattatás joga* abban áll, hogy „*ha a kir. ügyészség képviseli a vádat, ennek tárgyában meghallgatása nélkül érdemleges határozat nem hozható.*“ (Bp. 33. §. 2. bek.)

A meghallgattatás feltételezi a *megjelenést* is, ebből fo-

lyólag a Bp. mindenütt kifejezetten gondoskodik arról, hogy minden tárgyalásra (vádtanács, ítéldbíróóság előtt) vagy bíró által eszközölt bizonyítás felvételre (vizsgálóbíró, kiküldött, megkeresett bíró) a kir. ügyészség meghívassék. Minden ily alkalommal a kir. ügyészség megjelent tagja élszóval felszólalhat, megjegyzéseket, indítványokat tehet. Az elsőfoku fő-tárgyaláson pedig *köteles* is perbeszédet tartani s a vádlott elítélhetése vagy felmentése iránt konkrét indítványt tenni (Bp. 315. §.).

2. A *vádváltoztatás* joga az ügyészséget a *büntető per egész folyamata* alatt (nemcsak az elsőfoku, hanem a felebbviteli bíróságok előtt is) megilleti. A vádváltoztatás a vád szabadságát jelenti, mely szerint az ügyész nincs kötve egyszer kijelentett vádjához, tehát ha az eljárás fejleményei más véleményre indították, szabadságában áll eredeti indítványát jobb meggyőződése szerint megváltoztatni.

A vádváltoztatást azonban mindig *indokolni* köteles az ügyészség, ami biztosíték afelől, hogy azt nem szeszélyből, nem kedvezésből vagy opportunitási okokból teszi. A felebbviteli eljárásban a vádmódosításnak egyéb feltételei is vannak (a perorvoslatban bejelentett kérelem feljebb nem emelhető).

3. A *vádelejtés* joga már csak a büntető per egy szigoruan meghatározott időpontjáig illeti meg az ügyészséget. Ugyanis a törvényszék előtti fő-tárgyaláson az ítélelhozás céljából tartott *zárt ülés kezdetéig*, az esküdttbíróósági eljárásban az *esküdtekhez intézett kérdések megállapításáig*, járásbíróósági eljárásban a *tárgyalás befejezéseig*, ha pedig *büntető parancs kibocsátását* indítványozta, ennek *kiadásáig* van joga a vádat *indokolva* elejteni.

A vádnak az eljárás későbbi szakában (a felebbviteli eljárásban) való elejtése a bíróság határozatát semmi irányban sem korlátozza.

Ha azonban az elsőfoku bíróság a fő-tárgyalás vagy a tárgyalás alapján nem hoz ítéletet, illetőleg a kibocsátott büntető parancs kifogás folytán hatályát veszti: a kir. ügyészség visszanyeri jogát a vád elejtésére. (Bp. 38. §. 2., 3., 4. bek.).

1. A *vádelejtés* joga a „vádrendszer“ egyik legfőbb biztosítéka. A vádelv követelménye, hogy a *vádló ura a vádnak* s a vád elejtése esetén az illető ügyben a bíróságnak eljárnia nem lehet. *Vád nélkül nincs eljárás*. Ha az ügyész kifejezetten elejtette a vádat vagy ami ezzel egyjelentésűnek tekintendő, az *eljárás megszüntetését* indítványozta, amennyiben magánvádló nem jelentkezett a vád átvételére, az eljárást feltétlenül meg kell szüntetni. Semmi sem mutatja világosabban a bíróság *pártatlanságát* az ügygel szem-

ben, mint az, hogy az ügyész és a magánvádra jogosultak elejtő nyilatkozatára az eljárást megszünteti, mert a bíróság nem érzi magát vádlásra hivatottnak, ő vád nélkül *hivatalból* senkit el nem ítélhet.

2. Az ügyészesség vádelejtési jogának határpontját a BP. a lehető legmesszebbre tette. Az *elsőfoku* főtárgyalás vagy tárgyalás befejeztéig még mindig joga van az elejtéshez s így a főtárgyalás eredménye szerint még rendelkezhetik a vád felett, de ha már a társas bíróság tanácskozára visszavonult, az esküdtekhez intézett kérdések meg lettek állapítva, a járásbíró befizetettnek nyilvánította a tárgyalást, akkor már a bíróság tekintélyének rovására lenne, ha az ügyész az ítélet kihirdetésekor, vagy esetleg azután ejtené el vádját s a bíróságot már kimondott határozatának visszavételére kényszerítené. A bíróságnak, midőn már az ügy érdeme felett dönt, tudnia kell, hogy a vád komoly és vissza nem vonható, mert ítélete csak így lehet lelkiismeretes. A törvényben kijelölt időpontokon túl tehát az ügyész elejtő nyilatkozata többé nem köti a bíróságot s az ügyésznek, ha a vádlott büntetlenségét akarja elérni, csak a *vádott javára* (in melius) lehet *felebbeznie*.

3. A Kuria JH.-tal is kimondta, hogy a *felebbeviteli eljárásban* már nincs joga az ügyészességnek a vádat elejtenie, azonban joga van itt is a *felebbezést visszavonnia*. BJT. L. 290.

Ha azonban a felsőbbíróság megsemmisítése folytán új főtárgyalás tartatik, valamint az *újrafelvételi főtárgyaláson*, az ügyész újból jogot nyer (a zárt ülés kezdetéig) a vádelejtésre, miután az „új” főtárgyalás szintén *elsőfoku* tárgyalás. De ha a felsőbbíróság az elsőbírósnak csak *ítéletét* semmisítette meg s csupán *új ítélethozatalra* utasította azt, ez esetben nincs vádelejtési jog, mert az ügy oly stádiumba esett vissza, mely a 38. §. második bekezdésben említett határponton túl van. L. ez iránt: Vargha F. Jogt. K. 1904. 53. 62. l., Finkey F. u. o. 12., Fayer: u. o. 5. sz.

Ha az ügyész a vádat elejtette s a pótmagánvádló azt nem vette át, az ügyész újból nem veheti át a vádat. Kuria: BJT. LI. 126.

IV. A BP. életbeléptének első éveiben irodalmunkban nagy vita folyt afelett, hogy a *koronaügyész* a közvádat képviseli-e a Kuria előtt, illetőleg *ügyfélnek* tekinthető-e ő is a büntető perben? Fayer, Tarnai, Tóth Gerő, Illés azt vitatták, hogy a koronaügyész nem tekinthető közvádlónak vagy vádhatóságnak, hanem egy „sui generis hivatalnak, melynek főhivatása a Kuria semmitő teendőinek előmozdítása, a jus respondendi“ (Tarnai), illetőleg egy „magas közjogi méltóságnak“, a „bírói tévedések correctorának“. (L. Fayer és Tóth Gerő cikkeit a Jogtud. Közl. 1900. évf.; Illés K.: Bud. Hírlap és Magyarország 1900.; Tarnaiét BJT. XLI. 113. és J. E. É. 182. sz.) E nézethez csatlakozott Lukács Adolf is, szerinte a koronaügyészesség nem közvádló, hanem csak „véleményező testület“ (id. m. 81—82. l.) Ezzel szemben Hammersberg Jenő koronaügyész (Ügyv. L. 1900. évi 20. sz.), Heil Faustin (Jogt. Közl. 1900. 16. sz.) és e tankönyv írója (BJT. XLIV. 161.) védték azt a felfogást, hogy a szervezeti törvények és a BP. értelmében a koronaügyész is az ügyészesség tagja s így a Kuria előtti *tárgyaláson* mint a *közvád képviselője* szerepel.

Ez utóbbi felfogás helyessége mellett elég rámutatnunk arra, hogy az 1871: XXXIII. t.-cikk 2. §-a értelmében a koronaügyész az ügyészességhez tartozik s így ő tényleg nem más, mint a Kuria mellé rendelt ügyész és az

ügyészségnek, mint egységes szervezetnek legmagasabb rangú tagja. A Kuria előtti „tárgyalásokon“ tehát a koronaügyész mint a köztársaság képviselője van jelen s miután ily tárgyalásokon a védő is jelen lehet és felszólalhat, a koronaügyész tényleg mint „fél“ (az állam nevében emelt köztársaság képviselője) szólalhat fel. A Bp. maga is számos helyen (435., 436., 442. §§., az utóbbiban azonban helytelenül!) világosan félnek nevezi a koronaügyészt.

Nem szabad azonban elfeledni, hogy a koronaügyészség is, épúgy mint az ügyészi szervezet általában, kettős minőségben szerepel: mint hatóság és mint perbeli fél. A koronaügyész is csak a tárgyalásokon, illetőleg a büntető per folyamata alatt ügyfél, azonban a szorosan ügyféli teendőin kívül ő reá is egyéb fontos igazságügyi, illetve közigazgatási feladatok vannak ruházva. Így az illetékességi összehatókzés, bíróküldés esetében való indítványtétel, a jogegység érdekében való perorvoslat használata tényleg *nem vádlói* functio, itt a koronaügyész tényleg nem mint ügyfél, hanem mint egy igazságügyi hatóság szerepel. De emiatt a koronaügyész ép úgy nem zárható ki az ügyészség kebeléből, vagy a köztársaság fogalma alól, mint az elsőfokú ügyész amiatt, mert a közigazgatási bizottság tagja, vagy mert a törvényeségi fogházra felügyel. Azzal, hogy a koronaügyészt az ügyészség tagjai közé sorozzuk, éppen nem degradáljuk e hivatalt. Az állam első ügyészségnek lenni semmivel sem kisebb dolog, mint a „törvények őrének“, aminek a legfiatalabb ügyészségi megbízott is nevezheti magát. (Ugyanez a *Min. Ind., Vargha F.* és a *Kuria* álláspontja.) L. bővebben BJT. XLI. 161.

A vita különben abból indult ki, van-e joga a koronaügyészségnek visszavonni a főügyész semmisségi panaszát. L. erről alább a 142. §-t.

52. §. *A kir. ügyészség viszonya a rendőri hatóságokhoz és közegekhez.*

I. A büntető eljárás sikere érdekében a BP. a rendőri hatóságok és közegek közreműködését, segédkezését is igénybe veszi különösen az eljárás előkészítő részében, főleg pedig a *nyomozás* alatt. A törvény ugyanis csak a nyomozás „teljesítését“ bizza a kir. ügyészségre, annak teljesítését azonban, mint tulajdonképeni közigazgatási (rendészeti) feladatot egyenesen a rendőri hatóságok és közegek feladatává teszi. A *rendőrség* ennyiben a büntető eljárás mellék- vagy segédzsemeleyeihez tartozik, mert különösen a tényállás felderítésével, a gyanúsított egyén kézrekerítésével nagy szolgálatot tesz úgy az ügyészségnek, mint a bíróságnak (esetleg a védelemnek), tehát az igazságszolgáltatásnak.

Külön *igazságügyi* vagy bűnügyi *rendőrséget* sem a BP., sem más törvény eddig nem állított fel s így a BP. által a „rendőri hatóságokra és közegekre“-re bizott teendőket a *közbiztonsági rendészeti* szerveink (fővárosban az államrendőr-

ség, másutt a közigazgatási tisztviselők, községi előljárók, csendőrség) végzik.

A BP. 85. §-a részletesen felsorolja, kik értendők „rendőri hatóságok“ és kik „rendőri közegek“ alatt. E szerint: „*Rendőri hatóságok* alatt értendők: az államnak, a törvényhatóságoknak, rendezett tanácsu városoknak és a községeknek rendőri hatáskörrel bíró *hatóságai és hivatalai*, valamint ezeknek *vezetői és önálló intézkedésre jogosított tagjai*, nevezetesen a községi előljáróságok is. *Rendőri közegek*: a felsorolt hatóságoknak *alárendelt hivatalnokok*, az állami, törvényhatósági, városi és községi rendőrök, valamint *a csendőrségnek altisztjei és legénysége*.

A kir. miniszterium rendelettel állapítja meg, hogy mely rendőri jogkörrel bíró hatóságok és közegek vannak a kir. ügyészség közvetlen rendelkezésének alávetve és melyekkel érintkezik a kir. ügyészség megkeresés útján.“

1. Az itt felsorolt rendőri hatóságok és közegek közül kiválóan a büntetőigazságszolgáltatás érdekeit szolgálják a *székesfővárosi államrendőrség* (1881: XXI. t.-c.) *detektív osztálya* és a m. kir. *csendőrség*. (1881: III. t.-c.)

A *detektívtestület* a székesfővárosi főkapitányság kebelében van szervezve, feladata „a törvények és rendeletek korlátain belül a megelőző és felfedező *szolgálat*“ teljesítése.

A m. kir. *csendőrség* katonailag szervezett közbiztonsági intézmény, melynek hivatása a *közbiztonsági szolgálatnak* (Budapest és a többi törvényhatósági városok területének kivételével) az állam egész területén ellátása s az ezzel járó *nyomozó cselekmények* teljesítése. (Szervezetét l. a közigazgatási kézikönyvekben.) A csendőrségnek a nyomozás körüli teendőit, a csendőrségi személyzetnek erre való kiképzését részletesen l. *Kármán E. és Soltész Imre*: A nyomozás tankönyve m. k. csendőrök számára. Budapest 1911.

A csendőrséghez hasonló újabb közbiztonsági intézmény az 1903. VIII. t.-cikkel felállított m. kir. *határrendőrség*, melynek feladata szintén a tiltott cselekmények elkövetésének meggátlása, az elkövetett cselekmények felderítése, kinyomozása, ezenfelül a rendőri bíráskodás is. L. *Boér E.*: M. közig. és pénzügyi jog. 1912. 234—236.

Jövedéki kihágási ügyekben a nyomozási feladatot a m. kir. *pénzügyőrség* teljesíti. (L. *Exner K.*: Pénzügyi jog 24. §.)

2. Külön *igazságügyi rendőrség* (police judiciaire) van szervezve Franciaországban, Belgiumban, Olaszországban s az *mindenütt* az ügyészségnek van egyenesen alárendelve. Németországban pedig az ügyészség a közbiztonsági rendőrségnek a feje.

Igazságügyi rendőrség szervezése nálunk is felette kívánatos lenne. A budapesti államrendőrség nyomozó osztálya mutatja, mily előnye van a szakértett és kizárólag nyomozással foglalkozó rendőrségnek.

II. Ami az ügyészségnek a rendőri hatóságokhoz és közegekhez való viszonyát illeti, a BP. nem tette az ügyészséget a

közbiztonsági rendőrség fejévé, sem semmiféle szervezeti összeköttetésbe nem hozta a rendőrséggel, azonban nehogy az ügyészség keze fennakadjon a gyors cselekvésben, általános érvénynyel és parancsolólag kimondja, hogy: „az állam, a törvényhatóságok, a rendezett tanácsu városok és a községek rendőri hatóságai és közgei kötelesek a kir. ügyészségnek hivatalos hatáskörében hozzájuk intézett utasításait, illetőleg megkereséseit *haladéktalanul és pontosan* teljesíteni. Sürgős szükség esetében a kir. ügyészség a *fegyveres erő* kirendelése végett közvetlen megkeresést tehet.“ (Bp. 39. §.).

Mindazon közigazgatási hatóságok és közgeek tehát, amelyeknek feladata a rendszert ügyeinek végzése, *alá vannak vetve*, ha nem is közvetlenül, de közvetve az ügyészségnek. Az ügyészség ezekhez megkeresést, vagy utasítást intézhet. Az előbbit a magasabb hatóságokhoz, utóbbit a kisebb hatóságokhoz és közgeekhez.

2. A magánvádoló.

53. §. *A magánvád fogalma és alakjai.*

Irodalom: Balogh: 163—212 és 281—294; ugyancsak tőle „A sértett fél jogköre“ c. monografia 1884-ből, mely kitünő dolgozataival B. e kérdésben valódi úttörő a magyar jogi irodalomban. Az első helyen (164.) kimerítő irodalmi repertorium; *Glaser:* I. 233—237.; *Menzel:* Die Privatklage nach Rstrpr. 1881.; *R. Schmidt:* Staatsanwalt und Privatkläger. 1891.; *Thiersch:* Anwendungsgebiet und rationelle Gestalt der Privatklage. 1901.; *Kade:* Die Privatklage 1900.; *Rosenfeld:* Die Nebenklage. 1900.; *Wolffing:* Rechtliche Stellung des Nebenklägers. 1900.

I. Az államügyészségi intézményre fektetett vádrendszer egyik legérzékenyebb pontját képezi az a kérdés, vajjon a vádemelés és annak képvisellete a bünvádi perben mindig és kizárólag a kir. ügyészt, mint állami vádközeget illeti-e meg (*vádmopolium*), vagy megengedheti-e az állam bizonyos esetekben, hogy a bíróság előtt a kir. ügyészségen kívül más is szerepelhessen *vádló* gyanánt. E kérdést az anyagi BTK. nem oldotta meg azzal, hogy bizonyos büncselekményeknél a sértett félnek *magánindítványi jogot* ad, mert az ily „indítványi“ cselekményeknél az illető sértett csak annak eldöntésére van jogosítva, hogy *kivánja-e* a sértés miatt, mely őt érte, a tettes megbüntetését, tehát az eljárás megindítását és folytatását, avagy elengedi a tettesnek a büntetést, de az indítvány megtétele után *a vádnak* az illetékes bíróság elé vitele és *képvisellete* már nem szükséges, hogy a sértett teendője legyen, sőt az

sokszor egyenesen káros és helytelen lenne az eljárásra nézve, mert a boszu által vezetett sértett nem tudná megőrizni a kellő pártatlanságot a vád képviselőjében és sokszor nem is birna képzettséggel a vád vitelére. Az egész büntetőjog *közjogi jellegének* elismeréséből tehát az következik, hogy minden, még a magánindítványi cselekmények eseteiben is, amennyiben az indítvány az eljárás megindítására a jogosított által megtéte-tett, a vád *közvád*-nak tekintendő, amelynek képviselőjétől az állam gondoskodik.

A tudomány és a gyakorlati tapasztalatok meggyőzték az államokat a felől, hogy a közvádnak egy hatóság kezében való monopolizálása, oly veszélyeket és gyakorlati hátrányokat rejt magában, melyek kívánatossá, sőt szükségessé teszik az ügyészség mellett magát a *sértett felet* is feljogosítani arra, hogy bizonyos esetekben vagy az ügyész nélkül *egyenesen és kizárólag* ő léphessen fel és működjék közre a közvád emelésében és keresztülvitelében vagy pedig az esetre, ha az ügyész megtagadta az illető ügyben a vád képviselőjét, vagy elejtette a vádat, *helyette ő léphessen be a közvád képviselőjébe.*

II. Különösen két szempont, két, elméletileg és gyakorlatilag egyaránt fontos ok volt az, ami egyes államokat, így a mi törvényhozásunkat is arra indította, hogy a francia állam-ügyészi vádmonopolium mellőzésével a kir. ügyész, mint köz-vádló mellett a sértettnek, mint *magánvádló*-nak is megadja bizonyos esetekben a közvád képviselőjének jogát. Ez a két szempont képezi a magánvád két főalakjának: a *fő* és a *pót-magánvádnak* a jogalapját.

1. Az első szempont az, hogy vannak oly *csekély jelentőségű jogsértések*, melyek annyira a sértett személy legszemélyesebb javait érintik, hogy azok elkövetése esetén az állam, a társadalom még közvetve is alig érezheti sértve magát. Ily jelentéktelen, apró ügyekben egyrészt felesleges az állami vádhatóságokat venni igénybe, másrészt azok munkaterhét felette megkönnyíti a törvény, ha ily ügyekben a közvád emelését átengedi a sértettnek, mintán az ily apró-cseprő ügyek óriási számban jönnek elő évente. Ez okból a BP. is az ilyen minimális súlyú bűncselekmények miatt a *vádemelés és képviselő jogát teljesen és kizárólag a sértett félre ruhazza* s tekintettel arra, hogy ily esetekben az ügyészség megkérdezése nélkül joga lesz a sértettnek, mint magánvádlónak eljárnia és az

ügyészség csak kivételesen avatkozhatik bele s veheti át a vád képviselőt: az ilyen önálló fellépésre jogosult magánvádlót a BP. *főmagánvádlónak* nevezi.

2. A másik szempont az, hogy a közvádnak más, az előbb említetteknel súlyosabb büncselekmények esetében való korlátlan átengedése a kir. ügyészség számára, veszélyt rejt magában az anyagi igazság pártatlan kiszolgáltatására nézve s az ügyészség tulkapását és a bíróság fölébe való emelkedését idézi elő. Ha ugyanis a bíróságnak vád nélkül nincs joga eljárni és senkit elítélni s a vád emelésére kizárólag a kir. ügyészség van jogosítva, így a vád elejtése esetén senkinek sincs joga átvenni a vádat: ez esetben a büntető per tulajdonképeni és egyedüli ura az ügyészség, akinek egyszerű elejtő nyilatkozata elég a legnagyobb bűnös megmentésére. S ez kettős veszedelem. Egyfelől, mert az ügyészség rendszerint, így nálunk sem bír azzal a függetlenséggel, mint a bíróság, vele szemben a kormánynak, az ig. miniszternek utasítási joga van. Így nagyon könnyen a „Kabinetjustiz“ egy modern alakja állhat elő, ha a kormány pártszempontból befolyásolja az ügyészeket, módjában lévén bárkit elvonni az igazságszolgáltatás karja elől, akit politikai pártszempontból kimélni akar. Másfelől ez a jog felforgatná a büntető per személyeinek szükséges egyensúlyát s a bíróság tekintélye és hatalma teljesen aláásatnék, midőn ez a legsúlyosabb bűnügyben sem ítélné s kénytelen lenne futni engedni a bűnöst, csak azért, mert az ügyésznek tetszett a vádat elejteni.

E veszélyek kikerülésére s az igazságszolgáltatás érdekeinek biztosítására a tudományban és a tétéles perjogokban különböző kísérletek tétettek.

a) Így ajánlották némelyek (hazai irodalmunkban Dell'Adami Rezső) a *népvád*, helyesebben az angol *állampolgári vádjognak* törvénybe iktatását. (L. fentebb 49. §.) E rendszer alkalmatlan voltát azonban eléggé jellemzi az, hogy maga Anglia, az önkormányzat ősi hazája, többször szakítani óhajtott e rendszerrel s annak fogyatkozásai ellen sokszor kellett törvényileg intézkednie.

b) *Gneist, Bar, Heinze, Holtzendorff, Schütze*, a XII. német jogászgyűlés s az olasz írók nagy része a 70-es években nagy népszerűséget szereztek az u. n. *subsidiarius népvád* eszméjének, mely szerint, ha az ügyész nem emel vádat, vagy elejti, minden állampolgár átveheti azt. Ez eszme bír némi jogosultsággal, mert a bürokratizmusnak s az ügyészség esetleges pártpolitikai viszályeinek ez lehetne a leghathatósabb ellenszere, de ez eszme nagy gyakorlati hátrányokkal s veszélyekkel járna. Biztosíték arra, hogy a vád mindig találjon képviselőt, alig állitható fel. (Gneistnak az az indítványa, hogy

a vádemelés polgári kötelesség legyen, komolyan nem vehető számba), ezenfelül alaptalan zaklatásokra, visszaélésekre adna ez is alkalmat.

c) A német BP. a *mellék-magánvád* (Nebenklage) intézményét állítja fel az ügyészi vádmonopolium korlátja gyanánt, mely abban áll, hogy az államügyész vádmeztagadó határozata ellen a feljelentő (ha ő a sértett is) az ügyész felettes hatóságához s ennek elutasító határozata ellen a bírósághoz folyamodhatik, mely az ügyészséget vádemelésre utasíthatja. Az ügyészség ez esetben köteles vádat emelni s a sértett mint mellékvádló csatlakozik hozzá. Ez a rendszer azonban az ügyészség és a bíróság viszonyának felforgatására s végeredményben a nyomozó rendszerre vezet, amiből meríti a német BP. azt a további rendelkezést, hogy ha a vizsgálat befejezése után az ügyész az eljárás megszüntetését indítványozza, a bíróság vád nélkül is elrendelheti a főtárgyalást. A vád elejtése pedig már a vizsgálat megindítása után tilos. E rendszert méltán elitéli maga a német irodalom is.

d) Hazai irodalmunkban a 80-as években volt népszerű az *együttes magánvád* gondolata, melyet a *Csemegi* 1882. és 86-iki tervezetei, az 1888-iki javaslat is felkaroltak s a VIII magyar jogászggyűlés is (*Tarnai J.* indítványára) helyeselt. E rendszer szerint a sértettnek mint magánvádlónak minden bűnperben joga lenne az ügyész, mint közvádló mellett szintén vádat emelni és azt képviselni. E rendszer hiányai kézzelfoghatóak, az eljárást felette zavarossá és hosszadalmassá tenné a két vád egy perben s megnehezítené a védelmet.

e) Legegészségesebb és gyakorlatilag is legjobban megvalósítható eszme az ügyészi vádmonopolium veszélyeinek elhárítására a *skót* jog pótmagánvádlói rendszere, mely szerint a sértett bármely bűnperben az ügyész után másodsorban (subsidiarie) vádat emelhet. A skót jogban első sorban a közvádhatalóság (Lord advocate, procurator fiscal) köteles a vádat képviselni. A sértett azonban kérheti az ügyésztől a vád átvállalását, s ha az ügyész vádat emel, ő hozzáfentlakozhatik. Ha azonban az ügyész megtagadja a vád képviselést, a sértett saját nevében felléphet és egyedül képviselheti a vádat. A vádló gyanánt fellépő sértett biztosítékot tartozik adni, hogy a vádat nem fogja elejteni. E helyes és gyakorlatilag könnyen kivihető eszmét először *Glaser* karolta fel s ő vitte be az osztrák BP.-ba. Hazai irodalmunkban *Friedmann B.*, *Szeghő Ignác*, *Székács Ferenc*, *Wlassics Gyula* népszerűsítették a pótmagánvád eszméjét s a III. magyar jogászggyűlés (1872.) mellette nyilatkozott. Ugyancsak felkarolta ezt az 1895-iki javaslat s így jött be a BP.-ba.

f) A vádmonopolium leghelyesebb correctivuma gyanánt *Balogh J. c.* (294. l.) az önkormányzati testületek által választandó *társadalmi vádhatóság*nak subsidiarius vádjogát tekinti. Elismeri ugyan, hogy a pótmagánvád intézménye a többi ismert módozatoknak felette áll s aránylag legkielégítőbb correctivumot nyújt a vádmonopolium következményeivel szemben, azonban árnyoldala gyanánt említi fel e rendszernek, hogy: 1. annak jogi indokolása nehéz, mert a sértettet, mint magánszemélyt bajos a közvád képviselőjének, az egész társadalom mandatáriusának mondani, 2. a sértett fogalmának jogász elhatárolása is alig lehetséges, sok cselekménynél nincs is sértett, 3. a pótmagánvádló is mint sértett legtöbbször a szenvedély, gyűlölet s a boszu által vezetetik, ami a vád képviselőjénél hátrányos. Mind e ki-

fogások teljesen igazak s egészséges önkormányzati állapot mellett a Balogh eszméje kétségtelenül a legbiztosabb correctivum a vádmonopolium veszélyeivel szemben.

A magyar Bp. az ügyészi vádmonopolium veszélyeinek meggátlására irányuló különböző kísérletek és javaslatok közül a *skót* és az *osztrák* jog *pótmagánvádlói* rendszerét tette magáévá, vagyis a *sértett felet* feljogosítja arra, hogy *bármely* büncselekmény esetében, (ugy a hivatalból üldözendő, mint a magánindítványi cselekményeknél) olyan esetekben, midőn a kir. ügyész megtagadta a vádemelést, vagy az eljárás során elejtette a vádat, az ügyész helyett mint magánvádló léphessen fel s ugyanoly jogkörrel, mint az ügyész, vádat emelhesse, vagy az eljárás folytatását kívánhassa. Az ilyen magánvádlót, aki *az ügyész helyett* lép fel és pótolja az eljáráshoz szükséges állami vádszervet, nevezi a BP. *pótmagánvádlónak*.

A pótmagánvád ennél fogva, mint az ügyészi vádmonopoliumot korlátozó intézmény, *sokkal nagyobb jelentőségű, mint a főmagánvád*. Mig ez utóbbi csak néhány, épen a legkisebb jelentőségű sértések esetében foghat helyet, addig a pótmagánvádnak bármely büntetendő cselekmény esetében helye van (egyedül a *felhatalmazási vétségeket kivéve*). A pótmagánvád intézménye teszi lehetővé, hogy az ügyész valakit megszabadíthasson a büntetés alól, mert ott van mindig ellenőre gyanánt a sértett, aki bizonyára nem fog késni a vádemeléssel vagy annak átvételével, ha azt alaposnak és bebizonyíthatónak gondolja. Viszont a sértett vádjának alaptalansága ellen ott van biztosítékul a bíróság pártatlan és igazságos eljárása, mely alaptalan vádra senkit sem fog elítélni. De gondoskodik a törvény arról is, hogy az ügyészség, ha a pótmagánvádló vádképviselője mellett megindult vagy folytatott per során meggyőződik előbbi negatív eljárásának helytelenségéről s az állami vádképviselőt szükségességéről, akár a fő- akár a pótmagánvádlótól az eljárás bármely szakában át-, illetőleg visszavehesse a közvád képviselőtét.

Az *együttes* magánvádat a BP.-unk nem fogadja el, a BP. 50. §-a egyenesen kimondja, hogy: amennyiben a vádat a kir. ügyészség képviseli, a sértett nem vehet részt a vád képviselőletében. Szabály tehát az, hogy *egyszerre két vádló* ugyanazon perben *nem szerepelhet*. Egyetlen *kivétel* ez alól, ha *főmagánvád* esetében a kir. ügyész közérdekből *átvette* a vád képviselőtét, a főmagánvádló ily esetben mint *kisegítő* (második) vádló fog tovább is szerepelni az ügyész mellett. (Bp. 41. §. l. alább az 55. §-t.).

III. A *főmagánvádló* megkülönböztetendő a *magánindítványra jogosított* egyéntől. Ez utóbbi alatt a BP. (13. §.) azt

a magánszemélyt érti, „akinek indítványától függ a bűnvádi eljárás megindítása.“ A „magánindítvány“ a bűnvádi eljárás megindításának előfeltétele s esetleg a *büntethetőséget kizárók* (BTK. 110. §.), a „magánvád“ pedig a *vádképviselet* egy alakja. (L. a két fogalom közti különbséget részletesen: *Balogh* 170. l.).

54. §. *A főmagánvád esetei és a főmagánvádló jogköre.*

I. *Főmagánvádló* az a sértett, akinek a Bp. (41. §.) által meghatározott magánindítványi vétségek és kihágások esetében joga van az ellene elkövetett cselekmény miatt az ügyesség előzetes felhívása és megkérdezése nélkül *vádat emelni* s a *vád képviseletében* és annak keresztülvitelében eljárni.

Főmagánvádló csak a sértett lehet. *Sértett*-nek tekintendő a Bp. (13. §.) szerint *az, akinek bármely jogát sértette vagy veszélyeztette az elkövetett vagy megkísérelt bűncselekmény, valamint ennek törvényes képviselője és a magánindítványra jogosult is.* Ebből folyik, hogy főmagánvádló is csak az lehet, aki az illető bűncselekmény jogi tárgyának alanya volt, ha pedig ez már nem létezik, az, vagy azok, kik a bűncselekmény által *bármilyen tényleges jogsérelmet* szenvedtek, vagy *közvetlenül veszélyeztetve* lettek. Ez tehát mindig az illető bűncselekmény *jogi tárgyának* helyes megállapításától függ. A főmagánvád tárgyát képező egyes bűncselekmények törvényes tényálladékaiból kell azért egyenként (és esetenként) megállapítani, hogy tényleg közvetlenül sértve vagy veszélyeztetve lett-e a főmagánvádlóként jelentkező magánszemély az illető cselekmény által, ő-e a cselekmény jogi tárgyának hordozója, tulajdonosa, vagy birtokosa. (L. erről még a köv. §-t.).

A sértett fogalma és köre a legnehezebben elhatárolható kérdések egyike. Előbbi gyakorlatunk e részben felette ingadozott. A Bp. a lehető legszabatosabban igyekezett ugyan azt meghatározni, de így is sok ingadozás van e tekintetben a gyakorlatban, különösen a pótmagánváddal kapcsolatban (l. a köv. §-t.).

A főmagánvádlói jog a Bp. értelmében (41. §.) a következő *vétségek* és *kihágások* miatt illeti meg a sértettet:

1. a magánszemélyek ellen elkövetett rágalmazás és becsületsértés (1914: 41. t.-c. 1., 2., 22., 24. §§.);

2. a könnyű testi sértés vétsége (BTK. 301. §.):

3. a levél- vagy távirati titok megsértése magánszemély által (BTK. 327. §.);

4. a magánlaksértés vétsége (BTK. 332. §.);

5. idegen ingó és ingatlan vagyon megrongálásának vétsége (BTK. 418., 421. §.);

6. élelmi vagy élvezeti cikkek lopása által elkövetett kihágás (Bn. 51. §.);

7. idegen ingó dolog használata (KBTK. 127. §.) és

8. az iparvédjegyhamisítás által elkövetett kihágás (1895: XLI. t.-c. 8. és 9. §. 1. bek.) miatt.

Ezenkívül: 9. az erdőtvény (1879: XXXI. t.-c. 82., 90—98., 105., 106., 108., 111., 113., 114., 136. §§.) értelmében az erdei lopás és erre vonatkozó orgazdaság s az erdei kártétel,

10. a vadászati törvény (1883: XX. t.-c. 26—32. §.) szerint a vadászati kihágások szintén a főmagánvád eseteinek tekintendők.

1. Szabadalomtorlás kihágása nem főmagánvádra üldözendő. (Kuria: Jogegység 42. BJT., XLIV. 308.).

2. A BP. eszerint nem adta meg minden magánindítványi cselekmény miatt a sértettnek a főmagánvádlói jogot. Csak a legcsekélyebb súlyú delictumokat tekinti olyanoknak, melyeknél a *vádlói* jog nyugodt lélekkel bízható a sértettre vagy képviselőjére. A BP. 41. §-ában meg nem említett indítványi delictumoknál az indítványra jogosult magánszemélynek csak arra van joga, hogy a bűnvádi eljárás megindítása iránt „magánindítványt“, vagyis kérelmet (panaszt) terjesztszen a kir. ügyészséghez, aki hivatva lesz aztán a vádemelésre és vádképviseletre. Az ilyen indítványra jogosult sértett csak mint *pótmagánvádló* léphet be a bűnvádi perbe. (L. a köv. §.).

II. A főmagánvád lényege abban áll, hogy a főmagánvádló az ügyészségtől függetlenül és önállóan gyakorolja a vádemelés és képviselet jogát, vagyis a fentebbi bűncselekmények miatt első sorban ő a vád képviselője. E szabály alól azonban nevezetes kivételt állapít meg a BP. 41. §-ának harmadik bekezdése, midőn kimondja, hogy: „*közérdekből a kir. ügyészség a vád képviseletét a fentebb felsorolt vétségek és kihágások tekintetében is az eljárás egész folyamata alatt átveheti.* Ez esetben a vádat első sorban a kir. ügyészség képviseli és a magánvádlót csak *kisegítő hatáskör* illeti.“ Az eddigi főmagánvádló ezzel *kisegítő magánvádlóvá* lesz, aminek érvényesítése végett 1. az iratokat megtekintheti, 2. mindazokban az esetekben értesítendő és megidézendő, amelyekben ezt a törvény a kir. ügyészségre nézve rendeli, 3. indítványokat tehet a vádlottnak bűnösül kimondása, az ellene alkalmazandó bűn-

tetési tétel tárgyában is, a kiszabandó büntetés mennyisége iránt azonban indítványában nem szabad nyilatkoznia.

1. E kivétel indoka az, hogy a főmagánvád eseteit képező csekély jog-sértések is elkövethetők esetleg politikai motivumból vagy okozhatnak olyan közbotrányt, vagy elszaporodásuk miatt annyira fenyegethetik a közbiztonságot, hogy a megtorlás erőteljesebb és határozottabb sürgetése végett célszerű és szükséges az állami vádközegeknek adni át a vád képviselőjét. Vagy pedig gyakran megtörténik, hogy a főmagánvádi cselekmény mellett a tettes vagy részes még más, hivatalból üldözendő cselekményt is követett el s így a halmazati összefüggés miatt is szükséges, hogy az állami vádközeg képviselje mindkét delictum miatt a vádat. Erre való tekintettel rendeli a BP. (41. §. 2. bek.), hogy ha a főmagánvád esetében a főtárgyalást a *törvényszék* vagy *esküdtbírótság* tartja, ennek határnapjáról a *kir. ügyészség* értesítendő.

A főmagánvád legtöbb esete a járásbírótság elé tartozik, csak a *felmenő ágbeli rokonon* elkövetett könnyű testi sértés és az *ingó vagyron-galása* (amennyiben egy évnél hosszabb fogház látszik kiszabandónak) esnek a törvényszék, s a *nyomatvány útján* elkövetett rágalmazás és becsületsértés az esküdtbírótság hatáskörébe. A többi cselekmények csak összefüggés miatt kerülhetnek a törvényszék vagy esküdtbírótság elé.

2. Ha a kir. ügyészség átvette ugyan a vád képviselőt, de az eljárás folyamán a vádat elejtette, a sértett ez esetre ismét visszalép eredeti *főmagánvádlói* jogaiba.

III. A főmagánvádló perbeli jogaira nézve a BP. (43. §.) fő szabályul azt állítja fel, hogy a főmagánvádló (éppogy, mint a pótmagánvádló) a vád képviselője körül *általában véve* a *kir. ügyészség jogait* gyakorolja.

Nem illetik azonban a magánvádlót a kir. ügyészségnek *közhatósági jellegéből folyó jogai*, így különösen

1. a nyomozás teljesítése végett a hatóságok és közegeik működését kötelezőleg nem veheti igénybe,
2. az ügy iratainak hozzá való áttételét nem kívánhatja,
3. nem indítványozhatja a vizsgálat mellőzését,
4. összefüggés esetét kivéve (Bp. 282. §. 2. bek.) a főtárgyalásra való közvetlen idézést nem indítványozhatja,
5. végre a vádtanács határozatai ellen, az eljárás megszüntetésének esetét kivéve, perorvoslással nem élhet. (Bp. 43. §. 2. bek.).

IV. A főmagánvád intézményének felállításával és világos szabályozásával a BP. teljesen tisztázta a magánindítvány és a magánvád közötti különbséget, melyet a BTK. még nem ismert s mely körülmény a sértett feljogosítja iránt a legnagyobb ingadozásokat szülte 1900. előtti bírósági gyakorlatunkban. Sajnos, ez ingadozásoknak a BP. nem vethette gyökeresen végét, mert az anyagi BTK. 110—116. §-ai továbbra is érvényben maradtak, ezek

pedig a BP. szabályai mellett is bonyodalmakra s összeütközésekre adnak okot, ami a gyakorlatban többször meg is történt.

Igy a BTK. szerint a magánindítvány oszthatatlan, vagyis több terhelt közül a sértett nem válogathat, hanem egy ellen tett „indítvány“ az eljárásnak a többi közreműködő elleni megindítását, az indítvány visszavonása egy terheltre nézve a többiekre is az eljárás megszüntetését vonja maga után. A főmagánvád ellenben, valamint a vád általában, *osztható*. (BP. 106. §.) A gyakorlatban előfordult, hogy a főmagánvádoló négy terhelt közül egy ellen elejtette a vádat, a két első bíróság erre az illető vádlottat felmentette, a többit elítélte, abból indulva ki, hogy a vádelejtés nem azonos a magánindítvány visszavonásával. A Kuria azonban a többi három vádlott ellen az eljárást megszüntette, mert a vádelejtéssel a sértett azt jelenti ki, hogy az illető terhelt megbüntetését nem kívánja, ez pedig az indítvány visszavonásának tekintendő, a visszavonás pedig oszthatatlan. (L. BJT. XLIII. 180. l.) A BP. szerint a két alsó bíróság, a BTK. szerint a Kuria járt el helyesen. Az összeütközés a két törvény között nyilvánvaló, miután azonban a BTK. erősebbnek tekintendő, mert az anyagi törvényt a BP. csak alkalmazni akarja, de lege lata a Kuria döntése volt helyeslendő. (L. BJT. XLIII. k. 257.)

Ugyancsak vita merült fel arra nézve, hogy ha az ügyészégi megbizott közérdekből átvette a vád képviselőt, mely hatálya van ily esetben a főmagánvádoló (most már kisegítő vádló) vádelejtési nyilatkozatának. *Tyrnauer A.* szerint a vádatvétel a főmagánvád esetét hivatalból üldözendővé teszi s így a sértett vádelejtése dacára az ügyészégi megbizott fentarthatja a vádat. (BJT. XLIII. 177. l.) Ez hibás következtetés, mert a sértettnek, mint kisegítővádólnak is megvan a vádelejtési joga s miután az ő vádelejtési nyilatkozata ugy is tekinthető, hogy a vádlott megbüntetését nem kívánja, vagyis indítványát visszavonja, az ügyészégi megbizott maga nem tarthatja fenn a vádat, mert a főmagánvád esetei nem válnak hivatalból üldözendővé az átvállalással. Helyesen tennék azonban a bíróságok, ha a sértettől vádelejtő nyilatkozata után egyenesen megkérdeznék, hogy egyáltalán nem kívánja-e a terhelt büntetését (tehát visszavonja az indítványt), vagy csak a vádtól lép vissza? Csak ez utóbbi esetben tarthatná fenn a vádat közérdekből az ügyész megbizott, de a cselekmény ekkor sem lenne hivatalból üldözendő, vagyis az indítvány visszavonása esetén az eljárás ekkor is megszüntetendő.

55. §. *A pótmagánvád esetei és a pótmagánvádoló jogköre.*

I. Pótmagánvádoló a BP. (42. §.) szerint az a sértett, aki olyan esetekben, melyekben a vádemelés joga első sorban a kir. ügyészséget illeti, de a kir. ügyészség *megtagadta a vád képviselőt* vagy a vádat az eljárás alatt *elejtette*, jogosítva van az ügyész helyett *átvenni* a vád képviselőt.

1. Pótmagánvádnak helye lehet az összes hivatalból üldözendő, valamint mindazon magánindítványi cselekmények esetében, melyek a főmagánvád esetét nem képezik. Csupán a

felhatalmazásra vagy kívánatra üldözendő cselekmények esetében nincs helye. (BP. 2. §. 3. bek.)

2. A pótmagánvádnak két, vagylagos feltétele van: a) hogy a kir. ügyészség a feljelentést vagy magánindítványt elutasította, vagy pedig, b) hogy a már folyamatban levő eljárás közben az általa emelt vádat elejtette legyen. Addig, míg a kir. ügyészség maga képviseli valamely ügyben a vádat, a pótmagánvádnak egyáltalán és semmi körülmények közt helye nem lehet. A pótmagánvádló ezen vádpótló szerepe csak addig tart, míg a kir. ügyészség a vád képviselőjét át- vagy vissza nem veszi, ha egyszer a kir. ügyészség a vád képviselőjét elvállalta vagy visszavette, az előbbi pótmagánvádló szerepe teljesen megszűnik s afféle kisegítő hatásköre sem leend, mint aminő ily esetben a főmagánvádlót megilleti.

3. Pótmagánvádló (éppogy mint főmagánvádló) csak a *sértett* lehet. (A „sértett“ törvényes meghatározását l. az előző §-ban). Miután a pótmagánvádnak a Btk. és a külön törvények által meghatározott legtöbb büncselekmény miatt helye van, a sértett fogalmát és körét csak általánosságban lehet körvonalazni. Általában nem az összes elképzelhető (távoli, közvetett) sértetteket, hanem elvileg csak azokat lehet sértetteknek, így pótmagánvádra jogosítottaknak tekinteni, *akiknek bármely jogát „az illető büncselekmény jellegének megfelelő módon“ közvetlenül sértette vagy veszélyeztette az elkövetett vagy megkísérlett büncselekmény (Balogh: Balogh—Illés—Vargha 317.)* A jogsérelem természete (anyagi vagy értelmi, személyt vagy vagyont érintő), a sérelem tényleges bekövetkezése vagy annak közvetlen veszélye (kísérlet) közömbös, a fontos és döntő csak az, 1. hogy a jogi tárgy felett „épen abban a jogi vonatkozásban, amelyet a büncselekmény megsértett vagy veszélyeztetett“, a sértett volt-e jogosítva intézkedni, 2. hogy a sérelem vagy veszély közvetlenül az illető magánszemélyt (vagy az általa képviselt egyént vagy testületet) érintette-e.

1. A „sértett fél“ fogalmának meghatározása körül rendkívül nagy érdeme van Balogh Jenőnek, aki már a „Sértett fél jogköre“ (Budapest 1887.) 1. monografiájában, majd Bűnvádi Eljárásában és a Balogh-Illés-Vargha-féle Commentár I. kötetében, különösen (281—283. és 314—318.) e nehéz kérdésre nézve mélyreható s judicaturánkat maig irányító fejtegetéseket nyújtott.

2. A Kuria többször kimondta, hogy csalárd bukás esetén csak a tö-

meggondnok van jogositva a pótmagánvádra, a csődhitelezők nem (BJT. XLIV. 127., XLV. 291.), a budapesti tábla más alkalommal épen a tömeggondnoktól tagadta meg a pótmagánvád jogát (BJT. XLIV. 180.) s a Kuria is elfogadta a csődhitelezőket (U. o. 178.). Mindkét ellentétes felfogás hibás, mert egy a csődhitelezők, mint a tömeggondnok, azok törvényes képviselője, a BP. 13. §-a szerint sértettnek tekintendők, így egyaránt birnak pótmagánvádloi joggal. Legujabban a helyes felfogást érvényesítette a Kuria: BJT. L. 158. Helyes az a kijelentése a Kuriának, hogy annak özvegye, aki a büncselekmény által életét vesztette, saját nevében léphet fel, mint sértett, illetve pótmagánvádlo. BJT. L. 272.; Jogegységi elvi határozat: A szolgáltatban levő vasuti kalauz ellen elkövetett tetteleskedés esetén a vasutigazgató nem léphet fel mint pótmagánvádlo. (J. H. 1902. évi 5588. sz. BHT. IV. 456. sz.)

Lopás esetében a Kuria többször kimondta, hogy csak a jogtalanul el tulajdonított dolog *tulajdonosa* a sértett. Így a két alsóbíróság felmentő ítéletével szemben elmarasztalta vádlottakat, akik a katonai kincstár tulajdonát képező töltényhüvelyeket a szolgálatadójuk (a töltényeket szállító vállalkozó) birlalatából fuvarozás közben eltulajdonítottak. Ez a lopás tehát hivatalból üldözendő lévén, a szállító mint szolgálatadó indítvány-visszavonását a Kuria nem vette figyelembe. (BD.-tár VII. 1913. 164. 1.). Ellenben legutóbb helyesen állapította meg, hogy midőn a lopott dolog nem a tulajdonosnak, hanem másnak van fizikai uralma alatt, ily esetben nemcsak a tulajdonost, hanem *a birlalót is mint sértettet* megilleti a vád joga. BJT. 66. k. 1914. 119. l.

Postára feladott pénz eltulajdonítása esetén sértett az államkincstár (mint a pénz kifizetéséig: birtokos) és nem a kezeléssel megbízott közeg (Kuria: BJT. 66. k. 159.). Ily pénzek elsikkasztása esetén „*elsősorban az utalványokon szereplő egyének károsodtak*“ (u. o. 205.).

II. A pótmagánvádloí jog megszerzésére nézve a törvény két esetet különböztet meg: a) ha a kir. ügyészség megtagadta a vád képviselőtét, a sértettnek joga van — a felhatalmazási vétségek eseteinek kivételével — az ügyészség elutasító határozatának kézbesítésétől számított *nyolc nap alatt*: vagy *átvenni a vád képviselőtét* vagy a kir. főügyészséghez *folyamodni* azzal a kérelemmel, hogy utasítsa a kir. ügyészséget a vádképviselőt elvállalására.

A kir. főügyészség, amennyiben a folyamodást alaposnak találja, az eljáró kir. ügyészséget a vádképviselőt elvállalására utasítja. Ha azonban a kir. főügyész is megtagadja a vádképviselőt, vagyis helybenhagyja az elsőfoku ügyészség elutasító határozatát, a sértett a főügyész határozatának közlésétől számított *újabb nyolc nap alatt* veheti át a vád képviselőtét. (Bp. 42. §. 1., 2. bek.).

b) Ha a kir. ügyészség az eljárás alatt ejti el a vádat, ez esetben már nem lehet a főügyészséghez folyamodni, hanem

ilyenkor a sértett *közvetlenül átveheti és folytathatja* a vád képviselőjét. Ha a sértett az ügyészi védelejtés alkalmával (fő-tárgyaláson) a bíróság előtt személyesen jelen van, a bíróság azonnal *élszóval felszólítja*, nyilatkozzék, átveszi-e a vádat. A sértett köteles a felhívásra élszóval *azonnal felelni*; ellenkező esetben, ha nem volt jelen, a bíróság *írásban* szólítja fel erre, mely esetben a bíróság írásbeli felszólításának vételétől számított *nyolc nap alatt írásban* nyújthatja be vagy jegyzőkönyvbe mondhatja a vád átvétele iránti nyilatkozatát. (Bp. 42. §. 4. bek.).

A bíróság azonban ezt az élszóbéli vagy írásbeli felszólítást csupán az előtte már ismeretes sértettekhez intézi, t. i. ahhoz a sértetthez, aki 1. feljelentést, 2. a magánindítványt tette vagy 3. magánjogi igényét bejelentette. A netaláni többi sértettek, akik az ügyészségnek a vádtól történt elállásáról értesítve nem lettek, az elállástól számított *30 nap alatt* vehetik át a vád képviselőjét. (Bp. 42. §. 4. és 6. bek.).

Ha a törvényes határidő alatt a vád képviselőjét a jogosultak egyike sem vette át, a bíróság az eljárást megszünteti. (u. o. 5. bek.).

III. A pótmagánvádló *jogkörét* a BP. (43. §.) épen úgy állapítja meg, mint a főmagánvádlót. (l. az előző §-t). E szerint a pótmagánvádló is a vád képviselője körül *általában véve a kir. ügyészség jogait* gyakorolja. A pótmagánvádló hatásköre mindössze annyival tágabb a főmagánvádlónál, hogy anyagi és alanyi *összefüggés* esetében (BP. 18., 19. §.) a pótmagánvádló is *indítványozhatja a közvetlen idézés elrendelését*, ha az összefüggő ügyek valamelyikében a kir. ügyészség ilyen indítványt tett (BP. 282. §. 2. bek.). Viszont annyiban pedig szűkebb a pótmagánvádló hatásköre, hogy az eljárás *újrafelvételét nem kérheti*, míg ezt a főmagánvádlónak joga van megtenni.

Nem illetik azonban a pótmagánvádlót sem a kir. ügyészségnek *közhatósági jellegéből folyó* jogai, így a nyomozás teljesítése végett a hatóságok és közvegek működését közvetlenül igénybe nem veheti, az ügy iratainak hozzá való áttételét nem kívánhatja, a vizsgálat mellőzését, a főtárgyalásra közvetlen idézést (a fentebbi eset kivételével) nem indítványozhat, végül a vádtańás határozatai ellen az eljárás megszüntetésének esetét kivéve, perorvoslattal nem élhet.

56. §. *A csatlakozók.*

I. A sértett fogalmának ruganyos és tágkörű meghatározásából folyólag gyakran merül fel eset, hogy egy cselekmény által több személy tekinti magát sértettnek s így többeknek lehet joguk a fő, illetőleg pótmagánvádlóhoz. A vád kívánatos és szükséges egységének biztosítása végett a törvény azért kimondja, hogy az egyenlően jogosult több sértett közül csak egy lehet magánvádló, a többiek pedig csak ezen valódi magánvádlóhoz csatlakozhatnak. (Bp. 45. §.) *Csatlakozás* alatt ennél fogva azt az esetet kell érteni, midőn több egyenlően jogosult sértett közül azok, akik nem lehettek a vád képviselőivé, bejelentik sértetti minőségüket s a magánvádra való igényüket. Több sértettnek egyszerre vagy egymás után jelentkezése esetén tehát közülök az, aki a törvény, vagy a sértettek megállapodása következtében magánvádló lett, fogja gyakorolni a vádképviselőtét, a többiek pedig mint *csatlakozók* fognak szerepelni a büntető perben.

Ki lesz több sértett közül a magánvádló és mi jogaik vannak a csatlakozóknak, erre nézve a BP. a következő szabályokat állítja fel:

1. Ha a magánvádló emelésének joga egy bűncselekmény alapján több sértettet illet, közülök az lesz a magánvádló, *aki először jelentkezett* a bíróságnál; ha pedig többen jelentkeztek egyszerre, az, aki a beadványban vagy jegyzőkönyvben *első helyen van megnevezve*. A sértettek azonban ettől közmegyezéssel bármikor eltérhetnek és megállapíthatják, hogy közülök ki képviselje a vádat. (Bp. 44. §.).

Ha a sértettek egyikének vádja alapján az eljárás már megindult, a megindított vagy folytatott eljáráshoz a többiek is csatlakozhatnak. A csatlakozás után is az a sértett marad a magánvádló, akinek vádja alapján az eljárást megindították, illetőleg folytatták. A sértettek azonban közös megállapodással a vád képviselőjére más sértettet jelölhetnek ki. (Bp. 45. §. 1., 2. bek.).

2. A csatlakozóknak csak *ellenőrző és kisegítő hatáskörük van*, melynek érvényesítése céljából *az ügy iratait megtekinthetik és indítványokat tehetnek*. A minősítés és a büntetés ki szabása tekintetében azonban nincs joguk indítványtevésre.

A csatlakozás folytán *sem a vádiratok, sem a vádbeszédek* száma nem szaporítható. (Bp. 45. §. 3., 4. bek.).

A bíróság határozatait csak a magánvádlóval közli, külön idézést a csatlakozók csak a főtárgyalásra kapnak. A bíróság a csatlakozókat az eljárás minden szakában közös meghatalmazott választására utasíthatja. (u. o. 4., 5. bek.)

3. Ha a magánvádló a főtárgyalás előtt ejtette el a vádat, a csatlakozók a 42. §. szabályai szerint és jogkövetkezményei mellett szólítandók fel a vád képviselésének átvételére. Hogy melyikök fogja a vádat képviselni, arra nézve a 44. §-ban megállapított sorrend az irányadó. (u. o. 6., 7. bek.).

A perorvoslatok használásának joga mindegyik csatlakozót önállóan megilleti, tekintet nélkül arra, hogy a korábbi eljárás folyamán közös meghatalmazott által volt-e képviselve, vagy nem. (Bp. 46. §.).

II. Amennyiben a kir. ügyészség képviseli a vádat, a sértett (kivéve a főmagánvád esetét) természetesen nem vehet részt a vád képviselésében. Mindazáltal ily esetben is van a sértettnek (aki így se magánvádlónak, se csatlakozónak nem nevezhető is) bizonyos perjogi hatásköre. Ugyanis a BP. (50. §.) értelmében a *sértett* ily esetben is *indítványt tehet bizonyítás felvétele vagy a bizonyító eljárásnak valamely tüzetesen meghatározott irányban való kiegészítése* iránt. E célból az *ügy iratait megtekintheti*.

57. §. *A sértett és a magánvádló képviselése.*

I. Az a fontos szerep, melyet a magánvádlónak egy bírói perben be kell töltenie, kétségtelenné teszi, hogy magánvádló gyanánt csak teljes cselekvési képességgel bíró személy léphet fel s ennél fogva ha a sértett kiskorú vagy épen serdületlen, ha gondnokság alatt áll, vagy ha jogi személy, ezek nem lehetnek személyük szerint magánvádlók, hanem képviselőre szorulnak.

Ugy a fő-, mint a pótmagánvád eseteiben a Bp. (47. §.) szerint a sértett helyett kizárólag a törvényes képviselő képviseli a magánvádat:

1. ha a sértett 16-ik életévét még be nem töltötte;

2. ha a sértett: a) elmebeteg, vagy magát jelekkel megértetni nem tudó siketnéma, vagy b) oly gyengeelméjű, illetve siketnéma, ki vagyona kezelésére képtelen, vagy c) egy év óta távol van s tartózkodási helye ismeretlen, illetőleg hazajövetelében és vagyona kezelésében gátolva van, vagy d) egy évnél hosszabb szabadságvesztés büntetésre van elítélve s nem rendelt megbízottat vagy az akadályozva van a vagyonkezelésben (1877: XX. t.-c. 28. §. a), b), d) és e) pontja) s az illető ezen okok valamelyike miatt gondnokság alá van helyezve;

3. ha a sértett valamely testület, társaság vagy egyesület, mely polgári pereket folytathat.

A 16-ik életévüket meghaladott kiskorúak bárminő, a pazarlás miatt gondnokság alatt levők pedig a nem vagyon ellen irányzott büncselekményekre nézve maguk is felléphetnek személyesen magánvádlókul, de helyettük törvényes képviselőik is. A pazarlók eszerint szabályként maguk képviselhetik a magánvádat, csak vagyon elleni delictumok esetében lép fel helyettük gondnokuk.

Kik tekintendők törvényes képviselőeknek, ezt az anyagi magánjog szabályai szerint kell megítélni.

Helyesen mondta ki a Kuria, hogy indítványi cselekmény esetén a törvényes képviselő nem a BP. 47. §-a, hanem a gyámsági törvény szerint állapítandó meg, továbbá, hogy mindkét szüle életében az anya által előterjesztett indítvány csak az atya hozzájárulásával válik joghatályossá. B.J.T. XLV. 250.

II. A szükségszerű képviselet ezen esetein kívül intézkedik a BP. (47. §. 2—4. bekezdések) az önkéntes képviseltről is. Ugyanis úgy a magánvádló, mint a csatlakozó ügyvéddel képviseltethetik magukat mindazonknál az eljárási cselekményeknél, amelyekre nem a személyes megjelenés kötelezettségével vannak idézve. Sőt az ügyvéd általi képviseltetés kötelezettségével azt elrendelte. A magánvádlónak, vagy csatlakozónak azonban joga van akkor is személyesen megjelenni a bíróság előtt, ha ügyvéddel képviselteti magát.

III. A magánvádló és a sértett képviselője a BP. (48. §.) szerint nem lehet az, aki a főtárgyalásra *tanukép* van megidézve, kivéve, ha a 205. és 206. §-ok szerint őt megillető mentességet igénybe veszi.

A magánvádlónak és a sértettnek *ügyvédje* a bűnvádi eljárásban mind szóval, mind írásban *az állam nyelvét* köteles használni. A személyesen eljáró magánvádló, ha magyarul nem tudna, anyanyelvén is felszólalhat, de ügyvédtől a bíróság nem fogadhat el mást, csak magyarul tett indítványt vagy előterjesztést.

58. §. *A magánvádlói jog megszerzése és megszűnése.*

I. Miután a bűnvádi eljárás a BP. értelmében csak vád alapján indítható meg s a vád állandó képviselete mellett folyhat le, a magánvádlóként vagy csatlakozóként fellépni akaró sértettnek, ép úgy mint az ügyészségnek, bizonyos formák szerint kell ezt a fontos jogát gyakorolnia. Míg azonban a kir. ügyészségtől a vádemeléshez a törvény semmi különös igazolást nem kíván, addig a magánvádlói jog megszerzéséhez a sértett eziránti szándékának bejelentése és jogosultságának igazolása s ennek bírói határozattal való elismerése szükséges. A BP. (52. §.) szerint ugyanis:

1. a sértett, aki mint magánvádló, csatlakozó vagy magánfél fellépni kíván, köteles e szándékát, jogosultságának

igazolása mellett, az eljárás szakának megfelelőleg a kir. ügyészségnél, a rendőri hatóságnál, a vizsgálóbírónál, a vádtanácsnál, illetőleg az ítéelő bíróságnál *bejelenteni*.

Megengedett perorvoslat használása ily bejelentésnek tekintendő. Főmagánvád (41. §.) esetében az eljárás megindítását kérő feljelentés vagy vádindítvány a vád képviselőjére való jelentkezésnek veendő.

2. A nyomozást vezető hatóság, a későbbi eljárásban a bíróság — ez utóbbi a kir. ügyészség meghallgatása után — a bejelentés tárgyában *határoz* és annak a jelentkezését, kinek a magánvádoló, csatlakozó, illetőleg magánfél gyanánt való működésre joga nincs, hivatalból visszautasítja.

A nyomozást vezető hatóság határozata ellen az ügyben illetékes elsőfoku bíróságnál tehető *előterjesztés*, melyet törvényszéki ügyekben a *vádtanács* intéz el. A bíróság e tárgyban hozott határozata ellen perorvoslatnak nincs helye.

II. A magánvádoló jogai *megszűnnek*: a) az ügynek *jogerős elintézésével*, b) a *magánvádoló halálával*, c) *lemondással*.

A jogerős elintézés, a vádlott felmentése vagy elítélése, oly természetes megszűnési oka a magánvádoló jogainak, hogy azt a BP. fel sem említi. Ellenben részletesen szabályozza (49. §.) a két utóbbi esetet, t. i. a magánvád öröklését és az arról lemondást.

1. A magánvádoló *halálával* az ő vádlói joga ő reá nézve természetesen megszűnik, azonban maga a vád nem szűnik meg feltétlenül, mert a BP. megengedi a *magánvád átörökítését*, az abban való *jogutódlást*.

Ugyanis: ha vagyon ellen elkövetett bűncselekmény forog fenn, a magánvádoló *örököse*, egyéb bűncselekmény esetében pedig *fel- vagy lemenő ágbeli rokona*, *testvére vagy házastársa*, az elhalálozástól számított *harminc nap alatt* bejelentheti a magánvád fentartását.

Időközben a magánvádoló jogait az elhunytanak az ügyben eljáró képviselője vagy ha ilyen nem volna, a bíróság részéről hivatalból kirendelendő ügygondnok gyakorolja.

Magánindítványi cselekmény esetében, ha az ügyész a vád képviselőjét átvette, a sértett halála esetén az örökösök részéről vádfentartás nem szükséges. Kuria: RJT. LIII. 318.

2. A magánvádoló *lemondása*, mely az ő vádlói jogait megszünteti, jól megkülönböztetendő a *magánindítvány visszavonásától*. Az indítvány visszavonása, amennyiben azt az anyagi BTK. (116. §.) megengedi, az eljárás anyagi feltételét, a büntethetőséget szünteti meg s az eljárás megszüntetését,

illetőleg a felmentést vonja maga után. Ellenben, ha a magánvádló a vádlói jogáról lemond (elejti a vádat), ez még nem jelenti okvetlen az eljárás megszüntetését, mert más magánvádra jogosult vagy csatlakozó átveheti a vádat.

A magánvádról való lemondás *nyílt* vagy *hallgatólagos*. Nyílt, ha a jogosított azt szóval vagy írásban *kifejezetten* teszi. Az ily lemondás a BP. (49. §. 4. bek.) szerint *vissza nem vonható*. Hallgatólagos pedig a lemondás, ha a magánvádló „oly tárgyalásra, melyre szabályszerűen megidéztek, meg nem jelenik, illetőleg amennyiben képviseltetésének helye volna, magát nem képviselteti, vagy oly határidőt, mely számára az eljárás megszüntetésének terhe alatt van kitűzve, meg nem tart.“ (u. o. ut. bek.).

Itt is ügyelni kell arra, hogy más a magánvádló és más a magánindítványra jogosított. A *magánvádló* elmaradása a tárgyalásról a vádról való lemondásnak tekintetik, azonban a *magánindítványra* jogosult (ha még nem jutott a vádképviselő birtokába) a tárgyalásra személyes megjelenésre nem is kötelezhető, csak ha kihallgatása valamely fontos körülmény kiderítése végett szükséges és az ily sértett elmaradása a tárgyalásról nem jelenti a megtett indítvány visszavonását. Ily esetben új határnap tűzendő ki. A Kuria régebbi 52. sz. döntvénye tehát hatályát veszítette. (Balogh: 185. l.)

A Kuria a jogegység érdekében használt perorvoslat folytán törvénysértőnek jelentette ki egy járásbíróság íteletét, midőn a magánvádló elmaradását a tárgyalásról a magánvádról való lemondásnak tekintette, habár ez az idéző végzésben nem foglaltatott. (PJT. LIII. 51.) Helyesen mondta ki a Kuria, hogy ha a sértett kijelentette, hogy a terhelt megbüntetését nem kívánja, ezzel pótmagánvádlói jogáról lemondott. B.F.T. XLVI. 48., XLVIII. 307.

EH. 1908. évi 848. sz.: A sértett pótmagánvádlói jogai akkor is megszűnnek, ha a per oly szakában jelenti ki, hogy a vádlott megbüntetését nem kívánja, amikor még az eljárás a közvádló vádja alapján van folyamatban. BHT. IV. 457. sz.

L. még az 54. §-ban IV. alatt és az 56. §-ban I. 2. jegyzetben közölt eseteket.

59. §. *A magánfél perjogi hatásköre.*

I. A „magánfél“ alatt a BP. (13. §.) azt a sértettet vagy ennek jogutódát érti: „aki magánjogi igény érvényesítése végett a bünvádi eljáráshoz csatlakozott.“ A magánfél tehát jól megkülönböztetendő úgy a magánvádlótól, mint az u. n. csatlakozóktól. A magánfél nem magánvádló, *nem büntető perbeli ügyfél*, előtte, illetőleg mellette mindig van vagy közvádló vagy magánvádló; nem is a BP. 45. §-a értelmében vett „csatlakozó“, mert ő nem magánvádlói jogának biztosítása, hanem tisztán *magánjogi igényének érvényesítése végett*

csatlakozik a büntető eljáráshoz. A magánjogi igény érvényesítése végetti csatlakozás csak a főtárgyalás, illetőleg a járásbíróóság előtti tárgyalás befejezéséig történhetik.

Oly esetben, midőn a magánjogi igényt érvényesítő sértett egyszersmind magánvádlói (fő- vagy pótmagánvádló) szerephez jut, magánféli minősége beleolvad a magánvádlóiba s ez esetben róla, mint magánfélről nem is beszélünk.

Miután a magánfél gyanánt csatlakozó sértett nemcsak az ő magánjogi igényére, de a terhelt bűnösségére nézve is fontos bizonyítékoknak lehet birtokában melyeknek közlésével előmozdithatja a bűnvádi per sikerét, a BP. nem csupán a magánjogi peres felet megillető hatáskört biztosítja részére, de bizonyos mérvű *bűnvádi perjogi hatáskört* is enged neki. Ugyanis (az 51. §. szerint) joga van:

1. a terhelt bűnösségének és a magánjogi igénynek bizonyítására szolgáló adatokat a kir. ügyészségnek, illetőleg a bíróságnak bemutatni;

2. az ügy iratait, ha csak fontos ok nem gátolja, a nyomozás és a vizsgálat folyamán is, a vádirat benyújtása után pedig mindenestre megtekinteni;

3. a főtárgyalásra leendő megidézését kivánni és ha ott megjelent, abban a mértékben, amelyben ez a magánjogi igény érvényesítéséhez szükséges, indítványokat tenni, valamint a tanukhoz és a szakértőkhöz kérdéseket intézni.

Ha a sértettnek előadása érthetetlen, vagy ha bírói figyelmeztetés dacára durva vagy ismételve rendellenes magaviseletet tanusít, a bíróság utasíthatja őt arra, hogy magát ügyvéddel képviseltesse.

II. A magánjogi igény érvényesítésének részletes szabályait a BP. XXVII. fejezete (486—493. §§.) tartalmazza. (L. alább a 167. §.)

II. FEJEZET.

A terhelt és a védő.

60. §. A terhelt helyzete a büntető eljárásban általában.

Irodalom: Balogh: 296—319; Min. Ind. 191—203; Balogh-Illés-Vargha: I. 363—401.; Rosenfeld: Die Stellung des Beschuldigten im neuen italienischen Strafverf. Öst. Z. V. 1914. 104—133.; Heinemann: Die rechtliche Stellung der Angeklagten. Zeitsch. 26. k. 507—552.; Bachtler: Der Angeschuldigte in schweiz. St. proz. 1909.

I. A „terhelt“ a mai modern büntető perben a másik ügyfél, akinek ezért elvileg a vádlóéval egyenlő ügyfél-jogai vannak.

A BP. annyira figyelemmel van a terhelték jogi helyzetére, hogy a súlyosabb jelentésű „vádlott“ nevet csak arra a terheltre alkalmazza. „aki ellen vádhatározat van hozva vagy e nélkül főtárgyalás van elrendelve.“ Azt pedig, aki ellen a vizsgálat még indítványozva, vagy a vádirat benyújtva nincs, nem is terheltnek, csak „a bűncselekménnyel *gyanusított*nak“-nak nevezi. (13. §.). A „terhelt“ e szerint a bűnvádi eljárás alá vont személy általános neve („terhelt az, aki ellen a bűnvádi eljárás foly“ Bp. 13. §.), de a *nyomozás alatt* az illetőt még csak *gyanusított*nak kell, s csak a *főeljárásban* szabad *vádlott*nak nevezni.

II. A terheltnek a büntető eljárásban való helyzete, a büntető perben neki engedett, illetőleg biztosított jogkör épügy összefügg a mindenkori alkotmányjogi viszonyokkal, az állami intézményekkel, mint a bíráskodás és a vádképviselet alakjai. A terhelt perjogi helyzete különösen élénk világot vet valamely kornak és társadalomnak *az egyéni szabadságjogokról* táplált felfogására.

1. Az ősi, tiszta vádper és a compositionalis rendszer korában a büntetendő cselekmény elkövetésével terhelt *szabad ember* a polgári perbeli ügyfél módjára teljesen a maihoz hasonló perbeli jogokkal bír, szabadon védheti és védekezheti magát (Demosthenes, Cicero, mint világhírű *védők* emelkednek ki az ő-korból), *kinzás*nak, a beismerésre való kényszerítésnek ellenük semmi nyoma, ellenben a *rabszolgákkal*, mint nem szabad emberekkel, mint vagyoni tárgyakkal szemben a *kinzás* épen szabály volt, mert a terhelt rabszolga csak a *kinpadon* (eculeus) vallhat igazat, a rabszolga tehát nem lehet ügyfél, hanem *eljárási tárgy*.

2. Az új-korban kifejlődött *nyomozó rendszer*, az absolutismushoz simulva, elsikkasztja előbb csak a nemkiváltságosak (jobbágy, hűbéres), majd a kiváltságos rendek (nemesség) egyéni szabadságát is a bűnperben. A nyomozó rendszer, ama kiinduláspontjából, hogy a büntetőpert az állam érdekében hivatalból kell megindítani, arra a képtelen következtetésre jutott, hogy a *terhelt köteles magát a gyanu alól tisztázni*, vagyis *köteles bűnét bevallani* s miután a terhelt rendszerint tagad és az eljárást meg akarja gátolni, *kényszereszközökkel* kell kivenni tőle a *beismerést*, s így a terhelt *vizsgálati tárgy*. Így terjedt el a XVI—XVIII. században a *kinpad* (Folter) egész Középeurópában, s teljesen meggyökerezni, uralomra jutni csak azokban az államokban nem képes, melyekben az alkotmányosság és az egyéni szabadság e sötét századokban sem volt végképen elkobozva. Anglia és Magyarország volt Európában a két állam, hol a *kinzás* törvényesítve s rendszeresítve nem volt.

Ez embertelen és durva felfogást a XVIII. század *felvilágosodott bölcsészei* (Montesquieu, Voltaire, Beccaria) döntik meg. Az ő irodalmi agitá-

előjük juttatta diadalra azt az igazságot, hogy „nemesak *embertelen*, de egyenesen *erkölcstelen* is a terheltet arra kényszeríteni, hogy önmaga ellen szolgáltasson bizonyítékot s tapasztalati igazsággá vált, hogy minden kikényszerített beismerés teljesen értéktelen.“ (Balogh: 298.)

A német irodalomban itt-ott még mindig kísért, hogy a terhelt bizonyító eszköz, miután vallomása bizonyítékot képez, vagy ha ügyfél is, de *együttal* vizsgálati tárgy is (Rosenfeld: 121.). E felfogás nem egyeztethető össze a modern vádperrel, mely ha elfogadja is egy bizonyítéknak a terhelt önkéntes vallomását, de nem kényszeríti vallomásra (l. alább).

III. A terhelt mai jogi helyzetét a nagy francia forradalom által kivivott *emberi és polgári jogok*, az *egyéni szabadság* és a *jogegyenlőség* eszméi teremtették meg a XIX. század folyamán. Összefüggött e nagy reform az angol *vádrendszer* elfogadásával és a büntető eljárás főrészének „per“ formájába öltöztetésével. A vádlóval, mint *ügyféllel* szemben a terheltet, illetőleg vádlottat is *ügyféllel* kellett tenni, mert csak így lehet köztük jogvita. A terhelt tényleg a saját érdekeit, egyéni szabadságát védi, menekülni akar a meg nem érdemelt büntetés alul, vagy enyhe ítéletet akar kieszközölni s így a büntetőperben ő *valóságos* ügyfél, nemesak képviselő, mint az ügyész és a magánvádló. Sőt éppen ő választhat maga mellé jogi képviselőt, a védőt. Másfelől az ő ügyféli jogköre annyival szűkebb a vádlónál, hogy oly értelmű rendelkezési joga nincs, mint a vádlónak a védelejtéshez. A beismeréssel a terhelt nem szüntetheti meg a pert (egyedüli kivétel ebben az angol jog).

A terhelt helyzetének ily felfogása teremtette meg az *ügyfélegyenlőség* eszméjét, mely abban áll, hogy a bűnvádi perben a vádló és a terhelt egyenlően ügyfeleknek tekintetnek, az ő kötelességük a bűnügyet, a bizonyítás eszközeit a bíróság elé hozni s a vádló a vádat bebizonyítani, a terhelt pedig annak alaptalanságát, vagy a cselekmény menthető voltát kimutatni. Az ügyfélegyenlőség feltétele pedig, hogy a bíróság *mindkét fél felett* álljon s ne avatkozzék bele sem egyiknek, sem másiknak a jogkörébe, csak amennyiben az eljárás vezetése s az anyagi igazság kiderítése céljából elkerülhetetlen, hanem a két fél által eléhozott anyag felett *a vád és a védelem egyenlő és pártatlan mérlegelése mellett* ítéljen.

Az ügyfélegyenlőség elve s a terhelt védekezési és bizonyítási szabadságának teljes elismerése, a kétes, vitás kérdéseknek mindig *a terhelt javára magyarázása*, az u. n. *favor defensionis* (l. a köv. §-t) domhoritja ki legkézzelfoghatóbban

a mai büntető perjogoknak a *szabadságjogokat védő, alkotmánybiztosító* szerepét és jelentőségét.

Hangsúlyozni kell azonban, hogy e helyes elvi álláspont mellett is a terhelt nem az egész büntető eljárásban, hanem *csak a büntető perben* tekinthető *ügyfélnek*. A vádindítvány beadása előtt, az u. n. *nyomozás* alatt és a per *befejezése után*, miként a vádló, ugy a terhelt sem ügyfél. Az ügyészség és a rendőrség tájékozódása a per megnyitása előtt, valamint az ítélet végrehajtása az illetékes hatóságoknak az anyagi igazság érdekében végzett *hatósági teendői* s így a büntető eljárás e szakaszaiban sem az ügyészség, sem a terhelt, illetőleg elítélt még, illetőleg már nem ügyfelek. A „nyomozás“ alatt a *gyanúsított* még nem áll bírói eljárás alatt s így elvileg szabad polgár, aki ellen ha közérdekből bizonyos kényszerintézkedések (előzetes letartóztatás, elővezetés) alkalmazhatók is, de teljes szabadságában áll azok ellen védekezni s ártatlanságát igazolni, — a végrehajtás alatt ellenkezőleg az *elítélt* ügye már tul van a bírói eljáráson, itt már csak a büntetés vagy más joghátrány kiállításának *kötelessége* hárul reá, többé nem vitathatja ártatlanságát (kivételesen persze az újrafelvételi és a kártalanítási eljárásban).

Az „*ügyfélegyenlőség*“-ről tehát elvileg csak a büntető perben lehet szó, s még a mai szabadelvű BP.-ok is csak a per főszakában, az u. n. *főtárgyalás* alatt viszik azt a *lehetőségig keresztül*, sőt a teljes keresztülvitelről betű szerinti értelemben még itt sem lehet beszélni.

Mindenekelőtt az a természetes helyzetkülönbség, mely a rendszerinti vádközeg, az ügyészség, mint *hatósági személy* s a terhelt, mint *magánszemély* közt van, világosan mutatja a vádló fölényét. A kir. ügyészség, sőt a fő- vagy pótmagánvádló is, a közvád képviselői, vagyis a megsértett jogrend érdekében lépnek fel s így mintegy *az állam nevében* emelik a vádat, míg a terhelt az ő *egyéni szabadságjogait* igyekszik ellenükben védelmezni. A kettőt ugyan: az állami közérdeket és az egyéni szabadságot a mai szabadelvű felfogás elvileg egyenlő értékűnek tekinti, de a gyakorlatban rendszerint még mindig fontosabbnak tekintik az összeség, a társadalom érdekét.

Továbbá miként általában a támadó mindig előnyben

van a megtámadott felett, úgy a vádló, kivált az ügyész szerepe az eljárás folyamán s különösen annak első részében, a nyomozás és vizsgálat alatt határozottan *könnyebb* és *hatályosabb*, mint a terhelté. A terhelt legtöbbször tudatlan, neveletlen s rendszerint izgatott, megriadt, esetleg cinikus, durva lelkű és beszédű ember, míg az ügyész magas értelmiségű, szakképzett jogász, aki — miután ő egyénileg nem veszíthet semmit — nyugodtan, megfontolva készíti elő vádját, rendelkezésére áll a rendőrség s intézkedéseit kényszerrel is fogadtatósítja.

A nyomozás és a vizsgálat sikere érdekében maga a BP. tesz *számos kivételt* az ügyfélegyenlőség elve alól. Így a vádló mindig megtekintheti az iratokat, hogy tájékozódjék az ügy állásáról, ellenben a védőtől ez úgy a nyomozás, mint a vizsgálat alatt „az eljárás célja“ érdekében megtagadható. Továbbá míg a vádlót a tárgyalásokról a bíróság *értesíti*, vagy az iratokat indítványtétel végett hozzá *átteszi*, vagy indítványtételre egyenesen felhívja, addig a terhelt idézőlevelet kap, amelyben az a fenyegetés foglaltatik, hogy önkéntes meg nem jelenés esetén *elő fog vezetetni*. És ha csakugyan nem jelent meg és elmaradását alapos okokkal ki nem mentette, *elővezető parancs* bocsátható ki ellene.

Balogh Jenő (317. és Balogh-Illés-Vargha: I. 104. 1.) ez okból, kissé talán túlzott pessimizmussal ki is jelenti, hogy korunk állami közvádlójával szemben s a védelem mai szervezete mellett *ügyfélegyenlőség* a gyakorlatban, a dolog lényegét tekintve, *egyáltalán nem létezik*, sőt az a mai igazságügyi szervezet mellett *megvalósíthatlan ábránd* is.

Másfelől korunk perjoga éppen a terhelt helyzetének eme hátrányos voltát méltányolva, itt-ott *a terhelt javára* üt rést az ügyfélegyenlőségen, midőn 1. az ügyészséget a terhelt mellett szóló bizonyítékok figyelembevételére kötelezi, 2. az ügyészséget az elítélt javára is perorvoslattal ruházza fel, 3. midőn megengedi, hogy a terhelt a maga védelmére *több védőt* is vehessen igénybe.

Legkevésbé lehet szó tényleg az ügyfélegyenlőségről abban az esetben, ha a terhelt előzetesen *letartóztatott*, vagy *vizsgálati fogságba* helyeztetett. A letartóztatás vagy a vizsgálati fogság bírói elrendelése már magábanvéve azt mutatja, hogy a terhelt elleni vád mellett alapos gyanuokok szólnak, s így a terhelt fellépése semmiesetre sem oly erkölcsi sulyu, mint a vádlóé. De éppen ilyen esetre szükséges aztán, hogy a

vádlott helyett, aki személyes szabadságától már az eljárás alatt megfosztatott, egy *szakképzett és szabadon s nyugodtan működő védő* vegye át a védelmet s az ügyfélegyenlőség a *vádló* és a *védő*, mint a terhelt képviselője közt állittassék helyre.

IV. A vádlott helyzetéről részletesen, valamint jogairól és kötelességeiről az eljárás egyes részleteinél fogunk szólni. Itt általánosságban a BP. alapján csak a következőket emeljük ki:

1. A BP. gondoskodik arról, hogy a gyanúsított az ellene felmerült *gyanuról* idejekorán *értessétek*, hogy védelméről gondoskodnia ideje legyen. A *védelem* az eljárás minden szakában teljesen szabad s nemcsak maga a terhelt választhat védőt, de sok esetben a bíróság rendel ki hivatalból. A védelem előkészítése végett a tárgyalás elnapolandó.

2. A terhelt *jelen lehet* az eljárás minden fontosabb esekelményénél.

3. A bizonyítás anyagának beszerzésében, illetőleg a bíróság elé hozatalában a terhelt *közvetlenül közreműködhetik*, mentő bizonyítékait az eljárás bármely szakában bemutatathatja. Joga van *ellenőrző szakértőt* alkalmazni.

4. A vádirat ellen *kifogásokkal* élhet s ezáltal a vád alá helyezési tárgyalást provokálhatja.

5. A terhelt *beismerésre*, sőt vallomástételre sem az előkészítő eljárásban, sem a fő tárgyaláson *nem kényszeríthető*. Joga van tehát bármely kérdésre a feleletet megtagadni. Ugy a testi, mint a lelki tortura bárminő alakja tiltva van. (BP. 135. §.) Sőt a beismerésnek magábanvéve nincs is bizonyító ereje.

6. A BP. a terhelt *javára* is enged *perorvoslatot* és *ujrafelvételt*. (Mindentek behatóan fejtegeti *Balogh*: 296—297. l.)

61. §. A védelem szükségessége és a védőhatóság.

Irodalom: Az előző §-ban id. felül: ifj. *Dombovány Géza*: A favor defensionis elve és a kir. Curia; *Frydmann*: Handbuch der Vertheidigung in Strafverfahren. Wien 1878.; *Vargha J.*: Die Vertheidigung in Strafsachen. 2 köt. 1879.; *Holtzendorff*: I. 387.; *Carrara*: 500.; *Kühler*: Die Lehre von d. Verth. Gerichtsaaal 1897.; *John*: I. 947—1029; *Garsonnet*: I. 412—467 és 650—673.; *Orloff*: Die gerichtliche Redekunst (2 kötet).; *Schott*: Die Lehre von d. formellen Vertheidigung. Ulm. 1886.; *Benedict*: Die Advocatur unserer Zeit.; *Friedländer*: Anwaltszwang im deutschen Strafprozess. GS. LX. 157.; *Rich. Pinger*: Die Kunst der Rechtsanwalt. Berlin 1912.

I. A helyes igazságszolgáltatás legelemibb követelménye, hogy *senki kihallgatás nélkül el ne ítéltessék*. A kir. ügyészség (illetőleg a vádló) ama jogának, hogy meghallgatása nélkül érdemleges határozat nem hozható, megfelel a terhelt *védekezési jogának*, a *védelem szabadságának* biztosítása. (*Audiatur et altera pars*). Miután a büntető eljárás célja nem csupán a büntetés, a marasztalás, hanem az ártatlanul gyanúsítottak vagy perbefogottak mielőbbi tisztázása, felmentése,

után a büntető perben az elítélés következményei sokkal szigorubbak, mint a magánjogi perben s a bírói tévedések sokszor helyrehozhatatlanok, ez okból is a védelmet nem „kedvezmény“ gyanánt kell megengedni a terheltnek, hanem *természetes joga* gyanánt biztosítani az egész büntető eljárásban. Ama másik természetes igazságból kifolyólag pedig, hogy mindenki a saját ügyének legrosszabb szószólója és képviselője s figyelemmel különösen arra is, hogy a terheltnek tulnyomóan nagy száma az igen csekély műveltséggel bírók közül kerül ki, önként következik, hogy a terheltnek nemcsak a személyes védekezést kell megengedni, hanem azt is, hogy *más egyén* és pedig *jogilag képzett* külön védő által védelmeztesse magát. Tekintettel továbbá az ügyfélegyenlőség teljes keresztülvitelének nehézségeire s a védekezésnek a támadással szemben rendszerint nehezebb voltára, a modern büntető perjog hajlandó kötes esetekben mindig a *terhelt kedvezményezésére*. Így jött létre a *favor defensionis* (a védelem kedvezményezésének) elve, mely az ügyfélegyenlőség keresztülvitelének nehézségeit van hivatva orvosolni (in dubio mitius, in dubio pro reo).

A *védelem* eszerint nemcsak a terhelt egyéni érdekeinek, hanem a közérdeknek a követelménye, mert a büntető eljárás valódi célját, az *anyagilag igazság* megközelítését mozditja elő, illetőleg biztosítja. Igaza van Musionak, hogy a védő is államügyész, t. i. ő is a közérdeknek szolgál. (Carrara: II. 512. 1.).

Az ókor két *classicus* népénél, a görögöknél és rómaiaknál a tiszta (kezdetleges) vádrendszerben a szabad polgárookra nézve a büntügyi védelem a legteljesebb mértékben biztosítva volt. (L. Mommsen id. m. 427.) A középkorban a germán jog szintén tág tért enged a védelemnek, midőn a vádlottnak az *eskütársak* állítását megengedi, sőt az eljárást egyenesen ez intézményre fekteti. Az angoloknál pedig a védelem szabadsága mellett kifejlődik az a gondolat, hogy „a bíróság az ártatlanok védője“, s így védelem hiányában maga a bíróság fogja a védelem szerepét teljesíteni s figyelembe veszi a vádlott mellett szóló körülményeket.

A védelem történetét nagy alaposággal és kimerítően tárgyalja Julius Vargha id. m. 3—268. l. E történelmi tanulmányból szépen vezeti le, hogy a büntetőper hibáinak mindig az volt a főoka, hogy az anyagi, az észszerűség követelte ügyféljogok a mesterséges formalismusként estek áldozatául. Az ügyvédség leglényegesebb feladata az, hogy a jelenkor gyakorlatát erről a tévuttról visszatartsa. (U. o. 850. l.)

A védelem szükségessége és közérdekű volta felőli általános meggyőződés teremtette meg a bűnv. perjogokban egy-

felől az u. n. anyagi (materialis) *védelem elvét*, ami azt jelenti, hogy a büntető eljárásban közreműködésre jogosított *hatóságok* (bíróság, ügyészség, rendőrség), mint az anyagi igazság kiderítésére hivatott szervek, kötelesek nemcsak a vádlott ellen, hanem *a mellette szóló* körülményeket is figyelembe venni működésük közben, vagyis *a terhelt érdekét is* szem előtt kell tartaniok; másfelől az u. n. *alaki* (formalis) vagyis *a külön védő általi* védelem *kötelezővé* tételének és a *védő hatóság* (közvédő) szervezésének gondolatát.

A materialis védelem gondolatát fejezi ki Bp.-unk 9. §-a, midőn előírja, hogy: „Az eljáró hatóságok és hatósági közegek kötelesek a terhelt és súlyosító, valamint *az enyhítő és mentő körülményeket egyenlő gondossággal* figyelembe venni. Kötelesek továbbá a terheltet az őt megillető jogokról és a megengedett perorvoslatok használásáról azokban az esetekben is *felvilágosítani*, melyekben ezt a törvény kifejezetten nem rendeli.“

1. Az anyagi és *alaki* védelemnek, mint a védelem két alakjának megkülönböztetése elméletileg kifogásolható, mert az ugynevezett materialis védelem voltaképpen nem egyéb, mint az állami hatóságok elfogulatlanságának, részrehajlatlanságának megkövetelése, ami a modern bűnvádi eljárás főcéljából, az anyagi igazság elvéből önként folyik. A materialis védelem tulajdonképpen *nem is védelem*, hanem a hatóságok igazságos eljárásának megkövetelése s helyesen csak az alaki, illetőleg a külön védelmet lehet „védelem“-nek nevezni. A „materialis védelem“ magában rendszerint elégtelen is lenne a vádlott védelmére.

Bárminő szép és emelkedett szellemű felfogásáról tanuskodik törvényhozáskunknak a BP. 9. §-a, kétségtelenül irott malaszt maradna, ha a védelemnek külön közege nem lenne. „Ideális részrehajlatlanság és higgadság — mondja a Min. Indokolás (191. l.) — a gonosztevő színében feltűnő terhelt iránt még a bírótól sem várható, minnek bizonyosságul szolgál a nyomozó rendszer elfajulása. Ugyanez a váddal szakadatlanul foglalkozó s abba magát beleelő közvádlottól még kevésbé követelhető.“

2. Az alaki védelemre nézve a legelső *szervezeti* kérdés, vajjon kielégítő-e a magánszemélyek (rendszerint az ügyvédek) általi védelem a büntető perekben, avagy nem lenne-e kívánatos a *védőhatóságok*, az u. n. közvédői intézmény felállítására. Elvi szempontból a hatósági védelem, vagyis a védelemmel szakszerűen és hivatásosan foglalkozó személyeknek *hatósági jogokkal felruházása*, tehát a mai tulnyomóan választott magánvédők helyett hivatásos közvédőkből álló *védőhatóság* szervezése a büntető per mai felfogásával nemcsak összefér, de annak folyománya és követelménye. A modern bün-

tető per legnagyobb vivmánya épen az, hogy szakított a nyomozó rendszer bírói despotismusával, mely szerint a vádlói, védői és bírói szerep a bíró kezében volt egyesítve. A hatáskörök helyes megosztása, az igazság pártatlan kiszolgáltatásának biztosítása érdekében pedig nem elég, hogy a vádnak külön hatósági képviselője legyen, hanem az is, hogy a védelemmel szintén szakszerűen foglalkozó s így abba belegyakorlódott *hatósági* szervek állittassanak fel.

A *közvédőhatóság* felállítása azért ugy az anyagi igazság, mint az ártatlanul gyanúsított egyéni szabadsága érdekében felette kívánatos s különösen szükséges lenne az a büntető eljárás előkészítő szakaiában, hol a terhelt érdekei ma a legtöbb esorbát szenvedik. Az ügyvédi kar kiválóbb tagjaiból könnyű lenne összeállítani mindenütt a megfelelő szervezetet, mely a kir. ügyészséghez hasonló hatósági jogokkal felruházva, szakszerűen és csak a védelemmel foglalkoznék.

Védő hatóságot a BP. nem ismer, csak az ügyvédi kamara által kirendelendő közvédőket, a kir. tábla előtti eljárásban. (L. alább).

1. A *közvédői* intézmény és a *védőhatóság* szervezése a büntetőperjogi irodalomnak régi óhaja. *Carrara* (Discorsi di apertura 1873), *Mayer* H. (Die Parteien im Strafprozess 18.), *Orloff*: (Staats- u. Ges.-vertretung, 1892.), *Fayer* (13. 1.), *Jelinek* A. (Jogtud. Közl. 1883. 19. sz.) sürgetik annak megvalósítását. Mellette foglalt állást *Balogh* is (311—317. és L'instruction contradictoire 1899. Előadása a budapesti nemzetközi büntető egyll. congressuson), aki a vádló és a terhelt közti mai sajnálatos egyenlőtlenséget csak úgy véli eloszlathatónak, ha nem magánügyén vagy ügyvéd, hanem evégből szervezendő védőhatóság tagja állittatik az állam közvadászjával szembe. Ezen védőhatóság tagjait azonban nem a kormánynak kellene kinevezni, hanem a társadalom önkormányzati testületeinek kellene választaniok. *Balogh* szerint azonban a védőhatóság (a hivatalos védő) mellett a terheltnek joga lenne külön védőt is választania.

A közvédői intézményt egynemely részében az eljárásnak ismerik a luzerni bünt. prts (1863.) és a norvég BP. (1887.).

62. §. A védelem rendszere. A kötelező védelem esetei.

I. A védelem époly lényeges alkatrésze a modern büntetőpernek, mint a vád. A terheltnek mint ügyfélnek legfontosabb *alapjoga* a védelem és pedig ugy az önmaga, mint a külön védő általi védekezés joga és szabadsága. Ez elv teljes kiépítése az lenne, ha minden bűnügyben a vádlóval szemben a terhelt mellé kivétel nélkül külön védő is állittatnék, vagyis

ha az alaki védelem a büntető perben mindig *kötelező* lenne. Sajnos, még a mai Bp.-ok sem merték ezt a tételt, az u. n. *kötelező védelem rendszerét* megvalósítani, azon okból, hogy a terhelt maga személyesen úgy is védheti magát s így csak akkor van külön védőre szüksége, ha ügye bonyolodottabb vagy ha maga nem bír kellő műveltséggel vagy szóbeli ügyességgel védelmének előadására.

A mai Bp.-ok, így a mienk is, elégnék tartják azt, ha a védelem minden bűnügyben s az egész eljárás alatt *meg van engedve*. Vagyis *szabály* a védelem *megengedett* volta (szabadsága), a kötelező védelem fontosabb ügyekben s csak bizonyos perszakokban vagy csak bizonyos bíróságok előtt van előírva. A kötelező védelem tehát ma még csak *kivétel*.

A kötelező alaki védelem *elméleti* hangoztatása, sürgetése is csak a legujabbkori irodalom műve. A törvényhozásokban felette nehezen tud utat törni a gondolat. A nyomozó rendszer uralma alatt, mely a vádlott ügyféli jogait, peralanyiságát elsikkasztja, ez természetes is. Igaz, hogy a régi *kánoni jog* (III. Inceze rendelete) is megengedi a védelmet, a *Carolina* szintén már az előkészítő eljárás alatt megengedi a védő választást, de a *gyakorlat* eltekintett ettől s csak bonyolult jogi kérdésekben engedte meg a bíróság kivételes kedvezményül a védő állítást s a védő jogkörét ekkor is a legszilkebbre szorítja. Egyedül *Anglia* volt az, mely a vádrendszer és az esküdttbírság intézménye folytán elvileg és gyakorlatilag is elismeri a védelem szabadságát.

Az angol minta nyomán s a nyomozó rendszer visszaéléseinek ellenhatásául a *francia forradalmi törvényhozás* egyik legelső ténye volt a kötelező védelem törvénybe iktatása. Az 1789. okt. 8—9-iki Decret szerint mihelyt a vádlott megjelent, vagy le lett tartóztatva, joga van *védőt választani*, ha ezt nem tette, a *bíróság köteles* semmisség terhe alatt *védőt rendelni* részére s a kihallgatás csak a következő napon tartható meg. A védő bármikor megtekintheti az iratokat, a vádlott kérelmére az összes iratok másolatban kiadatnak neki. A védő bármikor kívánhat bizonyításfelvételt, a tanúk kihallgatása, a szembesítés mindig a védő jelenlétében történik. Érdekes, hogy a kötelező védelem kérdésében maig ez a legradikálisabb törvény a franciáknál, még a több mint egy század múlva hozott mai törvény (1897 dec. 12. Loi sur l'instruction préalable) sem megy mindenben idáig. Az 1808-iki Code d'instr. crim.-ben nincs külön fejezet a védelemről, az csak a vádáláshelyezésk után van megengedve.

Az 1897. dec. 12-iki új törvény megengedi, hogy a terhelt első kihallgatása után *védőt válaszson*, sőt *kérlelmére* a bíróság hivatalból rendel védőt. Tulajdonképeni kötelező védelmet azonban ez a törvény sem ismer, azon indokból, hogy a terheltre „nem akarja rátkukálni a védőt,” mert a terhelt maga souverain módon mérlegeli, mit igényel az ő valódi érdeke.

A mi 1843-iki javaslatunk törvényszéki ügyekben a *vizsgálat után* kötelezővé teszi a védelmet (280. §.). Ugyanigy az 1849-iki braunschweigi

és hesseni Bp.-ok, sőt ezek már a vizsgálat alatt is megengedik a védelmet (e részben uttörőek). Az 1848-iki bajor, az 1849-iki porosz és württembergi törvények az esküdtbíróági ügyekben fogadják el a kötelező védelmet.

A mai Bp.-ok közül az osztrák minden esküdtbíróági ügyben, a német bir. ezenfelül az elsőfokulag a Reichsgericht elé tartozó ügyekben teszi kötelezővé a védelmet, törvényszéki ügyekben csak egyes kivételes esetekben (ha a vádlott siket, néma, 16 évét még nem töltötte be, ha a vádlott vagy törv. képviselője kéri stb.). De mindenik csak a főtárgyalásra.

Legliberálisabb az új olasz Bp., mely csak a legesekélyebb súlyú esetekben (legfeljebb 5 napi elzárással vagy 150 lírával sújtott kihágás esetén) nézi el a védő hiányát, egyébként ha a terhelt nem választott, a bíróság hivatalból rendel védőt. (72—82. §§.)

Régi hazai jogunkban *közbüntettek* miatt a védő használata általában meg volt engedve, hűtlenségi, nagyobb hatalmaskodási perekben pedig a védelem kötelezőnek tekintett. Általában az írásbeli eljárásban hivatalból is történt védőrendelés, rendszerint a vármegyei tiszti ügyészek közül. Az 1816 jan. 23-iki helytartótanácsi intézkedés ezt egyenesen kötelezővé teszi a tiszti ügyészeknek. (L. Balogh-Ilés-Vargha I. 307.) 1863 óta jött gyakorlatba az 1863 jan. 20. udvari rendelet folytán, az ügyvédek kirendelése hivatalos védők gyanánt. (A rendelet szerint „a tiszti ügyészek jól felfogott feladása inkább közvádóként fellépni“ u. o.) A védőkirendelés a Bp. előtt mindig csak kivételes intézkedés volt, a bíróság tetszésétől függött.

II. A Bp. értelmében a *szabály* az, hogy a külön védő választása a terheltnek vagy hozzátartozójának az eljárás első percétől mindig meg van engedve. Az előkészítő eljárás alatt hivatalos védő kirendelésének csak bizonyos kivételes esetekben van helye. A törvényszék előtti főtárgyalás alatt a törvény által felsorolt több esetben már a védelem kötelező, a kir. tábla előtti főtárgyaláson pedig a védő jelenléte mindig kötelező; a Kuria előtti tárgyaláson a hivatalos kirendelés a bíróság belátására van bízva.

A Bp. főbb szabályai idevonatkozólag a következők:

A terhelt minden bűnügyben az eljárás bármely szakában élhet védő közreműködésével.

A terhelt, amikor csak szükséges, különösen első kihallgatásakor és a vádirat kézbesítésekor, továbbá, ha ellene letartóztatás, vizsgálat, vizsgálati fogság lett elrendelve, figyelemzetendő, hogy védőt választhat, illetőleg felvilágosítandó a védő kirendelésének módozatairól és az ingyenes védelem eseteiről. (Bp. 54. §.)

Kötelező a védelem vagyis ha maga a terhelt vagy a helyette erre jogosítottak nem éltek a védőválasztás jogával, a főtárgyalásra hivatalból védő rendelendő:

1. ha a vádat oly bűntett miatt emelik, amelyre a törvény *öt évig terjedhető szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést állapít meg;*

2. ha a *vádlott* vagy *törvényes képviselője*, illetőleg *házastársa*, fel- vagy lemenő ágbeli *rokona kívánják, bármely büntett esetében;*

3. ha a *vádlott életének 18-ik évét még tul nem haladta*, vagy ha *siketnéma*, vagy *irni nem tudó néma;*

4. ha a *bíróság* az ügy körülményeinél fogva *célszerűnek találja*. (Bp. 56. §. és Fb. 75. §.).

4. Ezenfelül a *bíróság*, ha az ügy körülményeinél fogva *célszerűnek találja*, már *a főtárgyalás előtt is*, az *eljárás bármely szakában* rendelhet védőt. (Bp. 57. §.).

A *fiatalkorúak bírósága* a fiatalkorú terhelt részére, ha választott védője nincs és a *védelem célszerűnek mutatkozik*, az erre jelentkező ügyvédek, ügyvédhelyettesek vagy ügyvédjelöltek közül *az eljárás bármely szakában* védőt rendel ki. (Fb. 6. §.).

Az *elsőfoku bíróság* az *ujrafelvételnek* a terhelt javára leendő indítványozására is rendelhet ki külön védőt, ha *ujrafelvétel okát képező körülményről értesül s az értesüléstől számított 14 nap alatt senki sem tesz indítványt az iránt*. (Bp. 448. §.).

A *járásbíróság* előtti eljárásban hivatalból védő nem rendelendő. (Bp. 523. §. 2. bek.).

1. A védő *kirendelése* vagyis *hivatalos védő* alkalmazása eszerint a bíróságra részint facultativ, részint kötelező.

A *főtárgyalás előtti* eljárásban a nyomozás, vizsgálat, vádalahelyezés alatt *facultativ*, vagyis ezekben a perszakokban joga van ugyan a bíróságnak védőt kirendelni, de erre nem köteles, csak akkor él e joggal, ha azt az ügy körülményeinél (a terhelt csekély intelligentiája, fiatalkora, az ügy bonyolódott voltánál) fogva *célszerűnek találja*. *Kötelező* ellenben a védőrendelés a *főtárgyalásra* a törvény 56. §-ában felsorolt négy esetben. (Helyesebben csak az első három esetben, mert a 4. pontban szintén a bíróság belátásától függ, rendeljen-e védőt).

2. Helyesen mondta ki a Kuria, hogy a védőrendelés akkor is kötelező, ha a vád öt évnél súlyosabban büntetendő cselekmény *kísérlete* miatt emeltetett (BJT. XLVI. 27.), ugyancsak helyesen semmisített meg egy alsó bírói ítéletet, midőn öt évnél súlyosabban büntetendő cselekmény esetében védő nem rendeltetett, jöllehet az alsó bíróság öt évnél rövidebb büntetést szabott ki. (BJT. XLVI. 93.)

63. §. *A védői személyek.*

Irodalom: A 61. §-ban idézettekén kívül: *Králik L.*: A magyar ügyvédség. 2 köt. Budapest 1903.; *Kun László*: A magyar ügyvédség története. 1895.; *Nagy Dezső*: A francia ügyvédség. JEE. 1881.; *Szász János*: Az angol ügyvédség 1905.; *Mallot*: Regles de la profession de l'avocat. II. kiad. 1866.; *Lionville*: Discours sur la profession d'avocats. 1868.; *Gerland*: II. 888—968. *Fuchs*: Der Vertheidiger als prozessrechtlicher Person nach gelt. deutschen Rechte. 1885.

1. A védői tisztre jogosított személyek tekintetében a BP. különbséget tesz a *társasbíróság* és a *járásbíróság* előtti eljárás s a társasbíróság előtti eljárásban ismét a *választott* és a *kirendelt* védők közt.

a) Társasbíróság előtti eljárásban *választott* védő lehet az ügyvédi lajstromba bejegyzett *ügyvéd* és *egyetemi* vagy *jogakadémiai* jogtanár (Bp. 55. §.); kirendelt védő azonban mindig csak ügyvéd.

Kézbiztosítások átvételével, vagy a terhelt érdekeinek valamely *vizsgálati* cselekménynél való képviselésével nem-ügyvéd is megbízható. (Bp. 55. §.)

b) Járásbíróság előtti eljárásban csak *választott* védő szerepelhet s ez lehet bejegyzett *ügyvéden* és *jogtanáron* kívül *ügyvédhelyettes*, *ügyvédjelölt* és a *terhelt férfi hozzátartozója* is. (BP. 523. §.).

A *fiatalkorúak bírósága* előtt ugy *választott*, mint *kirendelt* védő lehet: ügyvéd, jogtanár, ügyvédhelyettes, ügyvédjelölt és a terhelt férfi hozzátartozója. (Fb. 6., 8. §§.).

1. Társas bíróságok előtti eljárásban *ügyvédjelölt* csak mint főnökének helyettese végezhet egyes védői cselekményeket, a járásbíróság előtti eljárásban *önállóan* is elvállalhatja a védelmet.

A birói gyakorlatban vita merült fel arra nézve, helyettesítheti-e magát a *kirendelt* védő is más ügyvéddel, vagy a nála alkalmazott *ügyvédjelölttel*. (Ellentétes ítéletek: Jogt. Közl. 1903. 6. sz. (nem); BJT. XLV. 309. (igen). A vitát a Kuria 83. sz. TH.-a ugy oldotta meg, hogy: „A BP. 384. §-ának 6. pontjában meghatározott semmisségi ok nem forog fenn, ha oly esetben, melyben a *védelem kötelező*, a főtárgyalást a *kirendelt* védő jelenléte nélkül, azonban az *ezáltal helyettesül megbízott ügyvéd*, vagy a nála alkalmazott *ügyvédjelölt* jelenlétében tartották meg.“ (L. BJT. XLVI. 33. l.). Az 1912: LIV. t.-c. 97. §-a azonban az *ügyvédjelöltek* szereplését a *társasbíróságok előtti tárgyalásokon* — a Pp. életbeléptétől (1915 jan. 1.) kezdve — általában kizárja. Ugyanis: „A *társasbíróság* (a kir. Kuria, kir. ítéltábla, esküdtbíróság, kir. törvényszék, kir. közigazgatási bíróság) előtti *tárgyaláson* ügyvédjelölt nem, hanem *csak ügyvéd vagy ügyvédhelyettes* lehet az ügyvéd helyettese.“

2. „Jogtanár“ alatt nemesak a rendes és rendkívüli tanárok, hanem a jogi karon működő *egyetemi magántanárok* is értendők.

A jogtanárookra, mint védőkre *rendtartás* (fegyelmi eljárás tekintetében) ugyanazok a szabályok alkalmazandók, melyeket a Bp. a védőügyvédekre nézve tartalmaz. A jogtanár által a védelem képviselőjében elkövetett *fegyelmi vétségek* az ügyvédek fegyelmi bíróságának (*ügyvédi kamara*) hatáskörébe tartoznak. (Bpé. 24. §.)

II. A BP. a védelem tekintetében nem ismeri az ügyvédi kényszert, csupán a *kirendelt külön védő* és a *közvédő* nem lehet más, mint ügyvéd.

Tényleg azonban az esetek tulnyomó részében az ügyvédek látják el a bűnügyi védelmet, épügy mint polgári perekben a felek képviselőjét. Az *ügyvédi kar* egyik fontos és nemes közérdekű hivatása éppen a terheltek és vádlottak védelme a büntető perekben.

1. Az *ügyvédek*, mint a perbeli felek jogi tanácsadói és szószólói már a görög és római jogban szerepelnek. A római jogban számos törvény intézkedik jogviszonyaikról. (Dig. III. k. 1. c.; Cod. II. 7., 8.). Az ügyvéd nem a *fél meghatalmazottja* (ez az u. n. procurator, cognitor), hanem *jogi tanácsadója*, segítője a félnek. Ez a különbség az ügyvéd és a perbeli meghatalmazott közt megmarad a kánoni és a germán jogban is (utóbbi szerint: *Gewalt-haber* és *Fürsprecher*). A régi magyar jog is megkülönbözteti a *procurator* (prókátor) mellett a *collocutort* (szószólót). A német közös jogban, valamint később nálunk is a megkülönböztetés elmosódik s az ügyvédek lesznek a felek tanácsadói és képviselői a perben. A magyar ügyvédség történetére: I. Kun L., *Králik* id. m. és *Magyar*: 289—290.

Az irodalomban ma is uralkodó nézet, hogy az ügyvéd egyfelől jogi tanácsadója, másfelől jogi képviselője (meghatalmazottja) a félnek. Magyary szerint az ügyvéd *jogi szakértő*, aki hivatásszerűen foglalkozik felek perbeli képviselőjével (id. m. 287—288.)

2. Az ügyvédség mai szervezete az egyes kulturállamokban meglehetősen eltérő.

Angliában az ügyvédi kar (bar) két részre oszlik: *barristerekre* és *solicitor*-okra. A „solicitor“ a perek előkészítője, a fél tanácsadója, míg a „barrister“ (counsel) tevékenysége első sorban (csaknem kizárólag) a bíróságok előtti tárgyalásokon részvétel. Az angol ügyvédség sajátos belső szervezetéről (az Inn.-ek) I. Szász János: id. m. és *Králik* L. id. m. 113—162.

Franciaországban az ügyvédi kar (barreau) szintén bifurcálva van. Az *avoué* végzi a per előkészítését s az első és másodfoku bíróságok előtti eljárásban a zárindítványig ő képviseli a feleket, az *avocat* pedig a szóbeli tárgyalásokon szerepel. A semmitőszék előtt azonban általában csak *avocat* járhat el. L. Nagy Dezső: A francia ügyvédség 1881. és *Králik* L., id. m. I. 68—112.; *Mollot* és *Lionville*: id. m.

A német birodalomban az ügyvédi állás (Rechtsanwalt) kinevezéshez van kötve. Minden bíróság mellett meghatározott számú ügyvéd (numerus clausus) működik.

Hazánkban az ügyvédséget mint igazságszolgáltatási intézményt, legelőször az 1723: XXXVIII. t.-c. (ügyvédi eskü), majd egy 1769-iki kir. leirat (a kir. tábla előtt letendő vizsga és a bíróságoknál vezetett törza-

könyv) szabályozta. Később az 1804-iki kir. leirat és az 1840: XV. t.-c. (a váltóügyvédekről), végül az Orsz. birói Ért. szabályai VIII. t.-c. 1—7. §. s egy 1869-iki I. M. rendelet állapítják meg az ügyvédi gyakorlat feltételeit.

Az ügyvédség mai szervezetét, az ügyvédi minősítést az 1874. évi XXXIV. t.-c. állapítja meg. (Ujabb kiegészítő törvényeket l. fent 63. l.).

Törvényhozásunk a szabad ügyvédség rendszerét tette magáévá, a kinevezési rendszert és a numerus clausust nem ismeri (kivéve Fiumét, ahova az ügyvédek kineveztetnek. 1871. min. elnöki rendelet). Nem ismeri az angol és francia jog szerinti bifurcatiót sem, az ügyvéd lehet a félnek perbeli meghatalmazottja és bármely bíróság előtt képviselője.

Az ügyvédség megkezdéséhez az *ügyvédi oklevél* megszerzése és valamely *ügyvédi kamarába való felvétel* szükséges. Az „egységes bírói és ügyvédi vizsgáról“ legújabbban az 1913: LIII. t.-c. rendelkezik.

Az *ügyvédi kamarák* az ország meghatározott területein működő s az ott lakó ügyvédekből alakult önkormányzati testületek, melyeknek székhelyeit, számát, kerületét az igazságügyminiszter állapítja meg. (Ez idő szerint 28 kamara van). Ezek örködnék az ügyvédi jogosultság felett s döntenek a lelepedő ügyvéd felvétele felett s fegyelmi hatóságot gyakorolnak a kamara lajstromaiba bevezetett ügyvédek, ügyvédhelyettesek és ügyvédjelöltek felett. Határozataik ellen csak a kir. Kuria ügyvédi tanácsához (1907: XXIV. t.-c.) lehet felelkezni.

A kamara állapítja meg évenként a *védői névsort*, melybe azok az ügyvédek vétetnek fel, akik kirendelés esetében a védői tisztet elvállalni kötelesek lesznek. E védői névsort a kamara minden év elején átteszi a törvényszéki elnökhöz. (BP. 58. §. 2. bek.).

Az ügyvédeknek a büntügyi védelem tekintetében követendő eljárásról, védői jogokról és köteleességeikről az ÚT. nem intézkedik részletesen. Mindössze a *szegények védelméről* szóló intézkedése (27., 28. §.) vétetett alkalmazásba a büntügyekben is, mely szerint vagyontalan felek ügyeiben a bíróság felhívására a kamarai választmány gondoskodik „pártfogó ügyvédeknek“ bizonyos sorrendben való kirendeléséről. A kirendelt ügyvéd a büntügyi védelmet köteles elfogadni és *ingyen* teljesíteni. Ha az ügyvéd a reábizott képviselést elfogadni vonakodnék vagy hanyagul venné, a választmány fegyelmi eljárást indíthat ellene. Az ügyvédség szervezetéről részletesebben l. a polgári perjogi kézikönyveket. Igy: *Magyarj.*: 287—298.

64. §. *A védő választása és kirendelése. A közvédő.*

I. Büntető perjogunkban a megengedett védelem képezvén a szabályt, a védő első sorban rendszerint választatik. A védőválasztás joga a terheltet, illetőleg a vádlottat illeti, azonban, ha ő maga e jogával nem élt, vagy nem képes élni, helyette törvényes képviselője, házastársa, illetőleg fel- vagy lemenő ágbeli rokona is választhatnak védőt. (BP. 53. §. 2. bek.).

A védelemmel való megbízás a választott védőnél rendes *ügyvédi megbízás* alakjában történik, azaz írásbeli meghatalmazással, azonban történhetik a hatóságok előtt való szóbeli kijelentéssel, vagy az eziránti kívánság jegyzőkönyvbe mondásával is. Ha a letartóztatott vagy vizsgálati fogságba helyezett terhelt védőt választott, az eljáró hatóság köteles a választottat erről nyomban értesíteni (BP. 54. §. 2. bek.) s ez az *értesítés* fogja ekkor a megbízatást képezni.

A terhelt a maga vagy törvényes képviselője, illetőleg házastársa, fel- vagy lemenő ágbeli rokona által választott védőtől a megbízást bármikor *elvonhatja* (BP. 53. §. 3. bek.) s új védőt választhat. A főtárgyalásra *több védőt* is hozhat magával, de hogy ez által a tárgyalás menete össze ne bonyolítottassék, kimondja a BP., hogy ily esetben az indítványok és a perbeszédék száma nem szaporítható (53. §. ut. bek.) vagyis a védők bármely kérdésben csak *egy indítványt* tehetnek a vádlott nevében és érdekében s csak *egy védőbeszédet* tarthatnak.

II. *Védő kirendelésének* van helye azokban az esetekben midőn a *kötelező védelem* valamely esete (l. a 62. §-t) forog fenn, vagy ha a bíróság a védő szereplését *célszerűnek találja* és a védő választására jogosítottak egyike sem élt e joggal, avagy olyan egyént választott, aki a BP. szerint nincs jogosítva a védői szereplésre. Védő kirendelésének nemcsak az *elsőfoku* bíróság, de a *felebbviteli* bíróságok előtti eljárásban is helye van.

1. Az elsőfoku bíróság előtti eljárásban a védő kirendelésének joga *ügyvédi kamarai székhelyeken* magát az *ügyvédi kamarát*, illetőleg ennek választmányát, más helyeken a *törvényszéki elnököt* illeti. Az eljáró bíróság e végből köteles, mi-helyt valamely előtte folyó ügyben a védőkirendelés szüksége

merült fel, erről a törvényszéki elnököt haladéktalanul értesíteni. A törvényszéki elnök kamarai székhelyeken a kirendelés végett esetről-esetre megkeresi a kamarát, másutt pedig maga rendeli ki a védőt a védői névsorba felvett ügyvédek közül. Sürgős esetekben, különösen ha a halasztás a terheltre káros volna, az ügyvédi kamara székhelyén is a törvényszék elnöke rendeli ki a védőt a védők névsorába bejegyzettek közül. (Bp. 58. §.).

2. A kir. tábla előtt tartott felebbviteli főtárgyalásra, amennyiben a kir. tábla szükségesnek találja, a vádlott részére hivatalból is rendelhet külön védőt. (412. §. 5. bek.).

3. A semmiségi panasznak a kir. Kuria előtti tárgyalására a kir. Kuria, ha ezt az ügy körülményeinél fogva célszerűnek találja, hivatalból rendelhet védőt. (435. §. 7. bek.).

A védő kirendelése a felebbviteli bíróságok által ugyanolyan módon történik, mint az első bíróság által (BP. 58. §.), a törvényszék elnöke helyett azonban a kir. tábla, illetőleg a Kuria eljáró tanácsának az elnöke értendő. (412. §. 6. bek.).

1. Védőt nem rendelhető ki: 1. a sértett, a sértettnek, a terheltnek vagy a vádlónak házastársa, jegyese, testvéreinek házastársa, házastársának testvére, egyenes ágban rokona vagy sógora, oldalágban rokona unokatestvéréig bezárólag, vagy az, aki a sértettel, a terhelttel vagy a vádlóval, örökbefogadó, nevelő szülői, gyámsági vagy gondnoksági viszonyban van vagy volt; 2. aki az ügyben mint nyomozó közeg, bíró, közvádó vagy a sértett képviselője járt el, illetőleg bármit tett, ami a terhelt érdekével ellentétben áll.

Az, aki a főtárgyalásra tanukép van megidézve, a főtárgyaláson védő gyanánt nem járhat el, kivéve, ha a 205. és 206. §-okon alapuló mentességet igénybe veszi. (Bp. 61. §.)

2. Vádlott-társak részére csak akkor rendelendő közös védő, ha érdekeik nem ellentétesek. (BP. 56. §. ut. bek.)

Helyesen mondta ki a Kuria, hogy a kir. tábla előtti eljárásban is több vádlott részére több védő rendelendő, ha köztük érdekellentét forog fenn. BJT. XLVIII. 309.

3. Az elsőfoku bíróság által kirendelt védő nem köteles eljárni az ügynek felsőbb bíróság elé kitűzött tárgyalásán. (57. §. 2. bek.)

4. A védő kirendelése hatályát veszti, ha a terhelt más védőt választott és ez a védelmet elfogadta. (57. §. 3. bek.)

5. A kirendelt védő úgy az elsőbírósági, mint a felebbviteli főtárgyalás, valamint a Kuria előtti tárgyalás elhalasztását kérheti, ha a kirendelésétől a főtárgyalás határnapjáig terjedő időt a védelem előkészítésére rövidnek tartja. (60. §.)

III. BP.-unk a közvédői intézményt csupán a kir. ítélet-tábla előtti eljárásban ismeri. A kir. ítélet-tábla előtti főtárgya-

lás ugyanis, ha a vádlottnak választott vagy külön kirendelt védője nincs, csak az ügyvédi kamara által kijelölt „közvédő” jelenlétében tartható meg.

A „közvédő” a BP. értelmében nem hatósági személy, hanem az ügyvédi kamara által a kir. tábla egyes tanácsaihoz egy-egy heti összes főtárgyalásokra kirendelt általános védő, aki azonban csak akkor léphet be a perbe mint védő, ha az illető ügyben se a vádlott maga nem választott, se a kir. tábla nem rendelt ki külön védőt.

A közvédő kirendelésének módjait a Bp. szerint:

1. A kir. ítélőtábla mindegyik büntető tanácsának *heti ülészakára* az ügyvédi kamara havonkint előre, a szükséghez képest egy vagy több közvédőt rendel ki. A közvédő elmaradásának vagy akadályoztatásának esetében helyettesét a felelőviteli főtárgyalást kitűző, illetőleg vezető tanácselnök rendeli ki. (Bp. 410. §.).

2. A közvédő meghivatása kiterjed a kir. ítélőtáblának ugyanazon tanácsa előtt, a *heti ülészakában tartandó valamennyi főtárgyalásra* és az azoknál érdekelt *mindenik vádlottra*, kivéve azt a vádlottat, kinek érdekében külön védő jelent meg.

Ha a közvédő az iratok tanulmányozásakor arról győződik meg, hogy a vádlottakat vagy egy részöket érdekellentét vagy más ok miatt nem képviselheti, köteles más közvédő vagy különvédő kinevezése végett jelentést tenni annak az elnöknek, aki a főtárgyalást kitűzte. (Bp. 411. §. 1., 2. bek.).

3. A közvédő az államkincstárból *megfelelő díjazásban* részesül. E díjazás részleteit az igazságügyi miniszter szabályrendelettel állapítja meg. (u. o. 3. bek.).

A közvédő jogállása iránt a Bp. életbeléptetésének első éveiben élénk vita folyt le. Weisz Ödön (BJT. XLIII. k. 244.) és Gyöngyösi József (u. o. 337.) azt állították, hogy a közvédő *nem valóságos, illetőleg közönséges védő*, mert jogköre szűkebb, csak a főtárgyalásra terjed; másrészt, mert a közvédő hivatala csak *tiszteletbeli* és csak a védelem elvén az elismerése végett állítottatott fel az intézmény. Ezzel szemben ifj. Dombóváry Géza védte (u. o. 308. és 371.) azt az álláspontot, hogy a közvédő is védő s jogállása és jogköre teljesen összeesik a kirendelt védővel. A két vélemény közül az utóbbi a helyes, mert a közvédő elvileg ugyanazt a tiszteletet tölti be, amit a kirendelt védő és a BP. szerint semmi alapja sincs annak, hogy öt védőnek ne nevezzük. A közvédő a neki kiosztott ügyekben első sorban ép úgy a terheltek érdekeit köteles védeni, mint a külön védő, másfelől a „közvédő” miután nem hatósági személy, semmivel sem tölt be magasabb (tiszteleti)

állást, mint más védő. Amennyiben a terheltnek választott vagy a kir. tábla által kirendelt külön védője nincs, vagy az nem jelenik meg, a közvédők ugyanazokat a jogokat és köteleességeket gyakorolja, amiket a külön védő.

IV. Amilyen szabadelvű a BP. a védelem elvi megengedése tekintetében, ép oly szükkeblű a védők díjazása kérdésében. A *közvédők* díjazásán felül csupán egy helyen (BP. 127. §.) állapítja meg a védő díját az államkincstár terhére, t. i. a *vizsgálat folyamán* eszközlött tanu vagy szakértő kihallgatásra kirendelt védő részére, ha a kihallgatott a főtárgyaláson előreláthatólag nem jelenhet meg. Rendszerint azonban a védő csak a terheltől igényelheti díjait, pedig a terhelték nagy része szegény ember, akitől alig remélhető a védői díjak behajtása.

A Kuria gyakorlata és az igazságügyminisztérium egy pár kérdésben már szelidített a törvény szükkebltségén. Így: a Bp. 127. §. esetében a védő díját és költségeit a kincstár *előlegezi* (BJT. XLI. 449.); a Kuria által kirendelt védő díjai a büntügyi átalány terhére állapíttatnak meg (u. o.); ugyancsak a kir. tábla által kirendelt *külön* védő díjai is a büntügyi átalányból fizetendők. (Ig. min. rendelet 1900. évi 70563. sz. és BJT. XLIII. 287.)

65. §. A védői hivatás. A terhelt és a védő viszonya.

Irodalom: A 61. és 63. §§-ban idézettekén kívül: Wach A. Struktur des Strafprozesses. 1914.

I. A *védői hivatás* helyes megítélése és megállapítása végett szem előtt kell tartani, hogy a *védői* és az *ügyvédi* állás nem azonosak. Védő nemcsak ügyvéd lehet s a védői hivatás, mint kizárólag büntető ügyekben előjövő feladat, több tekintetben eltérő a polgári perben is nélkülözhetlen ügyvédi tevékenységtől.

1. A védő a terheltnek *nem merőben ügyvédje*, vagyis nem csupán magánjogi *meghatalmazottja*, nem is pusztán *jogi képviselője*, vagy *tanácsadója*, hanem ezenfelül a közérdek, a büntető igazságszolgáltatás előmozdítója, egy önálló feladattal bíró szerve. A védői hivatás kettős feladatot, kétféle tevékenységet foglal magában: egyfelől a *terhelt egyéni érdekeinek oltalmát*, minden megengedett eszközzel megvédését az alaptalan és törvénytelen zaklatás ellenében, másfelől az *anyagi igazság érvényrejuttatását*, a büntető per eszményi céljának, az emberies igazságszolgáltatásnak lehetővé tételét, vagy megközelítését. Amint a kir. ügyészség két minőségben szerepel a büntető eljárásban: mint vádló és mint közhatóság, úgy a védő is két szerepet tölt be a büntető perben: 1. segítségére

van a büntetőjogi kérdésekben járatlan vagy elfogódott terheltek, hogy megmenekülhessen a jogtalan üldözés, a meg nem érdemelt hátrányos jogkövetkezmények elől, de 2. szolgálatára van a bíróságnak s ezzel a jogrendnek, amennyiben arra igyekszik rábírni a bírót, hogy csak a valóban bűnöst büntesse s azt is az emberi igazság mértéke szerint, az ítélkezésben ne legyen tulszigoru, ne tévessze szem elől a méltányosságot és az emberiséget.

Hogy a védő nem merőben magánjogi meghatalmazottja a terheltnek, azt világosan mutatja az a tény, hogy a védő ma is sokszor nem a terhelt választása, hanem hivatalos kirendelés folytán jut e tisztéhez, a közvédői intézmény s a ma még csak sürgetett védőhatóság szervezése pedig kétségtelenné teszi, hogy a védő nem merő jogi képviselője vagy tanácsadója a terheltnek, hanem *önálló szerve a büntető pernek*, aki egy közfeladatot, *köztisztiséget* tölt be. A védő a büntető per mai szerkezetéből folyólag s annak vezérelvei értelmében saját feladatkörrel felruházott *főszemélye* a büntető pernek, aki *hivatásának betöltésében független a terhelttől*, nincs kötve ennek utasításához, akaratahoz s védői jogainak és kötelességeinek gyakorlásában teljesen önállóan, legjobb belátása szerint jár el. Ebből folyik, hogy oly esetekben, midőn a terhelt valamely jogával nem akar élni, a védő *a terhelt akarata ellenére is élhet e jogokkal*, így a BP. 383. §-a világosan kijelenti, hogy a védő a terhelt akarata ellenére is élhet perorvoslattal.

Sajnos, ez a tétel, a védő önállósága, a terhelttől való függetlensége ma még csak a kirendelt és a közvédőre érvényesül teljes mértékben, a választott védő ma is formailag a terhelt megbízottja lévén, a terhelt tőle a megbízatást bármikor megvonhatja (sőt a hozzátartozói által választott védőtől is (Bp. 53. §. 3. bek.), miáltal a neki nem tetsző magánvédő működését beszüntetheti, vagyis a maga, talán saját érdekével ellenkező akarataát érvényesítheti. A kirendelt és a közvédővel szemben a terheltnek ily elvonási joga nincs, ezeknek önállósága, működési függetlensége teljesen biztosítva van.

2. Bármennyire elismerjük és hangoztatjuk azonban, hogy a védő is az igazságot szolgálja és munkálja, teljes pártatlanságot, objectivitást, amit a Bp. (9. §.) a büntető eljárásban szereplő hatóságoktól megkíván, a védőtől, különösen a választott védőtől alig remélhetünk s alig is várhatunk. Elvileg ugyan a védő is köteles az anyagi igazság megközelítését mozdítani elő, de a védői állás sajátos természete hozza magá-

val, hogy neki *nem szabad védence ártalmára eljárnia* (Btk. 483. §.) vagyis ő az anyagi igazság érvényesítése tekintetében is *a terhelt érdekei ellen nem működhet*. Ugy a választott, mint a kirendelt és a közvédő, ha meg van is győződve a terhelt bűnösségéről, *nem köteles a vád érdekét előmozdítani*, nem köteles a vádlott bűnösségének kimondását kérni. A védői hivatás ennyiben kétségtelenül *egyoldalú*, a védőtől elég, ha „az anyagi igazságot annyiban szolgálja, hogy mindazt, ami a terhelt javára van, kidomborítja és előterjeszti.“ (Balogh: 308.) Vagyis az ő feladata az igazságnak csak a méltányossági, emberieségi oldalát (nem pedig a szigort is) érvényesíteni. Ebből folyik, hogy a Bp. (383. §.) szerint a védőnek nincs joga a vádlott *terhére* felebbezni s ő csak a vádlott javára kérhet újrafelvételt (447. §.).

A védő tehát nem köteles a bíróság tudomására hozni azt, ha neki a terhelt esetleg bevallotta a cselekmény elkövetését, sőt a Bp. (204. §.) a védőhöz nem is enged kérdést intézni az iránt, amit a terhelt vele, mint védőjével tudatott.

3. A védő hivatásának ez az *egyoldalúsága* azonban mindig csak a büntető törvények határain belül mozoghat, vagyis bűnpártolást, összejátszást, vagy még súlyosabb bűnecselekményt a védő magasztos hivatása nem enged meg, sőt a jogrend, igazság és tisztesség tekintetei parancsolják a védőnek, hogy világos és nem menthető bűnösség esetén meggyőződése ellenére ne igyekezzék ártatlannak feltüntetni a terheltet s *ne igyekezzék „mindenáron“ meggátolni a büntető igazságszolgáltatást*, hanem ilyenkor csak a mentő, enyhítő körülmények bizonyítására s enyhe büntetés kieszközlésére fordítsa igyekezetét.

A gyakorlatban a választott védők sokszor szem elől tévesztik ezt a követelményt s gyakran hajlandók a terhelt javára az anyagi igazság érdekét teljesen feláldozni s a terhelt ama természetes vágyának is, hogy a *megérdemelt* büntetés alól meneküljön, előmozdítójává szegődnek. Pedig amily nemes és társadalmilag rendkívül fontos a *valóban ártatlanok* védelme, époly helytelen, társadalmilag káros és veszélyes dolog s ezért *visszaélés a védői hivatással a valódi bűnösök* felmentésének kieszközlése. Ez a szomorú tapasztalat is erős érv a közvédői intézmény mellett.

II. A védő jogait és kötelességeit közelebbről az eljárás részleteinél fogjuk látni, itt csak a védő teendőinek főirányait s a két legfontosabb és általános jelentőségű jogát kell felemlitenünk.

A védői hivatás fentebbi természetéből folyik, hogy a

védő működése hármias irányu. Feladata: 1. *megfigyelni és ellenőrizni* az eljáró hatóságok ténykedéseit, hogy a terhelt jogos érdekeit nem hagyják-e figyelmen kívül, 2. a *mentő bizonyítás anyagát* összeszerezni s a bíróság elé terjeszteni, 3. a *terhelt érdekeit* a hatóságok elfogult vagy igazságtalan ténykedései, vagy határozatai ellen *megvédelmezni*, e végből előterjesztésekkel, cáfolatokkal, perorvoslatokkal élni a *terhelt javára*.

E hármias működés hatályos teljesíthetése végett a BP. a védő részére különféle jogokat állapít meg, egyrészt, hogy a vád tartalmáról s a való tényállásról hiteles tudomást szerezhessen, másrészt, hogy a bizonyító anyag ne csak a vád, de a védelem szempontjából is bíróilag tisztázattassék és beszereztessek. Erre szolgálnak:

1. a védő *mindig jelen lehet* és közreműködhet a *bizonyítás felvételénél* és az ügy tárgyalásánál, sőt már a *nyomozás alatt is eljárhat* és akár beadványban, akár élőszóval előterjesztést tehet védettje érdekében (Bp. 62. §. 1. bek.);

2. *védettjével szabadon értekezhet*,

3. az ügy *iratait* és csatolmányait *megtekintheti*.

E két utóbbi jogot, jelentőségénél fogva, a BP. már itt az általános részben közelebbről szabályozza.

a) A védő és a terhelt *közvetlen*, ellenőrzés nélkül *érintkezésére* a védelem érdekében van szükség, hogy a védő a vád tárgyát képező *tényállásról* minden tekintetben alaposan tájékozva lehessen. Olyankor, amidőn a gyanúsított nincs letartóztatva, a védő érintkezését mi sem gátolja védettjével s így az egész eljárás, már a nyomozás alatt is az ettől nyert információ alapján gondoskodhatik a védelemről. Ellenben ha a terhelt *előzetes letartóztatásban* vagy *vizsgálati fogóságban* van, amidőn tehát éppen a nyomozás és vizsgálat sikerének biztosítása végett személyes szabadságától már előre megfosztatik, ilyenkor már kérdésbe jöhet: megengedhető-e a korlátlan és ellenőrzés nélküli érintkezése a védőnek a védettel? S miután nem példátlan eset, hogy a védő maga is hajlandó védettjének az eljárást megghiusító törekvései kivitelére, avagy olyan utasításokat ad védettjének, melyekkel a vizsgálat menetét megnehezíti vagy éppen lehetetlenné teszi, a Bp.-ok ma sem mondhatnak le a védő ezen értekezési jogának korlátozásáról.

A mi Bp.-unk 62. §. erre nézve a következő szabályokat állította fel:

1. *Letartóztatott* védettjével a védőnek *rendszerint joga van* hatósági személy közbenjövete vagy ellenőrzése nélkül is érintkezni.

2. Ha azonban az eljárás célja kívánja, a nyomozást teljesítő *rendőri hatóság*, a vizsgálat folyamán pedig a *vizsgálóbíró* kötelesek elrendelni, hogy a *védő levelei* csak részükről *elolvasva* és külön engedelmükkel *kézbesíthetők* a letartóztatott terheltnék és hogy ez a nyomozás folyamán csak *hatósági személy*, a vizsgálat folyamán pedig csak *bírósági személy jelenlétében* érintkezhetik a védővel.

3. A *vádirat benyújtásától* s ha vizsgálat volt tartva, attól az időponttól kezdve, *midőn a vizsgálóbíró a vizsgálatot befejezettnek nyilvánítja* (129. §.), a védő érintkezése a letartóztatott terhelttel *nincs többé hatósági személy ellenőrzésének alávetve*.

Lényegileg ugyanígy intézkednek a német, az új olasz Bp. és a mi 1844-iki javaskatunk.

b) A *bűnügy iratainak megtekintésére* a védelem alapos előkészíthetése végett van szüksége a védőnek és pedig az eljárás egész folyamán. Miután azonban itt is felmerül az a veszély, hogy a védő, aki már a nyomozás alatt értesül az ügy irataiból valamely terhelő bizonyítékról, esetleg annak megsemmisítésére fog törekedni, a BP. ugyanazzal a korlátozással szabályozza a védő e jogát, mint a vádlottal való érintkezését.

A Bp. (63. §.) idevonatkozó szabályai:

1. A terheltnék és védőjének joga van az ügy iratait és csatolmányait megtekinteni.

2. Ha azonban az eljárás célja az ügy iratainak vagy egy részüknek *közlését meg nem engedi*, a nyomozást teljesítő *rendőri hatóság*, a vizsgálat folyamán pedig a *vizsgálóbíró* kötelesek azoknak a terheltnék vagy a védőjének által leendő *megtekintését megtagadni*. Ez esetben is megengedendő azonban a terheltnék kihallgatásáról, a szakértők nyilatkozatáról és ama bírói eseményekről felvett jegyzőkönyvek megtekintése, amelyeknél a terheltnék jelenléte vagy a védő közbenjárása meg van engedve.

3. A *vádirat benyújtásától* s ha vizsgálat volt tartva, attól az időponttól kezdve, *midőn a vizsgálóbíró a vizsgálatot befejezettnek nyilvánítja*, az ügy iratainak és csatolmányainak megtekintése a terheltnéktől vagy védőjéktől *meg nem tagadható*.

4. A *letartóztatást*, illetőleg *vizsgálati fogságot* elrendelő, továbbá *minden olyan bírói határozatot*, mely ellen perorvoslat használható, indokolásával együtt a *védő előtt ki kell hirdetni*, vagy neki *kézbesíteni* és az előbbi esetben kívánatra vele másolatban is közölni.

BP.-unk e két fontos kérdésben a védelem szabadságát a legliberálisabban állapítja meg s e részben csaknem az összes külföldi prtsokat megelőzi. Kiemelendő, hogy a mi törvényünk az iratokba való betekintés jogát nemcsak a védőnek, hanem magának a terheltnék is megengedi. A német Bp. a terheltnék erre nem ad jogot.

HARMADIK CIM.

A katonai igazságügyi szervezet.

66. §. *A katonai büntető bíróságok. A vádképviselőt és a védelem a katonai bíróságok előtt.*

Irodalom: A 18. §-ban idézettek felül: *Györffy L.*: Értekezések a katonai büntetőjog köréből. Pozsony 1913.; *Szentirmai Ödön*: A Kbp. javaslatáról. Pesti Hirlap 1911. évi 151., 152., 219., 223., 225., 230., 235. és 239. sz.; *E. Illés K.*: Jogállam 1911. 512—531.; *Nowak*: Der Strafprozess der gem. Wehrmachts. 1914. 28—107.; *Nedelco*: Die Mitwirkung des nicht jurist. Elements in neuer Mil. strafverf. Milit. Rundschau. 1913. 78., 85., 92., 99. sz.; *Schuster és Seeliger*: Der Officier als Vertheidiger, u. o. 22.; *Seeliger*: Die Anklagebehörde in neuen Mil. Str. v. u. o. 16—17.; *Junk*: Der Officier des Soldatenstandes in M. St. G. 1912.

I. Az 1867: XII. t.-c. a hadügyet Ausztria és Magyarország közt közös ügygé tévén, ennek megfelelően alakult ki az új alkotmányos korszakban az osztrák-magyar haderő sajátos szervezete, amelynek folyamánya aztán katonai büntető bíróságaink sajátos szervezete is.

Alkotmányjogi szempontból a haderő különböző részeit két főcsoportba lehet sorozni. Egyiket alkotják a cs. és kir. „közös“ (szárazföldi) *hadsereg* és a cs. és kir. *haditengerészet*, melyek Ausztriával közösen (egyenlően) vannak szervezve és igazgatva nálunk is, másikat a m. kir. *honvédség* és a magyar *népfelkelés*, melyek az osztrák honvédségtől (Landwehr) és népfelkeléstől függetlenül vannak szervezve s önállóan (a m. kir. honvédelmi miniszter által) igazgatva. E két főcsoportnak megfelelően katonai bíróságaink tekintetében meg kell különböztetni: 1. az u. n. *közös katonai bíróságokat*, melyek az u. n. *hadseregi büntetőbíráskodást* és 2. a *honvéd-hadbíróságokat*, melyek a *honvéd büntetőbíráskodást* gyakorolják.

Az új Kbp. és a HKbp. (1912: XXXII. és XXXIII. t.-c.) megalkotása és életbeléptetése (1914 júli 1.) előtt a kétféle katonai bíróságunk közt az a lényeges különbség állott fenn, hogy a *közös hadsereg* bíróságai *hármaskozuak* voltak, míg a *honvédbíróságok* béke idején *két fokuak* s csak háboru (mozgósítás) idején voltak *hármaskozuak*.

Katonai bíróságaink szervezete az új törvények életbeléptéig a következő volt:

1. A *közös hadseregnél állandó* (béke idején működő) elsőfoku *bíróságok* (Stabile Gerichte) voltak:

a) a *helyőrségi bíróságok* (Garnisons Gerichte), szabály szerint minden katonai *kerületi parancsnokság* székhelyén, nagyobb erődítvényeken és fontosabb helyőrségi állomásokon, elvileg minden oly helyen, ahol egy gyalogezred tüzze állomásozott;

b) a tengerészeti bíróság (Marine-Gericht) Polában, esetleg más tengerészeti állomásokon;

c) a testőrségi bíróságok (Garde-Gerichte);

d) a katonai akadémiai bíróságok (Militär Akademie-Gerichte).

Mozgó bíróságok (Mobile Gerichte) vagyis háboru idején szervezett bíróságok voltak:

a) a hadrakelt seregnél felállítandó bíróságok (die bei der Armee im Felde zur Aufstellung gelangende Gerichte),

b) a hajóraj-hadbíróságok (Flaggen-Gerichte);

c) a hajóbíróságok (Schiffsgerichte).

A helyőrségi bíróságok főnöke (Gerichtsvorstand) szabály szerint az illető katonai állomásparancsnok, nagyobb helyőrségekben a térparancsnok (Platz-Commandant), a tengerészeti bíróság főnöke a pólai kikötői tenger-nagy volt. A főnökön kívül az elsőfoku katonai bíróságok álltak egy vagy több hadbíróból (Auditor), a bírósági tanuk, jegyzők, tolmácsok vagy társbírák gyanánt a tárgyalásra behívott személyekből. Az elsőfoku bíróságok csak a büntető és kegyelmezési joggal rendelkező katonai parancsnok („Gerichtsherr“) felhívására járhattak el a határozataik csak ennek jóváhagyása által emelkedtek jogerőre.

A másodfoku katonai bíróságot képezték a cs. és kir. katonai főtörvényszék (Militär-Obergericht) Bécsben, melynek szervezete háboru esetén sem változott.

A „harmadik és végső“ foku katonai bíróság volt a szintén Bécsben székelő legfelsőbb katonai törvényszék (Oberste Militär-Gerichtshof). Szervezete háboru idején is ugyanaz volt.

A katonai főtörvényszék és a legfelsőbb katonai törvényszék eljárásukban és ítélkezéstükben önállóak és függetlenek voltak, sőt megillette őket a kegyelmezési jog is, egyes eseteket kivéve.

2. A m. kir. honvéd-hadbíróságok voltak:

Első folyamodásban:

a) béke idején: a honvédkerületi bíróságok, melyek a m. kir. csendőrkör ügyeiben „m. kir. honvédkerületi, mint csendőrbíróság“ elnevezés alatt jártak el.

b) Mozgósítás esetén: a mozgósított hadseregnél felállítandó honvéd bíróságok.

Az elsőfolyamodású honvédbíró volt: a) a bíróság főnökéből, b) egy vagy több (3—4) beosztott hadbíróból, c) a bírósági tanuk, tollvivők, tolmácsok és társbírák gyanánt meghívott személyekből. A bíróság főnöke a honvédkerületi, csendőr-ügyekben a csendőrkörkerületi parancsnok. Az elsőfolyamodású honvédbírók csak a bírói felsőbbbbségi joggal felruházott parancsnok megbízása alapján járhattak el s ítéleteik csak ennek megerősítése által emelkedtek jogerőre.

Második a béke idején utolsó folyamodású bíróság volt a Budapesten székelő m. kir. honvéd főtörvényszék, mely azokat az eseteket kivéve, melyekben a megkegyelmezés egyenesen Ő Felségének volt fentartva, a kegyelmezés jogát is gyakorolta.

Mozgósítás esetén a mozgósított tartamára „harmadik és végső folyamodású“ bírósággként legfelsőbb honvéd törvényszék volt szervezendő.

Az új katonai Bp. legelső reformja, hogy a közös hadsereg és a honvédség bíróságai közti fokozatbeli különbséget megszünteti s a haderő két részének büntetőbíróságait egyenlően *három fokozatban* állapítja meg.

A másik fontos szervezeti reform, hogy az eddig egységes *másodfoku* bíróságot *decentralizálja* s a katonai főtörvényszék helyett a legkisebb hatáskörű *dandár*bíróságok mellett, illetőleg azok felett álló *hadosztály* bíróságokat szervez. Továbbá a haderő mindkét részére (külön) egyetlen *legfelső* katonai törvényszéket állapít meg. A katonai bíróságok külső rendje így közelebb jutott a polgári hármass fokozatu (törvényszék, tábla, Kuria) bíróságok hierarchiájához.

A leglényegesebb szervezeti reform pedig, hogy a katonai bíróságok valódi *függetlensége* és *önállósága* (az első fokon is) elvileg biztosított, vagyis a katonai parancsnoknak *bírói felsőbbbségi joga* (az ítéletek jóváhagyása és a kegyelmezés) eltöröltetett s a törvény kimondja, hogy a bíróságok a bírói nyomozó cselekmények teljesítésénél és a határozatok hozásánál függetlenek és *csak a törvénynek vannak alárendelve* (26. §.) s ítéleteiket „*Ő Felsége nevében*“ hozzák (6. §.).

A bíróságok összeállítására nézve az új Kbp.-ok fenntartják az eddigi u. n. „*népbírói*“ (Schöffen) rendszert, vagyis hogy a katonai bíróságok nem tisztán szakképzett, jogászai elemekből, hanem vegyesen jogászai és (tulnyomó számban) csapatszolgálatot teljesítő, tényleges *katonai* elemekből, mint *társbírákból* állítatnak össze. E részben is nevezetes reformok azonban: 1. hogy a *legénységi* állományu egyének többé társbírák gyanánt *nem alkalmazhatók*, 2. a hadosztálybíróságnál, ha az mint fellebbviteli forum ítélt, két szakember (két igazságügyi tiszt) alkalmazandó, 3. a *legfelső* katonai törvényszék tanácsában a jogászai elem van többségben (négy igazságügyi tiszt, 3 tényleges katona), sőt ha csupán alaki semmiségi okok miatt használtatott semmiségi panasz, ezt tisztán jogászai elemekből (5 igazságügyi tiszt) álló tanács bírálja el. Végül gyökeresen reformálja az új Kbp. az *igazságügyi tisztek* szerepét, őket teszi *tárgyalásvezetők*ké, ezenfelül a hadosztálybíróságoknál és a legfelső kat. törvényszéknél a vádképviselője is csak szakképzett jogász lehet (katonai *ügyész*, katonai *vezérügyész*).

A Kbp. egyáltalán nem ismeri az esküdttbíróságot.

Kizárólag laikus tagokból (szakképzett igazságügyi tiszt nélkül) alakítható a bíróság a külön rendeltetéssel kiküldött hadihajókon (Kbp. 403.,

482. §§.) és kivételesen — ha a kösedelem veszéllyel járna — a hadrakelt seregénél (Kbp. 482 §. 2. bek.).

II. A *hadseregi* és a *honvéd büntető bíróságok* külső szervezete az új Kbp. és a HKbp. értelmében a következő:

A) A *hadseregi* bíróságok:

1. a *dandárbíróóságok* s a haditengerészetnél ennek megfelelő *matrózkari bíróságok*,

2. a *hadosztálybíróóságok* s a haditengerészetnél ennek megfelelő *tengernagyi bíróságok*,

3. a *legfelsőbb katonai törvényszék* (ugy a hadseregbe, mint a haditengerészetbe).

B) *Honvéd büntetőbíróóságok*:

1. a *honvéd dandárbíróóságok*,

2. a *honvéd hadosztály bíróságok*,

3. a *legfelsőbb honvéd törvényszék*.

1. A *dandárbíróóságok* ítélnek a *legénységi állományu* egyének oly *vét-ségei* (esetleg kihágásai) felett, melyek legfeljebb hat havi egyszerű vagy szigorított fogsággal vagy csak pénzbüntetéssel, vagy csak rangvesztéssel sújtandók. Ezenkívül a *dandárbíróóságok* közreműködnek a *hadosztálybíróóság* elé tartozó ügyek nyomozásánál. A *hadosztálybíróóságok* elsőfokon ítélnek az összes büntettek s a *dandárbíróóság* elé nem tartozó vétségek (esetleg kihágások) felett; *másodfokon* határoznak pedig a *dandárbíróóságok* ítéletei ellen beadott felebbezések felett. A *legfelsőbb katonai törvényszék* a *hadosztálybíróóságok* ítéletei ellen irányuló felebbezések és semmisségi panaszok felett határoz; őt illeti meg a döntvényalkotási (teljesülési határozat) jog is.

2. Minden *dandárbíróóság* (a *dandárparancsnokságok* állomáshelyein) áll a bíróság *vezetőjévé* kinevezett *igazságügyi tisztből*, aki mellé a bíróság ügyforgalmához képest egy vagy több igazságügyi tiszt rendelhető ki az irodaszemélyzetből. Az „*ítélőbíróóság*“ (*haditörvényszék*) pedig mindig *három bíróból* áll: egy katonáállományu alezredes vagy őrnagyból mint elnökből, egy katonáállományu századosból mint ülnökből és a tárgyalásvezető igazságügyi tisztből.

Minden *hadosztálybíróóság* (a *hadosztályparancsnokságok* állomáshelyein) vezetője szintén egy igazságügyi tiszt, mellette egy vagy több igazságügyi tiszt van beosztva. Az *ítélőbíróóság* itt öt tagból áll, t. i. a tárgyalásvezető ig. tisztén kívül négy katonáállományu tisztből, kiknek rangja a vádlott rangfokozata szerint változik (az elnök és egy vagy több társbíró mindig magasabb rangu a vádlottnál). *Legénységi állományu* egyén ügyében, ha a *hadosztálybíróóság* felebbezési bíróság gyanánt jár el, a tényleges főhadnagy helyére egy második igazságügyi tiszt lép társbíró gyanánt.

A *legfelsőbb katonai törvényszék*, melynek székhelyét ő Felsőége határozza meg, élén mint elnök egy magasabb rendfokozatu tábornok áll. Mellette egy vagy több alelnök, tanácselnökök és igazságügyi tisztek mint tanácsosok állanak. A belső szolgálat vezetése az u. n. *vezető tanácselnököt* illeti. Egy *tanács*, ha kizárólag eljárási szabályok megsértésére alapított semmisségi panasz felett kell határozni, egy tanácselnök elnökletele alatt 4 tanácsosból áll,

más esetekben a tanács 7 tagu, t. i.: a legfelsőbb katonai törvényszék elnökének elnöklete mellett 2 katonaiállományú tábornokból (esetleg ezredesből), egy tanácselnökből és 3 tanácsosból áll. *Teljes* ülésen, mely vitás jogi kérdésekben határoz, legalább is az összes tagok kétharmadának jelen kell lenniök.

Az összes katonai bíróságoknál a polgáriaktól eltérő sajátosság a *szavazás* rendje. Mindig a tárgyalásvezető (a legfelső k. tvszéknél az elnök) szavaz legelőször, utána a rendfokozat szerint legalacsonyabb rangú s aztán a rang szerint feljebbállók.

3. A *honvédbíróságok törvénykezési nyelve* általában a magyar, (az *állam nyelve*) kivéve a honvédség horvát-szlavon részét, melyben annak *szolgálati* nyelve használtatik a törvénykezésben is. A legfelsőbb honvédbíróság is, melynek hivatalos nyelve az állam nyelve, Horvát-Szlavonországból érkező horvát nyelvű beadványokat is elfogad a határozatait ily ügyekben horvát nyelven is kiadja s a vádlott és védő ily ügyekben a legf. honv. törvényszék előtt a horvát nyelvet használhatják. (HKbp. 80. §.)

Nagy részletességgel szabályozza a Kbp. 80. §-a a nyelvkérdést a *hadseregi* bíróságoknál. Az elvi álláspont és a szabály az, hogy a közös hadseregnek *Magyarországon felállított dandár- és hadosztály bíróságainál* (területiségi elv) a *kihallgatás és tárgyalás nyelve*, ugyszintén a *határozatok és rendelkezések szóbeli kihirdetésének nyelve* ugy a főtárgyaláson, felelbeszési tárgyaláson, mint tárgyalásokon kívül *az állam nyelve* t. i. (a magyar) (a társországok területén felállított ily bíróságoknál a horvát országos nyelv). A kihallgatási, tárgyalási és kihirdetési jegyzőkönyveket is ezen a nyelven kell szerkeszteni. Ez elv és szabály alól fontosabb kivételek a) ha a kihallgatandó egyén (tanu) a magyar területen felállított bíróságoknál *nem tud magyarul*, de a szolgálati nyelvet tudja, ez esetben a *közös hadsereg szolgálati nyelve* (a német) lesz a kihallgatás, szóbeli kihirdetés és ezekről szóló jegyzőkönyv nyelve, b) ha a *vádlott* nem tud magyarul, de a szolgálati nyelvet tudja, ez esetben a tárgyalás és a jegyzőkönyv nyelve is a szolgálati nyelv (ily esetben is más egyének, így a *védő* az állam nyelvét használhatják), c) a vádiratot, ítéletet, az összes kiadványokat, ha a vádlott magyarul tud, az állam nyelvén, ha nem tud, de a szolgálati nyelvet tudja, a szolgálati nyelven kell kiadni, d) ugyanezek a szabályok állnak a legfelsőbb katonai törvényszékre is. Egyébként a belső ügykezelés nyelve a szolgálati nyelv.

Az átmeneti intézkedések értelmében (Kbp. 487. §.) a magyar (és horvát) nyelv behozatala a hadseregi bíróságokhoz a Kbp. életbelépte után legkésőbb 8 év múlva (1922 júli 1.), a főtárgyaláson, felelbeszési tárgyaláson és a legfőbb kat. törvényszéknél pedig 12 év múlva (1926 júli 1.) fogynatosítandó. Ekkorra remélhető t. i., hogy a közös hadseregben elég számú magyarul tudó igazságügyi tiszt lesz kapható. Eddig is azonban, *amennyiben nehézség és jelentékeny kétsédelem nélkül lehetséges*, a kihallgatásokat, tárgyalásokat, kihirdetéseket a fentebbi szabályok (80. §.) szerint kell végezni. *Legalább egy hadosztálybíróságnál* és a hozzátartozó dandár-bíróságoknál azonban a 80. §. fenti rendelkezéseit a *Kbp. életbeléptével egyidejűleg* (1914 július 1.) mindenesetre *kivétel nélkül hatályba kell léptetni*.

4. A *hadrakelt seregnél* (háboru idején a harc téren mű-

ködő csapatoknál) az elsőfoku ítélőbíróságok a *tábori haditörvénytörvényesékek*, melyek csak *esetenként, az illetékes parancsnok meghívására ülnek össze* és az ő parancsnoksága szerint jelöltetnek meg. (462. §.). A tábori haditörvényesék ugyanazon tagokból áll, mint egy hadosztálybíróság haditörvényeséke, azzal az eltéréssel, hogy a haditörvényeszéki tagok a tárgyalásvezető gyanánt működő igazságügyi tisztet kivéve a különleges katonai szolgálati ágakhoz tartozó egyénekre is (56. §. és 58. §. 2. bek.) kizárólag a katonaállományu tisztek csoportjából vehetők; továbbá hogy a haditörvényeszéki tagok meghívására nincs meghatározott sorrend s szükség esetében a közös haderőhöz tartozó tag a fegyveres erő más részéhez vagy a csendőrséghez tartozó haditörvényeszéki taggal helyettesíthető. (463. §.). A hadrakelt seregnél továbbá vizsgálóbíróságok nincsenek. (462. §.).

A *tengeren*, vagyis a hadihajókon működő bíróságok békében és háboruban azonosak, miután a nyílt tengeren levő hajó békés időben is a hadi állapothoz hasonló helyzetben van. A *vezérlobogó kötelékében álló* hajókon a *tengeri vezér-haditörvényesékek*, az „önálló kiküldetésben levő“ hadihajókon a *hajó haditörvényesékek* gyakorolják az ítélkezést. Ezek ugyanazon tagokból állanak, mint a tengerügyi bíróságok. Vizsgálóbíróságok itt sincsenek (462. §.).

A hadrakelt seregnél és a tengeren az eljárás költön (gyorsabb és egyszerűbb) szabályok szerint történik. (I. alább a 181. §-t.)

5. Az *igazságügyi tisztek képzése* gyanánt előirt *hadbírói vizsga* részleteit az 1894. évi 6024. eln. sz. honvédelmi min. rendelet A—2g. állapította meg. (Rendeleti Közlöny 1894. 34. sz.). Eszerint hadbírákká csak a hadbírói vizsgát letett hadbíró-gyakornokok nevezhetők ki. A hadbírákat Ő Felsége nevezi ki. (Legkisebb hadbírói rang a főhadnagyi fokozat.) A honvéd hadbíró-gyakornokokat a honvédelmi miniszter nevezi ki. Honvéd hadbírógyakornokká kinevezhető az a 30 évet még be nem töltött nőtlen magyar állampolgár, aki nem tartozik a hadsereg tényleges állományába s a jogtudományi államvizsgát, vagy a jogtudori szigorlatokat, illetőleg a bírói vagy ügyvédi vizsgát letette és a hadi fáradsalmak kiállítására testileg alkalmas. A hadbíró-gyakornokok gyakorlati ideje egy és fél év, mely kivételesen a honv. miniszter által 9 óra leszállítható. A gyakorlati időből 6 hó (kivételesen 3 hó) polgári bíróságnál töltendő. A hadbírói vizsga a főtörvényesék előtt teendő le.

III. A *vádképviselet*. A Kbp. is elfogadta a hivatalból eljárásnak *vádelvi alapon* szervezését s ezért (habár a bírósági szervezetről szóló fejezetben) részletesen gondoskodik a „*bűnüldözés*“ jogáról és a *vádképviseletről*. A bűnüldözést és a vád-

képviselőt az új Kbp. értelmében többé nem maga a bíróság, hanem az erre feljogosított *katonai parancsnok* és az ennek alárendelt *ügyészség* gyakorolja. A hadbíróságok többé vádlói szerepet nem teljesíthetnek s mindig csak külön vádló által képviselt „közvádra“ járhatnak el. (1. §.) „Vád nélkül“ a katonai bíróságok előtt sincs eljárás. A *közvád* fogalmát, vagyis a vádemelésnek és vádképviselőnek a bíróságtól különálló szervezetre ruházását a Kbp. a legélesebben keresztülviszi, amennyiben magánvádat nem ismer, hanem az ügyészségi vádmopoliumot érvényesíti. (3. §.).

A *közvádlói szervezet* azonban a Kbp. értelmében nem alkot oly önálló s egységes külön hatóságot, mint a polgári b. perjogban a kir. ügyészség, illetőleg az utóbbival szemben több lényeges eltérést mutat fel. Legfőbb ily eltérés, hogy a katonai ügyészségnek minden egyes esetben szüksége van az „illetékes parancsnok“ utasítására „hogy a bűnvádi eljárást megindíthassa“ (3. §.). Ez az *illetékes parancsnok* az, aki voltaképpen „a bűnüldözés jogát“ gyakorolja (27. §.) s az elsőfoku ügyészségi tagok mint az ő alárendeltjei feltétlenül kötve vannak az ő utasításához. A katonai parancsnoknak ez a bűnüldözési joga maradványa a régebbi eljárásban a nagyobb katonai parancsnokokat megillető „bírói felsőbbbségi jog“-nak, melyet a Kbp. eltörölt (6. §.). A „bírói felsőbbbségi jog“ helyett ma a katonai parancsnokok a bűnvádi üldözés és a büntetés végrehajtás jogát gyakorolják, vagyis a *vádelvi* alapon szervezett új katonai b. perjogban mintegy a *közvádló hatóságot* képviselik.

1. Az „illetékes parancsnok“, aki a bűnvádi üldözés elrendelésére jogosult: 1. dandárbírói bíróságokhoz utalt bűncselekmények tekintetében a *dandárparancsnok* (a hadi tengerészetnél a *matrózkar parancsnoka*), 2. hadosztálybírói bíróság hatáskörébe tartozó bűncselekményekre nézve a *hadosztályparancsnok* és a katonai *területi parancsnok* (haditengerészetnél a tengernagyi bíróság székhelyén állomásozó haditengerészet *legfőbb parancsnoka*, a *tengerészeti parancsnok*). Ő Felsője azonban az illetékes parancsnok jogaival az említettek kivül *más katonai parancsnokokat* is felruházhat (27., 28., 30. §§.).

Az illetékes parancsnok jogköre: a) az ügyészi vagy a bírói nyomozás elrendelése (137., 143. §§.) vagyis a bűnvádi eljárás megindítása; b) a vádemelés elrendelése (242. §.); c) az elsőbírói ítéletek ellen a meg-

engedett perorvoslatok használata iránt intézkedés (325., 334., 357. §§.); d) a jogerős marasztaló ítélet végrehajtásának elrendelése. (382. §.).

2. Az ügyészi szervezet a Kbp. értelmében hármas fokozatu:

- a) a dandárbíróóságoknál az *ügyészi tiszt*,
- b) a hadosztálybíróóságoknál a *katonai ügyész*,
- c) a legfelső katonai törvényszéknél a *katonai vezér-ügyész* működik vádló gyanánt (44. §.).

Az *ügyészi tisztet* és helyettesét az illetékes parancsnok jelöli ki és pedig a *katonai állományu* tisztek sorából. A *katonai ügyészt* és helyetteseit, ha törzstiszti rendfokozatot viselnek, Ő Felsége, egyébként a közös hadügyminiszter nevezi ki, kivétel nélkül az *igazságügyi tisztek* állományából. A *katonai vezérügyészt* és állandó helyetteseit Ő Felsége nevezi ki az igazságügyi tisztek állományából. A katonai ügyész és az ügyészi tiszt a *bíróaságtól függetlenek*, épugy a katonai vezérügyész és helyettesei függetlenek a legfelső kat. törvényszéktől, azonban ez utóbbiak a hadügyminiszternek vannak alárendelve. (45—47. §§.).

A katonai ügyész és az ügyészi tiszt feladata: a) a nyomozó eljárás keresztülvitele, b) a bírósági nyomozásban részvétel, c) a vádirat benyújtása (a büntető indítvány előterjesztése), d) a perorvoslatok használata, e) a bírósági tárgyalásokon a vád képviselője. A katonai vezérügyész teendői: 1. a legfelső kat. törvényszék előtt a felebbezések vagy a semmiségi panaszok elintézése végett tartott zárt üléseken vagy tárgyalásokon a közvád képviselője (353., 363., 368., 370. §.), 2. a jogegység érdekében a hadügyminiszter meghagyásából semmiségi panasszal élés és az ennek elintézése végett tartott ülésen részvétel (376—377. §.), 3. a legfelső kat. törvényszék teljes ülésein részvétel és indítványtétel (68. §.).

A *vádképviselőt* tekintetében a katonai ügyészség jogköre ugyanaz, ami a polgári b. perben a kir. ügyészségé. Lényegesebb eltérés e részben is az, hogy a katonai ügyész és az ügyészi tiszt az illetékes parancsnok utasítása alatt áll, a vádiratot vagy büntető indítványt tehát nem a saját jogi felfogása szerint, hanem az illetékes parancsnok rendelete alapján és annak értelmében köteles szerkeszteni (242—243.), épugy annak módosítása (255. §.), visszavonása (245. §.) vagy a vád elejtése tekintetében is kötve van annak utasításához. Ez lényegében megfelel a kir. főügyész utasítási jogának a főügyészség területén levő alsóbbfokú ügyészségi tagokkal szemben. A főtárgyalás során ugyan a vád megváltoztatása vagy kiterjesztése (203. §.) és a vádelejtés (254. és 292. §§.) tekintetében a vádló önállósága részben biztosítva van, mert a vádelejtéshez egyáltalán nem, a vádkiterjesztéshez sem minden esetben szükséges az illet. parancsnok jóváhagyásának kieszközölése. A vádelejtést azért mindig meg is kell okolni (254. és 292. §§.). A végrehajtást a polgári b. perjogtól eltérően nem az ügyészség, hanem a bíróság eszközli (413. §.).

A sértettnek és a „magánpanaszos“-nak (magánindítványra jogositott 104. §.) csak arra van joguk, hogyha az illetékes parancsnok a bűnvádi üldözést mellőzte (138., 240. §§.) vagy a bíróság a nyomozó eljárást megszüntette (240. §.), az erről való értesítéstől számított 8 nap (nem értesítés esetén 3 hó) alatt *felfolyamodással* élhetnek és pedig dandárbíróági ügyben a legközelebbi előjáró illetékes parancsnokhoz, más ügyben a legfelső katonai törvényszékhez, amely hatóságok, ha a felfolyamodást alaposnak találják, kimondják, hogy a terhelt ellen büntetőbíróági eljárásnak van helye, mely esetben az illetékes parancsnok köteles az eljárás megindítása vagy folytatása iránt intézkedni (106—107. §§.).

3. A *honvédbíróágok* előtt a vádképviselő szervezetét mindenben megegyezik a hadseregi vádhatósággal és ügyészi szervezettel.

IV. A *terhelt* jogállására és a *védelemre* nézve a Kbp. teljesen magáévá teszi a Bp. elvi álláspontját. A terhelt *ügyfél* s közte és a vádló közt az *ügyfélégyenlőség* a szabály. Az alaki védelem már a *nyomozó eljárásban meg van engedve* (102. §.). A *főtárgyaláson* és a legfelső katonai törvényszéki tárgyaláson bizonyos esetekben (88. §.) a védelem *kötelező*. Ezen kívül az „anyagi védelem“ elvét a Kbp. (4. §.) szintén kifejezetten érvényesíti.

A kötelező védelem esetei: 1. ha a vád 5 évi szabadságvesztésnél súlyosabban büntethető büntetetre szól, 2. ha az illetékes parancsnok vagy a tárgyalásvezető, vagy a tárgyalás folyamán az ítélobíró, vagy a legfelső katonai törvényszék elnöke szükségesnek tartja, 3. ha a kiskorú vádlott törvényes képviselője kéri; 4. ha a vádlott kifejezetten kívánja. Az első esetben ha a vádlott *nem akar* védőt választani, a 2. és 3. pont esetében az ő akarata ellenére is hivatalból védő rendelendő ki. (88. §.) A törvényes képviselő és a vádlott (3. és 4. pont) a tárgyalás határnapjának közlésekor felvilágosítandók a védelem iránti jogaikról s a hivatalból védőkirendelést ezen közléstől számított *két nap alatt* kérhetik (90. §.).

Választott védők lehetnek: 1. tényleges állományú tisztek, 2. tényleges igazságügyi tisztek és tisztjelöltek, 3. a katonai védők lajstromába felvett ügyvédek és nem tényleges igazságügyi tisztek. *Kirendelt* védő lehet dandárbíróági tárgyaláson az előbbi három pont bármelyikében felsorolt egyén, a *hadosztálybíróágok* és a *legfelső kat. törvényszék előtti* eljárásban ellenben mindig *jogtudó védő* rendelendő ki, ha csak a vádlott kifejezetten az ellenkezőt nem kívánja (90. §.).

A *védői lajstromba* való felvétel felett a *honvédelmi miniszter* a hadügyminiszterrel egyetértéssel határoz. A felvételnél *első sorban* azokat kell figyelembe venni, akik nem tényleges igazságügyi tisztek vagy nem tényleges (tartalékos) más tisztek vagy hasonló állású egyének vagy ilyenek voltak (92. §.). A katonai szempontok által igazolt különleges szabály, hogy ha a védő tényleges katonai állományú tiszt (91. §. 1. p.), ez esetben nem lehet alacsonyabb rendfokozatu, mint a vádlott és sem ezek sem a tényle-

ges igazságügyi tisztvédők (91. §. 2. p.) nem viselhetnek magasabb rendfokozatot, mint az ítélőbíróság elnöke. (97. §.). További eltérés a polgári b. perjogtól, hogy a vádlott *egynél több védőt nem vehet igénybe.* (100. §.)

A vádlott és a védő viszonyára nézve a polgári b. perjogtól eltérő szabály, hogy a rendes perorvoslatok használásához, valamint újrafelvétel indítványozásához a vádlott (ill. elítélt) beleegyezése szükséges. Más tekintetben azonban a terhelt érdekében szükséges perbeli cselekményekhez különös felhatalmazásra nincs szüksége. (101. §. 2. bek.). A védő és a terhelt ha az utóbbi fogva van is, rendszerint „négy szemközt“ értekezhetnek s írásban is ellenőrzés nélkül érintkezhetnek. Tanukihallgatásnál, szemlénél, házkutatásnál azonban a nyomozás alatt csak a nyomozást vezető közeg jelenlétében értekezhetnek. Ép így az iratokat „felügyelet alatt“ rendszerint megtekinthetik ugyan, de a nyomozás alatt csak akkor, ha ez az eljárás céljával összeegyeztethető. (101—102. §.)

HARMADIK SZAKASZ.

A perbeli cselekmények.

ELSŐ CIM.

A büntető perbeli cselekményekről általában.

67. §. *A perbeli és az eljárási cselekmények fogalma és osztályai.*

Irodalom: Kormann: System der rechtsgeschäftlichen Staatsakte. Berlin, 1910.; Bennecke, Belling: 281—314.; Rosenfeld: 130—141.; Michel A.: Absolute Nichtigkeit des Strafurtheilen. 1906; Kroschel: Ger. LXIX. 137.; Kriegsmann: Die Nichtigkeit des Strafurtheils. 1907.; W. Jellinek: Der fehlerhafte Staatsakt u. seine Wirkungen. Tübingen 1908.; Ötker: Wirksamkeit der Entscheidungen. Leipzig 1910.; Magyary G.: 300 s köv. l., Alaptanok: 22.; Leto G.: La nullità nel procedimento penale. Palermo 1905.

I. A büntető per a büntető „eljárás“ egy részlete (az u. n. bírói eljárás) lévén, mint az *eljárás* általában, úgy a per is tartalmilag, szerkezetileg a bíróság, a felek és a perben szereplő más személyek különböző tevékenységeiből, *cselekményeiből áll.* E cselekmények vagy a szoros értelemben vett büntető per *előkészítésére*, a per *megindításának lehetővé tételére* vonatkoznak vagy magának a pernek *alkotó részét* képezik vagy a per *befejezése után* válnak szükségesekké.

A per megindítását célozzák: a feljelentés, a magánindítvány megtétele, felhatalmazás megadása, a nyomozás elrendelése és foganatosítása, a terhelt személyének és a bizonyítás

anyagának a főtárgyalásra való biztosítását célzó intézkedések (letartóztatás, házkutatás stb.). A per *folyamához* tartoznak a vádemelés, kifogás, az ezek feletti tárgyalás, a főtárgyalás, annak különböző mozzanatai, a perorvoslatok s azok elintézése. A per *befejezése* s marasztaló ítélet hozatala *utáni* cselekmények: a végrehajtás elrendelése s foganatosítása, a per költségek behajtása s esetleg a kártalanítás kérése és afeletti határozathozatal.

Kik, mikor, hogyan, hol teljesíthetik vagy kötelesek végezni e cselekményeket, melyeket a büntető eljárás célja olvaszt egy *egységes láncolattá*, az e kérdésre vonatkozó részletes szabályok alkotják a szoros értelemben vett büntető perrendtartást. Szoros értelemben *perbeli* cselekményeknek ezek közül csak a per folyamához tartozó cselekményeket nevezhetjük, a per előtti és utáni ténykedések büntető *eljárási*, de nem igazi perbeli cselekmények. Átvitt értelemben és a köznyelvi használatban azonban „perbeli“ cselekményeknek nevezik az eljárási cselekményeket is.

Az anyagi büntetőjognak egyik főproblémája, alapfogalma a *büntetendő cselekmény* (rövidítve: bűncselekmény), a büntető perjognak ugyanily alapvető fogalma a *perbeli cselekmény*.

1. Ugy a perbeli, mint az összes eljárási cselekmények általában *jogi cselekvések*, vagyis öntudatos akaratnyilvánítások, melyekre az akaratnyilvánítás, illetőleg cselekvés általános szabályai érvényesek. A beszámítást kizáró állapotban véghezvitt ténykedések nem képeznek eljárási cselekményeket. *Mulasztás*, illetőleg valamely joggal való nem élés (kifogás be nem adása, a terhelt nem felelése, perorvoslattal nem élés) azonban perbeli cselekményt képez. A perbeli cselekmények bizonyos időpontig rendszerint módosíthatók, változtathatók, visszavonhatók.

2. A cselekményeket teljesítő alanyok szerint a perbeli cselekmények vagy: 1. a *bíróság*, vagy 2. a *felek*, vagy 3. *más személyek* cselekményei.

Bírósági cselekmények: az intézkedés, észlelés, mérlegelés és határozás. *Intézkedés* a per vezetésére vonatkozó bármely cselekmény (akár szóval akár írásban), — *észlelés* a felek vagy más személyek által előadottak vagy a bíró által fontosnak vélt jelenségek, események, különösen a bizonyító

eszközök megfigyelése, azokról érzéki tapasztalat szerzés, — *mérlegelés* a per egyes szakaszaiban a határozathozatal előtt az eldöntendő kérdés anyagának egybevetése, elbírálása, *határozás* pedig a döntésre megérett kérdésekben vagy a törvény által előírt esetekben a felekre vagy más személyekre a megfelelő perbeli köteleesség vagy jogkövetkezmény megállapítása.

Perrendtartási szempontból megkülönböztethetjük a bíróságnak a) pusztán a *per vezetésére vonatkozó* (alaki) *rendelkezéseit*, b) a per *érdemére* vonatkozó (érdemleges) *rendelkezéseit*, illetőleg *határozatait*. *Alakjára* nézve a bírói határozatok vagy végzések vagy ítéletek. (l. alább a 71. §-t).

A felek cselekményei: a megjelenés (bíróság vagy más hatóság előtt), indítványok, nyilatkozatok, megjegyzések, észrevételek, periratok beadása, perbeszédék s türése a hatósági kényszerintézkedéseknek.

Más személyek perbeli cselekményei lehetnek: *hatósági* ténykedések (elfogatás, lefoglalás, házkutatás) és magánszemélyek tényei, mint feljelentés, tanuvallomás, szakértői vagy másféle nyilatkozat.

II. A perbeli cselekmények tana a polgári perjog irodalmában sokkal mélyebb kidolgozást nyert, mint a büntető perjogban. *Magyary* a polgári peres eljárás alaptanairól szóló egész művét a perbeli cselekmények rendszerezésére, elemzésére építi. A német irodalomban legujabban *Kormann* dolgozza ki az „államjogi cselekmények“ (a közigazgatási, a magán, a polgári és büntető perjogban és az önhatalmu törvénykezésben) rendszerét, sajátos, egyoldalú konstruktív (formalisztikus) módszerrel.

A közigazgatási peres eljárásban *Boér E.* az 1896: 26. t.-c. alapján peralapító, pervezetési és perdöntő cselekményeket különböztet meg.

A büntető perjog irodalma, tekintettel a büntetőper eminenter közjogi jellegére s a per élesen megkülönböztetett különböző szakaira és kifejecesedett szilárd szerkezetére, nem tartja ajánlatosnak a perbeli cselekmények mindent felölelő fogalmára és önkényes osztályozásaira építeni fel a büntető perjog tudományát. Ez oly fogalmi elemzésekbe, a tétéles Bp. szabályainak egy-egy elmélet kedvéért teljes szétszedésére és önkényes összeállítására vezetne, ami se didaktikailag (tanulási szempontból), se a gyakorlati szakemberekre nem igen lenne eredményes.

Részünkről elégnek véljük itt az általános részben a perbeli cselekmények *általános* (közös) *főbb szabályait*: a perelőfeltételekre, a cselekmények idejére, helyére, a kényszereszközökre vonatkozókat, aztán a *bírói határozatokat*, a *bizonyítási jogot* és a *bizonyítás anyagának biztosítására szolgáló kényszerintézkedéseket* bemutatni. A perbeli cselekményeknek a törvény által megállapított egész láncolatát a különös részben adjuk elő.

68. §. *Perelőfeltételei és perakadályok.*

Irodalom: Csemegi: A b. elj. megindításának feltételei M. Igazs. XVIII. 279.; Vargha F.: A b. elj. megindításának és folyt. akadályai. M. Igazs. XXXVIII. 241. és 329.; Balogh: 11.; Bülow: Die Lehre von der Processenreden u. Voraussetzungen 1868; Magyar: 447—465. és Alaptanok 139—147.; Krics: Zeitschrift V. 1.; Birkmeyer: 562—572.; Hellwig: Klagrecht u. Klagmöglichkeiten 1905. és System 247.; Lazarus W.: Die sog. Schul- Strafausschliessungs- u. Strafaufhebungsgründe im Str. proz. Breslau 1911.; W. Rosenberg: Beiträge zur Lehre v. d. Prozessvoraussetzungen. Zeitschrift 36. k. 522.

Perelőfeltételek vagy a *büntető eljárás előfeltételei* alatt a büntető perben oly perbeli cselekményeket vagy más ténykörülményeket értünk, melyek fenforgásától valamely bűnügyben a büntető eljárás, illetőleg a büntető per megindítása és folytatása függ. A perelőfeltételek *hiánya* (meg nem állapítása) kizárja a büntető eljárás, illetőleg a b. per megindítását vagy folytatását, miután a perjogi viszony megállapításának valami akadályja van. Ez előfeltételek vonatkoznak részint az eljáró *hatóságokra* (hatáskör, illetékesség, kizárás), részint a perben szereplő *magánegyénekre* (törvényes kor, esküdtképeség, tanuskodási képesség, vádképviselő, védői megbízatás stb.), részint az eljárási *cselekmények megtehetésére, érvényére* (magánindítvány megtétele előtt az ügyész sem rendelheti el a nyomozást, felhatalmazás előtt a bírói eljárás tilos), részint bizonyos feltételek hiánya az eljárás tárgyát képező büntetendő cselekmény *büntethetőségét*, ezzel a marasztaló ítélet hozatalát zárja ki (a tettes halála, kegyelem, elévülés.)

Ez utóbbi okokat, melyek a többi előfeltételek megléte esetén is *megakasztják* a büntető per megindítását vagy folytatását, nevezhetjük különösen *perakadályoknak*, (a Btk. „a bűnvádi eljárás megindítását *kizáró okoknak*“ nevezi), mert ezek a cselekmények (kegyelem, magánindítvány hiánya) vagy ténykörülmények (a terhelt halála, elmebetegsége, elévülés) nem merőben perjogi, hanem anyagi jogi jelentőségűek is. A merő „perelőfeltétel“ hiánya csak a büntető eljárásnak bizonyos bíróság előtt vagy bizonyos körülmények közt, bizonyos idő előtt való megindítását vagy folytatását zárja ki, míg a „perakadály“ nemcsak perelőfeltétel, hanem egyszersmind a *büntethetőséget kizáró* ok is.

Viszont nem minden „büntethetőséget kizáró“ ok hiánya tekinthető perelőfeltételnek. Az u. n. *beszámíthatóságot kizáró* (öntudatlan állapot, kényszer, tévedés, siketnémaság) és a *jogtalanságot kizáró* (jogos védelem, végszükség) okok, melyek-

nek *fenforgása* esetén az államnak nincs büntetési igénye, rendszerint nem zárják ki a büntető eljárás megindítását vagy folytatását, mert épen az eljárás során vagy a per útján kell azok fenforgását megállapítani. Az elvi különbség a perjogi előfeltételek és a büntethetőségi feltételek közt abban áll, hogy az utóbbiak hiánya a per alakját képező *anyag* büntetőjogi viszonynak, a merő perjogi előfeltételek hiánya pedig a konkrét perjogi viszonynak a megállapítását zárja ki. A gyakorlati különbség pedig köztük, hogy a büntethetőségi feltétel hiánya rendszerint *végleges akadály* az eljárásnak, a terhelt ily esetben (öntudatlan állapot, jogos védelem) ítélettel *felmentendő* s ez *reá res judicata*, vagyis az illető tett miatt *többé nem üldözhető* (non bis in idem), míg a merőben *eljárás*i, perjogi feltételek hiánya gyakran csak ideiglenes akadály az eljárásnak, melynek hiányában az *eljárás megszüntetendő*, e megszüntetés azonban nem akadályozza az eljárásnak más alapon, vagy az előbb hiányzó feltétel beállta után újból megindítását.

Kétségtelen, hogy a büntethetőségi és a perjogi előfeltételek közt a határvonalat megvonni sokszor alig lehetséges s így nehéz eldönteni, hogy valamely feltétel *anyag*i jogi vagy perjogi előfeltétel-e? Ez áll különösen az *anyag*i BTK. általános részének IX. fejezetében szabályozott négy „a bűnvádi eljárás megindítását kizáró ok”-ra (halál, kegyelem, elévülés, magánindítvány), melyek ugyan a BTK. kifejezései szerint is *eljárás*i, tehát első sorban *perjogi* előfeltételek, de miután az *anyag*i jogban vannak szabályozva, büntethetőségi feltételeknek is tekintendők. Innen van, hogy ha ezek az okok a fő tárgyalás alatt derülnek ki, nem megszüntetés, hanem *felmentés* mondandó ki (kivétel a *vádlott halála*, amikor *megszüntetés* mondandó ki).

A büntető eljárás egyes főbb szakainak, a fontosabb perjogi cselekményeknek különböző *általános és különleges* perjogi feltételei vannak, melyeket a részleteknél ismerünk meg. A büntetőper elemi előfeltételeit, annak tartalmi (szerkezeti) főfeltételeit l. fent a 24. §-ban.

69. §. *A perbeli cselekmények ideje és helye.*

I. A büntető bíróságok és a büntető eljárásban szereplő más hatóságok működése általában nincs *időhöz* kötve. Általános törvénykezési szünetet a BP. nem ismer. Csak az esküdt-bíróságok működnek időszakonkiint. A felek és más személyek perbeli cselekményeire azonban már sok helyt előírja a BP., hogy mikor vagy mely idő alatt kell vagy lehet bizonyos cselekményt véghezvinni. A büntető eljárásban is ehhez képest *határidők* és *határnapok* jönnek elő.

„Határnap“ alatt értjük azon meghatározott napot, melyen valamely perbeli cselekménynek meg kell történnie. A határnapokat rendszerint a bíróság, illetőleg a bíróság elnöke tüzi ki, pl. a főtárgyalás határnapját (286. §.). A határnap elmulasztásának következményei különbözők. Ha a vádlott vagy a vádló mulasztja el a határnapot, a tárgyalás meg nem tartható, ellenben egy vagy több tanu elmaradása esetleg nem akadályozza annak megtartását. A határnap elmulasztása esetleg rendbirsággal is sújtatik. (194. §.). *Sürgös intézkedések* vasárnapon és ünnepnapokon is elrendelendők és foganasztandók. (Bp. 10. §.).

2. A „határidő“ egy bizonyos időtartam, amely alatt hár-mikor, de legkésőbb egy meghatározott időpontig valamely cselekmény teljesítendő, pl. nyilatkozat megteendő, valamely irat beadandó. A határidőket vagy a törvény, vagy a bíróság határozza meg. A *törvényben megállapított* határidők a bíróság által csak „a külön meghatározott esetekben hosszabbíthatók meg“ (Bp. 11. §. 2. bek.) s azok elmulasztása a mulasztóra rendszerint valamely jog elvesztését jelenti, pl. a felebezési határidő elmulasztása. (389. §.) A határidőnek az illető hibáján kívüli elmulasztása esetében *igazolással* lehet ezt a jogkövetkezményt elhárítani (Bp. XXII. fejezet). A *bíróság által engedélyezett* határidők az illetők kérelmére meg is hosszabbíthatók, azonban ezeknek igazolatlan elmulasztása is jogvesztő következménnyel jár.

A határidő *számításánál* a BP. a civilis computatiót fogadta el. Ha a határidő hetekben vagy hónapokban van megállapítva, a határidő leteltének napja az utolsó hét vagy hónap az a napja lesz, mely nevével vagy számánál fogva azon napnak megfelel, melyen a határidő kezdődött. Ha a határidő utolsó napja *vasárnapra* vagy *Gergely-naptár szerinti ünnepnapra* esik, ez a nap ily esetben nem számítható be a határidőbe (Bp. 11. §. ut. bek.), vagyis ilyenkor a határidő a következő *köznapon* végződik. Április 11-ikére mint nemzeti ünnepnapra, a 79. sz. T. H. értelmében, a jogcselekményeknek e napra eső teljesítése tekintetében a vasárnapok és közönséges ünnepnapokra, mint *törvényes ünnepnapokra* fennálló jogszabályok alkalmazandók. (BJT. XL. 49.)

Az 1911. évi pápai rendelet a kath. ünnepnapok megszorításáról a Gergely-naptár szerinti ünnepnapok eddigi perjogi jelentőségét nem érintette. L. ez iránt az 1912. évi 53083. sz. IM. rendeletet. (Ig. K. 1912. évi 11. sz.) 11. sz.).

II. A büntető eljárási cselekmények általában nincsenek *helyhez* kötve s voltaképen a perbeli cselekmények *helye* azok érvényére nincs is befolyással.

1. A bíróságoknak s az ügyészi és rendőri hatóságoknak azonban bizonyos terület van kijelölve, melyen a rájuk ruházott joghatóságot rendszerint gyakorolják. Ezenkívül az említett hatóságoknak *székhelyük* van s a bírói tárgyalások szabály szerint az illető bíróság székhelyén s a tárgyaló bíróság előterjesztésére, a bizonyítás jelentékeny könnyítése végett, az igazságügyminiszter megeghedheti, hogy a főtárgyalást más helyen tartsák meg. (201. §.) Egyes bírói cselekmények (tanukihallgatás, bírói szemle) ily különös engedély nélkül is tarthatók bárhol, rendszerint a helyszínén. Az uralkodóház tagjai s a beteg, agg tanuk saját lakásukon hallgatandók ki. (BP. 201. §.) A vizsgálóbíró, járásbíró, rendőrség a vizsgálati, illetőleg nyomozási cselekményeket rendszerint *bárhol* végezhetik és sokszor székhelyükön kívül, esetleg más bíróság vagy rendőrség területén végzik. Idegen bírósági vagy rendőrségi területen végzendő cselekményt azonban *megkeresés útján* is el lehet intézni.

2. A felek és más magánszemélyek egyes cselekményei vagy a bíróság előtt, (pl. tárgyaláson felszólalás, perorvoslatok bejelentése, beadása) vagy a bíróságon kívül teljesítendők, (pl. kézbesítések elfogadása). A feljelentésekre nézve előírja a BP. (89. §.), hogy a nem illetékes hatósághoz beadott feljelentés is bármely hatóság által elfogadandó s az illetékes hatósághoz juttatandó. Ha a bíróság a *helyszínére* jön ki valamely bírói cselekmény teljesítésére, a feleknek és más érdekeltnek is itt kell megjelenniük a szükséges ténykedések végett.

70. §. *A perbeli cselekmények teljesítésének biztosítása.*

A büntető eljárás közjogi jellegéből kifolyólag bizonyos perbeli cselekmények teljesítése nem hagyható tisztán a felek vagy a közönség tetszésére, mert különben az eljárás késedelmet szenvedne vagy egyenesen az igazságszolgáltatás érdeke lenne veszélyeztetve. Ennélfogva a BP. részint bizonyos perbeli kötelességek pontosabb teljesítésének biztosítása, részint a tárgyalás rendjének és méltóságának erélyesebb megvédése végett *pénzbírságokat és pénzbüntetéseket* állapít meg. A kettő között a Bp. (12. §.) szerint az a különbség, hogy a be nem hajtható pénzbírság sohasem, a be nem hajtható pénzbüntetés ellenben a törvény által megengedett esetekben elzárásra átváltoztatható.

A pénzbírságokat és pénzbüntetéseket vagy az eljáró bíróság vagy a bíróság *elnöke* szabja ki s az ezt kimondó végzés ellen rendszerint egyfoku felfolyamodásnak van helye, mely felfüggesztő hatállyal bír. (BP. 194., 300., EBT. 28. §.).

Pénzbírság szabandó ki pl. arra az esküdtre, ki a megidőzés dacára az esküdtbíróság ülésére meg nem jelent vagy elkésve érkezett s elmaradását

vagy elkésését 8 nap alatt alapos okkal igazolni nem tudja, valamint, aki a törvényben előírt más kötelességének teljesítését megtagadja. (EBT. 23—26. §.) Ellenben *pénzbüntetéssel* büntetendő a tanu, ki kellő megidőzés dacára meg nem jelenl vagy a kihallgatás helyéről engedelem nélkül eltávozott s elmaradását, vagy eltávozását alapos okkal ki nem menti, valamint, aki a vallomástételt vagy az eskütételt ok nélkül megtagadja (194., 195. §.)

A be nem hajtható pénzbüntetés elzárásra változtatása esetén: 5 koronát felül nem haladó összeg 12 óráig terjedő elzárásra, 5 koronától 20 koronáig terjedő összeg pedig egy napi elzárásra változtatható át. (Bp. 12. §. 2. bek.).

A Bp. és az Eb. alapján kiszabott pénzbüntetések és pénzbírságok ugyanazokra a célokra fordítandók, melyekre a Btk. alapján megállapítottak rendelve vannak (Bp. 12. §. 1. bek. és Eb. 35. §.)

71. §. *A perbeli cselekmények alakjai. A bírói határozatok.*

I. A perbeli cselekmények *alakjait*, módzatait a törvény általában nem írja elő kötelezően. Vannak ugyan jelentékeny számmal egyes cselekmények, melyekre nézve az írásbeli forma, vagy élőszóval kijelentés kötelező (vádirat, kifogás csak írásban adható be, az ítéletkihirdetés, a tárgyaláson jelenlevő fél által a perorvoslat bejelentése csak élőszóval történhetik, a bírói ítéletek általában „Ő Felsége a király nevében“ szavakkal kezdendők), általában azonban, különösen a felekre nézve az egyes perbeli cselekmények nincsenek merev, meghatározott formákhoz kötve. Gyakran maga a törvény kijelenti, hogy valamely cselekmény megtehető akár *írásban*, akár *élőszóval bejelentés* által (pl. feljelentés, magánindítvány bejelentése vagy visszavonása) mely utóbbi esetben a szóbeli bejelentésről jegyzőkönyv veendő fel.

A fontosabb cselekmények módzatait azonban rendszert *körvonalazza* a törvény. Így felsorolja a vádirat kellékeit (255. §.), leírja, hogy a terhelt miket kifogásolhat a vádiratban (257. §.), a vádalahelyezési végzés, az ítélet fő alaki és tartalmi kellékeit, a bírói tárgyalások menetét általában előírja. A legfontosabb alakiságoknál, amelyeket valamely cselekmény érvényességének feltételül írt elő, egyenesen meg is említi, hogy valamely alakiság meg nem tartása alaki semmisségi okot képez (Bp. 383. §.).

A *felek* vagy más személyek által végzendő cselekmények alakjairól, módzatairól általában nincs is különös megjegyezni valónk, a *bírói* cselekmények közül azonban főleg a bírói *határozatok* alakjáról kell néhány álta-

lános szabályt előadnunk, annál inkább, mert a Bp. is egy általános fejezetet szentelt a bírói határozatok közlésének.

II. A bünvádi eljárás jellegéből, céljából és alapelveiből folyik, hogy a bíróság nem szorítkozik tisztán az állam büntetési igénye feletti döntésre, hanem a bírói eljárás megindítása után a *per vezetése*, a bizonyítás anyagának *biztosításáról* és *összegyűjtéséről* való gondoskodás is első sorban nem a felek, hanem a bíróság feladata. Mind e eselekményeket a bíróság *határozatok* alakjában teszi meg s határozatait vagy *szóval*, vagy *írásban*, vagy mindkét módon a felek, az érdekeltek és a közönség *tudomására hozza*. A határozat ezért ily tág értelemben bárminő bírósági intézkedést jelent, mely a bünvádi perben szükséges és mások tudomására hozandó.

A BP. a bírói határozatoknak két alakját különbözteti meg, u. m. ítéleteket és végzéseket.

a) *Ítéletek* azok a bírói határozatok, melyek valamely főtárgyalás vagy tárgyalás alapján hozatnak és amelyek a büntető pert érdemileg eldöntik. Ítéletnek azonban a BP. szerint csak az a határozat tekinthető, *melyet a törvény kifejezetten annak nevez*, tehát az elsőbírósági főtárgyalás vagy tárgyalás után a vádlott elítéltetését vagy felmentését kimondó, továbbá a felmentés vagy semmisségi panasz folytán a felsőbb bíróság által az ügy érdemét eldöntő és az újrafelvétel esetében a régi ítéletet egészen vagy részben hatályon kívül helyező határozat. Ellenben nem tekinthető ítéletnek az esküdtszök verdictje, mintán a BP. azt nem nevezi ítéletnek, csak határozatnak.

b) *Végzések* mindazok a bírói határozatok, melyeket a törvény *kifejezetten ítéleteknek nem nevez* (Bp. 77. §. 2. bek.). A végzés gyűjtőnév alatt e szerint a legkülönfélébb természetű bírói intézkedések foglaltnak össze, így a büntető parancs, az idéző levél, az elővezető parancs, alantás hatóságoknak és közegeknek küldött meghagyások, utasítások, valamint a vád alá helyezés, vizsgálat elrendelése, perorvoslatok ügyében hozott, az ügy érdemét nem érintő határozatok. Érdemleges jelentőségű a vizsgálatot és az eljárást *megszüntető végzés* (Bp. 128., 264., 323., 352. stb. §.).

Az ítéletekre és végzésekre egyaránt szabály, hogy azokat a bíróság *indokolni köteles*. (Bp. 77. §. 3. bek.). E szabály alól csak az idéző levelek, alárendelt hatóságnak és közegnek szóló meghagyások és az ügyvitelre vonatkozó utasítások van-

nak kivéve. Az indokolás úgy a felek megnyugtatója és meggyőzése, mint a közönség előtt az ítélet jogi alapjainak felűntetése végett szükséges.

A bírói határozatok kivétel nélkül, úgy a per anyagának összegyűjtése s megőrkítése, mint a felek értesítése végett a meghozatallal egyidejűleg vagy utólag *írásba foglalandók*.

III. A bírói határozatok *közlése* alatt tágabb értelemben a határozatoknak a közönség előtt való *nyilvános kihirdetését* szokták érteni, melylyel a bíróság a nyilvánosság elvének tesz eleget, ami azonban nem minden határozatra kötelező. (Igy az idéző levelek, utasítások egyáltalában nem hirdetendők ki, a vádtanács zárt ülésében hozott határozatok pedig a zárt ülésen, tehát nem nyilvánosan hirdetendők ki.) Szorosabb értelemben azonban a közlés alatt csak a perbeli *felekkel és érdekeltekkel* való *közlést* értjük, ami különös fontossággal bír azért, mert a bírói határozatok rendszerint a felekhez vagy érdekeltkekhez (tanuk, szakértők) szólnak, akikre nézve vagy valami kötelességet irnak elő, vagy valamely jog igénybevételének feltételét képezik.

A felekkel és érdekeltkekkel való közlésnek két neme van: a kihirdetés és a kézbesítés. A kihirdetés a jelenlevő, a kézbesítés a távollevő érdekeltkekkel való közlés módja.

1. *Kihirdetés* esetén jegyzőkönyv veendő fel és a határozatról az érdekelteknek, ha kívánja, másolat adandó.

Fogva levő egyén előtt a kézbesített határozat kérésére felolvasandó és neki anyanyelvén megmagyarázandó.

A kir. ügyszéssel a bíróság rendszerint az eredeti fogalmazvány áttele útján közli határozatait. (Bp. 78. §.).

2. A *kézbesítés* mikéntjére a Bp. a következő szabályokat állítja fel:

a) Az *idézőlevelet* rendszerint a megidézendőnek (saját kezéhez), *más határozatot* vagy az értesítendő egyénnek, vagy igazolt meghatalmazottjának kell kézbesíteni. A magánvádlo *ügyvédjének* vagy kézbesítések átvételére *meghatalmazottjának* kezéhez történt minden kézbesítés a magánvádloval szemben is hatályos. (Bp. 79. §.)

b) A kézbesítés két rendkívüli módja a *kifüggesztés útján* való és a *hirdetményi* kézbesítés a lakásán nem talált és az ismeretlen tartózkodásu egyénnel szemben, amiknek módját a Bp. 80., 81. §-ai részletesen szabályozzák.

c) A bíróság *területén kívül lakók* részére a kézbesítés *megkeresés* útján történik.

d) A *külföldön* teljesítendő kézbesítésre nézve a nemzetközi szerződések és az e tekintetben fennálló szabályok irányadók. (Bp. 82. §.)

MÁSODIK CIM.

A bizonyítás.

I. FEJEZET.

A bizonyítási jog dogmatikája.

72. §. A bizonyítás fogalma és lényege.

Irodalom: Balogh: 353—409.; *Wlassics:* A biz. tana a b. eljárásban. Akad. Ért. 1887.; *Magyary G.:* Magyar polgári peres eljárás 1898. 193—250.; *Min. Ind. 330.:* Plósz S.: M. ig.-ügy XXVI. 223.; *Zlinszky:* A bizonyítás elmélete 1875.; *Pap J.:* A bizonyításról 1894.; *Gáár V.:* A bizonyítás a polgári perben. 1907.; *Carrara:* II. 418—499.; *Mittermaier:* Die Lehre von Beweise 1834.; *John:* I. 460—743.; *Glaser:* I. 337—457., Beiträge zur Lehre vom Beweise 1883.; *Heuser:* Die Grundlagen des Beweisrechts 1879.; *Bonnier E.:* Traité des preuves en droit civil et en droit criminel. Paris 1888.; *Giobert:* Des moyens de preuve 1893.; *Speyer H.:* Les règles de la preuve en droit pénal anglais. 1898 (Revue de droit int. et de législat. comp.); *Nello:* Zur Psychologie der cause célèbre. Berlin 1910.; *Die Irrthümer der Strafjustiz und ihre Ursachen.* Berlin 1911.; *Bentham:* Rationale of judicial evidences. London 1827.; *Bentham-Dumont:* Traité des preuves judiciaires. Paris 1823.; *Best:* Treatise on the principles of evidence. 9-ik kiadás London 1902.; németre ford. Marquardsen. 1851.; *J. Stephen:* Digest of the law of evidence. VII. kiad. 1904.; *Powells:* Principles and Practice of the law of Evidence. VII. kiad. 1898.; *Jelf:* The Principles of the L. of E. II. kiad. 1900.; *Archbold:* Pleading and evidence in criminal cases. 20-ik kiad. by Brace 1886.; *Cutler-Cagny:* Law of Ev. 7. kiad.; *Beling:* Die Beweisverbote als Grenzen der Wahrheitsforschung im Strafprozess. Berlin 1903. *Beling és Kreuzer:* Recht und Pflicht der Prozessparteien zur Anwesenheit bei Beweiserhebung über ihren Geisteszustand. Zeitschrift 30 k. 21—58.

I. Minden per központját — mint *Glaser* mondja — a bizonyítás képezi, gyakorlatilag mindig ezen fordul meg a per sorsa, ettől függ annak eredménye. Akár az eljárás eszményi célját: az anyagi igazság megállapítását vagy megközelítését s ehhez képest a *valóban bűnös* terhelt megbüntetését, az *ártatlannak* ellenben a vád alól felszabadítását, — akár annak gyakorlati közvetlen célját, a Btk. alkalmazását, az állam büntetési igényének valamely konkrét esetben tisztázását tekintsük: a büntető eljárás legelső s legszükségesebb feladata a *való tények biztos megállapítása*. Követtett-e el bűncselekmény, ha igen, ki által s minő körülmények közt, úgy a felekre, mint a bíróságra nézve ez a szilárd támpont, amelyre indítványait, kérelmeiket, illetőleg határozataikat alapítaniok kell.

A *bizonyítás* e szerint a büntető per elintézésénél fontossággal bíró tények valóságának vagy valótlanságának megállapítására irányuló logikai művelet, illetőleg másoknak bizo-

nyos tények vagy állítások igaz volta (valósága) vagy valót-lansága felől meggyőzése (meggyőződés ébresztés). A bizo-nyítás, e legáltalánosabb meghatározása szerint, részben a felek, részben a bíróság által végzett szellemi munka. *Első sorban* ugyanis a felek feladatá s ők igyekeznek saját érdekükben meggyőzni a bíróságot bizonyos tények valósága vagy valót-lansága felől, azonban a nyomozási elvből folyólag, mint a nyomozó rendszer uralma alatt, úgy ma is a bíróság gyak-ran *hivatalból*, a felek indítványa nélkül, vagy annak ellenére is végez bizonyítást, midőn a felek által nem bizonyított tények valóságát ő maga közvetlenül, vagy az általa elrendelt bizonyít-ás alapján megállapítja.

Lényegében (mint logikai művelet) a bizonyítás: jelen tényekből mint okozatokból *okszerű következtetés* mult tényekre mint okokra (*Magyar* 516.) vagy más *jelen* tényekre, esetleg *jövőbeli* eseményekre (Plósz).

A bizonyításra ugyanis rendszerint azért van szükség, mert a bíróság nem észlelhette közvetlenül azokat a tényeket (az elkövetett bűncselekményt), amelyeknek valóságát vala-melyik fél állítja vagy kétségbevonja.

De akkor is, midőn maga a bíróság közvetlenül észlel bizonyos *jelen* tényeket (bírói szemle, a főtárgyaláson elköve-tett bűncselekmény) a bíró vagy a jelen tényekből *visszakövet-keztetés* útján alkot képet magának a multban megtörtént tényekről, eseményekről, vagy a közvetlenül észlelt tényeket következtetési alapul fogadja el más jelen tények megállapi-tására (pl. a terhelt magaviseletének megfigyeléséből véleményt alkot annak elmebeli állapota felől). A büntető perben azon-ban nemcsak *mult* vagy *jelen*, hanem *jövő* tények megállapi-tása is fontossággal bírhat, így a Bn. (18. §.) szerint a fiatal-korúval szemben alkalmazandó intézkedés megválasztásánál az az irányadó, melyik intézkedés lesz a *fiatalkoru jövőjére* üdvösebb; ugyanigy a jövőre való „kedvezőbb hatás“ reménye ad alapot a büntetés végrehajtásának felfüg-gesztésére (Bn. 1. §.). Ily esetekben is a bíróság a jelen tényekből *következtet* a jövő eshetőségére.

Miután így a bizonyítás mindig *tények észlelése*, vagy az észlelt tényekből vont következtetés más tényekre, a bíró-ság pedig, mely a bizonyítás *eredményét* az eléje hozott (általa felvett) bizonyítékok *mérlegelése* alapján megállapítja, szin-

tén emberekből áll, akik észlelésükben és következtetéseikben szintén tévedhetnek, a büntető eljárásban a *feltétlen* (absolut) vagy u. n. *matematikai bizonyosságot* különösen a múlt tényekre nézve gyakran nehezen vagy alig lehet helyreállítanunk. A bíróság *ténymegállapítása* is, bármennyire objectiv okokra, u. n. *bizonyító okokra* legyen alapítva, sokszor csak subjective (a bíróság tagjainak felfogása szerint) igaz, tényleg, valósággal azonban nem igaz. A *bírói tévedések* meggátlása s a *valódi igazság*, a valóság (veritas) minél biztosabb megállapítása végett kell tehát biztosítékokat keresni az iránt, hogy a *bírói meggyőződés* minél alaposabb legyen s a tévedések, az igazságtalan ítéletek minél inkább lehetetlenné téteszenek. Erre szolgál a *bizonyítási jog* szabályozása, a bizonyítási *rendszer*, a bizonyító *eszközök* gondos megválasztása. Az ez iránti törekvés teremtette meg a büntető eljárásban régóta az *in dubio mitius* (pro reo) elvét, mert kisebb az erkölesi kár, ha egy valódi bűnös nem kap büntetést, mintha egy valóban ártatlan igazságtalanul elítéltetik.

II. A valóságról való képzetünknek három foka lehet: 1. a *gyanu*, midőn valaminek megtörténte, valamely tény felől csak tüzetesen nem igazolható, kellően indokolni nem tudott vélekedésünk, hitünk van; 2. a *valószínűség*, midőn már bizonyos valónak tekintett tényekből következtetünk más tények valóságára, de még nem vagyunk meggyőződve az ellenkezőnek kizárt voltáról, 3. a *meggyőződés*, midőn az előttünk levő s közvetlenül észlelt bizonyító okok alapján a vitás tényt kétségtelenül megtörténtnek, tehát subjective ítéletünk szerint bizonyosnak tekintjük. Emberileg a valóságnak, a bizonyosságnak legmagasabb foka a meggyőződés, ezért követeli meg a büntető perjog a per érdemének eldöntésénél, az ítélelhozatalnál a bíróság meggyőződését (Bp. 324., 349. §§.), vagyis hogy a marasztaló ítéletet csak a *bebizonyított tényekre* lehet alapítani (326., 328. §§.). A marasztaló ítélelhez tehát nem elég a valószínűség, még kevésbé a gyanu.

A *gyanu* és a *valószínűség* azonban bizonyos eljárási eseményekhez a Bp. szerint szintén elegendők s mindkettőnek maga a törvény több fokozatát, illetőleg árnyalatát különbözteti meg. Így a nyomozás elrendeléséhez elég az egyszerű *gyanu* (Bp. 83. §.), a vizsgálat elrendeléséhez, személy motozá-

sához már *nyomatékos gyanu* (Bp. 1., 176. §§.), a vádalahelyezéshez *alapos gyanu* (Bp. 264. §.) kívántatik. A Bp. 149., 221., 162., 209., 466., 532. §§-ai egyszerű *valószínűségről*, ill. *valószínűtlenségről*, a 174. §. *igen nyomatékos tények által valószínűvé tételről*, a 176. §. *nagy valószínűségről* beszél. A gyanu és a valószínűség azonban mindig csak egyes *perjogi jelentőségű* cselekményekre ad alapot, az anyagi törvény alkalmazásához bizonyítás, a való tények bírói megállapítása elengedhetetlen. Ami felől csak gyanunk van, vagy amit csak valószínűnek tartunk, az még nincs bebizonyítva.

III A bizonyítás fogalma és lényege felől az irodalomban éles *elméleti* harcok folynak, különösen a polgári per jog irodalmában, mely ezt a kérdést is mélyebben kidolgozta. Így érdekes ellentétben áll a bizonyítási jog legtöbb alapvető kérdésére hazai két legkiválóbb polgári per jogászunk: Plósz és Magyary. Plósz szerint a bizonyítás a perben felhozott *tényállítások* valóságának vagy valótlanságának kiderítése (Perb. beism. 58.) ez a Pp. elvi álláspontja is (l. Pp. 263., 266., 270., 273. §.). Magyary szerint (516.) ellenben a bizonyítás a bíróság következtetése a jelen *tényekről*, mint okozatokról mult tényekre, mint okokra. Kétségtelen, hogy a büntető per jog elméletének s az anyagi igazság általános per jogi elvének az utóbbi álláspont felel meg jobban, mert a bírónak mindig *tényekre* kell alapítania ítéletét. A Magyary felfogása tehát közeledés a büntető per jog főelvéhez, az *anyagi igazsághoz*, míg Plósz a régebbi polgári per jogi felfogás kifejezője, mely a felek *állításainak* igazolásában látta a bizonyítás lényegét. Viszont Plósz mutatja ki helyesen, hogy a bizonyítás nemcsak a multa, hanem a jelenre és jövőre is irányulhat (id. m. 45. l.), mit újabban Magyary is magáévá tesz.

A büntető per jog irodalmában rendkívüli érdemeket szerzett a bizonyítási jog alapvető kérdéseinek tisztázásában *Glaser*. Ő mutat rá, hogy a bizonyítás végeredményben mindig *subjectiv* meggyőződés a valósról. A bíró (mint minden becsületes ember) voltaképen a lelkiismeretét kérdi meg, meg van-e győződve valamely tény valósága vagy valótlansága felől, bebizonyítottnak tehát csak akkor tekinthet valamit, ha annak ellenkezőjét meggyőződése szerint kizártnak tartja.

Nagy alaposággal s behatóan tárgyalja a biz. jog alapfogalmait *Balogh*, aki Glaserrel szemben éppen azt emeli ki, hogy kisebb ügyekben megnyugtató lehet a *subjectiv* meggyőződés, de nagyobb és bonyolodottabb ügyekben feltétlenül az *objective* való tényekre épített igazságra kell törekednünk. Ennek a megállapítását azonban gyakran nehezé teszi 1. a bíróság vagy más hatóság tagjainak hiányos megfigyelő képessége (a megfigyelési képesség is egyénenként különböző) vagy tévedése, 2. az a körülmény, hogy maga a bíróság sem jut mindig határozott meggyőződésre (kétségben marad a valóság felől), 3. a bizonyító eszközök tökéletlensége, megbízhatatlansága (tanúk, szakértők tévedése, helytelen észlelése, hibás elmélet hatása). Ezért kell legelőször a tényeket biztos alapokon megállapítani s ezért helyes, ha többen megegyező egyetértésre jutva döntenek a bizonyítás kérdései felett.

73. §. *A bizonyítási rendszerek történeti fejlődése.*

I. A bizonyítási jog kérdéseire: a bizonyítás tárgyára, módjára, a bizonyítási teherre, a bizonyítékokra és a bizonyítás eredményének megállapítására nézve történetileg két ellentétes rendszer fejlődött ki a büntető perrendtartásokban, u. m. 1. a *törvényes* vagy *kötött* és 2. a *szabad* bizonyítás, illetőleg a *bizonyítékok szabad mérlegelésének* rendszere.

1. A *törvényes* vagy *kötött* bizonyítás rendszere abban áll, hogy a törvény meghatározza a bizonyító eszközöket, azok bizonyító erejét, kötelezőleg előírja a bíróra, mikor és mit kell vagy mit szabad bizonyítottnak tekinteni. E rendszernek ismét két főárnyalata volt: a *positív* és *negatív* törvényes bizonyítás rendszere, előbbi azt írja elő, mit *kell*, utóbbi mit *nem szabad* igaznak tartani.

2. A *szabad* bizonyítás vagy a *bizonyítékok szabad mérlegelésének* rendszere pedig azt jelenti, hogy a törvény nem állapítja meg kimerítően sem a bizonyítási eszközöket, sem az egyes bizonyítékok bizonyító erejét, hanem a bíróság lelkiismeretes mérlegelésére bizza annak megítélését, hogy bebizonyítottnak, vagyis valónak tart-e valamely tényt, illetőleg állítást, vagy nem. E rendszerben ismét két árnyalat különböztendő meg: a) az u. n. *teljesen szabad* bizonyítás rendszere, mely egészen a bíró belátására bizza, mit fogadjon el bizonyító eszköznek s mit tekintsen bebizonyítottnak, b) a *vegyes* rendszer, mely vagy tüzetesen meghatározza a bizonyító eszközöket s azok használati módját, de a bizonyítékok mérlegelését bizza a bíró belátására, vagy a bizonyítékokat kimerítően nem sorolja ugyan fel, de bizonyos mérvben mégis korlátozza a bíró belátását. Ez utóbbi árnyalat nevezhető igazán és helyesen „a bizonyítékok szabad mérlegelése“ rendszerének.

Balogh (361. l.) három fő bizonyítási rendszert vesz fel: 1. a szabad. 2. a törvényes vagy kötött és 3. a vegyes rendszert. Lényegében ugyan igaza van Balognak abban, hogy a bizonyítás tekintetében, ugy történetileg, mint jelenleg is két szélsőségről lehet szó: a *teljesen szabad* és a *teljesen kötött* rendszerről, melyekkel szemben tehát a közvetítő, kiegyenlítő, u. n. *vegyes* rendszer, mint harmadik s leghelyesebb rendszer tekinthető; azonban a „vegyes“ rendszer kifejezés még kevésbé jellemző itt, mint a büntetőper mai uralkodó rendszerére vonatkoztatva s másfelől a *bizonyítékok szabad mérlegelésének* rendszere, ami a tulajdonképeni vegyes rendszer eléggé találó elnevezése, lényegében a *szabad bizonyítás elvén*, a bíró subjectív értékelési jogának elismerésén nyugszik. (l. a köv. §.-t.)

II. A bizonyítás két főrendszerének története összeesik a vád- és a nyomozó rendszer történetével. Az ókori görög és római vádeljárás a *teljesen szabad* bizonyítást követte, a bíróság pusztán meggyőződése szerint ítélt, vagyis tetszése szerint mérlegelte a felek bizonyítékait, ami önként érthető is egyfelől azért, mert a bíróság népbíróság volt, másfelől, mert az eljárás részletes törvényekkel szabályozva nem volt. A középkori jogok babonás *istenítéleteinek* (tüzes vas, forró víz, párbaj, eskütársak) kiküszöbölésére keletkezett aztán az olasz praktikus jogászoknál és a kánonjogban a *törvényes bizonyítékok*, a „kötött bizonyítás“ rendszere, mely a legujabb korig uralkodó bizonyítási rendszer volt. A XIX. század vegyes rendszere juttatja csak diadalra a bizonyítékok szabad mérlegelésének rendszerét.

1. Az „istenítéletek“ már a *Hammurabi* törvényében (vérpróba) ismeretesekek. De ugyanitt találjuk már a vádlott tisztító s a panaszos bizonyító esküjét. A régebbi középkori istenítéleteket a ker. egyház egyenesen az önkényes ítélkezés megátlására teremti meg, a későbbi középkori egyház azonban egyenesen hadat üzen azoknak; az 1215-iki *lateráni zsinat* kifejezetten eltörli azokat s korlátozza az eskü általi bizonyítást, majd 1252-ben a tisztító esküt is eltörli.

2. A „törvényes bizonyítás“ s ezzel az első tudományos bizonyítási rendszer kiépítése az *olasz praktikusok* érdeme. Ők teremtették meg a *teljes és nem teljes, egész és fél bizonyítékok fogalmát*, meghatározták a beismerés és tanuvallomás, az okiratok és jelenségek (indicia) *bizonyító erejét* s így a bírónak a felmerült büntető ügyben csak arra kellett törekednie, hogy a *törvényben előírt bizonyítékot megszerezze* s ezzel a büntetés kiszabására jogot nyert. E rendszer megalakulása korában nem volt oly ésszerűtlen és igazságtalan, mint aminővé a későbbi korban vált, sőt *Carrara* (II. 427.) szerint a maga idejében áldásos volt az emberiségre nézve. „Azon igazságtalan törvényekkel szemben, melyek tulzott büntetésekkel, sőt halállal fenyegettek minden büntetett, a büntetések enyhítésére jótékony eszközt képezett az, hogy a bizonyítékok hiányosságához (nem teljes bizonyítás) képest a büntetés leszállítható volt.“ S a nyomozó rendszer ama hiánya ellenében is, hogy a vádlottat nem tekintette ügyfélnek s a bíró kezében összpontosított minden hatalmat, a törvényes bizonyíték képezte a bírói önkény ellenében a *vádlott biztosítékát*, ez volt az ő védelme.

A törvényes bizonyítás rendszere azonban, mely a XIII. századtól kezdve a XVIII. század végéig, sőt sok helyütt egész a XIX. század közepéig, hazánkban a 70-es évekig (Erdélyben. Fiumében 1900-ig) uralkodó bizonyítási rendszer volt a büntető eljárásokban, idejekorán elfajult a nyomozó rendszer rémenek, a *torturának* felvétele által. A törvényes bizonyítási rendszer ugyanis a legelső *teljes bizonyítéknak* a vádlott *beismerését* tekintette, ez adott jogot a teljes büntetés alkalmazásához, a bíróság azért legelőbb mindig a beismerés kiesikarására törekedett, erre pedig a kezébe szolgáltatott

kinpad a legcélszerűbb eszköz volt. Így forrottak össze: nyomozó rendszer, törvényes bizonyítás és kinpad.

2. A XVIII. század második felének humanitarius áramlata, a Voltaire, Beccaria, Filangieri fámádásaira, eltörli a kinpadot s ezzel a törvényes bizonyítási rendszer elveszti legfőbb fámaszát és megkezdődik a bizonyítási rendszer átalakulása. A törvényes bizonyítás rendszere ugyan még egyelőre megmarad s a testi tortura helyett alkalmazásba jönnek az *engedlenségi büntetések*, a *lelki tortura* (fogásos kérdések, a terhelt tévutra vezetése, fenyegetése, botozása, éheztetése stb.). E rendszer van a II. József-féle (1788), az 1803-iki és 1853-iki osztrák, az 1805-iki porosz és az 1813-iki bajor büntető perrendtartásokban, némileg a mi 1843-iki javaslatunkban, sőt ez időben fejlődik ki e rendszer két árnyalata: a *positiv* és a *negativ törvényes bizonyítás* rendszere.

A positiv törvényes bizonyítás mintája a *porosz* (1805) perrendtartás volt, mely előírta, hogy a törvényben előre meghatározott teljes bizonyítékok fenforgása esetében a *bíró köteles marasztaló ítéletet mondani*. Teljes bizonyítékok: a vádlott törvényszerű beismerése, vagy hiteles okmányok, vagy két kifogástalan tanu vallomása. A közvetett, vagy a gyanujeleken alapuló bizonyítékok csak a *rendkívüli* (enyhébb) *büntetések* alkalmazására jogosítják a bíróságot. A negativ törvényes bizonyítás legjellemzőbben az *osztrák* (1803, 1853) perrendtartásban jutott kifejezésre, mely előírja, hogy a *törvényes bizonyíték-minimum hiányában a bíró nem hozhat marasztaló ítéletet*, a „bizonyítékok elégtelensége“ esetén (ab instantia) felmentő ítélet hozandó.

A *positiv* kötött bizonyítási rendszer tekinthető az *igazi*, a *teljesen kötött* bizonyításnak, mert itt a bíró esetleg meggyőződése ellenére is köteles marasztaló ítéletet mondani. A *negativ* kötött bizonyítás már határozott haladás, mert a bíró kezét pozitív irányban nem köti meg (marasztaló ítéletet nem köteles hozni meggyőződése ellenére), csak negativ irányban (a vádlott terhére szóló ítéletnél) van korlátozva, mert bizonyíték-minimum nélkül nem ítélet el, ugy hogy ez tulajdonképen már átmenet a szabad bizonyítás rendszerére. E rendszert lassanként „öntudatlanul“ átveszik a XIX. század első felének összes perrendtartásai.

3. A bizonyítékok szabad mérlegelésének, az okadatolt meggyőződés szerint való ítélkezésnek elve a közép- és ujkorban esupán Angliában állott fenn a jury előtti bíráskodásban. Az angol bizonyítási rendszer azonban nem nevezhető „puszta meggyőződés“ szerinti ítélkezésnek, mert a bírói gyakorlat kifejlesztette a *bizonyítás* szabályait (law of evidence). Az angol bírói gyakorlat megállapította, hogy a bizonyítékok minő *minimális mértéke* szükséges az elítéléshez s ha ezt a bíróság nem látja fenforogni, utasítja az esküdteket, hogy „nem vétkest“ mondjanak ki, ha pedig a minimális bizonyítékok megvannak, figyelmezteti őket, hogy *minő jogelvek* szerint kell a bizonyítékokat mérlegelniük. Ez nevezhető a tulajdonképeni „*vegyes*“ bizonyítási rendszer előképének.

4. Az európai continensen a gyökeres reformot az 1791-iki francia büntető prts kezdi meg. Ez veti el teljesen a nyomozó rendszer megdöntésével annak minden visszaéléseit s így a kötött bizonyítás tanát is és törvénybe iktatja a *bizonyítékok szabad mérlegelésének elvét*, mely azóta a modern vád- és vegyes rendszerű prtsok sarkételvé lett. A francia jog

azonban, miként a jury intézményénél, úgy itt sem érti és nem veszi át helyesen az angol rendszert. A francia jog a bíró „belső meggyőződését“ (conviction intime) tekinti döntőnek a bizonyítás föelve gyanánt. Így a Code d'instr. crim. 342. §-a az *csküdteknek* kötelezőleg előírja, hogy ítéletük kimondásánál csupán „belső meggyőződésüket“ kövessék, ami az önkényes, tisztán subjectiv mérlegelés (tehát az őskori „teljesen szabad“ bizonyítás) elismerése. L. a köv. §-ban.

A mai büntető perrendtartások mondhatni kivétel nélkül, a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvét követik. Ez vehető ki már az 1838-iki szász prts-ból, ez van világosan és határozottan kifejezve a mi 1844-iki eljárási javaslatunk 266., illetve 363. §-aiban, továbbá az 1846-iki porosz, az 1850-iki és 1873-iki osztrák, 1877-iki német, az 1865-iki és az új olasz b. prtsokban.

III. A régi magyar büntetőperjog a bizonyítási rendszer tekintetében szintén külföldi minták után indult. Az istenítéletek közül különösen a tüzesvas próba a *váradí Regestrum* tanúsága szerint a XIII. században is elég gyakori. (A *váradí Regestrum* az 1208—1235. évekből a nagyváradí káptalan előtt 380 esetet sorol fel. 1230-tól kezd ritkulni a „probato ferro.“) I. Mátyás törli el (1486 decretum maius) a perdöntő párbajt. A XVI. századtól a törvényes bizonyítás rendszere, a torturával párosulva honosodik meg s ennek negatív alakja van az 1792., 1827., 1843-iki javaslatokban is. Az 1807-iki sajtó eljárási rendelet (az 1844-iki javaslat nyomán) a francia szabad bizonyítást veszi át, végre az 1872-iki szabályzat juttatja diadalra a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvét.

74. §. *A bizonyítási jog mai vezérelve és rendszere.*

Irodalom: Savigny: Die gesetzliche Beweistheorie. Goldt. A. VI. 1858. 481.; Roscnblatt: Das Beweisrecht des gegenwärt. öst. Str. proz. 1887.; Meissner: Freie Beweiswürdigung. Berlin 1911.

I. A bizonyítási jog mai vezérelve, ami a mai egész bizonyítási rendszert uralja: a *bizonyítékok szabad mérlegelése a bíró által*. A bizonyítási tan mélyebb dogmatikai vizsgálata folytán ma általánosan uralkodó nézet, hogy a *kötött bizonyítás alapelve*, a bíró részére részletes abstract bizonyítási szabályok kötelező felállítása, különösen az egyes bizonyítékok bizonyító erejének előzetes megállapítása egyenesen veszélyezteti az eljárás fő célját, az anyagi igazságot. A kötött bizonyítási rendszer mindkét árnyalata gyökeres hibában szenved. A pozitív kötött bizonyítás egyenesen lelkiismereti kényszerhelyzetbe hozza a bírót, midőn arra kötelezi, hogy oly terheltet is bűnösnek jelentsen ki, kinek ártatlanságáról meg van győződve, emellett ez a rendszer kétségtelenül hátrányos a terheltre, ellenkezik a favor defensionis elvével is. A negatív

kötött biz. rendszer pedig egyrészt belső „ellentmondásban szenved“ (Glaser: Beiträge 15. l.), mert lehetőknek tartja a bizonyítékok minőségét és bizonyító erejét absztrakt szabályok által megállapítani s mégis a bíró ítélő erejére hivatkozik, midőn jogot ad neki „bizonyítékok elégtelensége“ esetén a felmentésre, másrészt ez a rendszer gyakorlatilag odavezet, ahová a pozitív kötött bizonyítás, mert a bíróság a törvényes bizonyíték-minimumot rendszerint kötelezőnek tekinti az elítélésre.

Az anyagi igazság megközelítése érdekében tehát, midőn az ítélkezés úgy is szakképzett és felelős bírói személyek kezében van, nem szabad a bíró lelkiismeretét abstract bizonyítási szabályok által előre megkötni, tehát elvileg csak a *bírói mérlegelés szabadsága* helyeselhető. Ezzel az elvvel azonban nem ellenkezik, ha a törvény *támpontokat* igyekszik nyújtani a bíróságnak a bizonyítás tekintetében, vagyis ha a bizonyítási jogot *főbb vonalaiban*, így az egyes bizonyítékok felvételének módját, a bizonyítás rendjét szabályozza. Nemcsak nem ellenkezik ez alapelvvel, sőt épen azt segíti elő, ha a törvény kifejzi, hogy *bizonyíték nélkül senkit marasztalni nem lehet*, ha tehát a bíróság nem látja a bűneselekmény elkövetését vagy a bűnösséget hebizonyítva (nincs ezek valóságáról meggyőződve), mentse fel a vádlottat (Bp. 326. §. 2. p.). Mindenesetre szükséges pedig, hogy a bíróság minden esetben (az esküdtbíróság is) részletesen *indokolja* ítéletét a bizonyítás kérdésében is, vagyis adja elő az okokat, amelyek alapján valamely tényt valónak, vagy valótlanak tekintett, tehát adjon számot meggyőződésének forrásairól. Ez az emberileg elképzelhető leghatályosabb biztosíték a bírói szabadság rendszere mellett az önkényes és alaptalan ítélkezés ellenében.

A „bizonyítékok szabad mérlegelésének elve“ nem azt jelenti, hogy a bíró teljesen önkényesen, korlátlanul ítél s a bizonyítás kérdésében teljesen tetszése szerint járhat el. A legújabb vegyes rendszerű Bp-ok nem követik a francia Code ama tételét, hogy a bíró csak „belső meggyőződését“ tartozik követni, tehát bizonyíték nélkül is elítélhet s kézzelfogható bizonyítékok dacára is felmenthet. Az újabb Bp-ok szerint a bírói „szabad mérlegelés“ alatt a *bizonyítékoknak* „ésszerű“ és pártatlan *méltatása (conviction raisonnée)* értendő, vagyis csak *bizonyítékok alapján* s ezek lelkiismeretes mérlegelése szerint lehet valakit elítélni.

A bizonyítékok szabad mérlegelése tehát: okadatolt meggyőződés, bizonyítékokra épített igazolása a bírói határozatnak. Ha a bíró nem lett meggyőzve, illetőleg meggyőződve a vádbeli tények valóságáról s a vádlott bűnösségéről, ha észszerű kételyei vannak eziránt, a vádlott felmentendő.

Az így értelmezett szabad mérlegelés elve irányadó ma a bizonyítási jog egyes kérdéseinek, így a bizonyítás tárgyának, a bizonyítási tehernek, az egyes bizonyítékok felvételének (a bizonyítási eljárásnak) törvényi szabályozásánál.

II. A magyar Bp. a bizonyítási jog vezérelve gyanánt kifejezetten a bizonyítékok bírói szabad mérlegelését fogadta el és pedig úgy a hivatalnok bírákra, mint az esküdtekre vonatkozólag. A Bp. 324. §. szerint: „A bizonyítás eredménye felett a bíróság a bizonyítékoknak egyenkint és egybefüggésükben való gondos mérlegelésével határoz.“ Az esküdtek által leteendő eskü (349. §.) szintén ezt tartalmazza: „Esküdjének, — hogy — mind a vádlott ellen, mind a mellette felhozott bizonyítékokat egyenlő gondossággal és lelkiismeretességgel mérlegelik és ebből meritett meggyőződésük szerint, igazságosan és a törvény értelmében határoznak.“ Bizonyítékok nélkül, pusztá „belső meggyőződésből“ tehát a magyar BP. szerint nem lehet sem a hivatalnok, sem az esküdtbíróságnak valakit elítélnie, ellenben bizonyítékok dacára is fel lehet valakit mentenie, ha a felhozott bizonyítékokat olyanoknak találja, hogy azok a vád alapossága felől nem győzték meg. A felmentés azonban ilyenkor is teljes felmentést s a vád alóli tisztázást jelent. A BP. 324. §-a szerint: „Az ítéletben a bíróság a vádlottat felmenti a vád alól, vagy bűnösnek mondja ki. Bizonyítékok elégtelensége, vagy meg nem állapíthatása miatt való felmentésnek, ami a negatív kötött bizonyítást jelentené, nincs helye.“ (L. alább a 121. §-ban.)

A Bp. bizonyítási rendszere annyiban sem azonos a teljesen szabad bizonyítás rendszerével, mert bizonyos esetekben a Bp. is korlátozza a bírói mérlegelés szabadságát, így az iratok és a beismerés tekintetében. Iratok tartalma ugyanis csak annyiban használható fel bizonyítékkul, amennyiben azokat a főtárgyaláson felolvasták s a Bp. taxative felsorolja azokat az iratokat, amelyeket szabad s melyeket nem is szabad felolvasni. (Bp. 313. §.) A beismerésre pedig több helyt kijelenti, hogy az csak annyiban fogadható el bizonyítékkul, amennyiben teljesen kimerítő és az eljárás addigi többi adataival teljesen összhangzásban van. (Bp. 282. §.).

75. §. *A bizonyítás tárgya.*

Mit kell és mit nem kell s mit szabad és mit nem szabad bizonyítani a büntető perben, e kérdésre a büntető eljárás célja adja meg a feleletet.

I. Bizonyítani azokat a *tényeket* s a felek azon *állításait* kell, amelyeknek valóságától vagy valótlanságától függ az anyagi BTK. valamely rendelkezésének alkalmazása vagy mellőzése. Mig a polgári perben az uralkodó felfogás szerint azt kell bizonyítani, ami *vitás*, a bünvádi perben mindig a *valóságot*, a *tényeket*; a *felek állításai* is csak annyiban képezik bizonyítás tárgyát, amennyiben tényekre vonatkoznak,

A bizonyítás tárgyát tehát a büntető perben kivétel nélkül a *tények* és csak *tények* képezik és pedig azok a tények, amelyeknek valósága vagy valótlansága valamely bírói intézkedés, illetőleg a per érdeme eldöntésének a feltétele. A vádbeli bűncselekmény *tényálladékának ismérvei* (külső és belső kellékek), az *enyhítő* és *súlyosító körülmények*, a beszámítást és a büntethetőséget kizáró okok, az eljárás megindításának és folytatásának általános és különös feltételei azok, amiket rendszerint bizonyítani kell, miután ezek vannak döntő befolyással az elítélésre vagy a felmentésre.

A Bp. következetesen mindenütt a *tényeket* vagy *ténykörülményeket* jelöli meg a bizonyítás tárgya gyanánt. (Bp. 102., 225., 237., 94., 117. §§.) A Pp. ezzel szemben állandóan a *tényállítások* valóságának vagy valótlanságának felderítéséről szól (Pp. 263., 266., 270., 273. §§.). Helyesen mutatja ki *Magyary* (519), hogy a polgári perben is tulajdonképen a tények képezik a bizonyítás tárgyát, mert a törvény oly tények bizonyításáról is rendelkezik, melyet egyik fél sem állított. (Pp. 268., 340., 443. §§.).

II. *Nem kell* bizonyítani: 1. a jogszabályokat, 2. a kétségtelenül igaz (önmagukban bizonyos) tényeket, 3. a bíróság által hivatalosan megállapított tényeket, 4. más hatóságok hivatalosan közölt intézkedéseit, 5. a köztudomásu tényeket.

Magát a köztudomást bizonyítani nem lehet, mert vagy tényleg köztudomásu valamely tény (pl. a múlt nyáron nagy esőzések voltak) s akkor a bíróság is tudja azt, ha pedig a bírák nem tudnak az állított köztudomásu tényről, a bíróság az illető tény s nem a köztudomás bizonyítását fogja elrendelni.

Törvényes vélelmeket a BP. nem ismer. Az u. n. *természetes vélelem* (előleges igazság), t. i. az általános tapasztalat

szerint bizonyosnak veendő tény (pl. hogy éles törrel mellbedőfés halált okozhat) nem vélelem, hanem az ily tény egyelőre nem bizonyítandó, csak ha valósága iránt kétség merült fel. A hallgatásból, nem tagadásból beismerést vélelmezni a büntető eljárásban nem szabad.

A Bp. azonban több helyen beszél *vélelmezésről*, így házkutatás rendelhető el, ha „alaposan vélelmezhető“, hogy ez a tettes vagy részes kézrekerítésére vagy bizonyítékok felfedezésére vezet (173. §.); a tanu a vizsgálat alatt is megeskethető, ha „alaposan lehet tartani attól“ hogy a főtárgyaláson nem jelenhet meg (220. §, hasonló: 214., 221., 222. §§. esetei).

Ezen esetekben is azonban nem tulajdonképeni vélelmekről, hanem *a gyanu* bizonyos magasabb fokáról van szó.

III. *Szabad* bizonyítani általában minden lényeges tény-körülményt, amit valamelyik fél vagy a csatlakozó, a sértett, a magánfél az ügy érdemére, illetőleg valmely konkrét indítványának igazolására fontosnak tart. A törvény szerint alaki semmiségi ok, ha a bíróság a törvénynek „a vád vagy a védelem szempontjából lényeges rendelkezését vagy elvét“ sértette meg (Bp. 384. §. 9. p.), ez alá tartozik a felek által felajánlott bizonyítás ok nélküli megtagadása.

Nem szabad azonban bizonyítani, vagyis *ki van zárva*, illetőleg korlátozva a bizonyítás:

1. a *rágalmazás és becsületsértés* vádja esetén bizonyos a törvény által meghatározott esetekben (1914: XLI. t.-c. 15. §.); amennyiben a valóság bizonyítása (exceptio veritatis) itt meg van is engedve (id. t.-c. 13—14. §§.), az eziránti indítvány a vádirat közlésétől számított 8 nap alatt teendő meg s az ellenbizonyítékok előterjesztésére is 8 nap engedélyezhető (St. 53. §.);

2. a BP. 204. §-a szerint oly tényekre, melyeket a terhelt *a lelkésszel* gyónásban vagy a titoktartás egyházi kötelessége alatt, vagy *védőjével* tudatott,

3. a *hivatali* vagy szolgálati *titokra* nézve,

4. a *lehetetlen* és a *nem lényeges* körülményekre.

A kir. ítélőtábla megtagadja a bejelentett *új* bizonyíték felvételét, ha a bizonyítani kívánt ténykörülményt az ügy eldöntésére nézve lényegtelennek találja (Bp. 393. §. 3. bek. 1. p.)

77. §. *A bizonyítás módjai és a bizonyítékok.*

1. Valamely tény valósága vagy valótlanlansága felől a bíró négyféle módon győződhet meg: 1. *saját érzéki megfigyelése* alapján (a szemletárgy észlelése), 2. *más egyének nyilatkozatai*, felvilágosításai alapján, akik a bizonyítandó tényt átélték (a terhelt, a sértett) vagy közvetlenül észlelték (tanuk), vagy szakképzettségüknél fogva a jelenlegi állapotot megállapítani s bizonyos kérdésekről szakvéleményt mondani képesek (szakértők); 3. bizonyos *személyek* vagy *tárgyak* létezéséből, melyek épen létezésük vagy tulajdonságuk által bizonyos tényeket mutatnak vagy igazolnak (*bűnjelek*, u. n. okmányok); 4. különböző *jelenségekből*, valónak tekintett tényekből vont *okszerű következtetés* által. A meggyőződéskeltés három első módja nevezetik *természetes* vagy *közvetlen*, az utóbbi pedig *közvetett* (mesterséges) bizonyításnak.

Közvetlen bizonyításról beszélünk akkor, amikor a bíró magából az eléje terjesztett (általa felvett) bizonyítékból merit meggyőződést vagyis a bizonyítékból vont egyszerű következtetés útján szerez bizonyosságot a bizonyítandó tények felől. Épen ezért ezt a bizonyítási módot nevezik *egyszerű* bizonyításnak is. *Közvetett* bizonyítás pedig a bizonyításnak az a módja, midőn a bíró sem maga nem észlelheti közvetlenül a bizonyítandó tényt, sem oly bizonyítékok nem állnak rendelkezésére, melyekből magukból bizonyosságot tudna szerezni az állított tény felől, amikor azért különböző jelenségekből, *más* tényekből, tehát közvetítve, *többszörös következtetés* útján merit meggyőződést az illető tény valósága vagy valótlanlansága felől. Innen a közvetett bizonyítást *összetett* bizonyításnak is nevezik.

A Pp. (273. §.) *egyszerű* bizonyításnak nevezi, midőn oly körülményekkel történt a bizonyítás, melyek „magukban véve” — s *összetettnek*, midőn oly körülményekkel, melyek „együttvéve” engednek következtetést valamely tényállítás valóságára vagy valótlanlanságára. *Közvetett* bizonyítás pedig, midőn a bíróság „a tárgyalás egyéb körülményeiből” von következtetést.

A „közvetett” bizonyítás a nehezebb és bonyolódottabb módja a bizonyításnak, s miután sokszor a következtetések egész bonyolódott láncolatából alakul, ennek alkalmazásánál a legnagyobb óvatossággal kell eljárni.

A nyomozó rendszer sokáig nem ismerte a *közvetett* bizonyítást, vagyis közvetlen bizonyíték hiányában nem lehetett a terheltet a *rendes* büntetésre

(halálra) elítélni. Később azonban megszabják, hogy mily gyanúkok, jelenségek elegendők a tortura alkalmazására a közvetlen bizonyíték megszerzése végett. A tortura eltörlése után scholasticusan osztályozták az egyes cselekményeknél felmerülhető közvetett bizonyítékokat is. A vád- és vegyes rendszerű Bp.-ok (már a római jog is Quintilián óta) a szabad mérlegelés elvéből folyólag tért adnak a közvetett bizonyításnak, miután enélkül sokszor lehetetlenség volna bizonyos tények valóságát bebizonyítani, másfelől a közvetett bizonyítás sokszor bámulatos módon alkalmas az igazság felderítésére.

Mily könnyen veszedelmessé válhat azonban a közvetett bizonyítás, élénken bizonyítja az Ebenschweller eset, akit gyilkosságban marasztalt a bíróság, mert a baltáján épen olyan esorbitás nyomai látszottak, mint amelyek megfeleltek az áldozat lakásán levő szekrényen a rablók által eszközölt fessegetéseknek. Az újrafelvétel során pedig beigazoltatott, hogy Ebenschweller a gyilkosság idején nem volt a tett színhelyén. (Jogtud. Közl. 1904. 1. sz.)

II. *Bizonyítékok* vagy *bizonyító eszközök* alatt a meggyőződés keltés *forrásait*, a valóság megállapításának, a bírói következtetésnek *alapjait* vagy *eszközeit* szoktuk érteni. A bizonyítékok általában két főcsoportba sorozhatók: 1. az *egyéni* és 2. a *tárgyi* bizonyítékok csoportjába. A bizonyítékok ugyanis vagy *bizonyos egyének nyilatkozatai, közlései* (a terhelt, a tanu vallomása, a szakértő véleménye), vagy *bizonyos tárgyak, jelek, vagy jelenségek*, melyek létezésükkel igazolnak bizonyos tényeket, melyeket a bíróság közvetlen vagy közvetett következtetési alapul fogad el (u. n. szemletárgyak és okmányok). Vagyis meg lehet különböztetni *egyéni* és *tárgyi bizonyítékokat* (az angol terminologia szerint: *personal and real evidence*), aszerint amint valamely személyek szolgáltatnak bizonyító *adatot* a bíróságnak, vagy pedig bizonyos tárgyak, jelek, jelenségek események nyújtanak következtetési alapot vagyis bizonyító adatot a bíróságnak.

Az egyéni bizonyítékok lehetnek: a) a *felek nyilatkozatai*, b) *tanuvallomás*, c) a *szakértői vélemény*. Az egyéni bizonyítékoknál nem maga a bizonyító személy (nem annak az egyénisége) a bizonyíték, vagyis nem a személy maga képezi a bizonyító adatot, hanem az illető személy valamely nyilatkozata, ítélete, véleménye, melyet valamely mult vagy jelen tényről a bíróság elé terjeszt. A bizonyító személy *egyénisége* azonban nem közönyös a bírói meggyőződésre nézve, amennyiben a bíróság az illető egyéniségét mintegy szemletárgy gyanánt megfigyeli és értékeli s az egyéniség értéke (megbízhatósága, jelleme) szerint fogja annak nyilatkozatát, vallomását is értékelni (hamis eskü miatt elítélt egyén, ingadozó,

habozó tanu vallomását fentartással fogja bizonyító adatnak elfogadni, jól ismert, jellemes emberét készpénznek tekinti).

A tárgyi bizonyítékok vagy a) *szemletárgyak*, amik maguk bizonyítanak valamely tényt, vagy b) *okmányok*, melyek valamely magukon kívül fekvő tény bizonyítására szolgálnak vagy c) *jelenségek*, melyek valamely további körülmény közvetett bizonyítására (közvetett következtetési alapul) alkalmasak.

1. A bizonyítékok vagy bizonyító eszközök fogalma, osztályozása csoportosításban, az egyes bizonyítékok minősítése tekintetében az irodalomban régóta a manapság is nagy viták, erős nézeteltérések vannak. Mélyreható ellentétek vannak e kérdésekben különösen a polgári perjogászok körében. Így hazai irodalmunkban is Plósz és Magyary a legtöbb kérdésre nézve ellentétes felfogásban vannak. *Plósz* szerint bizonyító eszközök azok a *személyek* vagy *tárgyak*, akiknek nyilatkozatai vagy amelyeknek felhasználása által a bíró meggyőződést szerez valamely tény valóságáról. Bizonyító ok pedig az a *ténykörülmeny*, melyből egy másik ténykörülmeny valóságára vagy változására következtetés történik. *Magyary* szerint ellenben biz. eszközök azok a *fizikumok*, amik *bizonyító* tényt tartalmaznak. *Plósz* szerint bizonyítékok: a tanuvallomás, szakértői vélemény, okiratok; a beismerés (a fél nyilatkozata) szerinte nem bizonyíték.

Magyary a bizonyítékokat három csoportba osztja: tanuk, okiratok, szemletárgyak; sőt az okiratokat is lényegileg a tanukkal közös fogalom alá vonja, mert az okirat is ítéletet fejez ki valamely esemény tekintetében, a beismerés (a beismerő fél) szerinte bizonyíték és pedig lényegileg tanuvallomás. (1. alább a 79. §-t).

Balogh J. különbséget tesz bizonyító eszköz, bizonyító okot tartalmazó tény és jelenség közt, mely utóbbi csak valószínűsítési alapot képez.

2. A büntető perjogi irodalomban különösen a *jelenség* (indicium) bizonyítéki jellege és jelentősége iránt van nagy nézeteltérés. *Glaser*, *Binding*, *Birkmeyer* és *Geyer* a bizonyítékok közé sorolják, mert különösen a belső tényeket (szándék) csak a jelenségek bizonyítják. Ellenben *John*, *Bennetke*, *Krivs*, *Löwe*, *Balogh* helytelenítik e felfogást, mert a jelenséget épen bizonyítani kell. A jelenség mint bizonyíték (Indizienbeweis) történetét, lényegét, értékét, tárgyát és használatát mély alaposággal fejti ki (*Glaser* (Beiträge: 104—193)).

Nézetem szerint, ha a bizonyíték alatt a bírói meggyőződéskeltés forrásait, alapjait értjük, nincs okunk, hogy a jelenségeket a bizonyítékok közül kirekeszdjük. A meggyőződés végeredményben subjectiv ítélet, melynek felbresztésére a megerősítésére gyakran a legkisebb mellékkörülmények nyújtják a legbiztosabb támpontokat. (Tankönyvem előző kiadásában kifejezett ellenkező nézetemet, alaposabb megfontolás után visszavonom.)

A Bp. indokolása (337. l.) is bizonyítéknak tekinti a jelenséget, midőn kijelenti, hogy „a Bp. távol áll attól, hogy csak egyetlen körülményt, *vonatkozást* vagy *gyanujelet*, ami *bizonyítéknak* alkalmas. a bírói mérlegelés köréből kizárjon.“

A büntető perjogban oly értelemben sem lehet a jelenséget a bizonyi-

téktől megkülönböztetni, hogy a bizonyíték (bizonyító eszköz az, ami bizonyító *tényt* (vagy *okot*) tartalmaz, tehát a meggyőződés keltésre (polgári perjogilag: teljes bizonyítékul), — jelenség pedig, ami csak valószínűsítési alapul szolgál. A büntető perjog ugyanis nem ismeri a *teljes* és *nem teljes bizonyító erővel* bíró bizonyítékok közti különbséget, nem ismer vélelmeket, s lehet hogy a tipikus bizonyítékok (tanúk, szakértők, okiratok) hiánya dacára, a jelenségek tiszta és teljes képet alkotnak, tehát meggyőződést keltenek a bíró lelkében a valóság felől.

III. A Bp. nem sorolja fel kimerítően a bizonyítékokat. Az Indokolás épen kifejezi, hogy a törvény nem akar kizárni semmit (egyetlen körülményt, vonatkozást vagy gyanujelet sem), ami bizonyítékul alkalmas. A leggyakoribb bizonyítékokat azonban részletesen szabályozza, így külön fejezeteket szentel a *terhelt kihallgatásának* (X.), a *tanuknak* (XIII.), a *bírói szemlének* és a *szakértőknek* (XIV.), aprólékos részletességgel intézkedik különösen a szakértői szemle egyes alakjairól, végül a *tárgyi bizonyítékok* (okmányok, szemletárgyak) *biztosítását* is önálló fejezetben (XII.) tárgyalja s külön szól az *okiratok* általi bizonyításról (313. §.).

Egyedül az *eskü* az, ami *ki van zárva* a bizonyítékok közül. A Bp. se a *terheltnek*, se a *vádlónak* a megesketését nem ismeri. A sértett ugyan, ha magánvádló gyanánt szerepelt is, tanuként kihallgatható és megeskethető (Bp. 222. §.), azonban ily esetben kifejezetten nem mint ügyfél, hanem mint tanu bocsáttatik esküre.

Az angol jog honosította meg 1898-ban (Criminal Evidence Act.) a terhelt félnek eskü alatti kihallgatását (l. alább a 79. §-ban).

76. §. A bizonyítási köteleesség.

Irodalom: Spohr: Das Beweisinteresse in Strafsachen (sog. materielle Beweislast) Giessen 1894.; *Geyer: Holtzendorff Handbuch*. I. 216.; *Leonhard Fr.: Die Beweislast*. Berlin 1914.; *Pap J.: A bizonyítási teherről*. J. E. É. (Az idevonatkozó további polgári perjogi irodalmat l. *Magyary* 531.).

I. A bizonyítási jog egyik legélénkebben vitatott kérdése a legrégebb idők óta ugy a polgári, mint a büntető perjogban a *bizonyítási teher*, vagy *biz. köteleesség* kérdése.

A *római* jog a büntetőperben is alkalmazta a magánjogi per szabályát, hogy a bizonyítás tisztán a felek terhe és pedig mindenik fél *azt, amit állít*, köteles bizonyítani. Ebből folyólag a *tiszta vádrendszerhez* fűzött alaptétel lett, hogy a vádló köteles a terhelő, a vádlott a mentő bizonyítás anyagát összegyűjteni, a bíróság egyáltalán nem avatkozik a bizonyításba. A gyakorlatban azonban ez a tétel odavezetett, hogy *első sorban* a bizonyítás a büntetőperben a *vádlót* terheli, mert ha ő nem tudta bebizonyítani a vádat, a terhelt

felmentendő, habár mentő bizonyítékait nem adta is elő (actore non probante, reus absolutur (L. 4. l. II. 1. l.; c. 1. X. 3. 12.). Ez ma is az angol jog álláspontja, mely megtartotta a magánjogi perből átvett azt a római jogi szabályt is, hogy ha a terhelt a bíróság előtt beismeri a bűncselekmény elkövetését (*plea of guilty*), a bírő minden további eljárás nélkül marasztaló ítéletet köteles hozni, mert az ügy többé nem vitás, az anyagi törvény alkalmazásának nincs akadálya. (Megfelel ez a polgári perjog ama tételének, hogy bizonyításáról csak az alperes tagadása esetén lehet szó.)

A nyomozó rendszer ezzel szemben a bizonyítás tekintetében is a hivatalból eljárás (a nyomozás) elvét juttatja diadalra, mely szerint a bíróság (a vizsgálóbíró) hivatalból gyűjti össze a bizonyítékokat. A vádlottnak nemcsak joga a mentő bizonyítás, de épen kötelessége magát a gyanu alól tisztázni, amit úgy értelmeznek, hogy bűnössége esetén (ami rendszerint vélelmeztetik) kötelessége a beismerés (az *igazmondási kötelesség*); így lesz a bizonyítás és pedig lehetőleg a beismerés kieroszakolása a vizsgálóbíró kötelessége.

A vegyes rendszer e kérdésben is a helyes középutat igyekszik megtalálni s összeköti a vád és a nyomozó elv helyes követelményeit, de mellőzi a tiszta vád és a nyomozó rendszer túlzásait. A bizonyítást a felek és a bíróság közös feladatává és kötelességévé teszi, a beismerés ügydöntő jelentőségét azonban (az angol jog kivételével), valamint a terheltnek „igazmondási”, sőt vallomástételi kötelességét sem ismeri.

A Bp. a „bizonyítási teherre“ nézve általános elvi szabályt nem is tartalmaz. Csak egyes elszórt rendelkezéseiből és rendszeréből lehet összeállítani az erre vonatkozó szabályokat. A Bp. ebben is eltér a polgári perjegtől, mely általános szabályul mondja ki, hogy: „a bizonyítás azt a felet terheli, akinek érdekében áll, hogy a bíróság az állított tényt valónak tekintse, ehez képest azokat a tényeket, amelyek valamely jog megállapítására szolgálnak, annak a félnek kell bizonyítania, aki a jogot érvényesíteni akarja, ellenben azokat a tényeket, amelyek az érvényesített jog létrejöttét kizárják, vagy a jogot megszüntetik, annak a félnek kell bizonyítania, aki a jog érvényesítését ellenzi.“ (Pp. 269. §.) Vagyis a bizonyítás a polgári perben a feleket terheli s ez a teher akként van megosztva, hogy mindenik fél azokat a tényeket, amikre a maga jogát alapítja, köteles bizonyítani, vagyis az ellenfél tagadása esetén annak igazolására bizonyítékokat felajánlani köteles, különben a pert elveszti. Amint *Magyary* kifejti (525), a polgári perben a bizonyítékok felajánlása a felek által állított jogalapító tényekre nézve, a *pernyertesség előfeltétele*, s így a bizonyítási teher, ha az alperes tagad, első sorban a felperésre nehezedik. Ennyiben a Pp. első általános bizonyítási szabálya összeesik a büntető perjogával (l. alább), viszont lényeges különbség a két perjog közt, hogy a büntető perben a bizonyítás nem merőben a felek dolga, nem is tőlük függ, hogy mit kívánnak bizonyítani, amennyiben a büntető perjog vezérelveiből, az anyagi igazság és a nyomozó elvből folyólag a bíróság hivatalból, a felek akaratára való tekintet nélkül gondoskodik, hogy a való tények a megindított eljárásban felderíthessenek és hitelesen megállapíthatassanak.

II. A bizonyítási kötelességre vonatkozó általános szabályok a Bp. szerint:

1. A bizonyítás a *felek* és a *bíróság* közös feladata és kötelessége. A bizonyítékokat ugyan első sorban a feleknek kell felajánlaniok, a vádló a vizsgálat elrendelése iránti indítványban (Bp. 104. §.) és a vádiratban, (Bp. 255. §.), a terhelt a kifogásokban (Bp. 257. §) kötelezvék, illetőleg jogosítottak bizonyítékaikat előterjeszteni, később is a főtárgyaláson és a felebbviteli eljárásban joguk van új bizonyítékokat bejelenteni, s kérni azok felvételét (Bp. 288., 306., 314., 393. §§.), azonban a felek indítványától eltérőleg s attól függetlenül a bíróságnak (vizsgálóbíró, ítélő bíróság, felebbezési tanács) is mindig joga van *hivatalból* elrendelni a *bizonyításfelvételt*, tehát oly tényekre vagy kérdésekre is, melyekre azt a felek nem indítványozták. (Bp. 262., 279., 283., 314., 272., 380. §.) Az esküdtek is tehetnek indítványt a bizonyítás kiegészítése iránt (Bp. 351. §.).

E tétel a nyomozó *el*o folyamánya, melynek értelmében az anyagi igazság kiderítése végett a bíróságnak nem szabad közönyösen viselkedni a bizonyítás iránt, nem szabad tétlenül nézni a felek tévedését, hanyagságát vagy elfogultságát, melyet a bizonyító anyag összegyűjtésében tanúsítanak. Az anyagi védelem eszméjéből folyólag is a bíróságot mint hatóságot fel kellett ruházni a joggal, hogy hivatalból is kipótolhassa a felek által felhozott bizonyító eszközök hiányait s úgy vezesse az eljárást, hogy az anyagi igazság deríthessék ki.

2. A hivatalból eljárás elvéből folyólag a büntető eljárásban közreműködő összes *hatóságok* (rendőrség, ügyészség, bíróság) a büntető ügyekben fontos adatokat, bizonyítékokat *kötelesek hivatalból észlelni, megőrizni, az illetékes hatóság elé terjeszteni*. A „nyomozás“ mint a büntető bírói eljárás megkönnyítésére szolgáló igazságügyi tevékenység egészben véve az igazságügyi hatóságok hivatalos működéséből, épügy a „vizsgálat“ is jó részben a bizonyítékok hivatalos gyűjtéséből áll. Így a *rendőri hatóságok* és közegek a nem magánindítványi cselekményeket külön felhívás nélkül is kötelesek *hivatalból nyomozni*, a tényállás felderítése végett a szükséges intézkedéseket megtenni (Bp. 94. §.) a *kir. ügyészség* köteles a tudomására jutott bűncselekményeket hivatalból *nyomoztatni* (Bp. 33., 93. §§.), ugyanigy a *járásbíróság* a hatáskörébe tartozó cselekményeket (Bp. 528. §.); a *vizsgálóbíró* szintén köteles a halaszthatatlan nyomozó cselekményeket indítvány nélkül is teljesíteni (Bp. 95., 117. §.).

3. A *bírói eljárás* alatt a feleket illetőleg a bizonyítási kötelesség *első sorban* és elvileg a *vádlót terheli*. A vádló köte-

les már a bírói eljárás (vizsgálat) megindítása iránti indítványában bemutatni a vád tárgyává tett eselekmény igazolására szolgáló nyomozási iratokat és „a bizonyító tárgyakat“ (ennek elmulasztása azonban nem ok az eljárás megtagadására, mert ily esetben a nyomozási iratokat és a bizonyító tárgyakat a vizsgálóbíró szerzi meg. Bp. 104. §.). A vádiratban (Bp. 255. §.) a vádló szintén köteles *megjelölni a bizonyítékokat s csatolni* a megidézendő tanúk, szakértők s egyéb a főtárgyalásra beszerzendő *bizonyítékok jegyzékét*.

Legvilágosabban mutatja pedig, hogy a vádlót terheli *első sorban* a bizonyítás kötelessége, az hogy *a terhelt nem köteles magát tisztázni*, vagyis ha a terhelő bizonyítás nem sikerült, a bírói eljárás vagy meg sem indítandó, vagy már a főtárgyalás előtt megszüntetendő (Bp. 105., 128., 264. §. 6. p.), a főtárgyaláson pedig a vádlott el nem ítéltető. Bizonyítási teher tehát csak a vádlóra áll fenn, *a terhelt nincs kötelezve a mentő bizonyításra*, ha akarja, az egész eljárás alatt passive viselheti magát, ha a vádló és bíróság nem tudták vele szemben a vádbeli eselekményt és a bűnösséget megállapítani, a terhelt felmentendő.

Természetesen a bizonyításra, az ártatlanságot igazoló bizonyítékok bemutatására azonban a terheltnek *joga* van s bizonyára a terhelt vagy a védő ha látja, hogy mentő bizonyítékával gyorsítja a per befejezését, nem fog késni e bizonyítékot előadni, illetőleg annak felvételét kérni a bíróságtól. Az u. n. *mentő bizonyítást* tehát rendszerint a *terhelt és a védő* végzik, illetőleg indítványozzák. (Bp. 100., 103., 119., 129., 257., 285., 306., 393., 548. §§.). A mentő bizonyítás állhat a terhelő bizonyítás cáfolásában (direct ellenbizonyítás), a terhelő adatok figyelmen kívül hagyása mellett oly bizonyítékok felhozásában, melyek anazt megfosztják hatályuktól (indirect ellenbizonyítás), vagy egyszerűen az enyhítő vagy mentő körülmények bizonyításában. *A mentő bizonyítás nem sikerülte azonban nem elég az elítélésre*, sőt jelenségnek sem tekinthető a terhelt bűnössége mellett. (Balogh 395.).

4. A bizonyítási teher oly megosztásának ezek szerint, mint a polgári perjog (Pp. 269. §.) előírja, a büntető perben nincs helye. A *vádlóra* tényleg fennáll a bizonyítási *kötelesség*, *a terheltre* ellenben *egyáltalán nem*, még oly körülményekre nézve sem, amelyekre mint mentő okokra (pl. a beszámítást kizáró öntudatlan állapot, jogos védelem) ő maga

hivatkozott. Ezt az egyenlőtlenséget, a bizonyítási kötelesség ily egyoldalú megállapítását itt a favor defensionis, a vádlott kedvezményezésének specialis büntetőperjogi elve magyarázza meg. Viszont pótolja itt ezt az egyoldalúságot a nyomozó elvnek erőteljesebb érvényesítése. A bíróság itt sokkal tevékenyebb részt vesz a bizonyítás hivatalból kiegészítésében, a bizonyítékok hivatalból gyűjtésében és biztosításában, mint a polgári perben. Sőt nemcsak a bíróság, hanem más hatóságok is: a kir. ügyészség, a rendőri hatóságok és közegek egyenesen hivatalos kötelesség gyanánt végzik a bizonyító anyag gyűjtését és biztosítását.

Természetesen úgy a bíróság, mint más hatóság a bizonyítás elősegítése körüli tevékenységükben tárgyilagosan, pártatlanul kötelesek eljárni (Bp. 9. §.). vagyis úgy a *terhelő*, mint a *mentő* körülményeket *egyenlő gondossággal* figyelembe venni.

A modern büntetőperben tehát épen az ellenkező elv érvényesül mint a régi nyomozó rendszerben. A vádlott nem köteles magát tisztázni, reá nézve nem áll fenn a bizonyítási vagy az igazmondási kötelesség. Ha a vádló nem tudott bizonyítani, vagy a bíróság kétségben maradt a vádlott bűnössége iránt, ily *in dubio: a vádlott okvetlenül felmentendő*. Érdekes, hogy a polgári perjog, mely eddigelé nem ismerte a felekre nézve az igazmondási kötelességet, sőt formalisztikus bizonyítási szabályaival szinte belekényszerítette a feleket a tagadások és viszonttagadások láncolatába, legújában az anyagi igazság érdekében mind erősebben hangoztatja, hogy a felek *kötelesek* a perben *igazat mondani*, így a Pp. 222. §-a pénzbírsággal sújtja a perbeli hazugságot. L. *Magyar* 310.; *Guár* V.: Az igazmondás a polgári perben. Jogállam 1915. 39. 1.

5. A bizonyításban részt vehetnek, vagyis *joguk van* (de nem kötelesek) a bizonyítékokat felajánlani, a felvett bizonyítékokra megjegyzéseket tenni: a *sértettnek* (ha nem lett magánvádló), a *csatlakozóknak* és a *magánfélnek* is (Bp. 45., 51., 50., 99. §§.).

78. §. A bizonyító eljárás.

I. A bizonyítás a felek és a bíróság közös feladata lévén, a bizonyító eljárás a felek és a bíróság különböző fokozatos cselekményeiből s más, a per személyei közé nem tartozó egyének tevékenységeiből áll. Maga a szorosan u. n. bizonyító eljárás nincs a büntető per valamelyik szakához kötve. Előjön és legérdemlegesebb részét képezi az *előkészítő eljárásnak* (nyomozás, vizsgálat), a *főtárgyalásnak* és a *felebbviteli eljárásnak* (kivéve a Kuria előtti eljárást).

A bizonyító eljárás egyes mozzanatai: 1. a bizonyítás *indítványozása*, 2. a bizonyítás *elrendelése*, 3. a bizonyítás *felvétele*, 4. a bizonyítás eredményének megállapítása, az u. n. *mérlegelés*.

1. A bizonyítást, a vádeltvnek és az ügyfélegyenlőség követelményének megfelelően, rendszerint *a felek indítványozzák* a bíróság előtt. A bírói eljárásban szabály gyanánt a bíróság *alakilag* kötve van a felek indítványához, így a bizonyítást is *rendszerint* csak valamelyik fél indítványára rendel el. (Bp. 119. §.). A bizonyítás felvétel azonban épen az a bírói cselekmény, amelyet különösen az előkészítő eljárás alatt a bíróság igen gyakran hivatalból, a felek indítványának bevárása nélkül, vagy azok mulasztásának pótlásául elrendel és foganatosít, vagyis amelyre nézve a nyomozó elvet érvényesíti. A nyomozás és vizsgálat „ugyszólván kizárólag bizonyításfelvételtől áll“ (Balogh 396.) s e perszak alatt a leggyakrabban indítvány nélkül teljesíti a „halaszthatatlan“ vizsgálati cselekményeket (Bp. 95., 106., 109. §§.) a vizsgálóbíró vagy járásbíró.

2. A bizonyítás *elrendelése* a bíróság joga és kötelessége. E részben a bíróság, mint említettük, csak *rendszerint* van a felek indítványához kötve. A büntető eljárás célja érdekében a bíróság köteles gondoskodni a megindított bírói eljárás során az anyagi igazság érvényesítéséről, ennek megvalósíthatása pedig elengedhetetlenné teszi a bizonyító eszközök megőrzése s ha szükséges, mielőbbi felvétele iránti gyors intézkedést, nehogy a felek hanyagsága, mulasztása, esetleg rosszakarata (önző érdeke) miatt a bizonyítékok megsemmisüljenek vagy megsemmisíttessenek s a bírói eljárás sikere lehetetlenné válják. Ezért intézkedik a törvény számos helyen, hogy már a nyomozás alatt a rendőrség és ügyészség, a bírói eljárás során pedig a bíróság hivatalból rendelhessenek el bizonyítás felvételt vagy bizonyítás kiegészítést. (94., 95., 96., 98., 106., 109., 117., 118., 262., 288., 306., 322., 393. §§.).

Igy különösen fontos, hogy a vizsgálat folyama alatt a vizsgálóbíró indítvány bevárása nélkül is köteles megtenni mindazon intézkedéseket, melyek a való tényállás megállapítása s a tettes és a részes kinyomozása végett szükségesek. (Bp. 117. §.). Fontos azonban, hogy a *mai* „vizsgálat“ *célja* nem az összes bizonyítékok (a bizonyító anyag) összegyűjtése, csak bírói tájékozódás az iránt, elrendelhető-e a fő tárgyalás. (1. alább a 96. §-t).

3. A *bizonyítás felvétel* az elrendelt bizonyítás foganato-

sítása, vagyis a bizonyító eszköznek a bíróság elé állítása s a bíróság által való észlelése. Mintán a bizonyítás célja a bíróság meggyőzése, a bizonyítás *mindig a bíróság*, (esetleg kiküldött vagy megkeresett bíró) *előtt* eszközlendő: *judici fit probatio*. Kivételesen egyes bizonyítékokat (tanukihallgatást) sürgős esetekben a rendőrség is felvehet, de ilyenkor is az illető bizonyíték, amennyiben lehetséges, a bíróság elé állítandó s itt újból felvétetik. Elvileg a bizonyítás a főtárgyaláson (tárgyaláson) történik, az előkészítő eljárás alatt a sürgős szükségből felvett bizonyítékok a főtárgyaláson újból szabályszerűen felveendőek, sőt a legfontosabb cselekmények (a tanuk megesketése, szembesítés) rendszerint csak a főtárgyaláson foganatositandók. A Bp. vezérelve ugyanis e részben az, hogy a bíróság ítéletét csak a főtárgyaláson fenforgott bizonyítékokra alapíthatja (Bp. 324. §. 1. bek.). Ez elv alól is természetesen több kivétel van, l. ezeket alább a 118. §-ban.

Az egyes bizonyító eszközök *felvétele* vagyis a bizonyítás *foganatosítása* azok sajátos természetéhez képest különböző lesz. L. ezekről a köv. §-okat.

4. *A bizonyítás eredményének megállapítása*, vagyis a felvett bizonyítékok bírói *mérlegelése* s ehez képest a bizonyítandó tények valóságának vagy valótlanságának megállapítása a bizonyítási eljárásban a legfontosabb bírói cselekmény. A törvény álláspontja erre nézve, mint láttuk, „a bizonyítékok szabad mérlegelésének“ elve, ehez képest a Bp. az egyes bizonyítékok bizonyító erejére nézve semmi legkisebb utmutatást nem ad. Egyetlen bizonyíték bizonyító erejét, értékét sem állapítja meg, csak nem is sejteti a törvény, hogy a bírói szabad mérleglést ne korlátozza. Az egyetlen szabály, illetőleg korlátozás e részben csak az, hogy a bíróság *az összes* bizonyítékokat *egyenként* és *egybefüggésükben* köteles *gondosan* mérlegelni (Bp. 324. §. 3. bek.) s az ítélet indokolásában részletesen kifejteni, okadatolni, *mely tényeket és mily okokból vett bebizonyítottnak*, vagy *be nem bizonyítottnak* (Bp. 328. §.). Ugyanide tartozó, ezt kiegészítő szabály továbbá, hogy ha a vád alapjául vett hűncselekmény, vagy az, hogy a vádlott követte el, *nincs bebizonyítva*: felmentő ítélet hozandó (Bp. 326. §. 1. p.).

A nyomozó rendszer uralma alatt a perjogi tudomány egész rendszerét dolgozta ki a bizonyítékok mérlegelésének. Meg volt állapítva, mikor forog fenn *teljes* bizonyíték, a *nem teljes* bizonyíték ismét mennyit jelent

(fél, negyed, vagy nyolcad értékű); miként egészíthetők ki a nem teljes bizonyítékok teljesre. A mai Pp.-ok még ma is ismerik a teljes és nem teljes bizonyíték közti különbséget (az 1864: LIV. t.-c. még *félbizonyítékot* is ismert).

II. A következő §§-okban nem a teljes és részletes bizonyító eljárást mutatjuk be, hanem az egyes bizonyítékok *felvételére* vonatkozólag a törvény általános szabályait, melyeket ily jelentőségük miatt nem illesztett a per rendszerének részletei közé, hanem külön fejezetekbe foglalt.

II. FEJEZET.

Az egyes bizonyítékok.

1. A terhelt nyilatkozata.

79. §. *A terhelt nyilatkozata. A beismerés.*

Irodalom: Magyary G.: A perbeli beismerés. 1906.; Plósz S. u. a. Jogt. K. 1907. 44—46. sz.; Vámbéry R.: A beismerés az angol büntető eljárásban. Wlassics eml.; Glaser: I. 599—647.; Schauberg: Vergleichung des Geständnisses in Criminal u. Zivilprozess. Zürich 1860.; Lohsing: Das Geständnis in Strafsachen. 1905.; Hausner: Das Gest. des Verbrechers. Gross Archiv XIII. 267—278.; Hürzel: Der Eid. Leipzig 1902.; Tudichum: Geschichte des Eides. Tübingen 1911.; Löning R.: Der Reinigungseid bei Ungerichtsklagen in deutschen Mittelalter. 1880.; M. E. Mayer és Hauck: Das Leugnen des Angeklagten als Strafschärfungsgrund. Zeitschrift 27. 921.

I. A terheltnek a vád tárgyát képező bűncselekményre vonatkozólag tett *nyilatkozata*, akár *tagadja* a cselekménynek általa történt elkövetését, akár *beismeri* azt, a bíróságra nézve kétségtelenül egyik s gyakran igen fontos eszköze lehet a valóság (a tényállás és a bűnösség) megállapításának, gyakorlatilag is nagyjelentőségű forrása a bírói meggyőződés kialakulásának. A terhelt nyilatkozatát azért, különösen az u. n. *beismerését* a mai Bp.-ok is kivétel nélkül mint bizonyítékot tekintik, melynek *bizonyító erejét* azonban a bizonyítékok szabad mérlegelésének általános elve alapján, *a bíróság belátása szerint állapítja meg.*

Különösen a beismerés az a bizonyítékok sorában, melyre nézve a bírói szabad mérlegelés elvének eléggé ki nem emelhető jelentősége van. Míg a nyomozó rendszer és a tiszta vádrendszer ellenkező, de egyaránt tulhajtott egyoldalú felfogással tulzott jelentőséget tulajdonítottak a beismerésnek (a nyomozó rendszer ezt tekinti a *főbizonyítéknak* s a beismerés megtörténte esetén minden további bizonyítást felesleges-

nek tart, — a tiszta vádrendszer pedig elvileg *kizárja azt a bizonyítékok sorából*, mert beismerés esetén egyáltalán nincs bizonyításnak helye, a vádlott önmaga ítélte el magát), — addig a vegyes rendszer böles mérséklettel elfogadja ugyan bizonyítéknak a terhelt *őszinte és szabadon* tett nyilatkozatát, mint ily esetben a cselekmény legközvetlenebb szereplőjének leghitelesebb felvilágosítását a megtörtént tényekről, — azonban világosan kiemeli, hogy a beismerés is *csak egy* bizonyíték, amelyet az azzal való gyakori visszaélés lehető meggátolása végett — okvetlenül *más bizonyítékokkal* kell támogatni. A mai büntető perjog tehát a bizonyítékok közé sorozza ugyan a terhelt nyilatkozatát s így a beismerést is, (ennyiben igazat ad a nyomozó rendszernek), azonban maga a beismerés nem elég a tények és a terhelt bűnösségének bizonyítására, azért beismerés esetén is meg kell szerezni „a bűnösség egyéb bizonyítékait is“ (Bp. 139. §. 1. bek.) vagyis annak összhangzásban állnia „a per egyéb adataival“ (Bp. 281. §.).

A *vádló fél*, a kir. ügyészség vagy a magánvádló nyilatkozata bizonyítéknak nem tekinthető. Igaz ugyan, hogy ugy az ügyészség illető tagja, mint különösen a magánvádló gyanánt szereplő sértett tehetnek oly nyilatkozatokat az általuk észlelt vagy épen átélt eseményekről, melyek a hírói meggyőződés felébresztésére vagy megerősítésére alkalmasak lesznek, azonban ha az ügyészség vagy a magánvádló ily nyilatkozatát a híró bizonyítékul akarja felhasználni, köteles az illető bizonyító egyént *tanunak* tekinteni s a tanukra előirt perjogi szabályok szerint eljárni velük szemben (megesketni a vallo-másukra), mely esetben az illető ügyészségi tag el is veszíti a vádképviselési jogát. Vagyis se az ügyészségi tag, se a sértett *mint vádló felek*, mint magánképviselők nem lehetnek bizonyító személyek. A Bp. szerint ugyan a magánvádló gyanánt szereplő sértett tanu gyanánt kihallgatható (Bp. 222., 301. §. 5. bek.) és emiatt nem veszíti el vádképviselői jogát sem, azonban ily esetben is a sértett *nem mint vádló*, nem mint ügyfél hallgattatik ki, hanem *mint sértett*, mint a bűncselekmény megtörténtének a vádlottal egyenlően legközvetlenebb tanuja (az angol jog *koronatanunak* nevezi a sértettet). Mig azonban a vádlott *perjogi értelemben* nem tekintetik tanunak (vallo-mására nem tehet esküüt), addig a sértett személyében a vádlói (ügyféli) és a sértetti (tanui) minőség elválasztható s így

az utóbbi ha tanu gyanánt kihallgattatott, nem mint *fél* tett nyilatkozatot a bíróság előtt, hanem mint *valóságos tanu* (l. alább a 80. §-t.).

1. *Kries* és *Balogh* általában a *felek* nyilatkozatát, előadásait tekintik bizonyítéknak s a feleket, különösen a *magánvádolt* és a *terheltet* nevezik bizonyító eszköznek (Balogh: 399. l.). Szerintük ugyanis nemesak a terhelt, de az ügyész, a fő- és pótmagánvádoló is tehetnek nyilatkozatokat a perben oly tényekről, melyeket maguk átéltek, vagy amikről érzéki észleletük útján szereztek tudomást.

E felfogás indokolása ugyan igaz, de mint láttuk, a terhelt és a vádló nyilatkozata közt különbség teendő. A terhelt személyében a kettős (anyagi és perjogi) szerep nem különböztethető meg oly élesen, mint az ügyészégnél és a magánvádólnál. A terhelt tehát nem mint az ügyfél minőségétől elkülönített személy, *nem mint valódi tanu* tesz nyilatkozatot, hanem kifejezetten mint terhelt hallgattatik ki, ellenben az ügyész vagy a magánvádoló *mint ilyen* (mint perbeli fél) nem hallgatható ki, hanem az ügyész mint magánember (esetleg mint hatósági tag), a magánvádoló pedig mint sértett.

2. A *polgári* perjogban ugy a törvényhozások, mint az irodalom körében a *beismerés* jelentősége, a bizonyíték fogalma alá vonhatása ma is élénk viták tárgya. Az 1868: LIV. t.-c. (155. §.) a perbeli beismerést a bizonyítási módok közé sorozta, az új Pp. (263. §.) ellenben egyáltalán nem tekinti azt bizonyítéknak, miután azt a tényállítást, amit az ellenfél beisnert „bizonyítani nem szükséges.“ Ugyanez a német és osztrák Pp. s a polgári perjogi irodalom többségének az álláspontja. Ezzel szemben *Magyary* fejtette ki nagy alaposággal, hogy a polgári perben is a beismerés, vagyis bármelyik félnek a *tényekre* vonatkozólag a bíróság előtt tett nyilatkozata a bizonyíték fogalma alá tartozik s *lényegileg azonos a tanuvallomással*. *Magyary* ez eredeti felfogását *Plósz* azzal igyekszik megcáfolni, hogy a polgári perben az ellenfél beismerése (épgy mint tagadása) a *tényelődáshoz* tartozik, tehát nem is lehet bizonyíték. A bírő a felek tényelődását köteles minden bizonyítás nélkül (tehát a valóságról való meggyőződés nélkül) ítéleti alapul elfogadni. A *büntető* perjogi felfogásnak s az anyagi igazság elvének kétség-telenül a *Magyary* álláspontja felel meg.

A polgári perjogi irodalomban e tárgyra vonatkozó különböző elméleteket l. *Magyary* id. m.

3. A *büntető* perjog történetében a beismerés értékelése rendkívüli változásokon jött át.

A *kezdetleges tiszta vádrndszer* a mai polgári perjogi felfogást érvényesíti, mely szerint a beismerés feleslegessé teszi a bizonyítást, a beismerés tehát voltaképen nem is bizonyíték. Ez ma is az *angol* büntetőperjog felfogása. Ha a terhelt az esküdtek előtt beismeri a cselekmény elkövetését, vagyis ezzel akar védekezni (*plea of guilty*), a bírő az esküdtek megkérdezése és minden további bizonyítás nélkül köteles marasztaló ítéletet hozni. Érdekes jelenség, hogy az *angol* bírő gyakran maga figyelmezteti a vádlót, hogy ne tegyen beismerő nyilatkozatot vagy vonja azt vissza, különben el kell ítélnie, vagy súlyosabb cselekményben kell marasztalnia, mint a bírő igazságosnak tartaná. A „*plea of guilty*“ e nyilvánvaló tökéletlenségei, a formalizmus alóli szabadulás vágya eredményezte az 1898-iki Criminal Evidence

Act.-ot, mely szerint a terhelt (vagy házastársa) ha nyilatkozni akar, *eskü alatt* hallgattatik ki. Az angolok tehát a polgári perjog újabb fejleményét is áthozták a büntető perjogba, ami azonban itt kétségtelenül tág kaput nyit a hamis eskü elkövetésének. (L. ez iránt Vámbéry id. m. s még alább a 102. §-t).

A *nyomozó rendszer* az előbbivel ellenkező felfogást építi ki. A tisztító eskü gondolatából, majd a vádlott igazmondási köteleességéből folyólag a doctrina és a gyakorlat lassanként a beismerést teszik „a bizonyítékok királynőjévé“ (*regina probationum*), a vádlottat kötelezik a vallomásra, a legkisebb gyanura vélemezett bűnösség tagadását hazugságnak tekintik, a tagadó vádlottat kinpadon kényszerítik „az igazság“ bevallására, engedetlenségi büntetéseket alkalmaznak ellene. (A terhelt helyzetét különösen az előkészítő eljárás alatt s a kényszervallatás történetét l. alább a 101—107. §§-okban).

A tortura eltörlésével a XVIII. század második felétől kezdve a beismerés varázssereje iránti bizalom fokozatosan alábbszáll. Az angol jog fanatikus utánczó a terhelt kihallgatását általában elítéli, a beismerést ki akarják zárni a bizonyítékok közül. Mig végre a francia vegyes rendszer a fentebbi helyes középúton állapodik meg.

II. A Bp. a terhelt nyilatkozatának s különösen a beismerésnek bizonyítéki jellegére s jelentőségének értékelésére nézve a vegyes rendszer higgadt, közvetítő felfogását követi.

1. Miután a terhelt perbeli fél, *jogositva van a bíróság előtt bármikor nyilatkozni* s úgy *védelmére* adatokat, bizonyítékokat felhozni, mint bűnösségét *beismerni*. Hogy erre alkalma legyen s a per folyását, esetleg épen a saját helyzetét megkönnyíthesse, a törvény kötelezőleg írja elő kihallgatását mindjárt a per kezdetén (a vizsgáló bíró által), valamint a főtárgyalás vagy tárgyalás alkalmával is legelőször ő hallgattatik ki. (Bp. 304. §.).

2. A terhelt azonban *nem köteles önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatni*, ezért sem az előkészítő eljárás, sem a főtárgyalás alatt *nem köteles nyilatkozni*, a hozzá intézett kérdésekre bármikor, indokolás nélkül megtagadhatja a feleletet (Bp. 134. §.) s emiatt, valamint a vallomás vagy épen a beismerés kieszközlése végett *nem szabad ellene semmiféle erőszakot, kényszert vagy fenyegetést alkalmazni* (Bp. 135. §. 1. bek.).

3. Amennyiben a terhelt önként és valóban szabadon nyilatkozott a bíróság előtt, e vallomását a törvény úgy mentő, mint terhelő bizonyítékul elfogadja, azzal a feltétellel, hogy az *kimerítő, teljesen hitelt érdemlő* legyen s *az eljárás egyéb adataival teljesen összhangzásban* álljon. (Bp. 281. §.).

A terhelt kihallgatásának (igy az esetleges beismerésnek is) két fő időpontja van. A vizsgálat elrendelésekor a vizsgálóbíró, a főtárgyaláson a főtárgyalási elnök (ill. a tárgyalást vezető járásbíró) hallgatja ki. (Ezenkívül törvénytudó ügyben a főtárgyalást megelőzőleg is jogosítva, ill. kötelezve van az elnök a vádlott kihallgatására. (Bp. 287. §.). Azonban e két rendes időponton kívül is joga van a vádlottnak bármikor nyilatkozatot tenni a bíróság előtt, vagy a már tett nyilatkozatát módosítani. *Joga van a netalán tett beismerést vissza is vonni*, ez esetben azonban a *visszavonás oka* mindig megkérdendő tőle. (Bp. 137. §.).

A terhelt a bíróság előtt tett vallomásra soha, semmi körülmények közt *meg nem eskethető*.

4. A terhelt vallomását akár mentő, akár terhelő legyen az, a bíróságnak mindig a *legnagyobb gondossággal és óvatossággal kell mérlegelnie* s azt *kizárólagos bizonyítékkal elfogadni sohasem szabad*. Az in dubio mitius elvéből folyólag a védekező vallomást, a terhelt *tagadását*, annyiban részesíti kedvezésben a törvény, hogy a tagadás esetén csak akkor lehet bűnösnek ítélni a terheltet, *ha ellene alapos terhelő bizonyítékok* szólnak. A terhelő vallomás, az u. n. *beismerés* önmagában szintén nem elég a bűnösség megállapítására, ezért a BP. világosan előírja, hogy beismerés esetében is meg kell szerezni a terhelt bűnösségének egyéb bizonyítékait is. (139. §. 1. bek.). Az esküdtbíró előtt is le kell folyni az egész bizonyító eljárásnak a terhelt beismerése dacára is és az esküdtek az egész lefolyt bizonyítás alapján ítélnék.

5. A *beismerés* további jelentősége még, hogy az ma is *megkönnyíti a per folyását*. Nevezetesen: ha a beismerés *teljesen kimerítő* és azt az *eljárás egyéb adatai is támogatják*, a további nyomozás vagy vizsgálat teljesítése a vádló indítványától függ. (Bp. 139. §. 2. bek.) A terhelt beismerése esetén továbbá, ha az a *bíróság előtt történt* és az előkészítő eljárás egyéb adataival összhangzásban van, *közvetlen idézésnek* lesz helye a főtárgyalásra. (Bp. 281. §.).

6. *Közvetlen bizonyítékot* csak a *bíróság előtt* tett beismerés képez s csak ennek alapján van helye *közvetlen idézésnek* is. A *bíróságon kívüli* beismerésről a BP. sehol sem szól, de amennyiben tanuvallomásokkal, vagy más módon bizonyítatik, mint jelenség, *közvetett bizonyítási alapul* elfogadható.

A bírói gyakorlat nagy súlyt fektet a bíróság előtti és bíróságon kívüli beismerés közötti különbségre.

Hogy a beismerés mellett mily tévedés történhetik az ítélkezéskor, mutatja újabb gyakorlatunkból a *Csek* János esete, aki terhelttársának fenyegetése folytán magára vállalta a szándékos emberölés terhét s az emiatt reá kiszabott hosszabb fegyházbüntetéséből már négy évet kitöltött, midőn vádlótársa lelkiismereti furdalásból felfedezte az igazságot. L. BJT. XXXIV. 265.

Beismerés dacára is többször hozott a Kuria felmentő ítéletet (igy: BJT. XXXII. 321., XXXIII. 65., XXXIV. 51.), viszont a terhelt határozott és kitartó tagadása dacára (emberölési vád esetén) „összetett bizonyítékok alapján“ elmarasztalta a vádlottat: BIT. XXXIV. 60. Felmentő ítéletet mondott a Kuria, mert az ügyilkosság esetét az orvosi vélemény szerint nem lehetett kizártnak venni (BJT. XXXIII.) 221.), mert az idegen kéz által történt ölés nem volt bizonyítva (u. o. 306.).

Még nagyobb óvatossággal kell eljárni a *terhelttárs nyilatkozatával* szemben, miután igen gyakran egyik terhelt a másiknak alaptalan vádolásával igyekszik magát megmenteni. Mindazonáltal a terhelttárs vallomása is lehet bizonyíték. A Kuria gyakran elfogadta a terhelttárs vallomását bizonyítéknak. Igy a Francz Pál esetében: BJT. XXX. k. 3. és XXXIV. 55.).

7. A terhelt *kihallgatásának* részletes szabályait l. alább a 102. §-ban.

2. A tanuvallomás.

80. §. *A tanuvallomás fogalma. A tanuzási kötelesség.*

Irodalom: Min. Ind. 367—443.; Balogh-Illés-Vargha: II. 1—98.; Moravcsik E. E.: A tanuzási képességről 1907.; Moravcsik, Nagy Károly Ranschburg P.: Jogt. K. 1908. 253—257., 265.; Glasz: I. 458—498. és Beitrage: 194—276.; W. Stern: Die Psychologie der Aussage. Zeitschrift XXII., 315—370. és Beitrage zur Psychologie der Aussage. (Folyóirat.), Stöhr A.: Psychologie der Aussage. Berlin 1911.; Sello: Zur Psychologie der cause celebre. Berlin 1910.; Klein F.: Zeugnisszwang gegenüber der Presse. Zeitschrift XXXI. 924. és Öst. Zeitsch. 1911. 390.; Lemcka O.: Zeugnisszwang im Straf- u. Disciplinarverfahren. Heidelberg 1908.; Boden F.: Monatschrift IX. 668—693.; Sturm F.: u. o. VIII. 566—581.; J. Seidel: u. o. VII.: Gmelin: Psychologie der Aussage. II. kiad. 1909.; Fiore M.: Manuale di psicologia giudiziaria. 1911.; Fraeb W. M. Vereinigung van Partei- und Zeugenstellung. Ger. 80 k. 88—129.; Leonhard: Das Beichtgeheimniss seine Stellung im Strafprozesse u. im Strafvollzuge. Zeitschrift 26. 405—457.; Kulischer: Das Zeugnis von Hörensagen. Wien 1906.

I. *A tanuvallomás fogalma és jelentősége.* A tanuvallomás általában bárminő előadás, nyilatkozat, melyet valaki érzéki megfigyeléséről tesz. A büntető eljárásban azonban, a tanuvallomás szűkebb, ill. sajátos értelemben vétezik, t. i. oly előadást, bizonyágtételt értünk alatta, melyet az illető bírósághoz, vagy a felek közé nem tartozó személy, valamely a multban megtörtént tényről közvetlen érzéki megfigyelése, tapasztalata alapján a bíró előtt bizonyítékszolgál-

tatás céljából tesz. Az ily személy nevezhető sajátos értelemben *tanunak*. A BP. (192. §.) értelmében tanuk lehetnek mindazok: „akikről fel lehet tenni, hogy a büncselekményről s a bűnvádi eljárásra nézve fontossággal bíró ténykörülményekről *közvetlen észleleten alapuló tudomásuk van.*“ A bíróság tagjai, a felek vagy képviselőik ennél fogva az illető perben nem lehetnek tanuk. Ha azonban a bíróság vagy az ügyészség valamelyik tagja volt észlelője valamely, az illető ügyre fontos ténynek s reá, mint tanura szükség van a perben, ez esetben az illető bíró, vagy az ügyész tanu gyanánt kihallgatható lesz ugyan, de az ügyben bíró vagy vádló többé nem lehet, hanem más bírósági vagy ügyészségi taggal lesz helyettesítendő. Egyedüli kivételként a *sértett*, ha magánvádló gyanánt szerepel is, (Bp. 301. §.) hallgatható ki tanuként. (L. az előbbi §-t.) Tanu lehet magánvádló gyanánt nem szereplő sértett, a csatlakozó és a magánfél is.

Kuria: A vizsgálóbíró a főtárgyaláson tanuként kihallgatható arra nézve, mit vallott előtte az általa kihallgatott vádlott. BJT. LXIV. 214.

A fél és tanu szerepének összeegyeztethetőségét vitatja *Frach:* Gerichtssaal LXXX. 88.

A tanuvallomás az egyéni bizonyítékok közé tartozik, azonban nem szabatos magát a *tanut* nevezni a bizonyítéknak (bizonyító eszköznek), mert nem a tanu *személye*, hanem az ő vallomása, előadása, a mult tények valóságáról vagy valótlan-ságáról alkotott s a bíróságnak előadott ítélete (nyilatkozata) képezi a *bizonyító adatot* a bíró előtt. A tanu személye, egyénisége ugyan fontos az ő előadásának, vallomásának értékelése szempontjából, de a bíróság meggyőződésének kialakulására, megerősítésére még sem a tanu maga, hanem annak vallomása, előadása a döntő, ez képezi a „bizonyítékot“ vagy „bizonyító tényt.“ Egy gyermek vagy egy többszörösen elítélt egyén vallomása is lehet a legteljesebb meggyőző erejű a valóságról s a „leghitelesebb“ tanu vallomása esetleg értéktelen.

1. Az irodalom többsége a *tanut* magát nevezi bizonyítéknak. Így *Magyary G.* szerint (id. m. 190.) a tanu ép úgy, mint a szakértő vagy a terhelt a „bizonyító eszköz“, a vallomás (szakértői vélemény, beismerés) pedig „bizonyító tény“. *Balogh* is (309.) a tanukat bizonyító eszközöknek nevezi, a vallomást bizonyító oknak. *Plósz S.* szerint pedig a tanu lényegileg *szemléltárgy*. (Beiträge zur Theorie des Klagerechts. 1880. és Jogt. Közl. 1907. 45. sz.)

2. A tanuvallomás a bűnvádi eljárás történelmében egyik legrégebbi és legfontosabb bizonyítási eszköz. Nagy szerepet játszik már a római, a germán, a kánoni jogban (eskütársak) s ezek nyomán a nyomozó rendszer-
Flnkey: Büntető Perjog.

ben is. Az ujabbkori nyomozó rendszerben a tortura eltörlésével nyer még nagyobb jelentőséget a tanuvallomás, mert a beismerést ezentul nem lehet oly könnyen kicsikarni, s így a tanuvallomás lesz a legfontosabb bizonyító eszköz.

Az ujkori perjogi tudomány aztán egész rendszerét dolgozza ki a tanuk általi bizonyításnak. A tanukat rendi állásuk, szavahihetőségük szerint osztályozzák (testes classicus, inhabilis, suspectus). Már a *Carolina* felállítja a tételt, hogy két alkalmas (hiteles) tanu teljes bizonyítéknak tekintendő. egy hiteles tanu egy fél bizonyítékot jelent, melyet jelenségekkel lehet kiegészíteni. Ez van a Josefinában és az 1805-iki porosz Bp.-ban is, így lett a positiv kötött bizonyítási rendszer megdönthetlen tétele, hogy két hiteles tanu egybehangzó vallomása alapján a rendes büntetést (halált) kell alkalmazni (az 1805-iki porosz Bp. 8 osztályát különbözteti meg a tanuknak). Az 1813-iki bajor Bp. szerint két *gyanus* tanu annyit ér, mint egy gyanutlan, az 1853-iki osztrák Bp. is két meg nem esketett tanut félbizonyítéknak minősít.

Csak a legujabb perjogi irodalom semmisíti meg, a bizonyítékok szabad mérlegelése elvének diadalrajuttatásával, a scholastica e késői maradványait s a tanuvallomás értékének megállapítását teljesen és minden kötött utasítás nélkül a bírói lelkiismeretes mérlegelésére bizza.

3. A tanuvallomások értékére nézve nagyjelentőségűek lettek legujabban azok a *lélektani kísérletek*, melyeket Stern William, borszlői egyetem (bölcészeti) magántanár kezdeményezett s amelyeket azóta a büntetőjog tanárai, bölcészeti és orvostanárok is folytatnak az emberi *megfigyelési és visszaemlékezési képességről*. E kísérletek alapján a legtöbben (Stern, Aschaffenburg) arra az eredményre jutottak, hogy intelligens embereknél (egyetemi hallgatók) is a hibátlan visszaemlékezés nem szabály, hanem kivétel s az eskü sem nyújt biztosítékot az emlékezési hibák és csalódások ellen.

Moravcsik Ernő budapesti orvostanár, különösen az elmebetegekkel és gyengeelméjűekkel, valamint gyermekekkel végzett meglepő kísérletei alapján constatálja, hogy az észlelésekről és megfigyelésekről bemondott adatok *általag sokkal több tévedést* mutatnak, mintsem hiúnók s kimutatja, hogy az elmebetegség egyes formáiban szenvedők (paranoiasok, paralyticusok, hysteriások stb.) bemondásai nem sokkal rosszabbak, mint az épelméjűekéi. Kiemeli, hogy a *feltett kérdések módja és alakja is nagy befolyást gyakorol a feleletek minőségére s a keresztkérdések* sokszor nem az ügy tisztázásához, hanem összelonyolításához vezetnek. Legtöbb tévedés történik a *térbeli viszonyok és a személyazonosság meghatározásánál*. A tanuvallomásokat sokszor meghamisítja a *suggestios befolyásolás* (a ténykörülmenyek többszöri hallása, tárgyalása). Ugyanily eredményekre jutottak *Balogh J.* és *Angyal P.*; utóbbi a fővárosi népiskolákban végzett értékes megfigyeléseket a gyermekek emlékezési tehetsége felől. Ugyanezeket igazolták az általam a sárospataki és a kolozsvári büntetőjogi szemináriumomban több év óta tett kísérleteim is. Így részemről is megállapítottam, hogy 10-nél nagyobb számú csoportot a csoport tagjai, — 80—100 méternél nagyobb távolságot, 4—5 percnél hosszabb időt a megfigyelők rendszerint tulbeesülnek, kisebb számnál, távolságánál vagy időnél ellenkezőleg.

A *gyermekek* tanuvallomásának értékére meglepő adatokat közöl *Kár-*

mán Elemér: Gross Archiv 50. k. 231—239. és Jogt. K. 1912. 277. l.; J. Seidel: Monatschrift VII. 679.; Baginsky: Kinderaussage vor Gericht. Berlin 1910.

Mindezek a kísérletek és tanulmányok, ha a modern kor embere előtt némileg leszálítják is a tanuvallomások jelentőségét és értékét, másfelől épen sarkalni fogják a bírót, hogy a tanuvallomások felvételénél a lehető leggondosabban, azok mérlegelésénél pedig a legóvatosabban és lelkiismeretesebben járjon el. Másfelől ezek az új kísérletek is csak megerősítik a modern bizonyítási jog fentebbi alapelveit, a bírói szabad mérlegelés helyességét szemben a kötött bizonyítással s azt a tételünket, hogy a valódi (absolut) igazságot emberileg megállapítani nem lehet, csupán megközelíteni.

II. *A tanuzási kötelesség.* A tanuságtételt, a tanuzást úgy a régibb, mint a mai büntető perrendtartások egyértelemmel *általános (emberi) kötelességnek* tekintik.

A régibb írók, így még Mittermaier is, ezt az *állampolgári kötelességből* magyarázták ki, az újabb irodalom azonban az igazságszolgáltatás általános érdekeire építi azt, melyre közremunkálni minden ember kötelessége s ezért nemcsak állampolgárt, hanem idegent is köteleznek a tanuskodásra.

A BP. is általános kötelességül írja elő *mindenkire*, úgy honpolgárra, mint idegenre a tanuskodást s ezért minden hatóságot, mely a bűnvádi perben eljárásra hivatva van, felruház azzal a joggal, hogy tanuként megidézze és kihallgassa azokat, kik a cselekményről, vagy valamely fontos ténykörülményről közvetlen észlelet alapján szerzett tudomásukkal mozdíthatják elő a valóság kiderítését. „*Mindenki*, akit tanukép megidéznek — amennyiben a törvény kivételt nem tesz — *köteles megjelenni* és tudomása szerint *tanuságot tenni*“ (BP. 192. §. 2. bek.), ezenkívül vallomását az előírt módon esküvel vagy ünnepélyes fogadalommal *megerősíteni*.

E kötelességek teljesítésének biztosítására a törvény ketős kényszerintézkedést is elő. Ugyanis: A *meg nem jelenés* (ki nem mentett elmaradás vagy engedély nélküli eltávozás) esetén 1. *elővezetést* és az okozott *költség megtérítését*, 2. százszáz koronáig terjedhető s *elzárásra* átváltoztatható *pénzbüntetést*, — a vallomástétel vagy az ünnepélyes megerősítés törvényes ok nélkül megtagadása esetén: 1. az okozott *költség megtérítését* és 1000 koronáig terj. (elzárásra átvált.) *pénzbüntetést*, 2. ha az előbbi büntetés eredménytelen maradt, *letartóztatást* (az eljárás befejezéséig, illetőleg addig, míg a vallomás felesleges volta ki nem derült, azonban büntett vagy vétség miatti ügyben legfeljebb hat hónapig, kihágási ügyben hat hétig).

E kényszerintézkedéseket részletesen a Bp. 194—196., a fegyveres erő tagjaira vonatkozólag a 199. §§-ai tartalmazzák.

Kuria: JE. Az eskü letételének törvényes ok nélkül megtagadása miatt büntetés csak akkor alkalmazható, ha a tanu megesketése elrendeltetett. (1908. évi 2712. sz. BHT. III. 204. sz.).

III. *Kizáró okok.* A BP. a modern bizonyítási jog elveinek megfelelően nem tesz különbséget a hiteles és nem hiteles, a gyanus vagy képtelen tanuk között, hanem mindenkire kötelesség, de egyszersmind jog gyanánt írja elő a tanuskodást. Ebből folyólag afféle kizáró okokat sem ismer, minők a régi Bp.-okban voltak, mely szerint bizonyos egyének személyi kifogások miatt vallomástételre nem boesáttattak. Azonban három okot mégis megállapít, amelyek fenforgása esetén bizonyos személyek vallomását s bizonyos ügyekben nem fogadja el. Ugyanis tanuk gyanánt a vallomás semmiségének terhe mellett ki nem hallgathatók:

1. a *lelkész* arra nézve, amit vele a *gyónásban* vagy egyébként a *titoktartás egyházi kötelessége* alatt közöltek;

2. a *védő* arra nézve, amit a terhelt vele, *mint védőjével* tudatott;

3. a *közszolgálatban levő* vagy abból kilépett egyén, ha a tanuságtétellel megsértené a *hivatali* vagy *szolgálati titoktartás* kötelességét és e kötelesség alól őt az illetékes feljebbvaló hatóság fel nem mentette. (Bp. 204. §. 1. bek.).

E három okot a legtöbb külföldi Bp. is kizáró oknak tekinti, mert ily esetekben a vallomás az *egyház*, vagy a *terhelt*, vagy az *állam* érdekeit érzékenyen sérthetné. A lelkész, a védő vagy a hivatalnok azonban *személyükre nézve*, szintén az *általános tanuzási kötelesség* alatt állanak s csak oly kérdésekre nem hallgathatók ki, melyek az említett különös kötelességekkel ellenkezének. A hivatalnok azonban felmenthető a hivatali titoktartás alól s ez esetben tanuskodni köteles az illető kérdéscről is. A Bp. (204. §. 2—4. bek.) szerint a *miniszterekre*, a *horvát bánra* és a *legfőbb államszékcek elnökeire* nézve a felmentést a király adja. Az ügyben eljáró *bíróság* az illetékes feljebbvaló hatóságot a felmentés megadása végett *hivatalból* keresi meg. A felmentés csak akkor tagadható meg, ha megadása a közérdekebe ütközik.

IV. *Mentességi okok.* A tanuskodást kizáró okokon kívül a BP. három *mentességi* okot ismer, melyek fenforgása esetében bizonyos személyeket nem kényszerít a vallomásra, de attól sem tiltja őket, hanem tetszésükre bizza, óhajtanak-e az illető ügyben tanuskodni vagy sem. E három ok:

1. a *rokonsági, házastársi, sógorsági* (u. n. hozzátartozói) *viszony* (Bp. 205. §. 1. p.), amelyben levők nem kényszeríthetők egymás elítélésére segédkezet nyújtani;

2. *bizonyos bizalmi állások* (ügyvéd, közjegyző, orvos, gyógyszerész, szülésznő és segédjök) amelyben levők nem kötelesek vallani oly tényről, amit valaki a *titoktartás kötelességével bizott reájok*, ha csak a megbízó őket a titoktartás alól fel nem mentette. (Bp. 205. §. 2. p.);

3. senki nem kötelezhető vallomásra vagy valamely kérdés tárgyában feleletre, ha abból reá vagy hozzátartozójára *jelentékeny kár vagy szegyen hárulna*. (Bp. 208. §.).

1. A két első pontban felsorolt egyének kihallgatásuk előtt vagy amikor a kérdéses viszony kiderül, figyelmeztetendők, hogy *nem kötelesek* tanúságot tenni. Ha azonban az illetők kijelentik, hogy kívánnak vallani, kihallgathatók, de ez esetben is eskü letételre nem kötelezhetőek. Az ilyen tanu a kihallgatás folyamán is kijelentheti, hogy nem kíván vallani. Ha a fentebb említett figyelmeztetés elmaradt, illetőleg a tanu kifejezetten le nem mond a mentesség jogáról, vagy a figyelmeztetés és a lemondás a jegyzőkönyvbe felvéve nincs, a vallomás semmis. (Bp. 206. §.).

2. A *hozzátartozóknak* (Bp. 205. §. 1. p.) tanuzási mentessége a *fiatalkoruk bírósága* előtti eljárásban nem terjed ki azoknak az adatoknak és körülményeknek közlésére, amelyeknek ismerete a fiatalkorú egyéniségének, értelmi és erkölcsi fejlettsége fokának és életviszonyainak megállapításához szükséges. A Bp. 208. §-ának rendelkezése azonban (a kárral vagy szegyen-nel járó felelet megtagadhatása) ezen adatokra nézve is érintetlenül marad. (Fb. 29. §.). L. erről *Hermann* Aladár BJT. LXI. 153.

V. A tanuk *utiköltségeinek* megtérítéséről s *idő- és keresetbeli veszteségük* kárpótlásáról a Bp. 223. és 224. §§-ai intézkednek.

A tanuk járandóságainak *előlegezésére* a *telek* nem kötelezhetőek. (AKuria: J. E. BJT. LVII. 256.)

81. §. *A tanuvallomás felvétele.*

A tanuvallomás általi bizonyító eljárás áll: 1. a tanu *megidőzéséből*, 2. a tanu *kihallgatásából*, 3. a tanuvallomás *ünnepélyes megerősítéséből*, 4. a tanuvallomás *mérlegeléséből*.

I. *A megidőzés.* Amennyiben valamely bíróság vagy más hatóság (a nyomozás alatt a rendőrség) a tanuk általi bizonyítást, a *tanuvallomás felvételét* (közönségesen u. n. tanukihallgatást) rendelte el, az azt foganatosító bíróság vagy más hatóság a kihallgatandó egyénhez (rendszerint az ügy megjelölése nélkül) *idézőlevelet* bocsát ki, melyben megjelöli a megidézett személy nevén és foglalkozásán kívül: *a megjelenés helyét és idejét*, valamint azt, hogy az illető *tanuképen* lesz kihallgatva, végül kifejezi, hogy ki nem mentett elmaradás esetén elővezetés és pénzbüntetés jön alkalmazásba. (Bp. 193. §.).

A megjelenni vagy tanuskodni vonakodó elleni kényszerintézkedéseket (Bp. 194—196. §§.) 1. az előbbi §-ban.

A fegyveres erő, a rendőrség tagjai, a közszolgálatban álló egyének megidőzésére nézve a Bp. 197., 198. §§-ai intézkednek.

II. *A kihallgatás.* A tanukihallgatás, a tanuvallomás felvétele rendszerint a megidéző bíróság vagy más hatóság székhelyén, vagy az általa külön megjelölt helyiségben történik. E szabály alól a Bp. részint közjogi és nemzetközijogi, részint emberieségi tekintetektől a következő kivételeket teszi:

1. *Az uralkodóház tagjai,*

2. azok, kik *agggkoruk*, hosszabb időre terjedő *betegségök* vagy *testi fogyatkozásuk* miatt az időzésre meg nem jelenhetnek: saját lakásukon hallgatandók ki. (Bp. 201. §. 1. bek.).

Az uralkodóház tagjait Budapesten a kir. Kuria elnöke, a kir. ítélőtáblák vidéki székhelyén a kir. ítélőtábla elnöke, a magyar állam egyéb területén azon törvényszék elnöke hallgatja ki, amelynek területéhez tartozó helyen az uralkodóház kihallgatandó tagja lakik vagy tartózkodik. (Bp. 201. §. 2. bek.).

3. Azoknak kihallgatására nézve, akiket *területenkivüliség* vagy *személyes mentesség* illet, a nemzetközi jog elvei, illetőleg a fennálló államszerződésekben foglalt szabályok és a fennálló gyakorlat irányadók. (Bp. 200. §.).

4. A *vizsgálat* folyamán a tanukat rendszerint a vizsgálóbíró hallgatja ki, de ha ez *nehézséggel járna*, a kihallgatás iránt a székhelyén kívül fekvő járásbíróságot (esetleg rendőri hatóságot) *megkeresetheti*. (Bp. 202. §. 1. bek.).

A *törvényszék területén kívül lakó* tanu, kivéve, ha közvetlen kihallgatása a vizsgálat érdekében szükségesnek mutatkozik, *mindig megkeresés* útján hallgatandó ki.

A *fegyveres erő* vagy a *csendőrség* tényleges szolgálatban álló tagjának kihallgatása végett az illetékes katonai bíróság is megkeresethető. (u. o. 2. és 5. bek.)

Ha a tanu *Horvát-Szlavonországban* vagy az *osztrák-magyar monarchia* másik államában tartózkodik, kihallgatása végett az ott illetékes bíróság keresendő meg; ha pedig az osztrák-magyar monarchián kívül tartózkodik, a kihallgatása végett szükséges megkeresésre nézve a fennálló jogszabályok irányadók. Amennyiben ily tanunak megjelenése a magyar bíróság előtt szükséges, ennek kieszközlése végett az igazságügyi miniszterhez kell jelentést tenni. (Bp. 203. §.).

A tanuk kihallgatása részint az *előkészítő eljárásban* (a nyomozás és a vizsgálat alatt), részint a *főtárgyaláson* történik. A kihallgatás mindkét perszakban lényegileg egyenlően eszközöndő, legfőbb különbség a két eset közt, hogy a *főtárgyaláson* a tanuk *mindig a felek jelenlétében* hallgattatnak ki,

az előkészítő eljárásban pedig csak kivételképen van helye az ügyfélnyilvánosságnak (125. §.). További különbségek, hogy a szembesítés és a tanuk megesketése rendszerint a fő-tárgyaláson s csak kivételképen történik az előkészítő eljárásban.

A tanukihallgatás főbb alaki szabályai a következők:

1. A kihallgatás mindig egyenkint történik. Ha ugyanazon ügyben több tanu hallgatandó ki, egyik sem lehet jelen a másíknak kihallgatásánál. (Bp. 210. §. 1. bek.).

2. A kihallgatás megkezdése előtt figyelmeztetendő a tanu, hogy köteles legjobb tudomása és lelkiismerete szerint a tiszta és teljes valóságot vallani és hogy vallomását esetleg esküvel kell megerősítenie, továbbá, hogy ha valótlanul vallana, a büntető törvényekbe ütköző esaklményt követne el. (u. o. 2. bek.).

3. Ezután minden tanuhoz kivétel nélkül bizonyos általános kérdések intézendők a személyazonosság és érdektelenség megállapíthatása végett. Nevezetesen megkérdezendő a tanutól neve, kora, szül- és lakóhelye, családi állapota, vallása, foglalkozása, a terhelthez, valamint az ügyben egyébként érdekeltekhez való viszonya, továbbá, hogy az eljárás tárgyául szolgáló bűneseaklmény következtében nem szenvedett-e kárt. (u. o. 3. bek.). A tanu előélete (volt-e már büntetve) iránt nem szabad kérdést intézni.

A Pp. szerint a tanu vallása nem kérdezendő.

4. Az általános kérdések után, az u. n. részletes kihallgatás során a tanunak alkalmat kell adni arra, hogy „mindazt, amit az úgyról tud, összefüggőleg elmondhassa.” Vagyis nem kell a tanut rögtön faggatás (kereszt-kérdések) alá venni, hanem előbb engedni kell, hogy az általa észleleteket maga adja elő, úgy ahogy tudja. Ezután, vagy ha ily összefüggő elöadásra a tanu képtelen, kell további kérdésekkel arra törekedni, hogy a mutatkozó hüzagok pótolva s a bizonyítás tárgyát tevő körülmények és különösen a tanu tudomásának alapja felderítve legyenek. Olyan körülmény felemlítése, melyet még csak a tanu feleletével kellene megállapítani, lehetőleg kerülendő. (Bp. 221. §. 1. bek.)

A tanuhoz a bíróság vagy a kihallgatást teljesítő bíró (más hatóság tagja vagy tagjai) után a felek és képviselők is intézhetnek kérdéseket. A fő-tárgyaláson közvetlenül, az előkészítő eljárásban a kihallgatást teljesítő hatósági személyhez intézett indítvány (pótkérdések iránt) utján.

Az indítványban megjelölt kérdéseknek a tanuhoz való intézése csak akkor tagadható meg, ha a törvénybe ütköznek, vagy ha kétségtelen, hogy mind a vád, mind a védelem szempontjából jelentéktelen körülményre vonatkoznak. (Bp. 211. §. 3. bek.)

5. A tanu előszóval köteles feleletet adni. A kihallgatást teljesítő közeg megengedheti, hogy a tanu, ha ez emlékező tehettségének támogatására szükséges, a feleletadás előtt írásbeli feljegyzéseket tekinthessen meg. (Bp. 212. §.)

6. Ha a vallomással valamely személy vagy tárgy azonossága állapítandó meg, a tanu előbb ezeknek leírására szölitandó fel: a személy vagy tárgy csak ezután mutatandó meg neki. Ez az u. n. tág értelemben vett szembesítés (confrontatio), amire főleg az előkészítő eljárás alatt van szükség.

A szoros értelemben vett szembesítésnek, midőn t. i. a tanu a terheltnek, vagy emez amannak, vagy egyik tanu a másiknak *szembé mondja* az általa észlelt s a másik által tagadott valóságot, rendszerint csak a *főtárgyaláson* van helye. Ha azonban a terhelt és a tanu vagy a tanuk egymás között *eltérőleg vallanak* s az ellenmondás *másként nem hozható tisztába*, vagy ha alaposan lehet attól tartani, hogy a szembesítés a *főtárgyaláson nem történhetik meg*: a terhelt és a tanu vagy a tanuk a nyomozás vagy a vizsgálat alatt is szembesíthetők egymással. Kettőnél több egyén egyidejűleg és egy-nél több körülményre nézve egyszerre nem szembesíthető egymással.

A *hozzátartozók*, még ha önként tettek is tanuságot, a terhelttel nem szembesíthetők, ha csak ez maga nem kívánná. (Bp. 214. §.)

7. A kihallgatás akként vezetendő, hogy a tanu mindarra, amire nézve vallomása szükséges, *egyszerre* legyen kihallgatva. Vagyis nem szabad a tanut célzatosan kifárasztani, zaklatni. (Bp. 215. §. 1. bek.)

8. Siket vagy néma, vagy a kihallgató hatóság által nem értett nyelvet használó tanu kihallgatásának módozatairól a Bp. 140. §-a intézkedik.

III. A vallomás megerősítése.

A régi és a jelenkori Bp.-ok egyetértének abban, hogy a tanuvallo-mást esküvel vagy más ünnepélyes módon kell megerősítenie a tanunak, mert ez lesz legfőbb biztosítéka vallomása igaz voltának. Nagy eltérés van azonban a modern Bp.-okban is az iránt, hogy az eskü, illetőleg a fogadalom a kihallgatás *előtt* vagy *után* vétessék-e ki a tanutól? A külföldi prtsok nagy része az u. n. *előeskü* mellett foglal állást, így az angol, francia, belga, hollandi és a német birodalmi prtsok, abból indulva ki, hogy a kihallgatás előtti megesketés folytán a tanu óvakodni fog a felesleges és ingadozó vallomástól, tehát ugyanazon ügyben két esküt vétetnék ki a tanutól. Az osztrák prts vegyes rendszert követ, t. i. az elővizsgálat alatt kivételesen megeskettet tanuktól előesküt, a főtárgyalás alatt megeskettettektől utóesküt vesz ki.

Dacára, hogy 1848 előtti büntető eljárásunk, valamint az 1792., 1827. és 1843-iki javaslataink az előesküt ismerték, a BP. az 1853-iki osztrák prtsból nálunk meghonosodott s több mint négy évtized óta állandó gyakorlattá vált *utólagos* megesketés (utóeskü) rendszerét fogadta el. A BP. ez álláspontja gyakorlati tekintetéből is indokolt, mert az előeskü mellett sokkal könnyebben beleesik a tanu a hamis tanuzás bűnébe s nehezebben adja rá magát előre megerősített vallomásának kiigazítására, mint az utóeskü mellett, ahol az eskü letétele előtt szégyen nélkül visszavonhatja valótlan állításait. E mellett sok felesleges esküt kell kivenni az előeskü rendszere mellett, míg az utóeskü esetében csak azok eskettetnek meg, akiknek vallomása lényeges körülményekre vonatkozik s akiknek személye ellen kizárási vagy mentességi ok csakugyan nem forog fenn.

A tekintetben sem követte BP.-unk a külföldi prtsok nagy részét, hogy az eskü úgy a főtárgyaláson, mint a vizsgálat alatt megkívántatnék a tanutól, tehát ugyanazon ügyben két esküt vétetnék ki a tanutól. Az eskü szentsége s a fogadalom ünnepélyessége sokkal inkább meg van őrizve akkor, ha a tanu csak egyszer eskettetik meg. Továbbá régebbi gyakorlatunkkal s a francia, német és osztrák prtsokkal ellenkezőleg, a BP. nem együttesen, nem egyszerre veszi ki az esküt az összes kihallgatott tanuktól, hanem egyenként, mindeniktől külön, aminek szintén megvan az az alapos gyakorlati indoka,

hogy a tömeges esküvésnél lehetetlen ellenőrizni, hogy mindenik tanu mondja-e és csakugyan az eskü szavait mondja-e s így a hamis vallomás sokkal gyakoribb a tömeges eskütételnél.

A BP. részletes szabályai a tanuvallomás megerősítésére:

1. A tanuk *kihallgatásuk után* és pedig rendszerint csak a *főtárgyaláson* s mindig *egyenként* és *ugyanazon ügyben csak egyszer* esketendők meg.

A már megesketett tanu későbbi vallomását a letett esküre való hivatkozással erősíti meg s ez az eskü hatályával bir.

Az eskü letétele előtt a tanu *az eskü fontosságára és a hamis tanuzás következményeire figyelmeztetendő.*

Az eskü ezekkel a szavakkal kezdődik: „Esküszöm a mindentudó és mindenható Istenre“ és e szavakkal végződik: „Isten engem úgy segítjen.“

Az eskü tartalma külön nem szövegezendő, hanem mindig abban áll, hogy a tanu *„legjobb tudomása és lelkiismerete szerint a valót mondotta el s hogy ebből mit sem hallgatott el.“* (Bp. 217. §.).

A tanu az esküt rendszerint előszóval, az előolvasott eskümintá után mondásával teszi le és ez alatt jobb kezét szívéen tartja.

A *némák* és *siketnémák*, ha írni és olvasni tudnak, az esküt szövegének aláírásával teszik le, a *siket* tanuk pedig a velök közlött esküszöveget felolvassák. Ha pedig a siketek, a *némák* és a *siketnémák* írni és olvasni nem tudnak, előlegesen megesketett tolmács közreműködésével, *jelbeszéddel* esküsznek. (Bp. 218. §.)

A „való“ szó helyett, ami a csekélyebb műveltségű osztályokból kikerülő tanuk előtt rendszerint ismeretlen, ajánlatos az „igaz“ szó használata, mint az 1843. és 44-iki javaslataink (164., illetőleg 177. §.) rendelték. A Pp. (310. §.) már helyesen „az igazat és csakis az igazat“ szavakat használja. Ugyancsak a német BP. (61. §.) „die reine Wahrheit.“

2. Aki azt állítja, hogy az eskü vallási meggyőződésével ellenkezik: az eskü helyett *ünnepélyes fogadalmat* tehet, ami teljesen az eskü hatályával bir. Az ünnepélyes fogadás e szavakkal kezdődik:

„Beesütemre és lelkiismeretemre fogadom...“ s tartalma az, hogy a tanu „a valót vallotta“ (Bp. 219. §.).

3. A *nyomozás* és a *vizsgálat* alatt a tanu csak akkor eskethető meg: 1. ha *életveszélylyel járó betegségben* szenved; 2. ha alaposan tartani lehet attól, hogy a *főtárgyaláson nem*

jelenhet meg; 3. ha a felek a megesketést fontos ok alapján kívánják.

A megesketés oka ilyenkor a jegyzőkönyvben megemlítettendő. (Bp. 220. §.).

4. Dacára annak, hogy a Bp. a tanuskodásból személyi okok miatt senkit ki nem zár, (l. az előző §-t) ezt az elvi álláspontot *az esküre bocsátás* tekintetében nem követhette. Bizonyos egyéneket ugyanis részint életkoruk (gyermekek), részint állapotuk (elmebeli fogyatkozás) miatt, részint azért tilt el az eskü letételétől, mert alapos okok szólnak amellet, hogy helyzetüknél, előéletüknél vagy más körülményeknél fogva könnyen vagy nagy valószínűség szerint hamis esküt követnének vagy követhetnének el. A Bp. hat ilyen, *az eskütételből kizáró okot* állapít meg, ugyanis:

A tanu megesketése mellőzendő:

1. ha ellene *gyanu* forog fenn az iránt, hogy a bűneselekményt, melyre nézve kihallgatják, *maga követte el*, vagy annak *részese*, illetőleg *bűnpártolója* vagy *orgazdája*;

2. ha *hamis tanulás* vagy *hamis eskü* miatt *el volt ítélve*, habár büntetését kiállotta;

3. ha kihallgatásakor életkorának *tizennegyedik évét még be nem töltötte*;

4. ha *testi vagy elmebeli fogyatkozásánál* fogva a valót meg nem tudhatta vagy közölni nem tudja; vagy ha *értelme fejletlenségénél* vagy *gyengeségénél fogva* az eskü lényegéről és fontosságáról *nincs kellő fogalma*;

5. ha kiténik, hogy *a terhelttel oly ellenségeskedésben áll*, mely az ezt terhelő vallomásának valódiságát kétségessé teszi;

6. ha *vallomása* valamely lényeges körülményre nézve *valótlannak bizonyult* és nem mutatható ki, hogy csak tévedésből tett valótlan vallomást. (Bp. 221. §.)

5. A kizárási okokon kívül a törvény négy *mellőzési okot* állapít meg, vagyis bizonyos egyénekekkel szemben a bíróságot hatalmazza fel, hogy *belátása szerint* esküre bocsássa vagy attól elzárhassa az illetőket, amennyiben a terhelthez való viszonyuk (hozzátartozók, a sértett), vagy más körülmények (vallomásuk ingadozó volta, nyereségvágyból elkövetett bűntett vagy vétség miatti elítéltetés vagy bírói eljárás alatt állás) miatt vallomásuk igazságához kétség fér.

A Bp. 222. §-a szerint:

A bíróság az eset körülményei szerint az eskütételtől elzárhatja azt az egyént is:

1. aki a terhelthez a 205. §. 1. pontjában megjelölt *hozzátartozói* viszonyban áll;

2. aki vallomásának lényegére nézve *ingadozást tanusít*;

3. aki nyereszkedő szándékból elkövetett büntett vagy vétség miatt *vizsgálat vagy vád alatt* vagy ily büncselekmény miatt *elítéltetett*.

A *sértett* megesketése akkor is, ha *magánvádlokép* jár el, a bíróság belátásától függ.

Hazai bírói gyakorlatunk az eskü kivételénél abban is előnyösen eltér a külföldi (német, francia, belga, angol) bíróságokétól, hogy nálunk az eskü kivétele alatt ugy a bíróság, mint a jelenlevő egész közönség *felállanak*. Az eskü ünnepélyességét ez nagyban emeli. A nyugati államokban — Ausztriát kivéve — ez nem szokásos.

Kuria: A tanu érdekeltsége magában véve nem ok a megesketés mellőzésére BJT. LVII. 143. Részesség gyanuja alatt álló tanu nem eskethető meg. u. v. 243. A tanukihallgatás mellőzése vagy a tanu meg nem esketése miatt használt semmisségi panaszokat a Kuria érdemileg felülbírálja, kivéve ha a tanu megesketése a 222. §. alapján mellőztetett, miután itt csak a *tárgyaló* bíró ítélheti meg az esküreboesátás körülményeit. L. *Németh P.*: BJT. LIX. 60—64.

A *sértett* kihallgatása ellenkezik ugyan a perjogi elvvel, hogy senki saját ügyében nem lehet tanu, a Bp. azonban az anyagi igazság érdekében kénytelen volt ettől az elvtől eltérni, mert különben sokszor az igazi tényállás felderítése ki lenne zárva. Amint kihallgatandó a terhelt, ha valani akar, ugy kihallgatható a *sértett* fél is, mert mindkettőjük vallomása sokszor a legfontosabb bizonyíték lehet. De helyesen rendeli a törvény, hogy a *sértett* csak akkor eskettessék meg vallomására, ha a bíróság azt megengedhetőnek látja. A *sértettre* e szabályok akkor is állanak, ha fő- vagy pót-magánvádlo gyanánt szerepel a perben. (l. a 79. §-t.) A *sértett* a tanuzásra *kényszeríthető* is. (Kuria: Jogegység 11. BJT. XLII. 55.) L. *Márkus Ernő* B. Sz. I. 497.

IV. *A tanuvallomás mérlegelése* a főtárgyalás (ill. tárgyalás) során, a bíróság zárt ajtók melletti *tanácskozásán* történik. A BP. e részben elvi álláspontjából folyólag semmi tekintetben nem korlátozza a bíróságot. A vallomás bizonyító erejére, illetőleg arra, hogy a bíróság tagjaiban meggyőződést keltsen, irányadó egyrészt a vallomást tevő személye iránti bizalom, a tanunak a bíróság által megállapított jelleme (ennyiben igaz Plósz ama tétele, hogy a tanu szemletárgy), másfelől a vallomás objective hitelt érdemlő volta (egyenes, bátor, hitelt érdemlő felelet), főként pedig a tanuvallomásnak és bizonyító adatokkal összhangzása.

A tanuvallomások értékére nézve I. az előző §-ban a tanuvallomások lélektanáról mondottakat.

3. A szemletárgyak. A bírói szemle és a szakértői vélemény.

82. §. *A szemletárgy fogalma. A bírói szemle és a szakértői vélemény viszonya.*

Tudalom: Min. Ind. 417—443.; Balogh-Ilkés-Vargha: II. 99—196.; Glaser: I. 654—736.; Reisinger F., Weber K., Fischhof Gy.: Pényképezés, írásvizsgálat. Jogt. K. 1910. 251, 253, 277.; Hegler: Die Unterscheidung des Sachverständigen vom Zeugen. XXXIII. 637.; Wilmann: Die psychiatrische Sachverständige Tätigkeit und der Strafrichter. Zeitschrift XXXIV. 125.; Archiv ziv. Praxis. 104. k. 1909. 151.; Schweickert: Graphometrie Zeitschr. 36. k. 83.

I. *Szemletárgy* alatt a büntető perjogban értjük azokat az élő vagy élettelen tárgyakat, illetőleg személyeket, amelyek valamely a büntetőperben fontos tényeket vagy ténykörülményeket létezésükkel, jelenlegi állapotukkal bizonyítanak. A szemletárgyak mint tárgyi bizonyítékok, a legbiztosabb és így legfontosabb bizonyítékok közé tartoznak, mert a bíró előtt bizonyos tényeket egyenesen maguk igazolnak, így a hulla a halált, a sérült testrész a testi sértést, a leégett ház a tűz általi vagyoni sérelmet.

A szemletárgyak általi bizonyításnak két fő módja van: 1. azoknak a bíróság (vagy a bíró) által közvetlen észlelése, az u. n. *bírói szemle*, 2. a szakértők közreműködésével, azok segédkezésével való észlelés a bíróság által, az u. n. *szakértői szemle*, mely utóbbi ismét két eshetőséggel jár: a) a szemletárgyat vagy tisztán csak a szakértők észlelik, mely esetben csak a *szakértői leírás (lelet) és vélemény* lesz a bizonyíték, vagy b) a bíró és a szakértő *közösen* észlelik, vizsgálják meg a szemletárgyat, amikor a szakértő a bíró által is észlelt tárgyak állapotáról *szakszerű felvilágosítást* ad a bírónak, ezzel a bíró előtt valamely tény vagy ténykörülményt még világosabbá, érthetőbbé tesz.

A szemletárgy észlelésénél tehát rendszerint *kettős* (összetett) bizonyítás történik, egy *tárgyi* és egy, esetleg két *egyéni* bizonyíték találkozik össze: valamely tárgy és ennek bírói észlelése, illetőleg valamely tárgynak szakértői vélemény alapján bírói észlelése. A „bírói szemle“ maga nem bizonyíték, hanem bizonyítási mód, szemletárgy általi bizonyítás felvétele, — a „szakértői szemle“ szintén csak bizonyítás felvételi

mód. A *bizonyíték* mindezen esetekben a *szemletárgy* és a *szakértői vélemény*, ezek a forrásai, eszközei a bírői meggyőződés-keltésnek, ezek tartalmazzák a bizonyító adatokat. Voltaképpen úgy a bírői, mint a szakértői szemlénél a tulajdonképeni főbizonyíték a szemletárgy. A szakértői vélemény is csak a szemletárgy megértésére, megfejtésére irányul. Szemletárgy nélkül nincs se bírői, se szakértői szemle, se szakértői vélemény.

II. A BP. XIV. fejezete együtt tárgyalja a „bírői szemlét” és a szakértői véleményt. Bírői szemle ugyan tartható külön, szakértők közreműködése nélkül is, ép úgy mint szakértői szemle magában, bírői szemle nélkül, gyakran azonban a két bizonyítási mód együtt alkalmaztatik.

1. A *bírői szemle*, mint *Krics*, *Beling* és *Balogh* (375. l.) nagyon helyesen kiemelik, maga nem bizonyító eszköz, hanem a szemle, illetőleg a bírői észlelés tárgyai, az u. n. *szemletárgyak* a bizonyító eszközök, a bizonyítékok. Nem követhetjük azonban *Balogh*-ot odáig, hogy „a szemlénél nem bizonyítás lesz felvéve”, mert „amit a bírő saját érzékeivel észlel, azt nem szükséges számára bizonyítani”. Szerintem a bírői szemlénél is bizonyítás vétetik fel, t. i. a bírő saját érzékeivel (látás, hallás stb.) győződik meg bizonyos állapotról, tényről vagy valamely tárgy létezéséről s ez állapotot, tényt vagy tárgyat rendszerint lemásoltatja, rajz, fénykép, lenyomat által megrögzíti, hogy az ítélethozatalnál az illető szemletárgyat vagy állapotot újra felelevenítse emlékezetében, vagy bemutathassa a bíróság azon tagjainak, kik a szemlénél nem voltak jelen. A bírői szemle helyesen bizonyítási mód, a szemletárgy általi bizonyítás módja. *Binding*, *Birkmeyer*, *Rosenfeld*, *Fayer* a bírői szemlét a bizonyító eszközök közé sorozzák.

2. A „szakértők” maguk szintén nem tekinthetők bizonyító eszközöknek, hanem a *szakértői vélemény* az, ami bizonyítékot képezhet, amennyiben vagy: 1. a bírői szemle (hullavizsgálat) alkalmával *kiegészíti a bírő ismeretét* s így képesíti a bírót a szemletárgy (hulla) helyes felfogására s így bizonyos tény (a halál oka) megértésére, vagy 2. bírői szemle nélkül bizonyos tények vagy tárgyak *szakszerű előadása* (leírás, bemutatás, megmagyarázás) által meggyőződést kelt a bíróban bizonyos tények valósága vagy valótlansága iránt. (l. alább a 84. §-t.)

A BP. előbb a *bírői szemlére* és a *szakértőkre* vonatkozó általános rendelkezéseket adja elő, azután a szakértőkkel tartott bírői szemle egyes *különös alakjait* szabályozza részletesen, így a halottszemlét és boncolást, a gyermekölés, mérgezés, testi sértés és elmezavar megállapítását, pénz-, hitelpapír- és bélyeghamisítás megállapítását, az írás azonosságának vizsgálatát, a csalárd és vétkes bukás megállapítását, az eljárást gyújtogatás és kárt okozó egyéb cselekmények esetében. E részletes szabályozással a BP. nagy szolgálatot tesz különösen az előkészítő eljárás vezetőinek, megkönnyítvén ezek munkáját s elhárítván sok félreértés és ellenkező gyakorlat előállítását.

83. §. *A bírói szemle.*

I. A bírói szemle az a bírói cselekmény, midőn a bíróság, vagy annak egy tagja, a törvényben előirt alaki szabályok megtartása mellett, a bűnügyre fontos ténykörülmenyeket saját *személyes megfigyelése*, közvetlen tapasztalata alapján *megállapít* és jegyzőkönyvbe foglal. A bírói szemle, mint a bíróság közvetlen és hiteles megfigyelése kétségkívül a legfontosabb bizonyítási mód, mert az erről felvett jegyzőkönyvben mintegy maga a bíróság tesz hivatalos tanuságot bizonyos tények vagy adatok, az u. n. szemletárgyak felől az ítélő bíróság előtt. Természetesen a bírói szemle, illetve a szemletárgy sem tekinthető csalhatatlannak s ezért a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvénél fogva ezek bizonyító erejét is az ítélő bíróság állapítja meg belátása szerint.

Mikor van helye bírói szemlének, ez mindig az ügy körülményeitől függ, ezért annak megítélését a törvény az eljáró bíróra bizza. „Ha a bűnvádi ügyre fontos ténykörülmenyek megállapítására vagy felderítésére személyes megfigyelés *szükséges*: bírói szemlét kell tartani.“ (Bp. 225. §. 1. bek.).

A szemlét eszerint a felmerülő szükséghez képest fogja elrendelni a bíróság, aszerint, amint vagy a *helyszínének*, vagy bizonyos *ingó*, illetőleg *ingatlan dolgoknak*, vagy valamely *személynek* közvetlen megfigyelése látszik elkerülhetlenül szükségesnek.

A bírói szemlét mindig *csak bíróság rendelheti el* és *foganatosíthatja* és pedig az előkészítő eljárásban a vizsgálóbíró vagy a járásbíró, a per későbbi szakában az ítélő bíróság, illetőleg ennek kiküldött tagja. Csupán *halaszthatatlan szükség esetén van* megengedve (BP. 98. §. 2. bek.), hogy a *nyomozás* során a *rendőri hatóság* is elrendelhesse és teljesíthesse a szemlét. Az ily szemle azonban nem nevezhető *bírói szemlének* s a foganatosító rendőri hatóság köteles a felvett jegyzőkönyvet *haladéktalanul* a vizsgálóbíróhoz betejjeszteni, ki a szemle esetleges kiegészítése vagy ismétlése iránt intézkedik. (u. o. 4. bek.). Kétségtelen azonban, hogy a rendőri hatóság által elrendelt és teljesített szemle is, amennyiben a felvett

adatok nem cáfoltattak meg, a bíróság előtt bizonyítékot fog képezni.

II. A bírói szemle vagy *szakértők nélkül*, tisztán az illető bíró személy által, vagy *szakértők alkalmazásával* foganatosittatik. Szakértők alkalmazandók mindig, valahányszor a szemlével megállapítandó tények felismeréséhez és megítéléséhez külön szakértelem szükséges. (Bp. 225. §. 2. bek.).

A bírói szemle legtöbb esetben az *előkészítő eljárás* alatt szokott foganatosittatni, mert bizonyos tények megállapítása, a bűncselekmény elkövetésekor létező állapot hiteles felvétele és megörökítése rendszerint lehető gyorsan eszközzendő, nehogy a gyanúsítottak a cselekmény nyomait megsemmisítsék s így a tényálladék bírói megállapítását lehetetlenné tegyék. A szemle főfeladata ezért a *szemle alkalmával létező állapot hű megállapítása* (BP. 226. §. 1. bek.), annyival inkább, mert a szemle legtöbbször nem ismételtető.

A szemléről felvett *jegyzőkönyvet* oly határozottan és kimerítően kell szerkeszteni, hogy benne a megszemlélt tárgyak és a talált nyomok és jelek lehetleg *méretek szerint, tüzetesen megjelölve* legyenek. E célból a szükséges *vázlatok, rajzok* vagy *fényképek* készítendőek és a jegyzőkönyvhöz csatolandók. (Bp. 226. §. 2. bek.).

III. A bírói szemle alaki kellékül írja elő a BP., hogy az lehetőleg a *felek és mindig legalább két tanu jelenlétében* foganatosítandó (227. §. 1. bek.).

A szemle hitelességét nagyban emeli az, ha azon a felek, valamint érdektelen személyek, mint tanuk jelen lehetnek s ellenőrizhetik, hogy a szemlét teljesítő bíró ne egyoldalulag járjon el s különösen ha felhívhatják ennek figyelmét oly mozzanatokra, melyeket talán nem vett volna észre. A vádló, a terhelt és védője ezért *lehetőleg mindig előlegesen értesítendőek* a szemle tartásáról, sőt azon *meghívás nélkül is jelen lehetnek* s a szakértőhöz kérdéseket intézhetnek és feleleteire megjegyzéseket tehetnek. A szemle azonban megtartható nélkülök is, csak a két tanu jelenléte nélkülözhetlen.

84. §. A szakértői működés.

I. Szakértői vélemény valamely, a bírósághoz és a felekhez nem tartozó szakember vagy testület *szakszerű felvilágosítása* valamely élő vagy élettelen tárgynak a bűnvádi per eldöntésére *lényeges befolyással bíró állapotáról* a bíróság számára. Az ily személyek, kik a szükséges szakismeretekkel bír-

nak s a bíróság által ily vélemény adására felhivatnak, a *szakértők*. A szakértői vélemény mint bizonyíték fogalmilag a tanuvallomással egy főcsoportba, az *egyéni bizonyítékok* közé tartozik, azonban tartalmilag lényegesen különbözik a tanuvallomástól. Ez utóbbihoz különös szakértelem nem szükséges, mert a tanu nem szakkérdésekre felel, a szakértői működéshez igen. A tanu a multról, a *szakértő* rendszerint a *jelen állapotról* ad felvilágosítást. A tanu az érzéki észleletet, amiről tanuskodik, még a per előtt tette, míg a szakértő a *per folyama alatt* teszi meg észleleteit.

Szakértő nem lehet sem a bíróság tagja, sem a felek valamelyike. A *tanu* lehet ugyan egyszersmind szakértő is, de ez esetben a két minőség (tanui és szakértői) az illető személyében világosan megkülönböztetendő úgy, hogy az illető ilyenkor két külön esküt is tesz. (l. alább).

A szakértő e minőségében sem tanunak, sem a bírói hatáskör részesének nem tekinthető s véleménye nem helyezhető egy vonalba sem a tanuvallomással, sem a bírói észleléssel, hanem egészen *önálló és sajátos bizonyítékot* képez. A szakértői vélemény a bíróság tájékoztatására, felvilágosítására, így a bírói meggyőződés keltésére szolgálván, ennek bizonyító erejét is a bíróság szabadon mérlegeli. A bíró nincs kötve a szakértő véleményéhez, hanem ebből csak meggyőződést merít bizonyos tények megítélésére.

A „szakértők“ illetőleg a szakértői vélemény jogi minősége felett nagy vita folyik még ma is az irodalomban. *Geyer, Ullmann, Rosenfeld, Payer* a szakértőket bizonyító eszköznek tekintik s a tanukkal egy osztályba (egyéni bizonyító eszközök) sorolják őket. *Birkmeyer* és *Binding* különbséget tesznek oly szakértők közt, kiknek véleménye bizonyító eszközt képez és olyanok közt, kik a bíróság segédeinek tekintendők. *Kries* és *Magyar* általában a *bíró segédeinek* nevezik a szakértőket. *John* és *Balogh* a szakértőket, sőt a szakértői véleményt sem tekintik bizonyító eszköznek, mert a szakértők csak használhatóbbakká teszik a bizonyítás anyagát (Balogh 399). Részemről a szakértői véleményt ép úgy, mint a tanuvallomást, az *egyéni bizonyítékok* közé sorozom, tehát a *Birkmeyer* és *Binding* felfogását helyeslem, azonban nem teszek különbséget a szakértők között, mert a szakértő, ha a bírói szemlénél működik is közre, csak a szakvéleményével szolgáltat bizonyítékot. A szakértő is bizonyító egyén mint a tanu, akinek *véleményét* azonban a bíró épúgy szabadon mérlegeli, mint a tanuvallomást s érésben a hivatalos és nem hivatalos szakértők közt nincs különbség.

A Bp. 245. §. (2. bekezdés) is világosan a szakértő *véleményét* nevezi *bizonyítéknak*. (1. a köv. §-t).

II. *A szakértői kötelesség.* Általános polgári kötelesség-e szakértőül való közreműködés, mint a tanuzás, avagy az tisztán a szakértő tetszésétől függ, e kérdésben a BP. a német prtst követve, közvetítő álláspontot foglal el. Nem tekinti a szakértői szereplést általános polgári kötelességnek, mint az osztrák, francia és olasz törvények, miután a szakértői működés nagyobb teherrel, fáradsággal és felelősséggel jár, mint a tanuzás, de viszont megóvni igyekszik az igazságszolgáltatást a szakismeretekkel bíró egyének esetleges önkényétől. Ezért a bíróságnál *rendes szakértői minőségben alkalmazotaknak*, valamint azoknak, *akik szakmájukat keresetképen gyakorolják*, kötelességükké teszi a közreműködést, (Bp. 231. §. 1. bek.) ellenben másoknak tetszésükre bizza, elfogadják-e, vagy nem a szakértőül való meghívást. De a kötelezetteket is a bíróság kivételesen, egyes esetekben (ha az illető nem érzi magát képesnek, vagy más *nyomós okból*) *felmentheti* a ki-rendeléstől. (u. o. 2—4. bek.).

A megjelenésre kötelezett, de az idézés dacára *meg nem jelent*, ugy-szintén *az eskü letételét* vagy a *véleményadását* törvényes ok nélkül *meg-tagadó*, vagy a véleményt megintés dacára *elő nem terjesztő* szakértőt a bíró, illetőleg a bíróság kétszáz koronáig, ismétlés esetében hatszáz koronáig ter-jedhető és elzárásra változtatható *pénzbüntetéssel* bünteti s azonfelül *az okozott költségek megfizetésében* marasztalja. (Bp. 232. §. 1. bek.).

III. *A szakértők meghívása.* Szakértőkre a legkülönböz-
zőbb esetekben (hullavizsgálat, sérülések, mérgezések, hamisi-
tások stb.) van szüksége a szemlét teljesítő bírónak vagy az
ítélő bíróságnak s ezért a bíró *a szükséghez képest* intézkedik
szakértők meghívása iránt. *A feleknek is joguk van* szakértők
meghívását indítványozni vagy kérni, e felett azonban min-
dig a bíróság határoz.

A szakértőket *a bíróság hívja meg* és pedig szabály sze-
rint *a rendes bírósági szakértők* közül, kik e tisztre a bíróság
mellé állandóan ki vannak nevezve. (Törvényszéki orvos,
vegyész). A bírói szemléhez *rendesen két szakértő* hivandó
meg, ha azonban fontosabb ügyről és bonyolultabb kérdésről
van szó, az ügy fontosságához képest *többet is* kell alkalmazni,
viszont csekélyebb fontosságú körülménynek megállapítására,
valamint ha több szakértő nehezen volna található, *egy is* elég-
séges. (Bp. 227. §. 3. bek.). A bíróság által alkalmazott szakér-
tőkön felül a BP. a német büntető perrendtartás mintájára,

u. n. *ellenőrző szakértő* alkalmazását is megengedi, akit a *terhelt*, vagy ha többen vannak, a *terheltek* vehetnek igénybe *saját költségükön* oly ügyekben, melyekben az eldöntendő kérdések felismeréséhez külön szakértelem szükséges.

1. A rendes szakértők csak akkor *mellőzhetők*, ha ellenük aggodalom merült fel, ha akadályozva vannak, ha a késedelem veszélyvel járna, vagy ha köztök nincs olyan, aki a kívánt külön szakértelemmel bírna. Ha szűkségesnek mutatkozik, a rendes szakértőkön felül *más szakértők* is alkalmazhatók, akik a kívánt *külön szakértelemmel* bírnak. (Bp. 227. §. 4—5. bek.).

2. Az *ellenőrző szakértőnek* joga van a *terhelt* vagy *terheltek érdekeit* szakértői közreműködésével *előmozdítani* s *megoltalmazni*. Nevezetesen a szemlénél jelen lehet, az esetleges hiányokra vagy mulasztásokra figyelmeztethet és a szemle teljesítésére, valamint a véleményre nézve észrevételeit akár a jegyzőkönyvben, akár külön iratban előterjesztheti. (Bp. 228. §. 2. bek.).

3. A szakértőkre vonatkozó *kizáró okokat*, valamint a szakértők ellen a felek által tehető *kifogásokat*, melyeknek nyomatékos volta esetén a bíróság az illető szakértőt *mellőzheti*, a Bp. 229. és 230. §§-ai szabályozzák.

85. §. *A szakértői szemle.*

Irodalom: Kenyeres Balázs: Törvényszéki orvostan. I—III. k. 1910.; *Fialovszky* Béla: A részegség bűnjogi szempontból. BJT. LV. 73.; *Jellachich* István: A gyermekülés. 1903., Robbanó szerek és robbanások egy eset kapcsán 1903.; *Gazdag* anyaggyűjteményt nyújtanak e tárgyra az *Igazságügyi Orvosi Tanács Munkálatai*, melyekből eddig hat kötet (1905—1914.) jelent meg.

I. A szakértői működés két fő mozzanatból áll: 1. a szakértői *szemléből*, vagyis a szemletárgy szakszerű megfigyeléséből, 2. a szakértői *lelet* és *vélemény* adásából. Az előbbi rendszerint bírói szemlével kapcsolatosan ejtetik meg, de megejthető anélkül is (pl. a vegyi vizsgálat). Az utóbbi történhetik a szemlével egyidejűleg, vagy később is. Ugy a szemle, mint a véleményadás előjöhethet az előkészítő eljárásban és a főtárgyaláson, illetőleg a tárgyaláson. (A hullavizsgálat rendszerint a vizsgálat alatt, az elmeállapot megfigyelése sokszor csak a főtárgyalás alatt történik.)

A szakértői szemle menetére nézve a törvény *általános* jellegű főbb szabályai a következők:

1. A szakértő a szemle megkezdése *előtt* esküt tesz arra, hogy *észleleteit hiven és véleményét részrehajlatlanul, legjobb tudása és lelkiismerete szerint fogja előadni*. Az állandóan alkalmazott és ilyen minőségben esküt tett szakértő újabb megeskütés helyett *hivatalos esküjére figyelmeztetendő*. (Bp. 233. §.).

Az esküdtétel módjára és egyéb erre vonatkozó kérdésekre a tanukra előírt szabályok. (Bp. 217—219. §.) alkalmazandók.

A szakértő is eskü helyett ünnepélyes fogadalmat tehet, ha azt állítja, hogy az eskü vallási meggyőződésével ellenkezik.

Ha a szakértő egyszersem *tanu gyanánt* is szerepel, ez esetben a *tanukra előírt esküt* is le kell tennie, valamint ha a *tanu* nemcsak bizonyos tények elmondására, hanem azok felől szakvélemény nyilvánítására is hivatik fel, erre nézve a *szakértői esküt* is köteles letenni. Az ily egyént a német bir. b. prts „szakértő tanunak“ nevezi. A BP. ezt a fogalmat nem ismeri, hanem a tanui és szakértői minőséget megkülönbözteti ugyanazon egyénben is.

Ha a szakértők véleményök előkészítése céljából szükségesnek találják, bizonyos körülményekre vonatkozólag a szükséges felvilágosítások az ügy irataiból nekik megadhatók, esetleg *az ügy iratai* is, vagy egy részök *velök közölhetők*. Ugyane célból *uj tanuk* hallgathatók ki, sőt a már kihallgatott tanuk *ujra kihallgathatók* és a szakértők a kihallgatáson, a bírő beleegyezésével, a tanuhoz közvetlenül kérdéseket intézhetnek. (Bp. 234. §.)

2. A szemlét a vizsgálat alatt rendszerint a *vizsgálóbíró* vezeti és a felek, illetőleg képviselőjük részéről tett indítványok lehető figyelembevételével, ő jelöli meg (Bp. 235. §. 1. bek.) a szakértői megvizsgálás *tárgyait* és megállapítja a *kérdéseket*.

A *felek*, illetőleg képviselőjük, a vizsgálat és vélemény tárgyát tevő körülményekre nézve *indítványozhatják* kérdések tételét és ezeknek a szakértőkhöz való intézése csak fontos okból tagadható meg. (Bp. 235. §. 2. bek.)

A szemle tárgya rendszerint a *vizsgálóbíró jelenlétében* vizsgálandó meg. Nem szükséges azonban a vizsgálóbíró jelenléte, ha félrevonulását a szemléreméret kimélése követeli; továbbá ha a szemle tárgyának misége és minősége csak hosszabb időn át tartó megfigyelés vagy kísérletezés alapján állapítható meg. (Bp. 236. §. 1., 2. bek.)

3. A szemle eredménye a *lelet* és a *szakértői vélemény*. A „lelet“ a szemle alkalmával talált állapot pontos, hű leírása, mely esetleg rajzokkal, fényképekkel egészített ki. A *lelet* a szemle alkalmával *nyomban jegyzőkönyvbe veendő*. A *szakértői vélemény* az észlelt tényekből a szakértő által levont szakszerű megjegyzéseket, következtetéseket s ezek indokait foglalja magában. Ez szintén vagy *azonnal* jegyzőkönyvbe mondandó, vagy a bírő által megállapított határidő alatt *írásban nyújtandó be*.

4. Ha a szakértők ténybeli megállapításai *jelentékenyen eltérők*, vagy a lelet *határozatlan, homályos, önmagával*, vagy *bizonyított ténykörülmenyekkel ellentétes*, ugyanazokkal, vagy ha a kétségek a szakértők újabb kihallgatásával el nem oszthatók, más szakértőkkel *uj szemlét* kell tartani. (Bp. 237. §.).

Ugyanigy ha a szakértők *véleményében ellenmondások, helytelen következtetések* vagy *hiányok* mutatkoznak, vagy ha az adott vélemény helyességéhez *nyomatékos kétség* fér: a véleményadó szakértők *felvilágosító* nyilatkozatra kötelezendeők s ha ez eredményre nem vezetne, *más szakértők véleménye* szerzendő be. Amennyiben ez *orvostani* vagy *vegyészeti* kérdésekre nézve válnék szükségessé: ha a véleményt nem a törvényszéki orvos, illetőleg nem az országos bírósági vegyész adta, *ennek felülvéleménye* szerzendő be; ha pedig a bíróság kétségeit ez a vélemény sem oszlatta el, *felülvélemény adása* végett *az igazságügyi orvosi tanács* keresendő meg. (Bp. 238. §. 1., 2. bek.).

1. A *vizsgálóbíró* maga nem keresheti meg az igazságügyi orvosi tanácsot, hanem csak *előterjesztést* tehet ez iránt a *vádlanácshoz* s ez fogja közvetlenül megkeresni a tanácsot a felülvéleményezés végett.

Sürgős szükség esetében a *kir. ügyész* is a *főügyész útján* megkeresheti az országos bírósági vegyészt vagy az igazságügyi orvosi tanácsot *felülvéleményezés* iránt. Erről a terhelt vagy védője értesítendő, kinek jogában áll, három nap alatt, az országos bírósági vegyészhez, illetőleg az igazságügyi orvosi tanácshoz észrevételeit és kérdőpontjait előterjeszteni. (Bp. 238. §. 3—4. bek.)

Ha az igazságügyi orvosi tanács felülvéleménye sem nyújt teljes tájékoztatást, a bíróság megkeresésére köteles a tanács a kívánt *újabb felvilágosítást* vagy *pótvéleményt* megadni. (Bp. 239. §.)

Az igazságügyi orvosi tanács véleménye szintén nem kötelező a bíróságra, hanem azt is, mint más szakértői véleményt, a bíróság *szabadon mérlegelheti* s bizonyító erejét belátása szerint határozza meg.

2. A Kuriának az orvosszakértői véleményekre vonatkozó felfogását a legújabb gyakorlat alapján mutatja be Perjéssy Mihály: BJT. XLVI. 97. Legfontosabb a Kuria ama kijelentése, hogy *halállal* sújtandó eseményeknél *feltétlenül szükséges a vádlottak elméleti állapotának szakszerű megfigyelése.* (U. o. 105.)

II. *A szakértői szemle egyes különös alakjai.* A Bp. a szakértői szemle egyes alakjait nagy részletességgel (240—253. §§.) szabályozza, hogy ezzel a szemlét vezető bíróság és az azt teljesítő szakértők nehéz feladatát megkönnyítse és irányítsa.

E részletes szabályok közül fontosabbak:

1. *Halottszemle és boncolás* foganatosítandó, ha gyanu támad, hogy valakinek halálát büntett vagy vétség okozta.

Ily esetben az esetleg már eltemetett holttest kiásandó és boncolás alá veendő, ha a szakértők véleménye szerint a szemlétől és a boncolástól *az adott körülmények között még eredmény várható.*

A halottszemlére és a boncolásra *két orvosszakértőt* kell alkalmazni.

A szakértők véleményében kimondandó, hogy *mi volt a halálnak közvetlen oka és ezt az okot mi idézte elő.*

Ha a holttesten *sérülés* észlelhető, megállapítandó, hogy ezt más okozta-e és ha igen: vajjon a *sértés* mily eszközzel, mily módon, mennyivel a halál bekövetkezése előtt volt ejtve és hogy a *sérülés* okozta-e a halált. L. Bp. 240—242. §§.

2. *Gyermekülés* gyanuja esetében a halottboncolás alkalmával megállapítandó az is, hogy a *gyermek* ujszülött és élve született, érett és életképes volt-e?

Ha a gyermek holtan született, a *halál időpontja* és oka lehetőleg kiderítendő. 243. §.

3. Ha *mérgezés* gyanuja forog fenn, a vegyész vizsgálatot rendszerint az országos bírósági vegyész teljesíti. 244. §.

4. *Testi sértés* esetében a *sértés minősége*, a *sértett* szervezetének egyéni sajátossága, a *sértés* eszköze, módja, a *sérülés oka*, a véletlenül hozzájárult okok stb. és a *gyógyulás időtartama* meghatározandó.

A *törvényszéki, törvényhatósági, államrendőri, járási, községi* vagy *körorvos véleménye*, amennyiben az eljárás adataival megegyez és senki nem kifogásolja, a *testi sértés minőségének* és *gyógyulása tartamának* megállapítására bizonyítékkal bírói szemle nélkül is elfogadható. 245. §.

5. Ha a gyanúk merül fel arra nézve, hogy a *terhelt beszámíthatóságot* *kizáró* vagy *korlátozó elmezavarban*, vagy *öntudatlanságban* szenved, a megfigyelést mindig két orvosnak kell teljesíteni és véleményt adni arról, vajjon a *terhelt elmezavarban* vagy *öntudatlanságban* szenved-e vagy nem, illetőleg a *bűncselekmény elkövetésekor* abban szenvedett-e úgy, hogy e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem bírt s az iránt is nyilatkozni, vajjon a *terhelt állapota közveszélyes-e?* Ha a szakértők a megfigyelés alatt a *terhelt akaratának szabad elhatározását* *korlátozó körülményeket* észlelnek, véleményükben ezeket is tartoznak részletezni.

A *vádtanács* vagy az *ítélőbíróság* az orvosszakértő vagy bármelyik fél indítványára (a vádló és a védő, esetleg az e célból nyomban kirendelendő külön védő meghallgatása után) elrendelheti, hogy a *terheltet elmeállapotának további megfigyelése végett* az e célra rendelt állami intézetbe szállítsák. A szabadlában levő terhelt csak akkor szállítandó ily intézetbe, ha elmeállapotának megfigyelése máskép meg nem történhetik.

Az *intézetben* a megfigyelés rendszerint legfeljebb két hónapig tarthat, mely idő alatt a vélemény is előterjesztendő. A megfigyelést hosszabb időre csak a vádtanács, illetőleg az *ítélőbíróság* újabb határozattal terjesztheti ki. Ennek kieszközlése végett köteles az *intézet igazgatója*, az illetékes bíróság-hoz idejekorán indokolt előterjesztést tenni. 246. §.

Az igazságügyi orvosi tanács véleményét csak az esetben kell kikérni, ha a bírósági szakértők eltérő véleményeket adtak, vagy ha ezt a bíróság szükségesnek véli. (Kuria: BJT. XLI. 128. Papp Béla esete).

6. *Pénz-, közhitelpapir- és bélyeghamisítás* esetében a hamisítvány szakértői megvizsgálására rendszerint azt a hatóságot kell megkeresni, amely az illető pénz- vagy értékjegy kibocsátására jogosítva van. Ettől kell véleményt kérni arra nézve is, hogy a hamisítást valószínűleg hogyan követték el. A részletes intézkedéseket a 247—249. §. tartalmazza.

7. Az *írás azonosságának* vizsgálatáról l. a 250. §-t.

Próbairás eszközlése végett a terhelt ellen kényszer nem alkalmazható.

(Az írásvizsgálatokra nézve l. *Langenbruch*: Graphometrie, Gross'. Archiv 56. k. 336.; *Schneikert*: Zeitschrift 36. k. 83.

8. *Csalárd* vagy *vétkes bukás* esetében a szakértőknek meg kell állapítani, hogy a közadás attól az időponttól fogva, midőn fizetéseképtelenségét tudta vagy tudnia kellett, *mily adósságokat* csinált és tartozásai mely időpontban kezdtek felülmúlni vagyonát. Részletesen megállapítandók továbbá a kereskedelmi könyvek vezetésére kötelezett terheltek e könyvek vezetése körüli mulasztásai. 251. §.

9. *Gyújtogatás* esetében különösen kiderítendő: a gyújtás módja, mi és minő volt a tűz gerjesztésére használt anyag, továbbá a hely, ahol s az idő, amikor a gyújtás vagy kísérlete történt vajjon nem volt-e előre látható a tűznek könnyen továbbterjedése, vagy az, hogy emberéletet veszélyeztet; végre megállapítandó a kár nagysága. (252. §.)

10. Ha *mások személyét vagy vagyonát veszélyeztető* egyéb bűncselekmény forog fenn, meghatározandó az elkövetés, illetőleg a közreműködés módja és eszköze, az okozott vagy okozni akart kárnak, az elveszett haszonnak a bekövetkezett vagy bekövetkezhett veszélynek nagysága. (253. §.)

86. §. *Bűnjelek (okmányok, okiratok) és jelenségek.*

Irodalom: Glaser: Beitrüge zur L. v. Beweise. 104—193.; *Gábor Béla és Arányi T.*: Daktyloskopia 1905.; *Gábor B.*: Ujjnyomok a helyszínen, 1903.; *Garraud Pierre*: La preuve par indices dans le procès penal. 1913.; *Porsch*: Die Bedeutung des Beweises durch die Indicien in d. kirchlichen Gerichtsverfahren. Breslau. 1876.

I. A szemletárgyakon kívül mint tárgyi bizonyítékok jönnek elő a büntető perekben a *bűnjelek* vagy az *okmányok* (documenta) s ezeknek egy faja gyanánt az *okiratok*.

1. *Bűnjel* vagy okmány alatt értendő minden oly tárgy, mely valamely *önmagnán kívül fekvő* s a büntető perben fontossággal bíró tények vagy ténykörülmények igazolására, valamely tény valóságának megállapítására eszközül felhasználható. A bűnjelek (pl. a büntett eszközei, a büntett által létrehozott tárgyak, a tettes vagy részes ujj vagy lábnyomai) a *tárgyi bizonyítékok* közé tartoznak, a szemletárgyaktól abban különböznek, hogy míg ezek létezésük vagy állapotuk által maguk közvetlenül igazolnak valamely tényt, addig az okmányok nem maguk igazolnak valamely tényt vagy ténykörülményt, hanem csak következtetési alapot, közvetett adatot szolgáltatnak a bírónak valamely tény felől a meggyőződés ébresztésére. A bűnjelek rendszerint a közvetett bizonyítás eszközei, amelyek azonban más bizonyítékkal (beismerés, tanuvallomás) párosulva, illetőleg azokkal összhangzásban állva, minden-

esetre fontos és gyakorlatilag igen nagy jelentőségű bizonyítékok képeznek a büntető perekben.

A bűnjelek által való bizonyítás, mint általában a közvetett bizonyítás, a legnehezebb és legkényesebb módja a bizonyításnak. Egy bűnjel (a terhelt ujjnyoma a sértett testén, vagy a feltört lakás ablakán) rendszerint csak *egy adat*, egyetlen támpont egy hosszú és bonyolódott bizonyító eljárásban, melyet sok más adattal kell kiegészíteni, összhangba hozni, hogy valamely tény valóságát a bíró megállapíthassa.

A bűnjelek általi bizonyítás rendszerint azok *észlelése* (megszemlélés, izelés, tapintás, hallás) *által* történik. E végett szükséges az illető tárgyakat *a bíró részére biztosítani* (lefoglalni, házkutatás, motozás által előkeríteni) hogy az előkészítő eljárás vagy a főtárgyalás alatt azokat észlelhessen s azokból meggyőződését megalkothassa. Természetesen a bűnjelek bizonyító erejét a bíró szintén szabadon mérlegeli s épen e részben van szükség a legnagyobb óvatosságra és gondosságra, hogy a különböző bűnjelek megfelelő csoportosításával és értékelésével a valóságot helyesen és biztosan állíthassa helyre a bíró.

A bűnjelek összeszedését, a büncselekmény *nyomainak* biztosítását a nyomozás alatt a *rendőri hatóságok* és *közegek* hivatalból végzik. (Bp. 94. §.). A vizsgálat alatt a *vizsgálóbíró* is köteles a büncselekmény *nyomait* haladék nélkül megállapítani. (Bp. 118. §.)

A nyomozással megbízott rendőri hatóságok és közegek, így különösen a fővárosi államrendőrség illető osztályai bámulatossággal, ügyességgel és bátorsággal végzik a bűnjelek, az elkövetett büncselekmények nyomainak felderítését, összeállítását. Épen a magyar államrendőrség érdeme e téren *az ujjlenyomatok* rendszerének (daktyloscopia) tökéletesítése (Gábor Béla és Arányi T. id. m.), s a *kriminalisztika* újabb vívmányainak hasznosítása.

A Bn. 35., 36. §§-ai alapján a fővárosi és egyes nagyobb vidéki városokban is a lefoglalt és elkobzott bűnjelekből kriminalisztikai szempontból rendkívül érdekes és tanulságos gyűjteményeket, illetve *kriminalisztikai muzeumokat* rendeztek be.

A gyakorlatban volt eset, midőn a tett helyén talált meztelen lábnyomnak összehasonlítása a terhelt lábnyomával eredményezte a terhelt ellen az eljárás megszüntetését. L. *Kármán E.*

2. Az *okiratok* általi bizonyításnak a büntető perben sokkal kisebb szerepe van, mint a polgáriban. Iratok által ugyanis a büntető perben aránylag ritkán lehet fontos ténykörményeket bizonyítani. Mindazáltal nemesak iratok útján elkövetett büncselekményeknél (okirathamisítás, levélbeli becsület-sértés, sajtóvétség), de más büncselekményeknél is az *iratok*

általában (és pedig gyakrabban magán- mint közokiratok) fontos bizonyítékokat képezhetnek.

Az okirat (írott, nyomtatott gondolatközlés, fénykép) a büntetőperben lehet majd *szemletárgy*, pl. váltóhamisításnál a hamis váltó, az incriminált sajtótermék, majd *bűnjel* pl. a terhelt által részes társához írott levél. *Közokirat* vagy *magánokirat-e* az illető irat, a bizonyítás szempontjából közömbös. A legközönségesebb magánokirat (egy papírdarabra irt nyilatkozat) is tartalmazhat igen fontos *bizonyító adatot*. A büntetőperben csak az okirat *valódisága* (hitelessége) a fontos. Az is, hogy *eredeti* példány, vagy másolat az illető irat, végeredményben mellékes, csak kétségtelen legyen az irat hitelessége.

Az okiratok általi bizonyítás az okiratok *megszemlélése*, illetőleg *felolvasása* által történik. A megsemlélés (elolvasás) történhetik úgy az előkészítő eljárásban, mint a főtárgyaláson. A nyomozás vagy vizsgálat alatt lefoglalt *levelek*, *táviratok* vagy egyéb (postai) *küldemények* felbontására csak a *vizsgálóbíró* vagy az eljáró bíróság jogosult. (Bp. 186. §. 2. bek.) Az iratok *felolvasása* a főtárgyaláson a rendes módja az iratok általi bizonyítás felvételnek, amennyiben: „iratok tartalma csak annyiban szolgálhat bizonyítékkul, amennyiben azokat (a 313. §. szabályainak megtartásával) a főtárgyaláson felolvasták.“ (Bp. 324. 2. bek.).

Az okiratok bizonyító erejét a bíróság szintén szabadon mérlegeli. A törvény azonban ezen a ponton korlátozza némileg a birói szabadságot, midőn egyfelől az 1914: XIII. t.-c. (9. §.) megállapítja, hogy *közokirattal bizonyított* oly ok iránt, amely súlyosabb vagy enyhébb büntetési nem vagy büntetési tétel alkalmazását vonja maga után, az esküdtekhez kérdést intézni nem szabad (id. t. 9. §.), ha az ily ténykörülmenyt *közokirat* bizonyítja (pl. a vádlott és a sértett közötti házastársi viszonyt), a birói tanács a megfelelő súlyosabb vagy enyhébb tételt az esküdtek határozata nélkül is alkalmazhatja (u. o. 25. §.), másfelől a Bp. 313. §-a részletesen felsorolja, mely iratokat s mily esetben *szabad* s melyeket *nem szabad* a főtárgyaláson felolvasni. (L. alább a 118. §-t),

II. *Jelenség* alatt a büntető perben bizonyos tényekre vonatkozó oly *adatokat*, *körülményeket* értünk, melyek nem magát a bűnselekményt vagy annak körülményeit igazolják közvetlenül, hanem ezekkel okozati összefüggésben álló *más tények valóságát* vagy *valótlanságát bizonyítják* s ez által *közvetett bizonyítási alapot* nyújtanak az illető bűnügyre fontos tények valóságának vagy valótlanságának megállapítására. Így az a körülmény, hogy a terhelt a cselekmény elkövetése idejében nem volt jelen az elkövetés színhelyén, más helyen tartózkodott (az u. n. *alibi* igazolás), egy fontos adat az ő ártatlanságának igazolásánál, viszont az a körülmény, hogy a terhelt lakásán az illető bűnselekmény elkövetési eszközei találtattak, egy adat az ellene szóló gyanu megerősítésére.

Miután a bíróság meggyőződése a való tényekről, a legkülönbözőbb adatok, körülmények egybevetéséből, jelen és mult tényekből való következtetésekből alakul ki s minden adat, ami a bírói meggyőződés kialakulásában szerepet játszott, bizonyítéknak tekintendő, a jelenségeket is a bizonyítékok közé lehet és kell sorozni. Az u. n. közvetett vagy összetett bizonyítás egyenesen a jelenségekre, azoknak logikailag összefüggő láncolatára van építve.

A jelenségek felsorolása, csoportosítása vagy osztályozása alig lehetséges. Ugy tárgyi adatok (bűnjелек) mint egyéni nyilatkozatok (a terhelt, a tanuk nyilatkozatai), amennyiben nem az illető ügyben merültek fel, illetve tétettek, hatósági ténymegállapítások (előző elítéltetés) jelenségeket képezhetnek s bizonyítéknak felhasználhatók.

A jelenségek általi bizonyításnak külön sajátos módja nincs. Azok *megállapítása* (constatálása) rendszerint összeesik a többi bizonyítékok felvételével (szemletárgyak, bűnjелек összegyűjtése, tanukihallgatás, bírói szemle), emiatt nem tekintik általában a jelenségeket önálló bizonyítékoknak.

A *jelenségeket* (indicia) az újabb b. perjogi irodalom többsége nem tekinti bizonyítékoknak, hanem rendszerint épen a bizonyíték mellett a jelenséget mint csupán *valószínűsítési adatot* különböztetik meg. Így Balogh szerint bizonyos körülmények nem ugyan bizonyítékot, de *jelenséget* képezhetnek a terhelt bűnösségére vagy ártatlanságára. Helyesen mutatja ki azonban Glaser, hogy a mai modern büntetőperben is a jelenségeket nincs okunk kizárni a bizonyítékok közül, mert különösen a „belső tényeket“ (szándék) csak a jelenségek bizonyítják.

III. FEJEZET.

A bizonyítás anyagának biztosítására szolgáló kényszerintézkedések.

87. §. A bizonyítási jog kényszereszközei.

I. Miután a modern büntető perjog nem bizza a felek tetzésére a bizonyítást, hanem a bíróság és más hatóságok hivatalos kötelességévé teszi a való tényállás megállapítására szükséges bizonyítékok megszerzése, illetőleg kiegészítése és megőrzése felőli gondoskodást, e feladat teljesíthetése s ezzel a büntető per céljának biztosítása végett a bíróságoknak és más hatóságoknak sokszor *kényszereszközökhöz* is kell nyulniok és oly cselekményeket elrendelniök, melyek *az egyéni szabadság-*

jogok csorbitásával járnak, ha a bizonyítékokat felderíteni, az ítélő bíróság előtti tárgyalásig megőrizni, azok perrendszeri felvételét lehetővé tenni akarják.

Ilyen, a *bizonyítás anyagának biztosítására* szolgáló perbeli kényszerintézkedések: 1. a *lefoglalás*, 2. a *házkutató*, 3. a *személymotosás*, melyek által a bíróság a tulajdonjog, a házbéke, levél- és távirattitok, vagy a személyes szabadság megsértésével jut valamely bizonyítási eszköz birtokába, valamint ily kényszereszközök 4. a *bűnügyi zárlat* és 5. a *biztosítási végrehajtás*, melyekkel a sértett kártérítési igénye a terhelt tulajdonjogának megszorításával biztosíthatik.

Hogy a bíróság e fontos egyéni jogokat a büntető per lefolytathatása végett így korlátozhatja, jóllehet maga az anyagi BTK. büncselekményeknek nyilvánítja e jogok megsértését, annak magyarázata a „salus reipublicae suprema lex esto“ elvében, az állam és a társadalom *magasabb érdekeinek* biztosításában, a jogrend védelmében van. Természetes azonban, hogy e kényszereszközök alkalmazása mindig *kivételes jellegű intézkedés* s azoknak gyakorlása mindig *szigorú feltételek mellett*, csak a *szorosán körülírt esetekben* és *rendszerint csak a bíróságnak* van megengedve. A rendőri hatóságok és közegek e kivételes kényszerintézkedéseket csak *sürgős szükség*, a késedelemből származható veszély esetében alkalmazhatják. A Bp.-nak azok a szakaszai, melyek e kényszereszközök alkalmazását körülírják, kétségtelen alkotmánybiztosítóknak tekinthetők, mert megvédik a polgárokat attól, hogy a bíróságok és más hatóságok az egyéni szabadságjogokat önkényesen korlátozhassák vagy megsemmisíthessék.

Ezekre a kényszerintézkedésekre, különösen a leggyakrabban előforduló lefoglalásra, házkutatásra és személymotosásra rendszerint *az előkészítő eljárás* (nyomozás és vizsgálat) alatt van szükség, mert a gyanu alaposságának igazolása, a bírói eljárás megindítása vagy folytatása függ egyes bizonyítékok megszerzésétől, másfelől maguk a gyanúsítottak vagy terhelték is rendszerint mindjárt az eljárás elején igyekeznek a bűnjeleket eltüntetni, megsemmisíteni. Az idetartozó bírói cselekményeket tehát legtöbb esetben a *vizsgálóbíró* teljesíti, helyette szükség esetén a *járásbíró* s késedelem veszélye esetén a *rendőri hatóságok* és *közegek* járnak el. Ezért is kellett az itt előjövő bírói s más hatósági cselekményeket szabatosan előírni és szigorú formákhoz és feltételekhez kötni.

Ez intézkedések *gyors* és rendszerint *ideiglenes természetű* jellegéből folyik, hogy mihelyt azokra nincs szükség, vagy az illető bizonyíték megszerезtetett, vagy a főtárgyaláson lendő reprodukálása biztosított, az érdekelt egyének ellen az elrendelt kényszerintézkedések abbahagyandók. Ugyancsak az egyéni szabadságjogok biztositékaul rendeli el a törvény, hogy az eljáró hatóság tagja vagy közegei, valamint a bírósági tanuk a lefoglalás, házkutatás vagy személymotoszás alkalmával szerzett tudomást *csak az eljárás céljaira használhatják fel*, illetőleg közölhetik. Egyéb tekintetben az reájuk nézve *hivatali titok*. (Bp. 191. §.).

II. A BP. XII. fejezete szól a „lefoglalás, házkutatás és személymotoszás“ról, a XXVII. fejezete „a magánjogi igény érvényesítéséről és biztosításáról“ cím alatt a bűnügyi zárlatról és a biztosítási végrehajtásról. E helyütt csak a három első kényszereszközt mutatjuk be, a bűnügyi zárlat és biztosítási végrehajtás szabályait alább a magánjogi igény érvényesítésével kapcsolatban ismertetjük.

A *terhelt személye* ellen tehető különböző kényszerintézkedéseket (elővezetés, előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság), jóllehet ezek is *részben* a bizonyítás biztosítására is szolgálnak, nem tartottam idesorozandóknak, mert a Bp. értelmében a terhelt *nem köteles* vallani s így elvileg a személye elleni kényszerintézkedés sohasem a vallomásra kényszerítés, hanem az előkészítő eljárás s általában a büntetőper lefolytathatása és sikere érdekében alkalmazható. L. alább a 102., 103. §§-okat.

88. §. A lefoglalás.

Irodalom: Mothes: Die Beschlagnahme. 1903.

I. *A lefoglalás fogalma és a kiadási kötelesség.* Lefoglalás alatt a büntető eljárásban azt a bírói eselekményt értjük, melynél fogva a terhelt vagy más egyének birtokában levő oly tárgyak, melyek *a büntető törvények szerint elkobzandók*, vagy *a bűnvádi eljárásban bizonyításra felhasználhatók*, bírói őrizet alá vétetnek vagy megőrzésük másképen biztosittatik. (Bp. 169. §. 1. bek.).

A bűnvádi eljárásban alkalmazott lefoglalás eszerint nem egy jelentőségű a polgári perbeli végrehajtással, mert a b.-per lefoglalása *nem ad zálogjogot*, s a lefoglalt tárgyak, amennyiben a BTK. szerint nem elkobzandó és megsemmisítendő tárgyak, a büntető perben történt felhasználás után *visszaadandók* a tulajdonosnak. L. Min. Indokolás 339. l.

Mintán a büntető eljárásban gyakran van szükség bizonyos tárgyakra, mert azok igen fontos bizonyítási eszközöket képezhetnek, pl. az ellopott dolgok, a bűnelkövetés helyén levő

tárgyak, a hűnös irományai, levelek stb., a törvény általános köteleességül állapítja meg, hogy *mindenki* a birtokában vagy birlalatában levő ily tárgyakat a bíróságnak köteles rendelkezésére bocsátani vagyis *kiadni*.

Birtokban vagy birlalatban nem lévő dolgok lefoglalásához formalis (írott) határozat nem szükséges, pl. a tett színhelyén talált kés, pisztoly vagy ruhadarab bírói őrizet alá vételéhez. Ha azonban az illető tárgy valakinek birtokában vagy birlalatában van, lefoglalása *írott határozatban* mondanó ki. (Bp. 169. §. 2. bek.).

A *kiadási köteleesség* biztosítására ugyanolyan kényszerítő intézkedéseket (*penzbüntetés és letartóztatás*) ír elő a törvény, mint a tanuzási köteleességnél.

Ha a birtokos vagy birlaló a lefoglalt tárgy kiszolgáltatását megtagadja és a lefoglalandó tárgy házkutatás útján sem szerezhető meg, a birtokos vagy birlaló ezer koronáig terjedhető és elzárásra átváltoztatható *penzbüntetés* terhe mellett felhivandó a tárgynak rövid záros határidő alatt leendő kiadására. Ha e határidő eredménytelenül telt le, a penzbüntetés alkalmazandó, további vonakodás esetében pedig a birtokos vagy a birlaló letartóztatható. (Kihágás miatt legfeljebb hat hétig, büntett vagy vétség esetében legfeljebb hat hónapig).

A *terhelt* és a tanuzási köteleesség alól *mentességgel* bíró egyén ellen e büntetés nem alkalmazható. (Bp. 170. §. 1—3. bek.).

II. *Levelek, táviratok és küldemények lefoglalása.* Külön rendelkezik a törvény a *levelek, táviratok és egyéb küldemények* lefoglalásáról, egyrészt azért, mert a terhelt és részestársai épen a levelezés, táviratozás, postai küldözés korlátlan gyakorlása által idézhetik elő legkönnyebben — még letartóztatás esetében is — a bűnjelek megsemmisítését, vagy a tanukkal összejátszást, szóval az eljárás meghiusítását, másrészt azért is, mert a levél és távirattitok önkényes korlátozásával a hatóságok nagyon könnyen veszélyeztethetnék ártatlan emberek jó hírnevét, becsületét vagy anyagi érdekeit, szükséges azért ezen tárgyak lefoglalásánál *még több és erősebb biztosítékokról* gondoskodni.

A levelek, táviratok s egyéb küldemények lefoglalásának feltételeire nézve a BP. a postai küldemények négy csoportját különbözteti meg:

1. a *terhelthez intézett*, vagy *tőle származó* levelek, táviratok és egyéb küldemények csak akkor foglalhatók le, ha a terhelt valamely *büntett*, vagy nem csupán penzbüntetéssel büntetendő *vétség* miatt a) vagy *vizsgálat alatt* áll b) vagy

le van tartóztatva, c) vagy ellene ily bűncselekmény miatt az elővezetés, elfogatás vagy d) a főtárgyalás el van rendelve s mindenik esetben oly körülmények forognak fenn, melyekből alaposan következtethető, hogy a levelek stb. ellene vagy terhelt társa ellen bizonyítékul szolgálhatnak;

2. ugyanily feltételek mellett lefoglalhatók azok a más személyhez címzett levelek stb. is, melyekre nézve nyomatékos adatok mutatnak arra, hogy azok a terheltre vannak intézve vagy tőle származnak s csak valódi rendeltetésük leplezése, illetőleg a lefoglalás megghusítása végett vannak hamisan címezve;

3. a terhelt és hozzátartozói vagy ez utóbbiak közt váltott levelek és egyéb írásbeli közlemények csak az esetben foglalhatók le, ha ezeket a részesség, orgazdaság vagy a bűnpártolás nyomatékos gyanuja terheli;

4. a terhelt és védője közt váltott levelek s egyéb írásbeli közlemények pedig csak akkor, ha a védő ellen részesség, orgazdaság vagy bűnpártolás miatt vizsgálat van elrendelve. (Bp. 171., 172. §§.).

III. Az elrendelő hatóságok. A lefoglalás elrendelésére a nyomozás és vizsgálat alatt rendszerint a vizsgálóbíró, ha azonban a késcdelem veszéllyel jár, a járásbíró és (a levelek, táviratok kivételével) a nyomozást teljesítő rendőri hatóság is jogosult. (Bp. 177. §. 2. bek.).

Levelek, táviratok, küldemények lefoglalását kivétel nélkül mindig csak bíró (vizsgálóbíró, járásbíró, vádtanács) rendelheti el. A kir. ügyészségnek csak arra van joga, hogy halaszthatatlan szükség esetében a posta, táviró, szállító stb. hivataloknál valamely küldemény visszatartását elrendelhesse. Az ügyészség rendeletének azonban csak az a hatálya, hogy az említett hivatalok és intézetek kötelesek a lefoglalt küldeményt három napig visszatartani. Ha a kir. ügyészség által haladéktalanul értesítendő vizsgálóbíró ez idő alatt a lefoglalást fenn nem tartja és e tárgyban hozott határozatát az illető intézettel nem közli, a lefoglalás hatályát veszti és a lefoglalt tárgyak a címzettnek kiadandók, illetőleg rendeltetésök helyére küldendők. (178. §. 3. bek.).

A lefoglalás elrendelése történhetik 1. írott határozattal, melyben a lefoglalandó levél vagy küldemény tüzetesen megjelölendő, 2. az illető posta, táviró, távbeszélő hivatalban, szállító vagy fuvarozó intézetben történt személyes megjelenés

esetén szóval, amiről jegyzőkönyv veendő fel, 3. távirat vagy távbeszélő útján, amikor azonban az alakszerű határozat utólag nyomban megküldendő. (Bp. 178. §. 1., 2. bek.).

Ha az ügy elintézéséhez olyan tárgy megtekintése szükséges, amely valamely közhatalóságnak vagy hatósági közegnek őrizete alatt van, vagy ha a bíróságnak hivatalos okiratra van szüksége, az illető hatóságot, a szükséges tárgy vagy okirat áttétele, illetőleg kiszolgáltatása iránt meg kell keresni. Ha a hatóság vagy annak közege a megkeresés teljesítését megtagadja az igazságügyi miniszterhez jelentés teendő. (Bp. 179. §.).

IV. *A lefoglalás foganatosítása.* A lefoglalást rendszerint az azt elrendelő vizsgáló bíró vagy járásbíró maga foganatosítja, szükség esetén azonban e célra a rendőri hatóságokat és közegeket is igénybeveheti. (Bp. 180. §. 1. bek.). Levelek, táviratok, küldemények átvételét azonban mindig csak bíró (a vizsgálóbíró, vagy e célra megkeresett bíró) eszközölheti. Kivételesen ugyan a vizsgálóbíró által e célból megkeresett ügyészségi tag is átveheti a lefoglalt levelet, de már annak a felbontására kivétel nélkül csak a vizsgálóbíró vagy az eljáró bíróság jogosult. (Bp. 145., 186. §§.).

A lefoglalás foganatosításáról a Bp. 181—187. és 190. §§-ai nagy részletességgel s különösen a levelekre vonatkozólag óvatos körültekintéssel rendelkeznek. A foganatosításnál legalább két tanúnak mindig jelen kell lenni (181. §. 2. bek. és 186. §. 4. bek.), jelen lehet az is, aki ellen a lefoglalás el lett rendelve. Ha a lefoglalás felesleges volta kiderült, az illető tárgyak rögtön visszaadandók a birtokosnak, a lefoglalt levelek is, ha felbontásuk feleslegesnek mutatkozik, felbontatlanul továbbítandók.

89. §. *A házkutatás.*

Irodalom: Spitznagel: Die Durchsuchung im Strafprozess. Tübingen 1896.; Stenglein: Ger. LVII. 1.

I. *A házkutatás esetei.* A házkutatás elrendelésének feltételei és módzatai tekintetében a törvény különbséget tesz a) a terhelt háza, lakása, b) más személyek háza, lakása, c) a közönségnek nyitvaálló helyiségek közt. Legszigorubb feltételeket ír elő az idegen (büntető eljárás alá nem vont) személyek házának, lakásának átkutatására, legenyhébb feltételek mellett pedig a nyilvános helyiségek átvizsgálását engedi meg azon önként érthető okból, hogy az ily helyiségek leggyakoribb buvóhelyei a büntetetteknek.

1. A terhelt és pedig csak büntett vagy nem csupán pénz-büntetéssel büntetendő vétség gyanújával terheltnek háza,

lakása, valamint az általa birt, illetőleg használt más helyiségek és a bennük talált tárgyak átkutathatók, *ha alaposan vélelmezhető, hogy ez a tettes vagy részes kézrekerítésére vagy bizonyíték felfedezésére vezet.* (Bp. 173. §.).

2. Másoknak háza, lakása vagy egyéb helyiségei átkutathatók: a) ha a bűneselekményt ott követték el, b) ha a terhelt üldözés közben oda menekült vagy ott fogták el, c) ha *igen nyomatékos tények* valószínűvé teszik, hogy ott a tettes vagy a részes, vagy a bizonyítékul szolgálható tárgy megtalálható, vagy d) ha a ház, lakás, illetőleg egyéb helyiség birtalója rendőri felügyelet alatt áll. (Bp. 174. §.).

3. *Korcsmák, csárdák, kéjházak és azok a nyilvános vagy a közönségnek nyitva álló helyiségek, melyekben tiltott szerencsejátékot üznek, vagy a melyek büntettesek rendszerinti rejtekhelyéül szolgálnak,* kihágás esetében is, bírói határozat nélkül, bármikor átkutathatók. (Bp. 175. §.).

Ezenkívül 4. bármely rendőri közeg az illetékes hatóság határozata nélkül is tarthat házkutatást: a) *tettenkapás* esetében, b) ha az valamely *megszökött fogoly kézrekerítése* végett szükséges, c) ha *segélykiáltásra* jelent meg, d) ha a házzal vagy a helyiséggel rendelkező *kívánja*, e) ha az utóbbi *rendőri felügyelet alatt áll, vagy a hatóság előtt mint szokásos büntettes ismeretes, vagy elővezettetése, illetőleg letartóztatása el van rendelve.* (Bp. 180. §. 2. bek.).

A terhelt hozzátartozóira, valamint a védőre nézve a törvény itt nem tartalmaz oly kivételes szabályokat (szigorubb feltételeket), mint a lefoglalásnál és a személymotafozásnál, azért ezek háza, lakása is a rendes szabályok szerint (Bp. 174. §.) átkutatható.

II. A házkutatás *elrendelésére* rendszerint a vizsgálóbíró, ha azonban a késedelem veszéllyel jár, a *járásbíróság* és a nyomozást teljesítő *rendőri hatóság* is jogosult (Bp. 177. §. 2. bek.).

A házkutatás *mindig írásba foglalt határozattal* rendelendő el. (u. o. 1. bek.).

III. A házkutatás *foganatosítására* általában a lefoglalás foganatosítására előirt szabályok alkalmazandók bizonyos kiegészítésekkel.

1. A házkutatást, ha azt a *vizsgálóbíró* vagy a *járásbíróság* rendelte el, rendszerint ezek *maguk* foganatosítják, de szükség esetén rendőri hatóságokkal és közegekkel is foganatosíthatják.

Rendőri közeg az illetékes hatóság határozata nélkül is foganatosíthat házkutatást: a) *tettenkapás* esetében, b) korcsmákban, kéjházakban stb. a Bp. 175. §-a által körülírt esetekben, c) ha a házkutatás a 180. §. 2. bek.-ében foglalt rendkívüli esetekben (megszökött fogoly kézrekerítése, segélykiáltásra,

kivánságra, rendőri felügyelet alatt álló vagy szokásos büntetett ellenében) vált szükségessé.

2. A házkutatás annak, aki ellen elrendeltetett vagy megbizottjának (esetleg teljeskoru családtagjai vagy szomszédai közül kirendelt képviselőjének), de mindenesetre *legalább két tanúnak* a jelenlétében foganatosítandó. (Bp. 181. §.).

3. A házkutatás rendszerint csak reggeli hat órától esti kilenc óráig foganatosítható. A *megkezdett* házkutatás folytatását az éj beállta nem akadályozza. A 180. §. második bekezdésében felsorolt esetekben a házkutatás éjjel is megkezdhető és foganatosítható. (Bp. 188. §.).

4. Általános utasításul írja elő a törvény, hogy a házkutatás a *legnagyobb kimérettel* foganatosítandó s *rendszerint* csak akkor veendő alkalmzásba, ha az illető egyén a keresett tárgyat vagy személyt az előzetes felszólításra vonakodik kiadni. Szokásos büntetettel szemben, nyilvános helyiség átkutatásánál és ha a késedelem veszéllyel jár, ez az előzetes felszólítás mellőzhető. (Bp. 189. §.).

90. §. A személymotozás.

I. A személymotozás tekintetében, ami az egyéni szabadság legkellemetlenebb és megszegyenítőbb alakban eszközölt megsértése, a törvény különbséget tesz: a) a terhelt, b) más egyének, c) a terhelt hozzátartozói és d) a védő között s a megmotozás feltételeit ezen sorrendben fokozatosan szigorítja.

1. Átvizsgálhatók azon egyéneken levő ruhák és egyéb tárgyak, akit *büntett vagy fogházbüntetéssel* büntetendő *vétőség* nyomatókos gyanuja terhel, vagy aki a hatóság előtt *szokásos büntetteskép* ismeretes. (Bp. 176. §. 1. bek.).

Kiemelendő tehát, hogy csak a *büntett vagy fogházbüntetéssel* sújtott bűncselekmény *nyomatókos gyanujával* terhelt egyén ellen lehet minden további feltétel nélkül személymotozást elrendelni. Az ily terhelttel egy kategoriába sorozza a törvény a *szokásos büntetteseket*, akikről a rendőri hatóságok rendes lajstromot vezetnek.

2. *Más* egyén ellen akkor foganatosítható személymotozás, ha az illető *nagy valószínűség szerint* valamely *bizonyítékul szolgáló tárgyat* rejt magánál. (Bp. 176. §. 2. bek.).

3. A terhelt *hozzátartozói* (205. §. 1. pontja) ellen személymotozás ez alapon csak akkor foganatosítható, ha őket *részesség, orgazdaság* vagy *bűnpártolás nyomatókos gyanuja* terheli. (u. o. 3. bek.).

4. A *védő* ellen akkor is, ha már nem jár el a terhelt képviselőjében, személymotozás csak a második bekezdésben megjelölt alapon és csak akkor foganatosítható, ha ellene részes-

ség, gazdaság vagy bűnpártolás miatt *vizsgálat van elrendelve.* (u. o. 4. bek.).

II. A személymotoszás *elrendelésére* rendszerint *a vizsgálóbíró,* ha azonban a késedelem veszéllyel jár, *a járásbíró*ság és a nyomozást teljesítő *rendőri hatóság* is jogosult. (Bp. 177. §. 2. bek.).

A személymotoszás *mindig írásba foglalt határozattal* rendelendő el. (u. o. 1. bek.).

III. A vizsgálóbíró és a járásbíró>ság az általuk elrendelt személymotoszást *rendszerint maguk* foganatosítják, de szükség esetében a rendőri hatóságokkal és közegekkel is foganatosíthatják (180. §. 1. bek.). A foganatosításnál *legalább két tanúnak mindig jelen kell lennie.* (181. §. 2. bek.).

A személymotoszást is a *legnagyobb kimélettel* kell foganatosítani.

Nők megmotoszására és ez eljárásnál tanuképen való közreműködésre *csak nők* alkalmazhatók. (Bp. 189. §. 2—3. bek.)

KÜLÖNÖS RÉSZ.

A BÜNTETŐ PER ELŐKÉSZÍTÉSE, FOLYAMATA ÉS A BEFEJEZÉSE UTANI ELJÁRÁS RÉSZLETESEN

ELSŐ SZAKASZ.

A törvényszék és az esküdtbíróság előtti rendes büntető per.

91. §. *A törvényszéki rendes büntető per szerkezete.*

I. A kir. törvényszékek és az esküdtbíróságok hatáskörébe a súlyosabb jellegű bűncselekmények (büntettek, nagyobb vétségek) miatti elsőfoku eljárás és ítékezés lévén utalva, amelyek elintézése a legkörültekintőbb és gondosabb előkészítést és elbírálást igényli, *a törvényszék és az esküdtbíróság előtti per* meglehetősen bonyodalmas szerkezetű, nehézkes menetű; *több perszakra* oszlik, melyek mindenike a felek és a bíróság cselekményeinek (indítványok, tárgyalások) sorozatos láncolatából áll. E különböző perszakok elkülönítését, a per egyes főbb részeinek más-más hatóságok (kir. ügyészség, vizsgálóbíró, vádtanács, főtárgyalási tanács, felebbviteli bíróságok) döntése alá bocsátását két szempont teszi szükségessé: egyfelől az ártatlan emberek *egyéni szabadságának minél több biztosítékkal körülbástyázása*, másfelől a felmerült konkrét súlyos bűnügynek *minél alaposabb és megnyugtatóbb elintézése*. Ez a kettős szempont igazolja a többrendbeli ellenbeszédés tárgyalásokat, vitatkozásokat, a perorvoslatok szövevényes sorozatát, melyek a per ezen alakját jellemzik.

A *törvényszék előtti per* képezi a büntető per *rendes* alakját, tulajdonképeni *typusát*. Az esküdtbíróságok előtt csupán egy perszak: a főtárgyalás folyik le s lényegileg főbb vonalaiban az is megegyezik a törvényszék előtti főtárgyalással. A többi *különleges* eljárási alakok (fiatalkoruak bírósága,

katonai bíróságok előtti eljárás, jövedéki büntető eljárás), valamint az egyes-bíróságok előtti eljárás (járásbíróságok, közigazgatási hatóságok előtti per) is csak bizonyos pontokban tér el a törvényszéki rendes pertől, az utóbbiak csak annak egyszerűsített, összevont alakjai. Ezekből a törvény is első sorban és teljes részletességgel a törvényszéki pert szabályozza, a többieknél voltaképen csak az ettől való eltéréseket emeli ki s csak a különleges szabályokat részletezi.

Tankönyvünk is ez okokból főleg a *törvényszéki rendes pert* (rövidség okából így nevezve) tárgyalja bővebben, az egyes-bírósági és a különleges alakú b. pereket csak vázlatosan mutatjuk be.

II. A mai vegyes rendszerű büntető perjogok kivétel nélkül különbözőségeket tesznek az első fokozatú bíróság és az egyes bíróság elé tartozó bűntényekben követendő eljárás, az angol terminologia szerint *rendes* és *sommás* eljárás közt. Az előbbi esetben a büntetőper szerkezete mindenütt bonyolodottabb, több perszaktól áll, utóbbi esetben az eljárás egyszerűbb és gyorsabb. A *rendes büntetőper* tekintetében a tételes perjogok közt az angol és a francia *typus* különböztethető meg, ez a két főminta állítható szembe ma is úgy egészben véve, mint a részletekben.

Az angol „rendes eljárás“ (ordinary jurisdiction) áll a *vizsgálatból* (information, examination before justices), a *vádalahelyezésből* (accusation) a *főtárgyalásból* (arraignment, trial) és a *felébbviteli eljárásból* (appeal).

A francia büntetőper tagozata: 1. *előkészítő eljárás* (l'instruction préparatoire), 2. *vádalahelyezés* (jurisdiction de la chambre d'accusation), 3. az *ítélthozatal* (jugement), 4. *felébbviteli eljárás* (voie de recours).

A perszakok tekintetében tehát a két *typus* ugyszólván összeesik, azonban lényeges különbségek és eltérések vannak az egyes perszakok részletes berendezése (az eljárást vezető hatóságok, a tárgyalások menete) tekintetében, amikre alább az egyes perszakoknál fogunk reámutatni.

A középeurópai államok Bp-ai, így a mi Bp-unk is egészben véve a francia *typust* követik, attól, valamint egymásközt csak árnyalati eltérések és részletbeli különbségek tehetők.

III. A törvényszéki rendes büntető per a Bp. értelmében *négy fő perszaktól* áll. Ezek:

1. az *előkészítő eljárás*, melynek ismét két részlete van: a *nyomozás* és a *vizsgálat*, melyek közül az előbbi még nem tartozik a bírói eljáráshoz, csak a kir. ügyészség vagy a rendőri hatóság tájékozódása az iránt, hogy a bírói eljárás megindítása indítványozható-e; az utóbbi már a bírói eljárás első (bevezető) szakasza, mely azonban szintén csak tájékozódás az iránt, hogy a további perszakok elrendelhetők-e s ezért is nem is mindig kötelező;

2. a *vádalahelyezési* vagy a *közvetlen idézési* (u. n. köz-

benső) eljárás, amelyen eldöntetik, hogy az ügy főtárgyalásra kerül-e vagy nem;

3. a *főtárgyalás*, amelyen a tényálladék és a bűnösség kérdései az ítélő bíróság előtt tisztáztatván, a bíróság az ügy érdemében ítéletet mond;

4. a *perorvoslati* vagy felebbviteli eljárás, amelyen az elsőfoku bíróság ítéletével meg nem elégedő felek az ügyet valamely felsőbbfoku bíróság felülbírálása alá hozhatják.

ELSŐ CIM.

Az előkészítő eljárás.

92. §. *Az előkészítő eljárás jelentősége, szakai és ezek viszonya.*

Irodalom: Min. Ind. 219—329.; *Balog-Ilés-Vargha:* I. 439—549.; *Thóti L.:* Az előkészítő eljárás az új olasz Bp.-ban JÉÉ. 1906.; *Kármán E.:* A nyomozás és a vizsgálat a gyakorlatban. JÉÉ. 1904., u. a. A kir. ügyészség és az előzetes eljárás 1906.; *Normand:* Reforme de l' instruction criminelle. Paris 1899.; *Orloff:* Das Vorverfahren des deutschen Strafprozesses. Giessen 1893.; *Reform der Voruntersuchung* (Heinemann, Mittermaier W., Zucker, Gautier, Macdonald.) Bulletin XI. 1904.; *John:* II. 220—560.; *Glaser:* II. 311.

I. A per előkészítése minden, de kivált a súlyosabb bűnügyekben elengedhetetlen. Egy súlyos bűncselekmény miatt valaki ellen vádat emelni, bírói eljárást indítani könnyelműen, önkényesen nem szabad, nehogy ártatlan embereknek helyrehozhatlan erkölcsi károkat, alaptalan szenvedéseket, hátrányokat okozzunk. A mai Bp.-ok kiindulási pontja épen ezért az, hogy büntető bírói eljárást csak *ténybeli adatokkal* igazolt vagy egyelőre legalább is valószínűsített *nyomatékos gyanu alapján* lehet megindítani. E „nyomatékos“ gyanuokok beszerzésére irányul elvileg az előkészítő eljárás, melynek első részét a vádló gyanánt fellépésre hivatott hatóság (kir. ügyészség, rendőrség) vagy a sértett eszközlik, másik részét pedig rendszerint a bíróságnak egy, e feladattal megbízott tagja (a vizsgálóbíró) teljesíti.

Az „előkészítő eljárás“-t (inquisitio, examination, instruction préalable) úgy a nyomozó, mint a vádrendszer ismeri. Azonban e perszak jelentőségének felfogására és berendezésére óriási különbség van, különösen a tipikus nyomozó rendszer és a tiszta vagy mérsékelt vádrendszer közt.

A nyomozó rendszerben az *inquisitio generalis, specialis* és *generalissima* (a cselekményre, a tettesre vagy csak a legáltalánosabb mozzanatokra vonatkozó nyomozás) képezték az előkészítő eljárást s azokat maga a bíróság,

illetőleg annak egy tagja, a vizsgálóbíró végezte s az ez által összegyűjtött anyag képezte kizárólag az *ítélkezés alapját*. A nyomozó rendszerben tehát ez volt a per legfontosabb szaka. A tiszta *vádrendszer*, így a mai angol jog is, ellenkezőleg a nyomozás (examination) vagy vizsgálat során összegyűjtött adatoknak nem tulajdonít ily jelentőséget. Az előkészítés itt a vádló tájékoztatására szolgál, hogy a bíróság alaptalanul ne hivassék egybe *ítélkezés* végett, az eljárás sulypontja azonban itt a főtárgyaláson van. A *vegyes* rendszerű Bp.-ok az előkészítő eljárás tekintetében is igyekeznek úgy a nyomozó, mint a vádrendszer helyes tételeit összeegyeztetni. Átveszik a nyomozó rendszerből a *vizsgálatot*, azonban ennek kinövései, ferdeségei (különösen a *tortura*) lehető mellőzésével. A mai Bp.-okban is azonban a vizsgálat az a perszak, mely legerősebben emlékeztet a nyomozó *rendszerre*, a modern perjogi elvek (szöbeliség, nyilvánosság, ügyfélegyenlőség) itt szenvedik ma is a legerősebb csorbákat. Azonban a mai „vizsgálat“ mégis lényegesen különbözik a nyomozó rendszer „inquisitio“-jától, mert a mai Bp.-ok kivétel nélkül átveszik a *vádrendszer* alap gondolatát is, hogy az előkészítés *első sorban a vádló tájékoztatására* irányul, ezért nem a bizonyítási anyag teljes összegyűjtését, csak a legfontosabb tájékoztató adatok beszerzését, a veszendőbe mohető bizonyítékok biztosítását tekintik a vizsgálat céljául. Az előkészítő eljárás első szaka, a ma u. n. *nyomozás* (Ermittlungsverfahren) pedig egyenesen a vádrendszer folyománya, miután azt rendszerint az ügyészség rendeli el a saját tájékoztatására.

A régi magyar gyakorlat „előnyomozás“-t és „rendes vizsgálat“-ot különböztetett meg, s ezek fogalmára és lényegére nézve a nyomozó rendszer inquisitio generalisa és specialisa lebegett a gyakorlat előtt, t. i. az előnyomozás alatt értették a tett *tárgyi* körülményeinek, a vizsgálat alatt pedig a *tettes személyére* vonatkozó adatoknak kipuhatólását. (Székács: 28. l.) Ugy az előnyomozást, mint a vizsgálatot a vizsgálóbíró végezte, ki ez által mintegy a per anyagát igyekezett összeállítani. Az előnyomozással rendszerint nem elégedtek meg, hanem szabály szerint a vizsgálatot is elrendelték és keresztülvitték minden bűntügyben.

II. A BP. két szakaszát ismeri az előkészítő eljárásnak: a *nyomozást* (VIII. fejj.) és a *vizsgálatot* (IX. fejj.) s ezek szabályozásánál a leghelyesebben érvényesíti a *vegyes rendszer* felfogását.

1. Ugy a nyomozásnak, mint a vizsgálatnak *célja* a Bp. szerint nem a per anyagának összegyűjtése, hanem a *vádló tájékoztatása* aziránt, lehet-e a felmerült esetben alaposan vádat emelni, alkalmas és érdemes-e az ügy a főtárgyalás indítványozására. Ugy a nyomozásban, mint a vizsgálatban *nemcsak a tárgyi* adatok, hanem a *tettes személyére* vonatkozó körülmények is tisztázandók s összegyűjtendőek és amennyiben a vádló tájékoztatására már a nyomozás elég adatot nyújt, a vádlónak joga van már ennek befejeztével a főtárgyalás megtartását indítványozni. A BP. ezzel azt akarta elérni, hogy vizsgálat ne minden ügyben tartassék, hanem csak akkor, ha

a per előkészítése végett okvetlen szükséges. Mig tehát a nyomozás mindig kötelező, a vizsgálat nem, csak a törvény által előírt esetekben, hogy ez által is a per folyama ok nélkül ne szenvedjen késedelmet.

2. A nyomozás és vizsgálat közt eszerint *nem lényegbeli*, hanem csak *formai és garanciális különbség* van. A nyomozást ugyanis *az ügyészség* (vagy esetleg a rendőri hatóság) rendeli el s ő irányítja és vezeti, ellenben a vizsgálatot a *vizsgálóbíró* rendeli el és ő teljesíti. A nyomozás az ügyészség vagy a rendőri hatóságok és közegek mint igazságügyi hatóságok *hivatalos* (kutató, nyomozó) *eljárása*, a vizsgálat pedig *bírói*, tehát már a szoros értelemben vett bűnvádi eljáráshoz tartozik. A vizsgálatnál az ügyészség már csak indítványoz, a vezetés a vizsgálóbíró feladata. E különbségtételnek garanciális oka abban van, hogy a nyomozás *megszüntetése nem jogerős* elintézés, az ügyet még nem teszi res judicatává, nem teszi annak újból ugyanazon alapon való nyomozását lehetetlenné, a vizsgálat megszüntetése azonban *jogerős elintézés*, a terheltre nézve *res judicatát* képez s ennél fogva ellene ugyanazon alapon bűnvádi eljárást kezdeményezni nem lehet, csak újrafelvétel útján lehet az eljárást feleleveníteni. Ez a legfőbb lényegbeli különbség a nyomozás és vizsgálat közt.

I. FEJEZET.

A nyomozás.

93. §. A nyomozás célja és elrendelése.

I. A nyomozás célja: *azoknak az adatoknak kipuhatolása és megállapítása*, melyek a vád emelése vagy nem emelése kérdésében a vádló tájékozására szükségesek. A nyomozás e határon túl nem terjedhet. (Bp. 83. §.).

1. A nyomozást rendszerint a *kir. ügyészség*, ha pedig a vádat kizárólag főmagánvádló képviseli, az illetékes *rendőri hatóság főnöke* rendeli el.

A kir. ügyészség a nyomozás érdekében minden közhatóságtól *felvilágosításokat és értesítéseket* kívánhat, továbbá az egész nyomozásnak vagy egyes nyomozó cselekményeknek teljesítése végett a *rendőri hatóságokat és közegeket megkeresheti*, illetőleg *utasíthatja*; a nyomozás menetét *irányítja*; a

nyomozási cselekményeket és a nyomozó hatóságok eljárását *ellenőrzi*. (Bp. 84. §. 1., 2. bek.).

Járásbíróságokhoz a kir. ügyészség csak *egyres nyomozó cselekményeknek* teljesítése végett intézhet megkeresést. Ha azonban e megkeresés teljesítése közben a kir. ügyészség részéről megjelölt nyomozó cselekmény kiegészítésének szüksége merül fel, a megkeresett járásbíróság a megkeresés tárgyával összefüggő vagy abból folyó további szükséges nyomozó cselekményeket újabb megkeresés nélkül is teljesíti. (Bp. 86. §.).

1. A főmagánvád eseteinek kivételével tehát a *nyomozás ura a kir. ügyészség*. Akár saját hivatalos körében, akár a hozzá érkezett feljelentésből jut tudomására valamely hivatalból üldözendő bűncselekmény, neki áll jogában arra nézve a nyomozást elrendelni, azt foganatosíttatni s befejezni, vagy megszüntetni. *Csupán a nyomozás teljesítése, tényleges foganatosítása nem illeti meg az ügyészséget*. Ez a BP. szerint a rendőrség teendője.

Az eredeti miniszteri javaslat (1895.) szerint az ügyészséget megillette a nyomozás teljesítése is s az Indokolás szerint logikai ellentét is lenne, hogy az ügyészség maga ne végezhesse oly cselekményeket, aminek a rendőrség végezhet s aminők végzésére az ügyészség utasíthatja a rendőrséget. A képviselőház igazságügyi bizottsága is helyeselte a javaslat álláspontját, miután hazai viszonyaink miatt a rendőrségre, sőt a csendőrségre sem lehet megnyugvással bízni a nyomozás teljesítését. Azonban a képviselőházban sokan követelték az ügyészség jogkörének megszorítását s így lett a VIII. fejezet oda módosítva, hogy az ügyészség maga nem teljesíthet nyomozási cselekményeket.

A német b. prts szerint az ügyészség is teljesíthet nyomozó cselekményeket, az *osztrák* prts szerint azonban csak jelen lehet e cselekményeknél, de maga nem végezheti azokat, hanem a rendőri közegek, járásbíró és vizsgálóbíró által végeztetheti azokat. (L. Min. Ind. 223. 1.)

2. A *járásbíróság* (még kevésbé a vizsgálóbíró) az egész nyomozás kereszttilvitelével meg nem bízható, csak *egyres* nyomozási cselekmények (bírói szemle, tanukihallgatás és megesketés) *teljesítése* végett kereshető meg. A *vizsgálóbíró* az ügyészség szabály szerint nyomozó cselekmények teljesítése iránt sem keresheti meg, csak kivételesen. (1. Bp. 94. §.)

3. Kiket kell érteni a *rendőri hatóságok és közegek* alatt s mi viszonyban állnak ezek a kir. ügyészséggel, l. fent az 52. §-ban

II. *A feljelentés*. Hogy a kir. ügyészség a nyomozást elrendelhesse, szükséges hogy a bűncselekmények tudomására hozassanak. A bűncselekmény elkövetésének a bűnüldöző hatóságok tudomására hozatala az u. n. *feljelentés*. Miután a bűncselekmények üldözése állami érdek, a régebbi Bp-ok a feljelentést általános polgári kötelességgé tették. Az újabb büntető Bp-ok és Btk-ek azonban, így a mi BP.-ünk és BTK.-ünk is, mellőzik ily általános polgári kötelesség megállapítását, miután ez gyakori visszaélésekre adna alkalmat. A BTK. csupán egy cselekmény tekintetében teszi a feljelentést polgári

kötelességgé, melynek elmulasztása büntetendő cselekményt is képez, t. i. a felségsértésre (BTK. 135. §.) vonatkozólag. A feljelentés ma elvileg csak *jog* az egyesek részére, amennyiben minden bűncselekményt, amely *nem magánindítványra* üldözendő, mindenki akár írásban, akár szóval feljelenthet. A szóval tett feljelentésről rendszerint jegyzőkönyv veendő fel. A feljelentés *az illetékes kir. ügyészségnél* teendő; azonban azt más kir. ügyészség vagy a főügyészség, valamint a *rendőri hatóságok és közegek* és a *bíróságok* is elfogadni és az illetékes kir. ügyészséghez haladéktalanul áttenni tartoznak. (Bp. 89. §.).

A *hatóságoknak és hatósági közegeknek* azonban, mint az állami jogrend hivatalos munkásainak, a BP. *hivatalos kötelességükké* teszi a feljelentést. Ugyanis: az összes hatóságok és hatósági közegek kötelesek a hivatali hatáskörükben tudomásukra jutott, *nem magánindítványra üldözendő* bűncselekményeket, a birtokukba került adatoknak közlésével és a bizonyító tárgyaknak áttétele mellett, *a kir. ügyészségnél feljelenteni*. Együttal intézkednek a bűncselekmény nyomainak fentartása, valamint a bűnjeleknek és más bizonyító tárgyaknak megőrzése iránt. (Bp. 87. §.).

Ha annak jelenségei mutatkoznak, hogy valaki nem természetes halállal mult ki, vagy ha ismeretlen egyén holttestét találták, a rendőri hatóságok és közegek kötelesek erről a kir. ügyészségnek, vagy a legközelebb levő járásbírósnak sürgősen jelentést tenni. Ez esetben a holttestet csak a kir. ügyészség vagy a bíróság engedelmével szabad eltemetni. (Bp. 88. §.).

III. *A magánindítvány és a felhatalmazás.* A magánindítványra üldözendő bűncselekmények miatt a BP. (3. §-a) értelmében az arra jogosított *indítványa megtétele előtt* „nyomozás nem teljesíthető, vád nem emelhető és bírói eljárásnak nincs helye.“ A kir. ügyészség, illetőleg főmagánvád eseteiben a rendőri hatóság főnöke, feljelentés dacára sem indíthatja meg a nyomozást, ha az arra jogosított indítványt nem tett.

Ki van jogosítva a *magánindítvány* megtételére (a „sertett fél“), mennyi idő alatt (3 hó) teheti azt meg, az ez iránti szabályokat az anyagi Btk. (110—116. §.) tartalmazza. A Bp. (90. §.) csupán az *indítvány alakításait* (kinél és miként tehető) állapítja meg.

A magánindítvány a 89. §. második bekezdésében felsorolt hatóságoknál és közegeknél (kir. ügyészség, rendőrség, bíróság) adható be vagy mondható jegyzőkönyvbe. A magánindítványban a panaszolt *bűncselekmény* határozottan megjelölendő és *a tettsre, valamint a részesekre vonatkozó adatok*

lehetőleg felemlitendők. Ha az írásban beadott magánindítvány határozatlan vagy hiányos, annak *helyesbítése*, illetőleg *pótlása* rövid uton, esetleg a magánindítványra jogosultnak kihallgatásával eszközendő. A büncselekménynek téves minősítése az indítvány hatályát nem érinti. A magánindítvány, melyet nem az illetékes kir. ügyészségnél tettek, ehhez haladék nélkül áttendő. (Bp. 90. §.)

Külföldön elkövetett magánindítványi cselekmény miatt a sértett által az illetékes külföldi hatóság előtt előterjesztett indítvány (a magyar honos vádlott ellen) joghatályos. (Kuria EH. 1903. évi 653. BHT. IV. 458.)

A *felhatalmazási cselekmények* esetében, amelyeknél t. i. a büntetőtörvények szerint (1914: 41. t.-c.) a cselekmény üldözhetése *felhatalmazástól* vagy *kivánattól* függ, a nyomozás a Bp. (4. §.) értelmében a felhatalmazás vagy kívánat megadása vagy előterjesztése előtt is megindítható és teljesíthető, de az eljárás e nélkül tovább nem terjedhet. Az ily „felhatalmazás“, mely így a bírói eljárás előfeltétele, akár a kir. ügyészséghez, akár az *igazságügyi miniszterhez* intézett *hivatalos iratban* vagy *külön írásbeli nyilatkozatban* adható be. (Bp. 91. §. 1. bek.)

1. A felhatalmazás mindig valamely alakszerű iratban adandó. Így a Kuria a sértett közhivatalnok által tett *feljelentést* (ha a felettes bíróság hozzájárulásával tétetett is), jó ideig nem tartotta elégnak a felhatalmazásra (BJT. LV. 93.), ujabban elégnak veszi, ellenben jegyzőkönyvfelvétele és annak áttétele a kir. ügyészséghez felhatalmazásnak tekintendő. (J. E. 1905. évi 10266. sz., BHT. III. 186.)

Felhatalmazás esetén az abban meg nem nevezett egyén ellen is megindítható a b. eljárás. Kuria: BJT. LVI. 80. l.

2. Hatóságok, közhivatalnokok ellen elkövetett rágalmozás vagy becsület sértés esetében (1914: 41. t.-c. 9. §.) a felhatalmazás megadása, külföldi államfő vagy diplomáciai képviselő ellen elkövetett hasonló cselekmény (u. o. 12. §.) esetében a kívánatról való értesítés az *igazságügyi miniszternek* a kir. ügyészséghez intézett *rendelete útján* történik. (Bp. 91. §. 2. bek.)

IV. *A kir. ügyészség határozatai.* A kir. ügyészség a hozzá érkezett feljelentéseket és magánindítványokat haladéktalanul megvizsgálja s azok alapján négyféle határozatot hozhat:

1. *elrendeli a nyomozást*, ha a feljelentés nyomatékos gyanút ébresztett az ügyészségben, de nem tájékoztatta teljesen;

2. *megtagadja a vád képviselését* s ez iránt indokolt határozatot hoz, ha a feljelentésből meggyőződik, hogy a cselekmény nem büntetendő cselekmény vagy megszünt büntetendő lenni, vagy csak magánvádra üldözhető;

3. *a bíróság elé megfelelő indítványt* terjeszt, t. i. a vizsgálat elrendelése, vagy vád alá helyezés, illetőleg főtárgyalás

kitüzése iránt, ez utóbbi akkor fordul elő, ha a feljelentés kel-
lően fel van szerelve s alapos és teljesen tájékoztató;

4. ha pedig a feljelentés vagy magánindítvány nem tar-
tozik a bíróságok hatáskörébe vagy nem az illetékes ügyész-
séghez van beadva, ez esetben a feljelentést vagy magánindit-
ványt az illetékes közbíróhoz, közigazgatási, katonai vagy
más hatósághoz *átteszi*. (Bp. 92. §.).

Az ügyészség jogait a feljelentés elintézése körül. l. *Jurcczy* Iván
BJT. LVII. 49.

94. §. *A nyomozás menete.*

*Irodalom: Kármán és Soltész: A nyomozás tankönyve a m. kir. csend-
őrség számára. 1911.; Magyar István: A büntügyi nyomozás magyarázata.
1900.; Gerő Árpád és Perjessy M.: A nyomozás az új Bp. szerint. Nagyvá-
rad 1903.; Orloff: Lehrbuch der Kriminalpolizei. Leipzig 1881.; H. Gross:
Die Erforschung des Sachverhalts strafbarer Handlungen. III. kiad. Leipzig
1909.; Niceforo u. Lindenau: Die Kriminalpolizei und ihre Hilfswissenschaften.
1909.; Zell Th.: Der Polizeihund als Gehilfe der Strafrechtsorgane.
Berlin 1909.; Ottolenghi: Trattato di polizia scientifica. Milano 1910.; Weid-
lich: Die Polizei als Grundlage und Organ der Strafrechtspflege in England,
Schottland u. Irland. 1908.; C. Budding: Die Polizei in Stadt und Land in
Grossbritannien. 1908.; Wulffen: Staatsanwaltschaft u. Kriminalpolizei in
Deutschland 1908.; Reiss: Die wissenschaftlichen Methoden bei den gericht-
lichen u. polizeilichen Untersuchungen. Zeitschrift 28. 163—182.; Török
Géza: Bírósági nyomozó cselekmények., A községi előjárás nyom., A nyom.
nyilvánossága. BIT. LVII. 145., 193., 249., LXI. 244., LXII. 73., Németh P.,
Benesik J., Benczur J.: Nyomozhat-e a vizsgálóbíró? BIT. LXI. 113., 137.*

I. Miután a kir. ügyészséget a nyomozás teljesítése nem
illeti meg, (ő csak „*nyomoztatja* a tudomására jutott bűncse-
lekményeket és az ismeretlen tettesek kipuhatólása céljából
intézkedik“ Bp. 93. §.) a tulajdonképeni nyomozási cselek-
ményeket részint a *rendőrség*, részint a *járásbíróság* s esetleg
a *vizsgálóbíró* végzik. Ezeket s első sorban a rendőri hatóságok-
kat kell tehát *nyomozó hatóságoknak* nevezni. A kir. ügyész-
ségnek a nyomozás menetére csak *irányító* és *ellenőrző* befo-
lyása van.

Ha a kir. ügyészség a törvény rendelete folytán maga nem teljesítheti
is a nyomozást, de kifejezett tilalom hiányában az egyes nyomozati cselek-
mények teljesítésénél *jelen lehet*. Ez folyik az ügyészség *irányítási* jogából,
amit a Bp. 84. §-a világosan biztosít részére. Ugyanigy *Vargha F. Comm.*
I. 448.

Mily cselekményeket s minő sorrendben végezzenek a
nyomozó hatóságok, ezt a törvény nem írja elő, miután ez min-
dig az eset sajátos körülményeitől függ. A BP. csupán néhány
általános szabályt, illetőleg utasítást ír elő a *nyomozó hatóságok*
és *közégek* részére.

1. Igy mindenekelőtt az anyagi védelem elvéből (Bp. 9. §.) folyólag azt az általános szabályt állítja fel, hogy a nyomozás folyamán *nemcsak a terhelő*, hanem *a mentő körülmények* is felderítendőek, s a nyomozó hatóságok és közegek *nemcsak a vád*, hanem *a gyanusított érdekében is* kötelesek gondot fordítani arra bizonyítékok megszerzésére, melyeknek megsemmisülésétől tartani kell. (Bp. 100. §. 1. bek.)

2. Utasítja a *rendőri hatóságokat* és *közegeket*, hogy az általuk tett feljelentés esetén a nyomozást tartoznak folytatni.

3. Kötelezi a *vizsgálóbíró*t, a nála tett feljelentés esetén annak az ügyésszel (Bp. 94. §.) közlésére s felhatalmazza az ügyészi indítvány beérkezése előtt is a *halaszthatatlan* nyomozó cselekmények teljesítésére.

4. Ugyancsak kötelezi a *járásbíróságot* a nála tett feljelentés áttételére s az ügyészi indítvány bevárása nélkül *mindazon nyomozó cselekmények teljesítésére*, melyeknek elhalasztása az eljárás előjárt veszélyeztetné. (Bp. 95. §. 1., 2. bek.)

Az ily cselekményekről felvett *jegyzőkönyveket* a járásbíróság *haladéktalanul átteszi a kir. ügyészhez*, aki a nyomozás ismétlése vagy kiegészítése iránt intézkedhetik. Letartóztatás elrendelésének esetén az iratokat legfeljebb 48 óra alatt át kell tenni a kir. ügyészhez, aki az iratok beérkezésétől számított legfeljebb 48 óra alatt a letartóztatást megszüntetni, vagy az iratokat az előzetes letartóztatás iránt való határozathozás végett a vizsgálóbíróhoz áttenni tartozik. (95. §. 3. bek.)

A *gyanusított* védelme érdekében egyes nyomozó cselekmények teljesítését a járásbíróságnál is kérheti. E kérelem alapján a járásbíróság e cselekményeket elrendelheti és foganatosíthatja. (Bp. 100. §. 2. bek.)

5. A nyomozást teljesítő *rendőri hatóságoknak* (de csak a hatóságoknak) különben joguk van gyanusított vagy terhelt gyanánt bárkit *megidézni* és *eskü kivétel nélkül kihallgatni*, akitől a kiderítendő ténykörülmények tekintetében felvilágosítást várnak. Az ily kihallgatás a Bp. általános szabályai szerint (X. és XIII. fejezet) eszközzendő s arról jegyzőkönyv veendő fel (Bp. 96. §.).

Részletesen intézkedik továbbá a törvény (98. §.), miként kell eljárni, ha a nyomozás alatt a tanúk eskü alatti kihallgatása, megbüntetése, valloásra kényszerítése vagy más oly cselekmények teljesítése válik szükségessé, melyeket csak bírói személyek teljesíthetnek. (98. §. 3. bek.)

Ugyancsak részletesen szabályozza (97. §.) a *nyomozó hatóságok rendfentartási és rendbüntetési jogát*, amelyet a nyomozás színhelyén levő egyénekkel szemben valamely tilalom vagy rendelkezés (eltávozási parancs vagy tilalom) megszegése, rendzavarás vagy ellenszegülés esetén alkalmazhatnak (legfeljebb 24 óráig terjedhető letartóztatás).

Kuria: JE. A vizsgálóbíró a terheltnek a nyomozás folyamán az ügyész által indítványozott kihallgatását nem tagadhatja meg. Téves az a törvényértelmezés, mely szerint a vizsgálóbíró csak a Bp. 98. §-ában felsorolt eslekményeket teljesítheti a nyomozás alatt. BJT. LVII. 292. és DT. III. 1.

II. *A nyomozás teljesítése főmagánvád esetén.* A főmagánvád tárgyát képező eslekmények esetében a nyomozást nem az ügyészség, hanem a rendőri hatóság főnöke rendeli el. Amennyiben a rendőri hatóság a főmagánvádló kérelmére elrendelte a nyomozást (Bp. 84. §.), annak *teljesítése* szintén a rendőri hatóságok és közegek feladata.

A főmagánvádló azonban akkor is, ha a nyomozás elrendelését külön nem kérte, kérheti a nyomozás *teljesítését* a rendőri hatóságnál, mely e kérelem felett indokolt határozatot hoz. E határozat ellen perorvoslatnak nincs helye.

Ha a rendőri hatóság a nyomozás teljesítését megtagadta, vagy ha a tényállás tisztába hozásához bírói eslekmény szükséges, a főmagánvádló csak *a vizsgálat* elrendelése iránt tehet indítványt.

A pótmagánvádló minden esetben *csak a vizsgálat* elrendelése iránt tehet indítványt. (Bp. 99. §.).

III. A nyomozás technikája, annak gyors és sikeres keresztülvitele az igazságügyi rendőrség szakképzettségétől, erélyétől és ügyességétől függ. Szakképzett, bátor és ügyes rendőrség, így az angol és amerikai rendőrség a nyomozás terén valóban csodákat művel s a nyomozási tevékenységet valódi művészetévé fejlesztte. A büntető eljárás eszményi céljának megvalósíthatása érdekében azért a nyomozó hatóságok és közegek megfelelő kiképzése, helyes szervezése egyik legelsőrangú igazságügy-politikai feladat.

A nyomozó hatóságok szakszerű kiképzése, különösen az újabb kriminológiai törekvések folytán rájuk váró új feladatok (a *közveszélyes büntettek* elleni küzdelem) tekintetében az újabb nemzetközi bűnügyi kongresszusokon állandóan napirenden van. Így az 1902-iki brüsszeli NBE-i, az 1914 nemzetk. börtönügyi kongresszuson. L. ez iránt *Finkej*: A büntetőjogi szakképzés reformja. Bpest 1913.; *Heimberger*: Bulletin 19. k. 339.; *Niceforo*: u. o. 21. köt. (1914.) 559.

95. §. *A nyomozás megszüntetése és befejezése.*

A nyomozás megszüntetése jelenti a vádló részéről az eljárás folytatásától való elállást, tehát a vádemelésről való lemondást, a nyomozás befejezése pedig azt jelenti, hogy a vádló eléggé tájékozta magát s vagy a vizsgálat elrendelését indítványozza vagy vádiratot ad be és így a bűnvádi per egy új szakba jutott.

a) *Megszüntetendő* a nyomozás a Bp. (101. §.) szerint, ha:

1. *bűncselekmény nem forog fenn*;

2. az eljárás folytatásához szükséges *felhatalmazás* vagy *kivánat hiányzik*, vagy a magánindítványra jogosult indítványt nem tett vagy azt *visszavonta*;

3. a további eljárástól, *bizonyítékok hiánya* vagy azok *megszerzésének rendkívüli nehézsége* miatt eredmény nem várható.

b) A nyomozás *befejezendő*, ha elegendő adat van 1. a *vizsgálat* indítványozására, vagy 2. a *vádirat* benyújtására, 3. az ügy *áttételére* (92. §.), vagy 4. a nyomozás *megszüntetésére*.

A nyomozás megszüntetését vagy befejezését a *kir. ügyészség*, illetőleg főmagánvád esetében a nyomozást vezető *rendőri hatóság főnöke* rendeli el.

A kir. ügyészség akkor is elrendelheti a nyomozás befejezését, ha eljárásbírótság jár el.

A nyomozás megszüntetése vagy befejezése tárgyában hozott határozatok ellen *perorvoslatnak nincs helye*.

„Perorvoslat“ alatt itt csak a felsőbb *birósághoz* intézett folyamodás értendő, ennél fogva a kir. ügyész megszüntető határozata ellen a feljelentő sértett a Bp. 42. §-a alapján a kir. főügyészhez folyamodhat s kérheti, hogy a főügyész utasítsa az ügyészt a vizsgálat indítványozására. (Min. Indokolás 238. l.)

Áttétel esetében a nyomozást vezetett kir. ügyészség vagy rendőri hatóság a letartóztatva levő gyanúsítottat az illetékes hatósághoz kísérteti át.

A nyomozás megszüntetéséről az annak folyamán kihallgatott *gyanúsított* és a magánindítványt vagy feljelentést tett *sértett értesítendő* és ez utóbbi egyuttal a Bp. 42. §-ban meghatározott jogaira figyelmeztetendő.

II. FEJEZET.

A vizsgálat.

96. §. *A vizsgálat szükségessége, célja és rendszere.*

Irodalom: *Gneist:* Vier Fragen zur deutschen Strafproz. o. 1874.; *Prins et Pergameni:* Reform de l'instr. préparatoire en Belgique. 1871.; *Aschrott:* Reform d. Str. 380—405.; *A. Zucker:* Aufhebung der ger. Voruntersuchung. Berlin 1904.; *Kulemann:* Reform der Voruntersuchung. 1904.; *Liepmann:* Das Vorverfahren in englischen Strafprozesse. Zeitschrift VI. 418.; *Lukáts A.:* Az angol büntető eljárás elővizsgálati része. M. Ig. 33. k. 461.; *A. Normand:* Commentaire de la loi du 8 dec. 1897 sur la reforme de l'instr. crim. Paris 1899.

I. Míg a nyomozás szükségessége a mai vegyes rendszerű b. perjogokban vitán felül áll, a vizsgálat szükségessége, *létjogosultsága* ma is erősen

vitatott kérdés. S azok körében is, kik annak szükségességét elvi vagy gyakorlati okokból elismerik, élénk viták tárgya a vizsgálat *rendszere*, vajjon t. i. *kötelező perszak* gyanánt illesszük-e azt be a törvényszéki per folyamataiba, avagy *facultatív*vá tehetjük-e azt; továbbá, ami ennek alapját képezi: *a vádelvre* vagy *a nyomozó elvre* építsük-e a vizsgálat menetét, teljesítését s végül ami szintén ezzel függ össze: érvényesíthetjük-e korlátlanul *a nyilvánosság* vagy legalább *az ügyfélnyilvánosság* elvét a vizsgálat alatt?

1. A törvényhozások s az írók tulnyomó része is a vizsgálat szükségességét, létjogosultságát elismeri s részint a vádelv egyoldalúságának kiküldésével és az anyagi igazság biztosításával, részint a gyakorlati célszerűséggel igazolja azt. Kétségtelen, hogyha a büntetőperek előkészítését kizárólag a felekre bizzuk, az nem lenne oly gondos és alapos, mintha egy pártatlan bírót ruházunk fel e feladattal, aki ugyan a felek indítványára jár el, de épen mert bírő, nemcsak az egyik, hanem a másik fél érdekében is igyekszik a legfontosabb tájékoztató adatokat beszerezni és biztosítani. Ha a vizsgálóbírói állást s magát az egész „bírói vizsgálatot“ (gerichtliche Voruntersuchung), mint a nyomozó rendszer maradványát eltörlőnk, közelebb jutnánk ugyan alakilag a vádrendszerhez, de nagy kérdés, vajjon a büntetőper főcéljának, az anyagi igazságnak megközelítését jobban biztosítanók-e. Előkézzőleg, előreláthatólag ez a reform, az ügyfélegyenlőség még nagyobb sérelmére vezetne. A vádló, különösen a kir. ügyészség jutna tulsulyba az előkészítésnél s bizonyára a terhelt és a védelem érdekei szenvednének esorbát.

De különben is, ha külön kinevezett vizsgálóbíró nem lenne is a büntetőperekben, kétségtelenül annyi bírói cselekményt kellene a felek megkeresésére teljesíteni minden törvényszéknél egy-egy bírónak, hogy az e célra kirendelt bíró főfeladata valósággal mégis csak a vizsgálati cselekmények teljesítése lenne. Példa reá Anglia, ahol külön vizsgálóbíró nincs ugyan (a *Coroner* csak hűtlenségi perekben nevezhető annak), de a békebírák egyik rendes teendője a felek vizsgálati kérelmének teljesítése (tárgyalás a tanuk megesketezése s a főtárgyaláson megjelenésre kötelezése iránt).

A vizsgálatra, mint bírói személy által vezetett előkészítő perszakra tehát a súlyosabb és bonyolodottabb bünperekben, az ügyfélegyenlőség elvének s az anyagi igazság biztosításának érdekében feltétlenül szükség van. Ez épen a *vegyes* rendszer jellegzetes vonása, mely a nyomozó rendszerből szivesen átveszi azt, ami abban is helyes volt. Már pedig kétségtelen, hogy a felek egyoldalúsága felett álló bírő, mint a per előkészítője ugy elvi, mint gyakorlati szempontból helyes volt s helyes és szükséges ma is.

A vegyes rendszer elveinek megfelelően a vizsgálatot nem szabad egyoldaluan a vádelvre fektetni. Határozott tulhajtás, midőn *Planck* és *Glaser* azt sürgetik, hogy a vizsgálóbíró a vizsgálat alatt tisztán a felek indítványaihoz legyen kötve, hivatalból ne szerezhessen be bizonyítékokat, sőt *Glaser* szerint a vádelv követelménye az lenne, hogy a felek is rövid záros határidő alatt terjesszék elő a vizsgálati cselekmények iránti indítványukat. A vizsgálat sikere s ezzel a büntetőper eredményes lefolytathatásának biztosítása végett nem szabad mellőzni a *nyomozó elvet* sem, vagyis jogot kell adni már a vizsgálóbírónak, hogy a felek mulasztásait pótolja s esetleg indítvány nélkül is teljesíthesse a halaszthatatlan sürgős vizsgálati cselekményeket.

Hogy azonban a vizsgálóbíró a régi *nyomozó rendszer* inquisitorává ne váljék, tehát biztosítva legyünk a régi torturás vizsgálatok ellen, feltétlenül

szükséges részletesen előírni a vizsgálóbíró teendőit, jogkörét s hatályos ellenőrzés alá helyezni az ő működését, amit az új Bp.-ok kivétel nélkül meg is tesznek. A francia *vádtanács* intézménye első sorban épen a vizsgálóbíró ellenőrzésére s ezzel a vizsgálat pártatlanságának s a védelem és a terhelt érdekében biztosítására szolgál.

2. *Kötelező* legyen-e a vizsgálat minden törvényszéki büntelőperben, vagy bizonyos ügyekben mellőzhetővé, tehát *facultatív*vá tegyük azt, ez a vizsgálat létjogosultságának elismerése esetén a további döntő kérdés.

A kötelező vizsgálat rendszere mellett szól, hogy így minden ügy alaposan előkészítve s nem a vádló egyoldalu nyomozása alapján, hanem pártatlan bírói személy minden oldalra kiterjedő kutatása után kerül a főtárgyalásra; e rendszert követte az 1843-iki és az 1882-iki eljárási javaslatunk s régebbi gyakorlatunk és általában a régebbi Bp.-ok. A facultatív vizsgálati rendszer előnye ellenben, hogy kisebb és világos esetekben megszabadítja a pert egy felesleges eljárási résztől s ezzel a bűnügyek gyorsabb lebonyolítását teszi lehetővé. Ezt a rendszert követik a francia, német és osztrák büntető perrendtartások.

Habár a fentebbi érvek figyelembevételével mellett logikusabbnak látszik a kötelező rendszer, gyakorlati szempontokból mindenesetre helyesebb a facultatív rendszert, miáltal a vizsgálat elvi ellenzőinek kifogásai is lefegyverezhetők, mert így tényleg csak a legsúlyosabb és bonyolódottabb ügyekre szorítatik a vizsgálat, „amikor az előkészítés sohasem lehet eléggé gondos.”

3. A harmadik elvi kérdés a vizsgálat tekintetében annak nyilvánossága.

A nyomozó rendszer visszaéléscsinál egyik fő oka az eljárás s különösen a vizsgálat titkossága lévén, a nyomozó rendszer megdőlésével a büntető perjogi irodalom erőlyesen követelte az egész eljárás s így a vizsgálat teljes nyilvánosságát is, mint a pártatlan bírói eljárás legfőbb biztosítékát. A francia Code d'instr. cr. s utána az összes modern prtsok azonban csak a főtárgyaláson érvényesítették a teljes nyilvánosságot, a vizsgálat *titkosságát* eleinte meghagyták s csak újabban az osztrák és német prtsok adtak tért — ha nem teljesen, de legalább részben — az ügyfél nyilvánosságnak, abból a helyes indokból, hogy a vizsgálat teljes nyilvánosságának csak a tiszta vádrendszerben lehetne helye, ahol azonban tulajdonképeni vizsgálatra alig is van szükség, mert a felek tisztán maguk gyűjtik az adatokat. Ahol azonban a vizsgálóbíró maga teljesíti az adatgyűjtést, ott épen ezen adatgyűjtés sikere teszi szükségessé a nyilvánosság kizárását. Még az ügyfél nyilvánosságnak sem lehet ez okból teljesen tért adni a vizsgálatban, mert így a tényállás kiderítését a felek sokszor lehetetlenné tennék.

A vizsgálat teljes nyilvánosságának azonban a mai irodalomban is tekintélyes hívei vannak (*Gncist, Pergameni, Prins, Fayer*) akik különösen az angol perjogra szoktak hivatkozni, ahol a békebíró előtti tárgyalás esak ugyan teljesen nyilvános, habár a bíró itt is a közönség köréből bárkit indokolás nélkül kiutasíthat. (L. Lukács A.: Az angol bünt. eljárás elővizsgálati része, különös tekintettel a nyilvánosságra. M. Ig. XXXIII. 453. és XXXIV. 44.; Csorba Ferenc: Az angol büntető eljárás. 13. l.) Ez a hivatkozás azonban nem találó, mert a mi fogalmaink szerinti vizsgálat Angliában nincs is. A békebíró nem is vizsgálóbíró, nem ő szerzi be a per adatait, hanem azt előzőleg maguk a felek a rendőrség (gyakran magánrendőrség) útján s a

békebíró előtt tulajdonképen csak az adatok hitelesítése (a tanúk megesketeése) és főleg amiatt tartatik nyilvános és szóbeli tárgyalás, hogy a bíró kötelezze a felek tanuit a főtárgyaláson való megjelenésre. A fél ugyanis maga lenne köteles a tanukat, szakértőket a főtárgyalásra előállítani, azonban ha a békebíróhoz fordul s igazolja az illető tanu kihallgatásának szükségét, a békebíró kötelezi a tanut (a recognizance aláíratásával) a megjelenésre, ha pedig az illető a biztosító iratot nem akarja aláírni, letartóztatja s a főtárgyalásig fogva tartja. Az angol perjogban tehát a vizsgálatnak (?) a nyilvánossága egészen másat jelent, mint amit a vádrendszer egyoldalú hivei a continensen sürgetnek.

A vizsgálat alatt a mérsékelt vádrendszer mellett teljesen elegendő és megfelelő az ügyfélnyilvánosság, sőt e részben is módot kell adni a vizsgálóbírónak, hogy midőn az ügyfelek jelenlétét bizonyos adatok kiderítése végett károsnak tartja, azt korlátozhassa, pl. ha a tanutól nem vár bátor és igaz feleletet a terhelt jelenlétében.

A vizsgálat nyilvánossága, illetőleg a védelemnek az előkészítő eljárásban való szabadabb mozgása tekintetében legujabban gyökeres újításokat léptetett életbe *Franciaország* az 1897 dec. 8-iki törvényével (l. részletesen a 99. §-ban). Ez a törvény is azonban csak az ügyfélnyilvánosságot honosítja meg (a terhelt csak a védő jelenlétében hallgatható ki, hacsak ő maga erről kifejezetten le nem mond). Az új *olasz* Bp. is csak az ügyfélnyilvánosságot ismeri a vizsgálat alatt s azt is jelentékeny korlátozásokkal.

A vizsgálat eltörlése (Aufhebung der gerichtlichen Voruntersuchung) a német perjogi irodalomban lett legujabban egy tekintélyes kisebbség jelszava. (L. Zucker, Kulemann, Liepmann, Weingart, Lilienthal id. m.). A bíródalmi új Bp. javaslat 1905—1909. évi tárgyalásain is élénk vita folyt a fentebbi elvi kérdések felett, a többség azonban s a végleges javaslat is ragaszkodott a vegyes rendszer fentebb kifejtett tételeihez.

II. A Bp. a vizsgálatra vonatkozó elvi kérdésekben a vegyes rendszer mérsékelt, közvetítő álláspontján van.

1. A vizsgálat *célja* a Bp. (102. §.) szerint: „azoknak az adatoknak bírói kiderítése és megállapítása, melyek alapján eldönthető, hogy van-e helye a főtárgyalás elrendelésének, vagy hogy meg kell-e szüntetni a bűnvádi eljárást. A vizsgálat az e cél szabta határokon túl nem terjedhet.“

A vizsgálatnak, mint a *bírói* eljárás első stadiumának *közvetlen* célja e szerint a *főtárgyalás előkészítése*, de miután ugy a főtárgyalás elrendelése, mint az eljárás megszüntetése a vádelvnel fogva csak a vádló indítványa alapján mondható ki, sőt ha a vádló a vádat elejti, az eljárás minden vita nélkül megszüntetendő, ennél fogva a vizsgálat végső célja mégis, ép úgy mint a nyomozásé, a *vádló tájékoztatása*.

A Bp. tehát a vizsgálatnál *világosan összeköti a vádelvet a nyomozó elvvel*. A vádelvet követi annyiban, amennyiben a vizsgálat *csak a vádló indítványára* (esetleg a *terhelt kérel-*

mére) rendelhető el. (Bp. 105. §.), a vizsgálóbíró tehát hivatalból soha el nem rendelheti a vizsgálatot s ha a vádló elejti a vádat (és arra jogosított sértett át nem veszi a vádképviselőt) a vizsgálóbíró és annak felettes hatóságai kötelesek az eljárást megszüntetni (Bp. 128. §.). A magyar Bp. értelmében a bíróság soha, semmi körülmények közt nem utasíthatja a kir. ügyészséget vádemelésre vagy a vád fenntartására, sem vád nélkül meg nem indíthatja és nem folytathatja a bírói eljárást. Viszont a nyomozó elvet követi annyiban, hogy a vizsgálat folyamán a vizsgálóbíró *indítvány bevétele nélkül is köteles megtenni mindazon intézkedéseket, melyek a való tényállás megállapítása s a tettes vagy részes kinyomozása végett* szükségesek (Bp. 117. §. 1. bek.), továbbá ha a vizsgálat folyamán annak a vádindítványban nem foglalt más tette vagy más egyén ellen való kiterjesztése látszik szükségesnek, a vizsgálóbíró köteles az el nem halasztható vizsgálati cselekményeket ez irányban hivatalból is teljesíteni s aztán a vonatkozó iratokat indítványtétel végett a vádlóval közölni (106. §. 2. bek.).

2. A vizsgálat rendszerére nézve a BP. szakít régebbi gyakorlatunk kötelező vizsgálati rendszerével s a *facultatív* rendszert hozza be, úgy azonban, hogy a *legsúlyosabb bűnügyekben*, amelyeknél már az ügy fontossága és komolysága megköveteli a lehető legalaposabb és minden oldalú utánjárást és mérlegelést, *fenntartja a vizsgálat kötelező voltát*, ott ellenben, ahol vagy az ügy világossága, vagy csekélyebb jelentősége nélkülözhetővé teszi azt, a vádló vagy a terhelt indítványától, illetőleg a vádtanács határozatától teszi függővé annak elrendelését vagy mellőzését.

A kötelező vizsgálat esetei a BP. szerint, — azaz vizsgálatnak kell megelőzni a főtárgyalás elrendelését:

1. oly bűntettek esetében, melyekre a törvény halál- vagy életfogytig tartó fegyházbüntetést rendel:

2. öt évet meghaladó, határozott tartamu szabadságvesztésbüntetéssel büntetendő cselekmények esetében, kivéve, ha tettenkapás forog fenn, vagy bűnösségéről a terhelt a nyomozás adataival teljes összhangzásban álló beismerést tett;

3. a törvényszék elé utalt más büncselekmények és a 2. pontban felsorolt kivételek esetében akkor:

a) ha a kir. ügyészség indítványozza; vagy

b) ha a vádat egyedül magánvádló képviseli; vagy

c) ha a terhelt oly körülményekre hivatkozik, melyek

kiderítése vagy megállapítása céljából a vizsgálat a védelem előkészítése végett kívánatos; vagy

d) ha a vádtanács más okból szükségesnek látja.

1. A vizsgálat tehát tulajdonképen csak a *halállal és életfogytiglani fegyházzal sújtandó* cselekmények esetében és akkor *feltétlenül kötelező*, ha a vádat egyedül *magánvádoló* képviseli. Az öt éven felüli szabadságvesztéssel fenyegetett cselekményeknél már csak *rendszerint* kötelező, miután a tettenkapás és beismerés esetében ilyenkor rendszeren mellőzendő s csak a vádló, a terhelt vagy a vádtanács kívánatára rendelhető el. Egyebütt pedig épen nem kötelező, hanem a most említett személyektől függ, vagyis facultativ.

2. A Bp. 565. §-a értelmében a legutóbbi ideig *sajtóügyekben* is feltétlenül kötelező volt a vizsgálat. Az új St. (1914: XIV. t.-e.) 51. §-a azonban a Bp. e rendelkezését megszüntette s azóta *sajtóügyekben* is csak a 103. §. által felsorolt esetekben kötelező a vizsgálat.

3. A kötelező vizsgálat eseteire nézve tehát döntő fontossága a bűncselekmények *törvényes minősítése* és pedig miután itt még csak az eljárás megindításáról van szó, a BTK., illetőleg a vádló s itt is különösen a *kir. ügyész minősítése*, mert a magánvád esetében mindig kötelező a vizsgálat.

4. Az ügyfélegyanlóságnak tett eleget a BP., midőn kisebb ügyekben a terhelt kérelmére is elrendelendőnek írja elő a vizsgálatot, ha az a védelem előkészítése végett kívánatos.

3. A vizsgálat folyamán a Bp. csupán az *ügyfélnyilvánosságot* ismeri, de azt sem korlátlanul és nem is minden cselekménynél. A *terhelt kihallgatása* mindig *titkos*, erre nézve az *ügyfélnyilvánosság* is teljesen ki van zárva (Bp. 125. §.). A *tanúk kihallgatása* már csak *rendszerint* titkos, a *főtárgyaláson előreláthatólag meg nem jelenhető* tanúk kihallgatása, épügy *bírói szemle, házkutatás, lefoglalás, iratok átkutatása*, valamint *szakértők kihallgatása* már *ügyfélnyilvánosság* mellett eszközözendő. (Bp. 125. §. 2. bek. és 126. §. 1. bek.). A *vádtanács* üléseiről a közönség ki van zárva. A terhelt panasza feletti tárgyalásra (114. §.) vagy a terhelt kihallgatása esetén (114. §.) a vádtanács ülésén a *kir. ügyészség* is tartozik jelen lenni s ha a vádtanács meghívja, más üléseken is (Bp. 116. §.).

Az ügyfélnyilvánosság részleteit a vizsgálat menete alatt l. alább a 99. §-ban.

97. §. A vizsgálat elrendelése.

I. A vizsgálat elrendelése iránt elsőfokulag rendszerint a törvényszéki *vizsgálóbíró* határoz. (Bp. 105. §.). Kivételesen elrendelheti a vizsgálatot a *vádtanács* (262. §.), a *törvényszék* (283. §.) és az *ítélőbíróság* (318., 272., 325. §§.) is. Járásbíróság törvényszéki ügyekben sohasem rendelhet el vizsgálatot. Oly esetekben, midőn a BP. (110. §-a) értelmében a vizsgálat *telje-*

sítését a vádtanács valamely *járásbíróságra* bizza, a vizsgálatot előzőleg szintén vagy a törvényszéki vizsgálóbíró vagy a vádtanács rendeli el. Ez utóbbi tételt fejezi ki a Kuriának az 1890: XXV. t.-c. 13. §-a alapján hozott IV. számú döntvénye: „A BP. 110. §-a esetében a vizsgálatot, ha azt a vizsgálóbíró még el nem rendelte, a vádtanács rendeli el.“

A BP. életbeletének két első évében egyik legnagyobb vitakérdés volt, hogy a vizsgálatot csak törvényszéki vizsgálóbíró vagy a vizsgálat teljesítésével a BP. 110. §-a szerint megbízott *járásbíró* is elrendelheti-e? A kolozvári kir. tábla döntvényvel is kimondta, hogy erre csak a törvényszéki vizsgálóbíró illetékes (ugyanez felfogást követte a pécsi és nagyváradai tábla), a marosvásárhelyi tábla pedig döntvényileg a *járásbíró* illetékessége mellett nyilatkozott (ugyanez volt a debreceni és győri táblák gyakorlata). Végre a Kuria eldöntötte a vitát a fentidézett döntvényvel. (BHT. I. k. 101. sz.) Vagyis a *járásbíróság* illetékességét a vizsgálat elrendelésére a Kuria is nagyon helyesen elutasította, mert épen egy *közjogi garancia* van abban, hogy törvényszéki és esküdtbírósági ügyekben a vizsgálatot ne *járásbíró*, esetleg *albíró* rendelje el, hanem csak a törvényszéki vizsgálóbíró. (L. további indokait a köv. §.)

Ha a vádtanács nem rendelte el a vizsgálatot, ez ellen a vádló a *kir. táblához* folyamodhatik s így lehetséges, hogy a vizsgálatot a *kir. tábla* rendeli el, amit különben a felelőviteli főtárgyaláson (325. §.) is megtehet.

1. A vizsgálat elrendelését *rendszerint* a vizsgálóbírónál kell *indítványozni* (Bp. 104. §. 1. bek.). Az elrendelést indítványozhatja az ügyész, a fő- és pótmagánvádló vagy a terhelt, utóbbi a vádtanácsnál is kérheti ezt, a vádirat ellen beadott „kifogásban“-ban.

Amennyiben az eljárás további szakában (a vádáláshelyezés vagy a főtárgyalás alatt) merül fel az előzőleg mellőzött vizsgálat szüksége, csak ily esetben lehet közvetlenül a vádtanács vagy az ítélobíróság előtt indítványozni a vizsgálat elrendelését.

A *vizsgálóbíró* a vádló indítványa vagy a terhelt kérelme nélkül hivatalból sohasem rendelheti el a vizsgálatot, ellenben a *vádtanács* és az *ítélőbíróság* (a törvényszéki, táblai tanács) a *már folyamatban levő* ügyben, amennyiben szükségét látják az előzőleg mellőzött vizsgálat teljesítésének vagy a hézagosan teljesített vizsgálat kiegészítésének, a felek ily irányu indítványa nélkül is elrendelhetik a vizsgálatot, vagy annak kiegészítését. (Bp. 262., 279., 283., 322. §§.)

Helytelen gyakorlatot követnek némely kir. ügyészek. midőn a vizsgálat elrendelését a vizsgálóbíró megkerülésével egyenesen a vádtanácsnál kérik. A 104. §. első bek. világosan utasítja az ügyészt, hogy szabály szerint a vizsgálóbíró előtt tegyen indítványt.

2. A vizsgálat elrendelése iránti indítvány, ha azt a vádló adta be, az u. n. *vádindítvány*, a Bp. szerint három pontból áll. *Szabatosan meg kell jelölni: 1. a bűncselekményt*, amelyre, 2. a *személyt*, aki ellen, 3. az *okokat*, amelyek alapján az indítványozó a vizsgálat elrendelését kéri. A netalán tett *feljelentés* és ha nyomozás volt teljesítve, az erre vonatkozó *iratok* és a *bizonyító tárgyak* az indítvánnyal együtt mutatandók be. (Bp. 104. §. 2. és 3. bek.).

1. A „vádindítvány“, ami a bírói eljárás megindításának nélkülözhetlen feltétele, eszerint két főrészből áll: a) a tulajdonképeni *konkrét indítványból* vagyis annak megjelöléséből, *ki ellen és mely bűncselekmény miatt* kéri a vádló a vizsgálat elrendelését és b) az *indokolásból*, melyben a vádló az eddig elkészített tényállást előadva, kifejti a vizsgálat tartásának szükségességét. (Régebbi gyakorlatunkban a vádló nem volt köteles indokolni a vádindítványt).

A vádindítványhoz csatolni kell a feljelentést, a nyomozási iratokat és a beszerzett bizonyító tárgyakat. E csatolmányok bemutatásának elmulasztása azonban nem ok az indítvány elutasítására, mert ily esetben a vizsgálóbíró hivatalból szerzi be az elmaradt iratokat és tárgyakat. (Bp. 104. §. 3. bek.).

2. Ha a vizsgálat elrendelését *a terhelt kéri*, reá nézve az „indítvány“ fentebbi kellékei nem kötelezők. Bármely formában (írásban vagy szóval) előterjesztheti azt, egyedüli kelléke a kérelemnek, hogy azt *kellően indokolni* kell. (Bp. 105. §. 2. bek.)

3. *A vizsgálóbíró határozata*, akár a vádló indítványozta, akár a terhelt kérte a vizsgálat elrendelését, kétféle lehet:

a) ha a vizsgálat elrendelését erre jogosított vádló indítványozta, vagy a terhelt kellő indokolással kérte és a vádtárgyává tett cselekmény miatt bűnvádi eljárásnak helye van: *elrendeli a vizsgálatot*;

b) ellenkező esetben, valamint akkor is, ha magát illetéktelennek tartja, *elutasítja az indítványt*.

Mindkét esetben *határozat* hozandó, melyet közölni kell a vádlóval, a magánféllel és a terhelttel. Ha a terhelt megelőzőleg még nem volt kihallgatva, a vizsgálatot elrendelő határozat vele *a kihallgatáskor* közzendő. (Bp. 105. §. 2. és 3. bek.).

1. Miután a vizsgálat elrendelése képezi *a bírói* (a szoros értelemben vett bűnvádi eljárás tulajdonképeni megindítását s miután ennek a terheltre nézve *fontos közjogi következményei* vannak (hivatali állásától, politikai jogai gyakorlatától felfüggesztés) határozatát a vizsgálóbíró alaposan megfontolni és indokolni köteles. Az indítványt tevő erre jogosultságának és illetékességének, valamint a saját hatáskörének és illetékességének gondos megvizsgálása után szem előtt kell tartania a vizsgálóbírónak a Bp. 1. §-át, mely szerint bűnvádi eljárás csak az ellen indítható meg, akit büntett, véttség vagy kihágás *nyomatékos gyanuja* terheli. E nyomatékos gyanút már a

vádlónak kell indokolnia indítványában. A semmi adattal nem támogatott, indokolatlan vizsgálatelrendelési indítványt, ha a kir. ügyész tette is azt, a vizsgálóbíró elutasítja. Figyelemmel kell lenni arra, hogy nem forog-e fenn a *büntető eljárás megindítását kizáró ok* (BTK. 1., 105. és 110. §.) (halál, kegyelem, elévülés, magánindítvány hiánya), nem polgári peres ügyről van-e szó, nem volt-e a terhelt már elítelve a vád tárgya miatt, amely esetekben bírói eljárásnak nincs helye. „Beszámítást kizáró“ okok (jogos védelem, öntudatlan állapot stb.) és büntetőséget kizáró okok elbírálása azonban nem tartozik a vizsgálóbíró jogkörébe. Egyedüli kivétel a *gyermekkor*, mely esetben a Bn. 15. §-a szerint büntető eljárás nem indítható.

A terhelt kérelmére csak akkor rendelhető el a vizsgálat, ha alaposan indokolja, hogy *védelmének előkészítése végett* van szükség a vizsgálatra.

Vita volt a BP. első éveiben a felett, vajjon a BP. 105. §-a alapján család vagy vétkes bukás miatt elrendelhető-e a vizsgálat a közbűlő indítványára pusztán a esődnyitást rendelő végzés alapján? A szegedi tábla döntvényileg kimondta, hogy pusztán a esődnyitási végzés alapján nem kötelező a vizsgálóbíró elrendelni a vizsgálatot, mert a BP. 1. §-a, 1. i.: hogy bírói eljárás csak „nyomatékos gyanú“ alapján rendelhető el, itt is figyelembe veendő. E táblai döntvény kétségtelenül helyes. (L. bővebben BJT. XLI. 195. l.).

2. A vizsgálat elrendeléséről a terheltnek esetleges *feljebbvaló* vagy *fejlesztési* hatósága is értesítendő. L. ez iránt a Bp. 108. §-át.

II. Rendkívül fontos rendelkezése a Bp.-nak a vizsgálat elrendelésére vonatkozó az a szabálya, mellyel a *vizsgálat határát*, kereteit megállapítja. A vizsgálat ugyanis *csak a vádindítványban megjelölt tette* nézve és *csak az ezzel terhelt egyén ellen* rendelhető el. (Bp. 106. §. 1. bek.). E szabály alól azonban mindjárt egy kivételt állapít meg a törvény, midőn azt rendeli el, hogy ha a vizsgálat folyamata alatt szükségesnek mutatkozik annak *más tette* vagy *más egyén ellen való kiterjesztése*, a vizsgálóbíró *köteles az el nem halasztható vizsgálati cselekményeket* ez irányban *hivatalból is teljesíteni* és azután a vonatkozó iratokat *indítványtétel végett a vádlóval közölni*. (u. o. 2. bek.).

Ez utóbbi kivételes intézkedés csak látszólag *ellenkezik* a Bp. azon alaptételével, hogy bírói eljárásnak csak vád alapján van helye, mert a vizsgálóbíró az említett kivételes esetben *csak a halaszthatatlan* bírói cselekményeket teljesíti, amire már a nyomozás alatt is jogosítva és kötelezve van (Bp. 95. §.), azonban magát a vizsgálatot el nem rendelheti s határozatot eziránt nem hozhat, hanem közli az iratokat a vádlóval s ennek indítványa alapján rendeli el határozatilag a vizsgálatot.

III. *Perorvoslatok*. A vizsgálóbíró határozata ellen, akár elrendelte, akár mellőzte a vizsgálatot, a *vádtanács*hoz lehet felfolyamodni. A vádtanácsnak a vizsgálatot *elrendelő végzése ellen* azonban *további perorvoslatnak nincs helye*. (Bp. 107.

§.). Ha a vádtanács nem rendeli el a vizsgálatot, az ily elutasító végzés ellen a vádló felfolyamodhat a kir. táblához, mely végleg határoz. (BP. 378. §. 2. bek.).

A perorvoslat ily megszorításával a BP. az előkészítő eljárás hosszadalmasságát igyekszik kikerülni. Előbbi eljárásunkban is az 1880. évi XXXVII. t.-c. 45. §-a értelmében „a törvényszéknek a vizsgálat megindítását, vagy folytatását elrendelő határozata ellen“ felelbbvitelnek nem volt helye. Elutasító (az eljárást megszüntető) végzés ellen azonban a Kuriáig lehetett felelbbvitelni.

98. §. *A vizsgálatot teljesítő bírák és a vádtanács.*

I. Míg a nyomozásnak a kir. ügyész, a vizsgálatnak legfőbb személye a *vizsgálóbíró*. Ő rendeli el, ő teljesíti és ő végzi be a vizsgálatot. E tág jogköre dacára a vizsgálóbíró a mai büntető perben nem nevezhető a vizsgálat urának, ami a nyomozó rendszerben volt, egyrészt mivel teendői ma szűkebb térre szorítottak, másrészt mivel a vizsgálat teljesítésében nem oly független és önálló, mint a nyomozó rendszerben volt, hanem egy e célra szervezett külön bírói testület, a *vádtanács* felügyelő, ellenőrző és utasító hatósága alatt áll.

A vizsgálóbíró jogkörének korlátozása és közvetlen ellenőrzés alá helyezése a vegyes rendszerű perjogokban az egyéni szabadságjogok biztosítása, különösen a terhelt ügyféli jogainak hathatós oltalma végett történt.

A vizsgálat a per azon szaka, mely legjobban emlékeztet a nyomozó rendszerre, igyekeznek azért a modern perrendtartások biztosítékokat teremteni a vizsgálóbíró esetleges tulakapásai, önkénykedése, a nyomozó rendszer visszaállítása ellen. A leghatályosabb ily biztosíték a *vádtanács*, mely a vizsgálatok teljesítését *ellenőrzi*, *tanácsokat*, *sőt utasításokat* ad a vizsgálóbírónak a vizsgálat vezetése tekintetében, a vizsgálóbíró bármely intézkedése ellen *fellelbbviteli forumot* képez s a vizsgálat befejezése és megszüntetése tekintetében döntő forum gyanánt határoz. Így egyfelől a felelősség, mely régen egyedül a vizsgálóbíró vállain nyugodott, a vizsgálatok helyes és eredményes vezetése tekintetében most megoszlik a vizsgálóbíró és a vádtanács közt, másfelől a vizsgálóbíró feladata jelentékenyen megkönnyebbült, miután fontos kérdésekben (pl. egy gyanus egyén letartóztatása iránt) van kihez fordulnia közvetlen tanácsért, esetleg utasításért.

II. A vádtanács és a vizsgálóbíró viszonyára nézve a BP. a következő részletes szabályokat állítja fel:

1. Amennyiben a halasztás az eljárás oélját nem veszélyezteti, a vizsgálóbíró bármely vizsgálati cselekmény tekintetében, kétségei eloszlátása végett, a vádtanáctól *utasítást* kérhet. (Bp. 111. §.).

2. A vizsgálatok menetére a törvényszék vádtanácsa *ügyel fel*. Utasításai a vizsgálóbírákra (109., 110. §.) nézve kötelezők. (112. §.).

3. A törvényszék vizsgálóbírája köteles a vizsgálatok állásáról és menetéről, a fogva levők ügyeinek és fogságuk tartamának kiemelésével, a vádtanácsnak e célra előre meghatározott ülésében *havonként szóval jelentést tenni*. A mennyiben az ügy fontosságánál vagy sürgösségénél fogva szükségesnek találja, *máskor is tehet jelentést*. (Bp. 115. §. 1. bek.).

4. A vizsgálóbíró intézkedései vagy mulasztásai ellen a felek által emelt *panaszok felett* a vádtanács a *lehető leggyorsabban* határoz. (Bp. 113., 114. §.).

A Bp. 113. és 114. §§-ai szerint a vádló, a terhelt és a magánfél a vizsgálóbíró *minden intézkedése vagy mulasztása ellen* a vádtanácsnál szóval vagy írásban *panaszt emelhetnek*. A panasz akár a vizsgálóbírónál, akár közvetlenül a vádtanácsnál adható be. A szóbeli panaszról a vizsgálóbíró, illetőleg a vádtanács elnöke, vagy az utóbbinak megbízása folytán törvényszéki albiró, jegyző vesz fel jegyzőkönyvet.

Ha a terhelt fogva van, panaszáról, valamint arról a kérelméről is, hogy öt panasz felől a vádtanács hullgassa ki, a vizsgálóbíró vagy a kir. ügyész veszi fel a jegyzőkönyvet.

A vádtanács székhelyén fogva levő terheltnek az a kérelme, hogy panaszának előadhatása végett a vádtanács elé vezessék, meg nem tagadható.

A vizsgálóbírónál beadott vagy jegyzőkönyvbe mondott panasz a vádtanácsnak *huszonnégy óra alatt* bemutatandó.

A vádtanács a vádló és a vizsgálóbíró *meghallgatása*, illetőleg nyilatkozatuk beszerzése és ha szükségesnek találja, a terheltnek, esetleg a magánfélnek is megidézése és *kihallgatása* vagy írásbeli nyilatkozatuk bekívánása után a panasz felett *haladék nélkül határoz*. E határozat ellen felfolyamodásnak nincs helye. A vizsgálat ily esetben a vádtanács határozatának meghozásáig is folytatandó.

5. A vádtanács a vizsgálóbírót a vizsgálati jegyzőkönyvek felvétele körül elkövetett szabálytalanság (BP. 121., 122. §.) miatt 100 koronáig terjedhető *rendbirsággal büntetheti*. (BP. 123. §.).

III. A vizsgálat *teljesítésében* a vizsgálóbíró mellett, mint erre jogosított hatóság szerepelhet még a *járásbíróság*, azonban nem saját jogkörében, hanem csak a vádtanács által

történt *megbízás* alapján. A vádtanács ugyanis a Bp. (110. §.) értelmében a vizsgálat teljesítését *fontos okból* vagy *tulnyomó célszerűségi tekintetektől* a székhelyén kívül levő járásbíróra bízhatja. A megbízás bámikor visszavonható. E határozatok ellen perorvoslatnak nincs helye.

A Bp.-nak a vizsgálóbíróra vonatkozó intézkedései a járásbírósnak arra a bírójára is értendők, aki a vádtanács megbízása alapján eljár. (Bp. 110. §.).

A járásbírósnak a vizsgálatok vezetésével megbízott bírója az általa teljesített vizsgálatok állásáról és menetéről a vádtanács *havi üléseire írásbéli jelentéseket* küld be, melyeket a vádtanácsban ennek egyik tagja ad elő.

99. §. *A vizsgálat menete. Az ügyfélnyilvánosság.*

Irodalom: H. Gross: Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik. V. kiad. I—II. köt. München 1908.; Weingart: Kriminaltaktik. Leipzig 1904.; Lucas II.: Anleitung zur strafrechtlichen Praxis. I. 1913.

I. A vizsgálat menetének szabályozásánál a BP. a vegyes rendszer alapelveihez híven a vizsgálóbíró *nem kárhoztatja passiv szerepre a vizsgálat alatt, hanem őt teszi a vizsgálat vezetőjévé, ebből folyólag kötelességévé teszi, hogy a vizsgálat folyamán hivatalból, indítvány bevétele nélkül is megtegye „mindazokat az intézkedéseket, melyek a tényállás megállapítása s a tettes és a részes kinyomozása végett szükségesek.”* (117. §. 1. bek.). E tekintetben csak a vizsgálat célja (a főtárgyalás elrendelésére vagy az eljárás megszüntetésére szükséges adatok kiderítése) szab neki korlátot, amennyiben a vizsgálat e célon túl nem terjedhet, *mellőzendő tehát oly részletek és mellékes körülmények kutatása, melyek e cél keretén kívül esnek.* (U. o. 2. bek.). E kereten belül továbbá a vizsgálóbíró is köteles szem előtt tartani a 9. §. általános szabályát, hogy *a vád és a védelem körülményei egyenlő gondossággal* veendőek figyelembe.

A nyomozás cselekményei csak hézagoss-voltuk miatt, kétség vagy homály eloszlátása végett vagy abban az esetben ismétlendők, ha oly bizonyítékra vonatkoznak, melyről valószínű, hogy a főtárgyaláson nem lesz felvehető. (U. o. 3. bek.)

II. Minő sorrendben s mily cselekményeket kell a vizsgálóbírónak teljesítenie, a BP. részletesen nem írja elő. Ez az eset körülményeitől és a vizsgálóbíró belátásától, ügyességétől függ. A törvény csupán az iránt intézkedik, hogy:

1. azon esetben, midőn a bűneselekmény *nyomokat hagyott*, a vizsgálóbíró ezeket, ha hiteles módon még meg nem történt volna, *szemlével* vagy *más alkalmas módon haladéknélkül megállapítja*.

2. a *szökésben levő terheltnek kézrekerítése iránt*, valamint a bűneselekmény elkövetésére mutató vagy abból eredő, illetőleg *bizonyítékul* egyébként *szolgálható tárgyakkal megszerzése és bírói őrizetbe vétele iránt* is *sürgösen* intézkedik;

3. ezután *lehetőleg első sorban a terheltet hallgatja ki*; a többi bizonyítékot pedig a sértettnek, a tanuknak és a szakértőknek kihallgatásával, továbbá szemle, esetleg szakértői vizsgálat foganatosításával szerzi meg. (118. §.).

A vizsgálóbíró a vizsgálatot, vagyis az egyes előjövő vizsgálati cselekményeket rendszerint *a saját székhelyén végzi*, a szükséghez és célszerűséghez képest azonban azonkívül, sőt a vádtanács határozata alapján más törvényszék területén is teljesítheti. (109. §. 1. bek.).

Egyes vizsgálati cselekmények (tehát sohasem az egész vizsgálat) teljesítése iránt a vizsgálóbíró maga is *megkereshet* valamely *járásbíró*ságot, ha az illető cselekmény az ő székhelyén kívül levő *járásbíró*ság területén lenne foganatosítandó. Ugyancsak *megkeresheti* egyes, a vizsgálat céljait előmozdító vagy biztosító intézkedések megtétele végett a *rendőri hatóságokat* és közegeket is. (109. §. 2. bek.).

A megkeresett *járásbíró*ság, valamint a *rendőri hatóságok* és közegek kötelesek a megkeresésnek *sürgösen* eleget tenni, illetőleg amennyiben teljesítése közben más *sürgős vizsgálati cselekménynek* szüksége merülne fel, ezt is *nyomban* teljesíteni, ha pedig az eljárás illetékességök területén kívül volna foganatosítandó, a megkeresést az illetékes hatósághoz haladéktalanul áttenni és erről a megkereső bírót értesíteni. (109. §. 3. bek.).

III. Részletesen szabályozza a Bp. a *feleknek indítványozási és az iratok megtekintésére* való jogát (Bp. 119., 120.), továbbá a vizsgálóbírónak a *vizsgálati jegyzőkönyv* vezetésére vonatkozó *kötelességeit* (121—123. §§.), végül a vizsgálóbírónak a vizsgálat színhelyén levő személyekkel és a felekkel s a védővel szemben fennálló *rendfentartási és rendbüntetési jogát*. (Bp. 124. §.).

IV. A vizsgálat *nyilvánossága* tekintetében a Bp. szintén hű marad a vegyes-rendszer elveihez és sem a nyomozó-rendszer abszolút titkosságát, sem a tiszta vádrendszer teljes nyilvánosságát nem fogadja el, azonban tért ad az ügyfél nyilvánosságnak, bizonyos, az eljárás érdekében nélkülözhetlen korlátozásokkal.

1. A legfontosabb ily korlátozás, hogy a *vádló és a védő a terheltnek és a tanuknak* kihallgatásánál, a *terhelt* pedig a

tanuk kihallgatásánál rendszerint nem lehetnek jelen. (Bp. 125. §. 1. bek.).

Csupán oly *tanunak* vagy *szakértőnek* kihallgatására, aki a *főtárgyaláson előreláthatólag nem jelenhet meg*, idézendők meg a vádló, a terhelt és a védő, akik ez esetben indítványokat tehetnek és a tanuhoz vagy a szakértőhöz, a vizsgálóbíró kérdéseire adott feleletei után, kérdéseket intézhetnek s a feleletekre megjegyzéseket tehetnek. (u. o. 2. bek.).

2. Más vizsgálati cselekményeknél már tágabb tere van az ügyfélnyilvánosságnak. Így a *bírói szemle, házkutatás, lefoglalás, iratok átkutatása és a szakértők kihallgatása lehetőleg a felek vagy megbízottjaik jelenlétében foganatosítandó.*

E célból a vizsgálóbíró a vádlót, a terheltet és a védőt e cselekmények foganatosításának idejéről és helyéről, a halasztást nem tüdő sürgősség esetét kivéve, *mindig előlegesen köteles értesíteni.* (Bp. 126. §. 1., 2. bek.).

Ily cselekményeknél, valamint a főtárgyaláson előreláthatólag meg nem jelenő tanuk kihallgatásánál is a felek és képviselőik akkor is megjelenhetnek, ha előzetesen nem lettek megidézve és ugyanazokat a jogokat gyakorolhatják, mintha megidézve voltak volna. (u. o. 3. bek.).

Fogva levő terheltet ily cselekményeknél jelenlétel végett csak akkor szabad más községbe kísértetni, ha *őnmaga kívánja*, vagy ha ez a szemle foganatosításának sikeréhez okvetlenül szükséges; joga van azonban azoknál magát *megbízottal* képviseltetni. Ha a terhelt megbízottat nem választott, részére oly *tanu* vagy *szakértő kihallgatására*, aki a főtárgyaláson előreláthatólag nem jelenhet meg, *hivatalból rendelendő védő.* E védő díját és költségét, ha a terhelt ellen meg nem állapíthatók, vagy tőle be nem hajthatók, *az államkincstár viseli.* (Bp. 127. §. 1., 2. bek.).

3. *A vádtanács üléséből* a közönség ki van zárva. A vádtanács rendszerint *zárt ülésben* tanácskozik, melyen csak tagjai lehetnek jelen. Még azon esetekben is, midőn a vádtanács ülésében hivatalos vagy más egyének meghallgatandók, a vádtanács zárt ülésben hozza határozatát.

A kir. ügyészség a vádtanácsnak a 114. §. értelmében tartott ülésin és ha a vádtanács meghívja, más ülésin is tartozik jelen lenni; a tanácskozásban azonban nem vehet részt. (Bp. 116. §. 1—3. bek.).

Az előkészítő eljárás nyilvánossága tekintetében a legújabb törvényhozási munkálatok közül legszabadelvűbb az 1897-iki francia törvény (*Loi sur l'instruction préalable*), mely kimondja: 1. ha a terhelt *fogva marad*, első kihallgatása után azonnal szabadon közlekedhetik védőjével (8. §.), 2. a tartóztatott vagy szabad lábbon levő terhelt, ha csak erről kifejezetten le nem mond, csak akkor hallgatható ki, vagy szembesíthető, *ha védője jelen van*, vagy kellőképen értesítettett (9. §. 2. bek.), 3. a védő *csak akkor*

szólalhat fel, ha a kihallgatást teljesítő bíró által erre *feljogosítottatott*. Ha az engedély megtagadtatik, erről a jegyzőkönyvben említés teendő (9. §. 3. bek.); 4. a védő legalább 24 órával előbb meghívandó (9. §. 4. bek.); 5. a periratok a terhelt minden kihallgatása alkalmával a kihallgatást megelőző napon a védő rendelkezésére bocsátandók. A vizsgálóbíró minden határozata a jegyző útján haladéktalanul a védő tudomására hozandó. (10. §.) E reformok a mai tételek jogokat mindenesetre tulszárnyalják, azonban az ügyfél-nyilvánosság teljes keresztülvitelét ezek sem biztosítják, mert a védő jelenléte nem feltétlenül kötelező, ha a terhelt erről lemond vagy a védő értesítve lett, a védő jelenléte nélkül is kihallgatható, másfelől a védő felszólalása a vizsgálóbíró engedélyétől függ, amivel illuzóriussá teheti a védő szereplését. (L. a törvény magyar fordítását, a hozzá kiadott igazságügyminiszteri utasítással együtt Berezzeli Antal: A kontradiktórius elővizsgálatról. 1899.)

Az 1897-iki francia törvény jelentősége és gyakorlati értéke felől eltérők a vélemények. *Fayer* epochalis hatásúnak véli (Vezérfonal 145. l.), *Balogh* (344—345.) nagyon skeptikusan nyilatkozik róla, félrendsabálynak s a gyakorlatban könnyen kijátszhatónak tartja. Ugyanily kedvezőtlenül nyilatkozik felőle *Curtius F.* (Zeitschrift 1903. XXIII. k. 1—40.), egyedüli kedvező eredményét abban látja, hogy a vizsgálóbíró loyaltása iránt az elveszett bizalmat a törvény helyreállította.

100. §. *A vizsgálat megszüntetése és befejezése.*

I. A vizsgálat megszüntetése a terhelttel szemben a további bírói eljárás végleges abbahagyását jelenti s így az az ügynek jogerős elintézése, ami a felmentő ítélettel egyjelentőségű. Ezt a döntő határozatot ennélfogva csak az esetben hozhatja *maga a vizsgálóbíró*, ha a vádló *a vádat elejtette* s a vád képviselőtét arra jogosított sértett a törvényes határidő alatt *át nem vette*. (Bp. 128. §. 1. bek.). Ily esetben a vizsgálóbíró *köteles* a vizsgálatot megszüntetni. Más esetekben csak a *vádtanács* vagy az *ítélőbíróság* szüntetheti meg a vizsgálatot. (u. o. 2. bek.).

A vizsgálat megszüntetéséről a vádló, a magánfél és a terhelt végzésel értesítendőek és az utóbbi, ha fogva van, mihelyt a kir. ügyészség a vádat elejtette, azonnal szabadlábra helyezendő. (u. o. 3. bek.).

II. A vizsgálat *befejezése* csak perjogi (közbenszóló) jelentőségű. Azt jelenti, hogy ez a perszak véget ért, az ügy a további bírói eljárásra megérett, vagyis bíróilag megállapítandó, hogy elég adat van a főtárgyalás elrendelésére. A befejezéssel egy jelentőségű, ha a vizsgálóbíró a vizsgálatot „tovább nem folytathatónak” jelenti ki s ezért hívja fel a feleket megfelelő indítvány tételére.

A vizsgálat befejezését vagy a *vizsgálóbíró*, vagy a *vádtanács* mondja ki.

A vizsgálatot *befejező* végzés az utolsó bírói határozat a tulajdonképeni előkészítő eljárás alatt, ezért ez *közlendő* az érdekelt felekkel, különösen a vádlóval, hogy az eljárás további szakaszának folyamatba tétele iránt indítványt tehesse. Sőt tekintettel a vádlóra, mely szerint minden perszak csak a vádló indítványára rendelhető el, a *kir. ügyészségnek* szóló értesítéssel az ügy iratai is átteendőek hozzá, a *magánvádló* pedig arra figyelmeztendő, hogyha az értesítéstől számított 15 nap alatt a *vádiratát* be nem nyújtja (vagy a vizsgálat kiegészítését nem kéri), a Bp. 276. §-a értelmében *ügy fog tekintetni, mintha a vádat elejtette volna.* (Bp. 129. §. 1. bek.).

III. A vizsgálóbírónak a vizsgálat befejezését elrendelő végzése alapján három eshetőség állhat be:

a) a *felek* az értesítés vételétől számított 15 nap alatt a vizsgálat folytatását kérik. Ha a vizsgálóbíró ezt az indítványt elfogadja, az ügy visszaesik a vizsgálati szakba s a vizsgálóbíró az új vizsgálati cselekményeket foganatosítja. Ha ellenben az indítványt nem tartja teljesíthetőnek, köteles a vádtanács határozatát kikérni. (Bp. 129. §. 2. bek.);

b) a *vádló* elejti a vádat (illetőleg a magánvádló 15 nap alatt nem adja be a vádiratot), ez esetben a vizsgálóbíró a vizsgálatot megszünteti.

c) a *vádló* beadja a vádiratot, amire a XV. fejezetben szabályozott perszak (a vádalá helyezési eljárás) veszi kezdetét.

III. FEJEZET.

A terhelt helyzete az előkészítő eljárásban.

101. §. *A terhelt ellen az előkészítő eljárás alatti kényszerintézkedések kifejlődése.*

Irodalom: Min. Ind.: 260—320.; Balogh-Illés-Vargha: I. 550—672.; Lukács A.: Az angol bünt. eljárás elővizsgálati része. M. Ig. XXXIII. 453. és XXXIV. 44., 113., 252. A torturát illetőleg l. fent a 7. §. irod.

I. A terhelt helyzete, jogállása a bünvádi eljárás, különösen annak előkészítő része alatt a legszorosabb összefüggésben áll azzal az alkotmányjogi kérdéssel, mennyiben van *az egyéni szabadság* az illető államban elismerve és biztosítva.

A terhelt mai ügyféli jogállásának kialakulása több évezredes fejlemény, mely azonos az egyéni szabadságjogok történetével. A büntetőperjogban különösen a *tortura* (kinvallatás) *története* dominálja e kérdést.

Történetileg három főkorszakot lehet megkülönböztetni a terhelt jog-

állása s az előkészítő eljárás alatt vele szemben tanúsított elbánás tekintetében is: az ókori „tisztá“ vádrendszer, a tipikus nyomozó rendszer és a modern vegyes rendszer korszakát. Az első a kasztszerinti különbségtétel a terhelték közt, a második a tortura kora, a harmadik az emberiség eszméjének, a helyes perjogi felfogásnak a diadala.

1. Az ókori szabad államok (görög és római) vádrendszere szabad védekezést engedett a terhelt szabad polgárnak, ezekkel szemben nem ismerte a kivallatást, az előzetes letartóztatást, ellenben a rabszolgákkal, mint jog nélküli vagyontárgyakkal szemben épen szabályként alkalmazta e kényszerintézkedéseket.

2. A közép- és ujkori nyomozó rendszer az ókori rabszolgákkal egyenlő bánásmódban részesíti a terheltet és pedig előbb csak a nem nemest, a közjogi kiváltságból kirekesztett osztályok tagjait, később a kiváltságosakat (a nemeseket) is. Az előkészítő eljárás főcéljaul a terhelt beismerésének kicsikarását tekinti s ennek elérése végett a kínzás minden kigondolható eszközt megengedi a nyomozó és vizsgáló hatóságoknak. Ez a tan megfelelt az akkori idők rendi s legtöbb helyt kényuri államainak, melyekben az egyéni szabadság még szintén ismeretlen vagy csak a kiváltságos rendek részére van úgy ahogy biztosítva.

A tortura történetét l. a Bevezetésben (6—8. §§.).

Itt csak azt kell kiemelniünk, hogy téves az elterjedt vélemény, mintha a torturát az angol közös jog nem ismerte volna. Güterbock kimutatja, hogy a 13. századtól kezdve a terheltnek „erős és szigorú fogságba“ (*in prison forte et dure*) helyezése, ha az illető nem vetette alá magát a közönséges jognak (a „jurata patriae“ határozatának), állandóan gyakorlatban volt s a „rendkívüli bizottságok“ és a csillagkamara (Star Chamber) elég gyakran alkalmazták. A Towerben ma is láthatók a régi szokásos kínzóeszközök. Egy 1658-iki adat szerint halálra kínoztak egy vádlottat, sőt 1726-ban is 4 mázsás súly rárakásával kényszerítettek egy terheltet a törvényszerinti feleletre. Csak az 1773-iki 12. törvény törli el a „peine forte et dure“-t s 1828-tól mellözi a „By God and my country“ formulát (Güterbock: Studien und Skizzen zum englischen Strafprozess des 13. Jahrhunderts. 1914. 71—72). Az eltérés azonban az angol és a continentalis tortura között abban állt, hogy Angliában a rendes bíróságok a beismerés kicsikarása végett nem alkalmazták azt, míg a continensen a tortura célja épen ez volt.

A régi magyar bílnvádi eljárás, habár a nyomozó rendszer ama ferdeségeit, melyek főleg Francia- és Németországban kifejlődtek, nem honosította meg törvényileg, de gyakorlatban szintén ismerte a torturát. Payer L. az 1843-iki javaslatok Anyaggyűjteményének IV. kötetében (I—LXIX. l.) behatóan s oknyomozó fejtegetések után arra a következtetésre jut, hogy a kivallatás nem képezte hazánkban oly szerves alkatelemét a büntető igazságszolgáltatásnak, mint Európa többi államaiban, azonban épen az általa összeállított nagybecsü adatok igazolják, hogy a *Praxis criminalis* (1656) folytán s mindenesetre visszaélés gyanánt a tortura nálunk is divatban volt, leginkább ugyan csak jobbágyokkal, de gyakorta nemesekkel szemben is. Elég bizonyosság erre, hogy a kir. Kuria 1776-ban, Mária Terézia felhívására adott felterjesztésében sem ajánlja a tortura teljes megszüntetését s eltörlés esetére ajánlatokat tesz, hogy mivel kellene azt pótolni (vásárokon kiállítás, veszőzés, bányákban dolgoztatás, megbélyegzés).

Mária Terézia 1776 március 22-én kelt királyi leiratában eltörli a kinvallatást. Az 1791. évi XLII. t.-c. a tortura alkalmazását újból megtiltja, majd a helytartótanács 1818 szeptember 29-iki intézvénye (26,841. sz.) hivatalvesztés terhe alatt tiltja a kinvallatást. De e tilalmak sem tudták kiirtani teljesen a gyakorlatban elharapózott visszaélést, sőt ha a testi torturát nem is, de a „szellemi“ torturát még a XIX. század első felében is megengedettnek tekintették, amit bizonyít Szlemenits kézikönyvének 1836. és 1847-iki kiadása: „Semmi sem tilalmazza, hogy a vallató bíró a felelni nem akaró, dühösködést szinlelő, feleleteivel csintalankodó vagy ellenmondásait megegyeztetni nem akaró rabnak makacsságát sanyarubb tömlőccel vagy mérsékelt veréssel meg ne zabolazza.“ Szlemenits: Fenyítő törv. 177. l.

Az Országbírói Értekezlet is hivatkozik az 1791: XLII. törvényekre, valamint egy 1870-iki igazságügymin. rendelet is intézkedni kénytelen a vallatásnál előforduló visszaélések megbüntetéséről. A 80-as években pedig nem ugyan a bíróság, de a *rendőrség* és a *csendőrség* ellen merültek fel többkevesébe alapos panaszok a kihallgatott egyénekkal való durvaságok és kegyetlenkedések miatt, úgy hogy a Kuria 1885-ben átiratilag hívta fel az igazságügyminiszter figyelmét a csendőrség visszaéléseire, mire az igazságügyminiszterium 1886-ban rendeletet bocsátott ki, melyben a bíró elé kísért letartóztatott testének megvizsgálását és az esetleges testi sértések iránti kihallgatását írja elő.

II. A mai szabad, alkotmányos államok vegyes rendszere az ókori *szabad polgárokkal* való bánásmódot fogadja el szabályul, kiterjesztvén azt a *jogegyenlőség* elve alapján az állam minden tagjára, illetőleg minden *emberre*. A modern államok ma kivétel nélkül az *egyéni szabadság* biztosítását tekintik egyik feladatuknak, a bűnvádi eljárást azért úgy kellett átalakítani, hogy az ezt az *alkotmányos alapelvet* ne veszélyeztesse s az ember erkölesi természetét a bűncselekménnyel gyanúsítottban is elismerje.

Kétségtelen azonban, hogy az egyéni szabadság elve összeütközésbe kerülhet a modern állam másik, az előbbivel egyenlően fontos feladatával, a *jogrend fentartásával*, mely a büntettek *hivataltól üldözését* s a bűncselekmények igazságos és szükséges *megtorlását* kívánja az államtól s amelynek a b. eljárás olyan szabályozása felel meg, hogy az egyéni szabadság címe alatt a valódi *bűnösök ki ne kerüljék a büntető igazságszolgáltatást*.

Az így összeütközésbe került két érdeket úgy hozzák összhangba a mai Bp.-ok, hogy szabályul felállítják azt, miszerint senkit *bírói kihallgatás és elítélés nélkül szabadságától megfosztani nem szabad*, azonban oly esetekben, midőn alaposan lehet tartani attól, hogy a terhelt szabadságát arra fogja használni, hogy az ellene megindított büntető eljárást

lehetetlenné tegye (megszökés, a bizonyítékok megsemmisítése), *kivételesen már az előkészítő eljárás alatt is megfosztható szabadságától s a per eldöltéig előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban tartható.* Mintán továbbá kiballgatás nélkül senkit elítélni nem lehet, a terhelt már az előkészítő eljárás alatt mindig *kihallgatandó*, azonban e kihallgatáson ellene *semmi kényszerítő eszköz*, se lelki, se testi tortura nem használható. Így vált a modern Bp. épen maga is az egyéni szabadság biztosítékává.

A modern vegyes rendszerű Bp-ok is ismerik és részletesen szabályozzák a terhelt ellen az előkészítő eljárás alatt a különböző *kényszerintézkedéseket*, a mai kényszerintézkedések azonban *nem fosztják meg a terheltet ügyféli minőségétől s védekezési szabadságától.* A mai büntető perben a terhelt csak az eljárás meghiusításának meggátlása végett korlátozzatik egyéni szabadságában, de nem tekintetik vizsgálati tárgynak s a Bp. egész rendszere és számos szabálya épen *minden lehető kedvezésben* részesíti védelme előkészítése és előterjesztése érdekében. A *tortura*, a vallomásra vagy épen beismerésre *kényszerítés* többé nemesak elvileg, nemesak a papíron, de a valóságban, gyakorlatilag is ki van zárva és lehetetlenné téve.

A terheltnek az előkészítő eljárásban való mai helyzete tekintetében is szembe szokták állítani az angol és a francia, illetőleg az u. n. *continentalis* perjogot. Ez a szembeállítás azonban negatív eredménnyel jár, mert Anglia, dacára, hogy az egyéni szabadság mintaállamának méltán nevezetik, éppoly kényszerintézkedéseket ismer a terheltet ellen, mint a többi európai államok. A valódi és mindenesetre fontos különbség azonban, hogy *Angliában* a gyakorlat nem ismeri a terhelt *kihallgatását*, hanem itt csak *nyilatkozhatik* a terhelt. Ugyanis a békebíró, ha előtte valamely bítneselekmény miatt panasz tétetett, idézvénnyel (*summons*) megidézi a panaszlottat s ha erre meg nem jelenik, elővezetési (illetve elfogatási) parancsot (*warrant*) boesát ki ellene. Sőt ha a panasz írásban érkezett s a panaszló annak valóságát esküvel kész megerősíteni, az idézvénnyel mellőzésével mindjárt elővezetési parancs bocsátható ki ellene. Az előkészítő tárgyaláson a panaszló tanuinak kikérdezése után a bírő felszólítja a panaszlottat, adja elő, amit mondani akar a panaszra, de figyelmezteti, hogy *semmit se köteles mondani*, amit nem akar s amit mond, jegyzőkönyvbe vétetik és a döntő tárgyalás alkalmával bizonyítékol fog *ellene használtatni.* A terhelt ily figyelmeztetés után persze, hogy ritkán „nyilatkozik“. A tárgyalás befejeztével, ha a bírő nem tartja elutasítandónak a panaszt, törvényes esetekben *vizsgálati fogságot* (*gave*) rendelhet el a terhelt ellen. A *nagy esküdtszék* előtt a terhelt nem is lehet jelen, a *kis esküdtszék* előtt igen és nyilatkozhatik vagy eskü alatti kihallgatását kérheti.

A skót jog, a francia, a német, osztrák, olasz stb. prtsok a terhelt

kihallgatását is megengedik, de nem kényszerítik a feleletre, a terheltnek joga van nem felcni. Mindezek a jogok azonban ismerik az előzetes letartóztatást és a vizsgálati fogságot.

III. A BP. a legszabadelvűbb szellemben oldja meg mindezen fontos kérdéseket. A terhelt egyéni szabadságát a lehető legszélesebben biztosítja. A terhelt kihallgatását ismeri ugyan, de ennek foganatosításánál a legerélyesebben *eltölt minden kényszerítő eszközt*. Az előzetes letartóztatásnak és vizsgálati fogságnak csak az eljárás veszélyeztetése miatt ad helyet a törvény által szabatosan megállapított esetekben és feltételek mellett.

A BP. X. fejezete szól „a terheltnek hatóság elé rendeléséről és kihallgatásáról“, a XI. „az előzetes letartóztatásról és vizsgálati fogságról“. A XXIII. fejezet pedig „a távollévő, szűkevény terhelt kézrekerítéséről.“

102. §. A terheltnek hatóság elé rendelése és kihallgatása.

Irodalom: H. Wertheimer: Experimentelle Untersuchungen zur Tatbestandsdiagnostik. Leipzig 1905.; Alfred Gross: Die Associationsmethode im Strafprozess. Zeitschrift 26. 19—40. és 27. 175—212.; M. Lederer: Psychologische Tatbestandsdiagnostik. u. o. 488—506.; Heilbronner: Grundlagen der psych. Tatbest. diagn. Zeitschrift 27. 601—656.; Stein Fülöp: A tényállás pszichológiája. JÉÉ. 191.

I. Miután a BP. abból a szabadelvű gondolathól indul ki, hogy senki ellen *védelmének meghallgatása nélkül még megindítani sem lehet a bünvádi eljárást*, ennek eszközölhetése végett okvetlenül szükséges, hogy a terhelt a bünvádi eljárás alatt törvény szerint eljáró hatóságok előtt megjelenjen és azok által kihallgattassék. Ez annyival inkább szükséges, mert sokszor már maga a terhelt előadása elegendő a gyanu vagy vád alaptalanságának kimutatására s így a vád elejtésére, illetőleg a nyomozás vagy a vizsgálat megszüntetésére. Miután így a terhelt kihallgatása nemesak az anyagi igazság felderítésére, de gyakran egyenesen a *terhelt javára, védelmére* szolgál, s a Bp. is *első sorban* ily védekezési eszköz gyanánt tekinti a kihallgatást (I. alább II.), ez igazolja, hogy a hatóság előtt megjelenni vonakodó, a hatóságok törvényes rendeletének nem engedelmeskedő terhelt ellen a törvény által előírt megjelenés biztosítása céljából bizonyos *kényszerintézkedések* nem voltak mellőzhetők.

Az egyéni szabadság iránti tiszteletét a törvény azzal is kifejezi, hogy a terheltnek a hatóság elé állítására *első és*

rendszerinti mód gyanánt a zárt idézőlevéllel való megidézést írja elő s csak rendkívüli mód gyanánt állapítja meg az elővezető parancsot.

Ezenkívül csak az ismeretlen tartózkodásu, a távollevő és szökevény terheltek kézrekerítésének módjai gyanánt s egyenesen mint rendkívüli eljárási eszközöket állapítja meg: a) a hirlapi idézést, b) a kézrekerítés elrendelését, c) a személyleírás körözését és d) a nyomozó levelet.

1. Az idézőlevél. A bűnvádi eljárás folyamán eljáró hatóságok a terhel-

Az idézés zárt idézőlevéllel történik. Ennek tartalmaznia kell: az idéző hatóságnak és a megidézettnek nevét, a kihallgatás helyét, napját és óráját, azt a figyelemztetést, hogy meg nem jelenés esztében a megidézett elővezetése lesz elrendelve, végre a hivatalos pecsétet és az idéző hatóság eljáró tagjának aláírását. (Bp. 130. §. 1., 2. bek.).

2. A vizsgálat vagy a főtárgyalás elrendelése után az idézőlevélben megjelendő az idézésre alapul szolgáló bűncselekmény és megemlítendő, hogy a megidézett egyént terhelt, illetőleg vádlott gyanánt fogják kihallgatni. (u. o. 3. bek.).

b) Elővezető parancsot kell kiadni, ha:

1. az előzetes letartóztatásnak valamely törvényes oka (141. §.) forog fenn;

2. a szabályszerűen megidézett (70., 80. §.) terhelt nem jelent meg és elmaradását figyelembevehető okkal ki nem mentette, a hatóság előtt megjelenése pedig továbbra is szükséges. Ha az idézés a 80. §. értelmében történt, elővezető parancs csak az ellen bocsátható ki, aki az ajánlott levél kézbevételel a megidézésről tudomást szerzett.

Az elővezető parancsot írásban kell kiadni és abban tüzetesen meg kell jelölni az elővezetendő terheltet, a terhére rótt bűncselekményt és az elővezetés elrendelésének okát.

A parancsot el kell látni az elővezetést elrendelő hatóság megjelölésével, hivatalos pecsétjével és aláírásával.

Az elővezető parancs kézbesítője köteles a terheltet, ha szükséges, kényszerítő eszközökkel, esetleg a karhatalom igénybevételével is, az idéző hatóság elé állítani.

A fegyveres erőnek vagy a csendőrségnek tényleges szolgálatban álló tagja ellen elővezető parancs nem bocsátható ki, hanem elővezettetése végett feljebbvaló hatósága keresendő meg. (Bp. 131. §.)

A hirlapi idézés, a kézrekerítési rendelet, a személyleírás körözése és a nyomozó levél kibocsátásának, illetőleg elrendelésének feltételeit és szabályait a Bp. 469—471. §§-ai tartalmazzák. (L. ezekről alább a 151. §-ban).

II. Jogosult-e a bűnvádi perben a terhelt kihallgatása s ha igen, mily alakban lehet, illetőleg kell e kihallgatást eszközölni, egyike a legnagyobb horderejű s egyszersmind a legvitásabb kérdéseknek. Az ősi egyszerű vádper abból indulva ki, hogy a vádló és a terhelt teljesen egyenjogúak s a vádló köte-

les bizonyítani a vádat, nem ismeri a terhelt kihallgatását, csak önkéntes nyilatkozatát fogadja el. A nyomozó rendszer ellenben kötelességévé teszi a terheltnek a nyomozás előmozdítását, ezért lassanként kifejleszti és *rendszerre teszi* a terhelt *kinzó vallatását*, mint sajátos értelemben u. n. „igazságügyi kihallgatás“-t (*question judiciaire*).

A tortura eltörlése után visszahatásul a vádrendszer elfogult dicsőítői a kihallgatás teljes eltörlését sürgették s az eljárás eszményeül e részben is az angol jogot tekintették, míg a mai *vegyes rendszer* higgadt képviselői helyes közvetítéssel abban állapodtak meg, hogy a terhelt *kihallgatandó* ugyan, mert őszinte nyilatkozata nemcsak az eljárás menetét gyakran megkönnyíti, de épen az ő érdekében, *védelme szempontjából* is szükséges, azonban a visszaélések meggátlása végett előírják, hogy a terhelt *nem köteles feleletet adni*, de önként *megjegyzéseket* tehet a tanúk, szakértők előadásaira s általában az eljárás minden mozzanatára. (L. fentebb 74. és a 101. §§.).

A BP. előírja a terhelt *kihallgatását* és pedig úgy az előkészítő eljárás, mint a főtárgyalás alatt, azonban mindkét alkalommal *csak az önkéntes vallomást* fogadja el. Ezenkívül a vádlotttársak nyilatkozataira és az összes bizonyítékokra a *megjegyzések tételét* korlátlanul biztosítja a terhelt számára.

1. A terhelt kihallgatásának részleteire nézve a BP. nem fogadta el se a nyomozó, se a vádrendszer tuzását, tehát nem kényszeríti a terheltet vallomásra, hanem az előkészítő eljárás alatt történt kihallgatás alkalmával csak azt engedi megkérdezni tőle, *kiván-e védelmére valamit előterjeszteni* (Bp. 133. §. 2. bek.), a főtárgyaláson eszközölt kihallgatásnál pedig azt, hogy *elismeri-e a bűnösségét vagy sem* (Bp. 304. §. 3. bek.) de ha a terhelt (ill. vádlott) kijelenti, hogy nem akar nyilatkozni, nem enged hozzá több kérdést intézni. (Bp. 134. §.) Ellenben nem igyekszik visszatartani a terheltet a vallomástól s e végből nem arra figyelmezteti (mint az angol jog), hogy vallomása ellene bizonyítékul szolgálhat, hanem ellenkezőleg arra, hogy *hallgatása vagy passiv viselkedése az eljárás folytatását nem akadályozza*, sőt ezzel esetleg a *védelem eszközeitől fosztja meg magát*. (Bp. 134. §.).

Ha pedig a terhelt kifejezi, hogy nyilatkozni óhajt, ez esetben részletesen kikérdezendő a cselekmény felől, sőt a tanúkkal szembesíthető is. A BP. tehát *első sorban a terhelt védelmére* engedi meg a kihallgatást, de *másodsorban* önkéntes

vallomását a valóság kiderítésének egyik forrásául is felhasználja. (L. fent a 79. §-t.).

1. Az angolok legujabban maguk is belátták, hogy a terhelthez intézett az a figyelmeztetés, hogy vallomása esetleg ellene fog bizonyítékul szolgálni, közvetett visszatartás a vallomástól, ami sokszor éppen a vádlott hátrányára szolgálhat, ezért engedí meg az 1898. évi Criminal Evidence Act a terheltnek *eskü alatti kihallgatását*. (L. fentebb a 79. §-t.). Ez azonban ismét tulhajtás, mert alkalmat ad és szinte csábítja a kevésbé lelkiismeretes vádlottakat a hamis esküre. (L. Vámbéry R.: Wlassics ünn. köt. 308. l.).

2. Az *osztrák* b. prts 199. §-a szerint a terhelt arra figyelmeztetendő, hogy határozottan és igazán feleljen a kérdésekre, ami már bizonyos mérvű erkölcsi kényszert foglal magában. Az 1843-iki javaslat (234. §.) értelmében: „ha a vádlott teljeséggel nem akar felelni, arra kell figyelmeztetni, hogy a felelet megtagadása által magát azon veszedelemnek teheti ki, hogy némely védelmi pont vizsgálatlan maradand és az ellene fenforgó gyanu új erő nyerend“.

2. Az ügyfényilvánosság tekintetében sem követte a BP. az angol eljárást, hol a terhelt esetleges nyilatkozata a vádló jelenlétében történik, hanem a vádlót, sőt a védőt is kizárja a terhelt kihallgatásáról azon okból, mert így őszintébb nyilatkozatot vár tőle, (E részben az 1897-iki francia törvény, mely a terhelt kihallgatásánál a védő jelenlétét megengedi, mindenestre szabadabbelvű a BP.-nál, l. fentebb 92. §.). A terhelt személyes szabadságának és a kihallgatás törvényességének biztosítékául azonban a BP. is megengedi, hogy a kihallgatás, *ha a terhelt maga kifejezetten kéri*, vagy *ha a kir. ügyészség*, vagy a nyomozást teljesítő *rendőri hatóság* tagja, vagy a *vizsgálóbíró szükségesnek tartja, két bírósági tanu jelenlétében* teljesíthessék. (Bp. 132. §. 2. bek.).

III. A kihallgatás *módozatairól* a BP. 132—140. §§-ai intézkednek részletesen, amelyek egyaránt irányadók az előkészítő eljárás során és a fő tárgyaláson történő kihallgatásra. (Utóbbi alkalomra a megfelelő eltéréseket a Bp. 304. és 305. §§-ai tartalmazzák).

A fontosabb rendelkezések ezek közül: 1. Mindegyik terheltet *külön és előszóval* kell kihallgatni. Megengedhető, hogy a terhelt egyes bonyolult kérdésekre vonatkozó feleletadás előtt írásbeli feljegyzéseket tekinthessen meg. (132. §. 1. bek.)

Ha a terhelt kifejezetten kéri, vagy ha a kir. ügyészség vagy a nyomozást teljesítő rendőri hatóság tagja, illetőleg a vizsgálóbíró szükségesnek találja, a kihallgatás két bírósági tanu jelenlétében teljesítendő.

A fegyveres erőnek vagy a esendőségnek tényleges szolgálatban levő tagja bírósági tanu gyanánt nem alkalmazható.

2. Az *első* kihallgatás *kezdetén* megkérdezendő a terhelttől neve, kora, vallása, szülő- és lakóhelye, honossága, foglalkozása, családi állapota, vagyoni és katonai szolgálati viszonyai, továbbá *volt-e már büntetve* és ha igen: hol,

mikor és mi miatt? Ha a terhelt válaszában valóságához kétség fér, vagy ha egyéb okból szükségesnek mutatkozik: *a terheltnek személyi viszonyai más módon is nyomozás tárgyává teendők.* (133. §. 1. bek.)

3. A terhelt azonosságának megállapítása után általában meg kell jelölni előtte *a terhére rótt bünoselekményt* és meg kell őt kérdezni, hogy *védelmére kíván-e valamit előterjeszteni?*

Igenlő válasz esetében alkalom adandó a terheltnek arra, hogy a tényálladék tárgyában összefüggő, részletes vallomást tehessen és a javára szolgáló ténykörülményeket előadhassa.

A kérdéseket *lehetőleg a tények időrendje szerint és okbeli összefüggésben* oly módon kell hozzá intézni, hogy előadásának hézagai pótolva, ellenmondásai felvilágosítva legyenek és hogy minden ellene fenforgó és az eljárás céljának veszélyeztetése nélkül közölhető terhelt adatról tudomást szerezzen, róla nyilatkozhasseék és magát védelmezhesse. (133. §. 2—4. bek.).

4. Ha a terhelt kijelenti, hogy nem bűnös, de a vádra nézve *nem kíván részletesebben nyilatkozni*, további kérdések *nem intézendők* hozzá. Ekkor, valamint abban az esetben is, ha egyáltalán vagy bizonyos kérdésekre *nem akar felelni*, vagy ha siketnek, némának, tompaelméjűnek vagy elmebetegnek tettetni magát és a hatóság a tettetésről saját észlelete, tanuvallomások vagy szakértők véleménye alapján meggyőződik: *arra kell a terheltet figyelmeztetni, hogy viselkedése az eljárás folytatását nem akadályozza* és hogy esetleg *a védelem eszközzeitől fosztja meg magát.* (134. §.)

5. Rendkívül fontosak a 135. §. részletes *tilalmai*, melyek által a törvény a tortura minden elképzelhető alakját kifejezetten kizárni és lehetetlenné tenni kívánja. Ugyanis: A terhelt vallomásának vagy beismerésének kieszközölése végett *nem szabad ígéretet, biztatást, ámitást, fenyegetést, erőszakot vagy kényszert használni*, sem a terheltet éjjeli kihallgatással vagy más módon céltudatosan kifárasztani. Nem szabad a terheltet *határozatlan, homályos, többértelmű, fogósos* vagy olyan kérdést intézni, mely a feleletre utmutatást tartalmaz, vagy melyben valamely be nem ismert tény beismertnek, vagy be nem bizonyított tény bebizonyítottnak van véve.

A *lehetőségig kerülni kell* minden kérdést, mely *csak a terhelt feleleteivel megállapítandó ténykörülményt* foglal magában.

A terheltet *nem intézhető kérdés* olyan körülményre nézve, melyet hivatalánál vagy közszolgálati viszonyánál fogva *titokban tartani köteles*; kivéve, ha feljebbvaló hatósága őt e kötelesség alól felmentette.

6. Ha a terheltnek későbbi vallomása a korábbiól eltér, különösen ha beismerését visszavonja: *az eltérés, illetőleg visszavonás okát mindig meg kell tőle kérdezni.* (137. §.)

7. A terhelt más terhelttel vagy tanuval *a nyomozás és a vizsgálat folyamán is szembesíthető*, ha egymástól *lényegesen eltérő vallomást tettek* és az *ellentmondást nem lehet másképpen tisztába hozni*, vagy ha alaposan kell tartani attól, hogy *a fő tárgyaláson a szembesítés nem fog megtörténni.* Egyidejűleg csak két terhelt, illetőleg csak a terhelt és egy tanu szembesíthetők.

A terheltnek ama kívánsága, hogy már a nyomozás vagy a vizsgálat

alatt terheltársával vagy valamely tanúval szembesíték: teljesítendő, ha teljesítése nem okoz nehézséget.

8. A terhelt beismerésének megtörténte után is rendszerint meg kell szerezni a terhelt bűnösségének egyéb bizonyítékait is. Ha azonban a beismerés teljesen kimerítő és azt az eljárás egyéb adatai is támogatják, a további nyomozás vagy vizsgálat teljesítése a vádló indítványától függ. (139. §.)

103. §. Az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság általános jellemvonásai és a köztük levő különbségek.

Irodalom: Baumgarten I.: Az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság. JEE. 1890.; Feisenberger és Rosenberg: Reform der Untersuchungshaft. Berlin 1908.; Heinze: Das Recht der Untersuchungshaft 1865.; Amrhein: Strafprozess-Reform. Zürich 1908.; Sandmeyer: Die Untersuchungshaft in schweizer. Str. proz. recht. Bern, 1909.; Zucker: Die Untersuchungshaft von Standpunkte der österr. Ges. geb. Prag 1873., 1876., 1879.; Oppenheim: Zur Lehre der Unt. h. Heidelberg 1889.; Bozi: Reform der U. h. 1897.; Hetzel: Die U. h. nach deutschem, österr., franz. u. engl. Rechte. Breslau 1899.; Nypels: De la detention préventive et de la mise en liberté provisoire. Bruxelles 1874.; Rosenberg: Die Reform der Untersuchungshaft. Zeitschrift 26. 339—404.

I. A terhelt ellen az előkészítő eljárás alatt alkalmazott legerősebb kényszerintézkedés a személyes szabadságától való előzetes megfosztása, u. n. előzetes *letartóztatása* vagy vizsgálati *fogságba* helyezése. A fentebb említett (101. §.) kényszerítő szükségből, mint *kivételes* intézkedést, az összes modern b. perjogok ismerik a személyes szabadság ily előzetes korlátozását.

1. Az angol jogban a békebíró rendelheti el az előzetes fogságot (gave), mihielyt a feljelentettet „a büntett elkövetésének gyanuja“ terheli. Előzetes letart. és vizsgálati fogság közt nincs különbség. Ha az ügy esküdtbírótság elé tartozik, a letartóztatás kötelező s a terhelt biztosíték mellett is csak akkor helyezhető szabadlábra, ha a békebíró meg van győződve, hogy szűkés veszélye nem forog fenn. A letartóztatás történhetik elfogató parancsral (*warrant*) vagy anélkül (közigazgatási tisztviselők, magánszemélyek s „a tettet üldöző nép“ által). L. részletesen Vargha F.: Com. I. 582—3. Az angol jogban eszerint az előzetes letartóztatás meglehetősen ruganyosan van szabályozva, voltaképen teljesen a békebíró tetszésétől függ. Az egyedüli garancia épen az, hogy a letartóztatás felett mindig a békebíró határoz.

2. Franciaországban (1863 máj 20. és 1865 jul. 14. törvény) az előzetes letartóztatásnak két alakja van: a *mandat d'arrêt*, melyet csak bíró adhat ki és a *mandat de dépôt* (a fogházba beutalás), melyet sürgős esetekben az ügyész és a rendőrfőnök is kiadhatnak. Ha a terhelt már az esküdt-szék elé állítatott, a letart. kötelező.

3. Legszabadabbalví az előzetes letartóztatás, illetőleg a terhelt egyéni szabadságának biztosítása kérdésében Belgium, melynek 1874 április 24-iki törvénye szerint letartóztatási parancsot kivétel nélkül csak a vizsgálóbíró adhat ki s az is csak legalább 3 havi vagy annál hosszabb fogházzal sújtott

cselekmény vádja miatt. Állandóan Belgiumban lakó terhelt ellen ily parancs csak kivételesen adható ki: ha a közbiztonság érdeke követeli. A letartóztatás megszüntetendő, ha azt a felügyelő tanács (a szóbeli, contradictorius ülésen) 5 nap alatt nem hagyta helyben. Az ügyész hozzájárulásával a vizsgálóbíró szabadlábban hagyhatja a terheltet, ha *kötelezi* magát, hogy az idézésekre pontosan meg fog jelenni. (Vargha F. id. h. 581—2.)

4. Az *osztrák* Bp. megkülönbözteti az előzetes letartóztatást és a vizsgálati fogságot, szabatosan felsorolja mindkettőnek okait s elrendelésük feltételeit. Halálal vagy legalább 10 évi börtönnel büntetendő cselekmény vádja esetén a letartóztatás kötelező. A *német* Bp. csak vizsgálati fogságot ismer.

5. Az *új olasz* Bp. (303—331. §§.) szintén megkülönbözteti a letartóztatást (arresto) és a vizsgálati fogságot (custodia preventiva), az okait azonban egyiknek sem írja elő taxative, hanem az elrendelő bíróság belátására bizza „elegendő gyanukok fenforgása esetén“ azok elrendelését s az „elegendő terhelő gyanukok hiánya esetén“ megszüntetését. Tettenskapás esetén a 3 havi fogháznál súlyosabban büntethető cselekmények s egyes felsorolt kihágások (fegyverviselés, csavargás, dologkerülés) miatt az előz. let. kötelező.

6. Régi hazai jogunkban már az Aranybulla s Werbőczy Hármaskönyve (I:9.) biztosította a *nemesség* ama *sarkalatos jogát*, hogy őket — *ha csak megidézve, perbehiva* s a törvénykezés rendje szerint *elmarasztalva nem voltak* — senkinek vádjára vagy folyamodására letartóztatni nem volt szabad. E jogot az 1723: V. t.-c. is megerősíti. Ez általános szabály alól azonban már régi törvényeink számos kivételt tettek s közérdekből a nemes ember előzetes letartóztatását is megengedték. Így különösen, ha az illető a *törvényes idézésére meg nem jelent* (1564: XLVIII., XLIX. t.-c.), ha a tudvalévő bűnös *lakásán kívül alig birt egyéb jószággal* (HK. II:68.), ha valaki *felségsértés vádja alatt állott* (1715: VII.), valamint aki gyilkosságon, gyújtogatáson, lopáson, rabláson, erőszakos házasságtörésen *tetten éretett* vagy üldözésben elfogatott. (HK. I:8.) A *nemnemesséckkel* szemben pedig egyes törvények tilalma dacára általános szokás volt, hogy az írásbeli per megkezdésekor az illető elfogatott és a per befejeztéig fogságban tartatott. (Min. Ind. 280—300. l.)

Ujabb gyakorlatunk szintén szükségét látta az egyéni szabadság előzetes korlátozásának s ezt annál inkább tehetette, mert a régi törvényeken kívül ugy az 1843-iki javaslat, mint az 1872-iki szabályzat is erre támpontokat nyújtott. Az 1843-iki javaslat a francia Code d'instr. crim. mintájára szabályozza e kérdést s négyféle parancsot különböztet meg a terhelt ellen, u. m. a *megjelenés, előállítás, letartóztatás* és *elzárás* iránti parancsot. E két utóbbi parancsnak felel meg az 1872-iki szabályzat *előzetes letartóztatása* és *vizsgálati fogsága*, melyek közül az előbbi a bíró és a rendőri közegek által rendelhető el a gyanus egyénnek a bíróság elé állíthatása céljából, az utóbbi pedig csak a bíró által és az ellen, aki már vizsgálat alatt. áll. Az 1872-iki szabályzat alapján kifejelett gyakorlatunk több tekintetben kifogásolható volt. Egyrészt, mivel az előzetes letartóztatás *okai* tüzetesen megállapítva nem voltak, másrészt, mert a *vizsgálati fogság*, melynek okai ugyan meg voltak határozva, bizonyos esetekben *kötelező* volt s végül, mert a vizsgálati fogság *maximális tartama meghatározva nem volt* s így az felette sokáig, nem ritkán évekig elhúzódott.

II. A Bp. a terhelt személyes szabadsága ellen két rendes előzetes kényszereszközt állapít meg az előkészítő eljárásban, u. m. az *előzetes letartóztatást* és a *vizsgálati fogságot*, Mindkettőt a lehető legszabadelvűbben szabályozza. Egyaránt figyelembe veszi a társadalom védelmének s az egyéni szabadságnak érdekeit s ez utóbbi tekintetben oly biztosítékokat állít fel, melyekről méltán mondja *Vargha F.*, hogy a polgárok személyes szabadságát egy törvény sem méltányolja és védelmezi annyira, mint a mi törvényünk. (Balogh-Illés-Vargha: I. 588.)

1. Igy a Bp. *egyetlen bűncselekmény esetében sem teszi kötelezővé* se az előzetes letartóztatást, se a vizsgálati fogságot, amivel, Belgiumot kivéve, Európa összes törvényhozásait megelőzte.

2. Megengedi, hogy *biztosíték adása mellett* minden, még a legsúlyosabb cselekmény miatt is szabadlábra legyen helyezhető a terhelt.

3. A vizsgálati fogság *a terhelt kihallgatása nélkül sohasem* és mindig *csak bíró által* rendelhető el. Az előzetes letartóztatást is rendszerint csak a vizsgálóbíró rendelheti el, de sürgős esetekben a járásbíró vagy a rendőri hatóság is.

4. Biztosítja a Bp. a feleknek a *perorvoslati jogot* (kétfoku felfolyamodás) a sérelmesnek vélt letartóztatás ellen s előírja, hogy a vádtanács a vizsgálati foglyot vagy védőjét a felfolyamodás elintézése előtt meghallgatni köteles.

5. Részletesen intézkedik a Bp. az előzetesen letartóztatottakkal és vizsgálati foglyokkal való bánásmódról, kiemelve, hogy az mindig *a legnagyobb kimélettel foganatosítottak*. Megengedi a két kényszerintézkedésnek *házi fogság* alakjában (a terhelt lakásán) történő foganatosítását.

6. Végül gondoskodik az ártatlanul letartóztatottak és vizsgálati fogságot szenvedettek *kártalanításáról*.

A Bp.-nak e két kényszerintézkedés szabályozása körüli liberalizmusát és humanizmusát folytatja a Fb., mely kimondja (21. §. ut. bek.), hogy *fiatalkorú terheltekkel szemben a Bp.-ban szabályozott előzetes letartóztatásnak és vizsgálati fogságnak nincs helye*. A fiatalkorúakkal szemben az előkészítő eljárás alatt csak *védő és óvó* intézkedéseknek van helyük (Fb. 19. §.) s csak ha az elfogott vagy bekísért fiatalkorú nem állítható azonnal a fiatalok bírója elé, tarthatja kivételesen *örizetben* a rendőri hatóság, de legfeljebb 48 óráig (20. §.) s ugyancsak *kivételesen* a fiat. bírója rendelheti el *a bírósági fogház helyiségében* örizetben tartását. (1. alább a 163. §-ban).

III. Ami az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság közti viszonyt, illetőleg *különbséget* illeti: jellegre és a végre-

hajtás módjára nézve köztük különbség nincs, hanem csak az elrendelés feltételeire és az elrendelő hatóságra vonatkozólag.

Előzetes letartóztatást ugyanis a terhelt kihallgatása, sőt elővezető parancs kiadása nélkül is s így már a *nyomozás alatt* is el lehet rendelni, ellenben vizsgálati fogság mindig csak a terhelt kihallgatása után s a vizsgálat megindításával egyidejűleg vagy annak folyama alatt rendelhető el.

Az előzetes letartóztatást nemcsak a bíróság (vizsgálóbíró, vádtanács, ítélő bíróság s esetleg járásbíró), hanem a rendőri hatóság is elrendelheti, míg vizsgálati fogságot mindig csak a vizsgálóbíró, a vádtanács vagy az ítélő bíróság rendelhet el.

Továbbá a vizsgálati fogság elrendelésére a tettenkapás egymagában nem elégséges ok, a letartóztatásra igen.

Végül a letartóztatás tartama sokkal rövidebb, mint a vizsgálati fogságé.

Az előzetes letartóztatás megszüntével a terhelt vagy szabadon bocsátatik, vagy az eddigi letartóztatás vizsgálati fogsággá alakíttatik át. A vizsgálati fogság azonban elrendelhető akkor is, ha a terhelt előbb nem volt előzetesen letartóztatva, de a vizsgálati fogság után többé előzetes letartóztatásnak nincs helye.

104. §. Az előzetes letartóztatás okai, elrendelése és tartama.

I. Az előzetes letartóztatásnak a törvény (Bp. 141. §.) szerint öt oka van, u. m. 1. a tettenkapás, 2. a szökés veszélye, 3. az összejárás (collusio) veszélye, 4. külföldiség, 5. újabb bűnelkövetés veszélye.

Mindenik okot a törvény részletesen körülírja. Ugyanis: Előzetes letartóztatás rendelhető el:

1. tettenkapás esetében, ha a tettenkapott kiléte azonnal meg nem állapítható, (a tettenkapás eseteit ezenfelül a 142. §. külön is felsorolja);

2. ha a terhelt megszökött, vagy azzal a céllal, hogy magát a bűnvádi eljárás alól elvonja, elrejtőzött és utóbb a hatóságnál önként nem jelentkezett; továbbá, ha bizonyíték forog fenn arra nézve, hogy a terhelt a szökésre előkészületeket tett; végre, ha megszökésétől azért, mert állandó tartózkodó helye vagy rendszeres keresetforrása nincs, vagy mert ismeretlen és magát igazolni nem tudja, vagy az alkalmazandó büntetésnek előrelátható nagyságánál fogva alaposan lehet tartani;

3. ha bizonyíték forog fenn arra nézve, hogy a terhelt valamely tettestársat, részest, orgazdát, bűnpártolót vagy tanút hamis vallomás tételére, vagy a vallomás megtagadására, illetőleg szakértőt hamis véleményadásra bírni, vagy a bűncselekmény nyomait megsemmisíteni, megváltoztatni vagy elrejtetni törekedett vagy törekszik;

4. ha a terhelt *nem magyar honos* és alaposan tartani kell attól, hogy szabadlábbon hagyása esetében a hatóság újabb idézésére *nem fog megjelenni*;

5. ha a terhelt az ellene indított eljárás alatt *újabb büntetett vagy vétségeket követett el*; vagy ha bizonyíték forog fenn arra, hogy a terhelt a megkísérelt büntett vagy vétség *végrehajtásával* vagy azzal *fenyegedezett*, hogy újabb büntetett vagy vétséget fog elkövetni. (Bp. 141. §.).

A letartóztatás okainak ily tüzetes elősorolásával a BP. biztosítékot akar nyújtani, hogy a vizsgálóbíró, illetőleg a nyomozást teljesítő hatóságok e joggal vissza ne élhessenek s önkényesen, tetszésük szerint senkit meg ne foszthassanak szabadságától, hanem csak a fentebbi *ténykörülmények* valamelyike által támogatott *alapos gyanu* alapján.

A letartóztatás bármely törvényes okának fenforgása esetében az előzetes letartóztatás *nem kötelező*, hanem az *csak jogot* ad a hatóságnak az elrendeléshez, amennyiben azt az eljárás érdekében célszerűnek vagy szükségesnek tartja. Az előzetes letartóztatás elrendelése ennélfogva, ép úgy mint a vizsgálati fogságé, mindig az elrendelő hatóság belátásától függ s innen az egyéni szabadság védelme tulajdonképen nem is a törvény szavaiban, hanem abban van, „milyen helyet foglal el a nemzet közérzetében az egyéni szabadság tisztelete, miként fogják fel a hatalom letéteményesei a letartóztatás szükségét.“ (Min. Ind. 285. l.) A BP. XI. fejezete hatalmas biztosítéka az egyéni szabadságnak, de még nagyobb biztosítéka annak hatóságainak, különösen a bíróságok alkotmányos felfogása és szabadságszeretete.

Maga a Bp. is különben bizonyos minimalis súlyú büneselekmények esetében kizárja, illetőleg csak bizonyos esetekre szorítja az el. letartóztatást. Így: *Felhatalmazásra* vagy *kivánatra* üldözendő *vétség* miatt a felhatalmazás megadása vagy a kívánat előterjesztése előtt, valamint a 141. §. 2., 3., 5. pontjai alapján el. letartóztatásnak nincs helye. (Bp. 149. §. 2. bek.). Csúpan *pénzbüntetéssel büntetendő vétség* vagy *kihágás* miatt el. let. egyáltalán nem rendelhető el; más csekély súlyú vétség miatt, különösen ha előrelátható, hogy a kiszabandó büntetés hosszabb tartamu lenne, mint az el. let., csak a 141. §. 5. pontja alapján van helye el. letartóztatásnak. (149. §. 2., 3. bek. és 536. §. 3. bek.).

II. *Az előzetes letartóztatás elrendelése.* Az előzetes letartóztatást *rendszerint* a *vizsgálóbíró*, esetleg a *vádtanács*, vagy az *ítélőbíróság*, ha pedig a késedelem veszéllyel jár, a *járásbíróság* vagy *rendőri hatóság* rendelik el.

Az elrendelés *rendszerint írásba foglalt határozattal* történik, melyben lehetőleg pontosan megjelölendő a terheltnek személye, továbbá megemlítendő a terhére rótt bűncselekmény, a letartóztatás törvényes oka és ama hatóság, mely elé a terhelt állítandó. A határozat a terheltnek elfogatásakor, esetleg a hatóság elé állításakor kézbesítendő; írásba foglalása és kézbesítése csak akkor halasztható el és pedig *legfeljebb*

huszonnégy órára, ha a késedelem veszéllyel jár. (Bp. 143. §. 1., 2. bek.).

1. A kir. ügyészségnek a 143. §. értelmében *nincs joga* az el. letartóztatás közvetlen elrendelésére. Azonban a rendőri hatóságokkal és közegekkel szemben a nyomozás alatt megillető irányítási jogánál fogva kétségtelenül joga van erre utasítani azokat. Az elrendelés azonban ilyenkor is a rendőri hatóság ténye lesz.

Ha a rendőrség maga (proprio motu) tartóztatott le valakit, az iratokat legfeljebb 48 óra alatt köteles az ügyészséghez áttenni, aki újabb 48 óra alatt vagy megszünteti a letartóztatást, vagy a vizsgálóbíróhoz teszi át az iratokat. (Bp. 95. §. 3. bek.) A 470. §. szerint az ismeretlen tartózkodásu vagy szűkevény terhelte kézrekerítését a kir. ügyészség is elrendelheti s annak foganatosítására hivatalos közeget küldhet ki.

2. Egyedül a tettenkapás esete az, midőn valakit hatósági rendelet nélkül magánember is letartóztathat. A törvény (Bp. 142. §. 2., 3. bek.) szerint ugyanis a tettenkapottat *bérki* elfoghatja. Köteles azonban az illetőt *azonnal* a legközelebb levő járásbíróshoz, vizsgálóbíróhoz, kir. ügyészséghez vagy rendőri hatósághoz kísélni, vagy ha ezt nem teheti, az említett hatóságok közül a legközelebb levőnél *nyomban jelentést tenni*. A hatóság a tettenkapottat, ha erre törvényes ok fennforog, *örizet alá veszi*. Ha az elővezetés nem a kir. ügyészséghez történt; ez utóbbi a tényállásról, valamint a tettenkapás egyéb körülményeiről *azonnal, legkésőbb huszonnégy óra alatt értesítendő*.

2. A hivatali alkalmazásban levők, katonai bíróság hatóságának alávetett katonaszűkevény terheltek letartóztatásáról a 143. §. (3—7. bek.), az elfogató paranccsal vagy nyomozó levéllel letartóztatni rendelték elfogatása iránt a hatóságok köteleességéről a 144. §. intézkedik.

3. Az előzetes letartóztatás elrendelését nem szükség mindig a vizsgálóbírónál indítványozni első fokon. Ha a vádló a nyomozást befejezettnek tartja s az ügyet gyorsítani akarja, nyomban vádiratot adhat be (254—282. §.) s ebben egyenesen a vádtanács elnökétől vagy a bíróságtól kérheti az előz. letartóztatás elrendelését. (L. Millasevics S. BJT. XLI. 290.) Itt ugyanis a BP. nem rendel, hogy az indítványt a vizsgálóbírónál kellene beadni, mint a vizsgálatnál a 104. §.

4. „Elfogató parancs” alatt értendő az előzetes letartóztatást és a vizsgálati fogságot elrendelő határozat, ha abban a terhelte előállítására is elrendeltetett (143., 150. §.).

III. Az egyéni szabadság biztosítása érdekében, nehogy valaki ártatlanul hosszabb ideig letartóztatva legyen, részletesen intézkedik a BP., hogy a letartóztatás jogosultsága *lehető gyorsan tisztába* hozassék.

1. A vizsgálóbíró, a járásbíró és a rendőri hatóság kötelesek az általuk letartóztatott vagy eléjük állított egyént *azonnal, legkésőbb huszonnégy óra alatt kihallgatni*. A letartóztatott kihallgatása után *azonnal szabadlábra helyezendő, ha további fogvatartására nincs törvényes ok.* (Bp. 145. §. 1., 2. és 146. §. 1. bek.).

2. Ha a letartóztatott egyén oly büncselekményt követett el, mely a

katonai bíróság hatásköréhez tartozik: azonnal, legkésőbb negyvennyolc óra alatt, a legközelebb levő katonai hatóságnak adandó át. (145. §. 3. bek.).

3. Más esetekben a *rendőri hatóság* köteles a letartóztatottat a kihallgatás után azonnal, *legkésőbb negyvennyolc óra alatt*, amennyiben büntett vagy törvényszék hatáskörébe tartozó vétség látszik fenforogni, a vizsgálóbíróhoz, ha pedig járásbíró elé utalt bűncselekmény forogna fenn, az illetékes járásbíróhoz *kisérteni*. (u. o. 4. bek.)

4. A *járásbíró*, amennyiben törvényszék hatásköréhez utalt bűncselekmény tényálladékát látja fenforogni és a kihallgatás után a további fogvatartás szükségesnek mutatkozik: köteles erről *huszonégy óra alatt a vizsgálóbíró*t értesíteni és elrendelheti, hogy a terhelt a vizsgálóbírónak, illetőleg a vádtanácsnak intézkedéseiig egyelőre letartóztatva maradjon.

A *vizsgálóbíró* ezen értesítés alapján azonnal határoz, vagy a 110. §. szerint adható megbízás tárgyában a vádtanács határozatát eszközli ki. Ez intézkedésekről a járásbíróhoz legkésőbb három nap alatt értesítendő. (145. ut. és 146. §. ut. bek.).

5. A *vizsgálóbíró* a kihallgatás után *haladék nélkül* köteles a szabadlábba helyezés, vagy az előzetes letartóztatás, illetőleg a vizsgálati fogság elrendelése vagy fentartása, esetleg a katonai hatósághoz való átkísérés iránt intézkedni. (146. §. 2. bek.).

IV. Az előzetes letartóztatás rendszerint csak a nyomozás befejezéséig és *legfeljebb tizenöt napig tarthat*; mindazáltal a *vádtanács* azt a kir. ügyészségnek indokolt előterjesztésére, — ha szükséges, a felek meghallgatása után — *egy ízben további tizenöt napra* meghosszabbíthatja. A letartóztatott, ha ellene vádirat nincs beadva s ennek folytán az előzetes letartóztatás nincs meghosszabbítva (267., 268. és 283. §.), vagy ha ellene a vizsgálati fogságot el nem rendelték, a fennebb megjelölt határidő leteltével azonnal szabadlábba helyezendő. (Bp. 147. §.).

Ha azonban a terhelt ellen a *vádirat beadott*, amelyben a vádlónak nyilatkoznia kell az előz. letartóztatás vagy vizsgálati fogság elrendelése, fentartása, vagy megszüntetése tárgyában (Bp. 255. §. 2. bek.), a vádtanács, illetőleg a törvényszék a terheltnek *további* fogvatartását is elrendelheti (267., 268., 283. §§.) s ez esetben az előz. letartóztatás a *főtárgyalás megtartásáig* terjedhet.

Ha a terhelt ellen a vádirat beadott, a vádtanács azonban a felett még nem határozott s a vizsgálati fogság elrendelésének nincs helye, az előzetes letartóztatásnak a vádtanács, illetőleg a törvényszék üléséig való meghosszabbítását a vádtanács elnöke rendelheti el, miután ily esetben a vádtanács elnöke a BP. 256. §-ának rendelete szerint köteles azonnal határozni az előzetes letartóztatás fentartása felett. L. *Csernyánszky* (BJT. XLV. k. 33. és 97. l.).

105. §. *A vizsgálati fogság okai, elrendelése és tartama.*

I. *A vizsgálati fogság okai és feltételei.* A vizsgálati fogság közjogilag súlyosabb jelentőségű s perjogilag is nevezetesebb (hosszabb tartamu) alakja lévén a személyes szabadságtól való előzetes megfosztásnak, a törvény annak eseteit, okait és feltételeit szorosabbra vonja, mint az el. letartóztatáséit.

Vizsgálati fogság ugyanis a Bp. 148. §-a szerint csak az ellen a terhelt ellen rendelhető el, *aki kihallgatása után is büntett vagy vétség nyomatékos gyanuja alatt marad* s ki ellen a Bp. 141. §. 2—5. pontjaiban meghatározott egy vagy több ténykörülmény forog fenn.

1. A vizsgálati fogság elrendelésének *alaki feltétele*, hogy az illető terhelt ellen *a vizsgálat előzőleg* vagy *azzal egyidejűleg elrendelve legyen*, — *tartalmi* (érdemleges) *feltételei* pedig: a) a *terhelt kihallgatása*; b) *büntett vagy vétség nyomatékos gyanuja* és c) *valamely törvényes letartóztatási ok*, t. i. 1. a szökés, 2. az összejátszás (collusio) veszélye, 3. a külföldiség, 4. újabb büntett vagy vétség elkövetése, illetőleg azzal fenyegetőzés. A *tettenkapás* a vizsgálati fogság elrendelésére *nem elégséges* ok.

2. A vizsgálati fogság elrendelése, ép úgy mint az előzetes letartóztatásé, *nem kötelező*, még a legsúlyosabb cselekmény gyanuja miatt sem, azonban, ha a vád tárgya *halállal* vagy *életfogytig tartó fegyházzal* büntetendő cselekmény, *a terheltnek szabadlábban hagyását csak a vádtanács engedheti meg*. A vizsgálóbíró, ha ilyen büntett esetében a vizsgálati fogságnak elrendelését mellőzendőnek tartja, a vádtanácsnak indokolt előterjesztést tesz. (Bp. 149. §. 1. bek.).

Kihágás gyanuja (ill. vádja) miatt vizsgálati fogságnak nincs helye. (Bp. 536. §.).

Oly *vétség* esetében, mely *kizárólag pénzbüntetéssel büntetendő*, se előz. letartóztatás, se vizsgálati fogság egyáltalában *nem rendelhető el*. (u. o. 2. bek.).

Más, *csekély súlyú bűncselekmény* esztében és különösen akkor, ha valószínű, hogy a vizsgálati fogság az előreláthatólag megállapítandó szabadságvesztés-büntetésnél hosszabb ideig tartana, előzetes letartóztatásnak vagy vizsgálati fogságnak csak a 141. §. 5. pontja alapján van helye. (u. o. 3. bek.).

A sajtó útján elkövetett *vétségek* esetében a vizsgálati fogság (és az el. letartóztatás) bizonyos mérvű korlátozását állapítja meg az új sajtótörvény. (1914: XIV. t.-.) 50. §-a. (L. alább a 149. §-t.)

II. Az elrendelés. A vizsgálati fogságot a *vizsgálóbíró*, esetleg a *vádtanács* vagy az *ítélőbíróság* rendelheti el.

Az elrendelésnek *mindig írott határozatban* kell történnie. A határozatnak tartalmaznia kell a terhelt *személyének* pontos megjelölését, az elrendelés *törvényes okát* és az ennek *alapjául szolgáló ténykörülmenyeket.* (150. §. 1., 2. bek.).

1. A vizsgálóbíró, a vádtanács és az ítélőbíróságon kívül elrendelheti a vizsgálati fogságot a *vádtanács elnöke* is a BP. 254. és 256. §-ai esetében, t. i. ha a vádló a nyomozás befejezése után nyomban vádiratot ad be s ebben a vádtanács elnökénél, vagy a bíróságnál a vizsgálati fogság (vagy előzetes letartóztatás) elrendelését indítványozza.

2. Ha a fogságba helyezendő a v. fogság elrendelése alkalmával nincs jelen, elfogatása és bekisérése iránt is intézkedni kell. Az elfogással megbízott köteles az illető egyént, ha szükséges kényszerítő eszközökkel, esetleg karhatalommal is letartóztatni.

A vizsgálati fogságot elrendelő határozat *azonnal foganatba veendő*, a terheltnek sürgősen kihirdetendő és kivánatára huszonnégy óra alatt kézbesítendő.

III. A *felfolyamodás.* Miután ugy az előzetes letartóztatás, mint a vizsgálati fogság az ártatlan polgárnak kipótólatlan erkölcsi és anyagi károkat okozhat, a BP. a *vizsgálóbíró*nak előzetes letartóztatást vagy vizsgálati fogságot elrendelő határozata ellen *kétfoku felfolyamodást* enged. A vizsgálóbíró határozata ellen a *vádtanács*hoz s ennek határozata ellen a *kir. ítélőtáblához* folyamodhatik a terhelt. (378. §. 2. bek.).

A királyi tábla végzése ellen azonban még abban az esetben sincs további felfolyamodásnak helye, ha az előzetes letartóztatást első fokulag a vádtanács vagy az ítélőbíróság rendelte el. Vagyis a *vádtanács* vagy az *ítélőbíróság* ily végzése ellen már *csak egyfoku* felfolyamodás használható. (L. alább a 130. §.)

Nehogy azonban a felfolyamodásokkal az eljárás monoté késedelmet szenvedjen, a BP. előírja, hogy a *vádtanács* köteles az előzetes letartóztatás, illetőleg a vizsgálati fogság elrendelése ellen használt felfolyamodás felett a beérkezéstől számítandó *két nap alatt határozni*, vagy ha a felek meghallgatását szükségesnek tartja, ugyanez idő alatt erre *lehető közel határnapot kitézni.* A járásbírósnál fogva levő terhelt, meghallgatása végett, csak akkor kisérlhető a vádtanács elé, ha ennek székhelyén nincs védője. A *kitézött határnapon* minden esetre *döntő határozatot* kell hozni. (Bp. 151. §. 1., 2. bek.).

IV. A *vizsgálati fogság tartamára* nézve a BP. egyrészt *általános szabályul* mondja ki, hogy az *eljáró hatóságok és hatósági közegek kötelesek oda törekedni, hogy a vizsgálati fogság lehető rövid ideig tartson* (157. §. 2. bek.), másrészt szabatosan megállapítja a vizsgálati fogság *egy eseteire* a fogvatartás rendes időtartamát. A vizsgálati fogság tartamát ugyanis nem lehetett minden esetre oly egyöntetűen meghatá-

rozni, mint az előzetes letartóztatását, mert a vizsgálati fogság terjedelme szükségképen más-más leend a különböző okokhoz képest, melyek a letartóztatásra alapul szolgáltak.

1. A szökés veszélye vagy külföldiség miatt (141. §. 2. és 4.) elrendelt vizsgálati fogság rendszerint csak három hónapig tarthat.

E határidőt a vádtanács kivételes esetekben és nyomós ok alapján egy hóval, annyszor-amennyiszor szükséges, meghosszabbíthatja. A meghosszabbítás mindig tüzetesen indokolandó. (159. §. 1. bek.).

2. A bűneselekmény nyomai megváltoztatásának, elrejtésének vagy megsemmisítésének veszélye miatt (141. §. 3. p.) elrendelt vizsgálati fogság csak e nyomok biztosításáig, az összebeszélés veszélye miatt elrendelt vizsgálati fogság pedig csak az illető tettes, részes vagy tanu kihallgatásáig, illetőleg a szakértő véleményének előterjesztéséig tarthat és mindkét esetben rendszerint nem terjedhet egy hónapon túl.

Kivételes körülmények mellett és nyomós okból, a vádtanács e határidőt, legfeljebb egy-egy hónappal, két ízben meghosszabbíthatja. A meghosszabbított határidő elteltével a 141. §. 3. pontja alapján elrendelt vizsgálati fogság minden esetre megszüntetendő. (u. o. 2. bek.).

3. Az újabb bűnelkövetés veszélye miatt (141. §. 5. p.) elrendelt vizsgálati fogság tartamára nézve a BP. nem állapít meg pontos határidőt, hanem ez az általános szabály szerint akkor szüntetendő meg, ha a v. fogság oka megszűnt, ha tehát a vizsgálóbíró, illetőleg a vádtanács nem tart többé a terhelt újabb cselekményétől.

4. Fontos általános rendelkezése továbbá a törvénynek, hogy a vádtanács, a felek kérelme alapján, a vizsgálóbíró és a felek meghallgatása, esetleg az iratok bekívánása után, a törvényes határidők lejárta előtt is köteles határozni afelett, hogy a vizsgálati fogság valamely ügyben fenntartandó-e, vagy megszüntetendő. (159. §. ut. bek.).

A vizsgálati fogságnak tehát nem kell okvetlenül a törvényes határidőig tartania. A fentebbi, különben is elég ruganyosan meghatározott határidők csak általános tételek, melyekkel a törvény sarkallani akarja a vizsgálóbíró, hogy igyekezzék a vizsgálatot ez időtartamok alatt befejezni, mert a terheltet elvileg nem szabad tovább v. fogságba tartani. Azonban amint a határidő letelte előtt is megszüntetendő a v. fogság, mihelyt a v. bíró nem látja szükségesnek annak fenntartását (159. §. ut. bek.), s a vizsgáló-

biró köteles is arra törekedni, hogy az minél rövidebb ideig tartson (157. §. 2. bek.), ugy a törvényes tartamok letelte sem jelenti okvetlenül a vizsgálati fogság megszüntetését. A *vádatározatban, az ügyet a főtárgyalásra utasító végzésben* elrendelt vagy fentartott vizsgálati fogság ugyanis a 159. §-ban előirt meghosszabbítás nélkül is a *főtárgyaláson hozandó érdemleges határozatig érvényes.* (Bp. 267., 268., 270., 283. §§.).

106. §. *Az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság fogantatása és megszüntetése.*

I. Miután sem az előzetes letartóztatás, sem a vizsgálati fogság nem büntetés, hanem csak a terhelt szabadságának elvonása abból a célból, hogy ő az ellene megindított bünvádi eljárást meg ne hiúsítsa, ennélfogva azokat ugy kell végrehajtani, hogy a valóságban büntetéssé ne váljanak. Az eszményi állapot erre nézve az lenne, ha az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság *külön, e célra rendelt épületekben* hajtatnának végre s a letartóztatottak és vizsgálati foglyok *külön szobákban* őriztetnének, erre azonban a mai hörtönügyi viszonyok közt egyelőre kevés kilátás van.

Külföldön is rendszerint csak a fővárosokban van önálló vizsgálati fogház, nálunk is Budapesten az Alkotmány-utcai fogház csaknem kizárólag e célra használtatik; a vidéki bírósági székhelyeken azonban a bírósági fogházakban hajtják végre mindenütt mindkét előzetes szabadságelvonást.

A Bp. azonban részletes és humánus rendelkezéseivel (legalább papiron) minden lehető megtett arra nézve, hogy a letartóztatás és vizsgálati fogság, ha a rendes, törvényszéki és járásbírósi fogházakban hajtatik is végre, a szó igaz értelmében *csak letartóztatás* (custodia) legyen s a vizsgálati fogság addigi végrehajtása ellen emelt panaszok megszünjenek.

A Bp. idevonatkozó fontosabb rendelkezései a következők:

1. Mind az előzetes letartóztatás, mind a vizsgálati fogság a *legnagyobb kíméléttel* veendő fogantatba. (152. 1. bek.).

2. Az előzetesen letartóztatott, valamint a vizsgálati fogoly is, *lehetőleg mindenkitől elkülönítve, külön helyiségbe* zárandó el.

Ha ez nem lehetséges, arra kell ügyelni, hogy *férfi letartóztatottak nőkkel, továbbá ugyanazon büncselekmény tettsői és részesői* egymással, valamint *rovatlan előéletű vagy fiatal egyének* rovott előéletű, illetőleg idősebb foglyokkal egy helyiségbe zárva ne legyenek.

Ezeken felül az elhelyezésnél lehetőleg figyelem fordítandó a foglyok *műveltségi fokára, társadalmi állására és a terhőkre rótt büncselekmény minőségére*, továbbá az előzetesen letartóztatottaknak és a vizsgálati foglyoknak a *jogerősen elítéltektől való elkülönítésére.* (u. o. 2—4. bek.).

3. Igen helyes reformja e téren a Bp.-nak a *házi fogság* meghonosítása. Ugyanis: *Különös tekintetre méltó, kivételes esetekben a vádtanús a terhelt*

kérelmére, a kir. ügyészség és a vizsgálóbíró meghallgatása után, ama feltétel alatt, hogy ezzel a fogvatartás célja éppen úgy elérhető: *megengedheti*, hogy a terheltet az előzetes letartóztatásnak, illetőleg a vizsgálati fogságnak egy része vagy egész tartama alatt *lakásán őrizték*. E külön őrizet költségeit a terheltet köteles előlegezni és viselni. (153. §.)

4. Az előzetesen letartóztatott és a vizsgálati fogoly *azt a kényelmet, amely állásának és vagyoni viszonyainak megfelel, saját költségén megszerezheti*. Különösen jogában áll magát saját költségén *élelmezni*, valamint *saját ruháit és ágyneműit használni*. Megfelelő munkát is végezhet, illetőleg *rendes foglalatosságát űzheti*, ha ez a letartóztatás céljával és a fogházi renddel és szabályokkal nem ellenkezik. (155. §.)

Ez utóbbit illetőleg élénk vita volt az 1905-ben Budapesten tartott nemzetközi büntönügyi congressuson afelett, vajjon *kényszeríthetők-e munkára* azok a vizsgálati foglyok, akik *előzőleg már szabadságbüntetést állottak ki*, továbbá: nem kellene-e a vizsgálati fogságnak a büntetésbe való *beszámlítását* attól tenni függővé, hogy az illető a vizsgálati fogság alatt *önként vállalkozott-e a munkára*? A congressus többsége mindkét kérdésre tagadólag felelt, abból az elvi felfogásból indulva ki, hogy *a terhelte a modern vádeljárásban mindaddig ártatlannak tekintendő, míg jogerősen el nem ítéltetett* s a vizsgálati fogság idejét teljes egészében védelmének előkészítésére fordíthatja, amiben pedig a munkakényszer bárminő alakja esetleg gátolná. (L. erről *Finkey F.* előadói jelentését s a szakosztályi és teljesülési tanácskozásokat: *Actes du Congrès pénitentiaire international de Budapest 1905. I. köt. 139—159.*)

El nem tagadható azonban, hogy a vizsgálati foglyok őrizetének mainapság mindenfelé uralkodó rendszere (az összezárás), nemcsak büntenyésztő s egyenesen közveszélyes jellegű elbánás (az északamerikai *jail*-ek számára erre nézve elrettentő például), de ellenkezik a vizsgálati fogság fogalmával és céljával, mert esetleg sok valóban ártatlan, tisztességes embert hozzá nem illő társaságba és erkölcsileg lealázó helyzetbe (bünbarlangba) juttat s nem ritkán erkölcsi züllésbe visz. Ezen csak a *kivétel nélkül magánzárkába elhelyezés* segíthetne.

A Fb. (21. §. 2. bek.) értelmében a bírósági fogházban őrizet alá helyezett fiatalokat *munkával kell foglalkoztatni*.

5. *Bilincs alkalmazásának* az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság foganatba vétele alkalmával csak akkor van helye, ha az illető *ellenállt*, vagy ha *megszökésétől utalosan kell tartani* s ez más módon *meg nem akadályozható*. A bilincs alkalmazásáról a foganatosító rendőri hatóságok vagy közegek kötelesek annak a hatóságnak, amelynek a letartóztatottat átadják, azonnal jelentést tenni. (156. §. 1. bek.). Mikor és ki által alkalmazható bilincs a fogházban. 1. u. o. 2., 3. bek.

II. Az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság *megszüntetésének* három esete van:

1. *ha a kir. ügyészség a vádat elejtette;*
2. *ha az elrendelés oka megszűnt* (Bp. 157. §. 1. bek.);
3. *ha a letartóztatás vagy vizsgálati fogság törvényes tartama letelt.* (147. §. 2. bek. 159. §. 2. bek.).

1. Az ügyészség vádelejtő nyilatkozata után nem kell bevárni, hogy valamelyik sértett fel akar-e lépni, mint pótmagánvádló, hanem *azonnal szabadlábra kell helyezni* a terheltet, mert az ügyész vádelejtő nyilatkozata már nagyon valószínűvé teszi a vád alaptalanságát vagy a bizonyítékok hiányát. Ez azonban természetesen nem jelenti azt, hogy a pótmagánvádló hiányára, amennyiben a letartóztatás vagy v. fogság valamely törvényes okát igazolni tudja, a terhelt újra le nem lenne tartóztatható.

2. Miután a letartóztatás mindig valamely *törvényes ok alapján* rendelhető el, ha az az ok, amely miatt elrendeltetett, megszűnt volna, de *egy új ok merült fel*, a letartóztatás az előbbi ok miatt megszüntetendő s az új okból újra elrendelendő lesz.

1. Az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság megszüntetésére *rendszerint az a hatóság van jogosítva, amely azt elrendelte*. E szabállyal szemben a következő kivételeket, illetőleg korlátozásokat állítja fel a törvény:

a) a rendőri hatóság által elrendelt előzetes letartóztatást a kir. ügyészség is megszüntetheti. (Bp. 95. §. ut. bek.);

b) a vizsgálóbíró által elrendelt vagy fentartott (98. és 146. §.) előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság esetében, ha elrendelésüket vagy fentartásukat a kir. ügyészség indítványozta (és a 147. és 159. §-okban meghatározott leghosszabb tartamuk még le nem járt, illetőleg azt a vádtanács még meghosszabbíthatja): a vizsgálóbíró a foglyot *csak a kir. ügyészség hozzájárulásával helyezheti szabadlábra*. Amennyiben a kir. ügyészség a szabadlábra helyezéshez hozzá nem járul, a vizsgálóbíró haladék nélkül, legfeljebb huszonnégy óra alatt, kikéri a vádtanács határozatát; (Bp. 160. §. 1., 2. bek.);

c) halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal büntetendő cselekmény esetében a terheltnek szabadlábra helyezését *csak a vádtanács rendelheti el*. (u. o. 3. bek.).

A magánvádló indítványa nem korlátozza a vizsgálóbírót a szabadlábra helyezésben. (u. o. 4. bek.).

A vádtanács, a törvényszék vagy a felebbviteli bíróság bármikor jogosítva vannak az előzetes letartóztatás, illetőleg a vizsgálati fogság megszüntetésére.

2. Az előzetes letartóztatás vagy a vizsgálati fogság megszüntetése esetén a letartóztatott terhelt, illetőleg vádlott rendszerint *azonnal szabadlábra helyezendő*. Ez áll a törvényszék mint első (vagy másod) foku bíróság által hozott *megszüntető végzés* vagy *felmentő ítélet* esetére is. Vagyis szabály szerint a megszüntető végzés, illetőleg felmentő ítélet ellen beadott *perorvoslatnak* a terhelt szabadlábra helyezésére nézve *nincs felfüggesztő hatálya*. *Kivételesen* azonban, *rendkívül*

nyomós okból és csak a *kir. ügyészségnek az ügy érdemében* és a szabadlábra helyezés ellen is bejelentett perorvoslatára a törvényszék elrendelheti, hogy az előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság a kir. ítélőtábla határozatának leérkezéséig fenntartva maradjon. A kir. ítélőtábla határozata ellen használt perorvoslatnak a szabadlábra helyezésre nincs felfüggesztő hatálya. (158. §. 1—3. bek.).

Ha közveszélyes elmebeteg ellen az eljárást megszüntetik vagy felmentő ítéletet hoznak, szabadlábra helyezése helyett azt a legközelebbi közigazgatási hatósághoz kell kísértetni (u. o. ut. bek.).

III. *A tartózkodási hely változtatási tilalom* (bellebbezés.) Nevezetes ujtítása a BP.-nak, hogy az előzetesen letartóztatott, illetőleg vizsgálati fogoly szabadlábra helyezése esetében, ha az eljárás még tovább folyik, a kir. ügyészségnek vagy a rendőrhatóságnak megkeresésére, *a vizsgálóbíró vagy az eljáró bíróság, kivételes esetekben, nyomós okból* meghagyhatja a terheltnek, hogy az eljárás jogerős befejezéséig *valamely meghatározott községbe vagy helyre ne menjen*, vagy *a számára kijelölt tartózkodóhelyről a bíróság engedelmé nélkül ne távozzék.* (Bp. 161. §. 1. bek.).

E meghagyás megszegése, valamint az idézőlevél iránti engedetlenség az előzetes letartóztatásnak, illetőleg a vizsgálati fogságnak *újra elrendelését* vonhatja maga után. Erről a szabadlábra helyezett fel kell világosítani. (u. o. 2. bek.).

Az osztrák Bp. 191. §-a szerint a vizsgálóbíró *fogadalmat* vehet ki az elbocsátotttól, hogy tartózkodó helyéről a vizsgálóbíró engedelmé nélkül nem fog eltávozni, az idézésekre pontosan meg fog jelenni s az eljárás meghiusítására törekedni nem fog.

107. §. *A biztosíték mellett való szabadlábra helyezés.*

Irodalom: *Angyal Pál:* A biztosíték mellett való szabadlábra helyezés 1903.; *Dufrenoy:* La detention préalable et la liberté sous caution Genève 1861.; *Clolus:* La detention préventive et la mise en liberté provisoire sous caution. Paris 1865.

I. Az egyéni szabadság biztosítására szolgáló különleges intézkedése a modern Bp.-oknak, hogy bizonyos esetekben a különben törvényes alappal bíró előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság mellőzhető, ha a terhelt vagy érdekében más valaki *biztosítékot* (óvadék, cautio) tesz le a bíróságnál, rendszerint pénzben vagy pénzürtékben, ennek elvesztése terhe alatt kötelezvény magát a bíróság idézése esetében a pontos megjelenésre.

A *biztosíték melletti szabadonhagyás* már a görög és római jogban ismeretes volt, a közép- és újkori nyomozó rendszer azonban nem nagyon rokonszenvezett vele, mert ez az inquisitio keresztülvitelét akadályozta volna csak a legujabb időben hódít mind nagyobb tért, mint az egyéni szabadság védelmét kétségtelenül előmozdító s a vizsgálati fogság és letartóztatás elrendelését kevesebbit intézkedés. Ismeri az angol, francia, belga, olasz, német, osztrák, norvég stb. jog. Hazánkban a *kezesség* intézményének első nyoma az I. Mátyás 1486-iki decretumában (48. c.) található. Majd a 18. században a gyakorlat teremtette meg a „fidejussio“-t. (L. a biztosíték történetét részletesen Angyal id. m. 7—77. l.)

A járásbíróóság előtti eljárásban a BP. a *kezességet* (személyi biztosíték) is ismeri. *Angyal*-nak azt a helyes javaslatát, hogy fiatalkoru terheltekre nézve a kezesség melletti szabadlábonhagyást törvényszéki ügyekben is meg kellene engedni, a Fb. (19. §.) annyiban fogadta el, hogy a fiatalkoru az eljárás alatt eddigi környezetének gondozása alatt hagyható, vagy részére pártfogó rendelhető ki; ha pedig a fiatalkoru eddigi környezetében testi vagy erkölcsi veszélynek van kitéve, ebből eltávolítható s más hozzátartozójára vagy más alkalmas egyénre, patronage egyletre bízható. (L. alább a 163. §.-t).

II. *Biztosíték mellett való szabadlábon hagyásnak* vagy *szabadlábra helyezésnek* a BP. (162. §.) szerint csak a *szökés veszélye vagy külföldiség* miatt (141. §. 2. vagy 4. p.) van helye. Ugyanis ha a terhelt e két ok valamelyike alapján előzetes letartóztatásba vagy vizsgálati fogságba lenne helyezendő, vagy már fogva is van, szabadlábon kell hagyni, illetőleg szabadlábra kell helyezni, *ha maga, vagy helyette más megfelelő biztosítékot ad és ez, tekintettel a vád tárgyává tett bűncselekményre és a terheltnek személyes körülményeire, megszökését valószínűtlenné teszi.* (162. ?.).

A BP. tehát a biztosíték melletti szabadlábrahelyezést minden, még a legsúlyosabb események esetében is megengedi úgy a magyar honosságú, mint külföldi illetőségű terhelttel szemben. Régebbi gyakorlatunkban az öt évi börtönt meghaladó büntetéssel sújtott eseményeknél és külföldiekre ki volt zárva az „óvadék“ alkalmazása.

1. A biztosítékot *készpénzben* vagy olyan *értékpapirokban* kell letenni, melyeket a közpénztárnaknál óvadékuil elfogadnak. (163. §. 1. bek.).

Elfogadható határozott összeg fizetésére szóló és jelzálogilag biztosított, a terhelt vagy harmadik személyek által kiállított olyan kötelező *nyilatkozat* is, amely megfelel azoknak a feltételeknek, melyek az árvák pénztárából adható kölcsönre nézve megállapítva vannak. (u. o. 2. bek.).

2. A biztosíték *az eljáró bíróságnál ajánlandó* meg. Elfogadása, neme és összege tárgyában a kir. ügyészségnek meghallgatása után, az eljárás szakához képest, *a vádtanács* vagy *az ítélőbíróság* határoz. (164. §. 1. bek.).

Ha a bíróság szükségesnek tartja, a biztosíték összegének meghatározása előtt a sértettet is meghallgathatja.

A kir. ügyészség részéről a biztosíték mellett való szabadlábra helyezés elrendelése ellen bejelentett felfolyamodásnak *felfüggesztő hatálya van*. Amennyiben a kir. ügyészség csak a biztosíték nemére vagy összegére nézve használt felfolyamodást: a törvényszék a terheltnek szabadlábra helyezése vagy fogvatartása iránt határoz. (u. o. 2—4. bek.).

A biztosíték megajánlása az előkészítő eljárás alatt csak a *vizsgálóbírónál*, a per további szakáiban a *vádtanács* vagy az *ítélőbíróság* előtt történhet. Az ajánlatot nemcsak a terhelt, de *harmadik személy* is megteheti, utóbbi esetben azonban az csak a terhelt hozzájárulása esetén fogadható el. A biztosíték minimumát vagy maximumát a törvény nem határozza meg, ezt a bíróság belátása szerint állapítja meg a terhelt vagyoni viszonyaihoz és állásához mérten, ha szükséges, a sértett meghallgatása után, miután a biztosíték első sorban az ő kártalanítására fordítandó.

3. A biztosíték mellett szabadlábra helyezett terhelt *ismét letartóztatható*, tehát a biztosíték hatályát veszti:

- a) ha a szabadlábra helyezett terhelt *szökést kísérel meg*,
- b) ha *szabályszerű idézésre* a hatóság előtt *meg nem jelen* és elmaradását elfogadható módon *ki nem menti*, vagy
- c) ha ellene a *vizsgálati fogság elrendelésének* valamely *törvényes oka* szabadlábon hagyása vagy szabadlábra helyezése *után* merült fel. (165. §.).

Ha a biztosítékot harmadik személy adta s ez azt *felmondja*, illetőleg *visszakéri*, a terhelt szintén letartóztatandó, ha csak ő maga, vagy más új biztosítékot nem ad. (Ellenkezőleg *Takács L.: BJT. LVI. 121.*)

4. A biztosíték *felszabadul* és a *letevőnek visszaadandó*:

- a) ha a terheltet ugyanazon büncselekmény miatt *letartóztatják*,
- b) ha az előzetes letartóztatást, illetőleg vizsgálati fogságot rendelő határozatot hatályon kívül helyezik,
- c) ha az eljárás jogerős megszüntető határozattal vagy felmentő ítélettel befejezést nyer, vagy
- d) ha az elítélt megkezdte szabadságvesztés-büntetését, vagy csak pénzbüntetésre lett ítélve, vagy ha büntethetősége megszűnt. (166. §.).

5. A biztosítékul szolgáló értékre, ha ez még fel nem szabadult (166. §.), a *letevő elveszti jogát*, illetőleg a jelzálogilag biztosított összeg végrehajtás útján *behajthatóvá válik*: 1. ha a szabadlábra helyezett terhelt *szabályszerű idézésre három nap alatt meg nem jelent* és elmaradását elfogadható módon *ki nem mentette*, vagy 2. ha *megszökött*. (167. §. 1. bek.).

A terhelt helyett biztosítékot adott egyén fentarthatja jogát a biztosítékra azzal, hogy a terheltet a bíróság részéről kitűzendő határidő alatt előállítja, vagy a szökre tett előkészületeiről a bíróságot kellő időben oly módon értesíti, hogy a terhelt még letartóztatható. (u. o. 2. bek.).

A biztosíték elvesztése fölött a *vádtanács*, illetőleg az *ítélőbíróság* (164. §. 1. bek., 538. §. 2. bek.) a vádlónak, az igényét bejelentett sértettnek és terheltnek, illetőleg a biztosítékot adott más egyénnek meghallgatása után *határoz*. E tárgyban hozott végzése jogerőre emelkedése után éppen úgy végrehajtható, mint a végrehajtható közokirat. (u. o. 3. bek.).

1. Az elvesztettnek nyilvánított biztosíték *első sorban a sértettnek kártalanítására és a bünygyi költségeknek fedezésére fordítandó*, a megmaradt összeg pedig az *állampénztár javára esik*. E tárgyban is a vádtanács határoz. Nem indokolt vagy túlzott követelés esetében a sértett a polgári bírósághoz utasítandó. Az államkincstár csak a biztosíték fejében befolyt összeg erejéig felelős. (168. §.)

2. Ítélet után a biztosíték hovaforditása kérdésében nem a vádtanács, hanem az *ítélőbíróság határoz*. (Pozsonyi tábla, BJT. XLVI. 175.)

MÁSODIK CIM.

A közbenső eljárás. (Vádaláshelyezés és a főtárgyalásra közvetlen idézés.)

108. §. *A közbenső eljárás jelentősége és különböző alakjai.*

Irodalom: Min. Ind.: 443—485.; Balog-Ilés-Vargha: II. 167—300.; Lukács A.: A vád alá helyezés Angliában. M. lg. 35. köt. 17.; Gál Jenő: A vád alá helyezésről. 1895.; Baumgarten L.: A vádhatározatról JEF. 1895.; Ilés: Jogt. K. 1889., 93., 110., 127., 151., 159. és JEF. XII. k.; Degré M.: A vádaláh. eljárásról. Balogh J. ún. köt. 74—93.; Zehery Lajos: A vádaláshelyezés a büntető perjog alapvető elveinek szolgálatában. Kolozsvár 1915.; Glaser: II. 403—455. és Zur Reform des Verf. bei der Versetzung im Anklagestande. 1867. és Ges. kleine Schriften, I. 279—371. s Holtzendorff Rechtslex., I. 729.; John: II. 361—808.; Casorati: Il processo penale e le riforma, 1881.; Hélic V. 3—492.; Woulfert: Reforme de la proc. de mise en accusation. Bulletin X. 1902. 261.; Simons u. o. 81.; Garraud: Traité III. 292—419.; Lohsing: 414—439.

I. Ha az előkészítő eljárás véget ért, a nyomozás és a mennyiben el volt rendelve, a vizsgálat is befejeztetett anélkül, hogy a gyanu alaptalansága vagy adatok hiánya miatt az eljárást már itt meg kellett volna szüntetni, a per az *ítélőbíróság* (törvényszék vagy az esküdthíróság) elé lenne bocsátandó az ugynevezett *főtárgyalásra*, hogy a bíróság érdemlegesen eldöntse a pert. A *főtárgyalásra* való bocsátás előtt azonban, miután a nyilvános *főtárgyalás* már nagyobb erkölcsi és

anyagi hátránnyal s zaklatással jár a terheltre, a modern vegyes rendszerü perjogok még *egy külön bírói testület* elbírálása alá bocsátják a kérdést, vajjon csakugyan *van-e szükség a főtárgyalásra*, nincs-e az eljárás továbbfolytatásának valami nyilvánvaló jogi akadálya vagy nem látszik-e az teljesen alaptalannak; nem kell-e tehát az alaptalan gyanusítás és üldözés alól a terheltet főtárgyalás nélkül is megszabadítani.

Ennek megállapítására szolgál a modern bűnvádi eljárásokban a pernek egy egészen önálló és külön szaka, az u. n. *vád alá helyezési eljárás*, mely az előkészítő és a főeljárás közé van illesztve (közbenső eljárás) s mely az említett céljánál fogva szintén *az egyéni szabadság egyik biztosítóka gyanánt* tekintetik, amennyiben ez intézmény által is sok polgár megszabadíttatik egy alaptalan főtárgyalás izgalmaitól. A vád alá helyezési eljárás már nem tartozik a szorosán vett előkészítő eljáráshoz, annál már további része az eljárásnak, azonban a tulajdonképeni *főeljárás* keretébe sem illeszthető még teljesen, hanem a kettőt áthidaló, összekötő szak. Itt már ellenbeszédés (contradictorius) *tárgyalás* folyik a vád jogossága, a gyanu alapossága felett, emnyiben a főeljáráshoz hasonlít, de az előkészítővel áll rokonságban annyiban, hogy ez is csak a főtárgyalás alapos és minél sikeresebb megtartását igyekszik elősegíteni, célja az, hogy a főtárgyalásra szánt ügyeket mintegy megrostálja s csak a valóban arra méltó esetekben, az alaposan terhelt egyének ellen rendeltessék el a főtárgyalás. Míg a vizsgálathoz elég a *nyomatékos* gyanu, a vád alá helyezéshez *alapos gyanu kell* (BP. 264. §. 6. p.).

A vád alá helyezésen kívül az első- és a főeljárás összekötésére szolgál még az u. n. *közvetlen idézés intézménye*, mely által bizonyos kisebb ügyekben, ha a terhelt bűnössége mellett közvetlen bizonyíték van s így még ez a közbenső szak is feleslegesnek tűnik fel, a főtárgyalásra bocsátás kérdése a legrovidebb uton intéztetik el.

A közbenső eljárás tekintetében az egyes b. perjogokban ma is meg lehetösen eltérö eljárási módok állanak fenn. Az u. n. *vádalahelyezési eljárásnak* két főformája van, az *angol* és a *francia* rendszer.

1. *Angliában* a vád alá helyezés kérdésében a vádesküdtszék (*grand jury*) dönt. Minden bűnügyben előbb a vádesküdtszéknek kell eljárnia, csak azután kerülhet az ügy az ítélö (petty) jury elé. A vádesküdtszék előtt *tárgyalás tartatik*. E tárgyalás a vádlevéltervezet (*bill of indictment*) elfogadásra vagy elvetése felett folyik. A tárgyaláson azonban *sem a terhelt, sem a védö nem lehet jelen, se az ő tanui nem idéztetnek be*, csak a vádló és

ennek a tanui. A tárgyalás abban áll, hogy az esküdtek megeskütése után a bírő ismerteti a vádtervezetet, megmagyarázza nekik az illető büncselekményt, esetleg a rokon tényálladékokat és kifejti az esetre vonatkozó törvényeket (charge), erre a jury átv teszi a vádtervezetet s külön helyiségbe vonul, hol a *vád tanuit* a nyilvánosság kizárásával *kihallgatja és megesküti*. A kihallgatást az esküdtek választott főnöke (foreman) *teljesíti és ő veszi ki az esküt is*. A tanuk kihallgatása után a jury szótöbbséggel dönt, hogy forog-e fenn jogos ok a vádlásra vagy nem s ha jogos okot lát fenforogni, a vádtervezet hátlapjára azt írja: *true bill*, ellenkező esetben *not true bill*. Elfogadás esetén a vádtervezet „vádlevél“ (*indictment*, kiejtve: indájment) erejére emelkedik. A vádlevél elvetése nem jelent végleges felmentést, mert a bírő a következő ülészakban új jury elé terjesztheti a vádtervezetet. Ez eljárás mód ellen általános a panasz, a vádjury előtti tárgyalás oly egyoldalú, hogy az ítélőjury a vád alá helyezettnek 30%-át felmenti.

A skót jog csak felségsértési esetekre ismeri a vádjuryt, különben a vádló vádiratát s a terheltnek erre adott kifogásait a *törvényszék* csak alakai kellékek szempontjából vizsgálja meg, tartalmilag csak annyiban, hogy ha a vádbeli tényállás bebizonyíthatnák, igazolná-e az elítélést.

2. A francia rendszer a Cour d'appel egy *külön tanácsa*, az u. n. „vádtanács“ (*chambre de mise en accusation*) előtti eljárásban áll. 1856-ig a vád alá helyezés kérdésében két tanács működött, a háromtagu *chambre du conseil* (felügyelő tanács) és az öttagu *chambre d'accusation*. 1856-ban eltörölték a *chambre du conseil*-t s ma csak a *vádtanács* áll fenn, ez bírálja felül a vádló vádiratát, de *tárgyalás nélkül*. Az ülésen a felek közül *csak az ügyész lehet jelen*, a terhelt és védő nem. A vádtanács akkor is vád alá helyezheti a terheltet, ha a vádló elejti a vádat. E tökéletlenségei miatt a franciák is gyökeresen reformálni óhajtják a vád alá helyezési eljárást s az ez iránt előterjesztett *Le Royer*-féle javaslat szóbeli contradictorius tárgyalást óhajt behozni a vád alá helyezés tekintetében.

3. A belga és olasz prtsok teljesen a francia rendszert követik. Az osztrák BP. azonkívül, hogy a *facultatív* vád alá helyezés eszméjével (l. a köv. §-t) úttörő lett Európában, a vád alá helyezési eljárást jelentékenyen javítja. A terheltnek joga van a vádirat közzlésétől számított 8 nap alatt *kifogást* adni be, ha ilyet adott be, a vád alá helyezés kérdésében a *főtörvényszék* (II-foku bíróság) dönt, ha nem adott, az *elsőfoku törvényszék*. Az I. és II-foku törvényszék *csak vád esetén* jár el s a vádlót nem utasíthatja *vádemelésre*. *Tárgyalás* azonban az osztrák BP. szerint *nem tartatik*. A német prts vádtanácsot nem ismer, de minden bűnügy a *bíróság* (törvényszék, birod. főtörvényszék) *előzetes határozata* alapján kerülhet főtárgyalásra. Az előzetes határozat *tárgyalás nélkül* történik, az ügyész vádirata s amennyiben ez ellen a terhelt *kifogást* adott be, ennek alapján. A bíróság akkor is főtárgyalásra utasító határozatot hozhat, ha az ügyész megszüntetést indítványozott.

4. Régi hazai jogunkban az angol vádjuryhoz hasonló intézmény szintén ismeretes volt, amennyiben a nemes embert a vegyesházbeli királyaink idejében csak a *megyei közgyűlés határozata* alapján lehetett büntető *perbe fogni*. (Hajnik: 235. l.) Később a törvényszék általi *perbefogási* szak lép ennek helyére, mely írásbeli pereknél a XIX. század közepéig fennállott. A

perbefogási eljárás azonban tisztán írásbeli volt. Az 1843. és 44-iki javaslatok a perbefogást szintén külön perszaznak tekintették és pedig az 1843-iki a törvényszék, illetőleg a Curia 13 tagu *perbefogó székére*, a 44-iki pedig a 13 tagu *vádesküldtszékre* bizza a vádaláhelyezést. Az 1853-iki osztrák prts, majd az 1872-iki szabályzat honosította meg aztán az u. n. vád alá helyezési eljárást, mely a törvényszék egy külön tanácsa által a vádirat felülvizsgálásából állt.

II. A BP. mondhatni az összes európai b. perjogokat felülmulja a vád alá helyezési eljárás helyes és részben eredeti szabályozásával. Eltekintve ugyanis a *facultativ vád alá helyezés* elfogadásától, a BP. engedi meg először a modern büntető perjogok közül a vád alá helyezés kérdésében az ellenbeszédés (*contradictorius*) *tárgyalást*, a terhelt és védő közreműködését a vádtanács előtt s ezzel a vegyes rendszert kétségtelenül tökéletesítette.

A BP. XV. fejezete tárgyalja „a vádirat, a kifogás és az ezekre vonatkozó eljárást“, tehát az u. n. vádaláhelyezési eljárást, a XVI. fejezete pedig „a közvetlen idézést a főtárgyalásra“.

I. FEJEZET.

A vád alá helyezési eljárás.

109. §. A BP. vád alá helyezési rendszere.

I. A vád alá helyezés tekintetében a modern bűnvádi eljárásokban két rendszer áll egymással szemben: a *kötelező* és a *facultativ* vád alá helyezési rendszer. A „kötelező“ vád alá helyezés rendszere abban áll, hogy az ítéldbíróság elé csak oly terhelt kerülhet, akit valamely bírói *testület vád alá helyezett* s így minden bűnügyben, mely társas bíróság elé tartozik, kivétel nélkül *vád alá helyezési határozatot* kell hozni. A „facultativ“ vádaláhelyezési rendszerénél pedig nem kell minden ily ügyben kötelezőleg vádaláhelyezési határozatot hozni, hanem *csak akkor, ha a terhelt a vádirat ellen kifogásokat adott be*; ha a terhelt nem tett kifogást a vádirat ellen, ügye vád alá helyezési határozat nélkül kerül főtárgyalásra. A kötelező vád alá helyezés rendszerét követik az angol, francia, olasz, német és belga eljárások s a mi 1843. és 1844-iki javaslataink, a facultativ rendszert az osztrák és a magyar BP.

Mindkét rendszer abból az alapgondolatból indul ki, hogy *az egyéni szabadság védelme szempontjából* lehetőleg meg kell akadályozni azt, hogy a polgárok *alapos gyanuokok nélkül* a vádlottak padjára hurcoltassanak. De

mig a kötelező rendszer ennek biztosítékát abban látja, hogy a terhelt ellen *mindig* vád alá helyezési határozat hozassék, tehát akkor is, ha ő maga belenyugodott abba, hogy ügye főtárgyalásra tüzessék ki, addig a facultatív rendszer a *terhelt tetszésére bizza*, óhajt-e ügyében bírói határozatot vagy belenyugszik a főtárgyalás elrendelésébe. A két rendszer tehát tulajdonképen nem áll ellentétben egymással, mindkettő ugyanazt a célt akarja elérni, csak eszközeik különbözök.

Az olasz, az osztrák és a magyar irodalom (Glaser, Carrara, Corsati, Baumgarten, Fayer) határozottan a facultatív rendszer mellett foglal állást s szerintünk is a facultatív rendszer a védelem kívánalmaival is jobban összehangzásban van, a szabadelvűség szempontjából is túlszárnyalja a kötelező rendszert és az eljárás gyorsasága szempontjából is előnyösebb.

A kötelező vád alá helyezésnél ugyanis a per sokszor egészen felesleges módon lesz megtoldva egy külön szakkal s a törvény akkor is egy közbelső bírói forum elé viszi a terhelt ügyét, midőn ő nem kéri azt, hanem figyelnek minél gyorsabban az ítélő bíróság elé terjesztését óhajtja. A facultatív vád alá helyezés rendszerében az a biztosíték, hogy a főtárgyalásra idézés kérdésében a bíróság határozzon, tehát ne a vádló önkényétől függjön a polgárokat a vádlottak padjára ültetni, szintén megvan, mert ha a terhelt *kifogást* ad be a vádlevél ellen, ez esetben a vádtanácsnak kell döntenie a vád alá helyezés felett s így a terhelt *itt is bármikor igénybe veheti a bírói határozat oltalmát* az alaptalan gyanúsítás ellen. Az eljárás vezérelvei szempontjából sincs szükség a kötelező vád alá helyezésre, mert az anyagi igazság érvényesítése semmivel sem szenved hátrányt a közbelső perszak elhagyásával, sőt sokszor épen elősegíti annak mielőbbi tisztázását.

A vádáláshelyezés rendszerének összehasonlító bemutatását a külföldi b. perjogokban I. Zehery L. id. m. 53—109. l.

II. A facultatív rendszer kétségtelen előnyei birták reá törvényhozásunkat, hogy a *Glaser*, illetőleg az *osztrák BP. facultatív rendszerét* iktatta a BP.-ba. A facultatív rendszeren azonban két irányban tett korlátozást a BP. Egyfelől azáltal, hogy a *facultatív vádáláshelyezésnek csak oly ügyekben ad helyet, amelyekben a vádat a kir. ügyészesség képviseli, magánvádoló által képviselt vád esetében tehát a kötelező vád alá helyezést tartja fenn.*

Ennek indoka a köz- és a magánvádoló szervezet különbségében van. A kir. ügyészesség szakképzett s felsőbb ellenőrzés mellett működő hatóság, melytől nem lehet várni, hogy elfogult büntüldöző hatósággá válne, tehát minden alap nélküli vádiratokat terjesztene a vádtanács elé, ellenben a közvetlenül sértett s így rendszerint a bosszu által vezérelt magánvádólótól ily elfogulatlan viselkedést várni nem lehet. *Mig tehát a kir. ügyész vádirata* alapján, ha a terhelt abba *belenyugodott*, a legtöbb esetben bátran el lehet rendelni a főtárgyalást, addig a magánvádoló vádiratát tanácsos mindig bíróság felülvizsgálni, még olyankor is, ha abban a terhelt megnyugodott.

A másik korlátozás az, hogy a kir. ügyész által képviselt vád esetében sem köteles az ítélőbíróság, mielőtt a terhelt

a vádirat ellen kifogást nem tett, az ügy minden vizsgálata nélkül egyszerűen a főtárgyalás kitűzése iránt intézkedni, hanem a netaláni világos akadályok figyelembe vétele végett, kötelessége ilyenkor is megvizsgálni az ügyet s amennyiben az ügy áttételét vagy az eljárás megszüntetését vagy felfüggesztését látja szükségesnek, ezek iránt intézkedni s csak ha ily intézkedéseknek helyük nincs, akkor rendeli el a főtárgyalás kitűzését. *Vád alá helyezési határozat* azonban ilyenkor *semmi esetre sem hozható.*

Ennek indoka pedig az, hogy a kir. ügyész vádiratát sem lehet absolute kifogástalannak tekinteni, lehet, hogy nem az illetékes bírósághoz adta be azt, lehet, hogy nem vette észre a fenforgó megszűnési okokat, pl. elévülést vagy az eljárás folytatásának valamely szükséges feltételét s a terheltnek sem jut eszébe ezeket érvényesíteni, ilyenkor hiba lenne a főtárgyalást kitézni, miután annak vagy egyáltalán, vagy még nincs helye. Az ítélőbíróság azonban *csak e három szempont figyelembe vétele végett* vizsgálja felül az ügyet s ha ily okok nem állják útját a főtárgyalásnak, *köteles* annak kitűzése iránt haladéktalanul intézkedni.

Az eredeti miniszteri javaslat a tiszta facultatív rendszert tartalmazta, tehát ha a terhelt nem adott be kifogást, a bíróságnak az ügy minden vizsgálata nélkül haladéktalanul a főtárgyalás kitézése iránt kellett volna intézkednie, a képviselőház igazságügyi bizottsága azonban a fenti értelemben módosította a szöveget s a 268. §-t egészen ujjonnan szövegezte.

A facultatív rendszer újabb kiterjesztését tartalmazza a St (1914: 14. t. c. 52. §.), mely szerint *sajtóperekben a magánvádoló szereplése esetén sem kötelező a vádalahelyezés*, vagyis sajtóperekben ha magánvádoló képviseli is a vádat, az ügy csak akkor kerül a vádtanács elé, ha a terhelt a vádirat ellen kifogást adott be.

110. §. *A vádirat és a kifogások.*

I. *A vádirat.* A vádló által a büntető per során a bíróság elé terjesztett periratok, illetőleg indítványok közül gyakorlatilag a legfontosabb az u. n. *vádirat*, melyben a vádló az összegyűjtött gyanúkok és bizonyító adatok alapján a terhelt ellenében a főtárgyalás kitűzését kéri. Ugy a kir. ügyész, mint a magánvádoló a vádirattal indítja meg a főeljárást. A bíróság *vádirat nélkül sohasem tűzhet ki főtárgyalást.*

A vádiratnak e nagy fontossága s ugy a bíróságra mint a terheltre nézve sok tekintetben irányadó jelentősége folytán a törvény szabatosan és kimerítő részletességgel előírja annak

alaki és tartalmi kellékeit s részletesen szabályozza, mikor és hova kell azt beadni s miként kell azt elintézni.

1. *A vádirat kellékei.* Ugy a kir. ügyészség, mint a magánvádló által beadott vádiratnak a Bp. (255. ?.) értelmében tartalmaznia kell:

1. *a terhelt nevét*, annak megjelölésével, hogy fogva van-e vagy nincs;

2. a vád tárgyává tett *bűncselekménynek* vagy bűncselekményeknek *tűzetes megjelölését a törvényben megállapított és a tényállásból vett ismertető* jelek szerint;

3. *a tényállásnak a nyomozás, illetőleg a vizsgálat adataiból meritett tömör, összefüggő és tárgyilagos elbeszélését és a bizonyítékok megjelölését;*

4. a *főtárgyalásra illetékes bíróság* megnevezését.

A kir. ügyészség a vádiratban az előzetes letartóztatás vagy a vizsgálati fogság elrendelése, fentartása vagy megszüntetése tárgyában is köteles nyilatkozni. (A magánvádló ez iránt nem köteles indítványt tenni).

A vádirathoz *csatolandó* minden esetben a megidézendő *tanúk és szakértők*, illetőleg a *főtárgyalásra beszerzendő egyéb bizonyítékok jegyzéke.* (Bp. 255. §. 1—3. bek.).

1. A vádirat szerkesztése a kir. ügyészség által képviselt vád esetében egyik legnevezetesebb s gyakorlatilag legfontosabb teendője az ügyészségnek. A vádiratok szabatos, pontos és az illető ügy helyes elintézését elősegítő megkészítése által az illető ügyészi tag nemcsak önmagáról állit ki jó bizonyítványt, de a bíróság munkáját jelentékenyen megkönnyíti. A jó és alapos vádirat voltaképen a marasztaló bírói ítélet első tervezete, amint Angliában az itélő esküdtszék marasztaló verdiktje ma is a vádlelet jelenti ki érvényesnek, tehát azt ítéletté emeli.

A vádiratban állitja össze a vádló a Bp. utasításai szerint 1. *a tényállást* a per eddigi fejleményei szerint, 2. ebben adja meg az elkövetett cselekmény *büntetőjogi minősítését*, a Btk. megfelelő szakaszaira hivatkozással, 3. ebben állitja össze *a főtárgyalás anyagát*, az ott felveendő bizonyítékok felsorolásával, végül 4. ebben tesz indítványt *a főtárgyalásra illetékes bíróság megjelölésére* által a főljárás megindítására s nyilatkozik a bírói hatáskör és illetékesség tekintetében. Ezekben foglalható össze a vádirat *tartalma*, melyet kiegészít még a terhelt esetleges előzetes letartóztatása, ill. a vizsgálati fogsága felőli nyilatkozat, ill. indítvány, amelynek megtételére azonban a törvény csak a kir. ügyészséget kötelezi.

2. A vádirat alakiságát a Bp. apróra nem írja elő. A gyakorlatban két főrésze szokták osztani a vádiratot: 1. *az érdemleges konkrét indítványokra*, amiket a vádirat első része tartalmaz, 2. *az indokolásra*, ami a tett indítványok részletes kifejtése.

A vádirat mindig *csak írásban* adható be és pedig a Bp. (255. §. ut.

bek.) értelmében annyi példányban kell beadni, hogy mindegyik terheltnék egy-egy példány jusson, ezenfelül pedig egy példány az ügy iratainál maradjon. A gyakorlatban e tekintetben vita merült fel arra nézve, hogyha az ügyész összefüggés miatt oly cselekmény miatt is vádat emel, mely *járásbíró*ság elé tartoznék, kell-e az utóbbi cselekmény miatt terheltek részére is csatolni külön vádirati példányt? (BJT. XLV. 145. és 225. l.), miután járásbírói ügyekben nincs alakszerű vádirat. A helyes nézet szerintem az, hogy kell, mert a 255. §. „minden terhelte”-et említi. A vádirat szerkesztéséről a Bp. 49. §-ára való tekintettel l. Rézler C.: BJT. LVII. 265.

2. A vádirat benyújtásának *helye és ideje* különböző aszerint, amint vizsgálat volt tartva vagy nem volt tartva. A Bp. (254. §.) szerint ugyanis:

a) Ha *vizsgálat nem volt tartva*, köteles a kir. ügyészség, mihelyt erre a nyomozás adatai elégséges alapot adnak, a vádiratot az ügy irataival együtt a *vádtanács elnökénél* benyújtani.

b) Ha *vizsgálat volt tartva*, az ennek befejezését közlő értesítéstől számított *tizenöt nap alatt* a kir. ügyészségnek, amennyiben az eljárás kiegészítését nem indítványozta vagy a vádiratot kell a vizsgálóbírónál benyújtani, vagy a vádelej-tését bejelenteni.

c) Amennyiben a kir. ügyészség kellő időben a vizsgálat *kiegészítése iránt* tett indítványt, de azt elutasították, a vádirat a *vádtanács végzésének kézbesítésétől számított tizenöt nap alatt* adandó be.

A vádiratot tehát vagy a *vizsgálóbíróhoz*, vagy a *vádtanács elnökéhez* kell benyújtani, előbbihez akkor, ha vizsgálat volt tartva, utóbbihoz, ha nem volt vizsgálat. Előbbi esetben a vizsgálat befejezésétől, illetőleg a vizsgálat kiegészítése iránt tett indítványt elutasító végzés kézbesítésétől számított 15 nap alatt, utóbbi esetben, *mihelyt erre a nyomozás adatai elég alapot nyújtanak*.

Mi történjék akkor, ha az ügyész a 15 nap alatt nem nyújtja be a vádiratot, erről a BP. elfeledkezett intézkedni. A gyakorlat helyesen úgy oldta meg a kérdést, hogy a vádirat elkészésének *nem tulajdonít elejtő hatályt*, mert a vádelejtés az ügyész részéről mindig kifejezetten teendő. (BJT. XXXIX. 243.)

II. *A kifogás.* A vádiratra a terhelte „kifogás”-sal felelhet, vagyis írásban adhatja elő megjegyzéseit, védelmét, mentéseit. Mig azonban a vádirat benyújtása a vádlóra nézve kötelesség s annak beadása előtt az eljárás nem mehet tovább, a kifogás beadása a terheltre nézve *csak jog, de semmiesetben*

sem kötelesség. S épen a kifogás-benyújtási jog gyakorlásától vagy nem gyakorlásától függ, lesz-e az illető ügyben vád-aláhelyezési (vád tanács előtti) eljárás vagy nem. A kifogás tehát *perjogi szempontból* nagy jelentőségű, mert ennek beadása esetén az ügy a *vádtanács*, — különben pedig egy rendes törvényszéki tanács elé kerül s más lesz az eljárás az egyik, más a másik esetben. Érdemileg azonban a kifogás *nem lényeges* kelléke a per további menetének, mert annak elmaradása nem akasztja meg, sőt bizonyos mérvben gyorsítja az eljárás továbbfolytatását.

1. A „kifogás“ *kellékeit*, tekintettel az esetek rendszerinti sajátosságaira s végnélkülli különbözőségére, a Bp. nem írta elő. Csupán azt említi meg (257. §. 1. bek.) hogy „a terhelt kifogást tehet a *vádirat minden pontja ellen.*“ Emellett példaképen sorolja fel, hogy különösen kifogást tehet:

- a) a bíróság illetékessége ellen,
- b) indítványozhatja a nyomozás vagy a vizsgálat kiegészítését, illetőleg a vizsgálat elrendelését,
- c) érvényesítheti a beszámítást és a bűnvádi eljárás megindítását kizáró okokat,
- d) kifogást tehet az előzetes letartóztatás, illetőleg a vizsgálati fogság elrendelése ellen (256. §.),
- e) felhozhatja azokat a körülményeket és érveket, melyekből következteti, hogy bűncselekmény nem, vagy más forog fenn, mint amelyre a vád alapítva van,
- f) kifogás tárgyává teheti a vád bizonyítékait, ténybeli és jogi következéseit is. (Bp. 257. §.).

A kifogás *nemcsak írásban* adható be, hanem élőszóval jegyzőkönyvbe mondható. (256. §. 4. bek.).

2. Részletesen gondoskodik továbbá a törvény (256. §.) arról, hogy a terhelt kifogásolási jogának gyakorlása tekintetében (mikor és hova kell beadni) kellően tájékoztatva legyen.

1. A *vádtanács elnöke*, illetőleg a *vizsgálóbíró*, akinél a kir. ügyészség a vádiratot benyújtotta, azonnal határoz az előzetes letartóztatás, illetőleg a vizsgálati fogság elrendelése vagy megszüntetése iránt tett indítvány felett s azután a *vádiratot* a terheltnek *azzal az értesítéssel kézbesíteti*, hogy szabadságában áll a vádirat ellen kifogással élni. (250. §. 1. bek.).

2. A *fogva levő* terhelttel a vádirat 24 óra alatt, a szabad lábon levővel *lehető sürgősen közlendő*; ha pedig az előzetes letartóztatást, illetőleg a vizsgálati fogságot a vádirat alapján rendelték el, akkor a vádirat a terheltnek csak *elfogatásakor* kézbesítendő. Ez esetben az előzetes letartóztatás vagy

a vizsgálati fogság elrendelése miatt csak a vádirat ellen beadott kifogással kereshető orvoslás. (u. o. 2. bek.)

3. Az értesítésben ki kell tenni, hogy amennyiben a terhelt kifogással kíván élni, ezt köteles a vádirat közlésétől számított nyolc nap alatt megtenni és indokolni. (u. o. 3. bek.)

4. A kifogás és indokolása a vizsgálóbírónál, illetőleg a vádtanács elnökénél, ki a vádiratot kézbesítette, jegyzőkönyvbe mondható vagy írásban nyújtható be. Ezek utasítják vissza a kifogást, ha elkésett, vagy ha azt nem jogosult egyén tette. (u. o. 4—5. bek.)

5. A terhelt ama határidő alatt, mely neki a kifogásra, illetőleg, ha ezt már bejelentette, annak indokolására nyitva áll, kívánhatja, hogy a vádiratot a védőnek kézbesítsék. Ez esetben a határidő a védő részére teljesített kézbesítéstől számitandó.

111. §. A vádtanács előtti eljárás a kir. ügyészség vádképviselete esetében.

A kir. ügyészség által képviselt vád esetében — amikor a Bp. a *facultativ* vád alá helyezési rendszert követi — tulajdonképen a terhelttől függ a további eljárás menete, tudniillik, hogy kell-e vádtanácsnak a vádirat és a kifogás felett, vagyis a vád alá helyezés tárgyában határoznia vagy nem. Ha a terhelt kifogást adott be, csak ebben az esetben áll elő a tulajdonképeni vád alá helyezési eljárás, ellenben, ha a kifogástételről kifejezetten vagy hallgatólag lemondott, ez esetben a vád alá helyezés kérdése mellőztetik s a törvényszék csupán alaki tekintetben, a netalán fennforgó *perjogi akadályok* elbírálása végett vizsgálja felül a vádiratot. (l. alább III.).

I. *A kifogás beadása esetén követendő eljárás.* A vádtanács előtti eljárás, a tulajdonképeni vád alá helyezési eljárás tekintetében a BP. szabadelvűség dolgában felülmúlja az összes európai b. prtsokat, még a mintául tekintett osztrák Bp-t is. Az osztrák Bp.-ban ép úgy, mint valamennyi külföldi törvényben, nincs megengedve, hogy a terhelt és védője a vád alá helyezés kérdésének tárgyalásánál jelen lehessenek és élőszóval is védekezhessenek az ügyész vádja ellen. Az osztrák Bp-t annyiban is tulszárnyalja a mi BP.-unk, hogy a kifogások feletti tárgyalást nem a másodfoku bíróságra, hanem a *törvényszék vádtanácsára* bizza, amiáltal az eljárás gyorsaságát emeli.

1. A vádtanács előtti tárgyalásra (a Bp. szerint: a *kifogás* tárgyalására) a vádtanács elnöke tűz ki *lehető közeli*

határnapot s erről a kir. ügyészséget és a terheltet értesíti. (259. §. 1. bek.).

A terheltnek szóló értesítésben kiteendő, hogy *jogában áll* a vádtanács ülésére *meg vagy nem jelenni*, valamint *magát védő által képviseltetni*. A terheltnek bejelentett védője a tárgyalás napjáról értesítendő. (u. o. 2—3. bek.).

2. A tárgyaláson a vádtanács tagjain kívül csupán a *kir. ügyészség* jelenléte elengedhetetlen.

A *terheltnek* vagy *védőjének elmaradása* a tárgyalást és a határozat hozást *nem akadályozza*.

Ha azonban a vádtanács szükségesnek találja, a kifogás tárgyalására *a terheltet személyes megjelenésre kötelezheti*, illetőleg a fogva levő terheltet maga elé állíthatja. (260. §.).

3. A tárgyalás *nem nyilvános*. (Bp. 261. §. 1. bek.)

4. A tárgyalás menete általában a következő: Az ülés megnyitása után *az előadó* az ügyet előadja.

Ennek megtörténtével a *felek szóbeli előterjesztéseket* tehetnek. Az *utolsó felszólalás* mindig a *terheltet és védőjét* illeti.

A *vádtanács tagjai* a megjelent vagy előállított *terhelt*-hez *kérdéseket intézhetnek*.

A tárgyalás befejezése után a vádtanács *végzést* hoz és azt *nyomban kihirdeti*, a meg nem jelent terhelttel és a magánféllel pedig *három nap alatt közli*. (261. §. 2—5. bek.).

5. A tárgyalás eredménye gyanánt a vádtanács *ötféle határozatot* (végzést) hozhat:

a) az ügy bővebb felvilágosítása végett *elrendelheti* a *nyomozást* vagy a *vizsgálatot* (ha az nem volt tartva), vagy a *vizsgálat kiegészítését*, egyes vizsgálati cselekmények helyesbítését, ismétlését, új bizonyítékok felvételét vagy megszerzését (262. §.);

b) elrendelheti *az ügy áttételét* az illetékes más bíróság vagy hatóság elé (263. §.);

c) a *vádiratot elutasíthatja* s az eljárást *végzéssel megszüntetheti*;

d) a bűnvádi eljárás tovább folytatását *felfüggesztheti*;

e) kimondhatja *a terhelt vád alá helyezését*.

E határozatok közül *az eljárást megszüntető végzés* egyedül *ügydöntő*, érdemleges jelentőségű. A Bp. azért e végzés hozatalának eseteit, mint az állam büntetési igényének elutasítását, a terheltnek a további bírói eljárás alól megszabadítá-

sát jelentő okokat (hat pontban) szabatosan és kimerítően felsorolja (264. §.). A vádtanács megszüntető végzése lényegében a felmentő ítélettel egyjelentőségű s jogerőre emelkedése esetén végleges elintézése az illető bűnügynek.

Az előkészítés folytatását, az áttételt, a felfüggesztést, sőt a vádaláhelyezést kimondó végzések is *közbenszóló*, merőben perjogi jelentőségűek. Ez utóbbiak közül gyakorlatilag felette fontosak az eljárás *felfüggesztését* és a *vadaláhelyezést elrendelő* határozatok, amelyekről épe ezért szintén részletesebben rendelkezik a törvény. A legutóbbi, az u. n. *vádhatározat* perjogi szempontból a bírói eljárás további menetére a legfontosabb, amennyiben ez viszi át az ügyet a főtárgyalási szakba.

a) *A megszüntetés esetei.*

A vádtanács a Bp. (264. §.) értelmében: *elutasítja a vádiratot és az eljárást végzéssel megszünteti:*

1. ha a vád tárgyává tett cselekmény *nem bűncselekmény*, vagy ha bűncselekmény ugyan, de tárgyában *korábban jogerős ítélet* volt hozva;

2. ha a terhelt *halála, királyi kegyelem* vagy *elévülés* következtében *eljárásnak nincs helye*;

3. ha a terhelt a beszámíthatóságot kizáró, *gyógyíthatatlan elmezavarban* szenved, vagy a bűncselekmény elkövetésekor *életkorának tizenkettedik évét még nem haladta túl*;

4. ha az eljárás folytatásához szükséges *felhatalmazás, kivárat* vagy *magánindítvány hiányzik*, illetőleg a magánindítványra jogosult visszavonható indítványát kellő időben *visszavonta*;

5. ha a vád képviselőjére jogosultak a vádat mindnyájan *elejtették*, illetőleg a vád képviselőjét kellő időben *nem vették át*, (ez esetben a végzés csak azzal indokolandó, hogy a vádló a vádat elejtette s annak képviselőjét kellő időben más jogosult sem vette át);

6. ha a *terhelt ellen felhozott bizonyítékok nem elegendők* arra, hogy bűnlősségére nézve *alapos gyanút keltsenek*.

Az itt felsorolt eseteken kívül más okból, pl. a „beszámítást kizáró“ (öntudatlan állapot, jogos védelem stb.) vagy a „büntetethezesség kizáró“ ok miatt (párviadaltól elállás) a vádtanácsnak nincs joga az eljárást megszüntetni, miután ily esetekben már vitás lehet a megszüntetés, illetőleg ilyenkor már *érdemleges elbírálásról* s esetleg a terhelt *felmentéséről* lehetne szó, amit csak az ítélőbíróság tehet meg. (Ellenkezően: Harmat E.: BJT. LXI. 193.).

Az egyetlen érdemleges elbírálást igénylő eset, ami a vádtanács körébe tartozik: a bűnlősség iránti *alapos gyanu* mérlegelése, vagyis „a terhelt ellen felhozott *bizonyítékok*“ elbírálása (264. §. 6. p.). Azonban erre nézve is lényeges különbség van a bizonyítékoknak a *főtárgyaláson* történő *mérlegelése* és az itteni elbírálás között. A főtárgyaláson az ítélőbíróság a bizonyítékok *közvetlen felvétele után* érdemlegesen állapítja meg azoknak bizonyító erejét (324. §.), míg itt csak *alakilag*, perjogi szempontból vizs-

gálja felül a vádtanács a „felhózzott“, de nem a vádtanács által felvett bizonyítékokat s így csak afelett dönt: *elegendő bizonyíték* látszik-e fenforogni a terhelt *bűnössége* mellett, vagyis *alaposnak* tekinthető-e a vádló által vitatott gyanu? A vádtanács határozatához nem szükséges bírói *meggyőződés* a terhelt *ártatlanságáról*, elég annak megállapítása, hogy a felhózzott, illetőleg felajánlott bizonyítékok nem igazolják a gyanu alaposságát.

Részesség esetében mindig csak arra a terheltre nézve mondandó ki az eljárás felfüggesztése, akire nézve valamelyik megszüntetési ok fenforog. Ha épen ez a terhelt nem élt is kifogással, a vádtanács úgy jár el, mintha az is kifogást tett volna. (264. §. ut. bek.).

b) A *bűnvádi eljárás* továbbfolytatásának *felfüggesztését* kell kimondani a törvény (265. §.) értelmében:

1. ha valamely *házasság érvényessége* vagy a bűnvádi ügynek eldöntésére nézve lényeges *más magánjogi jogviszony* tekintetében a polgári bíróság vagy más hatóság határozatának bevárása mutatkozik szükségesnek (Bp. 7. §. 3., 4. bek.); 2. ha a *területenkivülıség* vagy *személyes mentesség* fenforogása vagy terjedelme tekintetében az igazságügyi miniszter döntése bevárando (Bp. 31. §.), 3. ha a terhelt *mentelmi jogának* felfüggesztése szükséges; 4. ha a terheltre nézve a beszámithatóságot kizáró vagy korlátoló *elmezavar* látszik fenforogni és a vádtanács a terheltnek további szakértői megfigyelését tartja szükségesnek. (Bp. 246. §.).

c) A *vádhatározatnak*, mellyel a vádtanács kimondja, hogy a *terheltet vád alá helyezi* (266. §. 1. bek.) a törvény részletesen felsorolja a *kellékeit*. E végzésnek ugyanis tartalmaznia kell:

a) a tárgyalás alkalmával jelen volt *bírák* neveit,
 b) a *vádlott személyes viszonyainak tüzetes megjelölését*,
 c) a vád alá helyezés alapjául szolgáló *bűncselekmény minősítését*, hivatkozással a büntető törvénynek megfelelő szakaszaira. (266. §. 1., 2. bek.).

E végzésben határoz a vádtanács aziránt is, hogy *mely tanúk és szakértők idézendők meg a főtárgyalásra*, — valamint a fogva levő terheltnek *további fogvatartása* vagy *szabadlábra helyezése tárgyában*. Törvényes ok esetében a szabadlábon volt terheltnek előzetes letartóztatását, illetőleg vizsgálati fogásba helyezését is elrendelheti. (u. o. 3. bek. és 267. §. 1. bek.).

A *vádhatározat* hozatalára, vagyis a vádtanácsnak a vádálá helyezésre vonatkozó jogkörére nézve azt a nagyfontosságú elvet jelenti ki a törvény, hogy „a vádtanács a törvény alkalmazása tekintetében nincs a vádló indítványához *kötve*“.

(266. §. ut. bek.). Vagyis a vádtanács az ügyészi *vádirattól*, illetőleg *indítványtól eltérhet* s akár enyhébben, akár súlyosabban minősítheti a cselekményt.

1. A Bp. ezzel a kijelentéssel újabb bizonyosságát adja a *vegyes rendszerhez* való ragaszkodásának. A „tisztá“ vádrendszer elvei szerint a vád jogossága felett döntő bíróságnak nem volna szabad változtatni a vádló minősítésén. Így Angliában a grand jury, mely a vád *jogosságának* kérdésében („igaz“ vagy nem „igaz“) dönt, nem tehet egyebet, minthogy a vádtervezetet *elfogadja* vagy *elveti*. Újabban azonban a grand jurynak is jogában van bevégzett cselekményt kísérletnek, kísérletet bevégzettnek minősíteni s néhány a törvény által taxative megállapított esetben a büncselekmény nevének megjelölése vagy minősítése tekintetében eltérni a vádtervezet minősítésétől. Ezenfelül a vádtervezet oly cselekménynél, mely kétféleképen is minősíthető, *alternatív minősítést* is tartalmazhat s így a grand jury ilyenkor sincs megkötve a minősítésben.

A *vegyes rendszerű* Bp-ok így a mi Bp-unk is e ponton céltudatosan eltérnek a „tisztá vádrendszer“től s nem engedik, hogy a vádló (az ügyész) legyen a *per ura*. A vádelvnek a Bp. eleget tesz azzal, hogy vádirat, vagyis vádindítvány nélkül a vádtanács nem határozhat, de a minősítés, mint bírói *functio* tekintetében már itt is szabad kezét biztosít a bíróságnak (épgyú mint az itélethozatalnál.)

Viszont a *vádló függetlenségét* a vádtanácsától a törvény szintén biztosítja, amennyiben a *főtárgyaláson* élő szóval előadott *vádbeszédében* a vádlónak még mindig joga van a *vádhatározattól* eltérő (a vádirat szerinti) minősítés iránt tenni indítványt. Ha tehát a vádtanács és a vádló közt a minősítés tekintetében *fenforgó ellentét* a bírói hatáskört nem érinti (mindkét minősítés szerint ugyanaz a bíróság illetékes), ez esetben az eltérés semmi perjogi nehézséget nem okoz. Nehézség csak akkor áll elő (ami ritka eset), ha a vádtanács minősítése szerint más bíróság (törvényszék helyett esküdtbíróóság) elé utalandó az ügy. A vádlónak azonban ilyenkor is joga lesz a nagyobb hatáskörű bíróság előtt is a maga eredeti álláspontját fentartani (l. erről alább a 115. §-t).

A *Kuria* szerint a vádirat beadása után *vádváltoztatás* csak a *főtárgyaláson* történhetik. ((BJT. LVIII. 119.) Kivétel persze az *új vádirat* beadása (Bp. 289. §.) a *főtárgyalás* előtt.

3. Természetesen a *vádhatározatban* a *vádbeli büncselekmény* „minősítését“ *éppoly pontossággal és szabatossággal* kell körülírni, mint ahogy a 255. §. 2. pontja a vádiratra *rézve megköveteli*. Vagyis a tettet *individualizálni*, azaz olyképen kell körülírni, hogy az *netaláni újabb vád* esetén az ennek tárgyát képező cselekménytől világosan megkülönböztethető legyen. A törvény ugyan kifejezetten nem rendeli ezt (a 255. §. 2. p. és a 267. §. 2. bek. nem azonosak betű szerint), de kétségtelen hogy ha a *vádlótól* a törvény megköveteli az *individualizálást*, a *bíróságtól* még inkább *elvárja* ezt, mert a *határozat* csak így lesz szabatos, világos és teljes.

Helyesen mutat rá *Degré M.* (id. h. 83—90.), hogy bírói gyakorlatunk e ponton nem értette meg jól a törvényhozó akaratát. A legtöbb vádtanács *mellőzi* a *vádhatározatban* a büncselekmény *individualizálását*.

A valóság bizonyításának kérdésében mi a vádтанács teendője. I. Zsitvay L. BJT. LVII. 281., Vaikó Pál u. o. 169., Kosztka Imre LX. 15.

Kuria: Csalárd bukás vádja esetén nem lehet egyes pontokra megszüntető, másokra vádalahelyező végzést hozni. BJT. LVIII. 76.

Az *előzetes letartóztatás* vagy *vizsgálati fogság* tekintetében fontos *kivételes* rendelkezése itt a törvénynek, hogy ezeket a vádтанács törvényes megszüntetési okok (BP. 157. §.) fenforgása vagy biztosíték (162. §.) *nélkül is* megszüntetheti, ha a vádlottra *öt évi szabadságvesztés-büntetésnél súlyosabb főbüntetés* előreláthatólag *nem lesz megállapítható.* (267. §. 3. bek.) A vádтанács e kivételes joggal sok esetben nagy jótétéményt gyakorolhat a vádlottal szemben.

II. *Eljárás, midőn a terhelt nem adott be kifogást.* A másik eshetőség a vádirat beadása és a terhelttel való közlése után, hogy a terhelt a törvényes 8 napi határidő alatt *kifogást nem tesz* vagy arról kifejezetten *lemond.* Az eljárás ez esetben sokkal egyszerűbb és gyorsabb lesz, miután a *kifogások tárgyalásáról* s vád alá helyezéséről ilyenkor *nincs szó.* A terhelt e lemondása által mintegy megnyugszik a vádiratban s beleegyezik, hogy ügyében — ha szükséges — fő tárgyalás tartassék, ami azonban semmiesetre sem jelenti azt, mintha ezzel a vádirat tartalmát beismerné. A terhelt ezzel csak arról a jogáról mond le, hogy a fő tárgyalásra idézése kérdésében a *vádтанács* hozzon határozatot.

A vádтанács tehát ez esetben az illető ügyben nem bír hatáskörrel, hanem az esküdtbírótság vagy a *törvényszék* (ennek egyik büntető tanácsa) fogja az ügyet vizsgálat alá venni *zárt ülésben*, amelyen *sem a vádló, sem a terhelt nem lehetnek jelen.* (268. §.).

Miután a kifogásokról való lemondás nem jelenti a beismerést, ezért ily esetben sem lesz a fő tárgyalás minden körülmények közt elrendelendő, hanem „a törvényszék vagy az esküdtbírótság“ a Bp. (268. §. 2., 3. bek.) értelmében — a *vádhatózat* és az *előkészítő eljárás folytatását* (vizsgálat kiegészítés vagy elrendelés) *elrendelő végzés kivételével* — *mindazokat a határozatokat hozhatja*, melyeket a fentebbi esetben a vádтанács. Nevezetesen

1. ha magát illetékesnek nem tartja, az ügyet az *illetékes bíróság* vagy *hatóság elé utasíthatja;*

2. a Bp. 264. §. 1—5. pontja esetében: a *vádiratot elutasíthatja* és az eljárást *végzéssel megszüntetheti;*

3. a bűnvádi eljárás továbbfolytatását *felfüggesztheti* (265. §.); ha pedig ez eshetőségek egyike sem forog fenn,
 4. a *főtárgyalás napjának kitűzése* iránt haladék nélkül *intézkedik*.

1. A legnevezetesebb eltérés e részben a vádtanács és a törvényszéki tanács jogköre közt, hogy a *vádiratot* felülvizsgáló törvényszéki tanács a Bp. 264. §. 6. pontja alapján, vagyis *a bizonyítékoknak az alapos gyanu keltésére elégtelen volta miatt nem szüntetheti meg az eljárást*. (Kuria: JE. 1902. évi 2778. sz. BHT. II. 104. sz.). Ennek természetes magyarázata, hogy a „törvényszék“ előtt nem tartatik tárgyalás, *a felek nem is lehetnek jelen* a tanácsülésen s így a tanács nincs oly alaposan informálva, egyedül a vádiratot ismeri, a terhelt és a védő védekezését nem hallotta, így ezt az érdemleges végzést nem hozhatná meg kellő alapossággal.

2. A „törvényszék“ nem hozhat ugyan vádhatározatot, azonban *a főtárgyalás kitűzése iránt intézkedő végzés* perjogi tekintetben *egyenlő hatályu a vád alá helyezéssel*. A Bp. 25. §-a világosan ki is fejezi, hogy ez a határozat (valamint a főtárgyalásra való közvetlen idézés) a fegyelmi törvények szempontjából *egyenlő hatályu a vád alá helyezéssel*.

III. *Perorvoslatok*. Miután a vád alá helyezési, valamint a főtárgyalást elrendelő végzések nem ügydöntő jelentőségűek, a BP. nem akarja a per folyamát közbelső perorvoslatokkal késleltetni, ezért a vádtanácsnak, a törvényszéknek vagy esküdthírósnak az eljárás e szakában hozott végzései (262—268. §.) ellen úgy a kir. ügyésznek, mint a terheltnek *felfolyamodási jogát* (a kir. táblához) erősen korlátozza.

a) A fentebbi végzések közül ugyanis *a kir. ügyészség és a sértett* csak az eljárást részben vagy egészben *megszüntető* vagy *felfüggesztő* vagy *áttételt rendelő* végzés ellen élhetnek felfolyamodással.

Ha a kir. ügyészség felfolyamodással élt és azt vissza nem vonta, a sértett felfolyamodása nem vehető figyelembe. (269. §.)

b) *A terhelt* és az ő *javára perorvoslatra jogosultak* (383. §. I. és II. pont) pedig csak *az előzetes letartóztatás, illetőleg a vizsgálati fogság kérdésében* és a 265. §. 1. pontja alapján (a házasság érvényessége vagy más magánjogi jogviszony tárgyában) hozott *felfüggesztő* végzés ellen élhetnek felfolyamodással, mely azonban nem akasztja meg a további eljárást. (270. §.).

1. *A kir. ügyészség tehát nem élhet felfolyamodással a vizsgálat kiegészítését és a vád alá helyezést elrendelő, a terhelt pedig sem ezek, sem a főtárgyalást elrendelő végzés* (268. §.) ellen. *A vád alá helyezést és a főtárgyalást elrendelő végzések* ellen eszerint *egyáltalán nincs helye perorvoslatnak*.

Oly esetben azonban, ha a vádtanács a minősítés megváltoztatásával az ügyet más bírósághoz teszi át, pl. a vádirat szerint esküdtbíróági ügyet törvényszék elé utasít vagy megfordítva, az ügyész élhet felfolyamodással. (B.JT. XLI. 73.)

Előbbi eljárásunkban a törvényszéknek vád alá helyezést kimondó végzése ellen a kir. táblához lehetett felebbezni. (1880: XXXVII. t.-e. 45. §.) A BP. e megszorítása nem tekinthető a védelem esorbitásának, mert a terhelt és védője kárpótolva van a vád alá helyezési tárgyaláson való felszólalhatás által.

2. Az eljárást megszüntető végzés ellen azonban, mely ügydöntő jelentőségű, a 264. §. 5. p. esetének (védelejtés az összes jogosultak által) kivételével, *ugy az ügyésznek, mint a sértettnek felfolyamodási joga van.*

3. A felfolyamodás elintézésére, vagyis a kir. tábla előtti eljárásra és ennek jogkörére nézve is a törvény több fontos intézkedést tesz, különösen az eljárás gyorsítására való tekintettel.

1. Felfolyamodás esetében az iratok az indokolás benyújtására engedett határidő lejártától számított *három nap alatt* a kir. ítélőtáblához terjesztendő fel. A vádlott felfolyamodása esetében az iratoknak csak a felfolyamodás elintézéséhez szükséges része vagy ezek másolata terjesztendő fel. (271. §. és 151. §. ut. bek.).

2. A kir. ítélőtábla a felfolyamodást *zárt ülésben* intézi el, az ügyet a 264. §. 1—5. pontjai szempontjából *hivatalból is felülvizsgálhatja* s mindazokat a végzéseket hozhatja, melyek a 262—268. §-ok szerint a vádtanács, illetőleg a törvényszék vagy az esküdtbíróság hatáskörébe esnek. (272. §.). *A gyanu alaposságát, a bizonyítékok nem elegendő voltát* (Bp. 264. §. 6. p.) tehát a kir. tábla sem teheti hivatalból felülvizsgálat tárgyává.

3. A kir. ítélőtábla végzése ellen további *felfolyamodásnak nincs helye.*

A vád alá helyezést rendelő végzés jogerőre emelkedése vagy a főtárgyalás elrendelése után az eljáró bíróság illetéktelensége miatt (16—17. §.) az ügy áttételének többé nincs helye. (274. §.)

IV. *Védelejtés a vádalahelyezés, vagy a főtárgyalás elrendelése után.*

A *vádelv* elismerését s a *mérsékelt vádrendszer* helyes tételeinek beillesztését igazolja a Bp. (275. §.) ama rendelkezése, hogy a kir. ügyészségnek a vád alá helyezés vagy a főtárgyalás elrendelése *után* is joga van a vádat elejteni. Ennek egyedüli feltétele, hogy a kir. ügyészség köteles ezt az eljáró bíróságnak (a vádtanácsnak, illetőleg a törvényszéki tanácsnak) bejelenteni. Ez esetben a vádtanács, illetőleg a törvényszék fogja értesíteni, illetve felhívni a sértettet, vagy sértetteket (BP. 42. §.), hogy nem kívánnak-e *pótmagánvádlók* gyanánt fellépni s amennyiben ezek a törvényes határidő alatt

a vádképviselőt nem vették át, a bíróság az eljárást végzésel megszünteti.

A Bp. tehát a vádrendszerhez jelentékenyen közelebb áll, mint a francia vagy a német Bp., melyek szerint a vádhatározat után a vádlónak nincs joga a vádat elejteni s így meggyőződése ellenére is köteles a vádat a főtárgyaláson képviselni.

112. §. *A vád alá helyezési eljárás a magánvádló vádképviselője esetében.*

I. Ha a vádat *magánvádló* képviseli, ez esetben a BP., a kötelező vád alá helyezés rendszerét követi, vagyis ilyenkor akár adott be a terhelt a magánvádló vádirata ellen kifogásokat, akár nem, a *vádtanács* vizsgálja felül és pedig *teljes jogkörrel* (Bp. 262—267. §§.) a vádiratot s amennyiben azt nem látja alaptalannak, sem másféle határozat (vizsgálat kiegészítése, áttétel, felfüggesztés) nem látszik szükségesnek, a terheltet *vád alá helyezi*.

Csupán *sajtó perekben* érvényes magánvádló szereplése esetén is a facultativ rendszer, vagyis sajtó útján elkövetett bűncselekmények esetében a Bp. 254., 256. és 268. §§-ai alkalmazandók akkor is, ha a vádat magánvádló képviseli. (St. 52. §.).

Magánvádló szereplése esetén tehát az eljárás a sajtóper kivételével *mindig a vádtanács elé* tartozik, amely előtt azonban szintén két eshetőség fordulhat elő, t. i. a terhelt kifogást ad be vagy nem ad be. Előbbi esetben a vádirat és kifogás felett tárgyalás tartatik, épen ugy mint ügyészi vádképviselő esetén, utóbbi esetben (ha a terhelt nem adott be kifogást) a vádtanács *zárt ülésen és tárgyalás*, vagyis a felek meghallgatása *nélkül* intézi el a vádirat felülvizsgálatát.

A *vádirat és kifogás kellékeire* nézve semmi eltérés nincs (a magánvádló a vádiratot a 255. §-ban foglalt rendelkezések értelmében köteles szerkeszteni, 277. §. 1. bek.), az *eljárás* tekintetében is csak az említett elvi különbségből folyó *kevésbé lényeges* eltérések vannak az ügyészi vádképviselő esetétől.

A *vádiratot* illetőleg a BP. külön intézkedik arról az esetről, midőn a magánvádló *már a vizsgálat alatt* vette át a vádat, amidőn tehát a kir. ügyészség még nem terjesztett be vádiratot, s külön arról, midőn az ügyész már benyújtotta vádiratát s azután ejti el a vádat és veszi át azt a magán-

vádló. Ez utóbbi esetben ugyanis már az ügyész vádirata áll a magánvádló rendelkezésére.

II. Az eljárás menete a Bp. szerint általában a következő:

1. A magánvádló a vizsgálat befejezését közlő értesítéstől (129. §.) számított *tizenöt nap alatt köteles a vizsgálóbírónál a vádiratot benyújtani*, (vagy a vizsgálat kiegészítését indítványozni.) *Ellenkező esetben úgy tekintendő, mint aki a vádat elejtette.* (276. §. 1. bek.). Ez a tétel a kir. ügyészségre nincs kimondva s nem is alkalmaztatik (l. fentebb a 110. §-t). Helyesen mondja ki a Kuria, hogy egyik vádlott nevének kihagyása (kifejelítése) a vádiratból nem egyértelmű a magánindítvány visszavonásával. (EH. BJT. LVI. 5.).

2. Ha a kir. ügyészség a vádiratot már benyújtotta, de utóbb a vádat (a vád alá helyezés, illetőleg a főtárgyalás vagy a közvetlen idézés elrendelése előtt) elejtette, erről a feljelentést vagy magánindítványt tett, vagy igényüket bejelentett sértettek azzal a figyelmeztetéssel értesítendők, hogy *nyolc nap alatt a vizsgálat elrendelését* indítványozhatják; ha pedig az ügyben vizsgálat volt, vagy ennek kiegészítése iránt tehetnek indítványt, vagy kijelenthetik, hogy *a vád képviselőt átveszik, vagy a kir. ügyészség vádiratát magukévá teszik.*

Ha e felszólítás eredménytelen marad, *a sértettekről az vélelmezendő, hogy a vád képviselőt nem hajlandók átvenni.* (u. o. 2., 3. bek.).

Ha a vizsgálat elrendelését vagy kiegészítését kérő indítvány elutasított (254. §. ut. bek.) a magánvádló a vádtanács végzésének kézbesítésétől számított *15 nap alatt* adhatja be a vádiratot. (u. o. 4. bek.).

Ha a 276. §-ban meghatározott határidő eredménytelenül járt le, az iratok nyomban *a vádtanács elé* terjesztendők, mely *az eljárás megszüntetését* mondja ki. (277. §. 2. bek.).

3. Ha a magánvádló beadta a vádiratot, vagy ha magáévá tette a kir. ügyészség vádiratát, a vizsgálóbíró vagy a vádtanács elnöke, kinél az ügy iratai vannak, a 256. §. szerint jár el, vagyis kézbesíteti a vádiratot a terheltnek, az elkésett vagy nem jogosult egyén által beadott kifogást visszautasítja. (278. §.).

4. Ha a terhelt a 256. §-ban megjelölt határidő alatt *kifogásokat* ad be: a vádtanács az ügyet a 259—261. §-ok rendelkezései szerint kitzendő és tartandó tárgyaláson veszi vizsgálat alá.

A magánvádló azonban azzal a *figyelmeztetéssel* idézendő, hogy ha a tárgyalásról elmarad és elmaradását elfogadható módon *ki nem menti*, vagy *maga helyett képviselőt nem küld*, a vádtanács ezt úgy fogja tekinteni, mintha a vádat elejtette volna.

A „tárgyalás“ teljesen úgy folyik le, mint az ügyészi vádképviselőlet esetén s a vádtanács ugyanazokat a határozatokat hozhatja (262—267. §§.).

5. Ha a terhelt a törvényes határidőben *nem tett kifogást*, vagy arról *lemondott*, a vádtanács a hozzá áttett iratok alapján az ügyet *zárt ülésben* vizsgálat alá veszi és a 262—267. §-ok szerint határoz. (279. §.) A vádtanács tehát ezen esetben is mindazokat a határozatokat hozhatja, amiket az ügyészi vádképviselőlet és kifogás feletti tárgyalás esetén.

Ez a leglényegesebb és elvi eltérés a magánvádlói és az ügyészi vádképviselőlet közti eljárás közt. Ügyészi vádképviselőlet esetén ugyanis, ha a

terhelt nem adott be kifogást, nincs helye vádaláhelyezésnek, sem esetleg a vizsgálat elrendelésének vagy kiegészítésének.

6. A *perorvoslatok* tekintetében ugyanazok a szabályok érvényesek, mint az ügyészi vádképviselőt esetében. (269—275. §.). A felfolyamodási jog azonban (a vádtanácsnak a 263., 264. és 265. §-ai alapján hozott végzései ellen) a sértettek közül *csak a magánvádlót és a csatlakozókat* illeti meg.

Kuria J.E. A magánvádló a kifogás tárgyalására kitűzött határnap elmulasztása miatt *nem élhet igazolással*. BJT. LXII. 36. L. erről Brükler István és Darvai János. Jogt. K. 1911. 175., 176.

II. FEJEZET.

Közvetlen idézés a főtárgyalásra.

113. §. *A közvetlen idézés jelentősége és szabályai.*

Irodalom: Balogh-Ilés-Vargha: II. 282—300.; Garrand: Traité III. 220—278.; Stummer G.: Das Nachtgericht von New-York. Zeitschrift 31. k. 673.

I. A közvetlen idézés a büntető eljárás egyszerűsítésére és gyorsítására szolgáló intézmény, mely a facultativ vizsgálat és facultativ vád alá helyezés szintén e célra szolgáló intézményeit kiegészíti s lehetővé teszi, hogy egyszerűbb és csekélyebb fontosságú ügyekben a terhelt kifogás emelési jogának s ezzel a vád alá helyezési eljárásnak teljes mellőzésével a terhelt *az előkészítő eljárás után* azonnal és *közvetlenül a főtárgyalásra* idéztesseék.

A terhelt kifogási jogának mellőzése ugyan vele szemben jogfosztásnak s az egyéni szabadság egyik garanciája feláldozásának tűnhetik fel, de figyelembevételét azt, hogy csekélyebb súlyú esetekben s amidőn a tettes *tetten éretett*, vagy maga *beismerte* a cselekményt s azt az előkészítő eljárás többi adatai is támogatják, épen az eljárás felesleges késleltetése, elhúzása lenne a hosszadalmasabb közbenső eljárás, komoly aggály nem emelhető ez intézmény ellen s rendszerint magának a terheltnek is javára szolgál ügyének gyorsabb elintézése (esetleg a mielőbbi felmentés). Perjogi szempontból pedig csak helyeselni lehet az intézményt, mely egy igazságügypolitikai követelményt: a minél gyorsabb és olcsóbb igazságszolgáltatást valósítja meg legalább ott, ahol ez a fontosabb és magasabb perjogi vezérelvek sérelme nélkül lehetséges.

A „közvetlen idézés“ (*citation directe*) a francia jog teremtvénye.

Az 1808-iki Code engedi meg, hogy 5 évnél nem hosszabb tartamu szabad-ságvesztésbüntetéssel sújtott bűncselekmény vádja esetén az államügyészg kérhesse a törvényszéki elnököt, hogy a tettenért vagy beismerő vallomást tett terhelt ügyében a vádalahelyezés mellőzésével tüzze ki a főtárgyalás napját. A terheltnek védelme előkészítésére 3 nap adatik. Ha a közvetlen idézésre nem jelent meg, makaessági ítélet hozatik, melyet azonban mellőzni lehet, ha 5 nap alatt a terhelt igazolja elmaradását. 1863-ban a francia törvényhozás a tettenérés eseteire még gyorsabb eljárást léptet életbe (l' instruction des flagrants délits), mely szerint az ügyészség az eleje állított tettenkapott egyént azonnal a törvényszék elé viszi, amely vagy azonnal (rendkívüli ülésen) vagy másnap ítéلkezik felette.

Az angol jog szintén ismer már 1792. óta tettenérés esetén hasonló gyors eljárást. Itt a nagy városokban, így Londonban egy bíró naponta d. e. 10-től d. u. 5 óráig a tettenkapottak felett ítéلkezik.

Egyes amerikai nagy városokban így, pl. Newyorkban legujabban e célból éjjel is állandóan ítéلkezik egy bíró („éjjeli törvényszék”: night court). L. Stammer id. h.

A francia citation directe-et átvette Belgium, ujabban Olaszország is. Nálunk az 1872-iki Szabályzat ültette át a francia mintát, azzal a módosítással, hogy nem magától az ügyésztől függ e gyors eljárás alkalmazásba vétele, hanem a törvényszék határoz annak megengedése tárgyában. A közvetlen idézés a Szabályzat alapján előbbi gyakorlatunkban népszerűvé vált s ez orvosolta némileg régebbi eljárásunknak a kötelező vizsgálat és kötelező vád alá helyezés által okozott hosszadalmasságát. A német és osztrák b. prtsok nem ismerik a közvetlen idézést.

II. A közvetlen idézés feltételei és hatálya. A „főtárgyalásra közvetlen idézésnek“ van helye a Bp. (281. §.) értelmében a legfeljebb öt évig terjedhető szabadságvesztés-büntetéssel, vagy ennél enyhébben büntetendő cselekmény esetében:

1. ha tettenkapás forog fenn (142. §.), vagy

2. ha a terhelt bűnösségét bíróság előtt beismerte és beismerése a nyomozás vagy a vizsgálat adataival teljes összhangzásban áll.

Összefüggés (18—19. §.) alapján egyesített bűntügyekben a közvetlen idézés csak akkor rendelhető el, ha ennek a fennebbiek szerint minden bűncselekményre és minden terheltre nézve helye van.

A tettenkapás és beismerés úgy együtt, mint külön-külön is szolgálhat a közvetlen idézés alapjául. Elrendelhető tehát, ha a terhelt tettenkapott, de tagadja a cselekmény elkövetését, valamint elrendelhető, ha a terhelt nem lett tettenérve, de a nyomozás, vagy vizsgálat alatt beismerést tesz. Mindkét esetben közvetlen bizonyíték van a terhelt bűnösségéről s így a terhelt kifogása ugysis hiábavaló lenne. A beismerés azonban csak akkor elég a közvetlen idézésre, ha a bíróság előtt történt és ha a nyomozás vagy vizsgálat adataival teljes összhangzásban áll. Közvetlen idézésnek lehet helye már a nyomozás után (tehát esetleg a vizsgálat is mellőzhető), de lehet a vizsgálat befejezése után is.

A főtárgyalásra való közvetlen idézés *hatálya* abban áll, hogy az a *vádirat elleni kifogásokat kizárja*, s az azt elrendelő végzés ellen a *terhelt nem tehet illetékességi kifogást*. (281. §. 3—4 bek.).

III. *A közvetlen idézés indítványozása és elrendelése.* Közvetlen idézés elrendelését rendszerint *csak a kir. ügyész-ség indítványozhatja*. (282. §.).

Összefüggés (18—19. §.) esetében a *pótmagánvádló* is indítványozhatja a közvetlen idézés elrendelését, ha az összefüggő ügyek valamelyikében a kir. ügyészség ilyen indítványt tett. (u. o. 2. bek.).

A *magánvádlót* a közvetlen idézésre való indítványtétel joga rendszerint nem illeti meg, csupán *összefüggés* esetében, ha az összefüggő ügyek valamelyikében a kir. ügyész ily indítványt tett, van joga a *pótmagánvádlónak* kivételesen szintén indítványozni (mintegy az ügyészhez csatlakozni) az általa képviselt vád tárgyát képező cselekményre. *Főmagánvádló sohasem indítványozhat közvetlen idézést*. Az indok itt is az, ami miatt magánvád esetében a BP. nem engedte meg a facultativ vád alá helyezést, t. i., hogy a magánvádló vádirata nem eléggé elfogulatlan alap, melynek birói megvizsgálása felesleges lehetne.

A közvetlen idézés iránti indítványt a kir. ügyész (valamint a pótmagánvádló) *rendes vádiratban* terjeszti a törvényszék vagy az esküdtbíróság elé. A *kir. ügyész* vádiratában a közvetlen idézés indítványozásával egyidejűleg a terhelt le tartóztatása iránt is tehet indítványt. (282. §. 1. bek.).

A közvetlen idézés *elrendelése* tárgyában a *törvényszék* (vagy *esküdtbíróság*) határoz. (283. §. 1. bek.). A vádtanácsnak a közvetlen idézés elrendelésére nincs joga. A törvényszék *zárt tanácsülésen* határoz, a felek jelenléte nélkül. Tárgyalás, vitatkozás a közvetlen idézés feltételeinek fennforgása vagy fenn nem forgása felett nincs megengedve.

A törvényszék, ha az ügy adataiból és a vádiratból a közvetlen idézés feltételeit igazolva látja, elrendeli a közvetlen idézést vagyis *a főtárgyalásra lehetőleg közeli határnapot tűz ki*. (284. §. 1. bek.).

Ha azonban a közvetlen idézés feltételeit nem találja megállapíthatóknak, vagy az indítvány nem arra nem jogosított egyén által tétetett, a törvényszék a körülményekhez és az ügy állásához képest a következő határozatokat hozhatja. Elrendelheti:

1. a *vád alá helyezési* eljárást,

2. a vizsgálat teljesítését, illetőleg a nyomozás vagy vizsgálat kiegészítését,

3. a bűnvádi eljárás továbbfolytatásának felfüggesztését,

4. az ügynek az illetékes bírósághoz való áttételét, végre

5. az eljárás megszüntetését. (283. §. 1. bek.).

Az eljárás megszüntetését azonban a törvényszék ily esetekben is csak a Bp. 264. §-ának 1—5. pontjai alapján rendelheti el, a 6. pont felett, t. i. a terhelt bűnössége iránt *alapos gyanu hiánya*, illetőleg az erre felsorolt bizonyítékok elégtelensége miatt épügy nem dönthet, mint a 268. §. esetében.

A közvetlen idézés elrendelése, habár nem egészen egy jelentőségű a vád alá helyezési határozattal, (L. a képviselőház igazságügyi bizottságának jelentését, 42—43. l.) azonban a terhelt a közvetlen idézés után szintén *vád-lottnak* nevezetik, valamint a Bp. 25. §-a szerint a főtárgyalásnak a 283. §. alapján történt elrendelése a *fegyelmi törvények szempontjából* egyenlő hatályu a vád alá helyezéssel. (L. az előző §-t.)

III. *Perorvoslatok*. A közvetlen idézés tárgyában hozott végzések ellen a *perorvoslatokat* szintén jelentékenyen korlátozza a BP.

A *kir. ügyészség* és a *sértett* is csak az eljárást *megszüntető, felfüggesztő*, vagy az *áttételt elrendelő* végzés ellen élhetnek felfolyamodással. (284. §. 2. bek.).

A közvetlen idézés elrendelését elutasító többi határozat ellen csak a *főtárgyalás alkalmával*, illetőleg az ítélet ellen használható *felebbezéssel* lehet orvoslást keresni. (283. §. 4. bek.).

A *terhelt* a perorvoslat jogától *teljesen meg van fosztva*, amit azonban a közvetlen idézés természete magyaráz, mert ez épen az eljárás lehető leggyorsabb lebonyolítása végett lévén megengedve, e cél lenne veszélyeztetve, ha a terhelt felfolyamodási jogával késleltethetné a főtárgyalást, holott a főtárgyaláson mindennemű sérelmét, kifogását előadhatja s így az ő érdeke is az, hogy az ügy minél előbb főtárgyalásra kerüljön.

IV. A *főtárgyalás*. A közvetlen idézés alapján tartott főtárgyalás minden tekintetben a rendes szabályok (Bp. XVIII. l.) szerint tartatik meg. A Bp. azonban idevonatkozólag két különleges rendelkezést tesz. Ugyanis: a) Az elsőfoku bíróság a főtárgyalás fejleményei alapján a közvetlen idézéstől elterhet és ebben az esetben is a vizsgálat teljesítését, vagy a vádálathelyezési eljárást rendelheti el. (284. §. 5. bek.) Vagyis, ha a közvetlen idézés felté-

telei fenforogtak is, de az ügy a főtárgyalás fejleményei szerint oly bonyolodottnak tűnik fel, hogy vizsgálatra vagy a vádalahelyezési eljárás lefolytatására van szükség, a főtárgyalási tanács visszatereli az ügyet az előző rendes perszakokba. b) Ha azonban a főtárgyalás a tényállást teljesen felderítette, a bíróság az ügyben akkor is hozhat ítéletet, ha úgy találja, hogy a közvetlen idézésnek nem volt volna helye. (u. o. 6. bek.).

HARMADIK CIM.

A főtárgyalás.

114. §. *A főtárgyalás jelentősége és két főtípusa.*

Irodalom: Lukács Adolf: A főtárgyalás. II kiad. 1900.: Min. Ind.: 485—587.; Balogh-Ilés-Vargha: II. 300—600.; John: II. 809—868. és III. 1—509.

I. A mai vegyes rendszerű büntető perjogok szerint a *büntető per központja*, döntő szaka az u. n. *főtárgyalás*. Az eljárásnak ez a szaka az, amelyen a per sorsa érdemileg eldőlt. Az összes előző perszakok csak ennek előkészítésére szolgálnak. Az állam büntetési igénye, a terhelt ártatlansága vagy bűnössége és a konkrét büntetés feletti jogvita, a tulajdonképeni büntetőjogi per itt folyik le.

Ezt akarja kifejezni a BP. már a *fő-tárgyalás* elnevezéssel is, mellyel a nyomozó rendszerből felmaradt *vég-tárgyalás* nevet kiküszöböli. A *nyomozó* rendszer „*végtárgyalása*“ csak utolsó tárgyalás volt a bűnperben, melyen a vizsgálati iratok felolvastattak, illetőleg előadattak, hitelesítették s azok alapján meghozatott az ítélet. Ez tehát helyesen nem is volt *tárgyalásnak* nevezhető, hanem *tanácsülésnek*, melynek anyagát, lelkét a vizsgálóbíró által összegyűjtött iratok, az *aktacsozó* képezte. A per legfőbb szaka így e rendszerben nem is a végtárgyalás, hanem a *vizsgálat* volt, itt dőlt el már tulajdonképen a per sorsa, a végtárgyalás csak a vizsgálóbíró, illetőleg az előadó véleményének ítélet erejével felruházása volt.

A vád- és vegyes rendszer megfordítja a per szakainak jelentőségét s a per *döntőszakává* a főtárgyalást teszi. Az ügy sorsa a mai perjogok szerint a főtárgyaláson dől el, mert *itt történik meg a bizonyítás*, itt folyik le a *szóbeli harc* a felek között a bíróság szeme láttára, füle hallatára s e közvetlen benyomás hatása alatt hozatik meg az *ítélet*. Ezért veszi körül

a mai büntetőperjog a főtárgyalást a lehető legtöbb perjogi biztosítékkal, hogy annak sikerét, alaposságát a lehetőség határáig biztosítsa.

A főtárgyalás az a része a mai büntetőpernek, ahol a büntető eljárás szabadelvű *vezérelvei*: a vádely, a közvetlenség, szóbeliség, nyilvánosság, teljesen megvalósulnak, az ügyfélegyenlőség, a védelem teljes szabadsága itt érvényesül, itt nyer a terhelt orvoslást az esetleges hátrányokért, amiket a nyomozó jellegű előkészítő eljárás alatt szenvedett.

A mai modern *főtárgyalás* elvileg visszatér a görög és római (questio perpetua korabeli) *tiszta vádper* tárgyalásához, illetőleg az ujkori *angol tárgyalást* (trial) tekinti mintául, amelyeken folyt, illetőleg folyik le szintén az egész bünper mintegy elejétől végig.

A régi magyar jog főtárgyalása szintén a fentebbi történeti fejlődésen megy át. Az ősi korban *szóbeli*, igazi főtárgyalás van, az írásbeliség s a nyomozó rendszer befolyása alatt azonban a XVII—XIX. században nálunk is az *írásbeli végtárgyalás* fejlődik ki s csak a BP. előtti 3 évtized joggyakorlata fejleszti lassanként a végtárgyalást a modern vegyes rendszer *főtárgyalásává*. De még a vizsgálati szak döntő jellege a 80—90-es években is kísért s a Kuria még 1894-ben is rendelt el *hitelesítési tárgyalást* (Balogh-Illés-Vargha: III. 280.), mely a vizsgálat alatt kihallgatott tanuk egyszerű megesketéséből s ez alapon a felek meghallgatása nélkül való ítélethozatalból állt.

A mai vegyes rendszerű perjogok között is a főtárgyalás *részletei* tekintetében jelentékeny eltérések vannak. Különösen az *angol* és a *francia* főtárgyalást szokták ma is, mint két ellentétes típust szembeállítani.

a) Az *angol* főtárgyalás (a petty jury előtti *trial*) az ősi, tiszta vádperre emlékeztet. A bírő komoly méltósággal (magas emelvényen) ügyel fel és figyel a tárgyalásra. *Nem ő tárgyal, hanem a felek*. A vádlott megkérdezése után (arraignment), hogy bűnösnek vallja-e magát, vagy nem (pleading of guilty), tagadó válasz esetén a jury megalakítatik, a clerk felolvassa a vádlevelet, erre jön a bizonyítás (*hearing*). A vád képviselője megnevezi tanuit, kifejti, mit akar igazolni s kihallgatja tanuit (*examination in chief*), utána a vádlott, vagy képviselője intéz hozzájuk ellenkérdéseket (*cross examination*), majd ismét a vádló tehet újabb kérdéseket (*reexamination*). Ezután a vádlott tanui hallgattatnak ki, előbb a vádlott képviselője, majd a vádló s végül ismét a vádlott képviselője által. Erre jön a vád összegezése és a védő válasza s ezek után a bírő zárbeszéde (*summing up, charge*) az esküdtekhez, mely már az ítéleti szakhoz tartozik. A charge után a verdict, erre a bírő ítélete következik.

Az *angol* főtárgyalás főjellemonása: a *vádló, védő és ítélő functio szigorú elkülönítése* s a három hatáskör teljes tiszteletben tartása. A bírő nem vegyül a felek tárgyalásába, csak felügyel arra, legfeljebb a *vádlott érdekében* avatkozik be, mint a „vádlott tanácsadója“ (counsel for the prisoner.) A felek, illetve képviselőik teljesen egyenlő jogkörrel bírnak.

b) A *francia* főtárgyalás (ugy a jury, mint a törvényszék előtt) még sokban emlékeztet a nyomozó rendszerre. Az elnök nemesak vezeti a tárgyalást, de *ő maga tárgyal*, a felek ugyszólván csak közreműködnek. Az egész

tárgyalás terhe, gondja az elnök feladata. Ő hallgatja ki a vádlottat, (ő alakítja meg az esküdtszékot), ő hallgatja ki a tanukat, szakértőket, ő egyenliti ki a tanuk és a vádlott ellenmondásait, ő igyekszik a tényállást teljesen tisztába hozni, új bizonyítékokat szerezhet be, a felek csak ő utána vagy az ő közvetítésével intézhetnek kérdéseket a vádlotthoz és a tanukhoz. A perbeszédok után esküdtbíróági ügyekben ő teszi fel a kérdéseket az esküdteknek, ő menti fel tagadó verditet esetén a vádlottat. A francia főtárgyalás, mint *Hélie* mondja, voltaképp „egy további phasisa a vizsgálatnak“, az elnök valószínűleg vizsgálóbíró módjára jár el s így nem csoda, ha elfogulatlanságát alig képes megőrizni s a két szavazó bírő az, aki figyel és nem avatkozik a tárgyalásba. Ezenkívül a bíróság a vádlói jogkörbe is belenyul, mert új bűncselekmény felmerülése esetén elrendelheti a vádemelést.

A *belga, olasz, német, osztrák* prtsok a főtárgyalás berendezésére lényegileg mind a francia rendszert követik, több-kevesebb módosítással.

II. A Bp. a főtárgyalás berendezésére nézve a francia rendszert fogadta el, ép úgy, mint az 1843/4-iki javaslatunk s 1900 előtti gyakorlatunk. Azonban több pontban jelentékenyen javítja a francia mintát s igyekszik közeledni az angol rendszer felé. A mi főtárgyalásunk független a vizsgálattól, a *vádelvet, a hármass funkció szétválasztását* és tiszteletben tartását sokkal jobban keresztül viszi, mint a francia Code. A bíróság a vádlót semmi körülmények közt nem utasíthatja vádemelésre, vagy fentartásra. Az elnök szerepe nem annyira inquiráló s jogköre nem oly mindenható, mint a francia elnöké, fontosabb közbenső kérdésekben nem is ő, de a *bíróság* határoz. (L. alább a 116—122. §§.-okat.).

A mi Bp-unk is keresztülviszi azt a helyes elvi felfogást, hogy *a főtárgyalás független az előkészítő perszakok eredményétől*. A bíróság szabály gyanánt csak a főtárgyaláson felforgott bizonyítékokra alapíthatja ítéletét. (Bp. 324. §. 1. bek.) Az előkészítő eljárás alatt összegyűjtött bizonyító anyag, a vádtanács vádaláhelyezési határozata s minősítése egyáltalán nem praejudicial a főtárgyalásnak. A felek szintén nincsenek kötve az előző perszakban tett nyilatkozataikhoz, attól eltérhetnek (a vád módosítható, a beismerés visszavonható s megfordítva). A vegyes rendszer közvetítő felfogásának megfelelően azonban az előkészítő eljárás alatt összegyűjtött bizonyítási anyag *kivételesen, szükség esetén* (mint *Vargha F.* talán kifejezi: *perbeli végszükség esetén*) felhasználható, így a főtárgyalásra elő nem állítható (meghalt, külföldre távozott) tanu vallomása felolvasható, de ez sohasem vonatkozhatik a bizonyító eljárásnak a főtárgyalásról teljes kiküszöbölésére s a nyomozás és vizsgálat anyagának egyszerű átvételére, leg-

feljebb egyes, a törvényben szabatosan körülírt bizonyítékokra, illetőleg esetekre. A Bp. azt sem engedi meg, amit az osztrák Bp. és a francia gyakorlat, hogy a felek *kölcsönös beleegyezésével* a vizsgálati iratok valamely része felolvasható lenne. (I. alább a 118. §-t.).

Az angol főtárgyaláshoz annyiban is közeledni kívánt a Bp., hogy a tanuknak és szakértőknek *a felek általi kihallgatását*, az u. n. *keresztkérdéssel* is meghonosítja. (I. alább a 118. §-t.).

Mindezek dacára a Bp. főtárgyalása általában és egészben véve a francia typushoz hasonlít s annak egyes hibái a mi főtárgyalásainkon is meglátszanak. (I. alább.).

A BP. külön fejezetekben intézkedik a *törvényszék* előtti (XVIII. fejezet) és az *esküdtbíróság* előtti (XIX. fejezet) főtárgyalásról. Ezenkívül a főtárgyalás mindkét alakjára kiterjedőleg a XVII. fejezetben *a főtárgyalás előkészítéséről*.

I. FEJEZET.

115. §. *A főtárgyalás előkészítése.*

I. A modern bűnvádi perben tulajdonképen az egész előkészítő és közbenső eljárás a főtárgyalás előkészítésére irányul, a BP. (XVII.) fej.) azonban „a főtárgyalás előkészítése” alatt *szoros értelemben* azokat a cselekményeket érti, melyeket a főtárgyalást elrendelő határozat meghozatala és a főtárgyalás tényleges megnyitása közötti idő alatt részint a bíróságnak, részint a feleknek kell teljesíteniök avégből, hogy a főtárgyalás megszakítás nélkül folyhasson le.

Ezek a szoros értelemben *előkészítő* cselekmények részint pusztán adminisztratív teendők, így: 1. az *iratok áttétele a főtárgyalási elnökhöz*, 2. a fogvalevő *vádlottnak a törvényszéki fogházba szállítása*, 3. a főtárgyalás *határnapjának kitűzése* s az érdekelt személyek *értesítése*, 4. a főtárgyalás esetleges *elhalasztása*. 5. a főtárgyalás *helyének* esetleg a rendes székhelyen kívül eső helyre való kitűzése. Azonban e kisebb jelentőségű intézkedéseken kívül a BP. ide utal a bizonyító anyag összegyűjtése és biztosítása érdekében több fontos, a per érdekét s a felek érdekeit érintő intézkedéseket is, mint: 1. a *vádlott kihallgatását* az elnök által, 2. *új bizonyítékok beszerzését*,

új vizsgálati cselekmények teljesítését, 3. a *vádirat* esetleges *visszavonását* s új *vádirat* beadását.

1. A főtárgyalás közvetlen előkészítése a *tiszta vádrendszer* értelmében a felek feladata, miután őket terheli a bizonyítás s az ő érdekük a per elintézése. A *nyomozórendszer* az ellenkezőt teszi szabállyá: az előkészítés épen a bíróság dolga s ezért minden szükséges előkészítést a bíró és csak a bíró végez. A *vegyes rendszer* itt is a helyes középuton kíván haladni s a felek és a bíróság közös feladatául tekinti az előkészítést, sőt amennyiben a főtárgyalás vezetése a *főtárgyalási elnököt* illeti, őt tolja előtérbe s első sorban ő reá ruhazza a főtárgyalás akadálytalan megtartását biztosító legtöbb cselekmény teljesítését, tért engedve azonban a felek közreműködésének és indítványainak.

2. *Lukács A.* (id. m.) élesen elítéli a Bp. idevágó rendelkezéseit, így különösen a vádlott kihallgatását és új vizsgálati cselekmények teljesítését, ami „az ügyek elposványosítására“ vezet. Szerinte az egész előkészítő eljárás az elnök azon jogosultságára lenne leszorítandó, hogy betegség vagy más elhárítatlan akadálynál fogva a főtárgyalásra meg nem jelenhető tanukat kihallgathasson (10. l.). Az itt-ott túlzó kritikában sok igaz is van. Az „elposványosítás“ vádját azonban a gyakorlat megeáfolta. Épen gyorsítja az eljárást, ha az elnök maga beidéz oly tanukat, akiknek be nem idézése miatt a főtárgyalás elnapolandó lett volna.

Vargha F. a főtárgyalás előkészítését tényleg egy új perbeli szaknak, u. n. „közbenső perjogi tagozatnak“ nevezi. (Balogh-Illés-Vargha: II. 301.) Miután azonban a gyakorlatban e cselekmények nem mindig, sőt az új vizsgálati cselekmények és új vádirat épen *kivételesen jönnek elő*, szerintem felesleges, sőt zavaró az előkészítést „közbenső perszaknak“ nevezni.

II. A Bp. által megállapított egyes, a főtárgyalást előkészítő cselekmények a következők:

1. *Az iratok átvétele, a vádlott átszállítása és kihallgatása, védőrendelés.*

a) A főtárgyalást elrendelő határozat meghozatala, illetve jogerőre emelkedése után az ügy iratai a *főtárgyalás elnökének* adandók át. (285. §. 1. bek.).

b) Ha a vádlott valamely járásbíróóság fogházában van fogva, azonnal a *törvényszék fogházába szállítandó.* (u. o. 2. bek.).

c) Az iratok átvétele és átnézése után a főtárgyalás elnöke köteles a *fogva levő vádlottat haladék nélkül maga elé vezetetni* és a főtárgyalás előkészítése céljából *kihallgatni.* A kihallgatás főleg arra irányul, nem kíván-e a vádlott eddig nem érvényesített *új bizonyítékot megjelölni*, az ellene emelt vádra nézve *újra nyilatkozni*, vagy *védőt választani.*

A *szabaddában levő vádlottnak* ily irányu kihallgatása *mellőzhető*, ha azonban a főtárgyalás elnöke *szükségesnek*

találja, a vádlottat megidézheti, vagy kihallgatása végett tartózkodó helyének bíróságát megkeresheti. (u. o. 3—4. bek.).

e) Amennyiben oly eset forog fenn, amidőn a főtárgyalás védő nélkül meg nem tartható (Bp. 56. §.), a főtárgyalás elnöke, ha a vádlottnak még nincs védője, *védő kirendeléséről intézkedik.* (u. o. ut. bek.).

A vádlottnak az elnök által való előzetes kihallgatása egyrészt arra szolgál, hogy az elnök közvetlenül tájékozza magát a *vádlott egyénisége* felől, másrészt és főleg arra, hogy a *védőválasztás* (esetleg a védőkirendelés) és az *új bizonyítékok bejelentése iránti joga* felől a vádlott kitaníttassék. Ennyiben tehát a kihallgatás csak előnyére válik magának a vádlottnak is s a védelem érdekét szolgálja. Lényegében erre irányul az a rendelkezés is, mely szerint az elnök azt is megkérdezheti a vádlottól, nem kíván-e a vádra nézve újra nyilatkozni? Az elnöknek nem szabad a vádlottat faggatni, boismerésre biztatni vagy fenyegetni, ezt világosan tiltják a 134. és 135. §-ok, melyek erre a kihallgatásra is irányadók. A kihallgatás csak akkor kötelező, ha a vádlott *fogva van*, miután ez esetben van rendszerint szükség a védelem iránti kitanításra. A szabadlábban levő vádlott kihallgatása facultatív, vagyis teljesen az elnök belátásától függ. A szabadlábban levő vádlottat az elnök nemcsak személyesen, hanem *megkeresés útján is* kihallgathatja.

A vádlott kihallgatása a főtárgyalás előtt az *angol jogban* teljesen ismeretlen. Ezt egyenesen a *francia Code d'instr. crim.* (1791., 1795. és 1808.) teremtette meg abból a célból, hogy a vádlott figyelmeztethető legyen a védő választás és perorvoslati jogára (miután a francia Code szűkint a terhelt az elővizsgálat alatt nem élhetett védő közreműködésével.) A kihallgatást azonban ma *Franciaországban* nem az elnök, hanem egy kirendelt bíró teljesíti s az nem egyéb, mint üres formáság (*Garraud: 721.*) A belga, olasz és osztrák prtsok szintén ismerik e kihallgatást, a két előbbi a francia mintá szerinti, az osztrák prts (220. §.) pedig az *elnök által* rendszeren kihallgatolja a vádlottat (de csak esküdtbírói ügyekben) s azt is megkérdezteti tőle, nem kíván-e a vizsgálóbíró előtt tett vallomásaához valamit hozzátenni, vagy *nem akarja-e azt módosítani*, ami azonban veszélyes, mert mintegy figyelmezteti a vádlottat az előbbi vallomása visszavonására s alkalmat ad a hazugságra. A *német prts 215. §-a* rendszeren kihallgatást nem ismer, de azt kérdezteti meg a vádlottól, hogy mely bizonyítékokat kíván felhozni védelmére a főtárgyaláson. Ezt a megkérdezést azonban sokszor a törvényszéki szolga által eszközlik. (John II. 812.)

2. *A főtárgyalás napjának kitűzése.* Amennyiben a főtárgyalás megtartásának akadálya nincs, a főtárgyalás elnöke kitűzi a főtárgyalás *határnapját* és arra a védőt, a feleket, a sértettet és képviselőiket, továbbá a vádhatározatban és ha ezt nem hoztak, a vádiratban felsorolt tanukat és szakértőket megidézi. (Bp. 286. §. 1. bek.). Ugyanő intézkedik a bíróság tagjainak és a jegyzőkönyvvezetőnek értesítése, valamint a szükséghez képest egy vagy több pótbírónak, esetleg tolmácsnak kirendelése iránt. (287. §. 1. bek.).

A *vádlott* akként idézendő meg, hogy az idézőlevélnek kézbesítése és

a főtárgyalás határnapja közé *legalább nyolc napi időköz* essék. E szabálynak meg nem tartása csak akkor ok a főtárgyalás elhalasztására, ha abba a vádlott bele nem egyezett, vagy miatta a főtárgyaláson a vádhatározatnak, illetőleg a vádiratnak felolvasásáig (304. §.) kifogást tett. (u. o. 2. bek.).

3. *A főtárgyalás elhalasztása és a főtárgyalás helye.* A főtárgyalást, ha az még meg nem kezdetett, *az elnök fontos okból elhalaszthatja.* (Bp. 290. §. 1. bek.).

Az, hogy a védő akadályozva van, csak akkor ok az elhalasztásra, ha idő rövidsége miatt más védő nem rendelhető, vagy a kirendelt a védelemre kellően elő nem készülhet.

A főtárgyalás rendszerint az elsőfoku bíróság székhelyén tartandó meg. Azonban *az eljáró bíróság előterjesztésére*, a bizonyítás jelentékeny könnyítése végett, *az igazságügyi miniszter* megengedheti, hogy a főtárgyalást *más helyen* tartsák meg. (291. §.)

4. *A főtárgyaláson meg nem jelenő tanúk, szakértők kihallgatása, a bizonyítékok kiegészítése, új bizonyítékok bejelentése.*

a) Ha a főtárgyalás elnöke arról szerez tudomást, hogy a még ki nem hallgatott, de a főtárgyalásra megidézett tanu vagy szakértő *hosszabb időre terjedő betegsége* vagy *más elháríthatatlan akadály miatt* a főtárgyalásra nem fog megjelenni, annak valamely *kiküldött vagy megkeresett bíró által leendő kihallgatását* rendelheti el. (287. §. 2. bek.).

b) *A felek* a főtárgyalás határnapjának kitüzése után is kívánhatják, hogy a bíróság a vádhatározatban, illetőleg a vádiratban megjelölt bizonyítékokat *egészítse ki*, vagy *új bizonyítékokat szerezzen meg.* E célból kötelesek indokolt *indítványukat* a főtárgyalás elnökénél, legkésőbbben *négy nappal a főtárgyalás előtt*, szóval vagy írásban előterjeszteni s ebben az indítványban a kihallgatandó vagy a főtárgyalásra megidézendő tanut vagy szakértőt, továbbá a beszerzendő egyéb bizonyítékot és a bizonyítani kívánt tényt *tűzetesen megjelölni.* (288. §. 1—2. bek.).

Azok a tanúk vagy szakértők, akiknek megidézését a felek kérték, a főtárgyalásra *rendszerint megidézendők*, kivéve, ha a bizonyítani kívánt körülmény az ügy eldöntésére nézve *egészen lényegtelennek mutatkozik*, vagy ha nyilvánvaló, hogy a fél a tanura vagy szakértőre *az ügy eldöntésének készletése végett* hivatkozik. (u. o. 3. bek.).

c) *Az elnök* a főtárgyalásra új tanukat és szakértőket *hivatalból is megidézhet.* (u. o. 5. bek.).

A bizonyítékok kiegészítésének, vagy egészen új bizonyítékok bejelentésének megengedésénél a BP. abból indult ki, hogy a vádlev követelményei szerint a bizonyítás első sorban a felek joga és kötelessége s így merő formalizmus lenne őket e joguktól elzárni pusztán azért, mert a vádirat már benyújtott, vagy vádhatározat hozatott.

Ha az elnök megtagadta valamely tanu beidézését, vagy valamely bizonyíték beszerzését, a félnek joga lesz a beidézést vagy beszerzést az ítélőbíróságtól a *főtárgyaláson kérni*. (288. §. 4. bek.)

Hogy az elnök *hivatalból* is megidezhet új tanukat és szakértőket, a vádelv követelményével ellenkezésben áll, de ez a rendelkezés az anyagi igazság érdekében és célszerűségi szempontból is csak helyeselhető, mert lehet, hogy épen a felek által mellőzött tanuk meg nem idézése miatt kellene a tárgyalást elhalasztani s így módot kell adni az elnöknek, hogy előre gondoskodjék a főtárgyalás zavartalan folytatásáról. (Min. Ind. 492. 1.)

5. *Uj vádirat*. Ha az előkészítés alatt teljesített egyes vizsgálati cselekmények folytán a tényállás annyira megváltozott, hogy a terhelt más bűncselekményben mutatkozik bűnösnek, mint amellyel a vádiratban vádolva volt, vagy ha a vádlott a vád tárgyává tett cselekményen kívül *más cselekményben is* bűnösnek mutatkozik, vagy az ügy más bíróság hatásköréhez tartozónak tűnik fel: a vádlónak joga lesz vádját az új tényálláshoz képest módosítani (Bp. 316. §.) vagy a *főtárgyalás megkezdése előtt a vádirat visszavonásával egyidejűleg új vádiratot is nyújthat be*. (289. §. 1. bek.).

Ez utóbbi esetben a vádhatározat, illetőleg a főtárgyalást kitűző végzés hatályon kívül helyezendő és az új vádirat alapján a XV., illetőleg a XVI. fejezet szerint kell eljárni. (u. o. 2. bek.).

6. *Perorvoslat*. A főtárgyalás előkészítése tárgyában tett bírói intézkedések ellen és pedig úgy a főtárgyalás *elnökének*, mint a *bíróságnak* a főtárgyalás kitűzése és előkészítése tárgyában tett intézkedései (285—291. §.) ellen *felfolyamodásnak nincs helye*. (292. §.) A felek vélt sérelmeiket ilyenkor a közeli főtárgyaláson orvosolhatják.

II. FEJEZET.

A törvényszék előtti főtárgyalás.

116. §. *A főtárgyalás általános menete és vezetése. Nyilvánosság és rendfentartás.*

Irodalom: Vargha F.: A főtárgyalást vezető elnök jogköre. BJT. 29. k. 305—311.; E. Engler: Die Öffentlichkeit der Hauptverhandlung. Berlin 1912.

I. A mai büntető perbeli főtárgyalás egy igazi „vádper“ lefolyásának képét nyújtja. A *vádló* itt már az *ítélőhatalra* hivatott bíróság elé áll vádjával, igyekszik a bíróságot *meg-*

győzni a vád igazságáról a bemutatott bizonyítékok alapján s ítéletet kér tőle a büntető törvények értelmében. A vádlott teljesen passive viselkedhetik (tagadja a vádat, nem nyilatkozik a vádra), leggyakrabban azonban nyíltan vitatja ártatlanságát s mentő körülményeit igyekszik bizonyítani, a vádló bizonyítékaival szemben ellenbizonyítékokat hoz fel s szintén igazságos ítéletet kér. A bíróság mindkét fél előadásait s bizonyítékait alaposan megfigyelve és megfontolva, megállapítja a való tényeket s ezeknek és az anyagi igazságnak megfelelően érdemleges határozattal eldönti a pert.

A főtárgyalási cselekményeknek e szerint három fő csoportja van, a per három főszemélye szerint:

1. a vád előterjesztése és bizonyítása a vádló részéről, erre irányul a vádhatározat vagy vádirat felolvasása vagy előszóval előterjesztése (utóbbi Franciaországban), a vádló-bizonyítás és a vádbeszéd;

2. a vádlott védekezése a vád ellen, ezt célozzák: a vádlott kihallgatása vagy a vád iránt nyilatkozatra felhívása, a mentő bizonyítás, a védbeszéd;

3. a bírói döntés, ami áll a felek egyes indítványaira vonatkozó közbenszóló határozatok s a bizonyító eljárás és a perbeszéd után az érdemleges döntő határozat (ítélet vagy megszüntető végzés) hozatalában és kihirdetésében.

Ezeket a cselekményeket kiegészítik még a főtárgyalás vezetésére, rendjének és méltóságának fentartására vonatkozó intézkedések az elnök vagy a bíróság által.

A fentebbi cselekményeket egységes láncolatba állítva, a Bp. szerint a főtárgyalás általános menete (vázlata) a következő:

1. a főtárgyalás megnyitása, a vádlottnak és a beidézett többi személy jelenlétének megállapítása s a főtárgyalás megtarthatása iránti határozat;

2. a vádhatározat vagy a vádirat érdemi részének felolvasása;

3. a vádlott kihallgatása a vádra vonatkozólag;

4. a bizonyító eljárás;

5. a perbeszéd;

6. a bíróság tanácskozása és a döntő határozat meghozatala;

7. a döntő határozat kihirdetése.

II. A főtárgyalás vezetése a francia rendszerű főtárgyaláson, így a mi Bp.-unk szerint is a főtárgyalási elnököt illeti. Az elnök tárgyalásvezetési feladata nemcsak a főtárgyalás külső vezetésére, s a tárgyalás rendjének és méltóságának fentartására terjed ki, hanem a tárgyalás érdemleges részének,

a vádiott, a tanúk kihallgatásának, általában a bizonyító eljárásnak vezetését is felöleli. Az elnöki vezetés ily széleskörű megállapításánál az lebegett a törvényhozás előtt, hogy a tárgyalás gyorsabban és alaposabban folyik le, ha egy arra hivatott kéz vezeti annak egész folyamát. Ez a vezető kéz pedig legtermészetesebben az ítélő tanács feje, elnöke lehet, aki rendszerint a leggyakorlottabb jogász is a főtárgyalás tagjai közt.

Az *elnöki vezetés* azonban nem azt jelenti, hogy a törvényszék bírói tagjai, sőt a felek teljes passivitásban kénytelenek maradni a főtárgyalás alatt. A bíróság másik két tagjának, az u. n. *szavazó bíráknak* is joguk van közvetlenül kérdéseket intézni a tanukhoz, szakértőkhöz, felvilágosításokat kívánni s a főtárgyalás alatt felmerülő *nagyobb fontosságú* kérdések, mint a nyilvánosság kizárása, a tanúk megeskütése vagy az eskü mellőzése, új bizonyíték felvétele vagy eziránti indítvány mellőzése, nem maga az elnök, hanem a „bíróság“ jogkörébe és teendői közé tartoznak. A *felek* szintén tevékeny részt vehetnek a bizonyítási eljárásban, a taunkhoz, szakértőkhöz ők is közvetlenül intézhetnek kérdéseket, sőt a BP. azt a nevezetes ujtítást is tartalmazza, hogy a *felek egyetértő kívánságára* a bíróság megengedheti, hogy a tanukat és szakértőket *első sorban maguk a felek hallgassák ki*. Ezenkívül a felek új bizonyítékok felvételét indítványozhatják, az esküdtbíróság előtti főtárgyaláson a vádló indítványozza az esküdtekhez intézendő kérdéseket is.

A főtárgyalás elnökének jogkörét és teendőit a BP. nem írja elő külön cím alatt, azonban a XVIII. fejezetnek a *nyilvánosságra* és a *rendfentartásra* vonatkozó szakaszai (293—300. §§.) első sorban az elnöknek a főtárgyalás *külső* vezetésére és a rendfentartási (policialis) jogkörére vonatkozó szabályokat tartalmazzák. Ezenfelül azonban a fejezet többi részét is egész sorozatát a teendőknek utalják az elnök jogkörébe.

Igy az elnök főbb teendői a főtárgyalás során: megnyitja a főtárgyalást, gondoskodik a rend fentartásáról, a vádlottat mindig és kizárólag csak ő, a tanukat és szakértőket rendszerint első sorban ő hallgatja ki, ő határozza meg, hogy a bizonyítékok minő sorrendben vétessenek elő, egyes bizonyítékok megszerzését ő maga is elrendelheti, ő eszközli a szükséges szembevitéseket, a vádlottat kivételesen eltávolíthatja a teremből, a bizonyító eljárás befejezését megállapítja, a tárgyalást 24 órára félbeszakíthatja, vezeti a bíróság tanácskozását, az ítéletet kihirdeti, a vádlottat a perorvoslat használatára iránt kitanítja, a főtárgyalási és a tanácskozási jegyzőkönyvet hitelesíti.

III. *A nyilvánosság a főtárgyaláson.* A BP. értelmében a *főtárgyalás rendszerint nyilvános.* (Bp. 293. §. 1. bek.).

A főtárgyalás teljes nyilvánosságának ezen általános szabálya alól a törvény a következő kivételeket teszi, ill. a köv. korlátozásokat állítja fel:

1. A bíróság a nyilvánosság kizárását az egész főtárgyalásra, vagy annak egy részére nézve bármikor elrendelheti, ha a tárgyalás nyilvánossága a közrendet vagy a közérkölcsiséget veszélyeztetné. E kérdésben a törvényszék (tehát sohasem maga az elnök) a feleknek a közönség kizárásával történt meghallgatása után határoz. Ha a határozat a nyilvánosság kizárását rendeli el: ennek nyilvános kihirdetése után a hallgatóságnak el kell távoznia. (Bp. 293. §. 4—6. bek.).

2. A nyilvánosság kizárása esetében is a főtárgyaláson mindenik vádlott és sértett részéről kijelölt két-két bizalmi férfi lehet jelen. (Bp. 294. §.)

3. Fel nem nőttek és oly egyének, kik nem a hely méltóságának megfelelően jelennek meg, a hallgatók közül kizárandók. (Bp. 295. §. 1. bek.)

4. Az elnök helyszűke esetében a később jelentkezőket kizárhatja. (u. o. 3. bek.).

a) Ha a nyilvánosság kizárása az egész főtárgyalásra el volt rendelve, ez esetben az ítélet, valamint az ily főtárgyaláson hozott egyéb határozatok kihirdetése is a nyilvánosság kizárásával eszközendő (293. §. 2. bek.), ha azonban a főtárgyalásnak csak egy része történt zárt ajtók megett, az ítélet és más határozat is nyilvánosan hirdetendő ki. (Bp. 329. §. 1. bek.).

b) A zárt ajtók megett tartott főtárgyalásról hirlapi tudósítást közölni nem szabad. A Bpé. 20. §-a szerint ugyanis: Aki a büntető bíróság előtt a nyilvánosság kizárásával tartott tárgyalást vagy főtárgyalást a hatóság engedélye nélkül bármely módon, egészben vagy részben közzétesz, amennyiben súlyosabban büntetendő cselekmény nem forog fenn, három hónapig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Kiegészítik e rendelkezést a Ppé. 96. §-a és a Fb. 13. §-a. L. még a St. végreh. rendeletének (2500/1914. M. E.) 66—71. §-ait.

c) A fiatalokorak bírósága a fiatalokorak büntügyében a nyilvánosságot belátása szerint kizárhatja, sőt a nyilvános tárgyaláson is csak meghatározott személyek lehetnek jelen hallgatók gyanánt (Fb. 26. §. L. alább a 163. §-ban). Ez a szabály a fiatalokorak törvényszéki tanácsa előtt tartott tárgyalásra is megfelelően alkalmazandó. (Fb. 38. §. 2. bek.).

d) Teljesen titkosnak csak a bíróság tanácskozása és szavazása tekintendő, amelynél csak az ítéelő bíróság tagjai és jegyzője lehetnek jelen. (Bp. 293. §. 2. bek.).

IV. *A rendfentartás a főtárgyaláson.* A tárgyalás rendjének és méltóságának fentartása a főtárgyalási elnök feladata. (Bp. 296. §. 3. bek.). E fontos és gyakran elég nehéz feladat betölthetése végett a törvény megfelelő *rendészeti* (policiális) és *rendbüntetői* jogot ad az elnöknek úgy a felekkel, s a főtárgyalás más szereplő személyeivel, mint a hallgatósággal szemben.

Az erre vonatkozó általános szabályok és a különböző személyekkel szemben alkalmazható különböző kényszerintézkedések a következők:

1. Az elnök gondoskodik a biztonság fentartásához szükséges elővigyázati intézkedésektől. A fogvaleyvő vádlott, habár bilincs nélkül, de mindig

őr (fegyveres bürtönör) *kisérétében* állítandó a bíróság elé, sőt az elnök szükség esetén a szabadlábon levő vádlottat is *fegyveres őrizet alá helyezheti.* (Bp. 301. §. 2—3. bek.).

Bottal senkisé, *fegyverrel* pedig csak azok bocsáthatók a tárgyaló terembe, akik azt hivatalos vagy szolgálati állásuknál fogva viselik. (Bp. 295. §. 2. bek.).

A gyakorlatban nem ritkán kellemetlen jelenetek fordulnak elő, midőn tényleges szolgálatban álló katonák kihallgatásáról van szó, akik a katonai szolgálati utasítások szerint oldalfegyverrel jelennek meg. Téves és helytelen a főt. elnökök azon intézkedése, mellyel a kihallgatott tényleges katonát oldalfegyvere letételére szólítják fel. A tényleges katona „hivatalos állásánál fogva” jogosan viseli az oldalfegyvert a bíróság előtt is.

2. Az elnök köteles felügyelni arra, hogy az ügyre épen nem tartozó körülmények bizonyításával vagy fejtegetésével a tárgyalás menetét ne késleltessék. (Bp. 296. §. 2. bek.).

3. Annak, akit a bíróság előtt kihallgatnak, vagy aki a bírósághoz szól, rendszerint felállva kell beszélnie. Az elnök e szabály alól kivételt tehet. (u. o. 4. bek.).

4. A *hallgatóság* közül azokat, kik a tárgyalás rendjét zavarják vagy méltóságát sértik, tetszést vagy nem tetszést nyilvánítanak, az elnök a) *rendreutasítja*, ha ez eredménytelen maradt, b) a teremből *kiutasíthatja*, szükség esetében *kivezetetheti*. Ha a tárgyalás rendjét másképp nem lehet fenntartani, c) az elnök elrendelheti *az egész hallgatóság eltávolítását*.

d) Ezenfelül az elnök azt, aki *rendeletének ellenszegül*, vagy a rendet *ismételve* vagy *súlyosabban* megzavarja, azonnal *letartóztathatja* és *nyolc napig terjedhető elzárással* büntetheti. (u. o. 5., 6. bek.).

5. A *vádlott*, a *magánvádoló*, a *tanu*, a *szakértő* vagy a *sértett* ellen, ha illetlen vagy durva magaviseletet tanusítanak, vagy sértő kifejezést használnak, az elnök által alkalmazható intézkedések: a) *rendeutasítás*, b) 200 *koronáig* terjedhető, elzárásra átváltoztatható *pénzbüntetés*. A *fogva levő* vádlott ellen e helyett *fegyelmi büntetés* alkalmazandó. (Bp. 297. §. 1., 2. bek.).

A *vádlott* ellen ezenfelül, ha az elnök figyelmeztetése dacára *ismételve durván* viselkedik, a *törvényszék* (tehát már nem az elnök) elrendelheti: a teremből *kivezetését*, *őrizet alá helyezését* és a tárgyalásnak távollétében folytatását. Ily esetben is azonban a vádlott a bizonyító eljárás befejezése előtt a terembe hivandó és a távollétében felmerült lényeges körülményekről értesítendő. (Bp. 297. §. 3. bek.).

Kuria: J. E. Sértő kifejezéseknek *beadványban* használata nem esik a 297. §. alá, csak a tárgyalásnál elkövetett illetlenség vagy durvaság. 1904. évi 9573. sz. BHT. II. 107. sz.

6. *Katonai bíróság* hatóságának alávetett egyént, ha a tárgyalást zavarja vagy helytelen magaviseletet tanusít (296—297. §.), az elnök a) *rendeutasíthatja*, szükség esetében b) a tárgyaló teremből *eltávolíthatja* és megbüntetése végett a feljebbvaló katonai hatóságot keresi meg. (Bp. 298. §.)

7. Ha az ügyben eljáró *ügyvéd* rendzavarást követ el, a) az elnök *rendeutasíthatja*, b) ismételt vagy súlyosabb rendzavarás esetében az *ittől*.

biróság 200 koronáig terjedhető *pénzbírsággal* büntetheti és c) amennyiben a rendzavarás oly mértékű, hogy a tárgyalás vele nem folytatható, helyette *más ügyvédet* rendelhet ki, mennyiben ez azonnal egyáltalán nem, vagy csak a vádlott, illetőleg a sértett érdekeinek sérelmével történhetnek, a főtárgyalás más ügyvédnek választása, illetőleg kirendelése végett a rendzavarást elkövetett ügyvéd *költségére félbeszakítandó* vagy *elnapolandó*. (Bp. 299. 1. bek.).

8. Ha a *kir. ügyészség* tagját terhelné *súlyosabb* rendzavarás és az elnök figyelmeztetése eredménytelen maradt, az ülés azonnal *félbeszakítandó* és a közvádlónak közvetlen feljebbvalója, a rendzavarás körülményeinek közlése mellett, *más közvádló kirendelése végett* keresendő meg. (u. o. 2. bek.).

V. *Perorvoslat. Az elnöknek és a törvényszéknek a főtárgyalás* folyamán hozott *közbeszóló határozatai* ellen nincs helye *felfolyamodásnak*. (Bp. 300. §.).

A főtárgyalási *elnöknek* a 297. §. alapján hozott határozatait a *kir. tábla* vizsgálja felül. L. ez iránt *Perjéssy M.*: BJT. LIX. 186.

A Kurián legutóbbi időkg vitás volt, használható-e perorvoslat egyáltalán az *elnök* határozata ellen. Helyesen és alaposan mutatja ki *Vargha F.* a perorvoslat szükségét ily esetben is. BJT. LXI. 1—4. L. még *Kovács Lajos*: I.XII. 159.

A *főt. elnöknek* a főtárgyalás *folyama* alatt tett intézkedései vagy határozatai (305., 307. §§.) ellen szintén van helye perorvoslatnak, így semiségi panasznak is (esküdtbir. főt.) Ugyanigy a *Kuria*: BJT. LXIV. 13., 15.

117. §. *A főtárgyalás megnyitása. A vád és a védelem tárgyának megállapítása.*

I. A főtárgyalás legelső mozzanata annak *megnyitása* s a *megidézett személyek jelenlétének megállapítása*, hogy határozni lehessen afelett, megtartható-e egyáltalán a főtárgyalás. A megidézett személyek közül legfontosabb a *vádolt* megjelenése, mintán a *vádolt jelenléte nélkül a főtárgyalást megtartani nem szabad*. (Bp. 302. §. 1. bek.) Az elnök azért mindenekelőtt a vádlott jelenlétét és személyazonosságát köteles megállapítani vagyis kikérdezi őt „személyes viszonyai“ (neve, kora, vallása, szülő- és lakóhelye, honossága, foglalkozása, családi állapota, vagyoni és katonai szolgálati viszonyai, volt-e már büntetve, ha igen, hol, mikor és mi miatt? (Bp. 133. §. 1. bek.) felől.

Ha a főtárgyaláson állapítják meg, hogy a vádlott *meghalt*, a *törvényszék* ellene a további bünvádi eljárást *végzéssel megszünteti*. (Bp. 301. §. ut. bek.). Törvényszék előtti főtárgyaláson a vádlott jelenléte akkor is kötelező, ha a vád kihágásra irányul. BJT. LIX. 189.

A vádlotton kívül nélkülözhetetlen személyek még a fő-

tárgyaláson a *vádló* és a kötelező védelem eseteiben a *védő*. (Bp. 56. §.).

a) A *kir. ügyészség* mint a vád rendszerinti képviselője, nemcsak akkor köteles jelenlenni, ha a vádat ő képviseli, de a *pótmagánvádló vádképviselője esetében is*. Csak főmagánvád esetében (Bp. 41. §.), amennyiben a kir. ügyészség a vád képviselőjét közérdekből el nem vállalta, lehet a főtárgyalást a kir. ügyészség jelenléte nélkül megtartani. (Bp. 302. §. 2. bek.).

Ugyanabban az ügyben a kir. ügyészséget annak *több tagja* is képviselheti, de a perbeszédék száma ezzel nem szaporítható. (u. o. 3. bek.).

b) Ha a *védő* oly ügyben, melyre nézve a védelem az 56. §. szerint nem mellőzhető, a főtárgyalásról elmaradt vagy idő előtt eltávozott, a *főtárgyalás elnöke*, amennyiben a vádlott maga nem választ védőt, a jelenlevő ügyvédek közül a védelemre azonnal késznek nyilatkozót rendel ki védőül. Ha ez nem lehetséges, a főtárgyalást a bíróság, a *mulasztást ki nem mentő ügyvéd költségére*, félbeszakítja vagy elnapolja. (u. o. 4. bek.).

A vádlott a főtárgyalásra *több védőt* is hozhat magával, de az indítványok és perbeszédék száma ezzel nem szaporítható.

A vádlott, a vádló és a védő jelenlétének megállapítása után az elnöknek a többi megidézett személyek, u. m. a *tanúk, szakértők*, a *sértett* megjelenését vagy elmaradását kell megállapítania. Ezeknek a mellékszemélyeknek jelenléte már nem feltétlenül szükséges a főtárgyalás megtartásához, azért, ha ezek közül egy vagy több nem jelent meg, a *törvényszék* a felek meghallgatása után határoz a főtárgyalás elnapolása vagy folytatása iránt. A törvényszék ezt a határozatot későbbre is halaszthatja. (Bp. 301. §. 6., 7. bek.).

Amennyiben a meg nem jelent vagy idő előtt eltávozott vádlottnak tanúnak vagy szakértőnek gyors előállítását remélhető, az elnök őket *azonnal elővezetheti*, illetőleg a fegyveres erő vagy a csendőrség tényleges szolgálatban álló tagjának sürgős előállítására végett feljebbvaló hatóságát keresheti meg és e célból a főtárgyalást *néhány órára* félbeszakíthatja. (Bp. 303. §. 1. bek.).

II. A *vádhatározat*, illetőleg *vádirat* felolvasása és a *vádlott részletes kihallgatása*. Amennyiben a szükséges személyek jelenléte folytán a főtárgyalás megtartható, legelső teendő a főtárgyalás anyagának tisztázása.

Az elnök e végből a vád tárgyában eddig hozott legfontosabb határozatot, a *vádhatározatot*, ha pedig vádhatározat nem volt hozva, a *vádiratnak* a 255. §. 1. és 2. pontjában meg-

jelölt (a terhelt nevét és a vádbeli bűncselekmény tüzetes megjelölését tartalmazó) részeit felolvastatja.

A vádhatározat, vagy a vádirat *indokai* sohasem olvashatók fel, nehogy ezáltal a vád kiszínezve kerüljön a bíróság elé s előre befolyásolja a bíróság tagjait. Erre az elnök köteles ügyelni. (Bp. 304. §. 1. bek.).

A vád tárgyának tisztázása után az elnök köteles a *vádlottat* a vádra nézve *kihallgatni*, vagyis megkérdezi tőle, hogy *megértette-e a vádat*, tagadó válasz esetén azt neki *magyarázza*, azután pedig minden esetben kérdést intéz hozzá az íránt, hogy *bűnösségét elismeri-e vagy sem*.

A Bp. a vádlottal szemben elfoglalt szabadelvű felfogásából kifolyólag nem kényszeríti őt vallomásra. A vádlott tehát akár egyáltalán, akár egyes kérdésekre bármikor indokolás nélkül megtagadhatja a feleletet s emiatt ellene semmiféle kényszereszközt alkalmazni nem szabad. (Bp. 135. §.) Ha a vádlott nem ismeri el bűnösségét, tehát *tagadással* akar védekezni, az elnök ez esetben is köteles őt perbeli jogaira kitanítani, vagyis figyelmezteti őt, hogy a váddal szemben *a tényállást elbeszélheti*, a bizonyítékokra *észrevételeit* a tárgyalás folyamán megteheti, a megelőző eljárásban a bizonyítás kiegészítése céljából tett, de mellőzött *indítványait ismételheti és új bizonyításfelvételt* indítványozhat. (Bp. 304. §. 4. bek.) Ily esetben (ha a vádlott egyáltalán nem nyilatkozik), a netaláni előbbi vallomásáról felvett jegyzőkönyvet az elnök egészen vagy részben felolvashatja.

Amennyiben azonban a vádlott kijelenti, hogy *önként* vallani akar, (akár beismerte a bűnösségét, akár nem) ez esetben részletesen kihallgatandó. A kihallgatás módozataira általában az előkészítő eljárás során előírt szabályok (Bp. X. fejezet) irányadók. Az itt előírt különösebb szabályok a következők:

1. A vádlott kihallgatásánál *sem a tanuk*, sem a *vádlottársak nem lehetnek jelen*. (Bp. 304. §. 2. bek.).

2. A vádlott kihallgatása, illetőleg kikérdezése *kizárólag az elnök joga*. Az elnökön kívül sem közvetlenül, sem az elnök közvetítésével senki nem intézhet kérdést a vádlotthoz. (u. o. ut. bek.)

3. Ha a vádlottnak a főtárgyaláson és a megelőző eljárásban tett vallomásai *lényegesen eltérők*, az elnök őt erre figyelmezteti, *az eltérés okát tőle megkérdezi* és ez esetben is

az előbbi vallomásáról felvett jegyzőkönyvet egészben vagy részben felolvastathatja. (Bp. 305. §. 1. bek.).

4. Ha *több vádlott* vallomása ugyanama körülményre nézve *lényegesen eltérő*, e vádlottak egymással *szembesítendők*.

5. Mindenik okirat vagy jegyzőkönyv felolvasása, ugy-szintén mindenik vádlott-társ, tanu vagy szakértő kihallgatása után *figyelmeztetendő* a vádlott, hogy *észrevételeit megteheti*. (u. o. 3. bek.).

6. A vádlott a főtárgyalás alatt is *értekezhetik védőjével*, de nem szabad tőle a hozzáintézett kérdés után a feleletre nézve tanácsot kérnie. (u. o. 4. bek.).

a) Hogy a vádlotthoz csak az elnök intézhessen kérdéseket, ezt a BP. a *német* prtsból (239. §.) vette. Az *osztrák* és az új *olasz* Pp. s előbbi gyakorlatunk szerint a bírák és a felek is tehetnek kérdéseket az elnök engedelmével. Ha a vádlott előzetes kihallgatásának helyet adunk, nincs is értelme, hogy csak az amugy is roppantul elfoglalt elnök kérdezze ki a vádlottat. A BP. e szabálya a gyakorlatban sem vált be. Sokszor nemcsak a terhelt javára, de épen kárára van, hogy az elnökön kívül más nem intézhet hozzá kérdéseket. Érdekesen s alaposan illusztrálják az elnök általi kikérdezés fogyatkozásait ifj. *Dombóvári* G. (BJT. XLV. k. 17. l. és *Rézler* (BJT. LVI. 80.). (L. még *Fayer*: Jogt. K. 1903. 9. l.) A gyakorlatban úgy segítenek a törvény formalismusán, hogy a fél vagy a védő, aki a vádlottól valamit kérdezni óhajt, a bizonyítás felvételét indítványozza, amit az elnök a vádlott kikérdezésével teljesít.

b) A védő a terhelttel való értekezés végett kérheti a főtárgyalás *félbeszakítását* is. Vitás azonban, hogy az ez iránti indítvány elutasítása semmisségi ok-e? A Kuria (BJT. XLIV. k. 95. l.) elutasított egy emiatt beadott semmisségi panaszt. A méltányosabb eljárás itt is helyesebb lenne.

118. §. A bizonyító eljárás.

I. A bizonyító eljárás, mely a vádlott kihallgatása és a felek perbeszédei közt levő része a főtárgyalásnak, az egész főtárgyalás döntő részének tekinthető. A közvetlenség elvénél fogva a bíróság ítéletét *csak a főtárgyaláson fenforgott bizonyítékokra* alapíthatja. (Bp. 324. §. 1. bek.). Az előkészítő eljárás alatt beszerzett bizonyítékok, ha a főtárgyaláson közvetlenül be nem mutathatók, magukban sohasem elegendők az ítélethozatalra. Ennélfogva a bizonyító eljárás a maga egészében mindig a főtárgyaláson folyik le a bíróság és a felek jelenlétében s ez fogja az ítékezésnek az alapját képezni.

1. A bizonyítás *sorrendjét* a törvény nem határozza meg,

miután az rendszerint az eset sajátos körülményei szerint fog alakulni, hanem azt a főtárgyalást vezető elnök állapítja meg. A törvény csupán annyit ír elő, hogy a bizonyítás „az elnök meghatározta sorban és rendszerint oly módon veendő fel, hogy a vád bizonyítékai megelőzzék a védelem bizonyítékait“ (Bp. 306. §. 1. bek.), ami a vádelv azon követelményének felel meg, hogy a terhelő bizonyítás a vádló dolga s ha ez nem sikerült, a vádlott nem is köteles mentő bizonyítékait előhozni. E szabály azonban nem feltétlenül kötelező, mert az elnöknek jogában áll esetleg a mentő bizonyítékokat venni fel előbb, ha látja, hogy néhány mentő tanu kihallgatásával az ügy gyorsabban véget ér.

2. Bizonyítékok gyanánt elsősorban a vádhatározatban vagy a főtárgyalást elrendelő más határozatban felsorolt vagy a főtárgyalási elnök által a Bp. 288. §-a értelmében elrendelt bizonyítékok veendőek fel. A törvény szerint a főtárgyalásra megidézett és megjelent tanu vagy szakértő kihallgatása, valamint a főtárgyalásra beszerzett egyéb bizonyítékok felvétele csak a felek beleegyezésével, vagy az esetben mellőzhető, ha a bíróság azt teljesen feleslegesen tartja. (Bp. 306. §. 2. bek.).

A nyomozó elvből folyólag azonban ezeken kívül mind az elnök, mind a törvényszék új bizonyítékok felvételét vagy megszerzését is rendelhetik el.

Új bizonyíték beszerzésére vonatkozó indítványt elutasító, valamint oly bizonyítást elrendelő határozatot, mely miatt a főtárgyalás 24 órán túl volna félbeszakítandó, csak a törvényszék hozhat.

Új bizonyítékok felvétele vagy megszerzése az indítvány elkészése okából nem tagadható meg. (Bp. 306. §. 3. és 5. bek.).

3. Az egyes bizonyítékok felvétele az általános szabályok (Bp. XIII. és XIV. fejezet) szerint eszközendő. A törvény itt csupán egyes, az általánostól eltérő vagy azokat kiegészítő szabályokat ír elő.

a) A főtárgyaláson elrendelt szemlét vagy az egész törvényszék, vagy ha ez nem lehetséges, egyik kiküldött tagja teljesíti, ki a szemle befejezésével a törvényszéknek azonnal jelentést tesz. A felek a szemle megtartásának idejéről semmi ség terhe alatt értesítendőek. (Bp. 306. §. 3—4. bek.).

b) A tanukat és szakértőket rendszerint (ha t. i. a „keresztkérdés“ nem rendeltetik el) az elnök hallgatja ki. Az elnökön kívül a tanukhoz és a szakértőkhöz a bírák, a vádló, illetőleg képviselője, a vádlott, a védő és a magánfél vagy

ennek képviselője is *közvetlenül* intézhetnek kérdéseket. (307. §. 1., 2. bek.).

Ha ezek az ügygel semmi összefüggésben nem álló, vagy a feleletre utmutatást tartalmazó kérdést tesznek, vagy ha a kérdés és felelet másnak becsületét szükség nélkül sértené, vagy ha a kérdés olyan körülményre vonatkozik, amelynek hebizonyítását a törvény kizárja: az elnök a kérdés feltevését, illetőleg a feleletadást *megtiltani* köteles.

Ha homályos vagy értelmetlen kérdést tettek fel, az elnök felhívja a kérdezőt szándékának kimagyarázására vagy világos kifejezésére és ha szándékát megértette: a kérdést *magá* teheti fel. Ha a tanu vagy szakértő az ügygel össze nem függő, sértő, részrehajló, vagy bizonyítani nem engedett körülményre vonatkozó nyilatkozatot tesz, az elnöknek kötelessége őt felbeszakítani és figyelmeztetni, hogy feleletében szoroson a hozzá intézett kérdéshez tartsa magát. (u. o. 3—5. bek.).

A gyakorlatból: az elnöknek joga van a tanukat figyelmeztetni az előkészítő eljárásban tett eltérő nyilatkozataikra (BJT. XL. 319. XLI. 14.): a bíróság nincs jogosítva a védőt a tanu kikérdezésétől általában eltüntetni. (BJT. XLIII. 350. és Jogt. K. 1902. 100.)

c) *A kereszkérdezés.* Nevezetes ujitása a BP.-nak, hogy *a tanuknak és szakértőknek* első sorban maguk *a felek által való kihallgatását*, az u. n. „keresztkérdezést“ (cross-examination), mely Angliában a kihallgatás rendes módját képezi, bizonyos feltételek mellett megengedi. Kötelezővé azonban nem tette a kereszkérdezést, mert nálunk a védelem nem mindig kötelező, a vádlottól magától pedig a kikérdezéshez szükséges jártasság és nyugodtság nem várható.

A kereszkérdezés igénybevételének feltételeire nézve a törvény különbséget tesz azon eset közt, amidőn a vádlottnak *védője van* s midőn vádlottnak *védője nincs*. Az első esetben, miután a vádlóval egyenlő képzettségű védő gyakorolja a kérdezést, a kereszkérdezés nem függ a bíróság engedélyétől, csak *a vádló beleegyezésétől*, vagyis ha a védő indítványozza s a vádló „nem ellenzi“, ez esetben a tanukat és a szakértőket *első sorban a felek képviselői hallgatják ki*. (Bp. 308. §. 1. bek.).

A második esetben a kereszkérdezéshez, a felek *egyétértő kívánságán* kívül *a bíróság határozata* szükséges, mely „a felek által való kihallgatást“ megengedheti akkor is, ha nincs védő, de *a vádlottat értelmisége* vagy *külön szakképzettsége* a kihallgatás teljesítésére *alkalmasnak tünteti fel*.“ (u. o. 2. bek.)

A kereszkérdezés elrendelése vagy megengedése esetén a vád tanuihoz, illetőleg szakértőihez először a vádló, a védelem tanuihoz és szakértőihez pedig első sorban a vádlott, illetőleg képviselőik intézik a kérdéseket és azután azokhoz a kérdezőnek *ellenfele* is tehet kérdéseket. Erre a magánfél

vagy ennek képviselője intézhet kérdéseket. Az ellenfél, illetőleg a magánfél vagy ennek képviselője után az első kérdező újabb kérdéseket intézhet, de csak olyan új ténykörülményekre nézve, melyek az ellenfél, illetőleg a magánfél vagy ennek képviselője kérdése folytán merültek fel.

Az elnök és a bíróság tagjai úgy a kérdéses befejezésével, mint bármelyik kérdésre adott felelet után annyi kérdést tehetnek, amennyit szükségesnek tartanak.

A tiltott, homályos, az ügyre nem tartozó kérdések tekintetében a 307. §. 3—5. bek.-ben foglalt rendelkezések alkalmazandók. (u. o. 3—5. bek.).

A bíróság a felek által való kihallgatást *azonnal megszüntetheti*, mihelyt meggyőződik, hogy a kérdezőnek a kérdések tevésére nincs kellő tehetsége, vagy ha a magánvádló vagy a vádlott, illetőleg képviselőik, ismételt elnöki figyelmeztetés után is, *tiltott kérdéseket tesznek*. (u. o. 6. bek.).

A kereszkérdés nem speciális angol intézmény, a római *questiones perpetuae* előtti eljárásban is gyakorlatban volt. *Mommsen*: Römische Strafrecht, 431. A német bp. irodalomban nagy vita folyt le a kereszkérdés helyessége s a bír. Bp.-ba beillesztése felett. *Gneist* javasolta, *Schwarze* és sokan elleneztek annak behozatalát. A bír. Bp. mellőzte *Gneist* javaslatát. Hazai gyakorlatunkban ezideig nem vált népszerűvé e kikérdezési mód.

Lukács A. „secessionista kísérletnek“ nevezi a kereszkérdés megengedését, miután a francia rendszerű főtárgyalásba, hol a „bírói elem tulajdonában van,“ az angol per lényeges és elengedhetlen részét tevő ily intézmény nem illik bele. (Id. m. 52. l.) Részemről csak helyeselni tudom az újítást, mely épen kifejezi azt, hogy a Bp. sem tekinti a bizonyítást a bíróság, hanem első sorban a felek kötelességének. Ha lassan és nehezen fog is bevélni, ez nem ok arra, hogy a helyes cél felé törekvést elitéljük.

4. A tanúk és szakértők kihallgatására és a tanúk megesketésére vonatkozó különös szabályok:

a) Az elnök köteles gondoskodni arról, hogy a még ki nem hallgatott tanu ne legyen jelen a bizonyító eljárásnál, a ki nem hallgatott szakértő pedig a másik szakértő kihallgatásánál. Ha azonban az eljárás célja kívánja, az elnök megengedheti, hogy a *szakértő* jelen legyen a vádlott és az összes tanúk kihallgatásánál. (Bp. 309. §. 1., 2. bek.).

b) A *kihallgatott* tanúk és szakértők a főtárgyalás terméből csak az elnök rendeletére vagy engedelmével távoznak. Az elnök intézkedhetik, hogy a kihallgatott tanúk és szakértők a termet elhagyják, később azonban behívathatja őket és akár egyedül, akár más tanúk és szakértők jelenlétében ismételtlen is kihallgathatja. (u. o. 3., 4. bek.).

Ha a vádlott és a tanu, vagy a tanúk egymás között, valamely lényeges körülményre nézve eltérő vallomást tesznek, szembesítés eszközendő.

c) Az elnök a *vádlottat* valamely tanu vagy vádlott-társ kihallgatása alatt, a *vallomástétel szabadsága érdekében*, kivételesen *eltávolíthatja* a teremből. A távollétében teljesített kihallgatás eredménye a vádlottal haladéknélkül közlendő és a kihallgatás a vádlott kívánatára *jelenlétében ismétlendő*. A közlésnek a *bizonyító eljárás befejezéséig* semmisége terhe alatt meg kell történnie.

d) Ha a vádlott és a tanu. vagy a tanuk egymás között, valamely lényeges körülményre nézve eltérő vallomást tesznek, *szembesítések* eszközleendő. (309. §. ut. bek.). Az elnök a „nézete szerint“, vagy a törvényszék határozata folytán szükséges szembesítéseket maga teljesíti s ő mutatja fel ama tárgyakat, amelyeknek azonossága megállapítandó. (310. §. ut. bek.)

e) Mindenik tanu *megesketése* vagy *meg nem esketése tárgyában*, kihallgatása és a felek indítványainak meghallgatása után, a bíróság külön *határoz*; a megesketést azonban bármelyik fél indítványára vagy hivatalból is későbbre halaszthatja. A megesketés mellőzendő a 221. és 222. §-ok esetében és akkor, *ha azt a felek egyike sem kívánja*. (Bp. 311. §. 1—2. bek.)

A tanuk megesketése, vagy meg nem esketése tárgyában nem maga az elnök, hanem a törvényszék dönt. Az egyes tanuk megesketése iránti határozat a *bizonyító eljárás befejezéséig* bármikor hozható, vagyis nem szükséges minden egyes tanu kihallgatása után azonnal határozni, csak minde-
 nikre nézve *külön* kell határozni. Ezt a felmerült viták eldöntése gyanánt a Kuriaának, az 1890: XXV. t.-c. 13. §-a alapján hozott, V. sz. *döntvénye* állapítja meg. A kassai tábla ugyanis döntvényileg kimondta, hogy mindenik tanu kihallgatása után azonnal kell határozni a megesketés iránt (BJT. XLIV. 215.), a győri tábla ellenben az ellenkezőjét jelentette ki döntvényében (u. o. 232.). A Kuria döntvénye a győri táblának adott igazat, kimondva, hogy: „A Bp. 311. §-a értelmében nemcsak a tanu megesketése, hanem a megesketése tárgyában hozandó határozat is későbbre halasztható.“ (BJT. XLV. 321.)

f) Ha a megelőző eljárásban *ki nem hallgatott* tanu vagy szakértő nem jelenhet meg a főtárgyaláson, a bíróság a 287. §. értelmében *kiküldött* vagy *megkeresett* bíró által leendő kihallgatását rendelheti el. (312. §.)

A kiküldött vagy megkeresett bíró által történt kihallgatás is *lehetőleg a felek jelenlétében* eszközzendő s a kiküldött vagy megkeresett bíró, ha csak törvényes kizáró ok nem forog fenn, a kihallgatottat *megesketi*.

II. *Iratok felolvasása*. Különös fontossággal bírnak a Bp. 313. §-ának az *iratok* általi bizonyításra vonatkozó részletes szabályai. Az iratok ugyanis ritkán szolgálnak közvetlen bizonyítékul a büntetőperekben, hanem rendszerint valamely más bizonyíték (tanuvallomás, szakértői vélemény, szemléről felvett jegyzőkönyv) *közvetett* bemutatása (reprodukálása) történik az iratok *felolvasása* által. A Bp. idevonatkozó szabályai azért legtöbb esetben a közvetlenség elvét sértik. Ezért írja elő a törvény taxative, hogy *minő iratokat* és *mikor* lehet felolvasni a főtárgyaláson.

A Bp. a főtárgyaláson felolvasható iratoknak három főcsoportját különbözteti meg: a) a *bűncselekményre* és a *bűntettesre* vonatkozó iratokat, b) a *szakértői véleményeket*, c) a *tanuk* és a *tettes társak* vagy *részeselek vallomásáról* felvett *jegyzőkönyveket*. Az első pont alá sorozott iratok rendszerint felolvasandók, bizonyos iratok ellenben csak felolvashatók, illetőleg csak bizonyos esetekben olvashatók fel. A 2. és 3. pont

alá sorolt vélemények és jegyzőkönyvek csak bizonyos tüzetesen megjelölt esetekben és feltételek mellett olvashatók fel.

a) *Felolvasandók*: a *bűncselekményre* vonatkozó okirat, hatósági bizonyítvány, a bírói szemlééről, házkutatásról, lefoglalásról vagy személymotosásról felvett jegyzőkönyv és a vádlottnak korábban történt jogerős elítéltetéséről szóló ítélet; *felolvashatók* az ezekre vonatkozó *hatósági értesítések*.

A vádlottnak *előéletéről* vagy *erkölcsiségéről* kiállított *kedvezőtlen bizonyítványt* azonban csak akkor szabad felolvasni, ha abban a vádlottnak korábban elkövetett valamely bűncselekménye tüzetesen meg van jelölve. (Bp. 313. §. 1. bek.).

b) A *szakértőnek* vagy *ellenőrző szakértőnek* a megelőző eljárás alatt adott *véleménye* csak akkor olvasható fel:

1. ha azt közhatósági orvos adta és az eljárás súlyos testi sértés büntette vagy testi sértés vétsége miatt folyik;

2. ha a véleményt az igazságügyi orvosi tanács, az országos bírósági vegyész, illetőleg felülvéleményezésre hivatott más testület vagy hatóság adta;

3. ha a véleményt adott szakértő a tárgyalásra nem volt megidézhető, vagy ha a megjelenésben akadályozva volt. (u. o. 2. bek.).

c) A *tanuvallomásról* felvett *jegyzőkönyv* csak a 200 §. és a 201. §. 1. és 2. pontja esetében és még akkor olvasható fel, ha a tanu a tanuságtételt a főtárgyaláson törvényes jogosultság nélkül a kényszerítő eszközök alkalmazása dacára megtagadta; vagy ha meghalt, vagy beszámíthatatlan állapotba jutott és ki van zárva, hogy már korábbi kihallgatásakor is beszámíthatatlan állapotban volt; továbbá ha tartózkodóhelye nem tudható ki; végre ha *megjelenése nagy nehézséggel* vagy *aránytalanul nagy költséggel* járna.

A *tettes társ* vagy *részecs* vallomásáról felvett jegyzőkönyv ugyane feltételek mellett és akkor is felolvasható, ha a tettestárs vagy részecs már el van ítélve.

A tanuságtétel köteleessége alól *mentes tanunak* vallomásáról felvett jegyzőkönyv *egyáltalában nem olvasható fel*, ha az ilyen tanu a főtárgyalásra *nem volt megidézve*, vagy ha a főtárgyaláson *megtagadta* a tanuságtételt. (u. o. 3., 4. és 6. bek.).

A *kuriai* gyakorlatból:

a) A vád tárgyát képező *cikk* felolvasása *kötelező*. B. D. tár I. 38.; a *sértett* jellemzését tartalmazó községi bizonyítvány, melyből a *vádolt* lelki állapotára következtetés vonható, felolvasatott. u. o. 102.

A *Kuria* megsemmisített egy esküdtbírói ítéletet, mert az esk. bír. nem olvastatta fel vádlottnak a vizsgálat alatt irt s a főtárgyaláson felolvastatni kért *feljegyzéseit* (Jánossy—Haverda-ügy). BJT. LX. 212.

Fiatalkoru terhelt ügyében az ő *előéletéről* vagy *erkölcsiségéről* kiállított *kedvezőtlen bizonyítvány* felolvasható. I. *Degré* L. BJT. LXIV. 81. Ellenkezően a *Kuria* BJT. LXIV. 82.

b) A *bűncselekmény* felolvasását *halált okozó* testi sértés vádjá esetén a legtöbb bíróság nem engedi meg. *Rézler* C. helyesen mutatja ki e gyakorlat téves voltát. BJT. LX. 157.

c) *Csendőri jelentés*, Angliában lakó tanu vallomása felolvasható. BJT. LX. 268., 109.

III. A bizonyító eljárás befejezése. Ha az összes bizonyítékok felvételtek s az elnök felhívására a felek kijelentik, hogy nem kívánnak a bizonyítás kiegészítése iránt indítványt tenni (vagy az eziránti kérelem elutasítása vagy a kért új bizonyítás felvétele után), az elnök *a bizonyító eljárást befejezettnek nyilvánítja.* (314. §. 1—2. bek.) A bizonyítási eljárás befejezettnek nyilvánítása azonban még mindig nem jelenti azt, hogy új bizonyíték felvételének, vagy a bizonyítás kiegészítésének többé nincs helye. Ezzel az anyagi igazság kiderítésének érdeke sokszor fel lenne áldozva az alakiságnak. Egész *az ítélet kihirdetéséig*, (a perbeszédék, sőt még a bíróság tanácskozása után is) akár maga a bíróság, akár a felek részéről helye lehet a bizonyítás kiegészítésének, illetőleg az eziránti kérelem előterjesztésének. Ez azonban mindenestre csak kivétel, mert az elnök rendszerint nem fogja addig befejezettnek nyilvánítani a bizonyító eljárást, míg minden lényeges bizonyíték fel nem vétetett.

119. §. *A perbeszédék.*

I. A modern Bp.-ok kivétel nélkül megengedik a feleknek, hogy a bizonyító eljárás befejezése után a bíróság figyelmét *élszóval* hívhassák fel azokra a ténybeli mozzanatokra, melyektől véleményük szerint az ügy igazságos eldöntése függ s ezek alapján élszóval terjeszthessék elő az ügy jogi megítélése iránti indítványaikat. Ezekre az u. n. *perbeszédekre* annál inkább szükség van, mert a vádelvnel fogva a bíróság csak vád alapján ítélni el valakit, ha már most a bizonyító eljárás után a vádló maga is meggyőződött vádjá alaptalanságáról, vagy a vádiratban leirt cselekményt másként véli minősítendőnek, vagy a vád tárgyává tett cselekmény mellett még más cselekmény is tűnik fel, a vádlónak nyilatkoznia kell, fentartja-e vádját a változott tényállás alapján vagy az új cselekmény miatt emel-e vádat vagy sem. A *védbeszéd* szüksége pedig a vádlott érdekeinek, az egyéni szabadság védelmének s az anyagi igazság emberi érvényesítésének elveivel eléggé igazolva van, ezenfelül az ügyfélegyenlőség követelménye is. Míg azonban a *vádbeszéd*, t. i. a vádló felszólalása kötelező, a *vádlott* vagy *védő* *nem kötelesek* perbeszédet tartani. Perbeszédék helyett iratokat beadni vagy felolvasni nem lehet, ez ellenkeznék a szóbeliség és közvetlenség elveivel.

II. Perbeszédék alatt értjük a Bp. alapján: 1. a vádló (ügyész vagy magánvádló) vádbeszédét, 2. a vádlott és a védő védbeszédét és 3. a magánfél vagy képviselője felszólalását.

A felszólalók sorrendje a Bp. (314. §.) szerint: vádló, magánfél, vádlott és védő. Több vádlott esetén a védbeszédék sorrendjét az elnök állapítja meg.

Az ügyfélegyenlőséget a perbeszédék számában is fentartja a törvény amennyiben, ha ugyanazon ügyben több ügyészégi tag, vagy egy vádlott mellett több védő szerepelt is, mindkét részről csak egy tarthatja a vád-, illetőleg a védbeszédet. A vádlott azonban annyiban előnyben van, hogy ő maga is személyesen és védője is beszélhetnek.

Két vádbeszédet enged azonban a BP. kivételesen a főmagánvád esetében akkor, ha a vád képviseletét közérdekből a kir. ügyészség vette át, ilyenkor az ügyészség képviselője után a főmagánvádló is felszólalhat. (314. §. 3. bek.).

Ellenben nem kivétel, hogy ha több vádlott esetén mindenkinek külön védője van, mindenik vádlott és mindenkinek egy védője szólalhat fel. A büntetőség és a bűnösség mindig egyéni és sajátos körülményektől függvén, meg kellett engedni, hogy mindenik vádlott az ő mellette szóló érveket és adatokat külön adhassa elő s mindenik külön védőre bízassa védelmét. Az ügyfélegyenlőség tehát itt a vádlott javára van áttörve, mert részesség esetén is vádbeszéd csak egy lehet.

A vádló a védbeszédre válaszolhat, e válaszra ismét a vádlott és védő viszontválaszt adhat. Hányszor történhetik meg ily kölcsönös felszólalás, erre a törvény semmi korlátot nem állít fel, ezt a főtárgyalást vezető elnök tapintata és belátása fogja meghatározni. Az utolsó beszéd azonban minden esetre a vádlottat és védőjét illeti és ha van is védő, a vádlott mindig megkérdezendő, nem óhajt-e védelmére szót emelni. (314. §. 5. bek.).

A Kuria nem tekintette törvénysértésnek, midőn az elnök egy közbeszóló kérdésben a védőnek a harmadszori felszólalást nem engedte meg. BJT. 67. k. 112.

III. A perbeszédék alaki kellékeit a törvény nem írja elő, ezt teljesen a felek szabadságára bizza. A vád és a védelem szabadsága hozza magával s úgy a vádló, mint a védő csak akkor felelhet meg jól feladatának, ha beszédét teljesen legjobb belátása szerint mondhatja s abban senki által nem korlátoztatik. A vád és védelem e szabadsága azonban nem lehet absolute korlátlan, mert úgy a tárgyalás méltósága, mint az ügy érdeke azt kívánja, hogy úgy a vád- mint a védbeszéd tárgyilagossága és a főtárgyalás komolyságához és méltóságához illő legyen. Ez okból az elnöknek jogában áll a tárgytól eltérő, az üggyel ösz-

sze nem függő dolgokra kiterjeszkedő vádlót vagy védőt *figyelmeztetni*, hogy a tárgynál maradjon, illetőleg a perbeszédet kivételesen félbeszakítani. A BP. (319. §.) szerint ugyanis: a perbeszéd (rendszerint) félbe nem szakíthatók, kivéve, ha *tartalmuk a közrendet vagy az erkölcsiséget sérti, ha bűncselekményt vagy másnak becsületét szükség nélkül érintő kifejezéseket foglalnak magukban, vagy oly körülményt hoznak fel, melynek bizonyítását a törvény kizárja.*

A félbeszakítás nem jelenti a szótól való megvonást, hanem csak figyelmeztetés, hogy a beszélő a tárgyhoz tartsa magát. Azonban kétségtelen, hogy ha valamelyik fél többször ad alkalmat arra, hogy beszéde félbeszakítások s ezzel a tárgyalás rendjét ismételtelen súlyosan megzavarja, a 299. §. alkalmazásának (a főtárgyalás félbeszakításának s más védő, vagy ügyész-ségi tag iránti intézkedésnek) lehet helye. A Kuria többször kimondta, hogy a védő félbeszakítása az elnök által nem semmisségi ok. BJT. LI. 251.

1. A *vádbeszéd tartalmára* nézve néhány fontos szabályt állapít meg a BP. (315—318. §§.) úgy, hogy a vádbeszéd tartalma részint pozitív, részint negatív irányban elő van írva.

a) Először is a vádló *mindig köteles indokolt indítványt tenni*, akár elejti a vádat, akár a vádlott bűnösségét kéri megállapítani.

b) A vádló csak akkor köteles *marasztaló ítéletet* kérni, ha „a vádlottat elítélhetőnek tartja“, tehát ha meg van győződve bűnösségéről és büntetethetőségéről.

A közvádlnak itt is szem előtt kell tartania a BP. 9. §-át, mely szerint neki is, mint igazságügyi hatóságnak, nemcsak a terhelő és súlyosító, de a mentő és enyhítő körülményeket is figyelembe kell vennie, tehát az ő feladata nem a „*minden áron*“ megbüntetés szorgalmazása, hanem hogy a közérdek csak a *valódi bűnös* büntetését s annak is csak igazságos és emberies büntetését kívánja.

Az objektív, higgadt vádbeszédek mintáit szolgáltatta gyakorlatunkban főleg Kozma Sándor.

c) A vádbeszédnek továbbá *határozott indítványt* kell tartalmaznia. Vagyis, ha a vádló *elítélhetőnek tartja* a vádlottat, határozottan ki kell fejezni: 1. hogy a vádlottat *bűnösnek kéri kimondani*, 2. hogy *mely büntetendő cselekményben* s 3. *mily büntetési tétel szerint* kéri őt elmarasztalni.

Épily határozottnak kell lenni a *vádelejtésnek*, ha a vádló nem tartja elítélhetőnek a vádlottat. E részben azonban a törvény különbséget tesz a köz- és a magánvádló közt, ugyanis a *kir. ügyészség* köteles a vád elejtését *indokolni*, (315. §. 2. bek.), ami a legalitás elvének folyománya; míg a magánvádló indokolás nélkül is elejtheti a vádat.

d) Fontos tilalmat állít fel a törvény az elítéltetést kérő indítványra, midőn kimondja, hogy *a kiszabandó büntetés mennyisége iránt a vádlónak nem szabad nyilatkoznia* (315. §. 1. bek.). Ez a szabály csak látszólag ellenkezik a vádelvvel, mert a vádelv nem kívánja, hogy a vádló legyen a per ura, ami lenne, ha a bíróság nem szabhatna nagyobb büntetést, mint amit a vádló indítványozott. (L. fent az 51. §-t.).

e) *A vádmódosítás.* A valódi vádelvet s a vádlónak a bíróságtól való függetlenségét legvilágosabban kifejezi a BP. azzal, hogy a vádlónak megengedi a főtárgyaláson felvett bizonyítás fejleményei szerint *a vád megváltoztatását, illetőleg módosítását.*

A vádmódosításnak a BP. (316. §.) szerint két oka, illetőleg esete lehet: 1. ha a vádló a bizonyító eljárás következtében a vádlottat *más bűncselekményben látja bűnösnek*, mint amellyel a vádhatározat, illetőleg a vádirat szerint vádolva volt, 2. ha a vádlottat a vád tárgyává tett bűncselekményen kívül ezzel *anyagibűnhalmazatban* (BTK. 96. §.) álló *más bűncselekmény* is látszik terhelni. Mindkét esetben a vádló háromféle indítványt tehet. Jogában áll a) a vádat vagy *mindjárt a főtárgyaláson módosítani*, illetőleg megváltoztatni, vagy b) megfelelő vád emelése céljából *a főtárgyalás félbeszakítása*, illetőleg *elnapolása iránt tehet indítványt*, vagy c) ha a vád alapjául szolgáló bűncselekményt az esküdtbíróság hatáskörébe tartozónak véli, az ügynek *az esküdtbírósághoz leendő áttételét* indítványozhatja.

Tekintettel azonban arra, hogy a vád módosítása a vádlottra nézve védelme szempontjából felette nagy jelentőségű, s a védelmet esetleg megnehezíti, a BP. részletesen (317—318. §§.) gondoskodik arról, hogy a vádlott a vád feljebbemeléséről kellően *tájékoztatva* legyen s védelme előkészítése végett *a főtárgyalás félbeszakítását, illetőleg elnapolását* kérhesse, sőt világosan kimondja, hogy a bíróság *csak akkor tagadhatja meg a főtárgyalás félbeszakítását vagy elnapolását, ha ez a védelem előkészítésére nem szükséges.* (318. §. 1. bek.); ha pedig a vádló a vádhatározatban, illetőleg a vádiratban megjelöltön kívül még *más bűncselekményt is* lát fenforogni: a vádlott részéről az elnapolás iránt tett indítványának semmiség terhe alatt *mindig hely adandó*, vagy az újabban felmerült önálló bűncselekményre nézve az eljárásnak *különválasztása* rendelendő el. (u. o. 2. bek.).

Az elnapolás vagy félbeszakítás iránt tett indítvány megtagadása, illetőleg az indítványozott új főtárgyalás megtartása után a törvényszék, amennyiben hatásköre megengedi és a tényállást felderítettnek látja, a változott vád felett a XIV. fejezetben szabályozott (vádalahelyezési) eljárás mellőzésével ítélhet. Ellenkező esetben az ügyet az illetékes bírósághoz teszi át, vagy a főtárgyalás félbeszakítása, illetőleg elnapolása mellett vizsgálatot vagy egyes vizsgálati cselekményeket rendel el. (u. o. 3. bek.).

Ha a törvényszék az ügynek az esküdtbírósághoz való áttételét határozza el és határozata jogerőre emelkedik, a vádló köteles megfelelő indítványát nyolc nap alatt az esküdtbíróság elé terjesztetni. Ha ebben az esetben új vizsgálatot teljesítenek és a tényállás változott, új vádiratot nyújtandó be.

Nyomtatvány útján elkövetett és esküdtbírósághoz tartozó bünesselkémény esetében mindig új vádiratot kell a vádlónak benyújtani. (u. o. 4—6. bek.).

2. A magánfél felszólalása csupán magánjogi igényének feltüntetésére és indokolására szorítkozhatik.

Ha a sértett a bünvádi eljáráshoz nem csatlakozott (51. §.), vagy a magánfél a főtárgyalásra nem jelent meg, a magánjogi igényre nézve a megelőző eljárás alatt előterjesztett kérelme az iratokból felolvasandó s a kérelem iránt a kir. ügyészség tesz megfelelő indítványt. (Bp. 315. §. 3. bek.)

3. A védbeszéd tartalmára nézve a BP. nem ad semmi utasítást. Ugy a vádlott, mint a védő le is mondhatnak a felszólalás jogáról. A védő hivatása azonban erkölesileg kötelezi őt, hogy felszólaljon s legjobb meggyőződése és lelkiismerete szerint felhozza és logikai rendbe csoportosítsa mindazokat a tényköörülményeket és jogi érveket, melyek a vádlott ártatlansága mellett szólanak, vagy cselekményét menthető, vagy enyhébb szintben tüntetik fel.

A védőnek azonban, mint fent (65. §.) láttuk, erkölesileg sem kötelessége, hogy minden esetben felmentésre törekedjék. sőt épen figyelembe kell vennie, hogy nemesak az ártatlank felmentése, de a valódi bűnös megbüntetése is az igazság és a közérdek követelménye, ha tehát meg van győződve a vádlott bűnösségéről és büntetésre méltó voltáról, helytelenül teszi, ha felmentést kér. Ilyenkor sem szabad azonban védenie elíteltetését vagy épen szigorú megbüntetését kérnie, hanem a bünesselkémények méltányos és emberies elbírálását kell kieszközölnie, amit az enyhítő körülmények kidomborításával fog legbiztosabban elérhetni.

A „törvényszéki szónoklattant“ leghálásabb és gyakorlatilag is legnagyobb jelentőségű tárgyai a komoly és méltóságos védbeszéddek. Berryer francia ügyvédnek (Beszédei ford. Tóth Lőrinc 1887.), nálunk Kölcseynek védbeszédei mint szónoki és irodalmi remekdek tekintetnek. A mai magyar ügyvédi kar tagjai közül is sokan (Friedmann Bernát, Eötvös Károly, Kenedi Géza, Visontai Soma, Kelemen Samu) szolgáltatták követendő mintáit a helyes és alapos védbeszédeknek. L. Zöldi M.: Magyar perbeszéddek 1900. Benedict (Edm.): Zwölf Gerichtsreden. Wien 1912.

IV. Gondoskodik a BP. arról is (320. §.), hogy ha a vádlott csekélyebb műveltsége, vagy a magyar nyelvben való járatlansága miatt a perbeszédeket figyelemmel kísérni, vagy megérteni nem képes, legalább a perbeszédek lényegéről értesítették. Továbbá a süket vádlottal, a vád- és védbeszédek tartalma írásban közlendő, ha pedig olvasni nem tud, oly egyén által magyarázandó meg neki, aki vele meg tudja magát értetni.

120. §. A határozathozatal.

Irodalom: Vargha F.: Non bis in idem. M. Igazságügy 31. köt.; Tarnai J.: A tett azonosságáról. M. Ig. XXXIV. 73., 137., 244.; Baumgarten I.: A tettazonosság kérdéséhez (Vélemény a magyar Jogászugyűlés elé) 1889., A bír. JEE. 1911.; Finkey: Adatok a vád és ítélet viszonyához. BJT. XLV. 81., XLIV. 17.; és XLVII. 193., u. a. Tettazonosság és vádváltoztatás BJT. L. 179.; Tettazonosság és felülvizsgálat. LV. 8.; Glaser: Das Verhältnis des Urtheils zur Strafklage. Gerichtssaal 1894.; Kleinfeller: Gegenstand der Rechtskraft. Festsch. f. A. Wach. II. 1913.; A. Wehli: Beiträge zur Analyse der Urteilsfindung. Gerichtssaal 82. k. 1914 403—462.; Kriegsmann H.: Die Wichtigkeit des Strafurtheils. 1907.; Ötker: Strafscheidungen unter Verletzung des ne bis in idem. Rechtsgang I. 12—42.

I. A bíróság tanácskozása és a határozathozatal. A perbeszédek befejezése után a bíróság határozat hozása céljából visszavonul vagy a főtárgyalás termét kiüritteti (Bp. 321. §. 1. bek.), hogy a tanácskozás és az ítélet vagy határozat meghozatala zárt ajtók megett történhessék. (Bp. 293. §. 3. bek.)

1. Az ítélet vagy más döntő határozat hozatalánál nincs megengedve a tárgyalási teremben (a közönség jelenlétében) halk hangon való tanácskozás és határozathozatal (*juger sur le champ*), ami a tárgyalás folyamán hozandó kevésbé fontos közbenszóló határozatok hozatalánál szokásos.

2. A fogva levő vádlott a bíróság visszavonulásával egyidejűleg a főtárgyalási teremből minden esetben *eltávolítandó*, hogy a közönség kíváncsiságától védve legyen, illetőleg hogy a bíróság magában maradjon.

A tanácskozás és a határozathozatal módozatairól a BP. nem intézkedik, csupán annyit ír elő, hogy a határozat hozásában csak az a bíró vehet részt, aki a főtárgyalás egész tartama alatt jelen volt (312. §. 2. bek.). Ennek megsértése semmisségi ok (384. §. 3. p.).

Ha tehát valamelyik bíró a főtárgyalásról kénytelen eltávolozni, helyette mint pótbíró csak az vehet részt a további tárgyaláson és a határozathozásban, aki a tárgyaláson elejétől kezdve jelen volt. Ha erről nem volt gondoskodva, az egész főtárgyalás ismétlendő.

A tanácskozás részletes szabályait az *Ügyviteli Szabályok* (Tüz. 42200/1914. I. M. E. sz. rendelet, 139—143. §§.) tartalmazzák. Ezek szerint a tanácskozás sorrendjét az elnök jelöli meg. Előbb a netaláni előzetes kérdések, azután a ténykérdések, majd a jogkérdés, t. i. a beszámíthatóság, a bűnösség

és a büntetés mértéke teendők tanácskozás tárgyaivá. Véleménykülönbség esetében az egyes kérdések elkülönítendők és egyenként döntendők el. Ha a két szavazó bíró egy véleményen van, a határozat egyhangulag hozottnak tekintendő, ha véleményeik eltérnek, az elnök dönt. Az elnök, vagy az a bíró, kinek nézete nem fogadtatott el, kívánhatja, hogy eltérő véleménye jegyzőkönyvbe vétessék. A tanácskozáson egyébiránt a kölcsönös meggyőződésnek s a vélemények összeegyeztetésének kell uralkodónak lennie. A határozat kihirdetésénél sohasem szabad megemlíteni, hogy a határozat egyhangulag, vagy szótöbbséggel hozott-e, nehogy a szótöbbséggel hozott ítélet meggingassa az annak alaposságába vetett hitet.

II. A bíróság *határozata* háromféle lehet: vagy 1. *közben-szóló* határozattal az eljárás kiegészítését rendeli el, vagy 2. *végzéssel* megszünteti az eljárást, vagy 3. az ügy érdemében *ítélettel* dönt.

1. *Az eljárás kiegészítését* rendeli el a bíróság, ha *az ügynek bővebb felderítését* (új bizonyíték felvételét vagy beszerzését) tartja szükségesnek. (Bp. 322. §.).

A kiegészítés történetik vagy úgy, hogy a bíróság a *főtárgyalás félbeszakítása, vagy elnapolása* mellett az új főtárgyalási határnapon valamely új tanút, vagy szakértőt kihallgat, vagy *pótvizsgálatot*, esetleg egészen új *vizsgálatot* rendel el s annak foganatosításával a vizsgálóbíró bízta meg.

2. *Végzéssel megszünteti az eljárást* a bíróság a) ha a főtárgyaláson állapittatik meg, hogy a *vádolt meghalt* (301. §. 8. bek.), vagy b) ha a *vádló a vádat a főtárgyaláson elejtette* s azok a sértettek, kik a feljelentést tették, valamint azok is, kik igényüket bejelentették s a főtárgyalásra meg voltak idézve, de meg nem jelentek, vagy a megjelent sértettek közül a vád képviselőt felszólítás dacára *egyik sem vette át*. (Bp. 323. §. 2. bek.).

Miután vád nélkül bírói eljárásnak nincs helye (Bp. 1. §.), ily esetben a bíróságnak megszüntető végzését csupán e körülményekre való hivatkozással kell indokolnia. (323. §. 1. bek.).

3. Minden más esetben a bíróság az ügy érdemében *ítélettel* dönt. (323. §. 2. bek.).

A gyakorlatban vita tárgya volt, hogy *főmagánvadás* ügyekben, ha a főmagánvádló a vádat elejtette, megszüntető *végzés* hozandó-e, avagy *felmentő ítélet*, miután a 326. §. 4. pontja szerint „felmentő ítélet” hozandó, ha a magánindítványra jogosult indítványát kellő időben visszavonta. Helyesen oldja meg a kérdést Borsos Endre (BJT. XLVII. 225.). Ugyanis: ha *egyedül főmagánvádló* szerepelt az ügyben s az elejtette a vádat (amivel egyjelentőségű az, hogy a vádlott megbüntetését nem kívánja), ez esetben a 323. §. alkalmazandó, vagyis megszüntető *végzés* hozandó, mert vád nincs, vád nélkül pedig nincs eljárás. Ellenben, ha főmagánvadás ügyben az *ügyész*g közérdekből *átvette a vádképviselőt*, vagy ha az *ügyész* hivatalból üldözendőnek

tartja a főmagánvádas cselekményt: ilyenkor a magánindítvány visszavonása esetén a BP. 326. §. 4. p. értelmében felmentő *ítélet* hozandó.

III. *A vád és az ítélet viszonya.* A vádelv elfogadása folytán, az érdemleges határozat hozatalánál, különösen pedig az „*ítélet*“ megalkotásánál a legsarkalatosabb elvi kérdés *a vád és az ítélet viszonyának* biztos megállapítása. Vagyis a törvénynek világos és határozott utmutatást kell tartalmaznia az irányban: *mennyiben van kötve a bíróság a vádló indítványához, miben áll a bíróság ítélkezési szabadsága?*

Bp-unk (325. §.) erre nézve két nagyfontosságú tételt állít fel, melyet a bíróságoknak az ítélet hozatalánál mindig szemük előtt kell tartaniok:

1. *A bíróság semmiség terhe alatt nem tehet ítélete tárgyává oly tettet, mely miatt a vádló vádat nem emelt.* (325. §. 1. bek.).

2. *Sem a tett minősítése, sem a büntetés kiszabása tekintetében nincs a törvényszék a vádló indítványához kötve.* (u. o. 2. bek.).

a) Az első tételt a *tettazonosság* elvének, illetőleg szabályának szokták nevezni, miután e szerint *a tett*, az elkövetett *cselekmény* az, ami ugy a vádnak, mint az ítéletnek alapját képezi. Vagyis *a tett azonossága* fűzi össze a vádat és az ítéletet. Az ítéletnek ugyanarról a tettről, ugyanazon cselekményről kell rendelkeznie, ami a vádló indítványának tárgya volt. Ez a tétel nemcsak az ítélkezés anyagi helyessége, de a vádlott védelme szempontjából is felette fontos, amennyiben ez biztosítja a vádlottat a kétszeri elítéltetéstől.

Oly tettet ugyanis, melyre nézve a bíróság már jogerős ítéletet hozott, többé vád tárgyává tenni nem lehet. (*Ne bis in idem.*) Az ítélethozatalnál, tehát mindig gondosan meg kell állapítani, nem volt-e már a tettes ugyanazon cselekmény miatt elítélve.

A *tettazonosság* alanyi vonatkozásban a személyazonosságot is magával hozza, amennyiben ha a bíróság meggyőződik ugyan a *tett elkövetéséről*, de egyuttal arról is, hogy azt nem a vádlott, hanem egy *más személy követte el*, a helytelenül és *alaptalanul* vádlottat fel kell mentenie, viszont azt a személyt, aki ellen vád nem emeltetett (habár tényleg elkövette a bűncselekményt), büntetni szintén nem lehet. A vádnak és az ítéletnek tehát nemcsak ugyanazon tetre, de ugyanazon személyre is kell vonatkoznia.

Nagy alapossággal rajzolja a „tett“ fogalmát, elemeit s a tettazonosság elvét *Vargha F.* (Comm. II. 435—444.) A *tett* szerinte az a történeti esemény, amely valamely jogilag védett érdek sérelmét jelenti. Egy *tett* (ütés, szurás) különbözőleg értékelhető: orvosi, mechanikai vagy büntetőjogi szempontból. *Tettazonosság* addig forog fenn, míg *ugyanazon* jogilag védett érdek sérelméről van szó. *Más* jogi érdek sérelme vagyis a bűnhalmazat (többség) esete a tettazonosság határa. Nem változik a tettazonosság: az összetett esemény (rablás) szétbontása, vagy elemeinek összeolvasztása esetén; ha csak az elkövetés helye, ideje vagy módja változott, az alanyi bűnösség vagy a közreműködés (részesség) alakjainak (tettes vagy segéd), a sérelem fokának (testisértés alakjai) a „bűnfajok“ (lopás, sikkasztás) változtatása esetén. Emlenben meg lenne sértve más érdeksérelem (testisértés vádjá esetén, szemérem elleni esemény) megállapítása esetén.

Lukács A. (id. m. 56. l.) a tettazonosság tanát „furfangos“ találmánynak (?) nevezi, mert ha a bíróság más minősítést állapít meg, mint amit a vádló indítványoz, például lopás helyett sikkasztást, az szerinte nem tettazonosság, de nyilvánvaló tettkülönbség. (?) *De lege ferenda* azért azt kívánná, hogy a vádló alternatív vádat terjesztessen a bíróság elé, pl. lopás, esetleg sikkasztás miatt, mint amit az esküdtbírószági eljárásban a kisegítő kérdéssel a BP. el is fogadott. Szerintem a tettazonosság helyes kifejezés, ha a vádlott által véghezvitt tett másként minősített is, a tett azonos maradt. A különböző *jogi minősítés* a eszelekvést, a tettes tevékenységét, vagy mulasztását nem teszi mássá, mint ami elkövetésekor volt, csak a megítélés, a jogász elnevezés fog változni.

Helyesen semmisítette meg a Kuria a két alsóbírószági ítéletet, melyek a vádlottat testi sértésben és becsületsértésben marasztalták, jóllehet a testi sértés közben állítólag elkövetett szóbeli becsületsértés vád tárgyává nem tétetett. BJT. XLIX. 235.

A főügyész által a felelbiteli fő tárgyaláson tett vádmódosítás (más minősítés indítványozása) nem ütközik a tettazonosság elvébe. Így helyesen mondta ki a Kuria, hogy nem vádváltoztatás, ha ugyanazon tettre nézve az ügyész lopás miatt, a főügyész magánlaksértés miatt, ugyszintén, midőn az ügyész esulás, a főügyész sikkasztás miatt kéri a vádlott megbüntetését. BJT. L. 181., 184.

b) A második tétel, mely szerint: „sem a tett minősítése, sem a büntetés kiszabása tekintetében nincs a törvényszék a vádló indítványához kötve,“ a vádnak és az ítéletnek egymással szemben való függetlenségét jelenti s az ítélkezés szabadságát, a bíróságnak a felekkel szemben való felsőbbtségét s az anyagi törvény alkalmazásában való souverainitását juttatja kifejezésre. Ez a tétel ugyan első tekintetre ellentétben állónak látszik a vádelv követelményeivel, az ellentét azonban csak látszólagos, mert a vádelv lényege nem az, hogy a bíróság csak azt a minősítést és azt a büntetést állapíthassa meg, melyet a vádló indítványozott, ami által a vádló a bíróság szerepét venné magára, hanem az, hogy az elkövetett bűncselekményért

annak elkövetői ellen ne a bíróság, hanem más valaki emeljen vádat, a bíróság csak az ítélkezéssel foglalkozzék. A vádely helytelen tulhajtása volna, ha a bíróság kénytelen lenne valakit felmenteni csak azért, mert a vádló oly minősítést indítványozott, melyet a bíróság nem tehet magáévá, vagy ha a bíróság nem szabhatna más, esetleg magasabb büntetést, mint a mit a vádló indítványozott.

A vádelvnek teljesen eleget tesz a törvény, midőn biztosítja a vádló részére az indítványozás jogát az ügy miként elintézése tekintetében s még a minősítés és a büntetési tétel tárgyában is javaslatlételre jogosítja fel. Azonban épen végzetes egyoldalúság lenne, ha a döntő kérdésekben, melyek helyes megoldása a bírói higgadtságot és pártatlanságot kívánja meg, az egyik ügyfél akarata, esetleg szeszélye vagy tudatlansága (magánvádló) határt szabna a bíróság törvénytudásának, igazságos és lelkiismeretes törvényalkalmazásának.

A fentebbi két tétellel a Bp. a legvilágosabban bizonyítja, hogy nem az elméleti („tisztá“) vádrendszer, hanem a vegyes, — illetőleg mérsékelt vádrendszer kívánja megvalósítani, amely épen e sarkalatos elvi vitaponton is kétségtelenül jobban biztosítja úgy az anyagi igazság, mint az ügyfélegyenlőség érvényesülését.

1. Nem képtelenség lenne-e az ily ítélet: „Nem sikkasztás, hanem lopás vagy csalás forogván, fenn. miután a vádló sikkasztás miatt emelt vádat, a vádlott felmentendő“ mondja a Min. Ind. 536. l.

Az 1882-iki tervezet 472. §-a szerint: „Súlyosabb büntetés, mint amely a kir. ügyész által a fő tárgyaláson indítványoztatott, még az esetben sem állapítható meg, ha a cselekményre, amelyben a vádlott bűnösnek ítéltetett, a büntető törvényekben súlyosabb büntetés van rendelve.“ Ezt követte a 80-as évek bírói gyakorlata is, sőt még a 90-es években is állandó gyakorlat volt a Kurián, hogy az ügyész által indítványozott minősítés maximális büntetésénél a bíróság nem szabhat ki többet. E tételt azonban már az 1882-iki szaktanácskozmány egyhangulag elvetette, valamint az 1882-iki m. jogászgylés is helytelenítette s azóta irodalmunk általában elítéli a vádely tulhajtását. (DeVAdami R., Balogh, Lukács, Vargha F.) Az osztrák és a német prtsok a BP.-sal azonos szabályokat állítanak fel. A francia, belga, olasz prtsok nem oldják meg világosan a kérdést. Az angol jogot l. fentebb. (104. §.)

2. A bíróság e szerint a tettes cselekvését, akár a subjectiv, akár az objectiv ismérvek eltérő felfogása miatt, a vádtól eltérőleg minősítheti; így szándékos cselekmény helyett gondatlan, befejezett helyett kísérletet, felbujtás vagy segély helyett tettességet vagy társtettességet, halmazat helyett egységet vagy megfordítva állapíthat meg, a különös részben meghatározott tényálladékok közül a vádló által indítványozott helyett más rokon tényálladék fenforgását, vagy más minősítő körülményt fogadhat el.

Gyilkosság vádja esetén nincs akadálya a szándékos vagy gondatlan emberölés, esetleg a haláltokozó testi sértés megállapításának (de már haláltokozó testi sértés vádja esetén gyilkosság vagy szándékos emberölés nem állapítható meg), lopás vádja folytán csalás vagy orgazdaság megállapítható (rablás nem!), rablás vádja esetén lopás, zsarolás vagy testi sértés kimondható.

Helyesen mondta ki a Kuria, hogy a bukás vádja esetén a bíróság szabadon minősítheti a cselekményt a BTK. 414. és 416. §-ainak bármely esete szerint. (Jogt. K. 1902. 119.) Csalárd bukás helyett vétkes bukás állapított meg. BJT. LV. 215. (Engel S.) A BTK. 163. §-ára alapított vád esetében a 165. §. szerint minősítette a tettet a Kuria. (BJT.: XLIV. 109.)

A Kuria szerint gyilkosság vádja esetén gondatlan emberölés iránt is tehető fel kérdés az esküdtek elé. BJT. LIX. 151. Lopás vádja esetén a Kuria orgazdaságot állapított meg: BJT. LXI. 24.

Helytelenül mentette fel a Tábla és Kuria a vádlottat, midőn a vád magzatelhajtás miatt emeltetett (a törvényszék e miatt marasztaló ítéletet is hozott), a főügyész a Tábla és Kuria véleménye szerint azonban a tett gondatlan emberölést képezett. L. erről: *Pinky F.* BJT. XLVI. 249. Égügy helytelenül semmisítette meg a Kuria a táblai ítéletet, midőn a vád hamis tanúzásra való felbujtás miatt emeltetett s a tábla hamis tanúzást (tettesség) állapított meg. BJT. XLVI. 316. L. még alább 140. §.

A második tételnek vagyis az ítélezés szabadságának a vádlott érdekében egy nevezetes korlátozását állapítja meg a törvény (325. §. 3. és 4. bek.), midőn kimondja, hogy ha a bíróság azt látja, hogy a vád tárgyául szolgáló tett *súlyosabb büncselekmény tényálladékát* állapíthatja meg, mint amelyre a vád irányult, vagy hogy arra *oly minősítés* is alkalmazható, mely a védelemnek *új irányban való előkészítést teszi szükségessé*: köteles a feleket ezekre az eshetőségekre nézve semmisség terhe alatt meghallgatni és a vádlottnak tudtul adni, hogy a védelem előkészítése céljából a főtárgyalás elnapolását, esetleg vizsgálat elrendelését is indítványozhatja. Sőt az elnapolás iránt tett indítvány *el sem utasítható*, ha a törvény a vád alapjául szolgáló büncselekményre határozott tartamu szabadságvesztés-büntetést rendel, a bíróság pedig *oly minősítés* lehetőségét sem látja kizártnak, melynél fogva a törvény szerint *halálbüntetés*, vagy *életfogytig tartó fegyház* volna megállapítandó, vagy ha az elnapolás a védelem előkészítése érdekében szükséges.

Ha a bíróság a súlyosabb minősítés eshetőségéről a feleket értesítette s az iránt őket meghallgatta, de sem a vádló nem élt azon jogával, hogy a vádat módosítsa, sem a vádlott nem kérte a tárgyalás elnapolását, vagy az eljárás kiegészítését, ez esetben a bíróság újból visszavonul és meghozza ítéletét.

Helyesen mondta ki a Kuria, hogy hivatalból figyelembe veendő sem-

miségi okot képez, ha a bíróság a vádlottat az elnapolás kérése iránti jogára nem figyelmeztette. BJT. LV. 184.

IV. A főtárgyalás lefolyásáról — semmiség terhe alatt — *jegyzőkönyv* veendő fel, mely a főtárgyalás egész menetének pontos és hű képét nyújtja. (Bp. 331. §. 1. bek.). *Külön jegyzőkönyv* veendő fel a bíróság *tanácskozásáról* és *szavazásáról* (u. o. 7. bek.), mely zárt borítékban csatoltatik a főtárgyalási jegyzőkönyvhöz. A főt. jegyzőkönyvbe szó szerint felveendők a kimondott határozatok, így az *ítélet* (l. a köv. §-t) is.

1. A főt. jegyzőkönyv szerkesztésének részletes szabályait a Bp. 331. §-a és az Ügyviteli Szabályok (138., 144. /§.) tartalmazzák.

2. A jegyzőkönyvek *bizonyító erejére* nézve a BP. azt az álláspontot foglalja el, hogy úgy a főtárgyalási, mint a tanácskozási jegyzőkönyv közokirat jellegével bír s „*a főtárgyaláson történeteket bizonyítja.*“ (332. §. 2. bek.) Azonban nem tulajdonít a jegyzőkönyvnek oly megdönthetlen erőt, hogy azzal szemben ellenbizonyításnak helye ne lenne. Az ellenbizonyítást azonban és csak „*az ügy eldöntésére kiható lényeges körülményre*“ vonatkozólag, a felsőbbbíróság engedheti meg. (u. o. 3. bek.).

121. §. Az ítélet.

Irodalom: Balás Elemér: A bünvádi ítéletek szerkesztése. 1900.; Vargha F.: Az ítélet szerkesztése. BJT. LI. 194.; Finkay u. o. 321.; Kroschel: Auffassung der Urtheile in Strafsachen. IV. Aufl. Berlin 1904.

I. Az *ítélet* a bíróságnak a főtárgyalást befejező az a legfontosabb határozata, mellyel a vádlottat az ellene emelt vád alól felmenti vagy abban bűnösnek mondja ki (Bp. 77. §. 2. bek., 324. §. 4. bek.). E nagy jelentősége miatt a törvény részletesen előírja az ítéletnek alaki (külső) s részben tartalmi (belső) kellékeit is.

1. A törvény maga (324. §. 4. bek.) két nemét különbözteti meg az ítéletnek: a *felmentő* és a *marasztaló* ítéletet. A régebbi b. perjogokban ismerős „bizonyítékok elégtelensége vagy meg nem állapíthatása miatt“ (ab instantia) felmentő ítéleteket, melyek a felmentő és marasztaló ítéletek közt mintegy közbülső, átmeneti nemét képezték az ítéleteknek, a Bp. kifejezetten eltiltotta (324. §. ut. bek. l. alább.). Az ítéletnek ma mindenesetre határozottnak kell lennie az irányban: *bűnösnek* vagy *ártatlannak* tekintendő-e a vádlott. Tertium mon datur. Felmenteni a vádlottat, de rajtahagyni a bűnösség gyanuját vagy vélelme a mai perjogi szabályok szerint nem szabad.

2. Mikor lehet vagy kell felmentő, mikor marasztaló íté-

letet hozni, erre nézve a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvéből folyólag a Bp. részletes és kötelező szabályokat nem ir elő. Azonban négy pontban (326. §.) mégis felsorolja a fő eseteket, amelyekben „felmentő ítélet hozandó“, amiből viszont a contrario meg lehet állapítani a *marasztaló* ítélet hozatalának fő eseteit is.

Felmentő ítélet hozandó:

1. ha a vád tárgyává tett cselekmény *nem bűncselekmény*; vagy ha bűncselekmény ugyan, de tárgyában *korábban már jogerős ítélet volt hozva*;

2. ha a vád alapjául vett bűncselekmény, vagy pedig az, hogy a vádlott követte el, *nincs bebizonyítva*;

3. ha a *bűnvádi eljárás megindítását, vagy a beszámíthatóságot kizáró, vagy a büntethetőséget megszüntető* ok forog fenn;

4. ha a vád törvényes emelhetéséhez szükséges *felhatalmazás, kívánat* vagy *magánindítvány hiányzik*, illetőleg a magánindítványra jogosult visszavonható indítványát kellő időben *visszvonta*. (Bp. 326. §.).

1. A törvény által felsorolt négy főeset mindenike, különösen a harmadik pont az eseteknek több csoportját tartalmazza a főmőr összefoglalásban felüli a „felmentés“ összes eshetőségeit.

Legszűkebbkörül a voltaképen merő perjogi akadályt tartalmaz a 4-ik pont, mely szerint felmentő ítélet hozandó, ha: a) a vádemeléshez szükséges *felhatalmazás*, vagy b) *kívánat*, vagy c) *magánindítvány* hiányzik, vagy d) a megtett magánindítvány *visszavonatot*. Mind a négy esetben az úgy érdelemleges elbírálásáról nem is lehet szó, csak egyik legelső perjogi előfeltétel, a „törvényes vád“ hiánya állapíttatik meg, miből folyólag a bírói eljárás abbahagyandó. Ugy hogy perjogi szempontból helyesebb lett volna ezeket az eseteket a Bp. 323. §-ába sorozni: a végzéssel való megszüntetés esetei közé. Ugyanigy *Lukács 101.*

Az 1. pont két esetet foglal össze: a) a bűncselekmény hiányát (a vádbeli cselekmény csak magánjogi vagy fegyelmi vétség), b) a non bis in idem esetét.

A 2. p. a terhelő bizonyítás meghiusultának eseteit üli fel. A cselekmény vagy a bűnösség „be nem bizonyítása“ miatti felmentés lényegesen különbözik „a bizonyítékok elégtelensége miatti felmentés“-től. A BP. szerint csak azt mondja ki a bíróság, hogy a vádlottat felmenti, miután a vádló által felhozott bizonyítékok *nem győzték meg* a cselekmény elkövetéséről vagy a vádlott bűnösségéről, a bizonyítékok elégtelensége miatti felmentés pedig azt jelentette, hogy az elítéléshez szükséges törvényes bizonyítékok nincsenek meg.

Legtágabb körül s a bírói mérlegelésre a legtöbb és legnehezebb eseteket tartalmazza a 3. pont. a) A *bűnvádi eljárás megindítását kizáró* okok: a kegyelem, elévülés (Btk. 105. §.), b) a *beszámíthatóságot kizáró* okok: az

öntudatlan állapot, az elmebetegség, ellenállhatatlan erő, fenyegetés, jogos védelem, végszükség, siketnémaság, fiatal kor (Btk. 76—88. §§. Bn. 15. §.), c) a büntethetőséget megszüntető okok: kísérletől elállás, excessus mandati, felbujtó visszalépése, a sértett beleegyezése stb. a Btk. különös részének számos esete.

Rágalmazási és becsültsérséti perekben a valódiság bebizonyítása esetén (1914: 41. t.-c. 16. §.) a vádlott a 326. §. 3. pontja alapján mentendő fel. L. erről Borsos E.: BJT. XLVIII. 315.

Kuria: J. E. A magánindítványnak az arra jogosított részéről történt visszavonása után a közvádlónak nincs joga a vád fentartására. 1903. évi 1023. BJT. II. 111. sz.

II. Az ítélet, mint a bíróság döntő határozata, minden esetben *írásba foglalandó*. És pedig a főtárgyalás napján meghozott és kihirdetett ítéletet *3 nap alatt*, fontos és bonyolódott esetekben (amikor az ítélet hozása és kihirdetése *legfeljebb 8 napra* elhalasztott) a kihirdetés napjára teljesen írásba kell foglalni (Bp. 329. §. 6. és 7. bek.).

Minden írásba foglalt ítélet (ugy a felmentő, mint a marasztaló) négy fő részből áll: 1. a *bevezetésből*, 2. a *rendelkező részből*, 3. az *indokolásból* és 4. a *berekesztésből*.

1. A *bevezetés* (Bp. 327. §. 1—6. pont) az ítélezés forrásának szertartásos megemlítése mellett (Ő Felsége a király nevében!) felsorolja az ítéldbírósnak, — a főtárgyaláson és az ítélelhozásban résztvett bírácúnak, a főtárgyaláson eljáró vádlónak, védőnek, jegyzőkönyvvezetőnek, — a vádlottnak nevét, az utóbbinak személyes körülményeit s a vádbeli bűncselekmény megnevezését.

2. A *rendelkező rész* (327. §. 7., 8. p. és második bek. a — f pont) lényegesen különbözik a szerint, hogy az felmentést vagy marasztalást tartalmaz-e? *Felmentés* esetén a rendelkező rész kimondja, hogy vádlott az ellene emelt vád alól felmentetik s intézkedik a még fennálló vizsgálati fogság vagy előz. letartóztatás megszüntetése (esetleg annak további fenntartása Bp. 158. §. 2. bek.) s a bűnügyi költségeknek az államkincstár által leendő viselése (Bp. 482. §.) iránt.

Elítéltetés esetében az ítélet rendelkező részének tartalmaznia kell: a) a *bűncselekmény* megjelölését, melyben a bíróság a vádlottat bűnösnek találta, (a megkülönböztetésre szükséges és az alkalmazott büntetési tétel alapjául szolgáló körülmények kiemelésével); b) a bűncselekmény törvény szerinti *minősítését*; c) a *kiszabott büntetést*; (a két utóbbit az alkalmazott törvényszakok idézésével); d) pénzbüntetés megállapí-

tása esetében intézkedést az iránt, hogy a pénzbüntetés, ha be nem hajtható, mily nemü és tartamu szabadságvesztés-büntetésre változtatandó át; e) intézkedést az ítélet hozásáig kiállott *előzetes letartóztatásnak* vagy *vizsgálati fogságnak* a büntetésbe való *beszámítása* vagy be nem számítása; a Btk. 61. §-a szerint kimondandó *elkobzás* vagy megsemmisítés és a bűnvádi eljárás folyamán érvényesített *magánjogi igény* tekintetében; végre f) megfelelő esetben rendelkezést arról, hogy a *bűnügyi költségek* be nem hajthatók (1890: XLIII. tc. 4. §.).

Ha a bíróság a kimondott büntetés sulya vagy más körülmények miatt az elítélt megszökésétől tart. a Bp. 330. §. 4. bek. értelmében joga van az eddigi előz. letartóztatást vagy vizsg. fogságot meghosszabbítani vagy azokat *külön végzésben* most elrendelni.

3. Az *indokolásban*, mely a rendelkező résztől mindig *elkülönítendő* (Bp. 327. §. 9. p.), ki kell fejteni, a) hogy a bíróság *mely tényeket* és *mily okokból* tart *bebizonyítottaknak* vagy *be nem bizonyítottaknak*; b) felsorolandók azok az okok, melyek a *jogi kérdésnek eldöntésénél*, illetőleg a főtárgyalás során tett, de elutasított indítványok felett való *határozat hozásánál irányadók voltak*. c) *Elítélés* esetében tüzetesen megjelölendők a *sulyosító* és az *enyhítő körülmények* és különösen azok, melyek a rendkívüli enyhítési jog (Btk. 92. §.) alkalmazására vezettek. d) A *felmentő* ítéletben határozottan megjelölendő a 326. §-nak az az esete, mely a *felmentésnek alapjául* szolgált. (Bp. 328. §.).

A bizonyítékok szabad mérlegelésének olve mellett felette nagy jelentőségű, hogy a bíróság köteles *ugy az elítélő, mint a felmentő ítéletet* részletesen indokolni. Az indokolás az, ami meggyőzi a feleket, a közönséget és a felsőbb bíróságokat az ítélet alaposágáról s helyességéről, s ami biztosítékot nyújt az iránt, hogy a bíróság nem önkényesen, nem pusztán a rokonszenv, vagy ellenszenv alapján hozta meg ítéletét, hanem az ügynek beható, gondos megfigyelése, lelkiismeretes tanulmányozása után és a büntető törvények alapos ismeretével és azok igazságos alkalmazásával.

A kimerítő és alapos indokolás biztosítja az ítéletnek a felsőbbbíróóságok általi helybenhagyását s ezzel a rendelkező rész jogerőre emelkedését. Az indokolásnak ez a nagy jelentősége magyarázza meg azt is, hogy a Bp. pusztán amiatt is (habár a rendelkező részben a fél megnyugodott) megengedi a felebbezést (382. §.) A helytelen, jogászilag tarthatatlan indokolás szegénységi bizonyítvány az illető bíróság részére.

Különösen fontos és nagyjelentőségű az indokolás helyes szerkesztése a felsőbb bíróságok által eszközzendő felülvizsgálat szempontjából. Tekintettel arra, hogy a felebbezések is leggyakrabban *nem a ténymegállapítások* miatt, hanem a *jogi kérdések* helytelennek vélt megoldása miatt adnak be,

a semmisségi panasz pedig (a nem felebbezhető ítéletek ellen) kizárólag csak a jogi kérdések miatt használható s a felső bíróság ily esetekben az alsóbíró által megállapított tényekre kötelező alapítani határozatát, kiváló gondot kell fordítani a törvényszéki ítélet indokolásában különösen a *tények pontos és biztos megállapítására*, hű és kimerítő leírására.

Az indokolás ehez képest rendszerint két főrésztre osztható. Az első főrészben részletesen és a legkörülméletesebb gondossággal leírandó a tényállás vagyis tisztán, világosan előadandó a *ténykérdés*. A ténykérdéssel foglalkozó rész ismét két alrészre különítendő. Egyikben felsorolandók (időrendileg) a valóknak elfogadott tények, a másikban a bizonyítékok, melyek a bíróságot a tények valósága felől meggyőzték. A második főrész a *jogkérdéssel*, a beszámítás, alanyi bűnösség, a minősítés és a büntetés kiszabásának kérdéseivel foglalkozik, vagyis külön-külön gondosan kifejtendő: a) a külső és belső okozatosság (a cselekménynek a vádlott által történt elkövetése vagy el nem követése, a beszámítást kizáró ok hiánya vagy fenforogása, elítéltetés esetén az alanyi „bűnösség“ alakja, a szándékosság vagy gondatlanság); b) elítéltetés esetén kifejtendő a rendelkező részben elfogadott jogi minősítés helyesége, c) a kiszabott büntetés nemének és mértékének okai, gondosan felsorolandók a súlyosító és enyhítő körülmények és a tettest vezető motívumok.

Az ítélet, különösen az indokolás szerkesztésére nézve l. *Vargha F.* alapos fejtegetéseit: BJT. I. 194. Szerinte az indokolás három elkülönített részre osztható: I. a tényállás, II. a bizonyítékok, III. a minősítés jogi okai. L. erre még *Finkev F.*: BJT. LI. 321.

A Kuria helyesen mondta ki, hogy az indokolásban részletesen ki kell fejteni, hogy a tényálladék egyes alkatelemei miért és minő bebizonyított tényekből következethetők. (BJT. XLIII. 154.); továbbá, hogy az enyhítő és súlyosító körülmények okvetlenül felsorolandók s azok fel nem sorolása törvénysértés. (Jogegység 29. BJT. XLIII. 149., XLII. 63.)

4. Az ítélet *berekesztő* része az aláírás és a pecsét. Miután az ítélet voltaképen a főtárgyalási jegyzőkönyv (l. az el. §-t) egy része, külön aláírása és megpecsételése csak akkor szükséges, ha külön (a felek részére) kiadatik. Ez esetben az ítéletet is, mint a főt. jegyzőkönyvet, az *elnök* és *jegyző* írják alá. (Bp. 332. §. 1. bek.).

III. A főtárgyalás befejező mozzanata *az ítélet kihirdetése*.

1. A BP. (329. §. 1. bek.) értelmében az ítélet a tárgyalás befejezése után rendszerint azonnal meghozandó és *nyilvánosan kihirdetendő*.

Ha a vádlott nem jelent meg az ítélet kihirdetésére, az elnök intézkedhetik, hogy *őt elővezessék*, vagy hogy az ítéletet neki *kiküldött* vagy *megkeresett bíró* hirdesse ki. *Felmentő* ítélet az elítélttel *kézbesítés útján* is közölhető. A bíróság elrendelheti, hogy a *csekélyebb súlyú vád tárgyában* hozott *marasztaló* ítéletet is a vádlottal *kézbesítés útján* közöljenek. u. o. 2., 3. bek.). Ha a nyilvánosság az egész főtárgyalásra ki volt zárva, ez esetben az ítélet kihirdetése is *zárt ajtó* között eszközölendő. (Bp. 293. §. 2. bek.).

2. A kihirdetés akként történik, hogy az elnök felolvassa az ítéletnek a kihirdetés előtt írásba foglalandó rendelkező részét. Az indokolás szintén felolvasandó, amennyiben pedig a kihirdetés alkalmával még nincs teljesen írásba foglalva, lényege szóval adandó elő. (Bp. 329. §. 4. és 5. bek.).

Az ítélet rendelkező részének felolvasása alatt úgy a bíróság, mint a felek és a közönség állva maradnak, az ítélethirdetés fontossága s a király személye iránti tisztelet kifejezéséül, kinek nevében hozatott az ítélet.

3. Az ítélet kihirdetése után az elnök megkérdezi előbb a vádlót, azután a vádlottat, hogy *kivánnak-e perorvoslattal élni*. Ez alkalommal az elnök a vádlottat, ha nincs védője, a *perorvoslatok használhatóságáról felvilágosítani tartozik*. Ha az ítéletet a vádlottal kézbesítés útján közlik (329. §. harmadik bekezdés), e felvilágosítás a kézbesítést rendelő határozatba foglalandó. (Bp. 330. §. 1., 2. bek.).

A perorvoslatok használata felőli felvilágosításnak tüzetesnek és világosnak kell lennie (Kuria: BJT. XLII. 190., XLIII. 168.), azonban óvakodnia kell az elnöknek, hogy a kitanítás, illetve felvilágosítás a vádlottra nézve erkölcsi presszióvá ne váljék, hanem a megnyugvás, vagy a perorvoslat használása teljesen a vádlott elhatározásának folyománya legyen.

4. A perorvoslatra vonatkozó nyilatkozatok előterjesztése után a törvényszék a vádlottnak *további fogvatartása*, illetőleg fogságba vagy *szabadlábra helyezése* tárgyában határoz. (u. o. 3. bek.).

Ha a kimondott büntetés súlyánál vagy más körülménynél fogva az ítéltnek megszökésétől kell tartani, a törvényszék előzetes letartóztatását vagy vizsgálati fogságát meghosszabbíthatja, illetőleg a szabadlábban levő vádlottat előzetes letartóztatásba vagy vizsgálati fogságba helyezheti. (u. o. 4. bek.).

Ha a törvényszék *felmentő* ítéletet hozott, annak kihirdetésével egyidejűleg a netalán fogva levő vádlott rendszerint azonnal *szabadlábra helyezendő*. Ha azonban a kir. ügyész a felmentő ítélet ellen felebbezett, a törvényszék *rendkívüli nyomós okokból* kivételesen elrendelheti, hogy a kir. tábla határozatának leérkeztéig a vádlott fogva maradjon. Ha a kir. ítélőtábla a felmentő ítéletet helybenhagyja, vagy az ügyésznek a további fogvatartás iránt felterjesztett felfolyamodását elutasította, a további perorvoslatnak a szabadlábrahelyezés tekintetében nincs felfüggesztő hatálya. (Bp. 158. §.) L. fentebb 111. §.

122. §. *Eljárás a főtárgyaláson elkövetett bűncselekmények esetén. A főtárgyalás elnapolása és félbeszakítása.*

I. A francia Code d'instr. crim.-ből, mint a legtöbb európai bűnvádi eljárási törvény, úgy a BP. is átvette azt a szabályt, hogy *a főtárgyalás alatt a tárgyaló teremben elkövetett bűncselekmény* esetében, annak elkövetői felett az előző,

szabályszerinti perszakok mellőzésével azonnal főtárgyalás tartható. E gyors eljárás, az ily rögtönzött főtárgyalás indoka egyfelől az, hogy az ily cselekmény a főtárgyalás megzavarásának tekintendő, amelyet tehát mintegy a rendfenntartás címén lehet és kell azonnal megtorolni, másfelől a cselekmény közvetlenül a bíróság előtt történvén meg s annak tanui is a közönség körében jelen lévén, a bizonyítás a legteljesebb közvetlenséggel azonnal felvehető az ítélőbíróság által s így az előzetes eljárás, a vádaláshelyezés teljesen felesleges és céltalan lenne.

Természetesen a főtárgyalás alatt elkövetett bűncselekmény is lehet oly bonyolódott természetű, vagy oly súlyos jellegű, hogy ajánlatos lesz az ügyet a rendes perszakokra terelni, azért a bíróságnak jogot kell adni arra, hogy az ügyet a rendes eljárásra (az illetékes bíróság elé) utasíthassa.

II. A Bp. (333. §. 1. bek.) szerint ily rögtönzött főtárgyalásnak lehet helye: ha valaki *a főtárgyalás alatt a tárgyaló teremben* bűncselekményt követ el. Ez esetben a bíróság a közvádó indítványára az illetőt azonnal letartóztathatja és ellene, ha a bűncselekmény elbírálása a törvényszék hatáskörét meg nem haladja, *az elintézés alatt levő ügy tárgyalásának félbeszakításával* vagy *annak befejezése után azonnal főtárgyalást* tarthat és ítéletet vagy perdöntő határozatot hozhat.

A törvényszék azonban az ügyet *rendes eljárásra*, esetleg *az illetékes bíróság elé* is utasíthatja. (u. o. 3. bek.).

1. Védő hiánya az eljárást csak az 56. §. 1. pontja esetében gátolja, ha t. i. oly büntetről lenne szó, melyre a törvény 5 éven felüli szabadságvesztés-büntetést rendel.

2. A törvényszéknek ily esetben hozott közbenszóló határozata ellen felfolyamodásnak nincs helye.

3. A fegyveres erőnek vagy a csendőrségnek tényleges szolgálatban álló tagja, ha a főtárgyalás alatt büntettet követ el, a vádló indítványára letartóztatható és a tényállás közlése mellett feljebbvaló hatóságának adható át, csekélyebb bűncselekmény, valamint a letartóztatás mellőzése esetében pedig feljebbvaló hatósága értesítendő. (u. o. 4. bek.).

E szakasz alkalmazása körüli vitás kérdéseket l. *Rácz B.* és *Harmat E.* BJT. LX. 25. 92., *Dombó Z.* LXII. 145.

Külön intézkedik a törvény (334. §.) arról az esetről, *midőn nyomós adatok mutatnak arra, hogy valamely tanu a főtárgyaláson hamis tanuzást* (Btk. 213. és 214. §.) *követett el.* Ily esetben a rögtöni főtárgyalás rendszerint nem lenne

célszerű, mert a hamis tanuzás tényálladékának megállapítása legtöbbször nehézségekkel jár. Teljesen kizárni az eshetőséget, hogy a főtárgyalás azonnal megtartassék, még sem lehet, mert megtörténhetik, hogy a bíróság előtt levő adatok s a jelenlevő tanuk teljesen képesek igazolni a tényállást. A BP. szerint azért ily esetben az elnök az ily tanut letartóztathatja és a vallomásáról felvett jegyzőkönyvet a kir. ügyészséggel közli. (334. §. 1. bek.).

Az ügyészi indítvány alapján határoz aztán a bíróság az ügynek a rendes eljárásra utasítása, vagy a rögtönzött főtárgyalás megtartása felett. *A körülményekhez képest* különben (ha a folyamatban levő ügy eldöntésére az illető tanuvalomás hamis vagy igaz volta lényeges befolyással lehet), a főtárgyalás *félbeszakítható*, illetőleg elnapolható. (334. §. 3. bek.).

Ha a hamis tanuzásra mutató nyomós adatok katonai bíróság hatóságának alávetett egyén ellen merülnek fel, a vallomásáról felvett jegyzőkönyv, a tényállás és a terhelő adatok közlése mellett, feljebbvaló hatóságához teendő át s letartóztatása esetében a tanu is azonnal átkísérendő. (u. o. 2. bek.).

III. Külön intézkedik a törvény (335.—336. §§.) a főtárgyalás *félbeszakításáról* és *elnapolásáról*. A „félbeszakítás“ mindig *meghatározott időre* történik, az „elnapolás“ ellenben a főtárgyalásnak *bizonytalan időre* való abbahagyását jelenti. Mindkettőtől különbözik a főt. *elhalasztása*, melyet a főt. megnyitása *előtt* (Bp. 290. §.) az elnök rendelhet el.

Az elnapolást mindig *csak a bíróság* rendelheti el s ez esetben az újból folytatott főtárgyalás *rendszerint* a bizonyítás *ismétlésével* kezdendő. (335. §. 1. bek.). A félbeszakítást 24 órára az *elnök*, hosszabb időre a *bíróság* rendeli el (u. o. 4. bek.) s a főtárgyalás, a folytatása végett kitűzött időpontban *nyolc* napon belül *ismétlés nélkül* folytatandó. (u. o. 2. bek.).

Nyolc napnál tovább tartott elnapolás vagy félbeszakítás után a főtárgyalásnak elülről kezdése csak akkor mellőzhető, ha az elhalasztott főtárgyalás óta *egy hónapnál több idő el nem mult*, ha azon a bíróság tagjai mind jelen voltak és ha a bizonyítás ismétlését egyikök sem kívánja. (u. o. 3. bek.).

A félbeszakítás, illetőleg elnapolás elrendelhető a BP. értelmében: 1. valamely megidézett egyén meg nem jelenése (302. §. 4. bek.); 2. a védő elmaradása miatt (299. §.); 3. a meg nem jelent vádlott, tanu vagy szakértő gyors előállítása végett (303. §.); 4. a vádló indítványára a vád megváltoztatása vagy kiegészítése végett (316. §.); 5. a vádlott indítványára

a védelemnek a megváltoztatott váddal szemben előkészítésére, valamint ha a bíróság a vádnál súlyosabb minősítést sem lát kizártnak (325. §. 3. bek.); 6. a főtárgyaláson elkövetett bűncselekmény vagy hamis tanuzás esetén; (334. §. ut. bek.); végül 7. de csupán félbeszakítás elrendelhető a főtárgyaláson részt vevő személyek pihenése szempontjából is. (336. §. ut. bek.).

Félbeszakítandó vagy *elnapolandó* pedig a főtárgyalás különösen: 1. ha a vádlott védelmének előterjesztése előtt (314. §. második bekezdés) megbetegszik és felmentő ítélet nem hozható; 2. ha a védő a főtárgyalás alatt megbetegszik s más védő azonnal nem rendelhető; 3. ha valamely tanu vagy szakértő betegség miatt nem bír nyilatkozatot tenni és a bíróság a vallomást, illetőleg véleményt oly lényegesnek tartja, hogy a főtárgyalás e tanu vagy szakértő személyes kihallgatása nélkül nem folytatható; 4. ha a bíróság szükségét látja új bizonyíték megszerzésének vagy a védelem bővebb előkészítésének; 5. ha azt a vád elejtése s ennek folytán a 42. §-ban meghatározott eljárás teszi szükségessé; 6. ha a főtárgyalás folytatása le nem küzdhető akadályba ütközik. (336. §.)

III. FEJEZET.

Az esküdtbíróság előtti főtárgyalás.

123. §. Az esküdtbíróság előtti főtárgyalás sajátos jellemvonásai és legújabb reformja.

Irodalom: A 114. §-nál idézettek felül: *Degré M.*: Főtárgyalás az esk. bir. előtt. Budapest 1912.; *Lukács A.*: Az esküdtbíróság. 1902.; *Finkey F.*: Az esküdtzék az új b. eljárásban. J. E. E. 166.; *Rácz Béla*: Reformkérdések az esküdtzék eljárásban. Máramarosziget 1912.; Esk. bir. eljárásunk reformja iránt: *Jogállam* 1910 március-április 1. fent 29. §. és *Jogt. K.* 1912. 112, 141, 148, 283. (*Lehóczky S., Rácz B., Hollósi P., Alföldi E.*); *Julius Moór*: Die Reform des ungarischen Schwurgerichtes. Rechtsgang. II. 1914.; *Vámbéry R.*: Schwurgerichtsreform in Ungarn. Öst. Zeitschr. IV. 357—367.; *Görres*: Wahrspruch der Geschworenen und seine psychologische Grundlagen. 1903.; *Seidlmayer*: Das schwurger, Verfahren im Lichte des Reichgerichtes. 2-ik kiad. 1914.; *Capriolo*: La giustizia penale in corte d'Assize sec. il. Cod di proc. pen. Torino 1913.; *Rosenblatt*: Zur Reform des Strafverfahrens-Zeitschrift 28. k. 43—60.; *Oetker Fr.*: Verfahren vor d. Schwur u. Schöffengerichten (*Glaser* kézikönyvének III. kötete gyanánt.) Leipzig 1907.; *Feddersen G.*: Das Schwurgericht. Unter Berücksicht. der Rechtsprechung des Reichsgerichts. Berlin 1907. A *Mittermaier W.* és *Liepmann M.* által szerkesztett *Schwurgerichte u. Schöffenger.* c. gyűjteményes munkából különösen: *Friedrich*: Die subjectiven Thatbestände u. der Spruch der Geschworenen I. 94. és S. Th. u. die Urtheile des Schwurgerichtshofes. I. 375.; *Kriegsmann H.*: Das schwurgerichtliche Berichtigungsverfahren. I. 217—261.; *Schäffer*: Beiträge zur Schuld u. Strafrage. I. 262—314.; *Rittler*: Fragestellung, Wahrspruch u. Urtheil nach österreichischen Strafproz. r. I. 457—620.; *Salamonsen*: Das norwegische Schwurgericht. I. 707—752.; *Julius Rothenburger-Klein*: Geschichte u. Kritik des Schwurgerichtsverfahrens i. d. Schweiz, Zürich 1903.; *Gantier*: Les attributions resp. du president des assises, de la cour d' assises et du jury. Bordeaux 1908.

I. Az esküdtbíróság előtti főtárgyalás egészben véve megegyezik a törvényszék előtt tartott főtárgyalással. Rend-

szere, vezetése, általános menete ugyanaz. A mégis megállapítható eltérések és *sajátos jellemvonások* csak ama szervezeti különbség folyamányai, ami a *törvényszéki főtárgyalási tanács* és a sajátképen u. n. *esküdtbíróóság* közt fenáll. Mig ugyanis a törvényszéki főtárgyalási tanács egységes és kizárólag hivatalnok szakbírákból álló testület, addig az esküdtbíróóság két élesen megkülönböztetett részből: az u. n. *esküdtszékből* és a *bírói tanácsból összetett* vegyes bíróság. (l. fent a 22. §-t), melynek egyik része, az esküdtszék, kizárólag laikusokból (nem hivatalnok bírákból) állittatik össze. Az esküdtbíróóság ebből folyólag a joghatóság tekintetében sem egységes testület, amennyiben bizonyos kérdéseket kizárólag a bírói tanács, másokat az esküdtszék, némelyeket pedig a két testületből összeállított vegyes tanács old meg.

Az esküdtbíróóság előtti főtárgyalás *sajátos* (a törvényszéki főtárgyalásától eltérő) jellemvonásai e szervezeti különbség folytán a következők:

1. Az esküdtbíróági főtárgyalás *menete*, berendezése *hosszadalmasabb és bonyolodottabb*, mint a törvényszékié. A törvényszéki tárgyalás menete (l. fentebb a 116. §-t) ugyanis itt meghővül az esküdtszék megalakításával, az esküdtekhez intézendő kérdések megkészítésével, az elnöki fejtegetéssel, az esküdtek külön tanácskozásával és határozatával; a bírói tanács pedig foglalkozni köteles az esküdtek határozatával, annak helyesbitésével, esetleg felfüggesztésével, az ítélelhozatalnál alapul kell venni a verdictet stb. (l. a köv. §§-okat).

2. Az *anyaqi igazság* érvényesítése az esküdtbíróóság előtti főtárgyaláson, még több biztosítékkal van körülvéve, mint a törvényszéki főtárgyaláson. Az esküdtek bevonása épen az ideutalt ügyek alaposabb és megnyugtatóbb s így igazságosabb eldöntése végett történik. Ugyanerre szolgál, hogy a bírói tanács és a Kuria jogosítva és kötelezve vannak a *tévesnek* talált verdictet felfüggeszteni, illetőleg megsemmisíteni.

3. Az *ügyfélegyenlőség* s a *védelem kedvezményezésének* elve még jobban van biztosítva, mint a törvényszék előtti tárgyalásnál. A vádlott itt közvetlenebb befolyást gyakorolhat a bíróság (az esküdtszék) megalakítására a visszautasítási jog által, egyenlőtlen számú visszautasítható esküdt közül ő utasíthat vissza egygyel többet. (Bp. 344. §. 3. bek.). Befolyhat a kérdések feltevésébe, bizonyos kérdések csak az ő *bele-*

egyezésével tehetők fel. (BP. 357. §.) A marasztaló verdictet a bírói tanács szótöbbséggel is felfüggesztheti, míg a felmentőt csak egyhangulag.

1. Az esküdtbírótság előtti főtárgyalás berendezésére szintén az *angol* és a *francia typus* áll egymással szemben. A két főtárgyalás képét vázoltuk fentebb (111. §.), itt csak a következőket emeljük még ki: 1. Az *angol* esküdtbírósnági főtárgyalás jellemvonása és főelőnye, hogy az esküdtek egyszerűen a *vádlevél felett* döntenek, hogy elfogadják-e azt (guilty) vagy nem (not guilty), míg a *francia* esküdtsték elé a bíróság elnöke *kérdéseket tesz* s az esküdtek az ezekre adott feleletek által oldják meg a bűnösség kérdését. 2. Az *angol* esküdtek előtt a *bíró megmagyarázza a törvényeket*, a bizonyítási szabályokat és a tényállást, illetőleg a felmerült bizonyítékokat (charge), a *francia* jog 1881 óta nem ismeri a *résümét* s a *törvényeket* sem azelőtt, sem azóta nem *magyarázzák* meg az esküdteknek. 3. Az *angol* jury köteles a bírónak a *bizonyítási szabályokról* (law of evidence) *adott kitanítását követni*, különben a bíró felfüggesztheti az ítéletet, a *francia* jury ellenben csak *benső meggyőződése* szerint (conviction intime) ítél s a *törvényekre* nem is szabad gondolnia. 4. Az *angol* bírónak a helytelen vagy tévesnek látszó verdictet, bármikor (a vádlott terhére is) joga van felfüggeszteni, sőt az ügy eldöntését el is vonhatja az esküdtektől s a *londoni főtörvényszék* elé viheti, a *francia* jog nem ad ily széles jogot a bíróságnak a verdicttel szemben, csak a marasztaló verdict egyszerű felfüggesztését engedi meg, de csak akkor, ha a bíróság mindenik tagja meg van *győződve* a verdict téves voltáról. 5. Az *angol* jog a marasztaló verdict ellen felebbezést enged a vádlottnak, a *francia* a verdictet megtámadhatatlannak tekinti, csak az ítélet ellen enged jogi kérdésekre nézve *semmisségi panaszt*.

Az *angol* esküdtbírósnági eljárás egy sajátossága még az u. n. *special verdict*, midőn az esküdtek kifejezetten csak a ténykérdést döntenek el, a jogi kérdés megoldását ellenben a bírónak engedik át.

Mindezen különbségek magva az, hogy az *angol bíró*, dacára hogy nem ő vezeti a főtárgyalást, *hasonlíthatatlanul nagyobb tekintéllyel* emelkedik ki az esküdtekkal szemben, mint *Franciaországban* a főtárgyalást vezető elnök. Az *angol bíróra* nemesek a felek, de az esküdtek is mint a törvény és az igazság képviselőjére tekintenek fel, akinek minden szava igaz és megdönt-hetetlen, míg a *franciák* az esküdteket öveztek körül érthetetlen nymbussal, akiknek, mint a nép képviselőinek minden szava, bárminő absurd verdictje szent és sérthetetlen. Ez magyarázza meg, hogy *Angliában* az esküdtek verdictjeit a szakbírák ritkán kifogásolják, sőt a gyakori *marasztaló* verdictek miatt volt a közönség körében panasz, *Franciaországban* ellenben az alaptalan felmentő verdictek a mindennaposak s ezek miatt van állandó panasz a szakemberek körében.

2. A többi európai Bp.-ok, dacára annak, hogy az esküdtstéket *Angliától* vették át, az esküdtbírósnági főtárgyalás berendezésére nézve nem az eredeti mintát, hanem annak módosított *francia* kiadását követik. A mi 1844-iki javaslatunk, a belga, olasz, osztrák, német és a magyar BP. esküdtbírósnági főtárgyalása a főkérdésekben általában a *francia* főtárgyalás utánzata. Az *osztrák*, német és a magyar BP. sokat javítottak ugyan a *francia*

mintán s annak több ferdeségét nem vették át, de a legfontosabb kérdésben (a kérdésfeltevési rendszer) a francia mintát követik.

II. Az esküdtbíróóság intézménye ellen a közép európai államokban évtizedek óta felhangzó támadások (l. fent 29. §.) közvetve kétségtelenül az esküdtbíróósági főtárgyalás francia típusának hiányaira és ferdeségeire vezethetők vissza. Különösen a kérdés feltevési rendszer (l. alább a 127. §-t) s az azzal járó nehézségek, bonyodalmak eredményezték mindenfelé a „helytelen“ verdicteket, az esküdteknek gyakori akaratlan tévedését. A verdictek sérthetlensége, a felsőbbbíróóság általi felülvizsgálat nehézsége vagy éppen lehetetlensége hoztak létre egy ferde bírói gyakorlatot, mely szerint a szakbíróóság kénytelen szentesíteni a törvénnyel és az igazsággal ellenkező verdicteket s a felsőbbbíróóság helybenhagyni az ugyanily esküdtbíróósági ítéleteket.

Igy lett lassanként uralkodó tétellé, hogy az angol esküdtbíróóság a közép európai államokban nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket s az *esküdtbíráskodás reformra szorult*. E reformkivánságok sürgetésének eredménye napjainkban az a sok új törvény (vagy törvényjavaslat), melyek Franciaországban, Belgiumban, Svájcban, Ausztriában, Németországban s legújabbban hazánkban is napvilágot láttak, s melyek az esküdtbíróósági főtárgyalás egyik-másik részét, főleg a kérdésfeltevési rendszert és a résumé-t kisebb-nagyobb részben módosították.

Legnagyobb jelentőségű e reformtörvények közül az új *olasz Bp.*, mely a kérdések tekintetében visszatér az 1791-iki francia Code eredeti álláspontjához s a tény és a jogkérdést szétválasztva terjeszti az esküdtek elé. (l. alább a 128. §-t), az esküdtek tanácskozásiának vezetőjévé a főt. elnököt teszi s az ítélet hozatalában a szakbírákkal egyenlő jogot ad az esküdteknek is.

Más irányban hasonló jelentőségű az 1907-iki *angol* törvény, mely az esküdtbíróósági marasztaló ítéletek (sőt a verdict) ellen felebbezési jogot biztosít a vádlottaknak.

A légió számrámenő *irodalmi* javaslatokat l. *Mittermaier W.* és *Liepmann* id. gyűjt. mű és *Rácz B.* id. m.

A magyar törvényhozás az esküdtbíráskodás ellen mind sürübbé vált kifogások és sok részben jogosultnak tekinthető panaszok orvoslásául szintén szükségesnek látta a Bp.-nak az esküdtbíróósági főtárgyalásra vonatkozó XIX. fejezetét gyökeres revízió alá venni. Az 1914: XIII. t.-c. (Bp. n.), mely e reformokat tartalmazza, *hatályon kívül helyezte a Bp. 353—377. §§-ait* s azok helyére új (1—26. §§.) szabályokat léptetett

életbe. A Bn. (1908: 36. tc.) 34. §-ának első bekezdése érintetlenül maradt, második bek. azonban hatályát veszítette. A *sajtó útján elkövetett bűncselekmények* tekintetében azonban, amennyiben a vádat a *kir. ügyészség* képviseli, a Bpn. *hatályban hagyta a Bp. 363—367. §§-ait, a 368. §. ut. bek.-ét, és a 369. §-t* (az elnöki fejtegetés teljes nyilvánosságát s az esküdteknek az elnök vezetése nélküli tanácskozását), vagyis ily esetekben a Bpn. 13—16. és 19. §§-ai nem alkalmazandók. (Bpn. 1. cikk bev.).

A főkifogások a Bp. esk. bir. főtárgyalási szabályai ellen nálunk is első sorban az *alapítalan felmentő verdictek* miatt hangzottak fel. Különösen egy pár szenzációs eset (Haverda-ügy, Zs. testvérek) nyomán derült ki, mily tökéletlen és veszedelmes dolog az esküdteket közönséges bűnügyekben, az eléjük terjesztett nehézkes jogi kérdések tömegével kezükben, magukra hagyni s még veszélyesebb, ha a bírói tanácsnak és a legfőbb ítélőszéknek, a Kuriának nincs joga és módja beleszólni a nyilván téves verdictek kijavítására.

A Bpn. által életbeléptetett *főbb reformok* az esküdttbíró-sági főtárgyalásra vonatkozólag a következők:

1. az esküdtek elé terjesztett kérdések *egyszerűsítetttek* (a tény- és a jogkérdés elkülönítendő, Bpn. 4. §.);

2. a vádlott *elmebetegsége* vagy *elméjének egyéb rendellenes állapota, siketnémasága, közokirattal bizonyított büntetést felemelő vagy leszállító ok* iránt az esküdtekhez többé kérdés nem intéztetik. Ezeket, épügy mint a bizton-sági rendszabályok alkalmazását, a bírói tanács, illetőleg a vegyes tanács dönti el az ítéletben (Bpn. 9. §.);

3. az *elnöki fejtegetés* nem teljes, hanem csak *ügyfélnyilvánosság mellett* eszközözendő (Bpn. 13. §.);

4. az *esküdtek tanácskozását és szavazását a főtárgyalási elnök vezeti*, akinek azonban nem szabad az esküdteket semmi irányban befolyásolni (Bpn. 14—16. §§.);

5. a *bírói tanács* a tévesnek vélt verdictet nemcsak a vádlott javára, de *terhére is felfüggesztheti* s az ügyet új esküdtszék elé utasíthatja, vagy a *Kuriához előterjesztést* tehet más esküdttbíró-ság kiküldése iránt (Bpn. 22. §.);

6. *marasztaló* verdict hozatala esetén az *ítélethozatalban* az esküdtek által maguk közül kijelölt *két esküdt is részt vesz*, vagyis ilyenkor az ítéletet egy 5 tagu vegyes tanács hozza (Bpn. 25. §.).

A Bpn. mindezen reformjai (részletesen l. alább a megfelelő helyeken) előreláthatólag üdvös hatással lesznek esküdttbíró-ságaink sikeresebb és megnyugtatóbb működésére. Különösen az esküdtek tanácskozásának a főt. elnök

által vezetése lényegesen meg fogja könnyíteni és gyorsítani az esküdtek határozatát, a felesleges és zavaró *perjogi* vitáktól és tévedésektől megmenti őket. A bírói tanács felfüggesztési jogának kiterjesztése pedig, ami lényegében az *angol* jury-eljárás átvétele, érdemi tekintetben fogja emelni az ítékezés színvonalát. Viszont az esküdteknek a marasztaló ítélet hozatalában, így a büntetés kiszabásában való részvétele a legjótékonyabb hatással lesz az esküdtekre és a közönségre s növelni fogja az esküdtbíráskodás népszerűségét, eloszlátva az eddigi költsönös bizalmatlanságot a laikus és a szakbíró között. Az egész reform tehát, mely az esküdtbírásg két elemének harmónikusabb összeműködését célozza, jelentékeny lépés az esküdtbíráskodás igazi, helyes típusa: az *angol Court of assizes* felé.

124. §. *Az esküdtbírásg előtti főtárgyalás előkészítése és általános menete. Az esküdtbírásg elnök jogköre.*

Irodalom: Degré M.: Hatáskörök elkülönítése az esk. bír. eljárásban. Wlassics eml. 103.; Kleinfeller: Die Stellung des Schwurgerichtsvorsitzenden. Mittermaier-Liepmann I. 117—216.; Kalau v. Hofe: Der Vorsitz im Schwurgericht. Berlin 1912.; Debois: Les fonctions du président de la Cour d'assises. Paris 1912.; Gautier: Les attributions resp. du président des assises etc. Bordeaux 1908.

1. Az esküdtbírásg főtárgyalás perjogi szempontból a törvényszéki főtárgyalás bővített kiadása lévén, annak előkészítése és egész menete lényegében azonos módon történik itt is. Ugyhogy a Bp. (337. §. 1. bek.) szerint a XVII. és XVIII. fejezetek (a főt. előkészítéséről és a törvényszék előtti főtárgyalásról), *amennyiben a törvény a XIX. fejezetben eltérőleg nem intézkedik*, az esküdtbír. főtárgyalásra is *megfelelően* alkalmazandók. Vagyis az esküdtbírásg főtárgyalás előkészítését és menetét a törvény nem írja le külön teljes részletességgel, a XIX. fejezetben csupán a törvényszéki főtárgyalás már bemutatott szabályaitól *eltérő, különleges rendelkezéseket* foglalja össze.

1. Az esküdtbírásg főtárgyalás *előkészítése végett*, a törvényszéki főtárgyalásra vonatkozólag már ismert intézkedéseken felül (1. fentebb a 115. §-t) három sajátos, új intézkedést ír elő a törvény, u. m.:

a) a bírói tanács tagjain és az érdekelt személyeken kívül a főtárgyalás napjáról, illetőleg az ülészak napjairól *értesíteni kell* az illető ülészakra a szolgálati lajstromba került *30 esküdtet és a 10 helyettes esküdtet*.

Az esküdtbírásg elnöke a 30 esküdtet, a törvényes következmények terhe alatt, szabályszerűen (79. és 80. §.) és oly időben idézi meg, hogy az idézőlevél az esküdteknek legalább *nyolc nappal a főtárgyalás határnapja*

előtt kézbesítve legyen. A később, de még a főtárgyalás előtt teljesített kézbesítés azonban nem menti fel az esküdtet a megjelenés köteleossége alól.

A tiz helyettes esküdt arról értesítendő, hogy az ülészak alatt a főtárgyalások idejében lehetőleg lakásukon tartózkodjanak. (Bp. 338. §. 1—2. bek.).

b) Intézkedni kell esetleg valamely új ügynek az ülészak alatti tárgyalásra vagy egy kitűzött ügy tárgyalásának más ülészakra halasztása iránt.

Az esküdtbíróóság rendes ülészakában ugyanis azok az ügyek bírálандók el, melyekben a vádhatározat az ülészak első napja előtt már meghozva, vagy a főtárgyalás elrendelve (268. §. 3. bekezdés) volt. Ha a vádhatározatot vagy a főtárgyalást elrendelő határozatot csak az esküdtbíróósági ülészak alatt hozzák meg, az illető ügyben az esküdtbíróóság főtárgyalásának a folyó ülészakban való megtartását a bíróság csak a vádlott becégyezésével és a vádló meghallgatása után rendelheti el. (Bp. 339. §. 1—2. bek.). Viszont oly ügynek főtárgyalását, mely a folyó ülészakban volna elbírálandó, fontos okból végérvényesen más ülészakra halaszthatja el. (Bp. 340. §.).

c) Az esküdtbíróóság bírói tagjainak és a berendelt esküdteknek névjegyzéke legalább három nappal a főtárgyalás megkezdése előtt a fogva levő vádlottnak kézbesítendő, a szabadlábban levő vádlott részére pedig megtekintés végett a törvényték kiadóhivatalába adandó.

2. Az esküdtbíróóság előtti főtárgyalás menete a törvénytéki főtárgyalástól csak annyiban tér el, hogy a főtárgyalás megnyitása s a megidézettek jelenlétének megállapítása után beilleszkedik ide mint új mozzanat az esküdtszék megalakítása, a bizonyító eljárás után az elnöki fejtegetés, az esküdtek tanácskozása és határozathozatala, a verdict kihirdetése s marasztaló verdict esetén a felek előterjesztése a büntetési tétel tárgyában.

Ezen új mozzanatok beillesztésével az esküdtbíróósági főtárgyalás általános menete a következő:

1. A főtárgyalás megnyitása s a vádlott kihallgatása személyes körülményeire, a megidézettek jelenlétének megállapítása.
2. Az esküdtszék megalakítása.
3. A vádhatározat rendelkező részének, ha az nem hozatott, a vádirat két első pontjának felolvasása.
4. A vádlott részletes kihallgatása.
5. A bizonyító eljárás.
6. Az esküdtekhez intézendő kérdések megállapítása.
7. A perbeszéd.
8. Az elnöki fejtegetés.
9. Az esküdtek tanácskozása és határozathozatala.
10. A verdict kihirdetése, esetleg helyesbitése.
11. Marasztaló verdict esetében a felek előterjesztései az alkalmazandó büntetési tétel irányában.

12. A bíróság tanácskozása és határozathozatala.

13. Az esküdtbíróági ítélet kihirdetése.

II. Az esküdtbíróági főtárgyalás elnökének szerepe és jogköre lényegében azonos a törvényszék főtárgyalási elnökével, a tárgyalás vezetési teendője azonban a bíróság kettős szervezetéből folyólag egyfelől szélesebbkörű, másfelől nehezebb és fáradságosabb. Az esküdtbíróági főt. elnökének ugyanis a tárgyalás rendjének fentartása, a vádlott kihallgatása, a bizonyító eljárás rendjének megállapítása stb. vagyis a rendes főtárgyalás vezetési teendőin kívül *új feladatai*: az esküdtszék megalakítása, a kérdések végleges megállapításában közreműködés, az esküdtek kitanítása a jogi kérdések felől, az esküdtek tanácskozásának vezetése.

Ezen, a törvény által külön felsorolt és szabályozott teendőin felül egy általános új köteletség is hárul itt az elnökre: *az esküdtek támogatása, gyámolítása a főtárgyalás egész folyamata alatt*. Az esküdtek ugyanis rendszerint nem szakképzett jogászok lévén, a perjogi szabályokat, formaságokat, az esküdtbírói jogokat és köteleességeket természetesen nem ismerhetik oly alaposan, mint a szakkbírák. Az elnöknek tehát, aki az egész bírói testületnek (az esküdtbíróáságnak) feje, állásából folyó joga és kötelessége a bíróság ezen laikus tagjait jogaik és kötelességeik felől a szükséghez képest minden alkalommal tájékoztatni. Ez a jóakaratu gyámolítás, így: a főtárgyalás egyes fontosabb mozzanataira figyelmeztetés, a bizonyítás felvételnél, a kérdések megállapításánál az esküdtek jogainak világos megemlítése, az esküdtek figyelmének felhívása a főtárgyalás előző lényeges mozzanataira és eredményeire, a tanácskozásnál annak megemlítése, mely kérdésekre kell, melyekre nem kell felelni s mit jelent valamely kérdésnek ilyen vagy amolyan eldöntése, — mindezek állandó megtétele vagyis a szükséges utmutatások folytonos megadása nemcsak joga, de legfontosabb és legszükségesebb *hivatali kötelessége* az elnöknek. A Bp. ugyanis mindjárt a XIX. fejezet első szakaszában (337. §. ut. bek.) parancsolólag előírja, hogy:

„Az esküdtbíróóság elnöke az egész főtárgyalás alatt köteles az esküdteknek hivatásuk gyakorlása tekintetében a felmerülő körülményekhez képest szükséges utmutatást megadni és őket kötelességeikre figyelmeztetni.“

A hivatását igazán átértő esk. bír. elnöknek nemcsak joga, de kötelessége a Bp. ezen utasítását kihasználni és az esküdteket *teljes jóakarattal és figyelemmel támogatni*, hogy feladatukat jól és helyesen tölthessék be. Az esk. bír. elnöknek ambícióját képezze, hogy az általa vezetett esküdtek helyes és igazságos verdictet hozzanak. Erre a törvény fentebbi rendelkezése meg is adja a módot, anélkül, hogy az elnök illetéktelenül befolyásolná az esküdteket. A „képtelen verdict“ gyakran az elnöki támogatás és gyámolítás hiányára vezethető vissza.

A német irodalomban többen (Kleinfeller, Liszt, Kronceker, Liepmann, Rosenberg) javasolták, hogy az elnöknek tétessék kötelességévé a mai utólagos jogi fejtegetés mellett *a tárgyalás elején* is rendes *előleges fejtegetést* tartani az esküdtek részére. Hazai íróink közül Degré M. és Rácz B. helyeslik e javaslatot s Degré M. szerint *az eljárási szabályok* megmagyarázása, az esküdteknek jogaikra és kötelességeikre kitanítása mindjárt a főtárgyalás elején (a vádhatározat felolvasása előtt) nemcsak nem perrendellenes, de folyik a 337. §-ból s az elnöki, akiezt nem teszi, kötele-ségmulasztást követ el. *A jogi kérdésekre* kiterjeszkedni vagyis a vád tárgyát, a felmerülő jogi kérdéseket *előre* megmagyarázni a Bp. hallgatása folytán „nem lenne perrendszertű.“ (id. m. 117—18. l.) Ugyanigy vélekedik Rácz B., aki de lege ferenda még tovább menne s az ülészak első napján az összes esküdtek (a kisorolás után) *általános* kitanítást nyernének jogaik és kötelességeik felől. Részemről a Degré M. felfogását mindenben osztom.

125. §. *Az esküdtszék megalakítása. Az esküdtek perjogi kötelességei és jogai.*

I. A főtárgyalás megnyitása, a vádlott és a többi megidézett személyek jelenlétének megállapítása után, amire nézve teljesen a törvényszéki főtárgyalás szabályai (301. §.) irányadók, az esk. bír. főtárgyalás első különleges mozzanata az esküdtszék megalakítása.

Az esküdtszék megalakítása *mindig nyilvános ülésben, a felek és képviselőik jelenlétében* történik s *rendszerint minden ügyre nézve külön* kell megalakítani az esküdtszékét. (Bp. 342. §. 1. bek. és 347. §.).

1. Helyesen mondta ki a Kuria, hogy nem képez semmisségi okot, ha az esküdtszék megalakításánál a tanuk és szakértők is jelen voltak. (BJT. XLV. 141.) A 342. §. ugyanis azzal, hogy „a felek és képviselőik“ jelenlétét kötelezővé teszi (ezek hiánya tényleg semmisségi ok), nem zárja ki a tanuk és szakértők jelenlétét az esküdtszék megalakításánál. Ezeknek csak a vádhatározat felolvasása előtt kell eltávoznok.

Az osztrák b. prts 304. §-a szerint az esküdtszék megalakítása *nem nyilvános* ülésben történik. *Angliában* is az esküdtek kisorolása a főtárgyalást megelőzőleg (más teremben) történik, mire az egyik ügy befejeztetett s az esküdtek eltávoznak, már ott áll a másik ügy tárgyalására készen az

uj esküdtszék, csak a megesketés történik a nyilvános főtárgyaláson. Ez mindenesetre helyesebb. A megalakítás összes mozzanatai (az esküdtek számbavétele, a kisorsolás) nem valók a nagyközönség elé.

2. Az esküdtszék akkor is *külön* megalakítandó, ha az a Bp. 343. §. 4. bek. értelmében valamely ügyre a felek beleegyezésével csak épen a törvényes minimális számú (12) esküdtekből alakítatik. A kizárás, a kisorsolás és a megesketés ily esetben is külön teljesítendő.

Az esküdtszék megalakításának négy mozzanata van: 1. a megidézett esküdtek *jelenlétének megállapítása*; 2. a *kizárás*; 3. a *kisorsolás*, illetőleg a *visszautasítás*, 4. a *megesketés*.

1. *A megjelenés megállapítása.* Az elnök mindenekelőtt megállapítja, hogy jelen vannak-e a megidézett esküdtek. Az esküdtszék megalakításához ugyanis csak úgy lehet hozzákezdeni, ha legalább 26 esküdt megjelent. Ha 26 esküdt sem jelent meg, az elnök *a helyettes esküdtek* közül, az elmaradásnak törvényes következményeire való figyelmeztetés mellett, annyit idéz meg, ahánnyal az esküdtek huszonhatnál kevesebben vannak. (Bp. 342. §. 2. bek.).

Ha a későbbi főtárgyaláshoz huszonhatnál több esküdt jelenik meg, az elnök a berendelt helyettes esküdteket berendeltetésöknek megfordított sorrendjében elbocsátja. (u. o. 3. bek.).

A meg nem jelent, elkészt vagy engedelem nélkül eltávozott esküdt büntetését az EBT. 23—26. §-ai tartalmazzák.

Helyesen mondta ki a Kuria, hogy a megalakítás az esküdtek számbavételével kezdődik. A kizárás iránti kérdést tehát addig nem lehet feltenni, míg legalább 26 esküdt nincs jelen. BJT. XLIX. 112. és LI. 112. Ugyanigy *Degré* (7—8.). *Vargha F.* szerint (Comm. II. 505.) a kizárási eljáráshoz 24 esküdt jelenléte is elég (?)

Semmiségi oknak tekinti a Kuria, ha az esküdtek számbavétele alkalmával a védő nincs jelen BJT. LV. 70.; semmiségi ok, ha 31 esküdtből alakított az esküdtszék. (u. o. LX. 240.).

2. *A kizárás.* A kellő számú esküdt megjelenésének megállapítása után az elnök köteles tisztázni, nem forog-e fenn valamelyik esküdt ellen *törvényes kizáró ok* (Bp. 64. §. 1—4., 343. §. 1—6. pont.).

Ha legalább 26 esküdt jelen van, az elnök semmiség terhe alatt köteles *kérdést intézni a felekhez, a magánfélhez és az esküdtekhez* az iránt, nincs-e az utóbbiak közt olyan:

1. akire nézve a Bp. 64. §. 1—4. pontjaiban felsorolt kizáró okok valamelyike forog fenn;
2. ki a vádlottnak elítéltetése vagy felmentése esetében hasznot remél vagy kártól tart;
3. kit az ügyben tanu vagy szakértő gyanánt már kihallgattak, illetőleg a főtárgyalásra megidéztek;
4. ki az ügyben mint esküdt, vádló, védő vagy a sértettnek képviselője működött;

5. ki az állam hivatalos nyelvét nem érti:

6. aki testi vagy szellemi fogyatkozása miatt, vagy azért, mert ellene bűnvádi eljárás van folyamatban, vagy esőd vagy gondnokság alá helyezés van elrendelve, az esküdtek jegyzékébe nem lett volna felvehető, vagy akire nézve eme körülmények később merültek fel. (Bp. 343. §. 1. bek.).

A „bűnvádi eljárás“ alatt csak a büntett vagy fogházzal büntetendő vétség miatt elrendelt vizsgálat, közvetlen idézés, vád alá helyezés vagy fő-tárgyalás kitűzés értendő. Nyomozás elrendelése, vagy kihágás, illetőleg pénz-büntetéssel sújtandó vétség miatti eljárás nem ok a kizárára. Ugyanigy Perjessy M.: BJT. XLV. 273. Sajtó útján elkövetett becsületsértés miatti eljárást a Kuria helyesen vett kizáró oknak. BJT. XLI. 191.

A törvény itt nem említi meg, hogy kizárandó az esküdtek közül az is, aki nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt szabadságvesztés büntetésre volt elítélve, jóllehet ez a körülmény az esküdképességből kizáró okot képez (Ebt. 5. §. 1. p.). A Kuria nem tekinti sem. oknak, ha ily esküdt (miután az alaplajstromba fel lett véve) szerepelt mint kisorsolt esküdt. I. *Reininger J.* Jogt. K. 1911. 314. I. Szerintem az ily esküdt a 343. §. 6. pontjának logikai értelme alapján kizárandó lenne.

Az esküdt *elfogultsága* nem képez kizáró okot. Kuria: BJT. LVI. 183. Az ily esküdtre vonatkozik a visszautasítási jog. Nem kizáró ok, ha az esküdt szemtanuja volt az esetnek. (BJT. LIV. 65. *Engel J.* megbeszélésével.)

Az az esküdt, aki ellen az 1—6. pontok alatt felsorolt okok valamelyike forog fenn, az illető ügynek elintézésében nem vehet részt. Az, akire nézve az 5. és 6. pontok alatt megjelölt okok valamelyike forog fenn, az *esküdtek lajstromából is törlendő*. (Bp. 343. §. 2. bek.).

A kizárára nézve az illető esküdtnek és a feleknek meghallgatása után a bíróság végérvényesen határoz. (u. o. 3. bek.).

A „végérvényes“ határozat kifejezés nem zárja ki a semmiségi panasz használatát, ha tényleg kizárt esküdt vett részt az ítékezésben. Ugyanigy a Kuria BJT. XLI. 191., XLVI. 140., LVI. 183. (másszor ellenkezőleg: LVIII. 375.) és *Degré* (9).

A kizárási ok érvényesítése után szabály szerint *legalább 24 esküdtnek* kell maradni, hogy az esküdtszék megalakítását tovább lehessen folytatni. Az eljárás gyorsítása érdekében azonban megengedi a törvény, hogy a *visszautasításra jogosult felek beleegyezésével* az esküdtszék megalakítása akkor is folytatható legyen, ha a kizárás folytán csak annyi esküdt maradt, amennyi az esküdtszék alakításához (a 345. és 346. §§. szerint) szükséges. (343. §. 4. bek.). Ily esetben tehát, ha pótesküdt alkalmazása feleslegesnek látszik, 12 esküdt jelenléte esetén is meg lehet alakítani az esküdtszékét.

A felek nem kötelesek élni visszavetési jogukkal s így ha előre látják, hogy senki sincs az esküdtek közt, akit visszavetni akarnának, meg fogják könnyíteni és gyorsítani az eljárást, ha visszavetési jogukról lemondva, az esküdtek kiegészítésének mellőzésébe belenyugosznak. Ha azonban a felek élni akarnak visszavetési jogukkal, ez esetben 24-re kell kiegészíteni az

esküdtek számát. (Bp. 343. §. ut. bek.). Ez a legkisebb szám, amelyből a visszavetési jog gyakorlása mellett az esküdtszék megalakítandó.

3. *A kisorsolás és a visszautasítás.* A kizáró okok érvényesítése után következik az *esküdtek kisorsolása*, amelynek során érvényesíthetik a felek az u. n. *visszautasítási jogukat*, vagyis bizonyos számú esküdtest minden indoklás nélkül kizárhatnak az esküdtszékből.

A Bp. (344. §.) értelmében ugyanis a felek a ki nem zárt („nem kifogásolt“) esküdtek közül annyit utasíthatnak vissza, *ahánnyal tizenkettőnél*, illetőleg — amennyiben az elnök pótesküdtek alkalmazását rendelte el — ezek számánál is *több név van az urnában*.

A visszautasítható esküdteknek *felét a vádló*, másik *felét a vádlott* utasíthatja vissza. Ha e szám páratlan, *a vádlott eggyel* többet utasíthat vissza.

Több vádlott a visszautasítás jogát *együttesen*, ha pedig nem jutnak egyetértő megállapodásra, *váltakozva*, abban a sorrendben gyakorolja, amelyben nevök a vádiratban előfordul.

A visszautasítás jogának gyakorlását a vádlott *védőjére*, a magánvádló pedig *képviselőjére bízhatja*. (Bp. 344. §. 2—4. és 6. bek.).

1. Részletesen leírja a törvény (347. §. 1. és 5. bek. és 345. §.) a visszautasítási jog gyakorlásának szabályait is. Ugyanis:

Az elnök által kijelölt bíró mindenik nem kifogásolt (ki nem zárt) esküdtnék külön papírszeletre irt nevét felolvassa s a papírszeleteket a bíróság asztalán levő urnába helyezi. Viták elkerülése végett a sorsolás megkezdése előtt a 344. §. szabályai értelmében világosan kijelenti az elnök, hogy mindenik fél hány esküdtest és mily sorrendben utasíthat vissza. Ezután az *elnök* az urnában levő papírszeleteket egyenkint kihuzza és mindenik papírszelet kihuzása és a rajta levő név felolvasása után kérdést intéz a felekhez, esetleg képviselőjükhöz, hogy az illető esküdtest *elfogadják-e?* Erre a vádló és utána a vádlott „*elfogadom*“ vagy „*visszautasítom*“ szóval tartoznak nyilatkozni. *Nyilatkozatuknak okát adni nem szabad.* A nyilatkozás elmulasztása elfogadásnak veendő. Mihelyt az elnök további nevet huzott ki, vagy a kisorsolást befejezettnek jelentette ki, a felek nem változtathatják meg tett nyilatkozatukat.

Ha az elnök *tizenkét* olyan esküdtest nevét huzta ki, akiket egyik fél sem utasított vissza, vagy ha a felek visszautasítási jogának kimerülte után a *tizenkettőtől hiányzó* esküdtek neveit kihuzta: *az esküdtszék megalakított-nak mondja ki.*

2. A visszavetési jog gyakorlására nézve különösen *több vádlott* vagy *több vádló* (kir. ügyész és főmagánvádló, magánvádló és viszonyvádló) esetén merülhet fel több irányú controversia. Az „együttes,“ illetőleg „váltakozva“

visszavetés (344. §. 4. bek.) ily esetben úgy értendő, hogy az első kihuzott esküdtre nézve először az I r. utána (ha az nem vetette vissza, a II r., stb. vádlott kérdezendő meg, a második esküdtre nézve először a II r., utána a III r. (utóljára az I r.) vádlott és így tovább. A gyakorlatban egyébként ritkán fordul elő vita ez iránt, mert a vádlottak legtöbbször védőjükre bízzák a visszautasítási jog gyakorlását, ezek pedig megegyeznek, hogy melyikük gyakorolja tényleg a jogot. Meg nem egyezés esetén az elnök köteles előre megállapítani, hogy az összes vádlottak együtt hány esküdtet vehetnek vissza (a visszavetethetők felét vagy egygyel többet) s aztán a vádiratban levő sorrend szerint felváltva hívni fel az egyes vádlottakat a visszavetésre. Az egyes vádlottakra külön megállapítani, hogy hányat vehetnek vissza, zavaró és gyakran lehetetlen is.

Élénk irodalmi vitát idézett elő egy *viszonzvadás* ügyben a visszavetési jog gyakorlása. A kir. ügyészség sajtó útján elkövetett, felhatalmazásra üldözendő rágalmazás miatt vádat emelt egy lapszerkesztő (A) ellen. A lapszerkesztő viszonzvadás emel nyomtatvány útján elkövetett becsületsértés miatt az alapperbeli sértett (B) ellen. A bíróság a BP. 23. §-a alapján a két ügyet egyesíti. A lapszerkesztő (A) így az egyesített perben mint vádlott és mint magánvádló, az ügyészség által képviselt sértett (B) pedig mint viszonzvádlott is szerepelt. Az esküdtbírósi elnök a visszautasítási jog gyakorlására nézve úgy döntött, hogy miután az egyesítés folytán a két ügy egygyé lett, a kir. ügyész, mint közvádló a visszautasítható 15 esküdt közül 7-et, a két vádlott pedig *együtt* 8-at s miután egyetértő megállapodásra nem jutottak, külön-külön négyet-négyet utasíthatnak vissza. A lapszerkesztő (vádlott és viszonzvádló) semmisségi panaszt jelentett be a megállapítás ellen, azt vitatva, hogy őt mint viszonzvádlót is illette volna meg visszautasítási jog. A Kuria elutasította a semmisségi panaszt, kijelentve, hogy a BP. a visszautasítás jogát külön a vádlónak és külön a vádlottnak vagy vádlottaknak adja meg, s így az *kétféle jogaimen nem gyakorolható*, csak azon a jogon, amely az illetőre *előnyösebb*, tehát a *vádlott jogán* (BJT. LV. 102.) s ezt utóbb elvi jel. határozatnak jelentette ki: A vádlottat, ha főmagánvádlóként is jelentkezik, csak előbbi minőségéből kifolyólag illeti meg a visszavetési jog. Ha egyik vádlott lemond a visszautasítás jogáról, ez a másikra nem száll át. 1907. évi 8412. sz. BHT. IV. 462. sz. L. erről: *Csenkey G., Heller Erik és Finkey F.* cikkeit a BJT. LIV. 169. és 185. l. LV. 10. és 13. sz., továbbá E. *Illés* Jogt. K. 1907. 47. sz., *Degré M.* 14., *Vaikó P.* Jogt. K. 1912. 42.

Az 1843-iki javaslat a vádlottat még nagyobb kedvezményben részesíti, amennyiben 63. §-a szerint a közvádló 6-ot, a *vádlott* 10-et vehet vissza.

3. A visszautasítási jog helyessége, létjogosultsága az irodalomban régóta vitás kérdés. Már *Gneist* javasolta, hogy az *csak a vádlottat* illesse meg, mert az esküdtek a vádlott bizalmi emberei, az állami érdekeket a nem arra való egyének kihagyása iránt érvényesíti az évi lajstromokat összeállító vegyes bizottság. *Carrara* és *Lukáts* is csak a vádlottnak adnának visszaut. jogot, hogy a neki ellenszenves vagy gyanus esküdteket kirekeszthesse. A német Bp. revisiójának 1908-iki előmunkálatai során is többen (*Liszt, Kahl, Liepmann, Weingart*) sürgették a visszautasítási jognak a szakbírákra ismeretes mellőzési eljárással (előre bejelentett, indokolt mellőzési kérelem) he-

lyettesítését. Hazai íróink közül *Lehóczky S.* (Jogt. K. 1912. 13. sz.) és *Rácz Béla* törnek lándzsát (id. m. 37—32. .) a visszavetési jog teljes eltörlése mellett, utóbbi nagy részletességgel mutatja ki e jog gyakorlati hátrányait (sok esküdt felesleges kiszakítása rendes foglalkozásából, illetéktelen *protectio* hajszolás, a legértékesebb esküdtek alaptalan visszautasítása.) Szerinte a felek az egyes esküdtek elfogulatlansága miatti aggályait az ülészak legelőjén tartandó előzetes ülésre lennének kötelesek indokolva bejelenteni. A visszautasítási jog fentartása (mindkét fél részére) mellett érvelnek: *Schwörer, Kroncker, Salomonsen*, nálunk *Degré M., Fridmann B., Harmat E., Hollósi P.* (Jogt. K. 1912. 16. sz.). Szerintem a visszautasítási jog eltörlése különösen a sajtó és politikai perekben aggályos lenne, annak mindkét fél részére biztosítása csak növeli az esküdtbíráskodás iránti bizalmat. Mindenesetre helyes és kívánatos lenne azonban gondoskodni e jog gyakorlásánál mindennapos *visszaélések* (szivességből visszavetés) ellen. Ily biztosítékok lennének: a kisorsolásnak zárt ülésben eszközzése, az illetéktelen gyakorlás szigorú tilalmazása és büntetése,

4. *Pótesküdtek.* Ha előre látható, hogy a főtárgyalás hosszabb időre fog terjedni, az elnök *egy vagy több pótesküdtnek* alkalmazását rendelheti el és e célból tizenkettőnél több esküdtet sorsolhat ki. Pótesküdtek azok lesznek, akiknek nevét az elnök utoljára huzta ki az urnából. (Bp. 346. §.).

Pótesküdtek kisorsolása a legtöbb esetben ajánlatos, nehogy valamelyik esküdt hirtelen megbetegedése vagy nélkülözhetlen eltávozása miatt a tárgyalást félbe kelljen szakítani. A pótesküdtek természetesen csak akkor lesznek az esküdtszék tagjaivá, ha valamelyik esküdt helyére beléptek. (Kuria, BJT. XLIV. 80.). A feleket a pótesküdtekre vonatkozólag is megilleti a *visszautasítási jog.* (Kuria: E. H. 1904. évi 0773. sz. BHT. III. 403. sz.).

A pót-escüdteket jól meg kell különböztetni a helyettes esküdtektől. „Helyettes“ esküdtek azok, akik a főtárgyalásra megidézettnek ugyan, de a főtárgyalás megnyitása idején csak otthon kötelesek tartózkodni, hogy ha 26 „rendes“ esküdt nem jelent meg, vagy a kizárás folytán 24-nél kevesebben volnának, ez a törvényes szám kiegészíthető legyen a helyettes esküdtek behívásával. „Pót“ esküdtek ellenben az esküdtszékot alkotó 12 esküdtön felül *kisorsolt* azok az esküdtek, akik a 12 esküdt valamelyikének elkerülhetlen távazása esetén pótolják ezek helyét. A pótesküdtek ezért az esküdtek padjában foglalnak helyet, esküt is tesznek s épen úgy kötelesek viselkedni, mint az esküdtszék tagjai. Az esküdtek tanácskozásában azonban nem vesznek részt. Kuria EH. BJT. 68. 33. l.

A kizárás folytán a lajstomból törölt esküdtek (343. §. 6. pont) rögtön távoznak a tárgyaló teremből. A „kifogás folytán mellőzött“ (kizárt) vagy visszautasított többi esküdtek ellenben, hogy az ugyanazon nap későbbi szakában tárgyalandó más ügyben az esküdtszék megalakítása nehézséggel ne járjon, kötelesek a *főtárgyalások ideje alatt a bíróság épületében tartózkodni.* (348. §. 1. bek.). Az elnöknek azonban jogában áll e szabály alól kivételt tenni, vagyis oly esetben, midőn valamely ügy tárgyalása előreláthatólag az egész napot vagy épen több napot igénybe fog venni, az ily esküdteket e napra, vagy napokra felmentheti a bíróság épületében való tartózkodás kötelessége alól. (u. o.)

5. *A megeskütés.* Az esküdtszék megalakításának befejező ünnepélyes mozzanata az eskü letétele az esküdtek által. Az eskü minden ügyben mindig külön leteendő, még ha több ügyet egymásután ugyanazon esküdtek döntenének is el. Az eskütétel mindig nyilvános ülésben s a vádlott jelenlétében eszközözlendő, kivétele alatt a teremben levő összes személyek felállani tartoznak. (349. §. 1., 2. bek.).

Az eskütétel módja a törvény (349. §.) szerint abban áll, hogy az elnök a következő felhívást intézi az esküdtekhez:

„Esküdjének önök a mindentudó és mindenható Istenre, hogy az N. N. ellen folytatott ügyben az esküdtek kötelességeit hiven teljesítik, a törvényt megtartják, a tárgyalás egész menetét gondos figyelemmel kísérik, a tárgyalás alatt álló ügyről határozatuk kimondásáig mással, mint esküdt-társaikkal, nem értekeznek és félretéve minden kedvezést, félelmet és személyes tekinteteket, mind a vádlott ellen, mind a mellette felhozott bizonyítékokat egyenlő gondossággal és pártatlan lelkiismeretességgel mérlegelik és ebből merített meggyőződésük szerint, igazságosan és a törvény értelmében határoznak“.

Erre az esküdtek, — az elnök által sorban nevökön szólíttatván — jobb kezüket szívékre téve, egyenkint válaszolják:

„Esküszöm, Isten engem úgy segéljen.“

Az az esküdt, aki azt állítja, hogy az eskü vallási meggyőződésével ellenkezik, eskü helyett fogadást tesz. E fogadás így szól: „Becsületemre és lelkiismeretemre fogadom.“

1. Az által, hogy a BP. „a törvény megtartására“ s „a törvény értelmében“ való határozatra esketi meg az esküdteket, hathatósan figyelmeztetni akarja őket, hogy ne tekintsek magukat a törvény felett álló, felelősség nélküli teljhatalmu bírónak, akik a nyilvánvaló tények és bizonyítékok ellenére bárkit felmenthetnek, vagy bizonyíték nélkül elítélhetnek, hanem tartásuk mindig szem előtt, hogy *a törvény nekik is törvény*, s ők is a törvény alkalmazására vannak hivatva. Miután a BP. nem ismer törvényes bizonyítási szabályokat, az esküdtek teljesen szabadon és meggyőződésük szerint ítélik meg a bizonyítékok erejét s a vádlott bűnösségét vagy ártatlanságát az illető sajátos körülményeinek, viszonyainak lelkiismeretes mérlegelése után mondják ki, de ítéletükben ne a rokon-, vagy ellenszenv, ne a hangulat, vagy szeszély, hanem a józan, *tárgyilagos bírálat, az embericsség*, de egyszerűsége *a társadalom jól felfogott érdeke* is vezesse őket.

A Bpn. életbelépte alkalmából, miután az új törvény 14. §-a értelmében az esküdtek tanácskozását az elnök vezeti, egyes aggódo kritikuskok felle tették, hogy nem áll-e ellentétben ez a rendelkezés az eskü ama kitételével, hogy az esküdtek „a tárgyalás alatt álló ügyről határozatuk kimondásáig mással, mint esküdt-társaikkal nem értekeznek.“ Az aggodalom, ill. kifogás teljesen alaptalan, mert az elnök nem „értekezik“ az esküdtekkel a folyamatban levő ügyről, ő csak „vezeti“ a tanácskozást és a szükséges *perjogi* felvilágosításokat adhatja meg az esküdteknek.

2. Előbbi sajtóeljárásunkban, a francia Code és az 1844-iki javaslat mintájára, az esküdtek csak arra tettek esküt, hogy „belső meggyőződésük

szerint, igazán, tisztán, szabadon és becsületesen ítélnék“, tehát az eskü-mintából hiányzott a törvény megtartására és a törvény értelmében való ítélkezésre utalás. A BP. újítása jelentékeny közeledés az angol jury felé s feltétlenül helyeslendő. Érdekes azonban, hogy az 1844-iki javaslatunkban is benne volt a *törvény tiszteletben tartására* való felhívás, nem ugyan az eskü szövegében, hanem a törvénynek az *esküdtekhez intézett utasításában*, melyet a jury visszavonulása után a tanácskozás megkezdése előtt a főnök lett volna köteles felolvasni előttük: „— ítéletünk törvényes következményeivel nem aggódva, ellenben megfontolván, miképen az *álladalomnak érdekében áll, hogy a törvény tiszteletben tartassék*, hogy az ártatlan méltatlanul ne szenvedjen, a bűnös pedig büntetlenül ne maradjon, e fontos kötelességünk érdekében és — jól megjegyezzük, *csak az előadott bizonyságok nyomán* — szabad, tiszta és igaz meggyőződésünk szerint mondjuk ki: a vádlott bűnös-e, vagy sem?“ (1844-iki jav. 363. §.) Ebből is látszik, hogy az 1844-iki javaslat szerzői mily helyes gyakorlati érzékkel bírtak. Épen a tanácskozás megkezdése előtt lenne szükséges ehhez hasonló felhívást olvastatni fel az esküdtek előtt.

Az *angol esküminta* a lehető legrövidebb, benne az esküdtek a *biró fejtegetésének* (charge) és a *bizonyítás szabályainak* (evidence) megtartását ígérik. („You shall well and truly try and true deliverance make between your Sovereign Lord the King and the Prisoner at the bar whom you shall have in charge and a true verdict give according to the evidence. So help You God.“) A *francia* esküszöveg csak a belső meggyőződés (conviction intime) követését írja elő. („Vous jurez et promettez devant Dieu et devant les hommes d'examiner avec l'attention la plus scrupuleuse les charges, qui serout portées contre N. N.; de ne trahir ni les intérêts de l'accusé ni ceux de la société qui l'accuse; de ne communiquer avec personne jusqu' après votre declaration; de n'éconter ni la haine ou la mechanceté, ni la crainte ou l'affection; de vous decider d'après les charges et les moyens de defense, suivant votre conscience et votre intime conviction, avec l'impartialité et la fermeté qui conviennent à un homme probe et libre.“) A BP. szövege a német és az osztrák BP. szövegét követi, de azoknál is szabatosabb és helyesebb.

II. Az esküdtek kötelességeit s azoknak megfelelő jogait a Bp. részletesen nem írja elő, azonban részint az eskü szövegéből (349. §.), részint a törvény egyes rendelkezéseiből (348. §. 2. bek., 351. §., Bpn. 2. §. 3. bek., 6., 9., 13—18. §§., 27. §. 3. bek.) azok pontosan megállapíthatók. Eltekintve a megjelenési, eskütételi kötelezettségtől, az esküdteknek a főtárgyalás alatti *perbeli* jogaik és kötelességeik általában:

1. Kötelesek az *egész főtárgyaláson* az ítéletkihirdetésig jelen lenni (348. §. 2. bek.).

Az elnök menti fel a szolgálat kötelessége alól azokat az esküdteket, akik *betegség miatt* vagy *más fontos okból* távozni kénytelenek. Az így eltávoztak helyébe a pótesküdték lépnek a sorshuzás sorrendje szerint. (Bp. 348. §. 2. bek.).

2. Kötelesek a tárgyalás alatt álló ügyet *szolgálati titok* gyanánt tekinteni vagyis arról a határozat kimondásáig senki mással nem értekezhetnek, mint esküdtársaikkal (349. §. 2. bek.). Az *elnök* a főtárgyalás félbeszakításakor vagy elnapolásakor köteles erre különösen is figyelmeztetni az esküdteket, s azokra a következményekre is, amelyeket a törvény e jogszabályok megszegéséhez fűz. (Bpn. 27. §. 3., 4. bek.).

Az Ebt. 26. §-a értelmében: aki a törvényben meghatározott (más) kötelességének teljesítését az elnök figyelmeztetése dacára megtagadja, 50—1000 koronáig terjedhető pénzbírsággal büntetendő.

3. Kötelesek a tárgyalás egész menetét *gondos figyelemmel kísérni* (349. §. 2. bek.), tehát lelkiismeretes pontossággal figyelni úgy a terhelő, mint a mentő bizonyítékokra, a vádlott nyilatkozatára, a felek indítványaira, perbeszédeire, az elnök fejtegetéseire, figyelmeztetéseire és a bíróság határozataira. Ennek megfelelően az esküdteknek joguk van a bizonyító eljárásban is részt venni (a tanukhoz és a szakértőkhöz *kérdéseket* intézhetnek). Jogukban áll a *bizonyító eljárás kiegészítése* iránt is indítványt tenni. (Bp. 351. §.). (1. a köv. §-t.).

Egyedül a *vádlotthoz* nem szabad az esküdteknek sem kérdést intézniük. (Bp. 304. §. ut. bek.) *Degré M.* gyakorlati szempontból melegen ajánlja, hogy az esküdtbir. elnök igyekezzék minden eszközt felhasználni arra, hogy az esküdtek *kérdései jogukat* minél szélesebben gyakorolják. Erre az udvarias, előzékeny magatartás az esküdt indítványaival szemben lesz a legcélravezetőbb. Az elnök mindig úgy bánják az esküdttel, *mint bírói társával.* (id. m. 20. 1.)

4. Joguk van *hozzászólni* (kifogásolni) a vádló által indítványozott, az esküdtekhez *intézendő kérdésekhez s újabb kérdések* (akár fő, akár kiegészítő vagy mellékkérdés) *feltevését javasolni.* (Bpn. 2., 6., 9. és 15. §§.).

5. Joguk van az *elnöktől* valamely jogi kérdésre nézve *bővebb felvilágosítást kívánni* (Bpn. 13. §.).

6. A tanácskozás megkezdése után a tereméből az elnök engedélye nélkül addig el nem távozhatnak, míg határozatukat meg nem hozták (Bpn. 14. §. 2. bek.).

7. Kötelesek a tanácskozás befejezése után az eskü szövege (349. §.) által előírt módon *határozni* vagyis a bíróság által megállapított kérdésekre *szavazni.* (Bpn. 16. és 20. §§.).

Az esküdt, aki *megvesztegettetni* engedi magát s így vesz részt az ítéletben, époly súlyos hivatali büntettet (Btk. 469. §.) követ el, mint a hivatalnokbiró.

8. Marasztaló verdit megállapítása esetén maguk közül két esküdtet választanak, akik az ítélethozatalban is részt vesznek (Bpn. 18. és 25. §§.).

(L. mindezeket alább a megfelelő helyeken.)

126. §. *A bizonyító eljárás. Határozathozatal az esküdtek megkérdezése nélkül.*

I. A főtárgyalás első érdemleges részletére: a *vádhatározat*, illetőleg a *vádirat felolvasására* s a *vádlottnak* erre vonatkozó *kihallgatására* semmi eltérés nincs az esk. bír. és a törvénytörvényeségi főtárgyalás közt.

Degré M. nagyon helyesen ajánlja, hogy különösen komplikáltabb ügyekben a *vádhatározat*, illetve a *vádirat felolvasott* része sokszorosítva osztassék ki az esküdtek közt, hogy a vád tárgya mindig szemük előtt legyen.

Nincs lényegesebb eltérés a *bizonyító eljárásra* vonatkozólag sem, azonban e tekintetben már két különleges rendelkezése van a törvénynek. Ugyanis: 1. Az elnök köteles gondoskodni arról, hogy a bírák és az *esküdtek* a bizonyító eljárás alatt tett nyilatkozatokat és felolvasott okiratokat *megértésék*. Bizonyítékul szolgáló okiratnak, a vádlott és a tanuk vallomásának és a szakértők nyilatkozatának az esküdtek által értett nyelvre való fordítását csak *megesketett tolmács* végezheti. (Bp. 350. §. 3., 4. bek.).

2. A bizonyítás az esk. bír. főtárgyaláson egyaránt szól az esküdteknek és a szakbíráknak, ezért annak felvételében a törvény egyenlő befolyást biztosít a bíróság mindkét elemének. *A tanukhoz, szakértőkhöz* a Bp. (351. §.) szerint az *esküdtek ugyanoly módon intézhetnek kérdéseket, mint a bíróság bírói tagjai*. Az esküdteknek jogukban áll a *bizonyító eljárás kiegészítése iránt is indítványt tenni*. Az ily indítvány felett a bíróság határoz.

II. *Határozathozatal az esküdtek megkérdezése nélkül.* Amennyiben a bizonyító eljárás alatt oly *perjogi akadályok*, a *büntető eljárás folytatását kizáró* oly *okok* lettek beigazolva, melyek az eljárás folytatását vagy a vádlott elítéltetését lehetlenné teszik, amikor tehát az esküdtek megkérdezése teljesen céltalan és felesleges lenne, a bírói tanács maga a további főtárgyalási rendes mozzanatok mellőzésével végzéssel megszünteti az eljárást vagy ítélettel felmenti a vádlottat.

Az eljárás megszüntetésének ugyanaz a két esete van, mint a törvényszéki főtárgyaláson, t. i.:

1. ha a vádlott meghalt (301. §. ut. bek.);
2. ha a vád elejtetett. (323. §. 1. bek.).

Mindkét esetben a Bp. 352. §. 1. bek. értelmében a bíróság az esküdtek meghallgatása nélkül végzéssel megszünteti az eljárást.

Az esküdtek meghallgatása nélkül ítélettel felmentésnek öt esetét állapítja meg a törvény (352. §. 2. bek.), u. m. ha a főtárgyalás alatt kiderül:

1. hogy a vád törvényes emeléséhez szükséges *felhatalmazás, kivárat vagy indítvány hiányzik*; vagy hogy a magánindítványra jogosult visszavonható indítványát *kellő időben visszavonta*;
2. hogy a vád tárgyává tett bűncselekményre vonatkozólag *korábban már jogerős ítéletet hoztak*;
3. hogy a bűnvádi eljárás *királyi kegyelem* vagy
4. *elévülés* következtében nem folytatható; vagy végre
5. hogy a vádlott a vád tárgyává tett bűncselekmény elkövetésekor *életének tizenkettedik évét még nem töltötte be*.

A felmentő ítélet hozatalának előfeltétele ily esetben *a felek meghallgatása*, míg a megszüntető végzéshez ez sem szükséges.

1. Helyesen mondta ki a Kuria, hogy oly *minősítés* iránt, mely szerint a cselekmény *elévültnek* lenne tekintendő, kérdést feltenni nem lehet. BJT. LVII. 16. *Finkey és Degré M.* (u. o. 26.) megbeszélésével. Ugyanesek: nem tehető fel kérdés magánindítványi cselekmény iránt, ha magánindítvány nem terjesztetett elő LIX. 206. (*Finkey*: u. o. 147.) Indítványi jellegű-e a cselekmény, azt a bírói tanács vizsgálja meg. LXI. 148.

JE.: Törvénysértés, ha az esküdtribírótság a bizonyító eljárás befejezése után végzéssel a törvényszék elé utasítja az ügyet azért, mert az ügyész az eredeti vádat oly módon változtatta meg, hogy az úgy törvényszék elé tartozónak látszik. 1910. évi 350. sz. BHfC. III. 237.

2. Az esküdtek megkérdése nélküli elintézése az ügynek a külföldi b. perjogokban is ismerős. *Angliában* beismerés esetén a bíró maga marasztaló ítéletet hoz. Az *osztrák Bp.* a mienkhez hasonló rendelkezéseket tartalmaz. A *norvég Bp.* általában felhatalmazza a bírói tanácsot, hogy büntethetőséget kizáró ok esetén az esküdtektől elvonja az ügyet s maga felmentse a vádlottat. Az új *olasz Bp.* (439. §.) szerint a vád megszüntése esetén az elnök hivatalból megszünteti az eljárást. Egyedül a német Bp. nem ismeri az esküdtek ily mellőzését.

127. §. *Az esküdtekhez intézendő kérdések. 1. A kérdések indítványozása és feltevése.*

Irodalom: Baumgarten I.: Tény- és jogkérdés. Wlassics eml. 19—36. és BJT. 64. k. 49.; H. Mayer: That u. Rechtsfrage im Geschworenengericht, insb. Fragestellung an die Geschworenen. Berlin 1860.; Glaser: Die Fragestellung, 1863; Dalcke: Die Fragestellung, 1886.; E. Meerscheidt-Hüllessem: Die Fragestellung in Schwurgericht. Berlin 1913.

I. *A kérdésfeltevési rendszer a francia Bp. teremtvénye.* Az angol ítélő esküdtszéki tárgyaláson az esküdtek közvetlenül *a vádirat elfogadása* vagy *el nem fogadása*, annak érvényre emelése (*guilty*) vagy elvetése (*not guilty*) felett határoznak s így a bíró nem intéz hozzájuk kérdéseket. A francia Code d'instr. crim. állapítja meg először, hogy az esküdtek az elnök által hozzájuk intézett *kérdésekre* kötelesek felelni s az ezekre adott feleletek (*igen* vagy *nem*) által döntenek az ügy érdemében. A többi európai prtsok s köztük a mi BP.-unk is, e tekintetben mind a francia eljárást utánozzák s a bíróság kötelességévé teszik, hogy az esküdteknek különböző *kérdéseket* tegyenek fel.

A kérdés-feltevés részleteire nézve, így hogy ki tegyen ez iránt indítványt, ki és mikor állapítja meg a felteendő kérdéseket, hányféle kérdés tétessék fel, miként szerkesztendőek a kérdések, mire kell és mire nem szabad kérdést intézni az esküdtekhez, az egyes európai Bp.-ok maig a legeltérőbb rendelkezéseket tartalmazzák. Egyetértést, egyöntetűséget legfeljebb arra nézve találhatunk, hogy a kérdések *végleges megállapítása* legtöbb helyt *a bírói tanács* feladata s a kérdések rendszerint felölelik nemcsak a ténykérdést (a vádlott követte-e el a vádbeli cselekményt), hanem *a beszámítás*, illetőleg a bűnösség (a büntetőjogi felelősségre vonás) kérdését is. A kérdés feltevés által tehát a francia és a hozzácsatlakozó többi Bp.-ok általában ugyanazt akarják elérni, mit az angol jog a vádlevél feletti döntés által, t. i. hogy az esküdtek állapítsák meg: igaz-e a vádbeli cselekmény és annak a vádlott által való elkövetése s büntethető, felelősségre vonható-e a vádlott az általa elkövetett bűncselekmény miatt? A francia kérdésfeltevési rendszer főindoka és magyarázata nem az, amit *Montesquieu* hirdetett, hogy az esküdteknek a tény-, a szakbíráknak a jogi kérdések felett kell döntenieik, hanem az, hogy a continentalis Bp.-ok így vélték és vélik elhárítani az angol tiszta vádrendszer egyoldalúságából e téren is előállható

veszélyt, t. i. hogy a vádirat elfogadása esetén (guilty) a bíróság meggyőződésével ellenkező ítéletet (túlszigoru minősítést) legyen kénytelen mondani s meggátolni azt, hogy az esküdtek épen a túlszigoru vádirati minősítés miatt inkább felmentő verdictet hozzanak, mintsem azt szentesítsék.

Ezenkívül a franciák s az újabb Bp-ok is azt vélték és vélik, hogy *megkönnyítik* az esküdtek feladatát, ha eléjük tett szabatos kérdésekre egyszerű *igen* vagy *nem* szócskával kell felelniök.

A „kérdésfeltevési rendszer“ jogosultsága, helyessége a b. perjogi irodalomban több mint egy félszázad óta állandó vita tárgya. *Montesquieu*-nek fentebbi tételét (L' esprit des lois XI. k. 18. f.) már *Mittermaier* és *Gneist* megdöntötték, midőn kimutatták, hogy az esküdtek ma Angliában is nem pusztán a ténykérdés felett döntenek. Helyesen mondja *Kleinfeiler*, hogy az a tétel: „de jure respondent judices, de facto juratores“ abból az időből való, mikor az esküdtek még nem bírák, hanem quasi tanúk voltak; ma ez a tétel az ítélőjuryra csak annyit jelent, hogy az esküdtek a bíró *jogi* kitanításához kötve vannak, egyébként a verdicttel egyszerre eldöntik egy a tény, mint a jogkérdést; azonban joguk van az u. n. special verdict-re szorítkozni vagyis csak a tényeket megállapítani, a jogi kérdés megoldását a bírónak bizni. (*Mittermaier-Liepmann* I. 121.) Azt is rég megcáfolták, hogy a kérdésfeltevés megkönnyitené az esküdtek feladatát. Épen az angol jog alapos ismerői vitatják, hogy az angol főtárgyaláson hasonlíthatatlanul könnyebb az esküdtek helyzete és általában sokkal gyorsabban és alaposabban oldják meg feladatukat, mint a francia esküdtek. A kérdés-feltevés mellett az esküdteknek rendszerint bonyolódott, halmozott jogászai kérdésekre, finom jogi megkülönböztetésekre kell feleleteket adniok, ami igen könnyen és igen gyakran zavarba hozza őket. A francia rendszer egészen öntudatlanul kiszolgáltatta a *jogi minősítés* kérdését, épen a leglényegesebb és par excellence jogi kérdést, az esküdteknek. Kissé bonyolultabb, főleg oly ügyekben, ahol több vádlott szerepel, annyi és oly nehézkes, zsúfolt kérdéseket adnak fel rendszerint az esküdteknek, amelyeknek helyes megoldása a szakemberektől is rendkívüli figyelmet, nem ritkán nagy megerőltetést kíván. Az angol esküdtek ellenben egyszerűen és mindig csak arra felelnek: bűnös-e a vádlott a vádirat szerint, vagy nem? Az ő figyelmük tehát nincs igénybe véve a kérdések mesterkélt jogi kifejezései, finom megkülönböztetései által, nem kell egyébre figyelniök, mint arra, be van-e bizonyítva a vád vagy nincs?

A kérdésfeltevési rendszer mellett felhozott az az egy elfogadható indok, hogy ezuton akarják a continentális prtsok a vegyes rendszernek a törvényesszék előtti eljárásban kimondott elvét, mely szerint „a vádló indítvány a minősítés és a büntetés tekintetében nem köti a bíróságot“, az esküdtribíróság előtti eljárásban is biztosítani, szintén alapos kifogás alá eshetik, mert a vádiratnak az esküdtek által történt elfogadása esetére is világosan biztosítani lehet a bíróságnak az ítékezésben (így a minősítésben és a büntetés kiszabásában) való szabadságát és döntő súlyát.

Az angol rendszer tehát a legújabb irodalom tekintélyes részének (*Binding, Schwarze, Wach, Schwörer*) egybehangzó ítélete szerint s nézetem

szerint is kétségtelenül előnyösebb, gyakorlatiasabb s annak hü átvétele esetén az európai b. perjogok teméntelen perjogi vitától, nehézségektől és beláthatlan számú birói tévedéstől (ugy esküdtszéki, mint esküdtbirósági helytelen és képtelen határozattól) szabadultak volna és szabadulnának meg.

Sajnos, a legujabb b. perjogok sem mertek gyökeresen szakítani a kérdésfeltevési rendszerrel s az újabb és legujabb reformtörvények is csak annak legszembetűbb hibáit igyekeznek orvosolni. Jelentékonyn javították a kérdésrendszert már az 1873-iki *osztrák* és az 1877-iki *német* bir. Bp.-ok is (az *osztrák* a kérdések megállapítását nem az elnökre, hanem a birói tanácsra ruházta, a *német* Bp. nem enged a bitntethetőséget kizáró ok iránt külön kérdést intézni, a tény- és jogkérdés szétválasztását mindkettő mellőzi), valamint a *norvég* és *bolgár* Bp.-ok is.

Nagyszámu érdekes terv és javaslat merült fel a *német* bir. Bp. 1908-iki revisionalis elmunkálatai alkalmából. A kérdésfeltevési rendszer mellett nyilatkoztak vagyis annak relativ előnyeit elismerték: *Kahl*, *Kronecker*, *Kleinfeller*, *Weingart*, *Liszt*, *Liepmann*. A két többi azonban erélyesen sürgette a kérdések egyszerűsítését (a cselekménynek népies kifejezéssel megjelölését).

Legnagyobb jelentőséggel a legujabb reformtörvények közül az *olasz* Bp. újítása, mely a kérdések világosabbá tétele végett visszatér az 1791-iki francia Code álláspontjára s a ténykérdést élesen elkülöníti a bűnösségi kérdéstől. (l. a köv. §-t.)

Figyelemre méltó javaslatot terjesztett a kérdésrendszer, illetőleg a jury reformjára vonatkozólag *Bernolák* Nándor a Budapesten 1905-ben tartott VII. nemzetközi büntönügyi congressus elé (Bulletin IV. köt. 3. füzet. 287—299. l.). Szerinte ugyanis: 1. a *birói tanácsra* kellene ruházni a *tény-megállapítási* és a *tett jogi minősítési*, 2. az *esküdtszékre* a *bűnösség* kérdésének eldöntését és a terhelttel szemben alkalmazandó *kényszerintézkedések* (gyógyeletartóztató intézetbe, kényszerdolgozháza, javító intézetbe helyezés) feletti döntés jogát, végül 3. a birói tanács és az esküdtszék közös (együtttes) feladata lenne a *büntetés mértékének* megállapítása, valamint a *kényszerítő intézkedések* alkalmazása.

Szerintem a leghelyesebb megoldás az angol rendszer elfogadása lenne. Ha azonban a kérdésfeltevési rendszerben kell maradnunk, ez esetben leggyökeresebb megoldásnak vélném, ha az esküdtekhez mindig csak két kérdés intéztetnék: 1. *igaz-e hogy a vádlott a vádbeli tényeket elkövette* s 2. *felelősségre vonható-e azokért a vádlott?* vagyis a mai „kisegítő” és „mellék”-kérdéseket teljesen eltörölném. Az esküdteknek a marasztaló ítélet hozatalába bevonását 1. alább.

II. A BP. szintén a francia kérdés-feltevési rendszertette magáévá, azonban jelentékeny (az *osztrák* és *német* Bp-t is felülhaladó) javításokkal. Így a mi Bp-unk a *vádlót* jogositja fel a *kérdések indítványozására* s az ügyfélegyenlőség elvének megfelelően a védőnek és vádlottnak is jogot ad a kérdések módosításának és új kérdések feltevésének indítványozására. Ezen elméletileg is helyes és következetes reformmal a Bp. kétségtelenül tökéletesítette a vegyes rendszert.

Ugyancsak azzal is, hogy a *bírói tanács döntő befolyását* a kérdések megállapítására világosan biztosította.

A francia mintától s előbbi sajtóeljárásunktól annyiban is eltér a BP., hogy míg ezek a kérdések feltevését a felek perbeszédei és az elnöki fejtegetés után írják elő: addig a BP. szerint (a német és osztrák BP. nyomán) a *bizonyító eljárás befejezése után azonnal a kérdések feltevése* következik, miáltal a feleknek és az elnöknek módjukban van a kérdésekre az esküdtek figyelmét egy vagy más irányban felhívni.

Ki indítványozza és ki tegye fel az esküdtekhez intézendő kérdéseket, az irodalomban efelett is szétágaznak a nézetek. Carrara (II. 437. l.) azt tartaná legokoszerűbbnek, ha a terhelő kérdéseket az ügyész, a mentő kérdéseket a védő intézné az esküdtekhez. de ezeken kívül az elnöknek is szabad lenne más kérdéseket is intézni, amiket hasznosnak tart az igazság felderítésére nézve. Fayer (262. l.), habár a vádelvnek megfelelőnek tartja a BP. ujtását, másfelől annyiban kifogásolja, hogy az ügyészség részére hatalmi többletet jelent. Lukács A. (73. l.), helyesli a BP. reformját s épen azt hibáztatja, hogy a BP. nem vonta le ennek összes következményeit. Ő a kérdések megállapítását is a vádlóra bízta. A védő és a vádlott hozzászólási jogát ezért elitéli.

A Bp. egészben véve helyes szabályait több pontban reformálja és még jobban tökéletesíti a II. Bpn. Így világosan biztosítja a felmerült kételyekkel szemben, hogy a bírói tanács *hivatalból* is tehet fel kérdéseket, vagyis az ügyész, illetőleg a vádlott, védő vagy valamelyik esküdt által indítványozott kérdéseket új kérdésekkel egészítheti ki (Bpn. 2. §. 4. bek.), valamint *hivatalból* is tehet fel kiegészítő főkérdéseket (6. §.) és mellékkérdéseket (9. §. 1. bek.). Másik, a kérdés feltevésére vonatkozó fontos reformja, hogy több vádlott vagy több büncselekmény esetén a kérdések feltevését és a határozathozatalt az egyes vádlottakra vagy az egyes büncselekmények szerint *elkülönítheti* (Bpn. 1. §.). Végül tisztázza a bírói tanács azon jogát is, hogy oly kérdést, amelyre nézve a főtárgyaláson megfelelő *ténybeli adat nem merült fel*, nem köteles feltenni (Bpn. 11. §.).

A Bpn.-nak a Bp. 353. és 361. §§-ait helyettesítő új szabályai ide vonatkozólag a következők:

1. Az esküdtekhez intézendő *kérdések tervezetét a vád képviselője terjeszti elő*, még pedig kettővel több példányban, mint amennyi az érdekelt vádlottak száma.

Az elnök a tervezet egy példányát az esküdteknek, egy-egy példányát az érdekelt vádlottaknak átadja, a bíróságnál maradt példányt semmiség terhe alatt felolvastatja s ha a vádlott, a védő, vagy valamely esküdt indít

ványozza, a tervezet megfontolása végett a főtárgyalást félbeszakítja. (u. o. 2. bek.).

2. A vádlott, a védő és minden esküdt kifogásolhatja a tervezetet; figyelmeztethet hiányaira; indítványozhatja, hogy azt kiigazítsák vagy megváltoztassák; javasolhat újabb kérdéseket. (u. o. 3. bek.).

3. A felek és az esküdtek meghallgatása után a bíróság határoz a tervezet s az indítványok felől; a javasolt kérdéseket változatlanul elfogadhatja, helyesbitheti és újabb kérdésekkel egészítheti ki.

A megállapított kérdéseket az elnök semmiség terhe alatt felolvastatja. (u. o. 5. bek.).

4. Az oly indítványt, amely arra irányul, hogy a bíróság valamely, az ügy megítélése szempontjából döntő jelentőségű ténykörülményt a ténykérdésbe felvegyen (5. §.), vagy hogy valamely külön kérdést feltegyen, csak a törvényből merített ok alapján, vagy akkor szabad elutasítani, ha az erre irányuló indítványnak megfelelő ténybeli adat a bizonyító eljárás folyamán nem merült föl. (Bpn. 11. §.).

1. Tehet-e fel a bíróság hivatalból is kérdéseket vagyis adhat-e olyan kérdéseket is, melyeket a felek vagy az esküdtek nem indítványoztak, ez iránt mindjárt a Bp. életbelépte után élénk vita keletkezett. I. *Hexner Gyula* és *Vargha F.* cikkeit a BJT. XXXVII. köt., 1., 2., 4. és 6. számaiban. Előbbi tagadólag, utóbbi igenlőleg dönti el a kérdést. *Payer* (262. l.) a *Hexner* nézetéhez csatlakozott, ugyancsak *Lukács* is. (Főtárgyalás, 31. l.) *Ujabban* a *Haverda M.* eset alkalmából folyt le ismét nagy irodalmi harc e kérdésben. *L. Finkey*, *Degré M.*, *Hexner Gy.*, *Lehóczky S.*, *Illés*, *Sonnenschein S.*, *Sipos S.* cikkeit a BJT. XLIII., LIV., LIX. és LXII. köt.

A gyakorlat eleitől fogva a *Vargha F.* álláspontját fogadta el, vagyis elismerte a bíróság azt a jogát, hogy új kérdéseket is tehet, ami a Bp. 352. §-ának logikai értelméből következett. Ugyanigy vélekedtek *Degré*, *Finkey*, *Tóth G.*, *Dolcschall*, *Rácz B.* A Bpn. most világosan szentesítette e helyes gyakorlatot.

Az esküdtek kérdésindítványozási jogáról l. *Rácz B.*: BJT. LIX. 137

A Kuria helybenhagyta az esk. bir. ítéletét, midőn az ügyész (habár a vád eredetileg szándékos emberölésre irányult) csak indulatos emberölés (BTK. 281. §.) iránt indítványozott kérdést, a bíróság azonban a szándékos emberölésre (BTK. 279. §.) is tett fel kérdést s az esküdtek azt fogadták el. A Kuria helybenhagyta az ítéletet (BJT. LIV. 10.)

2. Megtagadhatja-e a bíróság a védő (vagy vádló) által indítványozott oly kérdés feltevését, melyre nézve a főtárgyaláson semmiféle bizonyíték nem merült fel, e kérdést már a Bp. 361. §-a alapján nagy alapossággal oldja meg *Vargha F.* (A kérdés feltétel megtagadása. Jogállam. 1905. 4. f.) Mihelyt bármi legkisebb bizonyíték, pl. a vádlott állítása, védekezése szól az indítványozott kérdés mellett, az elfogadható, (persze a bíróság feladata azt

szabatosan, a törvénynek megfelelően formulázni), de az absolute semmi adattal nem támogatott kérdést nemcsak joga, de kötelessége a bíróságnak visszautasítani, különben maga járul hozzá az „absurd“ és a törvénybe ütköző verdict hozatalához. A Bpn. 11. §-a alapján ez a kérdés többé nem vitás.

Helyes gyakorlat: a vádló által indítványozott főkérdés mindig felteendő. BJT. LVI. 208., a védő által indítványozott külön kérdés a vádlott tévedése, vagy az erős felindulás, ellenállhatlan kényszer iránt nem tagadható meg, ha a védő a főtárgyaláson ezekre hivatkozott. (BJT. LVI. 46., 70.)

III. *A kérdésfeltevés és határozathozatal elkülönítése.* A Bpn. (1. §. 2. bek.) értelmében „Ha a vád több vádlott ellen vagy több bűncselekményre irányul és a bizonyítás, valamint a határozathozatal *különválasztása nehézséggel nem jár*, a bíróság az egyes vádlottakra vagy az egyes bűncselekményekre vonatkozó bizonyítás befejezése után kimondhatja, hogy *ezek tekintetében az esküdtek külön határoznak.* Ily esetben a 2—24. §-okban szabályozott eljárást a bizonyítás minden egyes különválasztott részének befejezése után azonnal le kell folytatni; a 25. §-ban szabályozott eljárásnak azonban csak akkor van helye, amikor az esküdtek már az összes vádlottak és vádbeli cselekmények felett határoztak.“

A Bpn.-nak ez az újítása fontos gyakorlati előnyökkel jár. Több vádlott vagy több bűncselekmény (tárgyi vagy alanyi összefüggés) esetén tulajdonképen több ügy lett egyesítve, amelyeknek helyes megoldása, kivált ha *nagyszámu* vádlott van érdekelve vagy *lazán összefüggő* több bűncselekménnyel van sző, felette bonyolulttá teszi a főtárgyalást s nehezé az esküdtek szerepét, akiknek egyszerre kellene a kérdések egész tömege, nem ritkán több százra menő kérdés felett határozniok. Rendkívül megkönnyíti azért a bíróság a tárgyalás menetét és az esküdtek döntését, ha ily ügyekben a bizonyító eljárást, a kérdésfeltevést s ezzel az egyes vádlottak vagy egyes cselekmények elintézését *részletekben* folytatja le. Így egyes vádlottaknak, akiknek ártatlansága nyilvánvaló — mint a Min. Ind. (39. l.) helyesen kiemeli — nem kell aggodalommal várniok a napokra (esetleg hetekre) elnyúló főtárgyalás végét s az esküdtekre is rendkívül előnyös, ha ily esetben a bizonyító eljárás után az illető vádlott vagy az illető bűncselekmény iránt rögtön (s nem hetek múlva) lehet határozniok.

Ez a szétválasztás azonban természetesen csak akkor rendelhető el, ha a bizonyítás és határozathozatal elkülönítése *nehézséggel nem jár*, vagyis valamelyik vádlott vagy valamely bűncselekmény külön elbírálása a többiekével nincs elválatlan összefüggésben. Ha az utóbbi eset forag fenn, pl. a felbujtó és tettes vagy a tettestársak ellentétes vallomásokat tesznek s a tényállás csak együttes kihallgatásokkal, illetőleg szembesítésükkel tisztázható, a szétválasztásnak nem adható hely.

Szétválasztás esetén a Bpn. értelmében az illető vádlottra vagy az illető bűncselekményre nézve a bizonyító eljárás befejezése után rögtön fel kell tenni a megfelelő kérdéseket, megtartani a perbeszédet, az elnöki fejtegetést s az esküdteket tanácskozára és határozathozatalra küldeni. Amennyiben

az esküdtek felmentő verdictet hoznak, ez esetben a vádlott felmentése is a bírói tanács ítéletével külön eszközözendő (2—24. §§.). Ha ellenben marasztaló verdict hozatott, a további eljárás t. i. a feleknek a büntetési tétel iránti nyilatkozata s a vegyes tanács visszavonulása és az ítélethozatal (25. §.) egyelőre félbeszakad s a többi vádlottak vagy a többi cselekmények iránt is lefolytatandó a bizonyítás, a kérdésfeltevés és a határozat vagyis ilyenkor a bűnösség és a büntetés tárgyában az összes vádlottakra és az összes cselekményekre együttesen kell meghozni az ítéletet. (Min. Ind. 40. 1.)

IV. A kérdések *végleges megállapításának időpontját* a törvény nem mereviti meg. Az indítványozott kérdések elfogadása, helyesbítése vagy kiegészítése iránt ugyan a bírói tanács azonnal köteles határozni s az így „megállapított“ (a bírói tanács által szövegezett) kérdéseket köteles felolvastatni (Bpn. 2. §. ut. bek.), azonban a kérdések a fő tárgyalás további folyamán még mindig megváltoztathatók vagy módosíthatók. Így *a perbeszédnek után* a felek esetleges kérelme, vagy *indítványai* folytán a kérdések újból szövegezhetőek, vagy módosíthatók (esetleg új kérdések is tehetőek fel) s az ekkor „megállapított“ kérdéseket írja alá az elnök és újból felolvasztatja. (Bpn. 12. §. 2. bek.). Ezenkívül az esküdtek a tanácskozásuk során is kérhetik a kérdések megváltoztatását, kiegészítését vagy új kérdések feltevését s ha ezt legalább 5 esküdt szükségesnek tartja, az elnök köteles a fő tárgyalást újból megnyitni, a feleket az iránt meghallgatni s a bírói tanács a felek meghallgatása után határoz az indítvány felett. (Bpn. 15. §. 3. bek.).

128. §. 2. *A kérdések szerkesztése.*

I. A kérdések helyes szerkesztése különösen két szempontból nagyfontosságú. Egyfelől az esküdtekre nézve, akik rendszerint nem lévén szakemberek, felette kívánatos, hogy a kérdések lehetőleg *egyszerűek* és *világosak* legyenek, melyeket az esküdtek könnyen és teljesen jól megértsenek, hogy így az azokra adott feleletük is biztos és félremagyarázhatatlan legyen. Másfelől rendkívül fontos a kérdésszerkesztés az ítéletkészítés és annak esetleges felülvizsgálata szempontjából. A kérdéseket ugyanis a felek indítványai alapján a bírói tanács szövegezi végleg s így a bírói tanács ezzel mintegy *az ítélet tervezetét* készíti el a kérdésekben. Az ítélet a kérdésekre és az azokra adott feleletekre lesz építve s ezért a bírói

tanácsnak úgy kell a kérdéseket szövegeznie, hogy azokból az ítélet magvát (tényállás, a beszámítás és minősítés) biztosan és helyesen kivehesse. A revisio szempontjából pedig rendkívül fontos, hogy a Kuria előtt, mely a semmiségi panasz felett határoz, teljesen tisztán álljanak az esküdtbíróság által *valóknak elfogadott tények*, amelyekre alapíthatja a Kuria mindig a maga ítéletét.

E fontosságára való tekintettel a törvény kötelezőleg előírja a kérdések szerkesztésének főbb szabályait.

1. A kérdéseket úgy kell feltenni, hogy azokra az esküdtek csupán „igen“ vagy „nem“ szóval felelhessenek. (Bpn. 3. §. 1. bek.).

A kérdéseknek *világosaknak, határozottaknak* és lehetőleg *rövideknek* kell lenniük. Tilos u. n. *nemleges* és *vagylagos* (alternatív) kérdéseket feltenni, mert ezekre nem lehet igennel vagy nemmel felelni.

Nem tekinthető vagylagos kérdésnek (Vargha F. helytelenül nevezi annak, III. 422.), ha az elkövetési módnak vagy a közreműködésnek a BTK. egy szakaszában említett több alakja foglaltatik egy kérdésbe, pl. bűnszegély-nél arra, hogy a vádlott cselekménye „előmozdította vagy könnyítette-e“ a tettes cselekményét, vagy kitételnél, vajjon a sértett személy „koránál vagy állapotánál fogva“ önszegélyre képtelen volt-e? mert e kérdésekre igennel, vagy nemmel lehet felelni. A cselekmény ily esetekben egy. Helyesen a *Kuria*: BD.-tár IX. 9.

2. Több vádlott vagy több bűncselekmény esetében a kérdéseket minden vádlottra és minden bűncselekményre külön csoportban kell feltenni, amennyiben az egyes csoportokat az 1. §. 2. bek. értelmében a bíróság már előbb fel nem tette. (Bpn. 3. §. 2. bek.).

A kérdéseknek nem szabad *halmozottaknak, összetettnek* lenni, mert az ilyenekre a feleletadás is nehéz, másfelől könnyen többféleképen lenne értelmezhető a felelet. Pl. tilos lenne ily kérdés: igaz-e, hogy Nagy János, Kis Péter és Jő Antal a következő tényeket követték el?

Alaki szabálytalanságnak mondta a Kuria, midőn az esküdtbíróóság több vádlottra vonatkozólag egy ténykérdést tett fel. Btk. 67. k. 265.

3. Ha valamely következő kérdésre csak abban az esetben kell felelni, ha az esküdtek egy megelőző kérdést bizonyos meghatározott irányban döntöttek el, ezt világosan ki kell fejezni.

Több kérdés feladása esetén a később következő kérdések elé világosan oda teendő, mely esetben (az előző kérdés mely irányu eldöntése esetén) kell azokra felelni. A gyakorlatban az első után következő kérdéseket: „Ha igen“ . . . vagy: „ha nem“ . . . szavakkal vezetik be. Ajánlatos lenne még világosabban oda tenni: Ha az előző kérdésre 7-nél több igen, vagy 4-nél több nem szavazat esett, feleljenek még a köv. kérdésre: . . .

II. A kérdések szerkesztésére legnagyobb jelentőségű a törvénynek az elvi kijelentése, hogy: *Az esküdtekhez intézendő minden kérdés* (főkérdés, kiegészítő főkérdés és mellék-kérdés) *két elkülönített részből áll: ténykérdésből és jogkérdésből.* (Bpn. 4. §. 1. bek.).

Mig a Bp. (355. §.) arra az elvi álláspontra helyezkedett, hogy az esküdtekhez intézendő kérdésekben különösen az első, u. n. főkérdésben a tény és jogkérdés egybeolvasztandó, abban a reményben, hogy ezen egybeolvasztás megkönnyíti az esküdtek feladatát, a Bpn. az ellenkező elvi álláspontra helyezkedik s a *tény- és a jogkérdés szétválasztását* írja elő. E rendszer-változás indoka kézzelfoghatólag a tény- és jogkérdés összeolvasztásával tett kedvezőtlen tapasztalat volt. Kétségtelen, hogy az esküdtek tévedései, ellenmondásai nem oly szembeötlőek, ha a tény- és jogkérdés együve foglaltattak, mert így a jogi kérdésben (beszámítás) való tévedést s ezzel a helytelen felmentést mindig arra is lehet visszavezetni, hogy az esküdtek a tényeket nem tartották igazaknak. Az is igaz, hogy az összefoglalás mellett aránylag kevesebb kérdés teendő fel, mint a szétválasztás mellett, de másfelől bebizonyosodott nálunk is, hogy a tény- és jogkérdés összeolvasztása mellett a kérdések legtöbbször oly terjedelmesekké, zsufoltakká válnak, melyek *megértése* s ebből folyólag *helyes eldöntése rendszerint sokkal nehezebb*, mintha a tények megállapítása és a jogi kérdések eldöntése iránt külön-külön kérdéseket adunk fel. Az a remény tehát, hogy a szétválasztás folytán az esküdtek feleletei biztosabbak, világosabbak s érdemben is helyesebbek lesznek s az a másik kétségtelen jó eredmény hogy a felülvizsgáló Kuria így tisztán és világosan fogja látni, mely tényeket fogadtak el valóknak az esküdtek s miket nem, ez a kettős előny magyarázza meg, hogy törvényhozásunk visszatért a francia Code, a mi 1844-iki javaslatunk és 1900 előtti sajtójogi gyakorlatunk elvi álláspontjához, amely legujabban az új olasz Bp-ban is (446. §.) meghonosítottatott.

A tény- és jogkérdés szétválasztása vagy összeolvasztása egy évtized óta folyton meg-megújuló s váltakozva diadalmaskodó vitakérdése az irodalomnak és a különböző perjogoknak. Az 1791-iki francia Code (374. §.) szerint az esküdtekhez következő kérdések intézendők: a) az *első* kérdés, hogy a vád tárgyát képező tény elkövetett-e (si le fait, qui forme l'objet de l'accusation, est constant ou non), b) a *második*, hogy a vádlott követte-e el azt vagy közreműködött-e benne (si l'accusé est ou non convaincu l'avoir commis ou d'y avoir coopéré), c) azután jönnek a bűnösségre (sur la

moralité du fait), d) a bűncselekmény súlyára (sur le plus ou moins gravité du délit . . .) vonatkozó kérdések. Az 1808-iki Code szerint (§37—34C. §§.) a kérdés következőleg teendő fel: „bűnös-e a vádlott ilyen vagy olyan bűncselekmény elkövetésében“ (l' accusé est il coupable d'avoir commis tel meurtre, tel vol ou tel autre crime). Súlyosabb körülmények vitatása esetén: „a vádlott az illető körülmények közt követte-e el a tettet“. Ha a vádlott mentségül tényre hivatkozik: elkövetett-e ez a tény?

Az 1844-iki javaslatunk (360. §.) szerint az esküdtekhez a köv. kérdések lettek volna intézendők:

„1. A vádlevélben körülírt bűn valósággal követtetett-e el?

2. A vádlott által követtetett-e el?

3. A vádlott által a vádlevélben foglalt körülmények közt követtetett-e el?

4. Ha pedig az eljárás alatt a vádlevélben nem említett terhelő körülmények fejlődtek volna ki, az elnöknek tennie kell e kérdést is: vajjon a bűn a vádlott által azon körülmények közt követtetett-e el?

5. Viszont, ha a vádlott az enyhítő körülmények közül egyet vagy többet mentségül hozott fel, kérdésbe teendő az is: vajjon azon mentségek állanak-e?

6. Sőt, ha a vádlott a maga védelmére ily körülményre) hivatkoznék, kérdésbe kell tenni még ezt is: vajjon az elkövetett tény beszámítás alá eső-e?

Ezen kérdéseken kívül ugy a közvádló, mint a vádlott még más kérdések feltételét is kívánhatja, melyek iránt a törvényszék nyilatkoznai s határozni köteles.“

1900. előtti sajtóeljárásunk szerint: „az egyik kérdésnek minden esetben annak kell lenni: megvannak-e lelkiismeretükben győződve az esküdt-széki tagok, hogy vádlott cselekedte azt, miről a vádlevélben vádoltatik; egy másik kérdésnek pedig azt kell tartalmaznia: vajjon az, amit a vádlott cselekedett, oly cselekvés volt-e, minőnek a vádlevélben állítatik?“ (63. §.)

Az 1913-iki *olasz* Bp. a főkérdést három részre osztja:

1. Fennforog-e a vád tárgyává tett bűncselekmény?

2. A cselekményt a vádlott követte-e el vagy részes-e abban?

3. Bűnös-e a vádlott?

1. A Bp. novella értelmében az esküdtekhez intézendő kérdéseknek három faja van: a) *főkérdés*, b) *kisegítő főkérdés* és c) *mellékkérdés*. Mindháromféle kérdés szerkesztésére nézve kötelező szabály, hogy azok *két részre* különítendők, vagyis külön kérdésbe foglalandók a *tények*, amelyek valósága vagy valótlansága az illető kérdés tárgyi előfeltétele s külön kérdésbe a *jogi megoldás*. A főkérdésnél és a kisegítő főkérdésnél, melyek tartalma és jellege általában azonos, külön megkérdendő: 1. *igaz-e hogy a vádlott ezt vagy azt a tényt elkövette* s külön 2. *megállapítja-e ez a tény a Btk. ilyen vagy olyan tényálladékát?* A mellékkérdésben (l. a köv. §-t) elkülönítendő: 1. mely tények igazak a beszámítást

kizáró valamely okra vonatkozólag, 2. megállapítják-e a tények a törvényben előirt valamelyik besz. kizáró okot?

Ténykérdés alatt értendő általában a vádló által vitatott *tényállás*, vagyis a *vádlott által állítotlag* (esetleg az ő beismerése szerint is) *elkövetett történeti esemény*. Ez a történeti esemény rendszerint több szellemi és fizikai mozzanatból (actusból) áll, u. m. akaratelhatározásból, különböző külső ténykedésből vagy mulasztásból, melyek összevéve alkotják a cselekvést. A ténykérdésbe azért felveendők: a vádlottnak a vád tárgyává tett bűncselekmény *tényálladéka*hoz tartozó *belső* (lelki) és *külső* tevékenysége, tehát nemcsak a véghezvitel módja, ideje, helye, mellékkörülményei, hanem a lelki mozzanatok, az akaratelhatározás, a szándék vagy a gondatlanság megállapítására vonatkozó külső mozzanatok (a tett elkövetése előtti viselkedése, nyilatkozatai, ténykedései, előkészülete). Miként kell leírni a tényállást az egyes kérdésekben, l. a köv. §§-at.

Jogi kérdés ellenben a Btk. vagy más törvény valamely rendelkezésének megállapítása, valamely törvényes rendelkezés alkalmazhatóságának vagy nem alkalmazásának kérdése. Így a törvényes tényálladék, valamely minősítő körülmény, valamely beszámítást kizáró vagy büntethetőséget kizáró ok felforgásának vagy fen nem forgásának kimondása.

Mi az elválasztó vonal a tény- és a jogkérdés között, lehetséges-e egyáltalán azok biztos és szabatos megkülönböztetése, erre nézve régóta ellenségek gyanánt állnak szemben az irodalom vezérei. *Schwarze, Bar, H. Mayer, Binding, Birkmeyer, Baumgarten* azt hirdetik, hogy a két kérdés szabatos szétválasztása lehetetlenség, mert a tény- és a jogkérdés csak két különböző: népies (populáris) és jogásziás megjelölése és értékelése valamely megtörtént eseménynek.

Ennek a felfogásnak az uralomra jutása eredményezte az *osztrák, német és magyar* Bp.-okban a tény- és jogkérdés összeolvasztását az esküdttekhez intézett kérdésekben. Ez a felfogás elméletileg kétségtelenül igen szép és könnyen igazolható, de hogy a gyakorlati életet nem elégítheti ki, azt a büntető bírói gyakorlat úgy külföldön, mint nálunk kézzelfoghatóan igazolja. Amint a törvényszéki ítéletben (az indokolásban) feltétlenül szükséges szétválasztani a tényeket és azok jogi értékelését, úgy az esküdtbírói ítéletekben is, azok fölülvizsgálata alkalmával lehetetlen helyzet elé állítanók a felső bíróságot, ha nem lehetne megkülönböztetni a tény- és a jogkérdéseket. A mi Kuriánk is, hosszú ingadozások után az utolsó évtized alatt minden felvethető kérdésre nézve szükségesnek látta biztosan megállapítani: ténykérdésnek vagy jogi kérdésnek tekintendő-e az illető körülmény s ahoz képest joga van-e neki ahhoz érdemileg hozzászólni, avagy nincs. L. a Kuria ez iránti gyakorlatát alább a 142. §-ban.

Az osztrák Bp. a tény- és jogkérdés összeolvasztásának esetleges hátrányait az u. n. *ellenőrző kérdés* (Kontrollfrage) megengedésével kívánta elhárítani. A főkérdés igenleges eldöntése esetére ugyanis a bíróság mellék-kérdést (Zusatzfrage) intézhet azon célból, hogy a főkérdésbe felvett törvényes ismervek a megfelelő tényelemekre visszavezethetők legyenek. (323. §. 3. bek.) Ezt kiegészíti a bírói tanács ama további joga, hogyha úgy találja, hogy az esküdtek által megállapított tények nem fedik a törvényes tényálladékokot, (a megállapított tény nincs büntetéssel sújtva), a vádlottat felmentheti (337. §.)

2. Tekintettel a szövevényesebb tényálladéku esetekre vagy a jogi megítélés (a minősítés) nehézségeire és különböző eshetőségeire, a törvény értelmében „*az eset körülményeihez képest egy ténykérdést több jogkérdéssel, valamint több ténykérdést egy jogkérdéssel is össze lehet kapcsolni.*“ (Bpn. 4. §. 2. bek.).

A törvénynek ez a rendelkezése lehetővé teszi, hogy az esküdtek a főtárgyalás során vitatott különböző ténykörülmények felől külön-külön dönthessenek. Egyszerű tényállásnál nincs szükség az egyes *ténymozzanatok* szétválasztására (hol, mikor, mily eszközzel ölte meg a vádlott a sértettet), ellenben bonyolodott esetben, pl. az ölési szándék vagy a vádlott lelki állapotának vitás volta (az erős felindulás, előre megfontolás, részegség) esetén felette kívánatos lesz a *ténymozzanatok* szétválasztása, hogy az esküdtek ténymegállapítása teljesen tiszta és felremagyarázhatatlan, másfelől a jogi kérdés helyes eldöntése ellenőrizhető legyen.

Az esetek különbözősége szerint itt három eshetőség lehetséges: a) a ténykérdés osztatik több részre, a jogkérdés azonban egy marad, (több ténykérdés egy jogkérdés), b) az egységes tényállás jogi megoldása iránt tétetik több kérdés (egy ténykérdés, több jogkérdés), c) egy a tény- mint a jogkérdés több részre osztatik (több ténykérdés, több jogkérdés). Különös nehézséggel az utóbbi eshetőség jár, mert ilyenkor gondosan elbírálandó, mely tényelemek tartoznak egyik s melyek a másik jogkérdés elé. Így helyesen mutatja ki *Degré* (Bpn. conn. 78. l.), hogy gyilkosság, szándékos emberölés és indultatos emberölési jogkérdések *elé az összes ezekre vonatkozó ténykérdések előre helyezendők*, mert pl. az erős felindulás tényelemeinek megállapítása vagy elvetése döntő a gyilkossági jogkérdés megoldására nézve.

A Kuria megsemmisítette az esküdttbir. ítéletet, midőn a bírói tanács a gyilkossági kísérlet ténykérdései közé szurta be (külön ténykérdésként) az eszköz ölére alkalmassága iránti kérdést, mert így e külön ténykérdés nemleges megoldása után a ténykérdés második fele (az előre megfontolás tényelmei) válasz nélkül maradt s így a vád kimerítése meg lett akadályozva. BJT. 67. k. 145. L. az esettel kapcsolatban: *Degré* M.: Az esküdtekhez intézett kérdések viszonya a vádló indítványához. B. Sz. III. (1915) 205, melyben helyesen emeli ki, hogy a bírói tanács a kérdés feltevésnél nincs kötve a

vádló által javasolt szöveghez, sem a tény- és jogkérdések csoportosítása tekintetében tett indítványához. Ugyanigy a Kuria: BJT. 67. k. 268.

3. A főkérdés és a más minősítés iránt feltett kiegészítő kérdés könnyebb megértése és megkülönböztetése végett ajánlatos lenne a jogi kérdésekben mindig bevenni a kérdés tárgyát képező bűncselekmény *törvényes elnevezését* is. Pl. megállapítja-e az elfogadott tényállás a gyilkosság büntetést, mely szerint . . . stb., ha nem: megállapítja-e a szándékos emberölés . . . vagy a súlyos testi sértés büntetést stb.

129. §. 3. *A főkérdés és a kiegészítő főkérdés.*

I. A Bpn. az esküdtekhez intézett kérdéseknek három alakját különbözteti meg: a) *főkérdéseket*, b) a *kiegészítő főkérdéseket* és c) a *mellékkérdéseket*. A két előbbi kérdés valamely törvényes *tényálladéknak* megállapítására, a mellékkérdés ellenben valamely *beszámítást kizáró, a büntethetőséget megszüntető oknak*, illetőleg valamely *büntetési nemnek vagy büntetési tételnek megállapítására* irányul. Jelentőség tekintetében a kérdések alakjai (fajai) közt nincs lényeges különbség, mert esetleg éppen a „mellékkérdés“ oldja meg a döntő kérdést, a bűnösség vagy az ártatlanság megállapítását. A különbség az egyes kérdés-fajok közt csak alaki és szerkezeti (elhelyezési) jelentőségű.

A *főkérdésnek* a törvény (Bpn. 5—8. §§.) rendelkezései értelmében ismét három sajátos alakja (alfaja) különböztethető meg: 1. a *tulajdonképeni* vagy *első* főkérdés, 2. a *kiegészítő* főkérdés és 3. a *külön* főkérdés.

II. A *tulajdonképeni* vagy *első* főkérdés. A Bp. és a Bpn. egyaránt *főkérdésnek* nevezik az esküdtek elé terjesztendő azt a *legelső* kérdést, amellyel az esküdtek a *vádbeli bűncselekménynek* a vádlott terhére megállapítását vagy annak *mellőzését* mondják ki.

Tulajdonképeni főkérdés alatt a bírói tanács által végleg megállapított kérdések közül mindig a *legelső helyre sorozott, legsúlyosabb minősítést tartalmazó* kérdést kell érteni, amely rendszerint a *vádló által* vád tárgyává tett *tényállást* s az általa indítványozott *minősítést* tartalmazza. De csak *rendszerint*, mert ha a *bírói tanács* a vádló által indítványozott minősítésnél súlyosabb minősítésre irányuló kérdést tesz fel, ez lesz a *főkérdés*, mely a többit megelőzi. (Bpn. 7. §. 2. bek.).

A törvényszéki főtárgyalás szabályának (Bp. 325. §. 3. bek.) megfelelően itt is kimondja a törvény, hogy: „az olyan kérdést, amely szerint a vádlott terhére rótt bűncselekmény *súlyosabb minősítés alá esik, mint aminőn a vádhatározat* s ennek hiányában a *vádirat alapszik*, csak akkor szabad feltenni, ha a vádlott *beleegyezett s a védelmet új irányban előkészíteni nem kell*. Ellenkező esetben a bíróság a főtárgyalást elnapolja.“ (Bpn. 7. §. 1. bek.)

1. A Bpn. 5. §-a értelmében az első főkérdés szintén két részből áll, vagyis mindig legalább is két alkérdésre osztható:

a) a *ténykérdésre*, mely arra irányul, *igaz-e, hogy a vádlott a vád alapjául szolgáló tettet elkövette?*

b) a *jogkérdésre*, mely arra irányul: *megállapítja-e ez a tett a vádbeli bűncselekményt?* (Bpn. 5. §. 1. bek.).

A ténykérdést ama *tényállás* szerint, a jogkérdést ama *törvény* szerint kell szerkeszteni, *amelyen a vád alapszik.* (u. o. 3. bek.).

2. A főkérdés első részének, az u. n. *ténykérdésnek* vagy *ténykérdéseknek tartalmát* részletesen előírja a Bpn. 5. §-ának 2. bekezdése. A főkérdés ténykérdésében e szerint „fel kell sorolni *mindazokat a ténykörülmenyeket*, amelyek az alkalmazandó törvényben meghatározott *tényálladáki elemeknek megfelelnek* és amelyek a *tett megkülönböztetésére alkalmasak*; továbbá mindazokat az *ügy megítélése szempontjából döntő jelentőségű ténykörülmenyeket*, amelyeknek felsorolását valamelyik fél vagy valamelyik esküdt *indítványozza* (11. §.) vagy a bíróság *indítvány nélkül szükségesnek tartja*. A jogkérdésben *szó szerinti idézéssel* fel kell sorolni az *alkalmazandó törvényben meghatározott tényálladáki elemeket*.“

A „ténykérdés“ szerkesztésénél tehát a törvény szerint nemcsak az *individualisatio*, a tetteknek más, hasonló cselekménytől való megkülönböztetésére alkalmas megjelölése hanem a *specialisatio*, a tett részletes körülírása is elengedhetelen. A Bpn. életbelépte előtt (a Bp. 355. §. ut. bek. értelmében) a specialisatio csak akkor volt kötelező, ha valamely tényálladáki alkatelem fenforgása iránt a felek *eltérő indítványokat* tettek. A Bpn. ettől a feltételtől eltekint s a *törvényes „tényálladáki elemeknek megfelelő“* összes *ténykörülmenyek* felvételét kötelezővé teszi. A specialisatio azonban nem jelenti a vádbeli cselekmény aprólékos, minden legkisebb mellékkörülmenyre kiterjedő leírását, mert feltétlenül csak a törvényes tényálladáki elemeket feltüntető s a *tettazonosság megállapítására alkalmas* ténykörülmenyek veendőek fel, más ezenkívül

fekvő ténykörülmenyek közül csak a *döntő jelentőségek* s ezek is csak akkor, ha a *felek* vagy az *esküdtek* valamelyike indítványozza vagy a *bíróság* e nélkül is szükségesnek tartja.

A „döntő jelentőségű“ ténykörülmeny pl. öntudatlan állapot vitatása esetén a részegség foka (az elfogyasztott szeszes ital mennyisége, előremegfontolásnál annak időtartama) *rendszerint* mindig felteendő, azonban ha az nem tényálladáki elemre vonatkozott, ez esetben a bíróság az erre irányuló indítványt mellőzheti, ha az indítványnak megfelelő „ténybeli adat“ a főtárgyaláson nem merült fel. (Bpn. 11. §.). Így mellőzhető lenne a teljes részegség iránti kérdés, ha a főtárgyaláson annak fenforgásáról egyetlen tanu sem tudott semmit s más bizonyíték sem merült fel az iránt.

A Bpn. életbelépte előtt a főkérdés szerkesztése, annak tartalma iránt állandó vita folyt irodalmunkban. A Bp. 355. §-a csak az individualisatiót kívánta meg (a specialisatiót csak kivételesen), ebből folyólag a „ténykörülmenyek“ felvétele, annak terjedelme felett a legutóbbi ideig nagy ingadozások voltak a gyakorlatban is. Így: megsemmisítette a Kuria az esküdttbíróóság ítéletét, midőn a főkérdésben nem volt határozottan megnevezve a személy, ki ellen a becsültséértés elkövetett. BJT. XLV., 178. Osztály elleni izgatás esetén a kérdésbe befoglalandó, hogy vádlott mely osztály ellen izgatott gyűlöletre. (Kuria EH. 1908. évi 7048. szám BHT. IV. 464. szám.) Sajtóvétségnél elég, ha a vád alapjául szolgáló közlemény ennek a vádiratban megjelölt szavaira való utalással jelöltetik meg. (Kuria.: EH. 1908. évi 2914. sz. BHT. IV. 465.) Bűnrészességnél az azt megállapító ténykörülmenyek nem specialisáltattak (BJT. LV. 226. Rácz B. megbesz. u. o. 272.) Részegség okozta öntudatlan állapot vitatása esetén az elfogyasztott szeszes italok *nemét és mennyiségét* nem szükség specializálni: BJT. LV. 85.

Különösen élénk vita folyt le a Vargha F. által felvetett ama kérdés felett, lehet-e, illetőleg bele kell-e venni a főkérdésbe a szándék és gondatlanság megállapítására alapul szolgáló tényeket (BJT. LI. 194.). Vargha vitatta már a Bpn. előtt, hogy a kuriai felülvizsgálat lehetővé tétele kívánja, hogy ezek a ténykörülmenyek is bevétessenek a főkérdésbe, mert ezek nélkül a Kuria nem tudja helyesen elbírálni a jogi kérdést. Vagyis az esküdtekhez intézett kérdéseknek tartalmazniok kell „minden jogi elemnek megfelelő tényelemet.“ Ellenkezőleg *Stipl Károly* (BJT. LI. 273.), *Zsitvay L.* (u. o. 369.), *Fayer: Jogt. Közl.* 1906. 13. l., *Baumgarten J.* (BJT. LII. 331.)

Egyik kuriai tanács magáévá tette a Vargha magyarázatát (ezt helyeselték Németh P. BJT. LII. és *Finkey is*), mások nem. Az újabb gyakorlat azonban általában megkövetelte a *tényeknek* felsorolását a kérdésekben. BJT. LXI. 4., 15., 108., L. *Degré M.* BJT. LXII. 59.

A Bpn. életbelépte utáni gyakorlatból: Halált okozó testi sértésnél nem szükséges felvenni a ténykérdésbe, hogy mindenik vádlott hol és hány ütést mért az elhaltra s hol érte azt az ütés, elég annyi ténykörülmeny felsorolása, hogy a megoldandó kérdés lényegére és részleteire az esküdtek ne legyenek kétségben (Lengyel: B. D.-tár IX. 84.) Nem kell felvenni a ténykérdésbe a védő által javasolt oly ténykörülmenyt, melynek az ügy megítélése szempontjából nincs döntő jelentősége. u. o. 87.

Oly ténykörülmenyeket, melyek csupán mint enyhítő körülmények jö-

hetnek figyelembe, a ténykérdésben nem kell, sőt nem is szabad felsorolni. u. o. 88.

Gyujtogatásra való felbujtás vádja esetén a ténykérdésben fel kell sorolni mindazokat a ténykörülményeket, melyek arra vonatkoznak, miért és miképen igyekezett a vádlott reábirni a tettet a cselekmény elkövetésére, továbbá mivel és mily módon gyakorolt vádlott a tettesre oly pszichikai hatást, melynek következtében az magát a büncsel. elkövetésére elhatározta. B. D.-tár IX. 70.; A „bántalmazásra irányuló szándék“ nem veendő fel a halált okozó testi sértés ténykérdésébe, mert a „szándék“ jogi elem, mely a jogkérdésbe veendő fel, a ténykérdésbe csupán azok a tények veendők fel, melyekből a szándék fenforgására lehet következtetni. u. o. 72.

3. A *jogi kérdésben* a törvény (Bpn. 5. §. 2. bek.) értelmében *szószertint* idzéssel fel kell sorolni az alkalmazandó törvényben meghatározott tényálladáki elemeket.

A jogi kérdés e szerint a vádlott által elkövetett cselekmény büntetőjogi minősítését, a vád tárgyává tett, illetőleg a bíróság által kérdésbe tett *büntetendő cselekmény* törvényes kellékeit, az u. n. „tényálladáki elemeket“ tartalmazza. Ha több minősítés lehetősége forog fenn (pl. gyilkosság, szándékos emberölés, indulatos emberölés) mindenik irányt külön jogi kérdés intézendő. Ezek közül az első lesz a *fő jogi kérdés*, a többi kiegészítő jogi kérdés.

A Bpn. előtti gyakorlatból:

A „jogi elemek“ szabatos felsorolásának hiánya miatt a Kuria az esküdttörvény által megállapított rablás helyett csupán lopásban marasztalta a vádlottat BJT. LV. 146. Helyesen mutat rá *Degré M.* (u. o. 145.), hogy ez a megállapítás sérti a jogérzetet s ez esetben a 437. §. 5. bek. alapján új eljárás lett volna elrendelendő.

4. A Bpn. értelmében a *bűnösség* iránt az esküdtekhez kérdés nem intézhető. Folyománya ez a kérdések ketté választásának. A tények és azok törvényes minősítésének külön-külön megállapítása után felesleges, sőt zavaró lenne ugy magukra az esküdtekre, mint a bírói tanácsra, ha az esküdteknek az iránt is külön nyilatkozniok kellene: bűnös-e a vádlott? A jogi kérdések megoldásával eo ipso el van döntve a bűnösség megállapításának kérdése is. Ha az esküdtek döntése szerint az igazaknak elfogadott tények megállapítják valamely bűncselekmény törvényes tényálladékát, a vádlott voltaképen bűnösnek van nyilvánítva, ellenkező esetben ártatlannak. Másfelől, miután a törvény megengedi a beszámítást, vagy a büntethetőséget kizáró okok iránt *mellékkérdések* feltételét, megtörténhetik, hogy a főkérdésre adott feleletekkel megállapított bűncselekmény elkövetése dacára a vádlott (valamelyik

beszámítást kizáró ok megállapítása folytán) még sem lesz bűnösnek nyilvánítandó, hanem felmentendő. Ez okból is a főkérdésben helytelen és ellenmondásra vezető lenne a „bűnösség“ iránt is jogi kérdést intézni az esküdtekhez.

A Bp. 355. §-a értelmében a főkérdés azzal kezdődött: „Bűnös-e a vádlott“ (ilyen vagy amolyan bűncselekményben)? Ez a formula a gyakorlati tapasztalatok szerint teméntelen félreértésnek és helytelen verdictnek lett előidézője. A főkérdés igenlő eldöntése, tehát a *bűnösség* kimondása esetén ugyanis a feltett *mellékkérdéseket* (öntudatlan állapot, jogos védelem iránt) az esküdtek *rendszerint* nem tekintették döntő jelentőségűeknek, legfeljebb a büntetést enyhítő vagy leszállító körülmény iránt feladott kérdéseknek s ezért akárhányszor azért fogadták el a mellékkérdést (jogos védelem vagy annak büntetlen tulhágása), mert azt hitték, hogy a főkérdésre adott válasz ugyanis eldöntötte a bűnösséget. Viszont szintén gyakran megesett, hogy ha a vádlottat fel akarták menteni, mindjárt a főkérdésre nem-mel feleltek s így a mellékkérdésekre nem is adtak feleletet, jöllehet tényleg valamelyik besz. kizáró ok miatt kívánták a felmentést biztosítani. E zavarok és nyilvánvaló tévedések elkerülése végett (l. még a köv. §-t) mellőzte a Bpn. a bűnösség iránti kérdést, vagyis nem tette magáévá az új olasz Bp. felfogását, mely a főkérdést három részre darabolja.

III. *Kisegítő főkérdésnek* nevezi a törvény (Bpn. 6. §.) azt a kérdést, amely a főkérdés *tagadólagos megoldása esetére* az első főkérdésben foglalttól *eltérő minősítés iránt* tétetik fel. Ugyanazon történeti esemény jogászilag igen gyakran különbözően minősíthető (egy ember megölése gyilkosságnak, szándékos vagy gondatlan emberölésnek, a közreműködés felbujtásnak, tártstettségnek vagy bűnsegélynek (igy gyakori, mondhatni rendes eset, hogy a bíróság az első főkérdésen kívül egy vagy több kisegítő kérdést (nem ritkán ezek egész sorát) tesz fel az esküdtek elé. Épen ebben van a kérdés rendszer külső előnye, viszont igazi Achilles sarka az angol rendszerrel szemben, hogy a minősítés összes eshetőségei az esküdtek elé terjesztetnek, hogy azok döntsék el a jogérzetük szerint helyes és igazságos minősítést.

A kisegítő kérdésre csak abban az esetben van szükség, ha a bíróság több minősítés lehetőségét látja fenforogni. A Bpn. (6. §.) értelmében ugyanis: „ha a *védő, a vádlott* vagy *valamelyik esküdt* indítványozza, vagy ha a bíróság *szükségesnek tartja, hivatalból is, külön kérdést kell feltenni* (11. §.) *a cselekménynek a vádtól eltérő minősítésére.*“ A kisegítő kérdésre e jellegéből folyólag mindig csak akkor kell felelni (csak akkor bocsátandó tanácskozás és szavazás alá), ha az első főkérdés vagy az előző kisegítő főkérdés nem fogadtatott el (8-nál kevesebb igen szavazatot nyert).

A kiegészítő főkérdés szintén főkérdés, mely épen úgy szerkesztendő, mint a főkérdések általában.

A kiegészítő főkérdésnek szintén van ténykérdése és jogkérdése. Amennyiben azonban a ténykérdés nem tér el a tulajdonképeni főkérdés vagy valamelyik előző kiegészítő kérdés ténykérdésétől, lehetséges, hogy csak a jogi kérdés lesz külön szövegezendő. Így a szándékos emberölés (Btk. 279. §.) ténykérdése gyakran teljesen benne lesz a gyilkossági ténykérdésben s így csak a jogi kérdés teendő fel arra az esetre, ha a gyilkosság törvényes tényálladéka nem állapítható meg. Épügy a bűnsegély tényelemei esetleg már benne vannak a felbujtás iránt tett ténykérdésben. Amennyiben azonban az új minősítés új tényelemekre alapíttatik, a kiegészítő kérdésnek külön ténykérdése is szerkesztendő.

A vádló nem indítványozhat kiegészítő kérdés feltevését, csak a védő, a vádlott vagy az esküdtek valamelyike; valamint maga a bíróság hivatalból teheti fel azt. Ennek oka az, hogy a vádló által indítványozott minősítés rendszerint első főkérdés gyanánt tétetik fel (kivétel a 7. §. esete) s a vádlónak *határozott* indítványt kell tennie, vagyis csak egy minősítést indítványozhat.

IV. *Külön főkérdésnek* nevezi a törvény (Bpn. 8. §.) azt a főkérdést, mely a vádbeli bűncselekménnyel anyagi bűnhalmazatban álló, a főtárgyalás során felmerült *más bűncselekmény iránt* adatik fel az esküdteknek. A külön főkérdés nem egyszerűen más minősítés iránt feltett kérdés, vagyis *nem kiegészítő*, hanem önálló főkérdés, melyre tehát *minden körülmények közt kell felelni*, akár igenlőleg, akár tagadólag oldott meg az első, vagy valamelyik kiegészítő főkérdés.

A külön főkérdést *csak a vádlott beleegyezésével szabad feltenni*. Ha ebbe a vádlott bele nem egyezett, az újabban felmerült önálló bűncselekményre nézve *az eljárást külön kell választani*.

A külön főkérdés önálló főkérdés lévén, szintén úgy szerkesztendő, mint az első főkérdés és pedig okvetlenül külön ténykérdéssel és külön jogkérdéssel látandó el.

Külön főkérdést indítványozhatnak a vádló, a védő, a vádlott, az esküdtek, vagy hivatalból maga a bíróság is tehet fel, illetőleg köteles feltenni, ha a vádbeli cselekményen *kivül* más tényálladék fennforgását (pl. a gyilkosság mellett lopást vagy gyújtogatást is észlelt. Mindenik esetben a külön kérdés feltevésének elengedhetetlen feltétele a *vádlott beleegyezése*, ami nem az ő belenyugvását vagy épen beismerését jelenti, csak annak a folyamánya, hogy a vádlottnak az új cselekmény iránt joga van új (külön) eljárás megindítását és rendes lefolytatását kívánni (épügy, mint a törvényszéki főtárgyalásnál 315. §. 3—4. bek.) s csak ha ő ezen jogáról világosan lemond, ez esetben lehet a külön (új) cselekményt rövidesen, a tárgyalás alatt levővel együtt elintézni.

130. §. 4. *A mellékkérdések.*

Irodalom: Baumgarten I.: A beszámítást kizáró okok az esküdttörvénységi eljárásban. B. Sz. (1913) 11., 57., 105.; Degré M.: A külön kérdések feltevéséről BJT. LVI. 25—32.; Lamos Elemér: Kérdés szerkesztés és revízió. BJT. LX. 137—161.

I. Mellékkérdések alatt érti a Bpn.: a) a *beszámítást kizáró ok*, b) a *büntethetőséget megszüntető ok*, c) a *sulyosabb vagy enyhébb büntetési nem* vagy *büntetési tétel alkalmazását eredményező körülmény* megállapítása iránt az esküdtekhez intézett külön kérdéseket. A törvénynek a kérdések rendszerére vonatkozólag elfoglalt álláspontjából, különösen abból, hogy a főkérdés (a Bpn. értelmében) a bűnösség kérdését kifejezetten nem dönti el, önként folyik, hogy amikor a bűnösség kérdése valamely beszámítást kizáró vagy a büntethetőséget megszüntető ok fenforgásától vagy fenn nem forgásától függ, ez iránt az esküdtekhez külön kérdést kell intézni, hogy a bűnösség oka vagy a vádlott ártatlansága biztosan és világosan megállapítható legyen. Ugyancsak az esküdteket kell megkérdezni a sulyosabb vagy enyhébb büntetési nem vagy büntetési tétel alkalmazása iránt, miután ezek alkalmazása is rendszerint bizonyos ténykörülmények fenforgásától, vagy fenn nem forgásától (pl. sulyosabb sérülés, esetleg halál okozása, vagy erős felindulás) függ.

A Bpn. 9. §-a részletesen és szabatosan megállapítja, *mikor*, mily okok vagy körülmények iránt *kell* mellékkérdéseket intézni az esküdtekhez s viszont azt is, *mikor*, vagyis mely okok és körülmények miatt *nem szabad* ily kérdést feltenni.

1. Külön kérdést (*mellékkérdés*) kell feltenni, ha valamelyik fél vagy valamelyik esküdt indítványozza vagy hivatalból is, ha a bíróság szükségesnek tartja:

a) a *beszámítást kizáró oly okról*, amely a Bpn. 9. §-ának második bekezdésében felemlítve nincs, vagyis

az *öntudatlan állapot* (Btk. 76. §.),

az *ellenállhatlan erő és fenyegetés* (Btk. 77. §.),

a *jogos védelem* (Btk. 79. §.),

a *végszükség* (Btk. 80. §.),

a *ténybeli tévedés* (Btk. 82. §.) iránt, valamint

az *értelmi és erkölcsi fejlettség* iránt fiatalokú vádlottra nézve (Bn. 34. §. 1. bek. 1. a Bpn. I. cikk bev.);

b) a *büntethetőséget megszüntető oly ok* iránt, amely nem esik a Bp. 352. §-a alá, vagyis a Btk. 67., 79. §. ut. bek.,

(136., 137., 151., 159., 224., 225., 243., 297., 313., 378., 422. 2. bek.), 427., 477. és az 1914: 41. tc. 16. §§-ában felsorolt körülmények miatt (kísérlettől elállás, jogos védelem menthető tulajágása, felségsértési előkészület vagy kísérlet abbahagyása stb.);

a Bp. 352. §-a értelmében az esküdtekhez egyáltalán nem intézhető kérdés a vádlott halála, a vádelejtés esetén, a felhatalmazás, kivárat vagy magánindítvány hiánya, már jogerős ítélet létezése, kir. kegyelem vagy elévülés fenforgása miatt és ha a vádlott a tett elkövetésekor még nem volt 12 éves, l. fent a 126. §-t;

e) *közokirattal nem bizonyított olyan körülmény* iránt, amely *sulyosabb vagy enyhébb büntetési nemnek* vagy *büntetési tételnek alkalmazását vonja maga után.*

Ilyen büntetést *sulyosító*, u. n. *minősítő* körülmények, illetőleg esetek: a Btk. 142., 155., 168., 235., 280., 286., 306., 309., 315., 318., 320., 325., 331., 349., 372., 376., 392., 403. stb. §§-ában foglalt esetek; a büntetést enyhítő esetek pedig: a Btk. 143., 146., 281., 395., 430. stb. §§-ában foglaltak.

Mindezen esetekben a külön mellékkérdés feltevése *kötelező*, mihelyt ily kérdés feltételét a felek vagy az esküdtek valamelyike indítványozta vagy a bíróság anélkül is szükségesnek látja. Természetesen mellőzheti a bíróság ennek felvételét is a törvényből meritett ok alapján (ha az alábbi tiltott esetek valamelyike forog fenn, vagy ha az indítványnak megfelelő ténybeli adat a főtárgyalás folyamán nem merült fel. Bpn. 11. §.).

A mellékkérdés (a Bpn. 5. §-ának megfelelően) szintén ténykérdésre és jogkérdésre különítendő. A törvény azonban kifejezetten megengedi, hogy: *azt a ténykérdést*, amely a beszámítás vagy a büntethetőség jogkérdésének, valamint a sulyosabb vagy enyhébb büntetési nem vagy büntetési tétel alkalmazására vonatkozó jogkérdésnek *alapjául szolgált*, a bíróság *befoglalhatja a főkérdés*, kiegészítő vagy külön főkérdés (5—8. §§.) *ténykérdésébe*. (Bpn. 10. §. 2. bek.).

Vagyis a mellékkérdés feltétele ugyan szabály szerint kötelező, de csak *mint külön jogkérdés*. Az ily mellékjogkérdésnek megfelelő ténykörülmények befoglalhatók a főkérdés ténykérdésébe. Ha azonban e befoglalás folytán a főkérdés ténykérdése homályos, nehezen érthető lenne, ajánlatos lesz a szétválasztás. A Bpn. 4. §-ának megfelelően, mely a ténykérdésnek is több részre tagolását engedi meg, legtöbbször ajánlatos is lesz a mellékkérdésre vonatkozó ténykörülményeket is külön ténykérdésbe foglalni. A Bpn. kiindulási pontja az, hogy a kérdések minél világosabbak legyenek (azok nagyobb száma mellékes), ezt mozdítja elő az is, hogy a mellékkérdés (ellentétben a Bp.-sal) külön tény- és jogkérdésre osztva, rendszerint mint önálló

kérdés tétessék fel s a ténykérdés beleolvasztása a főkérdés ténykérdésébe csak kivételes legyen (rendkívül egyszerű tényállású esetekben).

2. *Nem szabad* mellékkérdést intézni az esküdthez a Bpn. (9. §. 2. bek.) értelmében:

a) a vádlott *elmebetegségéről* vagy *elméjének egyéb rendellenes állapotáról*,

b) ha a vádlott *siketnéma*, arról, *volt-e vádlottnak az elkövetés idején a cselekmény bűnösségének felismerésére szükséges bekítása*,

c) a *sulyosító és enyhítő körülményekről*,

d) *közokirattal bizonyított* olyan okról, amely *sulyosabb vagy enyhébb büntetési nem* vagy *büntetési tétel alkalmazását vonja maga után*,

e) a törvényben meghatározott *biztonsági rendszabályok alkalmazásáról*, végül

f) arról, hogy *a vádlott volt-e már büntetve*.

Ezeket a kérdéseket a bíróság az esküdtek meghallgatása nélkül az ítéletben dönti el. (Bpn. 9. §. ut. bek.).

E tilalmak felállításával a Bpn. jelentékenyen kibővíti a bírói tanács jogkörét. A Bp. 359. §-ának 2. bek. szerint csupán sulyosító és enyhítő körülmények fenforgása vagy aziránt, hogy volt-e a vádlott büntetve, nem volt szabad kérdést intézni az esküdtekhez, míg a Bpn. 9. §-a ezenfelül négy körülményre nézve kizárja a kérdések feltevését.

Különösen fontos ezek közül az *elmebetegség* vagy az *elme egyéb rendellenes állapota* felőli kérdés eltiltása, aminek magyarázata az, hogy a pszichiatria (elmeorvostan) újabb magyarányu fejlődése folytán kívánatosnak látszott, hogy az orvosoknak a vádlott elmeállapota felől nagy gonddal és alapos megfigyelés után készített véleményeit ne az ily kérdésekben legnagyobb részt teljesen tájékozatlan esküdtek, hanem kizárólag a szakbírók bírálják felül, akik előtanulmányaik alapján s a továbbképző tanfolyamok hallgatása révén alaposabban és megnyugtatóbban tudják értékelni azokat. A „szellemi határközi állapot“ vagy gyengeelméjtség (korlátozott beszámítási képesség) iránt is eszerint nem szabad kérdést intézni az esküdtekhez. Ellenben az öntudatlan állapot (teljes részegség, erős felindulás) esetei, amikdön a vádlott elmeállapotának normalis volta iránt nincs kétség, továbbra is az esküdtek döntése alá tartoznak. Ha a két eset kombinálva merült fel, t. i. elmebetegség (pl. hysteria, paranoia, epilepsia) és öntudatlanság (erős felindulás) vitattatik, a bírói tanácsnak kell előbb eldöntenie, forog-e fenn valóban a beszámítást kizáró elmebetegség s ha ez tagadólag oldatott meg, azután lehet szó az esküdtek megkérdezéséről az öntudatlan állapot iránt. *Degré* szerint (105) ilyenkor egyedül a bírói tanács dönt.

A siketnéma vádlott erkölcsi fejlettségének elbírálása, mint rendszerint elmeorvostani kérdés, a fentebbi okokból vétetett ki az esküdtek kezéből.

A bírói gyakorlat egyöntetősége és komolyságu érdekében felette üdvös reformja a Bpn.-nak, hogy a *közokirattal bizonyított* körülmények iránt az

esküdtekhez nem szabad kérdést intézni. A Bp. 359. §-ának életbenléte alatt akárhányszor megtörtént, hogy a vádlott, aki törvényes házastársát vagy felmenőjét megölte, menekült a szigorubb büntetési tétel alól, mert az esküdtek nem-mel feleltek a törvényes házasság vagy szülei viszony iránt feltett külön kérdésre.

A „biztonsági rendszabályok“ (dologház, szigorított dologház, az országból kiutasítás) alkalmazása azon az alapon utaltatott a bírói tanács hatáskörébe, mert azok nem büntetési eszközök, nem a bűnösség arányához mérten szabandók ki, hanem megelőzési (társadalomvédelmi) intézkedések, melyek az illető elítélt különös egyéni veszélyességének folyamánai s előre meg nem határozott időre szólnak. Ezek alkalmazásának szükségességét, az alkalmazás különös feltételeit megnyugtatóbban lehet a szigorubb felfogásu (?) és fegyelmezett jogérzékű bírói tanácsra, mint az esküdtekre bízni.

II. A mellékkérdések, különösen a beszámítást és a büntethetőséget kizáró okok iránti külön kérdések szükségessége és létjogosultsága a b. perjogi irodalomban erősen vitatott kérdés. Különösen oly törvény mellett, amely szerint a főkérdésben a vádlott *bűnösnek* mondatik ki (osztrák, német, magyar, olasz Bp.), állandó ellenmondások és tévedések kuforrása. Így a Bp.-unk 355. és 358. §§-ai alapján is az esküdtek a főkérdésre adott igenlő felelettel *bűnösnek* mondták ki a vádlottat s azután a mellékkérdés (jogos védelem) folytán *felmentő* határozatot hoztak. A nem jogász esküdtek (sőt sokszor jogászok is) önként érthetőleg legtöbbször zavarban voltak a főkérdés jelentősége iránt, mert minden elnöki magyarázat dacára, természetes jogi felfogásokkal alig tudták elhinni, hogy a „bűnösnek“ kimondott vádlottat a bíróságnak szabad felmentenie. Ez fejtí meg, hogy utóbbi időben sürti egymásutánban jöttek elő esetek, midőn az esküdtek, akik a főkérdésre igenlő, a jogos védelem vagy annak büntetlen tulhágása iránti mellékkérdésre ellenben nem-mel válaszoltak, a felmentő ítélet kihirdetése után nyíltan tiltakoztak az ellen, hogy ők a vádlottat fel akarták volna menteni. A jogos védelem vagy annak tulhágása iránti kérdést rendszerint csak büntetés-enyhítési kérdésnek tekintették. L. a BJT. LVIII. 41., LXII., 13. B. D.-tár 1912. 93. Megfordítva, többször történt, hogy az esküdtek, akik jogos védelem címén fel akarták menteni a vádlottat, mindjárt az első főkérdésre nem-mel feleltek, abból indulva ki (helyes természetes logikával), hogy akit fel akarnak menteni, azt nem lehet bűnösnek kimondani. L. *Degré M.* által közölt eseteket id. m. 74. l.

Az irodalom és a gyakorlati szakemberek többsége ez okból (*Degré M.*, Lukács A., Heil F., Hérics Tóth J., Rácz B., Dombóváry G.), mint felesleges, sőt zavaró és gyakorlatilag egyenesen félreértésekre, bírói tévedésekre vezető kérdést teljesen mellőzendőnek véli a beszámítást kizáró vagy a büntethetőséget megszüntető okok iránti külön kérdést, amit részéről is melegen pártolok. (l. fentebb a 127. §-t.).

A német Bp. az irodalmi kritikák hatása alatt ki is mondta, hogy a *beszámítást* kizáró ok iránt külön kérdést feltenni vagy az ily okot a főkérdésbe foglalni nem szabad. *Norvégiában* pedig egy 1902-iki törvény ugy a beszámítást kizáró, mint a büntethetőséget megszüntető ok iránti külön kérdést eltörölte.

Mily complicatiokra s meddő és szinte nevetséges jogászai vitatkozásokra vezet az ily mellékkérdés megengedése, élénken igazolja a Bpn. előtti

gyakorlatunkban a jogos védelem és annak tulhágása iránti külön kérdés feltétele felett lezajlott irodalmi és gyakorlati harc. L. *Sántha E.*: Jogt. K. 192. 148. l., *Schulz Á.* BJT. XLIV. 104., *Vargha F.* Comm. II. 554., *Mikovich L.* BJT. LVIII. 100., *Rácz B.*: BJT. LXII. 27., s legrészletesebben és behatóbban *Degré M.* id. m. 103—111. Bírói gyakorlatunkban volt rá példa, hogy a jogos védelem *igenleges* megoldása esetére (ha a j. v. fenforog) tettett külön kérdés a jogos védelem büntetlen tulhágása iránt (B. D.-tár 1912. 65. l.), ujabban ezzel szemben az lett a helyes gyakorlat, hogy ellenkezőleg, a jogos védelem *tagadólagos* megoldása esetére (ha a j. v. nem volt szükséges) teendő fel a tulhágás iránti külön kérdés. (BJT. XLIV. 104.; LI. 400.; B. D.-tár 1912. 65. l.) Volt aztán példa arra, hogy a jogos védelem és annak büntetlen tulhágása is belefoglaltatott a főkérdésbe, mely így három jogi kérdést tartalmazott (BJT. LXV. 34., 166.; *Rácz B.* id. m. 129. l.) volt arra, hogy a jogos védelem és annak tulhágása a főkérdéstől elválasztva egy külön kérdésbe foglaltatott (legutóbb ez volt a rendes gyakorlat: BJT. LVIII. 100., LXIII. 31., LXV. 33., 133., de arra is, hogy a főkérdésbe a jogos védelem fenforgása belevetettet s csak a tulhágás iránt tettett külön kérdés (BJT. XLIII. 90. l.), végül arra is, hogy mindhárom kérdés elkülönítettett: főkérdés, külön kérdés a jogos védelem s külön annak tulhágása iránt (BJT. LI. 400.).

E legutolsó módot, a teljes szétválasztást helyeselték *Vargha F.* BJT. Comm. II. 554., sőt ő a jogos védelem iránti külön kérdést is két részre kívánta osztani, tény- és jogkérdésre) és *Rácz B.*, ellenben *Degré M.*, *Mikovich* és *Schulz* a jogos védelem és a tulhágás iránt egy (közös) külön kérdés feltevését látták legcélszerűbbnek. Szerintem leghelyesebb, ha a jogos védelem és annak tulhágása fenforgása iránt külön-külön mellékkérdések intézhetnek, vagyis a *három jogkérdés* teljesen szétválasztatik: 1. van-e büncselekmény, 2. jogos védelemben cselekedett-e a vádlott s ha *nem*, 3. a jogos védelmet félelemtől, ijedségből stb. lépte-e át a vádlott? Ez felel meg a Bpn. 4., 5., 9. §§-ainak is. Ennek megfelelően történt a kérdés feltevés: a BJT. 67. k. 260. l. közölt esetben.

A Bp. novellát megelőző bírói gyakorlatból ma is jelentőséggel bíró fontosabb kuriai határozatok még:

Ha az esküdtek az előre megfontolt szándékkal történt ölést megállapították, az öntudatlan állapot fenforgása iránti külön kérdés nem becsúszható szavazásra. (BJT. XLIV. k. 301., LIX. 151., LXI. 148.) Épügy elvi határozattal kimondta a Kuria, hogy *erős felindulás* iránti kérdés a felbujtásra ki van zárva. (BJT. LVIII. 11., LXII. 32.)

Rágalmazás és becsületsértés esetében az állítás, vagy kifejezés valódiságának bizonyítása a büntethetőséget megszüntető ok, mely iránt külön mellékkérdést kell tenni az esküdtek elé. (BJT. XLVII. 87. és 161.) Ugyanigy: *Tarnai* és *Vargha* (II. 562.). *Zsitvay* (BJT. XLVII. 81.) és *Dolcsall A.* (Jogt. K. 1903. 47., 48. sz.) szerint a BTK. 263. §. ut. bek. (1914: 41. t.-c. 16. §.) nem „büntethetőséget megszüntető“, hanem a „bűnösséget kizáró“ ok (?)

Több ember szándékos megölése esetében (BTK. 280. §.) a bíróságok rendszerint külön főkérdéseket tettek fel az egyes ölések iránt (BTK. 279.), a BTK. 280. §. iránt azonban nem adtak külön kérdést, de míg ez alapon egyik esküdtbíróság bűnhalmazatot állapított meg a két szándékos ölés közt,

(BJT. XLIV. 238.) vagyis nem merte alkalmazni a 280. §. büntetési tételét, egy másik esküdtbíróóság ugyanily esetben a BTK. 280. §-át alkalmazta, vagyis életfogytiglani fegyházat szabott ki (BJT. XLIV. 141.). A Kuria mindkét idézett esetben elutasította a semmisségi panaszokat, tehát az ellentétes ítéleteket helybenhagyta. E controversia oka szerintem a BTK. 280. §-ának hibás felfogása volt. E szakasz törvényes egységgé teszi a „több ember“ megölését, így ily vád esetében nem két, hanem egy főkérdést kellett feltenni, mert az egy törvényes tényálladék összes elemeit itt a 279. és 280. §-ok együtt tartalmazzák. Ha azonban a bíróság — amennyiben az egyik ülés nem látszik oly világosnak, mint a másik — külön főkérdéseket tesz a két ülés iránt, akkor okvetlen külön mellékkérdést kell feltenni az iránt, fennforog-e a BTK. 280. §-ának esete. Így a Kuria: BJT. LXI. 236. Ha az ügyész nem tesz ily indítványt, a bíróság kötelessé magától feltenni. (L. ez iránt *Weisz Ödön* BJT. XLIV. 225. l., *Finkegy F.* Jogt. K. 192. évi 52. sz., *Degré M.* 68. és BJT. LVII. 274., *Rácz B.* 125., kik mind az általam vitatott felfogást helyeslik.

Az indulatos emberölés iránt rendszerint nem kiegészítő-, hanem csak mellékkérdést szoktak feltenni. (BJT. XXXIX. 35., LXII. 69.), miután az indulatos emberölést (BTK. 281. §.) anyagi jogi szempontból nem tekintik önálló tényálladéknak, hanem a szándékos emberölés (BTK. 279. §.) egy enyhített esetének. Szerintem, amint „más tett“ a gyilkosság, épugy önálló tényálladék az indulatos emberölés is s így az utóbbi iránt kiegészítő kérdés lenne felteendő.

Külön kérdés tétellett fel a súlyos testi sértéssel, esetleg szándékos emberöléssel vagy annak kíséretével párosult rablás (Btk. 349. §.) iránt is. Egy ezzel ellenkező ítéletet s a Kuria régebbi gyakorlatát helyesen bírálják P. *Maneczur* Lajos, *Degré M.* és *Bigner József* BJT. LVIII. I., 25., 65.

A bírói gyakorlatban hosszú ideig erős ingadozás, az irodalomban pedig elkéseredett vita folyt afelett is, hogy fiatalokru vádlott esetében mikor kell külön kérdést tenni a vádlott értelmi és erkölcsi fejlettsége iránt. Az újabb gyakorlat abban állapodott meg, hogy az ez iránti külön kérdés csak a főkérdés *igenlegcs* megoldása esetén bocsátandó szavazás alá. Ezt helyeselték *Vargha F.* Comm. II. 563., *Degré M.* 113., *Rácz B.* id. m. 138. *Lukáts A.* szerint (id. m. 96. l.) az ily külön kérdés akkor is döntés alá bocsátandó, ha a főkérdés nemmel oldatott meg s amennyiben a „bűnösség“ megállapított, amellett az értelmi és esk. fejlettség megtagadása együtt meg nem állhat. Részomról a *Vargha F.* és a gyakorlat álláspontját tartom helyesnek.

III. A Bpn., habár fentartja a mellékkérdéseket, azok szerkesztésére, részleteire nézve lényeges ujitásokat léptet életbe, azzal a céltudatos törekvéssel, hogy a Bp.-nak a gyakorlatban kiderült kézzelfogható hiányait e részben is orvosolja s a bírói gyakorlat egyes ingadozásait és tévedéseit is megszüntesse. E reformok — a tény- és jogkérdés elkülönítésén kívül (4. §.) főleg a következők:

1. A mellékkérdések köre némileg *szűkebbre szorítottott*, amennyiben a vádlott elmebetegsége vagy elméjének egyéb rendellenes állapota, a siketnéma vádlott beszámíthatósága, a

közokirattal bizonyított büntetést felemelő vagy leszállító okok és a biztonsági rendszabályok iránt mellékkérdést többé nem lehet feltenni (a Bp. 358. és 359. §§-ai szerint pedig ez megengedett, illetőleg kötelező volt.).

2. A *beszámítást kizáró egyes okok* (Bpn. 9. §. 1. bek.) iránt is, épügy mint a többi előirt esetekben, a mellékkérdés feltevése *kötelezővé tétetett* (a Bp. 358. §-a szerint a beszámítást kizáró okok *lehetőleg* a főkérdésbe voltak foglalandók, csak zsúfoltság esetén lehetett azok iránt külön kérdést tenni).

3. A mellékkérdés feltevése iránti indítványt csak a *törvényes feltételek hiánya* esetében („a törvényből merített ok alapján“) pl. ha nem jogosult egyén indítványozza vagy a törvény által kizárt körülmény iránt javasoltatott, — valamint akkor szabad elutasítani, ha az indítványnak megfelelő *ténybeli adat* a főtárgyalás folyamán *nem merült fel*. (Bpn. 11. §.). A Bp. 358. §-a szerint pedig a beszámítást kizáró ok iránt egyáltalán csak akkor lehetett az esküdteket megkérdezni, „ha azokat a felek érvényesítették vagy jelenségeiket a bíróság vagy az esküdtszék valamelyik tagja felhozta.“ Ma tehát a mellékkérdés feltevése kevesebb feltételekhez van kötve, viszont a bírói tanács visszautasítási joga a ténybeli adattal nem támogatott indítványra nézve, világosan el van ismervé.

Igy igen gyakran kimondta a *Kuria*, hogy nem kell felvenni a ténykérdésbe a vádó által javasolt oly körülményt, amelynek megfelelő adat a főtárgyaláson nem merült fel: B. Dtár IX. 87., 90., 94.

131. §. *A perbeszédék és az elnöki fejtegetés.*

I. *A perbeszédék* tekintetében teljesen a törvényszék előtti főtárgyalás szabályai érvényesek. Mindössze az a különbség, hogy a büntetési tételek s az enyhítő és súlyosító körülmények iránt itt egyelőre nem kell nyilatkozniök a feleknek, hanem eziránt majd a verdict kihirdetése után, a *marasztaló verdict esetén tartandó második perbeszédben* kell kérelmüket előterjeszteniök. A perbeszédék továbbá itt első sorban ugyan az esküdtekhez intéztetnek, akik a kérdések felett döntenek, azonban természetesen époly mértékben a bírói tanácshoz is szólnak, amely az esküdtek döntését ellenőrzi s majd az ítélethozatalban épen túlsúlyal vesz részt.

A perbeszédnek alapján, a feleknek ezek folyamán tett esetleges indítványaira, a bíróságnak joga van a már megállapított kérdéseket *módosítani* vagy *ujakat* megállapítani. Erre az elnök az esetleg újra vagy módosítva megállapított kérdéseket *aláírja* és semmisség terhe alatt *ismét felolvastatja*. (Bpn. 12. §. 2. bek.).

Eddig az időpontig ejtheti el a vádat a kir. ügyész. (BP. 38. §.).

II. Az elnöki fejtegetés. A perbeszédnek befejezése s a kérdéseknek végleges megállapítása és elnöki aláírása után az esküdtbíróági főtárgyalásnak ismét egy sajátos, a törvényszéki főtárgyaláson ismeretlen mozzanata következik: az *elnöki fejtegetés*. Az angol ítélő jury előtti tárgyaláson a bíró *fejtegetése* már az ítéleti szakhoz, a bíróság tanácskozásához tartozó részletnek tekintetik s célja és jelentősége abban áll, hogy a bíró kitanítsa az esküdteket az alkalmazandó törvények felől s így figyelmeztesse s részben képesítse őket feladatuk helyes megoldására. A continentális európai b. perjogokban, melyek az *elnöki fejtegetést* átvették, illetőleg ma még fentartják, szintén ez a felfogás képezi a fejtegetés alapját, hogy a rendszerint laikus esküdtek rövid figyelmeztetést és kitanítást nyerjenek feladatukról s az általuk megoldandó jogi kérdésekről és az alkalmazandó törvényekről. Ennyiben az elnöki fejtegetés itt is az esküdtek tanácskozásának *bevezetése* gyanánt tekintendő.

Sajnos, a franciák a jury átültetésekor ebben a kérdésben sem követték hiven az angol mintát s az elnöki fejtegetésnek oly tökéletlen alakját teremtették meg, mellyel utóbb maguk is kénytelenek lettek szakítani.

Az angol charge (zárbeszéd) ugyanis abban áll, hogy a bíró a tárgyalás befejezés után a *vád tartalmát* vázlatosan *ismerteti* az esküdtek előtt s aztán kifejti a fenforgó esetre alkalmazható *jogszabályt* és *bizonyítási szabályokat* s azoknak a fenforgó esetre való alkalmazási módját vagyis a felmerült bizonyítékok súlyát s azzal a felhívással végzi szavait, hogyha a felmerült bizonyítékok után is észszerű kétségük van az esküdteknek aziránt, hogy bűnös-e a vádlott vagy nem, mentseék fel.

Az angol bíró tehát kiterjeszkedik úgy a tényállásra, mint az összes jogi kérdésekre a perjogi és anyagi jogi törvényekre. S habár a törvény kifejezetten nem írja elő, az esküdtek erkölcsileg kötelezve érzik magukat a bírói fejtegetéshez, mint a törvény hiteles magyarázatához. Innen az angol charge nagy gyakorlati előnye és jelentősége, hogy annak folytán az esküdtek rendszerint alaposan és helyesen határoznak s jogi tévedéseket ritkán követnek el.

A francia code által megteremtett elnöki *résumé* (elnöki zárszó) kizárólag a ténykörülmények, a vád és a védelem érveinek „összegezését“ írja.

elő. A törvény egyenesen eltiltja az elnököt, hogy a törvényekre, a jogi kérdésekre kiterjeszkedjék, csak a tényállást kellett pártatlanul összegeznie.

A többi európai prtsok eleinte a kérdések rendszerével együtt a francia résumét fogadták el. Ezt követte a mi 1844-iki javaslatunk, mely az ügynek „bírói, pártatlan. száraz összegezését“ írja elő (359. §.), ugyszintén az 1867-iki szabályzat 58. §-a is, mely szintén „pártatlan összegezést, „reassumálást“ kíván. Az „összegezés“ azonban állandó ostrom tárgya lett a szakörökben, s azért azt, mint az esküdtek befolyásolásának eszközt, Belgium már 1831-ben, sőt maga Franciaország is 1881-ben eltörölte. A német Bp. szintén nem ismer összegezést, hanem a *jogi szempontok iránt* való kitanitást teszi az elnök kötelességévé (300. §.) vagyis a német Bp. ismeri fel az angol charge igazi jelentőségét, az esküdteknek a jogi kérdések, az alkalmazandó törvények megértésére való képesítését s ezzel megteremti a *jogi fejtegetés* fogalmát. A német Bp.-t követi e részben a mi Bp.-ünk és a Bp. novellánk, valamint az új olasz Bp.

A „jogi fejtegetés“ ellen a perjogi irodalom (igy nálunk *Payer, Lukács, Rácz B.*) nem alaptalanul vetette fel azt a kifogást, hogy ez pedig ellenkező egyoldalúságba esik, mint a resumé, mert a kizárólag jogi fogalmak boncolásából álló „fejtegetés“-t az esküdtek gyakran nem is értik meg (ha az elnök magas színvonalra törekszik) vagy a tömör vázlatos jogi előadást nem emésztik meg, ha annak az esetre való vonatkozásától tartózkodnia kell az elnöknek. Az angol charge-ot tényleg legjobban akkor közelitenők meg, ha a résumét és a jogi fejtegetést összekötnök, amit az *osztrák* és a *norvég* Bp.-ok tesznek.

A Bpn. és az új olasz Bp. azt a helyes ujitást eszközlik, hogy az elnöki fejtegetés nem teljes, hanem csak ügyfélnyilvánosság mellett adandó elő. Az olasz Bp. 458. §-a szerint az elnök a perbeszédék után a főtárgyalást bezárja s kezdődik a *tanácskozás*, melyen a bíróság és az esküdtszék tagjain kívül csak az ügyészség, *egy* védő (több vádlott esetén is) és a jegyző lehetnek jelen. A Bpn. e részben szabadabbelvű, mert a fejtegetés alatt nálunk az összes védők jelen lehetnek.

1. A Bpn. (13. §. 1. bek.) értelmében a *fejtegetésnél* az elnökön kívül csak a *bírói tanács másik két tagja, az esküdtek, a jegyző, a vád képviselője, a sértett* vagy képviselője s a *vádlott és védője van jelen.*

Az ügyfélnyilvánosság főelőnye, hogy az elnöki fejtegetés így közvetlenebb lehet. A teljes nyilvánosság mellett a legtöbb elnök feszélyezve érezte magát, hogy egyszerűen, népiesen beszéljen, másfelől az esküdtek is rendszerint feszélyezték magukat, hogy az elnöktől bővebb felvilágosítást vagy a fenforgó kételyeik elosztatását kérjék, így a jogi fejtegetés gyakran üres formáság maradt. Az ügyfélnyilvánosság folytán remélni lehet, hogy az elnöki fejtegetések jövőre valóban népiesek, egyszerűek, kézzelfoghatóan világosak lesznek s az esküdtek és az elnök közvetlenebb, barátságosabb viszonyban fogják érezni magukat. Különösen fontos, amire Degré M. (Com. 125.) nagyon helyesen figyelmeztet, hogy az elnök a Bpn. 13. §. 2. bek. által előírt azt a felhívást, hogy a fejtegetés befejezése után mindig kérdezze meg az esküdtektől, *nem kívánnak-e az egyes kérdésekre bővebb felvilágosítást*, „lehető közvetlenséggel és könnyedséggel“ intézze az esküdtekhez, így remélhető.

hogy az esküdtek élni fognak e jogukkal. Vagyis „bizonyos fesztelenséget“ kell behozni a főtárgyalás e szakába, az elnök ne gombolkozzék be, ne igyekezék távoltartani magától az esküdteket, ellenkezőleg arra törekedjék, hogy bizonyos eszmecsere fejlődjék ki közte és az esküdtek közt, melynek során az elnök oszlassa el az esküdtek netaláni jogászai tévedéseit. (Degré u. o.)

A fejtegetés alatt a pótesküdteknek is jelen kell lenniük. A sértett vagy képviselője szintén jelen lehet akkor is, ha nem ő képviseli a vádat.

2. A fejtegetés tartalmát a Bpn. (13. §. 2. bek.) részint pozitíve, részint negative írja elő.

A fejtegetés az esküdtekhez intézett kérdésekhez kapcsolódik. Evégből: „az elnök a kérdéseket abban a sorrendben olvastatja fel és fejtegeti, amelyben a bíróság megállapította és ha indokoltnak tartja, egyszerre több kérdést is felolvashat és fejtegethet.

Fejtegetésében kiterjeszkedik azokra a jogi kérdésekre, amelyeket az esküdteknek megoldaniok és azokra a törvényekre, amelyeket alkalmazniok kell, ugyszintén azokra a szempontokra, amelyek a törvényeknek a vád tárgyává tett bűncselekményekre való alkalmazásánál irányadóok.

Nem szabad azonban véleményt nyilvánítania sem a bizonyítás eredményéről, sem a bizonyítékok mérlegeléséről.“

A Bpn. értelmében az elnök csupán a kérdéseket magyarázza meg s az azok megoldásához szükséges jogi felvilágosításokat adja meg, vagyis az alkalmazandó törvényeket s a törvény alkalmazásánál irányadó szempontokat fejti ki. Elmaradt tehát az esküdteknek „feladatukra és működésük körére“ való kitanítása, ami a Bp. (363. §. 2. bek.) szerint a jogi fejtegetés első részét képezte. A Bpn. szerint ugyanis az esküdtek tanácskozását most már a főt. elnök vezeti s így feleslegessé vált az esküdteknek a perjogi szabályok iránti felvilágosítása. Megmaradt ellenben ez a sajtóperekben (ha a vádat az ügyészség képviseli), ahol a Bp. 363—369. §§-ai életben maradtak. (L. alább a 149. §-ban.)

Az elnöki fejtegetésnek első sorban arra kell irányulnia, hogy az esküdtek a kérdések iránt, azok megoldásának jelentősége, következményei felől teljesen felvilágosítva legyenek. Az elnök feladata nem az, hogy a kérdések szövegében előforduló jogi kifejezéseket, büntetőjogi fogalmakat magyarázza (ez a katedrúra való), hanem hogy az esküdtek kézzelfoghatóan megértsék a különbséget, ami egyik-másik kérdés lényege és következményei között fennáll. Például tisztába jöjjenek, miben különbözik a gyilkosság a szándékos emberöléstől vagy a halált okozó testi sértéstől s mi jelentősége van e különbségnek. Az elnöknek tehát nemcsak szabad, de éppen kötelessége is megmagyarázni, mi az egyik s mi a másik törvényes tényálladék követ-

kezménye, büntetési tétele, ebből érti meg legvilágosabban a laikus ember a különböző tényálladékok súlyát és jelentőségét. Az új olasz Bp. (458. §.), melyet a Bpn. e részben mintául tekintett világosan kifejezi, hogy az elnök megmagyarázza a kérdések jelentőségét, összefüggését s az adandó feleletek büntetőjogi következményeit. A Bpn. logikai értelme is kétségtelenül ez.

A Bpn. előtti kuriai gyakorlatból érdekes kiemelni: *Nem tartozik* az elnöki fejtegetés körébe az alkalmazható büntetési tételek ismertetése. Az ilyen fejtegetés azonban *nem semmisségi ok.* B. Dtár I. 65. ugyanigy: BJT. LIV. 251., LV. 212. Egy alkalommal azonban a Kuria (helytelenül) megsemmisítette az esk. bir. főtárgyalást, mert az elnök megemlítette az esküdteknek, hogy vádlottak nem kaphatnak életfogytiglani fegyházat. BJT. LXIII. 23. Törvénybeütköző azonban az elnöki fejtegetés, mely a bizonyítékok mérlegelését és a felvett bizonyítás eredményének bírálatát tartalmazza. B. Dtár IV. 252.

Sem a Bp., sem a Bpn. szerint nem szabad azonban a fejtegetésben a *ténykérdésekre*, a *bizonyítás eredményére* és a *bizonyítási szabályokra* kiterjeszkedni. A törvény ugyanis nem ismeri az összegezést, a francia résumét, csak a *jogi fejtegetést* engedi meg. Nincs azonban akadálya annak, — mint *Degré M.* (146. l.) helyesen kifejti — hogy az elnök *feltételes formában* utaljon a vádbeli cselekményre s a fenforgó eset adataira (ha ezt és ezt bizonyítottnak tekintik, akkor ilyen vagy olyan tényálladék forog fenn; ha támadás nem történt a vádlott ellen, nincs helye jogos védelemnek stb.). Csak azt kell ilyenkor világosan kifejeznie az elnöknek, hogy ő nem akar véleményt mondani az ügyről.

Vitás kérdéseknél az irodalomban vagy a Kuria gyakorlatában felmerült ellentétes nézeteket, döntvényeket *helytelen* megemlíteni. Elég ha az elnök a nézete szerint helyes felfogást fejezi ki. Ugyanigy *Degré M.* (143.) és *Vargha F.* (Com. II. 572.), ellenkezőleg *Ötker* (595) és *Löwe* (707).

A vád- vagy a védbeszédben kifejtett, nyilván téves jogi felfogásra az elnöknek joga és kötelessége reflektálni s a helyes objektív jogi álláspontot megemlíteni. A Kuria többször kifejezte ezt: BJT. LIII. 205., LXIII. 27.

A *bizonyítási szabályokra* esetleg szintén kénytelen kiterjeszkedni az elnök. Így ha a felek valamelyike e részben helytelen magyarázatot adna a perbeszédben. Például előfordult, hogy a védő kérte az esküdteket, hogy a vádlottnak a vizsgálat alatt tett beismerő vallomását, melyet az elnök felolvasott, miután vádlott azt a főtárgyaláson okadatolás nélkül visszavontak, ne vegyék figyelembe. (B. Dtár VI. 153.) Ily esetekben, mint *Degré M.* helyesen kifejti (150. l.) az elnök köteles az esküdteket a törvény rendelkezései (Bp. 305. §., esetleg a 324. §. 1—3. bek.) felől hitelesen és teljes objektivitással tájékoztatni.

Semmiestre sem szabad azonban az elnöknek „a bizonyítás eredményéről” vagy „a bizonyítékok mérlegeléséről” *véleményt nyilvánítani.* Vagyis tilos az elnöknek *az ügy érdeme felől alkotott saját véleményét* kifejezni, vagy elárulni, pl. hogy ő bebizonyítottnak tartja-e a vádbeli tényeket vagy

nem, vagy hogy az ő meggyőződése szerint a vádlott bűnösnek vagy ártatlannak tekintendő-e? Ez a tilalom képezi az elnöki fejtegetés határát, egyúttal ez a legfőbb biztosíték arra nézve, hogy az elnöki fejtegetés az esküdtek befolyásolásává ne váljék.

Megsemmisítette a Kuria az esküdtbir. ítéletet, midőn az elnök utmutatást adott az esküdteknek az iránt, mily jogszabályok irányadók a vádlottnak az előzetes eljárás során tett vallomása mérlegelése tekintetében, miután valószínű, hogy ez a törvényellenes fejtegetés befolyásolta az esküdteket. BJT. 67. köt. 87.

3. Az elnöki fejtegetés további perjogi szabályai s az azzal történt netaláni visszaélések elleni perorvoslatok módja a Bpn. (13. §. 2—5. bek.) szerint:

A fejtegetés után az elnök megkérdezi esküdtektől, hogy egyes kérdésekre megfelelő bővebb felvilágosítást nem kívánnak-e? Akármelyik esküdt kívánságára minden (a 13. §. 2. bek. szerint megengedett) jogi felvilágosítást e fejtegetés után is megadni köteles.

Az elnök fejtegetését senki sem szakíthatja félbe és amiatt senki sem szólalhat fel.

Az elnök fejtegetését, ha amiatt perorvoslatot jelentettek be, a jegyzőkönyvbe fel kell venni.

A Bpn. igen üdvös ujitása (a Bp. 363. és 366. §-ával szemben), hogy az elnök köteles fejtegetése befejeztével megkérdezni az esküdteket, nem óhajtanak-e még valamire felvilágosítást s hogy az esküdtek bármelyikének (tehát egy esküdtnak is) kívánsága okvetlenül teljesítendő. Ezzel elérhető lesz az, hogy az esküdtek a tanácskozás megkezdése előtt minden kételyük felől megnyugtattva, a jogi kérdések felől teljesen tájékoztatva legyenek s ne kelljen a tanácskozás közben újabb jogi fejtegetések miatt újból a főtárgyalási terembe visszatérniök. A Bp. 366. §-a szerint (és sajtóperekben ma is) újabb fejtegetést csak az esküdtek többsége kérhet és csak a tanácskozás során.

Továbbá, míg a Bp. 363. §-ának ut. bek. szerint az elnöki fejtegetés „a felek kívánatára“ bármikor jegyzőkönyvbe volt vehető, a Bpn. szerint ez csak akkor szükséges, ha valaki (nemcsak a felek, de esetleg a sértett is) az elnöki fejtegetés téves vagy helytelen volta miatt perorvoslatot jelentett be, ily esetben azonban az elnöki fejtegetés okvetlenül jegyzőkönyvbe veendő, akár kérte azt valamelyik fél, akár nem. Kívánatos ez okból, ha az elnök gyorsíróval mindig feljegyezteti a fejtegetést.

A kuriai gyakorlat szerint: Az elnöki fejtegetés ellen a sem. panasz nem szükség azonnal bejelenteni, lehet az ítélet kihirdetése után is. (Kurial: BJT. LVII. 243.); a felek kérelme nélkül jegyzőkönyvbe vett eln. fejt. ellen is használható sem. p. u. o.

Az elnöki fejtegetést senki sem szakíthatja félbe és nem teheti felszólalás tárgyává, mert ennek megengedésével, a jogi kérdések feletti vitának nyitott volna tág kaput a törvény s az elnök tekintélye és szakértelme ellen való

is lenne, ha az ő fejtegetéseit az esküdtek előtt a felek valamelyike bírálná, vagy cáfolná.

Az elnöki fejtegetés nem kötelező az esküdtekre, tehát attól eltérő fel fogást emelhetnek érvényre. Viszont a helyes elnöki fejtegetéssel ellenkező s esetleg emiatt épen törvénytörtő, helytelen verdictet a *bírói tanácsnak* lesz joga felfüggeszteni, (Bpn. 20—21. §§.) ha annak *helyesbítése* a rendes módon nem sikerül. L. alább a 133. §-t. (Bpn. 22. §.)

Az elnöki fejtegetés perjogi vitás kérdéseiről l. *Kármán E.*: BJT. XLIV. 29., *Bigner J.*: LVIII. 177.; *Degré M.* u. o. 209.; *Vaikó Pál*: BSz. I. 66.

III. *Sajtóperekben*, amennyiben a vádat a kir. ügyészség képviseli, a Bpn. bevezető rendelkezése folytán a Bp. eddigi szabályai az elnöki fejtegetés tekintetében (363., 366. §§.) érvényben maradtak. Ily ügyekben tehát a fejtegetés *teljes nyilvánossággal* történik s az elnök az esküdteknek *feladataikról és működésük köréről* is *utmutatást* ad. L. részletesen alább a 149. §-ban.

132. §. *Az esküdtek tanácskozása és határozathozatala.*

Irodalom: Pincherle: Die Abstimmung der Geschworenen nach den neuen ital. Strafproz. o. Öst. Zeitsch. 1914. 27.

I. *Az esküdtek tanácskozása* tekintetében a Bpnovella, az új olasz Bp. nyomán, azt a nagyhorderejű, az esküdttörvényszáki főtárgyalás egész rendszerét érintő gyökeres reformot léptette életbe, hogy *az esküdtek tanácskozását a bíróság elnöke vezeti* (Bpn. 15. §.) Mig a Bp. (364. §.) értelmében az esküdtek magukban tanácskoztak s a tanácskozás és határozathozatal alatt a 12 rendes esküdtön kívül senki, semmi körülmények közt nem vehetett részt, addig a Bpn. (14. §. 1. bek.) kötelezőleg előírja, hogy az esküdtek tanácskozásánál és határozathozatalánál az esküdteken kívül a bíróság elnökének és jegyzőjének jelen kell lennie. Egyébként azonban az esküdtek *külön tanácskozását*, az esküdtszék és a bírói tanács bifurcatióját, a külön határozathozatalt a Bpn. is fentartja.

Az elnök fejtegetése után a bírói tanács másik két tagjának, a vád képviselőjének, a sértettnek vagy képviselőjének, a vádlottnak és védőjének el kell a termet hagynia: az esküdtek tanácskozásánál és határozathozatalánál az esküdteken kívül semmiség terhe alatt csak a bíróság elnöke és a jegyző van jelen.

A tanácskozás megkezdése után az esküdtek közül a tereméből az elnök írásbeli engedélye nélkül mindaddig senki sem távozhatik, amíg határozatukat meg nem hozták. A bíróság azt az esküdtet, aki e szabályok ellen vét, 200 koronáig terjedhető pénzbírsággal büntetheti; az ellen pedig, aki az esküdttel az elnök írásbeli engedélye nélkül érintkezik, huszonnégy óráig terjedhető elzárást állapíthat meg (Bpn. 14. §.)

A tanácskozás alatt a *pótesküdték* nem lehetnek jelen. (Kuria: FH. BJT. 68. k. 33. l.; Semmisségi ok, ha a szavazásnál a pótesküdték is jelen voltak. 1902. évi 3135. sz. BHT. IV. 466.

1. Azt a lényeges ujitást, hogy az esküdték tanácskozása egy szakember s épen a főtárgyalási elnök vezetése alá helyeztetett, szükségessé tette és igazolja az a körülmény, hogy a kérdések rendszere mellett a legkitünőbb elnöki fejtegetés mellett is felette könnyü és gyakori az esküdték tévedése. A kissé bonyolultabb ügyben is már rendszerint nagyszámu s igen gyakran nehézkes, merev jogásziassággal szerkesztett kérdések folytán az esküdték gyakran követtek el *perjogi* hibákat (olyanra is feleltek, amire nem kellett vagy megfordítva, egymásnak ellenmondó verdicteket hoztak), az egyes kérdések jelentőségének, összefüggésének át nem értése miatt *anyagi jogilag* is helytelen (önmaguk által sem célzott) felmentő verdicteket mondtak. A teljesen elszigetelt tanácskozásnak az a hátránya is volt, hogy egyes szerszavas (praepotens) esküdték a tanácskozás során nem ritkán *illetéktelen* és *helytelen befolyást* gyakoroltak esküdttársaikra s így az esküdték határozata gyakran nem hiven adta vissza az esküdtszék igazi meggyőződését.

A jelenségek, melyek a közep európai többi államokban is régóta észlelhetők voltak, indították már a *genfi* törvényhozást arra, hogy az 1890 okt. 1-én kelt törvénnyel a főt. elnököt tette az esküdték tanácskozásának vezetőjévé. A *genfi* törvény szerint az elnök az esküdtékekkel együtt visszavonul s nemcsak *vezeti* azok tanácskozását, de abban *részt is vesz*. A bűnösség kérdésében azonban ő nem szavaz, de a büntetés megállapításában már az esküdték és az elnök egyenlően szavaznak. Ugyanezt az eszmét valósítja meg mérsékeltébb alakban az új olasz Bp., amely (455—464. §§.) szerint nemcsak az elnöki fejtegetés, hanem az azzal összeolvasztott tanácskozás és határozathozatal alatt is az esküdték mellett az elnök, a jegyző, a vádló és egy védő állandóan jelen vannak, vagyis a tanácskozás és a határozathozatal is ügyfélnyilvánosság mellett történik. A tanácskozást az elnök vezeti, ő olvassa fel és magyarázza meg az egyes kérdéseket, azok jelentőségét, figyelemzeti az esküdtéket letétükkre s feladatuk fontosságára. A kért bővebb felvilágosításokat is az elnök adja meg, majd ő osztja ki a szavazó cédulákat, melyekre mindenik esküdt maga írja fel az igen vagy nem szót, ő szedi össze és számlálja meg a szavazatokat (az összeszámolás után a szavazócédulák rögtön megégetendők).

A mi Bp. novellánk a két előbbi törvényt oly módon olvastja ösze, hogy az elnöki fejtegetés alatt, — ha az a tanácskozás során válik is szükségessé — kötelezővé teszi az ügyfélnyilvánosságot, ellenben a szorosan vett tanácskozás és határozathozatal alatt csak az elnök és a jegyző jelenlétét írja elő. Az elnök ellenőrzésére, hogy az esküdték befolyásolásától tartózkodjék, nincs szükség. Fel sem szabad tétélezni főt. elnökről, hogy ő illetéktelen,

meg nem engedett befolyást akarna gyakorolni az esküdtekre, épen mikor ő neki kell az esküdteket ellenőriznie, hogy egymásra helytelen, illetéktelen befolyást ne gyakoroljanak.

A Bpn. reformja a lehető legszerűesebb kísérlet arra nézve, hogy az esküdteket a *perjogi hibák*, tévedések elkövetésétől visszatartsuk. A reform egyfelől jelentékenyen megkönnyíti az esküdtek munkáját, akiknek nem kell többé a kérdések alakiságaival bibelődniük (melyikre mikor feleljenek), így főnököt sem kell választaniok, csak az elnök által felolvasott kérdésekre kell felelniök, ennyiben a tanácskozás gyorsabban is fog menni, másfelől feltétlenül emelni fogja az esküdtbíráskodás színvonalát, mert az elnöki vezetés folytán az alakilag hibás (felesleges, hiányos, ellenmondó) verdictek el fognak tűnni vagy legalább is meg fognak apadni, a ferde irányu rábeszélések (mentsük fel a szegény nőt, a nyomorult embert), az álhumanismusból, nagylelkűségből, esetleg félelemből való alaptalan felmentések is kevesbedni fognak.

2. Az esküdtek *tanácskozásának* szabályait s az elnöknek tanácskozás vezetési jogkörét a törvény részletesen nem írja elő, csupán annyit említ meg, hogy: a) a tanácskozást az elnök vezeti s ő gondoskodik a tanácskozás rendjéről és szabadságáról, b) valahányszor az elnök újabb felvilágosítást nyújt, vagy újabb fejtegetésbe bocsátkozik, a bírói tanács másik két tagja, a vád képviselője, a sértett vagy képviselője, a vádlott és védője újból elfoglalják helyöket, c) ha *legalább öt esküdt* szükségesnek tartja, hogy a bíróság a kérdéseket megváltoztassa, kiegészítse vagy kérdést tegyen fel, az elnök a főtárgyalást újból megnyitja s a bíróság az indítványra a feleket meghallgatja és határozatot hoz. A határozás után az esküdtek folytatják a tanácskozást. (Bpn. 15. §.)

Az esküdtek tanácskozása, miután nekik csak az eléjük terjesztett kérdésekre kell és szabad felelniök, lényegesen eltér a szakbírák tanácskozásától. A „tanácskozás“ itt voltaképen csak abban áll, hogy amennyiben nincsenek kivétel nélkül egy véleményen — amikor minden további vita nélkül a megfelelő határozatot megállapítják — a netalán homályos, egyik vagy másik esküdt által meg nem értett ténybeli mozzanatokat vagy a jogi kérdésekre vonatkozó aggályaikat, kételyeiket eloszlassák. Nem szabad azonban arra törekedni, hogy egyik esküdt a másikat rábeszélje, esetleg meggyőződésével ellenkező szavazásra bírja. Ennek csak ott van helye, ahol — mint Angliában — az esküdteknek mindig egyhangu határozatot kell hozniok. Itt a kisebbséget tényleg meg kell győzni felfogása helytelenségéről, illetőleg a többség nézetének igazságáról. Miután azonban a Bp. és a Bpn. szerint is a mi esküdteink szavazat-

többséggel döntenek s különösen miután a Bpn. (16. §.) értelmében *mindig titkosan* kell szavazniok, nincs szüksége és értelme a rábeszélésnek és a netaláni kisebbség feltétlen legyőzésének. A tanácskozás célja csak az, hogy az egyes esküdtek a szavazás előtt netaláni kételyeiket, aggályaikat úgy a tényállásra mint a jogkérdésekre vonatkozólag eloszlathassák s evégből egymáshoz vagy az elnökhöz felvilágosítás iránt kéréseket intézhessenek.

A tanácskozás sorrendje általában, hogy az elnök a bevezető tüneményes felhívás és figyelmeztetés után (az eskü szövegére emlékeztetés), felolvassa az első vagy az összetartozó több ténykérdést s megkérdi az esküdteket, van-e azokra nézve valami kételyük, kívánnak-e afelett tanácskozni, vagy felvilágosítást kérni, esetleg a kérdések módosítását indítványozni. Ha az esküdtek a ténykérdés iránt teljesen egyetértenek s nem is kívánnak afelett tanácskozni, az elnök rögtön elrendeli arra nézve a titkos szavazást. (A titkos szavazás mindig kötelező). Ha tanácskozni kívánnak, az elnök felhívja a jelentkezőket a szólásra s ha az összes szólni kívánók előadták mondanivalóikat s elnöki felvilágosításra vagy fejtegetésre nincs szükség, a tanácskozást befejezi s elrendeli a szavazást. Ha elnöki *felvilágosításra* vagy *fejtegetésre* van szükség, ezt csak az ügyfelek jelenlétében (15. §. 2. bek.) adhatja meg az elnök. A ténykérdés megoldása után hasonlóan történik a jogkérdés, ill. a jogkérdések felett a tanácskozás. Előreláthatólag a jogi kérdések tekintetében kérnek az esküdtek legtöbbször elnöki felvilágosításokat, esetleg jogi fejtegetést vagy kérdésmódosítást.

2. Az *elnökre* nézve sarkalatos tétel, hogy ő a tanácskozást *csak vezeti* s annak rendjére ügyel, *de abban nem vesz részt*. A miniszteri indokolás (57. l.) erre nézve félre nem magyarázható nyíltsággal mondja: „nyilvánvaló, hogy az elnöknek a zárt tanácskozás alatt az esküdtekhez *érdemleges kitartást intézni*, vagy nekik *útmutatást adni nem szabad*; segítségükre lehet *egyes bizonyítékok* (okiratok, bűnjelek) *megvizsgálásában, megvilágíthatja* a szavazás alá bocsátott *kérdést*; egyébként azonban a tanácskozás formai vezetésén kívül *passzív szerepe van*.”

Az elnöknek csupán merőben *perjogi kérdésekben* szabad az esküdteket *utbaigazítania*; így megmondhatja, hogy melyik ténykérdés melyik jogkérdéshez tartozik, melyik kérdés igenlő vagy tagadólagos megoldása esetén kell vagy nem kell valamely következő kérdésre válaszolni; megmondhatja mit jelent az egyik vagy másik kérdésre adott igenleges vagy nemleges felelet; megmutathatja az esküdteknek a tanácskozási terembe behozott bizonyítékokat, így a bűnjeleket, a főtárgyaláson felmutatott fényképeket, vázrajzot, felolvashatja a főtárgyaláson is felolvasott okiratokat, a feltett kérdések szövegét ismételtelen felolvashatja, esetleg annak értelmét egyszerűbb, népiesebb szavakkal elmondhatja. Ennyiben tehát az elnök a tanácskozás alatt nincs a tétlen néző, ill. hallgató szerepére kárhozható s habár *érdemleges*, az

Úgyre vonatkozó új felvilágosítást (pl. a főtárgyaláson felvett tanuvallomások helyes értelmére nézve), sem újabb jogi fejtegetést az ügyfelek behívása ill. jelenléte nélkül nem adhat, de mégis sokban megkönnyítheti az esküdtek tanácskozását s megóvhatja őket a nyilvánvaló perjogi botlásoktól.

Helyesen mutatja ki *Degré M.* (Com. 139. l.), hogy az elnöknek nincs joga arra figyelmeztetni az esküdteket, hogy valamely fontos bizonyítékot pl. a vádlott vagy egyes tanuk vallomását feledékenységből teljesen *figyelmen kívül hagytak*. Miután a bizonyítás eredményére az elnöki fejtegetésnek sem szabad kiterjeszkednie, ily esetben nincs más mód, mint a főtárgyalást újból megnyitni s a bizonyító eljárást e részben megismételni. Ellenben ha csak arról van szó, hogy az esküdtek nem jól emlékeznek valamelyik vallomásra, ez esetben nézetem szerint nincs akadálya annak, hogy az ügyfelek behívása mellett az elnök a szükséges „újabb felvilágosítás“ az illető vallomás hiteles (jkvi) szövegének felolvasásával adja meg. (*Degré* erre nézve is a bizonyítás ismétlését ajánlja, ami azonban túlzott aggályoskodás).

3. A *francia* és az *osztrák* Bp., amelyek szerint az esküdtek teljesen elszigetelve tanácskoznak, megengedik, hogy ha esküdtek bővebb felvilágosítást kérnek, ennek megadása végett az elnök bemehessen hozzájuk, azonban az ügyfelek és a jegyző társaságában (ügyfélnyilvánosság).

II. *A határozathozatal.* Az esküdteknek a hozzájuk intézett kérdésekre adott „igen vagy nem“ felelete képezi az esküdtek „határozatát“, az u. n. *verdictet*, amellyel az esküdtek a büntető per legsarkalatosabb kérdéseit: a ténymegállapítást, a beszámítást és a minősítést eldöntik.

1. A határozathozatal alaki szabálya, a Bpn. (16. §.) értelmében, hogy az mindig *titkosan* hozandó.

A Bp. 367. §-a értelmében, mely sajtóperekben ma is érvényes, a tanácskozás befejezése után, az esküdtek *főnöke* becsátotta szavazás alá az egyes kérdéseket s a szavazás rendszerint *élszóval* történt, csak ha valamelyik esküdt kívánta, akkor kellett titkosan szavazni. A Bpn. által kivétel nélküli szabállyá tett *titkos szavazás* sokkal jobban biztosítja a verdict őszinteségét s az egyes esküdtek meggyőződésének szabadságát. Emellett egyszerűsítette és biztosabbá tette a határozathozatalt. A Bp. 367. §-a szerint ugyanis (2. bek.) valamely kérdésnek „tüzetesen megjelölt részére“ igennel, többi részére nemmel lehetett szavazni. Ezt a Bpn. eltörölte nagyon helyesen, mert a határozat így világosabb és biztosabb. Egyébként a kérdések szétválasztásának megengedése folytán erre alig is lehetne szükség.

A Bpn. 16. §-a szerint: „Az esküdtek a tanácskozás befejezése után *titkosan egyenként* leadják szavazataikat. A szavazatokat az elnök a jegyzővel együtt *összeszeddli* és a szavazatok arányát az egyes kérdések mellett *feljegyezi*.“ Az aláírás az egyes szavazatarányok feljegyzése után nem szükséges. (*Degré M.* ajánlatosnak tartja. Com. 142. l.) A kérdéseket tartalmazó ivenk ugyanis a főt. jegyzőkönyv részét képezik s ezt az elnök a végén aláírja. Sajtóperekben persze a Bp. eredeti szabálya (367. §. 4. bek.) szerint a *főnök* köteles a szavazatok számát külön-külön alá is írni.

2. A határozathozatal másik fontos szabálya, hogy a *marasztalást* eredményező határozathoz általában, valamint a

sulyosabb büntetési nemet vagy büntetési tételt megállapító határozathoz a szavazatok kétharmada (legalább 8 szavazat) szükséges; a felmentéshez így elég öt, a vádlottra kedvező szavazat. A Bpn. 17. §-a szerint ugyanis:

„Az esküdtek oly határozatához, amely az 5—8. §-ok értelmében feltett *ténykérdésre vagy jogkérdésre igenlő* választ ad, vagy amely a *beszámítást kizáró* vagy a *büntethetőséget megszüntető okot nem állapítja meg*, vagy amely a büntető törvények külön rendelkezései értelmében *sulyosabb büntetési nemnek vagy tételnek alkalmazását vonja maga után*, legalább nyolc, a vádlottra kedvezőtlen szavazat szükséges.

Minden más esetben egyszerű szótöbbség dönt. Ha a szavazatok egyenlően oszlanak meg, az válik határozattá, ami a vádlottra kedvezőbb.

1. A Bpn. e szabálya több, a Bp. által nyitva hagyott s a gyakorlatban nagy vitákra és ingadozásokra okot adott kérdést oldott meg. Így nagyon helyesen mondja ki, hogy *nemcsak a fő vagy a kiegészítő kérdésekre, de a mellékkérdésekre is* legalább 8 szavazat szükséges, ha az utóbbiak a vádlott elmarasztalását vagy sulyosabb büntetés alá vonását eredményezik. Egyszerű szavazattöbbség (7 szavazat) tehát ezeknek a kérdéseknek a vádlottra kedvezőtlen eldöntéséhez nem elég. Csupán az enyhébb büntetési nem vagy büntetési tétel (pl. erős felindulás) tárgyában feltett mellékkérdésnél elég az egyszerű szótöbbség, sőt ezeknél már a szavazat egyenlőség (6 contra 6) a vádlott javára szólnak tekintetik. (Igy a Kuria: BJT. 67. k. 86.)

A Bpn. életbeléptével így tárgytalanná vált a *Kuriának* 86. sz. TH-a, mely kimondta, hogy „az esküdteknek ama határozatához, mely szerint a beszámíthatóságot kizáró ok (BTK. 76., 77., 79., 80. és 82. §§.) nem forog fenn, legalább nyolc szavazat szükséges abban az esetben is, ha az külön kérdésbe foglaltatott“ (1907. nov. 29.). E döntvény meghozatala előtt ugyanis állandó ingadozás volt a bírói gyakorlatban az iránt, vajjon a beszámítást kizáró ok iránt tett külön kérdésre adott 7 „nem“ szavazat alapján marasztalást vagy felmentést kell-e kimondania a bírói tanácsnak, miután a Bp. 368. §-a szerint csak ama határozathoz kellett legalább 8 szavazat, amely a vádlottat bűnösnek mondja ki vagy sulyosabb büntetési nem vagy tétel alkalmazását vonja maga után. (Marasztalás: BJT. LV. 161.)

A *fiatalkorú vádlott értelmi és erkölcsi fejlettsége* iránt feltett külön kérdés *igenlő* elfogadásához szintén a TH. értelmében 7-nél több szavazat volt szükséges. Ez iránt *Gábor József, Rácz B., Harmat E.* BJT. LXIII. 233., 257., 274.

Amily helyes volt azonban érdemben a kuriui döntvény, époly zavarra és következetlenségre vezetett, midőn nem terjeszkedett ki a büntethetőséget megszüntető okok iránt adott külön kérdésre, amelyekre így a gyakorlat az egyszerű szótöbbséget is elégnék vette. A Bpn. mindezen vitákat és következetlenségeket gyökeresen megszüntette.

2. Másik nagyon helyes ujtása a Bpn. 17. §-ának, hogy mellőzte a Bp. 368. §-a ut. bekezdésének azt a rendelkezését, miszerint „azok az esküdtek, akik a főkérdésre nemmel szavaztak, a további kérdéseknél a szavazástól tartózkodhatnak és szavazatuk a vádlottra nézve kedvezőbb szavazatokhoz számítandó.“ Ez a rendelkezés ugyanis a Min. Ind. (58. I.) helyes kifejtése szerint a titkos szavazás rendszerével nem egyeztethető össze. „Az elnök nem tudhatná, kit mentsen fel a mellékkérdésnél a szavazástól, mert nem tudhatja, ki szavazott a főkérdésre nemmel.“ De különben is helyesebb, ha az esküdtek mindig kötelesek szavazni a mellékkérdésre is, mert így a felső bíróság világosan látja, hányan állapították meg a kérdéses mellékkörülményt. „Az elnök kötelessége, hogy az esküdteket felvilágosítsa, mi a logikus következménye annak, ha valaki a főkérdésre nemmel válaszolt.“ (Min. Ind. u. o.)

3. Az angol jog úgy a marasztaló, mint a felmentő verdicthez *egyhangúságot* (12 szavazat) kíván, ami szép és önmagában helyes elv ugyan, de a gyakorlatban nehézségekre vezethet. A continentális Bp.-ok többsége (francia, belga, olasz Bp.) megelégszik az egyszerű szótöbbséggel; az 1844-iki javaslat, a német, osztrák és a mi BP.-unk az összes szavazatok kétharmadát kívánják meg.

Meggyőzően fejtegeti *Carrara* (II. 526—530), hogy a szavazattöbbséggel való határozatnál helytelen, sőt veszedelmes az előzetes tanácskozás, az egyhangu határozatnál pedig éppen az szükséges. Ha tehát nem fogadtuk el az angol jogból az egyhangu határozatot, illogikus volt az esküdtek tanácskozását átvenni.

III. *Sajtóperekben*, amennyiben a vádat a *kir. ügyészség* képviseli, a Bpn. értelmében a tanácskozásnak és a szavazásnak a főt. elnök által vezetése (13—16. és 19. §§.) nem lett életbe léptetve, hanem e részben a Bp. szabályai (363—367., 368. ut. bek. és 369. §.) maradtak hatályban. Eszerint ily ügyekben az elnöki fejtegetés után az esküdtek magukban vonulnak vissza s mindenekelőtt *főnököt* választanak maguk közül, aki tanácskozásukat és a szavazást vezeti. Ugyancsak a főnök hirdeti ki ily esetben a közönség előtt a határozatot. L. alább a 149. §.)

133. §. *A határozat kihirdetése. A helyesbitő eljárás és az ítélethozatal felfüggesztése.*

Irodalom: *Freudenstein:* Das schwurger. Berichtigungsverfahren. Goldt. A. 33. k. 339., *Bischoff:* Die Praxis in schwurger. Ber. verf. u. o. 46. k. 1.; *Kriegsmann:* Das schwurger. Ber. verf. *Mittermaier-Licpmann:* I. 217.; *Balás P. Elemér:* B. Sz. III. 1915. 263.

I. Az esküdtek határozata voltaképen két ízben hirdetik ki. Először a *közönség részére* a vádlott *távollétében* (Bpn. 19. §.), másodsor a bírói tanács általi megvizsgálása, esetleg a helyesbitő eljárás után a vádlott előtt (Bpn. 23. §.). Az utóbit ugyan a törvény nem nevezi kihirdetésnek, csak felolvasásnak, azonban lényegében ez is kihirdetés.

1. A közönség részére történő kihirdetést a Bpn. (19. §. 1—3. bek.) értelmében *az elnök* eszközli, aki a verdict meghozatala után „nyilvános ülésben, de a vádlott távollétében“ kihirdeti az esküdtek határozatát. *Marasztalást eredményező* határozatnál (18. §.) az elnök megemlíti, hogy az esküdtszék ezt a határozatot *hétnél több szavazattal* hozta. Más határozatnál az elnök a szavazatok arányát nem hirdeti ki.

Hogy az esküdtek határozatának felolvasása alatt a vádlottnak nem szabad jelen lennie, annak oka az, hogy a bírói tanácsnak kötelessége megvizsgálni a verdictet alaki szempontból s így megeshetik, hogy a bíróság a verdictet szabálytalannak, vagy helytelennek látván, helyesítő eljárásra lesz szükség; a vádlottban pedig az esküdtszék iránti tisztelet csökkenését idéznék elő, ha az ő jelenlétében történnek az esküdtek visszaküldése és az új esetleg egészen ellenkező verdict felolvasása. A vádlott előtt ezért csak a végérvényes verdict lesz kihirdetendő.

„Egyhangulag“, vagy „szavazattöbbséggel“ történt-e a határozathozatal, az elnöknek azt a kihirdetésnél nem szabad kijelentenie.

A számarányoknak a főnök által tévedésből történt kijelentése a Kuria gyakorlata szerint nem képezett semmisségi okot: BJT. XLI. 91., 333.; Jog. 1901. 116.

A Bp. (369. §.) értelmében a kihirdetést az esküdtek *főnöke* teljesítette egy nehézkes bevezető formulával, amit a Bpn. nagyon helyesen mellőzött. Sajtóperekben azonban ez még megmaradt (l. alább a 149. §-ban).

Még fontosabb ujtása a Bpn.-nak, hogy nem teszi kötelességévé az elnöknek a kihirdetésnél a kérdések felolvasását, amit a Bp. 369. §-a parancsolólag előírt. Nagy számu kérdésnél valódi tortura volt azok ily (harmadszori) felolvasása. *Degré M.* szerint (Com. 146.) az elnök tetszésére lett bízva a felolvasás; szerintem egyáltalán mellőzendő.

2. A határozat kihirdetése után *a bíróság* annak megvizsgálása végett *tanácskozásra* vonul vissza. (Bpn. 19. §. ut. bek.). A bírói tanács visszavonulása a verdict „megvizsgálása végett“ két okból szükséges. Először tisztán perjogi szempontból kell átnézni a határozatot, nem történt-e annak hozatalánál valami szabálytalanság, nincs-e szükség ezért a verdict *helyesbitésére*? Másodszor a bírói tanács érdemlegesen is foglalkozhatik az esküdtszék határozatával s ha azt találja, hogy az esküdtek „az ügy lényegében“ tévedtek, joga lesz az ítélelhozatalt *felfüggeszteni*. A bírói tanács e két nevezetes jogáról a törvény részletesen intézkedik.

II. *Helyesbitő eljárásnak* van helye, ha a bírói tanács az esküdtek határozatának megvizsgálása folytán abban a nézetben van, hogy az esküdtszék határozata:

a) *alakjára nézve nem szabályszerű,*

b) *valamely kérdés lényegére nézve homályos, hézagos vagy önmagának ellenmondó,*

c) *vagy ha valamelyik esküdt azt állítja, hogy a kihirdetett határozat nem hiven tünteti fel az esküdtszék határozatát.* (Bpn. 20. §. 1—2. bek.).

1. Ezekben az esetekben a bírói tanácsnak joga van *felhívni az esküdteket*, — esetleg a kérdések megváltoztatása vagy kiegészítése mellett — *hogy határozatukat javítsák vagy egészítsék ki.* (u. o. 1. bek.).

A helyesbítő eljárásnak nemcsak azonnal a verdict kihirdetése után, hanem később, az ítélet hozatala végetti tanácskozás után is helye lehet, amennyiben bonyolodottabb ügyben esetleg csak ekkor győződik meg a bírói tanács arról, hogy a verdict homályos, hézagos vagy önmagának ellenmondó. A Bpn. 20. §. ut. bek. szerint ezért: *a helyesbítő eljárást a bíróság mindaddig elrendelheti, amíg ítéletet nem hozott.*

Mikor tekintendő a verdict „alakilag nem szabályszerűnek“, homályosnak, hézagosnak vagy ellenmondónak, ezt a bírói tanács a Bp. és a Bpn. összes idevonatkozó szabályainak gondos figyelembevételével állapíthatja meg. *Alaki szabálytalanság* az elnöki vezetés folytán jövőre ritkábban fog előfordulni, épügy aligha lesz eset arra, hogy az elnök a határozatot nem hiven hirdeti ki, kizárva azonban ez sínes (sajtóperekben pedig még mindig lesz elég esete). Alaki szabálytalanság lenne pl., ha az elnök a szavazatok számát hibásan jegyezte volna fel (8+5). A verdict *homályossága* vagy *hézagossága* is a tény- és jogkérdések elkülönítése s ezzel a kérdés rendszer egyszerűsítése folytán aligha fog előfordulni, ellenben mindezen reformok mellett is könnyen előfordulhat, hogy a verdict önmagának *ellenmondó* lesz miután abban, hogy az egyes kérdésekre miként szavazzanak, az elnök semmiképen nem befolyásolhatja az esküdteket s így minden igyekezete dacára hozhatnak helytelen, önmagának ellenmondó verdicteket. Így *Degré* alaposan figyelmeztet arra (Com. 148—150), hogy a tény- és jogkérdés szétválasztása folytán gyakrabban megtörténhetik, hogy az esküdtek által elfogadott tények kizárják a jogkérdésre adott válasz helyességét, tehát a jogkérdésre adott válasz ellenmondó lesz a ténykérdésre adott válasszal. Pl. megállapítják az erős felindulás tényelemeit emberölési vád esetén, mégis a Btk. 281. §-a iránti kérdésre nem-mel felelnek, vagy megállapítják a nagymennyiségű szesz ital elfogyasztását a vádlott részéről, mégis nem-mel felelnek az öntudatlan állapot fenforgása iránti jogkérdésre.

A bírói tanácsnak tehát rendkívül nagy figyelemmel kell elbírálni ily esetekben, *valóban* ellenmondó-e a verdict vagyis az első határozat kizárja a későbbit, vagy az annak látszó két határozat (pl. a felbujtóra gyilkosságot, a tettesre szándékos emberölést állapítottak meg) még megállhat egymás mellett. Valódi ellenmondás, vagyis egymást kizáró vagy együttvéve érthetetlen határozat esetén nem szabad habozni a helyesbítési jog igénybevételével, mert az esküdtek is kötelesek „a törvényt megtartani“ s így azzal ellenkező verdictet nem szabad hozniok. Ha megállapítottak bizonyos törvényes tény-

álladékokat teljesen betöltő tényeket, nem mondhatják azt, hogy nem forog fenn az illető büncselekmény, ilyenkor csak a beszámítást kizáró ok elfogadásával (de ennek is úgy a tény- mint a jogi oldalára adott helyes felelettel) lehet a vádlott felmentését elérniök.

A Kuria eleinte hajlani látszott a Degré M. magyarázata felé (B. J. I. 67. k. 81.), utóbb azonban az ellenkező nézetet emelte érvényre, mely szerint „magában az a körülmény, hogy az esküdtek a ténykérdésben foglalt s határozatukban valónak elfogadott tényekben a büncselekmény tényálladékaát fel nem ismerik, határozatukat önmagának ellentmondóvá nem teszi, hanem csupán jogi tévedés lehet . . .” (B. J. 67. k. 267. l.) B. Dtár. IX. 108. és 110; BJT. 68. k. 1915. 49. l.

Helytelenül mondta ki a Kuria, hogy nem ellenmondó a verdict, ha a különböző vádlottakra vonatkozó határozatok vannak egymással ellenmondásban (BJT. 67. k. 192.). Máskor ellenmondónak vette, midőn a tettesek halált okozó testi sértésben, a felbujtók pedig szándékos emberölésben mondtattak ki bűnösöknek. BJT. 53. k. 270.

A bírói tanács e helyesbitési joga nem teszi a tanácsot az esküdtszék felettes hatóságává, hanem csak abból az ellenőrző és kiegészítő szerepkörből folyik, melyet a hivatalnok-bírói tanácsnak az esküdtszék mellett be kell töltenie s abból az alapelvből, hogy az ügy elitélése a két testület közös feladatát képezi. A szakbírói tanács épen azért van az esküdtszék mellett, hogy ennek nem szakképzett, nem hivatásos bírói tagjait utbaigazítsa, segítse munkájukban s nagy erkölcsi felelősség is terhelné a szakbíróiséget, ha hibás, hiányos, ellenmondó vagy az anyagi igazsággal ellenkező verdictet fogadna el ítélete alapjául. A helyesbitő eljárás nem von le az esküdtszék tekintélyéből, annál kevésbé, mert sohasem a bírói tanács javítja ki a hibát, hanem mindig maga az esküdtszék.

2. Amennyiben a bírói tanács az esküdteket határozatuk kijavítására vagy kiegészítésére hívta fel, *az esküdtek tanácskozás végett újra visszavonulnak.*

Ha a határozat csak alaki tekintetben esik kifogás alá, csak a hiányokat javíthatják ki; ha pedig az ügy érdemében tévedtek, ugyszintén ha a bíróság a kérdéseket megváltoztatta vagy kiegészítette, előbbi határozatuktól egészen eltérhetnek.

Az új határozatot akként kell a kérdések mellé írni, hogy az előbbi olvasható maradjon.

Ha az esküdtek ragaszkodnak ahhoz a határozatukhoz, melyet a bíróság homályosnak, hézagosnak vagy önmagának ellenmondónak jelentett ki: *az ügyet később tárgyaló esküdt-bíróság elé kell utasítani.* A felfolyamodásnak felfüggesztő hatálya van. (Bpn. 21. §.).

1. A helyesbitő eljárás elrendelése esetén az esküdtek az elnökkel és a jegyzővel együtt újból visszavonulnak tanácskozó termükbe. Az elnök előadja, mi kifogása van a bírói tanácsnak a verdict ellen. Egyszerű alaki szabálytalanság esetén a hibát azonnal, esetleg tanácskozás és szavazás nélkül ki-

igazítják pl. az esetleges feljegyzési hibát az elnök kijavítja, fontosabb esetben azonban pl. ha a verdict ellenmondó volt vagy valamely kérdésre nem feleltek, vagy új kérdések adattak fel, az elnök újból megnyitja a tanácskozást s új határozat hozandó, illetőleg a hiányos vagy homályos határozat kijavítandó.

2. Fontos rendelkezése a törvénynek, hogy az esküdtek csak két esetben térhetnek el az első határozatuktól: 1. *ha az ügy érdemében tévedtek*, 2. *ha a bírói tanács az eredeti kérdéseket megváltoztatta vagy kiegészítette*. Az „ügy érdemében tévedés“ lehet nemcsak az ellenmondás, hanem a homályos vagy hézagos verdict hozatala is, mert egy előbb mellőzött mellékkérdésre adandó új felelet egészen megváltoztathatja az érdemleges döntést. Ily esetben tehát vissza lehet térni esetleg a ténykérdések új eldöntésére is. A törvény csak *alaki kifogások* esetén tiltja az előbbi határozat megváltoztatását, minden más esetben a kérdések új döntés tárgyává tehetők. Ily kényes perjogi kérdésekre való tekintettel is (mikor nem szabad s mikor lehet eltérni az eredeti verdicttől) rendkívül üdvös, hogy a főt. elnök vezeti az esküdtek tanácskozását.

3. A helyesbítő eljárásnak kétféle eredménye lehet. Egyik ha az esküdtek kijavítják vagy igyekeznek kijavítani a bírói tanács által megjelölt hibát, másik ha ragaszkodnak előbbi határozatukhoz vagyis nem ismerik be előbbi verdictjük hibás voltát. Első esetben a főtárgyalási terembe visszaterve, az elnök újból megnyitja a főtárgyalást s kihirdeti a helyesbített, illetőleg ujonnan hozott verdictet, amelynek megvizsgálása végett a bírói tanács *újból visszavonul*. Ha a bírói tanács újabb alaki hibákat talál vagy újabb hézagokat vagy ellenmondásokat lát, joga van *újból elrendelni a helyesbítő eljárást*.

Második esetben, miután az esküdttörvényszék két alkotó része, az esküdtek és a bírói tanács közt összeütközés állt elő, a törvény szerint *az ügy további tárgyalása felfüggesztendő* s annak elbírálása egy később tárgyaló (a folyó ülészak végén, vagy a következő ülészakban) *új esküdttörvényszék elé utasítandó*. Köteles-e a bírói tanács ítéletet hozni, ha az új (második) főtárgyaláson az új esküdtszék hasonló homályos, hézagos vagy ellenmondó verdictet hozna, erről a törvény nem intézkedik. Ebből az folyik, hogy a második főtárgyalás teljesen független az elsőtől, az ebben eljáró bírói tanács tehát újból — az előbbitől teljesen függetlenül — élhet szintén a helyesbítési joggal. Vagyis a helyesbítési eljárás ugyanazon ügyben akárhányszor ismételtető. Az így előállható complicatiókat azonban a Kuria lefegyverezheti, amennyiben a helyesbítés elrendelése miatt beadott *felfolyamodásnak felfüggesztő* hatálya van s így a netalán ismétlődő összeütközéseknek a Kuria utját vághatja.

4. A Bpn. előtti gyakorlatunkban ma is jelentőséggel bíró vita folyt le az iránt: Kérhetik-e maguk az esküdtek a helyesbítő eljárás elrendelését (pl. azért, mert azt hitték, hogy a jogos védelem túlhágása iránti mellékkérdés igenlő megoldása nem felmentést, csak enyhébb büntetést jelent), e kérdésre *Vargha F.* igenlőleg, *Degré M.* tagadólag felel (BJT. LVIII. 41., 97.).

A Kuria egy esetben (id. h. 45. l.) megengedte a helyesbítő eljárást. Újabban azonban kifejezte, hogy az esküdteknek ily *utólagos nyilatkozata*

nem vehető figyelembe, BJT. LXII. 9., 13. L. erről Rácz B. és Degré M.: BJT. LXII. 25., 69., utóbbi még LXIV. 3.

Nézetem szerint az anyagi igazság érvényesülését akadályozó formalismus lenne ily esetben a helyesbítő eljárás megtagadása. Kézszelfogható, hogy az elnöki fejtegetés ily esetben nem volt elég érthető vagy kimerítő. A fő az, hogy az esküdtek valódi akarata érvényesüljön a verdictben, nem pedig a betű uralma.

Helyesbítő eljárásnak lehet helye, ha az egyik vádlottra más minősítés állapított meg (lopás), mint a másikra (rablás). Ily esetben az összes vádlottakra vonatkozó kérdések újabb megfontolás és döntés tárgyává tehetik. (Igy Degré M. BJT. LVI. 147., ellenkezőleg az első vádlottra nem: Rézler K. u. n. 263.) Nincs helye helyesbítő eljárásnak (nem ellenmondás), ha a felbújtó bűnösnek mondatott ki, a tettes ellenben felmentetett. (Kuria: BJT. LVI. 229.)

III. *Az ítélelhozatal felfüggesztése.* A verdict helyesbítése mellett még nevezetesebb jogot ad a törvény a bírói tanácsnak a verdicttel szemben, midőn megengedi, hogy a bírói tanács *a további eljárást felfüggeszthesse* s az ügyet *indokolás nélkül* hozandó határozattal új („később tárgyaló“) *esküdttbíróóság elé utasíthassa*, ha a verdict megvizsgálása után arról győződik meg, hogy az esküdtek:

- a) *az ügy lényegében a vádlott terhére tévedtek,*
- b) *vagy hogy tévedésből hoztak oly határozatot, amelynek alapján a vádlottat fel kellene menteni.* (Bpn. 22. §. 1. bek.)

1. Mig a Bp. (371. §.), a francia Code-ot követve, csak „a vádlott sérelmére“ szolgáló tévedés, vagyis *marasztaló verdict* esetén engedte meg a verdict, illetőleg az ítélelhozatal felfüggesztését, tehát egyedül a favor defensionis elvére volt tekintettel, — addig a Bpn. az eredeti angol esküdttbíróósági eljárásnak az anyagi igazság érvényesítésére törekvő felfogását tartva szem előtt, *mindkét irányban*, akár a *vádlott terhére*, akár *javára* történt *anyagi jogi tévedés* helyreigazítására, s lehető orvoslására jogot és módot ad a bírói tanácsnak. A Bpn. eme reformja az esküdttbíráskodás értékének és színvonalának emelése szempontjából korszakos jelentőségű, mondhatni legbecsesebb ujitása a Novellának s legbiztosabb fegyvere lesz az esküdttbíróóság elleni támadások leszerelésének.

A bírói tanács a Bpn. értelmében az esküdtszék határozatát mindig köteles *érdemileg* „az ügy lényegében“ is felülvizsgálni s amennyiben azt akár a vádlott terhére, (in peius) akár annak javára (in melius) *tévesnek* találja, joga van az anyagi igazsággal ellenkezőnek látszó ily verdict érvényesü-

lését megakasztani s e célból a további eljárás felfüggesztése mellett vagy: 1. *indokolás nélkül új esküdtbíróóság elé utasítani* az ügyet vagy 2. *indokolt előterjesztést tenni a kir. Kurriának* az iránt, hogy (a Bp. 29. §-a alapján) *más esküdtbíróóságot küldjön ki* (Bpn. 22. §. 1. bek.).

A Bp. novellának szintén csak helyeselhető ujitása a Bp. 371. §-ával szemben, hogy a bírói tanácsnak arra is jogot ad, hogy nemcsak ugyanazon esküdtbíróóság előtt később tárgyaló új esküdtszék elé utasíthassa az ügyet, hanem amennyiben az anyagi igazság és a társadalom védelme érdekében állónak látja, előterjesztést tehessen a Kurriának *bíróküldés* iránt. Ez különösen kívánatos lesz akkor, ha az ügy téves megítélésének az illető „város vagy vidék polgárainak elfogultsága“ lehetett az oka, amikor tehát más, az ügy szereplői iránt közvetlenül nem érdeklődő esküdtszektől alaposabb és igazságosabb verdict remélhető (élénk példa rá a *Haverda* eset, ahol a szegei esküdtszék felmentő verdictet hozott, míg a delegált budapesti esküdtszék mindhárom vádlottat az egész ország megnyugvására elítélte).

2. Az ítélethozatal, illetőleg a verdict felfüggesztésének csak a *marasztalást* vagy *felmentést* eredményező verdictre nézve van helye. Pusztán a *minősítésre* vonatkozólag fenforogónak látszó tévedés miatt felfüggesztésnek nincs helye (ez iránt is azonban semmisségi panasszal lehet élni.).

Helyesen mondja a min. indokolás (61. l.), hogy a *jogrendet* a minősítés kérdésében előforduló tévedések érezhetően nem is sértik, ellenben semmi komoly ok nem szól amellett, hogy a társadalmat védtelenül hagyjuk az esküdtek tévedései miatt, tehát a felmentő verdict sérthetlenségének jelszava miatt a nyilvánvaló büntetést futni engedjük.

Balás P. Elemér szerint (B. Sz. III. 270.) a felfüggesztő eljárásnak csak ténybeli tévedés elkövetése miatt (ha tényleg megtörtént eseményeket nem vettek bizonyítottnak az esküdtek) lenne helye; a jogi tévedéseket (éppúgy mint a jogi ellenmondásokat) csak a Kuria igazíthatná helyre. Ily megszorításnak a törvényben nincs alapja.

3. Viszont nagyon helyesen gondoskodik a törvény, hogy a bírói tanács e felfüggesztési jogával vissza ne élhessen s az esküdtszéki intézményt a maga véleményének az esküdtekre erőszakolásával illuzóriussá ne tehesse. Evégből a bírói tanácsnak a verdict felfüggesztésére *csak egy ízben* van joga. *Az új esküdtszék határozata alapján a bíróság köteles ítéletet hozni s ennél az új esküdtszék határozatát venni alapul.* Ha az új esküdtszék is (ugy mint az első) marasztaló verdictet hoz, a bíróság köteles a vádlottat marasztalni, habár igazságtalannak tartja is az elítélést; ha pedig felmentő verdictet mond ki (ugy mint az első) a bírói tanács köteles felmenteni a vádlottat, habár a szakbírák bűnösnek tartják is. A másodszori marasztaló verdict esetén azonban a bírói tanács — miután az első

verdict felfüggesztése a vádlott érdekében történt — a vádlottra *rendszerint* nem szabhat súlyosabb büntetést, mint amit az előbbi esküdtszéki határozat alapján szabhatott volna. Ennek csak akkor lehet helye, ha az új főtárgyaláson oly adatok merültek fel, amelyek alapján a Bp. rendelkezései szerint (449., 450. §§.) a vádlott *terhére* újrafelvételnek lett volna helye. (Bpn. 22. §. ut. bek.).

A Bp. 371. §. ut. bek. szerint a másodszeri marasztaló verdict alapján a bírói tanács sohasem állapíthatott meg súlyosabb büntetést annál, mint amintőt az első verdict alapján lehetett volna. A Bpn. ujtítása e részben csak látszólag szigorítás, mert ha az első verdict után (a második főtárgyaláson) oly új tények derítették fel, melyek miatt különben a vádlott terhére újrafelvételnek lett volna helye, ez esetben csak az eljárás gyorsítása, ha az újrafelvétel helyett a második főtárgyaláson felvett új terhelő adatok alapján a büntetés megfelelően felemeltetik. Különben, ha ez meg nem lenne engedve, az ily új tények miatt — miután azok már egyszer (a II. főtárgyaláson) érvényesítették — az újrafelvétel el lenne utasítandó, így a vád és az anyagi igazság érdeke szenvedne esorbát.

4. A felfüggesztés további perjogi szabályai (Bpn. 22. §. 2—4. bek.):

a) A felfüggesztő határozatot a bíróság *csak hivatalból* és *csak az ítélet kihirdetéséig* hozhatja. A feleknek nincs joguk ez iránt indítványt tenni s a meghozott határozat ellen *perorvoslatnak nincs helye*.

b) A vádlott *terhére* (in peius) történő felfüggesztést *csak a bíróság valamennyi tagjának hozzájárulásával* (egyhangulag) lehet hozni. A vádlott *javára szóló* (in melius) határozat ellenben *szavazattöbbséggel is* hozható.

A Bpn. érésben érvényesíti a favor defensionis elvét. A Bp. 371. §-a szerint a vádlott javára történt felfüggesztés csak a bírói tanács valamennyi tagjának hozzájárulásával volt kimondható.

c) Ha az eljárás *több önálló bűncselekmény* miatt, vagy *több vádlott* ellen folyik, a fennebb megjelölt esetben az új esküdthíroság elé *csak azt a bűncselekményt* és *csak azt a vádlottat* szabad utasítani, amely bűncselekményre és amely vádlott terhére vagy előnyére az esküdtszék a bíróság nézete szerint *tévedett*.

d) Ha a bíróság az ügyet később tárgyaló esküdthíroság elé utasítja, a következő ülészsakra, sürgős esetekben a folyó ülészsak végére új főtárgyalást kell kitüzni. Ebben az eljárás *esküdt tagjai nem vehetnek részt*.

IV. A Bpn.-nak a helyesbítésre és felfüggesztésre vonatkozó fentebbi szabályai *sajtóperckben is* alkalmazandók. A Bp. 370—371. §§-ai a Bpn. életbeléptével ezekre nézve is hatályon kívül léptek.

134. §. *A további eljárás. Az ítélet hozatala.*

1. A verdict megvizsgálása s amennyiben a bírói tanács annak helyesbítését tartotta szükségesnek, annak megtörténte után, ha pedig arra nem volt szükség, mindjárt a bíróság tanácskozása, illetőleg a felfüggesztés iránti határozat meghozatala után az elnök a főtárgyalást újból megnyitja s a vádlottat — aki a helyesbitő eljárás alatt nem volt a teremben — behívhatja, ill. ha az letartóztatva van, elővezetteti, hogy vele *az esküdtek végleges határozatát, esetleg a bíróság felfüggesztő határozatát közölje.* (Bpn. 23. §. 1. bek.).

A verdictnek a vádlott előtti kihirdetése, valamint a bíróság felfüggesztő határozatának (Bpn. 21. §. ut., 22. §. 1. bek.) közlése azoknak *a jegyző által felolvasása* útján történik. (Bpn. 23. §. 2—3. bek.).

Vádlott előtt csak a *végleges*, a bíróság által alakilag szabályszerűnek talált, vagy az esküdtek által *helyesbitett* verdict olvasandó fel. A helyesbitési eljárás netalán megtörténte vele nem közöltetik. Azonban ha az esküdtek ragaszkodtak azon határozatukhoz, melyet a bírói tanács hézagosnak, homályosnak vagy ellenmondónak tekintett s emiatt a bíróság a további eljárást *felfüggesztette* (Bpn. 21. §.), valamint ha a bírói tanács az esküdtek tévedése miatt *függesztette fel* a további eljárást (Bpn. 22. §. 1. bek.) a felfüggesztő határozat közlendő a vádlottal.

II. *Az ítélethozatal* tekintetében követendő eljárásra nézve az esküdtbírósági főtárgyalás szabályai (Bpn. 24—25., 18. §§.) éles különbséget tesznek a felmentő és a marasztaló ítélet hozatala közt. *Felmentő* ítélet esetén a bírói tanács újabb visszavonulás és a felek újabb megallgatása nélkül hozza meg és hirdeti ki az ítéletet, míg *marasztaló* ítélet esetén meghallgatja a feleket (a bűnösség és a büntetési tétel tárgyában) s aztán külön tanácskozás után hozza meg az ítéletet. S míg a felmentő ítéletet egyedül a bírói tanács mondja ki, a marasztaló ítélet hozatalában az esküdtek által maguk közül választott két esküdt is részt vesz, vagyis ez esetre egy külön, *vegyes tanács* alakíttatik.

1. *A felmentő ítélet.* A felmerülhető kételyek és viták elhárítása végett a törvény, úgy miként a törvényszéki főtárgyalásnál is, taxative felsorolja azokat az eseteket, amikor a bíróságnak felmentő ítéletet kell hoznia. A Bpn. (24. §.) értelmében a felmentő ítélet hozatalának hat esete van, u. .m:

- a) ha az esküdtek a *ténykérdésre* nemmel válaszoltak,
- b) ha a *jogkérdésre* adtak tagadó választ,

- c) ha a *beszámítást kizáró okot* állapítottak meg,
 d) ha a *büntethetőséget megszüntető ok* iránt feltett kérdésre a vádlottra kedvező választ adtak,
 e) ha a *törvény* arra a tette, amelyet a vádlott az esküdtek határozata szerint elkövetett, *nem állapít meg büntetést*,
 f) ha a *bíróság* oly okot fogadott el valónak, amely a *beszámítást kizárja* (Bpn. 9. §. 2. bek.).

1. A legerősebb ok a felmentő ítéletre, ha az esküdtek a főkérdésben vagy kisegítő főkérdésben foglalt *tényeket* nem fogadták el igazaknak. Ily esetben a jogkérdésre nem is kellett felelniök s ha (tévedésből) valamelyik jogkérdésre igenlőleg feleltek volna is, a bíróság feltétlenül köteles felmentő ítéletet hozni, mihelyt a jogkérdésnek megfelelő ténykérdésre nemmel feleltek az esküdtek.

2. Vitás lehet már a felmentés, ha a ténykérdés igenlőleg oldatott meg, de a megfelelő jogkérdésre nemleges felelet adatott. A Bpn. 24. §-a szerint ily esetben is felmentő ítélet hozandó, de csak akkor, ha a bírói tanács nem találta önmagával ellenmondónak (20. §.) vagy az *ügy lényegében tévcsnek* (22. §.) a verdictet. (I. az előző §-t.) *Degré M.* szerint (Com. 164.) ha az esküdtek a ténykérdésre adott felelettel megállapították valamely bűncselekmény tényelemeit s a megfelelő jogi kérdésre mégis nemmel feleltek, az ily verdict mindig ellenmondó s így helyesbitő eljárásnak van helye.

Stipl Károly (Jogt. K. 1914. 15. 1.) ellenkezőleg ily esetben is feltétlenül kötelezőnek tekinti a felmentés kimondását, mert a 24. §. a jogkérdés tagadólagos megoldása esetére a bíróság részére „*elítélési tilalmat*“ állít fel. Mindkét nézet mereven alkalmazva tuzzás. A Kuria helyes mérséklettel mondta ki, hogy *magában* az a körülmény, hogy a ténykérdésre igen-nel, a jogkérdésre nem-mel feleltek az esküdtek, nem tekinthető mindig ellenmondásnak (BJT. 67. k. 267.), viszont ez nem jelenti azt, hogy a bírói tanács *mindig* köteles lenne felmentő ítéletet mondani, mikor a jogkérdésre nemleges verdict adatott. A helyes megoldás az adott körülményektől függ. Ha mellékkérdés is adatott fel, ez esetben a főkérdésre vagy kisegítő jogkérdésre adott tagadó válasz esetleg a mellékjogkérdésre adandó „igen“ előlegezése is lehet s így ez esetben a főkérdés két részletére adott ellentétes felelet nem mondható önmagával ellenmondónak. Ha azonban mellékkérdés nem tétetett fel s arra mutató körülmények nem is merültek fel, ez esetben a bűncselekményt teljesen betöltő tények megállapítása s a jogkérdés tagadó megoldása nyilván ellenmondást képez. A 24. §. tehát nem tartalmaz feltétlen elítélési tilalmat, ez ellenkeznék a Bpn. 22. §-ának és az új törvény kifejezett céljával, mely az esküdtek verdictjét a bírói (és a Kuria) hathatósabb ellenőrzése alá kívánta helyezni s a nyilván téves (absurd) verdictek létrejvetelét a lehetőségig meggátolni akarta.

3. Ugyancsak gondosan elbirálandó, hogy a beszámítást kizáró vagy a büntethetőséget megszüntető ok iránt feltett kérdések esetén a tény- és jogkérdések ellentétes megoldása nem zárja-e ki egymást. Ha a két felelet nyilván ellenmondó (a tények kimerítőleg megállapítottak, a jogi kérdés mégis tagadólagos oldatott meg), helyesbitésnek, esetleg felfüggesztésnek lehet helye.

4. Az ötödik felmentési eset (e) arra vonatkozik, ha az esküdtek

csak oly tényt fogadnak el igaznak, ami nem képez bűncselekményt (magánjogi, fegyelmi véttség.)

5. A hatodik esetben (f) az *elmebetegség* vagy *rendellenes elmeállapot* és a *siketnémaság*, lírói megállapítása miatt mondandó ki felmentés. Ezeket a beszámítást kizáró okokat ugyanis a Bpn. (9. §. 2. bek.) értelmében nem az esküdtek, hanem egyedül a bírói tanács dönti el *az ítéletben*. Ha tehát az esküdtek megállapították is a vádbeli bűncselekményt, de a bírói tanács a főtárgyalás adatai alapján az említett beszámítást kizáró okok valamelyikét fenforgónak tekintti, felmentő ítéletet lehet és kell hoznia.

2. *A marasztaló ítélet*. Ha az esküdtek határozata szerint a vádlott a büntető törvénybe ütköző cselekményt követett el s a határozat beszámítást kizáró vagy a büntethetőséget megszüntető okot nem állapít meg (Bpn. 18. §.), ez esetben a végleges verdictnek a vádlott előtti felolvasása (23. §.) után első sorban *a vádló* terjeszti elő *indítványát a bűnösség és az alkalmazandó büntetési tétel tárgyában*, azután a *sértett* nyilatkozik magánjogi igénye tekintetében és végül a *vádlott és védője egy izben felszólalhatnak*. Az esküdtek határozatát nem szabad bírálathoz tenniük. (Bpn. 25. §. 1. bek.).

Marasztalást eredményező verdict esetén tehát a bíróságnak ítélethozatal végetti visszavonulása előtt a felek és a sértett meghallgatandók. És pedig a vádló *köteles* nyilatkozni és határozott indítványt tenni a) *a bűnösség kimondása* és b) az alkalmazandó *büntetési tétel* tárgyában. A sértett, a vádlott és a védő felszólalhatnak, de nem kötelesek új perbeszédet tartani. Amennyiben felszólalnak, természetesen szintén csak a bűnösség és a büntetési tétel (a sértett csak magánjogi igénye) tárgyában emelhetnek szót. A védő főfeladata lesz *az enyhítő körülmények* erőteljes kidomborítása. Mindenik felszólaló csak egyszer beszélhet (a vádló is), replikáknak nincs helyük s egyik felszólalónak sem szabad az esküdtek határozatát semmi tekintetben (se dicsérőleg, se gáncsolólag) bírálnia.

A Bp. (374. §.) értelmében a vádló *csak a büntetési tétel tárgyában* volt köteles indítványt tenni. A Bpn. értelmében azonban miután az esküdtek határozata nem mondja ki a bűnösséget, hanem ezt a két esküdtel kibővített bírói (vegyes) tanács állapítja meg, a vádlónak a *bűnösség* iránt is most kell nyilatkoznia vagyis indítványoznia a vádlottnak *bűnösül leendő kimondását* (Bp. 315. §.). Itt kell tehát esetleg a beszámítást kizáró okok (Bpn. 9. §.) vagy a büntethetőséget megszüntető okok hiányát, meg nem állapítását kimutatnia, valamint a *súlyosító körülményeket* részletesen felsorolnia és méltatnia. A vádlottnak és a védőnek szintén joguk van nemcsak a büntetési tételre, hanem a *bűnösség kérdésére* is kiterjeszkedniük, így a védő vitathatja a Bpn. 9. §. 2. bek. fenforgását s ez alapon felmentő ítélet hozatalát is kérheti.

A perbeszédék elhangzása után a bíróság *ítélet hozása végett* az esküdtszék által választott *két esküdtel együtt visszavonul.* (Bpn. 25. §. 2. bek.). Az esküdtek ugyanis marasztalást eredményező verdict hozatala esetén mindjárt annak meghozatala után (a saját tanácskozó termükben, az elnök vezetése mellett) *szóbeli szavazással és egyszerű szavazattöbbséggel* maguk közül két esküdtet jelölnek ki, akik az ítélethozatalban részt vesznek. (Bpn. 18. §.) s akiket e részben *ugyanazok a jogok illetik meg, mint a bírói szavazó tagokat.* (Bpn. 25. §. ut. bek.).

1. A Bpn. elvi jelentőségű s erőszben uttörő ujitása, hogy a marasztaló ítélet hozatalában s így a büntetés megállapításában is r-szt juttat az esküdteknek. Az angol és a francia jog s az utóbbi utánzó középeurópai Bp.-ok a legutóbbi időig elvi lehetetlenségnek tartották, hogy az esküdtek, mint laikusok, az ítélet hozatalában s különösen a büntetéskiszabásban mint par excellence jogászai functióban részt vehessenek. Érdekes jelenség azonban, mint *Rác B. Béla* nagy készséggel kifejti (id. m. 199—205.), hogy az esküdtek épen a francia kérdérendszer követő államokban rendszerint a büntetés neme és mennyisége iránt érdeklődnek legerősebben s minden megengedett, néha meg nem engedett uton is arra törekednek, hogy a bíróság által kiszabandó büntetést megtudják s arra valamelyes befolyást gyakoroljanak. Így Franciaországban a legutóbbi időben az esküdtek többször odairták a verdict mellé, vagy előszóval kérik a bíróságot, hogy legyen elnéző a vádlott iránt vagy függesse fel a büntetést. E jelenség természetes magyarázata, hogy az esküdtek épen mint laikusok jobban érdeklődnek a verdict legközelebbi hatása, a büntetés nagysága, mint a minősítés elvont, szakszerű készülséget igénylő feladata iránt. (Min. ind. 59. l.) Ez magyarázza meg, hogy az esküdtek a középeurópai államokban gyakran azért hoznak felmentő verdictet, hogy a vádlottat megmentsék a bíróság által kiszabandó netalán tulszigorúnak sejtett büntetésből, amit előreláthatólag nem tettek volna, ha ők is részt vehetnek a büntetéskiszabásban.

Ezek a fontos és jellemző jelenségek indították a legujabb szakirodalmat is arra, hogy mind sürűbben helyeslik és óhajtják az esküdteknek a büntetéskiszabásban való részesítését, illetőleg a marasztaló ítélet hozatalának a szakbírák és az esküdtek közös tanácsa elé utalását. Így: *Degré M., Rác B., Bernolák, Klec, Kriegsman.* Ellenzi e reformot: *Liepmann M.*

A törvényhozások közül egyesek (egy 1832-iki francia törvény, a *genfi, belga, német, osztrák* Bp.-ok) azzal vélték e reformgondolatot az esküdtszék eddigi rendszerével összeegyeztetni, hogy az esküdtekhez *az enyhítő körülmények iránt külön kérdést* engedtek meg. Az 1890-iki genfi törvény az első, mely a bíróság (az elnök) és az esküdtszék közös feladatává teszi a büntetés kiszabását. A mi Bp. novellánk ugyanezt a gondolatot teszi magáévá, azonban a laikusok által a szakbírói elem majorizálásának kikerülése végett azzal a helyes és szerencsés módosítással, hogy a két szavazó szakbíró mellé az esküdtek maguk közül szintén két szavazó esküdtet választanak s az így alakított 5 tagu tanács állapítja meg a marasztaló ítéletet.

A Min. ind. (59. l.) szerint a büntetés kiszabása *nem merőben jogászai*

functio, hanem a bűnösség mérlegelésével és a vádlott szabadságjogaival szorosán összefüggő bírói teendő, mely teendőre az esküdtek is alkalmasak. Ez a reform „*igazságosabbá fogja tenni az ítélethozatalt is*, mert az ítélet annál elfogulatlanabb, minél több szempont érvényesülhet meghozatalánál. Hozzá fog járulni az újítás a bíróság két tényezője közötti összhang megszilárdításához is, nagyobb lesz a két tényező egymás iránti bizalma, ezzel a bíróság tekintélye s a népnek az ítélezésben való megnyugvása.“ (Min. ind. u. o.)

Érdekes eszmemenettel igazolja a Bpn. reformjának helyességét Moór Gyula (Rechtsgang II. 2. f. 1914.). Szerinte éppen a büntetés kiszabás a laikusok büntetőbírói közreműködésének egyedül alkalmas területe, mert a büntetés kiszabás a törvény által megvont határok közt nem jogászi munka, nem logikai művelet, hanem önálló ethikai értékelés. Ugy hogy szerinte az esküdt-bíráskodásnak egyedül ezen a téren van létjogosultsága. (202. l.)

2. Mi történjék az esetben, ha a két szavazó esküdt választásánál két-nél többen egyenlő számú szavazatot nyertek? A Bpn. ez iránt nem nyilatkozik, a gyakorlatnak kell e kérdést megoldania. Legajánlatosabbnak vélném, amennyiben az esküdtek nem tudtak egyhangu megállapodásra jutni, ha az elnök előbb külön az egyik, azután a másik esküdt választására rendelné el a szavazást, így kevesebb *complicatio* állhatna elő. Ha így sem lehet az egyik helyre relatív többséget elérni, a két vagy több, egyenlő szavazatot nyert esküdt közt az elnök által kihuzandó sors dönthet.

3. Miként történjék a szavazás a két esküdttel kibővített (ötös) bírói tanácsban, erről se a Bpn., se az ügyviteli szabályok nem intézkednek. Az Ü. Sz. 140. §-ának analogiájára ugyan, mely szerint a szavazást a rangban legifjabb bíró kezdi, az esküdteket illetné a szavazás elsősege, nézetem szerint azonban az ő tájékoztatásuk végett ajánlatosabb lenne oly gyakorlat meghonosítása, hogy először a két hivatalnokbíró, aztán a két esküdt adja le szavazatát.

3. *Az ítélet.* Az ítélet hozatala és szerkesztése tekintetében általában a törvényszéki főtárgyalás szabályai (Bp. 327. §.) érvényesek. (Bpn. 25. §. 3. bek.). Csupán két sajátos rendelkezést ír elő a Bpn.:

a) *Az esküdtek határozata* a bíróságot a büntetés kiszabásánál csak annyiban korlátozza, hogy a 9. §-ban említett *súlyosabb, illetőleg enyhébb büntetési nemet* vagy *büntetési tételt* az esküdtek határozata nélkül csak akkor alkalmazhatja, ha az annak alapjául szolgáló ténykörménynt *közokirat* bizonyítja. (Bpn. 25. §. 4. bek.).

b) Az ítélet *rendelkező részének* az esküdtekhez intézett *kérdéseket* és az *esküdtek határozatát* is tartalmaznia kell; az *indokolásnak* pedig e *határozat tartalmára* kell támaszkodnia azokban a kérdésekben, amelyeket az esküdtek döntöttek el. (Bpn. 26. §.).

Már a Bpn. javaslata kapcsán felvetődött a kérdés (Stípl K.: Jogt. K. 1914. 16. l., Szűts M. Jogt. K. 1913. 407. l.), hogy kötve van-e a bíróság ahhoz a *minősítéshez*, amit az esküdteknek a jogi kérdésekre vonatkozó hatá-

rozata megállapított? Vagyis ha a bírói tanács azt látja, hogy az esküdteknek a jogkérdésre adott felelete nem fedi az igazaknak megállapított tényeket, joga van-e a bírói tanácsnak a verdicetbeli minősítéstől eltérni s a valószínűleg elfogadott tényeknek megfelelő helyes jogi minősítést mondani ki az ítéletben? *Degré M.* (Com. 172.) szerint a bírói tanács feltétlenül kötvé van az esküdtek által alkalmazott minősítéshez s attól semmi körülmények közt nem térhet el. Szerinte ugyanis a bírói tanács ezzel oly jogot vindicálna magának, ami csak a Kuriát, mint felülvizsgáló hatóságot illeti meg. Elismeri azonban, hogy a bírói tanács ennek folytán kénytelen lesz esetleg oly minősítést kimondani, amelyet tévesnek tart.

A bírói tanácsot nézetem szerint sem illeti meg az a jog, hogy az esküdtek által a jogkérdésekre adott feleletükkel megállapított minősítést tetszése szerint megváltoztassa s a ténykérdésnek az ő nézete szerint megfelelő minősítést bármely esetben kimondhassa. Ez ellenkeznék a Bpn. által is elfogadott kérdés-rendszerrel (a jogi kérdés ez esetben felesleges volna). Azonban mégsem lehet kategórikusan azt mondani, hogy a bírói tanács semmi körülmények közt nem térhet el az esküdteknek a jogi kérdésre adott feleletében foglalt minősítéstől. A vádlott *terhére* tényleg nincs joga eltérni vagyis felelni a minősítést, ellenben a vádlott *javára* nincs kizárva az esküdtek által megállapított minősítés megváltoztatása, vagyis *enyhébb tényálladék* megállapítása, ha az esküdtek a ténykérdésekre adott feleletekkel két minősítés lehetőségét is megállapították, a jogi kérdések közül pedig csak a súlyosabb minősítésre feleltek igennel. Pl. igaznak mondták, hogy vádlott tudva és akarva ülte meg sértettet, de igaznak mondták az erős felindulást is, a jogkérdések közül azonban csak a Btk. 279. §-ra vonatkozót fogadták el, a Btk. 281. §-ra vonatkozóra nemmel válaszoltak. Ily esetben a bírói tanács, ha az esküdtek nem hajlandók a verdicet helyesbitésére, kimondhatja a tényekkel igazolt *enyhébb minősítést* (a Btk. 281. §.), mert azt az esküdtek verdicetjére alapíthatja. (Bpn. 26. §.). Ilyenkor tehát a helyesbitő eljárás mindenestre megkísérlendő, amennyiben azonban ez nem sikerül, a bíróság mérlegelésétől függ, oly fontosnak látja-e az ellenmondást, hogy az ügyet a Bpn. 21. §. ut. bek. alapján új esküdtbíróóság elé utasítja, vagy a tényeknek megfelelő s a ténykérdésre adott feleletnek érdemileg helyesen megfelelő minősítést maga kimondja. Az utóbbi lesz ajánlatos, mikor az enyhébb minősítés gyakorlati következményekkel, a büntetési nem vagy tétel lesszállításával nem jár, tehát pusztán jogi szépséghibát kell helyrehozni. Pl. rágalmazás miatti sajtóperben, ha az esküdtek rágalmazást állapítottak meg s a bírói tanács nézete szerint az nem felel meg az igaznak mondott tényeknek, a bírói tanács ez esetben kimondhatja a becsületsértést, ha az annak megfelelő tények valóban fenforognak. Megfordítva azonban, ha az esküdtek állapították meg a becsületsértést, a bírói tanács nem emelheti fel a minősítést (rágalmazásra) akkor sem, ha a ténykérdésre adott feleletek teljesen fednek a rágalmazás tényálladékát. Ezt csak a Kuria teheti meg, amilyenek a Bpn. 33. §-a alapján anyagi semmiségi ok miatt joga van „a törvénynek megfelelő ítéletet“ hozni.

Ugy a felmentő, mint a marasztaló ítélet *alaki* és *tartalmi kellekei* ugyanazok mint a törvényszéki ítéletéi (Bp. 327. §.) Ezt is, ha külön kiadatik, az elnök és jegyző írják alá.

A *főtárgyalási jegyzőkönyv* épenugy szerkesztendő, mint a törvény-széknel, azonban mégis két eltéréssel, illetőleg kiegészítéssel. A Bpn. (28. §.) szerint ugyanis az esk. bir. főt. jegyzőkönyvében a főtárgyalási jegyzőkönyv egyéb tartalmán felül *le kell írni az esküdtzsek megalakítását, meg kell említeni az esküdtek és pótesküdtek szabályszerű megeskütését és ha az esküdtek felvilágosítást kértek 13. és 15. §.), vagy ha az esküdttbírószág helyesbítő eljárást rendel el (20., 21. §§.), vázolni kell az e tekintetben lefolyt eljárást.*

A vádló részéről *javaslatba hozott kérdéseket és a 2. §. értelmében írásban előterjesztett egyéb indítványokat, a megállapított kérdéseket, az esküdtek határozatát és az ítéletet vagy a 22. §. értelmében hozott felfüggesztő végzést a jegyzőkönyvhöz kell csatolni.*

Nem szól a Bpn. (mint a Bp. sem szól) arról, hogy a verdict eredeti példányát *zárt borítékban* kell-e csatolni a jkvhöz? Nézetem szerint igen, mert a verdict a bírósági tanácskozás egy részlete, amelyről mint általában a bírói tanácskozásról felvett jkv. zárt borítékba teendő. Az esküdtek tanácskozásáról ugyan külön jegyzőkönyv nem vétetik fel, de a kérdéseket tartalmazó iv, melyre az elnök a szavazatok számát feljegyzi, (16. §.) ennek a tanácskozási jegyzőkönyvnek tekinthető. Ugyanerre az ivre jegyzendő fel az ítélethozatalban részvételre kiküldött két esküdt választásának ténye is. (Bpn. 18. §.)

III. A *főtárgyalás elnapolása és félbeszakítása.* A Bpn. (27. §.) értelmében: *Az esküdttbírószági főtárgyalást csak addig szabad elnapolni vagy félbeszakítani, amíg az esküdtek tanácskozás végett vissza nem vonultak.*

Az ítélet hozását és kihirdetését elhalasztani nem szabad.

Ha a főtárgyalást elnapolták vagy félbeszakították, az esküdtek az elnök engedelmével lakásukra távozhatnak, de a főtárgyalás folytatásánál meg kell jelenniük és letett esküjük értelmében a tárgyalás alatt álló ügyről a közbeeső idő alatt nem értekezhetnek mással, mint esküdttársaikkal.

Az elnök köteles őket azokra a következményekre figyelmeztetni, amelyeket a törvény e jogszabályok megszegéséhez fűz.

Ha a főtárgyalást három napnál tovább napolták el, vagy szakították félbe, az esküdtzseket *ujra kell alakítani és a főtárgyalást előlről kell kezdeni.*

A Bp. (376. §.) értelmében már *egy napnál tovább tartó elnapolás vagy félbeszakítás esetén* újból kellett alakítani az eskütszéket s a főtárgyalást előlről kezdeni. E gyakorlati nehézségekkel járt szigorú szabályt a Bpn. helyesen enyhítette.

NEGYEDIK CIM.

A perorvoslatok és a felsőbb bíróságok előtti eljárás.

135. §. A perorvoslatok fogalma és jelentősége.

Irodalom: Min. Ind.: 588—679.; Balogh-Illés-Vargha: III. 1—223.; Vargha F.: A Bp. perorvoslati rendszere. JEÉ. 170. és Az esküdttbírószág tévedése 1915.; Fayer: Bünvádi eljárásunk reformja 1884.; Magyary: 673—786.; Holzendorff (Schwarze): II. 241—321.; Kries: Die Rechtsmittel des

Civilprozesses u. d. Strafprozesses. Breslau 1880.; *Gross A.*: Darstellung des Rechtsmittelverfahren 1887.; *Garraud*: 780—857.; *Hélie*: VIII. 341—609.; *Gerber H.*: Verbot der reformatio in peius. Breslau 1913.; *Lauckner R.*: Zur Geschichte u. Dogmatik der reformatio in peius. Breslau 1913.; *Norden*: Zum Verbot der ref. in. peius. Zeitschrift XXIX. 781.; *Hippel* Rechtsmittel der Staatsanwaltschaft. Zeitschrift XXX. 608.; *Haldy W.*: u. a. 797.; *Bromberg*: Das Rechtsmittelwesen in England u. Schottland. 1908.; *Ferdinand*: Das Rechtsmittel der Beschwerde. Karlsruhe 1908.; *Beling*: Revision wegen Verletzung einer Rechtsnorm. über das Verfahren. Binding Festsch. 1911.; *Bacsó Jenő*: A felülvizsgálati eljárás. 1915.

I. Perorvoslatoknak nevezzük tág értelemben mindazokat a perbeli cselekményeket, melyek a büntető perben eljáró hatóságok és közegek törvénytelen vagy igazságtalan perbeli cselekményei és határozatai által ejtett sérelmek és hibák vagy a fél által a saját mulasztásával előidézett joghátrányok elhárítására irányulnak. Ily értelemben perorvoslat bármely felszólalás, panasz, kifogás, előterjesztés, mit a felek a perben tesznek. *Szoros* és a büntető eljárásban *rendszerint használt értelemben* azonban csak azokat a perbeli cselekményeket nevezzük perorvoslatoknak, melyek által a felek a bíróság valamely határozatát kifogásolják s arra nézve egy felsőbb bíróság felülvizsgálatát és döntését, esetleg új bírói eljárást s így az alsóbb bírói határozat megváltoztatását vagy megsemmisítését idézhetik elő.

A perorvoslatok használata, azok elintézése körüli eljárás, a feleknek és a bíróságnak erre vonatkozó cselekményei alkotják a per egy önálló, sajátos rendeltetésű szakaszát, az u. n. *perorvoslati szakot*.

A szoros értelemben vett perorvoslat *szerves kiegészítő részét* képezi a büntető eljárásnak, mert a bíróság emberekből áll s a legkiválóbb és szakképzettebb emberek is tévedhetnek s így gyakran megtörténhetik és megtörténik, hogy a bíróság határozata az alaki vagy az anyagi jog szabályaiba ütközik vagy azokkal ellentétben állónak látszik s ezért a felek valamelyike vagy egyik fél sem tud benne megnyugodni, hanem annak más bíróság által való alaposabb elbírálását vagy legalább felülvizsgálását óhajtja. Ezért úgy az *anyagi igazság* megvalósítása, mint a *terhelt érdeke* s ezzel a *személyes szabadság* szempontjából úgy a régi, mint az új és legújabbkori Bp.-ok kivétel nélkül ismerik és fentartják a perorvoslatokat, mint amelyek *ujabb biztosítékai a helyes igazságszolgáltatásnak*, az ártatlanok védelmének s a valódi bűnösök megérdemelt igazságos büntetésének. Perorvoslatok nélkül a büntető ügyek

elintézése ki lenne szolgáltatva az első és utolsó forum gyanánt ítélkező bíróság önkényének, amely teljhatalma tudatában tetszése szerint tehetné tul magát a törvény szabályain.

A büntető perjogoknak ezért a legrégebb időktől fogva egyik legfőbb igyekezetük a perorvoslatok helyes és megnyugtató szervezése. Ez a szervezés azonban egyike a legnehezebb feladatoknak. Egyfelől számolni kell a *perjogi* nehézségekkel, melyek az ügynek több bíróság általi elbírálása esetén előállnak, (az eljárás hosszadalmassága, bonyolodottá válása, többszöri tárgyalások, a különböző bírói határozatok összhangba hozatala). Másfelől nem kisebb *szervezeti* nehézségek tornyosulnak a perorvoslati rendszer helyes megállapítása vagy elméletileg helyesnek vélt reformja elé. A perorvoslatok teszik szükségessé a többfoku és különböző szervezetű bíróságokat s miután a bírói szervezet rendszerint hosszú és lassu történeti fejlődés eredménye, gyakran a szervezeti változtatás nehézségei akadályozzák meg a perorvoslatok helyes berendezését vagy kívánatos reformját.

A perorvoslatok rendszerének, azaz a felek által igénybevehető különböző perorvoslatok nemeinek, alakjainak, igénybevétele és keresztülvitele szabályainak összeállítására s ezzel az u. n. *felsőbíróságok előtti eljárásnak* megállapítása ez okból egyik legnehezebb és legkényesebb, de egyszersmind a legnagyobb gyakorlati jelentőségű kérdése a büntető perjognak. Ez magyarázza meg azonban azt is, hogy a perorvoslatok alakjai s a perorvoslatok különböző nemeinek részletes szabályai tekintetében úgy történetileg, mint a mai perjogokban (összehasonlítójogilag) mélyreható eltéréseket és különbségeket látunk a tételes perjogokban. Elnézetileg és igazságügypolitikai szempontból is ez a legvitásabb fejezete a b. perjogi tudománynak.

Helyesen írja *Vargha F.*: Nincs törvényhozás, mely ne gondoskodnék perorvoslatokról, de alig van kettő köztük, mely a perorvoslatok módzataira nézve egymással megegyeznék (Com. III. 1.)

A kezdetleges „tisztá“ vádeljárásban (a régi görög és római jog), midőn a nép maga bíraskodik a népgyűlésekben, eredetileg nincs valódi perorvoslat, mert a népgyűlés az első és utolsó forum. Mihelyt azonban a bíraskodás *bírói testületek*, vagy egyes *bírák* kezébe megy, megszületik a népgyűléshez, majd a fejedelemhez való *felebbezés*.

A nyomozó eljárás kialakulásával karöltve fejlődnek azután ki a perorvoslatok különböző fajai és a *több foku* felebbevitel. A bíraskodás ugyanis a nyomozó rendszerben már törvénytudó bírák kezében lévén, gondoskodni

kellott arról, hogy az ítéletek törvényessége minden vitán felül álljon, ezért az alsóbb bíróság határozatai a törvényben jártasabb egyének vagy testületek által vizsgáltaassanak és bizáltassanak felül. Így fejlődött ki az *ujkori* nyomozó rendszerben (Carolina, a francia Ordonnance-ok) a *hármadfokú* bírói szervezet s a *kétfokú felebbezés*, melyet a Carolina megtöltött még azzal, hogy a harmadfokú bíróságtól még valamely egyetem tanári karához is lehessen folyamodni. A nyomozó rendszer elvei folytán a perorvoslatok rendes módja az *írásbeli felebbezés* lett, vagyis a felsőbb bíróság mindig csak az alsóbb bíróság által felterjesztett iratesomóbból szerzett tudomást az ügyről s az abból megismert tényállás alapján bírálta el azt. A *több fokú és írásbeli perorvoslatok* rendszere egész a legujabb időkig fennállott, sőt részben ma is fennáll a különböző büntető perrendtartásokban.

E részben is *Anglia* ragaszkodik legjobban a vádrendszer elvi felfogásához, mert a legujabb időkig erősen idegenkedett a perorvoslatoktól s a rendes eljárásban érdemleges perorvoslatot nem is ismert. Összefüggött ez az esküdttbírói intézménnyel, amely szerkezeténél fogva (nagyesküdtszék, kisesküdtzék) lehetővé tette a perorvoslatok mellőzését (a vádlott elítélését 24 polgárnak és két szakbírónak kell kimondania). A „sommás eljárásban“ ugyan az 1879-iki Summary Jurisdiction Act óta két *rendes perorvoslat* is áll fenn: a felebbezés (*appeal to Quarter Session*) a békebíró által kiszabott fogházbüntetés vagy 3 fontot (Londonban), ill. 5 fontot (vidéken) meghaladó pénzbüntetés ellen és az ügynek a legfőbb bíróság elé terjesztése (*statement of a case for the opinion of the High Court*, röviden: *special case*), az *esküdttbírói* (u. n. rendes) eljárásban 1907-ig csak két, rendkívüli jellegű perorvoslat volt ismerős: 1. a „*motion in arrest of judgement*“, mely abban állt, hogy a verdict meghozatala után, de az ítélet előtt, a bírő köteles felolvasatni a vádlott előtt a jegyzőkönyvet s megkérdezni, nincs-e arra észrevétele. Ha a vádlott oly lényeges (főleg a vádlevélre vonatkozó) hibákra mutat a jegyzőkönyvben, melyeket a verdict nem hozott helyre, a bírő a vádlott kérelmére felfüggesztheti az ítélethozatalt s vagy a King's Bench elé terjeszti az ügyet, vagy maga intézkedik új vád alá helyezés iránt. Ez tehát nem is szorosan vett perorvoslat. 2. Az ítélet hozatala után egyedüli perorvoslat volt a „*writ of error*“, az ügy lényegére vonatkozó s a jegyzőkönyvből kitűnői jogi hibák miatt. Ez az attorney general-nél volt benyújtandó s ha ez alaposnak találta, ő vitte az illető kérdést a King's Bench elé, mely nyilvános tárgyalás, a felek szóbeli előadásainak meghallgatása után döntött a jogkérdés felett s vagy megsemmisítette, vagy jóváhagyta az első bíróság ítéletét. Megsemmisítés esetén új eljárást rendelt el az elsőbíróság előtt. Ezenkívül mint szintén rendkívüli perorvoslatot ismerte az angol jog a „*new trial*“-t (új tárgyalás), mely csak vétségek miatt s akkor volt igénybevehető, ha a legfőbb bíróság a „*writ of certiorari*“ című jogánál fogva (ez is mint rendkívüli perorvoslat tekinthető) az ügyet maga elé vonta. Ez esetben a King's Bench az elsőbíró által elkövetett jogi hibák esetén új tárgyalást rendelhetett el.

Ugy a *writ of error*, mint a *new trial* azonban a legritkább esetben vétettek alkalmazásába, úgy hogy tényleg az utóbbi időkben a rendes eljárásban ismeretlen volt a perorvoslat. Annál gyakoribb volt azonban az utolsó évtizedekben a *kegyelem* iránti folyamodás, úgy hogy a *Home Secretary* (belügyi államtitkár), mely a király nevében a kegyelmi kérvényeket

elintézte, egy rendes felebbviteli bíróság feladatát töltötte be: új okiratokat felülvizsgált, tanukat, szakértőket hallgatott ki, teljes felmentést (free pardon) vagy csak a büntetést engedte el. 1905-ben 1524 kegyelmi kérvény adatott be s ugyanakkor a sommás eljárásban ismert rendes perorvoslatokat is ideszámítva, mindössze 328 egyén élt perorvoslattal (writ of error, new trial egy sem, writ of certiorari 28 esetben).

Az angol gyakorlat szerint perorvoslattal mindig *csak a vádlott*, illetőleg az *elitelt* egyén élhet s az is csak akkor, ha nem tett beismerő vallomást (a *plea of guilty* esetén a vádlott teljesen a bíró kezébe adja magát, aki az esküdtek megkérdezése nélkül végérvényesen ítél felette). Állandó gyakorlat szerint továbbá a felsőbíró tartózkodik az alsóbíró által kiszabott büntetés súlyosbításától (*reformatio in peius*). Mindezek, főleg pedig a bíróság iránti feltétlen tisztelet (a békebírák ítéletei is általános tekintélynek örvendenek) s a perorvoslat rendszerinti nagy költségei, melyek az azzal előre hárnak, magyarázzák meg az angolok elvi idegenkedését a perorvoslatoktól. L. Bromberg id. m. 38—48.

Ennek dacára a szakemberek s első sorban a belügyminisztérium régóta kitarthatóan harcoltak amellett, hogy az esküdtbíróságok ítéletei ellen is a perjogilag és alkotmányjogi szempontból is erősen kifogásolható kegyelmi kérvények helyett rendes perorvoslat (appeal) honosíttassék meg. Az 1907 előtti 65 év alatt nem kevesebb mint 25 javaslat (Criminal Appeal Bill) adatott be ez iránt a parlamenthez s végre 1907-ben sikerült is a legutolsót törvényerőre emelni. Az 1907-iki *Criminal Appeal Act* Angliában is meghonosította a *felebbezést* az esküdtbíróságok *marasztaló* ítéletei ellen. L. részletesen alább a 138. §-ban. Ez a törvény törli el az elavult writ of error és new trial intézményeit is.

A többi európai államok e részben is a francia Code-ot tekintették mintául, mely ötféle perorvoslatot állapít meg: 1. felfolyamodást (*opposition*) végzések ellen, 2. felebbezést (*appel*) ítéletek ellen, 3. semmiségi panaszt (*pourvoi en cassation*) az alaki (*perjogi*) semmiségi okok miatt, 4. az újrafelvételt (*pourvoi en revision*) mint rendkívüli (felette szűk térre szorított) perorvoslatot, 5. a törvény megsértése miatti semmiségi panaszt (*annulation dans l'intérêt de la loi*), szintén mint rendkívüli perorvoslatot. A belga, hollandi, olasz Bp. ma is ezeket a perorvoslatokat ismerik. (Mindezekről egyenkint alább.)

A perorvoslatok részleges reformját (a felebbezés körének jelentékeny megszorítása és a semmiségi panasznak az anyagi semmiségi okokra kiterjesztése) viszik keresztül az osztrák, a német és a magyar Bp.-ok. Az osztrák Bp. perorvoslatjai: 1. felebbezés (*Berufung*), 2. semmiségi panasz (*Nichtigkeitsbeschwerde*), 3. a törvény megtartása iránti sem. panasz (*Nichtigkeitsbeschwerde zur Wahrung des Gesetzes*), 4. az újrafelvétel (*Wiederaufnahme*). A német Bp. által megengedett perorvoslatok: 1. felfolyamodás (*Beschwerde*), 2. felebbezés (*Berufung*), 3. semmiségi panasz (*Revision*), 4. újrafelvétel (*Wiederaufnahme*).

A perorvoslatok *fogalma* és *köre* iránt is nagy elméleti harc folyik különösen a polgári perjogi irodalomban. Plósz szerint a perorvoslat a fél azon joga, hogy a bíró által ő ellene elkövetett jogsértés egy másik, magasabb fokozatu bíróság által orvosoltassék. A perorvoslat lényege tehát a bíró

által elkövetett sértés s jelentősége az ügy elintézésének más bíróra *áthárulása* (devolutiv hatály). Ebből folyólag a semmiségi kereset és a perujtás nem tartozik a perorvoslatok közé (az előbbinél a felsőbíró nem intézi el újból az ügyet, utóbbinál nem más, hanem ugyanaz a bíró foglalkozik vele újrolag. *Magyary* szerint a perorvoslat lényege az, hogy a fél a bíróságnak valamely jogellenes határozata vagy a saját mulasztása folytán szenvedett jogi hátrányt az által ohajtja orvosolni, hogy magasabb vagy ugyanaz a bíróság oly határozatot hoz, mely e hátrányt a férlől *közvetlenül a perre visszahatólag* elhárítja. Szerinte tehát nem fontos, hogy más bíróság orvosolja a joghátrányt (a devolutiv hatály nem mindig áll) a perorvoslat fogalmához csak az tartozik, hogy közvetlenül a perre visszahatólag adassék orvoslás.

Kétségtelen, hogy az újrafelvétel (perujtás), valamint az igazolás is perorvoslat, ezért a perorvoslat fogalmát ugy kell meghatározni, hogy ezek is beleférjenek. A Plósz meghatározásából helyes és fontos, hogy a perorvoslat alapja a bíró által hozott helytelen, vagy épen törvénysértő határozat. *Magyary* meghatározása ezért szerencsésebb, illetőleg teljesebb, mert az összes létező perorvoslatokat felöleli.

11. A jogtörténeti és összehasonlító jogi vizsgálódások eredménye gyanánt a perorvoslatokra általában ma a következő tételeket lehet megállapítanunk:

1. A büntető per alapelveinek és legfőbb céljának, az anyagi igazságnak érvényesítése érdekében a büntető perjogban többféle perorvoslatra van szükség. Legáltalánosabb vélemény, hogy a bíróságok közbenszóló határozatai ellen *felfolyamodás*, az első foku ítélet ellen a tény- és jogkérdésre egyaránt kiterjedő *felebbezés*, tisztán jogi kérdésekre (semmiségi okok) *semmiségi panasz*, jogerős ítélet ellen *újrafelvétel* engedendő.

2. Mindenik perorvoslat rendszerint csak *egy ízben* vehető igénybe. A *többfoku* felebbevitel felesleges és káros hatású. A perorvoslatokat mindkét fél egyenlően igénybe veheti.

3. A perorvoslatok elintézésére, az u. n. felsőbíróóságok előtti eljárásra nézve a büntető perjog általános vezérelve: a *szóbeliség, közvetlenség, az ügyfélegyenlőség, a védelem kedvezményezése, az anyagi igazság* mint legfőbb cél tartandók szem előtt. Különösen elengedhetetlen a ténykérdésre is kiterjedő perorvoslatnál a közvetlenség és a szóbeliség érvényesítése. A felsőbíróóságok (különösen a legfelső) részére biztosítani kell, hogy a helytelen vagy törvénysértő alsóbírói határozatokat megsemmisíthessék s a törvénynek megfelelő határozattal pótolhassák.

4 A felebbviteli (felsőbbíróóságok előtti) eljárásnak *nem szabad hosszadalmasnak és bonyolodottnak* lennie. A bűncselekmény helyes megállapítása és méltatása az idő folyásával mind nehezebb és kevésbé igazságos lesz.

1. Habár a fentebbi tételek a mai általános felfogást tükrözik vissza, azok némelyike felett még mindig élénk harc folyik. Alig van részlete a Bp.-nak, amelyre nézve az irodalmi felfogások élesebb ellentétben állnának ma is, mint a perorvoslatok. Különösen a német irodalom oszlik e részben két ellenséges táborra: a perorvoslat, főleg a felebbezés ellenes és az azokat, főleg a felebbezést s a többfoku felebbvitelt helyeslők táborára. (l. alább a 138. §-t.). Voltaképen mindenik perorvoslat jogosultsága és berendezése felett külön elméleti harc áll fenn, amelyek azonban kölcsönös viszonyban állnak, mert egyik perorvoslat (pl. a felebbezés) mellőzése maga után vonja egy másiknak (így a sem. panasz) megfelelő reformját.

Különösen népszerű általános jellegű tétel még a német irodalomban a *sulyosítási tilalom* (Verbot der reformatio in peius) a felsőbbíróóságokra, ami annak az önmagában helyes (angol) felfogásnak folyománya, hogy a vádló (prosecutor) sohasem a büntetési tétel iránt harcol, hanem a bűnösség kimondásáért. A büntetés *menyiségének* megállapítása a bíróság joga és feladata, merőben sulyosításért perorvoslattal élni nem szabad. E tétel azonban helytálló lehet Angliában (bár az új 1907-iki Criminal Appeal Act ott is kifejezetten mellőzte azt), ahol az elsőbíróság ítélkezése iránti tisztelete annyira meggyökerezett, hogy perorvoslattal csak kivételesen élnek a felek s ahol a bíróság is kellő szigorral kezeli a büntető hatalmat. Ahol azonban az alsóbíróság felette kegyelmes hangulatu és ahol a perorvoslat használata a felek részéről eléggé gyakori, ott az anyagi igazság biztosítása s a társadalom kellő védelme érdekében a feltétlen sulyosítási tilalom aggályos lenne. (l. alább a 138. §-ban). Alaposan bírálja a reformatio in peius tilalmának dogmáját *Vargha F.*: Az esküdtbíróság tévedése. 12—25.

E tilalom gondolata a tudományban (Leyser, Kleinschrod, Weber, Stübel) és a törvényhozásokban a 18. század végén és a 19. század elején vetődik fel. Az osztrák (1803), német és francia jogban csakhamar uralomra jut. Nálunk már az 1792-diki javaslat elfogadja és pedig a legutoljottabb alakban (ha a vádlott felmentetett vagy megnyugodott az elsőbírói ítéletben, a közvádlnak nincs joga felebbezni). Kifejezetten fentartják ma is e tilalmat az osztrák, német, magyar Bp.-ok, azonban csak oly alakban, hogyha a vádló megnyugodott az első ítéletben, a vádlott javára használt perorvoslat alapján a felsőbbíróóság nem sulyosbíthatja a büntetést, vagyis a vádlott büntetése csak a vádlónak a vádlott terhére használt perorvoslata esetén sulyosbítható. (Bp. 387. §. 3-ik bek.). Helyesen utal azonban *Vargha F.* arra, hogy amennyire indokolt volt ez a tilalom és a vádlott érdekének biztosítását célzó egyéb rendelkezés az absolutismus visszaéléseivel szemben, ugy idejét multta ma s egyenesen ellentétben áll az anyagi igazság és a társadalom hatályos védelmének modern elveivel. Az 1914-iki Bpn. azért felette üdvös dolgot cselekedett, midőn a kir. Kuriának jogot ad, hogy az esküdtbíróság ítéletét, ha azt találja, hogy az esküdtek vagy a bíróság „az ügy lényegében tévedtek”, hivatalból megsemmisíthesse s új eljárást rendelhessen el. (l. alább a 142. §-ban).

2. A büntügyi perorvoslatok általános reformja iránt érdekes reformjavaslatot készített annak idején *Fayer* (Tanulmányok a büntető jog és büntető eljárás köréből. 1—28. és Zeitschrift XIV. k. 214., Vezérfonal 23—25.). Szerinte minden bűnperben egy jogorvoslat (felebbezés) lenne, mely alaki és anyagi kérdésekre kiterjedne s menne mindig egyenesen a Kuriához. A Kuria a plaidoyer-k meghallgatása után 1. vagy megsemmisítené az ítéletet s ekkor a kir. táblához menne az ügy, új eljárás végett; 2. vagy enyhítené a büntetést, esetleg felmenthetné az elítéltet. Súlyosítási jog nem illelné a Kuriát, ez csak az új eljárás során (tábla előtt) lenne elérhető.

Nézetem szerint a perorvoslatok gyökeres reformjának alap gondolata: az *egyfoku perorvoslat* (helyesen semmiségi panasz) *szigorú keresztülvitele mindenféle bűnügyben*, vagyis a felebbezés eltörlése s a *tény- és jogkérdést egyaránt felölelő egyfoku semmiségi panasz* következetes érvényesítése. L. Vélemény a magyar jogászgyűlésre. 1911. V. ö. a köv. §§-okat.

136. §. *A magyar büntető perjog perorvoslati rendszere.*

Irodalom: *Vargha F.*: A Bp. perorvoslati rendszere JEE. 179.; *Eördögh A.*: Jogt. K. 1906. 51., 52. sz., *Riedl V.* u. o. 1907. 43. l.; *Friedmann E.*: u. o. 54. l.; *Berger M.*: u. o. 1911., 349.; *Degré M.* és *Finkey F.* véleménye az 1911-iki m. jogászgyűlésre. J. Gy. irományai I. 102., 139., *Doleschall A.* előadói beszéde u. o. II. 193., 382.

I. A Bp. által ismert perorvoslatok: 1. felfolyamodás, 2. felebbezés, 3. semmiségi panasz, 4. perorvoslat a jogegység érdekében, 5. újrafelvétel, 6. kijavítás, 7. igazolás.

Ezek közül:

a) *rendes perorvoslatok*, amelyek még *nem jogerős bírói határozatok ellen* használhatók: a *felfolyamodás* a végzések ellen, a *felebbezés* és a *semmiségi panasz* ítéletek ellen;

b) *rendkívüli*, vagyis *jogerős bírói határozatok ellen* használható perorvoslatok: az *újrafelvétel* és a *jogegység érdekében való perorvoslat*;

c) *tág értelemben vett*, vagyis *nem sajátképeni perorvoslatok a kijavítás és az igazolás*, az előbbi a felek kérelme nélkül önmaga, a leírási hibát elkövető bíróság általi kiigazítás, utóbbi a fél által elkövetett mulasztás jogkövetkezményeinek elhárítása iránti kérelem.

1. Perorvoslatoknak a Bp. értelmében csak *bírói határozatok*, (végzések és ítéletek) ellen van helyök ugyanazon vagy más (felsőbb) bírói hatóságokhoz. A kir. *ügyészségnek* a vádemelést megtagadó határozata ellen a főügyészséghez vagy az igazságügyminiszterhez intézett *folyamodás* (BP. 42. §.) perorvoslatnak nem tekinthető, épügy nem sorozza a perorvoslatok közé a BP. a vizsgálóbíró *intézkedései* (nem végzései)

ellen a vádtanácsnál emelhető *panaszt*. (BP. 113. §.) Valamint nem perorvoslat a királyi *kegyelemért* való folyamodás (BP. 498., 514. §.), mert a király nem bíró.

2. A perorvoslatok közül a felebbezés és a semmiségi panasz *felfüggesztő* hatályuak, vagyis azok bejelentése által a megtámadott határozat csak akkor lesz *jogerős*, ha további perorvoslatnak a törvény szerint nincs helye. A *felfolyamodásnak*, *igazolásnak* és az *ujrafelvételnek* azonban *rendszerint* nincs felfüggesztő hatályuk, mert úgy az eljárás, mint a terhelt érdeke azt kívánják, hogy a kisebb jelentőségű határozatok elleni perorvoslatok ne akasszák meg a per folyamatát. Kivételesen azonban a felfolyamodás és az ujrafelvétel szintén lehetnek felfüggesztő hatályúak (Bp. 158., 163., 246., 453. §§.).

3. A felfolyamodás, felebbezés és a semmiségi panasz *átszármaztató* hatályúak, vagyis ezek átviszik az illető kérdést vagy magát az egész pert egy felsőbb bíróság döntése elé. Nincs ily hatálya az ujrafelvételnek, melyre nézve ugyanaz a bíróság határoz elsőfokban, amely először is határozott.

4. A perorvoslatot elintéző bíróság vagy *érdemlegesen felülbírálja* az ügyet, illetőleg a hozzá áttett vitás kérdést, tehát ha szükséges, megváltoztatja, a „törvénynek megfelelő“ határozattal pótolja a helytelennek vagy egyenesen törvénysértőnek talált határozatot, vagy csak a törvényesség szempontjából vizsgálja felül az ügyet s a törvénysértőnek talált határozatot *megsemmisíti* és az eljárt alsóbb bíróságot új eljárásra utasítja vagy ezzel más bíróságot biz meg. A Bp. értelmében mindenik perorvoslat jogot ad az azt elintéző bíróságnak úgy az érdemleges felülbírálatra, mint a megsemmisítésre. A semmiségi panasz azonban csak akkor, ha *anyag*i semmiségi ok miatt használtatott; alaki semmiségi ok felpanaszlása esetében a felsőbbbíróságot csak semmisítő jogsultság illeti.

5. Több tekintetben különleges elbírálás alá esik a Bp. által meghonosított *perorvoslat a jogegység érdekében*. Ez a „perorvoslat“ ugyan szintén valamely bíróság téves, törvénysértő (jogerős) határozata ellen irányul, ennyiben tehát a perorvoslat fogalma alá vonható, de lényegesen különbözik a többi perorvoslatoktól annyiban, hogy nem valamelyik fél által használható (egyedül a koronaügyész, mint igazságügyi

hatóság élhet vele) s a reá hozott határozat szabály szerint nincs kihatással a felekre (csak az in melius hozott határozat). Különösen mióta ezt a perorvoslatot a Kuriának nem is rendes, hanem egy különleges (u. n. *jogegységi*) tanácsa bírálja el s a hozott határozat döntvény jellegével bír (1912: LIV. t.-c. 75. §.), még jogosultabb a kívánság, hogy ez a jogeszköz a perorvoslatok köréből kihelyeztessék.

II. Régebbi gyakorlatunkkal szemben a Bp. korszakalkotó reformokat valósított meg a perorvoslatok terén. Régebbi jogunknak épen ez a része volt az, amely leggyökeresebb javításra szorult. 1872 előtti gyakorlatunkban valódi labirinth volt a perorvoslati szak. Büntetőbírói gyakorlatunk e részben is követte a polgári perjogot s készséggel adott helyet a nemesek ügyeiben a különböző nevű és hatályu perorvoslatoknak (ellenmondás, halasztás, felebbezés, perujítás).

1872-ben a büntetőbírói gyakorlat az ellenkező utra tér s csak két rendes perorvoslatot ismer: a *felebbezést* és esküdtbírószági ítéletek (sajtóperekben) ellen a *semmisségi panaszt*. A felebbezés azonban, amely ugy végzésnek, mint ítéletek ellen egy érdemleges (tény- vagy jogi) kérdésekben, mint semmisségi okok miatt használható volt, kétfoku, sőt az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság kérdésében háromfoku (vizsgálóbíró, törvényszék, tábla, Kuria) volt, ami a büntetőperek rendkívüli hosszadalmasságát s ezzel az egész b. igazságszolgáltatás lassúságát idézte elő. Másik, még nagyobb fogyatkozás volt, hogy a felebbezés elintézésé mindenik fokon tisztán *írásbeli uton* (tanácsülésem) történt, vagyis e részben teljesen a nyomozó rendszerrel maradtunk.

E tarthatatlan, a modern b. perjog elveivel teljesen ellenkező perorvoslati rendszeren a Bp. a következő nevezetes reformokat valósította meg:

a) szabatosan, a modern tudományos követelmények szerint szervezte a különböző perorvoslatokat, így elkülöníti a *felfolyamodást* a *felebbezéstől*; a *semmisségi panaszt* törvényszéki vagy táblai ítélet ellen is használható rendes perorvoslattá teszi; behozza a *jogegység érdekében* való perorvoslatot; az *ujrafelvételt* szélesebb körre kiterjeszti;

b) megszorítja az egyes perorvoslatok használhatóságát, a felfolyamodást, rendszerint, a felebbezést pedig kivétel nélkül *egyfokúvá* teszi, a semmisségi panasz eseteit pontosan megállapítja;

c) a perorvoslatok elintézési módját, illetőleg a felebbviteli eljárást a *szóbeliség* s részben a *közvetlenség* elvére fekteti, vagyis meghonosítja a kir. táblák előtt a *felebbviteli főtárgyalást*, a Kurián a *tárgyalást*, ami eddigelé ismeretlen volt.

A Bp. e nagyszabásu reformjai (részletesen az alábbi §§-okban) perorvoslati rendszerünket teljesen újjá és a modern perjoghoz illővé tették. Ennek dacára ez a része lett Bp.-unknak ugy elméleti, mint gyakorlati részről leghevesebb ostromnak kitéve. A ténykérdésben való felebbezés fentartása, különösen pedig a semmisségi panasz új szabályozása (a Kuriának érdemleges ítélethozatal iránti joga) miatt többen (Fayer, E. Illés) éles harcot indítottak a Bp. perorvoslati része ellen.

E harcok, illetőleg kifogások s főleg a Kuriának a járásbírószági ügyek-

től való tehermentesítése iránti gyakorlati kívánság teremtette meg 1907-ben a Bp. *első novelláját* (1907: XVIII. t.-c.), mely a perorvoslati rendszert két pontban módosítja. (L. alább a 139. §-t.)

Ugyancsak ezen elméleti és gyakorlati kifogásokra vezethető vissza, hogy az 1911-ben tartott magyar jogászggyűlésre a büntető perjog köréből az tüzetett ki vitakérdésül: „mily irányban kellene módosítani a Bp. perorvoslati rendszerét?” A jogászggyűlés (*Degré M.* és *Finkey* véleménye s *Doleschall A.* előadói javaslata alapján) a gyökeres *revisio* kérdéseiben (a felebbezés eltörlése, az esküdtszéki verdict *revisiója*) nem foglalt állást, azonban kívánatosnak jelentette ki, hogy a *szébeli tárgyalás* és a *közvetlen bizonyításfelvétel* elve a felebbeviteli főtárgyaláson, illetve tárgyaláson is *szabályként* érvényre emeltessék; ezenkívül több, főleg a semmiségi panaszra vonatkozó kisebb módosítást ajánlott. L. a jogászggyűlés irományai II. k. 229—230. l.

A Bp. második novellája (1914: XIII. t.-c.) a *semmiségi panasz* tekintetében ezeket az óhajokat legnagyobb részben meg is valósította s ezzel a Bp.-nak ezen, annyira kifogásolt fejezetét több lényeges pontban kijavította. (L. alább a 141. §-ban).

I. FEJEZET.

A rendes perorvoslatok.

1. A felfolyamodás.

137. §. *A felfolyamodás szabályai.*

A per folyamán hozott rendszerint nem ügydöntő jelentőségű bírói *végzések* ellen használható perorvoslatot a 'BP. a polgári prts mintájára, *felfolyamodásnak* nevezi, megkülönböztetésül az ítélet elleni felebbezéstől.

I. A *felfolyamodás igénybevételének szabályai* a Bp. szerint.

1. Rendszerint *minden* végzés ellen, mely a bűnvádi eljárás során hozatott, felfolyamodással lehet élni. Ki van zárva azonban a felfolyamodás: a) a *kir. Kuria* végzései ellen, b) oly alsóbírói végzések ellen, amelyeknél a *törvény* ezt *kifejezetten megemlíti*.

Ki van zárva a felfolyamodás a BP. 5, 28, 43, 52, 69, 110, 114, 116, 129, 231, 262, 268, 269, 274, 283, 293, 300, 339, 340, 371, 393, 398, 408, 418, 455, 459, 467, 528, 535, 538, 539. és 559. §§-ában meghatározott esetekben.

2. A felfolyamodás szabály szerint *egyfoku*. A második bíróság végzése ellen további felfolyamodásnak rendszerint nincs helye. Csupán két végzés ellen enged a törvény esetleg kétfoku felfolyamodást, t. i.: 1. az előzetes *letartóztatást*,

illetőleg *vizsgálati fogságot* elrendelő, vagy fentartó, 2. a vádlónak a *vizsgálat elrendelése iránt* tett indítványát *elutasító* végzések ellen. E kérdésekben a vizsgálóbíró által elsőfokban hozott végzés ellen a vádtanácshoz s ennek *másodfoku* végzése ellen (Bp. 105. és 151. §.) a kir. *ítélőtáblához* lehet felfolyamodni. A kir. táblától azonban további felfolyamodásnak ily esetekben sincs helye.

A vádtanács vagy a törvényszék által ily kérdésekben *elsőfokulag* hozott (267., 268., 279. §.) végzések ellen nincs helye kétfoku felfolyamodásnak, miután a 378. §. csak a *vádtanácsnak másodfokban hozott* ily végzései ellen enged további felfolyamodást. Ily végzések tehát nem jöhetnek a Kuria elé. Ugyanigy *Vargha F. Com. III. 8.* és a bírói gyakorlat (BJT. XLI. 171. Jgt. K. 1900. 38., 46. és 192. 62.)

1900. előtti gyakorlatunkban a vizsgálati fogság kérdésében, valamint az eljárást megszüntető végzés ellen a Kuriaig lehetett felebbezni.

3. Felfolyamodásra jogosítottak: a) azok, akik az ítélet ellen *felebbezésre vannak jogosítva* (Bp. 383. §.) u. m. a terhelt, ennek házasátársa, védője és törvényes képviselője, a vádló és a sértett, ezenkívül b) a *tanúk, szakértők* és mindazok, („*mások*“) akikre az illető végzés vonatkozik. (Bp. 378. §. 4. bek.).

4. A felfolyamodásra vonatkozó nyilatkozatok *írásban* vagy jegyzőkönyvbe mondással tehetők. A felfolyamodás a *végzés kihirdetésekor* jelentendő be. Indokolását a bejelentéskor, vagy ettől számított legfeljebb *nyolc nap alatt* lehet a kihirdetést teljesítő bíróságnál előterjeszteni. Ha a végzést kézbesítés útján közölték, a felfolyamodást és indokolását a kézbesítéstől számított *nyolc nap alatt* kell annál az *elsőfoku bíróságnál* előterjeszteni, mely a kézbesítést elrendelte.

A felfolyamodó *ellenfele* a felfolyamodást és indokolását a bíróságnál *megtekintheti és ellenészrevételeit* az iratok felterjesztéséig az eljáró bíróságnál, azután pedig az ügynek elintézés végett való bejelentéséig a felfolyamodás tárgyában határozó bíróságnál benyújthatja. (Bp. 378. §. 5—8. bek.).

Az *elkésést, a törvény által kizárt vagy nem jogosult egyén által előterjesztett* felfolyamodást a bejelentést elfogadó bíróság *hivatalból* köteles visszautasítani. A visszautasító végzés ellen használt felfolyamodás azonban csak *elkésés* miatt utasítható vissza. (Bp. 389. §.)

A *semmiségi panasz* visszautasítása miatt bejelentett felfolyamodást mindig a Kuria bírálja felül. Ezt kimondja a Kuria 84. sz. TH.-a: „Ha az elsőfoku bíróságnál, vagy a törvényszéknél mint felebbviteli bíróságnál bejelentett semmiségi panaszt ugyanaz a bíróság visszautasítja, a visszautasító végzés ellen használt felfolyamodás felülvizsgálata a Kuria hatáskörébe tartozik.“ (BJT. XLVIII. 145.)

Visszautasítás esetén kívül a végzést hozott bírő, illetőleg bíróság a felfolyamodást, a szükséges iratokkal együtt, haladék nélkül felülvizsgálat alá terjesztli. (Bp. 378. §. ut. bek.).

II. A felfolyamodás elintézése.

1. A felfolyamodást mindig a megtámadott végzést hozó bíróságnak közvetlenül felette álló bíróság vizsgálja felül, u. m. a vizsgálóbírónak és a vádtanács elnökének végzéseit: a vádtanács, — a vádtanácsnak, a törvényszéknek, az esküdtbírósnak és a kir. ítélőtábla részéről kiküldött bírónak vagy megbízott járásbírósnak (403. §.) végzéseit: a kir. ítélőtábla, — a kir. ítélőtábla végzéseit: a kir. Kuria. (Bp. 378. §. 3. bek.).

A BP. nem említi meg világosan, ezért a gyakorlatban vitás lett, ki intézi el a *főtárgyalás elnökének* a 297. §. alapján hozott végzése ellen beadott felfolyamodást. Némelyek, így *Varga Nagy István* (BJT. XXXIX. 193.), azt vitatták, hogy a főt. elnök végzését maga az illető főtárgyalási tanács bírálja felül, mert a 300. §. vonatkozik a táblára és a Kuriára is, s a kuriai tanács-elnök ily végzését akkor nem lenne hova feljebbvinni. *Vargha F. a kir. táblát* (táblai tanács-elnök ily végzése ellen a Kuriát) tekinti a felf. felülvizsgálatára jogosítottnak, a Kuria tanácselnökének ily végzése ellen pedig szerinte nincs helye felfolyamodásnak. Ez utóbbi nézet kétségtelenül helyesebb, mert ha maga az illető tanács bírálná felül elnökének végzését, ez esetben az elnök maga is részt venne a saját határozatának felülvizsgálatában, a mi a BP. 66. §-ának értelmével is ellenkezik.

2. A felülvizsgálat módjára nézve a törvény a vádtanácsnak szabad kezét ad arra nézve, hogy *tisztán írásbeli* uton (zárt ülésen), vagy a felek és a vizsgálóbíró meghallgatásával, tehát szóbelileg és ügyfélnyilvánosság mellett intézze el az ügyet. A vádtanács ugyanis, *ha szükségesnek találja*, a felek, esetleg a vizsgálóbíró meghallgatása vagy nyilatkozatuknak megszerzése után intézi el a felfolyamodást. (Bp. 379. §. 1. bek.).

A kir. *ítélőtábla*, illetőleg a kir. *Kuria* azonban mindig *zárt ülésben*, végzéssel intézik el a felfolyamodást. Érdemleges elintézés előtt ülésen kívül is elrendelhetik az iratok kiegészítését és a felfolyamodásban foglaltakra nézve felvilágosítást kívánhatnak az eljáró bíróságtól. (Bp. 379. §. 2. bek.).

3. A felfolyamodás felülvizsgálatára hivatott mindenik bíróság *érdemlegesen, végzéssel* dönti el a hozzá utalt kérdést. Az elintéző végzés háromféle lehet: 1. *visszautasító*, 2. *megváltoztató*, illetőleg *megsemmisítő* és 3. *elutasító* (helybenhagyó).

A föltulvizsgáló bíróság visszautasítja a felfolyamodást, amelynek visszautasítását az alsófoku bíróság elmulasztotta.

Ha a felfolyamodás az érdemben elbirálható, a föltulvizsgáló bíróság a megtámadott végzést, amennyiben erre törvényes alap van, megváltoztatja, illetőleg megsemmisíti és a törvénynek megfelelően határoz. Ellenkező esetben a felfolyamodást elutasítja. (Bp. 379. §. 3—4. bek.)

Bírói hatáskör hiánya, a területenkivüliség és a mentelmi jog megsértése a felsőbb bíróság által mindig *hivatalból veendő figyelembe* (Bp. 379. §. ut. bek.), tehát az alsóbb bíróság végzése ez okok miatt akkor is megsemmisítendő s a törvénynek megfelelő végzés hozandó, ha a felfolyamodó ezeket fel sem hozta.

III. A felfolyamodás hatálya.

A felfolyamodásnak csak azokban az esetekben van felfüggesztő hatálya, melyekben ezt a törvényt kifejezetten kimondja. Mindazáltal az a vádtanács, törvényszék, esküdtbíróság vagy kir. ítélőtábla, mely a megtámadott végzést hozta, ennek foganatosítását *fontos okból felfüggeszheti* a felfolyamodás elintézéséig. (Bp. 380. §. 1—2. bek.).

A felfolyamodás beadása szabály szerint nem akasztja meg a bűnvádi eljárás továbbfolyását, nehogy azonban a felek a felfolyamodással megtámadott végzések rögtöni végrehajtása által (pl. letartóztatás) esetleg helyrehozhatatlan károkat szenvedjenek, a törvény *kivételesen* megengedi, hogy a vádtanács, törvényszék, esküdtbíróság vagy kir. tábla, az általuk hozott végzés foganatosítását *fontos okból* a felfolyamodás elintézéséig felfüggeszthessék.

IV. A felfolyamodás használhatására és elintézésére vonatkozólag minden más kérdésben, amiről t. i. a BP. 378—380. §-ai nem rendelkeznek, a *felebbezésre* előirt rendelkezések (BP. 386, 387, 389, 390, 391, 394, 396. és 425. §§. és a 388. §. 4. és 6. bekezdése) *megfelelően alkalmazandók*. (Bp. 380. §. ut. bek.).

Ismétlések elkerülése végett a törvény a felebbezésnél előirt egyes fontosabb szabályoknak a felfolyamodásnál leendő „megfelelő” alkalmazását az illető §-ok felsorolása által rendeli el. Ebből folyólag: a *vádlott terhére* használt felfolyamodás a *vádlott javára* használnak is tekintendő. (387. §. 2. bek.) Oly eljárási szabály megsértése miatt, mely a vádlott javára szolgál, felfolyamodás nem használható. (386. §.) A föltulvizsgálat csak a *végzés megtámadott részére* szorítkozhatik kivéve a hivatalból figyelembe veendő semmisségi eseteket. (387. §. 1. bek.). A felfolyamodás a 8 napi határidő alatt *módosítható*, az indokolás pedig *kiegészíthető*. (388. §. 6. bek.).

Ha a felfolyamodó nem jelöli meg világosan, hogy a végzés melyik intézkedése ellen használja a perorvoslatot, a vádtanács a felfolyamodót végzéssel felhívhatja, hogy ezt 3 nap alatt szóval vagy írásban pótolja a

ha e felhívás eredménytelen maradt, a felfolyamodás visszautasítandó. (391. §.) A felfolyamodó a felfolyamodást az azt elintéző bíróságnál e célból kitzított zárt ülés megkezdéséig visszavonhatja. (394. §.) A felfolyamodást elintéző bíróság hozott határozatát az első fokon eljáró bíróságnak küldi meg s ez hirdeti ki, illetőleg kézbesítetteti azt az érdekelteknek. (425. §.)

2. A felebbezés.

138. §. *A felebbezés fogalma és jogosultsága.*

Irodalom: A 136. §-nál idézettek felül *Baumgarten* I.: Felebbvitel a ténykérdésben 1899. (J. Egly. É. 141. sz.); *Wlassics* Gy.: A. b. elj. alapelvei 57—72.; *Fayer*: B. elj. reformjához 16—24.; *Tanulmányok* 1—28.; *Darvai Dénes*: Az új angol bünygyi felebbvitel. *Jogt. K.* 1908. 207., 215., 231. l.; *Weidlich*: Der englische Criminal Appeal Act. *Zeitschrift* 28. k. 107—120.; *Eise*: Die Criminal Appeal Act u. ihre Durchführung in Praxis. *Zeitschrift* 29. 231—239.; *Korwin-Debanski*: Die Nichtigkeitseründe der öst. Str. proz. Leipzig 1913.; *Raiga J.*: La cour d'appel criminel en Angleterre. Paris 1913.; *Schwarze*: Berufung in Strafsachen, 1883.; *Stenglein*: Wieder die Berufung, 1894.; *Zucker*: Keine Berufung in d. Schuldfrage, 1894.; *Aschrott*: Reform des Strafprozesses 1906. 642—711.

I. A felebbezés a Bp. értelmében valamely alsóbb bíróság *ítélete* ellen megengedett az a perorvoslat, mely által az illető ügy *akár a tényállásra, akár a jogi kérdésekre* vonatkozólag egy felsőbb bíróság felülvizsgálata és újból való *érdemleges* elintézése elé vitetik. A felebbezés e szerint abban különbözik a felfolyamodástól, hogy csak *ítéletek* ellen használható és mindig *felfüggesztő hatályu*, a semmiségi panasztól pedig abban, hogy nemcsak a jogi kérdéseknek, hanem a *ténymegállapításoknak a felülvizsgálására és helyesbitésére* is kiterjed.

1. Van-e jogosultsága a büntető perben a felebbezésnek, különösen lehet-e a *ténykérdésben* helyet adni a felülvizsgálatnak, vagy lehet-e a ténykérdés felülvizsgálatát a modern bünyvádi eljárás alapelveivel, főleg a *közvetlenség* elvével összhangzatosan szervezni, ez rég idő óta egyik legvitásabb és legfontosabb kérdése a perjogi irodalomnak. A bünyvádi per egész szerkezetére, sőt a bírói szervezetre is e kérdés a legmélyrehatóbb befolyással van. A nyomozó eljárás *írásbeli felebbezését*, a tényállásnak az *iratsomó alapján* való felülvizsgálatát s esetleg megváltoztatását azonban ma már egyetlen modern perjogi író sem helyesli, úgy hogy a vita ma tulajdonképen csak a felebbezés *teljes eltörlése* vagy megszorítása, illetőleg a felebbviteli főtárgyalás berendezése körül forog. Jól mondja *Wlassics*: A haladás emberének csak két ut közt lehet választani, egyik: a felebbezés teljes eltörlése, illetőleg a ténykérdés felebbezhetlensége, másik a felebbviteli bíróság előtt éppoly szóbeli és közvetlen főtárgyalás szervezése, mint az elsőfoku előtt. Harmadik ut nincs, vagy visszafelé vezet (id. m. 59. l.) *Schwarze* pedig leple-

zetlenül kimondja: közvetlenség és felelősség összeegyeztethetlenség. Akik a felelősséget nélkülözhetlenség tartják, azoknak következetesen vissza kell térniük az írásbeli eljárásához (id. m. 16.)

A felelősség hívei rendszerint arra hivatkoznak, hogy a büntető eljárás célja, az anyagi igazság kiderítése vagy legalább megközelítése, azt kívánja meg, hogy a bűnperben, melyben valakinek szabadságáról, becsületéről, esetleg életéről van szó, a lehetőség határáig mindent megtegyünk az ítélet alaposágára s az emberi tévedések elkerülésére. Ne elégedjünk meg tehát egy bíróság ítéletével, amely könnyen lehet tévedés, vagy elfogultság szüleménye, hanem az első bíróság ítéletét bizzuk a mélyebb elméleti, több gyakorlati ismeretekkel bíró s elfogulatlanabb felsőbb bíróságok felülbírálására. A jogérzet is jobban megnyugszik több bíróság ítéletében s a több bíróság által való megbírálás az alaposágnak bizonyára nagyobb fokát, a tévedések kisebb eshetőségét biztosítja. Ami a felsőbb bíróságok előtti eljárás nehézségeit illeti, ezek nem leküzdhetetlenek. S ha a felelősség szóbeli felelősségi főtárgyaláson intéztetik el, ez esetben csak a másodfokú bíróság létszáma emelendő, az első- és harmadfokú esetleg csökkenni fog, ellenben a felelősségi eltörlésével az elsőfokú és a semmitőszéki bíróság tagjainak száma lenne emelendő.

A felelősségi elvi ellenségei (*Schwarze, Zucker, Mittelstädt, Aschrott, Liszt, Dohna, Baumgarten, Vargha F.*) ezzel szemben arra hivatkoznak, hogy éppen az anyagi igazság megközelítése szempontjából nem helyes elhelyezni a ténykérdés felelősségi, mert a felelősségi főtárgyalás, még ha csakugyan a szóbeliség és közvetlenség elvei szerint akarnók is azt berendezni, ami azonban tényleg óriási teher lenne úgy az államra, mint a felelőkre, nem nyújt több biztositékot a per alaposabb eldöntésére, mint az első bíróság tárgyalása. Eltekintve, hogy a bizonyítékok sokszor nem ismételtetők, a második tárgyaláson a felelő rendszerint csak egymás gyengéit — amit az első tárgyaláson felismertek — fogják feszegetni. S ha tudják, hogy az első tárgyalás nem döntő, taktikázásból az első tárgyalást csak formáságnak fogják tekinteni. A felelősségi főtárgyalás nem egyéb, mint egy másodszori elsőfokú főtárgyalás (*Schwarze 17.*), amely azonban sohasem ad oly tiszta képet az ügyről, mint az első. A tanuvallomások, kivált a hosszabb idő után és ismételve történő kihallgatások megbízhatatlanságát kézzelfoghatólag igazolják a Stern W. féle lélektani kísérletek. A ténykérdésben való felelősségi mellett továbbá — mint *Baumgarten* (5. l.) helyesen kiemeli — a bíróság nem önmagának, nem saját lelkiismeretének megnyugtatóra dolgozik, hanem legtöbbször a felső bíróság helyeslését akarja kivívni. Az igazság megközelítését a ténykérdés felelősségi nem hogy könnyítene, de gyakran éppen megnehezíti. A tévedés lehetősége pedig három vagy bármennyi fokú bíróságnál sincs kizárva.

Elvi szempontból tehát a modern büntető eljárás vezérelvei alapján a ténykérdés felelősségi nem lehet helyeselni. El kell azonban ismerni, hogy a felelősségi eltörlésének nélkülözhetetlen feltétele az elsőfokú s így a ténykérdésben végleg ítéző bíróság teljes pártatlansága, kitűnő szakképzettsége és anyagi függetlensége. E feltételek hiányában a felelősségi teljes eltörlése gyakorlati szempontból merész kísérlet lenne. A kérdés eldöntése tehát mindig az illető állam bírósági szervezetétől függ.

Érdekes azonban, hogy amennyire vitás a hivatalnok-bíróság ítélete elleni felelősségi kérdés, annyira vitán felül áll, hogy az esküdtírbíróság ítélete ellen a ténykérdés felelősségi nincs helye, ami szintén amellet bizonyít,

hogy a jogérzet megnyugszik egy bíróság ítéletében is, ha e bíróság megfelelő biztosítékokkal vétetik körül.

Az *osztrák* Bp. (343. §.) az esküdtbíróság ítélete ellen is enged felebbezést, de csak a büntetés kiszabás tekintetében. Egyedül az 1907-iki *angol* törvény az, mely ténykérdésben is megengedi a verdict elleni felebbezést.

Az 1907-iki *angol Criminal Appeal Act* értelmében a rendes eljárás (on indictment) alapján bűnösnek talált vádlott három okból élhet felebbezéssel a „felebbezési bíróság“-hoz (Court of Criminal Appeal), 1. a bűnösséget megállapító *verdict* (conviction) ellen bármely *tisztán jogi* kérdésben: 2. a felebbezési bíróság engedélyével vagy az elsőfoku bírónak az ügy felebbezésre alkalmas voltát igazoló nyilatkozata alapján a marasztaló *verdict* ellen bármely *tisztán ténybeli*, vagy részben jogi, részben ténybeli kérdés miatt: 3. a felebbezési bíróság engedélyével a marasztaló *verdict* alapján hozott *ítélet* (sentence), helyesebben a büntetés kiszabás ellen, hacsak ezt a törvény ki nem zárja (pl. halálbüntetés esetében). Tulajdonképeni *felebbezésnek* a három eset közül csak a 2. pontban felsorolt tekinthető, a harmadik pont esete teljesen összeesik a continentalis perjogok semmisségi panszával. A törvény azonban mindhárom esetben jogot ad a felebbezési bíróságnak az érdemleges felülvizsgálatra vagyis új ítélet hozatalára is, azzal a különbséggel, hogy a *verdict* ellen használt felebbezés esetén, ha azt alaposnak találta, az első ítélet megsemmisítése mellett új *verdict*tel vagy ítélettel rendszerint csak felmentést mondhat ki, az *ítélet* elleni (3. p.) vagy *special verdict* (csak ténykérdésre kiterjedő *verdict*) elleni felebbezés esetén pedig, ha a felsőbíróság nézete szerint másként kellett volna határozni, az elsőfoku ítéletet megsemmisíti s a *verdict által igazolt, a törvénynek megfelelő* (warranted in law by the verdict) új *ítélettel* pótolhatja azt, akár szigorubb, akár enyhébb legyen az. (4. Art. 5. art.) (A reformatio in pejus eszerint még van engedve). Bizonyos esetekben (5 Art) a felebbezési bíróság a téves minősítést is megváltoztathatja, illetőleg a *verdictet* ő maga új *verdicttel helyettesítheti*. Másfelől a felebb. bíróság elutasíthatja a felebbezést akkor is, ha az a felebbező által megtámadott részében ennek javára lenne megváltoztatható, de a felebb. bíróság a megtámadott ítéletben nem lát lényeges sérelmet (no substantial miscarriage of justice) (4. Act 1. p.) Részletesen I. *Darvai D. és Weidlich* id. h.

Az *angol felebbezési törvény* is élénk bizonyossága annak, mely kevés érzékük van az angoloknak a jogászai szabatoság iránt. Másfelől nevezeter jelenség arra nézve, hogy az esküdtek *verdict*t az angolok sem tekintik megtámadhatatlannak, csupán a felmentő *verdict* maradt még mindig sérthetetlen.

2. A felebbezést *szakbíróság* ítéletei ellen ismerik a *francia, belga, olasz, norvég, genfi* perrendtartások. Az 1873-iki *osztrák* perrendtartás már igen erősen korlátozza, a középsúlyú és súlyos delictumokra nézve *csak a büntetés kérdésében* enged felebbezést, a ténykérdés felebbezését tehát eltörli, (csak járásbírói ügyekben engedi meg ezt is), az 1877-iki *német* perrendtartás szintén eltörli a középsúlyú cselekményekre nézve.

Németországban 1877. óta is több ízben megújult a harc a felebbezés visszaállítása iránt. 1885-ben és 1894-ben javaslat is terjesztetett ez iránt a birodalmi tanács elé. 1905—6-ban a Bp. új javaslatát készítő bizottságban is több alakban felvetődött a felebbezés kiterjesztésének s a felebbviteli bír-

ságok szervezésének eszméje. Az 1908-iki tervezet, mely az egész b. bírásokodást különböző schöffenbírói testületekre ruházta, e célból külön „felebbezési (kis- és nagy) schöffenbíróság“-okat szervezett. Az 1909-iki tervezet ehelyett a Landgericht-eknél ohajtott külön felebbezési tanácsokat felállítani. A felebbezés elvi ellenségei azonban minden alkalommal élesen elleneztek a felebbezés kiterjesztését.

3. A magyar jogászközönség a Bp. javaslatain kívül két izben foglalkozott különösebben a felebbezés eltörlésével a VII. (1879) és a XII. (1911) m. jogászyűléseken. Előbbi alkalommal Csemegi K. védte annak fentartását.

Az 1911-iki gyűlésen *Finkey* javasolta a felebbezésnek mai alakjában leendő eltörlését s annak a *tény- és jogkérdésre kiterjedő egyfoku semmisségi panasszal* helyettesítését. Szerinte az esküdtbíróági ítélet elleni semmisségi panasz lenne kiterjesztendő a törvényszéki ítéletekre is, vagyis ez utóbbiak ellen is a Kuriához menne a sem. panasz. A Kuria a tényállást maga nem revidálhatná, hanem ha a tények helyes megállapítása iránt aggályai volnának, az alsó forumot bizhatná meg új főtárgyalás tartásával.

A jogászyűlés *Doleschall* A. előadói javaslatára nem kívánt elvi állást foglalni a ténykérdésre irányuló felebbezés fentartása vagy mellőzése tárgyában, azonban szükségesnek tartotta, hogy „a szóbeli tárgyalás és a közvetlen bizonyításvétel elve a felebbezési eljárásban is érvényre emeltessek“, evégből kívánta annak kötelező kimondását, hogy „az alsó bíróság által megállapított tényállás hatálytalansága és ujjal helyettesítése csakis bizonyítás felvételével egybekötött felebbezési főtárgyalás, ill. tárgyalás alapján történhet“ s a Bp. 403. §-a oly értelmű megváltoztatását, hogy „a kiküldetés vagy megbíztatás útján felvett új bizonyítás a főtárgyaláson mindig megismétlendő.“ *Finkey*-nek a felebbezési eljárás egyes részletkérdéseire vonatkozó javaslatait, *Doleschall* ajánlatára, a jogászyűlés magáévá tette. L. id. h.

II. *A Bp. reformjai a felebbezés tekintetében és felebbezési rendszere.* Bp.-unk a tény- és jogkérdésre kiterjedő felebbezést mint a *kir. törvényszékek* (és a *kir. járásbíróságok*) *elsőfoku* ítéletei ellen engedett rendes perorvoslatot megtartotta, azonban gyökeresen szakított a régi eljárásunknak a nyomozó rendszerből fenmaradt felebbezési rendszerével s a felebbezés tekintetében is a lehetőségig érvényesíteni igyekszik a modern büntető perjog helyes vezérelveit.

1. Legelső gyökeres reformja volt e részben a Bp.-nak a több foku felebbezéssel gyökeresen szakítás. A Bp. értelmében kivételt nem tűrő *általános szabály az egyfoku felebbezés.* A másodfokon ítélő bíróság ítélete ellen további felebbezésnek soha nincs helye, ez a ténykérdésben végleg határoz. A második ítélet ellen csak semmisségi panasszal lehet élni *jogi kérdések* (u. n. semmisségi okok) miatt.

A miniszteri Indokolás azonban úgy látszik csak átmenetinek tekinti a felebbezésnek egyfokuvá tételét, melynek természetes fejleménye lesz valamikor a felebbezés teljes eltörlése. „Népünk és jogászközönségünk — úgy mond — a hosszú és állandó gyakorlat alatt megszokta a kétfoku felebbezést.

Ennélfogva a felebbezésnek teljes, átmeneti nélküli eltörlése megrázkództatást idézne elő, erős recensust keltene s végeredményében az igazságszolgáltatás biztonságába vetett hitet renditené meg.“ (55. l.)

2. A második, az előbbinél is nagyobb jelentőségű reform a felebbezések írásbeli (tanácsülési) elintézésével szakítás s a szóbeliség behozatala a felebbezés elintézésében, vagyis a felebbviteli főtárgyalások megteremtése. Sajnos, e részben sem mert a Bp. a teljesen radicalis utra térni. A felebbviteli főtárgyaláson ugyanis nem tette kötelezővé a bizonyítás ismétlését, vagyis a közvetlenség elvét már nem vitte keresztül s így a felebbviteli főtárgyalás gyakran csak a jogi kérdések élő szóval kifejtését és megvitatását jelenti.

Kétségtelen azonban, hogy a szóbeliség ily érvényesítése is óriási haladás és úgy a felek megnyugtatója, mint az anyagi igazság érvényesítése szempontjából korszakos lépés volt. S ha a felek valamelyike kéri, vagyis a ténykérdésben is felebbez, a bizonyítás részleges vagy teljes ismétlésének is bármikor hely adandó.

3. Harmadik nagy reformja a Bp.-nak a hivatalból való felebbezés eltörlése. Előbbi gyakorlatunk szerint „főbenjáró“, (halálbüntetéssel sujtható) cselekmény esetében a közzvádlónak kötelessége volt a pert a legfelsőbb forumig vinni, tehát az alsó bírői ítéletek ellen felebbezni, az alsóbb bíróságok pedig kötelesek voltak az ily pereket hivatalból felterjeszteni a felsőbb bíróságokhoz, ezek pedig felülbírálni akkor is, ha a közzvádló a felebbezést elmulasztotta. A BP. ezt az elavult intézményt végleg eltörli és sem a közzvádlót nem kötelezi véleménye ellenére a felebbezésre, sem az alsóbb bíróságokat arra, hogy bármely bűnvádi pert hivatalból terjesszenek fel a felsőbb bírósághoz, sem a felsőbíróságot nem kényszeríti arra, hogy a felek kérelme vagy indítványa nélkül eljárjon és ítéletet hozzon.

A BP. csak u. n. hivatalból figyelembe veendő semmisségi eseteket ismer, amidőn t. i. a felsőbb bíróság az alsóbb bíróság ítéletét bizonyos súlyos alaki vagy anyagi törvénysértés miatt megsemmisítheti. De ennek is csak akkor lehet helye, ha az alsóbb bíróság ítélete valamelyik fél felebbezése vagy semmisségi panasza folytán a felsőbb bíróság elé került.

A hivatalból felebbezést a XVIII. században kiadott helytartótanácsi intézkedések teremtették meg. Az újabb gyakorlatunkban a Kuria (mint legfőbb ítélőszék) V. sz. TH-a (1881) tartotta fenn annak érvényét a szándékosan az emberi élet ellen elkövetett cselekmények eseteire. Járásbírósági ügyekben azonban a 11. sz. TH. (1882 nov. 13.) szerint nem volt helye hivatalból felterjesztésnek.

A hivatalból felterjesztés egyedüli esete mai jogunkban, hogy a BN. 11. §-a értelmében a *közigazgatási hatóságoknak* a büntetés végrehajtását *felfüggesztő ítéleteit* hivatalból kell a másodfoku bírósághoz felterjeszteni felülbírálás végett.

4. A BP. felebbezési rendszerén a BP. első Novellája (1907: XVIII. t.-c.) két változtatást tett: 1. a felebbezést kizárja, illetőleg a kir. tábla *tanácsulése* által *visszautasítandónak* rendeli oly esetekben, midőn a vádlott a bírói rendkívüli enyhítési jog (BTK. 92. §. és KBTK. 21. §.) alkalmazásával a legkisebb büntetést kapta s az ítélet ellen egyedül ő, a vádlott) felebbezett további enyhítésért; 2. a törvényszék másodfoku ítéletei ellen beadott semmiségi panaszok felülvizsgálását, ami a Bp. szerint a Kuriát illette, a *kir. táblákra* ruházza.

III. A Bp. felebbviteli rendszere.

A Bp. és a Bp. első novellája alapján a Bp. felebbviteli rendszere a következő: 1. a kir. törvényszék elsőfoku ítétele ellen felebbezés a kir. táblához, ez ellen semmiségi panasz a Kuriához; 2. az esküdtbíróóság ítétele vagy a törvényszéknek nem felebbezhető ítétele (381. §. 2., 3. p.) és a kir. táblának első fokon hozott ítétele ellen semmiségi panasz a Kuriához; 3. a járásbíróóság ítétele ellen felebbezés a törvényszékhez, ez ellen semmiségi panasz a kir. ítélőtáblához.

A felebbezések elintézése e szerint a *kir. táblákat*, illetőleg a járásbíróósági ítéletek ellen használt felebbezésekre nézve a törvényszékeket terheli. A BP. életbelépte óta a kir. Kuria felebbezésekkel többé nem foglalkozik.

A Bp. felebbviteli rendszere, különösen a felebbezésnek *egyfokúvá* tétele s a hivatalból felebbezés eltörlése, jelentékenyen hozzájárult egyfelől büntető igazságszolgáltatásunk gyorsításához, másfelől egységének és belső értékének megszilárdításához. Ezt igazolja a következő néhány statisztikai adat is: 1901-ben 15.537 törvényszéki és esküdtbíróósági ítélet közül 4222 (27 %) lett felebbezve (1900-ban csak 15%), tehát az elsőfoku társas bírósági ítéletek 73 (1900-ban 85%-a) jogerős lett. 1905-ben pedig 22.533 ítélet közül már az első fokon jogerőre emelkedett 15.435 (68.5%), felebbeztetett 7098 (31.5%); 1906-ban 23.683 ítélet közül 8070 ellen használatott *perorvoslat* (34.08%), 1908-ban beadatott 6978 felebbezés és 499 sem. panasz.

139. §. A felebbezés általános szabályai.

I. A felebbezés esetei.

A BP. 381. §-a értelmében a törvényszéknek *első fokban* hozott *ítélete* ellen felebbezésnek van helye a *kir. ítélő táblához*. Emellett világosan kifejezi a törvény, hogy *nincs helye* felebbezésnek: 1. *esküdtbíróóság* ítétele ellen; 2. a *törvény-*

széknek oly ítélete ellen, mellyel a vádlottat egyedül *oly bűncselekményben mondta ki bűnösnek*, illetőleg *oly bűncselekmény vádja alól mentette fel*, mely *járásbíróság* vagy *közigazgatási hatóság hatáskörébe* van utalva; 3. a törvényszéknek *másodfokban* hozott ítélete ellen.

A Bp. 426. §-a értelmében ezenkívül nincs helye felebbezésnek: 4. *a kir. ítélőtáblának első fokban* hozott ítélete ellen sem.

A 381. §. 2. pontjának értelmezéseül a Kuria 81. sz. TH.-a kimondta, hogy: „A törvényszéknek elsőfoku ítélete ellen, ha csupán egy *oly bűncselekmény* miatt állapít meg bűnösséget, vagy *oly bűncselekmény vádja alól ment fel*, mely rendszerint *járásbíróság* vagy *közigazgatási hatóság hatáskörébe* van utalva, a felebbezés a BP. 381. §. 2. bekezdésének 2. pontja értelmében *csak az esetben van kizárva*, ha a cselekménynek említett *kisebb minősítése tekintetében a vád és az ítélet megegyeznek*.

Törvényszék előtt a BP. 18. és 19. §§-ai alapján összefüggés vagy egyesítés folytán elbírálandó cselekményeknél a perorvoslatot *az összes cselekményekre* nézve a *törvényszék hatáskörébe* utalt cselekmény miatt fentartott vád határozza meg; tehát felebbezésnek van helye.“ (Lásd BJT. XLII. 129.)

II. *A felebbezés tárgya. Semmiségi okok. Új bizonyítékok.*

A felebbezés használható: 1. az ítéletnek *rendelkező része*, 2. annak *indokolása*, 3. a főtárgyaláson és az ítélet hozásánál felmerült *semmiségi ok* miatt.

A főtárgyalás *előtt* felmerült, de a *főtárgyaláson fel nem hozott* semmiségi ok az ítélet ellen már nem érvényesíthető. (Bp. 382. §.)

A felebbezés tehát irányulhat: a) az illető ítélet *rendelkező* része ellen, így a beszámítás, a *bűnösség* kérdésének megállapítása vagy mellőzése, a *minősítés* vagy csak a *büntetés* ellen, b) az ítélet *indokolása* ellen és pedig akár a ténymegállapítások, akár a jogi fejtegetések ellen, c) a főtárgyalás *alatt* vagy az *előtt* felmerült törvénysértések (*semmiségi okok*) ellen, utóbbiakra nézve azzal a feltétellel, ha az illető fél a főtárgyalás *előtt* felmerült semmiségi okot a főtárgyaláson felhozta. A felebbezés mellett tehát külön semmiségi panasznak nincs helye, vagyis a törvényszék elsőfoku ítélete ellen a semmiségi okok miatt is felebbezéssel kell orvoslást keresni.

1. „Semmiségi ok“ alatt a Bp. szerint értendő *az alaki vagy az anyagi büntető törvények* egyes fontosabb rendelkezéseinek az alsóbb bíróságok által eszközölt *oly megsértése*, amely miatt az alsóbb bírói eljárás a felsőbb bíróság által egészben vagy részben *megsemmisíthető* s az alsóbb bíróság *új, a törvénynek megfelelő eljárásra* utasítható. Bizonyos semmiségi okok esetén azonban maga a felsőbb bíróság hozhat „a törvénynek megfelelő“ határozatot.

A semmiségi okokat a BP. két csoportja osztja, u. m. *alaki* és *anyagi* semmiségi okokra, aszerint, amint az alaki vagy az anyagi büntető törvények sértettek meg. Mindkét csoportban ismét vannak *hivatalból figyelembe veendő* okok, melyeket a felebbviteli bíróság a hozzájutott perben, a felek kérelme nélkül is köteles figyelembe venni s vannak oly okok, melyeket a felsőbb bíróság *csak a felek kérelmére* vehet figyelembe.

a) Az *alaki* semmiségi okokat a Bp. 384. §-a 11. pontba foglalja össze, egyenként felsorolván a *perjogi törvények* ama legfontosabb tételeit és elveit, melyeket az alsóbíróságok semmiség terhe alatt kötelesek megtartani. Legáltalánosabb, ezért leggyakrabban igénybe vett pontok az 5-ik és a 9-ik. Az ötödik pont szerint sem. ok: „*ha a bíróság oly szabálytalanságot vagy mulasztást követett el, melyet a törvény semmiség terhe alatt tilt*“. Ez alá a pont alá vonandók tehát a BP. egyes helyein kifejezetten megemlített *semmiségi esetek*, amelyek a 384. §-ban világosan nincsenek felsorolva. Igy semmiségi eseteket állapítanak meg a 204, 206, 229, 297, 304, 306, 310, 317, 318, 325, 327, 331, 343, 349, 353, 363, 367, 369, 542. §§-ai, melyek miatt tehát mindig a 384. §. 5. pontja alapján kell a febbezést (vagy semmiségi panaszt) bejelenteni. A 9. pont pedig elvi jelentőségű sérelmeket is felölel, midőn semmiségi oknak nyilvánítja: „*ha a bíróság a perorvoslatot használónak a főtárgyaláson tett indítványa felett nem határozott, vagy indítványa ellenére, illetőleg ellenzése dacára a főtárgyaláson oly közbeszóló határozatot hozott, mely a törvénynek a vád vagy a védelem szempontjából lényeges rendelkezését vagy elvét sértette meg, illetőleg tévesen alkalmazta*“. Ez utóbbi pont alapján lehet febbezéssel élni oly sérelmek miatt, melyek világosan sem a 384. §-ban, sem a törvény más §-ában nincsenek felemlítve, de a vádló vagy védő szemében *elvi sérelmeknek* tűnnek fel, mert a Bp.-nak a vád vagy a védelem szabadsága tekintetében elfoglalt elvi álláspontját, rendszerét érintik. Igy megsemmisítette a Kuria a 384. §. 9. pontja alapján az alsó ítéletet, midőn az alsó bír. a *bizonyítás kérdésében* az ítélethozatal előtt nem határozott BJT. XLV. 343. Általában a bizonyítás kérdésében (tanúk megesketeése, *kért bizonyítás megtagadása*) bejelentett sem. panaszokat a Kuria a 384. §. 9. p. alapján felülbírálja. L. ez iránt *Németh P.* cikkét a BJT. XLVII. 289. és LX. 10.

Az alaki semmiségi okok közül *hivatalból figyelembe veendő* az 1., 3., 4., 6. és 10. pontban felsoroltak (a bíróság nem volt törvényesen alakítva, olyan bírő is résztvett az ítélethozásban, aki nem volt jelen az egész főtárgyaláson, a bíróság hatáskörét túllépte, a főtárgyalást oly egyén jelenléte nélkül tartották meg, akinek jelenléte a törvény szerint mellőzhetetlen, ha az ítélet rendelkező része érthetetlen vagy az indokolás a rendelkező résznek ellenmond), ezenkívül a 11. pont (vád hiánya), de csak akkor, ha a bíróság törvényes vád nélkül állapította meg a vádlott bűnösségét és büntetését. (Bp. 384. §. ut. bek.) L. ez iránt *Németh P.*: BJT. LVII. 73. A 10. pontra: u. o. BJT. 173., 206.

A 384. §. 4. pontjára (hatásköri túllépés) a Kuria *elvi határozata*: Ha a kir. tábla szerint a törvényszék által elbírált eselekmény a Bpé. értel-

mében esküdőtörbíróság elé tartozik, a tábla az elsőfoku ítéletet a főtárgyalási eljárással együtt hivatalból köteles megsemmisíteni. E. H. 1911. évi 7021. sz. BHT. IV. 482. sz. L. még erre a pontra: *Drahanovszky G.*: BJT. LV. 218.

b) Az *anyagi* semmiségi okokat a Bp. 385. §-a három pontba csoportosítja: 1. Az első pont ismét három alpontba sorozva: a) a *tényálladék megállapítása*, b) a *bűncselekmény törvényes minősítése*, c) a *beszámíthatóságot*, a *bűnvádi eljárás megindítását* vagy a *büntethetőséget kizáró okok* alkalmazása körül elkövetett alsóbírói tévedéseket (ha a bíróság a büntető-törvény megfelelő rendelkezését *nem alkalmazta*, vagy *tévesen alkalmazta*) öleli fel. A 2. pont a *büntetéskiszabás* körül elkövetett világos törvénysértéseket (ha a bíróság a törvényes *büntetési tételeknek* vagy ezek enyhítésének, átváltoztatásának vagy súlyosításának *határait* nem tartotta meg), a 3. pont pedig a bírői *rendkívüli enyhítési jog* (Btk. 92. §., Kbt. 21. §.) alkalmazása körüli tévedéseket nyilvánítja semmiségi okokká.

Mindhárom anyagi sem. ok. az anyagi büntető-törvények oly lényeges sérelmét jelenti, amely miatt az ítélet, illetőleg annak sérelmes része (pl. ha csak a büntetési tételre történt tévedés) okvetlenül megsemmisítendő. Mindazáltal a védelem kedvezményezésének elvéből folyólag mindhárom ok csak akkor veendő hivatalból is figyelembe, ha a bírói tévedés a vádlott sérelmére szolgált. (Bp. 385. §. ut. bek.).

A bírói gyakorlatban különösen a 385. §. 2. pontjának értelmezése iránt volt nagy vita és ingadozás. A Kuria maga is úgy fogta fel ezt a pontot, hogy a büntetés *rendes* enyhítésére, a Btk. 91. §-ának alkalmazására e pont alapján nincs joga. (L. erről alább a semmiségi panasznál 143. §.). A Bpn. (1914. XIII. t.-c.) 33. §-ának 2. bekezdése végre eldöntötte *ezt* a vitát, amidőn kifejezetten megemlíti, hogy a Kuria is (éppúgy persze a kir. tábla) anyagi sem. ok megállapítása esetén a Btk. 90. vagy 91. §-ának alkalmazása körül elkövetett tévedéseket is maga orvosolhatja.

2. A felebbezésben, éppúgy az ellenfél által arra adott ellenészrevételekben *új bizonyítékokra* is lehet hivatkozni (Bp. 393. §.) Ez rendszerint akkor történik, ha a felek valamelyike (vagy a sértett) az alsóbíróság ténymegállapításait kifogásolják s annak helyesbítését kérik a kir. táblától. Új bizonyítékot egyébként nemcsak a felebbezésben, hanem külön kérvényben is lehet bejelenteni. A további eljárást ily esethen 1. a köv. §-ban.

III. A felebbezés korlátai a vádlott érdekében.

A 385. §. utolsó bekezdésében foglalt szabályon kívül, mely szerint az anyagi büntető törvényeknek a *vádlott javára szolgáló* megsértése csak erre irányuló panasz folytán veendő figyelembe, a BP. még következő, a felebbezést korlátozó szabályokat állítja fel a *vádlott érdekeinek* biztosítása céljából:

a) Ha a bíróság oly *eljárási szabályt* sértett meg, mely a vádlott javára szolgál, *ez okból* a vádlott terhére felebbezés nem használható. (Bp. 386. §.);

b) a felsőbíróság részéről a fölülvizsgálat — kivéve a hivatalból figyelembe veendő semmisségi eseteket — *csak az ítéletnek felebbezéssel megtámadott intézkedésére szorítkozik.* (387. §. 1. bek.);

c) a vádló részéről, habár a vádlott terhére használt felebbezés mindig a vádlott javára használnak is tekintendő. (u. o. 2. bek.);

d) a vádlott büntetése egyedül a vádlónak a vádlott terhére használt felebbezése esetében súlyosbítható. (u. o. 3. bek.);

A Bp. eszerint általános elv gyanánt nem fogadja ugyan el a felsőbíróság részére a büntetés súlyosbitásának tilalmát, azonban ha a vádló nem felebbezett vagy kifejezetten csak a minősítés kérdésében felebbezett, ez esetben ezt a tilalmat mégis elismeri. Ha tehát a felebbezés csak a vádlott javára történt, az erre jogosítottak (Bp. 383. §. II.) által, a vádlott biztos lehet afelől, hogy a kiszabott büntetés nem lesz feljebbemelhető. A vádlott javára történt felebbezés sohasem szolgálhat az ő hátrányára. A minősítést a felsőbíróság a vádlott felebbezése esetén is feljebbemelheti, de a büntetést csak akkor súlyosbíthatja, ha a vádló ez iránt felebbezett. A favor defensionis elvének befejezése végül, hogy:

e) a felebbező vádlott javára szolgáló körülmény alapján, ha az más vádlottra nézve is fennforog, az ítélet az utóbbi javára is megváltoztatandó, habár felebbezéssel nem élt is. (u. o. ut. bek.).

Állandó bírói gyakorlat, hogy ha a vádlott csak a büntetés enyhítése végett felebbezett, a felsőbíróság súlyosabb minősítést nem mondhat ki s a hatáskör is a felebbezéssel meg nem támadott ítéleti rész tartalma szerint igazodik. Így ha a tett a járásbíróság előtt mint könnyű testi sértés lett vizd és ítélet tárgyává téve, a törvényszék (ha az ügy felebbezés folytán oda kerül) nem nyilváníthatja a cselekményt mint büntetett első fokon az ő hatáskörébe tartozónak. (Így a Kuria: BJT. LII. 173.)

Ha az ítélet csak a minősítés és büntetés tekintetében felebbeztetett, a másodbíróság a bűnösség és beszámíthatóság kérdését felül nem vizsgálhatja. BJT. LIII. 365. Ha a felsőbíróság a minősítést lejjebb szállítja, a Btk. 92. §-át akkor is alkalmazhatja, ha a vádló annak alkalmazása miatt nem élt perorvoslattal. L. Madzsar K. BJT. LVII. 76., u. o. Kuria 246.

Egyedül a vádlott által történt felebbezés esetén nincs azonban kizárva az ő terhére szólóan is a hivatalból figyelembe veendő semmisség megállapítása. L. Jánossy Ferenc BJT. LXIV. 185.

IV. A felebbezésre jogosítottak:

A BP. 383. §-a értelmében felebbezéssel élhetnek:

I. a vádlottnak *mind javára, mind terhére:* a kir. ügyészség;

II. csupán a vádlott javára: a) a vádlott vagy helyette házastársa, ha pedig a vádlott nem teljes koru, törvényes képviselője, ez utóbbi még a vádlottnak kifejezett akarata

ellen is; b) a védő, a vádlottnak kifejezett akarata ellen is; c) a vádlott örököse, de egyedül az ítéletnek a magánjogi igényre vonatkozó része ellen.

III. Csak a vádlott terhére: 1. a fő- és a pótmagánvádló; 2. a sértett, és pedig: a) a vádlottat bűnösnek kimondó ítélet ellen egyedül magánjogi igényére nézve és ennek tárgyában is csak akkor, ha a bűnösség kérdésében, vagy a büntetés kiszabására nézve az erre jogosultak valamelyike felebbezett; b) felmentő ítélet ellen csak az esetben, ha a vádló nem felebbezett; 3. a sértett jogutódja a 2. a) pontban meghatározott irányban és feltételek mellett.

1. A felebbezés teljes szabadságát a törvény csak a *kir. ügyészségnek* biztosítja. Hogy az ügyész nemcsak a vádlott terhére (in peius), de javára (in melius) is felebbezhet, ez folyik az anyagi védelem (BP. 9. §.) elvéből s az ügyészségnek, mint igazságügyi hatóságnak feladatából.

2. A fő- és a pótmagánvádló a vádlott javára nem felebbezhetnek, a vádlott terhére azonban az ügyész felebbezésétől függetlenül, vagyis amellet is élhetnek azzal.

3. A vádlott, a védő és a vádlott házastársa vagy örököse, helyzetüknél fogva csak a vádlott javára felebbezhetnek, utóbbiak a vádlottól függetlenül, vagyis ennek akarata ellenére is.

Előbbi gyakorlatunkban a Kuria 27. sz. döntvénye szintén kimondta, hogy a védő törvényszéki ügyekben a vádlott akarata ellenére is felebbezhet; a járásbirósági eljárási rendelet 39. §-a ellenben az ellenkezőt állapította meg. A német BP. (139. §.) szerint a védő a vádlott akarata ellen nem élhet perorvoslattal.

4. Legjobban megszorítja a BP. a sértettnek és jogutódának felebbezési körét. A sértett ugyanis, ha nem pótmagánvádló, (csak magánfél) *marasztaló* ítélet ellen csak magánjogi igényére nézve felebbezhet (a bűnösség vagy a büntetés miatt nem) és erre nézve is csak akkor, ha más jogosított, (vádló, vádlott, védő) felebbezett. A sértett felebbezési joga tehát ebben az esetben járulékos. *Felmentő* ítélet ellen már a sértett felebbezési joga tágabb, mert nemcsak magánjogi igényére, de a bűnösség kérdésében is felebbezhet, azonban másfelől felebbezési joga ily esetben csak *subsidiarius*, t. i. csak akkor élhet azzal, ha a vádló (ügyész, fő- vagy pótmagánvádló) nem felebbezett.

Ezekből ítélendő meg, hogy mi történik akkor, ha az első esetben a teljes joggal felebbező ügyész, vagy védő felebbezését *viszavonta*, vajjon helyére lép-e ilyenkor a sértett, illetőleg fennállhat-e magában az ő csonka felebbezése? A Kuria gyakorlata *marasztaló* ítéletre nézve *tagadólag* oldotta meg a kérdést, vagyis ha az ügyész (főügyész vagy koronaügyész) visszavonta felebbezését és a sértetten kívül más nem felebbezett, ez esetben a sértett felebbezése visszautasítandó, s a felsőbb bíróság a magánjogi igény tárgyában beadott felebbezést magában nem vizsgálhatja felül, csak a bűnösség vagy büntetés miatt használttal kapcsolatban. Ez a gyakorlat tényleg megfelel a

BP.-nak s a sértett (magánfél) sem panaszkodhatik ily esetben jogfosztásról, mert a marasztaló ítélet, amire neki szüksége van, ugyis jogerős lett.

Felmentő ítélettel szemben azonban, miután a sértett csak a vádló megnyugvása esetén felebbezhet, ha a vádló felebbezett, de később ezt visszavonta, a sértett a Kuria szerint sem zárható el a felebbezéstől, mert különben magánjogi igényének jogalapjától el lenne ütve. Ilyenkor tehát az ügyész vagy a pótmagánvádló későbbi megnyugvása (a felebbezés visszavonása) esetén a sértett pótolhatja a vádló felebbezését (kiszegítőleg felebbezhet), vagy ahogy kifejezik, a sértett *felebbezési joga* ily esetben *feléled*. A sértett azért ily esetben a vádló felebbezésének visszavonásáról értesítendő, hogy a felebbezési jog gyakorlása iránt nyilatkozhassék. A sértett a felebbezés által pótmagánvádlóvá lesz, miután a felebbezési jog érvényesítése a BP. 52. §-a szerint a vádképviselőt átvételét jelenti. Ez a gyakorlat egészen helyes (l. BJT. XLI. 298., XLIV. 15.). Helyesen jelentette ki a Kuria, hogy a sértettnek a törvényszék előtt az esetre bejelentett felebbezése, ha a főügyész az ügyészi felebbezést visszavonja: a vád képviselőtére való jelentkezésnek tekintendő. BJT. XLVII. 254. *Perjéssy M.* cikkével.

Kuriai elvi határozatok:

A sértett, mint pótmagánvádló ily esetben a közzévaló felebbezésének visszavonásáról való értesítéstől számított 8 nap alatt élhet felebbezéssel. EH. 1905. évi 7278. sz. BHT. IV. 268. sz.; Annak az özvegye, aki a bűncselekmény által életét vesztette, sértett fél, mint ilyen *a saját nevében* és nem mint jogutód (383. §. III. 3. p.) léphet fel pótmagánvádlóként. EH. 1905. évi 5558. sz. BHT. IV. 467. sz.

Egyszerű határozatok: A pótmagánvádló jogfentartás nélkül feltétlenül élhet perorvoslattal, ha a főügyész a táblán az ügyész perorvoslatát visszavonta. BJT. LVIII. 39. Csendőrrrel szemben elkövetett hatóság elleni erőszak esetén az ügyész által megnyugvással fogadott felmentő ítélet ellen a csendőrr nem élhet felebbezéssel, mert ő nem lehet pótmagánvádló. BJT. LXIII. 26.

Előbbi gyakorlatunkban a Kuria 9. sz. döntvénye „a sértettet vagy károsítottat“ az ügyész mellett és azzal egyenlő hatállyal jogosította fel a felebbezésre. A büntetés súlyosítása végett azonban a 63. sz. döntvény szerint hivatalból üldözendő cselekmények miatt nem illette a sértettet a felebbezés joga. (Fayer 288—292.)

V. *A felebbezés alakiságai. Bejelentése, hatálya, visszavonása, felterjesztése.*

A felebbezés bejelentésére, hatályára, esetleges visszavonására s a felterjesztésére vonatkozó szabályokat a Bp. 388—392. és 394—396. §-ai tartalmazzák.

E szabályok közül, melyek legnagyobb részben alakiságokra vonatkoznak, fontosabbak:

1. A felebbezést az ítélet kihirdetésekor kell a törvényszéknél bejelenteni. Ha az ítéletet kézbesítés útján közlik, a felebbezést a kézbesítéstől számított nyolc nap alatt kell bejelenteni. (Bp. 388. §. 2., 3. bek.).

2. A felebbezés a bejelentés, illetőleg az ítélet kézbesítése napjától számított nyolc nap alatt indokolható. u. o. 5. bek.

A vádlottnak vagy védőjének kérelmére a felebbezés bejelentésekor elő-

terjesztett kérelmére megengedendő, hogy a felebbezés indokolását csak az *ítélet kézbesítésétől számított 8 nap* alatt nyujtsák be. (u. o. 5. és 7. bek.)

A Kuria egy régebbi határozata (BJT. LVIII. 240.) szerint a *közvédő* nem kérhette az ítélet kézbesítését, azért hogy a sem. panaszt ettől számított 8 nap alatt adhassa be. Legújabbán e szűkkeblü gyakorlattal szakított s a közvédőnek erre vonatkozó jogát elismeri (BJT. LXV. 1914. 199. igen helyes indokolással).

3. A felebbezés a bejelentésére nyitva álló határidő alatt *módosítható*, az *indokolás* pedig az előterjesztésére kitűzött határidő alatt *kiegészíthető*. (u. o. 6. bek.)

4. A törvényszék *visszautasítja az elkésett*, a törvényben *kizárt*, vagy az olyan felebbezést, illetőleg indokolást, melyet arra *nem jogosított egyén* terjesztett elő. A visszautasító végzés ellen használt felfolyamodás csak elkezés miatt utasítható vissza. (Bp. 389. §.)

Az állandó kuriai gyakorlat szerint a perorvoslat csupán a *helytelen elnevezés* miatt nem utasítható vissza. BJT. XLVII. 221. E helyes gyakorlatot a Bpn. 30. §-a (2. bek.) törvényesítette. (L. alább a 142. §-ban).

5. A felebbezés bejelentésekor mindig *világosan meg kell jelölni*, hogy a felebbező a felebbezést az *ítéletnek mily intézkedése ellen használja*. Világosan meg kell jelölni azt is, hogy a felebbezést *mily semmiségi ok* miatt használja a felebbező; ezt azonban a felebbezés *indokolásában* is megteheti. (Bp. 390. §.)

6. Ha az *írásban bejelentett felebbezés* nem felel meg a 390. §. rendelkezésének, a törvényszék a felebbezőt végzéssel felhívja, hogy az *ítéletnek azt az intézkedését, mely ellen felebbezni kíván, három nap* alatt a törvényszéknél szóval vagy írásban jelölje meg, mivel ellenkező esetben felebbezését vizsgálja fogják utasítani. (391. §. 1. bek.)

7. A felebbezést, illetőleg indokolását *egy példányban* kell benyújtani. A felebbezésről az *ellenfél* értesítendő. Ez a felebbezést és indokolását a bíróságnál *megtekintheti és ellenészrevételeit* a törvényszéknél az *iratok felterjesztéséig*, közvetlenül a kir. ítélőtáblánál pedig az *ügynek elintézés végett való bejelentéséig* benyújthatja. (392. §. 1., 2. bek.)

8. A bejelentő a *másodfoku ítélet* hozása céljából tartott *zárt ülés megkezdéséig visszavonhatja felebbezését*. A vádlott a házastársa részéről bejelentett felebbezést is visszavonhatja. (394. §. 1—2. bek.)

A vádlott *javára*, habár akarata ellen bejelentett felebbezés azonban, a *vádott beleegyezése nélkül nem vonható vissza*. (u. o. 3. bek.)

Aki felebbezését a bejelentésére kitűzött (388. §.) határidő letelte előtt vonta vissza, azt a határidő leteltéig *újra bejelentheti*. (u. o. 4. bek.)

Ha az összes felebbezéseket visszavonták, föltulvizsgálatnak még hivatalból figyelembe veendő semmiségi ok miatt sincs helye. (u. o. ut. bek.)

9. Elvi jelentőségű a felebbezés hatályára nézve a 395. §.: „*A felebbezés bejelentése az ítélet felebbezett részénck jogerőre emelkedését felfüggeszti.*“

Az *ítéletnek nem felebbezett része* eszerint a felebbezési határidő letelével *jogerőssé* válik és *végrehajtható* lesz, a *felebbezett rész* és az *azzal elváhatatlanul összefüggő kérdések* azonban nem hajthatók végre, hanem azok sorsa a felsőbb bíróság döntéséig függőben marad.

A gyakorlatban vita merült fel arra nézve, hogy ha a fél csak a *büntetés* miatt élt felebbezéssel, jogerőre emelkedett-e a *beszámítás* és a *minősítés* kérdésében az ítélet? A Kuria gyakorlata, jó ideig igenlőleg oldta meg e kérdést, ami ellen felvethető, hogy a minősítés és büntetés a legtöbbször elválatlan összefüggésben állnak s így a minősítés (ugyanazon büncselekmény körén belül) kérdésében az ítélet még megváltoztatható (L. BJT. XLII. 26., XLIII. 111., XLIV. 145.) Ujabbban azonban a Kuria is elfogadja a büntetés iránt bejelentett felebbezés esetén a másodbirói ítélet ellen a minősítés miatt bejelentett semmisségi panaszt. (BJT. XLV. 59.) A csak a büntetés miatt bejelentett felebbezés esetében tényleg csak a bűnösség tekintetében lesz jogerőssé az ítélet, a büntetést a felső bíróság esetleg úgy változtathatja meg (pl. fogház helyett börtönt vagy megfordítva szab ki), hogy a minősítést is szükségképen meg kell változtatni.

A *vádolt jogi helyzete* a felebbezés után olyan marad, mint addig volt, tehát ha eddig szabadlábban volt, továbbra is úgy marad, ha pedig le volt tartóztatva, a letartóztatás szabály szerint szintén tartani fog a kir. tábla ítéletének kihirdetéséig. E szabály alól azonban nevezetes kivételt állapít meg a BP. 158. §-n, ugyanis, ha a törvényszék a vádlottra nézve felmentő ítéletet hozott, az ítéletben a letartóztatva levő vádlottnak azonnal való szabadlábba helyezését is elrendelni köteles s a kir. ügyészségnek a szabadlábrahelyezés ellen bejelentett felebbezésére csak *rendkívül nyomós okból és kivételesen* rendelheti el a letartóztatás fentartását. (L. fentebb a 106. §-t.)

10. Ha a felebbezésnek és indokolásának határideje valamennyi jogsultra nézve letelt, a felebbezés és indokolása az ügy többi irataival együtt *felterjesztendő a kir. ítélőtáblához*.

Ha azonban az ítélet *egyedül a kir. ügyészség részéről* van a vádlott *terhére* felebbezve, az ügy iratai a kir. ítélőtábla mellett működő *főügyésznek* küldendők meg. Hasonlóan jár el a *kir. ítélőtábla*, ha az ítélet a többi felebbezéseknek a felterjesztés után történt visszavonása folytán a vádlott terhére *egyedül a kir. ügyészség részéről* marad felebbezve. A főügyész az iratokat, amennyiben a felebbezéshez hozzájárul, ennek felemlítésével, haladék nélkül a kir. ítélőtáblához teszi át; ellenkező esetben pedig annak kijelentésével, hogy a *kir. ügyész felebbezését visszavonja*, visszaküldi a törvényszékhez, illetőleg a kir. ítélőtáblához. (Bp. 396. §. 1—2. bek.).

140. §. *A felebbezés elintézése a kir. ítélőtáblán.*

A kir. ítélőtábla a felebbezés folytán hozzakerült ügyeket vagy 1. *ülésein kívül*, vagy 2. *tanácsülésben* vagy 3. *főtárgyaláson* intézi el.

I. *Ülésein kívüli intézkedés* alatt értendő az *előadónak a tanácselnök hozzájárulásával* való intézkedése (Bp. 398. §.). Ez egyszerűbb elintézési mód természetesen csak a felebbezett ügyek érdemét nem érintő, jobbára az érdemleges elintézés *előkészítő kérdésekre* (iratok kiegészítése, a főügyészhez áttétele, felvilágosítás kérés, vádlott jelenléte nélküli tárgyalás ki-

tüzése, új tanu beidézése) van megengedve, amelyeket csekély fontosságuk és az eljárás gyorsítása végett még tanácsülés elé vinni is felesleges lenne.

Az ülésen kívül történt intézkedések ellen felfolyamodásnak nincs helye. (Bp. 398. §. 2. bek.).

Azokat az ügyeket, melyek ülésen kívül el nem intézhetők, vagy amelyeknek ülésen kívül való elintézéséhez a tanácselnök hozzá nem járul, az előadó tanácsülésre jelenti be. 398. §. ut. bek.

II. A *tanácsülésben* való elintézés szintén az ügyintézés gyorsabb módja, mely épen ezért csak egyes, a törvény által taxative felsorolt, *kevésbé fontos részletkérdésekre* vonatkozólag (magánjogi igény, bűnügyi költség) vagy *merőben perjogi kérdések* (hatásköri, illetékességi panaszok, hivatalból visszautasítás, a bizonyítás *elrendelése*, *alaki* semmiségi okok) elintézésére van előírva.

Tanácsülésbe tartozik az elintézés: a Bp. 400. §-a és az I. Bpn. 1. §-a értelmében:

1. ha a kir. ítélőtáblának az ügy felülvizsgálatára nincs hatásköre vagy illetékessége;
2. ha *szabályellenes felterjesztés* miatt valamely *intézkedés*, vagy *az iratok kiegészítése*, vagy a felebbezésben előadott körülményekre nézve a törvényszék részéről adandó *felvilágosítás* szükséges és ezek iránt ülésen kívül nem történt intézkedés;
3. ha az elkésztett, a törvény által kizárt vagy nem jogosult egyén által előterjesztett felebbezés visszautasítása iránt (389. §.) a törvényszék nem intézkedett, „vagy ha az enyhítő körülmények alapján kiszabható legkisebb büntetés (1878: V. t.-c. 92. §., 1879: XL. t.-c. 21. §.) megállapítása esetében az ítélet ellen *egyedül a vádlott*, még pedig *csak büntetésénck enyhítése végett* felebbezett és hivatalból figyelembe veendő semmiségi ok fenn nem forog;“ (az idézőjelbe foglalt „kiegészítést“ az I. Bpn. 1. §-a toldta be a 400. §. 3. pontjába);
4. ha a törvényszék elmulasztotta felhívni a felebbezőt a felebbezés tárgyának pontos megjelölésére (391. §.);
5. ha a felebbezést csupán a *magánjogi igény tárgyában*, vagy a *bűnügyi költségek* miatt használták;
6. ha a *bizonyítás felvétele*, illetőleg a törvényszék előtt felvett bizonyításnak *isméllése* vagy *kiegészítése* (402., 413—415. §.) mutatkozik szükségesnek;
7. ha az ítélet *alaki semmiségi ok* miatt megsemmisítendő, vagy a felebbezést csakis ilyen semmiségi ok miatt használták.

A bírói gyakorlatból: Az I. Bpn. 1. §-a esetében használt felebbezés felett a kir. tábla tanácsülésen határoz, de nem ítélettel, hanem *visszautasító végzéssel*. (Kuria: JE. 1908. évi 7637. BHIT. III. 214. sz.).

1. A *tanácsülés*, mely a főtárgyalásra érvényes szabályok (Bp. 293—295. §§.) szerint nyilvános, a főtárgyalástól főleg abban különbözik, hogy a tanácsülésben *a felek és képviselőik*

nem szólalhatnak fel (jelenlétük közömbös s ezért külön nem is idézteknek). Az *előadó* szóbeli előterjesztése (referáda) s a felülvizsgálandó *ítélet* és ha szükséges, *más iratok felolvasása után* a tanács határozatát zárt ülésben hozza s azt nyilvános ülésben hirdeti ki. (Bp. 399. §.).

2. A tanácsülésen a kir. tábla a hozzáutalt eseteknek megfelelő különböző határozatokat (Bp. 401. ?.) hozhat. *Ítélet*, vagyis érdemleges döntést (helybenhagyás, megváltoztatás) csupán a magánjogi igény vagy a bűnügyi költség tárgyában (400. §. 5. pont) hoz; a többi esetekben *végzést*, amely lehet: a) *elutasítás*, ha az alaki sem. ok miatti felebbezés alaptalan volt, (404. §. ut. bek.), b) *áttétel* a hatáskörrel bíró vagy illetékes bírósághoz, illetőleg a főügyészhez (401. §. 2., 3., 4. p.); c) *visszaküldés* a felterjesztő bírósághoz (401. §. 2., 3., 4. p.); d) felülvizsgálat nélkül *visszautasítás*, ha a felebbezés ki volt zárva (401. §. 3. p.); e) *intézkedés* a bizonyításfelvétel iránt (Bp. 402. §.), f) az elsőfoku ítéletnek, illetőleg az első bíróság előtti eljárásnak *megsemmisítése* s *új eljárás* elrendelése vagy az ügynek *főtárggyalásra utasítása* (404. §.); g) a *főtárggyalás megtartásának elrendelése*, ha a tanács az ügyet tanácsülésbe tartozónak nem találja. (405. §. 1. bek.).

A kir. tábla által hozható végzések közül jelentőségre s a per további folyamatára legfontosabbak: a megsemmisítő és a bizonyítás felvételt elrendelő végzések.

3. *A felebbezett ítélet megsemmisítésére* a Bp. 404. §-a ad részletes utasítást. Eszerint:

a) Ha a kir. ítélőtábla a 382. és 384. §-ok szerint figyelembe vehető *alaki semmiségi okot* lát fenforgónak, az ítéletet *azzal az egész eljárással együtt*, mely a semmiségi okot megállapító cselekmény *után* következett, megsemmisíti és amennyiben *új eljárás* szükséges, erre *ugyanazt a törvényszéket utasítja*, vagy ezzel a kir. ítélőtábla területén levő *más törvényszéket biz meg*. (1. bek.).

b) Ha azonban a semmiségi panaszt a *közvetlen idézésnek* a 281. §. rendelkezései ellenére történt *elrendelése* vagy a 384. §. 2., 5., 7., 8. és 10. pontjaiban meghatározott valamelyik semmiségi ok miatt (kizárt bíró részvétele, semmiség terhe alatt tiltott szabálytalanság, a nyilvánosságnak törvényes ok nélkül kizárása, iratok meg nem engedett felolvasása, az ítélet érthetlensége vagy ellenmondó volta) használták s

a kir. ítélőtábla a felebbezést alaposnak, de egyuttal az ügyet érdemben elbírállhatónak találja, az ügyet főtárgyalásra utasíthatja. (2. bek.).

Ha az ítélet több vádlotról, illetőleg több bűncselekményről rendelkezik, a semmiségi ok pedig nem vonatkozik valamennyire és a különválasztás lehetséges: a kir. ítélőtábla az ítéletet csak abban a részében semmisíti meg, melyre nézve a semmiségi ok fenforog. (3. bek.).

c) Ha az ítélet szerkesztésére vonatkozó valamely semmiségi ok (327. §. 3. bek.) forog fenn, a kir. ítélőtábla — amennyiben a második bek. szerint az érdemben nem határoz — az ítélet megsemmisítése mellett ugyanazt a törvényszéket *ujabb ítélet hozására, illetőleg újabb főtárgyalás tartására, vagy a hiány pótlására utasítja.* (4. bek.).

Ha a törvényszék helytelenül mondta ki, hogy az eljárás *nem tartozik hatáskörébe*, a határozat megsemmisítése mellett arra utasítandó, hogy a kir. ítélőtábla eltérő megállapítását alapul véve, hozzon ítéletet. (5. bek.).

Ha az a semmiségi ok van megállapítva, hogy az ítélet *nem meríti ki a vád tárgyát*, akkor az újabb ítélethozás csak az *el nem intézett vádpontokra* nézve rendelendő el. (6. bek.).

A tanácsülélen tehát csupán *alaki* semmiségi okok miatt lehet az alsó ítéletet megsemmisíteni. *Anyagi* semmiségi ok felebbezése esetén az ügy főtárgyalásra utasítandó. (405. §. A megsemmisítés nem mindig jelenti az egész elsőfoku eljárás megsemmisítését, rendszerint az eljárásnak csak a semmiségi ok után lefolyt része semmisítendő meg. Ha a semmiségi ok csak az ítéletszerkesztésre vonatkozik, nem kell a főtárgyalást ismételni, hanem az eljáró törvényszék csak *új ítéletet* fog hozni. Az új eljárással a kir. tábla akár az előbb eljárt, akár más törvényszéket bízhat meg. A 404. §. 2. bek. eseteiben új eljárás elrendelése nélkül maga a kir. tábla azonnal érdemlegesen bírálhatja el, vagy főtárgyalásra utasíthatja az ügyet.

4. *A bizonyításfelvétel, illetőleg a bizonyítás ismétlése vagy kiegészítése tárgyában hozandó végzés a felebbviteli főtárgyalás terjedelme és menete szempontjából irányadó jelentőségű.* Bizonyításfelvételt rendelhet el a kir. tábla: a) ha a *bizonyítást hiányosnak tartja* vagy b) ha *nyomatékos kétsége van a törvényszék ítéletének alapjául szolgáltat ténybeli megállapítások helyességére nézve* és úgy találja, hogy emiatt a *vádlott, vagy az elsőfoku főtárgyaláson már kihallgatott, esetleg más tanúk vagy szakértők kihallgatása, illetőleg más bizonyíték felvétele vagy megszerzése szükséges.* (404. §.).

A bizonyításfelvétel elrendelése történhetik a *feleknek* a felebbezésben vagy az ellenészrevételben, esetleg külön kérvényben kifejezett *kérelmére* (393. §.) vagy hivatalból, a bíróság belátása alapján. A felek ugyanis nemcsak az elsőfoku tárgyaláson felvett bizonyítékok ismétlését kérhetik, hanem azok kiegészítésül — mint láttuk — *új bizonyítékokat* is ajánlhatnak fel és pedig akár a felebbviteli beadványokban, akár külön kérvényben közvet-

lentül a kir. táblánál, sőt a kir. tábla előtti főtárgyaláson is (393. §. 1. bek.). A felek ily kérelme felett a kir. tábla tanácsülésen határoz (kivételesen sürgős esetben ülésen kívül is: 415. §. ut. bek.) s amennyiben az új bizonyíték felvételét vagy az első főtárgyaláson felvett bizonyítás ismétlését szükségesnek tartja, elrendeli a bizonyításfelvételt, joga van azonban az új bizonyíték felvételét megtagadni: 1. ha a bizonyítani kívánt ténykörülményt az ügy eldöntésére nézve *lényegtelennek találja*; 2. ha a *magyar állam területén kívül tartózkodó egyénnek* kihallgatása van indítványozva; 3. ha alapos gyanu merül fel az iránt, hogy az új bizonyítéokra hivatkozás csak az ügy érdemleges eldöntésének késleltetését célozza. (393. §. ut. bek.).

Akár a felek kérelmére, akár hivatalból rendelte el a kir. tábla a bizonyítást, az erre vonatkozó végzésben mindig szabatosan megállapítandó, hogy: 1. a bizonyítás *az egész tényállásra* vagy csak *egyes vitás ténybeli megállapításokra* terjedjen-e ki; 2. *mely bizonyítékok* veendőek fel, vagy szerzendők meg; 3. a bizonyíték felvétele, illetőleg megszerzése a *felebbviteli főtárgyaláson*, vagy pedig *kiküldés*, illetőleg *meghagyás útján* történjék-e (402. §.). Hacsak lehetséges, a bizonyítás közvetlenül a kir. tábla előtti főtárgyaláson veendő fel, ha azonban ez *nagy nehézséggel járna*, a kir. ítélőtábla a felvételre *saját bíróját* küldi ki, esetleg azzal azt a *járásbíró*ságot bizza meg, amelynek területén a felvétel legkönnyebben történhetik. A bizonyításnak más irányban való *kiegészítése* a törvényszéknek hagyható meg. (403. §. 1—2. bek.).

A bizonyítás kiegészítésének vagy új bizonyítás felvételének megbízás, *kiküldés* vagy *meghagyás* útján való teljesítése esetére a Bp. 406. §-a részletes szabályokat ír elő, melyek közül legfontosabb, hogy a bizonyítás felvétele ilyenkor is a *felek jelenlétében* és a tanuknak és a szakértőknek a *főtárgyaláson eszközlendő kihallgatására nézve előírt szabályoknak megfelelő alkalmazásával* történik, (3. bek.) s ily esetekben a kir. ítélőtábla az ügyet *mindig főtárgyaláson* veszi újabb felülvizsgálat alá. (ut. bek.).

4. Mivel a tanácsülésben hozott határozatoknak, kivéve a 404. §. ut. bekezdésének esetét (az alaptalan felebbezés elutasítása), nincs ügydöntő jellegük, a 401—404. §-ok értelmében hozott határozatok ellen *felfolyamodásnak* nincs helye (405. §. 2. bek.). A felfolyamodás kizárása, ami az eljárást lényegesen gyorsítja, itt annál kevésbé jelent veszedelmet, mert a tanácsülésből az ügy még rendszerint főtárgyalás elé jön.

III. A felebbviteli főtárgyalás.

Mindazok az ügyek, melyek sem ülésen kívül nem intézhetők el, sem tanácsülésbe nem tartoznak, a kir. ítélőtábla előtt főtárgyaláson vizsgálандók fölül. (Bp. 407. §.).

Kivéve a tisztán a magánjogi igény vagy a bűnügyi költség tárgyában használt felebbezéseket, amelyek tanácsülésben intézhetnek el, minden más felebbezés, amennyiben

nem volt már ülésen kívül vagy tanácsülésen visszautasítandó vagy elutasítandó, *érdemlegesen* főtárgyaláson intézendő el.

A kir. tábla előtti, u. n. *felebbviteli főtárgyalásnak* a BP. két alakját különbözteti meg, t. i. a *bizonyítás felvétele nélkül* tartott főtárgyalást és a *bizonyítás felvétellel egybekötött* főtárgyalást. Mindkét főtárgyalási alaknak a lefolyása ismét kétféle lehet, u. m. 1. a bizonyítás felvétele nélkül tartott főtárgyalás tartható: a) a *vádlott kihallgatása nélkül* és b) a *vádlott kihallgatásával*; 2. a bizonyítás felvételével egybekötött főtárgyaláson pedig vagy a) csak *részleges* bizonyítás, illetőleg a bizonyítási eljárás pótlása, vagy b) a bizonyítás *teljes ismételése* történik.

A bizonyításfelvétel nélküli felebbviteli főtárgyaláson csupán *jogi kérdések* (beszámítás, minősítés, büntetés) képezik a felülvizsgálat, illetőleg a felek közötti vita tárgyát, miután a felek az elsőbírói ítélettel megállapított tényállást nem felebeztek. A bizonyítás felvétellel egybekötött főtárgyalás ellenben első sorban épen a *ténykérdések* felülvizsgálására irányul, minek folytán a főtárgyalás menete lényegesen eltér az előbbi esettől. A bizonyítás nélküli tárgyaláson *csak jogvita* folyik le a felek közt, ezért ennek a főtárgyalási alaknak főjellemvonása a felebbezett jogi kérdésnek élöszóval kifejtése, esetleg megvitatása a felebbviteli bíróság előtt a *vádló* és a *védő* által, úgy hogy itt a *vádlott* jelenléte és meghallgatása nem is mindig kötelező, csak akkor, ha a kir. tábla a vádlott terhére akarja megváltoztatni az elsőfoku ítéletet (Bp. 413. §. 2. bek., Bpé. 23. §.). A bizonyítás felvétellel egybekötött fel. főtárgyaláson ellenben a tényállás kiegészítése, vagy helyesbítése is vita tárgya lévén, a főtárgyalás képe itt már jobban hasonlít a törvényszéki főtárgyaláséhoz. Különösen akkor, amidőn a bizonyítás teljes ismételése rendeltetett el, a fel. főtárgyalás (eltekintve annak felülvizsgálati jellegétől) egészen az elsőfoku főtárgyalás mintájára folyik le, mikor azonban csak *egyes* bizonyítékok felvételéről (egy új tanu kihallgatásáról) van szó, különösen pedig, mikor az új bizonyíték felvétele nem is közvetlenül a főtárgyaláson, hanem *kiküldés* vagy *megbízás* útján (403. §.) történt, a fel. tárgyalás még inkább hasonlít a bizonyítás nélküli főtárgyaláshoz. Ugy hogy ennek a két utóbbi eshetőségnek az elintézése egészen ugyanazon szabályok szerint történik, mint a vádlott kihallgatásával, de bizonyítás nélkül tartandó fel. főtárgyalás (l. alább).

A közvetlenség elvének — mint fentebb kifejtettük — csak a teljes bizonyítási eljárással egybekötött felebbviteli főtárgyalás felel meg. A Bp. rendelkezéséből (az indokolásból pedig világosan) kitetszőleg azonban a törvény a bizonyítás felvétele nélküli főtárgyalást óhajtotta szabállyá tenni, miután a felek tényleg legtöbbször nem a ténymegállapítások, hanem a jogi kérdések, főleg a szigorú minősítés és a magasnak vélt büntetés miatt felebbeznek. A ténykérdések felebbezése is sokszor csak egyes új bizonyítékok felajánlására szorítkozik. Ezért engedte meg a törvény az új bizonyítékoknak kiküldetés vagy meghagyás útján való felvételét. A törvény óhaját s a Baumgarten jóslatát a gyakorlat tényleg beváltotta. Az ügyek *tulnyomó részében* a felebbviteli főtárgyalás *bizonyítás nélkül* tartatik, a kir. táblák tehát az ügyek legnagyobb részét ma is az iratok előadása alapján bírálják felül, vagyis a régi írásbeli felebbezés és a mai főtárgyalás közt a főkülönbség legtöbbször csak az, hogy a felek, illetve képviselőik a táblán *perbeszéd*ek tartathatnak.

A felebbviteli főtárgyalás *menetét*, berendezését illetőleg a Bp. szabályai (408—425. §§.) három főesetőséget tartanak szem előtt: a) midőn a kir. tábla előtt *bizonyítás felvétele és a vádlott kihallgatása nélkül* tartatik a főtárgyalás, b) midőn *a vádlott kihallgatásával* vagy csak *részleges bizonyítással*, — c) midőn *az egész bizonyítás ismétlésével* történik a főtárgyalás.

Könnyebb áttekintés végett először a felebbviteli főtárgyalás közös, mindhárom eshetőségre egyaránt érvényes szabályait, aztán külön-külön a három eshetőségre vonatkozó részletes szabályokat mutatjuk be.

1. *A felebbviteli főtárgyalás mindenik alakjára vonatkozó közös szabályok.*

a) A felebbviteli főtárgyalás mindenik alakjára nézve *általánosságban* a törvényszék előtti főtárgyalás szabályai (Bp. XVIII. fejezet) *megfelelően* alkalmazandók a Bp. által itt megállapított *eltérésekkel* (418. §. 1. bek.).

b) Legelső ily közös eltérés, hogy a felebbviteli főtárgyalás *mindig felülvizsgálati jellegű*, vagyis annak tárgyát mindig az elsőfokú bíróság ítéletének, illetőleg eljárásának felebbezéssel megtámadott része képezi. Ebből folyik az a szabály, hogy *a megtámadott elsőbírósági ítélet mindig felolvasandó*, miután annak helybenhagyása vagy megváltoztatása, esetleg megsemmisítése a kir. tábla tulajdonképeni feladata.

Az ítélet felolvasása azonban különböző időpontban történik, a bizonyítás nélküli főtárgyaláson csak az előadó szóbeli előterjesztése után (418. §. 3. bek.) a bizonyítás felvételével egybekötött főtárgyaláson ellenben mindjárt a főt. megnyitása s a megidézett személyek jelenlétének megállapítása után. (419. §. 3. bek.).

c) *Vádló és védő nélkül* a felebbviteli főtárgyalás *sohasem tartható meg.*

A vádat képviselheti a *kir. főügyész* vagy a *magánvádló.*

A főügyész vagy az általa megbízott kir. ügyész jelenléte nélkül csak főmagánvád esetében tartható meg a főtárgyalás. (412. §. 1. bek.). Pótmagánvádló mellett tehát a főügyész köteles jelen lenni, épugy mint a kir. ügyész a törvényszéki főtárgyaláson.

A védő lehet 1. a vádlott által *választott védő*, 2. a kir. tábla által *kirendelt külön védő*, 3. a *közvédő.*

A kir. tábla előtti főtárgyaláson a *védelem minden esetben kötelező.* Ha választott vagy külön kirendelt védő nincs, ott van a közvédő, akinek jelenléte nélkül ily esetben a főtárgyalás meg nem tartható. (Bp. 412. §. 2. bek.).

A védő *kirendelésre* (Bp. 58. §.), a *közvédő* alkalmazására és jogállására, (Bp. 410—411. §§.) valamint a védő elmaradása esetén annak helyettesítésére (Bp. 302. §.) nézve az általános szabályok (l. fent a 64. §-ban) alkalmazandók. (Bp. 412. §. 5—7. bek.).

A *közvédő feladata*, amint láttuk, ugyanaz, ami a védőé általában, szerepe azonban csak akkor kezdődik, illetőleg csak akkor van reá szükség s csak akkor köteles és jogosított a védői tiszt átvételére, ha a vádlott maga nem választott külön védőt, vagy ez a felebbviteli főtárgyalásra nem jelent meg, sem a kir. tábla az illető vádlott részére külön védőt nem rendelt ki. A közvédő jogköre is éppen olyan, mint a védőé általában. A vádlott utasításához ő sincs kötve, attól függetlenül viheti a védelmet s élhet önállóan perorvoslattal is. A közvédőnek a Kuria szerint joga van kivánni, hogy részére az ítélet a BP. 388. §-ának ut. bek. szerinti joghatállyal kézbesítették. BJT. LXVI. (1914) 199. Ellenkező helytelen határozat: LVIII. 240.

d) A *magánvádló*, a *szabadlábbon levő vádlott*, a vádlottnak *felebbező házastársa* vagy *törvényes képviselője* és a *magánfél* a főtárgyaláson *mindig személyesen megjelenhetnek*, arra ügyvédet, illetőleg védőt küldhetnek s ott *személyesen is felszólalhatnak.* A *fogva levő* vádlottat rendszerint nem kell a főtárgyalásra elővezetni, de védővel képviseltetheti magát. (Bp. 412. §. 3—4. bek.).

A *vádlott* jelenléte a fel. főtárgyaláson nem okvetlenül kötelező. (Mikor kötelező a jelenléte l. alább a 140. §-t.) A jelenlét és felszólalás joga is csak a *szabadlábbon levő* vádlott részére van feltétlenül biztosítva; a fogva levő vádlott csak a törvény által megjelölt esetekben vezetendő elő a főtárgyalásra.

A *sértett* kötelező jelenlétét a fel. főtárgyaláson a Bp. nem írta elő: Kuria BD.-tár III. 225.

e) A fel. főtárgyalás *elrendelése* rendszerint az *elődő és a tanácselnök*

által ülésen kívül, ha azonban az ügy már a tanácsülés előtt volt (405. §.), valamint ha a vádlott megidézése szükséges (413. és 414. §§.) a *tanácsülés* által történik. (408. §. 1. bek.).

A főtárgyalás *határnapját* a tanács *elnöke* tüzi ki. (u. o. 2. bek.)

f) A főtárgyalás rendszerint a *kir. ítélőtábla székhelyén tartandó meg*. A kir. ítélőtáblának *eljáró tanácsa*, a bizonyító eljárás lefolytatásának könnyítése végett, a főügyész meghallgatása mellett elhatározhatja, hogy a főtárgyalást a kir. ítélőtábla területén belül fekvő azon a helyen tartja meg, ahol a *bizonyításfelvétel a legkevesebb nehézséggel történhetik*. (416. §.)

g) A vádló, a vádlott és a magánfél, valamint képviselőik a főtárgyalás határnapjának kitűzése után, *az ügy iratait* a főtárgyalást megelőző második napig bezárólag, a kir. ítélőtábla hivatalos helyiségében *megtekinthetik*. (417. §.)

Szintén közös, a főtárgyalás mindenik alakjára egyaránt érvényes szabályok a 423—425. §§-oknak a kir. tábla *határozatalára, a határozatok alakjára és közlésére* vonatkozó rendelkezései. Ezeket alább — a főtárgyalás menetének ismertetése után — mutatjuk be.

2. A bizonyítás felvétele és a vádlott jelenléte nélkül tartott felebbviteli főtárgyalás.

A bizonyítás felvétele nélküli főtárgyalás első, egyszerűbb esete az, midőn a vádlott jelenléte *nem kötelező*, vagyis az a főtárgyalás megtartása szempontjából közömbös. Ez az eset akkor áll elő, ha a felek egyike sem kért bizonyításfelvételt s a bíróság sem tartja azt, sem a vádlott kihallgatását szükségesnek (413. §. 1. bek.), továbbá, ha nem egyedül a vádló által felebbezett felmentő ítéletről van szó (413. §. 2. bek.), végül ha nem életfogytig tartó vagy 10 évnél hosszabb tartamu szabadságvesztést megállapító ítélet ellen s nem egyedül semmiségi okra alapított felebbezésről van szó (Bpé. 23. §.).

Rendszerint a büntetés, esetleg a minősítés ellen beadott felebbezések, tehát jogi kérdések felülvizsgálata tartozván ide, a Bp. 409. §-a értelmében a főtárgyalásra csak a hivatalból *kirendelt külön védő* idézendő meg *idézolevéllal*, a közvédőt, a kir. főügyészt és a többi érdekeltet csak a főtárgyalás *ta* kitűzött *ügyek helyi jegyzékének* a kir. ítélőtábla *hirdet* tábláján való *kifüggesztése útján* és egyidejűleg a főtárgyalás határnapját közlő *ajánlott levélben* kell értesíteni. Az ajánlott levél el nem küldésének vagy meg nem érkezésének nincs jogi hatálya. A kifüggesztés és a főtárgyalás közé 15 napi időköznek, a főügyesség s a védők értesítése és a főtárgyalás napja közé pedig legalább 8 napnak kell közbeesni.

A főtárgyalás menete ez esetben a következő:

A főtárgyalás *megnyitása* után az elnök felhívására az *előadó* a felebbezés szabta keretben *előadja az ügy állását*, különösen kiemeli *az ítéletnek megtámadott részét* és az *okokat*, melyekkel a perorvoslat támogatva van. Ezután felolvassa vagy felolvastatja az *elsőfoku bíróság ítéletét*. Szükség

esetében felolvashatók az ügynek olyan iratai vagy részeik, melyeknek a főtárgyaláson való felolvasását a 313. §. nem tiltja. Az előadó előterjesztésének befejezése után az elnök, a tanács többi tagjai és a felek egyes pontok felvilágosítását és egyes iratok felolvasását kívánhatják (Bp. 418. §. 2—4. bek.).

Az ügy előadása után az elnök a *felebbező fél képviselőjét* s ha jelen nem volna, magát a felebbezőt, amennyiben ez jelen van, felhívja a *felebbezés okainak élőszóval kifejtésére*. Erre az *ellenfél* és képviselője *válaszolhatnak*. (421. §. 1. bek.)

A felek előterjesztéseinek befejezésével s amennyiben a tanács még szükségesnek tartja, újabb felvilágosítások adása, kihallgatások teljesítése és iratok felolvasása után a tanács zárt ülésen határoz. (421. §. ut. bek.).

Ha a vádló is felebbezett, előbb ő lesz meghallgatandó. Az *utolsó* felszólalás pedig *mindig a védőt* illeti. Ha a magánvádló vagy a sértett felebbezett, a *főügyész* képviselője a felebbező ellenfelének válasza után előterjesztést tehet. (421. §. 2—4. bek.).

A zárt ülésben első sorban az teendő tanácskozás tárgyává: nincs-e szükség *előleges* vagy oly intézkedésre, mely egyébként *tanácsülésbe* tartoznék (400. §.). Amennyiben ilyen intézkedés szükséges, a kir. ítélőtábla a megfelelő határozatokat (401., 402., 403., 404. vagy 416. §-ok) hozza, ellenkező esetben az *ügy érdemében* ítél. (422. §.).

3. *A vádlott kihallgatása vagy részleges bizonyítás mellett tartott főtárgyalás.*

Ama két általános szabály mellett, hogy *ha a kir. ítélőtábla a vádlottnak közvetlen kihallgatását szükségesnek találja, őt a főtárgyalásra bármikor megidézheti, illetőleg előállíttathatja* (Bp. 413. §. 1. bek.) és hogy *a vádlott jelenléte a főtárgyaláson mellőzhetetlen, ha a kir. tábla a fel. főtárgyaláson bizonyítást vesz fel* (414. §.), a törvény három esetben írja elő a vádlott kötelező kihallgatását, u. m.:

a) a felebbviteli főtárgyalásra *mindig megidézendő* a szabadrúbon levő vádlott, a fogva levő pedig *előállítandó*, ha a kir. ítélőtábla a törvényszéknek *felmentő ítéletét a vádló felebbezése alapján* vizsgálja felül. (413. §. 2. bek.);

b) ha a kir. ítélőtábla azt találja, hogy az elsőfoku ítélet a vádlott *terhére volna megváltoztatandó*: köteles ezt előbb kihallgatni és e végett (ha a vádlott nem jelent meg) a felebbviteli főtárgyalás félbeszakítása vagy elnapolása mellett megidéztetni, esetleg elővezettetni, (Bp. 423. §. 5. bek.);

c) a kir. ítélőtábla előtt a felebbviteli főtárgyalást a vádlott jelenléte nélkül akkor sem lehet megtartani, ha a kir. ítélőtábla *életfogytig tartó* vagy *tíz évnél hosszabb tartamu* szabadságvesztés büntetést megállapító *ítéletet* oly felebbezés következtében vizsgál felül, mely *nem egyedül semmiségi okra* van alapítva. (Bpé. 23. §.).

A 413. §. 2. bek. és a 423. §. 4. és 5. bekezdései ellentétesnek látszanak. Az előbbi azt rendeli, hogy a *felmentett vádlott* a fel. főtárgyalásra *mindig* megidézendő (fogva levő pedig előállítandó), az utóbbi csak az esetre teszi kötelezővé a jelenléte, ha a tábla a vádlott terhére akarja megváltoztatni az ítéletet. Az ellentét azonban csak látszólagos, t. i. felmentő ítélet felebbezésének tárgyalására a vádlott mindig megidézendő, de a szabadlábban lévő vádlott *nem köteles* minden esetre jelen lenni, mert ha a tábla helyben akarja hagyni a felmentő ítéletet, ezt a vádlott jelenléte nélkül is megteheti, csak in peius változtatáshoz köteles a tábla okvetlen elővezettetni a vádlottat.

A vádlott jelenlétéről a felebbviteli tárgyaláson l. *Eördögh* András cikkét: Jogt. K. 1907. 13—14. sz.

Amennyiben a felsorolt három eset valamelyike forog fenn, vagy e nélkül is a kir. tábla tanácsulése *részleges bizonyítást* rendelt el (402. §.), amikor a vádlott jelenléte amugy is kötelező, a felek és más érdekelték, valamint a bizonyító személyek jelenlétének biztosítása végett a törvény nem elégszik meg a kifüggesztés általi értesítéssel, hanem a *feleket* és a *magánfelet*, illetőleg *ezek képviselőit*, továbbá a főtárgyalást elrendelő határozatban megjelölt *tanukat* és *szakértőket külön idézőlevéllel* rendeli megidézni. (415. §. 1. bek.) A *fogva levő vádlott* a kir. ítélőtábla elé állítandó.

Ha a fel. főtárgyaláson bizonyítás felvétel foganatosítandó, a *vádlónak*, a *vádlottnak* és *külön védőnek* szóló idézésben ki kell tenni, hogy a *bizonyítás mily irányban és milyen bizonyítékok felvétele van elrendelve*. (415. §. 4—5. bek.).

Sürgős esetekben az előadó és tanácselnök új tanúnak vagy szakértőnek a főtárgyalásra leendő megidézését rendelhetik el. (ut. bek.).

A főtárgyalás lefolyása ily esetekben a következő:

Az *elnök* a főtárgyalás megnyitása után *megállapítja a megidézettek megjelenését*. Ha a főtárgyalásra megidézettek közül egy vagy több elmaradt, a tanács a megjelent felek és képviselőik meghallgatása után határoz, hogy megtartható-e a főtárgyalás. (419. §. 1—2. bek.).

Az ügy tárgyalása a *törvényszék ítéletének* és ha a felebbező vagy ellenfele a főtárgyalásra nem küldtek képviselőt,

a *felebbezések és ellenészrevételek felolvasásával* kezdendő meg. Ezt követi (a 418. §. utasítása szerint) *az ügyállásnak előadása* a tanuk és a szakértők távollétében. Az előadás során olvasandó fel (a tábla külön határozata alapján) ama vádlott, tanu vagy szakértő vallomása, illetőleg véleménye, kinek a főtárgyalásra való megidézését a tanács nem találta szükségesnek. (u. o. 3—5. bek.).

Ha az a *tanu*, akinek vallomására valamelyik fél új bizonyíték gyánánt hivatkozott, jelen van, vagy azonnal előállítható és személyazonossága igazolható, a kir. ítélőtábla a főtárgyaláson is elrendelheti nyomban való *kihallgatását*, mely azonban csak a vádlott jelenlétében fogantatosítható. Ily esetben a vádlottnak rövid uton megidézése és elővezetése is elrendelhető, ha ez azonnal megtörténhetik.

4. *Az egész bizonyítás ismétlése mellett tartott felebbviteli főtárgyalás.*

Ha a kir. ítélőtábla az egész bizonyítás ismétlését rendelte el, ez esetben a *vádlott kihallgatása és a bizonyítás felvétele* a törvényszék *ítéletének*, illetőleg a *felebbezésnek* és az *ellenészrevételeknek felolvasása után* teljesítendő és ez esetben *az ügy előadása elmarad.* (419. §. 6. bek.).

A kir. tábla előtti főtárgyalás alakjai közül ez felel meg legjobban a törvényszéki főtárgyalás szabályainak. Voltaképpen ily esetben, miután a bizonyítás az egész tényállásra kiterjed, a főtárgyalás menete teljesen azonos az elsőfoku főtárgyalásával, az egyetlen lényeges eltérés mégis, ami a felebbviteli főtárgyalás felülvizsgálati jellegének folyománya, hogy a megidézettek jelenlétének megállapítása után itt nem a vádhatározat, illetőleg a vádirat olvastatik fel, (mint a törvényszéki főtárgyaláson), hanem a *törvényszéki ítélet* és a *felebbezés* s ha van, az *ellenészrevétel*. Ezután jön a *vádlott részletes kihallgatása*, erre a *bizonyító eljárás* (teljesen a törvényszéki szabályok szerint), a *perbeszéd*ek s végül a *bíróság tanácskozása* és a *határozathozatal*.

5. *A kir. tábla határozata.*

A felebbviteli főtárgyalás befejezése után, illetőleg annak fejleményei alapján, bármelyik alakjában folyt le a fel. főtárgyalás, a kir. ítélőtábla a zárt ülésben négy határozatot hozhat: a) *megsemmisítő*, b) *helybenhagyó*, c) *megváltoztató*, d) az eljárást *megszüntető* határozatot.

a) A *megsemmisítő* határozat tekintetében a törvény különbséget tesz az *alaki* vagy az *anyag*i semmiségi okból történt megsemmisítés közt.

Ha a felebbezés *alaki semmiségi ok* (384. §.) miatt van használva és a kir. ítélőtábla az ügyet a 404. §. második bekezdése alapján főtárgyalásra utasította, a főtárgyalás megtartása után pedig *a felebbezést ugyan alaposnak, de az ügyet érdemben is elbírálhatónak* találja, az ítélet megsemmisítése mellett az ügy érdemében határoz.

Ha a 385. §-ban meghatározott *anyagi semmiségi okok* valamelyike forog fenn és az felebbezés folytán vagy hivatalból figyelembe veendő: a kir. ítélőtábla *az ítéletet egészben*, vagy ha a különválasztás lehetséges, *részben megsemmisíti és a törvénynek megfelelő ítéletet hoz.* (423. §. 1—2. bek.).

Alaki semmiségi ok megállapítása esetén a kir. tábla miután fel. főtárgyalásra a 404. §. 2. bek. értelmében csak egyes nevezetesebb alaki sem. okok (Bp. 384. §. 2., 5., 7., 8., 10. p.) kerülnek — bármikor az ügy érdemében is határozhat, vagyis nem köteles az ügyet új eljárás végett a törvényszékhez leküldeni. Természetesen a főtárgyalási tanácsnak ehhez is joga van, tehát ha a törvényszék által elkövetett perjogi hiba folytán az ügyet maga nem tartja érdemlegesen elintézhetőnek, a megsemmisítés mellett új eljárást rendelhet el s azzal akár az eljárt, akár más (a tábla területén levő) törvényszéket bízhat meg, ha pedig csak az elsőfoku ítélet volt hibás, az eljárt törvényszéket *ujabb ítélethozatalra*, illetőleg újabb főtárgyalás tartására vagy a hiány pótlására utasíthatja (404. §. 1. és 4. bek.).

A megsemmisítő határozatban ezenkívül elrendelheti a tábla a *hatáskör megállapítását* (ha a törvényszék azt nem állapította meg) s ennek alapján új határozat hozatalát, valamint új *bizonyításfelvételt*, illetőleg a *bizonyítás kiegészítését* vagy *teljes ismélését* is, ha t. i. a fel. főtárgyalás enélkül tartatott s a tábla ennek szükségét állapítja meg. Utóbbi esetben a tábla határoz az irányban is, hogy a részleges bizonyítás kiküldött által vagy közvetlenül a főtárgyaláson lesz-e felveendő.

Anyagi sem. ok megállapítása s emiatti megsemmisítés esetén azonban a tábla nem utasíthatja vissza az ügyet a törvényszékhez, hanem mindig maga köteles azonnal *az ügy érdemében a törvénynek megfelelő ítéletet* hozni.

b) A *helybenhagyó* határozat a felebbezés *elutasítását* jelenti. Ily határozat hozható nemcsak az *alaptalannak talált alaki semmiségi ok* (404. §. ut. bek.), hanem ugyanilyenek talált anyagi sem. ok, vagy a nem sem. ok miatt bejelentett, de alaptalannak ítélt felebbezés esetén.

c) A *megváltoztatáshoz*, vagyis a törvényszéki ítélet rendelkezésének kijavításához vagy kiegészítéséhez a kir. táblának minden esetben joga van s e tekintetben teljesen szabad kézzel jár el. A Bp. csupán két, perjogi korlátot állít fel e részben: a) hogy a tábla mindig *csak a felebbezett részét* változtathatja meg a törvényszéki ítéletnek, a nem felebbezett rész

érintetlenül hagyja (423. §. 3. bek.), b) hogyha a törvényszék *felmentő ítélete ellen a vádló felebbezett és a vádlott a felebbviteli főtárgyalásra nem jelent meg: a kir. ítélőtábla az elsőfoku ítéletet a vádlott terhére nem változtathatja meg.* (523. §. 4. bek.).

Amennyiben ily esetben a tábla tényleg azt találná, hogy az elsőfoku ítélet az elmaradt vádlott terhére lenne megváltoztatandó, köteles a vádlottat előbb kihallgatni s e végett a fel. főtárgyalás félbeszakítása vagy elnapolása mellett az illetőt megidéztetni, illetőleg (ha fogva van) elővezettetni (u. o. 5. bek.).

A 423. §. 5. pontjára nézve a Kuria állandó gyakorlata az, hogy ez a szakasz nem önálló rendelkezés, hanem összefüggésben van a 4. bekezdéssel s ebből folyólag a vádlott jelenlétét a Kuria csak akkor tekinti kötelezőnek a felebb. főtárgyaláson, ha *felmentő* ítélet ellen *egyedül a vádló által használt felebbezésről* van szó. Marasztaló ítélet ellen használt felebbezés folytán tehát a vádlott jelenléte nélkül is felemlhető a büntetés (BJT. XLII. 212., XLIII. 61., XLIV. 223.) Sajnos, a törvény nem elég világos s így a Kuria a magyarázata is bir némi alappal. Azonban ha csak a 423. §. 5. bekezdését olvassuk, logikusan vonható le belőle az ellenkező is, t. i. hogy a vádlott büntetése *mindig csak az ő kihallgatása után súlyosbítható.* Ezt a felfogást helyesli ifj. Dombóváry Géza (BJT. XLIV. 220.) s mindenesetre ez lenne a szabadabbelvű eljárás.

d) Az eljárást *megszüntető* végzést hoz a kir. tábla abban az egyetlen esetben, ha a *vádlott* az elsőfoku bíróság ítéletének meghozása után *meghalt.* Ez esetben a kir. ítélőtábla *hatályon kívül helyezi az elsőfoku ítéletet és megszünteti az eljárást.* (Bp. 423. §. 6. bek.).

Mindazáltal, ha az elsőfoku ítélet a vádlottat *bűnösnek* nyilvánította és e tekintetben *nem volt felebbezve:* a kir. ítélőtábla az ítéletnek a *magánjogi igényre* vonatkozó részét felülvizsgálhatja. (u. o. ut. bek.)

6. *A kir. táblai határozatok alakja.*

Végzéssel határoz a kir. tábla a Bp. 424. §-a szerint, ha: a) a felebbezést *elutasítja,* vagy b) *visszautasítja,* c) ha *kiegészítő intézkedést tesz,* d) ha a *bűnvádi eljárás szabályainak megsértése miatt az eljárást megsemmisíti* (kivéve ha a 423. §. 1. bek. értelmében érdemben is ítélt) és e) ha az eljárást a vádlott halála folytán *megszünteti.* Minden más esetben, sőt alaki semmiségi ok miatti felebbezés esetén is, ha a tábla érdemileg elbírálja az ügyet (423. §. 1. bek.): *ítélet hozandó.*

7. *A határozat kihirdetése és a felebbezés elintézése utáni eljárás.*

A fel. főtárgyalás utolsó mozzanata minden esetben a

tábla által hozott u. n. *véghatározat* (ítélet vagy végzés) kihirdetése. A Bp. ez irányban semmi eltérő szabályt nem tartalmazván, a kihirdetés a törvényszéki főtárgyalás szabályai (Bp. 329. §. 1., 4. 5. bek.) szerint eszközendő.

A tábla által hozott „véghatározat“ ellen használható semmiségi panasz bejelentési helyére, illetőleg a táblai véghatározat és az ügyiratok hova küldésére s a véghatározatnak a felekkel leendő közlésére nézve már különleges szabályokat tartalmaznak a Bp. 425. és 431. §-ai. E két szakasz értelmében különbséget kell tenni ama két eset közt, amidőn a semmiségi panasz bejelentésére jogosultak a felebbviteli főtárgyaláson mind jelen voltak és amidőn azok valamelyike nem volt jelen.

Ha a semmiségi panasz bejelentésére jogosultak a kir. tábla főtárgyalásán mind jelen vagy ott képviselve voltak, a semmiségi panasz a kir. táblánál jelentendő be azonnal a véghatározat kihirdetése alkalmával s amennyiben valamelyik jelenlevő semmiségi panasszal élt, a kir. tábla az iratokat *közvetlenül a kir. Kuriához terjeszti fel.* (431. §. 2. és ut. bek.) Ha azonban a jogosultak vagy képviselőik nem voltak mind jelen a felebb. főtárgyaláson, vagy amidőn semmiségi panaszt senki nem jelentett be, amikor tehát a kir. tábla ítélete jogerössé lett, a táblai határozat kiadványát és az ügy iratait a semmiségi panaszának bejelentésére és indokolására nyitva álló határidő lejárta után az *elsőfokban eljáró törvényszéknek* küldi meg. (425. §. 1. bek.).

A *törvényszék* a kir. ítélőtábla határozatát a felebbviteli főtárgyaláson jelen nem volt *vádlónak* és *sértettnek kézbesíteti*, a *vádlottnak* pedig, amennyiben a kir. ítélőtábla főtárgyalásán sem ő, sem védője nem volt jelen, *kihirdeti*, esetleg (a 329. §. 3. bek. szerint) *felmentő* vagy a *csekélyebb sulyu vád tárgyában hozott marasztaló* ítéletet *kézbesítés* útján közli. (425. §. 2. bek.).

Ha a felebbviteli főtárgyaláson jelen volt jogosult semmiségi panasszal élt: erről a törvényszék a feleket értesíti.

A 425. §. 2. bek. értelmezése tekintetében jó ideig nagy ingadozás volt a gyakorlatban az iránt, hogy kihirdesse-e a törvényszék a táblai ítéletet a táblai főtárgyaláson *jelen nem volt vádlottnak*, akkor, ha a *külön védő* jelen volt a fel. főtárgyaláson?

Miután e kérdésben a kir. táblák ellentétes döntvényeket hoztak (a szegedi igenlőleg, a budapesti és kolozsvári tábla tagadólag foglalt állást),

a Kuria az 1890: XXV. t.-c. 13. §-a alapján hozott VI. sz. döntvényével úgy oldotta meg a kérdést, hogy kijelenti: „Ha a kir. ítélőtábla felebbviteli főtárgyalásán a vádlott nem volt jelen, az általa választott védő azonban megjelent és akár az, akár a többi jelen volt vagy képviselt jogosultak valamelyike semmisségi panaszt jelentett be a kir. ítélőtábla ítélete ellen, ez esetben az iratok a BP. 431. §-ának utolsó bekezdése értelmében, a BP. 425. §-ában irt eljárás mellőzésével, közvetlenül a kir. Kuriához terjesztendők fel.“ (BJT. XLVI. 225.) A 88. sz. TH. szerint pedig: Ha a vádlott a fel. főtárgyaláson sem jelen, sem képviselve nem volt, utóbb pedig az ítéletkihirdetésre nem volt előállítható: hivatalból védőkircndclésnek nincs helye azon célból, hogy a II. f. bíróság ítélete vádlott helyett a védőnek hirdetessék ki. (BHT. III. 197. szám.).

Ismeretlen helyen tartózkodó vádlott helyett az elsőfokon eljáró, de a táblai tárgyaláson meg nem jelent védő oly célból, hogy a II. bírói ítélet kihirdethető legyen, nem járhat el. Kuria BJT. LIX. 268. ifj. Dombóváry G. megbeszélésével.

Helyes gyakorlat legújabbán, hogy a védő által a táblai ítéletnek a törvényszéken történt kihirdetése alkalmával bejelentett sem. panasz elfogadtatik (Kuria: BJT. LXI. 149.). Ugyancsak helyes határozat: Ha a vádlott a törvényszék ítéletében megnyugodott, de érdekében a védő felebbezett, a vádlott a kir. tábla ítélete ellen akkor is élhet sem. panasszal, ha a védő ebben az ítéletben megnyugodott. BD.-tár VIII. (1914) 32. (L. ez iránt még a köv. §-ban.).

3. A semmisségi panasz.

141. §. A semmisségi panasz fogalma és alapelvei.

Irodalom: Vargha F.: A BP. perorvoslati rendszere 1900. (J. E. É. 170.); Fabinyi F., Illés K., Vargha F. előadásai J. E. É. 174., 175. sz.; Baumgarten I.: A sem. okok megjelölésének módjáról, 1902.; Degré M.: Sem. panasz végzések ellen. Jogt. K. 1912. 448.; Uffalussy Béla: BJT. LXIII. 269.; Heller E. és Darvas J. (sem. panasz a felmentés indokai miatt), Jogt. K. 1908. 250, 301.; Tóth Gerő, Weisz W., Finkey, E. Illés, Eisner M. (A Kuria felmentési joga) Jogt. K. 1910. 209., 211., 227., 358., 373.; Lukáts Adolf: A cassationalis eljárás a szakbírósi és esküdthírósi ítéletekben. Farkas Lajos eml. Kolozsvár 1914. 223—248.; Löwenstein: Einlegung u. Begründung der Revision. Berlin 1900.; Beling: Revision wegen „Verletzung einer Rechtsnorm. über das Verfahren“ im Strafprozess. Binding Festsch. II. 87—182.; Arena P.: La revisione dei giudicati. Torino 1910.; Dechauveron: Du pouvoir de controle de la Cour de cassation sur la qualification criminelle. Paris 1908.; Crouzillac: De la cassation sans renvoi après revision des procès crim. 1912.

I. A semmisségi panasz egy, felebbezéssel már meg nem támadható ítéletnek (csak kivételesen egy érdemleges végzésnek) valamely, az alsóbb fokon eljáró bíróság által elkövetett alaki vagy anyagi semmisségi ok miatti megsemmisítésére és az új eljárás elrendelésére vagy az ítélet helyesbitésére irányuló perorvoslat. A semmisségi panasz e szerint: 1. rend-

szerint csakis *ítéletek* és pedig oly *ítéletek* ellen használható, melyek bár még nem jogerősek, de a BP. szerint *felebbezéssel meg nem támadhatók* (egyetlen „érdemleges végzés“, mely ellen sem. panasz használható: a kir. táblai főtárgyaláson elkövetett és rögtönösen letárgyalt bűncselekmény felett hozott elsőfoku „perdöntő határozat“ Bp. 333. és 418. §§.); 2. csakis *semmisségi okok* miatt használható, tehát csak a *jogi kérdések felülvizsgálatára* vonatkozik. A felebbezéstől lényegesen abban különbözik, hogy a *ténykérdést a sem. panasz sohasem érintheti*. A sem. panaszt elintéző felsőbb bíróság *mindig az alsó-bíróság által megállapított tényekre köteles alapítani ítéletét*. Bizonyításfelvételt, a tényállás helyesbítését, kiegészítését a sem. panaszt elintéző felsőbb bíróság maga nem teljesíthet. E részben teljesen *kötve van* az alsóbíróság ténymegállapításaihoz.

A semmisségi panasz célja — a felek érdekeinek, az anyagi igazságnak pártatlan kiszolgáltatásán kívül — főleg a büntető törvények és pedig úgy a büntetőperjogi, mint az anyagi büntetőjogi szabályok helyes alkalmazásának biztosítása. E cél elérése végett a magyar Bp. szerint a semmisségi panasz nemcsak a helytelenek, törvénysértőnek talált alsó-bírósági ítélet (vagy az egész eljárás) megsemmisítésére s új alsóbírósági eljárás elrendelésére ad jogot a felsőbb bíróságnak, de az *anyagi* büntetőtörvények lényeges rendelkezéseinek megsértése (anyagi sem. ok fenforgása) esetében arra is, hogy a helytelen ítélet helyett az alsóbíróság által megállapított tények alapján „a törvénynek megfelelő“ *érdemleges új ítéletet hozzon*. Míg tehát alaki semmisségi ok, vagyis perjogi törvénysértés miatt a felsőbb bíróság a sem. panasz folytán csak semmisítő (*cassatorius*) *joggal* bír, addig anyagi sem. ok megállapítása esetén helyesbitő (*reformatorius*) vagyis az elsőfoku ítélet megváltoztatására is kiterjedő *joggal* bír.

E bifurcatio magyarázata az, hogy alaki törvénysértés esetén az elsőfoku bíróságok az *eljárási* (perjogi) szabályokat nem tartották meg s ezért a *bírói eljárás törvényessége érdekében* (Bp. 1. §.) ők maguk kötelezendők új, törvényszerű eljárás lefolytatására (esetleg csak új, szabályszerű ítélet hozatalára). Az anyagi büntetőjogi törvények megsértése esetén pedig arról van szó, hogy az alsóbíróságok helytelenül, nem a felső-, vagy épen a legfelső bíróság büntetőjogászai felfogásá-

nak megfelelően magyarították és alkalmazták a Btk. vagy más anyagi büntetőjogi törvény valamely rendelkezését. Amennyiben tehát a felsőbíróság úgy találja, hogy az alsóbíróság nem jól fogta fel a törvény értelmét, annak épen sarkalatos tételeit tévesen értelmezte vagy egyenesen áthágta, ily esetekben feleslegesen újból visszatenni az ügyet a helytelenül ítélő bírósághoz, hanem a felsőbíróság azonnal pótolhatja a törvénysértő ítéletet a helyes, a törvény valódi értelmének megfelelő új ítélettel. A felsőbíróságnak ez a helyesbitési joga lehetővé teszi azt, hogy az anyagi büntetőjogi szabályok az ország területén egységesen értelmeztessenek s az alsóbíróságok eltérő, ingadozó gyakorlata, esetleg a törvény valódi értelmével ellenkező felfogása helyes irányba tereltessek s különösen hogy a legfelső bíróság (a Kuria) tevékeny befolyást nyerjen a büntetőjogi judicatura irányítására és vezetésére.

II. A „semmisségi panasz“ (pourvoi en cassation) intézménye — mint ezt *Lukáts* nagy alapossággal kifejti (id. h. 225—232. l.) — kétségtelenül a francia jog teremtvénye. Már az 1670-iki Ordonnance crim. kifejti, hogy a királynak joga van (a királyi tanács útján) a végső fokon ítélő bíróságok ítéleteit a kir. rendeletek megsértése miatt megsemmisíteni. Ezt a gondolatot építik ki az 1790. majd az 1808-iki törvények, midőn az igazságszolgáltatás egységének megőrzésére a semmitőszéket mint egy önálló, az alsóbíróságoktól független legfelső bírói testületet szervezik, melynek feladata és joga az alsófoku bíróságok végső (felelbezással már meg nem támadható) ítéleteit a felek panaszára felülvizsgálni s a törvényes alakiságok megsértésével hozott vagy magát a törvényt sértő ítéleteket megsemmisíteni. A francia semmitőszék (Cour de cassation) azonban, amely az összes, bármely bíróság végső ítéletei ellen beadott sem. panaszokat felülvizsgálja, csak *semmissítő jogosultsággal* bír, az ügy érdemét sohasem bírálja felül s amennyiben az alsófoku ítéletet megsemmisítette, új ítélethozással vagy egészen új eljárással az alsóbíróságot bizza meg. A semmitőszék maga semmi körülmények közt (ujrafelvétel esetén sem) nem hozhat érdemleges (reformatorius) ítéletet. Az esküdtbíróság *felmentő* ítélete ellen csak „a törvény érdekében“ való sem. panasznak (a magyar Bp. „jogegység érdekében“ való perorvoslata) van helye, vagyis az ily semmisségi panasz alapján hozott semmitőszéki határozat a felmentett vádlottra nincs hatállyal (a felmentő verdict „szerzett joga“ a vádlottnak, melyet a szakbíróság nem vehet el tőle.)

1. A francia Code semmisségi panaszát lassanként az összes európai Bp.-ok átvesszik. Lényegesebb módosítást rajta csak az osztrák, német, a magyar és az új olasz Bp.-ok tesznek. Ez utóbbi Bp.-ok ugyanis világosan megkülönböztetik az *alaki* és az *anyagi* semmisségi okokat s anyagi sem. ok fenforgása esetén mindenik megengedi bizonyos esetekben a legfelső bíróság érdemlegs (reformatorius) ítélkezését. Ez újabb törvények is azonban a részletek tekintetében eltérnek egymástól. Így a német Bp. az anyagi sem. okokat nem sorolja fel, hanem egy elvi kijelentéssel a „törvénysértések“ ellen enged

sem. panaszt („Törvénysértés“ forog fenn, ha valamely jogszabály: Rechtsnorm nem alkalmaztatott vagy nem helyesen alkalmaztatott 376. §.), az alaki sem. okokat is csak példaképpen sorolja fel. Az új olasz Bp. se az anyagi, se az alaki sem. okokat nem részletezi, míg az osztrák és a magyar Bp.-ok mindkét csoport eseteit taxative állapítják meg. A legfőbb bíróság előtt tárgyaláson a német és az osztrák Bp.-ok a vádlottnak is megengedik a felszólalást, a magyar és az olasz Bp. csak a felek képviselőinek (koronabíró és a védő) adják meg a felszólalást. Az ügy érdemében való ítélkezést a német Bp. szorítja a legszűkebb körre s a magyar Bp. engedi meg a legszélesebb körben (az összes anyagi sem. okok miatt).

2. Hazai h. perjogunk a Bp. előtt csak sajtóügyekben az esküdtbíróági ítéletek ellen ismerte (1867 óta) a sem. panaszt. Az 1867-iki ig. min. rendelet az 1844-iki javaslat nyomán egészen a francia Code sem. panaszát honosította meg. A hivatalnokbíróágok ítéletei ellen is használható rendes perorvoslat gyanánt csak a Bp. illeszti be azt perorvoslataink közé.

A semmiségi panasz szabályozásánál azonban a Bp. céltudatosan nem a francia mintát, hanem annak német és osztrák javított alakjait követte, sőt ezektől is több lényeges ponton eltér. Anyagi sem. ok megállapítása esetén ugyanis oly széleskörű jogkört biztosít a Kuriának, hogy a sem. panasz ebben a vonatkozásában a jogkérdésre vonatkozó felebbezésnek is lenne nevezhető.

A Bp. értelmében a sem. panasz minden esetben a kir. Kuria elé tartozott, vagyis úgy járásbíróági, mint törvényszéki és esküdtbíróági ügyekben a beadott sem. panaszok kivétel nélkül egyedül és kizárólag a Kuriához mentek. A Bp. első novellája (1907: XVIII. t.-c. 2. §.) ezen azt a lényeges újítást tette, hogy a *járásbíróági ügyekben* a kir. törvényszékek II. foku ítéletei ellen beadott sem. panaszokat a Kuria helyett az illetékes *kir. ítélőtábla* elé utasítja. A sem. panaszok elintéző foruma így bifurválásra lett: esküdtbíróági és törvényszéki ügyekben ma is a Kuria, járásbíróági ügyekben ellenben a kir. tábla a sem. panasz bírósága.

Még gyökeresebb újításokat eszközöl a semmiségi panasz szabályain a Bp. *második novellája* (1914: XIII. t.-c.) és pedig két irányban. Egyfelől orvosolja a Bp. egyes szakaszainak homályos, illetőleg szigorú rendelkezéseit s ezzel módot nyújt a felsőbb bíróságok formalistius, szűkkeblű gyakorlatának enyhítésére. Másfelől jelentékenyen tágítja a sem. panaszok elbírálására hivatott felsőbb bíróságok felülvizsgálati és érdemleges elintézési jogkörét s ezzel a sem. panaszt még közelebb hozza a felebbezéshez, különösen az esküdtbíróágok ítéleteinek érdemleges felülvizsgálatára nézve a Kuriának az eddiginél jóval szélesebb kört biztosít.

A II. Bpn. ezirányu főbb újításai:

a) világosan kifejezi, hogy a perorvoslat helytelen megnevezése vagy a semmiségi ok hibás megjelölése miatt a sem. panasz nem utasítható vissza (30. §. 2. bek.); a „törvény által kizárt“ sem. panaszt az alsóbíróság nem utasíthatja vissza, csak a sem. panaszok elintéző felsőbb bíróság (33. §.);

b) egyes alaki semmiségi okokra (29. §. 4., 6. p.) elejti azt az előbbi korlátozást, hogy ezek csak akkor voltak figyelembevehetők, ha azok miatt a vádló a fő tárgyalás folyamán felszólalt vagy sem. panaszát már a fő tárgyalás alatt bejelentette, ugyanezeket a sem. okokat hivatalból figyelembeve-

dőknek rendelni, míg a Bp. (427. §. ut. bek.) szerint azok nem voltak hivatalból figy. vehetők;

e) az esküdttbíróági eljárásban a *kérdésfeltevés és az elnöki fejtegetés* tekintetében sokkal szélesebb körben engedi meg a felülvizsgálatot, mint a Bp.;

d) a sem. panasz igénybevehetésének jogát a *sértettre* is kiterjeszti (31. §. 1. bek.);

e) a kir. Kuriának és a kir. ítélőtábláknak az *anyagi* sem. ok miatt megsemmisített alsóbíróági ítélet *helyesbítésére* a jogi kérdéseket illetőleg teljesen szabad kezét biztosít, így különösen tisztázza a felsőbíróágoknak a *büntetés leszállítására* vonatkozó jogkörét is (33. §.), ami iránt a Kuria a legutóbbi ideig bizonytalanságban volt;

f) esküdttbíróági ügyekben jogot ad a Kuriának, hogy az ítéletet *hivatalból* megsemmisíthesse akkor is, ha az esküdtek vagy a szaktanács az *ügy lényegében tévedtek* (35. §. 2. bek.). Ez az utolsó reform, mely a legsúlyosabb bűnügyekben lehetővé teszi az anyagi igazság és a társadalmi védelem érvényesítését, kétségtelenül legfontosabb alkotása a Bpn.-nak.

3. A Bp.-nak a semmiségi panaszról szóló 426—440. §§-ai közül a 426-ikat az I. Bpn. (2. §.), a 427., 429., 430., 432. és 437. §§-okat pedig a II. Bpn. (II. cikk) hatályon kívül helyezte.

A 426. §. helyére az I. Bpn. 2. §-a „ugyanazon szám alatt” új, bővített szöveget állapított meg. Ez a szakasz tehát ma is mint a Bp. 426. §-a idézendő, mely alatt azonban mindig az 1907: XVIII. t.-c. 2. §-ában foglalt új szöveg értendő. (Magyarozatnál az új törvényhely természetesen feltüntetendő).

A 427. §. helyére a II. Bpn. 29. §-a,

a 429. §. helyére a II. Bpn. 30. §-a,

a 430. §. helyére a II. Bpn. 31. §-a,

a 432. §. helyére a II. Bpn. 32. §-a,

a 437. §. helyére a II. Bpn. 33—36. §§-ai léptek.

Életben maradtak a Bp. 428., 431., 433—436., 438—440. §-ai.

III. A magyar büntető perjog alapelvei a semmiségi panaszra vonatkozólag:

a) a semmiségi panasz kivétel nélkül mindig csak *egyfoku*;

b) semmiségi panasznak oly, *még nem jogerős ítéletek* vagy *érdemleges végzések* ellen van helye, *melyek felebbezéssel meg nem támadhatók* és pedig a Bp. 426. §-ának az I. Bpn. 2. §-ában foglalt új szövege szerint:

1. *esküdttbíróág ítélete* ellen;

2. a *törvényszéknek* oly *elsőfoku* ítélete ellen, melyre nézve a Bp. (381. §. 2. bek. 2. pontja) a felebbezést kizárja;

3. a *kir. ítélőtáblának* *első fokban* hozott *ítélete* vagy *érdemleges végzése* ellen (333. és 418. §§.);

4. a *kir. ítélőtáblának*, *mint másodfoku bíróságnak* *ítélete* ellen;

5. a törvényszéknek másodfokban hozott ítélete ellen (Bp. 554. §. és 556. §-nak 3. bek.) és

6. összbüntetést kiszabó első bírósági ítélet ellen (Bp. 518. §.).

A törvényszéknek elsőfoku ítélete ellen csak két esetben használható sem. panasz: a) ha az ítélet oly cselekményről szól, amely járásbírótság vagy közig. hatóság elé tartozott volna (Bp. 381. §. 2. bek. 2. p.), b) a több jogerős ítélettel kiszabott szabadságvesztés büntetés végrehajtása előtt ezen büntetéseknek összbüntetésbe foglalása tárgyában hozott elsőbírótsági ítélete ellen (Bp. 518. §.). Ez utóbbi esetben, ha az elsőfoku ily ítéletet járásbírótság hozta, a járásbírótság ily elsőfoku ítélete ellen is csak sem. panasznak van helye, mely a kir. táblához megy.

c) A semmiségi panasz részint a kir. Kuria, részint a kir. tábla elé tartozik. A Kuria elé mennek az esküdtbírótság és a kir. tábla (akár első, akár másodfoku) ítéletei ellen s a törvényszék által hozott összbüntetést megállapító ítélet ellen beadott sem. panaszok (Bp. 426. §. 1., 3., 4. pontok s a 6. pont akkor, ha az összbüntetést esküdtbírótság vagy törvényszék állapította meg); — a kir. tábla elé tartoznak pedig a törvényszékek (akár első, akár másodfoku) ítéletei ellen s a járásbírósnak összbüntetést megállapító ítélete ellen (u. o. 2., 5. pont és a 6. pont akkor, ha az összbüntetést járásbírótság állapította meg) használt sem. panaszok.

d) A semmiségi panasz mindig *felfüggesztő hatályu* (Bp. 395. §. és II. Bpn. 31. §. 2. bek.).

e) A sem. panasz érdemleges elintézése ugy a Kurián, mint a kir. táblán *szóbeli tárgyaláson* történik.

142. §. A semmiségi panasz használatának szabályai.

I. A semmiségi panasz tárgya.

Semmiségi panasz kizárólag csak *semmiségi okok miatt* használható. Az anyagi vagy a perjogi törvény valamely konkrét megsértése az elsőbírótság által, ami a félre nézve a sérelmesnek vélt határozat oka volt, képezi a sem. panasz tárgyát. A fél tehát közvetlenül nem az ítélet rendelkező része vagy indokolása miatt panaszkozik, hanem az elkövetett *törvénysértésért*, azonban közvetve rendszerint mégis csak a saját szenvedett vagy vélt sérelmét kívánja orvosoltatni a törvénysértő határozat megsemmisítése vagy megváltoztatása által.

1. Az *alaki* és *anyagi semmiségi okok*, melyek miatt sem. panasz használható, ugyanazok, melyek miatt felebbezésnek van helye (Bp. 384., 385. §.) Ezek közül ugyanazok veendőék itt is *hivatalból* figyelembe s ugyanazon megszorításokkal, mint a felebbezésnél. (I. fent a 139. §-t.).

Az *esküdtbíróságok* ítéletei ellen azonban a Bp. 384. és 385. §§-aiban felsorolt alaki és anyagi sem. okokon kívül még hat külön pontban sorolja fel a II. Bpn. 29. §-a azokat a sem. okokat, amelyek miatt sem. panasznak van helye, nyomon kísérve az esküdtbíróság előtti főtárgyalás sajátos részleteit.

A II. Bpn. 29. §-ának 1. bek. szerint: „Semmiségi panasznak a Bp. 384. és 385. §-aiban meghatározott, továbbá még a következő semmiségi okok alapján van helye:

1. ha az esküdtszék nem volt szabályszerűen alakítva (Bp. 342—347. §.);
2. ha valamely esküdt, aki az esküdtszék határozatánál szavazott, nem volt jelen a főtárgyalás egész tartama alatt (Bp. 348. §.);

3. ha a határozat hozásában olyan esküdt vett részt, akit a Bp. 343. §-a szerint az ügy elintézéséből ki kellett volna zárni;

4. ha a kérdések feltevésénél az 1914: XIII. t.-c. 3—11. §-ainak, vagy az 1908: XXXVI. t.-c. 34. §-ának parancsoló rendelkezéseit a bíróság megsértette;

5. ha az elnök befejező vagy felvilágosító fejtegetésében (13. és 15. §.) téves magyarázatot adott vagy a 13. és 15. §-ban foglalt rendelkezéseket megsértette;

6. ha az esküdtek határozata lényegében homályos, hiányos vagy önma-gának ellenmondó.“

Ezen új és csak az esküdtbírószági ítéletek ellen használható sem. okok közül az 1. és 2. pontban megjelölt okot mindig, a 4. és 6. pontban megjelölt okokat pedig csak akkor kell *hivatalból* figyelembe venni, ha az illetők a vádlott sérelmére szolgált. (II. Bpn. 29. §. 4. bek.).

2. Ugy a hivatalnok bíróságok, mint az esküdtbírószág határozatai ellenében a sem. panasz használatát a törvény több tekintetben *megszorítja*.

a) Az *esküdtbírószági* ítélettel szemben használt sem. panasz esetén a Bp. 384., 385. §-aiban meghatározott általános sem. okokat az ezen §-okban megállapított megszorításokkal lehet érvényesíteni és kell hivatalból figyelembe venni (II. Bpn. 29. §. ut. bek.). L. fent 139. §-ban. A II. Bpn. 29. §-ában meghatározott különös sem. okok közül pedig: a kizárt esküdt részvétele miatti (3. pont) sem. okot nem érvényesítheti az a fél, aki a kizáró okról az *esküdtszék alakításakor* tudott és azt akkor *be nem jelentette*; a kérdésfeltevés és az elnöki fejtegetés hibái miatti (u. o. 4. és 5. p.) semmiségi okot pedig a felek általában nem érvényesíthetik, *ha nyilvánvaló, hogy az alaki sérelem az ítéletre nem volt befolyással*; az elnöki fejtegetés hibái miatti ezenkívül (5. pont) a semmiségi okot *az elnöki fejtegetés után azonnal be kell jelenteni* s az *ítélet kihirdetése után fenn kell tartani*. (II. Bpn. 29. §. 2—3. bek.)

b) A kir. ítélőtáblának *másodfokban* hozott ítélete ellen (Bp. 426. §. 4. p.) olyan *alaki* semmiségi ok, mely a *felebbezésben nem volt felhozva*, vagy melynek figyelembevételét a kir. ítélőtábla *mellőzte*, semmiségi panasszal már *nem érvényesíthető*. (Bp. 428. §. 2. bek.).

Az *alaki* sem. okot eszerint, melyet az elsőbíróság ítélete ellen panaszol a fél, már az ezen ítélet elleni felebbezésben fel kell hozni, különben a Kuria előtt az nem érvényesíthető. (Hivatalból figyelembe veendő sem. okra azonban ez a korlátozás nem áll.) A tábla által már alaptalannak talált sem. ok szintén nem hozható fel a Kuria előtt. Ellenben a kir. tábla által elkövetett alaki sem. ok miatt a sem. panasznak mindenesetre helye van (a 384. §. általános szabályai szerint).

Az *anyagi* sem. okok tekintetében ez a két korlátozás nem áll fenn, tehát anyagi sem. ok miatt, ha azt a tábla alaptalannak találta is, vagy ha a fél a felebbezésben arra nem hivatkozott is, sem. panasznak van helye.

c) A törvényszéknek *másodfokban* hozott ítélete ellen *alaki* sem. ok miatt sem. panasznak egyáltalán *nincs helye*; anyagi sem. ok miatt is csak az 556. §. 3. bek. által megszabott szűk keretben (csak szabadságvesztéssel büntetendő vétség vagy ily vétség mellett más vétség vagy kihágás miatti s a *vádlo* csak akkor, ha a törvényszék oly cselekményt, amely büntett, vétséggé vagy kihágássá minősített, a vádlott, ennek házastársa, törv. képviselője és védője pedig a 385. §. 1. a) és c) pontja alapján. (Bp. 428. §. 3. bek.).

d) Összbüntetést kiszabó elsőbíróági ítélet ellen csak a büntetés kiszabása miatt és a Bp. 384. §. 1., 3., 4., 6. és 10. pontja alapján használható sem. panasz (Bp. 518. §. ut. előtti bek.).

II. A semmiségi panaszra jogosítottak.

A sem. panasszal élés jogát a törvény (II. Bpn. 31. §.) általában mindazon egyének részére biztosítja, akik felebbezással élhetnek (Bp. 383. §.) s ugyanoly terjedelemben mint a felebbezással tekintetében. Mindössze két kivételt tesz a törvény, t. i. nem élhet semmiségi panasszal: a) a *sértett* azon esetben, ha a marasztaló ítélet ellen a bűnösség kérdésében vagy a büntetés kiszabására nézve *az erre jogosultak valamelyike felebbezett* (Bp. 383. §. III. 2. a) s nem élhet egyáltalán sem. panasszal, b) a *sértett jogutóda*. (Bp. 383. §. III. 3.).

Sem. panaszra jogosultak eszerint: I. a vádlottnak mint javára, mint terhére a kir. ügyészég (táblai ítélet ellen a *főügyész*); II. csak a vádlott javára: a) a vádlott vagy házastársa, illetőleg törvényes képviselője, az utóbbi a vádlott kifejezett akarata ellenére is, b) a védő (táblai ítélet ellen a *közvédő*, a vádlott kifejezett akarata ellenére is, c) a vádlott örököse, de egyedül az ítéletnek a magánjogi igényre vonatkozó része ellen; III. csak a vádlott terhére: 1. a fő és a pótmagánvádló, 2. a sértett, de csak felmentő ítélet ellen az esetben, ha a vádló nem felebbezett. (V. ö. II. Bpn. 31. §. 1. bek. és a Bp. 383. §.).

A sem. panaszra jogosítottak körét a Bp. eredetileg szűkebbre szorította, a 430. §. szerint ugyanis se a vádlott örököse, se a sértett és ennek jogutóda egyáltalán nem élhetnek sem. panasszal, a magánvádló is csak ak-

kor, ha már a másodfoku bíróság ítéletének meghozása előtt képviselte a vádat. A Bpn. 31. §-a ezt a szűkkebliséget feloldotta.

III. *A semmiségi panasz bejelentése.*

A semmiségi panasz alakiságaira, *bejelentésének határidejére, helyére és módzataira, visszavonására, hatályára, felterjesztésére* nézve a felebbezésre megállapított szabályok (Bp. 386—388., 390., 392. és 394—396. §§.) megfelelően alkalmazandók (II. Bpn. 31. §. 2. bek.), azzal az eltéréssel, hogy a semmiségi panasz hiánypótlás végett nem adható vissza a panaszkodónak, vagyis a 391. §-ban körülírt eljárásnak nincs helye.

1. A sem. panaszt, ha az azzal élő a panaszolt határozat kihirdetésekor jelen volt, élőszóval *a határozat kihirdetésekor*, — ha pedig a határozat kézbesítés útján közöltetett, *a kézbesítéstől számított 8 nap alatt* írásban kell bejelenteni és pedig rendszerint annál a bíróságnál, amely a sérelmes határozatot hozta. (Bp. 388. §. 2. bek., 431. §. 1—3. bek.).

Kivétel ez utóbbi szabály alól, hogy a kir. tábla másodfoku ítélete ellen az ítélet kihirdetésekor jelen nem volt és ott képviselve sem volt jogosult az elsőfoku bíróságnál köteles a sem. panaszt bejelenteni (Bp. 431. §. 3. bek.), miután ily esetben az ítéletet a törvényszék közli az illető érdekelttel. (425. §.)

Az említett időpont alatt és helyen kell beadni a sem. panasz indokolását vagy annak módosítását, kiegészítését is.

Az irodalomban élénk vita folyt afelett, hogy élhet-e sem. panaszszal a vádlott, ha nem volt jelen a felebbviteli főtárgyaláson, védője azonban jelen volt? A Kuria legtöbbször visszautasítja a vádlott által ily esetben bejelentett sem. panaszt (BJT. XLV. 213.), abból indulva ki, hogy a főtárgyaláson jelen nem volt vádlottnak ily esetben az ítélet nem hirdetendő ki, már pedig a szabálytalan kihirdetésből perorvoslati jog nem származhatik. Néha azonban elfogadja a sem. panaszt, ha a szabálytalan kihirdetéskor lett is bejelentve (BJT. XLV. 209.). Szerintem a vádlottat igazságtalanság lenne itt is a formalizmus miatt elzárni a perorvoslattól. Sőt ez egyenesen jogfosztás lenne olyankor, amikor a főtárgyaláson jelen volt védő nem élt sem panaszszal. Igaz, hogy a 425. §. szerint a vádlottnak ily esetben külön nem hirdetendő ki s nem kézbesítendő az ítélet, de ez nem zárja ki azt, hogy a vádlott a védőtől nyert értesülése alapján a II. f. ítélethozataltól számított 8 nap alatt a kir. táblánál a 431. §. 2. pontja alapján sem. panaszt adhasson be. L. Jogt. K. 1903. 57. l. Ellenben helyesnek tartom a Kuria ama gyakorlatát, hogy a fel. főtárgyaláson *jelen nem volt külön védő* sem. panaszát, amennyiben a főtárgyaláson maga a vádlott jelen volt, visszautasítja. (BJT. XLIV. 171. és XLIII. 349.) A 425. §. értelmében ugyanis ily esetben a táblai ítélet nem közlendő a védővel s a külön védő jelen nem léteben ugyis a közvédő veszi át a vádlott védelmét s így a vádlott érdekét ő képviseli L. e kérdésről a BJT. XLIV—XLV. köt. Kiss E., Dombóváry G., Weisz Ödön és Pazár Z. cikkeit.

2. A sem. panasz bejelentésekor vagy annak indokolásá-

ban világosan meg kell jelölni, hogy a sem. panaszt az illető jogosult „mily semmiségi ok miatt“ használja. (Bp. 390. §.). A perorvoslat helytelen megnevezése vagy a semmiségi ok hibás megjelölése a visszautasításra nem szolgál okul. (II. Bpn. 30. §. 2. bek.).

„A semmiségi ok világos megjelölése“ alatt a semmiségi panasz tárgyának és irányának megjelölése, tehát általában valamely oly tény, vagy állítás megemlítése értendő, amely a Bp. 384., 385. illetőleg Bpn. 29. §-ában megemlített valamelyik semmiségi eset alá tartozik. Nem szükséges, hogy a bejelentő a BP. valamelyik szakaszát idézze, vagy a törvény által használt szavakkal éljen, elég, ha a felsőbb bíróság a bejelentésből világosan kiveheti, megértheti, hogy melyik semmiségi okot panaszolja a fél. Anyagi semmiségi oknál különben a törvény valamelyik pontjának megjelölése (pl. 385. §. 1. a) vagy 2. p.) is elég, mert itt maga a törvény bármely pontjára hivatkozás érthetően jelzi a fél panaszának tárgyát, alaki semmiségi oknál azonban ez csak akkor elég, ha az illető pont egy konkrét sérelmet ír le. Így pl. a 384. §. 1. vagy 3. pontjának megemlítése elég, ahol azonban a törvény egy pont alá több eshetőséget sorolt (pl. 384. §. 5., 9. p.) ott a konkrét sérelem említendő meg. A semmiségi ok tüzetes leírását (substantiálását) vagy éppen indokolását azonban nem kívánja a törvény, sőt a semmiségi ok fentebbi értelemben való megjelölése az indokolásban is megtehető, épugy, mint a felebebeszél.

A sem. panasz bejelentésének kérdésében a Kuria gyakorlata éveken keresztül nagy ingadozásban volt. Az anyagi semmiségi okok bejelentésére nézve a Kuria egyes tanácsai sokáig azt a merev felfogást követték, hogy a semmiségi okot tüzetesen meg kell jelölni, afféle általános kifejezések, hogy a vádlott „ártatlannak tartja magát“, vagy „súlyosnak tartja a büntetést“, nem kellő megjelölések s ezért állandóan szigorubb álláspontra helyezkedtek s rendre visszautasították a sem. panaszokat, melyekben a panaszolt sérelem mibenléte, ténybeli adatok alapján való „substantiálása“ nem foglaltatott. Részletesen kifejtette ez álláspontot az 1902. dec. 16-án 7700. sz. a. kelt végzés (BJT. XLV. 215.), melynek főérve az, hogy a BP. a Kuriát meg akarta óvni a könnyelmű sem. panaszoktól. L. ily értelemben: *Tarnai J. Jogt. K. 1903. 4. sz.*

Az irodalom eleitől helytelenítette e formalisztikus, rideg álláspontot (l. *Vargha, Heil F., Baumgarten, Fayer, Finkey, Neumann J.* cikkeit a BJT. és *Jogt. Közl. 1901—2. évf.*), legvilágosabban kimutatták pedig a gyakorlat téves és egyenes jogfosztó jellegét *Baumgarten* (BJT. XLV. 193.) és *Heil F.* (*Jogt. Közl. 1903. 3., 5., 6. sz.*) E bírálatok hatása alatt egyes tanácsok liberálisabban értelmezték a „világos megjelölés“ kifejezést s elégnék tartották a törvényhelyre való egyszerű hivatkozást vagy a sem. ok általános megjelölését is. Helyesen és szépen mondja egy kuriai ítélet indokolása, hogy a perorvoslat használhatóságának kérdésében kétes esetben az igazságnak az a magyarázat felel meg, mely a törvényen alapuló perorvoslati jog érvényesíthetőségét nagyobb mértékben biztosítja. *BD.-tár V. (1912) 45.* Ugyanigy: a törvényhely pusztá felhívása is elegendő, ha a panasz iránya a védekezési anyagból felismerhető. u. o. 129. Ugyanily helyes, liberális elvi határozat: *A büntetés*

sulyos volta miatt vagy annak *enyhitésc végett* bejelentett sem. panasz, ha a bíróság a Btk. 92. §-át nem alkalmazta, a Bp. 385. §. 3. pontjára alapítottanak tekintendő. (EH. 1909. évi 7505. sz. BHT. III. 234. sz.)

Ezt az utóbbi helyes felfogást szentesíti aztán a II. Bpn. 30. §-ának második bekezdése.

3. A semmiségi panaszról az ellenfél értesítendő, ki azt megtekintheti s arra *ellenészrevételeket* adhat be. (Bp. 392. §.).

4. A bejelentett sem. panaszt a bejelentő *visszavonhatja* egészen az annak elintézése végett tartandó zárt ülés megkezdéséig.

A *kir. főügyész* (esetleg a *kir. ügyész*) sem. panaszát a 396. §-nak megfelelően a *koronaügyész* vonhatja vissza. Ha ugyanis az esküdtbíróság, törvényszék vagy tábla ítélete egyedül a kir. ügyészség részéről lett a vádlott terhére sem. panaszszal megtámadva, az iratok a koronaügyésznek küldendők meg, aki ha a sem. panaszhoz hozzájárul, átteszi az iratokat a Kuriához, különben annak kijelentése mellett, hogy azt visszavonja, visszaküldi a táblához vagy törvényszékhez.

A koronaügyész visszavonási joga felett nagy vita folyt le a BP. életbeléptének első éveiben. *Fayer, Tarnai, Tóth* Gerő E., *Illés* K. helytelenítették a Kuria felfogását, mely helyet adott a koronaügyész visszavonásának, azzal érvelve, hogy a „megfelelő“ alkalmazás nem jelenti azt, hogy a 396. §-ban foglalt „főügyész“ helyett a koronaügyészt telessük (*Fayer, Tarnai*), illetőleg, hogy a BP. 398. §-a nem lévén alkalmazandó a Kurián, a Kuria nem köteles áttenni az iratokat a koronaügyészhez (*Tóth* G.). *Vargha* F. azonban helyesen mutatta ki, hogy a BP. 439. és 396. §-ainak egybevetése szerint a „megfelelő“ alkalmazás éppen azt jelenti, hogy a főügyész helyett itt a koronaügyész értendő. Abból, hogy a Kuria tényleg nem köteles áttenni az iratokat semmiféle ügyészhez, egyáltalán nem következik, hogy a koronaügyész az iratokat a 435. §. ut. bek. alapján meg ne tekinthesse s a tárgyaláson mint közvádó a sem. panaszt vissza ne vonhassa. (A vitának a koronagyészi állásra vonatkozó részét l. feutobb 51. §.) A Kuria állandó gyakorlata a *Vargha* F. magyarázatát fogadta el. L. még *Finkey*: BJT. XLI. 161.

Helytelen azonban a Kuriának az a gyakorlata, hogy a *közvédő* semmiségi panaszának a vádlott, sőt a külön védő által való visszavonását is megengedi. (BJT. XLII. 263., XLIV. 172.) A közvédő teljes jogu védő és a perorvoslatot ő is függetlenül gyakorolja a vádlottól és semmiképen nem áll alatta a különvédőnek.

A vádlott a *házastársa által bejelentett* sem. panaszt is visszavonhatja; a vádlott javára bejelentett sem. panasz mindig *csak a vádlott beleegyezésével* vonható vissza. (Bp. 394. §.).

5. A felebbezés felfüggesztő hatályára vonatkozó s a vádlott érdekét biztosító szabályok (Bp. 386—387., 395. §§.) koraótozás nélkül érvényesek a sem. panaszra is.

IV. A semmisségi panasz visszautasítása vagy felterjesztése.

A bejelentett sem. panaszt az illető bíróság, amelyhez bejelentetett, csupán két szempontból vizsgálja meg, t. i. a törvényes határidőben és arra jogosult egyén által jelentetett-e be. Az *elkésletten* vagy *arra nem jogosult egyén részéről* használt sem. panaszt és annak indokolását maga az a bíróság, amelynél bejelentetett, illetőleg beadott, visszautasítja. Az ily visszautasító végzés ellen azonban az érdekelt fél felfolyamodást adhat be, melyet *csak elkésés miatt* szabad visszautasítani. (II. Bpn. 32. §. 1—2. bek.). Ezt a felfolyamodást a semmisségi panasz tárgyában eljáró bíróság bírálja el. (84. sz. TH., l. fent 137. §.).

A vissza nem utasított sem. panaszt, ha a bejelentésre és indokolásra nyitva álló határidő valamennyi jogosultra lejárt, az indokolással s az ügy többi irataival együtt a kir. Kuriához (illetőleg a kir. táblához) kell felterjeszteni. (II. Bpn. 32. §. 3. bek.).

1. A Bp. 432. §-a a sem. panasz bejelentésére illetékes bíróságnak szélesebb körben engedte meg a visszautasítást, amennyiben e §. 1. bek. szerint „a törvényben kizárt“ sem. panaszt, valamint „az érvényesíteni kívánt semmisségi ok megjelölése nélkül beadott indokolást“ is ez a bíróság utasította vissza. A II. Bpn. e tekintetben is szabadabbelvü álláspontra helyezkedett s csak a legvilágosabb két esetben bizza a visszautasítást az alsóbíróságra, egyébként a sem. panaszok okvetlenül elfogadandók és felterjesztendők az illetékes felsőbírósághoz, az bírálja el legelsőben azt, volt-e a törvény értelmében helye a sem. panasznak, nem kell-e azt érdemlegesen felülvizsgálat nélkül *visszautasítani*.

2. A felmerült ingadozás megszüntetése végett helyesen mondta ki a Kuria jogegységi tanácsa (3. sz. btó döntvény), hogy a kir. ügyészség a büntetés felfüggesztésének helytelen alkalmazása miatt akkor is élhet sem. panasszal, ha a felfüggesztésnek a Bn. 1. §-ában meghatározott valamelyik feltétele hiányzik. (1915. ápr. 9. l. BJT. 67. k. 253.). A Bn. 10. §-a szerint ugyanis a büntetés felfüggesztését kimondó másodfoku ítélet ellen csak a kir. ügyészség és ez is csak akkor élhet sem. panasszal, ha a bíróság a büntetés végrehajtását a törvény által kizárt esetben függesztette fel, ezt a §-t egyes bíróságok (sőt a B. II. 955/1915. sz. büntügyben maga a Kuria is) ugy értelmezték, hogy a kir. főügyész csak a Bn. 2. §-ában felsorolt negatív feltételek hiánya miatt élhet sem. panasszal, a felfüggesztés pozitív feltételeit tartalmazó 1. §. téves alkalmazása miatt bejelentett sem. panasz tehát visszautasítandó. (BD.-tár VII. 109.) Ezzel a téves magyarázattal szemben helyesen mutatja ki az új J. E. határozat, hogy a „törvény által kizárt eset“ az is, midőn a felfüggesztésnek a Bn. 1. §-a által meghatározott valamely pozitív feltétele hiányzik. Ugyanigy régebben is: BD.-tár VI. 79. és 205; BJT. 65. k. 242, 67. k. 207.

143. §. *A semmisségi panasz elintézése a kir. Kurián és a kir. táblán.*

Irodalom: Baumgarten I.: Tény- és jogkérdés. BJT. LXIV. 49—58.; Heil F.: Adalék a tény- és jogkérdéshez. Jogt. K. 1908. 1.; Ifj. Dombóváry G.: A tény- és jogkérdés a bünvádi gyakorlatban. J. E. É. 1912. (kimerítő és alapos irodalmi repertóriummal); Lengyel Aurél: Jogkérdés a Kurián. Jogt. K. 1909. 21., 1910. 448.; Vargha F.: Az esküdtbíróság tévedése. Jogt. Közl. 1915. Az anyagi sem. okok iránt az esküdtbír. eljárásban. I. Szűts Miklós és Vargha Ferenc. Jogt. K. 1912. 335., 350., 355., 364.

A kir. Kuria, valamint a kir. tábla a hozzájuk felterjesztett semmisségi panaszokat vagy *ülésen kívül*, vagy *tanácsülésen* vagy *tárgyaláson* intézik el. Az érdemleges elintézés tanácsülésben vagy tárgyaláson történik, „ülésen kívül“ csak ezeket előkészítő intézkedések tehetők.

A Bp.-nak a sem. panaszok elintézésére vonatkozó 433—440. §§-ai, valamint a II. Bpnovellának a 437. §-t helyettesítő 33—36. §§-ai egyaránt vonatkoznak a kir. Kuriára és a kir. ítélőtáblákra, mely utóbbiak a járásbíró-sági ügyekben kiadott sem. panaszokat vizsgálják felül. (Bp. új 426. §. u. bek.).

I. *Ülésen kívüli intézkedés.*

Épenugy, mint a felelbezés tekintetében, a sem. panaszra vonatkozólag is *az ügy előadója és a tanácselnök* „ülésen kívül“ intézkednek: a) az *iratok kiegészítése*, b) az alsóbb foku bíróság *felvilágosító jelentése* tárgyában; c) az ügyeknek *tárgyalásra utasítása* is rendszerint ülésen kívül történik. (Bp. 433. §. 1. és 3. bek.).

Iratok kiegészítése vagy felvilágosító jelentés iránt a tanácselnök és az előadó az elsőfoku bírósághoz közvetlenül is intézhetnek „rendelvényt“. (433. §. 2. bek.).

Ha a tanácselnök és az előadó eltérő nézeten vannak, az ügy tanácsülésben intézendő el. (u. o. 4. bek.)

II. *A tanácsülés.*

Tanácsülésbe tartozik az elintézés a Bp. (434. §.) értelmében:

a) ha az *elkésített*, a *törvényben kizárt* vagy *nem jogosult egyén által előterjesztett* sem. panaszról van szó,

b) ha a kir. Kuria (vagy a kir. tábla) a semmisségi esetet ugyanabban az ügyben hozott *korábbi határozatával már felülvizsgálta*;

c) ha az előadó az ügyet tanácsülésre jelentette be és a tanács a felterjesztést hiányosnak (402. §. 2. p.) találja.

A tanácsülés az általános korlátok között nyilvános. Sem a felek, sem képviselik fel nem szólalhatnak. A tanács az előadó előterjesztése s a sem-

miségi panasz és a szükséges iratok felolvasása után határoz. A határozat zárt ülésben hozatik, de nyilvános ülésben hirdetendő ki.

A tanácsülésen háromféle határozat hozható:

a) Az elkésve bejelentett, a törvényben kizárt, korábbi határozatával már elbírált, továbbá a nem jogosított részéről, vagy a semmiségi ok megjelölése nélkül használt semmiségi panaszt és indokolását a kir. Kuria (ill. a kir. tábla) *visszautasítja*, amennyiben ezt az alsófoku bíróság nem tette. (Bp. 434. §. 3. bek.).

A kir. Kúria (ill. kir. tábla) hivatalból figyelembe vehető semmiségi ok alapján sem intézkedhetik, ha a közbevetett semmiségi panaszt vissza kell utasítani vagy azért, mert azt korábbi határozatával elbírált, vagy azért, mert arra nem jogosult használta, vagy azért, mert elkésve jelentették vagy adták be. (II. Bpn. 30. §. 1. bek.).

Ki van zárva a sem. panasz minden oly esetben, amely nem vonható a Bp. 385. §-ának vagy a II. Bpn. 29. §-ának valamely pontja alá. Külön megemlíti a II. Bpn. 33. §-a (2. bek.), hogy a büntetés súlyosbitása vagy enyhítése iránt a felek nem tehetnek indítványt. Az ily irányú sem. panasz tehát visszautasítandó.

b) Ha a semmiségi panaszt az erre jogosított visszavonta, a kir. Kuria az ügy iratait felülvizsgálat nélkül *visszaküldi*.

c) Ha a kir. Kuria (ill. kir. tábla) a tanácsülésbe bejelentett ügyet nem oda tartozónak találja, azt *tárgyalásra utasítja*. (Bp. 434. §. 4—5. bek.).

III. A kir. Kuria előtti tárgyalás.

A kir. Kuria a semmiségi panaszokat, amelyeket a törvény értelmében nem kellett a limine visszautasítani vagy visszaküldeni, (amelyeket tehát ülésen kívül vagy tanácsülésben nem lehetett elintéznie) *érdemileg* mindig *tárgyaláson* intézi el. (Bp. 435. §. 1. bek.).

1. A kir. Kuria előtti tárgyalás, habár szintén felülvizsgálati jellegű, jelentékenyen különbözik a kir. ítélőtábla előtt a felebbezés érdemleges elbírálása végett tartott felebbviteli főtárgyalástól. A kir. Kuria előtti tárgyaláson ugyanis kivétel nélkül mindig *csak jogi kérdések*, az alsóbíróság által állítólag elkövetett *törvénysértések* lévén megvitatandók, e tárgyban csak szakjogászok felszólalását, valódi jogászai vitatkozást enged meg a törvény. Ebből folyólag a tárgyalásra csak a *felek jogi képviselői* hivatnak meg, t. i. a *koronaügyész*, a *ma-*

gánvádló megbizottja és a *védő*, a két utóbbi is csak akkor idéztetik személyre szóló meghívóval, ha Budapesten laknak, egyébként csak a Kuria hirdető tábláján történő kihirdetés útján értesítendők a tárgyalásról. A tárgyaláson mások nem is szólalhatnak fel, csak a koronaügyész és a „felek megbizottai“ vagyis ügyvédei. A vádlott és a magánvádló a tárgyaláson megjelenhetnek ugyan, de csakis ügyvédjeik emelhetnek szót, amire az idézésben figyelmeztetendők is (435. §. 5. bek.).

A Kuria előtti tárgyaláson eszerint *csak a koronaügyésznek vagy helyettesének jelenléte nélkülözhetetlen*. Más félnek vagy képviselőjének elmaradása miatt az ülés nem napolható el. (436. §. 1—2. bek.). A vádlott, a védő, a magánvádló vagy magánfél jelenléte nem szükséges a tárgyalás megtartásához. Egyedül a Kuria által kirendelt *védő* jelenléte elengedhetetlen ezek közül. A Kuria ugyanis, ha az ügy körülményeinél fogva célszerűnek találja, hivatalból is rendelhet védőt. (435. §. 7. bek.). A fogvalevő vádlott nem kísérhető a Kuria elé. (u. o. 6. bek.).

A vádlott érdekéről s az ügyfélegyenlőség elvéről tehát már itt nem gondoskodik úgy a Bp., mint a kir. tábla előtti főtárgyaláson, abból indulva ki, hogy a Kuria előtt pusztán a jogi kérdések megoldásáról van szó. Ez az indok azonban nem találós, mert a jogi kérdések megoldása is járhat a vádlott büntetésének súlyosításával, esetleg a felmentett vádlott elítélésével. Igaz, hogy a Kurianak védő kirendelési joga némileg pótolhatja e hiányt s bizonyára éppen oly esetekben fog a Kuria hivatalból kirendelni védőt, midőn az in peius változtatás valószínűnek látszik, azonban miután ez mégis csak a kuriai tanács, illetőleg a tanácselnök tetszésétől függ, a védelem ily csonka szervezete mellett megtörténhetik, hogy az első ítélet a védelem meghallgatása nélkül fog a vádlott terhére megváltoztatattani, ami ellenkezik a vád és a vegyes rendszer alapelveivel. A Bp. revisiója alkalmával nagyon kívánatos lenne a *közvédői* intézménynek a kuriai tárgyalásokra való kiterjesztése. Ezt az óhajt magáévá tette az 1911-iki magyar jogászgyűlés is.

2. A tárgyalás menetére nézve a BP. a törvényszék, illetőleg a kir. tábla előtti főtárgyalás szabályainak *megfelelő* alkalmazását írja elő. (BP. 439. §.). Leginkább megegyezik a Kuria előtti tárgyalás a kir. tábla előtt bizonyítás felvétele nélkül tartott főtárgyalással. A tárgyalás képe röviden: a tanácselnök megnyitja a tárgyalást, az előadó ismerteti az ügy állását, felolvassa a megtámadott ítéletet, illetőleg ítéleteket s a tanács által kívánt egyéb iratokat. A vádlott kihallgatásának vagy bizonyítás felvételének nincs helye. (Bp. 436. §. 3. bek.). Az ügy előadása után jönnek a felek előterjesztései és pedig elsőben a semmisségi panaszszal élő fél, illetőleg kép-

viselője, ezután ellenfele, illetőleg ennek képviselője tehetnek előterjesztést. Az előterjesztések után a tanács még felvilágosításokat kérhet az előadótól vagy a felek képviselőitől s erre visszavonul és zárt ülésben határoz.

Az ügy előadása és a felek előterjesztései tekintetében a 418. és 421. §-ok rendelkezései megfelelően alkalmazandók, azzal az eltéréssel, hogy a vádlott és a magánvádló személyesen nem emelhetnek szót. (Bp. 436. §. ut. bek.).

3. A Kuria határozata.

A tárgyalás fejleményei, illetőleg a sem. panasszal megtámadott ítélet felülvizsgálata alapján a Kuria a Bpn. értelmében ötféle határozatot hozhat: a) *anyagi* semmiségi ok megállapítása esetén a törvénysértő alsóbírószági ítéletet *megsemmisíti* s helyett a törvénynek megfelelő új ítéletet hoz (reformatorius határozat); b) *alaki* sem. ok megállapítása esetén az alsóbírószági ítéletet, illetőleg eljárást *megsemmisíti* és az eljárást (esetleg más) bíróságot *új ítélethozatalra* (illetőleg új eljárásra) *utasítja*; c) az alsóbírószág által elkövetett ténymegállapítási mulasztás vagy az esküdtbírószágnak az ügy lényegében tévedése esetén az ítéletet *megsemmisíti* és *új eljárást rendel el*; d) az alaptalannak talált sem. panaszt *elutasítja*, végül e) a törvény által kizárt, elkésett vagy nem jogosított egyén által beadott sem. panaszt *visszatartja*.

A Kuria határozataira vonatkozólag a II. Bpn. több nevezetes reformot léptet életbe. Így külsőleg: a Bp. 437. §-át, mely a fentebbi három első határozatot összefoglalta, három önálló §-ra különíti el, érdemileg pedig: anyagi sem. ok megállapítása esetére világosabban szabályozza a Kuria reformatorius jogkörét s különösen az esküdtbírószági ítéletekkel szemben jelentékenyen ki is terjeszti azt. (l. alább: a) és c) pontok). A Bp. idevágó rendelkezései közül csak a 438. §. maradt érintetlenül.

a) Az ügy érdemét illetőleg a felekre nézve legfontosabb s az igazságszolgáltatás irányítása szempontjából is legnagyobb horderejű a Kuriának az *anyagi semmiségi* ok megállapítása esetében hozott *megváltoztató* (reformatorius) határozata. Az anyagi büntetőtörvények lényeges rendelkezéseinek megsértése (Bp. 385. §. 1—3. p.) miatt ugyanis a Kuriának joga és kötelessége a törvénysértő alsóbírószági ítéletet, vagy ítéleteket (*az első vagy másodfoku, vagy mindkét alsófoku bíróságnak ítéletét*) *egészben vagy ha a különválasztás lehetséges, részben megsemmisíteni és a törvénynek megfelelő ítéletet* hozni (II. Bpn. 33. §. 1. bek.). A Kuria e szerint az anyagi

büntetőjogi szempontból törvénysértőnek talált alsófoku ítéletet vagy ítéleteket nemcsak megsemmisíti, de azonnal új, helyes, az anyagi Btk.-nek megfelelő ítélettel pótolja vagyis a hibás ítéletet vagy ítéleteket érdemileg megváltoztatja. Joga van tehát az alsófokon elítélt vádlottat felmenteni, az ott felmentettet elítélni, a kiszabott büntetést feljebbemelni vagy lejjebbszállítani.

A Kuriának ez az érdemleges új ítélethozatali, illetőleg megváltoztatási (reformatórius) jogosultsága azonban *csak a jogi kérdésekre* (beszámítás, minősítés, büntetés) vonatkozólag áll fenn s így nem korlátlan. A *ténymegállapításokat megváltoztatni*, helyesbiteni a Kuriának soha *semmi körülmények közt nem szabad*. Ugy a Bp., mint a II. Bpn. (33. §. 3. bek.) sarkalatos elv gyanánt írják elő, hogy e jog gyakorlásánál a Kuria köteles határozatát azokra a tényekre alapítani, melyeket az alsófokban eljárt esküdtbíróság (Bp. 426. §. 1. p.), a kir. törvényszék (426. §. 2. és 5. p.), *illetőleg a kir. ítéletábra valóknak fogadott el*.

Ezenkívül a büntetéskiszabás (az alsófokon kiszabott büntetés megváltoztatása) tekintetében is bizonyos korlátozásokat állít fel a törvény. A Kuriának ugyanis joga van ugyan bármikor megváltoztatni az alsófoku bíróság által megállapított büntetést, ha az alsóbíróság a Btk. 90., 91., vagy 92. §-át tévesen („a súlyosító és enyhítő körülmények téves mérlegelése folytán“) alkalmazta, — azonban: a) *ily határozatot a Kuria csak hivatalból hozhat, a felek azt nem indítványozhatják; b) a vádlott terhére ily esetben csak a Btk. 92. §-ának keretei közt és csak akkor súlyosbítható a büntetés, ha a bíróság a Btk. 92. §-át alkalmazta és emiatt a vádló (a Bp. 385. §. 3. p. alapján) semmiségi panasszal élt.* (II. Bpn. 33. §. 2. bek.).

1. A Kuria tehát a Bpn. 33. §-a alapján csak a helytelennek talált alsófoku ítéletet vagy ítéleteket semmisíti meg s ezt vagy ezeket pótolja az anyagi jog szerint helyes új ítélettel, de nem semmisítheti meg az alsófoku bíróság eljárását s nem rendelhet el új eljárást. Ezt — ami a ténymegállapítások hiányai vagy hibái miatt válhatik szükségessé — a 35. §. alapján lehet elrendelnie.

2. A Kuria reformatórius jogköre iránt a bírói gyakorlatban a Bp. 437. §-ának 1. és 3. pontjaival kapcsolatban, amelyek a II. Bpn. életbelépteig e kérdést szabályozták, több nagyjelentőségű vitakérdés merült fel.

a) Legelső s legnagyobb jelentőségű vita volt az iránt, van-e joga a Kuriának az esküdtbíróság felmentő ítéletét megváltoztatni s a „nem bűnös“-re

szóló verdict alapján felmentett vádlottat elítélni. E. *Illés* K. (Bud. Hirlap 1899. május 14. sz.), *Fayer* (322) azt állították, hogy a BP. 437. §-a ezt megengedi. Ellenben *Fabinyi* F. (J. E. Í. 174.), *Stipl* K. (BJT. 38. k. 114.), *Vargha* F. (Pesti Hirlap 1899. júli 2., J. E. Í. 170. és Coman. IV. k. 125.), *Szládits* K., *Finkey* (BJT. 38. k. 273.) és *Heil* F.: Jogt. K. 1902. 51. sz. az ellenkezőt védték miután az esküdtszék nem indokolván határozatát, a „nem bűnösre“ szóló verdict mindig azt is jelentheti, hogy az esküdtszék nem fogadta el valóknak a vádbeli tényeket így a Kuriának nincs alapja az ítélkezésre. *Plósz* Sándor, akkori igazságügyminiszter is a képviselőházban az utóbbi értelemben nyilatkozott s ezt a felfogást tette magáévá a kir. Kuria is. Így a Kuria több ízben kimondta, hogy a felmentő verdictre épített esküdtbir. ítélet ellen *anyag*i semmisségi okból nincs helye sem panasz-nak. BJT. LVI. 175, 229. Ugyanigy: ha az esküdtek a jogos védelmet ki-zártanak vélték, ez a Kuriára kötelező. BJT. LVI. 94. Ellenben *marasztaló* esküdtbíró-sági ítélettel szemben felmentést mondott ki a Kuria: BJT. LX. 133., BD.-tár VIII. 19.

A II. Bpn. alapján ez a vita tárgyaltan lett. A Bp. novella ugyanis épen szakítani akart azzal, a francia Code-ból átvett közkeletű felfogással, hogy az esküdtek felmentő verdictje a legfelső bíróságra is „szent és sért-hetetlen“ s a felmentő esküdtbíró-sági ítélet „szerzett joga“ lenne a vádlott-nak (1844-iki javaslat 382., 407. §§.) A Bpn. épen a legfőbb bíróság ellen-őrzése alá akarta helyezni az esküdtbíró-ságok ítélkezését is s ezért módot akart teremteni a nyilván téves verdictekre épített alaptalan felmentések meggátolására. E célra szolgált az esküdtekhez intézendő kérdések kettéválasz-tása tény- és jogkérdésre, továbbá az esküdtbíró-ság bírói tanácsának fel-jogosítása a téves verdict felfüggesztésére (22. §.), végül a Kuria világos felhatalmazása arra, hogy az esküdtbíró-sági ítéletet, ha akár az esküdtek, akár a bírói tanács „az ügy lényegében tévedtek“, hivatalból megsemmisít-hesse és új eljárást rendelhessen el. (35. §.).

A Bpn. életbelépte óta tehát a felvetett kérdésre vonatkozólag a Kuriá-nak anyagi semmisségi ok panaszlása és annak megállapítása esetén (pl. a tényálladék téves meg nem állapítása vagy a beszámítást kizáró ok téves mellőzése miatt) joga van az esküdtbíró-ság által felmentett vádlottat el-ítélnie, természetesen azonban csak akkor, ha az esküdtek a ténykérdésekre adott *igenlő* feleletekkel valamely büntetendő cselekmény *tényelemei*t igaz-nak elfogadták. Amennyiben azonban az esküdtek a ténykérdésre is nem-mel feleltek, ez esetben a Bpn. 33. §-a alapján ma sincs joga a Kuriának a marasztaló ítélet hozatalára. Ez esetben csak a Bpn. 35. §. alapján lehet *megsemmisíteni* a tévesnek látszó ítéletet és *új eljárást* rendelni el.

E legutóbbi esettől eltérően, úgy esküdtbíró-sági, mint hivatalnok-bíró-sági (törvényszéki, táblai) ítélettel szemben anyagi semmisségi ok meg-állapítása esetén a Kuria reformatorius joga kétségtelen. Így marasztaló íté-letet hozott a törvényszéki és táblai felmentéssel szemben: BJT. LXIV. 60., 188. Súlyosabb minősítést állapított meg, mint a vádló kérte: (BJT. LXIV. 133. (*Degré* M. megbeszélésével). Az esküdtbíró-ságánál súlyosabb minősítést állapított meg u. o. 85. Az alsóbíró-ságok által megállapított jogos védelem esetét mellőzte a kimondta, hogy a jogos védelem feltételei nem forogtak fenn: BD.-tár V. 93., megfordítva az alsóbíró-ságokkal szemben megállapi-totta a jogos védelmet. u. o. 193.

A Bpn. életbelépte utáni gyakorlatból: Esküdtbíróági felmentő ítélettel (ténykérdésre igenlő, jogkérdésre nemleges felelet alapján) felmentett vádlottat elítélte a Kuria a Bpn. 33. §-ának megfelelően: Lengyel, BD.-tár IX. 97., 101., 102.; BJT. 67. k. 172., 173.

Esküdtbir. marasztaló ítélettel szemben (jogos védelem meg nem állapítása miatt) a Kuria felmentette a vádlottat: BD.-tár IX. 100.

A minősítést megváltoztatta a Kuria: BD.-tár IX. 99. (lopás helyett rablást állapított meg), u. o. 104. és BJT. 67. k. 172. (halált okozó testi sértés helyett szándékos emberölést), BD.-tár IX. 105. és BJT. 67. k. 175.; (szándékos emberölés helyett indulatos emberölést), BJT. 67. k. 277. (biztosítási csalás helyett közönséges csalás), szándékos emberölés helyett gyilkosságot állapított meg (BD.-tár IX. 72. Niek G. eset).

A büntetést leszállította a Kuria: BJT. 67. k. 167. (az alsó bíróság által megállapított enyhítő körülmények alapján).

b) A második s az előbbinél nehezebb perjogi vitakérdés volt gyakorlatunkban, mi tekintendő *ténykérdésnek* s mi *jogkérdésnek*, mik tehát azok a tények, amiket véglegesen az alsóbíróság állapít meg s amiket a Kuria is köteles valóknak elfogadni? Ez a kérdés, mely a Bpn. 33. §-a alapján ma is teljes mértékben aktuális, kétségtelenül egyike a legnehezebben eldönthető problémáknak. Valamely bűncselekmény tény- és jogkérdése úgy össze van forrva, mint a cselekmény külső és belső oldala. A tény- és a jogkérdés is voltaképpen csak más-más oldalról, különböző szempontokból való mérlegelése, értékelése ugyanannak az eseménynek, illetve bizonyos körülményeknek. A ténykérdés *fizikai* (természettani) és *történeti leírása* az eseménynek, mintegy fixirozása, megállapítása a történeti eseménynek (a cselekmény történeti eleme), a jogkérdés pedig ezeknek a tényeknek *jogászai* megítélése, *jogi műszavakkal* leírása, minősítése és *jogi szempontból* értékelése.

Természetesen ez az elméleti tanítás a gyakorlatban nem könnyen valószínűsíthető meg. Így a Kuria is sokáig habozott, míg egyes kérdésekre biztos álláspontot foglalt el. Ma azonban másfél évtizedes gyakorlat után határozottan megállapodott a Kuria abban, hogy *ténykérdés* alatt a cselekmény *külső* és *belső alkatelemeinek* (a tett vagy cselekvés, a szándék vagy gondatlanság) *fenforgása, ezek bizonyítása*, — *jogi kérdés* alatt pedig a *felcélóságra vonhatóság, a beszámítás, a minősítés* és a *büntetés kiszabás* értendők. Az előbbieket tekintetében tehát a Kuria köteles elfogadni az alsófokú bíróság megállapításait, pl. hogy a sértett hol és mikor lett megölve, a tettes hol volt az elkövetéskor, mily körülmények közt követte el a tettet, bebizonyítottaknak veendő-e ezek a tények. Ellenben annak a megítélése, hogy az alsóbíróság által valóknak elfogadott tények betöltik-e oszakiságban a BTK. illető szakaszának tényálladékát, melyik minősítés állapítandó meg a valóknak tekintendő tényekre, ennek eldöntése, vagyis valamely alaki vagy anyagi büntetőjogi szabály értelmének megállapítása a Kuriát illeti. (L. ezek iránt *Finkey F.*: A tény- és jogkérdés a Kuria előtt. BJT. XLIII. 113. és XLVIII. 82.; A folytatóság, elévülés és szándékosság felülvizsgálata a Kuria által BJT. XLV. 337.; A gondatlanság megállapítása. u. o. 38.; *Németh Péter*: BJT. LV. 245., ifj. *Dombóváry Gy.*: A tény- és jogkérdés a bünvádi gyakorlatban. 1912. JEFÉ. Uj f. 37. f.

Helyesen mondta ki a Kuria, hogy semmisségi panasz esetében a *Kuria* *tények megállapításába nem bocsátkozhatik*, még akkor sem, ha arra az ügy

irataiban megfelelő adatok foglaltatnának is. 1902. évi 10154. sz. Magyar Codificatio melléklapja 1903., 2. sz. és BJT. XLV. 339. Ennek megfelelően állandóan hangsúlyozza, hogy az alsóbíróság köteles a tényeket megállapítani, melyek alapján a jogi kérdés felülbírálása megtörténhetik. BJT. LV. 166., LVI. 19., 62., 120., 271.

A jogos védelem fenforgását vagy fenn nem forgását a Kuria állapítja meg (állandó gyakorlat: BJT. XLVI. 35., 56., XLVII. 203., LVIII. 86., 233.); a gondatlanság fenforgását szintén (állandó gyakorlat: BJT. XLVI. 271., XLVIII. 46., XLIX. 206., 239., LI. 28., LVI. 197.); a szándékosságot szintén: BJT. XLVII. 28., LVII. 155., LXII. 211.; az eltulajdonítási célzatot LVI. 226., LVIII. 277., LIX. 103., a részegség jelentőségét a beszámításra LIX. 89.; ravasz fondorlatot: BJT. XLVII. 7., LXII. 4.; a bizonyítás mellőzése miatt emelt sem. panaszokat is újabban érdemlegesen is elintézi a Kuria. BJT. LIII. 160., 327., LIV. 12. Az orvosszakértői vélemények felülbírálása alapján megállapítandó kérdéseket (a testi sértés gyógytartama), a vádlott elmebeli állapotát a Kuria szintén felülvizsgálja, miután ezek sem merő ténykérdések, hanem bizonyos tényeknek jogi megítélését feltételezik. L. erről Perjessy Mihály: BJT. XLVI. 97. A Kuria maga gyakran elrendeli a sértett elmeállapotának megvizsgálását, midőn ezt az alsóbíróság elmulasztotta. BJT. id. h.

A valótlanság elbírálása hatóság előtti rágalmozás vádja esetén jogkérdés, így a Kuria elbírálása alá tartozik. (E. H. 1905. évi 7638. sz. BHT. IV. 473. sz.)

Fiatalkoru terhelt értelmi és erk. fejlettségének megállapítása jogkérdés. Az erre vonatkozó tényeket az alsóbíróság köteles megállapítani: BJT. LV. 5., A vádbeli beszédeknek osztály elleni gyűlölet keltésére alkalmas voltát a Kuria állapítja meg: BD.-tár IV. 184.

A büntetés felfüggesztése miatt (Bn. 1. §.) a kir. ügyész által használt sem. panasz (Bn. 10. §.) esetében a Kuria nemcsak a Bn. 2. §-a alkalmazásának helyességét bírálja el, hanem azt is felülvizsgálja, van-e különös méltánylást érdemlő ok az ily intézkedésre. BD.-tár VIII. (1914.) 184. Helyesen mondta ki a Kuria jogegységi tanácsa, hogy a Btk. 92. §-a alkalmazása miatt bejelentett sem. panasz nem támadja meg az ítéletnek a büntetés végrehajtása felfüggesztésére vonatkozó részét: BD.-tár IX. 145. és BJT. 67. k. 88.

Mit tekint a Kuria a Bpn. életbelépte óta is „jogi“ kérdésnek: l. BJT. '67. k. 168—172., 165., BD.-tár IX. 70., 72.

c) A harmadik vitás kérdés volt a Bp. 437. §-ának 3. bekezdésére vonatkozólag, vajjon van-e joga a Kuriának a büntetés kiszabás miatt (Bp. 385. §. 2. és 3. p.) használt sem. panasz esetén a büntetés enyhítésének vagy súlyosításának rendszer szabályait (Btk. 90., 91. §§.) alkalmazni avagy csak a rendkívüli enyhítést (Btk. 92. §.) veheti igénybe? A Kuria ebben a kérdésben eleitől fogva, egész a II. Bpn. életbeléptéig, alaptalan betűmagyarázó, formalisticus álláspontot foglalt el. Ugy magyarázta t. i. a 385. §. 3. pontját, hogy a rendkívüli enyhítési §. helytelen alkalmazása vagy nem alkalmazása miatt bejelentett sem. panasz esetén neki csak e §. keretében szabad maradnia, t. i. vagy helybenhagyni a rendkívüli enyhítést, vagy (nem alkalmazás esetén) csak a rendkívüli enyhítési §-t alkalmaznia, pl. gyilkosság esetén a halálbüntetés kiszabása miatt a 92. §. nem alkalmazása miatt beje-

lentett sem. panaszra vagy helyben kell hagynia a halálbüntetést vagy csak 15 évi fegyházat kiszabnia, de a közbeneső életfogytiglani fegyházra nem szállhat le, megfordítva 15 évi fegyház kiszabása esetén a kir. ügyészségnek a 92. §. helytelen alkalmazása miatt bejelentett sem. panaszára vagy halálbüntetést kell kimondania vagy helybenhagynia a 15 évi fegyházat, életfogytiglani fegyházra nem emelheti a büntetést.

Ez a magyarázat ugyan ellenkezett azzal az egyszerű törvényt magyarázati tétellel, hogy akinek joga van a többre, eo ipso joga van a kevesebbre is. Miután azonban a Kuria mereven tartotta magát a törvény betűihez s miután ezáltal jobb meggyőződése ellenére sok igazságtalan ítéletet kellett megerősítenie vagy nem a törvénynek megfelelő igazságos mértékben megállapítania, a II. Bpn. világosan és félremagyarázhatlanul feljogosítja a Kuriát (33. §. 2. bek.), hogy az alsófoku ítéletet megsemmisíthesse és a törvénynek megfelelő új ítélettel pótolhassa akkor is, ha az alsóbíróság „a büntetést a Btk. 90. vagy 91. §-ának alkalmazásánál vagy 92. §-ának keretei közt a súlyosító és enyhítő körülmények téves mérlegelése folytán szabta ki.“ Vagyis most már kétségtelen, hogy a Kuriának „szabad keze“ van (Degré M. 205. 1.) a büntetés felemelésében vagy leszállításában. Azonban maga a Bpn. két új korlátozást állít fel a büntetési tétel revíziója tekintetében.

A büntetési tétel ily feljebbemelésének vagy lejjebbzállításának ugyan is csak hivatalból van helye, a feleknek nincs joguk azt indítványozni, továbbá a vádlott terhére csak a Btk. 92. §-ának keretei közt és csak akkor van helye, ha a vádló e §. alkalmazása miatt sem. panasszal ált. A Bpn. ezzel is a favor defensionis elvének hódol. Míg ugyanis a vádlott javára, mihelyt a Kuria szigorunak találja az alsóbíróság által kiszabott büntetési tételt, joga van azt minden további feltétel nélkül enyhíteni a Btk.-nek 91. mint 92. §-a alapján (tehát úgy a rendes, mint a rendkívüli enyhítést igénybe veheti), addig a vádlott terhére csak a rendkívüli enyhítés esetében s csak akkor, ha a vádló emiatt sem. panasszal élt és akkor is csak a Btk. 92. §-ának keretében változtatható meg a büntetés.

Egy további általános korlátozást tartalmaz még a Bp.-nak a Bpn. által életbenhagyott 438. §-a is, t. i. ha a kir. Kuria az ítéletet csupán az elítélt érdekében használt semmiségi panasz folytán, vagy hivatalból figyelembe vett semmiségi ok miatt semmisíti meg, az abban kimondott büntetésnél súlyosabbat nem állapíthat meg. (1. bek.) Ennyiben fogadta el a törvény a Kuriára is a reformatio in peius tilalmát.

Az enyhítő és súlyosító körülmények méltatását a Kuria által I. Németh P.: BJT. LVII. 11. Megsemmisítette a Kuria még a Bp. 437. §-a alapján az esk. bír. ítéletet, mely összbüntetésül 15 évi és hónapi fegyházat mondott ki. A Bpn. életbelépte óta: hivatalból leszállította a vádlott büntetését. BJT. 67. k. 168.

b) *Alaki* semmiségi ok (Bp. 384., II. Bpn. 29. §.) megállapítása esetén a Kuria is csak *semmisítő* joggal bír, épúgy, mint a kir. tábla a felebbezésben érvényesített semmiségi ok elfogadása esetén. (Bp. 404. §. 1., 3—6. bek.). A megsemmisítés vagy az egész alsó bírósági eljárásra, illetőleg annak egy részére (főtárgyalás) vagy csak az alsó bírói ítéletre, illetőleg

csak *ennek egy részére* terjedhet ki, ehhez képest a megsemmisítő végzésben a Kuria az alsóbb bíróságot vagy 1. egészen új eljárásra, vagy 2. csak új ítélet hozására, vagy 3. az ítélet pótlására utasítja.

Egészen új eljárás elrendelése esetén annak foganatosításával nemcsak az eljárás, hanem más alsóbíróság is megbízható. Amennyiben *esküdtbíróság* hatáskörébe tartozó ügyben rendelt el újabb eljárást, a Kuria meghagyhatja azt is, hogy *az újabb eljárásban a korábbi esküdtbíróságnak sem bírói, sem esküdt tagjai, avagy csak a bírói vagy csak az esküdt tagok ne működjenek közre.* (II. Bpn. 34. §. 2. bek.).

Az újabb eljárásra vagy új ítélethozatalra utasított bíróság köteles „*a Kuria megállapításait*“, azaz a jogi kérdés megítélése iránt kifejezett felfogását, *amennyiben a tényállás az újabb eljárás alatt nem változott, eljárása illetőleg ítélete alapjául elfogadni.* (Bp. 438. §. 2. bek.). Vagyis az alsóbíróságnak tartózkodnia kell a Kuria által kifejezetten helytelenített (ezért megsemmisített) perbeli cselekménytől, illetőleg perjogi felfogástól. Ellenben egyáltalán *nincs kötve az alsóbíróság a megsemmisített ítélethez, sem az az ellen beadott sem. panaszhoz, vagy az ítéletet megelőző vádban foglalt minősítéshez, tehát az első eljárásra vagy ítéletre való tekintet nélkül a Bp. rendes szabályai szerint (325. §.) jár el.* (II. Bpn. 34. §. 3. bek.). Az alsóbíróság (az esküdtbíróság is) ily esetben az első alkalommal megállapítottnál *súlyosabb minősítést* vehet fel és *súlyosabb büntetést* is szabhat ki. (Kuria E. H. 1901. évi 7140. sz. BHT. IV. 475. sz.).

Helybenhagyta a Kuria az új esküdtbir. ítéletet, midőn az első ítélet haláltokozó testi sértést, az új pedig szándékos emberölést állapított meg. (BJT. XLIII. 332.) Új eljárást rendelt el a Kuria: a kérdésfeltevési szabályok megsértése miatt (BJT. 67. k. 3., BD.-tár IX. 70., az elnöki fejtegetés tévesége miatt (BJT. 67. k. 85.), a sértett megeskütésének helytelen mellőzése miatt: BJT. 67. k. 87.

Helyesen fejezte ki a Kuria, hogy az alsóbíróság a Kuria módosítását a Bp. 438. §-a értelmében ellentmondás nélkül és feltétlenül követni tartozik, azt bírálathoz tárgyává (a fő tárgyaláson) nem teheti s annak jogszerűsége iránt véleményt nem nyilváníthat. (BD.-tár IX. 73. Kóbori—Nick bűnlügy).

c) Külön és részletesen rendelkezik a Bpn. (35. §.) arról az esetről, midőn a Kuria az esküdtbíróság eljárását *hiánycs ténymegállapítás* miatt, — illetőleg az esküdtbíróság ítéletét az esküdtek vagy az eljárás bíróság *lényeges tévedése* miatt semmisíti meg. Ez a két megsemmisítési eset részben hason-

latos, de egészben véve mégis lényegesen különbözik egymástól. Az első esetben, *ha t. i. a büntető törvény megfelelő rendelkezésének alkalmazhatása olyan körülmény megállapításától függ, amelyet az eljáró bíróság mellőzött*: a kir. Kuria az ítéletet megsemmisíti, *új eljárást* rendel el és ezt *az eljáró vagy más törvényszékre, esküdtbíróságra, illetőleg kir. ítélőtáblára bizza.* (35. §. 1. bek.). Ez az eset kétségtelenül csak a hiányos ténymegállapításra vonatkozik, amikor a Kuria éppen emiatt nem tud dönteni a sem. panasz felett. Nem szükség tehát e szakasz alkalmazásához az anyagi sem. ok előzetes megállapítása (a Bp. 437. §. 5. bek. ezt kívánta), mert csak a hiánypótlás után lesz a Kuria abban a helyzetben, hogy annak megállapítása vagy elvetése felett határozhasson.

Új eljárást rendelt el a Kuria, midőn az esküdtek jogos védelem tülhágását állapítván meg, nem feleltek az erős felindulási mellékkérdésre, a Kuria pedig a jogos védelem tülhágását nem látta megállapíthatónak. (BJT. 68. k. 1915. 41. 1. Degré M. megbesz.).

A másik eset az esküdtbíróság *jogászilag helytelen* ítéleteinek, esetleg a tévesnek látszó verdictnek a megsemmisítésére vonatkozik. Ehez szintén nem szükséges valamely anyagi vagy alaki sem. ok előzetes megállapítása, előfeltétele csak az: „*ha a Kuria arról győződik meg, hogy az esküdtek vagy az eljáró bíróság az ügy lényegében tévedtek.*“ Miután a törvény nem részletezi, mi tekintendő az ügy lényegére vonatkozó tévedésnek, a Kuria e tekintetben teljesen szabad kézzel járhat el. Mihelyt meggyőződése szerint az alsó bíróság részéről akár a tény — akár a jogi kérdésekre vonatkozólag, akár a vádlott javára, akár terhére *lényeges tévedés* történt, így: jogászilag nem indokolható felmentés vagy elítélés, avagy a tényeknek meg nem felelő minősítés, tulszigoru vagy tulenyhe (az enyhítő és súlyosító körülményeknek meg nem felelő) büntetés, a Kuriának joga van az elkövetett anyagi büntetőjogi hiba vagy igazságtalanság orvoslása végett az esküdtbíróság ítéletét (esetleg az egész eljárást) megsemmisíteni s új eljárást elrendelni úgy, mint az előbbi esetben.

A két eset közt lényeges eltérés, hogy a ténykörülmények hiányossága miatti megsemmisítést a felek is indítványozhatják vagyis emiatt sem. panasznak van helye, az esküdtbíróság ítéletének az esküdtek vagy a bírói tanács tévedése miatti megsemmisítését azonban a Kuria *csak hivatalból rendelheti el*, a feleknek nincs joguk azt indítványozni (35. §. 2. bek.).

Továbbá, míg az első esetben az új eljárást foganatosító bíróság nincs kötve az első alkalommal hozott ítélethez (34. §. ut. bek.), addig a második esetben, ha az esküdtek vagy az eljáró bíróság a kir. Kúria nézete szerint *a vádlott terhére tévedtek*, a bíróság az új ítélethozatal alkalmával *csak akkor állapíthat meg a megsemmisített ítéletben kiszabott büntetésnél súlyosabbat*, ha az új esküdttbíróvási fő tárgyaláson *olyan adatok merültek fel*, amelyek alapján a Bp. rendelkezései szerint a megsemmisített ítélet jogerőre emelkedése esetében *a vádlott terhére újrafelvételnek lett volna helye*. (35. §. ut. bek.).

Az utóbbi esetre ezenkívül érvényes a Bp. 438. §-ának második bekezdése is, mely szerint az újból eljáró bíróság amennyiben a tényállás az újabb eljárás alatt nem változott, *köteles a Kuria megállapításait* eljárása, illetőleg ítélete alapjául *elfogadni*.

Mindkét esetre vonatkozik pedig a Bpn. 34. §-ának 2. és 3. bekezdése, vagyis a Kuria meghagyhatja, hogy esküdttbíróvási ügyben az újabb eljárásban a korábbi esküdttbíróvási bíróság sem bírói, sem esküdtt tagjai vagy csak a bírói vagy az esküdtt tagjai ne működjenek közre, és hogy az új ítélethozatalnál az alsóbíróság nincs kötve a megsemmisített ítélethez, sem az az ellen bejelentett semmisségi panaszhoz vagy a vádbeli minősítéshez.

1. A Bpn. 35. §-ának második bekezdése által a Kuriára ruházott felülvizsgálati jog az esküdttbíróvási ítéletekkel szemben, jelentékeny kibővítése a Kuria eddigi revisionális jogkörének. Az anyagi igazság és a társadalmi, illetőleg állami jogvédelem elvének érvényesítése és biztosítása szempontjából a revisionális jogkör kiterjesztését a büntető perjog objectív munkásai csak örömmel üdvözölhetik. Ez a felülvizsgálati jog a Kuriát, mint az igazságszolgáltatás legfőbb fórumát helyesen és szükségszerűen illeti meg, mert épen az esküdttbíróvási (a laikusok közreműködése folytán követhet és követ is el aránylag elég gyakran másként nem orvosolható lényeges tévedéseket, amelyek méltán hívják ki a jogászvilág, sőt a nagy közönség kárhóztató bírálatát. Helyesen mutat rá *Vargha Ferenc*, hogy ez a jog az *ultima ratio* a Kuria kezében, t. i. amikor megfelelő semmisségi panasz hiányában (pl. ha az ügyesség megnyugodott az első ítéletben vagy csak a büntetés miatt élt perorvoslással) a vádlott terhére nem lehet szigorubb vagy a minősítést felemelő reformatórius határozatot hozni, a Kuriának mégis módja lesz megsemmisíteni a társadalom vagy az állam szempontjából téves ítéleteket s így ez a jog szerencsés correctivum a reformatio in peius tilalmának egyoldalúsága ellenében. Viszont a vádlott érdeke itt is biztosítva van, mert ily esetben is nem maga a Kuria ítél, hanem újból esküdttbíróvási elé kerül az ügy.

A Kuriának ez a felülvizsgálati jogköre szélesebbkörű és nagyobb jelentőségű, mint az esküdttbíróvási bírói tanácsának a téves verdict felfüg-

gesztésére vonatkozó joga (22. §.). Így míg a vádlott javára történt tévedés miatt a bírói tanács csak a felmentő verdictet függesztheti fel, addig a Kuria a minősítésre vagy a büntetésre vonatkozó tévedés miatt is megsemmisíthet; az esk. bíróság bírói tanácsa a vádlott javára történt tévedés miatt csak egyhangú határozattal függesztheti fel a verdictet, míg a Kuriára ez a korlátozás nem áll fenn; az esk. bir. bírói tanácsa indokolás nélkül függesztheti fel a verdictet, míg a Kuria a megsemmisítést indokolni köteles. (L. Degré M. id. m. (212—214.) Legfontosabb különbség pedig, hogy míg az esküdtbíróóság bírói tanácsa kifejezetten csak egy ízben függesztheti fel a verdictet, a második esküdtzék verdictje alapján köteles ítéletet hozni, addig a Kuriára ily korlátozás nem áll fenn. Vargha F. szerint közönséges bűntügyekben többszöri megsemmisítésre nem is igen lesz szükség (a második alapítélet ellen bizonyára lesz is megfelelő perorvoslat), szenzációs ügyekben pedig a delegálás fog legbiztosabban segíteni.

2. Mikor tekintendő valamely tévedés *az ügy lényegére* vonatkozóknak, ezt a törvény hallgatása folytán a Kuria gyakorlata lesz hivatva részletesen kifejteni. Elméletileg négy esete képzelhető el a lényeges tévedés miatti megsemmisítésnek: a) ha a ténymegállapítás látszik hibásnak, b) ha a jogi megítélés, a tényálladék megállapítása vagy a minősítés helytelen, c) ha a beszámítást kizáró vagy a büntethetőséget megszüntető okok megállapítása vagy mellőzése nem látszik alaposnak, d) ha a büntetéskiszabás körül történt szembeéltlő vagy jelentékeny hiba (tulszigoru vagy tulenyhe kimérés). L. Vargha F. beható kifejtését id. h. 5—11.

A Kuria eddigi gyakorlatából: Megsemmisítette a Kuria a ténykérdésre vonatkozó tévedés miatt az esk. kir. ítéletét, midőn az esküdtek nemmel feleltek a nyilván emberölést képező tényeket felölelő ténykérdésre (BJT. 67. k. 266.), ez az ítélet azért is jelentős, mert a Kuria részletes indokolással látta el a megsemmisítő határozatot, így az ez iránt felmerülhető kételyt eloszlatta; megsemmisítette az e. b. ítéletet a Bpn. 35. §. 2. bek. alapján, midőn az esküdtek a főtenyékérdésre adott feleletükkel megállapították a szándékos emberölés kísérlete tényálladékai elemeinek megfelelő ténykörülményeket, a jogi kérdésre adott feleletük alapján azonban a bíróság testi sértésben marasztalta vádlottat. (BD.-tár IX. 106.).

d) *Elutasítás és visszautasítás.* „Elutasító“ határozatot hoz a Kuria, ha a sem. panaszt *alaptalannak* találja (II. Bpn. 36. §. 1. bek.). „Visszautasítja“ pedig a *törvényben kizárt, elhárított* vagy *nem jogosult* egyén által használt sem. panaszt, ha ezen okok valamelyike a tárgyalás során derült ki.

Az *elutasítás* nem mindig jelenti azt, hogy a Kuria az ügy érdemében egyáltalán nem határoz. A kiszabott büntetésnek hivatalból leszállítását vagy felemelését (Bpn. 33. §. 2. bek.) és a hiányos ténymegállapítás miatt, valamint az esküdtbíróóság ítéletének az esküdtek vagy a bírói tanács tévedése miatt megsemmisítését és új eljárás elrendelését (35. §.) a Kuria akkor is kimondhatja, ha a sem. panaszt mint alaptalant elutasította (36. §. 2. bek.).

Ezen esetekre is szól azonban a Bpn. 30. §-ának az a tilalma, hogy a Kuria hivatalból figyelembe veendő sem. okok alapján sem intézkedhetik, ha a sem. panaszt vissza kellett utasítani, mint már egyizben a Kuria által elbírált, vagy nem jogosult által használt vagy elkésetten bejelentett perorvoslatot.

e) A Kuria határozata is alakjára nézve vagy *ítélet* vagy *végzés*. Ítéletet azonban csak az anyagi sem. ok megállapítása s az alsóbb ítéletnek új határozattal pótlása esetében (Bpn. 33. §. hoz; minden más esetben (34—36. §§.) végzéssel határoz.

1. Ha a sem. panasz elutasítása mellett a Kuria a büntetést hivatalból módosítja (36. §. 2. bek.), ez esetben két külön határozat szerkesztendő: egy végzés, mely az elutasítást s egy ítélet, mely a büntetés módosítását foglalja magában.

2. Az ítélet, illetőleg a végzés *kihirdetése és írásba foglalása*, valamint a tárgyalás *jegyzőkönyvének elkészítése* után a kir. Kuria az ügy iratait, határozatainak kiadványával együtt, ahhoz a bírósághoz küldi, mely az eljárás alapjául szolgáló ügyben *első fokban ítélt* vagy *határozott*. (Bp. 440. §. 1. bek.). A felek értesítése ugyanugy történik, mint a kir. tábla által (Bp. 425. §.), t. i. a kuriai tárgyaláson jelen nem volt vádló és sértett a határozat kézbesítésével, a vádlott pedig annak kihirdetése által értesítendő, illetőleg felmentő ítéletről és csekélyebb súlyu marasztaló határozatról ez is kézbesítés útján.

IV. *A kir. tábla előtti „tárgyalás.“* A járásbíróági ügyekben a kir. tábla által elintézendő semmiségi panaszok tárgyában a kir. tábla előtt tartandó *tárgyalásra* nézve a kir. Kuria előtti tárgyalásra fentebb előadott szabályok „megfelelően“ alkalmazandók (Bp. új 426. §. ut. bek.). A különbség mindössze az, hogy a koronaügyész helyett itt mindenütt a kir. *főügyész* értendő.

II. FEJEZET.

A rendkívüli perorvoslatok.

144. §. *Perorvoslat a jogegység érdekében.*

Irodalom: Székely Aladár: Perorvoslat a jogegység érdekében. 1903.; Rittler Th.: Über die Entwicklung der Nichtigkeitsbeschwerde zur Wahrung des Gesetzes im Str. verf. Zeitschrift XXXII. 436—465.

I. A „jogegység érdekében“ használható „perorvoslat“ több lényeges pontban különbözik a rendes perorvoslatoktól. Így 1. mindenekelőtt csak *jogerős ítéletek* ellen használható, amennyiben azokat a Kuria érdemlegesen még nem vizsgálta felül; 2. továbbá *nem a felek* élhetnek vele, hanem *egyedül a*

koronaügyész; 3. a Kuria által e perorvoslat folytán hozott határozat *a felekre rendszerint nem bír hatállyal* (csak bizonyos esetekben), hanem a határozat rendszerint, mint elvi jelentőségű „jogegységi“ határozat, lényegében *a döntvények jellegével bír*. Ez utóbbi jellegére való tekintettel 4. a jogegységi határozatot a Ppé. életbelépte óta nem valamely közönséges büntető tanács, hanem az e célra rendelt külön *jogegységi tanács* hozza.

Ezen, a többi perorvoslatoktól eltérő vonások folytán ez a perorvoslat tényleg rendkívüli perorvoslat, sőt a felek szempontjából egyáltalán nem is perorvoslat. Jelentősége első sorban inkább *a bírói gyakorlat egyöntetűségének megóvására*, az alsóbb bíróságok által elkövetett és semmiségi panaszszal nem orvosolt törvénysértések felderítésére és sérelmes következményeiknek esetleges elhárítására irányul. Közvetlen célja mintegy a törvénysértő alsóbíróságok figyelmeztetése, hogy hasonló törvénysértésektől óvakodjanak s egyuttal gyakorlati módja annak, hogy a Kuria az anyagi és a perjogi törvények értelmezése, helyes alkalmazása felől az alsóbíróságokat kitanítsa.

1. E rendkívüli perorvoslat a *francia* forradalmi törvényhozás (1790—91.) teremtvénye. melyet az 1808-iki Code is (441., 442. §§.) fentartott. A „törvénysértések“ és a „közérdek“ sérelme orvoslásának két alakja van: 1. a *recours dans l'intérêt de la loi*, mely a törvénysértő jogerős ítéletek megsemmisítése, de csak elméleti értékű, a felekre soha nincs kihatása. 2. a *recours dans l'intérêt public*, mely a bíróságok által elkövetett hatalmi túlkapások (hatásköri túllépés) ellen irányul, a felekre szintén nincs kihatása, csak egyes kivételes esetekben. Mindkettővel csak a procureur général élhet s az utóbbihoz még az igazságügyminiszter rendelete is szükséges.

A francia jog ezen intézményét átvették a *belga, olasz* és az *osztrák* Bp.-ok. Az *osztrák* Bp. 292. §-a szerint (Nichtigkeitsbeschwerde zur Wahrung des Gesetzes) a semmiség megállapítása esetén a semmitőszéknek joga van az elítélt vádlottat felmenteni, büntetését leszállítani vagy ügyében az eljárás ismétlését elrendelni. Az *osztrák* Bp. ezenfelül az ártatlanul elítélt érdekében egy rövid perújítást is ismer. t. i. a semmitőszék, a koronaügyész meghallgatása után, felülvizsgálhat bármely bűnpert s ha a tanács egyhangulag meggyőződött, hogy az elítélt ártatlan vagy az ítélet túlszigoru, az ítéletet megváltoztathatja. A *német* Bp. nem ismeri a j. e. é. perorvoslatot.

2. Bp.-unk főleg a rendes perorvoslatok megszorítása (a felebbezésnek egyfokúvá tétele) miatt látta szükségesnek ez új perorvoslat meghonosítását. Szabályozásánál a francia és az *osztrák* Bp.-okat tartotta szem előtt. A gyakorlatban az új intézmény kitűnően bevált. A Kuria *jogegységi határozatai* az alsóbíróságok részére valódi törvénymagyarázat gyűjteményévé váltak. Az új perorvoslat sikerének legfényesebb bizonyítéka, hogy az új

Pp. (1911: I. t.-c.) életbeléptető törvénye (1912: LIV. t.-c.) a polgári per-jog három ágára is átvette ezt a Bp.-ből.

A Ppé azt a helyes módosítást teszi, hogy a jogegységi határozat hozatalát, mint elvi jelentőségű döntést, 11 tagú külön *jogegységi tanácsra* ruházta. (A módosítás javaslatát l. tankönyvem III. kiadás 536. l. és az 1911-iki m. jogászyűlésre adott véleményét: J. gy. irományai I. köt. 154.).

A „jogegységi határozatok“ (JE) ez új törvény életbelépte óta (1914. jan. 1.) a döntvények színvonalára emelkedtek, amennyiben azokat az összes bíróságok „követni tartoznak.“ (L. fent a 15. §-t.).

II. A jogegység érdekében való perorvoslattal a Bp. (441. §.) értelmében élni lehet *bármely büntető bíróságnak jogerős határozata* vagy egyéb *intézkedése ellen, mely a törvényt megsértette*, kivéve ha az illető ügyben a kir. Kuria már érdemileg határozott.

Ez a perorvoslat nincs határidőhöz kötve és nem bír fel-függesztő hatálylyal.

A j. e. é. perorvoslatot *egyedül a koronaügyész veheti igénybe* közvetlenül a kir. Kuriánál.

A kir. Kuria a jogegység érdekében használt perorvoslatot *tárgyaláson* intézi el, melyre a koronaügyészen kívül más „fél“ nem idézendő.

Az ülés nyilvános. Menete a következő:

Az előadó előadja a perorvoslatra okot adott körülményeket. Ezután a koronaügyész a perorvoslat indokolását szóval fejti ki. Ezt követi a határozat hozása.

A Kuria, ha a perorvoslatot alaposnak találja, kimondja, hogy a *megtámadott határozat* vagy intézkedés a *törvényt megsértette*, ellenkező esetben a perorvoslatot *elutasítja*.

A határozat mindig nyilvános ülésben, rendszerint azonnal, legkésőbbben nyolc nap alatt hirdetendő ki.

A kir. Kuriának a törvény megsértését kimondó határozata *a felekre nézve rendszerint nem bír hatállyal*, ha azonban a vádlott a törvény megsértésével van elítélve, a kir. Kuria őt *felmentheti* vagy *büntetését enyhítheti*, hatáskör hiánya esetében pedig az ítéletet megsemmisíti és az ügyet *az illetékes hatóságokhoz utasítja*. (Bp. 442. §.).

1. A j. e. é. h. perorvoslat elintézése végett a Kurián tartott tárgyaláson a tanács tagjain kívül csupán a koronaügyész jelenléte kötelező, de ő sem mint ügyfél, hanem mint igazságügyi hatóság, mint a legalitás elvét képviselő kir. ügyészleg legmagasabb rangu tagja van jelen.

A tulajdonképeni felekre vagy képviselőikre e tárgyaláson azért nincs szükség, mert a tárgyalás csak egy már jogerős bírói határozat törvényesége vagy törvénytelenége feletti tanácskozás. A vádlott érdekét az ő távol-

léte nem veszélyezteti, mert az ő helyzete a perorvoslat bárminő elintézésé folytán nem rosszabbodhat, csak javulhat. De épen erre való tekintettel is, mert a j. e. é. h. perorvoslat a törvény megsértésével elítéltnek javára szolgálhat (a Kuria felmentheti, a büntetést leszállíthatja), kívánatos lett volna, ha a törvényhozás a kir. Kuriánál is szervezi a közzvédői állást s az ily tárgyalásokon a koronaügyész mellett a *közzvédőnek* is helyet adott volna. Ha igaz is, hogy a koronaügyész itt nem mint ügyfél szerepel, s a koronaügyésztől méltán feltételezhetjük azt az ideális pártatlanságot és higgadságot, melyet a 9. §-ban minden, a büntető ügyekben eljáró hatóság kötelességévé tett, de viszont tény, hogy a koronaügyész a rendes kuriai tárgyalásokon ügyfél, a közzvád képviselője (a 442. §. 1. bek. elnevezésből itt is *fél*-nek nevezi), ebből folyólag érthető és megbocsátható, ha *rendszerint* inkább a szigorú igazságot képviseli. Ez okból az anyagi igazság s az ideális értelemben vett ügyfélegyenlőség szempontjából is kívánatos lenne a j. e. é. h. perorvoslat feletti tárgyalásra a közzvédő közreműködését is biztosítani.

2. A törvény megsértésével elítélt egyén felmentése, vagy büntetésének enyhítése a Kuriára csak jog, de nem kötelesség. *Fayer* helyesen kifogásolja a törvény e facultatív rendelkezését. *Székely* Aladár azt igyekszik kimutatni (id. m. 52—57.), hogy a BP. 442. §-ának *valódi értelme* az, hogy a Kuria *köteles* a törvény megsértésével elítéltet felmenteni s köteles az említett esetben enyhébb ítéletet szabni, mert a 442. §-ának ez a része az osztrák BP. 292. §-ának fordítása, amelynek szelleme és értelme pedig kötelességül írja ezt elő. Ez a magyarázat ugyan a BP. nyelvtani értelmével alig egyeztethető össze, de részemről is azt tartom, hogy a magyar BP. valódi szándékának a Székely A. magyarázata felel meg.

3. Az alsóbb bírósági ítélet megsemmisítését és új eljárás elrendelését a Kuria e perorvoslat alapján csak *hatáskör hiánya miatt* vagyis az alsó bíróság által hatáskörének túllépésével hozott ítélet esetében mondhatja ki. Egyébként új eljárás csak újrafelvétel útján történhetik meg.

4. Kuria: J. E. Jogos védelem megállapítása céljából nem használható a j. e. é. perorvoslat. BJT. LX. 152., LVI. 185.; JE. az ítélet *helytelen indokolása miatt* e perorvoslatnak szintén nincs helye: BJT. LXIV. 151.

145. §. Az újrafelvétel fogalma, esetei és feltételei.

Irodalom: Vámbéry R. Az újrafelvétel a BP.-ban. 1900. JEÉ. 178.; *Biró* Vilmos: Kétszer elítélve. Jogt. K. 1900., 51., 72.; *Scillo*: Die Irrthümer der Strafjustiz u. ihre Ursachen. Berlin 1911.; *Hadady* L.: Az újrafelvétel a Bp.-ban. Jogt. K. 1902. 137.; *Lénárt* A.: Pótmagánvádlo és u. f. u. o. 1902. 233.; *Dénes* S. u. o. 1905., 314.; *Rosenblatt*: Wiederaufnahme in d. europ. Gesetzen der Gegenwart. Zeitschrift 26. k. 101—115.; *M. Alsborg*: Justizirrtum und Wiederaufnahme. Berlin 1913.; *Knapp* Th.: Die Beseitigung einer ungerechtfertigten Verurteilung nach dem Tode des Verurtheilten. Tübingen 1913.; *Lilienthal*: Reformbedürftigkeit des Wiederaufn. verf. D. Str. Z. I. 162. *Wormann*: Das Wiederaufnahmeverfahren u. die Entschädigung unschuldig Verurtheilter. Berlin 1899.; *Göbser*: Die Wirkungen der Preisprechung in wiederaufgen. Strafverf. Tübingen 1902.; *Fazy*: De la revision en matière pénal. Genève 1899.

I. Az „újrafelvétel“ egy már jogerősen befejezett pernek megújítása, új bűnvádi eljárás indítása és lefolytatása

a már egyszer elintézett ügyben. A *jogerős* bírói határozatok (a *res judicata*) tekintélye s a jogbiztonság és a vádlott érdekei egyaránt azt kívánják, hogy az egyszer már jogerősen befejezett ügyek ne legyenek újra vita és bírói eljárás tárgyaivá tehetők. Az újrafelvétel ezért nem is rendes, hanem csak *rendkívüli* perorvoslat, ami azt jelenti, hogy a felek nem kérhetik azt tetszésük szerint, hanem csak szigorúan meghatározott esetekben és feltételek mellett.

Kétségtelen ugyanis, hogy *rendkívüli* esetekben *kivételt* lehet és kell engedni a jogerő, a *res judicata* alól is, vagyis az újrafelvételre *mint rendkívüli perorvoslatra* szükség van, mert a bírói határozatokat emberek hozták, s így azok sem tekinthetők az igazság *csalatkozhatatlan* nyilatkozatainak. Megeshetik, hogy a hamisítások, esetleg megvesztegetések által félrevezetett vagy kötelelességszegő bírák tényleg ártatlant ítétek el vagy valódi bűnöst mentettek fel, meglehet, hogy csak a per lefolyta után jut a vádló vagy a vádlott azon bizonyítékhoz, mely a tényállást a maga valóságában tünteti fel s melyet, ha az eljáró bírák ismertek volna, bizonyára másként ítélnék. Nagy hiba lenne, ha a *res judicata* tekintélyének védelme miatt az ilyen *bírói tévedések* orvosolhatók nem lennének. Természetesen ügyelni kell arra, hogy a jogerős bírói ítéletek kívánatos tekintélye ok nélkül meg ne ingattassék, de viszont az emberi tévedések helyrehozása se legyen meggátolva s különösen *az ártatlanul elítéltek megmentése az igazságtalan szenvedésektől* minél biztosabban keresztülvihető legyen. A *res judicata* sértetlensége és a perújítás tehát csak látszólag vannak ellentétben, a perújítás épen az „alaki“ és az anyagi igazság közt előállt összeütközést egyenlítő ki az utóbbi javára.

I. Ugy a régi jogok, mint az új és legújabbkori b. prtsok ismerik az újrafelvételt, eseteire és feltételeire nézve azonban az egyes prtsokban nagyon különböző intézkedések voltak és vannak életben. A római jogban eleinte ismeretlen s csak a császári korban a császár engedélye folytán volt helye. Az újkori nyomozó rendszer eleinte ugyanezt követte, de a gyakorlat a fejedelmi engedélyt lassanként mellőzte s csupán a bíróság engedélyétől tette függővé az újrafelvételt, aminek folytán Németországban az újrafelvétel csaknem rendes perorvoslattá vált.

Franciaországban az abszolút uralkodók egész a nagy forradalomig (1789) maguk osztogattak újrafelvételi engedélyeket (*lettres de revision*), amelyek méltán keltek ellenszenvet s tették gyűlöletessé ez intézményt,

ugy, hogy visszahatásul az 1791-iki alkotmányozó gyűlés eltörli a perujítást (recour en revision és recur en grace), abból indulva ki, hogy a szóbeliség és közvetlenség elvei alapján hozott *bírói ítélet változtathatlansága nagyobb érdek, mint maga az igazság.* (L'autorité de la chose jugée est plus fort, que la verité même.) Azonban már 1793-ban, habár felette szűk körben, (ha két ítélet összegezethetetlen) egy conventi rendelet felhatalmazza a főállamügyészt az újrafelvétel kérésére, majd az 1808-iki Code 3 esetét állapítja meg. A Code idevágó szakaszait azóta az 1867. jun. 22-iki, legujabban pedig az 1895. jun. 8-iki és az 1899. márc. 1-i törvények reformálják. Ez utóbbiak megengedik az elítélt ártatlanságát bizonyító *új adat* vagy *új tény* alapján is a revisiót. Ez esetben azonban azt csak az igazságügyminiszter kérheti egy három tagu bizottság véleménye alapján. (*Garraud* 846.)

A *belga, olasz és hollandi* prtók lényegileg a francia Code-ot követik. A *német és osztrák* prtók találták meg a helyes középutat az újrafelvétel eseteinek és feltételeinek szabályozásában, nem engedvén annak tulságos nagy tért, de nem is szorítván meg kelletén felül annak igénybevezését.

2. Hazai régi gyakorlatunk ismerte az újrafelvételt (*novum iudicium*), eleinte királyi kegyelem (cum gratia) feltétele mellett, később anélkül. Ujabb gyakorlatunk 1872 óta szintén ismerte mint rendkívüli perorvoslatot, habár az 1872-iki szabályzat hallgat róla. A járásbíróságok előtti bűnvádi eljárásról szóló igazságügyminiszteri rendelet az újrafelvételt is szabályozza.

A BP. az újrafelvétel szabályozásában a német és osztrák BP.-okat követi, általában igen szabadelvűen, sőt több tekintetben az összes európai prtókat felülmulja (ezt elismeri *Rosenblatt* is id. h. 110. l.) az újrafelvétel megengedése felett *szóbeli tárgyalást* enged meg, ami még sehol sem volt behozva, ezzel a BP. az 1843-iki javaslatnak egy szép elvét juttatta diadalra: az elítélt *javára* az újrafelvétel indítványozására külön védő kirendeléséről gondoskodik.

II. Az újrafelvétel esetei és feltételei. A BP. két fő esetét különbözteti meg az újrafelvételnek, t. i. jogerős megszüntető *végzés* és *bírói ítélet* ellen. 1. A megszüntető *végzés* ellen mindig csak a *vádlott terhére* van helye újrafelvételnek s a BP. itt ismét két esetet különböztet meg, u. m. a) az indítvány hiánya, a bizonyíték megszerzésének rendkívüli nehézsége, a bűncselekmény elkövetőjének ki nem puhatolhatása vagy távolléte miatt hozott megszüntető *végzés* ellen és b) egyéb jogerős megszüntető *végzés* elleni újrafelvételt. 2. A jogerős *ítélet elleni* újrafelvételnek szintén két neme van: a) az *elítélt javára* és b) *annak terhére* való perujítás. Az újrafelvétel feltételei a bírói határozatok erősségével arányban növekednek.

1. A *megszüntető végzés elleni* újrafelvétel feltételei.

a) Az újrafelvétel legelső esete a Bp. szerint a *merőben perjogi akadály miatt megszüntetett nyomozás vagy vizsgálat folytatása* ezen akadály megszüntetével, ami sajátképeni újrafelvételnek nem is tekinthető. Az a nyomozás, illetőleg

vizsgálat ugyanis, melyet a magánindítványra jogosult *indítványának*, illetőleg a *felhatalmazásnak* vagy *kiváratnak hiánya*, a tettes vagy részes *mentelmi joga miatt*, vagy azért szüntettek meg, mert a *tettes vagy részes nem volt kitudható*, vagy *távol volt*, vagy mert *valamely bizonyíték megszerzése rendkívüli nehézségbe ütközött*: az elévülés beállta előtt a *vádoló indítványára újabb határozat nélkül folytatható*, ha az a körülmény, mely az eljárás folytatását gátolta, megszűnt. (Bp. 444. §.).

Az újrafelvétel feltételei itt a legegyszerűbbek, mert a megszüntető végzés ily esetekben nem is volt ügydöntő határozat úgy, hogy ez az eset tulajdonképen nem is perujítás, csak a megakadt bünvádi eljárás továbbfolytatása. A továbbfolytatás feltétele itt pusztán a) a gátló körülménynek az *elévülési időn belül* való megszűnése és b) a *vádoló indítványa*. Bírói határozat vagy engedély az eljárás folytatásához nem is szükséges. L. *Kosztka* Imre: BJT. LX. 89.

A *perujítás* szót talán épen azért vetette el a BP., hogy ez az eset is ide vonható legyen, mert elvégre itt is „újra felvételik“ a megszüntetett ügy. Az *osztrák* BP. nem is veszi ezt az esetet az újrafelvétel fejezetébe, hanem külön fejezetben szól róla.

b) Tulajdonképeni újrafelvétel megszüntető végzés ellen az, midőn az eljárás a 444. §-ban nem említett *más okból volt jogerősen megszüntetve*; az újrafelvételnek itt az elévülési határidőn belül csak új terhelő bizonyíték alapján s egyedül a kir. ügyészség vagy főmagánvádoló indítványára van helye. Ezen indítvány felett, szükség esetén az új bizonyítéknak kiküldött bíró által való felvétele után, a megszüntetett ügyre nézve illetékes elsőfoku bíróság tárgyalás nélkül határoz.

Az érdemleges megszüntetés eseteiben, ha az eljárás pl. a beszámítást kizáró vagy a büntethetőséget megszüntető ok, vagy a bizonyítékoknak a vádaláhelyezésre elégtelen volta, vád hiánya miatt volt jogerősen megszüntetve, az újrafelvételnek már több és szigorubb feltétele van, ugyanis: a) az *elévülés határidején belül*, b) *csak új és terhelő bizonyíték alapján* és c) *egyedül a kir. ügyészség vagy a főmagánvádoló indítványára* van helye. (Bp. 445. §. 1. bek.) Ezenkívül d) szükséges a megszüntetett ügyre illetékes *elsőfoku bíróság helytadó határozata*.

Az újrafelvétel eszerint ebben az esetben csak a *terhelt hátrányára* van megengedve. Viszont a terhelt javára szól az a kettős korlátozás, hogy *pótmagánvádoló nem indítványozhatja*, csak az ügyész vagy a főmagánvádoló és ezek is csak *új terhelő bizonyíték* alapján.

A bíróság *tanácsülésben* dönti el, fennforognak-e az újrafelvétel feltételei vagy nem. Ha a felhozott bizonyítékot a vádlottra terhelőnek és olyanak találja, mely *az alapperben érvényesítve nem lett*, az újrafelvételnek helyet ad, különben az indítványt elutasítja. Ha a felhozott új bizonyíték az indítványozó által nem volt közvetlenül bemutatható, a bíróság annak felvételére egy bírót (a vizsgálóbíró) küld ki s annak jelentése után határoz. A törvényszék határozata ellen egyfoku felfolyamodásnak van helye.

2. *Az ítélet elleni újrafelvétel feltételei.* Jogerős bírói ítélettel befejezett bűnügyben a BP. úgy *az elítélt javára*, mint *terhére* megengedi az újrafelvételt s a két eset közt úgy az újrafelvétel feltételeire nézve, mint az arra jogosított személyek tekintetében több lényeges különbséget állapít meg. Nevezetesen a) az elítélt javára használható újrafelvételnek négy, a terhére használhatónak csak három esete, illetőleg oka van, b) az elítélt *javára* bármikor, *az elévülési idő után is*, ellenben terhére csak az elévülési határidőn belül lehet kérni az újrafelvételt; c) az elítélt javára többen kérhetik az újrafelvételt, sőt esetleg *hivatalból* rendeltetik ki védő annak indítványozására, az elítélt terhére ellenben itt is csak a kir. ügyészség és a főmagánvádló indítványozhatják. Az elítélt javára továbbá az ő halála esetében, vagy a büntetés kiállása után is van helye újrafelvételnek.

a) *Az elítélt javára az ítélettel befejezett bűnvádi eljárás újrafelvételének* a Bp. (446. §.) értelmében csak *az ítéletnek jogerőre emelkedése után* és a következő feltételek valamelyikének fennforgása esetén van helye:

1. ha az elítélt ellen az alapperben bizonyítékul *hamis vagy hamisított okirat* valódi gyanánt volt használva vagy *hamis tanuzás* volt elkövetve, vagy *hamis szakértői vélemény* volt adva és ezek a bizonyítékok az ítéletre befolyással lehettek;

2. ha *az ítéldbírósnak valamelyik tagja*, vagy a vizsgálóbíró, illetőleg az esküdtszék határozatának hozásában részt vett esküdt *meg volt vesztegetve*, vagy ha közülök valamelyik az eljárásra vonatkozólag *hivatalos kötelességének* a büntető törvények alá eső *más megszegését* követte el és nincs kizárva az, hogy ezek a bűncselekmények az ítéletre befolyással voltak;

3. ha az indítványozó olyan *új tény* vagy *bizonyítékot hoz fel*, mely akár magában, akár kapcsolatban a befejezett eljárás folyamán felhozottakkal, az elítéltnak nembűnösségét,

vagy a büntető törvények enyhébb intézkedése alá eső bűncselekményekben való bűnösségét teszi valószínűvé;

4. ha *ugyanarra a bűncselekményre* nézve több ítéletet hoztak és ezeknek az ítéleteknek, valamint az alapjukul szolgáló tényeknek egybevetéséből nyilvánvaló, hogy *ugyanazt az egyént ismételve ítéltek el*, vagy hogy egy vagy több vádlott *ártatlan*, illetőleg olyan bűncselekményben bűnös, amely a büntető törvénynek enyhébb intézkedése alá esik, mint az, amely miatt elítélték.

„Uj“ bizonyíték alatt bármint oly bizonyíték értendő, mely az alapperben se az első, se a felső bíróság előtt *nem hozott fel*. Az, hogy a vádlott vagy védő már az alapperben *tudott* erről a bizonyítékról, tehát taktikai okokból hallgatott róla, nem zárja ki e bizonyíték felhasználását.

Az előbbi feltételek mellett az újrafelvételt *indítványozhatják*:

1. az *elítélt*, még a büntetés kiállása után is;
2. az elítéltnek mind életében, mind halála után *házastársa, törvényes képviselője* vagy *védője*;
3. az elítéltnek halála után *fel- és lemenő ágbeli rokonai*;
4. az esetleg (448. §.) e célra *hivatalból kinevezett külön védő*.

Ez utolsó esetről, ami az elítélt érdekében tett leghumánusabb intézkedése a törvénynek, a BP. külön (448. §.) részletesen rendelkezik. Ugyanis: Ha a *bíróság, kiv. ügyészség* vagy *más hatóság* tudomást szerez oly körülményről, melynek alapján *az elítélt javára* újrafelvétel volna indítványozható: köteles erről azt az elsőfoku bíróságot, mely az alapperben ítélt, ez utóbbi pedig az elítéltet, illetőleg ennek időközben történt történt elhalálózása vagy meg nem találhatása esetében házastársát vagy törvényes képviselőjét és volt védőjét értesíteni. Amennyiben az értesítéstől számított tizen-négy nap alatt az érdekelteknek egyike sem terjesztett elő indítványt az újrafelvétel elrendelése iránt, vagy ha a sürgőség követeli, előbb is, *a bíróság azonnal védőt rendel*, ki az újrafelvétel elrendelése tárgyában *a legrövidebb idő alatt köteles indítványt tenni*.

A perújításra jogosítottak körére nézve a Bp. eddigi gyakorlatunkkal, az 1843-iki javaslattal és a német prttssal szemben is annyiban hátramaradt, hogy ez utóbbiak általában *a hozzátartozókat* (a 43-iki javaslat 438. §-a a „szülőköt, gyámjokat, gyermekeket, testvéreket, barátokat és házastársakat“) feljogosítja a perújítás kérésére, míg a BP. a hozzátartozók közül csak a házastársat. Ellenben a *rehabilitatio* iránti eljárás behozatala, mely

előbbi törvényszéki eljárásunkban ismeretlen volt (csak a járásbíróági szabályrendelet ismerte) és az újrafelvétel indítványozása végett hivatalból külön védő kirendelése viszont a BP. szabadelvüségéről tesz bizonyóságot.

b) *A felmentett vagy elítélt terhére kizárólag a kir. ügyészség vagy a főmagánvádló indítványa folytán*, az ítélet jogerőre emelkedése után és a következő további feltételek egyikének fennforgása esetén engedhető meg az eljárás újrafelvétele, *amennyiben az ítélet tárgyaúl szolgált bűncselekménynek érvényesíteni kívánt büntetethetősége még nem évült el:*

1. ha a felmentett vagy elítélt javára az alapperben *hamis vagy hamisított okirat* valódi gyanánt volt használva, vagy *hamis tanuzás* volt elkövetve, vagy *hamis szakértői vélemény* volt adva és e bizonyítéknak az ítéletre befolyása lehetett;

2. ha *az ítéldbírósnak valamelyik tagja*, vagy a vizsgálóbíró, illetőleg valamelyik esküdt *meg volt resztegetve*, vagy közülök valamelyik *hivatalos köteletségének* a büntető-törvények alá eső más oly *megsértését* követte el, melyről feltehető, hogy ez a vádlottra nézve kedvező ítéletre befolyással volt;

3. ha a kir. ügyészség olyan *új tény*t vagy *bizonyítékot* hoz fel, mely magában vagy az előbbi eljárás alatt felhozottakkal kapcsolatban, a felmentettnek elítélését, vagy az elítéltnek a büntető törvények súlyosabb rendelkezése alá eső bűncselekményben való bűnösségét valószínűvé teszi. (Bp. 449. §.).

Az elítélt terhére való újrafelvételek e felsorolt három esete, bár egészben hasonlatos az elítélt javára megállapított fentebbi három okkal (446. §. 1—3. p.), de még sem teljesen azonos azokkal, amennyiben új tény vagy új bizonyíték miatt (3. pont) a vádlott terhére *csak a kir. ügyészség* kérhet újrafelvételt. Több ítélet vagy ismételt elítélés miatt (446. §. 4. p.) pedig az elítélt terhére egyáltalán nincs helye újrafelvételeknek.

Ezenkívül még jobban megszorítja a BP. az újrafelvételt az esetre, ha a kir. ügyész vagy a főmagánvádló az elítéltre *csak a büntető törvények súlyosabb rendelkezésének alkalmazása végett* indítványozza az újrafelvételt. Ebből a célból ugyanis az újrafelvétel a 449. §-ban meghatározott feltételek mellett is csak a következő esetekben rendelhető el:

1. ha az elítéltet oly bűncselekményben mondták ki bűnösnek, melyre a büntető törvények *határozott ideig tartó szabadságvesztést* vagy *pénzbüntetést* állapítanak meg, *az új*

bizonyítékok szerint pedig az elítéltet halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal büntetendő eselekmény terheli;

2. ha oly *büntett* látszik fennforogni, melyre a törvény legkisebb büntetésül *öt évi vagy ennél hosszabb tartamu fegyházat* rendel és az elítéltet mégis oly büntettben mondták ki bűnösnek, melyre a büntető törvények *öt évet meg nem haladó szabadságvesztés büntetést* szabnak;

3. ha *büntett* látszik fennforogni s az elítélt csak *vétségben* vagy *kihágásban* volt bűnösnek kimondva. (Bp. 450. §.).

A BP. e részben kevésbbé szabadelvű, mint az osztrák prts. melyet itt utánoz. amennyiben az osztrák prts 356. §-a csak 10 évi büntetés miatt enged újrafelvételt. Szigoritásnak csak lényeges tévedés és aránytalanul enyhe büntetés miatt van jogosultsága.

e) Ugy az elítélt javára, mint terhére szóló újrafelvételnek egy további *közös feltételét* állapítja meg a BP. (451. §.) azon esetben, midőn az újrafelvétel *hamisítás, vesztegetés* vagy *hivatali kötelességszegés* (446. §. 1., 2., vagy 449. §. 1., 2. pont) miatt kéretett. Ez esetben ugyanis az újrafelvétel iránt előterjesztett kérelem csak akkor tárgyalható, *ha az újrafelvétel okául felemlített bűncselekmény jogerős büntető ítélettel meg van állapítva*, vagy miatta a bűnvádi eljárás *nem bizonyíték hiánya miatt*, hanem valamely *más okból nem volt folyamatba tehető*, illetőleg ítélettel *befejezhető*.

146. §. *Az újrafelvételi eljárás. Az újított per.*

1. Az újrafelvétel kérdésében rendszerint *az a bíróság* határoz, mely az ügyet *első fokban* intézte el, esküdthíróság által elintézett ügyekben pedig az a törvényszék, mely az esküdtekkel együtt az alapperben eljár. Ennél nyujtandó be vagy mondandó jegyzőkönyvbe az újrafelvétel elrendelése iránt tett indítvány, melyben a kérelem alapjául vett okot és bizonyítékokat tüzetesen meg kell jelölni. Ha a büntettnek mutatkozó eselekmény tárgyában járásbíróság vagy közigazgatási hatóság ítél: akkor az indítvány felett való határozathozására az a törvényszék illetékes, melynek területén a járásbíróság, illetőleg a közigazgatási hatóság székhelye van. (Bp. 452. §.).

Az újrafelvétel elintézését, az újrafelvételi indítvány felett való határozást a *francia, belga, olasz és német* prtsok a legfelső birói testületre, illetőleg a *semmitőszékre* bizzák, mert a birói szervezet rendje ellen valónak

tartják az elsőfoku bíróságot jogosítani fel a felsőbb, esetleg a legfőbb bíróság ítéletének felülbírlására. Az *osztrák* prts. a mi régebbi gyakorlatunk is, valamint a BP. az *elsőfoku* bíróságot ruházzák fel e joggal, mert ezzel az eljárás lényegesen könnyebbé és gyorsabbá válik, az említett kifogás pedig alaptalan, mert az újrafelvételnél nem az előbb eljáró bíróságok ítéletének felülvizsgálatáról van szó, hanem a megváltozott ügy új elbírálásáról. Az újrafelvétel elrendelésével az ügy mintegy visszaesik a vizsgálati szakba. Az elsőfoku bíró nem érezheti magát feszélyezve amiatt, mert az ügyben már esetleg a Kuria is ítelt, a perújítási kérelem, a benyújtott adatok *új ügyvé* teszik a már elintéztet, melyet tehát az elsőfoku bírónak kell, a régi ügyre való tekintet nélkül, elbíralnia.

II. Az újrafelvételnek mint rendkívüli perorvoslatnak *rendszerint nincs felfüggesztő hatálya*. A Bp. világosan ki is fejezi a szabályt, hogy az *ítélet végrehajtását sem az újrafelvétel elrendelése iránt tett indítvány, sem az újrafelvétel elrendelése nem akadályozza és nem szakítja félbe*. (453. §. 1. bek.).

Mint hogy azonban lehetnek esetek, melyekben már az újrafelvétel elrendelésekor kétségtelennek látszik, hogy az elítélt felmentendő lesz, amikor a jogérzet követeli, hogy az ártatlan azonnal szabadon bocsáttassék, a BP. felhatalmazza a bíróságot, hogy *kivételesen* a megtámadott ítélet végrehajtásának felfüggesztését vagy félbeszakítását rendelhesse el. Ugyanis: az újrafelvételnek az *elítélt javára* történt indítványozása, valamint az e célra történt védő kirendelés (448. §.) esetében joga van a bíróságnak, ha az *előbbi ítélet hatályon kívül helyezése alaposan várható*, annak végrehajtását, valamint a bűnügyi költségekre és a magánjogi igényre vonatkozó végrehajtást is, a *kir. ügyészség meghallgatása után*, az újrafelvétel kérdésében hozandó elsőfoku érdemleges határozat meghozásáig *felfüggeszteni*, illetőleg *félbeszakítani*. (453. §. 2. bek.).

Payer és Vámbéry hibáztatják, hogy a BP., a német BP. után, az újrafelvétel elrendelése esetén az alapítélet végrehajtását szabály szerint nem engedte felfüggeszteni. Ugyanevak helyteleníti *Birkmeyer* (739. l.) a német prts e szabályát. A *francia, orosz és az osztrák* prtsok tényleg abból a felfogásból indulnak ki, hogy az újrafelvétel elrendelése *eo ipso* hatályon kívül helyezi az előbbi ítéletet s ezért annak végrehajtását is félbeszakítja. Szerintem a BP. és a német prts helyesen tartják fenn *szabály gyanánt*, hogy mindaddig, míg az első ítélet tényleg meg nem lett változtatva, az hatályban marad s így végrehajtása nem szakítandó félbe. Az ártatlanul elítélt érdekét a BP. eléggé védi a 453. §. 2. bek.-ben felállított kivétellel. Az 1843-iki jav. sem engedte meg a végrehajtás felfüggesztését.

III. Az újrafelvételi eljárás két szakra oszlik. Az eljárás

első szaka az *ujrafelvételi indítvány felett való határozás*, annak megengedése vagy elutasítása, a második szak az *ujrafelvétel elrendelése* esetén bekövetkező új eljárás, az ugy-nevezhető *ujított bűnvádi per*.

1. Az *ujrafelvétel* iránt tett indítványt az illetékes bíróság először alaki szempontból vizsgálja meg, megfelel-e az a BP.-ban előirt kellékeknek. Ez „minden rendes vizsgálat és tárgyalás nélkül“, tanácsulésen történik s a határozathozatal előtt csupán *a kir. ügyészség hallgatandó meg*.

Ha az indítvány a törvényben meghatározott kellékeknek nem felel meg, nevezetesen, ha arra nem jogosított egyén tette, ha benne az *ujrafelvétel* alapjául szolgálható körülmény vagy eset nincs megjelölve, ha alkalmas bizonyíték nincs felhozva, vagy ha az indítvány az elítélt terhére az elévülés bekövetkezte után van előterjesztve, a bíróság azt végzéssel *visszautasítja*. (454. §.).

Ha az *ujrafelvételi indítvány* visszautasítására nincs ok, ez esetben a bíróság érdemlegesen bírálja el azt s e végből ha az *ujrafelvételt* kérő *bizonyítékra* is hivatkozott, a bíróság azt beszerzi (közvetlenül vagy a vizsgálóbíró által) s ha a bizonyítás *teljesen meghiusultnak* tekinthető, az *ujrafelvételi indítványt elutasítja*, amennyiben pedig a bizonyítás (vizsgálat) eredményes volt, valamint ha a törvényes kellékeknek megfelelő indítvánnyal a bizonyíték is be lett mutatva, vagy oly tényre történt hivatkozás, amely bizonyítást nem igényel, *nyilvános tárgyalást* tüz ki és annak fejleményei szerint határoz. (455. §.).

A felajánlott új bizonyítékok beszerzése, akár a bíróság maga (egyik kiküldött tagja vagy az előadó), akár a vizsgálóbíró eszközölje azt, a *vizsgálatra nézve fennálló szabályok szerint* történik, azzal az eltéréssel, hogy a vizsgálóbíró a tanukat, ha törvényes akadály fenn nem forog, megesketi.

A vizsgálat befejezése után az iratok indítványtétellel végett a kir. ügyészséghez küldendők, amely nyole nap alatt a bíróság elé terjeszti indítványát.

A bizonyítás eredményének megállapítása tanácsulésen történik, mely vagy elutasítja az indítványt vagy kitzi a tárgyalást, melyre azt, aki az *ujrafelvételt* indítványozta és annak *ellenfelét* megidézi.

A tárgyalás kitzése ellen perorvoslatnak nincs helye.

Az elítéltnek, illetőleg házastársának, törvényes képviselőjének vagy védőjének, valamint a magánvádlónak elmaradása nem akadályozza a tárgyalás megtartását. Ellenben a

kir. ügyészség közbenjárása nélkül a tárgyalás meg nem tartható.

2. Az újrafelvétel megegedése feletti *tárgyalás*, mely megkülönböztetendő az új főtárgyalástól, elsősorban csak az *újrafelvétel elrendelésének* vagy *elutasításának* kérdésére terjed ki, azonban kivételesen két esetben már itt ítélet hozható, vagyis az ügy érdemlegesen elintézhető.

A tárgyalás nyilvános. A megidézettek, illetőleg a felek közül csak a kir. ügyészség jelenléte kötelező. Az elítéltnak (illetőleg házastársának, törvényes képviselőjének) vagy védőjének, valamint a magánvádlnak elmaradása nem akadályozza a tárgyalás megtartását. (455. §. ut. bek.).

A tárgyalást az elnök az ügy rövid megjelölésével nyitja meg. Ezt követi az *előadónak* az újrafelvétel keretéhez mért előadása. Ezután az újrafelvételt indítványozó tesz *szóbeli előterjesztést*. Erre az ellenfél válaszolhat. A bíróság a felek meghallgatása után zárt ülésben határoz az újrafelvétel elrendelése vagy megtagadása iránt és *végzését* azonnal, legkésőbb három nap alatt kihirdeti. (455. §. 1—3. bek.).

A tárgyalás alapján a bíróság rendszerint végzést hoz, melyben 1. vagy *helyt ad* az újrafelvételnek s ez esetben rendszerint *elrendeli az újrafelvételi főtárgyalást*, vagy 2. *megtagadja az újrafelvételt*, ha kellő bizonyíték nem támogatja az indítványban felhozott tény valódiságát, vagy ha az újrafelvétel feltételei (446., 449., 450. és 451. §.) nem forognak fenn. (456. §. 4—5. bek.).

Az újrafelvétel elrendelése esetén kivételesen már ezen a tárgyaláson *ítélet* hozható: 1. *ha az elítélt már meghalt*, amikor főtárgyalás nem tartandó, hanem a bíróság az indítványozó részéről bemutatott, esetleg a vizsgálóbíró által felvett bizonyítékok alapján már ezen a tárgyaláson az ügy érdemében hoz határozatot, t. i. ha e bizonyítékokat meggyőzőknek találja, a korábbi ítéletet részben vagy egészben hatályon kívül helyezi és *új ítéletet* hoz, ellenkező esetben az újrafelvétel iránt tett indítványt *elutasítja*. (457. §. 2. bek.). 2. ha a beszerzett bizonyíték kellő alapot nyújt az elítéltnak *felmentésére* vagy *büntetésének leszállítására*, ezt a kir. ügyészség is kifejezetten elismeri és az elítélt a főárgyalás megtartását nem kívánja. (u. o. 3. bek.).

A bíróság az így hozott ítéletet bármely érdekelt kívánságára a hivatalos lapban, költségökön pedig más lapban is közzététeti. (457. §. ut. bek.).

Ha az újrafelvétel a felmentett vagy elítélt *terhére* lett elrendelve: a bíróság a kir. ügyészség indítványára egyuttal az előzetes letartóztatás, illetőleg a vizsgálati fogság elrendelése vagy mellőzése iránt is határoz. (458. §.)

Az újrafelvételt a felmentett, illetőleg elítélt *terhére* elrendelő végzés

ellen csak ezek, vagy a helyettök jogosítottak (447. §.) élhetnek felfolyamódással. Az újrafelvételnek az elítélt *javára* történt elrendelése ellen *perorvoslatnak nincs helye.* (459. §.)

III. Az *új főtárgyalás*, amennyiben annak megtartása jogerős végzéssel elrendeltetett, a főtárgyalás általános szabályai (XVII—XIX. fej.) szerint folytatandó le az elsőfokban eljáró törvényszék, esküdtbírótság vagy kir. tábla előtt, bizonyos szükséges eltérésekkel. Ez eltérések közül legfontosabb, hogy az új főtárgyaláson, ha az nem esküdtbírótság előtt tartandó, *csak az a bizonyítás veendő fel*, mely az újrafelvétel iránt tett *indítványnak* és az *ítélet megtámadott részének* alapjául szolgál. (Bp. 461. §. 1. bek.)

Vagyis az új főtárgyaláson csak akkor vétetik fel teljesen új bizonyítás, ha az újrafelvétel az elsőfokban eljáró bíróság összes ténymegállapításainak revisiójára rendeltetett el (pl. hamis tanúk, okiratok használása miatt a tényállás teljesen helytelenül állapított meg). Ellenkező esetben az új főtárgyaláson csak az indítványozott bizonyítás-kiegészítés vagy módosítás veendő fel.

A további eltérések még: a) a *többi ki nem hallgatható* tettesnek, tettestársnak, részesnek, tanúnak és szakértőnek *vallomása*, illetőleg *véleménye felolvasható*,

b) a *magánfél elhalálozása esetén* örökösei idézendők meg a főtárgyalásra, amennyiben a magánfelet az előbbi ítélet szerint magánjogi igény illette.

c) az olyan *bíró*, ki az ügy előbbi elintézésénél az *ítélet hozásában részt vett*, *lehetőleg mellőzendő* az újrafelvétel megengedhetőségének kérdésében (454—456. §.) határozó és az új főtárgyaláson ítélő tanács alakításánál. (Bp. 461. §. 2—4. bek.) Helyesebb lenne az ily bíró kizárása.

A gyakorlatban felmerült a kérdés, lehet-e az alapperbeli vádlott (elítélt) jelenléte nélkül új főtárgyalást tartani, ha az elítélt az újrafelvétel elrendelése után megszökött? A 461. §. 2. bek. alapján azt hiszem, igen. Ugyanígy *Nárospatakly J.*: BJT. XLI. 263. Ellenben az alapperbeli *főmagánvádló jelenléte nélkül* a Kuriának a Jogegység érd. hozott 16. sz. határozata szerint, *nem tartható tárgyalás.* (BJT. XLIII. 36.)

A főtárgyalás eredménye alapján a bíróság kétféle határozatot hozhat: 1. az *előbbi ítéletet hatályában fentartja*, tehát az újrafelvételt kérő felet kérelmével érdemlegesen elutasítja, — vagy 2. az előbbi ítéletet egészen, illetőleg részben *hatályon kívül helyezi* és *új ítéletet hoz.* (462. §. 1. bek.)

Az *új ítélet* tartalmára vonatkozólag a törvény a következő fontos korlátozásokat állítja fel:

a) Az elítélt *javára* elrendelt újrafelvétel esetében az *előbbi ítéletben meghatározott büntetésnél súlyosabb nem szabható ki*;

b) a kiállott büntetést az újabban kiszabott szabadságvesztés vagy pénzbüntetésbe arányosan be kell számítani;

c) a felmentett vagy elítélt terhére elrendelt újrafelvétel esetében is, a főárgyalás eredményéhez képest, felmentő vagy enyhébb büntetést megállapító ítélet hozható. (462. §. 3—5. bek.).

Az új ítélettel az alapperben jogerősen megállapítva volt büntetésnek az újrafelvételi eljárás jogerős befejezéseig való félbeszakítása, illetőleg felfüggesztése csak akkor rendelhető el, ha a bíróság a korábbi ítéletet hatályon kívül helyezte. (462. §. 2. bek.).

Az új ítélet ellen a felebbezésre vagy sem. panaszra jogosítottak (Bp. 383., II. Bpn. 31. §.) ugyanazokkal a perorvoslatokkal élhetnek, melyeknek más ítéletek ellen helyök van. Annak a felebbezésnek alapján, mely az újrafelvétel iránti kérelmet elutasító ítélet ellen használva van, a büntetés végrehajtását nem szabad felfüggeszteni. (u. o. 6—7. bek.)

Kuria: J. E.: Ha az újrafelvétel folytán az alapítélet hatályában fenntartott, a büntetés végrehajtásának felfüggesztése (Bn. 1. §.) nem mondható ki. BJT. LXII. 95. L. erről: *Márkus Jenő és Dombó Z.* u. o. 41., 66.

IV. Ha az újrafelvétel jogerősen el lett utasítva, ez nem gátolja az újrafelvételi kérelem újabb előterjesztését s az újrafelvétel ismételt elrendelését. Az újrafelvétel ismétlésének azonban az elítélt vagy felmentett terhére csak az elévülési időn belül van helye, ellenben az elítélt javára az újrafelvétel ismétlése időileg sínes korlátozva.

Az 1844-iki javaslat csak egyszeri perujítást engedett.

III. FEJEZET.

Kijavítás és igazolás.

147. §. A kijavítás.

Kijavítás alatt a Bp. (443. §.) a bírói határozatokban esetleg előforduló *név, szám és más efféle nyilvánvaló hibának helyreigazítását érti*, amit ugyanaz a bíróság, amelynél a hiba történt, bármely érdekelt kérelmére, sőt hivatalból is teljesíthet. Idetartozik ezenkívül az az eset, ha a határozat *kiadványa eltér az eredeti szövegtől*.

A kijavítás minden hiányos kiadványra reávezetendő.

A kijavítás iránt előterjesztett kérelem visszautasítása ellen perorvoslatnak nincs helye.

A kijavítás csak tág értelemben nevezhető perorvoslatnak, mert az azt kérő nem kívánja megtámadni valamely bírói határozat érvényességét,

hanem csak oly „nyilvánvaló“ hibát kíván helyesbiteni, melyet nem is a bíróság, hanem a fogalmazói vagy kiadói személyzet követett el. Ezért az ily hibát nem is más, hanem ugyanaz a bíróság javítja ki, amelynek kiadványában az előfordul és ha arról tudomást szerzett, köteles is kijavítani nem csak kérelemre, hanem hivatalból is.

A kijavítás jellegének megfelelően az az iránt előterjesztett kérelem visszautasítása ellen *semmiféle perorvoslatnak nincs helye*, mert az eljáró bíróság maga van egyedül hivatva megítélni, valósággal hiba történt-e a szövegében vagy leírásában.

A kijavítást bármely büntető bíróságtól s bármikor lehet kérni. L. *Bencsik J.*: BJT. LX. 169.

148. §. Az igazolás.

I. Igazolás alatt a fél vagy a sértett saját mulasztásának kimentését s a mulasztás folytán szenvedett joghátrány orvoslását értjük. Az igazolás ennél fogva szintén nem sajátképeni perorvoslat, mert nem a bíróság által elkövetett sérelem orvoslását célozza, de amennyiben ezáltal is a perben szenvedett sérelmek orvosolhatók, mindenesetre a tág értelemben vett perorvoslatok közé sorozható.

Az igazolást a Bp. a polgári perjogról ültette át. Kétségtelen, hogy erre a tág értelemben vett perorvoslatra a büntető perjogrban is szükség van. sőt itt még inkább, mert az anyagi igazságra való törekvéssel nem lenne összeegyeztethető, hogy valamelyik fél egy perbeli határidőnek vétlen, hibáján kívül történt elmulasztása miatt sérelmet szenvedjen s az ítélet pusztán formai okok miatt nélkülözze a teljes alaposságot. Másfelől elismerendő, hogy az igazolásnak nagymérvű kiterjesztése az eljárás gyorsaságát veszélyezteti s alkalmat ad a per folyamának késleltetésére. Az igazolásnak azért csak bizonyos fontosabb esetekben s szigorúan meghatározott feltételek mellett kell helyet adni, amidőn a fél mulasztása csakugyan *hibátlan* volt s amidőn a mulasztás által *lényeges* perbeli sérelmet szenvedne.

Előbbi gyakorlatunk csak 1888 óta ismerte az igazolást, midőn a Kuria 66. sz. döntvénye a „véghatározat“ elleni perorvoslat elmulasztása miatt megengedte az igazolást. A döntvény azonban nem adott igazolási jogot a sértettnek.

II. Az igazolás esetei és feltételei. (Bp. 463. §.).

1. Igazolást lehet kérni: a) bármely *határidő* vagy b) *főtárgyalási, járáshírosági tárgyalási* vagy törvényszéki felelbiteli *főtárgyalási határnap* elmulasztása miatt, kivéve, ahol azt a törvény kifejezetten kizárja. Így nincs helye igazolásnak *a kir. tábla előtt* tartott felelbiteli *főtárgyalás határnapjának* elmulasztása miatt, valamint ki van zárva a

magánvádra való jelentkezésnél, a tanudíjak bejelentésére nézve stb).

2. Az igazolásra jogosítottak: *a felek* (ugy a vádló, mint a vádlott és a *sértett*. Tanu, szakértő nem élhet vele.

3. Az igazolás feltételei: hogy a mulasztás a fél vagy képviselője *hibáján kívül* és pedig vagy *tudomás hiánya*, vagy *más elháríthatlan akadály miatt* történt legyen és hogy a mulasztás *az ügy elintézésére lényeges befolyással* lett legyen.

Helyet adott a Kuria az igazolásnak, midőn a beadvány oly időben tétetett postára, hogy rendes körülmények közt kellő időben a bírósághoz érkezhett volna. BJT. XLVI. 127., L. 171., LXII. 105.

J. E.: Magánvádó a vádirat ellen tett kifogás tárgyalására kitűzött határnap elmulasztása miatt nem élhet igazolással. A megszüntető végzés ellen beadott igazolási kérelem azonban felfolyamodásnak tekintendő. BJT. 67. k. 246.

III. Az igazolás iránti kérelem beadása és elintézése. (Bp. 464—467. §§.)

Az igazolásra irányuló kérelmet az akadály megszünte után legkésőbb 8 nap alatt ama bíróságnál kell jegyzőkönyvbe mondani vagy írásban benyújtani, melynél a határnap el volt mulasztva, illetőleg melynél az elmulasztott cselekmény teljesítendő volt volna. E kérelemben a *mulasztás oka* és az ezt *igazoló adatok* megjelölendők s amennyiben a félnek *bizonyíték* áll rendelkezésére, az a beadványhoz *mellékelendő* vagy a bíróságnak *bemulatatandó*. Az elmulasztott beadvány az igazolás iránti kérelemmel együtt nyújtandó be. (Bp. 464. §.)

2. A kérelem felett az előterjesztett adatok alapján *az a bíróság* határoz, mely az elmulasztott cselekménynek *kellő időben való teljesítése esetén az ügy érdemében eljáró vagy intézkedett volna*.

Ha a folyamodó az igazolást *perorvoslat bejelentésének elmulasztása* miatt kéri, a bíróság az igazolás iránti kérelemmel a perorvoslat beadványát és az elbíráláshoz szükséges iratokat is felterjeszti az elmulasztott perorvoslat tárgyában határozat hozására illetékes felsőbb foku bírósághoz. (465. §.)

3. Ha a kérelem adatai az igazolás fentebbi (463. §.) feltételeit *valószínűké* teszik: az igazolásnak hely adandó; ellenkező esetben a kérelem megtagadandó. A bíróság, ha az igazolásnak helyt ad, egyuttal a mulasztás pótlása iránt intézkedik, esetleg az érdemben határoz. (466. §.)

4. Igazolásnak *helyt adó* végzés ellen *felfolyamodás* nem használható. Az igazolást *a nyomozás* vagy *avizsgálat folyamán megtagadó* végzés ellen sincs felfolyamodásnak helye; azonban a terhelt a vádirat elleni *kifogásban* (256., 257. §.) előterjesztheti kérelmét az elmulasztott cselekmény teljesítése vagy az elkésett beadvány benyújtása iránt és a vádtautas ezeket megengedheti. (467. §.)

Perrendszerű bizonyítás az igazoláshoz nem szükséges.

Helyt adott a Kuria az ig. kérelemnek, midőn vádlott azt adta elő, hogy az elnöknek a perorvoslat iránt hozzá intézett rövid kérdését nem ér-

tette meg (B.J.T. XLI. 92.), midőn a vádlott családi gyásza miatt elfeledte a felebbezési határnapot feljegyezni. (U. o. XLV. 160.)

IV. *Az igazolás hatálya.* Az igazolás iránt előterjesztett kérelemnek sem a bíróság határozatainak végrehajtására, sem az eljárás továbbfolytatására *nincs halasztó hatálya*. A bíróság azonban a kérelmet támogató *főntos oknál fogva* az eljárást, illetőleg a határozatok végrehajtását *ideiglenesen felfüggesztheti*. (468. §.).

Szabály, hogy az igazolási kérelemnek sem a bíróság határozatának végrehajtására, sem az eljárás továbbfolytatására *nincs felfüggesztő vagy halasztó hatálya*. Azonban ez a szabály sines kivétel nélkül. Az eljárás érdekével ellenkeznek ez oly esetekben, midőn az igazolási kérelemnek előreláthatólag helyet kell adni s annak folytán a bünvádi per menete változást szenvedhet, így, ha a terhelt a vádirat elleni kifogások beadását mulasztotta el s emiatt él igazolással és kérvényéből annak alapossága legott kitűnik, ily esetben helytelen lenne a főtárgyalást kitűzni vagy annak előkészítésével foglalkozni, mert az igazolás elfogadása folytán előbb a váaláhelyezési eljárás lesz lefolytatandó. Ilyenkor kívánatos lesz *kivételesen* az eljárást, illetőleg bizonyos határozatok végrehajtását ideiglenesen felfüggeszteni.

MÁSODIK SZAKASZ.

A társas bíróságok előtti büntető eljárás különleges és rendkívüli alakjai.

149. §. A sajtóper.

Irodalom: Zsitvay Leó: A magyar sajtójog mai érvényében, 1900.; Kencsi Géza: A magyar sajtójog, 1903.; Ödönfi Miksa: Sajtóeljárásunk és annak fejlődése, 1904.; Vargha F.: Sajtószabadság, 1906.; Vaikó Pál: A St. magyarázata. Budapest 1914.; Balogh-Illés-Vargha: III. 476—497.; Tarnai János: Sajtójogi dolgozatok 1913.; Finkay F.: A St. magyarázata, 1914.; Giesen: Zeugniszwang gegen die Presse, Frankfurt 1906.; Klein F.: u. a. Zeitschrift 31. k. 924—930.; Bühner: Zuständigkeite des Schwurgerichtes für Pressdelikte. Monatschrift 11. k. 1914. 88—106.

I. A „nyomtatvány útján elkövetett bűneselekmények eseteiben követendő eljárás“, az u. n. *sajtóper* a BP. (XXX. fejezet) szerint a társas bíróságok előtti eljárás egyik különleges alakját képezi, melyben a BP. rendelkezései bizonyos módosításokkal alkalmazandók. (Bp. 561. §.). Ezeket a „módosításokat“, vagyis a büntető per rendes menetétől való téréseket a Bp. 562—574. §§-ai s az új sajtótörvénynek ezeket módosító, illetőleg kiegészítő 45—56. §§. és a II. Bpn. 37. §-a tartalmazzák.

A Bpé. 15—16. §§-ai értelmében a *sajtó útján elkövetett*

II. A sajtóper, egészben véve, teljesen ugyanazon perszakok szerint folytatandó le, mint a törvényszék előtti más (rendes) per, a főtárgyalás pedig ugyanazon mozzanatok szerint, mint egy rendes esküdtbíróági főtárgyalás. Az eltérések, amiket a Bp. XXX. fejezete, a II. Bpn. és a St. a rendes szabályokon tesznek, inkább csupán egyes részletkérdésekre vonatkoznak, amely eltérések által a törvényhozás egyfelől *a sajtópereknek lehető gyors elintézését*, — másfelől azoknak *minél alaposabb s a közvéleményt megnyugtató* (a sajtószabadságot minél kevésbé veszélyeztető elbírálását kívánta biztosítani.

Leglényegesebb két eltérés, amiket az új St. állapít meg, hogy:

a) *sajtóügyekben az eljárást soron kívül kell folytatni* (St. 51. §. 1. bek.), ami megfelel a sajtó különösen a napi-sajtó érdekének is, mert lehetővé teszi, hogy a sajtóvétséggel vádolt egyén minél hamarabb szabaduljon az esetleges zaklatás alól;

b) *a valódiság bizonyítása iránti indítvány megtételét s az erre vonatkozó bizonyítékok és ellenbizonyítékok előterjesztését a rágalmazási és becsületsértési perekben rövid, záros határidőhöz (8 nap) köti* (St. 53. §.) s a főtárgyalásra *új bizonyítékok bejelentését általában is korlátozza* (St. 54. §.).

c) A harmadik fontosabb eltérés a II. Bpn. azon rendelkezése, hogy sajtóperekben, *ha a vádat a kir. ügyészség képviseli, az esküdtbíróág előtti főtárgyaláson a Bp.-nak az elnöki fejtegetésre és az esküdtek zárt tárgyalására vonatkozó szabályai* (363—367., 368. §. ut. bek. és a 369. §.) hatályban maradtak s a II. Bpn. ide vonatkozó újításai (az elnöki fejtegetés nyilvánosságának korlátozása és az esküdtek tanácskozásának az elnök által vezetése) nem nyernek alkalmazást. (II. Bpn. I. cikk, bev. 2. bek.).

A Bp. által megállapított kisebb jelentőségű eltérések vonatkoznak: *az illetékességre* (562—563. §§.), *a vizsgálatra* (565—566. §§., II. Bpn. 51. §.), *a sajtótermék előzetes lefoglalására* (567.—568. §§., II. Bpn. 49. §.), *a vádiratra és kifogásokra* (570., 572. §§., II. Bpn. 52. §.), *az esküdtekhez intézendő főkérdésre és az ítélet szerkesztésére* (574. §.). A II. Bpn. ezenfelül módosítást tesz még *az előzetes letartóztatás és*

vizsgálati fogság (50. §.), a *vádatáthelyezés* (52. §.) és a *per-orvoslat* (56. §.) tekintetében is.

A sajtóper egyes szakait, miután egészben véve azonosak a törvényszéki rendes per tagozataival, részletesen nem szükséges előadnunk. Az alábbiakban csak az említett eltéréseket, a *különlegességeket* mutatjuk be.

1. Egészen külön és részletesen szabályozza a törvény a *bírói illetékességet*. Ugyanis: a sajtóperben az eljárásra az a *sajtóbíróság* illetékes:

a) *melynek területén a nyomtatvány készült;*

b) ha pedig a nyomtatvány készültének helye ismeretlen, vagy a magyar állam területén kívül fekszik, az a sajtóbíróság, *melynek területén a nyomtatványért felelős egyén lakik* vagy *tartózkodik;*

c) ha mind a nyomtatvány készültének helye, mind a felelős személynek lakó-, illetőleg tartózkodóhelye ismeretlenek vagy a magyar állam területén kívül esnek, az a sajtóbíróság illetékes, *melynek területén a vád tárgyává tett nyomtatványt forgalomba hozták.* (Bp. 562. §.).

Több egyenlően illetékes sajtóbíróság közt a *megelőzés* dönt. (Bp. 563. §. 1. bek.).

1. A törvény által használt „sajtóbíróság“ kifejezés alatt értendők a sajtóvétségek miatti eljárásra és ítélkezésre hivatott esküdtbíróságok és törvényszékek. A táblai székhelyen levő esküdtbíróságoknak és törvényszékeknek „*sajtóbírószági területköre*“ az egész kir. tábla területére kiterjed, kivéve a közönséges (az összes) esküdtbíróságok és törvényszékek hatáskörébe utalt sajtóvétségeket, amelyeket ez utóbbiak intéznek el. (Bpé 15—17. §§.)

2. Az első és fő illetékességi ok sajtóperekben a *nyomtatvány elkészültének helye*, ami megfelel a rendes b. perekben az elkövetési hely illetékességének. Az „*elkövetési hely*“ felett ugyanis sajtóperekben a sajtóvétségek sajátos természete folytán még nagyobb viták állottak volna elő, ha a törvény világosan ki nem fejezi, mi tekintendő itt elkövetési helynek: nem a kézirat elkészültének, sem a beküldésnek, hanem a *nyomtatvány elkészítésének*, a kinyomtatásnak a helye. E fő illetékességi ok mellett a terhelt (illetőleg itt: a *nyomtatványért felelős személy*) *lakóhelye*, valamint a nyomtatvány forgalomba hozásának helye csak kisegítő illet. okok. Ezt biztosítják a törvény ama további rendelkezései is, hogy ha a kir. ügyész a *vádirat benyújtása előtt* indítványozza, köteles a terheltnek lakó- vagy tartózkodóhelye szerint illetékes sajtóbíróság az eljárás folytatását a *nyomtatvány készültének helye szerint* illetékes sajtóbírósnak átengedni. A magánvádlónak vagy a terheltnek a fennebb megjelölt időpontig előterjesztett kérelmére, a terheltnek lakó- vagy tartózkodóhelye szerint illetékes sajtóbíróság elrendelheti az ügy áttételét. A nyomtatvány készültének helye szerint illetékes sajtóbíróság a hozzá áttett ügyet *vissza nem utasíthatja.* (Bp. 563. §. 2—4. bek.).

A *közvádló illetékességére* nézve a törvény szintén fontos eltérést állapít meg a rendes per szabályától, midőn ki-

mondja, hogy a nyomtatvány útján elkövetett büntettekre és vétségekre nézve a közvádoló teendőit *a sajtóbíróságnak egész területén az e bíróság székhelyén lévő kir. ügyészség végzi.* (564. §.).

A „sajtóbíróság” területe ugyanis rendszerint nem egy törvényszék, hanem az egész kir. táblai területére terjed ki, a táblai területen levő összes kir. ügyészek tehát nem bírnak a sajtóperekben illetékességgel, csak a sajtóbíróság *székhelyén* (a táblai székhelyen) levő kir. ügyészség. Az összes esküdtbíróóságok hatáskörébe tartozó sajtóperekben (Bpé 16. §.) azonban mindenik esküdtbíróóság mellett működő kir. ügyészség illetékes.

2. A *nyomozás* tekintetében semmi eltérés nincs, ellenben a *vizsgálatra* nézve három eltérést állapít meg a törvény.

a) A vizsgálatot *bármely törvényszéknek vizsgálóbírója*, kire nézve az illetékességi okok valamelyike (562. §.) fenforog, *elrendelheti és teljesítheti.* (Bp. 565. §. 2. bek.).

Míg a közvádat a sajtóbíróság egész területén rendszerint egy kir. ügyész képviseli, addig a vizsgálat elrendelésére és teljesítésére oly esetekben, midőn táblai székhelyen működő esküdtbíróóság elé tartozó ügyről van szó, nemcsak a sajtóbíróság *székhelyén* levő, hanem bármelyik, az illető sajtóbírósági területen (*nem táblai székhelyen*) működő vizsgálóbíró is jogosult. Ezen eltérés magyarázata az eljárás gyorsaságának érdeke, mely azt kívánja, hogy a nyomtatvány megjelenési helyéhez, vagy a terhelt lakóhelyéhez legközelebb levő vizsgálóbíróhoz lehessen fordulni a bírói eljárás megindítása s esetleg a szükséges kényszerintézkedések (lefoglalás, letartóztatás) végett. Természetesen oly esetben, midőn a rendes (mindenik) törvényszéki hatáskörhöz tartozó sajtóvétségéről van szó (Bpé. 16. §.), ez a szabály nem érvényes, vagyis ez esetben csak a rendes szabályok (562. §.) szerint illetékes vizsgálóbíróhoz kell fordulni.

b) *A vizsgálóbíró köteles a vizsgálat elrendeléséről az illetékes sajtóbíróság vádtanácsát haladéck nélkül értesíteni. A vádtanács a vizsgálat teljesítését a sajtóbíróság vizsgálóbírójának tarthatja fenn, vagy meghatározhatja, hogy azt a területén működő melyik vizsgálóbíró teljesítse vagy folytassa.* (565. §.).

A vizsgálóbíró intézkedése ellen megengedett *panasz és felfolyamodás* felett annak a *törvényszéknek vádtanácsa* határoz, *mely mellett a vizsgálóbíró működik.* Ellenben a vizsgálat folytatása vagy kiegészítése tekintetében, ha erre nézve a vádló és a vizsgálóbíró közt nézeteltérés van, továbbá a 128. §. első bekezdésében meghatározott eseten kívül *az eljárás megszüntetése, illetőleg a főtárgyalás elrendelése vagy a vádhatározat hozása tárgyában az illetékes sajtóbíróságnak vádtanácsa* határoz. (Bp. 569. §.).

c) *A vizsgálat elrendelése iránti indítványhoz a rendes kellékeken* (Bp. 104. §.) *felül még „a vád tárgyává tett nyomtatvány” is csatolandó, vagy abban a cím, a megjelenés ideje és helye szerint, tüzetesen megjelölendő.* Ezenfelül a *vádoló*

köteles idézni a nyomtatványnak ama részeit, melyekre vádját alapítja. (Bp. 566. §.).

A Bp. értelmében a vizsgálat sajtóperekben feltétlenül kötelező volt. A St. (51. §. 2. bek.) azonban a Bp. 565. §-ának ezt a szabályát hatályon kívül helyezte s a vizsgálat kötelező voltára nézve a Bp. rendes szabályát (103. §.) emelte érvényre. (1. fent a 96. §-ban).

3. *Az előkészítő eljárás kényszereszközei* közül a lefoglalásra és az előzetes letartóztatásra vagy vizsgálati fogságra vonatkozólag tesz több eltérést a törvény.

a) *A sajtótermékek előzetes lefoglalását* a Bp. megengedi ugyan, azonban lehetőleg szűk térre igyekszik szorítani azt s szigorú feltételek mellett ad annak helyet. Ugyanis, míg a rendes eljárási szabályok szerint (169. §.) a vizsgálóbíró minden indítvány bevétele nélkül köteles lefoglalni a bűncselekményből származó vagy az eljárásra fontossággal bíró tárgyakat, addig itt *valamely nyomtatvány, annak büntetett vagy vétséget megállapító tartalma miatt, a feljelentés megtétele után vagy ezzel egyidejűleg csak a vádló indítványára foglalható le.* (Bp. 567. §. 1. bek.). Továbbá, míg a közönséges bűncselekményeknél a lefoglalást sürgős esetekben a rendőrség is elrendelheti, *a nyomtatványt mindig csak bíró (vizsgálóbíró, sajtóbíró, vagy járásbíró) foglalhatja le.*

A Bp. 567. §-a szerint: a lefoglalás elrendelésére és foganatosítására rendszerint *az illetékes vizsgálóbíró* (565. §.) vagy *sajtóbíró* (562. §.), ha azonban a késedelem veszéllyel járna, *bármely vizsgálóbíró vagy járásbíró* is jogosítva van. (2. bek.).

A rendőrség vagy az ügyészség sajtótermék lefoglalását a BP. szerint soha sem rendelheti el és a nem foganatosíthatja.

A lefoglalás kiterjed a nyomtatványnak mind forgalomba hozott, mind postának vagy szállítóintézetnek átadott, mind végre a szerkesztőnél, a kiadónál, a nyomdásznál vagy más egyénnél készletben lévő példányaira. Kiterjeszhető továbbá a nyomtatvány előállítására szolgált mintára, metszetre és más sokszorosító készülékekre. A minta lefoglalását a kiszedett szöveg betűinek szétszedése is pótolhatja. (3—4. bek.).

A lefoglalás jogosságának és szükségességének mielőbbi tisztábihozása végett a törvény azt rendeli, hogy a vádló a lefoglalástól számított *nyolc nap alatt köteles* a lefoglalt nyomtatványra vonatkozó vizsgálat elrendelése iránt *indítványt tenni*, amennyiben ezt még meg nem tette volna. Ellenkező esetben a lefoglalás hatályát veszti és a lefoglalt nyomtatvány és sokszorosító készülék kiadandók. Ha a vádló elejti a vádat, a vizsgálóbíró a lefoglalást (azonnal) megszünteti. (Bp. 568. §.).

A sajtótermék lefoglalásának ezeket a feltételeit, mint a sajtószabadság biztosítékait, az új St. is kifejezetten (49. §. 1. bek.) fentartja, sőt három új szabállyal kibővíti, kimondván, hogy:

1. az előzetes lefoglalást, ha lehetséges, a sajtóterméknek a bűncselekményt tartalmazó részére kell korlátozni;

2. a lefoglalás miatt használt *felfolyamodás* esetében az iratokat 24 órán belül a vádtanács elé kell terjeszteni s a vádtanács újabb 24 óra alatt a felfolyamodást elintézni köteles. A vádtanács ezen, *nem nyilvános* ülésen jelen lehetnek és akár személyesen, akár képviselőik által felszólalhatnak: a kir. ügyész, a kiadó, a nyomdatulajdonos (ha a magyar állam területén laknak) s amennyiben ismeretes, a szerző, időszaki lapoknál ezenfelül a szerkesztő. Mindezeket a személyeket a lefoglalás elrendeléséről *haladéktalanul értesíteni* kell. (St. 49. §. 3—4. bek.). Ez a hivatalos gondoskodás az összes érdekelt személyek jelenlétéről s az ügyfélnyilvánosság melletti *szóbeli tárgyalás* kétségtelenül a leghelyesebb és eredményesebb perbeli garancia a lefoglalás körüli önkénykedés megátlására;

3. a harmadik nevezetes újítás, hogy ha az előzetes lefoglalást a vádtanács megszüntette vagy a törvényes határidő alatt a vádló nem indítványozta a vizsgálat elrendelését s emiatt a lefoglalás hatályát veszítette (568. §.), az igv. *bírói tévedésből megkárosított* időszaki lap kiadója a lefoglalás következtében kimutatható *tényleges kárának megtérítését* igényelheti. A kártalanítási eljárásra a Bp. rendes szabályai (579—582., 584—588. §§.) megfelelően alkalmazandók. (St. 49. §. ut. bek.).

A sajtótermékek előzetes lefoglalhatása iránt a külföldi jogok is felette eltérően intézkednek s az irodalomban is élénk viták folynak annak jogosultsága felett.

Az osztrák és német Bp.-ok jóval conservativebbek, mint a mi jogunk. mert a lefoglalásra az ügyészséget, illetőleg a rendőrséget is feljogosítják. A francia és az északamerikai jogok ellenben a miénknél is szabadabb elvűek, amennyiben a francia St. csak az erkölcsstelen tartalmú nyomtatvány praeventív lefoglalását engedi meg, más nyomtatványokból csak 4 példány foglalható le; egyes északamerikai jogok pedig egyáltalán nem engedik meg a sajtótermék előzetes lefoglalását.

Nagy alaposággal mutatja ki azonban Vargha F., hogy a Bp.-t e részben sem lehet azzal vádolni, mintha a sajtószabadságot veszélyeztetné. Igaz, hogy a Bp. szerint a sajtótermék lefoglalását a feljelentés megtétele után azonnal, sőt azzal egyidejűleg is lehet indítványozni s a vádló („éjjeli ügyész“)

indítványa esetén azonnal elrendelni, ami a hírlapoknak még a postai szétküldés előtti lefoglalását is lehetővé teszi, azonban a Bp. azzal, hogy a nyomtatványok lefoglalásának *elrendelését kizárólag bírói személyekre* bízta, a legnagyobb garanciát állította fel a sajtószabadság védelmére. A *felclósség* tehát e részben nem az ügyészen, vagy a kormányon, hanem a *bíróság vállain nyugszik*. A visszaélések meggátlására az egyedüli mód: a sajtóvizsgálóbírák gondos és körültekintő kiválasztása.

Az irodali vitákat l. Vargha F.: Sajtószabadság 1906., Ugyézség és politika 1907; Doleschall A.: Pesti Napló 1907; E. Illés K.: Budapesti Hírlap 1907 febr. 21. *Illés* az amerikai rendszer (az abszolút le nem foglalhatóság) mellett tör lándzsát, bizonyos kivételekkel, *Doleschall* azt javasolja, hogy a vádtanács döntsön a lefoglalás kérdésében. Mindkét cikk alapos cáfolatát l. Vargha F. „Ugyézség és politika“ (1907.) c. dolgozatában. Érdekes és tanulmányos előadások hangzottak el e kérdéssről is az ig. miniszteriumban a sajtótörvény revíziója tárgyában 1907 május—júniusban tartott sajtó-enquete-on, melyek figyelembevételével készült az új St. javaslata.

b) *Az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság* alkalmazására nézve az új St. állít fel egy korlátozó szabályt. Ugyanis: A sajtó útján elkövetett *vétségek* miatt előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság a) *csak külföldiek ellen*, valamint b) *tekintet nélkül az állampolgárságra: szökés vagy összejátszás veszélye miatt* rendelhető el (Bp. 141. §-ának 2. vagy 3. p.) vagy c) *ha a vádlott a főtárgyaláson bírói idézés dacára elfogadható ok nélkül nem jelent meg.* (St. 50. §.).

A Bp. az előz. letartóztatás és a vizsg. fogság tekintetében a sajtóvétségekre nézve nem ismert kivételt, vagyis mindkét előzetes kényszerintézkedés a rendes szabályok (Bp. 141—167. §§.) szerint alkalmazható volt sajtóperekben is. A sajtótörvény újításából legfontosabb, hogy *tettenkapás és bűnismétléssel fenyegetőzés* (Bp. 141. §. 1. és 5. p.) *miatt* a terhelt sajtó útján elkövetett *vétség* (de csak „vétség“) gyanuja esetén többé *le nem tartóztatható*. Külföldiek ellen általában, valamint sajtó útján elkövetett *bűntett* miatt magyar állampolgárok ellen is azonban mindkét kényszerintézkedés a Bp. rendes szabályai szerint elrendelhető. (Kihágás miatt az általános szabályok szerint csak 48 óráig terjedhető előzetes letartóztatásnak lehet helye, de csak akkor, ha a törvény az illető kihágást szabadságvesztéssel bünteti. Bp. 537. §.).

A St. 50. é-a azonban a két kényszerintézkedés korlátozása mellett a sajtóperekben egy új okot is állít fel azok elrendelésére, nevezetesen, *ha a vádlott a főtárgyaláson bírói idézés dacára elfogatható ok nélkül nem jelent meg.* Ez az újítás kétségtelenül nem szabadelvű, annál kevésbé, mert éppen vétségek miatt engedi meg ezen új okból is a két kényszerintézkedést.

Az 1900 előtti gyakorlatunk szerint sajtóperekben egyáltalán nem volt helye vizsgálati fogságnak. (Szekács: 165.).

4. *A vádalahelyezési és a közvetlen idézési eljárás* egészben véve éppen úgy folyik le, mint a rendes b. perekben.

Elvi jelentőségű újítást tesz e részben az új St. (52. §.)

mely a Bp. által sajtóügyekben fentartott kötelező vádalá helyezési rendszert elejti és *a sajtóperekre is kiterjeszti a facultativ rendszert*. Vagyis most már sajtóperekben is csak akkor van helye vádalá helyezésnek, ha a terhelt *kifogást* adott be a vádirat ellen. Sőt a facultativ rendszert a *magánvádoló* általi vádképviselő esetére is kiterjeszti (amely esetben pedig rendes perekben a vádalá helyezés kötelező.) E helyes reform szintén hozzá fog járulni a sajtóperek menetének gyorsításához. A Bp. 571. §-át ez okból, amely szerint a vizsgálóbíró minden esetben köteles volt az ügy összes iratait rögtön a vádirat benyújtása után a vádtanácshoz áttenni, a St. hatályon kívül helyezte.

A Bp. és a St. által e részben tett részletes módosítások a következők:

a) A vádirathoz csatolandó *a vád tárgyául szolgáló nyomtatvány* s az inkriminált (a vád alapjául szolgáló) részek idézendők (Bp. 570. §.);

b) a terhelt a vádirat ellen *beadható kifogásokban* (256—257.) §. is megnevezheti azt, akinek felelősségre vonása az ő ellene indított eljárás megszüntetését vonja maga után. (Bp. 572. §. 1. bek.).

Ez azonban az utolsó időpont a felelősség áthárítására. A később történt megnevezés elkésett s a terhelt személyében nem idézhet elő változást. *Kuria:* EH. 1907. évi 4035. sz. BHT. IV. 477. L. még BJT. 273. *Degré* M. megbeszélésével).

c) *Közvetlen idézés* a fő tárgyalásra csak a vád alapjául szolgáló nyomtatvány *szerzője* ellen rendelhető el. (Bp. 572. §. 2. bek.).

d) *Rágalmazás* vagy *becsületsértés* miatt indított sajtóperekben a St. (53. §.) értelmében: ha valamelyik fél *a valódiság bizonyítását kívánja*, ez iránt az előterjesztést legkésőbb *a vádirat közlésétől számított nyolc nap* alatt köteles megtenni. A valódiság bizonyítása iránt később előterjesztett indítványt a bíróság figyelembe nem veheti. Ugyanez alatt a határidő alatt köteles a fél *bizonyítékait* előterjeszteni.

Az ellenbizonyítékok előterjesztésére a bíróság *nyolc napi határidőt* szab.

Ezek a szabályok rág- és becsületsértés miatti perekben *sajtóeljáráson kívül is alkalmazandók*. (1914; XLI. t.-c. 29. §.).

e) Ugyancsak a St. (54. §.) a bizonyítási jog gyakorlása iránt még a következő általános (sajtóperekben) szabályt

állítja fel: *A vád alá helyező végzésben a vádtanács, ha pedig ily végzést nem hoztak, az idézésben az esküdttbírószági vagy a törvényszéki főtárgyalás elnöke megnevezi az összes tanukat és szakértőket, akik a főtárgyalásra megidézendők.*

A vádtanács végzésében vagy a főtárgyalásra kibocsátott idézésben megjelölt bizonyítékokon kívül *más bizonyítékok beszerzését*, különösen tanuk kihallgatását a felek az 53. §-ban meghatározott idő elteltével és különösen a főtárgyaláson *csak akkor kérhetik*, ha e miatt a főtárgyalást elnapolni nem kell vagy ha azt az eljárás előző szakában eredménytelenül kérték vagy végül ha igazolják, hogy a kérdéses bizonyítékokat előbb nem ismerhették.

5. *A főtárgyalás* menete s szabályai is egészben véve azonosak a rendes esküdttbírószági főtárgyalásával (Bp. XIX. fejezet.). Az eltérések mindössze a következők:

a) A főtárgyalás határnapjáról *értesíteni kell mindazokat*, akikre a büntető ítélet a sajtótörvény rendelkezései szerint valamely kötelezettséget állapíthat meg. Az így érdekeltek a főtárgyaláson személyesen vagy képviselőik útján megjelenhetnek s ott érdekeik védelmére felszólalhatnak. (St. 55. §.).

A főtárgyalás napjáról eszerint hivatalosan értesítendők nemesak a vádló, a sértett és a vádlott, de a St. 40. §-a értelmében kártérítésre kötelezett kiadó és nyomdatulajdonos is. Mindezek perbeszédet is tarthatnak, indítványokat tehetnek, kérdéseket intézhetnek, persze mindig csak saját érdekeik védelmére vonatkozólag.

b) *Az esküdtekhez intézendő ténykérdésekben a vád alapjául szolgáló sajtóközleményt a vádiratban megjelölt szavakra való utalással kell megemlíteni* és ugyanígy kell megjelölni, hogy *a vádlott az ügyben milyen minőségben* (szerző, kiadó stb.) *szerepel*. A jogkérdés feltételére a rendes szabályok (II. Bpn. 5. §.) alkalmazandók. (II. Bpn. 37. §.).

c) Amennyiben a sajtóperben a kir. ügyészség képviseli a vádat, az esküdtekhez intézett kérdések végleges megállapítása (az elnök által aláírás és újból felolvastatás) után az elnök a *nyilvános ülésben* intézi az esküdtekhez a *jogi fejtegetéseit*. (Bp. 363. §.).

Az elnöki fejtegetés ily esetben annyiban tér el a rendes esküdttbírószági főtárgyaláson adandó fejtegetéstől (II. Bpn. 13. §.), hogy *az elnök utmutatást ad az esküdteknek feladatukról és működésükről köréről* is. Miután ugyanis az

esküdtek ilyenkor az elnök vezetése nélkül fognak tanácskozni, szükséges őket feladatuk, működési körük, a tanácskozás és határozathozatal körüli jogaik és kötelességeik felől is részletesen kioktatni. Egyebekben a fejtegetés tartalmára és körére nézve lényegileg nincs eltérés. (l. fent a 131. §-t.)

d) Leglényegesebb eltérés a sajtóperekben tartott esküdtbírószági főtárgyalás során a rendes szabályoktól, hogy amennyiben a kir. ügyészség képviseli a vádat, az esküdtek a maguk közül választott főnök vezetése mellett tanácskoznak és határoznak. *A főtárgyalási elnök tehát ily esetben semmi körülmények közt nem mehet be az esküdtek tanácskozó termébe. A meghozott határozatot is a főnök hirdeti ki.*

A Bp.-nak az esküdtek tanácskozására, határozathozatalára és az ítélet hozatalára vonatkozó, ily esetben érvényes szabályai a következők:

Az elnök, befejezván fejtegetését, *átadja a legidősebb esküdtnak a kérdéscet*, a tárgyalás folyamán felolvasott okiratokat és a felmutatott bűnjeleket, továbbá az esküdtek kisorsolásának sorrendjét feltüntető jegyzéket. Erre az esküdtek visszavonulnak a számukra kijelölt tanácskozó terembe.

Az elnök intézkedik, hogy a vádlott az ülésteremből távozzék, az esküdtek pedig határozatuknak meghozása előtt. — kivéve a 366. §-ban meghatározott esetet, — tanácskozó termőket el ne hagyják s az elnöknek irásbeli engedelmé nélkül másokkal ne érintkezzenek. (Bp. 364. §. 1—3. bek.)

Az esküdtek tanácskozó termében a Bp.-nak a 351., 363—370. §-okat magában foglaló kivonata több példányban az esküdtek rendelkezésére bocsátandó. (u. o. ut. bek.)

Az esküdtek, a tanácskozás végetti visszavonulásuk után, mindenek előtt a köztük legidősebbnek elnöklete alatt, *szóbeli szavazással és egyszerű szavazattöbbséggel* megválasztják *főnöküket*, ki az esküdtek elé terjesztett kérdéseket felolvassa s a további tanácskozást és szavazást vezeti. Ha többen egyenlő számú szavazatokat kaptak, az idősebbik tekintendő megválasztottnak. (Bp. 365. §.)

Ha az esküdtek többsége azt hiszi, hogy bármely jogi kérdésben bővebb felvilágosításra van szüksége, ezt az elnök az ülésterembe visszatért esküdteknek az ülés megnyitása után, a felek jelenlétében, nyomban megadja. A felek bármelyikének kívánságára ez a jogi fejtegetés is jegyzőkönyvbe veendő.

Ha az esküdtek többsége *a kérdések megváltoztatását vagy kiegészítését*, esetleg *új kérdés feltevését tartja szükségesnek*: ez indítványra nézve *a feleket meg kell hallgatni* és *határozatot kell hozni*. A felvilágosítás, illetőleg a határozat után az esküdtek, tanácskozásuk folytatása végett ismét visszavonulnak termőbe. (366. §.)

Az esküdtek tanácskozásának befejezése után főnökük *a kérdéseket a feltevés sorrendjében szavazás alá bocsátja* és mindegyik esküdtet, abban a sorrendben, amelyben nevüket kihúzták, szavazatának élő szóval kijelentésére szólítja fel, végül saját szavazatát is kijelenti. Ha az esküdtek egyike kívánja, a szavazás titkos. A szavazás az egész kérdésre csak „igen“ vagy „nem“

szóval történik; azonban a kérdésnek valamely tüzetesen megjelölt részére igennel, többi részére nemmel is lehet szavazni.

A szavazásnál az esküdteken kívül, semmiség terhe alatt, más nem lehet jelen.

A főnök a szavazás eredményét, annak megjegyzésével, hogy a határozatot hány szavazattal hozták, mindegyik kérdés mellé írja és aláírja. Feljegyzésében vakarásnak nem szabad előfordulni. Az esetleg szükséges törléseket, széljegyzéseket vagy beszúráásokat aláírásával ellátott jegyzetben kell saját igazításainak elismernie. (367. §. 1—4. bek.)

Azok az esküdtek, akik a főkérdésre nemmel szavaztak, a további kérdéseknél a szavazástól tartózkodhatnak és szavazatuk a vádlottra nézve kedvezőbb szavazatokhoz számítandó. (368. §. ut. bek.).

A szavazás befejezésével az esküdtek visszatérnek a tárgyaló terembe és elfoglalják helyöket. Az esküdttörbíróság elnöke az ülést újra megnyitván, felhívására az esküdtek főnöke a vádlott távollétében e bevezető szavak után:

„Becsületemre és lelkiismeretemre, Isten és emberek előtt bizonyítom, hogy az esküdtek határozata a következő“ . . . semmiség terhe alatt, az esküdtek jelenlétében felolvassa a kérdéseket a reájok adott válaszokkal együtt.

Ha az esküdtek határozata bűnösséget vagy olyan okot állapít meg, mely a büntető törvényeknek külön rendelkezései értelmében súlyosabb büntetési nemnek vagy tételnek alkalmazását vanja maga után: e határozatok (368. §.) mindegyikénél a főnök kijelenti, hogy az esküdtszék ezt a határozatot „hétnél több“ szavazattal hozta. A szavazatok arányát más módon, illetőleg a vádlottra kedvező határozatoknál egyáltalán nem szabad megjelölnie. A felolvasott határozatot az esküdttörbíróság elnöke és jegyzője aláírják. (Bp. 369. §.).

A főtárgyalás további részei (helyesbítés, felfüggesztés, a verdictnek a vádlott előtt kihirdetése, marasztaló verdict esetén a felek felszólalása, az ítélethozatal és annak kihirdetése) teljesen az általános szabályok (II. Bpn. 16—18., 20—28. §§.) szerint történnek. Ebből folyólag *sajtóperekben is a marasztaló ítélet hozatalában az esküdtek két, maguk közül választott tagjuk által résztvesznek*. Evégből a tanácskozás befejezése után (de még a saját termükben) az esküdtek maguk közül szóbeli szavazással és egyszerű szótöbbséggel két esküdtet jelölnek ki, akik az ítélethozatalban résztvesznek. (II. Bpn. 18. §.).

6. Az *ítéletre* vonatkozólag a Bp. a rendes szabályokhoz azt a kiegészítést füzi, hogy abban a *vád tárgyává tett nyomtatvány elkobzásáról, esetleg megsemmisítéséről* is (a Btk. 61. és 62. §-ai értelmében) kell intézkedni. Könyveknél, folvóiratoknál és olyan nyomtatványoknál, melyeknél az elkülönítés lehetséges, a lefoglalt nyomtatványnak *csak ama részei kobozhatók el és semmisíthetők meg*, melyek a *vád tárgyává tett sajtóközleményt* tartalmazták.

Ha a büntett vagy vétség időszaki lapban volt elkövetve és a bíróság a vádlott bűnösségét megállapította, *elrendelendő*, hogy az ítéletet ugyanannak a lapnak legközelebb megjelenő számában közzétegyje. (Bp. 574. §. 2—4. bek.).

A közzététel büntett vagy vétség miatti elítélés esetén akkor is elrendelendő, ha a felek nem kérték. (Kuria BJT. LVI. 219.): *sajtórendészeti* kihágás vagy vétség miatt azonban a közzététel nem rendelhető el. (u. o. 220.)

Az ítélet *közzétételre* iránti *intézkedés* (sajtórágalmazás esetén is) az *ügyességet* terheli. (Kuria J. E. 1908. évi 3262. sz. BHT. 205. sz.)

Sajtó útján elkövetett rágalmazás és becsületsértés miatt hozott marasztaló ítélet közzétételének részleteit a St. 43. §-a (2—7. bek.) állapítja meg.

7. A *perorvoslatok* tekintetében a rendes szabályokhoz esupán a St. (56. §.) állapít meg két új rendelkezést:

a) az egyik annak világos kijelentése, hogy *a sajtótörvény III. és IV. fejezeteiben foglalt anyagi és alakí jogszabályok megsértése semmisségi okot képez*;

b) másik annak kimondása, hogy *a sajtóperben érdekelt mindazon egyének, akikre a büntető ítélet valamely kötelezettséget állapít meg, oly mérvben és oly módon vehetik igénybe a perorvoslat jogát, mint azt a Bp. szabályai a vádlottra nézve megállapítják*. Vagyis a kártérítésre kötelezett kiadó és nyomdatulajdonos (mint ilyenek) is élhetnek perorvoslattal, de csak a saját javukra.

150. §. *A nyomtatványok elkobzása iránti eljárás.*

Irodalom: Schoetensack: Der Konfiskationsprozess. Leipzig 1905. H. Mayer: Das objective Verfahren auf Privatklage. Tübingen 1910.

A Btk. 62. §-a szerint, „ha a büntetendő cselekmény nyomtatvány, irat vagy képes ábrázolat közzététele vagy terjesztése által követettett el: a szerzőnek, a nyomdásznak, az elárusítónak vagy terjesztőnek, ugyszintén a nyilvános kiállítónak birtokában levő példányok, minták vagy lemezek elkobzása és megsemmisítése *ítélet által* az esetben is kimondandó, ha a bűnvádi eljárás *senki ellen* sem indittatik meg.“ A büntető törvény ez intézkedését a közérdek védelme tette szükségessé, mely a *jogsértő, vagy jogveszélyeztető tartalmu sajtótermékek bírói lefoglalását és megsemmisítését* akkor is megköveteli, ha a tettes meghalt, ismeretlen helyen van, külföldi, vagy ha a bűnvádi eljárás ellene elévült. Miután a BP. távol-

levő vagy ismeretlen, még kevésbbé a meghalt ellen sem vádhatározatot, sem ítéletozatalat nem ismer, a BTK. e szabálya a rendes büntető per útján nem lenne érvényesíthető, ezért a Btk. 62. §-ának esetére a BP. az eljárás egy különleges alakját állította fel a XXV. fejezetben.

A nyomtatvány elkobzása iránti különleges eljárás (az általában u. n. *objectív* eljárás) a sajtópertől teljesen független, önálló különleges eljárási mód s épen *sajtóper meg nem indíthatása* esetén vehető igénybe. Az eljárás a *kir. törvényszékek* hatáskörébe tartozik. Az egész eljárás a *főtárgyalás* indítványozásából, kitűzéséből és lefolytatásából áll, melyen a vádlón kívül csak az illető tárgyakra netalán igénnyel bírók jelenhetnek meg s ott e tárgyakra való jogaikat érvényesíthetik, sőt az ismeretlen vagy távollevő igénnyel bírók érdekeinek védelmére hivatalból is védő rendelendő.

Vádlott és ennek *védője* azonban az ily főtárgyaláson nem szerepelhetnek, mert az ily különleges eljárás előfeltétele épen az, hogy vádlott egyén nem létezik, illetőleg ellene bűnvádi eljárás nem indítható. Ezen eljárás különlegessége épen abban áll, hogy *főtárgyalás tartatik vádlott nélkül*, a főtárgyalás tárgya tehát itt nem valakinek az elítélése vagy felmentése, hanem csak *valamely sajtótermék elkobzásának bírói kimondása*.

1. A Bp. „elkobzási” eljárása előnyösen eltér az osztrák és német Bp. által ismert „objektív” eljárástól. Az *osztrák* (Bp. 493. §.) szerint ugyanis ha a sajtójogilag felelős személy üldözhető lenne is, a közvádlótól függ, hogy sajtópert indítson-e vagy egyelőre „futni hagyja” a vádlottat s kérje az *objectív* eljárást. jobb időkre (más politikai korszakra) tartván fenn a „személy elleni” rendes eljárást.

2. A Bp. szabályai (477—478. §§.) a következők:

A Btk. 62. §-ában meghatározott amaz esetben, melyben a bűnvádi eljárás *senki ellen sem indítható meg*, a kir. ügyészség vagy a magánvádló a nyomtatvány, irat vagy képes ábrázolat, illetőleg a minták vagy lemezek elkobzásának és megsemmisítésének bírói kimondását *az illetékes* (Bp. 74. §.) *törvényszék*nél kéri.

A törvényszék a kérelem következtében a *főtárgyalásra határnapot* tűz ki s arra *lehetőleg megidezi* azokat is, *akiknek az elkobzandó és megsemmisítendő tárgyakra netán igényük van*. Ezek a vádlottat illető jogokat gyakorolják és a főtárgyalásra maguk helyett *ügyvédet* is küldhetnek. Még nem jelenésük vagy képviseltetésük hiánya nem akadályozza az eljárást és ítéletohozást. Ha az elkobzandó és megsemmisítendő tárgyra igénnyel bírók *ismeretlenek vagy ismeretlen helyen tartózkodnak*: részükre *hivatalból védő* nevezendő ki s a főtárgyalásra ez idézendő meg.

A főtárgyalás a XVIII. fejezet rendelkezései szerint megy végbe, de az ítélet csak az elközbás és megsemmisítés kérdésére és a költségek megálapítására szorítkozik. Az ítélet ellen a felek felebezéssel élhetnek a kir. ítéletáblához. Ennek határozata végérvényes. (477. §.).

A jogerős ítélet valamennyi bírósággal, továbbá a közigazgatási hatóságok értesítése végett a belügyi miniszterrel is közlendő. Bármely bíróság, kir. ügyészség vagy rendőri hatóság lefoglalhatja az ítéletben elköbzandónak kimondott tárgyat és amennyiben az ítélet megsemmisítést rendel el és jogerőssé vált, a megsemmisítést is foganatosíthatja. (Bp. 478. §.)

151. §. Az ismeretlenek, távollevők és szökevények elleni eljárás.

Irodalom: Min. Ind.: 679—687.; Balogh-Ilés-Vargha: III. 224—238.

I. A modern büntető perjog ama szabályával, hogy „senkit kihallgatása nélkül elítélni nem lehet“ s az eljárás vezérelveivel, a közvetlenséggel, szóbeliséggel és az anyagi igazság megközelítésére törekvéssel egyenesen ellenkeznek, ha ismeretlen, távollevő, a bíróság elé nem állítható személyek ellen, kik valamely büncselekmény elkövetésével terheltetnek, a bűnvádi eljárás a rendes szabályok szerint folytattatnék, s az ily egyének, esetleg védekezésük meghallgatása nélkül, „makaesságból“ elítéltetnének. A büntető perjog a terhelt elmaradását, esetleg megszökését a büntető bírói eljárás elől, nem nézheti oly szigorú szemmel, mint a polgári perjog, (Pp. 440. §.), mert a büntető eljárás következményei a személyt közvetlenül (esetleg életét, szabadságát) fenyegetik, amely elől való menekülés, a megszökés, mint a védekezés leggyávább, de leghasznosabb módja, még nem tekinthető oly perjogi hünnnek, ami miatt az illető eo ipso pervesztesnek, elítélendőnek lenne nyilvánítható.

A Bp. ebből a helyes, humanus felfogásból indul ki, midőn a törvényszéki és esküdtbírói ügyekben az u. n. makaessági eljárást elvileg kizárja s világosan kijelenti, hogy: „a bíróság elé nem állítható távollevő ellen sem vádalahelyezésnek, sem főtárgyalásnak, sem ítélet hozásának nincs helye“ (472. §. 1. bek.). Usupán a járásbírói eljárás előtti eljárásban engedi meg kivételképen s itt is a kisebb cselekmények miatt a vádlott jelenléte nélküli tárgyalást és ítélethozatalt (l. alább).

A makaessági eljárásnak a társas bíróságok előtti eljárásban való eltiltása azonban nem zárta ki azt, hogy az ismer-

retlenek, távollevők vagy szökevények kézrekerítése, a bíróság elé állítása iránt a BP. ne intézkedjék, miután ugy az igazság kiderítése, mint a jogbiztonság érdeke azt kívánja, hogy az állam a hűnösök üldözésével csak akkor hagyjon fel, amikor az már csakugyan hiábavalónak tűnik fel. A BP. XXIII. fejezete ez okból az „ismeretlen, a távollevő és a szökevény“ terheltek *kézrekerítésére* nézve állapít meg a rendestől eltérő, *különleges eljárást*, vagyis az ily terhelteknek a bíróság elé állítására szolgáló, a *rendesnél szigorubb* szabályokat. Gondoskodik azonban itt is arról, hogy e kényszerítő rendszabályok az egyéni szabadság veszélyeztetésére, ártatlan emberek zaklatására ne szolgálhassanak.

Már a *római* jog is ismerte a makaessági eljárást, de már Justinian idejében a főbenjáró ügyekre nézve az lesz a szabály, hogy azokat távollevők ellen folytatni nem lehet. Főbenjáró esekelményért azonban ezután is a távollevő vagyona zár alá vétetett s ha a nyilvános idézésre egy év alatt meg nem jelent, vagyona elkoboztatott. A *germán* jog szerint távollevők ellen ítélet nem hozatott, de az illető „engedetlensége miatt“ jogvesztéssel és vagyonkobzással sujtatott. Az *angol* jogban ma is ez a felfogás uralkodik, az ismételt idézésre meg nem jelenő s le nem tartóztatható vádlott jogvesztettnek nyilvánítatik, vagyis vagyona zár alá vétetik s a legfontosabb polgári és politikai jogoktól megfosztatik. A *francia* Code d'instr. crim. (465—476. §.) is a makaessági eljárást szabálylyá teszi. Vétéségek és kihágások esetén a vádlott távollétében is megtartatik a fő tárgyalás és ítélet hozatik, mely ellen azonban kifogásnak és felelbezésnek van helye: büntett esetében pedig a törvényes idézésre meg nem jelenő „a törvény ellen lázadó“-nak tekintetik, polgári jogait elveszti, vagyona zár alá vétetik s az eljárás szigorubb formák közt folytattatik, t. i. nem jury, hanem a törvényszék ítel ügyében, a védelem kizárásával. Ugyanez a szigoru eljárás és egészen drasztikus formában található az 1853-iki *osztrák* prtsban. Az 1873-ik *osztrák* BP. is elvileg fentartja a makaessági eljárást, u. i. kihágás és 5 évnél nem magasabb szabadságvesztéssel sujtandó esekelmény esetében rendszerint ítélet is hozandó, súlyosabb büntett esetén csak vádaláhelyezés mondandó ki s a terhelt a vádló indítványára állampolgári jogaitól eltiltandó. Az összes mai b. prtsok közt legnagyobb szabadelvűséget e részben a *német* Bp. tanusítja, mely csak kihágás és pénzbüntetéssel sujtandó vétéség miatt engedi meg a makaessági ítélelhozást, súlyosabb esekelmények miatt az eljárás távollevők ellen csak a bizonyítékok biztosítása végett folytatható, de se vádaláhelyezés, se fő tárgyalás ellene nem tartható.

Régibb *hazai* gyakorlatunk a makaessági eljárást nem ismerte. A XVI. század előtt ugyan szokásban volt a távollevő bűnösöket jogvesztéssel (proscriptio) sujtani, de ez a XVII. századtól kiment a szokásból. Ez a gyakorlat fennállott 1849-ig s 1861-től a BP-ig. Az 1872-iki szabályzat is csak a távollevő vagyonának zár alá vételét engedi meg és a gyakorlat ezt is csak a perköltségek és a kártérítés biztosítására fogadta el. Az 1867-iki *sajtóeljárás*i rendelet azonban (80. §.) a francia rendszert honosítja meg sajtóügyekben.

vagyis sajtóperekben, ha a vádlott a tárgyalási határnapra nem jelent meg, az eljárás lefolytatandó volt, az esküdtszék a vétkekesség felett döntött s a bíróság a távollévőt elítélte. Az ítélet, ha pénzbüntetést és kártérítést is tartalmazott, az elítélt bárhol található értékeiből végrehajtható volt. Ha azonban az elítélt két hónap alatt megjelent s igazolta elmaradását, új eljárás volt folytatandó s az előbbi meg nem történtnek tekintetett. A Bp. ezt az igazságtalan különleges eljárást is eltörölte.

II. A Bp. értelmében ismeretlen, távollévő vagy szökésben levő terhelt ellen csak *nyomozásnak* és esetleg *vizsgálatnak* van helye. A nyomozás vagy vizsgálat befejeztével az eljárás „a távollévő előállításáig“ *megszüntetendő*.

1. A *nyomozás*, miután annak feladata éppen a bűncselekmény tényálladékának s így a tettesek és részesek személyének is kipuhatólása, *akkor is teljesítendő, ha a tettes, illetőleg a részes ismeretlen, vagy távol van* (469. §. 1. bek.). S amennyiben a nyomozás alatti rendes kényszereszközök elégtelenek a terheltek kézrekerítésére, a távollévő vagy megszőkött terheltek ellen *kivételes kényszereszközök* gyanánt igénybevehető: a *hirlapi idézés, a kézrekerítés elrendelése* és a *nyomozólevél kibocsátása*.

a) *Hirlapi idézésnek* van helye akkor, ha valamely *ismeretlen helyen tartózkodó* terheltre nézve a *törvényes letartóztatási okok* (Bp. 141. §.) *egyike sem forog fenn*, amikor tehát ellene elővezető vagy elfogatási parancs nem bocsátható ki. Ily esetben a terhelt *a hivatalos lapban* és ha célszerűnek mutatkozik, *más hirlapban is*, havi időközökben *háromszor közléteendő hirdetmény útján hívandó fel* megjelenésre, vagy tartózkodóhelyének bejelentésére. (Bp. 469. §. 1—2. bek.).

Ha a távollévő a felhívásra, ennek *utolsó közzétételétől* számított *egy hó alatt meg nem jelen* és tartózkodóhelyét sem jelenti be, a következő szakaszok szerint kell eljárni. Ez esetben helye lehet a *kézrekerítési rendelet* vagy a *nyomozólevél kibocsátásának*, illetőleg a *személyleírás körözésének*.

b) *Kézrekerítés elrendelésének* van helye nemcsak akkor, ha a hirlapi idézés eredménytelen volt, hanem akkor is, ha: 1. a terhelt *tartózkodóhelye ismeretlen*, vagy 2. ha az ellene *indított bünvádi eljárás alatt megszőkött* és reá nézve az előzetes letartóztatásra (Bp. 141. §.) okul szolgáló körülmények valamelyike fennforog. (Bp. 470. §. 1. bek.).

A „kézrekerítés elrendelésének“ azonban csak *büntett* vagy *fogházzal büntetendő vétség* esetében van helye. Elrendelheti a *bíróság, a kir. ügyészség* vagy a *rendőrség*. E kény-

szerintézkedés abban áll, hogy az említett hatóságok valamelyike *hivatalos közeget küld ki* a terhelt kinyomozása és letartóztatása végett. (470. §. 2. bek.). A kiküldött közeg nemcsak az illető bíróság, hanem az állam egész területén bárhol letartóztathatja a terheltet s evégből karhatalmat használhat vagy a helyhatóság közreműködését kérheti ki.

c) *A nyomozólevél* a terhelt letartóztatásának legdrasztikusabb módja. Épen ezért ez csak *büntett elkövetésével alaposan terhelt egyén ellen* boesátható ki s kiboesátására elsősorban *a vádtanács* jogosult s csak kivételesen *sürgős esetekben a vizsgálóbíró* (470. §. 3. bek.). Ügyésztség vagy a rendőrség semmi körülmények közt nem boesáthat ki nyomozó levelet. A nyomozólevél *az ország összes bírói s közigazgatási hatóságaihoz intézett megkeresés* aziránt, hogy a leírt személyt, aki a megnevezett büntett elkövetésével terheltetik, elfogják és a nyomozó levelet kiboesátó hatósághoz kísértessék.

Ha az ügy már a főargyalási tanács előtt van s akkor merül fel a nyomozó levél kiboesátásának szükségége, ily esetben természetesen egyenesen maga a *főtárgyalási tanács* boesátja ki a nyomozó levelet.

A Fb. megalkotása előtt vitás volt, vajjon boesátható-e ki nyomozó levél *fiatalkoru terhelt ellen?* (l. ez iránt *Bothár S. és Kármán E.*: BJT. LXIII. 84. 105. Előbbi szerint nem, utóbbi szerint igen). A Fb. 15. §-ának második bekezdése alapján, mely szerint a fiatalkoruak bíróját az előzetes eljárásban ugyanazok a jogok illetik meg, melyek a vizsgálóbíróé, a fiat. bírója (de esakis ő) *sürgős esetekben* nyomozólevelet is adhat ki, melyen azonban a Végr. Ut. 47. §-a szerint *szembetűnően* jelezni kell, hogy fiatalkorúra vonatkozik s a felhívás arra szól, hogy a kézrekerített fiatalkoru haladéktalanul a *fiatalkoruak legközelebb eső bírója elé* állítandó.

d) *A személyleírás körözése* a kézrekerítés legszelidebb alakja, mely a nyomozó levelet pótolja oly esetben, amidőn *vétséggel* terhelt egyénről van szó s az illetőnek *előállítását fontos ok teszi kívánatossá*. Kiboesáthatja a vizsgálóbíró és a vádtanács s azt a felhívást tartalmazza *az ország összes hatóságaihoz*, hogy a körözött egyén feltalálása esetén értesítsék azt a bíróságot, mely a személyleírást kiadta. Feltalálás esetén a terhelt nem fog átkisértetni, hanem esetleg megkeresés útján fog kihallgattatni, vagy előzetes letartóztatásba helyeztetni.

A gyakorlatban a törvény egy hiánya derült ki. Nev. ha a terhelt a másodbírósági ítélet kihirdetése elől megszökött, *a kihirdetés eszközléc végett* kirendelhető-e részére védő? Előbbi gyakorlatunkban az 57. sz. döntvény intézkedett erről (igenlőleg). A Bp. hallgatása folytán az új gyakorlat

jó ideig ingadozott. (I. BJT. XLII. 170., tagadólag, XLII. 171 és XLV. 334. igenlőleg). Ugyanigy ifj. Dombovári Géza BJT. XLIV. 168. és Weisz O., u. o. XLV. 278. míg végre a Kuria a 88. sz. TH.-tal kimondta, hogyha a vádlott a felelőviteli főtárgyaláson sem jelen, sem képviselve nem volt s az ítélet kihirdetésére nem volt előállítható, hivatalból védő kirendelésének nincs helye abból a célból, hogy a II. f. bíróság ítélete a vádlott helyett a védőnek hirdettessék ki. (BHT. III. 197. sz.)

Ha a *nyomozólevél* kibocsátásnak vagy a *személyleírás* *körözésének oka megszűnt*, ezek azonnal *visszavonandók*. (Bp. 470. §. ut. bek.).

Külön intézkedik a BP. arról az esetről, midőn *külföldi* illetőségű egyén a magyar büntető törvények hatályának területén követett el büntetett vagy vétséget s az elkövetés után *külföldre* vagy *hazájába* menekült, tehát az eljárás folyama alatt nincs a BP. területén. Ez esetre a törvény különbséget tesz, ha a terhelt *nem hazájába*, hanem a *magyar BP. hatálya alá nem eső más területre* (idegen állam vagy a társországok területe) és ha *saját hazájába* menekült. Előbbi esetben a *nyomozás*, illetőleg a *vizsgálat ekkor is teljesítendő* s a kiadatása, illetőleg átkísértetése iránti intézkedések megteendők; utóbbi esetben ellenben a további teendőkre nézve a kir. ügyészség a főügyész útján az igazságügyi miniszter utasítását kéri ki és az igazságügyi miniszter intézkedéséről a bíróságot értesíti. (Bp. 471. §.)

2. Ha a távollevő kézrekerítése iránt tett intézkedés (470. §.), illetőleg a nyomozólevél, vagy a kiadatás végett a *külföldi hatósághoz* intézett megkeresés *eredménytelen maradt is*, a nyomozás, illetőleg a vizsgálat, a bizonyítékok biztosítása céljából *lehetőleg befejezendő* és amennyiben a védelemről a távollevő vagy hozzátartozói nem gondoskodtak, a *terhelt érdekeinek képviselőjére védő hivatalból rendelendő ki*. (Bp. 472. §. 2. bek.).

A nyomozás, illetőleg a vizsgálat a rendes szabályok szerint folytatandó le, azzal az eltéréssel, hogy a kiballgatott tanúk megeskentendők. (u. o. 3. bek.).

A nyomozás, illetőleg a vizsgálat befejezése után az *eljárást a távollevő előállításáig meg kell szüntetni*. (u. o. 4. bek.).

A bíróság elé nem állítható ama távollevő, *akinek tartózkodási helye tudva van*, az eljárás menetéről és egyes bírói cselekményekről csak akkor értesítendő, ha ez minden nehézség vagy idővesztés nélkül megtörténhetik. (u. o. 5. bek.).

A bíróság az eljárás megszüntetését kimondó végzésében a terhelt ellen *megállapítja a bünygyi költségeket*. Ezek, valamint a magánjogi igény kielégítésére szükséges összeg erejéig a terhelt vagyonaára *bünygyi zárlat*, illetőleg *biztosítási végrehajtás* (492., 493. §.) rendelhető el. (u. o. ut. bek.)

Egy vagy több terhelttársnak a bíróság elé nem állíthatása nem aka-

dályozza a bíróság elé állítható terhelt ellen indított bünvádi eljárásnak befejezését.

Ha valamely távollevő előállítás a jelenlevő ellen indított eljárás eredményére lényeges befolyással bírónak mutatkozik és az előállítás alaposan remélhető: az eljárás folytatása rövid időre elhalasztható. (Bp. 473. §.)

Az eljárás megszüntetését, ha csupán *nyomozás* volt is tartva, a bíróság (vádтанács, ítélebíróság) mondja ki, szóval az, aki a nyomozó levelet kibocsátotta. Oly esetben azonban, midőn magánindítványi cselekménynél a nyomozás alatt a sértett visszavonja magánindítványát, az eljárást a Bp. 101. §. 2. p. alapján az ügyészség is megszüntetheti. (L. eziránt *Szilassy P.* és *Mendelényi J.* cikkeit: BJT. XLVIII. 225., 249.)

III. Az *osztrák és német* prtsok itt szabályozzák a távollevőnek szabad lábon védekezhetését (salvus conductus). Eddigi gyakorlatunk szintén ismerte ez intézményt, mely szerint oly egyénnek, kit valamely büneselekmény miatt le kellett volna tartóztatni, de az illető az elől megszökött, a bíróság illetőleg a letartóztató hatóság oltalomlevelet, *biztosítékot* adott az iránt, hogy bizonyos meghatározott napig, amíg valamely új ügyben a bíróságok előtt megjelenni köteles, a letartóztatási rendelet ellene felfüggesztetik. A Bp. sehol sem említi a salvus conductust, sőt a Min. Indokolás (687. l.) ezt feleslegesnek mondja, azonban újabban is volt rá példa, hogy az *ig. miniszter* salvus conductust adott egy külföldön tartózkodó körözött egyénnek.

152. §. A kiadatási eljárás.

Irodalom: Nagy Mihály. A kiadatási eljárás, Kecskemét 1885.

I. „Kiadatás“ jelenti egyfelől a külföldön tartózkodó terheltnek vagy elítéltnek az illető külállamtól való *kikérését* azon okból, mert ellene a magyar BP. szerint kell eljárni vagy rajta a magyar BTK. szerint kiszabott büntetést végrehajtani, másfelől valamely nálunk tartózkodó külföldinek *kiadatását* az illető külállam számára azért, mert az illető ellen a külállam büntető eljárást akar folytatni, vagy rajta büntető ítéletet végrehajtani. A kiadatási eljárásnak ehhez képest két része van, u. m. a *kikérés* és a *tulajdonképeni kiadatás*.

A kiadatási eljárást a legtöbb külföldi büntető prts nem öleli fel, miután a kiadatás kérdésének eldöntése s magának a kikérésnek vagy kiadásnak eszközlése lényegileg nem büntető, hanem közigazgatási eljárás, a kiadatás anyagi feltételeinek megállapítása pedig, t. i. mily cselekmények esetében s minő körülmények között van helye kiadatásnak, az egyes külállamokkal kötött nemzetközi szerződésekben vagy diplomáciai megállapodásokban történik s így a Bp.-ba

tulajdonképen csak annak megállapítása tartozik, *mely bíróságok és hatóságok ruháztatnak fel e kérdésben hatáskörrel és illetékességgel.*

A BP. midőn a XXIV. fejezetben a kiadatás iránti ügyekben való eljárásról intézkedik, szintén abban a felfogásban van, hogy a kiadatási eljárás a maga egészében — ugy sajátos jellegénél, mint nagy terjedelménél fogva — nem illeszthető bele a BP.-ba, azonban az *illetékességi szabályok* megállapításán kívül (25—27. §.) célszerűnek látta mégis a *kiadatás alaki feltételeit* és a kiadatási *eljárást is főbb mozzanataiban* szabályozni, részint, hogy a bíróságok és a hatóságok számára általános utmutatást adjon, részint, hogy intézkedjék azon esetre, ha a kiadatási eljárásról valamely állammal szemben sem nemzetközi szerződésünk, sem kölcsönösen megállapított gyakorlatunk (viszonosság) nincs.

A BP. 474. §. szerint: *a kiadatás feltételeire* (1878: V. t.-c. 9. és 17. §., 1879: XL. t.-c. 14. §.) és *a kiadatás iránti ügyekben való eljárásra nézve a nemzetközi szerződések s ezek hiányában a fennálló viszonyosság az irányadók.* Amennyiben ezek eltérőleg nem rendelkeznek, a kiadatás iránti ügyekben a 475. és 476. §-ok szerint kell eljárni.

A közönséges büntetésekre kiadatása iránt a magyar államnak következő államokkal van nemzetközi szerződése:

1. Svéd- és Norvégországgal (1868. június 2. kelettel, becikkelyezve az 1871: XXIV. t.-cikkben),
2. Franciaországgal (1855. nov. 13. és 1869. febr. 12., becikkelyezve 1871: XXV. t.-c.-ben.
3. Olaszországgal (1869. febr. 27., 1871: XXVI. t.-c.),
4. Az Északamerikai Egyesült-Államokkal (1856. júl. 3. és 1870. szept. 20., 1871: XLIII. t.-c.),
5. Montenegróval (1872. szept. 23., 1873: XXV. t.-c.),
6. Nagy-Britanniával (1873. dec. 3., 1874: II. t.-c. és 1902; XVIII. t.-c.),
7. Oroszországgal (1874. okt. 15., 1875: XXXVIII. t.-c.),
8. Németalfölddel (1880. nov. 24., 1881: XVIII. t.-c.),
9. Belgiummal (1881. január 12., 1881: XIX. t.-c.),
10. Szerbiával (1881. máj. 6., 1882: XXXIV. t.-c.),
11. Luxemburggal (1882. febr. 12., 1882: XXXVII. t.-c.),
12. Braziliával (1883. máj. 21., 1884: XXXVII. t.-c.),
13. Monacoval (1886. febr. 22., 1887: VI. t.-c.),
14. Uruguayjal (1887. jun. 25., 1896: XXX. t.-c.),
15. Svájcjal (1896. március 1., 1896: XXXIV. t.-c.),
16. Romániával 1901. jun. 14., 1902: XI. t.-c.),
17. Görögországgal (1907. XX. t.-c.).
18. Bulgáriával (1912: XXIX. t.-c.)

Viszonosságban vagyunk Ausztriával és Németországgal.

II. A kikérés iránti eljárás, amely vonatkozhatik akár magyar honosokra, akár külföldiekre, a Bp. (475. §.) értelmében a következő:

Ha a külföldön tartózkodó egyént oly bűncselekmény terheli, mely miatt kiadatásnak helye van, az illetékes bíróság elfogató parancsot vagy nyomozólevelet bocsát ki, amennyiben pedig már vádhatározatot vagy bűnösséget megállapító ítéletet is hozott, ennek jogerőre emelkedését bevárja, szükség esetén a jogerőre emelkedés előtt elfogató parancsot bocsát ki és a kir. ügyészség meghallgatása után a kiadatás szüksége és kieszközölhetése tárgyában határoz.

Azután a megfelelő esetekben a kiadatás kieszközölése végett az igazságügyi miniszterhez jelentést tesz és ahhoz a távollevő személyleírását, továbbá az ellene kibocsátott elfogató parancsnak, nyomozólevelének, jogerős vádhatározatnak vagy ítéletnek hiteles kiadványút csatolja.

A felterjesztett határozatnak vagy azok egyikének tartalmaznia kell a távollevő bűncselekményének tüzetes megjelölését, valamint a büntető törvény ama szakaszainak idézését és teljes szövegét, melyek e bűncselekmény minősítését és büntetését megállapítják.

Az összes ügyiratok felterjesztése a minisztériumhoz nem szükséges, mert a minisztérium csak a kiadatás alaki feltételeit vizsgálja meg s azt bírálja el, lehet-e a fennálló szabályok szerint a felmerült esetben a kiadást kieszközölni. A kikérés további részletei (a diplomáciai eljárás) miniszteri rendeletekben vannak szabályozva.

Az Ausztriával szemben fennálló kölcsönös gyakorlat a fentebbi általános eljárási módtól annyiban tér el, hogy a magyar és osztrák bíróságok a kiadatás kérdésében közvetlenül érintkeznek egymással s így nincs szükség az igazságügyminiszter közvetítésére.

Kuria: J. E. Kiadatási ügyben az elfogatóparancs, vagy nyomozólevel kibocsátására nézve nem a Bp. 470, hanem a 475. §-a irányadó. Mindkettő vétséggel terhelt egyén ellen is kibocsátható. (1904. évi 1703. sz. BHT. II. 120. sz.); J. E. a 475. §. értelmében hozott határozat ellen egyfoku felfolyamodásnak van helye. (1904. évi 3652. sz. BHT. II. 121. sz.).

III. A tulajdonképeni vagy szorosabb értelemben vett kiadatási eljárásra nézve, akár törvényszék, akár esküdtbírótság, vagy járásbírótság elé tartozó esekleménnyel terhelt, vagy amiatt elítélt külföldiről legyen szó, a Bp. 27. §-a szerint mindig a törvényszék illetékes.

A kiadatási eljárás diplomáciai úton indul meg. A külállam, mely a nálunk tartózkodó terheltet vagy elítéltet kiadatni kéri, a külügyminisztérium útján az igazságügyminisztert keresi meg a kiadatás eszközzésére. Az igazságügyminiszter, amennyiben a kiadatási kérelmet nem találja már ő megtagadandónak, a megkeresést és a mellékelt iratokat az illetékes bíróságnak megküldi s utasítja a kir. ügyészséget, hogy a bíróság előtt szükséges eljárás iránt és pedig legelsőben a kiadatni kért egyén letartóztatása iránt indítványt tegyen.

A tulajdonképeni kiadatási eljárás első mozzanata a kiadatni kért egyén letartóztatása. (476. §. Erre a külállam hatóságainak vagy bíróságainak határozata (nyomozólevel, elfogató parancs, vádhatározat, ítélet) képezi a jogalapot. A letartóztatás elrendelésére az illetékes törvényszéken kívül ideiglenesen, ha a megkeresés a szükséges mellékletekkel hozzájuk küldetik,

mindazok a hatóságok jogosítva vannak, melyek az általános szabályok szerint előzetes letartóztatást vagy vizsgálati fogságot elrendelhetnek, tehát bármely bíróság, ügyészség vagy a rendőrség. (A letartóztatás részleteiről a 476. §. 2—6. és ut. bek. szől).

Ha a kiadatni kért egyén le lett tartóztatva, az illetékes (27. §.) törvényszék *sürgősen kinyomoztatja*, hogy *fenforognak-e a kiadatás feltételei*. (Bp. 476. §. 7. bek.). A nyomozással a vizsgálóbíró, vagy járásbíróház bízható meg. A nyomozás befejezésével a *törvényszék* a kir. ügyészségnek és a kiadatni kért egyénnek *nem nyilvános ülésben* való meghallgatása után, véleményes jelentéssel *felterjeszti az ügy iratait az igazságügyi miniszterhez*, aki a kiadatás kérdésében *határoz.* (476. §. 8. bek.)

A kiadatás elrendelése vagy megtagadása felett tehát a törvényszék nem határoz, *csak véleményez* s véleménye, illetőleg a felterjesztés ellen perorvoslatnak nincs helye. Hogy a határozatot a Bp. nem a bíróságra, hanem az igazságügyminiszterre ruházta, annak magyarázata az, hogy a kiadatás elrendelésekor vagy megtagadásakor nem a tettes cselekményét kell érdemileg elbírálni, hanem csak azt, hogy a nemzetközi szerződések vagy a viszonyosság szerint helye van-e a kiadatásnak vagy nincs.

IV. Háborus időben a kiadatási eljárás az ellenséges államokkal szemben önként érthetőleg szünetel.

153. §. *Eljárás a jövedéki kihágási ügyekben.*

Irodalom: Székely József: Büntető eljárás a jöv. kih. tárgyában. 1887; Arday: A jöv. kihágások. Kussa, 1890; Dronek: Das Finanzstrafrecht. Zeitschrift 26. 632—676.

I. A Bp. (591. §.) értelmében az egyenes és a fogyasztási adókra, a jövedékekre és illetékekre vonatkozó törvények és rendeletek ellen, „az államkincstár megkárosítására irányzott bűncselekmények“ az 1883: XLIV. t.-c. (100. §.) értelmében „bűnvádi uton fenyítendőek meg.“ Azonban ez a bűnvádi eljárás nem a rendes büntető perjogi törvények és szabályok szerint, hanem egészen *különleges szabályok* alapján eszközözlendő. A jövedéki büntető eljárás alá azonban mindig csak azok a cselekmények vagy mulasztások tartoznak, melyek a BTK. valamelyik tényálladékát nem képezik, mert az utóbbi cselekmények mindig a Bp. szerint bírálандók el.

A jövedéki kihágások miatti b. eljárásnak ezt a kivételes jellegét a Bp. (591. §.) is fentartotta, kifejezetten kimondván, hogy a Bp. „a jövedéki kihágásokra vonatkozó ügyekben nem alkalmazandó.“

Az 1883: XLIV. t.-c. (a közadók kezeléséről) 110. §-ában felhatalmazta az igazságügyminisztert, hogy a pénzügyminiszterrel egyetértőleg a jövedéki b. eljárást a fennálló szabályok alapján *ideiglenesen* rendeleti uton szabályozhassa. Ez a rendeleti codificálás máig sem történt meg, úgy hogy

e különleges eljárás forrásai ma is a különböző egyenes adó- vagy illeték-törvények és rendeletek, az 1883: XLIV. t.-c., a büntető törvények egyes rendelkezései, az 1788-iki harmincadi rendtartás, az 1842-iki utasítás a harmincad-hivatalok számára és a bírói gyakorlat. E felette szakadozott, részben idejüket mult szabályok korszerű codificátiója égető szükségét pótolna. Az ig. miniszteriumban az új rendelet előadói tervezete 1915-ben elkészült.

II. A fennálló szabályok értelmében a jövedéki kihágások felett *első fokban*, az 1871: LXVII. t.-c. és az annak alapján kibocsátott miniszteri rendeletek szerint, *18 kir. törvényszék* (aradi, beregszászi, besztercebányai, budapesti, debreceni, fehértemplomi, fiumei, győri, kassai, kolozsvári, nagy-szebeni, pestvidéki, pécsi, pozsonyi, soproni, szatmárnémeti, szegedi és temesvári) ítél, melyek *pénzügyi hatósággal felruházott törvényszékeknek* neveztetnek; második és utolsó fokon pedig a *kir. ítélőtáblák* bírászkodnak.

Az eljárás részleteiben a BP. vezérelvei egyáltalán nem érvényesülnek. Az eljárás írásbeli, a bíróság a bizonyítási szabályokhoz van kötve, a vádlott a pénzügyigazgatóság vádlevele iránt ki sem hallgattatik, hanem a bíróság a vádlevél és az iratesomó alapján ítél.

A bírói gyakorlatból:

Kuriai EH.: Jövedéki kihágási ügyekben felmerült illetékességi összehitközés eldöntésére a Kuria van hivatva. (1910. évi 8847. sz. BHT. IV. 478. sz.); VII. sz. TH. (az 1890: XXV. t.-c. 13. §-a alapján): Jöv. kih. ügyekben a kiszabott pénzbüntetés behajthatatlanság esetén az 1883: XLIV. t.-c. 108. §-a alapján változtatandó át szabadságvesztésre. BJT. LXIV. 116.

154. §. *A gyorsított bűnvádi eljárás és a rögtönbírászkodás.*

Irodalom: *Angyal P.*: Háboru és büntetőjog. BSz. III. 1914. 15. l.; *Pinkey*: A gyorsított b. elj. és a rögt. bir. u. o. 37.; *Lengyel A.*: Hatáskör és illet. a gybe-ban. Jogt. K. 19. 14. 417. l. és A gybe új szabályai. Jogt. K. 1915. 292.; *Auer Gy.*: Jogt. K. 1914. (327. l.); *Löffler*: Das neue Kriegsstrafrecht. Öst. Z. V. 197. és 367.; *Miricka*: Zur Frage des zeitlichen Geltungsgebietes des neuen Kriegsstrafr. u. o. 324.

I. „Gyorsított bűnvádi eljárás“ alatt a háboru idején vagy a háboru fenyegető veszélye okából a Minisztérium által kivételes intézkedés gyanánt elrendelt rendkívüli büntető eljárást kell érteni. A gyorsított bűnvádi eljárás egyik, még kivételesebb alakja a *rögtönbírósági eljárás*, mely ugyancsak háboru idején vagy a háboru fenyegető veszélye okából egyes súlyos bűncselekmények szélesebb körü elterjedésének megakadályozása végett az igazságügyminiszter által (a belügyi

és a honvédelmi miniszterekkel egyetértve) rendelhető el. Mindkét rendkívüli eljárási alakzat csak az elrendelő miniszteri rendeletek által megállapított időre és területre érvényes, tehát rendszerint csak *időleges és bizonyos területre korlátozott kivétel* a rendes eljárási szabályok alól. Bizonyos bűncselekmények miatt azonban az állam egész területére kiterjed.

Mindkét rendkívüli eljárási alakzat csak *polgári személyekre* és a *katonai büntetőbíráskodás alá nem tartozó bűncselekményekre* rendelhető el és pedig a gyorsított b. eljárás a politikai, a fegyveres erő elleni s a hadviselés érdekét érintő más bűncselekményekre, míg a rögtönbíráskodás a leg súlyosabb politikai és közönséges bűntettekre.

A *gyorsított bünvádi eljárás* s annak keretében a *rögtönbíráskodás* szabályait ez idő szerint az 1915. jun. 17-én kelt 9550/1915. sz. és a nov. 7-én kelt 18.700/1915. sz. ig. min. rendeletek tartalmazzák. (L. Ig. Közl. 1915. 309—329. és 621.).

A *gyorsított bünvádi eljárás* fogalmát hazánkban „a háboru esetére szóló kivételes intézkedésekről“ alkotott 1912: LXIII. t.-c. (12. §. 4. p.) teremtette meg. A *rögtönbíróági* (statárialis) eljárás ellenben a Bp. előtti eljárásunkban, mint a törvényszék előtti eljárásnak egy kivételes alakja hosszú időn át ismeretes volt. Eltekintve a régebbi jogtörténeti előzményektől (1486. decretum maius), a *statárialis eljárás* legutóbbi szabályozása a II. József 1787-iki rendeletét vette alapul. Ezt a rendeletet ugyan egy 1790. április 20-iki helytartótanácsi intézvény hatályon kívül helyezte, azonban az 1813-ban, 1846-ban, majd legutoljára 1868-ban (6400. sz. ig. min. rendelettel) kibocsátott rögtönbíróági szabályok lényegében mind azon nyugodtak. Az 1868-iki ig. min. rendelet, bizonyos szükséges módosításokkal (1873., 1876. és 1879. ig. min. és belügy. rend.) a BP. életbeléptéig hatályban volt, 1883. óta azonban nem volt szükséges alkalmazásba vételére.

A Bpé. 27. §-a a rögtönbíróági eljárást hatályon kívül helyezte, miután „a közbiztonság és a közrend hazánkban az utóbbi években annyira megszállardultak, miszerint a rögtönbíráskodás fenntartására ez idő szerint nincs szükség.“ A miniszteri indokolás azt is világosan kijelenti, hogy: „ha az idők folyamán esetleg beállható változások folytán mégis mellőzhetetlenül szükség volna a rögtönbíráskodás újabb életbeléptetésére, ezt mindenestre külön törvényjavaslat előterjesztése által kell kezdeményezni.“

Ez az eshetőség az 1908. óta a Balkán államokban fennálló rendkívüli feszültség, majd véres háborúk következtében, melyek az osztrák-magyar monarchiát is a legközelebről érdekelték, csakugyan bekövetkezett. Törvényhozásunk ezért „a háboru esetére szóló kivételes intézkedésekről“ alkotott 1912: LXIII. t.-cikkkel (12. §. 4-ik pont), felhatalmazta a Minisztériumot, hogy *háboru idején* vagy a *háboru fenyegető veszélye okából* a *hadviselés érdekét érintő bűncselekményekre* „gyorsított bünvádi eljárást“ s ezen szabályok keretében egyes külön megjelölt bűncselekményekre a „rögtönbíráskodást“ életbeléptethesse. E törvényes felhatalmazás alapján rendelte el az

1914 nyarán kitört háboru alkalmából a Minisztérium 5488/1914. sz. rendeletével egyelőre 26 kir. törvényszék területére (délmagyarországi, erdélyi és a flumei törvényszékek), majd az 5735. és a 6083. sz. rendeletekkel még 13 (főleg északi) törvényszékekre a „gyorsított bűnvádi eljárás“ életbeléptetését. A rögtönbíráskodást ugyanakkor több déli és északi törvényszék területére elrendelték és kihirdették. Az 5488/1914. M. E. sz. rendelet alapján az *igazságügyminiszternek* 1914. évi 12002. sz. rendelete állapította meg a „gyorsított bűnvádi eljárás“ s ennek keretében a „rögtönbíráskodás“ részletes szabályait. Ezeket a szabályokat módosítja és kiegészíti a 2060/1915. M. E. sz. újabb rendelet alapján kibocsátott 9550/1915. sz. ig. min. rendelet, mely az előbbi szabályzatot hatályon kívül helyezve, 1915 június 17-étől kezdődőleg a *gyorsított bűnvádi eljárást és a rögtönbíráskodást* újból szabályozza. Ezenkívül ez a két új rendelet bizonyos, az 1915: 19. t.c. 16. §-ában meghatározott) bűncselekmények tekintetében az ország egész területére elrendelte a gybeljé-
rást. Nagyjelentőségű a Gybe alkalmazására nézve az ig. miniszternek 1915. szept. 22-én 48.455. sz. a. kibocsátott *körirata*, „a Gybe-ban a terhelt és a védelem érdekeinek megóvása tárgyában.“ Ujabb módosításokat tesz a 18700/1915. sz. I. M. rendelet.

Ugy az 1914. évi 12002, mint az új 1915. évi 9550. sz. ig. min. rendeletben foglalt szabályzat (Gybe) lényegében a katonai Bp.-t követi, amennyiben a „gyorsított bűnvádi eljárás“ megfelel a Kbp. 27-ik fejezete által (458—486. §§.) szabályozott „a hadrakelt seregnél és a tengeren“ követendő különleges eljárási alakzatnak, a rögtönbíráskodás pedig a Kbp. XXVI. fejezetében (433—450. §.) foglalt „rögtönítélő eljárás“-nak. Az utóbbi különben csak felelevenítése a régebbi b. perjogunk *statáriális* eljárásának.

Mindkét rendkívüli eljárás legfőbb jellemvonása a *gyorsaság*, a büntető per folyamatának a *lehető legrövidebbre szorítása*, evégből a rendes büntető per szakai közül a feleslegeseknek látszó, csak a védelem kedvezményezése, a terhelt egyéni szabadságának lehető biztosítására rendelt szakoknak kiküszöbölése. A rövidséget azonban a *vádelv fokozottabb érvényesítésével* igyekszik pótolni s ellensúlyozni a rendelet. Mindkét eljárásban a vizsgálóbíró helyett a *kir. ügyészség lép előtérbe*, ő készíti elő a pereket, ő állítja a bíróság elé a terhelteket, a bizonyítékokat is ő köteles „előteremteni.“

Az eljárás gyorsítására irányuló közös jellemvonásuk, hogy az *illetékesség* tekintetében az elkövetési hely kedvezményezése mindkét eljárási alaknál hiányzik. A gyorsított, valamint a rögtönítélő eljárásra az elkövetési hely bíróságával *egyenlően illetékes* az a bíróság, amelynek területén a terheltet *kézrekerítették* vagy *fogva tartják*. (6. és 32. §§.).

Egyébként a „gyorsított bűnvádi“ és a „rögtönbíró-sági“ eljárás élesen megkülönböztetendők egymástól. Az

előbbi mintegy a *rendes* alakja a rendkívüli (háborus) időben elkövetett politikai, a fegyveres erő elleni és a hadviselés érdekét érintő közveszélyű bűncselekmények miatt indított büntető pereknek, utóbbi ezzel szemben is *kivételes* (külön rendelettel életbeléptetett) eljárás.

A „gyorsított bűnvádi eljárás“ annyiban is a *rendes* eljárás keretei között marad, hogy az nem valamely különlegesen összeállított bíróság, hanem a *rendes kir. bíróságok* előtt folytatandó le. A lényeges eltérés csak az, hogy az *esküdtbíróságok helyett* (amelyeknek működése a háboru tartamára a gyors. b. e. területén külön rendelettel fel van függesztve) az összes súlyos ügyekben a *kir. törvényszékek járnak el első fokban* s a törvényszékek ily esetben nem 3-as, hanem *öttagu tanácsokban ítélnék* s ezek ítélete ellen *csak semmiségi panasznak* van helye és pedig a *Kuriához*. A járásbíró-sági hatáskörbe tartozó cselekmények tárgyában a *kir. járásbíró-ságok ítélnék* a BP. szabályai szerint a rendeletben megszabott eltérésekkel. (23. §.). A *rögtönbíráskodásra* a régebbi gyakorlatunknak megfelelőleg mindig *egy külön alakított ötös törvényszéki tanács* van hivatva (27. §.) mely *első és utolsó forum gyanánt* jár el.

Szorosan perjogi szempontból, a per szerkezetére nézve is, a gyorsított bűnvádi eljárás alapján véve még a *rendes* büntető per kereteiben marad, voltaképpen nem egyéb, mint a hadviselés érdekeit érintő bűnpereknek a lehető leg-sommásabb, a járásbíró-ság előtti eljárásnál is gyorsabbra fogott és egyszerűbb elintézése. A vád-, illetőleg a vegyes rendszerű per általános menete (nyomozás, főtárgyalás, per-orvoslat) itt még meg van tartva, úgy hogy ez az eljárási alakzat egyáltalán nem vonható a régi statáriális eljárás fogalma alá. A rögtönbíráskodás ellenben alapján szakít a *rendes* büntető per menetével, szerkezetével és elveivel; *mel-lőzi az alakszerű nyomozást, kizárja a rendes perorvoslatokat*, az egész eljárást az egyetlen „tárgyalás“-ra szorítja s így teljesen a régi jogunk statáriális eljárását eleveníteni fel, mindenestre azonban modernebb és perjogilag szabatosabb s helyesebb szabályozásban.

II. A gyorsított bűnvádi eljárás köre és általános menete.

1. Mily cselekményekre terjed ki a gyorsított bűnvádi eljárás, ezt az ősszminisztérium 2060/1915. sz. rendelete állapítja meg, mely e részben a cselekményeknek négy csoportját különbözteti meg:

a) az ország egész területén a Gyb. e. alá tartoznak az 1915: 19. t.-c. 16. §-ában felsorolt büncselekmények, u. m. 1. a felségsértés, király bántalmazás, hűtlenség, lázadás, megvesztegetés legsúlyosabb esetei (Bpé. 15. §. 1. l., 2., 3., 4., 17. p.), az ezekre való felhívás, valamint 2. a fegyveres erő ellen elkövetett egyes (Btk. 465., 467. és 470. §§.) és 3. a hadviselés érdekei ellen. küll. a hadiszállítások körül elkövetett (1915: 19. t.-c. 1—12. §§.) büncselekmények,

b) a külön rendelettel meghatározott 39 törvényszék területén: *feltétlenül* (tekintet nélkül a sértett vagy veszélyeztetett személy vagy tárgy minőségére) *ide tartoznak a politikai, a hivatali, a fegyveres erő elleni összes* büntettek és vétségek, s egyes közveszélyű cselekmények (l. részletesen a rendelet 2. §. I.),

c) *katonai személyek ellen elkövetve* ugyanezen a területen ide tartoznak: a hatósági közegek elleni erőszak, az emberi élet elleni büntettek és vétségek, a szándékos testi sértés, a rablás, zsarolás, a közveszély idején vagy fegyveresen elkövetett lopás stb. (u. o. 2. §., II.);

d) a *katonai igazgatás használatában álló dolgon vagy katonai egyének*. illetőleg a *fegyveres erő érdekének megsértésével* vagy a *hadjárat sikerének veszélyeztetésével* elkövetve, ide esnek: a közegészség elleni büntett és vétség, a csalás, más vagyonának rongálása, a gyújtogatás, vízáradás okozás, hajókon elkövetett közveszélyű büntettek, valótlan hír közzététele sajtó útján stb. (u. o. 2. §. III.)

A gyakorlatban felmerült kételyek folytán a Kuria jogegységi tanácsa kimondta, hogy: 1. a Gy. bp. rendelet a *nem sajtó útján elkövetett büncselekményekre* nézve a kir. ítélőtáblai székhelyeken levő törvényszékek kivételes hatáskörét (Bpé. 17. §. és 1913: 34. t.-c. 4. §.) nem érintette. (BD.-tár IX. 5.), ennek megfelelően a királlysértés vétsége a táblai székhelyen levő törvényszékek hatáskörébe tartozik, 2. a királyi ház tagja ellen elkövetett sértés (Btk. 141. §. 2. bek.) a Gybp. hatálya alá tartozik. (u. o. 7.)

2. A gyorsított bünvádi eljárás főelveit és menetét a 9550/1915. sz. ig. min. rendelet első fejezete (a gyorsított bünvádi eljárás *rendes* szabályai 1—24. §./.) tartalmazza. Tekintettel ez eljárási alakzat céljára, a rendelet legfontosabb elv gyanánt a *gyorsaságot* tartja szem előtt. Általános szabály, hogy *minden intézkedést a lehető legnagyobb sürgősséggel kell elrendelni és foganatosítani*, tekintet nélkül a vasárnapra, ünnepnapokra és a nap szakára. A határidőkre a vasárnap és a Gergely-naptár szerinti ünnepnapok is beszámítandók, ha azok a határidő utolsó napjára esnek is. (5. §.) A gyorsítás magyarázza meg, hogy a *pótmagánvád ki van zárva*. (3. §.) Vagyis a gyorsított bünvádi eljárásban kivétel nélkül érvényesül a kir. ügyészség vádmonopoliuma. Főmagánvád eseteiben (BP. 41. §.) is a kir. ügyészség képviseli a vádat. (3. §.)

A *védelem* rendes szabályain, szintén a gyorsaságra való tekintettel, több csorbát üt a rendelet. Így: a) védőül, ha ügyvéd vagy jogtanár nem áll rendelkezésre, ügyvédjelölt vagy más alkalmas jogtudó egyén is választható és kirendelhető, b) a védőt mindenütt, az ügyvédi kamarai székhelyeken is a törvényszéki elnök rendeli ki, c) a védő a vádirat benyújtása előtt a terhelttel mindig csak hatósági személy ellenőrzése mellett érintkezhetik s az iratot csak akkor tekintheti meg, ha az az eljárás célját nem veszélyezteti, d)

a védő kérelmére a főtárgyalást a védelem előkészítése céljából elhalasztani nem szabad, e) a védő elmaradása vagy az, hogy védő nem volt kirendelhető, csak a BP. 56. §-ának 1., 3. és 4. pontjai esetében (5 évnél hosszabb szabadságvesztéssel sújtható büntett, fiatalok terhelte, vagy ha a bíróság célszerűnek látja), akadályozza meg a főtárgyalás megtartását. (8. §.) Egyébként azonban a védelem tekintetében a Bp. általános elvi szabályai érvényben maradtak, amint azt a 48.455/1915. sz. ig. min. rendelet világosan és részletesen kifejti (L. B. Sz. IV. 28. l.).

A büntető eljárás rendes szakai közül *vizsgálatnak és vádáláshelyezésnek nincs helye*. A főtárgyalást előkészítő szak gyanánt egyedül a *nyomozást* ismeri a rendelet (9. §.), sőt ennek a rendes szabályaitól is a gyorsaság érdekében több eltérést ír elő. Így: 1. a nyomozást *maga az ügyészség is teljesítheti* vagy azt a határrendőrségre bízhatja; 2. a *rendőri hatóság* — a legfontosabb bírói cselekményeket (BP. 98. §. 3. bek.) kivéve — *bármely nyomozó cselekményt elrendelhet és foganatosíthat*, 3. egyes nyomozó cselekmények foganatosítása végett a *katonai hatóságok* is megkereshetők. (9. §.) A nyomozás teljesítésénél *minden hosszadalmisságot kerülni kell*, jegyzőkönyvet csak bizonyítéku szolgált cselekményekről kell felvenni, bírósági tanut csak akkor kell alkalmazni, ha a kir. ügyészség szükségesnek találja. (10. §.) Az *előzetes letartóztatás tartamára nézve a vizsgálati fogság szabályai irányadók*. Annak meghosszabbítása és megszüntetése tárgyában az elsőbíróság ítéletének kihirdetéseig a kir. ügyészség határoz. Biztosíték melletti szabadonhagyásnak nincs helye. (11. §.).

Ha a nyomozás adatai a vádemelésre elég alapot nyújtanak, az ügyészség késedelem nélkül beadja a *vádiratot*, amely szintén „lehető rövidséggel” szerkesztendő. A vádirat ellen kifogásnak nincs helye. (13. §.) A vádirat azonban közlendő a terhelttel s a főtárgyalás napja akként tüzendő ki, hogy a közlés és a főtárgyalás napja közé legalább 3 napi időköz essék. De még ez a 3 napi időköz is megrövidíthető, ha abba a terhelt kifejezetten beleegyzett. (14. §.).

A *főtárgyalás* menetére nézve a rendelet semmiféle kivételes szabályt nem állít fel, így az teljesen a rendes szabályok (BP. XVIII. fej.) szerint tartandó meg. Csupán a főtárgyalás nyilvánosságának kizárására nézve ad egy újabb alapot a bíróságnak, amennyiben az *elnök* a BP. 293. §-ában foglalt eseteken kívül akkor is kizárhatja a nyilvánosságot, ha ez az *állam biztonságát* vagy a *katonai szolgálati érdekeket veszélyeztetné*. Előbbi esetben (az állambiztonság veszélyeztetése) a főtárgyaláson a vádlott bizalmi férfiai sem lehetnek jelen (15. §.). További eltérés még, hogy a főtárgyalás elhalasztásának, félbeszakításának vagy elnapolásának csak elkerülhetetlen szükség esetében és a lehető legrövidebb időre van helye. A bizonyítás kiegészítését pedig a bíróság *kiszállással* vagy *egyik tagjának kiküldésével* is foganatosíthatja (16. §.).

Az ítélet ellen *egyfoku perorvoslatnak* van helye, amennyiben azt a BP. ki nem zárja. Az 1915: 19. t.-e. 16. §-ában felsorolt esetekben az 5 tagú törvényszéki tanács ítélete ellen beadott semmisségi panaszt a Kuria vizsgálja felül s ez esetben a sem. panasz a Bp. 428. §. 1. bek.-ében említett okokon felül a büntetés súlyosbítása vagy enyhítése végett is használható. (18. §.) Más esetekben a törvényszék ítélete ellen felebezés használható a kir. táb-

lához, melynek elintézésére nézve a *felebbezés* szabályai tartandók szem előtt a következő eltérésekkel: a) a perorvoslatot az ítélet kihirdetése esetén azonnal, kézbesítése esetén ettől számított 3 nap alatt kell bejelenteni, indokait is ezen 3 nap alatt lehet beadni. b) a *felebbviteli bíróság* az ügy tárgyalására az iratok felérkezésétől számított 8 napon belül tíz ki határnapot, c) a *felebbviteli tárgyalás a vádott jelenléte nélkül is megtartható*, ha az nem volt megidézhető vagy előállítható. Csupán akkor, ha a vád tárgya 5 évnél magasabb szabadságbüntetéssel büntethető bűntett, s az alsóbíróság a vádlottat felmentette, a felsőbbíróság pedig el akarja ítélni, kell okvetlenül megtartani a BP. szabályait, vagyis ily esetben a vádlott megidézendő, illetőleg előállítandó (BP. 413. §.), d) a bizonyítás kiegészítését a felebbviteli bíróság egyik tagjának kiküldésével is foganatosíthatja. (18—19. §§.) e) A Kuria az eléje tartozó esetekben a tényállás helyesbitésére is joggal bír, amennyiben a törvényszék ténymegállapítása az iratok tartalmával ellentétben áll vagy helytelen ténybeli következtetésen épült. Evégből a Kuria bizonyítás-kiegészítést rendelhet el s annak felvételére saját bíráját is kiküldheti. (20. §.)

Ujrafelvételnek és a jogegység érdekében való perorvoslatnak a BP. rendes szabályai szerint van helye (24. §.).

III. A rögtönbíráskodás szabályai.

1. Mily bűncselekményekre terjedhet ki a rögtönbíráskodás, ezt már az 1912: LXIII. t.-c. 12. §-a (4. pont) megállapította. Ennek alapján a 2060/1915. sz. összminisztériumi rendelet 5. §-a szerint is rögtönbíráskodás alá csak a következő bűncselekmények tartoznak: 1. gyilkosság, 2. szándékos emberölés, 3. közegészség ellen halál okozásával elkövetett bűntett, 4. rablás, 5. gyújtogatás, 6. vízáradás okozás büntetetei, 7. a vaspályán, távirdán vagy hajón elkövetett közveszélyű bűntettek.

Rögtönbíráskodásnak két fontos tárgyi korlátozása: 1. hogy az alá csak a rögtönbíráskodás kihirdetése után elkövetett cselekmények tartoznak, 2. hogy a rögtönbíráskodás kihirdetésének csak akkor van helye, ha a felsorolt bűntettek „oly fenyegető módon harapóznak el, hogy a katonai fegyelem csorbulásának vagy a közbiztonság veszélyeztetésének vagy az állan hadi erejét fenyegető bűncselekmények szélesebb körű elterjedésének megakadályozása végett elrettentő példaadás válik szükségessé.” Mihelyt azonban a rögtönbíráskodás elrendelésének oka megszűnt, főleg „ha a halálbüntetésnek egy vagy több bűnösön történt végrehajtásával az elrettentő példa már megadott”, a rögtönbíráskodás megszüntetését azonnal ki kell mondani. (id. rend. 5. §.)

A rögtönbíráskodás kihirdetésének és menetének szabályait a 9550/1915. sz. ig. min. rendelet 25—45. §§-ai állapítják meg.

2. Amennyiben a minisztérium a rögtönbíráskodás elrendelését elhatározta, az igazságügyminiszter a belügyi és a honvédelmi miniszterrel egyetértve rendeletet ad ki, melyben megjelöli azt a területet és azokat a bűntetteket, amelyekre a „rögtönítélő eljárás” hatályba lép. E rendelet alapján mindazon törvényszékek elnökei, amelyeknek területére a rögtönbíráskodás elrendeltetett, azonnal hirdetményt tesznek közzé, melyben 1. megjelölik azokat a bűntetteket, amelyek miatt s azt a területet, amelyre a rögtönítélő bíróság elrendeltetett, 2. felhívják mindenkit, hogy ily bűntettek elkövetésétől tar-

tőzkodjék, 3. figyelmeztetnek minden polgári büntetőbíráskodás alá tartozó személyt, hogy aki a kihirdetés után ily büntetést követ el, rögtönítélő eljárás alá kerül és *halállal bünhődik* (26. §.). A hirdetmény közzététele végett szükséges intézkedéseket is a törvényszéki elnökök teszik meg, így a hirdetményt kifüggesztés és a helyi szokásnak megfelelő kihirdetés (dobszó, falragasz) végett azonnal közlik a rögtönítélőbíróóság területén lévő összes közigazgatási hatóságokkal és a közszéki előjáróságokkal. Ezenfelül a hirdetmény hirlapok útján is közzétehető.

A rögtönítélőbíróóság tagjait minden törvényszék területén a törvényszéki elnök jelöli ki. A „rögtönítélő bíróság“ az elnökön kívül 4 tagból áll. Elnöke a kir. törvényszéki elnök vagy helyettese, tagjai a törvényszék ítélőbírái, szükség esetén a törvényszék székhelyén vagy ehhez közel levő járásbíróóság ítélőbírái közül jelölendők ki. Albíró nem jelölhető ki. (27. §.) A kir. ügyészség vezetője szintén külön kijelöli a kir. ügyészség azon tagját vagy tagjait, aki vagy akik a közbírói teendőket el fogják látni. A vádmonopolium elve itt is áll, pótmagánvádnak nincs helye (28. §.).

A rögtönítélőbíróóság a törvényszék rendes székhelyén ülésezik, azonban a törvényszék területén bármely helyen összeülhet azon a kerületen belül, amelyre a rögtönítélő eljárást kihirdették (31. §.). Sőt a rendkívüli esetekre való tekintettel, a rögtönbíráskodás bármely órában és a szabad ég alatt is megtartható. (35. §. 4. bek.).

3. A rögtönbíróóság előtti eljárás, a rendes perjogi tagozatok mellőzésével, voltaképpen a *terheltnék a bíróság elé állításából és a tárgyalásból* áll. „Sem alakszerű nyomozó eljárásnak, sem vádirat benyújtásának nincs helye. Az egész eljárás elejétől végig az együttülő rögtönítélőbíróóság előtt és hacsak lehet, félbeszakítás nélkül folyik le.“ (35. §. 1. bek.)

A rögtönítélő eljárás alá tartozó bűncselekménnyel terheltet minden esetben le kell tartóztatni és *haladéktalanul a kir. ügyészség elé állítani*. A kir. ügyészség intézkedik a terheltnek a bíróság összeülétségig szükséges fogvatartása iránt. (33. §.) A terheltnek a *bíróság elé állítása* tekintetében az ügyészségre nézve a *legalitás* elve az irányadó, azonban két vagylagos előfeltétellel, t. i. a terheltet csak akkor állíthatja a rögtönítélőbíróóság elé, ha: a) az illetőt tetten érték vagy b) *ha bűnössége minden valószínűség szerint haladéktalanul be fog bizonyulni*. Ezenkívül két tiltó szabályt állít fel a rendelet. Ugyanis nem állíthatók a rögtönítélőbíróóság elé: 1. az elmebetegek, a mulékony súlyos betegségben szenvedők és teherben levő nők felgyógyulásuk előtt, 2. ha a terhelt ellen rendes bünvádi eljárást vagy gyorsított bünvádi eljárást rendeltek el, rögtönítélő eljárásnak ugyanazon cselekmény miatt többé nincs helye. (30. §.)

Amennyiben tényleg oly egyén állítatik a kir. ügyészség elé, aki ellen a rögtönítélő eljárás megindítása válik szükségessé, a kir. ügyészség *haladéktalanul* értesíti a rögtönítélőbíróóság elnökét, aki az értesítés után azonnal a *legnagyobb gyorsasággal* köteles intézkedni az iránt, hogy a rögtönítélőbíróóság összeüljön. A kir. ügyészség gondoskodik a rögtönítélőbíróóság biztonsága és a halálbüntetés esetleges végrehajtása végett szükséges karhatalom előállításáról és a halálbüntetés foganatosításához szükséges személyek készenlétéről. (38. §.) Ugyancsak a kir. ügyészség kötelessége a *tárgyaláshoz szükséges bizonyítékok előteremtése*, főleg a sértettnek, a tanuknak, szakértőknek közvetlen megidézése vagy elővezetése iránti intézkedés. Köteles a kir. ügyész

mindjárt a rögtönítelő eljárás elrendelése után a terheltet a *védőválasztás* iránti jogáról felvilágosítani. Ha a terhelt e joggal nem élt vagy ha a választott védőt a tárgyalásra azonnal megbívníni lehetetlen, a bíróság a tárgyaláson vagy annak közelében jelenlevő alkalmas ügyvédet, ügyvédjelöltet vagy más alkalmas jogvégezett egyént rendel ki védőül. (36. §.)

Amint a rögtönítelőbíróóság összeült s az ügyész, védő és a szükséges mellékszemélyek jelen vannak, a terheltet azonnal a rögtönítelőbíróóság elé kell állítani. Ha egyszer a tárgyalás megkezdődött, annak haesak lehet egyfolytában, félbeszakítás nélkül kell lefolynia. A rendelet (35. §. ut. bek.) a tárgyalás tartamára is záros határidőt állapít meg, midőn kimondja, hogy az egyes terheltek ellen *az eljárás leghosszabb tartama*, ideértve az ítélethozást is, *háromszor 24 óra*, amely határidőt attól az időponttól kell számítani, amikor a terheltet a rögtönítelőbíróóság elé állították. (Az ügyészség elé állítással s az ügyészség intézkedéseivel eltöltött idő tehát nem számítandó be a 3 napba.). Ha a 3 napi határidő alatt a tárgyalás nem fejezhető be, az illető ügy — amennyiben arra nézve gyorsított büntető eljárásnak van helye — erre az eljárásra, különben a rendes bünvádi eljárásra utasítandó.

A rögtönítelőbíróóság előtti tárgyalás egészben véve a törvényszék előtti főtárgyalás rendes (BP. XVIII. fejezet) szabályai szerint folytatandó le. A rendelet 36. §-a csak annyit köt ki, hogy a tárgyalás *minden hosszadalmasság kerülésével* és az alábbi eltérésekkel tartandó meg. A nyilvánosság korlátozására vonatkozólag a 15. §. itt is irányadó. A törvényszéki főtárgyalás rendes szabályaitól lényegesebb eltérés, hogy a vádirat felolvasása helyett a *kir. ügyész* a tárgyalás megnyitása után *élszóval adja elő a terhelt ellen fennforgó tényeket*. Az eljárás rendszerint csak annak a tettek bizonyítására szorítkozik, amely miatt a rögtönítelő eljárás megindított, azonban az ügyész indítványára kiterjeszthető *más oly cselekményekre is*, melyek rögtönítelő eljárás alá tartoznak, amennyiben emiatt *nem* kell tartani a rögtönítelő eljárást meghiusító késedelemtől. A *tettes társak* és a *bűnrészesek* kipuhatólását ugyan szem előtt kell tartani, de emiatt a vádlott ellen az ítélet meghozását és végrehajtását elhalasztani nem szabad.

Legnevezetesebb eltérés van *az ítélethozatalra* vonatkozólag. A tárgyalás befejezése után ugyanis a rögtönítelőbíróóság zárt tanácskozást tart s itt „ha a terheltet a rögtönítelő eljárás alá tartozó valamely büntetetlen *egyhangulag* bűnösnek nyilvánítja, ítéletében egyuttal *halálbüntetést szab ki*.” A rögtönítelőbíróóság, ha a vádlottat bűnösnek ítéli, szabály szerint nem szabad ki más büntetést, mint a halált, vagyis nincs köve a BTK. büntetési tételeihez, hanem a rögtönbíráskodás alá tartozó bármely cselekmény miatt mindig joga és szabály szerint kötelessége a halálbüntetés kimondása. Ezt a szigorú tételt azonban, amelynek tendenciája bevallottan az elrettentő példaadás, a rendelet több tekintetben enyhíti s előbbi gyakorlatunkkal szemben humánusabbá teszi. A halálbüntetés kimondásának ugyanis csak akkor van helye, ha a vádlottat a bíróság *egyhangulag* bűnösnek nyilvánította, továbbá oly vádlottra, aki a tett elkövetésekor életének *20-ik évét nem töltötte be*, halálbüntetés nem mondható ki, hanem ehelyett a 18—20 éves vádlottra 10—15 évig terjedhető fegyház, a tett elkövetésekor 18-ik évét be nem töltött vádlottra pedig 5—10 évig terjedhető *fogházbüntetés* szabandó ki. Legjelentősebb enyhítés pedig, hogy „ha a rögtönítelőbíróóság a halálbüntetésnek egy vagy több, a büntetésre legméltóbb egyéneknél történt végrehajtása által a nyugalom

és a rend helyreállítására szükséges elrettentő példát már megadta, a kevésbé bünnös részesekre fontos okokból halálbüntetés helyett életfogytig vagy 10—15 évig terjedhető fegyházbüntetést szabhat ki.“ (38. §. 3. bek.)

A BP. 326. §-ának 1—3 pontjai esetében, vagyis ha a bíróság úgy találja, hogy: 1. a vád tárgyává tett cselekmény nem büncselekmény, vagy ha az ugyan, de arra nézve már jogerős ítélet volt hozva. 2. vagy ha a vád alapjául vett büncselekmény vagy az, hogy azt a vádlott követte el, nincs bebizonyítva, 3. vagy ha a bűnvádi eljárás megindítását vagy a beszámíthatóságot vagy a büntethetőséget kizáró ok forog fenn: a rögtönítélőbírótság a vádlottat ítélettel felmenti a vád alól. (38. §. ut. bek.)

A marasztaló vagy felmentő ítéleten kívül a rögtönbírótság *végzéssel fejezheti be a tárgyalást* a következő öt esetben: a) ha az ügyet nem találja rögtönbírótság elé tartozónak, b) ha a marasztaló ítélethez szükséges egyhangu határozat nem jött létre, c) ha a vádlott ellen súlyos gyanúk forognak fenn arra nézve, hogy a terhére rótt büncselekményt elkövette, de bűnösségének bizonyítása a törvényes határidőn belül lehetetlen volt, d) ha a tárgyalás alatt derült ki, hogy a terhelt elmebetegsége, mulékony súlyos betegsége vagy teherben léte miatt (30. §. 2. bek.) nem lett volna a rögtönítélőbírótság elé állítható, e) ha a törvényes 3 napi határidőn belül egyáltalán nem lehetett ítéletet hozni. Mindezen esetekben a rögtönítélőbírótság az eljárást abbahagyó végzését közli úgy a vádlottal, mint a kir. ügyészszéggel, s az ügyet, amennyiben arra nézve gyorsított büntető eljárásnak van helye, az erre hivatott bírósághoz, különben pedig a rendes bírósághoz teszi át; egyuttal arról is határoz, vajjon a terhelt továbbra is fogva maradjon-e vagy sem. (43. §.)

Ugy a marasztaló, mint a felmentő ítélet rövid indokolással *azonnal írásba foglalandó*. (39. §.) A tárgyalásról jegyzőkönyv veendő fel, de ennek tartalma is csak a tárgyalás lényegére szorítandó. (44. §.) Az abbahagyó végzés a jegyzőkönyvbe foglalandó s az ügyiratokkal áttétetik az illetékes bírósághoz.

A rögtönítélőbírótság határozatai ellen *perorvoslatnak* — az újrafelvételt és a jogegység érdekében való perorvoslatot ide nem értve — *egyáltalán nincs helye* és az az ellen bárki által benyújtott *kegyelmi kérvénynek nincs felfüggesztő hatálya*. (40. §.)

A halálos ítélet a kihirdetés után *rendszerint két órán belül végrehajtható*. A halálos ítélet végrehajtása tekintetében azonban az új rendelet emberségesebb a régi eljárásunknál, amennyiben a BP. 497. §-ának megfelelően a rögtönítélőbírótságot felruházta azzal a joggal, illetőleg kötelezi, hogy *halálos ítélet kimondása után azonnal határozzon az íránt is, hogy az elítélt kegyelemre ajánlja-e vagy sem*. A halálra ítéltet ehhez képest a bíróság elnöke megkérdezi, kíván-e kegyelemért folyamodni. Bármi legyen a válasz, a bíróság zárt ülésben meghallgatja a kegyelem iránt a kir. ügyészszéget s aztán határoz afelett, kegyelemre méltónak tartja-e az elítéltet vagy sem. (40. §.)

A halálos ítélet rögtönös végrehajtása csak abban az esetben következik be, ha a bíróság az elítéltet kegyelemre ajánlandónak nem találta, vagyis ha a bíróság többsége (az egyhangúság itt nincs előírva) a rögtöní végrehajtást szükségesnek és kívánatosnak tartja. Ez esetben az ítélet kihirdetése után a bíróság az elítélt mellé — amennyiben lehetséges — *lelkész* ad s a halálra előkészítés végett adott megfelelő határidő letelte után, rendszerint két órán belül, az elítélten a halálbüntetés végrehajthatik. A két órai idő nem feltétlenül kötelező, a bíróság az elítélt lelki állapotára, vagy a bejelentett

kegyelmi kérvénynek esetleg rövid idő alatt remélhető elintézésére való tekintettel e határidőt kivételesen megtoldhatja.

Amennyiben a bíróság az elítéltet kegyelemre ajánlandónak találta, az iratokat az esetleg beadott kegyelmi kérvénnyel, valamint a kir. ügyészség és a bíróság véleményével együtt azonnal felterjeszti az igazságügyminiszterhez. Az igazságügyminiszter terjeszti fel aztán a saját véleményével együtt az iratokat Ő Felségéhez s ugyanő küldi le a királyi elhatározást a rögtönítélő-bíróság elnökéhez. Ha a király nem adott kegyelmet, ennek kihirdetése után a halálbüntetés a fentebbi szabályok szerint (két órán belül) hajtandó végre. (40. §.) Szabadságvesztésbüntetés kiszabása esetén, valamint ha a király a halálbüntetést erre változtatta át, annak végrehajtását azonnal meg kell kezdeni. (41. §. 1. bek.) Felmentő ítélet hozása esetén annak kihirdetése után a vádlottat, ha további letartóztatására törvényes ok nem forog fenn, azonnal szabadlábra kell helyezni. (41. §. 2. bek.)

A rögtönítélőbíróság által hozott minden ítéletet jogerőre emelkedése vagy az iratoknak a kegyelmezési eljárásból (40. §. ut. bek.) visszaérkezése után legkésőbb 14 nap alatt, a tárgyalási iratokkal együtt a kir. főügyészhez kell átküldeni, aki az iratok átvizsgálása s a netán szükséges intézkedések elrendelése után az igazságügyminiszterhez jelentést tesz. (42. §. 1. bek.)

A rögtönbíráskodás megszüntetését az igazságügyminiszterium rendeli el a belügyi és a honvédelmi miniszterekkel egyetértve. A megszüntető rendelet ugyanoly módon hirdetendő ki, mint a rögtönbíráskodás elrendelése. A rögtönbíráskodás megszüntetése a folyamatban levő ügyekre nézve is e rendkívüli eljárás azonnali abbahagyását jelenti. A már meghozott halálos ítélet is, ha az még nem hajtatott végre, azonnal hatályát veszti, amennyiben az összes függőben levő ügyek rögtön átteendők a gyorsított, illetőleg a rendes bírósághoz. A rendes bíróság, illetőleg ha még hatályban van, a gyorsított büntető eljárásra hivatott bíróság ugy jár el, mintha a rögtönítélőbíróság nem is járt volna el, vagyis az egész ügyet mint új ügyet elejéről kell kezdenie. (45. §.)

HARMADIK SZAKASZ.

Az egyesbíróóságok előtti eljárás.

I. FEJEZET.

A kir. járásbíróóságok előtti büntetőper.

155. §. A járásbíróági eljárás általános jellemzése.

Irodalom: E. Illés K.: A jbr. előtti eljárás 1900 (J. E. É. 167.); *Min. Ind.* 731—763; *Balogh-Illés-Vargha:* III. 357—475; *Juraszsek J. és Schlama-dinger J.:* Büntető eljárás a jár. bír. előtt. 1900; *Liepmann P. u. Mannhardt W.:* Sumarisches Strafverfahren in England u. Strafverf. in Schottland; *Berlin 1908;* C. G. *Douglas:* Summary Jurisdiction Procedure. IX. kiad.; *Bevis O.:* Zur Theorie des Strafverfügungsverfahrens. Zeitschrift XIX. 319—376.

I. A kir. járásbíróóságok hatáskörébe a kevésbé súlyos bűnügyek (a kisebb vétségek s némely kihágások (1. fent 43.

§.) tartozván, az ezek előtti eljárás sokkal rövidebb és egyszerűbb, mint a társas bíróságok előtti per. Az ügy előkészítése és érdemi elintézése itt *egy bíró* kezébe van letéve (csak a felebbviteli eljárás kerül társasbíróság elé), aki a vádló indítványára rövid *nyomozást* tart s ha az eljárás megindításának nincs akadályja, kitzüi a *tárgyalást* s annak fejleményei alapján és a felek meghallgatása után ítéletet hoz.

A Bp. általános vezérelvei a járásbírói perben is érvényesek. *Vád nélkül* itt sincs helye eljárásnak, a *terhelt ügyféli jogai*, a *védelem szabadsága* itt is teljes mértékben érvényesülnek. A *nyomozó elv* (hivatalból bizonyítás-elrendelés), az *anyagigazság*, a *szóbeli, közvetlen tárgyalás*, a *nyilvánosság* az általános szabályok szerint itt is irányadók. Természetesen az ügy csekélyebb fontossága s az eljárás gyorsasága folytán ezek az elvek bizonyos módosításokkal, részben megszorításokkal, részben azonban könnyítésekkel vannak keresztülve.

1. A csekélyebb súlyú bűncselekmények elbírálása a külföldi perjogokban is kivétel nélkül egyes-bíró előtt s külön, rövid eljárás (sommás, — rendőri eljárás) szerint történik. Így Angliában, Franciaországban és Belgiumban a *rendőrbíróságok* (tribunal de simple police), Németországban a *schöffengerichtok*, kihágás esetén, ha a terheltet elővezetik és az beismeri tettét, maga a *járásbíró*, Ausztriában, Hollandiában. Olaszországban a *járásbírók*, mint egyes-bírók járnak el. (L. a külföldi bíróságok összeállítását fentebb 30. §.).

Az eljárás (Angliában „sommás eljárás“, summary jurisdiction procedure, Németországban: summarisches Strafverfahren) mindenütt *rövid nyomozásból* és a *szóbeli tárgyalásból* áll, az ítélet ellen a perirvoslatok köre is meg van szorítva.

2. Hazánkban is már a XIII. századtól kezdve a nemesek kisebb bűntetteiben az alispán és a szolgabíró, a jobbágyokéban pedig a földesur ítéleztek, a legegyszerűbb formák mellett. Ez az állapot tartott egész 1848-ig, 1861 óta ismét a szolgabírók ítélték a csekélyebb bűntettekben és pedig rendi különbség nélkül. Végre 1871 óta, midőn a bíróságok szervezésekor a *kir. járásbíróságok* felállítottak, ez utóbbiak mint egyes bíróságok gyakorolták a kisebb bűncselekmények feletti bíráskodást.

A járásbírói eljárás szabályait ujabban a Bp. életbelépteig, az 1880 augusztus 15-iki 2265/E. sz. ig. min. rendelet tartalmazta. A Bp. (27. §. ut. bek.) e miniszteri rendeletet hatályon kívül helyezi s a járásbírói eljárást beilleszti a Bp.-ba, vagyis a *Bp. rendelkezéseit kiterjeszti* az eljárás ezen egyszerűbb alakjára is. (Bp. 521. §.) a XXIX. fejezetben foglalt eltérésekkel. A Bp. e fejezete tehát nem írja le teljes részletességgel a járásbírói előtti eljárást, csak a rendes társasbírói eljárástól eltéréseket, a különleges rendelkezéseket foglalja össze.

A német Bp. nem szól külön fejezetben a sommás eljárásról, hanem a Bp. illető szakaszainál mindenütt megemlíti, hogy az illető szakasz a Schöffengericht

gerichte, illetőleg Amtsrichterre is vonatkozik. Ez utóbbi módszer azonban ban 1883, 1907-ben 1893, 1908-ban 1954, 1911-ben 2429, 1913-ban 2485 esetben az *osztrák* Bp. rendszere helyesebb.

3. A Bp. a járásbírótság előtti eljárás szabályozásánál is több fontos újítást és javítást eszközölt előbbi eljárásunkon. Így legfontosabb újítások: 1. a *vádelv* érvényre emelése s az *ügyészségi megbizottak* intézményének felállítása, vagyis a hivatalos vádképviselőtről való gondoskodás; 2. a *védői személyzet kiterjesztése*; 3. a *büntető parancs* behozatala, ami az egyszerű ügyek lehető leggyorsabb elintézését idézi elő; 4. a *felebbvitel reformálása* s a *felebbezés megszorítása*. E reformok folytán ma járásbírósnági eljárásunk is teljesen megfelel a modern igazságszolgáltatás követelményeinek.

II. A Bp. (521. §.) értelmében a Bp. összes előbbi rendelkezései (1—28. fejezet) a járásbírósnági eljárásban is alkalmazandók, amennyiben a törvény az alábbiakban (522—560. §§.) eltérő szabályokat nem tartalmaz. A Bp.-nak tehát ugy általános rendelkezései, mint az eljárás részletes szabályai is voltaképen itt is irányadók, ha csak a törvény kifejezetten mást nem rendel. Ezek az eltérő rendelkezések vonatkoznak részint egyes szervezeti kérdésekre (vád- és védelem képviselője), részint az eljárás rendszerére, annak egyes szakaira, — részint az egyes perszakok részleteire.

1. A vádképviselő.

A *közvádat* a járásbírósnág előtt rendszerint *ügyészségi megbizott* képviseli. (Bp. 522. §.). A fő és a pótmagánvádló szereplésének a rendes szabályok (41—52. §§.) szerint van helye.

A Bp. előtt jb. eljárásunkban a közvád önálló képviselőtéről nem volt gondoskodás. A kir. ügyészségnek ugyan joga volt hivatalból üldözendő vétség vagy kihágás esetében a járásbírósnág előtt is vádlóképen fellépni, de ezt a munkahalmaz miatt igen ritkán tette s így a tárgyaláson a közvádoló teendőit rendesen maga a bíró végezte. Az eljárás megindítása sem függött az ügyészség indítványától, mert azt rendszerint a hatóságtól, vagy megnevezett személytől eredő feljelentés pótolta. Ilyenformán előbbi járásbírósnági eljárásunk a nyomozó rendszer jellegével bírt, amelynek visszasságai pedig az egyes bíró előtti eljárásban még nyomasztóbbak, mint ha az ügyben társas bíróság ítél." (Min. ind. 733.).

Az *ügyészi megbizott* szerepét és viszonyát a kir. ügyészséghez — mint fentebb láttuk — a Bpé. (9—14.) szabályozza. Szerepe tisztán a járásbírósnági ügyekre szorítkozik, de ezekben épp oly hatáskörrel jár el, mint bármely más ügyészségi tag. Az ügyészségi megbizott tehát nem végezhet olyan *ügyészi teendőket*, melyek valamely *törvényszéki* ügyben a járásbírósnágra bizott vizsgálat vagy vizsgálati cselekmények tekintetében merültek fel.

2. A védelem és a sértett képviselője.

A terheltnek védője ügyvéden és jogtanáron kívül férfi-

hozzátartozója (205. §. 1. pontja), ha nem is ügyvéd, továbbá ügyvédjelölt (ügyvédhelyettes) is lehet; utóbbiak (ügyvéd, ügyvédjelölt) az eljárás folyamán mind szóban, mind írásban az állam nyelvét kötelesek használni. (Bp. 523. §. 2—3. bek.) Hivatalból védő nem rendelendő.

A szülő gyermekének, a férj feleségének, a gyám vagy gondnok gyámoltjának, illetőleg gondnokoltjának *képviselőként külön meghatalmazás nélkül is eljárhat* és a magánvádra üldözendő bűncselekmények (41. §.) miatt *vádat is emelhet.* (Bp. 523. §.).

A *sértett meghatalmazottja* szintén lehet ügyvéd, ügyvédhelyettes, ügyvédjelölt vagy a sértett férfi hozzátartozója, sőt törvényes képviselője is.

A védelemre nézve a törvényszéki pertől eltérőleg azt a szabályt állítja fel a törvény, hogy a védő *a terhelt letartóztatása alatt is hatósági ellenőrzés nélkül érintkezhetik védőjével.* (523. §. 1. bek.). A Bp. 63. §-ának korlátozó rendelkezése tehát itt nem érvényes.

Az ügyvédjelölt, ki járásbíróági ügyben önálló védő gyanánt szerepelt, szintén kérheti díjainak megállapítását. (Jogegység 183. BJT. 326.). *Kuria J. E.* A férj által neje helyett tett indítvány a jb. eljárásban oly hatállyal bír, mintha a nő tette volna. BJJ. LX. 75.

Magánügyénc minden nyilatkozatot vagy kérelmet szóval is előterjeszhetnek. A járásbíróság, illetőleg az ügyészégi megbízott, miután a jelentkező személyazonosságáról meggyőződött, nyilatkozatáról, illetőleg kérelméről jegyzőkönyvet vesz fel. (524. §.).

3. *Vizsgálatnak és vádalküldési eljárásnak* (Bp. XV fejezet) a járásbíróság előtti perben nincs helye. (Bp. 528. §. 1. és 4. bek.). A per szakai tehát itt mindössze:

- a) *nyomozás,*
- b) *tárgyalás,*
- c) *perorvoslatok.*

156. §. *Az eljárás megindítása.*

I. A járásbíróság előtti eljárás gyorsaságát és egyszerűségét leginkább az idézi elő, hogy a tárgyalást, mely a társas bíróság előtti eljárás főtárgyalásának felel meg, nem előzi meg oly hosszas előkészítő eljárás, mint ennél. Az *előkészítő eljárás* a járásbíróság előtti eljárásban tulajdonképen csak *az eljárás megindítása iránti bírói határozatban,* a tárgyalás kitűzésében áll, melyet a járásbíró az ügyészégi megbízott, illetőleg a sértett indítványa alapján hoz.

II. *A feljelentés és a főmagánvádló vádindítványa.* A járásbíróóság a hatáskörébe tartozó cselekményekről rendszerint *feljelentés* útján értesül, melyet hatóságok vagy magánszemélyek az általános szabályok szerint tehetnek. A BP. által a járásbíróósági perre is alkalmazott vádelv szerint azonban a járásbíró is csak *a vádló* (ügyészi megbizott, fő- vagy pótmagánvádló) *indítványára*, illetőleg kívánságára indíthatja meg az eljárást.

1. *A feljelentés* vagy a főmagánvádló által tett *vádindítvány* (41. §. 1. bek.) rendszerint az illetékes járásbíróóságnál teendő, azonban azt más kir. bíróságok, a kir. ügyészség és a rendőri hatóságok és közegek is kötelesek elfogadni és az illetékes (89. §. 2. bek.) járásbíróósághoz áttenni. (Bp. 525. §. 1. bek.).

A főmagánvádló „vádindítványának“ megkönnyítéseül a törvény kifejezetten megemlíti, hogy *a sértett*, illetőleg *törvényes képviselője*, továbbá *a sértett nő férje* részéről tett *feljelentés vádindítványnak* tekintendő és a büntető törvények értelmében az eljárás megindításához szükséges *magánindítványt is pótolja.* (525. §. 2. bek.).

2. *A járásbíróóság* a közvetlenül nála tett vagy hozzá érkezett feljelentést vagy vádindítványt, indítványt, illetőleg nyilatkozat (41. §. és 532. §. második bekezdés) előterjesztése végett *haladék nélkül közli az ügyészségi megbizottal.* Egyidejűleg azonban teljesíti a bűnjelek megőrzése vagy a terhelt szökésének megakadályozása végett, illetőleg letartóztatása következtében *halasztást nem tűrő intézkedéseket*, nevezetesen a sürgős szemléket és tanukihallgatásokat is. (525. §. 3. bek.).

Magánindítványra üldözhető bűncselekményeknél a sértett által tett indítvány azért közlendő az ügyészségi megbizottal, mert neki joga van főmagánvád esetében is a vád képviselőtét közérdekből átvenni, ez iránt kell tehát egyfelől nyilatkoznia, másfelől az iránt, hogy hozzájárul-e a főmagánvádlónak, esetleg büntető parancs kibocsátása iránt tett indítványához.

3. *Hivatalból üldözendő bűncselekmények* tárgyában az ügyészségi megbizott vádat emelhet a sértett vagy hatóság részéről tett feljelentés nélkül is (526. §. 1. bek.), tehát úgy a saját értesülése, mint az egyenesen hozzá beadott bárminő (esetleg névtelen) feljelentés alapján is.

4. Ha az ügyészségi megbizott a nála tett, vagy vele közölt feljelentés vagy vádindítvány alapján *a vád képviselőtét nem vállalja el*, erről a feljelentés és csatolmányai megküldésével értesíti a járásbíróóságot, mely — amennyiben a

feljelentést, illetőleg a vádindítványt a sértett, annak törvényes képviselője vagy a sértett nő férje tette, — annak alapján haladék nélkül úgy jár el, mintha a sértett a vád képviselőjét átvette volna.

Minden más esetben, vagyis ha a vádemelésre elegendő alapot lát, az ügyészségi megbizott a hozzá érkezett feljelentések és indítványok alapján a járásbírósnál megfelelő indítványt tesz. (526. §. 2—3. bek.).

A Bp. előtti gyakorlatunkban a *megnevezett* személy által tett *feljelentésre*, bárki tette is azt, a járásbíró hivatalból mindig köteles volt megindítani az eljárást. Ma a vádló indítványa elengedhetetlen.

III. *Az eljárás megindítása vagy annak megtagadása.* Az ügyészségi megbizott indítványának vagy nyilatkozatának megérkezése után a járásbíró megvizsgálja az indítvány vagy feljelentés törvényszerűségét, valamint saját hatáskörét és illetékességét s ahhoz képest határoz az eljárás *megindítása* vagy annak *megtagadása* iránt. E határozat négyféle lehet:

1. ha az ügyészségi megbizott a vád képviselőjét *nem vállalta el*, azonban a feljelentést vagy magánindítványt a sértett vagy ennek törvényes képviselője vagy a sértett nő férje tette, ez esetben a sértett külön értesítése nélkül az ily magánindítvány vagy ennek tekintendő feljelentés mint *pót-magánvád* alapján *megindítja az eljárást*;

2. ha az eljárás megindítását a *vád emelésére jogosultaknak* (Bp. 2. 41., 42. §§.) *egyike sem kívánja*, vagy ha a vád tárgyává tett cselekmény *nem büntethető*, vagy ha a *magánindítvány hiányzik*: az eljárás megindítását végzéssel *megtagadja* s erről a vádlót, illetőleg a feljelentőt értesíti (Bp. 527. §. 1. bek.);

3. ha az ügy elintézése *más bíróság vagy hatóság hatáskörébe vagy illetékessége alá tartozik*, a járásbíró ahhoz az ügy iratait *átteszi* és a letartóztatott terhelhet a 144. §. 3. bek. esetén kívül (t. i. ha a letartóztatott egyén nem azonos a terhelttel) az illetékes hatósághoz *átkisérteti*, a vádlót pedig *ekkor is értesíti*. (527. §. 2. bek.).

Az ügy áttétele nem rendelhető el, ha törvényszék vagy felsőbb bíróság az ügyet a járásbíró hatásköréhez és illetékességéhez tartozónak nyilvánította, vagy mint ilyet visszaküldte. (527. §. 4. bek.).

4. *Amennyiben nincs ok az eljárás mellőzésére vagy az ügynek áttételére*, a járásbíró *megindítja az eljárást*.

(527. §. ut. bek.) vagyis *kitüzi a tárgyalás határnapját.* (528. §. 2. bek.).

A tárgyalás kitüzése és a tárgyalásra idézés ellen perorvoslatnak nincs helye. (528. §. 5. bek.).

Az eljárás megindítását *megtagadó végzés* ellen felfolyamodás használható a törvényszékhez.

A Kuria elvi jel. határozattal kimondta, hogy amiatt, mert a gyanúsított terhére rótt eselekmény *nem látszik bebizonyíthatónak* (tagadás esetén nincs bizonyíték), az eljárás megindítása *nem tagadható meg.* BJT. LV. 137., (L. Degré L. u. o. 284.), Havas M. LVI. 4.

Illetéktelenség címén az ügy csak *a tárgyalás kitüzése előtt* tehető át más járásbírsághoz. (Kuria E. H. 1906. évi 6707. sz. BHT. IV. 476.).

IV. *A nyomozás és a tárgyalás előkészítése.*

1. A járásbírói ügyben tartott „nyomozás” nem a vádló, hanem a *bíróság tájékoztatására* szolgál s így az voltaképpen a törvényszéki ügyekben tartott vizsgálattal egyezik meg. A nyomozás azonban itt csak *a mellőzhetetlenül szükségesekre szorítkozik* s azt a feljelentés után *az eljáró bíró teljesíti vagy teljesített.* (528. §. 1. bek.).

2. Tárgyalás előtt a *terhelt* csak az esetben hallgatandó ki, ha *fogva* kísérték a járásbíróshoz, *a sértett* pedig csak a feljelentés vagy vádindítvány *szóbeli előterjesztése alkalmával*, valamint akkor is, *ha a vád tárgya másként nem tudható ki*, illetőleg a vád támogatására szolgáló *bizonyíték másként nem szerezhető meg.* (528. §. 5. bek.).

Részletes utasításokat tartalmaz a BP. a tárgyalásra való idézésre nézve.

A tárgyalásra megidézendők: a *terhelt*, ennek *védője*, az *ügyészégi megbízott*, vagy ha azt külön kívánta, a *kir. ügyesség*, illetőleg a *magánvádló* vagy a *magánvádlónak* tekintendő (525. §. 2. bek.) *sértett*, továbbá a *magánfél*, valamint a *tanúk* és a *szükséges szakértők*. Ha a főmagánvád esete nem forog fenn és a kir. ügyesség elvállalta a vád képviselését, a sértett csak akkor idézendő meg a tárgyalásra, ha kihallgatása a bizonyítás érdekében szükséges. Ha szükségesnek látszik, a bíróság a terheltet, a magánvádlót és a sértettet személyes megjelenésre is kötelezheti. (529. §.).

Az idézésben a felek felszólítandók, hogy *még be nem jelentett tanúikat és egyéb bizonyítékaikat magukkal hozzák*, vagy a bíróságnak a tárgyalás előtt olyankor *jelentésük* be, hogy még kellő időben megidézhetők, illetőleg megszerzethetők legyenek. (530. §. 1. bek.).

A *terheltnak* szóló *idézőlevél* tekintetében a törvény két esetet vesz fel: 1. ha az *kizárólag kihágás* vagy egyedül *pénzbüntetéssel büntetendő vétség* miatt van kibocsátva, megemlítendő, hogy a *terhelt maga helyett védőt is küldhet* és hogy *a tárgyalást távollétében is meg fogják tartani*; 2. ha pedig az idézőlevél *szabadságvesztéssel büntetendő vétség*, vagy ily vétség mellett még más vétség, illetőleg kihágás miatt van kibocsátva, abban a terheltet arra kell figyelmeztetni, hogy *ha meg nem jelen és elmaradását elfogadható módon ki nem menti, elő fogják őt vevetni.* (530. §. 2. bek.).

A *magánvádlo*, illetőleg a magánvádlónak tekintendő sértett azzal idézendő, hogy amennyiben a tárgyalás órájára sem ő, sem képviselője nem jelen meg a bíróság előtt, a vádtól elállottnak fogják tekinteni. A *magánfél* arra figyelmeztetendő, hogy elmaradása, illetőleg képviseletének elmulasztása esetén magánjogi igényét a bíróság előterjesztett kérelme alapján bírálja meg. A *sértett* (ha az ügy megbizott képviseli a vádat), a tárgyalás határnapjáról azzal a figyelmeztetéssel értesítendő, hogy ha meg nem jelenik, illetőleg magát nem képviselteti, a bíróság azt fogja védelmezni, hogy a közvádlo által esetleg elejtendő vád képviseletét nem szándékozik átvenni. (530. §. 4—6. bek.).

3. A *tárgyalási határnap* akként tüzendő ki, hogy közte és az idézőlevél vétele közt a terheltnek, a megjelenésre szükséges időn felül, *még legalább egy napi időköz* maradjon, továbbá hogy a tárgyalás az előzetes letartóztatás idejéül (az 537. §. 1. bek.) megállapított határidő lejárta előtt lehetőleg megtartható legyen. (530. §. 3. bek.).

4. A polgári sommás eljárás analogiájára a BP. a tárgyalás megtartásának egy még gyorsabb, határnap kitűzése és idézés nélküli módját is megengedi. Nevezetesen: *Ha a felek a járásbíróságnál egyszerre megjelennek*, vagy a feljelentés, illetőleg magánindítvány megtétele után *nyomban előhívhatók*, ily esetben a tárgyalás a terhelt bejegyzésével minden előző eljárás és idézés nélkül is megtartható. (531. §. 1. bek.).

E gyors eljárás nem sértheti a terhelt érdekét, mert elengedhetetlen feltétele, hogy ebbe a terhelt beleegyezzen.

Ha *tettenkapás* vagy *beismerés* esete forog fenn, ez esetben az így megkezdett tárgyalás nem szakítható félbe. E két eseten kívül azonban a terhelt kívánságára a tárgyalást a vádnak és a támogatására szolgáló bizonyítékoknak tisztába hozása után a terhelt bizonyítékainak beszerzése végett szükséges időre félbe kell szakítani. (531. §. 2. bek.).

157. §. A büntető parancs.

Irodalom: Szilassy Pál: BJT. LIII. 97., 261., Mezei Pál: u. o. 161., Drahanovszky G.: u. o. LV. 49., F. K.: BJT. LVII. 1.; Fischer: Der Strafbefehl. Dresden 1884.; Hertsch: Der amtsrichterliche Strafbefehl. Dresden 1897; Friedländer: Zeitschrift XVIII. 495—533.; Bommer: Die Rechtskraft des Strafbefehls. Bruchsal 1901.

I. A járásbírósági eljárásnak egy sajátos, annak a lehető leggyorsabb és legegyszerűbb befejezését elősegítő intézménye a *büntető parancs*, melynek lényege abban áll, hogy a járásbíró a legcsekélyebb súlyú bűncselekmények

miatt tett feljelentés vagy vádindítvány alapján, ha a feljelentő, vagy vádló által bemutatott bizonyítékok meggyőzték a vád alaposágáról, minden más *intézkedés vagy tárgyalás*, valamint a *terhelt kihallgatása nélkül pénzbüntetést szab a terheltre* s meghagyja neki, hogy azt vagy fizesse ki, vagy ha a büntető parancsot alaptalannak, vagy helytelennek tartja, az ellen kifogást tegyen. Ha a terhelt belenyugszik a meghagyásba, az *jogerős ítélet erejére emelkedik* s végrehajtható lesz, ha ellenben kifogást tesz, az eljárás a rendes szabályok szerint megindítandó és folytatandó.

1. A büntető parancs ugyan egyenes ellentétben áll a bűnvádi eljárás azon alapelveivel, hogy senki kihallgatás nélkül el nem ítéltető, azonban a tulajdonos célszerűségi tekintetek igazolják, hogy ezen az elven kivételesen esorbát ejtsen a törvény. A büntető parancs kibocsátása által a járásbíró nagy és legtöbbször felesleges munkától szabadul meg, mert az ide utalt ügyek sokszor tényleg tárgyalás nélkül, a vádindítvány alapján érdemlegesen elbíráltatók. S az ily minimális súlyú cselekményeknek sokszor maga a terhelt sem óhajt védekezni s belenyugszik, hogy ügye az ő jelenléte nélkül intéztesék el. De az elméleti kifogás teljesen el is esik, mert a büntető parancsban a bíró csak arra az esetre szab ki büntetést, ha a terhelt abban megnyugszik. A védelemtől eszerint egyáltalán nem fosztja meg ez intézmény a terheltet, mert ő egy szavával, sőt a BP. szerint a *parancs egyszerű nem teljesítésével* az egész kivételes eljárást megsemmisítheti. Ama nagy gyakorlati előnyök pedig, melyeket ez intézmény nyújt, igen is kívánatosá tettek annak meghonosítását.

2. A büntető parancsot (Strafbefehl, Mandat) egyes particularis német b. prtsok hozták be először (porosz 1849, badeni 1864, szász 1868), felvették azután az 1873-iki *osztrák* és az 1877-iki *német* prtsok, ezek nyomán honosította meg a Bp. Nálunk különben a váltóeljárásban kibocsátható *sommás végzés* és az 1893: XIX. t.-c. által behozott *fizetési meghagyás* tekinthetők ez intézmény előzőinek. (L. bővebben Min. Indokolás: 742.) (A „büntető parancs“ elnevezés nem szerencsés és nem is jellemző, jobb lett volna „pénzbüntetési meghagyás.“) Eddigélé az új intézmény nem lett népszerűvé nálunk. 1900-ban mindössze 996, 1901-ben 1627, 1904-ben 1644, 1905-ben 1606, 1906-ban 1883, 1907-ben 1947, 1908-ban 1954, 1911-ben 2429, 1913-ban 2485 esetben vált jogerőssé a kibocsátott büntető parancs (legtöbbször anyakönyvi kihágásokért vétetik fogvatba.)

II. *A büntető parancs kibocsátásának feltételei* a Bp. (523. §.) szerint a következők:

1. a büntető parancs csak *kihágás vagy egyedül pénzbüntetéssel büntethető vétség* esetében bocsátható ki;

2. ezek miatt is csak akkor, *ha a bíró 200 koronát meg nem haladó pénzbüntetést talál kiszabandónak*;

3. csak *szabaddalbon levő terhelt ellen* bocsátható ki;

4. csak akkor, ha a feljelentést *hatóság, közhivatalnok, rendőri közeg, katonai őr vagy őrség, felesketett erdőőr, mezőőr vagy hegyőr hivatalos eljárása közben szerzett közvetlen tapasztalata alapján teszi és valósága ellen nem merül fel aggodalom, vagy pedig* ha a feljelentést vagy vádindítványt *magánegyén* tette is, de *a terhelt bűnösségét köz- vagy magánokirattal, vagy más bizonyítékkal valószínűvé tette és a bíró meg van győződve a vád alaptalanságáról;*

5. hatóság vagy hivatalos közeg által tett feljelentés esetén csak *a közvádoló írásbeli indítványára, magánegyén által tett feljelentés esetében pedig vagy a közvádoló indítványára, vagy ha azt a magánvádoló indítványozta, a közvádoló hozzájáruló nyilatkozatára* bocsátható ki.

Mіндеzen feltételek együttes fennforgása esetében is a bíró csak jogosítva van a büntető parancs kibocsátására, de kötelezve nincs s így ha a terhelt vagy az igazság érdekében szükségesnek látja a tárgyalás elrendelését, mellőzheti a büntető parancs iránt tett indítványt és tárgyalást tűzhet ki. Egyenesen mellőzendő pedig a büntető parancs kibocsátása, ha a terhelttel szemben bűnhalmazat forog fenn s egyik vagy több cselekmény olyan, amely miatt azt nem lehet kibocsátani.

Elzárással büntetendő *kihágás* miatt szintén bocsátható ki büntető parancs, de csak akkor, ha a bíró a feljelentés adatai alapján a KBTK. 21. §-a értelmében az elzárást pénzbüntetésre látná átváltoztatandónak.

III. *A büntető parancs alaki és tartalmi kellékei.*

A büntető parancsnak, mely a terheltre *előleges tárgyalás nélkül szab ki büntetést*, tartalmaznia kell: 1. a terhelt nevét és állását vagy foglalkozását, 2. a vád tárgyává tett bűncselekmény megnevezését, valamint tárgy, hely és idő szerint való megjelölését, 3. a feljelentő, illetőleg a vádindítványt tevő sértett nevét, 4. a bizonyító adatok felsorolását, 5. a pénzbüntetés összegének meghatározását, annak be nem hajthatás esetére mily nemű és tartamu szabadságvesztés-büntetésre való átváltoztatását, 6. az alkalmazott törvény vagy rendelet szakaszának idézését, 7. azt az utasítást, hogy a terhelt a pénzbüntetést tizenöt nap alatt a járásbíróságnál fizesse le; 8. azt a figyelmeztetést, hogy a bíróság a pénzbüntetés lefizetésének elmulasztása esetében, a fizetésre kitűzött határidő lejárta után, a terheltnek, házastársának vagy törvényes képviselőjének kérelmére pedig azonnal szabályszerű tárgyalást fog kitűzni; végre 9. figyelmeztetendő a terhelt, hogy ha a büntető parancs-

ban megnyugszik, a kiszabott pénzbüntetés lefizetésére a járásbírószágtól halasztást kérhet, vagy részletfizetés megengedését kérheti. (533. §.).

A büntető parancs jelentősége tette szükségessé, hogy a BP. annak kézbesítéséről és megmagyarázásáról is különösen gondoskodik. Ugyanis: A büntető parancsot a bíróság székhelyén annak erre kijelölt közege, egybeült törvényhatóság jogával felruházott és rendezett tanácsu városban a hatóságnak erre alkalmas és megbízott közege, nagy- és kisközségekben a községi, illetőleg a körjegyző kézbesíti. A kézbesítő köteles a büntető parancsot a terheltnek saját kezébe adni, előtte felolvasni és egyuttal megmagyarázni, ezeknek megtörténetét pedig a kézbesítő-íven bizonyítani. (534. §.).

IV. A további eljárás.

A büntető parancs kézbesítése után két eshetőség áll elő: 1. a terhelt vagy *kifizeti* a kiszabott pénzbüntetést, illetőleg fizetési halasztást vagy részletfizetés megengedését kéri, tehát *megnyugszik* a büntető parancsban, 2. vagy *nem fizeti ki* a pénzbüntetést, se fizetési halasztást nem kér, illetőleg ő vagy házastársa, vagy törvényes képviselője az ügy tárgyalását kéri, tehát hallgatagon vagy kifejezetten *kifogással él* a büntető parancs ellen. Az első esetben, a terhelt megnyugvásával, az eljárás véget ér s a büntető parancs *jogerős ítélet* hatályát nyeri, a második esetben pedig az eljárás rendes utra tér s a bíróság az ügy *tárgyalására* azonnal határnapot tűz ki. (535. §. 1. bek.).

A *tárgyalásra* nézve ismét két eshetőség van. Első, ha a terhelt a kitűzött időben (a tárgyalás órájára) nem jelenik meg, sem maga helyett védőt nem küld, sem házastársa vagy törvényes képviselője meg nem jelennek a tárgyaláson. Ez esetben a bíró nem fog tárgyalást tartani, csak azt állapítja meg, hogy az idézést a terhelt szabályszerűen megkapta-e s ha ez igazolva van, a makacsságban levő terhelttel szemben a kibocsátott büntető parancsot *jogerősnek* vagyis *végrehajthatónak mondja ki*. (535. §. 4. bek.). A jogerős büntető parancs ellen semmiféle perorvoslatnak, még újrafelvételnek sincs helye, csupán a vétlen elmaradás miatt lehet igazolással élni.

A másik eshetőség az, ha a tárgyalásra a felek s így a terhelt vagy helyette házastársa, illetőleg képviselője is megjelennek. Ez esetben a tárgyalás a rendes szabályok szerint megtartandó és az ítélet hozásánál a büntető parancs a bíróságot semmi irányban nem köti. (535. §. ut. bek.).

158. §. *A terhelt személyére vonatkozó intézkedések.*

A terhelt személye ellen az eljárás sikerének biztosítása végett alkalmazható kényszereszközökre nézve a törvény szintén lényeges enyhítéseket állapít meg a társas bíróság előtti eljáráshoz képest, mert a járásbíróság elé tartozó ügyekben indokolatlan lenne oly szigorú előzetes kényszereszközök alkalmazása, melyek esetleg súlyosabbakká válnának, mint az elítélés esetén kiszabható büntetés. A BP. ez okból kimondja, hogy *a terhelt ellen sem nyomozó-levél nem bocsátható ki, sem személyleírásának körözése, sem vizsgálati fogság egyáltalán el nem rendelhető.* (536. §. 1—2. bek.). A járásbírósági eljárásban e szerint a terhelt ellen csak az *elővezetés* és az *előzetes letartóztatás* alkalmazhatók, ez utóbbi is azonban több tekintetben korlátozva van. Ezek a korlátozások, illetőleg a terhelt javára szóló eltérések a következők:

1. Ha a terhelt lakóhelye ismeretlen, *a távollevő terhelt tartózkodóhelye lehetőleg kipuhatólandó* és ha ez sikerült, a terhelt *megidézendő*, illetőleg amennyiben erre a törvényes (131. §.) feltételek megvannak, *elővezetése rendelendő el.* (536. §. 1. bek.). Az elővezetés feltételei és foganatosítása tekintetében nincs eltérés a társasbírósági eljárás szabályaitól.

2. *Előzetes letartóztatásnak:* a) csak *szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő cselekmény miatt*, b) csak *szökés veszélye, külföldiség* vagy *bűnismétléssel fenyegetőzés miatt* (141. §. 2., 4., 5. pont), c) de ez esetben is csak akkor van helye, ha a terhelt ellen *igen nyomatékos gyanu merült fel*, vagy *el van ítélve* és az ítélet ellen felebbezett. (536. §. 3. bek.).

Nincs helye e szerint a tettenkapás és az összejátszás veszélye miatt el. let.-nak.

A fegyveres erőnek vagy a csendőrségnek tényleges szolgálatban álló tagja ellen előzetes letartóztatás, kivéve, ha szökésben van, nem foganatosítható, hanem az ilyen terheltnek felfüggyelet alatt tartása végett a feljebbvaló katonai hatóság megkeresendő. A letartóztatott katonai szökevény a legközelebb levő katonai hatóságnak adandó át. Bp. 536. §. 4—5. bek.

3. Az előzetes letartóztatás tartama is rövidebb, ugyanis: *kihágás miatt csak 48 óráig, vétség miatt az ítélet előtt csak 8 napig tarthat.* (537. §. 1. bek.).

Felmentő ítélet esetében az előzetes letartóztatás azonnal megszüntetendő, büntetést megállapító ítélet esetében pedig akkor is, *mihelyt a kiszabott szabadságvesztés-büntetés tar-*

tamát elérte. Az előzetes letartóztatásnak teljes tartama a büntetésből mindig levonandó. (537. §. 4—5. bek.).

4. A biztosíték melletti szabadlábonhagyásra nézve azt a könnyítést állapítja meg a törvény, hogy nemcsak vagyoni, de *személyi biztosítékot*, u. n. *kezeséget is elfogad*. Az előz. letartóztatást ugyanis az említett határidő letelte előtt is meg kell szüntetni, ha a terhelt vagy helyette más valaki *megfelelő biztosítékot* (162., 163. §§.) tesz le, vagy *ha a terheltnek gazdája, illetőleg munkaadója, vagy a bíróság előtt ismert más egyén kezeséget vállal azért, hogy a terhelt szabályszerű idézésre a bíróság előtt bármikor megjelenik és ha a kezes feddhetetlensége és megbízhatósága ellen nem merül fel kétség*. (537. §. 2. bek.). A biztosíték vagy kezeség elfogadhatósága felett az ítélőbíró határoz. (538. §. 2. bek.).

Ha a terhelt az idézésre nem jelenik meg, a kezes elmarasztalandó a terhelt elfogatásának és elővezetésének költségeiben. (537. §. 3. bek.).

5. Az előzetes letartóztatás *elrendelése és megszüntetése tekintetében a vizsgálóbíró hatásköre* (143. és 160. §.) az *ítélőbírót illeti*. (538. §. 1. bek.). Rendszerint tehát a járásbíró maga rendeli el és szünteti meg az előzetes letartóztatást. Az általános szabályok (BP. 143. §.) értelmében azonban elrendelheti esetleg a *rendőri hatóság és a felsőbb bíróság* (törvényszék) is.

Az ügyészégi megbízott az ő. vagy a kir. ügyesség indítványára elrendelt vagy fentartott (160. §. második bekezdés) előzetes letartóztatás megszüntetése előtt *meghallgatandó*. (538. §. 3. bek.).

Az előzetes letartóztatást *megszüntető* végzés ellen felfolyamodásnak nincs helye. (538. §. ut. bek.).

159. §. A tárgyalás.

A járásbíróság előtti *tárgyalás* a törvényszéki főtárgyalásnak felel meg, itt is ez a per döntő szaka, s menete is főbb vonalaiban ugyanaz, ezért annak szabályai (XVIII. fejezet) megfelelően itt is alkalmazandók (542. §. 1. bek.) Természetes azonban, hogy ugy a bíró, mint az ügy különbségénél fogva több jelentékeny eltérés van köztük.

I. *A felek jelenléte*. A bűnvádi eljárás azon alapvető szabálya, hogy a bíróság a *vádló és vádlott jelenlétében* tarthat csak *tárgyalást* s hogy tulajdonképen épen a két perbeli fél

által előtte lefolytatott vita alapján ítélt, a járásbíróági eljárásban is érvényes. *Vádló és vádlott nélkül szabály szerint a járásbíró sem tárgyalhat. A vádlottra nézve azonban egy kivételt tesz a törvény s a legkisebb bűncselekményeknél megengedi a makacsági eljárást, t. i. a tárgyalás megtartását a terhelt jelenléte nélkül.*

1. A *vádló* (közvádló vagy fő, illetőleg pótmagánvádló) jelenléte feltétlenül kötelező. A törvény kifejezetten rendeli, hogy *oly ügyben, amely hivatalból üldözendő vétség vagy kihágás miatt van indítva, a tárgyalást az ügyészégi megbízott jelenléte nélkül nem lehet megtartani.* (539. §. 1. bek.).

Az ügyészégi megbízott elmaradása a kitűzött s vele közölt tárgyalásról azonban nem elég az eljárás megszüntetéséhez, mert ehhez a vádló részéről *a vádnak kifejezett elejtése vagy át nem vétele* szükséges, az elmaradt közvádló tehát rövid úton meghívandó s ha ekkor sem jelenne meg, a tárgyalás elnapolandó és felettes fegyelmi hatósága értesítendő.

Kuria J. E.: Az ügyészégi megbízott jelenléte a tárgyaláson nemcsak a hivatalból üldözendő, hanem a *magánindítványi bűncselekmények* esetében is kötelező, kivéve a főmagánvád (Bp. 41. §.) esetét. BHT. II. 143. sz. Pótmagánvádló szereplése esetén tehát az ügy. megbízottnak jelen kell lennie a tárgyaláson, éppúgy, mint a társasbíróság előtti eljárásban.

Magánvád esetén a magánvádló jelenléte szintén elegendhetetlen, a magánvadra jogosultak elmaradásának azonban már szigorubb következménye van, amennyiben ha a tárgyalás helyén a kitűzött órára sem a fő- vagy a pótmagánvádló, illetőleg a magánvádlónak tekintendő sértett, sem meghatalmazottjuk rendes idézés dacára nem jelent meg és elmaradásukat elfogadható módon ki nem mentették, a vád emelésére jogosultak közül pedig senki sincs jelen, vagy a jelenlevő jogosult nem hajlandó a vád képviselőtnek átvételére, a járásbíró *végzéssel megszünteti az eljárást.* Az így, a magánvádló, illetőleg a sértett elmaradása miatt hozott megszüntető végzés ellen perorvoslat kizárásával *csak igazolásnak* van helye. (539. §. 2—3. bek.).

A bíró azonban a már meghozott megszüntető határozatot is félre teheti és megtarthatja a tárgyalást, ha a sértett a tárgyalás befejezése után még oly időben jelen meg, midőn a többi megidézettek még nem távoztak el. Ezen intézkedés ellen perorvoslat nem használható. (u. o. 4—5. bek.).

A „magánvádlónak tekintendő sértett“ alatt a BP. azt a sértettet érti, aki a feljelentést vagy a vádindítványt (magánindítvány) tette s aki amiatt.

mert az ügy. megbizott nem vállalta el a vád képviselőjét, külön értesítés nélkül magánvádlnak (természetesen pót-magánvádlnak) tekintendő. A BP. itt nem írja elő a sértettek írásbeli értesítését, mint a törvényszék előtti eljárásban, hanem csak a tárgyaláson *jelenlevő* sértettek vagy csatlakozók hivandók fel a vádképviselőt átvételére.

2. A *terhelt* jelenléte tekintetében a törvény különbséget tesz: 1. a szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő vétség; 2. a csak pénzbüntetéssel sujtható vétség vagy pusztán kihágás miatt indított eljárás közt.

Az első esetben a *terhelt* jelenléte a tárgyaláson nélkülözhetetlen, ezért *ha szabadságvesztéssel büntethető vétség miatt, vagy személyes megjelenés kötelezettségével* (529. §. ut. bek.) *idézett terhelt igazolatlanul elmarad*, a bíróság őt *elővezeteti* vagy amennyiben ez a tárgyalás napján már nem lehetséges, *a tárgyalást elnapolja* és intézkedik a terheltnek az új tárgyalásra leendő elővezetése iránt. (540. §. 2. bek.).

A második esetben, ha a *terhelt* a tárgyalásról elmaradt, ismét különbség teendő a tekintetben, hogy *személyes megjelenés kötelezettségével* vagy *anélkül lett-e idézve*, illetőleg ez utóbbi esetben a *tényállást a terhelt kihallgatása nélkül tisztába lehet-e hozni vagy nem*. Ha a *terhelt* a személyes megjelenés kötelezettségével idéztetett, mert a bíró a vádindítványból, vagy a nyomozás adataiból előrelátta, hogy a tényállás a *terhelt* jelenléte nélkül tisztába nem hozható, vagy ha a bíró a tárgyalás alatt győződik meg erről: ez esetben a terheltet vagy nyomban elővezeteti, vagy a tárgyalást elnapolja s az új határnapra intézkedik a terhelt elővezetetéséről, úgy, mint az előbbi esetben.

Ha a *terhelt* nem lett személyes megjelenés kötelezettségével idézve s a tényállás kihallgatása nélkül is tisztába hozható, csak ez esetben van helye a makacssági eljárásnak. Ilyenkor ugyanis ha az elmaradt *terhelt* csak kihágás, vagy egyedül pénzbüntetéssel büntethető vétség miatt volt megidézve és a tényállást kihallgatása nélkül is tisztába lehet hozni, a bíró a tárgyalást megtartja és a *felmerült bizonyítékok alapján ítélt*. (540. §. 2. bek.).

A *terhelt* elmaradását azonban nem szabad beismerésnek venni, hanem a tényállást egyéb bizonyítékok alapján kell tisztába hozni s ahhoz képest a terheltet elítélni vagy felmenteni. Az így hozott ítélet ez esetben a vádlottnak kézbesítendő s az ellen a vádlott nemesak a rendes perorvoslatokkal élhet, de *igazolást* is kérhet. Ha a bíróság annak helyt ad, ez esetben *új tárgyalás* tartandó. Amennyiben azonban a vádlott az új határnapról is elmarad és azon

védője vagy törvényes képviselője sem jelen meg, a vádlott távollétében hozott korábbi ítélet hatályban marad. (540. §. 3—4. bek.).

A *Kuriai gyakorlatból*: J. E. Törvénysértés, ha az 540. §. 2. bek. esetében a bíróság tárgyalást tartott és ítéletet hozott anélkül, hogy a terheltet a tárgyalásra megidézte volna. BDtár IV. 13. A kir. tábla a törvényszék, mint első bíróság által felmentett vádlottat csak személyes megjelenés és kihallgatás mellett mondhatja bűnösnek becsületsértés vádjá esetén is, mert a kir. táblára ez esetben a járásbírói elj. szabályai nem alkalmazhatók. BIT. LVI. 191.

II. A tárgyalás menete, illetőleg mozzanatai.

1. a tárgyalás *megnyitása*, a megidézettek jelenlétének megállapítása;

2. a *vád előterjesztése élőszóval a vádló által*. (541. §. 2. bek.), ami a vádhatározat vagy vádirat felolvasását helyettesíti;

3. a *terhelt nyilatkozata a vádra* (a kihallgatás helyett u. o. 3. bek.);

4. a *bizonyítás* (u. o. 4. bek.);

5. a *perbeszéd*ek.

Rendes, illetőleg formás perbeszédet a törvény nem kíván, vagyis a bizonyítás befejezésével a vádló megteszi *indítványát*, melyben a vád adatai alapján *ítéletet kér*, ezután pedig a terhelt és esetleg védője előadják a védelmet. (541. §. 5. bek.). A vádlónak itt sem szabad indítványt tenni a kiszabandó büntetés mennyisége iránt.

6. A perbeszéd után következik *az ítélet hozása és kihirdetése*, mely utóbbi csak nagy terjedelmű vagy elvi jelentőségű ügyben halasztható el 24 órára. A kihirdetett ítélet lehetőleg azonnal de legkésőbb, kihirdetésének elhalasztása esetében is, 24 óra alatt írásba foglalandó. (541. §. ut. bek.).

A tárgyalás részleteire nézve, mint említettük, a Bp. XVIII. fejezetének *határozatai megfelelően alkalmazandók*. Az eltérések a következők:

1. *Rágalmazás vagy becsületsértés* (1914: XLI. 1—26. §§.) eseteiben a *feleknek egyező kérelme alapján a nyilvánosság kizárását mindig el kell rendelni*. Ha azonban törvény által alkotott testület, bizottság, hatóság, közhivatalnok, lelkész (id. t. c. 3. §. 2. bek. 2.) a sértett és a sértés hivatásuk gyakorlására vonatkozik, ez a szabály nem irányadó (1914: XLII. t. c. 30. §.). A Bp. 542. §-ának 2. bekezdését az új becsületvédelmi törvény 34. §-a hatályon kívül helyezte.

2. A tárgyaló bíró, aki az elnök és a törvényszék teendőit teljesíti, azok ellen, kik rendelőtének nem engedelmeskednek, vagy intése dacára a tárgyalás rendjét zavarják, vagy a tárgyalás alatt durva vagy sértő magavise-

letet tanusítanak, ugyanazon szabályok (Bp. 124. §. 1—7. bek.) értelmében jár el, mint a vizsgálóbíró a vizsgálat alkalmával. (542. §. 3. bek.).

3. A tárgyaló bíró végzései ellen a perorvoslatot azonnal be kell jelenteni. A bíró köteles erre a feleket a felebbviteli végzésnek kihirdetése után figyelmeztetni. A perorvoslat csak az ítélet felülvizsgálása alkalmával intézendő el. (542. §. 4. bek.).

4. A védő elmaradása, megbetegedése vagy eltávozása egyáltalában, a terhelté pedig kihágás vagy egyúttal pénzbüntetéssel büntethető vétség esetében nem ok a tárgyalásnak félbeszakítására vagy elnapolására. (u. o. 6. bek.).

5. A tárgyalásról felvett jegyzőkönyv ítélet hozása előtt mindig elkészítendő és a bíró által átvizsgálandó és aláírandó. Abba a feleknek, képviselőiknek és a tanuknak semmiség terhe alatt semmit sem szabad bejegyezniük. (u. o. ut. bek.).

6. A bizonyítás rendszerint a tárgyaláson veendő fel. Sürgősség esetében azonban, vagy ha a bizonyítást lényegesen könnyíti, a tárgyalás a tett v. a szemle színhelyén is megtartható. Ha azonban más törvényszék területén vagy még távolabb lakó, vagy oly tanunak kihallgatása válik szükségessé, ki a 201. §-ban felsorolt okok miatt a bíróság elé nem állítható, a bíró a kihallgatást megkeresés útján, illetőleg a tanu lakásán, lehetőleg eskü alatt és a 125. §. második bekezdésében foglalt rendelkezésnek megfelelő alkalmazásával teljesíti és e végett a tárgyalást félbeszakítja vagy elnapolja. Távol lakó tanu is megidézendő a tárgyalásra, ha a tárgyaló bíró előtt való kihallgatása szükségesnek mutatkozik.

Ha a szemle vagy a szakértői vizsgálat és véleményadás azért, mert sok időt vesznek igénybe, vagy helyi, illetőleg műszaki nehézség miatt a tárgyaláson nem teljesíthetők, a tárgyalás félbeszakítása vagy elnapolása mellett tárgyaláson kívül fogatosítandók. (543. §.).

A bizonyításfelvétel egyébként a főtárgyalási szabályok szerint történik. A tárgyaló bíró határozza meg a bizonyítékok felvételének *sorrendjét* s ő intézkedik esetleg *új bizonyítékok* beszerzése iránt is. A *tanuk megeskütése* iránt is az általános szabályok szerint a bíró határoz. A BP. elejtette az 1880-iki rendelet 79. §-ának azt az intézkedését, hogy a tanuk megeskütése itt el is maradhat. A bizonyítás eredménye felett a bíró itt is *szabad meggyőződése* szerint, a bizonyítékoknak egyenként és egybefüggésükben való gondos mérlegelésével határoz.

A tárgyaláson kívül teljesítendő bírói cselekménynél (bírói szemle, sürgős tanukihallgatás, a letartóztatott terhelt kihallgatása, megkeresés utáni kihallgatás) a bíró az általános szabályok (IX., XII., XIII., és XIV. fejezetek) szerint jár el. Azonban a terheltet elmeállapotának megfigyelése végett nem szállíttathatja az e célra szolgáló intézetbe; magánokiratokat csak akkor kutathat át, ha a terheltnek birtokában vannak; leveleket és táviratokat továbbításukban le nem foglalhat és fel nem bonthat. Rendes jegyzőkönyv csak ama cselekményekről veendő fel, melyek a tárgyalásnál bizonyítékul szolgálnak és ott nem ismételtetők. Más esetekben az eljárás eredményéről a bíró vagy a jegyzőkönyvvezető rövid feljegyzéseket tesz. (544. §.).

160. §. *Perorvoslatok.*

I. A járásbírószági eljárásban mindazok a perorvoslatok használhatók, melyek a társas bíróság előttiben, tehát: 1. *felfolyamodás*; 2. *felebbezés*; 3. *semmisségi panasz*, mint rendes, 4. *ujrafelvétel*; 5. a *jogegység érdekében való perorvoslat*, mint rendkívüli, 6. *kijavítás* és 7. *igazolás*, mint nem sajátképeni perorvoslatok. A *másodfoku* bíraskodást kizárólag a *kir. törvényszékek* gyakorolják, vagyis a járásbírószágnak határozatait az a törvényszék vizsgálja felül, melynek területén az eljáró járásbírószág székhelye van. (345. §.).

A törvényszék másodfoku ítélete vagy érdemleges végzése ellen használható semmisségi panasz foruma pedig az illetékes *kir. ítélőtábla* (I. Bpn. 2. §.). Járásbírószági ügyekben a *kir. Kuria* csak a jogegység érdekében használt perorvoslat felett dönt.

A járásbírószági eljárás terén a BP. addigi gyakorlatunkon, a perorvoslatokra nézve tett leglényegesebb és legfontosabb újításokat. Az 1880-iki ig. min. rendelet rendes perorvoslatul csupán a felebbezést ismerte és pedig tisztán írásbeli alapon. A felebbezés elintézése a rendelet szerint a *kir. táblák*at illette meg, az 1883: VI. te. azonban 18 kihágás és 2 vétség tekintetében a másodfoku bíraskodást a *kir. törvényszékekre* ruházta. A felebbezés elintézésére ez időtől fogva a BP. életbeléptéig két másodfoku bíróságunk volt: a törvényszék és a *kir. tábla*. A *kir. tábla* (vagy a *kir. törvényszék*) (másodfoku ítélete ellen az anyagi törvény megsértése miatt további felebbezésnek volt helye a *kir. Kuriához*. Ezt a perorvoslati rendszert a BP. gyökeresen reformálja, egyrészt a másodfoku bíróság egységesítése, másrészt a felebbezés korlátozása s elintézésének a szóbeliség és közvetlenség alapelveire fektetése által.

A Bp. első reformja, hogy a járásbírószági ügyek *második rendes forumává a kir. törvényszéket teszi*. A második fontos reform a kétfoku felebbezés megszüntetése, a törvényszék másodfoku ítélete ellen csak *semmisségi panasz*nak van helye. További, még fontosabb reform. hogy a felebbezés elintézése végett a törvényszék előtt rendszerint u. n. *felebbezteli tárgyalás* tartandó. Kisebb fontosságú, de gyakorlatilag jelentős reformja még a Bp.-nak, hogy 50 koronánál nem magasabb büntetést megállapító ítélet ellen a büntetés kiszabása miatt egyáltalán kizárja a felebbezést. Végül az egész perorvoslati rendszer összehangba hozatala végett helyet ad itt is a jogegység érdekében való perorvoslatnak, végzések ellen pedig a felfolyamodást állítja fel perorvoslatul.

A Bp. perorvoslati rendszerén az I. Bpn. tesz egy fontos módosítást, midőn a *kir. törvényszék* II. foku ítélete vagy érdemleges végzése elleni semmisségi panaszokat a *Kuria* elől elvonja s a *kir. ítélőtáblák* elé utasítja. Ezzel a járásbírószági ügyek utolsó rendes foruma a *kir. tábla* lett.

Mindezek a helyes reformok főtenyezői lettek annak, hogy járásbírószági eljárásunk 1900 óta gyorsabb, egyöntetűbb és eredményesebb.

Az ügyek fokozatos gyorsabb elintézését mutatják a következő adatok: Három hónap alatt jogerősen elintéztetett a jár. bír. ügyeknek: 1901-ben 86, 1902-ben 90, 1903-ban 92, 1904-ben 94, 1905-ben 96, 1906-ban és 1907-ben 93, 1908-ban 91%-a; egy hónapon belül jogerős befejezést nyert: 1901-ben 46, 1902-ben 49, 1903-ban 56, 1905-ben 62, 1906-ban 60, 1907-ben 58, 1908-ban 54%. 1913-ban az ítélettel befejezett 108.817 ügy közül 74.165 (vagyis 73.6%) már az elsőfokon jogerőre emelkedett, felebbezésre került 26652 ügy és 1255 ügyben éltek semmiségi panasszal.

II. Az egyes perorvoslatokra vonatkozó szabályok a következők:

A) *A felfolyamodás.*

A járásbírósnak ama végzései ellen, melyekre nézve a törvény a perorvoslatot ki nem zárja, egyfoku felfolyamodással lehet élni. (546. §. 1. bek.).

A felfolyamodás használatának és elintézésének szabályai ugyanazok, melyek a törvényszéki eljárásban (378. §., a 379. §. 2—5. bek. és 380. §.); eltérés csupán annyi, hogy 1. a felfolyamodást annál a járásbírósnál kell bejelenteni, vagy benyújtani, mely a végzést hozta, 2. hogy az elkésett, határozatlan, arra nem jogosult egyén által használt, vagy a törvényben kizárt felfolyamodást a járásbírósnak utasítja vissza. (546. §. 2. bek.).

A felfolyamodást tehát itt is a végzés kihirdetésekor azonnal, kézbesítés esetén 8 nap alatt kell bejelenteni, az indokolást 8 nap alatt benyújtani. A felfolyamodó ellenfele ellenészrevételeket adhat be. A törvényszék a megtámadott végzést helybenhagyja vagy megváltoztatja, vagy megsemmisíti és a törvénynek megfelelően határoz. A felfolyamodásnak rendszerint nincs felfüggesztő hatály, csak ha a törvény kifejezetten kimondja. A törvényszéknek mint másodfoku bíróságnak *végzés* ellen felfolyamodásnak vagy semmiségi panasznak nincs helye. (Kuria: BJT. XLIII. 48.).

B) *A felebbezés.*

A járásbírósnak minden *ítélete* ellen, kivéve a tisztán összbüntetést megállapító ítéletet (518. §., amely ellen csak semmiségi panasznak van helye) felebbezéssel lehet élni az illetékes kir. törvényszékhez. A felebbezés tárgya tekintetében nincs eltérés a törvényszék előtti eljárás szabályaitól, vagyis felebbezni lehet az ítélet *rendelkező része*, továbbá (alaki és anyagi) *semmiségi okok* és az ítélet *indokolása* miatt. (547. §. 1—2. bek.).

Ha a felebbezés az ítéletnek a *bűnösség megállapítására*, a *minősítésre*, vagy *alaki hibákra* vonatkozó része ellen használtatik, a BP. a felebbezést egyáltalán nem korlátozza, ellenben a *büntetés kiszabása* miatt a felebbezés használatát ugy-

a vádlott javára, mint terhére megszorítja, illetőleg bizonyos esetekre egyenesen kizárja. Ugyanis: *csupán a büntetés kiszabása tekintetében nincs helye felebbezésnek:*

1. a vádlott javára akkor, ha a járásbíróság a vádlottat, — akár a Btk. 92., illetőleg a Kbt. 21. §-ának alkalmazásával, akár anélkül, — főbüntetésül, vagy fő- és mellékbüntetésül együttvéve, *csupán ötven koronát meg nem haladó pénzbüntetésre ítélte.* Bűnhalmazat esetében sincs helye a felebbezésnek, ha egyik bűncselekmény büntetése sem haladja meg az ötven koronát:

2. a vádlott terhére általában, kivéve ha a járásbíróság a Btk. 92., illetőleg a Kbt. 21. §-át alkalmazta.

A vádlott terhére tehát (ha a vádló a minősítésre nézve megnyugodott) a büntetés kiszabása miatt egyáltalán ki van zárva a felebbezés, esepán a rendkívüli enyhítési jog (BTK. 92. §. és KBTK. 21. §.) helytelen alkalmazása miatt lehet felebbezni. A vádlott javára pedig tisztán a büntetés kiszabása miatt csupán az 50 koronát meghaladó pénzbüntetés kiszabása esetén van helye felebbezésnek. Ha azonban a járásbíróság ítélete a bűnösség és a minősítés tekintetében helyben hagyta is, (*Kurios 32. sz. TH. I. BHT. II. 145. sz.*) miután a bűnösség kérdésének felebbezése eo ipso a büntetésre is kiterjed.

A felebbezés *alakiságai és részletes szabályai* is lényegileg megegyeznek a törvényszék előtti eljárásban megállapított szabályokkal, természetesen némely szükségszerű eltérésekkel.

1. A felebbezést az ítélet kihirdetésekor kell annál a járásbíróságnál bejelenteni, mely az ítéletet hozta. Ha az ítéletet kézbesítés útján közlik, a felebbezés a kézbesítéstől számított *nyolc nap* alatt jelenthető be írásban vagy jegyzőkönyvbe mondással. A vádlott házastársa és törvényes képviselője a vádlott részére nyitva álló határidőben élhetnek felebbezéssel. A felebbezés a jelen szakasz első bekezdése esetében a bejelentés, a második bekezdés esetében pedig a kézbesítés napjától számított *három nap* alatt külön beadvánnyal is indokolható, vagy külön indokolása módosítható vagy kiegészíthető. (548. §. 1—4. bek.).

Az 548. §. 2. és 4. bekezdésében egy összehitközés van. Kézbesítés esetén ugyanis a felebbezés a kézbesítéstől számított 8 nap alatt jelenthető be, az indokolás ellenben a kézbesítéstől számítva csak 3 nap alatt. Vagyis, ha a fél a kézbesítés utáni 4-ik napon jelenti be a felebbezést, ahhoz indokolást már nem adhat be. E nyilvánvaló ellenmondást a képviselőház igazságügyi bizottsága kivette el. Az eredeti javaslatban 3 nap volt adva a bejelentésre is, az igazságügyi bizottság toltá ki a határidőt 8 napra, de az indokolás hatánapját elfeledte megfelelően kibővíteni. A helyes logikai magyarázat szerint az indokolást is 8 nap alatt kell elfogadni. Ugyanigy K. Nagy Sándor: BJT. XXXIX. 386.

2. *Felebbezéssel élhetnek* ugyanazok, akik a törvényszék előtti eljárásban (383. §.) és az ügyészségi megbizott, az utóbbi és a kir. ügyészség a magánvádra üldözendő vétségek és kihágások eseteiben (41. §.) is. (u. o. 5. bek.).

3. A felebbezés tárgyának meghatározására, a felebbezés beadványára, az ellenészrevételekre, új bizonyítékokra és a felebbezés visszavonására nézve a 390—394. §-ok az irányadók. (u. o. 6. bek.).

4. Ha a vádlott meghallgatása nélkül hozott ítélet ellen felebbezés van bejelentve és egyuttal a határnap elmulasztása miatt *igazolás* is kérve, első sorban az igazolás kérdése döntendő el és a felebbezés csak az igazolás megtagadása esetében terjesztendő fel a másodfoku bírósághoz. (u. o. ut. bk.).

5. A felebbezés felfüggesztő hatállyal bír, vagyis a felebbezett ítélet nem hajtható végre, kivéve a Bp. 506. §. 2. bek.-ben említett azt az esetet, ha a vádlott csak a kiszabott szabadságvesztés-büntetés *mértéke* ellen felebbezett s annak kitöltését az ítélet jogerőre emelkedése előtt megkezdte.

6. Az elkésett, határozatlan (390. §.), arra nem jogosított egyén részéről használt, vagy a törvényben kizárt felebbezést maga a járás-bíróság utasítja vissza. Ellenkező esetben az iratokat (a 396. §-ban foglalt intézkedések megfelelő alkalmazásával) felterjeszti a törvényszékhez, illetőleg ha a járás-bíróság ítélete ellen csak az ügyészségi megbizott a vádlott terhére felebbezett, a törvényszék mellé rendelt kir. ügyésznek küldi meg. A kir. ügyész a 396. §. második bekezdése értelmében jár el, t. i. ha a felebbezéshez hozzájárul, az iratokat ennek felemlítésével haladéktalanul a törvényszékhez teszi át, ellenkező esetben pedig annak kijelentésével, hogy az ügyészségi megbizott felebbezését visszavonja, visszaküldi a járásbírósághoz. (Bp. 549. §. 2—3. bek.).

A felebbezést a törvényszék vagy *tanácsülésen*, vagy *felebbviteli tárgyaláson* intézi el. Ülésen kívüli elintézésnek itt nincs helye. *Tanácsülésen* intézendők el az alaki sérelmek, a büntetés kiszabása, a bűnügyi költség, magánjogi igény iránt beadott felebbezések s a felebbviteli tárgyalás előkészítésére szükséges intézkedések (új bizonyítékok iránti intézkedés), más esetekben, vagyis a bűnösség kérdésében mindig *tárgyaláson* dönt a törvényszék.

a) A *tanácsülés* a felebbezés elintézése végett ép oly módzatok közt tartandó, mint a kir. tábla hasonló tanácsülése. A tanácsülés nyilvános, azon a *felek* jelenhetnek, de *fel nem szólhatnak*. Az ügyet *előadó* ismerteti s a tanács ennek alapján határoz.

Tanácsülésben történik az előzetes és az alaki kérdések elintézése, sőt közbenszóló végzés miatt vagy a büntetés kiszabása, a bűnügyi költségek és a magánjogi igény tárgyában használt felebbezések érdemleges elintézése is. A törvényszéki tanácsülés hatásköre tehát tágabb, mint a kir. tábláé. A felebbezett ügyek különben először kivétel nélkül a tanácsülé-

sen vizsgálándók meg, azért, hogy a törvényszék az elintézés módja felett határozzon. Ha ugyanis a törvényszék úgy találja, hogy a felebbezés tanácsülésem elintézhető, rögtön el is intézi azt, ha ellenben azt találja, hogy a járásbírósiág ítéletének alapjául szolgált ténybeli megállapítások, vagy az ítéletnek nem a fentebb említett részei vannak megtámadva, vagy ha a törvényszéknek a különben tanácsülésem elintézhető kérdés iránt oly kételyei vannak, melyeket csak a tárgyalás által remél eloszlatni, ez esetekben az ügyet felebbviteli főtárgyalásra utasítja.

1. A BP. életbeléptének első évében az 550. §. első bekezdését a törvényszékek oly módon kezdték értelmezni, hogy csaknem minden esetben, még a bűnösség felebbezése esetén is, tanácsülésem intézték el a felebbezést s felebbviteli tárgyalást alig tartottak. A Kuria azonban a koronadigyezség kezdeményezésére díeséretre méltó eréllyel közbeléptt s a jogegyezség érdekeben hozott számos határozatával (13., 18., 19., 22. sz.) törvénytelennek jelentette ki, semmiségi panasz használása esetén pedig megsemmisítette az oly törvényszéki ítéleteket, melyek a bűnösség miatt felebbezett ügyet tanácsülésem intézték el s ezzel a törvényszékeket a helyes irányba terelte. L. a BJT. XLJ—XLV. köt. számos esetet). Az 550. §. 2—5. bek.-ből világos, hogy a bűnösség és minősítés miatti felebbezés mindig felebbviteli tárgyalásem intézendő el.

Kuria J. E.: A törvényszék mint felebbviteli bíróság a járásbírósiágnak a büntetés végr. felfüggesztése tárgyában felebbezett ítéletét csak fel. tárgyalásem vizsgálhatja felül. (BJT. LIX. 99.) — J. E. A büntetés felfüggesztése kérdésében a Bn. 10. §-a szerint az eltélt terhére csak a kir. ügyezség élhet felebbezésem, a magánvádlot fel. jog nem illeti. A főmagánvádlo által használt ily tárgyú felebbezést tehát, ha a járásbírósiág az 549. §. 2. bek. ellenére vissza nem utasította, a törvényszéknek az 550. §. 2. bek., illetve a 400. §. 3. pontja értelmében vissza kell utasítania. BDTár VIII. (1914.) 1.

2. A tanácsülésem a törvényszék következő határozatokat (Bp. 550. §.) hozhatja: 1. Ha a felebbezés alaki feltételei hiányoznak, azt visszautasítja; 2. ha a felebbezés oka nincs megemlítve s a járásbírósiág elmulasztotta ez iránt a felebbezőt kikérdeezni, a járásbírósiágot ez irányban utasítja; 3. ha a felülvizsgálatra hatáskörrel vagy illetékeséggel nem bír, az iratokat az illetékes hatósághoz átteszi; 4. a járásbírósiágot a szükséges kiegészítések vagy nyilatkozat megtételére utasítja; 5. ha új bizonyíték felvétele vagy az előbbieik pótlása, kiegészítése látszik szükségesnek, e végett vagy saját bíróját küldi ki, vagy a területén lévő járásbírósiágok valamelyik bíróját bizza meg; 6. ha az ítélebbíróra, annak eljárására vagy ítéletére nézve valamely alaki semmiségi ok forog fenn, a járásbírósiág ítéletét részben vagy egészen megsemmisíti s ha szükséges, újabb eljárást rendel el s azzal vagy a már eljárt, vagy a területén lévő más járásbírósiágot biz meg (más járásbírósiághoz azonban csak akkor utasítja az ügyet, ha annak az illetékes járásbírósiág más bíróját által való elintézése nem rendelhető el); ha azonban új eljárás nem szükséges, ez esetben vagy maga érdemileg elintézi az ügyet s a járásbírósiág ítéletét új ítélettel helyettesíti, esetleg evégből az ügyet felebbviteli tárgyalásra utasítja, vagy az

eljárt járásbírósgot utasítja újabb ítélet hozatalára: 7. ha a felebbezés csak közbenzóló végzés vagy a büntetés kiszabása, a bűnügyi költségek vagy a magánjogi igény tárgyában használtatott, azonnal az érdemben ítélt és a járásbírósg ítéletét *helybenhagyja* vagy *megváltoztatja*; végre 8. ha ez esetek egyike sem forog fenn, az ügyet *felebbviteli tárgyalásra utasítja*.

Midőn a törvényszék az 550. §. utolsó bekezdése értelmében felebbviteli tárgyalás tartását rendeli el, egyszersem elhatározza, hogy a felebbviteli tárgyaláson *a bizonyítás az összes, vagy csak egyes vitás lénybeli megállapításokra* terjedjen-e ki, hogy *mily bizonyítás lesz felvendő* és hogy a *felek közül kiknek jelenléte szükséges*. (551. §. 1. bek.).

b) *A felebbviteli tárgyalás.* A felebbviteli tárgyalás lényegileg a kir. tábla előtti felebbviteli főtárgyalásnak felel meg. A tárgyalás nyilvános, szóbeli (contradictorius), de felülvizsgálati jellegű.

A felebbviteli tárgyaláson *jelen kell lenni a kir. ügyésznek*, kivéve a főmagánvád (Bp. 41. §.) esetét, ha sem az ügyészégi megbízott, sem a kir. ügyészség a vád képviselőtét át nem vették. A *személyes megjelenésre kötelezettek* jelenléte nélkül a tárgyalás szintén nem tartható meg. (552. §. 1—2. bek.). A *terhelt jelenléte nem feltétlenül kötelező*, illetőleg az rendszerint a törvényszék előzetes határozatától (551. §.) függ. Csupán akkor, *ha a vád tárgya szabadságvesztésbüntetéssel büntethető vétség* s a járásbírósg a vádlottat felmentette, *nem lehet a felmentett vádlottat jelenléte és kihallgatása nélkül elítélni*. Ha azonban a törvényszék nem rendelte is el a terhelt jelenlétét, az mindig jelen lehet és fel is szólalhat.

Mikor kötelező a terhelt jelenléte a törvényszéki felebbviteli tárgyaláson, ez a gyakorlatban ma is vitás. A Kuria többször megszenmisítette a törvényszék ítéletét, midőn a járásbírósg által felmentett vádlottat meg nem jelenése dacára elítélte (BJT. XIV. 103., XIV. 60.), máskor ellenkező álláspontot foglalt el. Az előbbi álláspont kétségtelenül helyesebb, mert az 540. és a 423. §. egybevetett értelme szerint az elsőbíróilag felmentett vádlott meghallgatása nélkül másodbíróilag itt sem ítéltető el. L. ez iránt *Korács Lajos* és *Heller Erik*: BJT. LXII. 52., 92. Utóbbi helyesen mutatja ki, hogy a vádlott jelenléte csak akkor feltétlenül kötelező, ha a törvényszék a vádlottra *kedve-ötlen* határozatot akar hozni: azért ha a vádlott vétve be nem érkezett is, a tárgyalás esetleg megtartható. Ugyanigy: *Bencsik J.*: LXIV. 217.

A tárgyalás lefolyása, amennyiben a vádlott jelen van és teljes bizonyítás vétetik fel, egészben véve megegyezik a törvényszék előtti főtárgyalással, ha ellenben a bizonyítás ismétlése mellőztetett, vagy csak részleges bizonyítás ismét-

lésről van szó, a kir. tábla előtti felebbviteli főtárgyalás megfelelő alakjával.

A tárgyalás *megnyitása* után az elnök mindenekelőtt a *személyes megjelenésre kötelezettek jelenlétét* állapítja meg. (A törvényszék az elmaradottak elővezetését, esetleg újabb idézését, a tárgyalás elnapolása mellett, vagy anélkül elrendelheti. 552. §. ut. bek.). Ezután, ha *vádlott* jelen van, ezt *kihallgatja* személyes viszonyai iránt.

A tárgyalás további menete attól függ: teljes, vagy részleges bizonyítás-isméltés, illetőleg a bizonyítás mellőzése lett-e elrendelve. *Teljes bizonyítás-isméltés esetén* előbb *felolvastatik a megtámadott ítélet* s ha a felebbező nincs jelen, a *felebbezés indokolása* és az arra beadott *ellenészrevétel*, ezután jön a *vádlott részletes kihallgatása* s a *bizonyítási eljárás*, majd a *perbeszéd*ek. Bizonyítás mellőzés, vagy csak *részleges bizonyítás esetén* előbb az *előadó ismerteti az ügyet* s felolvassa az első *tárgyalási jegyzőkönyv* fontos részeit s esetleg más *iratokat*, erre jön a *vádlott részletes kihallgatása* s ha elrendeltetett, a *részleges bizonyítás*, végül a *perbeszéd*ek. (Bp. 553. §.).

Perbeszédet tarthatnak, vagyis *ha felszólalni kívánnak*, előterjesztést tehetnek — a kir. ügyészen kívül, aki köteles szóval előadni indítványát — a felek, a magánfél vagy képviselőik. Az első felszólalás a felebbezőt, az utolsó előterjesztés vagy válasz mindig a vádlottat és védőjét illeti. (553. §. ut. bek.).

A törvényszék a felebbviteli tárgyalás eredményéhez képest vagy 1. *végzést* hoz (ugyanazokat, amiket a tanácsülés alaki hibák vagy hiányok esetén, 550. §.); 2. amennyiben pedig alaki okok vagy hiányok nem akadályozzák, *az ügy érdemében ítélt* és pedig az utóbbi esetben vagy a) helybenhagyja vagy b) megváltoztatja a járásbíróság ítéletét, c) anyagi semmiségi ok esetében (385. §.) pedig, valamint alaki semmiségi ok miatt is, ha az ügyet érdemben elbírállhatónak találja (404. §. 2. bek.), a járásbíróság ítéletét *megsemmisíti* és a *törvénynek megfelelő ítéletet* hoz. (554. §. 1—2. bek.).

Ha a járásbíróság oly büneselekmény esetében ítélt, mely *hatáskörét meghaladja*, a kir. törvényszék a járásbíróság ítéletét *megsemmisíti* s amennyiben saját hatásköre megengedi, a *tényállást* pedig felderítettnek látja s a vád vagy védelem új előkészítése nem szükséges: ez esetben a vádalfelhelyezési (XV. fejezet) eljárás mellőzésével nyomban *elsőfoku ítéletre* hozhat. Ellenkező esetben (ha a feltételek valamelyike hiányzik) az ügyet az illetékes bírósághoz teszi át, illetőleg vizsgálatot vagy egyes vizsgálati cselekményeket rendel el. (554. §. ut. bek.).

A Bp.-nak a terhelt érdekében a felülvizsgálat körére nézve tett általános rendelkezései (386., 387. §§.) a végzés, illetőleg az ítélet hozásánál a törvényszékre is kötelezők. (555. §.).

Kuriai EH.: A Btk. 92. §-ának alkalmazása miatt bejelentett felebbezés folytán a törvényszék a 92. §. alapján kiszabott büntetést elengedheti. BJT. LV. 191.

C) *A semmiségi panasz.*

A törvényszéknek, mint másodfoku bíróságnak végzése, vagy ítélete ellen további felfolyamodásnak, vagy felebbezésnek egyáltalán nincs helye. (556. §. 1. bek.). A törvényszék másodfoku *ítélete* ellen a törvény rendes perorvoslat gyanánt csak semmiségi panaszt enged.

A semmiségi panasz a kir. táblához megy, de a törvény ennek használatát is több irányban megszorítja. Ezek a megszorítások:

1. ha az elbírálás tárgya mind a vád, mind az ítéletek szerint csak *kihágás* vagy *csupán pénzbüntetéssel büntethető vétség* volt, a törvényszéki ítélet ellen semmiségi panasznak egyáltalán nincs helye, csak a jogegység érdekében használható perorvoslatnak. (556. §. 2. bek.). Ily minimális esetelmények esetében tehát csak akkor lehet sem. panasszal élni, ha a cselekményt vagy a vádló vagy az első vagy a második bíróság ítélete *fogházzal sújtható* vétségnek minősítette.

2. Szabadságvesztéssel büntetendő vétségre, vagy ily vétség mellett még más vétségre, illetőleg kihágásra vonatkozó ügyben a vétséggel vádolt vagy a miatt elítélt, továbbá házastársa, törvényes képviselője és védője a törvényszéknek másodfoku ítélete ellen csak két anyagi semmiségi ok (385. §. 1. a) és c) pont) miatt; a vádló pedig ugyanezekben az ügyekben csak akkor használhat semmiségi panaszt, ha a törvényszék olyan büncselekményt, amely a törvény szerint büntett, vétségnek vagy kihágásnak minősített. (556. §. ut. bek.).

Alaki semmiségi ok miatt eszerint semmiségi panasznak egyáltalán nincs helye. Ha azonban a jogosultak valamelyike az említett két anyagi semmiségi ok valamelyike miatt semmiségi panasszal élt, a kir. tábla a *hivatalból figyelembe veendő alaki semmiségi okok* bármelyike miatt is megsemmisítheti a törvényszéki ítéletet, ha csak a visszautasítás (II. Bpn. 30. §.) esete fenn nem forog. Kuria 80. sz. T. H.

A 80. sz. TH. (BHT. II. 148. sz.) nagyon helyesen döntötte el az alaki

sem. ok miatti hivatalból megsemmisítés felett felmerült vitát, mert a 384. §. ut. bek. általános érvényű, vagyis ha az ügy bármely rendes perorvoslat útján került a kir. táblához, a kir. tábla jogosítva, sőt kötelezve van a hivatalból figyelembe veendő semmiségi okok miatt az alaki törvénysértéseket orvosolni. Mily sem. okokat vehet hivatalból figyelembe a tábla I. *Kosztka J.*: BJT. LXI. 258.; *Kuria JE.* A vád tárgyának meghatározásánál a *tett minősége*, nem pedig a vádló minősítése az irányadó: BJT. LVII. 210.

Semmiségi panasszal élhetnek: a vádlott, illetőleg elítélt, valamint ennek házastársa, törvényes képviselője, vagy védője és a vádló. (556. §. 3. bek.).

A semmiségi panasz az ítélet kihirdetésekor, vagy ha az ítéletet kézbesítés után közölték, a kézbesítéstől számított nyolc nap alatt az első fokban ítélt járásbírósnál jelentendő be. Ez utasítja vissza az elkésett, a törvényben kizárt, a nem jogosult egyén részéről használt, vagy az érvényesíteni kívánt semmiségi okot meg nem jelölő semmiségi panaszt. (557. §. 1—2. bek.).

Az „*ítéletkihirdetésekor*“ kifejezés úgy is érthető, hogy a járásbírósnak köteles a törvényszék II-foku ítéletét kihirdetni s a semmiségi panasz a járásbírósnak előtti kihirdetésekor jelentendő be. A szakasz logikai értelme azonban, amint a Kuria is jól magyarázza, a törvényszék előtti kihirdetést jelenti, vagyis ha az illető fél a törvényszéki II-foku ítélet kihirdetésénél jelen volt, a semmiségi panaszt ott kell bejelentenie. Oly esetben azonban, ha a vádlott nem volt jelen a felelbiteli tárgyaláson, amikor az ítélet kézbesítés útján közöltetik, a semmiségi panasz a járásbírósnál jelentendő be. Ez a Kuria álláspontja. (BJT. XLI. 270.) L. erről: F. F. BJT. XLI. 269.

Egyebekben a semmiségi panasz szabályai teljesen azonosak a kir. tábla ítélete ellen használható semmiségi panaszéval vagyis a Bp. és a II. Bpn. illető szakaszai megfelelően alkalmazandók. (557. §. 3. bek.). A tábla előtti eljárás pedig teljesen azonos. (L. fent a 143. §.).

D) *Ujrafelvétel.*

Ujrafelvételnek a járásbírósnak hatáskörébe tartozó bűnvádi ügyekben is a *törvényszék előtti rendes perre nézve meghatározott feltételek* mellett van helye. A határozathozásra (444—451. §§.) szabály szerint az a *járásbírósnak* illetékes, *mely az elsőfoku ítéletet hozta* (558. §. 1. bek.), csupán akkor, ha a járásbírósnak által elbírált cselekmény *büntettnek* látszik (Bp. 452. §. 2. bek.), lesz illetékes az a törvényszék, melynek területén az illető járásbírósnak fekszik.

Az elintézés módja a törvényszék előtti eljárásnál gyorsabb és egyszerűbb, amennyiben az ujrafelvétel iránti kére-

lem, illetőleg indítvány felett a járásbíróság, ha azt alaki hiányok miatt visszautasítandónak nem találja, *minden előzetes vizsgálat nélkül tárgyaláson határoz* s e tárgyalás alapján *rögtön érdemleges ítéletet hoz.*

A járásbíróság ugyanis, amennyiben az indítványt alaki hiányoknál (454. §.) fogva visszautasítandónak nem találja, tárgyalást tűz ki és erre megidézi az 529. §. első bekezdésében elősorolt érdekelteket, az ajánlott új tanukat és szakértőket, valamint a már kihallgatottak közül azokat, kiknek vallomását, illetőleg véleményét az indítványozó megdönteni kívánja. A járásbíróság a tárgyalás eredménye alapján, közbenszóló végzés nélkül, azonnal az ügy érdemében ítéel. A megítáradott ítéletet vagy hatályában fentartja, vagy egészben, illetőleg részben hatályon kívül helyezi és új ítéletet hoz. (558. §. 2—3. bek.).

E) A *jogegység érdekében* használható perorvoslatnak, *igazolásnak és kijavításnak* teljesen ugyanazon esetekben és feltételek mellett van helye, mint a társasbírószági eljárásban.

161. §. Kiadatási eljárás.

A járásbírószág hatáskörébe tartozó valamely *vétség* elkövetőjének kiadatlása iránt a járásbírószág csak a *kikérés* tekintetében bír indítványozási hatáskörrel, ellenben a tulajdonképeni kiadatásra nincs hatásköre, ezt minden esetben a törvényszék végzi.

A kikérésre nézve a járásbírószág lényegileg úgy jár el, mint a törvényszék. Ugyanis: ha a járásbírószág előtt vétség miatt vádolt vagy elítélt az osztrák-magyar monarchia másik államában vagy máshol külföldön tartózkodik és előzetes letartóztatásának elrendelésére, valamint kiadatásának kieszközlésére a feltételek megvannak, a járásbírószág a 475. §. 3. bekezdésének megfelelő elfogató parancsot bocsát ki és ezzel együtt az iratokat, indítványozás, illetőleg az igazságügyi miniszterhez való felterjesztés végett a kir. ügyészhez teszi át. (560. §. 1. bek.).

Ha a kir. ügyész nem ért egyet a járásbíróval, közli ellenkező nézetét vele, ha azonban a járásbíró ezután is ragaszkodik a felterjesztéshez, a kir. ügyész is köteles az iratokat felterjeszteni az igazságügyminiszterhez, aki minden esetben határoz a kikérés felett és azt (ha igenlőleg döntött) kieszközli.

Ha pedig külföldi hatóság keresi meg a járásbírószágot valamely hatáskörébe utalt vétséggel terhelt egyének kiadatása végett, ez esetben a járásbírószág csupán a kiadatni kért egyén honosságát állapítja meg és aztán az ügy iratait a kir. ügyészszéknél küldi meg. A további eljárásra és véleményes jelentéstételre az utóbbi esetben az a törvényszék illetékes (27. és 476. §.). melynek területén a járásbírószágnak székhelye van (560. §. 2—3. bek.).

Kihágás miatt kiadatásnak nincs helye. (KBTK. 14. §.).

Kötelező-e az elítélt javára kért ujrafelvételi tárgyaláson az elítélt jelenléte? *Rejtő Jenő*: BJT. LXII. 169. helyesen mutatja ki, hogy nem.

II. FEJEZET.

A közigazgatási hatóságok előtti rendőri büntető eljárás.

162. §. A rendőri büntető eljárás vázlata.

Irodalom: Dános Árpád: A közig. hatóságok hatáskörébe utalt kihágások 1912; A kihágási bíráskodásról Jogt. K. 1911. 80. l. 1912. 291., 401.; Szőlőssy G.: Das polizeiliche Strafverfahren in Ungarn. Öst. Zeitsch. 111. 168—182.; Brockhauscn: Strafverfügung im Verwaltungsstrafverfahren. u. o. 157—167.

I. A közigazgatási hatóságok, mint rendőri büntető bíróságok előtti büntető eljárás, a belügyi és igazságügyi miniszternek „a rendőri büntető eljárás egységes szabályozása tárgyában“ kibocsátott 1909. évi 65,000. sz. rendelete (Rbsz.) értelmében, nagyban és egészben megegyezik a kir. járásbíró-ságok előtti eljárás szabályaival. A Rbsz. céltudatosan a járásbíró-sági büntető per szabályait vette át bizonyos szükséges módosításokkal s ezzel a büntető per eme legkisebb ágát is teljesen modern alakba öltöztette, vagyis ide is kiterjesztette a modern büntető perjog rendszerét és vezérelveit. A rendőri büntető eljárás ma szintén a Bp. vegyes rendszere szerint folyik le s annak legfőbb vezérelvei: a *vádelv*, az *ügyfélegyenlőség*, a *védelem szabadsága*, *szóbeliség*, *közvetlenség*, *nyilvánosság*, a *bizonyítékok szabad mérlegelése* kivétel nélküli érvényesülnek itt is, természetesen az itteni csekélyebb jelentőségű ügyeknek megfelelő módosításokkal.

A Rbsz. által, az eddigi nyomozó jellegű rendőri b. eljárásunkon eszközölt főbb reformok:

1. a *közvád képviseletéről* való gondoskodás, vagyis a *tiszti ügyész* megbízása a *vádképviseléttel*,
2. a *magánvádoló jogkörének* szabatos megállapítása.
3. a *meghatalmazottak* használatának szabályozása.
4. a *büntető parancs* meghonosítása.
5. az eljárás szabatos eltagolása: *előzetes és érdemleges* eljárásra.
6. a *jogorvoslatoknak* és a felelbiteli eljárásnak a Bp. perorvoslati rendszerével összhangba hozatala; a *felfolyamodás*, az *újrafelvétel* és a *jogerős határozatok kivételcs felülvizsgálatának* behozatala.
7. a *községi bíróság* előtti eljárás megfelelő szabályozása.

II. A rendőri büntető eljárás menetének részletes szabályai egészben véve összeesnek a Bp.-nak a járásbíró-sági eljárás tekintetében megállapított szabályaival. A jelentékenyebb eltérések a következők:

1. A *tiszti ügyésznek lemondása* a *közvád képviseletéről* (27. §.) az *eljárás folytatását nem akadályozza.* (u. o. bek.). A *tiszti ügyész nem köteles* minden esetben jelenlenni a *rendőri büntető bíróság előtti tárgyaláson*, csak

akkor, ha a vele közölt feljelentésnek a bírósághoz visszaküldése (esetleges indítványval) mellett kinyilatkoztatja, hogy *kívánja a tárgyalásra meghívását* (26. §.). Azokat az eseteket, amikor a tisztügyésznek, mint közvádónak közremködése szükséges s ily esetekre a vádképviselő részletes szabályuit külön rendelet állapítja meg.

A tisztí ügyész helyett a *szakképviselő* (30. §.) és a *sértett* hivatalból illd. kihágás miatt is képviselhetik a vádat, ha azonban a tisztí ügyész lép fel a vád képviselőjében, őket csak *kisegítő hatáskör* illeti. (30—31. §§.).

2. A *sértett*, a magánvádó (a magánindítványra jogosult) vagy a *terhelt meghatalmazottja* (a védőnek is ez a neve) lehet ügyvéd, ügyvédjelölt, a megbízónak *önjogu* vagy *20-ik életévét betöltött hozzátartozója*, *munkaadója* vagy *alkalmazottja*. (36. §.).

3. A *feljelentést* az eljárásra illetékes rendőri b. bíróságnál kell megtenni s más hatóságok, közegek is ide teszik át a hozzájuk beadottakat (50. §.). *Névtelen feljelentés* alapján az eljárás nem indítható meg, ha azonban *indokoltnak mutatkozik*, a hatóság a feljelentésben foglaltak valóságának kipuhatólása végett intézkedéseket tesz s ezek eredményéhez képest határoz az eljárás megindításu vagy mellőzése felől. (51. §.).

4. *Büntető parancs* kibocsátásának van helye a *terhelt letartóztatásával nem járó kihágás* esetében, ha a kihágás miatt csak pénzbüntetés kiszabásának van helye s a *30 koronát meg nem haladó összegben* látszik kiszabandónak. A többi feltételek (bizonyíték) és az elintézési szabályok lényegileg megfelelnek a járásbírósi szabályoknak, azonban ha a terhelt csak a megállapított pénzbüntetés összeg nagyságát kifogásolja, a büntető parancs ellen *felebbezéssel* élhet (a kézbesítéstől számított 15 nap alatt). A II-foku hatóság határozata ellen további felebbezésnek nincs helye. (62—71. §§.).

5. Ha büntető parancs nem bocsátható ki, a rendőri b. bíróság az eljárást rendszerint a tárgyalás határnapjának kitűzésével indítja meg. A tárgyalás előtt azonban *előzetes eljárás* cím alatt különböző előkészítő intézkedések tehetők. Ilyenek az *előállítás* (bekísérés), *előzetes letartóztatás* (szüks. veszélye vagy külföldiség miatt, elzárással büntethető kihágás igen nyomatékos gyanuu esetén), mely 48 órán túl nem terjedhet, lefoglalás, házkutatás, szemlélymozás, *hatósági szemle*, *előzetes kihallgatás* (72—101. §§.).

6. Az u. n. *érdemleges eljárás* a tárgyalásból áll, mely megtartható idézés nélkül (104. §.) vagy idézés alapján (105—108. §§.). Csupán pénzbüntetéssel sujható kihágás esetén, valamint elzárással sujtott kihágás miatt is, ha a tényállás a terhelt jelenléte nélkül is tisztázható, a tárgyalás a *terhelt meg nem jelenése esetében is megtartandó* s a felvett bizonyítás alapján kell határozatot hozni. A meg nem jelent terhelt a határozat ellen igazolással is élhet. (109. §.). A tisztí ügyész meg nem jelenése a tárgyalás megtartását nem akadályozza, csak a külön rendeletben megállapított kivételes esetekben. (110. §.).

7. A *tárgyaláson*, mely nyilvános és szóbeli, a rendőri büntető bíró a tárgyalás megnyitása s a megidézettek jelenlétének megállapítása után az *ügy állását ismerteti és a feleket jogaikra figyelmezteti*. (120—121. §§.). A terhelt kihallgatása, a bizonyításfelvétel és a felek nyilatkozata után a határozat azonnal meghozandó, csak bonyolódott vagy nagyterjedelmű ügyben halasztható el legfeljebb 3 napra. (148. §.).

8. *Jogorvoslatok*: a) a *felebbvitel*, melynek nemei a felebbezés és a fel-folyamodás, b) *rendkívüli jogorvoslatok*: az igazolás, újrafelvétel és a *jogerős határozatok kivételes felülvizsgálása*. Semmiségi panasznak nincs helye.

A *felebbvitelnek*, mely a határozat rendelkező része vagy indokolása ellen irányulhat (*semmiségi okokat kifejezetten nem ismer a rendelet*) határideje a határozat kihirdetését vagy kézbesítését követő naptól számított ve-nap. (169. §.) A *felebbezés* rendszerint *kétfoku*. Csupán a büntetés enyhítése végett nincs helye felebbezésnek, ha az elsőfoku ítélet 5. a másodfoku 30 koronánál nem nagyobb pénzbüntetést szabott ki (177. §.) Ha ugy az első, mint a másodfoku bíróság megállapította a terhelt bűnösségét s a kiszabott pénzbüntetés az előbb említett összegeket meg nem haladja, további felebbezésnek csak bizonyos esetekben (10 pont) van helye (ezek felelnek meg a rendes eljárásban ismert semmiségi okoknak. 178. §.).

„*Kivételes jogorvoslattal*“ élhet a tiszti ügyész bármely kihágási ügyben oly *jogerős ítélet, büntető parancs vagy megszüntető végzés ellen*, melyben a harmadfoku bíróság még nem határozott, ha a határozat törvénybe ütközik. Ez a jogorvoslat, mely a harmadfoku hatósághoz megy, nincs határidőhöz kötve és nincs felfüggesztő hatálya. (196. §.).

A *felebbviteli hatóságok* előtti eljárás kivétel nélkül *írásbeli*. Felebbviteli tárgyalásnak nincs helye. (197—209. §§.).

III. A *közszégi bíróság előtti* eljárás, aminek 40 korona értékét meg nem haladó kárösszegű mezőrendőri és erdei kihágások, vagy eselődügyi kihágások miatt van helye, lényegében hasonló szabályok szerint (237—282. §.) folytatandó le, mint a rendőri büntető eljárás.

NEGYEDIK SZAKASZ.

Eljárás fiatalkorúak bűnügyeiben.

163. §. *A fiatalkorúak bűnügyeiben követendő eljárás általános szabályai.*

Irodalom: A 34. §-ban idézettekén felül: *Heller Erik*: Bűnvádi perrendtartás a fiatalkorúak bűnügyeiben, figyelemmel a törvényhozás feladataira. Budapest, 1912.; *Kemény István*: Bíraskodás a fiatalkorúak felett. Deb. 1913.; *Bernolák N.*: A Fb. magyarázata. A fiat. bír. í. stb. részére tartott továbbképző tanfolyam előadásai. II. sorozata; 1913. *Fekete Gábor*: Fiatalkorúak a bíróság előtt. B. Sz. I. 121—133.; *Baumgarten I.*: A Fb. előadói tervezete. 1913. J.E. É. VI. k. 42 f); *Lukáts A.*: A fiatalkorúak bíróságáról. 1913.; *Kármán E. és Auer Gy.*: Jugendstrafrecht u. Jugendgerichte in Ungarn. Gross Archiv 54. k. 1913.; *Freudenthal*: Jugendgerichte in Frankfurt. 1912.; *Allmenröder*: Vom Frankfurter Jugendgericht. Zeitschrift 29. 275—585.; *Lenygyel A.*: Illetékesség a fiat. bűnügyeiben. Jogt. K. 1912. 414.; *Nast M. et Kleine M.*: Code manuel des tribunaux pour enfants. Paris. 1913.

I. A fiatalkorúak bűnügyeit a Fb. 3. és 56. §§-ai értelmében részint a *fiatalkorúak bírósága*, részint a *rendes bíróságok* (ideértve a közigazgatási hatóságokat, mint rendőri büntető bíróságokat is) intézik el és pedig nem a Bp., hanem „a

fiatalkorúak bíróságáról“ szóló törvényben foglalt sajátos szabályok szerint. A fiatalkorúak bűnügyeiben való eljárás így egy egészen különálló, rendkívüli eljárási alakzat, melyre a *Bp. szabályai csak annyiban alkalmazhatók, amennyiben a Fb. rendelkezéseiből más nem következik* (Fb. 8. §. 1. bek.).

A „fiatalkorúak bírósága“ mint egyes-bíróság (l. fent 34. §.) előtti eljárásra azonban általában véve (amennyiben a törvény másként nem rendelkezik) a *Bp.-nak a járásbíróság előtti eljárásra vonatkozó szabályai megfelelően irányadók*, sőt a Fb. 3. §-ának 4. pontja esetében (szülőknek, gyámoknak gondnokoknak és felügyelőknek a Kbtk. 64. és 66. §-ai szerint büntetendő kihágásai, ugyszintén a gondozásuk, felügyeletük alatt álló gyermekek és fiatalkorúak személye ellen elkövetett vétségei és kihágásai miatt, amennyiben az ily vétség nem haladja meg a járásbíróság hatáskörét) az *eljárásra mindenben a Bp.-nak a járásbíróság előtti eljárásra vonatkozó szabályai nyerne alkalmazást* (Fb. 8. §. 2. bek.).

A Fb. ugyanis részletesen szabályozza ugyan a fiatalkorúak bírósága előtti eljárást s épen ez új intézmény elé tűzött cél, a *fiatalkorú bűnelkövetők erkölcsi megmentése* érdekében a rendes büntető perjogi szabályokkal és elvekkel sok tekintetben teljesen szakít és egészen eltérő jellegű, *gyámkodó* (patriarchális), *gondozó szabályokat* állít fel; az egyéni szabadságot, a szabad védelmet, a nyilvánosságot kevésbé tartja tiszteletben, mint a rendes eljárási alakzatoknál, azonban egyes kérdésekben mégis, ahol az eltérésre nincs szükség, pl. ítéletszerkesztés, idézés, tanukihallgatás, megtartja a rendes perjogi szabályokat s ezért a *Bp. kiegészítő* (subsidiarius) jogforrási szerepét kifejezetten elismeri.

Oly esetekben pedig, midőn a fiatalkorú bűnügyét a *rendes bíróság* intézi el (Fb. 56. §.), a főforrás épen a *Bp.* s a *Fb.* csak az eltéréseket tartalmazza, vagyis: „*a rendes bíróság, ha fiatalkorú bűnügyében jár el, a Bp. rendelkezéseit alkalmazza, a Fb. törvényből folyó eltérésekkel.*“ (57. §. 1. bek.).

A rendes bíróságra, a Fb. II. fejezetében (8—13. §§.) foglalt *általános eljárási szabályokon felül*, e törvény rendelkezései irányadók különösen a *fiatalkorú* érdekében szükséges *védő és óvóintézkedések*, a *vád képviseletének meglagadása* vagy *elejtése*, a *fiatalkorú egyéniségének és életviszonyainak megállapítása*, a *véghatározatok*, valamint a *hatásköröknek érintetlen fenntartása* mellett, a *perorvoslatok* tekintetében. *Esküdtbíróság előtti eljárásban* a

perorvoslatra teljesen a Bp. rendelkezései irányadók. (Fb. 57. §. 2—3. bek.)
1. alább a 166. §-t.

A fiatalokorak bűnügyeiben való eljárás ezek szerint úgy a társas, mint az egyes-bírószági *rendes eljárással* szemben *különleges*, illetőleg *rendkívüli* eljárási alakzat, melyben a rendes büntető perjogi elvek és szabályok csak jelentékeny korlátozásokkal és módosításokkal érvényesülnek. A legfőbb vezérely nem az anyagi igazság, vagy az állam büntetési igényének érvényesítése s különösen *nem a megtorlás*, hanem a fiatalokor bűnelkövetők *erkölcsi megjobbitása* s amennyiben szükséges, *javító nevelés* alá vétele. Ez fejti meg az itteni lényeges eltéréseket, a *nyomozó elv előtérbe nyomulását*, a rendes büntető perben ismeretlen intézkedéseket (környezet-tanulmány, védő és óvó-intézkedések). A Fb. alapgondolata ugyanaz, ami a Büntető Novelláé, hogy a fiatalokorak nem valódi büntetettek, csak bűnelkövető pajkos vagy nevetlen ifjak, akikkel szemben *az eljárásnak is egészen más jellegűnek kell lennie*, mint a felnőttekkel szemben.

Klasszikusan adja elő a Fb. alapgondolatát az ig. miniszter 67851/1913. sz. rendelete (a kir. főügyészekhez) az Fb. alkalmazásánál szem előtt tartandó *irányelvek* közlése tárgyában: „A Bn. II. fejezetének és a Fb-nek rendelkezései minden kétséget kizáróan juttatják kifejezésre a törvényhozásnak azt a vezető gondolatát, amely szerint *fiatalokorak ügyeiben az eljárás feladata annak a megállapítása, miképen lehet úgy az erkölcsi veszedelmében forgó és zöllésnek indult, valamint a bűncselekményt elkövető gyermekeket és fiatalokorakat megfelelő nevelő intézkedéssel testileg és értelmileg egész-séggessé és erkölcsileg erőssé fejleszteni*. Ez a gondolat, amíg egyfelől kizárja a gyermekek és a fiatalokorak ügyeinek az egyéni sajátosságokat és körülmé-nyeket figyelmen kívül hagyó s csupán a külső alakításokra tekintő kezelését, addig másfelől a bűncselekményt elkövető gyermekek és fiatalokorak tekinte-tében háttérbe szorítja a megtorlás eszméjét... Eneklfogva a kir. ügyészség-nél — a fiatalokorak ügyeiben a bíróság eljárásának és döntésének ellenőrzé-sénél azt kell szem előtt tartania, hogy ő a bírónak segítő társa és hogy az ő feladata — összhangban a bírő hivatásával — az anyagi igazságnak és mind-mindazoknak az adatoknak kiderítésében való közreműködés, amelyeknek mérlegelése alapján a fiatalokor erkölcsi és értelmi fejlődését és jövőbeli helyes magaviselését a legalkalmasabb módon és a leghatályosabban lehet biztosítani.”

II. A fiatalokorak bűnügyeiben követendő eljárás *általános szabályai*, melyek úgy a fiatalokorak egyes bírójára, mint a rendes bíróságra érvényesek, a Fb. szerint a követ-kezők:

1. A fiatalokorak ügyei lehetőleg mindig *elkülönítve intézendők* a felnőtt terheltek ügyeitől, a tárgyalások, kihall-gatások úgy eszközözlendők, hogy a fiatalokor terheltek ne

érintkezessenek a felnőtt terheltekkel. (25. §.). E célból, akkor is, ha a fiatalkoru ügye felnőtt terhelt bűnügyével áll összefüggésben, a fiatalkoru ügyét el kell különíteni. Ha azonban ez az elkülönítés az eljárás hátránya nélkül nem lehetséges, az a bíróság, amely elé a fiatalkoru ügye tartoznék, az ügyész indítványára hozzájárulhat ahhoz, hogy a fiatalkoru ügyét a felnőtt terhelt ügyével a rendes bíróság együttesen intézze el. Perorvoslatnak e kérdésben nincs helye. (9. §.).

Összefüggés (Bp. 18. 19. §.) esetén is eszerint szabály a fiatalkoru ügynek elkülönítése. Csak kivételesen szabad a fiatalkoru ügyét felnőtt terhelt ügyével egyesíteni. Ily egyesítés esetében a felnőtt terhelt bírósága illetékes. Ez az egy eset, amikor a fiatalkoru bűnügye még mindig a rendes perjogi szabályok szerint intézhető el. A fiatalkoru terhelttel szemben a Fb. által előírt védő- és óvintézkedések (19. §.), az orvosi megfigyelés (18. §.) és a bíróláriszt (21. §.) szabályai ily esetben a rendes bíróságra is kötelezők.

Arra az esetre, amikor a fiatalkoru ügye a felnőtt terhelttől az összefüggés dacára tényleg elkülönítettett, a bizonyítási nehézségek elhárítása végett megengedi a törvény (11. §.) hogy amennyiben a fiatalkoru bűnügyével összefüggő bűnvádi eljárás a rendes bíróságnál is felyamatban van, a fiatalkoruak bírósága az abban összegyűjtött bizonyítékokat is felhasználhatja. Ha a rendes bíróság az erre vonatkozó iratokat fakuléktalanul nem teheti át, a fiat. bír.ója közvetlenül megtekintheti azokat, s azokból kivonatokat készíthet, szükség esetén egyes iratokról másolatot kérhet. (Végr. r. 39. §.) A fiat. bír.ósága előtti tárgyaláson azonban a nélkülözhetetlen bizonyítékokat ilyenkor is közvetlenül kell felvonnai.

2. Ha ugyanazt a fiatalkorut több bűncselekménnyel gyanusítják, az ilyen ügyeket (az esküdtbíróság elé tartozó sajtóperek kivételével) egyesíteni kell és a fiatalkoru ellen valamennyi bűncselekmény miatt egy intézkedést kell alkalmazni. Ily egyesítésnek mindaddig helye van, míg az egyes cselekményekre netalán külön megállapított intézkedéseket végre nem hajtották vagy próbáboesátás esetében a próbaidő kifogástalanul el nem telt. (10. §.).

3 Az eljárás megindításáról mindig értesíteni kell a fiatalkoru tartózkodóhelye szerint illetékes árvaszéket és az ügyben hozott véghatározatot is tudomás végett közölni kell azzal. Ha a gyermek vagy a fiatalkoru érdekében az atyai hatalom megszüntetése vagy felfüggesztése vagy a gyámnak elmozdítása vagy más oly intézkedés mutatkozik szükségesnek, melynek megtétele a gyámhatóság hatáskörébe tartozik, a bíróság az adatokat intézkedés végett az árvaszékkel közli. (Fb. 12. §.).

A fiataikoruk *tartózkodási helye* szerint illetékes árvaszék csak a sürgősen szükséges intézkedéseket teszi meg, egyébként kinyomozza a rendes szabályok szerint illetékes árvaszéket s ezt értesíti a fiatalok ellen indított bünygyről. Az eljárás megindításáról értesített arra is felhivandó, hogy ha az illető fiatalok *személyi ügyében* ott eljárás van vagy volt folyamatban, a vonatkozó iratokat haladéktalanul küldje meg a fiat. bíróságának vagy ha ennek akadálya van, az eljárás lényeges adatait közölje. (Végr. r. 38. §.).

4. A fiatalok bünügyeiben a *nagy nyilvánosság* két irányban van jelentékenyen korlátozva, illetőleg kizárva.

a) Először is a gyermek vagy fiatalok ügyében a *hatóság*hoz intézett beadványt, hatósági iratot vagy az eljárásnak bármely részét közzétenni vagy hatósági eljárás tárgyává tett ilyen ügyről nyomtatvány útján hírt adni a hatóság engedelmé nélkül nem szabad. A megengedett közzétételben a gyermeket vagy a fiatalokot *nevének kezdőbetűivel sem szabad megjelölni*.

E tilalom megszegése a Bpé. 20. §-a és a Ppé. 96. §-ának 2. pontja értelmében 3 hónapig terjedhető fogházzal és 1000 kor. terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Jogi szaklapokban vagy tudományos gyűjteményekben történt (de szintén a *nevek nélkül*), valamint *hatósági közlésekre* ez a tilalom nem vonatkozik. (13. §.)

b) A fiatalok bünügyeinek elintézése céljából tartott bárminő tárgyaláson úgy a fiatalok bírása, mint a fiatalok törvényszéki tanácsa a nyilvánosságot belátása szerint kizárhatja. Sőt a nyilvánosság kizárása nélkül tartott tárgyaláson is mint hallgatók csak hatóságoknak, a gyermekvédő és patronázs egyesületeknek tagjai, ügyvédek, ügyvédhelyettesek, ügyvédjelöltek és joggyakornokok lehetnek jelen; a bíró azonban a jelenlételet a tárgyalás iránt *jogosan érdeklődő más felnőttségnek* is megengedheti. A nyilvánosság kizárása vagy korlátozása tárgyában hozott határozat ellen perorvoslatnak nines helye. (26. §.).

Ez utóbbi (b) szabály a rendes bíróság (56. §.) előtt tartott tárgyalásokra (főtárgyalásokra) nem érvényes. A rendes bíróságok tárgyalásainak nyilvánossága csak a rendes perjogi szabályok (Bp. 293—295. §§.) szerint korlátozható, azonban a Fb. szellemében (57. §.) cselekszik a rendes bíróság is, ha fiatalok ügyeinek tárgyalásánál a rendes korlátozásokat a *legszelesebben* alkalmazza.

5. Általános jellegűek még, vagyis úgy a fiatalkorúak bírójára, mint a fiatalok bűntünyeiben eljáró rendes bírságra egyaránt érvényesek a *fiatalok egyéniségének és életviszonyainak megállapítására* (Fb. 16—18., 29., 30. §§.), a *fiatalok érdekében szükséges védő- és óvintézkedésekre* (19., 21. §§.), a *véghatározatra* (23—24. és 31. §§.) és a *perorvoslatokra* (32—43. §§.) vonatkozó szabályok, amelyeket alább, az eljárás részleteinél mutatunk be.

164. §. *A fiatalkorúak bírósága előtti eljárás.*

I. A fiatalkorúak bírósága mint egyes-bíróság előtt az eljárás a lehető legrövidebb mederben s a legegyszerűbb formák között folyik le. Az eljárásnak mindössze két szakát lehet megkülönböztetni: 1. az *előzetes eljárást* és 2. az *eljárás befejezését*, vagyis az ügy *érdemleges elintézését*, aminek két módja van: a) *alakszerű tárgyalás nélkül* és b) *tárgyalással való elintézés*. Az eljárás különlegessége, hogy az „előzetes eljárás“ itt nagyobb jelentőségű és aránylag hosszadalmasabb, mint a rendes (járásbírói) eljárásban, miután itt az eljárás célja érdekében feltétlenül szükséges a fiatalkorú terhelt egyéniségének, családi, társadalmi körülményeinek, egész eddigi élettörténetének biztos és részletes felderítése, hogy a határozat, ami a fiatalkorú egész jövőjére döntő hatású lesz, alapos és megnyugtató lehessen.

II. Az „*előkészítő eljárás*“ neve alatt a feljelentésre, a nyomozásra és az ügyészi indítványra vonatkozó szabályokat foglalja össze a törvény. Az előkészítő eljárás célja az ügy helyes elintézésének lehetővé tétele és megkönnyítése. Az előkészítési cselekmények vezetője maga a bíró, kinek azonban segédszerve, munkatársa e részben a pártfogó tisztviselő (pártfogó). Az ügyészség (a fiatalkorúak ügyésze) fellépése, indítványa nem feltétlen kelléke sem az eljárás megindításának, sem befejezésének, illetőleg az ügy érdemleges elintézésének.

1. A *feljelentés* a fiat. bírósága elé tartozó bűncselekménnyel gyanúsított fiatalkorú ellen a fiatalkorúak bírójához adandó be. A más hatóságnál tett feljelentést a fiatalkorúak bíróságához kell áttenni. A bíróság a feljelentést *rövid uton* közli a fiatalkorúak ügyészével, a halaszthatatlan intézkedéseket azonban addig is megteszi, amíg a fiat. ügyésze indítványát előterjeszti (Fb. 14. §.), tehát az alakszerű nyomozás elrendelése előtt is.

2. A *nyomozást* az ügyésznek vagy a magánvádlónak indítványára a *fiatalkorúak bírój*a rendeli el s a rendőri hatóságok és közegek közbenjöttével rendszerint maga vezeti. A fiatalkorúak bíróját az előzetes eljárásban, tekintet nélkül a bűncselekmény súlyára, ugyanazok a jogok illetik meg, mint a Bp. szerint a vizsgálóbírót. A *rendőri hatóság* fiatalkorú bűnügyében a *bíróság utasítása nélkül csak a halaszthatatlan nyomozati cselekményeket teljesítheti.* (15. §.).

A „nyomozás“ céljára és határára nézve a törvényszéki rendes eljárás vizsgálatának felel meg, sőt ennél is tágabb körű, amennyiben kiterjed a fiatalkorú személvi körülményeinek lehető legteljesebb felderítésére. A bíró ugyanis köteles meggyőződést szerezni a fiatalkorú *személyazonosságáról* és megállapítani *életkorát*. Beszerzi mindazokat az adatokat, amelyek a *tényállás felderítése, valamint a fiatalkorú egyéniségének, értelmi és erkölcsi fejlettsége fokának és életviszonyainak megismerése végett* lényegesek. (16. §. 1. bek.). Ezek az adatok összevéve képezik az u. n. *környezettanulmányt*.

A környezettanulmány beszerzése végett a bíró megbizsa a pártfőgő tisztviselőt vagy a bíróságnál erre a célra jelentkező más alkalmas személyt, esetleg a patronázs-egyesület útján, hogy a fiatalkorú egyéniségéről; és életviszonyairól tájékozást szerezzen. A megbízott eljárásáról a bíróságnak haladéktalanul jelentést tesz. (u. o. 2. bek.).

A bíró ellenőrzi a környezettanulmány adatait s amennyiben az abban foglaltakkal ellenkező tényeket állapít meg, azt kiigazítja s a hiányokat maga pótolja, illetőleg a megbízhatlan környezettanulmány helyett a szükséges adatokat maga állapítja meg (végr. r. 37. §.). Evégből maga elé idézheti a fiatalkorút; tanuként idézheti meg a fiatalkorú törvényes képviselőjét, szülőit, azt, akinek háztartásában a fiatalkorú él és más oly egyéneket, akiktől tájékozást és értesítést szerezhet; a terhelt egyéniségéről és életviszonyairól a gyámhatóságtól, a fiatalkorúak felügyelő hatóságától, a közigazgatási és az iskolai hatóságtól, az illetékes lelkésztől, a terhelt munkaadójától, kezelő orvosától, valamint azoktól az egyesületektől és intézményektől is felvilágosítást kérhet, amelyek a fiatalkorúval foglalkoztak. (Fb. 16. §. 3. bek.). Ezenkívül be kell szerezni a fiatalkorú erkölcsi és vagyoni bizonyítványát, esetleg az országos bűnügyi nyilvántartásból az értesítést (végr. r. 36. §.).

A fiatalkorút a bíró, ha csak a körülmények más eljárást nem kívánnak, rendszerint a törvényes képviselőivel, a szőlővel vagy azzal együtt idézi meg, akinek a háztartásában a fiatalkorú él. Ha a fiatalkorú meg nem jelenik és a vele együtt megidézett egyén nem igazolja, hogy a fiatalkorú elmaradásában őt hiba nem terheli, a bíró a fiatalkorúval együtt megidézett egyén ellen husz koronáig terjedhető és a Kbtk. értelmében elzárásra átváltoztatható pénzbüntetést szabhat ki. Szükség esetében a bíró a fiatalkorú előállítására végett a rendőri hatóság közreműködését veszi igénybe. (17. §.).

A bűncselekményt elkövetett *távollevő* vagy *szökvevény* fiatalkorúak

a fiat. bírósága elé állítása végett a körülményekhez képest *házkutatással, megkeresés útján, kézrekerítésének elrendelésével* vagy *nyomozó levél kibocsátásával* is intézkedhetik a fiat. bírója. Ezen intézkedések közül a *Bp.-ban felállított korlátokra való tekintet nélkül* azt alkalmazza, amelyik a fiatalkoru egyéniségére, a cselekmény sulyára, az eset összes körülményeire való tekintettel legmegfelelőbbnek mutatkozik. Nyomozó levél kibocsátása esetén szembeintően jelezni kell, hogy az fiatalkorura vonatkozik. (Végr. r. 47. §.).

A bíró a fiatalkorut, ha szükségesnek látja, megfigyelés alá helyezheti és egy vagy több *orvosszakértő vizsgálatának* vetheti alá vagy erre a célra szolgáló *megfigyelő intézetbe* szállíttathatja. (18. §. 1. bek.). A megfigyelő intézetbe szállítás eszközlése végett az orvosszakértői vélemény esatolása mellett az ig. miniszterhez kell előterjesztést tenni. (Végr. r. 46. §.).

Ha az orvosszakértői vélemény alapján az állapítható meg, hogy a fiatalkoru *oly testi vagy elméleti fogyatkozásban* szenved, amely *különleges elbánást tesz szükségessé*, ezt a körülményt a *véghatározat indokolásában külön fel kell említeni.* (18. §. bek.).

3. *A védő és óvóintézkedések.* Rendkívüli fontos, a rendes eljárástól eltérő rendelkezése a törvénynek, hogy a fiatalkoru terhelttel szemben az előzetes eljárás alatt a „kényszerintézkedések” helyett csupán *védő és óvóintézkedések* alkalmazását engedi meg. Ennek a célja egyfelől a fiatalkoru személyének az eljárás befejezéséig leendő biztosítása, az illető egyéniségének alapos kitanulmányozása végett is; másfelől az erkölesrontó környezetben levő fiatalkorúnak ebből való mielőbbi kiragadása, további erkölesi romlásának meggátolása. A védő és óvó intézkedéseknek ehhez képest két főcsoportját és a foganatosítást tekintve három alakját különbözteti meg a törvény.

a) Ha a fiatalkoru környezete (családja, munkaadója, gondozója) erkölesileg megbízható, a bíróság a fiatalkorut azok gondozása alatt hagyhatja, akiknek környezetében addig élt; de ha indokoltnak látja, nevelésének ellenőrzése és *felügyelete végett* ezen esetben is *pártfogót rendelhet.* (Fb. 19. §. 1. bek.).

b) Ha azonban a fiatalkoru *testi vagy erkölesi állapota* az addigi környezetében *veszélynek van kitéve*, a bíróság őt ebből a *környezetből ellávolíthatja* és gondozását ideiglenesen *megbízható hozzátartozójára, más alkalmas egyénre, (pártfogóra, vagy pártfogó tisztviselőre), valamely gyermekvédő vagy patronázs egyesületre* bízhatja, vagy őt *állami jartóintézetben* vagy *állami gyermekmenhelyben* helyezheti el. Ezt az ideiglenes intézkedést a bíróság akkor is megteheti, ha a fiatalkoru terhelt rossz viselkedésével szemben a házi és az

iskolai fegyelem eszközei hatálytalanoknak bizonyultak. (19. §. 2—3. bek.).

Az eddigi környezetből eltávolítás szükségének esetére a *fiatalkorú ideiglenes elhelyezése* tekintetében a törvény lehető tág kört kívánt biztosítani a bírónak, hogy a *helyi viszonyokhoz és a fiatalkorú egyéniségéhez képest* a legalkalmasabb módot alkalmazhassa. A valóban *megfelelő* elhelyezés ugyanis egyrészt a fiatalkorú családi viszonyaitól, másrészt a helyi körülményektől is függ. Ha az addigi környezetben az addigi gondozó által veszélyeztetett fiatalkorúnak más, erkölesileg megbízható hozzátartozója van, aki szívesen vállalja el annak gondozását, ez esetben elsősorban ennél kell elhelyezni a fiatalkorút. Ha ilyen hozzátartozó nincs, más „alkalmas“ vagyis erkölesileg megbízható családdhoz lehet adni, — ha ez is nehézséggel járna, a netalán levő *patronage-menhelyre* s ha ilyen a közelben nincs, a legközelebb eső állami javító nevelőintézetbe vagy állami gyermekmenhelybe kell elhelyezni.

Ez „ideiglenes“ intézkedés, mint általában az összes védő és óvóintézkedések *elrendelése és foganatosítása* is a bíró feladata s ezeket *az eljárás egész tartama alatt*, tehát esetleg a nyomozás befejezése után is bármikor *megteheti*, mihelyt annak szükségét látja s *bármikor megváltoztathatja* (19. §. 1. és 5. bek.). A törvény e rendelkezéséből folyik, hogy a bírónak személyesen kell ellenőriznie (gyakori látogatásokkal) a védő vagy óvó intézkedés alá helyezett fiatalkorút, hogy közvetlenül győződjön meg a felügyelet vagy gondozás helyességéről, megfelelő voltáról s a felmerülő szükséghez vagy a fiatalkorú jobban felismert jelleméhez képest változtathassa meg a tett intézkedését. A változtatásra, a más intézkedés tételére nézve a bírónak teljesen szabad keze van az eljárás egész tartama alatt, mert bármely *intézkedésének hatálya, ha előbb nem szünteti meg, az eljárás egész tartamára kiterjed.* (19. §. ut. bek.).

e) A legszigorubb védőintézkedés végül a fiatalkorúak *örizetben tartása*. Amennyiben ugyanis a bíró akár azért, mert helyben vagy a közelben *nem található a gondozásra alkalmas egyén, egyesület vagy intézet*, akár más fontos okból az előbbi módon (19. §.) nem intézkedhetik, a fiatalkorút, amennyiben erre szükség van, a *bírósági fogház helyiségében helyezheti őrizet alá*. Az őrizet tartama tizenöt napot rendszerint meg nem haladhat. Súlyosabb esetekben a fiatalkorúak törvényszéki tanácsa (36. §.) az őrizet tartamát az ügyész előterjesztésére esetről-esetre *egy-egy hónappal meghosszabbíthatja*. A fiatalkorút az erkölesi állapotára veszélyes letartóztatottaktól *elkülönítve kell őrizni és munkával kell foglalkoztatni.* (21. §. 1—2. bek.).

A bírósági őrizet felel meg formailag a Bp.-ban szabályozott előzetes letartóztatásnak és vizsgálati fogságnak, amelyeknek a fiatalokorakkal szemben nincs helyök. (21. §. ut. bek.).

A bírósági őrizet célja ugyanaz, ami a többi védő és óvintézkedésé s habár végrehajtásánál egészen véve (a törvényben foglalt eltérésekkel) a fogsáztartás szabályait kell megfelelően alkalmazni (Végr. r. 43. §.), semmiképen nem szabad azt előzetes letartóztatásnak vagy vizsgálati fogságnak tekinteni, hanem oly elkerülhetlen intézkedésnek, melynek szintén a fiatalokor erkölcsi megmentését és jobbitását kell szolgálnia. Ezt célozza az őrizet alá vett fiataloknak munkával foglalkoztatása is, ami a rendre szoktatásnak s az erkölcsi nevelésnek egyik főtenyezője. Ahol fiatalokorak külön fogháza van, ott mindenesetre ebbe s nem a felnőttek fogházába kell az őrizet alá vett fiatalokort elhelyezni.

Az őrizetben tartás említett jellegéből folyik, hogy az a véghatározatban kiszabott fogház vagy elzárásbüntetésbe be nem számítható. I. *Angyal P.* helyes kifejtését: BJT. LXVI. 160. Ezt a helyes álláspontot követi újabban a *Kuria* is: BJT. LXVII. 41. BD.-tár VIII. 211. és 215. sz.; *Zakariás J.* ellenkező nézetét (Jogt. K. 1915. 198. l.) helyesen cáfolják *Lutitszky Jenő* (u. o. 222.) és *Fördögh A.* (u. 260.).

d) A sajátképeni védő intézkedés a fiatalokor részére a védőről gondoskodás. A fiat. bírása ugyanis az eljárás megindításáról „a fiatalokor érdekeinek megóvása végett“ értesíti a fiatalokor jogi védelmével foglalkozó s a bíróságnál e célra jelentkezett egyesületet vagy bizottságot s ha a védő ki rendelését már most indokoltuak tartja, felhívja az egyesületet vagy bizottságot a védő kijelölésére (végr. r. 48—49. §§.) esetleg (ha a halasztás a fiatalokor érdekét sértené) közvetlenül rendel ki a védőt a védői névsorba felvettek közül (u. o. 51. §.).

4. *A nyomozás megszüntetése és befejezése.* A vádindítvány. Ha a nyomozás megtörténte után a bírő sem alakszerű tárgyalás nélkül tehető intézkedésnek, (Fb. 23. §.), sem tárgyalás kitüzésének szükségét nem látja, ez esetben (az ügyész megkérdezése nélkül) végzéssel megszünteti a nyomozást. A megszüntető végzést a fiatalokorak ügyészével akkor is közölni kell, ha nem vállalta el vagy nem vette át a vád képviselétét (Végr. r. 41. §.).

Amennyiben a nyomozás eredményes volt, annak befejezése s a szükséges előzetes intézkedések megtétele után a fiat. bírósága az iratokat indítványtétel végett rövid uton közli a fiatalokorak ügyészével (22. §. 1. bek.). A fiat. ügyész, miután a rendes büntető per tagozatainak itt nincs helye,

nem vádiratot, csak *indítványt* ad be a tárgyalás kitűzése iránt, amennyiben pedig az ügyet *alakszerű tárgyalás nélkül* elintézhetőnek tartja, ez iránt is *nyilatkozik*, és pedig *vagy* egyenesen t. i. *megtagadja a vád képviselőtét, vagy elejti a vádat.*

A vádelvet eszerint a Fb. is fenntartja, midőn a vádló indítványát megkivánja az ügy miként leendő elintézése iránti bírói határozat előtt. Az eltérés azonban az, hogy csak a tárgyaláshoz s a büntetési jellegű intézkedések alkalmazásához szükséges a vád kifejezett fentartása, ellenben alakszerű tárgyalás nélküli elintézésnek vagyis bizonyos gyámolító (nem büntetési jellegű) intézkedések tételének (23. §.) ily esetben is helye van.

A vádló alatt a Fb. rendszerint csak *a fiatalokoruk ügyését* érti, akihez a fiat. bírása minden, így a magánindítványra üldözendő bűneselekmény esetében is köteles az ügy iratait áttenni. A fiat. ügyészének a törvény szélesebb jogkört is biztosít, midőn kimondja, hogy az ügyész a Bp.-ban meghatározott eseteken (Bp. 34. §.) felül *a vád képviselőtét megtagadja vagy elejti a vádat:*

1. ha a fiatalokoruknak a cselekmény elkövetésekor a büntethetőséghez szükséges *értelmi és erkölcsi fejlettsége nem volt meg;*

2. ha az elkövetett bűneselekmény *elenyészően csekély súlyu* s a fiatalokoruk *jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése érdekében a bűnvádi eljárás mellőzését* kívánatosnak tartja. (Fb. 22. §. 2. bek.).

A *legális* elvén tehát a fiat. ügyészére nézve jelentékenyebb esorbákat üt a törvény s a vádképviselő-megtagadás, illetőleg a vádelejtés jogának ily kiterjesztésével valóban lehetővé teszi, hogy a fiat. ügyész „ne az üldözés, a megtorlás organuma, hanem a bírósággal a fiatalokoruk és a társadalom érdekében együttműködő tényező“ legyen (Min. ind. 79. l.). A fiat. ügyészre eszerint nemcsak akkor ejtheti el a vádat, ha a feljelentett cselekmény az ő meggyőződése szerint *nem büntethető* vagy *ha az eljárás sikeréhez szükséges bizonyíték nem szerezhető meg* (Bp. 34. §.), hanem akkor is, ha a fiatalokoruk *értelmi és erkölcsi fejlettsége hiányzik*, vagy ha az elkövetett cselekmény „elenyészően csekély súlyu“ s a fiatalokoruk erkölcsi fejlődése és jövője érdekében az eljárás *mellőzése* kívánatosabbnak látszik, mint az esetleg kiszabandó minimális büntetés. Ez utóbbi rendelkezése a Fb.-nak felette nagy jelentőségű, mert ez fejezi ki a fiatalokorukkal szemben *a megtorlási elv határozott feladását* s a fiatalokoruk erkölcsi felemelésének, megjobbításának *uralkodó elvő* amellett. A törvény „a bűnvádi eljárás mellőzését“ nem korlátozza a vétségekre és kihágásokra (mint a min. javaslat tervezte), hanem *büntett* esetében is megadja ennek a lehetőségét. kifejezvénn ezzel, hogy az eljárás mellőzésénél

nem pusztán a *cselekmény* súlyának elenyésző kicsisége a döntő, hanem a felforgó körülményekhez képest az in abstracto súlyosabb bűncselekmény (esetleg büntett) elkövetése esetén is el lehet tekinteni az eljárásnak tárgyalással, illetőleg büntetési jellegű intézkedéssel befejezésétől, ha a fiatalokru jövője s főleg erkölcsi fejlődése érdekében ez látszik kívánatosnak. (E nagy horderejű módosítást az eredeti miniszteri javaslaton a képviselőház igazságügyi bizottsága javasolta).

Az ügyészi vádképviselő mellett fiatalokruak bűnügyeiben is helye van úgy a *fő-* mint a *pótmagánvád*nak azzal az eltéréssel, hogy az ügyész fellépése itt a főmagánvád tárgyát képező cselekmények (Bp. 41. §.) miatt is kötelező lévén, a sértett főmagánvádló gyanánt is csak az esetben léphet be, ha az ügyész nem vállalta a vád képviselőtét. Természetesen az ügyész úgy a fő-, mint a pótmagánvádlótól bármikor visszaveheti a vádképviselőt, amenyiben: *az ügyész a vád képviselőtét a bírói véghatározat jogerőre emelkedése előtt a vád képviselőtének megtagadása vagy a vád elejtése után is bármikor elvállalhatja.* Az ügyésznek a véghatározat ellen használt perorvoslatát is a vád elvállalásának kell tekinteni. (22. §. ut. bek.).

A magánvádló fellépésének az ügyészi esetleges tévedések korrektívumául kellett helyet adni, ha pl. „az ügyész tévesen azért nem vállalja vagy ejti el a vádat, mert bűncselekmény ismérveit nem látja fennforogni vagy azt bebizonyíthatónak nem véli, vagy amidőn a büntetés alkalmazása mutatkozik kívánatosnak s erre vád hiányában a bírónak nem lenne joga.” (Képviselőházi ig. biz. jelentése 120. l.).

III. Az eljárás befejezése alakyszerű tárgyalás nélkül.

Az ügyész nyilatkozatának beérkezése után alakyszerű tárgyalás nélkül, vagyis minden további perszak mellőzésével *véghatározattal* befejezheti a bíró az eljárást: *ha a fiatalokru értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a bűnösség megállapítását és büntetés alkalmazását kívánatosnak nem tartja* (Fb. 23. §. 1. bek.). Az eljárás befejezésének ez a rendes eljárásban ismeretlen módja a Fb. törvény alapgondolatának a folyamánya s e különleges eljárási alakzat egyik sajátosságja. Ha a bíró már az előzetes eljárási cselekmények alapján meggyőződött arról, hogy az ügy annyira jelentéktelen, vagy a fiatalokru annyira romlatlan lelkű, hogy vele szemben sem nevelő intézkedésnek, sem büntetésnek nincs helye, vagy legfeljebb nevelő intézkedésre van szükség, ily esetekben a fiatalokru érdekében fog állani, az ő erkölcsi megmentését épen az fogja szolgálni, ha nem is tart tárgyalást, amelynek alakiságai hátrányosan befolyásolják a fiatalokru lelki fejlődését

(Min. ind. 80. l.), hanem tárgyalás és a felek újabb meghallgatása nélkül azonnal megszünteti az eljárást, vagy a törvény által megengedett nevelő intézkedéseket elrendeli.

1. Az alakszerű tárgyalás nélküli elintézésnek két perjogi feltétele van: 1. az *ügyészi nyilatkozat* beérkezése, 2. a *fiatalkoru előzetes meghallgatása*.

Az ügyészi nyilatkozat tartalma egyáltalán nem köti a fiatalkoruak bíróját. Ha tárgyalás megtartását indítványozta is vagy ellenkezőleg a vád képviselőt megtagadta vagy a vádat elejtette is az ügyész, a bírónak joga van a tárgyalás nélküli elintézéshez, ha annak érdemi feltételét (23. §. 1. bek.) fenforogni látja. Ha az ügyész megtagadta a vádképviselőt, vagy elejtette a vádat, a bíró nem köteles a sértettet a vádképviselőt átvétele felőli nyilatkozatra felhívni, a nevelő intézkedéseket vagy az eljárás megszüntetését a magánvádló nyilatkozata nélkül is elrendelheti. Szintén nem akadályozza az eljárás ily befejezését, ha a sértett akár az előzetes eljárás alatt, akár annak befejeztével, az ügyészi nyilatkozat beérkezéssel egyidejűleg magánindítványát visszavonta. (23. §. 3. bek.).

A fiatalkoru *meghallgatása* alatt nem a perrendszerű kihallgatás értendő, hanem az, hogy a bíró az előzetes eljárás alatt személyesen beszéljen a fiatalkoruval, tehát közvetlenül győződjék meg annak lelki állapotáról, erkölcsi színvonaláról s egész egyéniségéről. Ez a közvetlen érintkezés és megfigyelés fogja képesíteni a bírót a helyes állásfoglalásra, a meghallgatás ezért elengedhetetlen.

2. Az alakszerű tárgyalás nélkül tehető *intézkedés* vagy *az eljárás megszüntetése* vagy valamely *nevelő intézkedés elrendelése* lehet.

Megszüntetheti a bíró az eljárást, ha a *cselekmény elenyészően csekély sulyu* (23. §. 1. bek. 4. p.) és a fiatalkoru-
nak sem egyénisége, sem környezete nem teszi kívánatossá vagy szükségessé a nevelő intézkedések valamelyikét.

A bíró által alkalmazható *nevelő intézkedések*:

a) a Büntető Novella 16. §-ában megállapított *házi* vagy *iskolai fenyítés*, vagy a *házi felügyelet* alatt tartás (a törvényes képviselőnél, a hozzátartozónál vagy más alkalmas egyénnél) vagy a *javító nevelés* elrendelése, utóbbi akkor, ha a fiatalkoru eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve vagy zűllésnek indult;

b) a próbára bocsátás (Bn. 21. §.);

c) a bírósági őrizetben tartás elrendelése (Fb. 23. §. 1. bek. 3. p.).

A bírósági őrizetben tartás a Fb. által megállapított új nevelő intézkedés, mely abban áll, hogy a bíró a fiatalkorut a napnak reggel 8 órától este 8 óráig terjedő szakában 3 órától 12 óráig terjedhető időre a bíróságnak valamely alkalmas helyiségében, az élelmezés korlátozásával vagy elvonásával felügyelet alatt őrizetben tarthatja.

Ha javítónevelés vagy szabadságvesztésbüntetés végrehajtása alatt álló fiatalkorú ellen csekélyebb súlyú vétség vagy kibágás miatt kell határozatot hozni és más intézkedés nem mutatkozik kívánatosnak, a bíró a javítónevelést vagy a szabadságvesztésbüntetést megállapító határozat érintése nélkül elrendelheti, hogy a fiatalkorú ellen e cselekmény miatt az intézet vezetője az intézeti szabályokan megengedett *fegyelmi fenyítéket* alkalmazzon. (Fb. 23. §. 2. bek.).

3. Az alakszerű tárgyalás nélkül hozott „véghatározat” mindig *végzés*, mely ellen azonban felebbezésnek van helye (Fb. 32. §., 1. a köv. §-t.).

4. Büntető parancs kibocsátásával való elintézésnek nincs helye. Ha a bíró pénzbüntetést (Fb. 69. §.) akar kiszabni a fiatalkorúra, ezt mint büntetési jellegű intézkedést csak tárgyalás alapján teheti meg. (Min. ind. 96. l.).

5. Az alakszerű tárgyalás nélküli elintézés körébe tartozik a *gyermek*ek által elkövetett bűncselekmény miatt, valamint a *bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított*, de *környezetükben erkölcsi romlásnak kitett vagy züllésnek indult „kiskorúak”* ügyeiben való eljárás.

a) A gyermek érdekében, aki élete 12-ik évének betöltése előtt büntető jogszabályba ütköző cselekményt követett el, a fiatalkorúak bírója a Fb. 15—18. §-ának megfelelően beszerzi a *legszükségesebb tájékoztató adatokat* és a tények megállapítása után a Bn. 15. §-a értelmében intézkedik. (65. §.). vagyis elrendelheti a gyermeknek házi vagy iskolai *megfenyítését* vagy *ideiglenesen* állami gyermekmenhelybe szállítását.

b) Ha gyermek vagy bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított oly *kiskorú* egyén, aki élete 18. évét még be nem töltötte, környezetében az erkölcsi romlás veszélyének van kitéve vagy züllésnek indult, a fiatalkorúak bírósága *szilgós* esetekben a következő intézkedéseket teheti:

1. *figyelmeztetheti a szülőt*, a törvényes képviselőt vagy a gondviselőt vagy azt, akinek háztartásában a kiskorú él (gondviselő), hogy reá szigorúban ügyeljen és őt gondosabban nevelje;

2. *utasíthatja a szülőt*, a törvényes képviselőt vagy a gondviselőt, hogy a kiskorút *megfenyítse*, iskolalátogatási kötelességének pontos teljesítésére *kényszerítse*, az erkölcsi fejlődésére veszélyes környezettől, foglalkozástól vagy életmódtól *visszatartsa*;

3. ha indokoltnak látja, a kiskorú nevelésének ellenőrzése és felügyelete végett *ideiglenesen pártfogót* rendelhet; ha pedig a kiskorú testi vagy erkölcsi

állapota veszélynek van kitéve, őt környezetéből eltávolíthatja és ideiglenesen az állami gyermekotthon helyezheti el vagy gondozását mindaddig, amíg ebben a kérdésben a gyámhatóság határoz, megbízható hozzátartozójára vagy más alkalmas személyre, vagy valamely gyermekvédő vagy patronázs-egyesületre bízhatja ezeket az intézkedéseket akkor is megteheti, ha a kiskorúval szemben a házi és az iskolai fegyelem eszközei hatálytalanoknak bizonyultak.

Ha a bíróság a kiskorú elhelyezése iránt intézkedik, határozatát a székhelyére illetékes árvasszékkal haladéktalanul közli. A bíróság intézkedése, ha előbb maga nem szünteti meg, a gyámhatóság jogerős határozatával hatályát veszti. Megszűnik a bírói intézkedés hatálya arra a kiskorúra vonatkozólag is, aki életének 18. évét betöltötte.

E §. értelmében intézkedhetik a bíróság akkor is, ha a fiatalkorú ellen büncselekmény miatt folyamatba tett eljárást megszünteti vagy felmentő ítélettel fejezi be.

Az e §. alapján tett intézkedések ellen felelővételnek nincs helye.

IV. Az eljárás befejezése tárgyalással.

Amennyiben az ügyben *alakszerű tárgyalás nélkül intézkedni nem lehet*, vagyis ha az előzetes eljárás nem nyújtott biztos támpontot az érdemleges intézkedésre vagy pedig arról győzte meg a bírót, hogy esetleg büntetési jellegű intézkedésre lesz szükség, ily esetekben a fiat. bírósága *tárgyalást tart*, melyre megidéri a Bp. rendes szabályai (529. §.) szerint idézendőkön (terhelt, védő, ügyész, magánvádló, magánfél, tanúk, szakértők) felül a *fiatalkorú törvényes képviselőjét* vagy ehelyett (ha ennek megjelenése nagyobb nehézséggel járna, vagy egyéb okból nem kívánatos) más közellakó hozzátartozóját; továbbá azt, *akinek háztartásában a fiatalkorú él és amennyiben szükségesnek látszik mindazokat, akik a fiatalkorúra nézve felvilágosítást adhatnak.* (Fb. 24. §. 1—2. bek.).

A tárgyalás határnapjáról *értesíteni kell a fiatalkorúak ügyészét, a védőt, a pártfogó tiszviselőt* és ha ilyen jelentkezett, a fiatalkorú pártfogóját, vagy az azt kiküldő *patronázs-egyesületet.* A *törvényes képviselőt* a tárgyalás határnapjáról értesíteni kell akkor is, ha nem idéztetett meg. A fiatalkorú idézésére a 17. §. irányadó. (24. §. 3—5. bek.).

1. A fiat. bírósága előtti *tárgyalás* egészben véve a járásbíróság előtti tárgyalás szabályai szerint folytatandó le, bizonyos, e különleges eljárás célját biztosító eltérésekkel. Ezen eltérések vonatkoznak részint a tárgyalás külső rendjére, részint annak céljára és körére.

A tárgyalás külső rendjét, illetőleg berendezését illető eltérés: a) a *tárgyalás elkülönítése* más tárgyalásoktól vagyis az iránti intézkedés, hogy a fiatalkorúak a tárgyalás alatt a felnőtt vádlottakkal ne érintkezhessenek. (Fb. 25. §.), b) a

nyilvánosság kizárása a bíró belátása szerint s annak a kizárás esetén kívül is korlátozása (26. §.). L. fent az előző §-t.

A tárgyalás érdemét illető eltérések: a) a terhelt eltávolítása a tárgyalás egyes részéről, b) a tárgyalás céljának s a bizonyítás irányának közelebbi meghatározása, c) a tanuzási kötelesség alól a hozzátartozók mentességének megszorítása, d) a perbeszédnek tárgyának közelebbi megállapítása.

Az ügyész és a terhelt távollétében a tárgyalást megtartani és véghatározatot hozni nem lehet. Ha azonban attól kell tartani, hogy a tárgyalás egyes részei, különösen a fiatalkoru törvényes képviselőjének, hozzátartozójának, eltartójának vagy más, felvilágosításra felhívott személynek (24. §. 2. bek.) kihallgatása vagy a védelem előterjesztése a terheltre hátrányos befolyást gyakorolhatnának, a bíró elrendelheti, hogy a terhelt a tárgyalás e részének tartamára a tárgyalás helyiségét hagyja el. Az e tárgyban hozott határozat perorvoslattal meg nem támadható. A fiatalkoru távollétében fogvatartott kihallgatás és bizonyítás eredményét, amennyiben a bíró az eljárás célja vagy a terhelt érdeke szempontjából kívánatosnak találja, a fiatalkoruval utólagosan közölheti. (27. §.).

A tárgyalás a büncselekmény tényállásának és a bírói intézkedés megválasztása tekintetében irányadó *egyéb körülményeknek* tisztázásán felül főleg annak a megállapítására irányul, hogy a fiatalkoru terhelt jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése érdekében mily intézkedés mutatkozik legalkalmasabbnak. Evégből különös gondossággal kell megállapítani azokat a körülményeket, amelyekből a fiatalkoru egyéniségére, értelmi és erkölcsi fejlettségének fokára és életviszonyaira következtetni lehet. (28. §. 1—2. bek.).

E tekintetben a pártfogó tisztviselőt és a pártfogót bármelyik fél kérelmére ki kell hallgatni. E kihallgatást a bíró a felek indítványa nélkül is elrendelheti. A szükséghez képest ki kell hallgatni a fiatalkoru terhelt hozzátartozóit s más oly személyeket is, akik az első bekezdésben említett körülményekről felvilágosítást adhatnak. (28. §. 3—4. bek.).

A tanuzás kötelessége alól a hozzátartozók részére a Bp. 205. §-ának 1. pontjában megállapított mentesség nem terjed ki azoknak az adatoknak és körülményeknek közlésére, amelyeknek ismerete a fiatalkoru egyéniségének, értelmi és erkölcsi fejlettsége fokának és életviszonyainak megállapításához szükséges. Nem köteles azonban a hozzátartozó sem felelni

az ily kérdésekre sem, ha a feleletből reá vagy más hozzátartozójára jelentékeny kár vagy szégyen hárulna. (29. §.).

A tárgyalás befejezésével az ügyésznek indítványában nyilatkoznia kell afelől, hogy a terhelt érdekében milyen intézkedést tart kívánatosnak. Ebben a kérdésben a terhelt védője, törvényes képviselője, szülője és pártfogója, valamint a pártfogó tisztviselő is nyilatkozhatik. A bírót azonban e nyilatkozatok az intézkedés megválasztásában nem korlátozzák. (30. §.).

2. A tárgyalás alapján a bíró kétféle véghatározatot hozhat:

a) a Bp. rendelkezéseinek megfelelően ítéletet hoz, ha a fiatalkorú ellen dorgálást, fogház-, államfogház-, elzárás- vagy pénzbüntetést (69. §.) alkalmaz, vagy ha a vádlottat felmenti;

b) végzéssel határoz, ha nevelőintézkedést (23. §.) rendel el, vagy ha az eljárást megszünteti. (31. §. 1. bek.).

Ha több fiatalkorú ellen folyó eljárást a bíró egy véghatározattal fejez be és az előbbi bekezdés szerint részben ítélettel, részben végzéssel kellene határozni, a bíró ítéletet hoz; oly intézkedések tekintetében azonban, amelyeket az előbbi bekezdés szerint végzéssel kellene elrendelni, (pl. próbára bocsátás) a bűnösség kimondását mellőzi. (31. §. 2. bek.).

Mikor s minő „intézkedéseket” tehet a bíró a fiatalkorúak bűnügyeiben, ezt a Bn. 17—18., 26., 33. §§-ai és a Fb. 23. és 69. §-a állapítják meg. Az anyagi büntetőjogi jellegű szabályokon a Fb. azt a lényeges módosítást tette, hogy kifejezetten megkülönbözteti egymástól a büntetési jellegű és a nevelő intézkedéseket. Az előbbi csoportba sorozza a dorgálást, a fogház-, államfogház-, elzárás és a pénzbüntetést, az utóbbiak közé a házi vagy iskolai fenytést, a fegyelmi fenytéket (23. §. 2. bek.), a házi felügyeletet, a bírósági őrizelbentartást, a próbára bocsátást és a javítónevelést. E megkülönböztetés eljárási szempontból nagy fontosságu azért, mert míg a tárgyalással elintézés esetén a bíró mindkét csoportba tartozó bármelyik intézkedést alkalmazhatja, tárgyalás nélkül csak a második csoportba tartozó nevelő intézkedésre van joga. A két csoport közti anyagi jogi jelentőségű különbség pedig, hogy míg a nevelő intézkedéseket alkalmazni lehet, tekintet nélkül arra, hogy a fiatalkorúnak a büntetethez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége megvolt-e vagy sem, addig a büntető jellegű intézkedéseket csak akkor lehet alkalmazni, ha ez a fejlettség a fiatalkorúnál megállapítható volt.

A véghatározatban rendelkezni kell a bűnügyi költség és a magánjogi igény felől is (Fb. 44—45. §§.) 1. alább a 167. és 169. §§-okat.

V. A szülők, gyámok, gondnokok, felügyelők által a fiatalkorúak személye ellen elkövetett vétségek és kihágások eseteit (Fb. 3. §. 4. p.) a fiatalkorú ügyétől mindig elkülönítve

kell tárgyalni és azok felől külön határozatot kell hozni. (Végr. r. 55. §.).

A Fb. 67. §-ában megállapított kihágások tárgyában a fiatalkorúak bírósága a terhelt meghallgatása után *végzéssel* határoz. A határozat ellen közlésétől 8 nap alatt *felebbezésnek* van helye, mely felől a fiatalkorúak törvényszéki tanácsa végérvényesen határoz. (Fb. 67. §. 3. bek.).

165. §. *Folytatás. A perorvoslatok.*

A fiatalkorúak bíróságának u. n. *véghatározatai*, vagyis az ügy érdemleges elintézését tartalmazó határozatai ellen, akár ítélet, akár végzés alakjában hozattak, a törvény egyfoku *felebbezést* enged az illetékes kir. törvényszékhez, a törvényszéknek másodfoku határozata ellen pedig *semmisségi panaszt* az illetékes kir. ítélőtáblához. E két rendes perorvoslaton kívül helye van az *ujrafelvételnek*, a *jogegység érdekében* való perorvoslatnak és az *igazolásnak* is. E perorvoslatok közül különösen a felebbezésre és a semmisségi panaszra nézve tartalmaz a törvény a rendestől jelentékenyen eltérő szabályokat.

I. *A felebbezés.*

I. A fiatalkorúak bíróságának *bármely véghatározata* (23., 31. §§.) ellen felebbezésnek van helye. (32. §. 1. bek.). Első eltérés a rendes szabályoktól, hogy a felebbezés nemesak ítélet, hanem *végzés ellen is* használható, ha ezt a törvény „véghatározatnak“-nak nevezi.

A másik eltérés, hogy a fiatalkorú *személyére vonatkozó* határozatok ellen használt felebbezésnek a határozat végrehajtására rendszerint *nincs halasztó hatálya*; a fiatalkorúak bírójára azonban, ha a fiatalkorú érdekében kívánatos, a *végrehajtást felfüggesztheti*. (32. §.) Így a javító nevelőintézetbe utalást, vagy a szabadságvesztést elrendelő véghatározat esetén esetleg kívánatos lehet a felfüggesztés.

2. *Fellebbezéssel élhetnek*: az ügyész; a magánvádló; a fiatalkorú; továbbá a fiatalkorú kifejezett akarata ellen is törvényes képviselője, szülője, házastársa és védője; végül a határozatnak rájuk vonatkozó része ellen azok, akik felől a határozat rendelkezik.

Ha az ügyész felebbezést nem jelent be, a *többi jogosult* csak akkor felebbezhet, ha a bíróság *javítónevelést, fogház, államfogház- vagy elzárásbüntetést* alkalmazott.

A véghatározatnak a *bűnügyi költségre, a magánjogi igényre és egyéb mellékkérdésre* vonatkozó rendelkezése ellen azonban a fiatalkoru, továbbá törvényes képviselője és védője felebbezéssel akkor is élhet, ha az egyébként ki volna zárva. (33. §.).

A dorgálást, vagy enyhébb jellegű nevelőintézkedést elrendelő véghatározat ellen, ha az ügyész abba belenyugodott, a felebbezés eszerint ki van zárva.

3. Felebbezésnek helye van: a) a *ténykérdésben*, b) a *törvény lényeges rendelkezésének megsértése miatt*. A felebbezés okát a bejelentésnél vagy az indokolásban meg kell jelölni. (34. §.).

4. A fiatalkoruak bíróságának határozatait a kir. törvényszéknek a kir. ítélőtábla elnöke által erre kijelölt állandó háromtagu tanácsa (*fiatalkoruak törvényszéki tanácsa*) vizsgálja felül. (35. §.).

A fiatalkoruak törvényszéki tanácsa a felebbezéseket vagy *tárgyaláson* vagy *tanácsülésen* intézi el. *Tárgyaláson* határoz: a) ha a fiat. bíróságának véghatározatát *szabadságvesztés alkalmazásával vagy tartamának felemelésével változtatja meg*, b) ha a *tényállás felderítése végett* vagy *más fontos okból szükségesnek találja* a tárgyalás tartását. (37. §. 1—2. bek.). Minden más esetben tanácsülésen határoz s különösen *mindig* „zárt tanácsülésen“ határoz, ha a felebbezést *kizárólag* a határozatnak a *bűnügyi költségre, a magánjogi igényre vagy egyéb mellékkérdésekre* vonatkozó rendelkezése ellen használták. (u. o. 2—3. bek.).

A fiatalkoruak törvényszéki tanácsa előtt tartott *tárgyalásra* teljesen ugyanazok a szabályok érvényesek, melyek a fiat. bírósága előtti elsőfoku tárgyalásra meg vannak állapítva (24—31. §§.), sőt a fiatalkoru védelméről itt még jobban gondoskodik a törvény, amennyiben a tárgyalásra, ha a fiatalkoru 18-ik évét még nem töltötte be és választott védője nincs, *védőt kell rendelni*. (38. §. 2. bek.).

A *tanácsülésen* a közvetlenség és szóbeliség elvét a rendszer eljárással szemben, lehetőségig érvényesíti a törvény, amennyiben kivéve a *kizárólag* mellékkérdések miatti felebbezés (37. §. 3. bek.) elintézését — ami mindig *zárt* ülésen eszközlendő — a tanácsülésben a felebbezés a *fiatalkoruak ügyészenek* és amennyiben nagyobb nehézség nélkül lehetséges, a *fiatalkorunak*, továbbá ha ilyen van, a *fiatalkoru pártfogójá-*

nak, valamint törvényes képviselőjének vagy szülőjének vagy annak meghallgatása után vizsgálendő felül, akinek háztartásában a fiatalkorú él. (38. §. 1. bek.).

Lényeges eltérés a rendes szabályoktól, hogy a törvény mellözi a semmisségi okok részletes felsorolását s a ténykérdésen kívül bármint *lényeges törvénytértés* miatt megengedi a felebbezést. Tekintettel ugyanis e különleges eljárás céljára, a törvény nem akarta megkötni a felsőbírótság kezét a felülvizsgálat tekintetében s azért helyesebbnek látta egy általános formulával felhatalmazni azokat bármint lényeges törvénytértés orvoslására. Lényeges törvénytértésnek tekintendő a Bn. és a Fb. s esetleg más, a fiatalkoruakra vonatkozó törvény fontosabb rendelkezéseinek megsértése, illetőleg téves alkalmazása. Így kétségtelenül ide tartozik a Bn. 18. §-ának megsértése, vagyis az alsóbíró által helytelenül megválasztott intézkedés megváltoztatása. A felsőbírótságot e részben (a fiatalkorú jövője szempontjából kívánatosabb intézkedés megváltoztatásában) csak a Fb. 42. §-a korlátozza, t. i. ha a fiatalok bírója fogházat vagy államfogházat nem alkalmazott a fiatalkoruak törvényszéki tanácsa ily büntetést csak akkor alkalmazhat, ha ezt az ügyész kérte a perorvoslatában vagy a felebbviteli főtárgyaláson indítványozta. A törvény által kizárt sem. panaszt maga a fiat. bírósága utasítja vissza. L. Heller Erik: BJT. 67. k. 51.

A fentebb érdeket biztosító általános szabályok (Bp. 386—388. §§.) természetesen itt is szem előtt tartandók.

5. A határozathozatalban, a felebbezés elintézésében a fiat. törvényszéki tanácsa teljesen szabad kézzel járhat el: a fiatalkoruak bíróságának véghatározatát *helybenhagyja, megváltoztathatja vagy megsemmisítheti* s a megsemmisített véghatározat helyett *új határozatokat hozhat*, vagy a fiatalkoruak bíróságát *tárgyalás tartására s új határozat hozatalára, egyes körülmények felderítésére vagy adatok beszerzésére utasíthatja.* (36. §.).

Azok a körülményes korlátozások és feltételek tehát, melyek a rendes eljárásban a felsőbírótságot a vádlott javára vagy terhére vonatkozó határozathozatalban megkötik, itt egyáltalán nem feszélyezik a fiatalkoruak törvényszéki tanácsát. A Bn. vagy a Fb. anyagi jogi szabályait, a fiatalkoruakra megállapított különböző intézkedéseket legjobb meggyőződése szerint alkalmazhatja, miután végeredményében mindenik intézkedés (a büntető jellegű is) a fiatalkorú érdekét, az ő jövőjét szolgálja. Egyedüli korlátozás, mint már láttuk, a Fb. 42. §-ának az a tilalma, hogy *ha az alsóbírótság fogházat vagy államfogházat nem alkalmazott, a fiat. törv. tanácsa ennek alkalmazását vagy a kiszabott fogház vagy államfogház-büntetés tartamának felemelését csak az ügyész kérelmére, illetőleg indítványára teheti meg.* A fiat. törv. tanácsának határozata is *véghatározatnak* nevezendő.

II. A semmisségi panasz.

A fiatalkoruak törvényszéki tanácsának másodfokban hozott véghatározata ellen *semmisségi panasszal élhet:*

1. az ügyész a törvény lényeges rendelkezésének sérelme miatt;

2. a fiatakoru, törvényes képviselője és védője ugyan- csak a törvény lényeges rendelkezésének sérelme miatt, de csupán oly esetekben, ha a bíróság javítónevelést, fogház- vagy államfogházbüntetést állapított meg. (39. §.).

A semmiségi panaszokat a kir. ítélőtáblának az elnök által állandóan erre a célra kijelölt tanácsa vizsgálja felül. (40. §.).

A kir. ítélőtábla eljárására minden tekintetben a Bp.-nak a semmiségi panaszt tárgyazó rendelkezései irányadók. (41. §.) Egyedüli eltérés az, hogy ha az alsóbíróság fogház- vagy államfogházbüntetést nem alkalmazott, a kir. ítélőtábla ily büntetést csak akkor alkalmazhat, ha az ügyész perorvosla- tában kérte vagy a tárgyaláson indítványozza, valamint az alsóbíróság által megállapított fogház- vagy államfogházbü- ntetés tartamát csak ugyanezen feltétel mellett emelheti fel. (42. §.).

III. Ujrafelvételnek az elítélt javára csak fogház- vagy államfogházbüntetést, továbbá javítónevelést megállapító véghatározattal, a fiatakoru terhére csak felmentő ítélettel vagy megszüntető határozattal befejezett ügyben van helye. Ha a fiatakoruak bírósága az eljárás ujrfelvételét rendeli el, a 14—18. §-ok szerint nyomozást teljesít s ez után az eset körülményeinek megfelelően az eljárást tárgyalás nélkül fejezi be vagy a tárgyalásra határnapot tűz. (43. §. 2—3. bek.). L. Kovács Lajos: B. Sz. III. 1914. 129.

IV. A jogegység érdekében megengedett perovoslatra a Bp. rendelkezései irányadók. (43. §. ut. bek.). Igazolásnak csak a felebbezési határidő elmulasztása miatt van helye. (43. §. 1. bek.).

V. A jogerőssé vált határozatok végrehajtása épügy, mint a járásbírósi eljárásban magát a fiat. bíróját illeti. Így különösen a próbárabocsátást maga a fiat. bírója fogana- tosítja, a javító nevelés és a szabadságvesztés büntetés vég- rehajtása iránt ő tesz előterjesztést az ig. miniszternek s ezen intézkedések végrehajtása alatt szükségessé váló újabb bírói intézkedéseket is ő teszi meg. (Fb. 47., 55. §§.) 1. alább a 176. §-t.

166. §. *A rendes bíróság előtti eljárás a fiatalkorúak bűnügyeiben.*

I. Azo' ban az esetekben, amelyekre nézve a törvény *kivételesen* fentartotta a *rendes bíróságok* hatáskörét (Fb. 56., 9., 62. §.), az eljárás *nagy általánosságban* a Bp. rendes szabályai szerint folytatandó le, azonban a fiatalkorúak bűnügyeinek elintézésére irányadó vezérelvek, különösen a fiatalok erkölcsi megmentésének és javító nevelésének szempontja ily esetekben is a lehetőségig figyelembe veendő. (L. fent a 163. §-t). Sőt a törvény egyenesen több *eltérést* állapít meg (57—61. §§.) ily esetekre is a rendes eljárás szabályai alól, amelyek által módját akarja nyújtani annak, hogy amidőn a fiatalkorúak bűnügyeit a rendes bíróság intézi is, a rendes eljárás perszakai és alakszerűségei utját ne állják a Fb. humanus célja megvalósításának.

Ezek az eltérések, illetőleg különleges szabályok a következők:

1. Fiatalkorúaknak *halállal vagy fegyházbüntetéssel sújtott* bűncselekményei miatt is elsőfokon nem esküdtbíróság, hanem *a fiatalkorúak törvényszéki tanácsa* jár el. (56. §. 1. bek. 3.).

2. A Fb. *általános szabályai* (8—13. §§.), továbbá a Fb.-nak a fiatalkorú érdekeiben szükséges *védő- és óvóintézkedések, a vád képviselőtének megtagadása vagy elejtése, a fiatalkorú egyéniségének és életviszonyainak megállapítása, a véghatározatok,* valamint a hatásköröknek érintetlen fenntartása mellett, a *perorvoslatok* tekintetében megállapított sajátos rendelkezései a rendes bíróságokra is irányadók. (57. §. 2. bek.).

Pártfogó ajánlása végett a rendes bíróság a fiatalkorúak bírójához fordul. A pártfogó tisztviselőnek maga a rendes bíróság adhat utasításokat. (Végr. r. 91. §.).

3. Ha a terheltet mind *a fiatalkorban,* mind *a fiatalkor betöltése után* elkövetett cselekménnyel vádolják (56. §. 2. pontja), a rendes bíróság *hatáskörét és illetékességét a felültre irányadó szabályok* határozzák meg.

Ilyen esetekben a rendes bíróság a terhelt 18-ik életévének betöltése után elkövetett bűncselekmény vagy bűncselek-

mények miatt a büntető törvénykönyvek értelmében alkalmazandó büntetést kiszabja és *emellett* a fiatalkorban elkövetett cselekményt *vagy csupán a büntetés kiszabásánál veszi tekintetbe*, vagy amennyiben az eset körülményeihez képest indokoltuak mutatkozik, amiatt a Bn. vagy a Fb. értelmében alkalmazható intézkedések valamelyikét rendeli el.

E szabályok irányadók akkor is, ha a próbárabocsátott felől a *próbaidő alatt*, de *18-ik évének betöltése után* elkövetett bűncselekmény miatt kell határozatot hozni. (59. §.).

4. A rendes bíróság által megállapított érdemleges intézkedések *foganatosítása*, illetőleg a fiatalkorú állandó szemlertartása, az elrendelt *nevelő intézkedések* esetleges *módosításának* joga és kötelessége nem a fiat. törvényszéki tanácsát, hanem a *fiatalkorúak bíróját illeti*. A rendes bíróság csak akkor jár el, ha a próbára bocsátott felett újból oly cselekmény miatt kell határozni, amelynek elbírálása a fiat. bírójának hatáskörét meghaladja. (58. §. 1. alább a 176. §-t.).

11. A rendes bíróság előtti eljárás menetére nézve, fiatalkorúak bűnügyeiben a Fb. a következő különleges szabályokat írja elő:

a) Ha a fiatalkorú bűnügyében *felöltt terhelt nem szerepel*, vagy ha ellene az eljárás *a felöltt terhelttárstól elküldönítve* folyik:

1. a rendes bíróság illetékességét a Fb. (4. §.) szerint kell meghatározni;

2. a vádat a rendes bíróság előtt is a *fiatalkorúak ügyésze* képviseli;

3. a főtárgyalás kitűzése előtt a fiatalkorúak törvényszéki tanácsa az eljárást nem nyilvános ülésben (a 23. §. szerint) *alakoszerű tárgyalás nélkül* fejezheti be;

4. a vádirat ellen *kifogásnak nincs helye* és a főtárgyalásra *közvetlen idézést kell kibocsátani*;

5. a *főtárgyalást* a hatáskörébe tartozó ügyekben a *fiatalkorúak törvényszéki tanácsa tartja meg*;

6. a főtárgyaláson a *nyilvánosság kizárására és korlátozására* a Fb. 26. §-a irányadó. (60. §.).

A rendes bíróság előtti eljárás tehát, ha csak fiatalkorú terhelt ellen folyik, sok fontos részletet átvesz a Fb.-ból. Legfontosabb az ügynek *alakoszerű tárgyalás nélkül elintézése*, ami a rendes eljárásban ismeretlen. Az eljárás

gyorsítását szolgálja a vád alá helyezési eljárás mellőzése s a közvetlen idézésnek szabálya emelése.

A nyomozást a kir. ügyészség rendeli el és ő teljesítetteti. Az eljárás megszüntetése azonban, ha az ügyész eláll a vádtól, a bíróság feladata. E kérdésben élénk vita folyt le. *Vásárhelyi J.* (B. Sz. III. 377.) szerint az eljárást ily esetben a kir. ügyészség szünteti meg (igy a pécsi tábla: BJT. 67. k. 40.); *Vargha N. István* szerint ily esetben az ügy a fiatakoruak bírójához teendő át s ő szüntetheti meg az eljárást (BJT. 67. k. 39.); *Könyovits Gy.* (B. Sz. III. 220); *Eördögh Á.* (u. o. 373) és *Ujfalussy Béla* (u. o. 260.) ellenben erre (helyesen) csak a törvényszéket tartják jogosítottnak (igy döntött a budapesti tábla is. u. o. 375.).

b) Ha a fiatakoru bűnügyében *felmőtt terhelt is szerepel* s az elkülönítés nem lehetséges, az illetékességre és az eljárásra az 57. §. figyelembe vételével a *Bp. rendelkezései irányadók.* (61. §. 1. bek.). Ily esetben tehát az előbbi eltérések (60. §.) nem állanak.

A *vádtanács* azonban ily esetekben is nem nyilvános ülésben a 3. §. szerint *véghatározatot* hozhat. (61. §.).

c) A *perorvoslatokra* nézve: a fiatakoruak törvényszéki tanácsának mint első fórumnak a határozatait a kir. tábla vizsgálja felül, ennek érdemleges határozatai ellen a Fb. 39. §-a értelmében semmiségi panasznak van helye a kir. Kuriához. A 15—18 éves fiatakoruak sajtópereiben az esküdt-bíróság ítélete ellen használható semmiségi panaszra teljesen a Bp. szabályai irányadók. (57. §.).

III. A közigazgatási hatóság eljárása a fiatakoruak kihágási ügyeiben.

Ha a fiatakoru kihágási ügyében a közigazgatási hatóság mint rendőri büntetőbíróság jár el, a *rendőri büntető eljárás* szabályait alkalmazza a Fb. törvényből folyó eltérésekkel.

A Fb. általános eljárási szabályain felül (második fejezet) a törvény rendelkezései irányadók különösen a fiatakoru érdekében szükséges védő- és óvóintézkedések, a fiatakoru egyéniségének és életviszonyainak megállapítása, a tárgyalás elkülönítése és nyilvánossága, ugyszintén a véghatározatok tekintetében. A szükséges korlátozásokat és részleteket a belügyminiszter és az igazságügyminiszter rendelettel állapítja meg.

Ha a közigazgatási hatóság mint rendőri büntetőbíróság a fiatakoruak *javítónevelő intézetben való elhelyezését* látja szükségesnek, az ügyet a Bn. 33. §-a értelmében a *fiatakoruak illetékes bíróságához teszi át.* (63. §.).

A közigazgatási hatóság a Bn. 15. §-a értelmében a *gyermek* érdekében szükséges intézkedéseket is megteheti, ha a gyermek eleje kerül és az intézkedés *halaszthatatlanul szükséges.* (62. §. 2. bek.).

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A magánjogi igény és a bűnügyi költségek.

I. FEJEZET.

167. §. *A magánjogi igény érvényesítése és biztosítása a büntető perben.*

I. A büntető per egyik *mellékkérdése* a magánjogi igény érvényesítése, az ítélet tárgyát képező bűncselekményből származó vagy azzal összefüggő esetleges *magánjogi jellegű* (legtöbbször kártérítési) *kötelezettség* bírói megállapítása és foganatosítása.

Hol érvényesítse a sértett az ily magánjogi igényét, külön polgári perben-e, vagy a folyamatban levő büntető perben? A büntető joghatóság fogalmához és köréhez szigorúan ragaszkodva, az ily kétségtelenül magánjogi kérdés eldöntése a polgári bíróság feladata lenne. A tételes Bp.-ok azonban csaknem egyhangulag a büntető bíróságra bizzák a bűnüggyel összefüggő ily magánjogi kérdések elbírálását is.

A magánjogi igény eldöntésének a büntető bíróságra ruházását, az u. n. *adhæsio*t, számos gyakorlati célszerűségi szempont ajánlja. Kétségtelen, hogy a bűncselekményből származó ily igény (a kártérítés) megállapíthatásának előfeltétele, jogalapja a bűnösség és a büntetés előzetes megállapítása. A bűnösség megállapításának tehát a magánjogi követelés, a kártérítés csak következménye lévén, a büntető bírónak kevés fáradságába kerül már akkor, midőn az előbbi kérdést ítéletileg eldöntötte, a kártérítés mennyiségét is (mert rendszerint már csak ez a vitás) bíróilag megállapítani. De az érdemleges elbírálás szempontjából is helyesebb, hogy az a bíróság döntsön a magánjogi igény felett, amely e kérdés előzményeivel részletesen foglalkozott, s az eljárás gyorsasága és a sértett érdeke is ezt kívánja, hogy ne kelljen egy új pert kezdeni és lefolytatni oly kérdés iránt, melyet a büntető bíró is alaposan megoldhat. A terheltre sem hátrányos, ha a büntető bíróság dönti el *reâ néve* a kártérítési kötelezettséget, mert a védelem ez irányban is meg van neki engedve. A büntető bíróságnak joga van a terhelt védelmének ez irányban való előkészítése végett a főtárgyalást is elnapolni. Csak oly esetre, midőn a magánjogi igény felette bonyodalmas s így annak elbírálása a büntető eljárást késleltetné, kell felhatalmazni a büntető bíróságot, hogy a magánjogi kérdés elbírálását polgári perre utasítsa.

II. A Bp. megengedi az *adhæsio*-t, azonban nem teszi azt kötelezővé. Ugyanis: *a sértett vagy jogutódja, a főtárgyalás, illetőleg a járásbírói tárgyalás befejezéséig, a büntető bíróságnál is érvényesítheti magánjogi igényét* a tettes és a részes, valamint az orgazda és bűnpártoló ellen. *Ebben az*

esetben a bűnvádi eljárás és ítélet kiterjed a magánjogi igényre is. (Bp. 5. §. 1—2. bek.).

A sértettnek, illetőleg jogutódjának e szerint szabadságában áll választani, hogy a büntető bíróság előtt akarja-e érvényesíteni magánjogi igényét, avagy külön pert indít az iránt a polgári bíróságnál. Sőt miután a büntető bíróság csak célszerűségi okokból lett feljogosítva a magánjogi kérdések eldöntésére, ott, ahol ezek az okok fenn nem forognak, vagy épen ellenkezőleg a célszerűségi tekintetek ellene szólnak a büntető bírói elintézésnek, ott a törvény az adhaesiot egyenesen ki is zárja. Így: a) *ha bizonyítva van, hogy a magánjogi igényre nézve a polgári bíróság már ítelt*, vagy b) *előtte per van folyamatban*, vagy c) *ha az igény tisztába hozása a bűnvádi eljárás befejezését jelentékenyen késleltetné*: a magánjogi követelést polgári bíróság dönti el. Ezen határozat ellen perorvoslatnak nincs helye. (5. §. 3—4. bek.).

A fiatalkorúak bűnügyeiben is külön kimondja a Flb. (44. §.), hogy amennyiben a magánjogi igény tárgyalása az eljárást hátráltatná, a bíróság bármikor polgári utra utasíthatja annak érvényesítését.

Végül egyáltalán kizárja a törvény az adhaesiot a következő három esetben: 1. *ha az igény alapjául szolgáló bűncselekmény a büntető törvények értelmében nem büntethető*, illetőleg *miatta bűnvádi eljárás nem indítható*; 2. *ha a bűnvádi eljárás határozatlan időre fel van függesztve*; vagy 3. *ha a büntető bíróság az ügyet büntető parancs kibocsátásával (532. §.) fejezte be*. (Bp. 6. §.)

E három utolsó esetben a magánjogi igény *mindig csak polgári bíróság előtt érvényesíthető*, a sértettnek nincs joga azt a büntető bíró elé hozni.

1. Mi tekintendő „magánjogi igény”-nek, a Bp. ezt nem részletezi. Általában értendő alatta mindaz, amit a sértett a szenvedett sérelem miatt a büntető és magánjogi törvények szerint követelni jogosíva van, tehát ugy a *tényleges kár* (damnum emergens), mint az *elmaradt haszon* (lucrum cessans). pl. az ellopott, elsikkasztott pénz visszaadása, törvényes kamatostul, a megsemmisített dolog pótlása, a keresetképtelenség folytán szenvedett kár, gyógyítási költség megtérítése stb.

2 Kik ellen lehet a magánjogi igényt érvényesíteni, ezt már a BP. részletesen megjelöli. Nevezetesen: a *teltes*, illetve *lártettesek*, a *részesök* (felbujtók és segédek), valamint az *orgazdák és bűnpártolók* ellen. Az obligatio ex delicto csak ezeket a személyeket terhelheti és pedig, miután itt nem a büntetés kiszabásáról van szó, mely minden bűnösre individualizálандó, hanem magánjogi kötelezettségről: az *összes terhelteket vagy vádlottakat a kötelezett-*

ség egyetemenlegesen terheli. Azonban az obligatio ex delicto nem megy át a terheltek jogutódaira, ez csak személyes kötelezettség reájuk; az ártatlan jogutódokat oly kötelezettség miatt támadni meg, mely az ő hibájuk nélkül jött létre, nem lenne igazságos.

3. A magánjogi igény érvényesítésére a törvény határoidót állapít meg. Nevezetesen az *elsőbíróóság előtti főtárgyalás*, illetve *járásbírói tárgyalás befejezéséig* lehet kérni az adhaesiót. A felelbiteli bíróságok előtt tehát már nem lehet igénybejelentéssel élni, sem az elsőbíróisági ítélet ellen amiatt jogorvoslattal élni, hogy a bíróság a be nem jelentett igényt figyelembe nem vette, mert ez már az eljárás kívánatos gyorsaságát és rendes menetét zavarná meg. Az elkésett magánfél ilyenkor a polgári bíróság előtt érvényesítheti igényét.

4. A magánjogi igényt a büntető perben érvényesítő u. n. *magánfél* jogi hatásköréről a Bp. 51. §-a szól. (L. fentebb 45. §.).

III. Amennyiben a sértett a Bp. 5. §-a alapján magánjogi igényét a büntető perben kívánta érvényesíteni s a büntető bíróság helyet adott e kérelemnek, a bíróságnak *eljárás és határozat* tárgyává kell tennie az ily mellékkérdéseket is. A büneselekményből származó kár azonban *hivatalból* csak annyiban nyomozandó, amennyiben annak megállapítása a *büntető törvénynek helyes alkalmazása végett* szükséges. (Bp. 486. §.).

1. Ha a büntető bíróság az eljárást megszünteti, vagy a vádlottat *felf menti*, a határozatban a magánfelet arról értesíti, hogy magánjogi igénye tárgyában ebből az okból *nem határoz*. (487. §.). Ez esetben ugyancs a magánjogi igény megállapításának alapfeltétele esesett.

2. Ha a magánfél valamely dolog iránti tulajdonjogának megállapítását kéri s a bünt. bíróság arról győződött meg, hogy az illető dolog, melyet a tettesnél, a részesnél, az orgazdánál, a bűnpártolónál vagy olyan egyénnél foglaltak le, aki ezt a nevezetektől megőrzés végett kapta, a *sértettnek tulajdona*, vagy annak birtokából, illetőleg birtalatából *jogtalanul van elvéve*: a büntető bíróság *elrendeli*, hogy ez a tárgy, az ítéletnek jogerőre emelkedése után, ha pedig a terhelt beleegyez és a tárgy bizonyítékul nem szolgál, előbb is, a *sértettnek visszaadassék*. Az ily tárgyat különben már a nyomozás és a vizsgálat alatt a *vizsgálóbíró*, az eljárásnak a főtárgyalásig terjedő későbbi szakában pedig a *vádtanács elnöke is visszaadhatja a sértettnek*, ha a felek ez iránt megegyeznek és a tárgyra bizonyíték gyanánt nincs szükség. (488. §. 1—2. bek.).

3. Ha azonban az igénylő igényét igazolni nem bírja vagy ha a kérdéses dolog tulajdon átruházására alkalmas módon vagy zálogképen olyan jóhiszemű egyén birtokába jutott, akit a büneselekményre nézve sem tettesség, sem részesség, sem orgazdaság, sem bűnpártolás nem terhel, végre ha a dologra többen támasztanak igényt: az ily tárgy visszaadása iránti igény polgári perre utasítandó (488. §. 3. bek.).

4. Ha az a dolog, melyre a sértett igényt támaszt, természetben vissza nem adható, vagy ha a sértett igénye nem valamely tárgynak visszaadására, hanem a büneselekmény folytán szenvedett kárnak, sérelemnek vagy elmaradt haszonnak megtérítésére vonatkozik és sem a jogosultság, sem a jogosult

személye iránt nincs kétség, a kártérítés összege pedig biztosan meghatározható: a büntető bíróság megítéli a kártérítést. A követelt összeget, ha túlzottnak találja, esetleg szakértők meghallgatása után, megfelelően leszállíthatja. (489. §.).

A Kuria gyakorlata szerint a kártérítés csak a kár nagyságára és nem a felek személyes viszonyaira való tekintettel állapítandó meg (BJT. XLII. 298. s az elmaradt haszon meg nem ítéltető. (Jogt. K. 1900. 46.).

5. Ha a vádlott bűnössége valamely, vele kötött jogügyletnek teljes vagy részleges érvénytelenségét vonja maga után, a büntető bíróság, amennyiben a bizonyító eljárás eredménye erre biztos alapot nyújt, a jogügyletet egészben vagy részben érvénytelennek nyilvánítja és az ebből folyó jogkövetkezmények iránt is határoz. Házasság érvénytelenségét azonban a büntető bíróság nem mondhatja ki. (490. §.).

6. Ha a büntető bíróság a sértettet igényével elutasította vagy azt lejjebb szállította, a sértett a jogerős büntető ítéletben foglalt megállapításon túlmenő vagy elutasított magánjogi igényével a polgári bírósághoz fordulhat, mely ez igény feletti önállóan határoz. (491. §.).

IV. A bejelentett magánjogi igények érvényesíthetőségének biztosítása végett s ezenkívül vagyron elleni bűncselekménynél gyakran a büntető törvény helyes alkalmazása végett is szükséges a bűncselekmény által okozott kár hivatalos megállapítása s e végből megfelelő előzetes kényszereszközök alkalmazása. El köttős célra szolgál a bűnügyi zárlat és a biztosítási végrehajtás. A bűnügyi zárlat a sürgős és alapos veszély miatt alkalmazott gyors és ideiglenes (legfeljebb 30 napra terjedő intézkedés); a „biztosítási végrehajtás“ pedig minden tekintetben a polgári bíróság által elrendelt biztosítási végrehajtás jellegével bír, hasonlít a lefoglaláshoz, célja csak az, hogy meggátolja a terheltet ingóságainak elrejtésében vagy elidegenítésében.

A bűnügyi zárlat és a biztosítási végrehajtás közötti főbb különbségek: 1. a zárlat csak ingóságokra, a biztosítási végrehajtás ingókra és ingatlanokra elrendelhető, 2. a zárlatnak nincs zálogjogi hatálya, a biztosítási végrehajtás azzal jár, 3. a zárlatot rendszerint a vizsgálóbíró, de esetleg a rendőri hatóság is elrendelheti s azt maga az elrendelő hatóság foganatosítja, míg a biztosítási végrehajtást mindig csak a bíróság rendelheti el s foganatosítása teljesen a végrehajtási törvény (1881: LX. t.-c.) szerint eszközölnöd. 4. A zárlat hivatalból is elrendelhető, biztosítási végrehajtás csak kérelemre. 5. A zárlatnál nem kell megjelölni a kárösszeget, a biztosítási végrehajtásnál igen.

A BP. idevágó szabályait a 492—493. §§-ok tartalmazzák.

A zárlat és bizt. végrehajtás közti különbségeket alaposan kifejti id. D. Schulhof Géza (BJT. XLIV. 305.). Lehet-e zárlatot és bizt. végrehajtást együttesen elrendelni, e kérdést a budapesti kir. tábla igenlőleg oldta meg. (BJT. XLIV. 305.). Lehet-e zárlatot és bizt. végrehajtást együttesen elrendelni, e kérdést a budapesti kir. tábla igenlőleg oldta meg. (BJT. XLIV. 263.) Ezt helyesli Weisz Ödön is. (U. o.) Schulhof helyteleníti (id. h.), mert a zárlat elrendetése csak az, hogy meggátolja a terhellet bizonyos ingóságok elidegenítésében addig is, míg a bizt. végrh. elrendeltetik. A zárlat és bizt. végrh. elvileg szerintem sem állhat meg együtt. Egyszerre lehet kérni, de amennyiben a bizt. végrh. elrendeltetett, a zárlat nem rendelhető el, mert ez utóbbi magában foglalja az előbit.

168. §. Az előleges kérdések.

I. A „magánjogi igény“, illetőleg valamely magánjogi kérdés megoldása más alakban is előfordulhat a büntető perben, t. i. mint előzetes (praejudicialis) kérdés. Vannak ugyanis egyes bűncselekmények, melyek megoldásához addig nem lehet hozzáfogni, míg előzetesen valamely magánjogi kérdés meg nem oldatott. Így a hűtlen kezelés vétségét addig meg nem állapíthatja a büntető bíróság, míg a károkozás a sértett hátrányára meg nem állapított, kettős házasság büntettéről addig nem lehet szó, míg az illetékes polgári bíróság meg nem állapította, hogy az első házasság jogérvényesen meg volt kötve s jogerősen felbontva nem lett. Ily előzetes kérdés azonban nemesak magánjogi, hanem *közjogi* (alkotmányjogi, közigazgatásjogi, polgári perjogi) kérdés is lehet, így kiadatási eljárásról addig nem lehet szó, míg meg nem állapított, hogy az illető külföldi.

Kire bizassék az ily előleges kérdések eldöntése, e tekintetben ugyanaz a vita merül fel, ami az adhaesiónál. A joghatóságához való szigorú ragaszkodás itt azt követelné, hogy a magánjogi vagy a közjogi előleges kérdéseket az arra rendszerint hivatott polgári bíróság, vagy állami hatóság döntse el, azonban fontos célszerűségi tekintetek itt is a büntető bíró általi eldöntést fogják szabály gyanánt ajánlani. A praejudicialis kérdések ugyanis legtöbbször olyanok, hogy azok mintegy az elkövetett bűncselekmény *tényálladáka*hoz tartoznak s így azok eldöntéséhez a büntető bíróság is nemesak képességgel, de kellő érzékkel is fog birni. S ugy az eljárás gyorsasága, mint alapossága jobban van biztosítva, ha egy bíróság dönti el valamely kérdés mindkét oldalát.

A BP. ez okból szabály gyanánt mondja ki, hogy ha

annak megállapítása, hogy forog-e fenn bűncselekmény és milyen, valamely köz- vagy magánjogi kérdésnek előleges eldöntésétől függ: a büntető bíróság e kérdésben a Bp. szerint határoz. (Bp. 7. §. 1. bek.). Azonban a törvény ez alól a szabály alól is enged kivételt. Ugyanis:

a) ha a bűnvádi ügynek eldöntésére nézve lényeges magánjogi kérdés csak hosszabb eljárás alapján bírálható el: a büntető bíróság az érdekeltek egyikét, záros határidő kitűzése mellett, külön eljárásra utasíthatja s az indítandó vagy már megindított eljárásnak eredményét bevárhatja;

b) rendszerint bevárandó pedig a polgári bíróság ítélete és addig a bűnvádi eljárás felfüggesztendő, ha az előleges kérdés valamely házasság érvényességére vagy érvénytelenségére vonatkozik. (Bp. 7. §. 3—4. bek.).

Ha a külön eljárásra utasított érdekelt ezt a kitűzött határidő alatt meg nem indítja, vagy ha a megindított külön eljárás befejezése annyira késik, hogy a bűnvádi eljárás céljának megbiúsulásától kell tartani, a bűnvádi eljárás folytatható. (Bp. 7. §. 5. bek.).

II. Amennyiben valamely előleges magánjogi vagy közjogi kérdésben a bűnvádi eljárás megindítása előtt az illetékes polgári bíróság vagy más hatóság már határozatot hozott, a büntető bíró a fentebbiek szerint az előleges kérdés elintézését nem vonhatja a maga joghatósága alá, hanem köteles az illetékes hatóság döntését tiszteletben tartani s ítéletének meghozatalánál irányadóul tekinteni. Ez a szabály azonban csak a közjogi előleges kérdések tekintetében áll feltétlenül és kivétel nélkül, ellenben a bíróságnak vagy bármely más hatóságnak ily előleges magánjogi kérdésre vonatkozó határozata a büntető bíróságra a büntetethezesség kérdésében nem kötelező. (Bp. 7. §. 2. bek.).

E kivétel a büntető bíróság függetlenségét akarja biztosítani a polgári bíróságokkal szemben. Kiemelendő azonban: polgári bírói határozat csak a büntetethezesség kérdésében nem kötelezi a büntető bíróságot, magát az illető polgári bírói határozatot érdemileg a büntető bíró nem érinti. Így lehet, hogy a polgári bíróság hamisan nyilvánít valamely okiratot s a büntető bíró nem fogja elfelténi a terheltet okirathamisításért, mert nem lát a cselekményben jogtalan vagyoni haszonszerzési célszándékot, ezzel azonban nem nyilvánítja a kérdéses okiratot jogérvényesnek.

A Bp. e szabályának magyarázata az, hogy a magánjogi bíróság a magánjogi per természetéből folyólag (1. fentebb a 24. §.) gyakran csak alakí igazságot állapít meg, míg a büntető bíróságnak mindig az anyagi igazságot kell szem előtt tartania. S míg a magánjog általában gazdasági vagyis külső célszerűségi tekintetektől indul ki, a büntetőjog a belső oldalra (szándék, motívum) is egyenlő figyelemmel tartozik lenni.

II. FEJEZET.

A bűnügyi költségek.

169. §. *A bűnügyi költségek megállapítása.*

A „bűnügyi költségek“ alatt sajátos értelemben valamely büntető perben felmerült készpénzbeli kiadásokat értjük. Nem sorozandók tehát ide az u. n. általános büntető eljárási költségek, mint a bírói, ügyészi szervezet, a börtönügyi igazgatás, a letartóztatási intézetek fentartási költségei, fizetések stb. Sajátos, vagyis szoros értelemben vett bűnügyi költségek alatt értendők a Bp. (479. §. 1. bek.) értelmében „a nyomozástól kezdve a büntetés végrehajtásának befejezéséig az államkincstárból előlegezett, továbbá a magánvádlnak készkiadásban okozott szükséges költségek, valamint a magánvádoló és a terhelt képviselőjének és a védőnek megfelelő díja és készkiadásai is.“

Ide tartoznak tehát a bíróság, a kir. ügyészség és a rendőri hatóságok azon készkiadásai (napidíjak, utazás, levelezés, hirdetés stb.), melyeket a bűnper folyamán tenniük kellett, továbbá a tanúk, szakértők megidézése és kihallgatása által okozott kiadások, a terhelt megidézésének, elővezetésének, letartóztatásának vagy vizsgálati fogságának és büntetése végrehajtásának költségei, végül a törvény kifejezett rendelete szerint: a magánvádlnak, a magánvádoló és a terhelt képviselőjének és a védőnek a készkiadásai és a védő díja.

Bírói gyakorlatunk a legutóbbi ideig ingadozott arra nézve, maraszthalható-e a vádlott a sértett, illetőleg képviselőjének költségeiben akkor is, ha vádat a kir. ügyészség képviselte? Legutóbb a Kuria két JE. határozattal tagadólag oldotta meg a kérdést (BJT. XVIII. 116. és LIX. 275.). Sajnos, egy másik JE. határozatban ugyanakkor a 489. §. alapján (magánjogi kártérítés címén) kötelezte a vádlottat a sértett költségeinek viselésére (u. o.). Ugyanigy a pozsonyi tábla LIX. 264. Orosz Béla megbesz.), szegedi tábla LX. 256. budapesti tábla LX. 14. Helyesen mutatja ki Baumgarten I. (u. o. 111—116). hogy a két elvi határozat együtt meg nem fér s a kérdés döntvényileg tisztázandó és pedig a helyesebb első határozat értelmében. Ugyanigy Benzur Jenő LX. 246.

Orvosi és gyógyszer költség nem bűnügyi költség. L. ez iránt Hunyadi Buzás Iván, Responsor és Márkus Jenő cikkeit: BJT. LV. 1913., 233., 234.

1. A bűnügyi költségeket, kivéve azokat, melyeket a magánvád és a terhelt képviselője, illetőleg védelme okozott, megtérítés fenntartásával az államkincstár előlegezi. (479. §. 2. bek.).

Ha a tanudíjakat a magánvádoló előlegezte, ezek neki a bűnügyi általánból megtérítottnek. (J. E. 1908. évi 8494. sz. BHT. III. 227. sz.).

2. A büntető ítéletben, a büntető parancsban, valamint a vádindítványt elutasító, vagy a bűnvádi eljárást megszüntető végzésben mindig ki kell mondani, hogy a bűnügyi költségeket ki vagy kik és az addig felmerülteket, mily összegben, illetőleg minő arányban kötelesek megtéríteni. Ha az eljárásba bíróság még nem folyt be, a nyomozás teljesítése folytán felmerült költségeket, amennyiben ezek megállapításának szüksége merül fel, az a bíróság állapítja meg, mely az ügyben eljárni illetékes volna. (579. §. 3., 5. bek.).

Az ügyészség vagy a rendőri hatóság sohasem állapíthatja meg a bűnügyi költségeket, még a nyomozás alatt sem.

A bűnügyi költségek megállapítása tekintetében, ha a bíróság azok iránt önálló végzést hozott, egyfoku felfolyamodás használható, semmisségi panasznak e miatt nincs helye. Ez a Kuria gyakorlata. (BjT. XLIII. 173., 240. XLV. 192.). Sőt a költségmegállapítás mellőzése miatt sem fogadja el a sem. panaszt a Kuria. (BjT. XLII. 48.).

3. Kit terhelnek a bűnügyi költségek, erre nézve a törvény a polgári perjog szabályát teknti irányadónak, amennyiben rendszerint a pervesztes felet nyilvánítja a költségek viselésére kötelezettnek. Ha a bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki: a bűnügyi költségeket a vádlott köteles megtéríteni. (480. §. 1. bek.).

Ha pedig a bíróság a vádlottat nem mondja ki bűnösnek, akkor a bűnügyi költségek, kivéve azokat, melyek a magánvád képviselőjével és a terhelt védelmével jártak, rendszerint az államkincstárt terhelik. (482. §. 1. bek.). Ez alól a szabály alól azonban a büntető jogban oly fontos egyéni felelősség elvére való tekintettel a törvény kivételeket tesz s egyes kiadásokat nem a pervesztesnek, hanem annak ró terhére, ki az illető költséget kellő ok nélkül előidézte.

1. A bűnügyi költségek kölcsönös megszüntetésének nincs helye. (Kuria: J. E. 1905. évi 2431. sz. BHT. II. 122. sz.).

A felmentett vádlott, valamint az, aki ellen az eljárást megszüntették, csak a védelmével járt és a vétkes mulasztásával okozott költségekben marasztalható. (482. §. 4. bek.).

Ki viseli a nyomozás folytán felmerült költségeket, ez iránt nem a vizsgálóbíró, hanem a bíróság határoz. A feljelentő az ily költségek viselésében meghallgatása nélkül el nem marasztalható. (Kuria J. E. 1903. évi 2241. sz. BHT. II. 123. sz.).

J. E. Törvénysértés, ha az eljárást megszüntető végzésben vádlott a kártérítés megfizetésére köteleztetett. BD.-tár IV. 247.

2. Ha az elítélt az ítéletnek jogerőre emelkedése előtt meghal, az elité-

gezett bűnügyi költségeket az államkincstár viseli. Az elítélt halála előtt jogerőre emelkedett ítéletben az elítélt ellen az 1890: XLIII. t.-c. korlátai közt megállapított bűnügyi költségek, a hagyatéék erejéig, örökösöitől hajtandók be. (480. §. 3. bek.).

3. Több elítélt közül mindenik külön köteles megtéríteni azt a költséget, melyet előzetes letartóztatása, illetőleg vizsgálati fogsága, védelme, büntetésének végrehajtása, csakis őt érintő események vagy csakis az ő részéről elkövetett hibák, illetőleg mulasztások okoztak. A többi bűnügyi költségeket a vádlottársak egyetemlegesen tartoznak megtéríteni, ha csak a bíróság méltányosságából a vádlottak mindegyikére eső költségek összegét külön meg nem állapítja. (481. §.).

4. Ha az eljárás *egyedű, magánvád alapján folyt*, vagy ha azt a magánindítványiak visszavonása miatt szüntették meg: a bűnügyi költségeket az előbbi esetben a magánvádoló, az utóbbiakban a magánindítványra jogosult köteles megtéríteni. Több magánvádoló vagy több magánindítványra jogosult az okozott költségekért egyetemleges felelősséggel tartozik, de a bíróság a körülményekhez képest megállapíthatja a felelőség arányát. (482. §. 2., 3. bek.).

Kuria J. E.: Egyedül magánvád alapján folytatott eljárásban vádlott felmentése esetén a bűnügyi költségeket a magánvádoló köteles megtéríteni. BJT. LV. 162.

5. A kir. ügyészség a bűnügyi költségek megtérítésére sohasem kötelezhető. (482. §. ut. bek.).

6. Azokban a költségekben, melyek *tudva hamis vagy feltűnően gondatlan feljelentés alapján* megindított eljárással merültek fel, a feljelentőt meghallgatása után kell elmarasztalni. (483. §.).

7. A visszavont vagy nyilván alaptalan perorvoslat vagy újrafelvétel iránti kérelem folytán teljesített eljárás költségeit a perorvoslatot használó, illetőleg az újrafelvételt kérő tartozik megtéríteni. Az *igazolásra* vonatkozó eljárás költségei azt terhelik, aki az igazolást kérte. (484. §.).

8. Az az ügyvéd vagy megbízott, aki az eljárás alatt a felek valamelyikét vagy a sértettet képviselte, kívánhatja, hogy díját és költségeit az ehjárt elsőfoku bíróság, — tekintet nélkül arra, vajjon kit kötelezett a bűnügyi költségek viselésére, — megbírálja és a képviselt ellenében megállapítsa. (485. §.).

A hivatalból kirendelt védő is kívánhatja vádlottal szemben költségeinek megtérítését. E. H. BJT. LV. 86.

4. A *fiatalkoru ellen folytatott bűnügyben a bíróság a véghatározatban* rendelkezik a bűnügyi költség felől. *Ha megállapítást nyert, hogy a fiatalkoru a bűncselekményt elkövette*, a bíróság a fiatalkorut kötelezi a bűnügyi költségek viselésére. (Fb. 44. §. 1—2. bek.). A magánvád elejtése vagy a magánindítvány visszavonása esetében a bűnügyi költség megtérítésére a magánvádoló vagy a magánindítványra jogosult csak akkor kötelezhető, ha az eljárás adatai szerint a magánvád vagy a magánindítvány teljesen alaptalan volt. (Fb. 45. §.).

HATODIK SZAKASZ.

A büntető per befejezése utáni eljárás.

Végrehajtás és kártalanítás.

I. FEJEZET.

A büntetőbiróságok határozatainak végrehajtása.

170. §. *A végrehajtás általános szabályai.*

*Irodalom*s Min. ind.: 717—730. *Balogh-Illés-Vargha*: III. 302—356.; *Freudenthal*: Der Strafvollzug als Rechtsverhältniss des öffentl. Rechts. Zeitschrift XXXII. 222.; *Barbarino*: Die Rechtskraft des Strafurtheils. Würzburg 1902; *Kroschel*: Rechtskraft der Urteilsgründe. Ger. LIII. 408; *Lacoste*: De la chose jugée en matière civile, criminelle, disciplinaire et administrative. Paris 1893; *Van Fleet*: Res judicata. 2. köt. Indianapolis 1896; *A. Rocco*: Trattato della cosa giudicata. 2. köt. Modena 1904.

I. A *végrehajtás* tág értelemben bármely büntető bírói határozat (végzés, ítélet) rendelkezésének a megvalósítását, foganatosítását jelenti. Ily értelemben az idéző levél foganatosítása, a megidézett személy elővezetése, az iratok felterjesztése stb. is végrehajtás. Szoros és a büntető eljárásban sajátosan használt értelemben azonban csak a büntető bíróságok *jogerős határozatainak*, sőt ezek közül is: *a büntetés kiszabást tartalmazó ítéletek*, vagy büntetést megállapító *más határozatok* (büntető parancs) rendelkezéseinek a foganatosítását értjük alatta.

A perorvoslatok kimerítésével, vagy az azokról való lemondással a büntetőjogi per véget ért; a jogerős ítélet, illetőleg végzés vagy büntető parancs befejezi a felek közötti jogvitát, az állam jogosultsága valamely büntetési eszköznek valamely egyénre vagy egyénekre való alkalmazásához szabatosan és határozottan meg van állapítva, illetőleg a jogosultság el van utasítva. A jogerős büntető bírói határozatok végrehajtása, foganatosítása ennél fogva már nem tartozik a bűnvádi per folyamához, az *lényegileg nem bírói functio*, hanem az igazságügyi igazgatás, az államhatalom *végrehajtói tevékenységének* tárgya.

A BP. ezért a bíróilag kiszabott büntetések végrehajtásáról részletesen nem is intézkedik, a részletes szabályokat részint az anyagi büntető törvénykönyvek, részint és főleg igazságügyminiszteri rendeletek tartalmazzák. Azonban mi-

után a büntetés végrehajtás az állam büntető hatalmának tényleges gyakorlását jelenti s mint ilyen legszorosabb összeköttetésben van a bűnvádi perrel és miután a végrehajtás is a büntető eljárásban szereplő egyik igazságügyi hatóságra, a kir. ügyészségre, sőt részben magára a bíróságra (járásbíróság) van bízva és a végrehajtás alatt is merülhetnek fel egyes *bírói teendők*: a BP. a XXVIII. fejezetben legfőbb pontjaiban szabályozza a *végrehajtási eljárást*, megállapítja a *végrehajthatóság* (a jogerősség) anyagi és alaki feltételeit és részletesen rendelkezik a végrehajtás előtt vagy alatt felmerülhető *bírói teendőkről*.

Hova tartozik a büntetés-végrehajtás, ez kivált a német irodalomban erősen vitatott kérdés. *Birkmeyer*, *Binding*, *Geyer* még a büntetőjogi per-részenek tekintik. (*Birkmeyer* ily cím alatt ír róla: *Der Prozess in der Vollstreckungsinstanz*). *Bennecke*, *Beling*, *Rosenfeld* azonban helyesen már nem számítják a b. perhez. hanem a büntető eljárás egy önálló rendeltetéssel bíró részének tekintik. Míg azonban *Bennecke* az igazságügyi igazgatásba tartozónak mondja a végrehajtást, *Beling*, *Birkmeyer* és *Binding* az igazságszolgáltatáshoz (Justiz) számítják s elítélik *Bennecke* felfogását. Azzal, hogy a fenti szövegben mi is az igazságügyi igazgatáshoz számítottuk a végrehajtást, nem zártuk ki azt az igazságszolgáltatás köréből, mert hangsúlyoztuk, hogy az igazságügyi igazgatás, tehát nem a rendészet körébe utaltuk azt. A végrehajtás tényleg az igazságszolgáltatáshoz tartozik, de az igazságszolgáltatás nemcsak a bírói, vagyis ítélkező, hanem végrehajtási, igazgatási tevékenységet is foglal magában.

II. A végrehajtás anyagi feltétele a jogerős bírói határozat. *Büntető ítélet, illetőleg büntető ítéletnek egyes intézkedése csak jogerőre emelkedése után hajtható végre.* (497. §. 1. bek.). Mikor tekinthető valamely határozat jogerősnek s kit illet a végrehajtás foganatosítása, erre nézve a BP. következő általános szabályokat állítja fel:

1. Az az ítélet, mely ellen perorvoslat egyáltalában nem, vagy csak a jogegység érdekében (441. §.) használható, meghozásával, — más ítélet pedig akkor emelkedik jogerőre, midőn a jogositottak elmulasztották, illetőleg visszavonták a használható perorvoslatot, vagy azt a bíróság visszautasította vagy elutasította. (494. §. 2. bek.).

A kihirdetés, ami régebbi jogunkban a jogerősség ismérve volt s számos vitára és bonyodalomra szolgált okul, a BP. szerint a jogerősség szempontjából közömbös. Valamely ítélet lehet részben végrehajtható, részben végre nem hajtható, t. i. ha annak egyik része (pl. egyik vádlottra vonatkozó része) már jogerős lett, másik része még nem. (Ugyanígy a debreceni kir. tábla BJT. XLIII. 262.).

A Bp. 494. §-ának 1. bek. alól kivételt tesz az 506. §.,

midőn megengedi, hogy a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása az ítélet jogerőre emelkedése előtt is megkezdhető legyen. I. alább a 172. §-t.

2. A *végzések*, miután az azok ellen használható perorvoslatoknak rendszerint nincs felfüggesztő hatályuk, rendszerint *meghozatalukkal azonnal végrehajthatók*; csak akkor, ha a törvény kifejezetten felfüggesztő hatályt tulajdonít a felfolyamodásnak, vagy maga a bíróság függeszti fel a végrehajtást, kell bevárni a felsőbb bíróság határozatát a jogerőség és a végrehajthatóság végett.

3. *Büntető parancs* végrehajtható, ha abban a terhelt megnyugodott, vagy ha a bíróság által kitűzött tárgyalásra sem ő maga, sem képviselője nem jelent meg.

A végrehajtás *alaki feltétele* a végrehajthatóság hiteles bizonyítása a határozat kiadványán. *A végrehajthatóságot a határozat kiadványain az alsófoku bíróság elnöke, illetőleg vezetője bizonyítja.* (494. §. 4. bek.).

III. *A végrehajtás foganatosítása* a törvényszék, vagy esküdthírbíróság által elsőfokulag megállapított *büntetésekre* és az államkinestárból előlegezett költségekre nézve a kir. ügyészséget illeti (494. §. 5. bek.). *A járásbíróságok hatáskörébe utalt eselekményekre nézve ellenben a jogerős ítélet végrehajtását a büntetésre nézve, a kir. ügyészség ellenőrzése mellett, maga a járásbíróság foganatosítja.* (559. §. 1. bek.).

Ugy a kir. ügyészség, mint a járásbíróság azonban csak a büntetésre és az államkinestártól előlegezett költségekre nézve eszközlik a végrehajtást. *Másféle megítélt költség és a magánjogi igény tekintetében a végrehajtást az érdekelt egyén kérelme alapján* a polgári bíróságok eszközlik. (Bp. 494. §. 6. bek.).

A büntetés végrehajtása iránt az ügyészség és a járásbíróság hivatalból járnak el; e célból a határozatnak a jogerőre emelkedés záradékával ellátott kiadványa a kir. ügyészségnek és annak is kézbesítendő, akinek részére kártérítés vagy más igény van megállapítva. Amennyiben a határozat a végrehajthatóság beállta előtt van kiadva; arra a jogerőre emelkedés záradékát az érdekelt egyén kérelmére utólag kell reávezetni. (494. §. 7. bek.).

Ha valamely bünvádi határozat értelmezéséhez, különösen a megállapított büntetés számításához kétség fér: ama

bíróság határozata kérendő ki, melynek ítélete a kétségre okot adott. (495. §.).

1. Kiro bizza az állam a végrehajtás foganatosítását. illetőleg annak elrendelését és vezetését, a bíróságra vagy az ügyészségre, eziránt ugy az irodalomban, mint a tétéles jogokban két felfogás áll szemben egymással. A *régebbi német* prtsok s az elméletben ma is *Binding, Birkmeyer, Geyer* és a mai *osztrák* Bp. a bíróságra ruházzák a végrehajtás foganatosítását, illetőleg vezetését, abból indulva ki, hogy a végrehajtás *igazságügyi* eselekmény, melyet annak kell elrendelni és vezetni, aki az ítéletet hozza s az ügyészségre, amely perbeli fél, nem tanácsos bizni a végrehajtást, mert ez egyoldalu felfogását érvényesíti a végrehajtásban is. Ellenben a *francia Code*, melyet követnek a *belga, olasz* s az 1877-iki *német* prtsok, a mi előbbi gyakorlatunk (1871 óta) és a Bp., az ügyészség feladatává teszik a végrehajtás foganatosítását, illetve vezetését, meg akarva szabadítani a bíróságot minden más functiótól, mely az ítélethozáson kívül esik s így elfogulatlanságát és méltóságát ezzel is emeli.

Ez utóbbi helyes szemponttól azonban a német és a mi Bp.-unk célszerűségi tekintetekből a *járásbíróági* ítéletekre nézve eltérnek. A német Bp. ugyan csak feljogosítja a részállamokat (Landesjustizverwaltung) arra, hogy a sehoffenbírósági ügyekben a végrehajtást a járásbírókra ruházhassák, tényleg azonban a legtöbb helyet ez meg is történt.

2. A büntettek elleni védekezés, különösen a visszaesés megállításának előmozdítására Franciaországban már 1850 óta fennálló *nyilvántartó lapjstromok* (Casiere judiciaires) intézményét, a Bpé. (26. §.) nálunk is meghonosította. E nyilvántartó lapjstrom módozatait az igazságügyminiszter 1908. évi 24300. sz. rendelete állapítja meg.

E rendelet szerint a kir. ügyészség és a kir. járásbíróság (és az elsőfoku közigazgatási hatóság) *büntető lapot* állít ki minden oly jogerős ítéletről, melyben a bíróság büntettet, szabadságvesztéssel büntethető vétséget, esavargás, koldulás kihágását vagy egy hónapot meghaladó elzárással büntetett műs kihágást állapított meg. A „büntető lapok“ az egész országból az országos *bűnügyi nyilvántartó hivatalhoz* küldendők be, mely hivatal az igazságügyi és belügyi miniszterek fellgyelete s a budapesti államrendőrség főkapitányának vezetése alatt áll. E nyilvántartó hivatal vezeti az *ujjlenyomatok* és fényképek nyilvántartását is. Ettől a hivaltól kell kérni hivatalos értesítést a bűnügyekben eljáró hatóságoknak. Magánosok az „országos bűnügyi nyilvántartás“ból értesítést nem kaphatnak.

A bűnügyi statisztikai adatok gyűjtéséről az országos b. nyilvántartással kapcsolatban legújabbán az 1908. évi 27.000. sz. ig. min. rendelet intézkodik. (Az e tárgyban kiadott 1903. évi 38.300. sz. rendelet 1909. jan. 1-én hatályát veszette.) E szerint a bűnügyi statisztikai adatok gyűjtésére négyféle statisztikai lap vezetendő: A) törvényszéki ügylap, B) törvényszéki egyéni lap, C) járásbírósági ügylap, D) járásbírósági egyéni lap. A törvényszéki és járásbírósági egyéni lap B) és D) minta kérdőpontjai teljesen meg-egyeznek az orsz. bűnügyi nyilvántartási büntetőlap kérdőpontjaival.

A büntetést feltételelesen felfüggesztő ítéletek nyilvántartásáról külön ig. min. rendelet (1908. évi 22.570. sz.) szól.

A büntető bírósági eltételeseknek más államokkal való közléséről s a

büntett vagy vétség miatt Magyarországon elfélt külföldiek nyilvántartásáról az 1903. május 2-án kelt (7497. sz.) ig. min. rendelet intézkedik. A bünygi elféltések közöltetnek Olasz-, Orosz-, Franciaországgal, Ausztriával, Romániával, Szerbiával, Svájccal, a viszonsóság alapján.

A Casier judiciaire-ról I. *Balogh J.*: Jogi lex. II. 501. 1.; *Mendelényi I.*: A magyar casier judiciaire. B. Sz. III. 1915. 397.; *Poittevin*: Le casier judiciaire. 1907.; *Marchessaus*: Le portrait parlé et les recherches judiciaires. 1911.

171. §. *A halálbüntetés végrehajtása és az azt megelőző eljárás.*

I. Annak az emberies törekvésnek, hogy a halálbüntetés minél ritkábban vétessék fogamatba, a BP. az által kíván érvényt szerezni, hogy a halálbüntetés fogamatossítása nem eszközölhető azonnal az azt kimondó ítélet jogerőre emelkedése után, hanem a halálos ítéletnek minden esetben még egy eljárás szakon, a *kegyelmezési eljáráson* kell keresztül mennie. A BP. ugyanis kivételt nem tűró szabály gyanánt állítja fel, hogy a *halálbüntetés csak akkor fogamatossítható, ha a király az elítéltnek nem adott kegyelmet.* (496. §.).

Mennyiben illeti meg a királyt a kegyelmezés joga, ezt az államjog és az anyagi BTK. állapítja meg. a BP. csupán a kegyelmezést *megelőző eljárást* szabályozza részletesen.

Előbbi gyakorlatunkban a Kuria által kimondott vagy helybenhagyott halálos ítéleteket minden esetben az 1862. június 18-iki királyi leirattal felállított *kegyelmi tanács* vette elbírálás alá abból a célból, hogy a királynak véleményes javaslatot tegyen arra nézve, forognak-e fenn a megkegyelmezésre indító okok vagy nem s igenlő esetben mire lenne a halálbüntetés átváltoztatandó. A kegyelmi tanács a Kuriának egy külön tanácsa volt (5 tagból), mely *hivatalból* összejött minden halálos ítélet után s az érdekeltek meghallgatása nélkül, az iratok alapján mondott véleményt. Véleményét azután az igazságügyminiszterhez küldte át, ki azt a legfelsőbb helyre terjesztette.

A BP. megtartotta azt az üdvösnek bizonyult rendszert, hogy a kegyelmezési jog gyakorlása iránt *bírói tanács* tegyen javaslatot a királynak, azonban az eljárást e részben lényegesen megváltoztatta. Így a külön kegyelmi tanács intézményét a Kuriánál megszüntette s a véleményezést az ügyben eljáró, illetőleg bármelyik rendes tanács feladatává teszi, továbbá nemesak a Kuriát, hanem az ügyben első fokon eljáró *esküdtbíróság bírói tanácsát* is feljogosítja és kötelezi a véleményezésre. Ezenkívül gondoskodik a BP., hogy az *ügyészség*, valamint az *elítélt és védője is meghallgattassanak* a kegyelmezés iránt.

A *kegyelmezési*, — illetőleg a halálbüntetés végrehajtását *megelőző* — *eljárás* részletesen a következő:

1. Ha az esküdtbíróság bírói tanácsa halálbüntetést állapított meg, az ítélet kihirdetése után az elnök kérdést intéz az elítélthez aziránt, hogy kíván-e kegyelemért folyamodni. Az elítélt válasza jegyzőkönyvbe veendő. Közvetlenül ezután az esküdtbíróság bírói tanácsa a kir. ügyészség képviselőjének *nem nyilvános ülésben* való meghallgatása után indokolt véleményt nyilvánít arra nézve, hogy a halálra ítéltet a kegyelemre méltónak tartja-e és hogy igenlő esetben a halálbüntetés helyett mily büntetésnek megállapítását javasolja. (497. §.).

A „bírói tanács“ alatt a II. Bpn. (25. §.) elvetbelépte óta a törvény 25. §-a értelmében az esküdtszék két választott tagjával kibővített (ötös) tanács értendő. miután a kegyelmezés iránti véleményt elsősorban azoknak kell adni, akik a halálos ítéletet hozták.

2. Az ítélet kihirdetése s a vádlott megkérdezése után az elnök felszólítja a védőt, aki a főtárgyaláson közbenjárt, hogy a halálra ítélt érdekében *három nap alatt kegyelmi folyamodványt nyújtson be*. Akár adott be a védő kegyelmi kérvényt, akár nem, az ügy összes iratai a kegyelmi kérvényvel együtt, ha az benyújtott, akkor is felterjesztendők a kir. Kuriához, ha a halálbüntetést megállapító ítélet ellen semmiségi panasz nincs használva. (498. §.).

3. Minden halálbüntetést kimondó jogerős ítélet tárgyában a kir. Kuria is tartozik (a 497. §. 2. bek.) szerint) véleményt adni. E véleményt a kir. Kuriának az ügyben eljáró büntető tanácsa zárt ülésben állapítja meg és pedig semmiségi panasz esetében ennek elvetése alkalmával, egyébként külön ülésben. A véleményadást mindkét esetben *nem nyilvános ülés* előzi meg, melyben az előadónak az ügy állásához mért előterjesztése után, a koronaügyész a kegyelmi kérvény iránt nyilatkozik.

A kir. Kuria elnöke a véleményt, a nem nyilvános és a zárt ülésről felvett jegyzőkönyvvel s az összes iratokkal együtt, az igazságügyi miniszterhez teszi át. (449. §.).

4. A királyhoz az igazságügyi miniszter intézi a felterjesztést, aki mint a korona igazságügyi tanácsosa, szintén kifejezheti véleményét a kegyelmezés iránt. Ennek megtételénél *nincs kötve a bíróságok véleményéhez*. (500. §.).

A király az összes vélemények alapján, de azoktól függetlenül dönt, hogy él-e kegyelmezési jogával vagy nem. A legfelsőbb döntés azután a megtett uton jön vissza az elsőfoku bírósághoz.

5. Az elsőfoku bíróság a kegyelmi kérvényre vonatkozó királyi elhatározást és ha a kir. Kuria a semmiségi panaszt elvetette, előbb az e tárgyban hozott határozatot, az elítéltnek és a kir. ügyészségnek *nem nyilvános ülésben* hirdeti ki. A kihirdetésre a védő is meghívandó, de elmaradása nem akadályozza a kihirdetést. (501. §. 1—2. bek.).

II. Amennyiben a király nem adott kegyelmet, hanem „szabad folyást enged az igazságszolgáltatásnak“, ez esetben a halálbüntetés végrehajtandó. A *végrehajtás* helyét és módját a Btk. 21. §-a állapította meg, mely szerint az *zárt helyen, kötél által hajtandó végre*, a további fontosabb szabályokat a Bp. írja elő.

1. A halálbüntetés a *kihirdetést követő nap reggelén* hajtandó végre. A kihirdetés után az elítélt mellé vallásának lelkésze rendelendő. Az elítéltet a hivataluknál fogva erre kötelezettekön kívül, csak hozzátartozói, védője és azok látogathatják meg, kikkel maga kíván találkozni. (501. §. 3—5. bek.).

2. *Elmebetegeknek* vagy *leherben levő nőnek*, felgyógyulásuk előtt, sem a felső bíróság ama határozata nem hirdethető ki, melynek következtében az ellenük megállapított halálbüntetés jogerőssé vált, sem a kegyelmi folyamodvány eredménytelenségéről nem értesíthetők, sem rajtuk a halálbüntetés nem hajtható végre. (502. §.).

3. A végrehajtásnál jelen kell lenni az eljárást vezető kir. ügyésznek vagy helyettesének, a törvényszék részéről kiküldött bírónak és jegyzőkönyvvezetőnek, a helybeli közigazgatási hatóság egyik főbb tisztviselőjének, a fogházfelügyelőnek, a lelkésznek és a halál megállapítása végett alkalmazott két orvosnak. Az elítéltnek rokonai és védője a végrehajtás helyére bocsátandók. A kir. ügyész a helyi viszonyokhoz képest, a jelenlétet más férfiaknak is megengedheti. (503. §. 2—3. bek.).

4. Ha több halálbüntetés hajtandó végre, intézkedni kell, hogy az az elítélt, akire a sor később kerül, se az előbbi kivégzésnél jelen ne legyen, se az előbb kivégzettet ne lássa. (u. o. 4. bek.).

Előbbi gyakorlatunk szerint a kivégzendők jelen voltak társuk vagy társaik kivégzésén, sőt a bíróság az ítéletben állapította meg a kivégzés sorrendjét, úgy, hogy a legnagyobb bűnös legutóljára maradjon a büntársai szemlédéséig végig szemlélje, miként ez még a Majláth György gyilkosainak kivégzésénél is történt.

5. A végrehajtásról a kiküldött bíró és a jegyzőkönyvvezető veszi fel a jegyzőkönyvet. Ebben leirandó a végrehajtás egész lefolyása és különösen kiteendő a kivégzés megkezdésének, valamint a halál bekövetkezésének az orvosok által megállapított időpontja. A jegyzőkönyvet a törvényszék részéről kiküldött bíró és jegyzőkönyvvezető, továbbá a kir. ügyész, illetőleg helyettese, a közigazgatási tisztviselő és az orvosok írják alá. (503. §. 5—6. bek.).

6. A kivégzettnek holtteste, egyszerű és feltűnést nem okozó eltemetés végett a rokonoknak átadható. (503. §. ut. bek.).

172. §. *A szabadságvesztés-büntetések végrehajtása.*

A szabadságvesztés-büntetés egyes nemeiről s azok végrehajtási módjáról az anyagi BTK. (22—52. §.) és igazságügyminiszteri rendeletek (1880. évi 2106. sz.) intézkednek részletesen. A BP. mint ide tartozó kérdéseket esupán a szabadságvesztés-büntetés *megkezdésének* módozatait, *a megkezdés és befejezés időpontját* s ezen büntetések *elhalasztásának és félbeszakításának eseteit*, az e felett határozathozatalra hivatott hatóságot és a határozás módját állapítja meg. Előbbi gyakorlatunkon ezek a szabályok nevezetesebb változtatásokat nem eszközöltek, legjelentékenyebb újítás a *különböző szabadságbüntetések egyesítése* iránti eljárás megállapítása.

I. Meddig tartandó az eléltt valamely letartóztatási intézetben, ezt a jogerős ítélet állapítja meg szabatosan. Az ítéletben kiszabott idő azonban nem mindig töltendő ki egész terjedelmében, mert részint a BTK., részint a BP. értelmében az ítélet jogerőre emelkedése előtt kiállított előzetes letartóztatási idő abból bizonyos mértékben levonandó. Az anyagi BTK. 94. §-a szerint ugyanis „*a vizsgálati fogságnak a vádlott hibáján kivüli hosszú tartama a szabadságbüntetésbe beszámítandó s az ítéletben mindig kiteendő, hogy ezáltal a büntetésből mennyi veendő kitöltöttnek*“. Az anyagi törvény e szabályát részletezi és kibővíti a BP., s gondoskodik arról is, miként állapíttassék meg a levonandó idő, ha az ítélet erről nem rendelkezett volna.

1. A szabadságvesztés-büntetésből mindig le kell vonni a jogerős ítéletben kitöltöttnek nyilvánított időt. Amennyiben az előzetes letartóztatásnak és a vizsgálati fogságnak a büntetésbe beszámítása vagy be nem számítása s mily tartamban leendő beszámítása iránt az ítélet nem intézkedik, efelett az *elsőfoku bíróság* utólag, tárgyalás nélkül, *végzéssel határoz.* (505. §. 1—2. bek.)

Az előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság beszámítása tárgyában a Kuria (J. E. 10., BJT. XLII. 52.) szerint ily utólagos végzés akkor hozható, ha a felebbviteli bíróság a perorvoslatot el- vagy visszautasította, mert ilyenkor az alsó ítélet kelte napjától a visszautasító felső bírói végzés *kelte napjáig* eltöltött vizsg. fogság beszámítására nézve bírói határozat nincs, avagy ha a felső bíróság ítéletet hozott ugyan, de nem értesült arról, hogy az eddig szabadlábon volt vádlott időközben vizsg. fogságba tétellett. Vizsgálati fogság vagy előzetes letartóztatás alatt csak *az ítélet jogerőre emelkedéséig* letartóztatásban töltött idő értendő. A jogerőre emelkedés napjától fogva a vizsgálati fogság szabadságbüntetéssé válik.

A Kuria a jogegység érdekében hozott határozataival többször helyesen megsemmisítette az alsó bírói utólagos végzéseket, melyek a kuriai elutasító végzés keltétől a kuriai végzés kihirdetéséig eltelt időt is a beszámítás tekintetében határozat tárgyává tették. (BJT. XLII. 52., XLIV. 92., 93., 310.) A kuriai vissza- vagy elutasító végzés kelte napján ugyanis az ítélet jogerős lesz s így e naptól a végzés kihirdetéséig (alsó bíróság előtt) letelt idő már büntetésnek lévén tekintendő, annak beszámítása felett nem kell és nem is lehet határozni, hanem az az ítéleti büntetéstől egész tartományban mindig levonandó.

Az utólagos beszámítás tárgyában hozott elsőbírósági végzés ellen az általános szabályok szerint egyfoku felfolyamodásnak van helye.

2. Az ítéletben az ily utólag hozott végzésben megállapított levonásokon felül *levonandó még* az előzetes letartóztatásban vagy a vizsgálati fogságban töltött az az idő is, mely akkor: 1. ha az elítélt felelősséggel vagy semmisségi panasszal megtámadható ítélet ellen perorvoslással nem élt, *az ítélet kihirdetésétől*, 2. ha az elítélt megengedett perorvoslással nem élt, de ezt visszavonta, *a visszavonás napjától*, 3. ha az elítélt perorvoslatát elkésés vagy határozatlanság (390., 391. §.) miatt visszautasították, *a jogerős visszautasítás keltétől*, 4. ha pedig az ítélet ellen perorvoslat egyáltalán nem, vagy csak a jogegység érdekében (441. §.) volt használható, az ítélet keltétől, a büntetés végrehajtásának megkezdéséig letelt. (505. §. 3. bek.).

3. Az *elsőfoku bíróság* utólag tárgyalás nélkül, *végzéssel határoz a be nem hajtható pénzbüntetésnek* mily nemű és tartamu szabadságvesztés-büntetésre való *átválttatása iránt*, amennyiben erről az ítélet nem intézkedik. Az e végzés ellen bejelentett felfolyamodásnak felfüggesztő hatálya van. (505. §. ut. bek.).

II. *A szabadságbüntetés kezdőnapja* szabály szerint az a nap, amelyen az elítéltet a kir. ügyészség vagy a járásbíróság *a letartóztatás helyére* tényleg *beadta*, ha pedig az elítélt az ítélet kihirdetéséig vizsgálati fogságban volt, *az ítélet jogerőre emelkedésének napja*.

1. A bíróság a jogerősen szabadságvesztés-büntetésre ítéltet, az ítélet kihirdetése után a kir. ügyészségnek adja át. Ha az ítéletet kézbesítés útján közlik, vagy ha az elítélt az ítélethirdetésre elő nem állítható: a további eljárás (515. §.) a kir. ügyészséget illeti. (504. §.).

2. *A jogerősen megállapított szabadságvesztés-büntetés rendszerint azonnal foganatba vendő.* (506. §. 1. bek.).

Az a vádlott azonban, aki *perorvoslással nem élt*, vagy *a kiszabott büntetés nemében megnyugszik* és csak *a büntetés mértéke miatt élt perorvoslat-*

tal, az ellene megállapított szabadságvesztés-büntetést az ítéletnek jogerősre emelkedése előtt is megkezdheti.

Az íly elítélt a perorvoslat elintézése előtt is azonnal szabadlábra helyezendő, mihelyt a kiszabott büntetés ideje letelt. (506. §. 2. és ut. bek.).

3. A kir. ügyészség a szabadlábon levő elítéltet rendszerint megidézi szabadságvesztés-büntetésének megkezdésére. Ha az az idézésre meg nem jelen, vagy ha a megszökésétől kell tartani, *elővezető* vagy *elfogatóparancsot*, ha pedig megszökött vagy elrejtőzött, *nyomozólevelet* is boesáthat ki ellene. (515. §. 1—2. bek.).

4. Ha az elítélt tényleges katonai szolgálatban áll, a feljebbvaló katonai hatóság keresendő meg a fennálló szabályok értelmében a büntetésnek végrehajtása, illetőleg az elítéltnek evégből leendő átkisérése végett. (u. o. 3. bek.).

III. Az alól a szabály alól, hogy a jogerősen megállapított szabadságbüntetés azonnal foganatba veendő, a BP. több kivételt állit fel s bizonyos esetekben megengedi a szabadságvesztés-büntetés megkezdésének *elhalasztását*. Ily halasztásról azonban *csak szabadlábon levő elítélttel szemben* lehet szó, a kihirdetéskor előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogóságban levő elítéltre nézve csak a büntetés *félbeszakításának* lehet helye. (L. alább IV.).

1. Az elhalasztás okai kétfélék, vagy olyanok, melyek miatt a büntetés megkezdése feltétlenül *elhalasztandó*, vagy olyanok, melyek fenforgása esetében az elhalasztásnak *hely adható*, tehát annak megadása a foganatosító hatóság mérlegelésére van bízva.

a) Bármely nemüi vagy tartamu szabadságvesztés-büntetésnek végrehajtása *az elítélt felgyógyulásáig elhalasztandó*, ha a szabadlábon levő elítélt akkor, midőn ellene a szabadságvesztés-büntetésnek végrehajtása megkezdendő volna, *elmebetegségben* vagy olyan *sulyos betgségben* szenved, mely miatt büntetésének végrehajtása *életét veszélyeztetné*. (507. §.),

b) *Elhalasztható* a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása a) ha az elítélt habár nem sulyos, de *ragályos betegségben szenved*, vagy b) az elítélt nő terhessége annyira előrehaladott, hogy a *szülés bekövetkezése a büntetés tartama alatt várható*,

c) ha az elítélt kegyelmi kérvényt adott be.

Egyéb okból a *fegyház*-, valamint az *egy évnél hosszabb tartamu börtön- vagy fogházbüntetés* megkezdésére halasztás rendszerint nem adható. (508. §.).

A halasztás az első esetben az elítélt felgyógyulásáig, másodikban a körülményekhez képest, harmadikban a kegyelmi kérvény érdemleges elintézéséig terjedhet.

Ezenkívül elzárás-, valamint egy évi és ennél rövidebb tartamu fogház- vagy börtönbüntetés végrehajtásának megkezdése, egy ízben legfeljebb két hónapra elhalasztható, ha a szabadlábon levő elítélt kimutatja, hogy a büntetésnek azonnal való végrehajtása neki vagy családjának a büntetés célján kívül eső súlyos sérelmet okozna és ha szökésétől nem kell tartani. (509. §. 1. bek.).

Végül hat hónál nem hosszabb szabadságvesztés-büntetésnek katonai szolgálatra kötelezett elítélt ellen való végrehajtása, az illetékes katonai hatóság megkeresése folytán, az elítéltnek tényleges szolgálattételre történt behívása miatt, e szolgálat leteltéig az erre vonatkozó szabályok értelmében elhalasztható. (509. §. 2. bek.).

2. A halasztás megadása iránti határozat a törvényszék elé tartozó ügyekben első sorban a kir. ügyészséget, járásbírósi ügyekben a járásbírószágot, másodsorban az igazságügyminisztert illeti. (510. §. 2. bek.). Mig azonban a kir. ügyészség és járásbírószék csak a fentebbi esetekben és az ott körülírt időig adhat halasztást, az igazságügyminiszter „különös tekintet érdemlő körülmények“ miatt a két évet meg nem haladó bármely szabadságbüntetés végrehajtására (esetleg biztosíték kívánása mellett) több ízben és két hónapnál hosszabb időre is adhat halasztást. (510. §. ut. bek.). Kegyelmi kérvény beadása folytán, valamint az államfogház büntetésre nézve minden esetben csak az igazságügyminiszter engedheti meg a büntetés megkezdésének elhalasztását. (514. §. 2. bek. és 511. §.), utóbbi esetben minden korlátozás nélkül.

A halasztás iránti kérelem, a büntetés végrehajtásának megkezdése előtt terjesztendő elő. A kérelem előterjesztése a végrehajtás megkezdését nem függeszti fel és nem szakítja félbe. (510. §. 1., 3. bek.).

Ha az elítélt csak két hónapi halasztást kér, illetőleg betegség vagy terhesség címén kéri azt, a kérelem felett a kir. ügyészség (illetőleg a járásbírószék) dönt s azt megadja vagy megtagadja. Megtagadás esetében az elítéltnek joga van a főügyészhez, illetőleg az igazságügyminiszterhez folyamodni, azonban ez a felfolyamodás nem függeszti fel a büntetés végrehajtásának megkezdését. Ha pedig két hónapnál hosszabb halasztás kérést, az ügyészség, amennyiben a kérelmet teljesíthetőnek látja, két hónapra maga halasztást ad s a további halasztás feletti határozat végett felterjeszti az iratokat az igazságügyminiszterhez; ha ellenben nem látja igazoltnak

a kérelmet, a végrehajtást megkezdi s az iratokat határozat végett a miniszteriumhoz küldi fel.

3. A rövidebb szabadságvesztésbüntetésre ítélték iránt annyiban is figyelemmel van a BP., hogy a büntetés elhalasztására jogosított hatóság megengedheti, hogy az elítélt a reá kimondott elzárást, *egy évnél rövidebb tartamu fogház vagy börtönbüntetést* ne az elsőfokon ítélt bíróság székhelyén levő, hanem *más fogházban, illetőleg börtönben töltsse ki.* (512. §.).

IV. *A félbeszakítás.* A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának félbeszakítása a büntetés céljával és a börtönrendszer lényegével ellenkezővén, azt az újrafelvétel és igazolás eseteinek (453. és 468. §.) kivételével bármely szabadságvesztés-büntetésre vonatkozólag minden esetben *csak az igazságügyminiszter engedheti meg és csak fontos okból.* (513. §.).

Újrafelvétel és igazolás esetében, amennyiben azok valamelyikének a bíróság helyt adott, a megkezdett büntetés végrehajtása kivételesen a miniszter engedélye nélkül is, a bíróság határozata alapján *félbeszakítandó, illetőleg megszüntetendő.*

Félbeszakítható a végrehajtás az 513. §. esetén kívül a *kegyelmi kérvény* beadása folytán is, ha azt az igazságügyminiszter olyannak látja, hogy valószínűleg kedvezően fog elintéztetni. A félbeszakítást azonban ily esetben is csak a miniszter engedheti meg. (l. alább). Végül az igazságügyminiszter *a fogházak biztonsági vagy egészségügyi viszonyjai érdekében* is elrendelheti a végrehajtás félbeszakítását.

V. Itt intézkedik a BP. végül arról is, hogy ha az elítélt a büntetés tartama alatt megbetegszik és büntetésének egy részét kórházban tölti, *a kórházban töltött idő beszámíttassék-e* a büntetési időbe, vagy nem. A szabály és az eljárás erre nézve az, hogy *a büntetés végrehajtása alatt kórházban töltött idő a büntetésbe beszámítandó, kivéve, ha az elítélt betegséget színellett, vagy betegségét a büntetés végrehajtásának megakadályozása végett, maga idézte elő.* Ez időnek be nem számítása tekintetében a kir. ügyészség indítványára az a törvényszék határoz, *melynek területén az elítélt büntetését tölti.* A bíróság az elítéltet vizsgálóbíróval vagy járásbíróval kihallgattatja és tárgyalás nélkül *végzést hoz.* (516. §.).

Beszámításról természetesen csak a *rabkórházban*, vagy megfigyelő intézetben töltött idő tekintetében lehet szó, mert magánkórházba az elítélt csak a büntetésnek miniszteri engedély folytán történt félbeszakításával juthat, a félbeszakítás ideje pedig egyáltalán nem számíttatik be a büntetésbe.

A büntetés tartamába nem számítható be a színellett vagy

célzatosan előidézett betegség idején kívül, a megszökés általi félbeszakítás sem. A letartóztatási intézetből megszökött elítélt ellen az országos fegyvinézet, a kerületi börtön, a javító vagy közvetítő intézet igazgatója, illetőleg a királyi ügyész vagy a járásbíró nyomozó levelet bocsáthat ki (515. §. 1. bek.). A büntetési idő, mely a megszökés napján félbeszakadt, az elfogatás napjával folyik tovább.

173. §. Több szabadságvesztés-büntetés egyesítése.

Az anyagi büntető törvénykönyv nem tekinti a bűnhalmazat feltételül az ugyanazon bíróság által és az egy időben történő elítélést s így megtörténhetik, hogy ugyanazon bűnös több bűncselekménye miatt több szabadságvesztés-büntetésre ítéltek. A BP. (19. §.) szerint ugyan bűnhalmazat esetében az ügyek lehetőleg egyesítendők s azok tárgyában összbüntetés szabandó, azonban, ha az eljárás célszerűsége ez elé akadályokat gördít, maga a BP. is megengedi az elkülönítést és az egyes cselekmények külön elítélést. Akár tudomás hiánya miatt, akár tudatosan történt azonban több szabadságvesztés-büntetés kiszabása ugyanazon bűnösrel szemben, ha cselekményei az anyagi BTK. szabályai (96., 104. §.) szerint bűnhalmazatot képeznek, azok egymásután való végrehajtása egyenesen ellenkezők a BTK. által a bűnhalmazat büntetési rendszerül elfogadott összbüntetési rendszerrel. Több szabadság-büntetés összehalmozása, az u. n. cumulatio ugyanis súlyosabbá tenné az elítélt szenvedését, mint az egyes bíróságok akarták s így gondoskodni kell, hogy ezen több szabadság-büntetések utólag, a végrehajtás megkezdésekor egyesítsenek, összbüntetésbe foglaltassanak.

Megtörténik továbbá, hogy az elítélt a megkezdett szabadságbüntetés tartama alatt követ el újabb bűncselekményt s ezért újból elítéltetik, azonban másnemű szabadság-büntetésre, mint aminől már fölt. Ilyenkor is — habár az eset a Btk. szerint bűnhalmazatnak nem tekinthető s így összbüntetésnek sines helye, az 1880: XXXVII. t.-c. 36. §-a szerint az új cselekmény büntetése külön állapítandó meg) a több szabadságbüntetés egyesítendő, t. i. egynemű büntetésre változtatandó át, mert a különböző szabadságvesztés-büntetések más-más szabályok szerint lévén végrehajthatók, a büntetés célja az elítélttel szemben nem lenne teljesen elérhető.

A BP. erre a két esetre gondoskodik a büntetések utólagos egyesítéséről, amit a bíróságra biz. úgy hogy itt egy egész sajátos eljárást (tárgyalással) állapít meg, gondoskodván az illetékesség biztos megállapításáról, valamint az elítélt érdekeinek védelméről is. A Bp. eme szabályai a következők:

1. Ha valakit különböző jogerős ítéletekkel több szabadságvesztés-büntetésre ítéltek és az ítéletek hozásánál az összbüntetésre, illetőleg a büntetések egyesítésére nézve irányadó szabályokat (Btk. 96. §. és Kbtk. 36. §.) nem alkalmazták: a büntetések utólag összbüntetésbe foglalandók, illetőleg egyesítendők. Ez az eljárás nem akadályozza a kiszabott büntetések végrehajtását, melyek közül előbb a legsúlyosabb nemű veendő fogamatba. (517. §.).

2. Az összbüntetés meghatározása, illetőleg a büntetések egyesítése a kir. ügyészség vagy az elítélt indítványára történik. Ha a külön ítéletekben kiszabott szabadságvesztés-büntetések tartama együttvéve *két évet meghalad* vagy ha az elítélt az ítélethezjárásra hivatott bíróság székhelyén kívül van fogva, részére *hivatalból rendeltendő védő*. (518. §. 1—2. bek.). *Magánvádó* vagy *már érdekelt* nincs jogosítva az összbüntetés meghatározásának vagy a büntetések egyesítésének indítványozására. Az elítélt jelenléte a tárgyaláson nem okvetlenül szükséges, azért kellett gondoskodni, súlyosabb esetekben hivatalból védő rendelésről.

3. Az eljárásra annak az esküdtbírósnak bírói tagjai, illetőleg az a törvényszék vagy járásbírótság illetékes, melynek ítélete, vagy amelynek ítéletére vonatkozó felsőfoku ítélet mondta ki a *legsúlyosabb* büntetést. Ha ez kétséges, az a bíróság jár el, melynek ítélete legutóbb kelt. (u. o. 3—4. bek.).

4. A bíróság az indítvány következtében *nyilvános tárgyalásra határnapot tűz ki* és erre a kir. ügyészséget, a szabadlábban, vagy a bíróság székhelyén fogva levő vádlottat és ha védő van, ezt is megidézi. A tárgyalás az ítéletek felolvasásával kezdődik. Azután a kir. ügyészség terjeszti elő indítványát. Erre az elítélt, ha jelen van és védője válaszolhatnak. A bíróság ítélettel dönt és ezt azonnal kihirdeti. (u. o. 5—6. bek.).

Az *egyesített*, illetőleg *összbüntetés meghatározása* egyedül az előbbi ítéletekkel kimondott büntetések tartama és súlyosságuk aránya alapján történik. Súlyosító vagy enyhítő körülmények többé nem vehetők figyelembe. Az ítélet ellen *felebbezésnek nincs helye*. Semmiségi panasszal is csak a *büntetés kiszabása miatt* és a 384. §. 1., 3., 4., 6. és 10. pontjaiban megjelölt *semmiségi okok* alapján lehet élni. (7—9. bek.).

A semmiségi panaszt azon esetben, ha az összbüntetést esküdtbírótság vagy törvényszék állapította meg, a kir. Kuria, ha a járásbírótság hozta, a kir. *ítéletábla* vizsgálja felül és pedig úgy a Kuria, mint a tábla *tanácsülésen*. (uj 426. §. és 518. §. ut. bek.).

A bírói gyakorlatból: *Kuria J. E.*: Összbüntetésbe csak *joyerős* ítéletekkel megállapított büntetések foglalhatók. BJT. LV. 54.; Pénzbüntetések cumulatioja vagy pénzbüntetéseknek szab. büntetésre átváltoztatása esetén ez az egyesítő eljárás nem alkalmazható. Kuria: BJT. XLII. 141.) Életfogytig tartó fegyház és más szab. büntetés egyesítése azonban ide tartozik.

Az anyagi büntetőjog szabályai szerint az egyesített, illetőleg összbüntetés tartama sohasem haladhatja meg a külön ítéletekben megszabott ítéletek összeadott tartamát. A Kurianak már többször kellett e világos anyagi jogi szabály megsértése miatt a jogegység érdekében hatályon kívül helyezni járásbírósnagi ítéleteket. (BJT. XLI. 338.)

A Kuria az összbüntetések tekintetében csak azt teszi felülvizsgálás tárgyává, meg lettek-e tartva a halmazati szabályok (BTK. 95—104. §.). Ha azonban az alsó bíróság é szabályokat megsértette, vagy tévesen alkalmazta, a Kuria egyenesen a törvénynek megfelelő ítéletet hozhat. L. erről *Weisz Ödön értekezését* BJT. XLVI. 181., 194., 209. s az utóbbi helyen a Kuria gyakorlatát. A mellékbüntetések szintén összbüntetésbe foglalandók. (Helyesen BJT. 215—221.)

174. §. *A pénzbüntetés, a magánjogi igény és a bűnügyi költségek végrehajtása.*

I. A pénzbüntetések végrehajtásáról a BP. nem intézkedik. Az erre vonatkozó szabályokat az anyagi BTK. (53. §.) és a BP. (12. és 494. §.) általános rendelkezései mellett az igazságügyi miniszter rendelettel állapítja meg.

Az 1880. évi aug. 9-én kelt s az azt kiegészítő több (1885., 1890., 1894., 1896.) igazságügyminiszteri rendeletek értelmében a kir. ügyészség, illetőleg a járásbíróság, mint a pénzbüntetés behajtását eszközölő hatóságok, ha az elítélt a pénzbüntetést az ítéletben kimondott 15 napi határidő alatt le nem fizeti, a polgári perrendtartás 1881: LX. t.-c.) szabályai szerint *végrehajtást* intéznek az illető vagyónára. Ha a végrehajtás eredménytelennek, t. i. a pénzbüntetés behajthatatlannak bizonyul, a helyette megállapított szabadságbüntetés veendő foganatba. A pénzbüntetés biztosítása végett még az ítélet jogerőre emelkedése előtt *zárlatnak* vagy *biztosítási végrehajtásnak* van helye. Az ügyészség vagy járásbíróság *halasztást* adhat s megengedheti a pénzbüntetésnek *részletekben* való letörlesztését is.

Érdekes vita folyt le a BJT.-ban (XXXVI. köt. 65., 97., 113., 129. és XXXVI. köt. 33. l.) a felett, hogy lefizetheti-e a pénzbüntetést más valaki az elítélt helyett, ami ugyan elvileg bűnpártolás, de a legtöbbször alig lenne tisztázható. Balás Elemér szerint az ügyésznek csak az elítélttől szabad elfogadnia a pénzbüntetést. Ez azonban tulszigoru, mert az elítélt hozzátartozói által is beküldheti a pénzt s ez nyugodtan elfogadható. L. még Zeitschrift XVIII. k. 821. l.

II. A büntető bíróság által jogerősen megítélt *magánjogi igényekre* nézve a végrehajtást a BP. szerint, a jogosított kérelmére, a *polgári bíróság rendeléi* el, teljesen a polgári végrehajtási törvény (1881: LX. t.-c.) szerint. A JP. e részben csupán azt jelenti ki, hogy a *büntető bíróságnak jogerős határozata* a benne megítélt *magánjogi igénynek* s azoknak a megítélt *költségeknek tekintetében*, melyeket a magánvád képviselője, illetőleg a védelem okozott, *végrehajtható közokirati hatályával bír.* (520. §.).

III. A *bűnügyi költségek behajtása a közadók módjára* az 1883: XLIV. t.-c. rendelkezései szerint történik. A további részletekről ez a törvény, valamint az 1890: XLIII. t.-c. és miniszteri rendeletek intézkednek.

175. §. *A járásbíróság és a rendőri büntető bíróság ítéleteinek végrehajtása.*

I. A *járásbíróság a saját jogerős ítéleteinek végrehajtását a büntetésre nézve a kir. ügyészség ellenőrzése mellett maga foganatosítja.* (559. §. 1. bek.). A kir. ügyészség ellenőrző befolyásának fentartását a büntetések végrehajtásának egyöntetlensége követte meg, minthogy a büntetések végrehajtásának tulajdonképeni vezetője az ügyészség. Az ügyészség ebből folyólag jogosítva van a járásbíróság működését e tekintetben megvizsgálni s a szükséges javítások megtételére felhívni.

A járásbíróság különben az általa végrehajtható büntetéseket ugyanazon szabályok szerint hajtja végre, mint az ügyészség s e tekintetben ugyanazok a jogok illetik is meg, melyek az ügyészséget.

A törvény csupán két külön rendelkezést tartalmaz: a) a járásbíróság

az előtte folyt ügyben megállapított fogház- és elzárásbüntetés megkezdésére, az ügyészégi megbízott meghallgatása után, az 509. §-ban meghatározott feltételek alatt két havi halasztást adhat; b) a javítóintézetbe való szállítást a kir. ügyészség közvetíti. (559. §. 2—3. bek.)

II. A közigazgatási hatóságok mint rendőri büntető bíróságok jogerős ítéleteinek végrehajtása iránt az *elsőfoku* rendőri b. bíróságok *hívataltól* intézkednek. (Rbsz. 218. §.). Ugyanez engedélyez halasztást vagy félbeszakítást. A végrehajtás részleteit a Rbsz. 217—236. §§-ai szabályozzák.

176. §. A fiatalok bünelkövetőkre kimondott nevelő intézkedések és büntetések foganatosítása.

A Bn. és a Fb. alap gondolataihoz képest a fiatalok bünelkövetőkre alkalmazott különböző nevelő intézkedések vagy büntetések foganatosítása a felnőtt büntetésektől egészen eltérő szabályozást igényel. Az említett két törvény, valamint az azok végrehajtásáról szóló különböző rendeletek azért nagy körültekintéssel és aprólékos részletességgel szabályozzák az egyes intézkedéseket. Különösen fontosak e részben a Fb. egyes rendelkezései a *próbárabocsátásra és a javítónevelésre* vonatkozólag.

I. *Próbárabocsátás* esetében a fiatalok bírósága a végzésben megnevezi azt a *személyt*, akire vagy azt az *intézetet vagy egyesületet*, amelyre a fiatalok terhelte felügyeletét bizza és megjelöli azt a *helyet*, ahol a fiatalok terheltek a *próbaidő alatt tartózkodnia* kell. (Fb. 76. §.).

A próbárabocsátást a fiatalok bírója foganatosítja. (47. §. 1. bek.). Azonban nem okvetlenül az ügyben eljáró fiat. bírója fogja a foganatosítást eszközölni, hanem mindig a fiatalok állandó tartózkodási helye szerint illetékes bíró. Ugyanis: ha a fiatalok lakó- vagy állandó tartózkodóhelye a bíróság területén kívül van, a próbárabocsátás foganatosítása végett a bíróság az iratokat a szükséges tájékoztatás közlésével a fiataloknak ahhoz a bírósághoz teszi át, amelynek területén a fiatalok lakó- vagy állandó tartózkodóhelye van. Ugyanígy intézkedik a bíróság, ha területéről a próbárabocsátott több elköltözött. (47. §. 2—3. bek.).

A próbárabocsátott a próbaidő alatt a fiatalok bírójának felügyelete alatt áll. A felügyeletet a bíró közvetlenül és a felügyelettel megbízott személy (Bn. 22. §.) útján gyakorolja, aki a bíró utasítása szerint jár el.

Ha a fiatalok lakó- vagy állandó tartózkodóhelyét vagy lakását változtatja, meghal, súlyos betegségbe esik, gondozóját engedély nélkül elhagyja vagy ha más oly körülmény merül fel, amely a bíró intézkedését teszi szükségessé, a bírót késedelem nélkül értesíteni kell.

A próbárabocsátottak felügyeletében a fiatalok felügyelőségét (Bn. 31. §.) is közreműködik. (48. §.).

Ha a próbárabocsátott a próbaidő alatt büncselekményt követ el, a fiatalok bírósága a Fb. szerint jár el, vagy ha a cselekmény hatáskörét

meghaladja vagy az eljárásra nem illetékes, az ügyet ahhoz a bírósághoz teszi át, amelynek hatáskörébe és illetékessége alá az ügy tartozik. (49. §.).

Ha azonban a próbárabocsátott a próbaidő alatt *csupán pénzbüntetéssel büntetendő* vagy *más csekélyebb súlyú vétséget* vagy *kihágást* követ el, vagy *ha iszákos, erkölcstelen vagy csavargó életmódot folytat*, vagy egyébként az *erkölcsi züllésnek jeleit mutatja* vagy a *felügyeleti szabályokat megszegi* (Bn. 23. §.) és a bíró úgy találja, hogy a *fiatalkorú erkölcsi fejlődése érdekében* más (az alábbiaknál súlyosabb) *intézkedésre nincs szükség*, a bíró a tényállás felderítése és a tények megállapítása után a következő intézkedéseket teheti:

1. a próbaidőt egy évvel meghosszabbíthatja;
2. új felügyeleti szabályokat állapíthat meg;
3. a fiatalkorú részére új pártfogót rendelhet;
4. a fiatalkorút megfeddheti;
5. intézkedhetik aziránt, hogy a fiatalkorú házi vagy iskolai fenytést kúpjon;
6. elrendelheti, hogy a fiatalkorú korához és viszonyaihoz képest valamely ismétlő-, tanonc-, földmivelő- vagy más iskolát látogasson;
7. elrendelheti, hogy a fiatalkorú a bírónál utasításainak meghallgatása végett előre meghatározott időközökben jelentkezzen és magaviseletéről számot adjon;
8. a fiatalkorút a 23. §. 3. pontjának megfelelő módon őrizetben tarthatja.

Ezeket az intézkedéseket a bíró *együtt vagy külön* alkalmazhatja és *ismétellen* vagy *többször is megteheti* mindaddig, amíg a fiatalkorú próbárabocsátás alatt áll és *élete huszonegyedik évét még be nem töltötte*. (50. §.).

Ha a fiatalkorúak bírója a próbárabocsátás fenntartásával a fentebbi (50. §.) értelmében intézkedett, intézkedését csak a próbárabocsátottal és pártfogójával, valamint a fiatalkorúak ügyészével közli. *Perorvoslattal* ellene *csak az ügyész élhet* és *csak a próbárabocsátás fenntartása miatt* vagy azért, mert a *cselekmény az eljárás bírósági hatáskörébe nem tartozik*. A perorvoslat az intézkedés foganatosítását *nem akadályozza*.

A perorvoslat felett a fiatalkorúak törvényszéki tanácsa zárt ülésben határoz s a fiatalkorúak ügyészének meghallgatása után az intézkedést *helybenhagyhat* vagy a fiatalkorúak bíróját arra utasíthatja, hogy a próbárabocsátás hatályaon kívül helyezésével javító nevelés vagy fogház, államfogház (Bn. 23. §. 1. ek.), illetőleg elzárás vagy pénzbüntetés (Bn. 33. §.) iránt hozzon *új határozatot* vagy az ügyet eljárás végett a rendes bírósághoz (Fb. 56. §.) tegye át. E határozat ellen további perorvoslatnak nincs helye. (51. §.).

11. A *javítónevelés* végrehajtása iránt az igazságügyminiszter intézkedik. Az e végből szükséges előterjesztést a fiatalkorúak bírója teszi meg.

Ha akár az alsó, akár a felsőbíróság, habár még nem jogerős határozattal, a fiatalkorú javítónevelését rendeli el, a fiatalkorúak bírója ideiglenesen azonnal megteszi a szükséges védő- és óvintézkedéseket (19. és 21. §.). (Fb. 52. §.).

A javító nevelés foganatosítása már természetesen nem a fiat. bírójának, hanem az illető *javító nevelőintézet igazgatójának* a feladata, azonban nevezetesen az illető *bírójának* a javító nevelés végrehajtásának *mellőzése*. Ugyanis:

a) Ha a javítónevelést az elrendelésétől eltelt huzamosabb idő miatt vagy más fontos okból *végrehajtani* vagy *végrehajtását folytatni nem kívánatos*, az ügyben elsőfokon eljáró bíróság a javítónevelés helyett *más intézkedést tesz*.

b) Ha a bíróság fogházbüntetés alkalmazása mellett *utólagos javítónevelést* rendelt el és a fiataloknak a fogházbüntetés végrehajtása alatt tanúsított magaviselete arra mutat, hogy a fiatalok *teljesen megjavult* és a *javitónevelés végrehajtására nincs szükség*, a fiataloknak az a bírósága, amelynek területén a fiatalok fogházbüntetését tölti, a *fiatalok illetékes felügyelő hatóságának javaslatára a javítónevelés mellőzését rendelheti el*.

Határozathozatal előtt mindkét esetben meg kell hallgatni a fiatalok ügyészét, a fiatalokat, esetleg védőjét s amennyiben nagyobb nehézség nélkül lehetséges, törvényes képviselőjét vagy szülőjét, akik a határozat ellen fellebbezéssel élhetnek. *Szabadságvesztésbüntetés csak tárgyaláson állapítható meg*. A véghatározat felülvizsgálatára a Fb. 32—43. §-ai irányadók. (53. §.).

További nevezetes jog a fiat. bíróságának az *utólagos nevelés elrendelése* akkor is, ha az eredeti ítélet azt nem tartalmazza. Ugyanis:

Ha a fogházbüntetésre ítélt fiataloknak utólagos javítónevelését a bíróság a fogházbüntetést megállapító ítéletben nem rendelte el és *eziránt a fiatalok illetékes felügyelőhatósága javaslatot terjeszt elő*, az utólagos javítónevelés kérdésében a fiataloknak az a bírósága határoz, amelynek területén a fiatalok fogházbüntetését tölti.

A fiatalok bírója a javaslatot haladéok nélkül megvizsgálja, intézkedik a szükséges adatok és iratok beszerzése iránt, ezeket indítványtétel végett közli a fiatalok ügyészével és a szükséghez képest a fiataloknak, esetleg védőjének és amennyiben nagyobb nehézség nélkül lehetséges, törvényes képviselőjének vagy szülőjének meghallgatása után *alakzerű tárgyalás nélkül végzéssel határoz*, mely ellen egyfoku fellebbezésnek van helye.

Ha a bíróság utólagos javítónevelés elrendelése fölül a fogházbüntetés kiállása előtt nem határozhat, elrendelheti, hogy a fiatalokat a javítónevelés tárgyában hozandó határozat jogerőre emelkedéséig vagy a fiataloknak a javítónevelő intézetbe beutalásáig ideiglenes gondozásban vagy őrizetben tartásák. (54. 8.).

III. A *fogház- és az elzárásbüntetés végrehajtása*, valamint a *pénzbüntetés* beszedése iránt a fiatalok bírója, az *államfogházbüntetés végrehajtása* iránt a fiatalok bírójának előterjesztésére az *igazságügyminiszter* intézkedik. (55. §.).

Az egyes nevelőintézkedések és büntetések részletes szabályait:

1. a *házi felügyeletre* vonatkozólag l. a Végr. r. 57. §-át;
2. a *házi fenytésre* u. o. az 58. §-t;
3. az *iskolai fenytésre* u. o. az 59—60. §§-ait és a vallás és közokt. miniszter 1909. évi 149.500 sz. rendeletét;
4. a *próbarabocsátás* iránt l. a Bn. 22—23. §§-ait. a Bn. végr. rendeletének (1909. évi 27.100 sz. T. M. 40—55. §§-ait és a Fb. végr. rendeletének 63—72. §§-ait;
5. a felügyelet alatt őrizetben tartás iránt a Fb. végr. rend. 73. §-át;
6. a *javitónevelés végrehajtását* az ig. miniszternek 1909. évi 27.200 sz. rendelete szabályozza. Kiegészítik a részletes szabályrendeletet a Fb. végr. rendeletének 61—62. és 81. §§-ai;

7. a *dorgálást* illetőleg l. a Bn. 19—20. §§-át, a Bn. végr. rend.-ének 39. §-át és a Fb. végr. rend. 74—75. §-ait;

8. a *fogház, államfogház és elzárásbüntetések végrehajtásáról* kimerítően az ig. minisztrnek 1909. évi 27,300 sz. rendelete szól, melynek 4—6. §-ait a Fb. végr. rend. 76. §-a hatályon kívül helyezte s azok helyett új rendelkezéseket (77—79. §§.) tett;

9. a *pénzbüntetés végrehajtását* illetően l. a Fb. végr. rend. 80. §-át.

177. §. *A kegyelmezési eljárás.*

Alkotmányjogi törvényeink értelmében a királyt a kegyelmezés felségjoga nemcsak halálbüntetésre szóló, de a büntető perekben hozott bárminő ítéletekkel szemben megilleti. A halálos ítéletekkel szemben a kegyelmezés iránti eljárást, mint fentebb (171. §.) láttuk, a Bp. (498. §.) részletesen szabályozza; más ítéletekre vonatkozólag csupán két általános szabályt állít fel:

a) a bíróságnál vagy a kir. ügyészségnél benyújtott vagy jegyzőkönyvbe mondott kegyelmi kérvény közvetlenül az igazságügyi miniszterhez terjesztendő fel;

b) a *kegyelmi kérvénynek rendszerint nincs felfüggesztő hatálya, az igazságügyi miniszter azonban a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának a kegyelmi kérvény érdemleges elintézéséig való elhalasztását vagy félbeszakítását elrendelheti.* (517. §.).

Kegyelem iránti kérelmet eszerint bárminő büntetésre elítélt akár szóval, akár írásban előterjeszthet bármely bíróságnál vagy ügyészségnél. Kegyelmet kérhetnek bármely büntetés teljes vagy részleges elengedésére nézve nemcsak az elítélt, hanem hozzátartozói, barátai, sőt bárki is, akár a büntetés megkezdése előtt, akár annak kitöltése folyamán.

A kegyelmezés iránti eljárás további részleteiről igazságügyminiszteri rendeletek (1873. évi 15,688. sz. és az 1872. évi 1586. sz. ügyészségi utasítás) intézkednek. Ezek szerint az igazságügyminiszter a hozzá jutott kegyelmi kérvényt leküldi az illetékes kir. ügyészséghez, mely arra adott véleményét közli az elsőfoku ítéletet hozott bírósággal, a bíróság pedig a saját véleményével együtt az összes iratokat átteszi a főügyészséghez, amely szintén véleményt nyilvánítva, az igazságügyminiszterhez terjeszti az összes iratokat és véleményeket s az igazságügyminiszter e vélemények alapján tesz javaslatot a királynak. A királyi választ az igazságügyminiszter a kir. ügyészséggel közli, amely azt az érdekeltek tudomására juttatja. (L. E. Illés K.: A BTK. magyarszata I. 434.).

A király természetesen ezen hosszas eljárás mellőzésével, sőt *kérelmem nélkül is* adhat kegyelmet, amit a kegyelem közjogi jellegére való tekintettel, *visszautasítani nem lehet.* A király nemcsak az egész büntetést engedheti el, hanem annak esetleg csak egy részét, vagy a mellékbüntetést, továbbá enyhébb nemre változtathatja át a büntetést.

II. FEJEZET.

Kártalanítás az ártatlanul szenvedett előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság és büntetés miatt.178. §. *A kártalanítás esetei és feltételei.*

Irodalom: Doleschall Alfréd: Az ártatlanul vizsg. fogságba helyezettek és árt. elítéltek kártalanításáról, 1890. (JEE. 71. sz.) és a BP. XXXI. fejezetének kritikái ismertetése. 1900. (JEE. 177. sz.); Balogh J.: Jogt. Közl. 1895. 3—8. sz.; *Min. Ind.* 769—779.; *Balogh-Ilés-Vargha:* III. 498.; *Lukács A.:* Az árt. letartóztatottak és elítéltek állami kártalanítása. M. Ig.-ügy XXII.; *Leγγελ Aurél:* Kártalanítási kérdések. Jogt. K. 1908. 196.; *Zsoldos Benő:* Az árt. elítélt kárt. Angolországban. Jogt. K. 1913. 86.; *Mayer S.:* Le question de la revision des procès cr. 1894.; *Berlet:* De la reparation des erreurs judiciaires; *Merkel:* Ges. Abhandlungen II. 759.; *Brandis E.:* Entschädigung für unschuldig erlittene Untersuchungshaft. Leipzig. 1905.; *Burlage:* Entsch. der unschuldig Verhafteten u. unseh. Bestraften. Berlin 1905.; *Rücher:* Die Entsch. unseh. Verhafteter u. Bestraften. Tübingen 1911.; *Rocco A.:* La riparazione alle vittime degli errori giudiziari. Napoli 1906.; *Goldschmidt:* Rechtsgrund u. Rechtsnatur der staatlichen Entschädigungspflicht gegenüber unschuldig Verhafteten u. Bestraften. Pestsch f. Gierke. Breslau 1900.; *Delaquis:* Die Rehabilitation in Str. ges. Öst. des d. Reichs u. der Schweiz. Öst. Zeitsch. 1911. 282.

I. A büntető perjog eszményi célja az anyagi igazság érvényesítése, vagyis a valóban bűnösöknek érdemük szerint megbüntetésé, ellenben az ártatlanul gyanuba vett személyeknek a zaklatás alól megszabadítása lévén, ebből folyólag a büntető eljárás nem végezte el feladatát a bűnösnek talált személy elítélésével s az ítélet végrehajtásával, illetve az *ártatlanul gyanuba vett* s az eljárás során *ártatlanul előzetes kényszerintézkedésekkel*, vagy már *büntetéssel is sújtott egyének szabadlábrahelyezésével*, hanem gondoskodnia kell az *utóbbi esetben* az ártatlanul szenvedettek *megfelelő kártalanításáról*. E kártalanítási eljárás azért kiegészítő része a büntető perjognak s annak alapelveivel nemesak összhangzásban áll, de egyenesen azokból folyik. Amint az államnak joga és kötelessége a büntető hatalom gyakorlása, épügy jogi *kötelessége* a büntető eljárás során az eljáró hatóságok és közegek tévedése, rosszakarata vagy hanyagsága által ártatlan személyeknek okozott szenvedések és károk orvoslása, lehető helyreptöltása. Az állam ily *kártalanítási kötelezettségének* elismerésével és törvénybeigntatásával a BP. mintegy betetőzi a terhelt jogos érdeke s az egyéni szabadság védelme iránti nemes törekvését és új bizonyosságot szolgáltat arról, hogy a büntető perjog tényleg az egyéni szabadságjogok biztosítója.

1. Amily természetesen történik fel azonban az, hogy az állam a *bírói*.

illetőleg *hatósági tévedések* áldozatait, az ártatlanul szenvedetteket kárpótolni tartozik, époly lassan és nehezen ment ez elv gyakorlati megvalósítása, úgy hogy csak a legutóbbi években sikerült ez eszmét a legtöbb modern államban törvénybe iktatni. Sőt az irodalomban is a XIX. század folyamán erősen és élénken vitatott kérdés volt és részben ma is az, hogy *jogi kötelessége-c* az államnak a kárpótlás, vagy csak *méltányosságból* teszi azt, avagy éppen *igazolhatatlan* a kártalanítás.

Nemelyek egyenesen tagadják a kártalanítás helyességét, miután az ártatlanul elítéltek vagy előzetesen letartóztatottak *véletlen áldozatai*, így semmi igényük nincs a kártalanításra. Mások (Ullmann, Liszt, Schwarze, Bar. Kronecker) nem ismerik ugyan el az állam jogi kötelezettségét, miután a letartóztatás ily esetekben is „jogszerű“ volt (Ullmann), illetőleg „a törvény alkalmazása“ közben történt s az államot felségjogainak gyakorlásáért felelősségre vonni nem lehet (Kronecker), vagy azért, mert az állam maga nem is tévedett (Bar), azonban mindnyájan *méltányosnak* találják, hogy az állam az ily sérelmeket igyekezzék orvosolni s ennyiben Schwarze és Liszt pártolják is a kártalanítást. Ide sorolható hazai íróink közül Fayer is, ki csak „malum necessariumnak“ tekinti azt.

E helytelen elméletek ellenében Geyer, Stenglein, Wahlberg, Lilienthal, Niessen, Kissling (régiek közül Bentham, Filangeri, Carrara, Hélie), nálunk főleg Balogh és Doleschall védik lelkesen azt az álláspontot, hogy az államnak nem méltányosságból, nem kegyképen, hanem *jogi kötelességből* kell biztosítani a kártalanítást, mert a büntető eljárás közben megengedett kényszereszközök (előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság) és bármilyen büntetés alkalmazásához az államnak *csak valódi bűnösökkel szemben* van valódi joga. Gyanúbevett, alaposan terhelt személyekkel szemben az eljárás érdekében megengedendő ugyan az előzetes kényszerintézkedések fogvatbavétele s a tévedésből elítéltek büntetése is igazolt addig, míg ez a tévedés ki nem derül és a téves ítélet hatályon kívül nem helyeztetik, azonban mihelyt bebizonyult, hogy az állam tényleg ártatlan embert sujtott akár praeventív, akár repressív kényszereszközeivel, kétségtelen, hogy az állam, illetőleg az ő küzegei hibásan, igazságtalanul jártak el s így, ha az eljárás *alakilag* jogszerű volt is, az *anyagi igazsággal* ellenkezik, mert oly embert ért valami szenvedés vagy kár, aki azt nem érdemelte meg, akinek az alkotmány által biztosított személyes szabadság-jogai alaptalanul lettek megsértve. Ez a felfogás felel meg egyedül szerintünk is az egyéni szabadság és jogegyenlőség elvére épített s azok biztosításával foglalkozó jogállam fogalmának.

2. A törvényhozások a legutóbbi időkig ingadozó s általában tartózkodó állást foglaltak e kérdésben, attól felve, hogy ez elv elfogadása nagy pénzügyi terhet ró az államra. *Toscana* volt az első, mely már 1786-ban külön pénzállapot létesített az ártatlanul elítéltek kártalanítására, ugyanezt tette a két *Szicília* 1819-ben, törvényileg azonban először csak a XIX. század közepén rendelkeznek határozottan a kártalanításról: *Toscana* (1853.) és *Württemberg* (1868.). A legkitünőbb (francia, olasz, belga, osztrák, német) b. perrendtartások még hallgatnak e kérdéstről. Csak a legutóbbi időben indult meg diesétretre méltó mozgalom a legtöbb államban a kérdés szabadelvű megoldása iránt. *Portugalia* 1884-ben, *Svédország* 1886-ban, *Norvégia* 1887-ben, *Dánia* 1888-ban, *Ausztria* 1892-ben iktatta törvénybe az állam kártalanítási kötelezettségét.

Franciaország 1895-ben, Németország pedig 1898-ban alkottak törvényt az igazságszolgáltatás tévedéseinek orvoslásáról, végre Oroszországban 1900-ban jelent meg egy cári rendelet az ártatlanul száműzöttek visszaszállításáról.

3. A BP. XXXI. fejezete, mely e szép és üdvös intézményt hazánkban meghonosítja, több pontban szabadabbalvü a külföldi mintáknál, így annyiban, hogy nemcsak az ártatlanul szenvedett szabadságbüntetésért, hanem a pénzbüntetésért, továbbá az előzetes letartóztatásért és vizsgálati fogságért is ad kárpótlást, a kártalanítás feltételeit szabatosan megállapítja s így a kártalanítás *kötelező jellegét* a legvilágosabban kifejezi, holott Ausztria, Franciaország és Németország csak az ártatlanul elítélteknek adnak kártalanítást (a vizsgálati fogságért csak Svéd-, Norvégország és Dánia), — a kártalanítás feltételeit pedig a legtöbb külföldi állam nem is állapítja meg, hanem teljesen a bíróság belátására (norvég, dán, osztrák, francia, német törvény), vagy az államfőre (svéd törvény) bizza. Több tekintetben azonban viszont a BP. marad hátra a külföldi törvények mögött. L. ez iránt Doleschall A. éles bírálatát: JÉÉ. 177.

II. *A kártalanítás esetei és feltételei.* A kártalanításnak a BP. három esetét állapítja meg, u. m. az ártatlanul szenvedett 1. előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság miatt; 2. szabadságvesztés- vagy pénzbüntetés miatt és 3. halálbüntetés miatt. Mindhárom esetben a kártalanítás feltételei részben azonosak, részben eltérők.

1. *Az ártatlanul szenvedett előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság miatti kártalanítás esetei és feltételei.*

Annak, akit a bíróság a vád alól jogerősen felmentett vagy aki irányában az eljárást jogerősen megszüntette, kártalanításra igénye van akkor, ha bíróság részéről elrendelt előzetes letartóztatást vagy vizsgálati fogságot oly cselekmény miatt állott ki: 1. melyet nem ő követett el; 2. mely elkövetve egyáltalában nem volt; 3. melyet ő elkövetett ugyan, de amely a törvény értelmében nem bűncselekmény. (Bp. 576. §.).

A vizsgálati fogság vagy előzetes letartóztatás miatt kártalanítás e szerint a) csak a bíróság által elrendelt ily letartóztatásért jár, közigazgatási hatóság és rendőrség által elrendelt előzetes letartóztatás miatt feltétlenül ki van zárva, b) csak a valóban ártatlanul letartóztatott egyén igényelheti azt. Nincs tehát helye kártalanításnak, ha a terhelt a beszámítást vagy a büntethetőséget kizáró ok miatt mentetett fel, pl. jogos védelem, elévülés miatt. Magánindítvány hiánya vagy visszavonása miatti felmentés esetén szintén jár kártalanítás, de csak ha a terhelt nem követte el a cselekményt.

A Kuria vádelejtés miatti megszüntetés esetén is megállapítja a kártalanítást. (BJT. XLIII. 156.). Elutasította ellenben a kérelmet, midőn azt találta, hogy az esküdtek csak azért válaszoltak tagadólag a bűnösségi kérdésre, mert a felhozott bizonyítékokat nem találták elegendőnek a bűnösség kimondására, ez pedig nem egyjelentőségű azzal, mintha a cselekménynek a vádlott

által elkövetése ki lenne zárva. BD.-tár IV. 248. Törvényes vád hiánya miatti *felmentés* esetén a Kuria nem ad helyet a kártalanításnak. BJT. LVII. 276.

A kártalanítás feltételeinek ily szabatos megállapítása mellett a törvény egyenesen kizár a kártalanításból olyanokat, kikkel szemben az elkövetés gyanuja erős volt s kik mintegy maguk voltak okozói letartóztatásuknak. Ugyanis: A kiállott előzetes letartóztatásért vagy vizsgálati fogságért *nem igényelhet kártalanítást az: 1. aki szökést kísérelt meg vagy megszökött; 2. aki hamis önfeljelentést vagy hamis beismerő vallomást tett; 3. aki a tett nyomait elsimitani, tanut vagy vádlott-társat hamis vallomásra, szakértőt hamis véleményadásra bírni, vagy a vallomástételtől, illetőleg a véleményadásától visszatartani törekedett.* (Bp. 577. §.).

E kizáró okok megállapítása tekintetében — melyek az előbb felsorolt feltételek keretén belül értendők, vagyis azokat mintegy jobban megszorítják — alapos kifogás alá esik az a rendelkezés, hogy a szökési kísérlet és a megszökés bírói mérlegelés nélkül feltétlenül kizáró okot képez. A szökés maga, vagy a szökési kísérlet egyáltalán nem bizonyítja, hogy a terhelt valóban elkövette a cselekményt, ha a BTK. a bürtönből való megszökést sem bünteti, indokolatlan itt, a sokszor igazolatlan előzetes letartóztatástól való menekülés miatt a kártalanítási igény elvesztésével sújtani a terheltet. Ugyan így Doleschall és Payer. A „hamis beismerés“-t is ajánlatos lenne a bírói mérlegelésre bízni, mert itt sincs kizárva a pressio miatti beismerés. A Kuria egy alkalommal egyszerűen azzal utasította el a kártalanítási igényt, hogy az igénylő a csendőrok előtt beismerte a lopást. (BJT. XLII. 110.).

2. *Az ártatlanul elszenvedett szabadságvesztés- és pénzbüntetés miatti kártalanítás esetei és feltételei.*

Annak, aki jogerős ítélet alapján *szabadságvesztés-büntetést szenvedett vagy pénzbüntetést fizetett le*, illetőleg akitől a pénzbüntetést behajtották, kártalanításra van igénye: 1. *ha újrafelvétel folytán jogerős ítélettel felmentették; 2. ha az újrafelvétel folyamán jogerős ítélettel kisebb büntetést állapítottak meg ellene*, mint amilyent a hatályon kívül helyezett ítélet alapján elszenvedett. (Bp. 578. §.).

Eltételezve attól, hogy a BP. az alaptalanul behajtott pénzbüntetésért is ad kárpótlást, a büntetésért adott kártalanítás *feltételei* tekintetében a BP. szabadelvülés dolgában az összes külföldi törvényeket felülmulja. Ezek mind az *ártatlanságnak* az újrafelvétel során való kimondásától teszik függővé a kártalanítást, míg a mi BP.-unk elégnék tartja a felmentést és a kisebb büntetés megállapítását.

A *jogegység* érdekében való perorvoslat folytán a Kuria által felmentett egyén kártalanítást nem kérhet, azonban az ártatlanul kifizetett pénzbüntetésnek közigazgatási úton visszatérítést kérheti. Kuria: BJT. LV. 167.

Doleschall helyesen jegyzi meg, hogy a törvény ezzel túl is lőtt a célon, mert a felmentés, bármennyire van eltörölve a bizonyíték elégtelensége miatti

felmentés, nem mindig bizonyítéka a terhelt teljes ártatlanságának s így a törvény parancsoló rendelkezése folytán esetleg igazi bűnös is kaphat kárpótlást.

A kártalanítás feltételei mellett a BP. itt is több *kizáró okot* állapít meg. Ugyanis: Kártalanításra nincs igénye annak 1. aki *hamis önfeljelentést* vagy *hamis beismerő vallomást* tett; 2. aki az alapperben *tudva elhallgatta azokat a bizonyítékokat*, amelyekre a bíróság az újra felvett eljárásban ítéletét alapította; 3. aki a *bűnösséget megállapító alsófoku ítélet ellen nem élt perorvoslattal*; 4. aki az alsófoku bíróság ítéletében ellene megállapított *szabadságvesztés-büntetést az ítéletnek jogerőre emelkedése előtt megkezdte* (506. §. 2. bek. és 549. §. 1. bek.). (Bp. 579. §.).

A Kuria elutasította a kárt. igényt, midőn a terhelt az alapperben beismerésben volt, de az újrafelvételnél azt visszavonta s felmentetett. (BJT. XLIII. 64.).

3. *A halálbüntetés miatti kártalanítás esete és feltételei.* Ha *jogerős határozat megállapítja, hogy az az egyén, akin halálbüntetést hajtottak végre, felmentendő volt volna, az ártatlanul kivégzettnek tartás követelésre jogosult hozzátartozóit, ha erre rászorultak, az elvesztett tartásnak megfelelő készpénzbeli kártalanítás illeti.* (583. §. 1. bek.).

Mindhárom esetben a kártalanítás közös feltétele még az, hogy az arra jogosult eziránti igényét *6 hó alatt* érvényesítse. A kártalanítás iránti igény ugyanis megszűnik, ha az arra jogosult a jogerős megszüntető határozat vagy felmentő ítélet kihirdetésének, illetőleg kézbesítésének napjától számított hat hó alatt nem érvényesíti. (581. §.).

Halálbüntetés miatti kártalanítás (583. §.) esetében e hat havi határidő attól a naptól számítandó, amelyen a megszüntető határozat vagy felmentő ítélet jogerőre emelkedett. (583. §. ut. bek.) A kártalanítási igény e szerint hat hó alatt elévül.

III. *A kártérítésre jogosultak.* Előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság miatt kártalanítás kérésére jogosítva van első sorban *az ártatlanul letartóztatott, illetőleg szabadság- vagy pénzbüntetést szenvedett egyén.* Ezenkívül, illetőleg másodsorban azok, akik a törvény vagy a törvényes gyakorlat alapján a kártalanításra jogosulttól *tartást követelhetnek, annak elhalálozása esetében* (az 580. §-ban meghatározott) kártalanításra igényt tarthatnak. E célból, ha a kártérítésre jogosult igényét a hat havi (581. §.) határidőn belül érvényesítette, az eljárás folytatását kívánhatják; ha pedig a kártéri-

tésre jogosult az említett határidő lejárta előtt halt meg és igényét még nem érvényesítette: az eljárás megindítását kérhetik az *elhalálozás napjától számított hat hónap alatt*. (582. §.).

A kártérítési igény tehát csak a tartásra jogosítottakra száll át, nem általában az örökösökre. Halálbüntetés helytelen végrehajtása miatt pedig a kártérítést egyedül a törvénytelenül kivégzettnek „tartás követelésére jogosult hozzátartozói“ kérhetik, de ezek is csak akkor, „ha erre rdszorultak.“

Ez utóbbi megszorítás teljesen indokolatlan és igazságtalan. Hogy a törvény bárminő esekély fogház vagy pénzbüntetés miatt kárpótlási jogot ad elhunyt családtagjainak, habár ezek a legjobb módban maradtak, ellenben az ártatlanul halálraítélt családtagjait csak akkor jogosítja erre, ha az állami kártalanítás nélkül koldusbotra jutnának, ennek semmi elfogadható alapja nincs. A pénzügyi érdekek előtérbe tolása ily ellenmondásokba vezet. Méltán háborodik fel Dolcschall ez „embertelenség“ miatt (28. l.) és sürgeti e rendelkezés eltörlését.

Oldalági rokonok a Kuria szerint az ártatlanul elítélt halála esetén nem kérhetnek kártalanítást. Kuria: BJT. LV. 302.

IV. A kártalanítás nevei és terjedelme.

A kártalanítás, melyet az állam ad, a törvény értelmében kétféle: *anyagi* és *erkölcsi*. Az anyagi kártalanítás iránti igény kiterjed *megfelelő készpénzbeli kárpótlásra, továbbá arra az összegre, amelyet az elítélt pénzbüntetés és bünygyi költségek gyanánt fizetett, ama tárgyak értékére, amelyeket a Btk. 61. §-a alapján tőle elkoboztak és annak a munkának tiszta jövedelmére, amelyet az elítélt a helytelenül megállapított szabadságvesztés-büntetés tartama alatt kiérdemelt*. (580. §. 1. bek.).

Az erkölcsi kártalanítás abban áll, hogy a kártalanítást megállapító határozat a hivatalos lapban, esetleg a bíróság székhelyén vagy ahhoz legközelebb eső helyen megjelenő hirdetések egyikében is, a bünygyi átalány terhére közzéteendő és az elítélt illetőségének, valamint lakóhelyének helyi hatóságánál a hirdetések számára rendelt helyen kifüggesztendő. (580. §. 2. bek.).

Ugy az anyagi, mint az erkölcsi kártalanítás terjedelmének megállapításánál a törvény nem elég szabatos és nem is eléggé szabadelvű. A „megfelelő“ készpénzbeli kártalanítás feletle ruganyos kifejezés s nem zárja ki, hogy a kártalanítási összeget megállapító miniszter tisztán finansialis szempontokból járjon el, amire a Min. Ind. utal is. Kívánatos lett volna a kártérítés terjedelmét részletesen és parancsolólag előírni, pl. a szenvedett vagyoni kár, maradt haszon, fájdalom díj. A hirdeti közzétételnél pedig egyenesen szükséges a törvény s homályos is a tekintetben, hogy az előzetes letartóztatás esetében elrendelhető-e a közzététel.

Dolcschall (25. l.) ugy magyarázza a törvényt, hogy mitűn a kártalanítási határozat csak az *elítélt* illetőségi vagy lakóhelyének hatóságánál függeszthető ki a hirdetések táblájára, a hirdeti közzétételt a BP. az előzetes

letartóztatás és vizsgálati fogság esetében kizárta. Részemről azt, hogy a törvény a hirdetményi táblára való kifüggesztésnél csak az eltételeket említi meg, csupán szerkesztési pongyolaságnak tekintem s miután a hirlapi közzétételnél ez a korlátozás nincs meg, azt az előzetes letart. és vizsg. fogság eseteiben is alkalmazadónak tartom. A francia törvény e részben sokkal bőkezűbb, mert a hivatalos lapon kívül a rehabilitálandó által választandó 5 más lapban, ezenkívül a tett elkövetési helyén, az újrafelvételt kérők és az eltélt utolsó lakhelyén falragaszokon való közzétételt is előírja.

A *halálbüntetés miatt* a kivégzett hozzátartozóinak adott kárpótlás csak az elvesztett tartásnak megfelelő *készpénzbeli kártalanításra* terjed. Az erkölcsi kártalanítás is szűkebbkörű, amennyiben a kártalanítási határozat közzétételére nézve az 580. §. végső bekezdésének rendelkezése azzal az eltéréssel alkalmazandó, hogy a határozatot *az elítélt utolsó lakóhelyének*, valamint, ha a hozzátartozók ettől különböző helyen laknak, *az ő lakóhelyöknek helyi hatóságánál* is, de *csak az ő kérelmükre kell kifüggeszteni.* (583. §. 2. bek.).

Ez a rendelkezés teljesen igazságtalan. Míg a legcsekélyebb szab. büntetés vagy előzetes letartóztatás miatt „megfelelő” kárpótlást ad az állam, mely esetleg teljes kárpótlás is lehet, az ártatlanul kivégzett nyomorba jutott családjának már csak az elvesztett tartásnak megfelelő kárpótlást biztosít. Éppen a legnagyobb igazságtalanságot kellene a legnagyobb mértékben jóvá tenni. (Ugyanígy Fayer 415.).

179. §. A kártalanítás iránti eljárás.

I. A kártalanítás iránti eljárás három szakból áll, mindenik más-más hatóságra van bízva. A kártalanítási igény megállapításához szükséges adatokat kinyomozza a *törvényszék*, az igény jogosultsága felett határoz a *Kuria* s a kuriai határozat alapján a kártalanítás összegét megállapítja az *igazságügyminiszter*.

1. *A törvényszék előtti eljárás.* A kártalanítás iránti eljárás *annál a törvényszéknél* indítandó meg, amely a bűnügyben *mint elsőfoku bíróság* eljár, vagy amelynek területéhez az első fokban eljárásbíróság tartozik. (587. §.).

A kártalanítási eljárásra mindig a törvényszék bírhatáskörrel, akár esküdthíróság, akár járásbíróság ítélt elsőfokban. Az eljárás megindítása a bűnvádi eljárást megszüntető végzésnek, vagy a felmentő ítéletnek jogerőre emelkedése után írásban vagy szóval kérhető. A kérelemben lehető határozottsággal megjelölendők azok a körülmények, amelyek támogatására szolgálnak. (585. §.).

A törvényszék előtti eljárás csupán a kérelem eldöntésére szükséges adatoknak hivatalos kinyomozására terjed. Ezért a törvényszék előtt szóbeli tárgyalásnak nincs is helye, csupán az adatok hiteles megállapítása végett hallgatja meg, illetőleg szólítja fel nyilatkozatra a feleket. A Bp. (586. §.) szerint ugyanis: A bíróság a kártalanítás megállapítására szolgáló adatokat *hivatalból kinyomozza*. A nyomozás folyamán a *jogosultat nyilatkozatra és a kir. ügyészséget indokolt vélemény nyilvánítására hívja fel*. Szükség esetében tanukat is kihallgathat. A nyomozás befejezéséről a jogosult azzal a figyelmeztetéssel értesíterdő, hogy *megjegyzéseit és kívánalmait nyolc nap alatt írásban beadhatja vagy jegyzőkönyvbe mondhatja*. A jogosult az iratokat megtekintheti és rólok másolatot vehet.

Kártalanítás kérése esetén a törvényszék minden esetben köteles elrendelni a nyomozást s nem utasíthatja el a kérelmet. Az elutasító végzés ellen beadott felfolyamodást a Kuria bírálja felül. BJT. XLVI. 71. A Kuria többször megsemmisítette a törvényszék végzését, mely nyomozás nélkül elutasította, illetőleg felterjesztette a kártérítés iránti kérvényt (BJT. XLI. 239. s 332., egy párszor ellenkezőleg: u. o. XLI. 303., XLII. 110.) s helyesen mondta ki, hogy a közíg. hatóság által történt letartóztatás miatti kárt. kérvényt sem utasíthatja vissza maga a törvényszék, hanem az is a nyomozás után felterjesztendő a Kuriához, valamint helyesen mondta ki, hogy a törvényszéknek a nyomozás teljesítését megtagadó határozata ellen felfolyamodás (és nem semmisségi panasz) használható és pedig egyenesen a Kuriához. (BJT. ZLI. 332.).

2. A kártalanítási igény elintézése.

A nyomozás befejezése után a törvényszék az összes iratokat felterjeszti a kir. Kuriához, amely a kártalanítás iránti igény fenforgása kérdésében *végleg határoz* és ha annak helyt ad, az iratokat az igazságügyi miniszterhez teszi át. A kir. Kuria határozata alapján az igazságügyi miniszter állapítja meg a kártalanítás összegét. (587. §.).

1. A kártalanítási igényt első és utolsó forum granant a Kuria intézi el. Az igazságügyminiszter csak a kártalanítás összegét állapítja meg. Ha a Kuria a kártalanítási kérelmet elutasította, ez a határozat végérvényes, csak ha helyt adott annak, ez esetben teszi át az iratokat az igazságügyminiszterhez a kártalanítás meghatározása végett. A Kuria és a miniszter határozata ellen semmiféle perorvoslatnak nincs helye.

2. A kártalanítás legkényesebb részének, a kártérítési összeg meghatározásának a miniszterre, ezzel a közigazgatásra bízása, feltétlenül eltilendő. Az olasz, norvég és francia törvények úgy a jogosultság, mint a kárt. összeg megállapítását teljesen a bíróságra bízzák. Az osztrák és német törvények az igazságügyi kormányt jogosítják fel a kárt. igény elbírálására is, de

a miniszter határozata ellen megengedik a rendes bírósághoz való folyamodást. A mi törvényünk e részben a legbürokratikusabb. Alaposan ostorozza itt is a törvényt *Doleschall* (30. l.).

Két esetben a vizsg. fogság minden napjéért egy-egy korona kártalanítást állapított meg a miniszter. (BJT. XLIII. 157.)

3. A Kuria gyakorlatát a kártalanítási eljárásra vonatkozólag részletesen ismerteti és alaposan bírálja *Engel S.*: BJT. XLIX. 17., 39. Így helytelen, hogy alibi-igazolás esetén is a Kuria a kérelmet elutasította (u. o. 39. és 355. l.), ellenben nem kifogásolható, hogy pusztán azért, mert a vádlottat az esküdtzék felmentette, a Kuria nem állapítja meg a kártalanítást, mert a felmentő verdikt esetén is szó férhet a vádlott teljes ártatlanságához. (BJT. XLIX. 40., LIII. 42., LIV. 97.) Helyet adott a Kuria a kártalanítási kérelemnek, midőn a vádbeli cselekmény tényálladéka nem igazoltatott. (BJT. L. 124.) Általában a Kuria nagyon szigorúan bírálja el a kárt. kérelmeket.

II. A kártalanítást, minden esetben maga *az állam adja*. (580. §. 1. bek.). Bárkinek hibája okozta az ártatlan sérelmét, az állam maga kárpótolja a jogosítottat s nem utasítja ezt polgári perre a hibát okozó személyek ellen. Az államot azonban a kártalanítás összege erejéig *visszkereseti jog* illeti *mindazok ellen, akiknek cselekménye vagy mulasztása a kártalanításra okul szolgált.* (588. §. 1. bek.).

Bíró, bírósági hivatalnok, valamint a kir. ügyészség tagja ellen visszkereseti jog az államot csak abban az esetben illeti, ha jogerősen meg van állapítva, hogy az a *cselekményök* vagy *mulasztásuk*, mely a kártalanítás okául szolgálhat, *fegyelmi vétség vagy büncselekmény.* Mások ellen az államkincstár visszkereseti jogát e megszorítás nélkül érvényesítheti. (588. §. 2., 4. bek.).

A visszkereseti jog a fegyelmi vagy bűnvádi eljárás folyamán, mely a vétkes vagy bűnös egyén ellen indított, esetleg polgári per útján érvényesítendő. (588. §. 3. bek.).

Az állam visszkereseti jogának ily tágkörű és részletes biztosítása alapos kifogás alá esik. Elvileg helytelen, mert az államhoz nem méltó, hogy rendszerint csekély összegek miatt saját hivatalnokai vagy magánosok ellen pert indítson, másrészt a bírói függetlenség veszélyeztetésére vezet, ha a miniszter a visszkereseti jog érvényesíthetése végett fegyelmi eljárást indíthat a bírák ellen. Gyakorlatilag pedig nagy complicatiókra vezethet a visszkereset, mert egy hosszú eljárásból biztosan megállapítani, kit vagy kiket terhel igazán hiba a téves határozat miatt, sokszor alig lehetséges. (Ugyanigy *Fayer* 418. és 421., *Doleschall* 34.) A francia és az osztrák törvények nem szólnak a visszkeresetről.

III. A BP. végül arra az esetre, ha a kártalanításra jogosított a kártalanítási eljárás folyamán az államtól nem kapott *teljes* vagy *megfelelő* kártérítést, (pl. a kártalanítási alap kimerülése miatt, vagy más okból) megengedi, hogy az illető

azoktól az egyénektől, kiknek világosan megállapítható hibájuk okozta a szenvedett sérelmet, *megfelelő*, illetőleg a *teljes kárterítést, vagy u. n. sérelem-díjat* követelhessen.

Nevezetesen: az, aki *hamis váddal* vagy *hamis tanúzásal*, ugyszintén az a *közhivatalnok*, aki a Btk. második része X. vagy XLII. fejezetében foglalt *hivatali bűncselekmények* valamelyikével másnak ártatlanul való elítélését, vagy előzetes letartóztatását, illetőleg vizsgálati fogságát okozta: *teljes kárpótlással tartozik ama vagyoni kárért*, mely az elítéltet, vagy fogva tartottat ennek folytán érte, amennyiben a kártalanításra való igény meg van állapítva (587. §.) és a kár az igazságügyminiszter által (az 580. §. alapján) adott kártalanítás összegét meghaladja. A kártalanításra jogosult ebben az esetben *kárpótlás helyett kétezer koronáig terjedhető sérelemdíjat követelhet*, amelynek összegét a bíróság belátása szerint *határozza meg.* (589. §.).

Ugy a teljes, vagyis az állam által adott kárpótlási összegben felüli kártalanítás, mint a sérelemdíj elkövetése iránt csak akkor lehet az eljárást megindítani, ha 1. az állam elleni kártalanítási eljárás befejeztetett, 2. a kártalanítás iránti igény megállapított és 3. a miniszter által megállapított kártalanítási összeg nem fedezi az ártatlanul szenvedett valódi vagyoni kárát.

A teljes kárpótlás vagy sérelemdíj kérése közt a jogosított tetszése szerint választhat. Az eljárás bármelyik iránt megindítható akár a büntet., akár a polgári bíróság (törvényszék) előtt. A bíróság a teljes kárpótlás összegének megítélésében nincs korlátozva, csak a sérelemdíj nem lehet több 2000 koronánál. A miniszternek ebbe az eljárásba semmi beleszólása nincs, ez teljesen és tisztán rendes bírói eljárás.

Ez a „teljes“ kárpótlás iránti eljárás kiegészíti a BTK. 198. §-ának rendelkezését, mely szerint a jogtalanul letartóztatás minden napjáért 10—20 kor. kártalanítás állapítható meg a jogtalanul letartóztatott részére. Valamint kiegészíti a bírói felelősségről szóló törvényt (1871: VIII. t.-c.).

Kuria: A kártalanítási eljárásban újrafelvételnek nincs helye. BJT. LVI. 72.

180. §. A rehabilitatio iránti eljárás.

Irodalom: ifj. Dombovány Géza: A büntetőjogi rehabilitációról BJT. LVI. 49—61. és Pro rehabilitatione. B. sz. I. 169., 215., 270., *Szilágyi A. K. Jogt. K.* 1908. 129. l.; *Magyar I.* Ú. I. 1908. 7. sz.; *Oberschall P.:* A rehabilitációról. 1914.; *Ministeri indokolás* a rehab. törvényjavaslathoz 1914. Készítette *Szentistvány Béla;* *Delaquis:* Die Rehabilitation im Strafrecht. 1907. és Zeitschrift 27. k. 376.; *Wachenfeld:* G. A. 54. k. 161.

I. A kártalanítási eljárás alappondolatának továbbfejlesztése, az erkölcsi kártalanításnak teljes kiépítése a *rehabilitationalis eljárás*, vagyis a *marasztaló ítéletek hátrányos jogkövetkezményeinek megszüntetése* (in integrum restitució).

A büntető bíróságok által történt elmarasztaláshoz, illetőleg a marasztaló ítéletek büntetőjogi következményeibe (büntetés és biztonsági rendszabályok) különböző alkotmányjogi és közigazgatási törvények számos más joghátrányt (politikai jogok gyakorlásából, közhivatal viselésből, esküteltekből, gyámságból stb. kizárást) fűznek, amelyek némelyike az egész életre kiterjed. A büntető ítéletek e jogfosztó és megbélyegző következményeinek bizonyos idő elteltével megszüntetése s a büntetést kiállott elíteltnek teljes polgári és politikai jogaiba visszahelyezése époly jogos, humanus és szabadelvű követelmény, mint a kártalanítás, amelyet ugy az anyagi büntetőjognak, mint a b. perjognak szabályoznia kell.

A rehabilitációt mint in integrum restituciót már a régi görög és római jog ismeri. Mai alakjában a francia 1670-iki *Ordonnance criminelle* szabályozza először, mint a királyi kegyelem egy különös alakját (*lettre de rehabilitation*). Az 1791-iki Code a kegyelmezési jog eltörlésekor mint annak pótlékát állapítja meg a rehabilitációt, melyet átvett az 1810-iki Code és az 1885-iki relegációs törvény is. Mindaddig azonban a rehabilitatio a közigazgatás ténye, inkább csak kegyelmi jellegű (*rehabilitation gracieuse*). Egészen új alapra fekteti az intézményt az 1898-iki (márc. 12.) külön törvény, mely a bírói rehabilitációt (*rehabilitation judiciaire*) állapítja meg, vagyis az elítelt joga gyanánt ismeri el azt és a bíróságra ruhazza az eljárást és döntést. Majd az 1899. és 1900. törvények még tovább fejlesztik az intézményt s megteremtik a törvényi rehabilitációt (*rehabil. de droit*), mely szerint bizonyos idő múlva a rehab. önmagától beáll, (a büntetési lajstromban hivatalból be kell jegyezni, hogy az illető büntetlennek tekintendő.).

A többi államok közül eddigelé elfogadták a rehabilitációt: Belgium, Olaszország, Dánia, Svéd- és Norvégország, Szerbia, egyes svájci kantonok s több délamerikai állam (Brazília, San Salvador, Costarica) és pedig legtöbb helyt a bírói rehabilitációt. Az 1905-iki hamburgi n. bj. kongresszus is a bírói rehabilitációt ajánlja meghonosításra.

Felülelik a rehabilitációt a svájci, osztrák és szerb anyagi Btk-i javaslatok is. Hazánkban — eltekintve a rehabilitatio jogtörténeti nyomaitól (ekleziaskövetés a reformatus egyházban l. *Dombovány id. m.*) — a rehabilitatio behozatala iránt a szakirodalom régóta nagy buzgalmat fejt ki. Balogh Jenő, Angyal P., Dombovány G., Szilágyi A. K., Magyar István, Oberschall P. küzdöttek a rehab. behozatala mellett. Balogh Jenő ig. miniszter 1914-ben törvényjavaslatot dolgoztatott ki e tárgyban, melynek törvényerőre emelésével Bp.-unk egy újabb humanus intézménnyel gazdagodnék.

II. Az 1914. évi törvényjavaslat gondos körültekintéssel meghonosítani kívánja a rehabilitatio eddig ismert mindhárom alakját: a bírói, a törvény erejénél fogva beálló és a királyi kegyelemből történő rehabilitációt. A javaslat főbb rendelkezései a következők:

1. A jogkövetkezmények megszüntetése bírói uton. A bíróság a büntető ítélet hátrányos jogkövetkezményeit a jogosult kérelmére megszünteti: ha az elítelt kihágás miatt történt elítéltetés esetén három, — öt évet meg nem haladó fogház vagy államfogház esetén tíz év alatt sem büntettet, sem olyan szándékos vétséget nem követ el, amelyre a törvény fogházbüntetést rendel s ezen idő alatt állandóan kifogástalan, rendes és munkás életmódot folytat; továbbá ha legalább két év óta ugyanabban a községben tartózkodik vagy be-

igazolja, hogy tartózkodó helyének időnkénti változtatására rendes foglalkozása vagy családi körülményei kényszerítették, végül ha a bűncselekménnyel esetleg okozott kárt megtérítette, vagy ha erre vagyoni viszonyai miatt képes nem volt, tehetsége szerint azt megtéríteni igyekezett. (1. §.).

A további anyagi jogi szabályokat a 4—6. §§. állapítják meg.

A jogkövetkezmények megszüntetése iránt a kérelmet az elítélt annak a kir. törvényszéknek a *vizsgálóbírájánál* terjesztheti elő, amelynek illetékeségi területén a bűnügyben az elsőfoku ítéletet hozták. Más hatóság a nála előterjesztett ily kérelmet hivatalból átteszi az illetékes vizsgálóbíróhoz. A kérelmet az elítélt helyett annak *házasátára* vagy *törvényes képviselője* is előterjesztheti. (7. §. 1—2. bek.).

A vizsgálóbíró a kérelem folytán beszerzi a bűnügy iratait s az országos bűnügyi nyilvántartó hivatal vonatkozó jelentését. Ha ezekből az iratokból megállapítja, hogy a megfelelő (3. §.) idő még nem telt el vagy hogy az elítélt ezen idő alatt büntetést vagy olyan szándékos vétséget követett el, amelyre a törvény fogházbüntetést rendel, a kérelmet hivatalból visszautasítja. Ellenkező esetben a kir. ügyészség meghallgatása után a jogkövetkezmények megszüntetése iránt a *vizsgálatot elrendeli*. (8. §.).

A *vizsgálat* kiterjed mindazokra a körülményekre, amelyek a jogkövetkezmények megszüntetése tekintetében lényegesek (1. §.). E célból a vizsgálóbíró mindazoktól a hatóságoktól, amelyeknek hatósági területén az elítélt a törvényes idő (3. §.) alatt lakott vagy tartózkodott, felvilágosítást kérhet s a szükséghez képest az iránt is intézkedik, hogy az elítélt magatartása felől a bíróság megbízható tanukat kihallgathasson. (9. §. 1—2. bek.).

Ha a vizsgálat során nyilvánvalóvá lesz, hogy az elítélt az 1. §-ban felsorolt követelményeknek nem felelt meg, a vizsgálóbíró az eljárást megszünteti. Ellenkező esetben, amennyiben a felek a vizsgálat kiegészítése iránt előterjesztést nem tettek, vagy a tett előterjesztés jogerős elintézkedést nyert, a vizsgálóbíró az iratokat indítványtétel végett a *kir. ügyészséghez* teszi át. (10—11. §.).

A kir. ügyészség indítványát az iratok kíséretében 8 napon belül közvetlenül a *főtárgyalási elnökhöz* terjeszti be. A *főtárgyalási tanács* a kérelem felől ülésben, illetőleg ügyfényilvánosság mellett tartott tárgyaláson végzéssel határoz s kimondhatja, hogy: 1. az ügy elbírálását az *elítélt* lakhelye szerint illetékes kir. törvényszéknek engedi át; vagy 2. az ügy bővebb felvilágosítása végett elrendeli a vizsgálatot, vagy 3. a kérelemnek helyt ad s a *büntető ítélet hátrányos jogkövetkezményeit megszünteti*; vagy 4. a kérelmet *visszautasítja* vagy *elutasítja*; vagy 5. az eljárást érdemleges határozat hozatala nélkül *megszünteti*. (12—14. §.).

A végzés ellen a kir. ügyészség, az elítélt vagy a kérelmet előterjesztő más személy (7. §.) és a védő egyfoku felfolyamodással élhet. Igazolásnak nincs helye. A visszautasított, az elutasított vagy az eljárás megszüntetése folytán érdemlegesen el nem bírált kérelmet a jogosult, amennyiben a bíróság hosszabb határidőt e célból meg nem állapít, a végzés jogerőre emelkedésétől számított egy év elteltével megújíthatja. A megtevésztéssel hozott végzést a bíróság, jogerőre emelkedése után 3 éven belül, hatályon kívül helyezheti. (16—17. §.).

2. *A jogkövetkezmények megszűnése a törvénynél fogva.* Az oly elítélt szemben, aki a cselekmény elkövetésekor életének 18. évét még nem töltötte be, a két évet meg nem haladó fogházbüntetésre szóló ítélet hátrányos jogkövetkezményei bírói eljárás nélkül is megszűnnek, ha az ítélet végrehajtásától számított tíz éven belül az elítélt ellen nem volt folyamatban oly eljárás, amelyben öt fegyház-, börtön-, fogház- vagy nyolc napot meghaladó olzárásbüntetésre ítélték. (19. §.). E 10 évi határidő elteltével az elítélt kérheti, hogy a bíróság az ítélet hátrányos jogkövetkezményeinek megszűnését állapítsa meg. Az eljárásra az előbbi (7—18. §§.) szabályok megfelelően alkalmazandók; a bíróság azonban csak annak a megvizsgálására terjeszkedhet ki, hogy a 19. §-ban felsorolt feltételek fennforognak-e. E feltételek fennforgása esetében különösen az említett joghatály bírói eljárás nélkül is, a törvénynél fogva beáll. (20. §.).

3. *A jogkövetkezmények megszűnése királyi kegyelemből.* Az oly elítélt, akivel szemben az ítélet hátrányos jogkövetkezményei bírói uton vagy a törvény erejénél fogva bármely okból nem szűnnek meg, megszüntetését királyi kegyelem útján kérheti.

Az oly elítélt büntetőlapját, akivel szemben a büntető ítélet hátrányos jogkövetkezményei bírói határozattal vagy királyi kegyelemből megszüntek, az országos bűnügyi nyilvántartó hivatal eltávolítja. (22. §. 1. bek.).

HETEDIK SZAKASZ.

A katonai büntető eljárás.

181. §. *A katonai büntető eljárás vázlatja.*

Irodalom: A 66. §-ban idézettek felül: Györfly László: Értekezések a katonai büntető jog köréből. Pozsony 1913.; ifj. Dombóváry Géza: BJT. LXII. 19., 23., 25. sz.; LXIII. 1. és 4. sz.; Szentirmay Ödön: Posti Hírlap 1911. évf. 151., 152., 219., 223., 225., 230., 235. sz.; Kraus Káimán: Főtárgyalás a haditörvényszék előtt. Budapest 1913.; Schubert J.: A terhelő védelem a kat. b. eljárásban. Jogt. K. 1911.; Lelewer G.: Kommentar zu dem Mil. Strafproz. ordnungem Österreich-Ungarns. Wien 1913.; Weisl E. F.: Kommentar zu den Mil. Str. pr. ord. Wien 1913.; Szöllösy (Gábor): Das Militärstrafgesetz. Wien 1914.; R. Nowak: Der Strafprozess der gemeinsamen Wehrmacht. Wien u. Leipzig 1914.; Romen u. Rissow: Die Mil. Strafgerichtsordnung. Berlin 1910.; Rissow: Die Reform der französischen Militärgerichtsbarkeit. Zeitschrift 30 k. 867—870.; Jullien: La procedure militaire. Paris 1913.

I. Az új Kbp-ban szabályozott katonai büntető eljárás nagyban és egészben megfelel a polgári büntető eljárásnak. A katonai büntető per is a vegyes rendszer alaptételei és vezér-elvei alapján van felépítve. A Bp. általános elvei közül magáévá tette a vádelvet, a „bűnvádi eljárás“ közvadásra indul meg, amely közvadás a bíróság előtt mindig külön perbeli személy: a katonai ügyész (illetve ügyészi tiszt) képvisel. (l. fent a 66. §-t.). Az ügyészi vádképviselést a polgári Bp.-

nál szigorubban érvényesíti, elfogadván az ügyészi *vádmonopóliumot* (fő- és pótmagánvádnak nincs helye). De elfogadja, illetőleg megtartotta a *nyomozó elvet* is. Szabály a hivatalból eljárás és a törvényesség. Az illetékes parancsnok — mint fent láttuk 264. l. — a tudomására jutott és hatáskörébe eső bűncselekmények miatt *köteles* a büntetőbírószági eljárást elrendelni (43. §.). A sértett mint magánpanaszos csak felfolyamodhat, de az eljárás mindig hivatalból indul meg. A „nyomozó eljárás”-ban, ahogy nevezi a Kbp. a per előkészítő részét, a vizsgálóbíró hivatalból, a vádló további indítványának bevétele nélkül jár el a tényállás megállapítása s a vád és a védelem céljaira szolgáló bizonyítékok összegyűjtése tekintetében (145. §.). Az ítélőbírószágot is jogosítva van hivatalból elrendelni a bizonyítás kiegészítését, új tanúk kihallgatását (299., 252. §§.). A két vezérelv összeegyeztetésében s a többi modern perjogi elvek (*anyagi védelem, ügyfélegyenlőség, szóbeliség, közvetlenség, nyilvánosság, a bizonyítékok szabad mérlegelése*) érvényesítésében a Kbp. szintén a polgári Bp-t követi s annak főbb szabályait a rendes eljárásban kivétel nélkül átveszi.

Természetesen mindezek az általános elvek a Kbp-ban bizonyos módosításokat szenvednek, részben korlátozva, részben kiterjesztve jelentkeznek, amit a Kbp. két sajátos vezérelv: a *gyorsaság* szempontja és a *szigorú fegyelem* érdekei magyaráznak meg. Az előbbi fejt meg a határidők rövidebbre szabását, a „nyomozó eljárás” lehető gyorsítását, a vádaláhelezési eljárás teljes mellőzését, a katonai előjárók fegyelmi jogkörének kibővítését s apróbb vétségeknek fegyelmi uton lehetőleg rögtönös elintézését. Az utóbbi, a szigorú katonai fegyelem fentartásának érdekei vonják maguk után, hogy a bűnüldözéshez, a vádemeléshez az illetékes parancsnok utasítása szükséges (3., 137., 242. §.), a jogerős ítéleteket az illetékes parancsnok látja el végrehajtható záradékkal (382.), az illetékes parancsnok határoz afelett, hogy a tényleges szolgálatban álló terhelt a büntető eljárás alkalmából a szolgálat alól egyelőre felmentessék-e (169. §.) stb.

II. A katonai büntető per *menetére*, szerkezetére nézve fővonalakban szintén a polgári büntető perhez hasonlatos. A Kbp. említett két sajátos vezérelv, különösen a gyorsaság szempontja azonban a per menetére is módosító befolyással

volt. A Kbp. szerint is a rendes büntető per négy fősza-
ból áll:

1. a *nyomozó (előkészítő) eljárásból*,
2. a *vádemelésből*,
3. a *főtárgyalásból*,
4. a *perorvoslatokból*.

A bűnügyek lehető gyors elintézése céljából azonban, ami a katonaság harckészségének egyik biztosítéka, a per két első szaka szűkebbre és rövidebbre van szorítva, mint a polgári b. perjogban. A Kbp. ugyanis nem különbözteti meg önálló perjogi tagozatok gyanánt a nyomozást és vizsgálatot, csupán az *ügyészi* és a *bírói nyomozás* közt tesz különbséget. Szabály ugyanis az *ügyészi nyomozás* (137. §.), azonban „ha az eset homályossága vagy a bűncselekmény súlyossága vagy más nyomós ok miatt“ *bírói* nyomozás látszik szükségesnek, az illetékes parancsnok bármikor utasíthatja a katonai ügyészt vagy az ügyészi tisztet, hogy a nyomozó eljárást az illetékes bíróságnak engedje át (143. §.). Ez utóbbi esetben fogja a nyomozó eljárást *vizsgálóbíró* teljesíteni (145. §.).

A másik szerkezeti eltérés pedig, hogy a *vádaláshelyezést* mint önálló perjogi tagozatot a Kbp. egyáltalán nem ismeri. A polgári b. perjogban u. n. *közbenső* eljárás itt pusztán a *vádemelésben* áll, vagyis az illetékes parancsnok u. n. *vádparancsára* a katonai ügyész beadja a vádiratot, illetőleg az ügyészi tiszt az u. n. *büntető indítványt*, (243. §.), mely közöltetik a terhelttel, aki a vád tárgyában nyilatkozhatik, új bizonyítékokat, védőt jelenthet be (244. §.) s erre külön bírói tanácsülés és határozat nélkül a bíróság kitüzi a főtárgyalás időpontját. A vádemelési eljárás e szerint lényegében a polgári b. perjog közvetlen idézési eljárásának felel meg, sőt ennél is egyszerűbb és gyorsabb.

A *főtárgyalás* tekintetében lényegesebb szerkezeti eltérés egyáltalán nincs a polgári b. pertől. A főtárgyalás szóbeli, nyilvános, berendezése és menete egészen azonos a Bp. főtárgyalásával. A katonai büntető bíróság szervezeti sajátosságából folyó alaki eltérés mindössze a főtárgyalási elnök és a tárgyalásvezető megkülönböztetése (fent a 66. §-t.). Az ítélelhozatalra nézve a tettazonosság (302. §.) és a bíróság függetlensége a cselekmény minősítésére és a büntetés kiszabás tekintetében itt is kifejezetten biztosítva van.

A *perorvoslatok* névszerint teljesen ugyanazok, mint a polgári rendes eljárásban s azok általános szabályai és legnagyobb részt azonosak. Belső szerkezetükre, részleteikre nézve azonban már több lényeges eltérés van köztük és a Bp. hasonló perorvoslatok közt. Így különösen jelentékeny különbség, hogy a *felebbezés* az osztrák Bp. nyomán jobban meg van szorítva, mint a mi polgári Bp.-unkban, amennyiben a hadosztálybíróság elsőfoku ítéletei ellen csak a büntetés kiszabás kérdésében van helye. A felebbezések elintézésében is a szóbeliség és az ügyfélnyilvánosság kevésbé érvényesül, a zárt ülésen való elintézésnek jóval több esete van, a terheltnek nincs igénye a felebbviteli tárgyalásokon megjelenésre. A fontosabb esetek azonban a hadosztálybíróságnál szóbeli felebbviteli tárgyaláson, a semmiségi panaszok is a legfelső katonai törvényszéknél szóbeli tárgyaláson intézettek el.

A gyorsaság és a fegyelem fenntartás szempontjainak biztosításul a Kbp. két sajátos, *rendkívüli* eljárási alakzatot is ismer: a *rögtönítélő eljárást* (XXVI. fej.) és a *hadrakelt seregnél és tengeren* követendő eljárást (XXVII. fejezet). Mindkettő a lehető legrövidebbre összevont eljárás a rendkívüli helyzetnek és a célnak megfelelően, ami e különleges eljárási alakzatok elrendelését szükségessé teszi. A „hadrakelt seregnél“ (háboru idején) nem csak az eljárás, de a bírósági szervezet is bizonyos módosulást szenved, így a bűnvádi üldözés joga a megfelelő hadsereg-részek (hadosztály, hadtest, hadsereg stb.) parancsnokaira megy át, a hadi törvényszékek összeállítására nézve könnyítések vannak. (463. §.)

III. A katonai büntető eljárás menetének részletes bemutatása a jelen tankönyv keretén kívül esik. Az alábbi *vázlatban* csupán a polgári b. perjogtól lényegesebben eltérő szabályokat kívánjuk kiemelni. Ily eltérés mindjárt magára a Kbp. szerkesztésére nézve, hogy a polgári törvényszékeknek megfelelő *hadosztálybíróság* és a polgári járásbíróságot (illetleg a német Schöffengerichtet) hatáskör tekintetében megközelítő *dandár-bíróságok* előtti eljárás nem külön, hanem együttesen van szabályozva (a német Bp. mintájára). Ez legvilágosabban érthetővé teszi, hogy az említett két elsőfoku bíróság előtt az eljárás *lényegileg* teljesen azonos menetet mutat, csak apróbb részletkérdésekben van közöttük eltérés. Legjelentékenyebb eltérés a *felebbezés elintézése* tekintetében található.

A) A *rendes* (béke idején érvényes) *eljárás*.

1. A *nyomozó eljárás* (128—241. §§.) a feljelentés (kivánatra üldözhető bűncselekmény tekintetében a kívánat előterjesztése) alapján indul meg. Az *előljáró parancsnokság* az alárendeltje ellen hozzá beadott vagy átvett feljelentésre vagy ha egyébként tudomására jut alárendeltjének valamely katonai

bíráskodás alá tartozó eselekménye, köteles a tényállás tisztázására, a bizonyítékok és a tettes személyének biztosítására elkerülhetetlenül szükséges megállapításokat és intézkedéseket azonnal foganatosítani s aztán tüzetes tényvizlatot szerkeszteni és azt haladéktalanul az illetékes parancsnok elé terjeszteni (130. §.). Az illetékes parancsnok erre a katonai ügyész (dandárbírórság elé tartozó ügyben az ügyési tisztet) *írásbeli parancs*sal a *nyomozó eljárás megindítására utasítja* (137. §. 1. bek.). Ha azonban a nyomozás eljára már az előbb említett hatósági intézkedéssel el lett érve, a nyomozás elmarad és közvetlenül a *vádemelés iránt* kell intézkedni (u. o. ut. bek.). Amennyiben az illetékes parancsnok nem lát elegendő alapot a büntetőbírórsági üldözésre, a feljelentés félretételét rendeli el, esetleg fegyelmi uton elintézi az ügyet (138. §.), ha pedig magát illetéktelennek tartja, átteszi az ügyet az illetékes hatósághoz. (139. §.).

A *nyomozó eljárást*, amennyiben elrendeltetett, rendszerint maga a katonai ügyész vagy az ügyési tiszt *viszi keresztül*. E célból jogában áll bármely katonai parancsnokságtól és más közhatóságtól felvilágosításokat kivánni, tanukat (eskü kivétele nélkül) kihallgatni, szemlét tartani, sürgős esetekben lefoglalást, házkutatást, motozást foganatosítani (141—142. §§.). Bírői nyomozásnak van helye, ha az eset homályossága vagy a bűncselekmény súlyossága vagy más nyomós ok miatt szükségesnek látszik, s az illetékes parancsnok ezt elrendeli. Vizsgálóbíró gyanánt ily esetben a bíróság igazságügyi tisztet biz meg. (143. §.) aki a nyomozást rendszerint személyesen és közvetlenül vezeti. (145. §.).

2. A *nyomozó eljárás befejezése és a vádemelés*. Mihelyt a nyomozó eljárás célja, a vádemelés felőli tájékozódás (140. §.) el van érve, a katonai ügyész, illetőleg a bíróság (amelyik a nyomozást végezte), az ügyiratokat haladék nélkül a vádlóhoz küldi, aki azokat legkésőbb 8 nap alatt a saját szóbeli vagy írásbeli indítványával együtt az illetékes parancsnok elé terjeszti (237. §.). Az *illetékes parancsnok* a nyomozás eredménye alapján határoz afelett, vajjon a terhelt üldözése megszüntetendő (239. §.) vagy ellene *vád emelendő-e*, vagy a bűnvádi ügy az *illetékes helyre* teendő-e át? (238. §.) Az illetékes parancsnokra a legalitás elve (43. §.) ugyan kötelező, de az opportunitásnak bővebb tere van (239. §.) mint a Bp. (101. §. szerint).

Ha az illetékes parancsnok a vádemelésre határozta el magát, *írásbeli parancs*ot ad a katonai ügyésznek a *vádirat szerkesztésére*, az ügyési tisztnek pedig (dandárbírórsági ügyekben, ahol alakszerű vádiratnak nincs helye) a *büntető indítvány*nak a bíróság elé terjesztésére. (242. §.). A vádiratot, melynek kellekei ugyanazok, mint a polgári b. perben, vagy az ügyési tiszt büntető indítványát a bizonyítékok jegyzékével együtt a *tárgyalásvezető* a terhelttel *haladéktalanul* közli. A közléskor a terhelt felhívandó, hogy a *vád tárgyában* nyilatkozzék, esetleges új bizonyítékait *idejkorán* (250. §.) terjeszse elő, felvilágosítandó a védelem iránti jogairól. (244. §.).

3. A *főtárgyalás*. A vádemelés után a bíróság határozza meg a főtárgyalás időpontját s intézkedik a haditörvényszék alakítása iránt, valamint teljesíti a főtárgyalás előkészítésére vonatkozó teendőket. (246. §.) Ez utóbbiak során, ha a vádló a főtárgyalás megkezdése előtt (de nem a 245. §-ban említett két okból) egészen vagy részben *elejti a vádat* (indokoltan), a bíróságnak az eljárást egészen vagy részben meg kell szüntetnie s az első esetben a már elrendelt főtárgyalás elmarad. (257. §.).

A főtárgyalás semmiség terhe alatt nyilvános. Az *illetékes parancsnok* azonban nem lehet jelen (256. §.) A főtárgyalás *elnöke* gondoskodik a rend és biztonság, a katonai fegyelem és a bíróság méltóságának megfelelő illem fenntartásáról. (265. §.). Az elnök jogköre azonban csak ezekre terjed, magát a *főtárgyalást*, mint perbeli cselekményt nem ő, hanem a *tárgyalásvezető* vezeti. A tárgyalásvezető hallgatja ki a vádlottat, tanukat, szakértőket, ő állapítja meg a sorrendet, melyben a szólásra jelentkezők beszélhetnek, ő „köteles az igazság kiderítését előmozdítani” s a főtárgyalást az ügy tisztázásának előmozdítása nélkül késlelhető fejtegetések mellőzéséről gondoskodni. (273. §.).

A főtárgyalás menete ugyanaz, mint a polgári b. bíróság előtt. Eltérések, ill. különlegességek:

A vádlottnak személyes viszonyaira vonatkozó kihallgatása után a tárgyalásvezető *megesketi a nem állandó bírákat*. (276. §.) Hadosztálybíróság előtti főtárgyaláson a *vádirat* felolvastatik, dandár-bíróság előtti eljárásban az *elnök* a vádat az ügyészi tiszttel *előadhatja*. (281. §.). A vádlotthoz a részletes kihallgatása során a tárgyalásvezetőn kívül az elnök, a bírák és pótbírák, a vádlott és védő is intézhetnek kérdéseket. (286. §.). A tanúk és szakértők, akik a megelőző eljárás során az esküt már (kivételesen 199. §.) letették a főtárgyaláson nem tesznek újból esküt, csak a letett esküjük szentségére ügyelmeztetendők. (284. §.). A perbeszédekre nézve teljese a polgári Bp. szabályai érvényesülnek (291—296. §.). A bíróság *tanácskozásán* a tárgyalásvezető *összegezi a tárgyalás eredményét* s megindítja a tanácskozást a hozandó ítélet felett. (298. §.). A tanácskozás befejeztével a tárgyalásvezető szavaz legelőször, azután a többi bírák és pedig a rendfokozatban alacsonyabbak a magasabbak előtt, az elnök legutóljára (75. §.). A bíróság „törvényes bizonyítási szabályokhoz kötve nincs, hanem a felhozott mentő és terhelő bizonyítékok lelkiismeretes mérlegeléséből merített *szabad meggyőződése szerint határoz*” (76. és 305.). A marasztaló ítéletre vonatkozólag nevezetes anyagi jogi reformokat tartalmaz a Kbp. (309. §.) a bírói *rendkívüli enyhítési jog* tekintetében.

4. A *perorvoslatok*. Végzések ellen *felfolyamodásnak* csak a törvényben kifejezetten megjelölt esetekben van helye (327. §.). Az a hatóság, amelynek rendelkezése vagy végzése ellen a felfolyamodás irányul, ha azt alaposnak tartja, rendszerint maga tartozik orvosolni, ellenkező esetben felterjeszti a felettes hatóságához (328. §.). *Felebbezésnek a dandár-bíróságok ítéletei* ellen helye van: 1. semmiségi okok miatt (358—360. §§.), 2. a bűnösség kérdésében, 3. a büntetés kiszabás kérdésében, ez utóbbi tekintetben azonban részletes korlátozásokkal (332. §.). *Hadosztálybíróságok ítéletei* ellen csak a *büntetés kiszabás* kérdésében van helye felebbezésnek (333. §.), szintén részletes korlátozásokkal (358. §. 11. p. és 332. §. 3. bek.). A felebbezés bejelentésének határideje 3 nap. (335. §.).

A dandár-bíróság ítéletei ellen beadott felebbezéseket az illető hadosztálybíróság vizsgálja felül s háromféleképen intézi el: a) a meg nem elegendett (a nem jogosult egyén által használt vagy a felebbezett pontok világos megjelölése nélkül beadott) felebbezéseket *visszautasítja*, b) a csak a büntetés kérdésében használt vagy új bizonyításfelvétel nélkül elintézendő felebbezések felett *zárt ülésben* (a tárgyalásvezető előadása s a katonai ügyész meghallgatása után) határoz, c) más esetekben *nyilvános felebbezési tárgyalást* tart, melyen okvetlenül jelen kell lennie a katonai ügyésznek, a szabadlábban levő

vádolt jelen lehet, a fogvaleyvőnek a jelenlétre nincs igénye, de védővel képviselhető magát, sőt ha a bíróság „a vádolt jelenlétét az igazság kiderítése szempontjából szükségesnek tartja“, annak megidézése vagy elővezetése iránt intézkedik. (343. §.). A hadosztálybíróságnak másodfokban hozott ítélete ellen csak a jogegység érdekében van helye semmisségi panasznak. (352. §.). Ha azonban a hadosztálybíróság (a dandárbíróság tárgyi illetékeltensége miatt) a felebbezett ügyet elsőfokilag intézte el (349. §. 2. p.), ez esetben felebbezésnek van helye a legfelső katonai bírósághoz, mely az ily ügyet zárt ülésben intézi el. (353. és 355. §.).

Semmisségi panasznak a hadosztálybíróságok elsőfoku ítéletei ellen a taxative felsorolt semmisségi okok (358—359. §§.) miatt van helye, melyek a legfelső katonai törvényszék vagy zárt ülésen, vagy nyilvános tárgyaláson intéz el. A tárgyaláson a katonai vezérügyésznek s a kötelező védelem esetében (88. §.) a védőnek is jelen kell lennie. A szabadlábban levő vádolt személyesen is jelen lehet és felszólalhat, a fogva levő vádolt csak védővel képviselhető magát. A legfelső kat. törvényszék ítélettel határoz s nemesek új főtárgyalást rendelhet el, hanem az ügy érdemében és határozhat, ha ez a haditörvényszék által a vád tallépése nélkül megállapított tények alapján lehetséges. (357—375. §§.).

A jogegység érdekében a katonai vezérügyész által használható semmisségi panasz egészen a polgári Bp. nyomán van szabályozva. (376—378. §§.).

Az *ujrafelvétel* tekintetében nevezetes, hogy az ujrafelvétel elrendelésére és keresztülvitelére megszűnik a katonai bíróságok illetékessége és a polgári bíróságok válnak illetékesek, ha az ujrafelvételt a vádolt terhére oly időben indítványozták, midőn a tettes üldözése az illető büncselekménye miatt a hadseregi bíróságoknál a 16. §. 1—3. bek. értelmében többé meg nem indítható. Ez esetben a polgári bíróság a polgári büntetőjogot, de ha a katonai büntetőjog enyhébb, azt alkalmazza. Az alapperben kimondott rangvesztést azonban a polgári büntető bírósági ítélet nem érinti. (386. §.) A jogerős ítélet elleni ujrafelvételnek feltételei lényegében azonosak a polgári Bp.-ével. Az ujrafelvételi indítvány az elsőfoku ítéletet hozott bíróságnál adandó be, azonban a felett a legfelső kat. törvényszék határoz s az elftélt javára azonnal is hozhat felmentő vagy enyhébb büntetési tételt tartalmazó ítéletet (394. §.). Egyébként az ujrafelvétel elrendelése esetén az ügy visszakerül a nyomozó eljárás állapotába (397. §.). A legfelső katonai törvényszék *rendkívüli uton* is elrendelheti az ujrafelvételt, ha semmisségi panasz vagy felebbezés elbírálásánál, vagy az első fokon jogerőssé vált halálos ítéletről tett jelentés (383. §. 1. bek.) feletti tanácskozásnál vagy az ügyiratoknak a katonai vezérügyész indítványára történt megvizsgálásánál oly nyomós kétségei támadtak az ítélet alapjául vett tények helyessége iránt, melyeket az esetleg elrendelt megállapítások sem oszlatnak el. A legfelső kat. törvényszék különben ily esetben is azonnal hozhat felmentő vagy büntetést leszállító ítéletet. (401. §.).

5. A *végrehajtás iránt* az elsőfokban *illetékes parancsnoknak* a jogerősnek tekintendő marasztaló ítéletre rávezetett *végrehajtató cárudéka* alapján (382. §.) a bíróság intézkedik. (413. §.).

B) A *rendkívüli eljárási alakzatok*.

1. A *távollétek és megszököttek ellen* a Kbp. is csak a nyomozó eljárás

lefolytatását s az illetők kézrekerítésére egyes rendkívüli kényszerintézkedések (nyomozó levél, személyleírás közlése) engedni meg. Ha „a további puhatólásra támpont többé nincs“, az illetékes parancsnok rendelkezése az eljárás felfüggesztését (426. §.). A Kbp. tehát eltérli az előbbi (1855.) perrendtartásuk szabályozott makaessági eljárást (in effigie kivégzést), ami „a gyakorlatban nem igen vált be“ s a „modern felfogás szerint perjogi anomalia“ volt, midőn megengedte az ítélet (habár ideiglenes jellegű) hozatalát oly terhelt fölött, aki ki sem volt hallgatható. (Min. ind. 253. l.).

2. A rögtönítélő eljárásnak a Kbp. szerint két alakja van: a) az *előzetes kihirdetés nélküli* (ex lege) rögtönítélő eljárás, melynek a katonai Btk. által meghatározott egyes sajátos katonai bünesolekmények (függelomsértés, zendülés, gyávaság, gyuelem és rendháborítás, jogosulatlan toborzás, kémkedés) miatt az illetékes parancsok rendelkezése lehet helye, (433. §.); b) az *előzetes kihirdetés utáni* rögtönítélő eljárás, mely gyilkosság, rablás, gyujtogatás, rombolással járt nyilvános erőszakoskodás büntetetei miatt akkor rendelkezhető el, ha ezen büntettek oly fenyegető módon harapóztak el, hogy megakadályozásuk végett elrettentő példaadás szükséges (435. §.). Mindkettő ugy békében, mint háboru idején elrendelhető. Béke idején a rögtönítélő eljárásra a hadosztálybírósnágnál összeülő rögtönítélő bíróság illetékes tagjai, a tárgyalást vezető igazságügyi tiszt kivételével, mindig katonállományu tiszték (439. §.). Alakszerű nyomozási eljárásnak, se vádirat benyújtásának nincs helye, az egész eljárás a lehetőleg félbeszakítás nélkül megtartandó tárgyalásból áll. (441. §.) A további részletek azonosak a polgári b. perjog szabályaival. Az ítélet a tárgyalási iratokkal a végrehajtás után 14 nap alatt a hadügyminiszter elé terjesztendő. (450. §.).

3. A *hadrakelt seregnél és a tengeren* követendő eljárás a rendes eljárásnak a lehetőségig egyszerűsített és gyorsított kiadása. (A „tengeren“ béke idején is ez a rendkívüli gyors és egyszerű eljárás érvényes, miután „a nyílt tengeren a hadi hajókön uralkodó viszonyok hasonlítanak a háboruhoz“ illetőleg a hadiállapothoz. Min. ind. 257.). Nyomozó eljárás, vádemelés, főtárgyalás itt még megvannak, de mindeniknél „minden hosszadalmasságot kerülni kell“ (466. §.). A főtárgyalás rendszerint nem nyilvános (474. §.). Rendes perorvoslatnak nincs helye. A *tengeri vezérhuditörvényszékek* és a *hajóhaditörvényszékek* ítéletei ellen azonban *béke idején* ugyanazon perorvoslatoknak van helyük, mint a hadosztálybíróságok ítéletei ellen. (475. §.). Rögtönítélő eljárás elrendelésére a hadrakelt seregnél és a tengeren minden illetékes parancsnok (455. §. és 459. §. 1. bek.) jogosult. (481. §.).

182. §. A jövedéki kihágások eseteiben követendő büntető bírósági eljárás uj szabályai.

I. A kihágásoknak egészen különálló csoportját alkotják az u. n. *jövedéki kihágások*, melyek alatt az egyenes és a fogyasztási adókra, a jövedékekre és illetékekre vonatkozó törvények és szabályok áthágását értjük, amennyiben az illető cselekvés vagy mulasztás nem tölti be a Btk. vagy a Kbt.

által meghatározott tényálladékok valamelyikét. Tekintettel e cselekmények sajátos jellegére, főleg a pénzügyi érdekre, az azokról szóló különböző törvények kiindulási pontja, e kihágások miatt indítandó büntető eljárás is régtől fogva különleges, a rendestől sokban eltérő alakulatot vett. A jövedéki kihágások miatti büntető eljárást ez okból a Bp. nem ölelte fel, (591. §.) hanem egyelőre hatályban hagyta erre nézve a különböző pénzügyi törvényekben, rendeletekben szétszórtan található s a bírói gyakorlat által kiegészített szabályokat (l. fent 629. lap). A közadók kezeléséről szóló 1883: XLIV. t.-c. 110. §-a, majd az 1909: XI. t.-c. 101. §-a azonban felhatalmazta az igazságügyminisztert, hogy a büntető eljárásnak ezt az alakját, a *Bp. elveinek figyelembevételével* — tekintet nélkül az egyes törvényekben foglalt külön szabályokra — *rendelettel* szabályozhassa. El felhatalmazás alapján Balogh Jenő igazságügyminiszter 1916. jan. 12-én boesította ki a 800/1915. sz. rendeletét „a jövedéki kihágások eseteiben követendő büntető bírósági eljárás szabályainak megállapítása tárgyában“, mely rendelet 1916. évi május 1. napján lép életbe.

Az új „jövedéki büntető eljárási szabályzat“ (Jbp.) régi közóhajt elégit ki, midőn az eddigi szétszórt és hézagos szabályok helyére egységes és rendszeres szabályozást nyújt s az elavult, nyomozó rendszerű, írásbeli eljárás kiküszöbölésével a Bp. modern elveit ezen a téren is a lehetőségig érvényesíti.

A Jbp. legelső, szervezeti reformja, hogy a *jövedéki kihágások miatti ítélkezést elsőfokon egyesbíróóságokra bizza*. A hatáskör tekintetében ugyan az új rendelet is megtartja a kir. törvényszékek (és pedig a külön miniszteri rendeletben megjelölt törvényszékek) joghatóságát, azonban a törvényszék a jöv. kihágások eseteiben mint egyesbíróóság jár el és határozatait „mint jövedéki bíróság“ adja ki.

Másik fontos reform, hogy az új rendelet az eddigi írásbeli eljárás helyett egészen véve a Bp. vegyes rendszerét érvényesíti, a *szóbeliség, közvetlenség, nyilvánosság*, a bizonyítékok *szabad mérlegeléseinek* elveivel. A bírói eljárást *egyedül „közvád alapján“* lehet megindítani és folytatni. A vádat azonban nem az ügyészség, hanem a pénzügyi hatóság képviseli. A védő közreműködése a vádirat benyújtása után feltétlenül meg van engedve, a letartóztatott terheltnek a vádirat beadása előtt is. A bíróság hivatalból is rendelhet védőt.

Maga az eljárás, bizonyos az ügyek természete által meg-

kivánt eltérésekkel, a *járásbíróság előtti* eljárásra vonatkozó szabályok szerint folyik le, és pedig „tekintet nélkül a terhelt korára.“ Vagyis a felnőtt és a fiatalkorú terhelt közt a rendelet értelmében nem lehet különbséget tenni. (A katonai Bp. 11. §-a szerint a jöv. kihágások miatt a tényleges katonai egyének ellen is a polgári büntető eljárás érvényes.)

A leglényegesebb eltérések a járásbírószági eljárás (Bp. XXIX. fejezet) rendes szabályaitól a következők:

1. Az előkészítő eljárás itt nem nyomozás, hanem *vizsgálat* nevet visel s azt a pénzügyi hatóság teljesíti. (Jbp. 9. §.).

2. A vizsgálat alapján a vádló (a pénzügyi hatóság) *vádiratot* nyújt be, amelyben nemcsak a vád tárgyává tett eseményt, a tényállást, hanem az alkalmazandó büntetési tételt is köteles megjelölni. (Jbp. 13. §.).

3. A *büntető parancs* kibocsátásának bárminő jöv. kihágás miatt helye van, ha a bíróság csupán pénzbüntetés megállapítását tartja indokoltnak és a vádiratban megjelölt bizonyítékok alapján meg van győződve a vád alaposágáról. (Jbp. 15. §.) A büntető parancs ellen a terheltnek, ha abban nem nyugszik meg, kifejezetten *kifogást* kell tennie, különben a b. parancs végrehajtható lesz. (18. §.).

4. Az elsőfoku bírói határozat ellen csak egy rendes perorvoslat van: a felebbezés, melyet a kir. ítélőtáblának az elnöktől erre kijelölt tanácsa vizsgál felül (24. §.). A tábla előtti eljárásra a Bp. rendes szabályai irányadók, azonban közzvédő szereplésének nincs helye.

5. Egyes pénzügyi törvények értelmében csekélyebb súlyú jöv. kihágások miatt maguk a pénzügyi hatóságok szabnak ki pénzbüntetést. Amennyiben az így kiszabott pénzbüntetés behajthatatlannak látszik, annak szabadságbüntetésre átváltoztatását csak a bíróság rendelheti el. Ez iránt a pénzügyi hatóság tesz indítványt, mely felett a bíróság tárgyalás nélkül ítélettel határoz (27—28. §§.).

6. A jöv. kihágások miatt jogerősen kiszabott pénzbüntetéseket a *közzadók módjára* kell behajtani. A szabadságvesztésbüntetéseket a pénzügyi hatóság megkeresésére a kir. ügyészség hajtja végre. (32. §.).

II. Az új Jbp. részletes szabályai közül ki kell emelnünk még a következőket:

1. A kir. törvényszékek, mint jövedéki büntető bíróságok hatáskörébe tartozó jövedéki kihágásokat a különböző pénzügyi törvények állapítják meg. Általában az u. n. *súlyosabb* jöv. kihágások tartoznak ide. Az ide tartozó ügyekkel más büntető ügyekkel egyesíteni nem szabad. (2. §.).

2. A Jbp. a terhelt mellett mint önálló ügyfelet ismeri a *kezest*. (Felek: a vádló, a terhelt és a kezes. 4. §.). Kezességgel tartozik ugyanis a régi Harmadad utasítás értelmében, aki mást valamely jöv. kihágásra reábírt, valamint az iparizó az alkalmazottai, a családfo a családtagok stb. által elkövetett jövedéki kihágásokért. A kezesre a terhelt bírósági illetékes s a főbb perjogi elvek és szabályok tekintetében a terhelttel azonos elbírálás alá esik. (5. §.).

3. A *vád* tekintetében a pénzügyi hatóság mint közzádló vádmonopoliuma érvényesül. Pótmagánvád a dolog természeténél fogva ki van zárva.

4. *Védő* közreműködésével a vádirat benyújtása után mind a terhelt, mind a kezes élhet. Az eljáró hatóságok és közegek azonban a védőnek a vádirat benyújtása előtt beadványban tett előterjesztését nem utasíthatják vissza. A védőválasztásra és a védő jogaira vonatkozólag a Bp. főbb szabályai (Bp. 53. §. 2—4. bek., 57—63. §§.) megfelelően irányadók. (Jbp. 8. §.).

5. A *vizsgálatot*, mely a rendes eljárás nyomozásának felel meg, a pénzügyi hatóság teljesíti. A bíróság a közvetlenül nála tett vagy hozzá érkeztetett jelentést evégből közli a pénzügyi hatósággal.

Részletesen intézkedik a Jbp. a terhelt *letartóztatásáról* (10—11. §§.), amelyet ugy maga a pénzügyi hatóság, mint a bíróság elrendelhet. A letartóztatás elrendelésének négy oka van: tettenkapás, szökés veszélye, külföldiség (ha az illetőnek lefoglalható vagyona nincs) és jöv. kihágások elkövetésével való üzletszerű foglalkozás. A pénzügyi hatóság által letartóztatottal azonnal, legkésőbb 48 óra alatt az illetékes bíróság vagy járásbírósi bíróság elé kell állítani, amely az illetőt azonnal, legkésőbb 24 óra alatt kihallgatja s a letartóztatás fentartása tárgyában határoz. A letartóztatás legfeljebb 15 napig tart, hat, mely fontos okból még 2 ízben 15—15 nappal, szökés veszélye vagy külföldiség esetén pedig még egy ízben 45 nappal meghosszabbítható. Biztosíték felajánlása esetén, annak elfogadása, összege, felhasználása és felszabadulása tárgyában a bíróság azonnal, legkésőbb 5 nap alatt határoz.

6. A vizsgálat alapján a pénzügyi hatóság, ha vádját fentartja, részletes *vádiratot* (13. §.) köteles a bírósághoz benyújtani s ahöz a vizsgálat iratait csatolni. A bíróság, ha úgy találja, hogy a) a vád tárgyává tett eselekmény nem büncselekmény, vagy b) az ugyan, de a büntető eljárást kizáró vagy a büntethetőséget megszüntető ok forog fenn vagy c) a felhozott bizonyítékok nem elegendők arra, hogy a terhelt bűnösségére nézve alapos gyanút keltsek: az eljárás folyamatba tételét megtagadja. Ugyanígy intézkedik a bíróság, ha a pénzügyi hatóság a terheltnek a bűnvádi eljárás mellőzésére vagy abbahagyására irányuló kérése felől még nem határozott jögerősen vagy ha az ily kérés folytán megállapított fizetési határidő még nem telt el. Egyébként a bíróság elrendelheti a vizsgálat kiegészítését, egyes vizsgálati eselekmények helyesbítését, ismétlését vagy új bizonyíték felvételét. — vagy az eljárást felfüggesztheti.

7. Az érdemleges bírói elintézésnek két módja van: 1. tárgyalás tartása nélkül büntető parancs kibocsátása, 2. tárgyalás kitűzése.

A *büntető parancs* útján leendő elintézését a Jbp. igyekszik megkönnyíteni s ezzel lehetőleg megkedveltetni a gyakorlat által. Helye van bármely jöv. kihágás esetében, ha a bíróság és pedig egyedül pénzbüntetéssel büntetendő kihágás esetén minden korlát nélkül, szabadságvesztéssel büntetendő kihágás

miatt pedig akkor, ha a bíróság csupán pénzbüntetés (bármely összegben) kiszabását tartja indokoltnak és a vádirat bizonyítékai alapján meg van győződve a vád alaposágáról. A büntető parancs ellen a terhelt (vagy a kezés) a kézbesítéstől számított 8 nap alatt kifogást adhat be (írásban vagy szóval), melyben az ügynek tárgyaláson való eldöntését kérheti. Ha a kifogás csupán a fizetendő összeg mértékére vonatkozik, azt felebbezésnek kell tekinteni. Szabályszerű kifogás esetén (az utóbb említett eset kivételével) a bíróság a tárgyalásra határnapot tűz ki, melyre a kifogást tevőt azzal a figyelmeztetéssel idézi, hogy igazolatlan elmaradás esetén a b. parancsot hatályában fentartja.

A tárgyalás teljesen a járásbíróság előtti tárgyalás szabályai szerint tartandó. Eltérések: a nyilvánosság kizárása akkor is elrendelhető, ha a tárgyalás nyilvánossága a kincstár érdekét veszélyeztetné (20. §.); a tárgyalás a terhelt vagy védő távollétében is megtartható (a bíróság azonban a terhelt és a kezest személyes megjelenésre is kötelezheti.); a marasztalt ítéletben a kiszabott pénzbüntetésnek a megnevezendő adóhivatalnál (állampénztárnál) 30 nap alatt leendő megfizetésére vonatkozó felhívást is tartalmaznia kell.

8. A bíróság határozata ellen egyfoku rendes perorvoslatnak és pedig felebbezésnek van helye, melyet a kir. tábla intéz el. A felülvizsgálat irányelveire a Bp. általános szabályai (386., 387. §§.) megfelelően irányadók. (Jbp. 24. §.), épügy a felebbezés bejelentésére, joghatályára s elintézésére is a Bp. rendes szabályai megfelelően alkalmazandók. A felebbezés igénybevételére csupán a büntetés-kiszabás tekintetében a járásbírósági eljárásban felállított korlátozás (Bp. 547. §. 3. bek.) azonban itt nem érvényes. (25. §.).

9. Ujrafelvételnek egészben véve a rendes szabályok szerint van helye. (29. §.).

10. A véghatározat kiadványán a végrehajthatóságot a kir. törvényszék elnöke bizonyítja. (31. §.).

Tárgymutató.

- Ab instantia felmentés** 283, 444.
Actio popularis 199.
Adhaesio 692.
Alaki védelem 242.
Alaki semmiségi okok 542.
Alanyi összefüggés 185.
Alapos gyanu 280.
Alaplajstrom 157.
Állampolgári vádjog 200.
Általános kérdések 311.
Analógia 65.
Angol bíróságok 129.
Angol esküdtbíróság eredete 22.
Angol esküdtszék 124.
Angol esküminta 467.
Angol főtárgyalás 413.
Angol jogforrások 40.
Angol per 40.
Amtsgericht 134.
Anyagi igazság elve 108.
Anyagi semmiségi okok 543.
Anyagi védelem 242.
Április 11. szünnap 272.
Apriso 30.
Ártatlanul elítéltek kártalanítása 720.
Attorney general 202.
Audiatur et altera pars 240.
- Barrister** 248.
Beismerés 299.
Belebbezés 386.
Bilinea alkalmazása 384.
Belga bírói szervezet 133.
Bírák kizárása és mellőzése 160.
Bírói cselekmények 268.
Bírói eljárás 9.
Bírói felelősség 152.
Bírói függetlenség 152.
Bírói határozatok 274.
Bírói képesség 152.
Bírói személyek 151.
Bírói szemle 318.
Bírói szervezet 116.
Bíróküldés 187.
Bizonyítási jog 277.
Bíróságok hatásköre 170.
Bizonyítási köteleesség 292.
Bizonyítási rendszerek 281.
- Bizonyíték elégtelensége miatt felmentés** 286, 444.
Bizonyítékok 290, 299.
Bizonyítékok szabad mérlegelése 284.
Bizonyító eljárás a főtárgyaláson 427.
Biztosítási végrehajtás 695.
Biztosítók 386.
Boncolás 324.
Boszorkányperek 29, 32, 50.
Bűnjelek 326.
Büntetések egyesítése 713.
Büntetések végrehajtása 701.
Büntető eljárás 9.
Büntetőjogi bizottság a Kurián 68.
Büntető joghatóság 116.
Büntetőjogi Határozatok Tára 68.
Büntető parancs 646.
Büntető per 94.
Bűnügyi költségek 698.
Bűnügyi zárlat 695.
Bűnvádi eljárás 9.
Bűnvádi eljárás előfeltételei 270.
Bűnvádi per 9, 95.
- Cahiers** 33.
Calas eset 32.
Carpzow 28.
Carolina 27.
Casier judiciaire 704.
Chambre du conseil 391.
Charge 391, 413, 496.
Children's Court 145.
Code d'instr. crim. 32.
Collusio 376.
Consuli bíróságok 149.
Conviction raisonnée 285.
Coroner 131.
Criminal Appeal Act. 537.
Code d'instruction crim. 1808, 34.
Cross examination 413.
Csalárd és vétkező bukás megállapítása 326
Csatlakozók 230.
Csemegi tervezetei 53.
Curia 138.
Curia előtti tárgyalás 576.
- Daktyloscopia** 327.
Dandárbíróóság 261.
Döntvényi jog 64.

- Egyesítés 184.
 Egyéni bizonyítékok 290.
 Együttes magánvád 222.
 Éjjeli ügyész 612.
 Éjjeli törvényszék 409.
 Elfogató parancs 378.
 Elkobzási eljárás 618.
 Elkövetési hely 182.
 Ellenészrevételek 547.
 Ellenőrző kérdés (Kontrollfrage) 482.
 Ellenőrző szakértő 322.
 Elmeállapot megfigyelése 325.
 Elnapolás 451.
 Elnöki fejtegetés 458, 496.
 Előeskü 312.
 Előleges kérdések 696.
 Elővezetési parancs 239, 369.
 Előzetes letartóztatás 373, 376.
 Esküdtbíróóság elnökének jogköre 459.
 Esküdtbíróósági reformok 456.
 Esküdtök határozathozatala 505.
 Esküdtbíróóság előtti főtárgyalás 452.
 Esküdtbíróóság hatásköre 172.
 Esküdtbíróóság szervezete 123.
 Esküdtbíróóság története 125.
 Esküdtbíráskodás létjogosultsága 118.
 Esküdtök esküje 466.
 Esküdtök főnöke 507.
 Esküdtök jogai 467.
 Esküdtök kötelességei 166, 407.
 Esküdtök lajstromai 157.
 Esküdtök napidíja 166.
 Esküdtök tanácskozása 501.
 Esküdtköpösség 154.
 Esküdszék megalakítása 460.
 Eskütársak 21.
 Északamerikai b. perjou 41.
 Észlelés 268.
 Évi lajstrom 158.
- Fakultatív vádáláhelyezés 392.**
 Favor defensionis 237, 241.
 Fehngoricht 21.
 Fellebbezés 535.
 Fellebbezésre jogosítottak 544.
 Fellebbviteli bíróságok 533.
 Fellebbviteli főtárgyalás 552.
 Fellebbviteli tárgyalás 661.
 Felek 191.
 Felfolyamodás 531.
 Felfüggesztési eljárás 512.
 Felhatalmazási cselekmények 345.
 Feljölentés 343.
 Felmentő ítélet 444.
 Fiatalkorúak bírósága 145.
 Fiatalk. bír. hatásköre 178.
 Fiatalk. bír. előtti eljárás 673.
 Fiatalk. törvényszéki tanácsa 137.
 Fogadalom 313, 386.
 Források 61.
 Fő* jogi kérdés 486.
 Főkérdés 483.
- Földesuri bíráskodás 46.
 Főmagánvád 223.
 Főtárgyalás jelentősége 412.
 Főtárgyalás az esküdtbíróóság előtt 452.
 Főtárgyalás a törvényszék előtt 419.
 Főtárgyalási jegyzőkönyv 444.
 Főtárgyalás előkészítése 415.
 Főtárgyalás félbeszakítása 451.
 Főtárgyaláson elkövetett büncselekmény 449.
 Főügyész teendői 215.
 Főügyesség 207.
 Francia bírói szervezet 131.
 Francia elővizsgálati törvény 362.
 Francia főtárgyalás 413.
 Francia esküdszék 125.
 Francia eskümintá 467.
 Francia jogforrások 36.
 Francia per 34.
 Frank inquisitio 30.
- Gavo 367.
 Gens du roy 30.
 Germán népjogok 20.
 Grand jury 125.
 Gyanu 279.
 Gyanúsított 236.
 Gyermekbíróóság 247.
 Gyorsított bünvádi eljárás 629.
 Gyermekölés 325.
 Gyújtogatás megállapítása 326.
- Hadosztálybíróóság 261.**
 Haditörvényszék 261.
 Halálbüntetés végrehajtása 705.
 Halottszemle 324.
 Határidők 272.
 Határnapok, 272.
 Hatáskör 168.
 Hatásköri összeütközés 189.
 Házkutatás 334.
 Házifogság 375, 384.
 Hammurabi 17.
 Helyesbítő eljárás 508.
 Helyettes esküdtök 158, 465.
 Helyettes lajstrom 158.
 Hétszemélyes tábla 47.
 Hirdetményi idézés 276.
 Hirlapi idézés 622.
 Hitelesítési tárgyalás 413.
 Hivatalnok bíróságok 29.
 Hivatalból eljárás elve 106.
 Hivatalból fellebbezés 539.
 Hivatalból figyelembe veendő semmisségi okok 542.
 Home Secretary 524.
 Hozzá tartozók 308.
- Idézés a főtárgyalásra 418.**
 Idéző-levél 369.
 Idéző-levél tanuhoz 397.
 Idéző-levél terhelthez 369.

Igazolás 604.
 Igazságügyi orvosi tanács 168, 324.
 Illetékesség 181.
 Illetékességi összejutközés 189.
 Indiciumok 328.
 Indictemont 390.
 III. Ince pápa b. p. reformjai 25.
 Individualisatio 484.
 Ingyenes védelem 245.
 In dubio pro reo 108.
 Inquisitio 30.
 Instruction préalable 362.
 Írás azonosságának vizsgálata 324.
 Írásbeliség 115.
 Ismeretlenek elleni eljárás 620.
 Intézkedés 268.
 Istenítéletek 21, 282.
 Itélőtáblák 138.
 Itélet hozatala 439.
 Itélet kellékei 446.
 Itélet kihirdetése 448.
 Itélet szerkesztése 446.
 Járásbíróági eljárás 639.
 Járásbíróágok hatásköre 177.
 Járásbíróági tárgyalás 651.
 Javaslatoak a BP.-hoz 53.
 Jegyzók 166.
 Jelenység 328.
 Joggyóság örökében perorvoslat 588.
 Jogkérdés 481.
 Joggyesági határozat 67.
 Jogtanárok mint védők 247.
 Jövedéki kihágási eljárás 628, 750.

Kánoni b. eljárás 25.
 Kár megállapítása 693.
 Kártalanítás 720.
 Katonai Bp. 77.
 Katonai igazságügyi szervezet 258.
 Katonai büntető eljárás 732.
 Katonai bíraskodás 77. b
 Kegyelmezési eljárás 719.
 Kegyelmi tanács 705.
 Kérdés feltevés 476.
 Kérdések tervezete 474.
 Korosztérkézés 429.
 Kezesség 387.
 Közrokorítás elrendelése 622.
 Kiadatási eljárás 625.
 Kiadatási jog 73.
 Kézbesítés 276.
 Kifogás 396.
 Kihirdetés 276, 448.
 Kikérés 625.
 Kijavítás 603.
 Kings Bench 129.
 Kinvallatás 236.
 Király 74.
 Királyi ház tagjai 74.
 Kir. tábla előtti eljárás 548.
 Klage mit Oeriste 22.

Külföld b. perjogi irodalom 42.
 Kirendelt védő 245.
 Kisegítő főkérdés 487.
 Kizáró okok bírákra 160.
 Kizáró okok esküdtekre 461.
 Koronaügyész 207.
 Koronaügyész jogállása 215.
 Kötelező védelem esetei 246.
 Kötött bizonyítás rendszere 281.
 Kötelező vizsgálat esetei 353.
 Közhivatalnok elleni becsületsértés 173.
 Közigazg. hatóságok előtti eljárás 666.
 Közigazgatási tisztviselők 142.
 Közigazg. tisztviselők hatásköre 177.
 Közbonsó eljárás 389.
 Közvédő 251.
 Közvédő hatóság 243.
 Közvetett bizonyítás 289.
 Közvetlen bizonyítás 289.
 Közvetlen idézés 408.
 Közvetlenség 113.
 Kriminálisztika 13.
 Külföldi büntető bíróságok 129.
 Külföldön elkövetett cselekmények miatti illetékesség 186.
 Külön főkérdés 488.
 Külön kérdés 480.

Laiikusok részvétele a bünt. bíraskodás-
 ban 118.
 Lakhely illetékessége 183.
 Law of evidence 283.
 Lefoglalás 331.
 Legalitas 107, 211.
 Le Royer javaslat 391.
 Letartóztatás elrendelése 380
 Lettres de cachet 31.
 Lettres de revision 592.
 Levelek lefoglalása 332.
 Lits de justice 32.
 Lord advocate 203.

Magánbosszu 17.
 Magánfél 234.
 Magánjogi igény érvényesítése 692.
 Magánindítvány 344.
 Magánvád 218.
 Magánvádoló 218.
 Makaessági eljárás 621.
 Materialis védelem 242.
 Mellékkérdés 489.
 Mellékmagánvád 221.
 Mellőzés bírákra 161.
 Mentelmi jog 76.
 Mentesség a tanúsi kötelesség alól 308.
 Mentesség az esküdtszolgálat alól 155.
 Mentő bizonyítás 295.
 Mérgezés 325.
 Ministere public 200.
 Miniszter 75.
 Motion in arrest of judgment 524.
 Meggyőződés 179.

- Megyei törvényszék 47.
 Mérlegelés 269.
 Mulasztás 268.
 Mózes talmudi b. eljárás 17.
 Ne bis in idem 440.
 Negatív törvényes bizonyítási rendszer 283.
 Német bírói szervezet 134.
 Német jogforrások 38.
 Nemzetközi jogsegély 73.
 Normann inquisitio 49.
 New trial 524.
 Népvád 199.
 Nyilvánosság 109.
 Nyilvánosság az előkészítő eljárásban 361.
 Nyilvánosság a főtárgyaláson 421.
 Nyomozás 342.
 Nyomozó elv 89.
 Nyomozó levél 623.
 Nyomozó rendszer 89.
 Nyomatékos gyanu 280.
 Nyomtatvány által elkövetett cselekmények miatti eljárás 606.
 Nyomtatványok elkobzása iránti eljárás 618.
 Olasz Bp. 39.
 Olasz bírói szervezet 133.
 Ordonnance criminelle 1670, 30.
 Objectiv eljárás 619.
 Okmányok, okiratok 326.
 Olasz praktikusok 26.
 Opportunitas 107, 211.
 Országbírói értekezőlet 52.
 Osztrák bírói szervezet 135.
 Osztrák jogforrások 37.
 Összhiütetés kiszabása 713.
 Összefüggés mint illetékességi ok 184.
 Összejátszás veszélye 376.
 Panasz vizsgálóbíró ellen 359.
 Pénzbírságok 273.
 Pénzhamisítás megállapítása 326.
 Pénzhiütetések végrehajtása 715.
 Peine forte et dure 23.
 Perakadályok 270.
 Perelőfeltételek 270.
 Perbefogó szék 51, 392.
 Perbeli cselekmények 267.
 Perbeszédék 433.
 Perdöntő párbaj 21.
 Perorvoslatok 522.
 Perorvoslat a jogegység érdekében 588.
 Perujtás 591.
 Plea of guilty 301.
 Polgári per 103.
 Pozitív törvényes bizonyítás 283.
 Pótesküdtök 465.
 Pótkérdés 489.
 Pótmagánvád 222, 226.
 Procureur du roy 29.
 Praejudicialis kérdések 696.
 Praxis criminalis 49.
 Private Prosecutor 201.
 Question judiciaire 30.
 Questio perpetua 18.
 Question préparatoire 33.
 Questores paritidii 18.
 Rachinburgi 20.
 Reformatio in peius 525.
 Rendelkezési elv 92.
 Rendőri büntető eljárás 616.
 Reichsgericht 134.
 Recorder 130.
 Régi magyar bünper 49.
 Rendkívüli illetékesség 187.
 Rendkívüli perorvoslatok 528.
 Rendőrség 216.
 Részumé 491.
 Római büntető eljárás 18.
 Rögtonbíráskodás 629.
 Rüge-eljárás 21.
 Sajtóper 606.
 Sajtótermék lefoglalása 621.
 Salvus conductus 625.
 Scabini bíróságok 20.
 Sárga könyv 53.
 Schöffengericht hatásköre 134.
 Semmiségi okok 541.
 Semmiségi okok megjelölése 542.
 Semmiségi panasz 563.
 Semmiségi panasz bejelentése 571.
 Sendgericht 25.
 Sérelemdíj 729.
 Sértett fél 223.
 Sértett, mint tanu 315.
 Skót pótmagánvád 222.
 Skót b. porjog 41.
 Solicitor 248.
 Spanyol inquisitio 26.
 Special case 524.
 Specialisatio 484.
 Special verdict 454.
 Sprenger és Institoris 29.
 Stryk S. 33.
 Statarialis eljárás 51, 630.
 Subsidiarius népvád 200.
 Summons 367.
 Súlyosítási tilalom 527.
 Szabad bizonyítás rendszere 281.
 Szabadságbüntetés végrehajtása 708.
 Szakértői szemle 316, 322.
 Szakértői vélemény 319.
 Szakértők 320.
 Szembesítés 312, 427.
 Személyos mentesség 75.
 Széchenyi büntetőjogi programja 55.
 Személyleírás körözése 623.
 Személymotosás 336.

Szemletárgyak 291, 316.
 Szóbeliség 113.
 Szicíliai b. eljárás 26.
 Szolgálati lajstrom 158.
 Szökés veszélye 376.
 Szőkevények elleni eljárás 620.
 Tanácsjegyzők 167.
 Tanácskozási jegyzőkönyv 444.
 Tanácsülés a kir. Curián 575.
 Tanácsülés a kir. táblán 549.
 Tanuk 304.
 Tanuzási köteleesség 304.
 Tanuvallomás felvétele 309.
 Tanuvallomás lélektana 306.
 Tanuk megeskütése 313, 431.
 Tárgyalás a Curián 576.
 Tárgyi bizonyítékok 290.
 Tárgyi összefüggés 184.
 Társadalmi vádhatóság 221.
 Távollevők elleni eljárás 620.
 Távolági büncselekmények 182.
 Teljes ülési határozatok 68.
 Tény- és jogkérdés 479.
 Ténykérdés (osküdtökhöz) 481.
 Terhelő bizonyítás 295.
 Terhelt jogállása 235.
 Terhelt helyzete az előkészítő eljárás-
 ban 364.
 Terhelt kihallgatása 299, 368.
 Természetes vélelem 287.
 Torültekenkívülség 74.
 Testi sértés megállapítása 325.
 Tettazonosság 440.
 Tettenkapás 376.
 Thomasius 33.
 Tisztító eskü 21.
 Tiszti ügyész 50.
 Tolmácsok 167.
 Tortura 365.
 Több büntetés egyesítése 713.
 Törvényesség 107, 211.
 Törvényes bizonyítás 282.
 Törvényes vélelem 287.
 Törvénykezési szünet 165.
 Törvénymagyarázat 64.
 Törvényszék hatásköre 175.
 Törvényszék külső szervezete 15.
 Törvényszéki főtárgyalás 419.
 Törvényszéki orvosok 167.
 Törvényszék előtti felelbiteli tárgyalás
 661.
 Trial 413.
 True bill 391.
 Újabb bünelkövetés veszélye 376.
 Új bizonyíték 551.
 Új eljárás 598.
 Új főtárgyalás 602.
 Újkori nyomozó eljárás 31.
 Újrafelvétel 591.
 Újrafelvétel esetei és feltételei 593.

Újrafelvételi tárgyalás 601.
 Új vádirat 419.
 Uri szék 46.
 Újilnyomat 327.
 Úgyészség 205.
 Úgyészeti megbízott 209.
 Úgyfélegyenlőség 237.
 Úgyfélhylvánosság 111, 361.
 Úgyvédek 248.
 Úgyvédjelöltek 247.
 Ülésen kívüli intézkedés a Curián 575.
 Ülésen kívüli intézkedés a táblán 548.

Vád alá helyezés 389.
 Vádbeszéd 433.
 Vádelejtés 214, 405.
 Vádolv 88.
 Vád és ítélet viszonya 440.
 Vádesküdtöszék 390.
 Vádindítvány 356.
 Vádló 199.
 Vádatározat 400.
 Vádirat 394.
 Vádjury 392.
 Vádlott 235.
 Vádlott kihallgatása a főtárgyaláson 425.
 Vádmódosítás 436.
 Vádmonopolium 218.
 Vádképviseleti rendszerek 199.
 Vádrendszer 89.
 Vádtanács 137, 358.
 Vádtanács előtti eljárás 398.
 Vádváltoztatás 214.
 Valószínűség 279.
 Váradí Regestrum 284.
 Városi törvényszékek 47.
 Vasár- és ünnepnap 272.
 Védelem 240.
 Védőhatóság 242.
 Védői névsor 249.
 Védői személyek 247.
 Védőkirendelés 250.
 Vélelmozás 288.
 Védbeszéd 437.
 Végrehajtás 701.
 Végfárgyalás 412.
 Végzés 275.
 Vegyes bizonyítási rendszer 284.
 Vegyes rendszer 91.
 Vérbosszu 17.
 Verdict 23, 505.
 Viszonvád illetékessége 185.
 Visszautasítás (osküdtök) 463.
 Vizsgálat 349.
 Vizsgálati fogság 373, 380.
 Vizsgálat elrendelése 354.
 Vizsgálat teljesítése 358, 360.
 Vizsgáló bíró 137., 358.

Warrant 367.
 Writ of error 524.

Törvénytörvényoszakasz-Mutató.

A vastagabb számok a törvény szakaszát, a vékonyabbak a lapszámot jelentik,
hol az illető §. található.

1. A Bünyvádi Per- rendtartásról

szóló 1896: X X X III
t. c. (Bp).

1: 356.	42: 226.	89: 344.
2: 213.	43: 225.	90: 344.
3: 84.	44: 230.	91: 345.
4: 345.	45: 230.	92: 346, 349.
5: 11, 692, 693.	46: 231.	93: 346.
6: 11, 84, 693.	47: 231.	94: 327, 343, 347.
7: 11, 401, 696, 697.	48: 232.	95: 347.
8: 177.	49: 233.	96: 347.
9: 254.	50: 222. 231.	97: 347.
10: 272.	51: 235.	98: 318, 347.
11: 272.	52: 232.	99: 348.
12: 273.	53: 250.	100: 347.
13: 192., 223., 236.	54: 245.	101: 349.
14: 168. (!)	55: 247.	102: 352.
15: 169.	56: 246.	103: 353.
16: 182.	57: 246.	104: 355.
17: 183.	58: 249.	105: 354.
18: 184.	59: 249.	106: 357.
19: 185.	60: 251.	107: 357.
20: 185.	61: 251.	108: 357.
21: 185.	62: 257.	109: 359, 361.
22: 185.	63: 257.	110: 354, 359.
23: 185.	64: 160.	111: 359.
24: 186.	65: 161.	112: 359.
25: 186.	66: 161.	113: 359.
26: 186.	67: 161.	114: 354, 359.
27: 186.	68: 162.	115: 359.
28: 190.	69: 162.	116: 354.
29: 163, 187.	70: 161.	117: 353, 360.
30: 3., 78.	71: 162.	118: 327, 361.
31: 74.	72: 162.	119: 361.
32: 77.	73: 210.	120: 361.
33: 211.	74: 210.	121: 359, 361.
34: 211.	75: 210.	122: 369, 361.
35: 212.	76: 163.	123: 361.
36: 210.	77: 275.	124: 362.
37: 210.	78: 276.	125: 311, 354, 362.
38: 214.	79: 276.	126: 362.
39: 218.	80: 276.	127: 253, 363.
40: 76.	81: 276.	128: 353, 363.
41: 223.	82: 276.	129: 364.
	83: 342.	130: 369.
	84: 343.	131: 369.
	85: 217.	132: 371.
	86: 343.	133: 372.
	87: 344.	134: 302, 370, 372.
	88: 344.	135: 302, 372.

136	372.		
137	303,	372.	
138	372.		
139	303,	373.	
140	312.		
141	376.		
142	378.		
143	378.		
144	378.		
145	334,	379.	
146	379.		
147	379.		
148	380.		
149	380.		
150	381.		
151	381.		
152	383.		
153	384.		
154	384.		
155	384.		
156	384.		
157	381.		
158	386.		
159	382.		
160	385.		
161	386.		
162	387.		
163	387.		
164	387.		
165	388.		
166	388.		
167	388.		
168	389.		
169	331.		
170	332.		
171	333.		
172	333.		
173	335.		
174	335.		
175	335.		
176	336.		
177	333,	335.	
178	333.		
179	334.		
180	334,	335.	
181	336.		
182	335.		
183	335.		
184	335.		
185	335.		
186	328,	334.	
187	336.		
188	336.		
189	336,	337.	
190	337.		
191	331.		
192	305.		
193	309.		
194	308.		
195	308.		
196	308.		
197	310.		
189	310.		
199	308.		
200	74,	310.	
201	74,	310.	
202	310.		
203	73,	310.	
204	308.		
205	308.		
206	309.		
207	309.		
208	309.		
209	309.		
210	311.		
211	311.		
212	311.		
213	312.		
214	312.		
215	312.		
216	312.		
217	313.		
218	313.		
219	313.		
220	314.		
221	311,	314.	
222	314.		
223	309.		
224	309.		
225	318,	319.	
226	319.		
227	319.		
228	322.		
229	322.		
230	322.		
231	321.		
232	321.		
233	322.		
234	323.		
235	323.		
236	323.		
237	323.		
238	324.		
239	324.		
240	325.		
241	325.		
242	325.		
243	325.		
244	325.		
245	325.		
246	325.		
247	325.		
248	325.		
249	325.		
250	325.		
251	326.		
252	326.		
253	326.		
254	306.		
255	305.		
256	397.		
257	397.		
258	398.		
259	399.		
260	399.		
261	399.		
262	399.		
263	399.		
264	400.		
265	401.		
266	401.		
267	401.		
268	403.		
269	404.		
270	405.		
271	405.		
272	405.		
273	405.		
274	405.		
275	405.		
276	407.		
277	407.		
278	407.		
279	407.		
280	408.		
281	302,	409.	
282	410.		
283	410.		
284	410.		
285	416.		
286	417.		
287	417.		
288	418.		
289	419.		
290	418.		
291	418.		
292	419.		
293	421.		
294	422.		
295	422.		
296	422.		
297	423.		
298	423.		
299	424.		
300	424.		
301	423,	425.	
302	425.		
303	425.		
304	302,	418, 426.	
305	427.		
306	428.		
307	429.		
308	429.		
309	430.		
310	431.		
311	431.		
312	431.		
313	74,	432.	
314	433,	434.	
315	435.		
316	419,	435.	
317	435.		
318	435.		
319	435.		
320	438.		
321	438.		
322	439.		
323	439.		
324	444.		

- 325:** 355, 440.
326: 445.
327: 446.
328: 447.
329: 422, 446, 449.
330: 449.
331: 444.
332: 448.
333: 450.
334: 450.
335: 451.
336: 451.
337: 457, 459.
338: 458.
339: 458.
340: 458.
341: 458.
342: 460, 461.
343: 461.
344: 453, 463.
345: 462.
346: 465.
347: 460.
348: 465.
349: 466.
350: 469.
351: 468.
352: 470.
(353): 474.
(354): 478.
(355): 479.
(356): 483.
(357): 454.
(358): 495.
(359): 496.
(360): 494.
(361): 475.
(362): 495.
363: 498, 615.
364: 501, 616.
365: 616.
366: 616.
367: 617.
368: 617.
369: 508, 617.
(370): 514.
(371): 514.
(372): 515.
(373): 515.
(374): 517.
(375): 519.
(376): 521.
(377): 521.
378: 532.
379: 533.
380: 534.
381: 540.
382: 541.
383: 544.
384: 542.
385: 543.
386: 534.
- 387:** 534.
388: 546.
389: 547.
390: 547.
391: 547.
392: 547.
393: 551.
394: 547.
395: 547.
396: 547.
397: 548.
398: 549.
399: 549, 550.
400: 549.
401: 550.
402: 552.
403: 552.
404: 550, 560.
405: 550.
406: 556.
407: 552.
408: 555, 556.
409: 556.
410: 252.
411: 252.
412: 251, 555.
413: 553, 556, 557.
414: 557.
415: 558.
416: 556.
417: 556.
418: 554, 556, 557.
419: 558, 559.
420: 559.
421: 557.
422: 557.
423: 557, 560, 561.
424: 561.
425: 535, 562, 571.
426: IBpn. 2. §. 537.
(427:) Bpn. 29. §. 569.
428: 570.
(429:) Bpn. 30. §. 572.
(430:) Bpn. 31. §. 570.
571.
431: 562.
(432:) Bpn. 32. §. 571.
433: 575.
434: 575, 576.
435: 251, 576, 577.
436: 577.
(437:) Bpn. 33—36. §§.
438: 584.
439: 577.
440: 588.
441: 590.
442: 590.
443: 603.
444: 594.
445: 594.
446: 595.
447: 596.
- 448:** 246, 596.
449: 597.
450: 598.
451: 598.
452: 598.
453: 599.
454: 600.
455: 600, 601.
456: 601.
457: 601.
458: 601.
459: 602.
460: 602.
461: 602.
462: 602, 603.
463: 605, 609.
464: 605.
465: 605.
466: 605.
467: 605.
468: 606.
469: 622.
470: 622, 624.
471: 73, 624.
472: 620, 624.
473: 625.
474: 626.
475: 627.
476: 627.
477: 619.
478: 619.
479: 698.
480: 699.
481: 700.
482: 446, 699, 700.
483: 700.
484: 700.
485: 700.
486: 694.
487: 694.
488: 694.
489: 694.
490: 695.
491: 695.
492: 695.
493: 695.
494: 702, 703.
495: 703.
496: 705.
497: 706.
498: 706.
499: 706.
500: 706.
501: 707.
502: 707.
503: 707.
504: 709.
505: 708, 709.
506: 709.
507: 710.
508: 710.
509: 711.

510: 711.
511: 711.
512: 712.
513: 712.
514: 711.
515: 710.
516: 712.
517: 713, 719.
518: 714.
519: 715.
520: 715.
521: 641.
522: 641.
523: 246, 642
524: 642.
525: 643.
526: 643, 644.
527: 644.
528: 642, 645.
529: 645.
530: 645, 646.
531: 646.
532: 646.
532: 647.
533: 647.
534: 649.
535: 649.
536: 650.
537: 613, 650.
538: 651.
539: 652.
540: 653.
541: 654.
542: 651, 655.
543: 655.
544: 655.
545: 656.
546: 657.
547: 657.
548: 658.
549: 659.
550: 659, 660.
551: 661.
552: 661.
553: 662.
554: 662.
555: 663.
556: 663.
557: 664.
558: 664, 665.
559: 715, 716.
560: 665.
561: 666.
562: 609.
563: 609.
564: 610.
565: 354, 610.
566: 610.
567: 611.
568: 611.
569: 610.
570: 614.

(571:) 614.
572: 614.
573: 615.
574: 616, 617.
575: 607.
576: 722.
577: 723.
578: 723.
579: 724.
580: 725, 728.
581: 724.
582: 725.
583: 726, 724.
584: 726.
585: 726.
586: 727.
587: 727.
588: 728.
589: 729.
590: 83.
591: 628.
592: 83.

II. Az esküdtbírósa- gokról szóló

X X XIII. t. (Ebt.)

1: 140.
2: 140.
3: 140.
4: 154.
5: 158.
6: 158.
7: 156.
8: 156.
9: 157.
10: 157.
11: 158.
12: 158.
13: 158.
14: 158.
15: 158.
16: 159.
17: 159.
18: 159.
19: 159.
20: 159.
21: 159.
22: 166.
23: 166.
24: 166.
25: 166.
26: 166.
27: 166.
28: 166.
29: 141.
30: 141.
31: 116, 141.
32: 141.
33: 141.
34: 140.

35: 274.
36: 60.
37: 60.

III. A bűnvádi per- rendtartás életbelép- tetéséről szóló 1897:

X X XIV. t.-c.
(Bpé.)

1: 60.
2: 70.
3: 84.
4: 84.
5: 84.
6: 84.
7: 136.
8: 137.
9: 209.
10: 209.
11: 209.
12: 209.
13: 209.
14: 209.
15: 172.
16: 172.
17: 174, 175.
18: 177.
19: 177.
20: 422.
21: 70.
22: 72.
23: 556, 558.
24: 248.
25: 404.
26: 704.
27: 84, 630.
28: 142.

IV. A BP. módosítá- sáról szóló 1907:

XVII. t.-c. (Bpn.)

1: 540, 549.
2: 567, 656.
(3:) 67.
(4:) 67.
5: 84.

V. Az esküdtbíróság előtti eljárásra és a semmisségi panaszra vonatkozó rendel- kezések módosításá- ról szóló 1914: XIII. t.-c. (Bpn.)

1: 474, 476.
2: 468, 474.
3: 478, 482.
4: 456, 479, 482.
5: 475, 484, 486.

6: 468, 487.
 7: 483.
 8: 483, 488.
 9: 328, 456, 468,
 491.
 10: 490.
 11: 475, 484.
 12: 477, 496.
 13: 456, 468, 498,
 500.
 14: 456, 468, 501.
 15: 456, 468, 501,
 503.
 16: 456, 468, 504.
 17: 506.
 18: 468, 617.
 19: 507.
 20: 468, 509.
 21: 510.
 22: 187, 456, 512.
 23: 507, 515.
 24: 515.
 25: 328, 456, 408,
 515.
 26: 519.
 27: 468, 521.
 28: 521.
 29: 566, 569.
 30: 566.
 31: 567, 570.
 32: 574.
 33: 579, 566.
 34: 584.
 35: 188, 584, 585.
 36: 587.
 37: 515.

VI. A fiatalok bíróságáról szóló

1913: VII. t.-c. (Fb.)

1: 138.
 2: 138.
 3: 147, 180, 684.
 4: 147.
 5: 147.
 6: 147, 246.
 7: 147.
 8: 669.
 9: 179, 671.
 10: 671.

11: 671.
 12: 671.
 13: 672.
 14: 673.
 15: 623, 674.
 16: 674.
 17: 674.
 18: 675.
 19: 675.
 20: 676.
 21: 384, 676.
 22: 677, 678.
 23: 679, 680.
 24: 682.
 25: 670, 682.
 26: 672.
 27: 683.
 28: 683.
 29: 683.
 30: 684.
 31: 684.
 32: 681, 685.
 33: 686.
 34: 686.
 35: 138, 686.
 36: 687.
 37: 686.
 38: 686.
 39: 688.
 40: 688.
 41: 688.
 42: 688.
 43: 688.
 44: 700.
 45: 700.
 46: 716.
 47: 688, 716.
 48: 716.
 49: 716.
 50: 717.
 51: 677, 717.
 52: 717.
 53: 718.
 54: 718.
 55: 688, 718.
 56: 138, 689.
 57: 178, 669, 689,
 691.
 58: 690.
 59: 690.

60: 690.
 61: 691.
 62: 148, 691.
 63: 691.
 64: 148.
 65: 179, 681.
 66: 179.
 67: 685.
 75: 246.
 76: 84.

VII. A sajtóról szóló

1914: XIV. t.-c.
 (St.)

45: 606.
 46: 175.
 47: 174.
 49: 612.
 50: 613.
 51: 608.
 52: 614.
 53: 608, 614.
 54: 614.
 55: 615.
 56: 618.
 62: 84.

Döntvények muta- tója.

a) Kuriai teljes ülési határozatok :

79: 272.
 80: 663.
 81: 541.
 82: 658.
 (83:) 247.
 84: 532.
 86: 506.
 88: 624.

b) Az 1890 : XXV. t.-c. 75. §-a alapján hozott kuriai teljes ülési határozatok :

IV: 355.
 V: 431.
 VI: 563.

Javitások és toldások.

- A 64. lapra felülről a 3. sor után beiktatandó:
8. Az igazságügyminiszternek 1916. évi 800. sz. rendelete a **jövedéki kihágások eseteiben követendő büntetőbírószági eljárás szabályozása** tárgyában.
- A 74. lapon alulról a 15—16. sorokból az **előkészítő eljárás alatt** szavak elhagyandók.
- A 86. lapra alulról a 14. sorba beiktatandó: **Angyal Pál: A magyar büntetőeljárásjog tankönyve I. kötet Budapest, 1915.**
- A 205. lapon a legelső sorban a **körülmények** szó után teendő: **között.**
- A 302. lapon felülről a 10. sorban a **probationus** helyett teendő: **probationum.**
- A 369. lapon felülről a 9—10 sorok törölendők.
- A 444. lapon alulról a második sorban a **vélelme** szó helyett **vélelmét** teendő.
- A 467. oldalon felülről a 20-ik sorban a **Jon** helyett **You** teendő.
- A 467. oldalon felülről a 24-ik sorban **Joy** helyett **You** teendő.
- A 474. oldalon alulról a 8-ik sorban **352** helyett **353** teendő.
- Az 525. lapon alulról a 2. kikezdés 2. sorában **Gesetus** helyett **Gesetzes** teendő.
- A 607. lapon felülről a 20-ik sorban **57** helyett **575** teendő.
- A 628. és 629. lapokon foglalt 153. §. **(Eljárás a jövedéki kihágási ügyekben)** egészen törölendő s helyett mint „az egyesbírószágok előtti eljárás“ harmadik fejezete iktatandó be (a 162. §. után) a következő új §.

